د رښتيا په لټه کي

Ketabton.com

ليکوال: محمد آصف خواتي

کال ۱۴۰۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رښتيا په لټه کې

ليکوال : محمدآصف خواتي

د چاپ حق د ليکوال سره خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیکونه   مخ

۱. سریزه........ و
۲. ولې مې سیاست ته مخه کړه؟........ ي
۳. د افغانستان د سیاسي غورځنګ غم لړلی برخلیک........ ۱
۴. د یحیی کورنی........ ۸
۵. د دموکراسی سره پردئ سلطنتي کورنئ........ ۱٤
۶. د دموکراسی لسیزه........ ۱۷
۷. نوی اساسي قانون........ ۲۱
۸. د دموکراسی د لسیزې سیاسي ګوندونه........ ۲۲
۹. د اندیښني وړتوپیر........ ۳۰
۱۰. د عقرب د دریمې پیښه........ ۳۱
۱۱. د دموکراسی د لسیزې رسنئ........ ۳۵
۱۲. د دموکراسی د لسیزې پارلمان........ ۳۷
۱۳. سلطنتي کورنی او نوی سیاسي بهیر........ ٤۳
۱٤. د پل خشتي په جومات کې انقلابي ملایان........ ٤٤
۱۵. په پوهنیزو بنستونو او پارلمان کې نښتې........ ٤۹
۱۶. پټ جوړجاړی........ ۵۳
۱۷. د دموکراسی لسیزې ته کتنه........ ۵۹
۱۸. د جمهوریت ټینګښت........ ٦٤
۱۹. مصیبت جوړوونکی برې........ ٦٦
۲۰. تر ارګه یارانه........ ٦۸
۲۱. پوځي بنسټونو ته د ګوندونو ننوتل........ ۷۱
۲۲. خلکو ته د خطاب وینا........ ۷٤
۲۳. ویل کړل نه دي........ ۷٦
۲٤. کشمکشونه او مخالفتونه........ ۷۹
۲۵. ځان وژنه که له منځه وړنه ؟........ ۸۳
۲۶. معکوسي پایلې........ ۸۸
۲۷. اختیار که اجبار ؟........ ۹۰
۲۸. د ستر لاربښود د تجرید او انزوا پړاو........ ۹۳
۲۹. د سردارمحمد داود ژوند ته کتنه........ ۹۷
۳۰. دویم څپرکی........ ۱۰۱
۳۱. د افغانستان د خلک دموکراتیکي ټولني (ګوند) بنسټ ایښودونکې کنګره........ ۱۰٤
۳۲. په ګوند کې دوې تلوالې او انشعابونه........ ۱۰۹
۳۳. د همکاری او نه همکاری ستراتیژي........ ۱۱٦
۳٤. د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند او شوروي اتحاد........ ۱۱۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵. د پښتونستان مسآله ۱۲۳
۳٦. ګوند څه غوښتل ؟........ ۱۳۱
۳۷. ګوند د مبارزې په ډګر کې ۱۳۳
۳۸. په ګوند کې د انشعاب لاملونه........ ۱۳۷
۳۹. د یوه نامه لاندې دوه ګوندونه ۱٤۷
٤۰. په ګوند کې پټ تشکیلات ۱٤۸
٤۱. ګوند او جمهوریت ۱۵۰
٤۲. د خلق او پرچم یووالی ۱۵۳
٤۳. تاریخي امانت........ ۱۵۹
٤٤. هغه ترور چې د هیواد د تاریخ پاڼه یې واړوله........ ۱٦۲
٤۵. **د خیبر په ترور کې د اسلامي بنسټپالو لاس........** ۱٦۷
٤٦. **د خیبر په ترورکې د حفیظ الله امین لاس........** ۱٦۸
٤۷. د ګوند وتلي څیرې........ ۱٦۹
٤۸. نورمحمد تره کی........ ۱۷۲
٤۹. ببرک کارمل ۱۷۷
۵۰. میراکبر خیبر ۱۸۲
۵۱. ډاکترعبدالکریم زرغون ۱۸۳
۵۲. ډاکترنجیب الله........ ۱۸۵
۵۳. شاه محمود حصین ۱۸٦
۵٤. دریم څپرکی........ ۱۸۸
۵۵. د ثور انقلاب بری(خلقي واکمني)........ ۱۸۸
۵٦. هغو مراسمو چې کابل ولړزاوه ۱۹۰
۵۷. برخلیک ټاکونکي ورځ ۱۹۳
۵۸. د محمدداود د کورنی د وژني رښتیا........ ۲۰۰
۵۹. مسکو او د ثور د اوومې پوځي پاڅون........ ۲۰۵
٦۰. د انقلاب خبره........ ۲۰۸
٦۱. د دولتي نظام د جوړښت جنجالي بهیر ۲۱۲
٦۲. د انقلاب په وړاندې غبرګونونه........ ۲۱٦
٦۳. د واک دری مرکزه ۲۲۰
٦٤. بې تاجه ټولواک ۲۲۳
٦۵. د دولت او ټولني لارښوونکی څواک........ ۲۲۷
٦٦. تور که واقعیت ؟ ۲۲۹
٦۷. سمونونه اوغبرګونونه........ ۲۳٦
٦۸. د جهاد واقعیتونه........ ۲٤۱
٦۹. اړې دوړې او بغاوتونه........ ۲٤۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰. د امریکې د سفیر وژنه........ ۲۵۹
۷۱. د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د دوستۍ او همکارۍ تړون ۲۶۳
۷۲. د مسکو ښار د ۱۹۷۸ کال د دسمبر ۵ نیټه ۲۶۶
۷۳. د ګټو او موخو ټکر ۲۶۸
۷۴. د صداقت او منافقت ملګرتیا ۲۷۳
۷۵. د نورمحمد تره کي او حفیظ الله امین د اختلافونو بربنډېدل ۲۷۶
۷۶. ولې حفیظ الله امین کیوبا ته له تللو ډډه وکړه ؟ ۲۸۳
۷۷. د شاګرد بریالی بغاوت ۲۸۶
۷۸. تورپلنوم........ ۲۹٤
۷۹. د نورمحمد تره کي وژنه........ ۲۹۹
۸۰. د حفیظ الله امین لنډه واکمني........ ۳۰٤
۸۱. د حفیظ الله امین ترور او د خلقي واکمنۍ پای........ ۳۰۸
۸۲. حفیظ الله امین د شوروي دوست یا دښمن !؟........ ۳۱۳
۸۳. د افغانستان د اشغال لاملونه........ ۳۱۶
۸٤. څلورم څپرکی ۳۱۹
۸۵. افغانستان د شوروي اشغال پرمهال........ ۳۱۹
۸۶. کارمل ته د خلقي مشرانو بیعت........ ۳۲۳
۸۷. څه ډول وګړي یې واک ته ورسول ؟ ۳۲۷
۸۸. خپلواکي یا بلواکي ؟ ۳۳۰
۸۹. د پاک زړو خلقیانو فرصت غوښتونکي مشران........ ۳۳۲
۹۰. د نظام کاتبان او ساتونکي ۳۳۶
۹۱. د شوروي – پرچمي واکمنۍ تګلاره ۳۳۹
۹۲. د اشغال په وړاندي غبرګونونه ۳٤٤
۹۳. کرملن ته ترخه پیغامونه........ ۳٤۸
۹٤. په افغانستان کي د شوروي لښکر جګړه........ ۳۵۰
۹۵. ګوندي ناندرۍ ، شخړې او وژنې........ ۳۵۲
۹۶. بې سره لښکر........ ۳۵۶
۹۷. د وسله والو مخالفینو ښکار........ ۳۶۰
۹۸. مسکو د وتلو په لټه کي........ ۳۶٤
۹۹. ګوندي کنفرانسونه او نظرپوښتني........ ۳۶۵
۱۰۰. په دولت کي دولت ۳۶۸
۱۰۱. پرچمیان یې هم د بې اتفاقۍ په ویروس ککړ کړل ۳۷۰
۱۰۲. د نجیب الله د واکمنېدلو رښتیا ۳۷۲
۱۰۳. ملي روغه جوړه ۳۷۷
۱۰٤. طرحه که عریضه !؟........ ۳۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٠٥. نجیب الله او ورسره زیاتیدونکي مخالفتونه ٣٨٢
١٠٦. د ژنیو لوزنامې ٣٨٥
١٠٧. د شوروي ځواکونو د وتلو بهیر ٣٨٩
١٠٨. خپلواکه دفاع ٣٩٢
١٠٩. د پوځ د دړې وړې کولو نقشه ٣٩٥
١١٠. د کب د شپاړلسمې ډرامه ٤٠١
١١١. د مخامختیا پر ځای ملګرتیا ٤١٦
١١٢. خاینانه لوبې ٤١٨
١١٣. نجیب الله پلوي خلقیان څوک وو ؟ ٤٢٠
١١٤. د ګوند دوهمه کنګره ٤٢٣
١١٥. د ببرک کارمل نوی ماموریت ٤٢٥
١١٦. د دسترخوان یاران په غلیمانو واوښتل ٤٢٧
١١٧. نه وطن نه کفن ٤٣٣
١١٨. د نجیب الله ناکامه تیښته ٤٣٧
١١٩. د شوروي ـ پرچمي واکمنۍ پای ٤٤٢
١٢٠. د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند واکمنۍ ته کتنه ٤٤٥
١٢١. پنځم څپرکی ٤٤٩
١٢٢. د اسلامي انقلاب بری ٤٤٩
١٢٣. ولې تنظیمي جګړې پیل شولې ؟ ٤٥٠
١٢٤. د افغانستان خلق د موکراتیک ګوند(وطن ګوند) د نسکورېدو وروسته ٤٥٥
١٢٥. ولسمشران یا ممثلان ٤٦٠
١٢٦. قرآن وهلې لوزنامه ٤٦٢
١٢٧. د افغانستان د اسلامي امارت لومړۍ واکمني ٤٦٧
١٢٨. شپږم څپرکی ٤٧٣
١٢٩. د ترهګرۍ ضد که ډیرمخیزه نه ختمیدونکي جګړه ؟ ٤٧٣
١٣٠. پر افغانستان له پخوا پلان شوی یرغل ٤٧٧
١٣١. حمله که توطیه ؟ ٤٨٠
١٣٢. د ناین اېلېون وروسته بله نړۍ ٤٨٣
١٣٣. د بن ناولې کنفرانس ٤٩٠
١٣٤. د انګلوساکسوني اشغال زېږنده واکمنۍ تګلاره ٤٩٤
١٣٥. د امریکایي اشغال پرمهال پخواني خلقیان او پرچمیان ٥٠٢
١٣٦. ناکامې هڅې ٥٠٧
١٣٧. خلقي خونې ٥٠٨
١٣٨. له جګړې ترمصالحې ٥١٢
١٣٩. د شوروي او امریکایي اشغالونو پرتله ٥٢٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۰. اخځونه ۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه

څه کم نيمه پېړۍ افغانستان د سياسي ټيکاو څخه بې برخې دی. د اسلامي امارت د بيا واکمنېدو پورې په افغانستان کې د جګړو اورونه بل وو او د پرديو د لاسوهنو، تېريو او اشغالونو هدف ګرځېدلی وو.د افغانستان د دې اوږد مهال ناورين د لاملونو په هکله ارزونې وېشلې دي. يوه ډله د ناورين لامل د۱۳۵۲ کال د چنګاښ د شپږويشتمې پوځي کودتا ، بله ډله د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې نيټې سياسي بدلون او نور د شوروي اتحاد اشغال ګڼي. ترڅو چې ځينې د دموکراسۍ لسيزه د کړکيچ په منځته راتګ کې بې اغيزې نه ګڼي. دا بيا ښيي چې د ټولنيزو پديدو څېړل خورا پيچلې بهيردی. دا څېړنه هغه مهال واقعيت ته نږدې پايلې لرلی شي چې د پېښو ګڼ شمېر لاملونه او تسلسل له پامه و نه غورزول شي يعنې دا چې د پېښو ديناميکه څېړنه کولی شي د واقعيتونو د درک شونتيا برابره کړي نه ستاتيکه څېړنه . سربېره پردې پدې څېړنه کې د هېواد سياسي تاريخ ، فرهنګ ، موقعيت، طبيعي جوړښت او د افغانستان په اړوند د زبرځواکونو سياستونه هم په پام کې نيول شي. د افغانستان د روان ناورين په اړه د صباح الدين کشککي دا ارزونه چې« د دې غميزې اوغم لړلې کيسې پيل د پاچا او سلطنتي کورنۍ نه نيولې تر ټولو پورې چې کولای يې شول د هېواد د ژغورنې لپاره څه وکړي خو يا يې بې کفايتي وښودله ، يا لاس تر زنې کيناستل يا د غليمانو د لاس وسيله شول» واقعبينانه برېښي . د پورتنۍ ارزونې او د افغانستان د تاريخ د دې خونړي پړاو د پېښو څخه دا پايله راوزي چې د روان ناتار تخمونه د محمدظاهر د واکمنۍ پرمهال چمتو، په جمهوري نظام کې وکرل شول او نورو په خپل وار تر دې تاوده تناره را ورسول. د هېواد د رواني غميزې نه داسې برېښي چې د دموکراسۍ په لسيزه کې ولس ته دا امکانات ورکړل شول چې له اوږده استبداد وروسته سياسی او ټولنيز سازمانونه جوړ کړي. خو د پاچا د ارادې له مخې واکمنۍ د دې سازمانو د جوړولو او د فعاليت څرنګوالی د قانون په چوکاټ کې تنظيم نکړاو د قانون پرته د سياسي فعاليتونو پايله انارشي او د حکومتونو پرله پسې ړنګېدل شي او د۱۳۵۲ کال د چنګاښ پوځي کودتا په هيواد کې سياسي ټيکاو زيانمن، کودتاو او کودتايي هڅو،بغاوتونو ، ترهګريزو فعاليتونو ، جګړو، د پرديو لاسوهنو او اشغالونو ته لار هواره کړله . پردې بنسټ دا ارزونه چې د افغانستان « د دغې اوږدې بې ثباتۍ سرچينه د محمد داود په سرولۍ د سرطان کودتا ده» ۵۷ /۱ د منلو وړ ښکاري. زموږ د هېواد د تاريخ دا خونړی پړاو د څېړونکو ، ليکوالو ، خبريالانو او حتی د فلمونو د ډايرکټرانو لپاره د څېړنې ، تبليغاتو او شتمن کيدو يوه وسيله ګرزيدلې ده. خو په دې اړه تريخ واقعيت دا دی چې په افغانانو ددې تپل شوي ناورين عاملان (زبرځواکونه)، واکمنۍ او زياتره خبريالان او څېړونکي د پټونې او ډيرونې د اصل له مخې عمل کوي پدې معنی چې په جګړه کې د ښکيلو اړخونو د يوه اړخ منفي کړنې پټوي او د مقابل لوري په هکله مبالغه کوي. د دا ډول چلند موخه دا ده چې د افغانستان د ناورين د لاملونو، د جګړې د ډګر خونړۍ پيښې او واقعيتونه او د افغان ولس کړاوونه داسې انځور شي چې د دوی موخې او بشري ضد جنايتونه بربنډ نشي او ډير واقعيتونه پټ په تيارو کې پاتې شي. لکه څرنګه چې هره جګړه په دوو برخو، د جګړې په ډګر او عامه اذهانو کې پرمخ ځي. لدې کبله د افغانستان د جګړې اصلي لوبغاړو که له يوې خوا پر افغانانو جګړه تپلې ده له بله پلوه هغوی د خپل ستر تبليغاتي ماشين پواسطه د افغانانو او نړيوالو د تيرايستلو په موخه په اذهانو کې هم جګړه پرمخ وړې او ټولې هڅې يې پردې راټولې کړې دي چې خپلې موخې او د افغانستان د جګړې او بې ثباتۍ پيچلې لاملونه بربنډ نشي ، د افغانستان د روان ناورين د رښتينې انځور د کښلو مخه ونيسي او غولوونکې اطلاعات خپاره کړي. که چيرې د افغانستان د جګړې د سمبالوونکو تبليغاتي جګړې ته چې څرګنده رواني جګړه ده ځير شو هغه د افغانانو لپاره د تودې جګړې نه ګواښمنه ده ځکه چې هغه د افغان ولس د تاريخ، فرهنګ او هويت په وړاندې ترسره کيږي او موخه يې د افغان ولس د معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحران سره مخامخول، په خپل ځان بې باوره کول او پښېلو کې اچول دي .دا تشه د دې لامل ګرزيدلي ده چې د افغانستان د ناتار په اړه هغه څه خپاره شي چې نړيوال ستر استکباري ځواکونه يې غواړي . البته د دې تبليغاتو اصلي هدف افغان ولس دی چې هغه د خپل هيواد د دې ناورين په لاملونو، د زبرځواکونو په موخو او شيطاني لوبو پوه نشي .

د بېلګې په توګه څه کم دوې لسيزې ناټويي اشغالګر د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه په افغانستان کې وجنګېدل. په داسې حال کې چې د امريکې د دفاع وزير په۲۰۱۰ کال کې په افغانستان کې د القاعده غړي (۲۵ – ۳۰) تنه ګڼلي وو خو بيا هم ناټويي ځواکونه چې په پرمختللي پوځي تخنيک سمبال وو د ديرشو تنو له منځه وړلو جوګه نه شول. پدې هکله دا پوښتنه راپورته کيږي چې دا د ګوتو په شمير جنګياليو چې نه يې الوتکې لرلې او نه اوږد واټن توغندي څرنګه د ناټويي او افغاني ځواکونو په وړاندې جنګيدل. دا پوښتنه د شل کلنې جګړې ماهيت بربندوي چې هغه د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه د افغان ولس سره پرمخ تلله. دا شل کاله هغوافغانانو چې د ناټويي پوځيانو شتون د افغانانو لپاره يو مصيبت او د جګړې د دوام اصلي لامل ګڼلو دا خبره نه کوله چې القاعده چا او د څه لپاره را وپنځوله او په افغانستان کې يې وجنګوله خو د دې پوښتنې حق يې درلود چې آيا دا شل کاله د القاعده ګواښ د منځنۍ آسيا د ځمکې لاندې پريمانه طبيعي زيرمو د خپلولو او نورو موخو ته د رسيدو لپاره يوه پلمه نه وه ؟ ددې سره سره وليدل شول چې ګڼ شمير افغان سياستوالو په افغانستان کې د ناټويي پوځيانوجګړې ته د ترهګرۍ ضد نړيواله جګړه ويله.
د امريکې د متحده ايالتونو په مشرۍ لويديځ د شوروي اشغالګرو په وړاندې د افغانانو د سراو مال زيانونو او بيا د تنظيمونو خپلنځي او د طالبانو او شمال تلوالې تر منځ جګړو ته په کتو سره داسې انګيرله چې افغانان نور د دوی په وړاندې د دريدلو وس نلري، د هغوی د مرئيتوب کړی به په غاړو کې واچوي او پدې توګه به وکولای شي په آسانۍ سره د منځنۍ آسيا د ځمکې لاندې په پريمانه طبيعي زيرمو خيټه واچوي او خپل سيالان (چين او روسيه) او سيمه کنترول کړي. هماغه وو چې د۲۰۰۱ کال د سپتمبر د يوولسمې مرموزې پيښې وروسته د اکتوبر په اوومه د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان تيری وکړ.خو افغانانو د دوی ټول خوبونه او خيالونه د اوبو په ځګ واړول او اړشول له طالبانو سره د سولې تړون لاسليک او د ۲۰۲۱ کال د اګست په يودېرشمه د کابل له هوايي ډګرڅخه پداسې حال کې ووزي چې د هوايي ډګر تجهيزات اوملکي او پوځي الوتکي او چورلکې ويجاړ کړي. د دې لپاره چې نيواکګر په افغانستان کې خپلې لاسوهنې پټې، ولسونه تير باسي د لکونو افغانانو د قربانۍ پړه يوازې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند (ا.خ.د. ګ) او پخواني شوروي اتحاد واچوي. دا ډول تبليغاتو ښودل چې د کړکيچ په واکمنيدو او ژوريدو کې ډير لږ لويديځ او جهادي ډلو ته ګوته نيول کېدله اوهڅه کېده چې يوازې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او شوروي اتحاد پړ او ملامت وګڼل شي. د ا، خ، د،ګ د مخالفانو د تبليغاتو منځپانګه دا پاتې شوې چې د دې ګوند واکمنۍ مشروعيت نه درلود ځکه چې واک يې د پوځي کودتا له لارې غضب کړی، نور يې په واک کې شريک نکړل، د مخالفينو سره يې له زورزياتي کار واخيست او...

پورتنۍ څرګندونې د لويديځ له معيارونو سره بشپړ سرخوري. خو په افغانستان کې هيڅکله هم د لويديځ له معيارونو سره سم واکمنۍ ندي ټينګې شوې.سربيره پردې د دې هيواد تاريخي واقعيتونه د واک پر سر د خپلمنځي شخړو او جګړو يوه ټوليزه ده او غوڅ اکثريت واکمنان د جګړو، توطئو ، بغاوتونو، کودتاګانو، د بهرنيو د مستقيم يا غيرمستقيم ملاتړ پرمټ واک ته رسيدلي دي او د دې ګوند د واکمنۍ له نسکوريدو وروسته هم په همدې سناريو سياسي اوښتونو ادامه موندلې ده. پردې بنسټ د ډيرو مشروعيت چې د خلکو اراده تمثيل کړي د پوښتنې لاندې راځي. له بلې خوا د دې هيواد سياسي تاريخ د استبداد ، زورزياتۍ او د واک د انحصار غم لړلی تاريخ دی. د ډيريو ډيريو واکمن استبداد پايله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنه کې د خشونت پالونکي فرهنګ واکمنیدل دي. د ټولنې د قبیلوي جوړښت سربیره په ټولنه کې د دوديزو او مذهبي بنسټونو او روحانیونو ژوراغیز، اقتصادي فقر، بیسوادي او د سیاسي فرهنګ ټیټه کچه ، د مرکزي واکمنیو کمزوري او د موډرن دولت او مدني ټولنې د پیاوړو بنسټونو نشتون هغه منفي پدیدې وې چې د ا ،خ، د، ګ واکمنۍ ته په میراث پاتې وې. له بله پلوه دا ګوند له آسمان څخه نه وو رالویدلی بلکه د همدې ټولنې له ګیډې راوتلی دی.

په افغانستان کې کورنۍ ننګونې او د مرکز څخه د تیښتې واکمن تفکر ټولې واکمنۍ اړ ایستلې دي چې خپل ظرفیتونه د واک د ساتلو او غزولو په موخه ولګوي او د هر مخالف غږ د خاموشولو په فکر کې وي. واکمنیو ته د شته ننګونو د لاملونو ریښې د هیواد د طبیعي جوړښت، جیوپولتیک او جیوستراتژیک ارزښت سره هم تړاو لري. د هېواد جغرافیایي موقعیت د دې سبب شوی چې افغانستان د وخت د زبرځواکونو د تیریو هدف او د هغوی د سیالیو په ډګر واوړي او هیواد پراخه سیمې له لاسه ورکړي. کله چې واقعیت داسې وي او یوازې د ا، خ، د، ګ واکمني تر نیوکو لاندې نیول کیږي او ددې ګوند د فعالیت او د هغه د واکمنۍ په اړه واقعیتونه تحریفیږي دا د تاریخ ړندول او یا د تاریخ د یوه اړخ بیانول دي. پدې اړه تریخ واقعیت دا هم دی چې نه یوازې ددې ګوند مخالفانو د دې ګوند په هکله واقعیتونه تحریف کړي بلکې ددې ګوند ځېنومشرانو او کدرونو د دې پرځای چې د دې ګوند رښتینې تاریخ ته که ښه دی یا بد، انتقادي نظر واچوي د لیکلو موخه یې د دې ګوند په وړتیا او سلامتیا راتاویږي او په خپل ګوند کې هرڅه سپین او ښه ګڼي. د ګوند مخالفین پدې ګوند او د هغه په واکمنۍ کې یوازې تیروتنې ، ناروا وې ،تور ټکي او ناولې خیرې ویني او هلته ښه نیت، وړ سړی او مثبت ګام نه ویني . که چیرې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند او د هغه د واکمنۍ په اړه لیکنو ته وکتل شي زیاتره یې ستاینلیکونو، ښکنځلنامو او یا تبلیغاتي بروشورونو ته ورته دي . د دې ګوند ځینو مشرانو او کدرونو د خپل ګوند په پته ستاینلیکونه چمتوکړي ،سیالانو او مخالفانو یې بیا ښکنځلنامې پرې لیکلي دي. د ساري په توګه د دې ګوند یو مشر په ۱۹۷۷ کې د خلقیانو او پرچمیانو د یووالي په اړوند د ښکلو جملو په کتارولو سره داسې لیکي:« ...دا ستره پریکړه په انتقادي توګه د ګډې ملګرتیا په درک سره په یوه دموکراتیک چاپیریال کې ونیول شوه» ۲/ ۱۸۲خو واقعیت دا دی چې د یووالي په اړه پریکړه په یوه دموکراتیک چاپیریال کې نه ده نیول شوې بلکې هغو کدرونو چې د ګوند د یووالي سند یې لاسلیک کړ د حکومت له وېرې یا د ګوند د مشرتابه د نه لیوالتیا له امله ونشوای کړای تر یوه چتر لاندې کښیني او د ګوند د یووالي پر اړتیا او څرنګوالي بحث وکړي. یا دا چې ددې ګوند یو مخالف چې د دې ګوند سره د هیواد د روڼ اندو مخالفت او د ګوند متقابل غبرګون ننداري ته کیږدي د هغه مهال د کابل پوهنتون وضعیت داسې انځوروي : «په ۱۹۷۷ کې د کابل پوهنتون د محصلینو شمیر۱۴۰۰۰۰ تنه او د نوموړې تحصیلي مؤسسې د استادانو شمېر ۱۰۰۰ تنه و.اووه سوه تنه استادان یا بندیان شول او یا له هیواده وتښتیدل.» ۳/ ۲۷۹ د اته دیرشو کلو په تیریدو سره« په کال ۲۰۱۳ کې د کابل په پوهنتون کې ۲۱۰۰۰ تنه محصلین په زده کړو بوخت وو چې د ۷۷۷ تنو استادانو لخوا ور ته تدریس کیده. » ۴ یا دا چې یو تاریخپوه د یوه مبلغ په رول کې راڅرګندیږي او لیکي:« تره کي چې لومړی فرمان صادر کړ باسواده او بېسواده یې برابر اعلان کړل» ۵/ ۱۰۸ ټولو ته څرګنده ده چې نور محمد تره کي د تحصیل په اړه کوم فرمان نه دی صادر کړی او لومړی فرمان یې د ثور د اوومې نېټې د سیاسي بدلون وروسته د لوړ دولتي ارګان د جوړښت په اړه وو.

دې واقعیتونو ته په کتنې سره مې وغوښتل د دې ګوند د فعالیت په اړه خپلې اخیستنې پدې کتاب کې راونغاړم .د دې پریکړې د نیولو پرمهال مې دا پوښتنه په سرکې ګرزیدله چې اوس مهال پدې اړه خبرې چا ته په زړه پورې دي. له بله پلوه د دې ګوند مخالفان ددې ګوند کړنې د کرغیړنو کړنو یوه ټولیزه ګڼي. هغوی د نوموړي ګوند د سیالو ډلو(خلق او پرچم) تر منځ او د دې ګوند د مشرانو او د څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاسه يونيم لکو غړو ترمنځ هيڅ توپير نه ويني. د ا، خ، د،ګ د پرچم د ډلې د دوو مشرانو(ببرک کارمل او سليمان لايق) لاندې ځرګندونې کولی شي په نوموړې ډله کې د ځيرو توپير وښيي.

کارمل د ۱۳۵۹ کال د نوي کال په مناسبت په خپله وينا کې وايي : « د شوروي محدود قطعات چې د افغانستان د جمهوري دولت د قانوني غوښتنې پربنسټ د بهرني تيري د دفعې، د افغانستان د خپلواکۍ، واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتيا د ساتنې لپاره افغانستان ته راغلي دي ترهغه وخته پورې به دلته پاتې کيږي چې د لاسوهنو کوچنۍ نښې له منځه ولاړې نشي.» ۶ پداسې حال کې چې لايق په همدې کال کې د کارمل شوروي پوځې سلاکار ته ويلې وو:«هيڅوک بريالي شوي نه دي چې افغانستان لاندې کړي. نه مقدوني سکندر، نه چنګيزخان او نه هم انګريزان. او تاسې دا کار نشوای کولی . افغانستان يوازې پير(اخيستلی) شئ. خو تاسې خوار ياست. تاسې له اسلامي نړۍ ، له نفتي شيخانو او هم له امريکې سره سيالي نه شوای کولی. ځئ له افغانستانه لاړ شئ ، په سمه ووځئ ، په حيا سره» ۷/ ۳۲۵ ــ ۳۲۶ په افغانستان کې د شوروي لښکر په هکله د دوو پرچمي مشرانو دريځونو ته په کتو سره به يوازې د سليم عقل څخه بې برخې کسان د نوموړو تر منځ توپير و نه ويني.

لدې کبله د سياسي پديدو څيړونکو او تاريخ پوهانو ته ښايي راتلونکو نسلونو ته روڼ او ښکاره تاريخ په ميراث پريږدي او ملي فکر ولېږدوي.همدا لامل دی چې ليکوال د دې ګوند د فعاليت په اړه د ربښتيا موندلې په لټه کې دی او په ليکنه کې هڅه شوې ده چې تر ممکني کچې د ا، خ، د،ګ په اړه ربښتيا وړاندې شي. دا ادعا به سمه نه وي چې په ليکنه کې د دې ګوند د جوړيدو، واکمنيدو، راپرزيدو، کورنيو کشمکشونو، د واک پر سر سياليو ، د شوروي اتحاد سره د اړيکو د ځرنګوالي او همداراز د هغه د مخالفينو او د هغوی د نړيوالو ملاتړو د نقشو او کړنو واقعيتونه او ټول اړخونه تر سترګو کيږي. د محمد انور نوميالي دا وينا چې« د دې تاريخي بهير خارجي ماهيت تر هغو پورې څوک په واقعي ډول نشي پيژندلای څو چې د شوروي د کې جي بي اصلي اسناد يې د امريکا د سي آی اې له اصلي اسنادو سره يو ځای د کمپيوټر پلټنې په رڼا کې تر کتنې نه وي ايستلي . د دې معنا دا وي چې زموږ د بدمرغيو خارجي عوامل به د قيامت تر ورځې پورې يو مخ پټ پاته سي .» ۸ د نوميالي وينا د دې واقعيت ښکارندوی ده چې د افغانستان د غميزې په راتګ او ژوريدو کې چې ټاکونکی رول يې د وخت زبرځواکونو درلود بشپړه پوهيدنه ناشونې ده. دا ځکه چې هغوی هغه اسناد چې د دوی موخې ،ستراتيژۍ او لاسوهنې بربنډې کړي نه خپروي او هغه څه يې چې خپاره کړي دي بيله شکه يې د جعل تله ډېره درنه ده.

پورتنيو ځرګندونو ته په کتنې سره پدې کتاب کې نيمګړتياوې لږ نه دي او د دې ګوند په اړه د بشپړو معلوماتو د وړاندې کولو جوګه هم نه دی . البته دا کتاب نه د ټولو واقعيتونو هنداره ده او نه هم ټول واقعيتونه همدا دي او نه هم يو کتاب د ټولو پېښو او واقعيتونو د ځايونې ځای لري. سره لدې ښايي په هغه کې د افغانستان د روان ناورين او په ځانګړې توګه د ا،خ، د، ګ د مبارزې او فعاليت يو لړ واقعيتونه د نويو کتنو او ځيرنو مينه وال راوهڅوي.

په کتاب کې د لوستونکو پام دريو ټکو ته راګرزول کيږي .يو دا چې د شخصيتونو نومونه بېله دې چې د هغوی علمي او ټولنيز لقبونه ياد شي راوړل شوي ، خو د هغوی کره وړه تر انتقادي کتنې لاندې نيول شوي دي. دوهم دا چې سياسي پيښې او سياسي بدلونونه په هغو نومونو راغلي دي چې هغسې يادېدل لکه سرطان انقلاب، ثور انقلاب او اسلامي انقلاب . وروستی دا چې په ليکنه کې زيار ايستل شوی د ا، خ، د، ګ او د هغه په واکمنۍ کې د يو لړ مهمو پېښو د پېښيدو په اړه دې پوښتنې ته ځواب وموندل شي چې ولې دا پېښې منځته راغللې نه دا چې چا وکړل ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې مې سیاست ته مخه کړه؟

په ژوند کې کله داسې هم پېښيږي چې یوانسان په خپله خوښه داسې پرېکړه وکړي چې د زندان او مرګ ګوابڼ پکې لیدل کیږي. د یوه انسان د دا ډول پرېکړې د نیولو لامل د نوموړي په طبیعي او ذاتي ځانګړتیاوو کې نه بلکې په هغه ټولنیز چاپیریال کې باید ولټول شي چې پکې ژوند کوي او یا دا چې د دې پریکړې علت پیدا شي. یو انسان ښه یا بد دې نړۍ ته نه راځي بلکه په هغه چاپیریال کې چې دی ژوند کوي، روزل کیږي ،ښو او بدو یا ګټورو او ناوړه فعالیتونو ته مخه کوي او پدې ډول یې شخصیت بشپړیږي .بیځایه یې ندي ویلي «که د انسان کړه وړه د چاپیریال زېږنده دي باید چاپیریال انساني شي.» پورتنیو څرګندونو ته په کتو سره غواړم دې پوښتنې ته ځواب ووایم چې ولې مې سیاست ته مخه کړه؟ د خپلو لومړنیو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې شامل شوم. هغه مهال دې مؤسسې ته د شاملیدو طرزالعمل داسې وو چې د دفاع وزارت او حربي ښوونځي نه پلاوي ولایتونو ته استول کیدل چې د لومړنیو ښوونځیو ممتاز فارغان دې مؤسسې ته غوره کړي. د کابل ولایت لیوال د کانکور د آزموینې تابع کیدل. ما په آزموینه کې ګډون وکړ.پلار مې د یوه جنرال څخه ددې مؤسسې د قوماندان په نامه یو سفارشي لیک هم اخیستی وو. قوماندان د لیک او د آزموینې د نتیجې له مخې په دې مؤسسه کې د شاملیدو امر ورکړی وو. په کانکور کې زموږ د ټولګي اول نمره هم ګډون کړی وو خو هغه ناکام شو. ښایي د ناکامی علت یې دا وي چې د هغه پلار د کوم جګپوړي سره پیژندګلوي نلرله او د بډو ورکولو وس یې هم نه درلود. پدې مؤسسه کې مې په خورا مینه زده کړې پیل کړې خو هلته د کړاوونو ډک ژوند سربېره د زده کوونکو سره د قوماندانانو او ځینو استادانو چلند د جنایي بندیانو سره توپیر نه درلود. د مقرراتو څخه سرغړونې او حتی د درسي موضوعاتو د نه پوهیدو له امله ډول ډول سزاګانې ور کول کېدې. سره لدې د زده کوونکو ترمنځ قومي ، ژبني او مذهبي تړاوونو ته په نه کتو سره د ملګرتیا او دوستۍ مزي ټینګېدل. پدې مؤسسه کې د درسي کتابونه پرته د نورو کتابونو، مجلو او اخبارونو د لوستلو اجازه نه وه خو لیدل کیدل چې ځینو زده کوونکو او په هغو کې زموږ په ټولګي کې دریو تنو دا کتابونه لوستل. دا کتابونه هغه زده کوونکو لوستل چې ځیرک او د وخت د سیاسي ډلو سره یې لیوالتیا یا سازماني تړاو درلود. ما د هغوی سره ملګرتوب درلود، له هغوی نه مې دا کتابونه ترلاسه کول او د هغه مهال د اړونده سازمانونو په اړه مې اړین معلومات تر لاسه کول. د حربي ښوونځي له پای ته رسولو وروسته مې په حربي پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او دا مهال د محمد داود په مشرۍ پوځي کودتا وشوه او جمهوریت اعلان شو. د هماغه کال په مني کې شوروي اتحاد ته د پیلوټۍ په برخه کې د زده کړو لپاره واستول شوم. د دوبي د رخصتۍ پر مهال یوه محصل چې د ا. خ . د .ګ د خلقي اړخ د مرکزي کمیټې د غړي عبدالحکیم شرعي جوزجاني سره خپلوي لرله هغه ته یوه تحفه راکړه . د شرعي سره د خبرو په ترڅ کې هغه خلقي ګوند ته دعوت کړم. ما د نوموړي نه د یو لړ پوښتنو سربېره د پرچمیانو د انشعاب او د خلقیانو په مشرتابه کې د حفیظ الله امین په پټه د ځینو منفي څرګندونو په اړه وضاحت وغوښت خو د نوموړي څرګندونې د قناعت وړ نه وې. د هغه د وړاندیز له مخې د ګوند دفتر ته ولاړم چې کوم ګوندي مشر پدې اړه قناعت راکړي. لومړی ځل مې د صالح محمد زېري سره وکتل ، هغه قانع نکړم خو د نوموړي له تونـد غبرګون څخه ښکارېدل چې د ګوند د مشرتابه په اړوند شک ښودل جواز نلري. هغه هم را څخه وغوښتل چې سبا ته بیا راشم ترڅو بل ملګری را سره وګوري او دا ځل غلام دستګیر پنجشېري قناعت راکړ چې خلقي شم. د دې لپاره چې زما ګوندي اړیکې په شوروي اتحاد کې تنظیم شي زه یې په بهر کې د محصلینو مسئول شاه ولي ته واستولم او د نوموړي سره مې د هغه د کار په دفتر ثانوي تخنیک کې وکتل. په شوروي اتحاد کې افغاني پیلوټان د منځنی آسیا د جمهوریتو(قزاقستان او قرغزستان) په مختلفو ښارونو کې روزل کیدل او زما د زده کړو ځای لا څرګند نه وو هغه خپله پوستي پته راکړه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کړو د ځای له څرګندیدو وروسته ده ته لیک واستوم ما هم ورسره ومنل او له دفتر څخه یې ووتلم. وروسته اندیښنه را ته پیدا شوه که زه نوموړي ته د پوستې له لارې لیک واستوم خطر لري .هغه را ته د پټې سیاسي مبارزې څخه بې خبر سړی معلوم شو. د شاه ولي دا ډول نه ځیرکتیا او د زړې عجیب چلند د دې لامل شول چې د دې ګوند له غړیتوب څخه لاس پرسر شم.
په شوروي اتحاد کې په هرو شپږو میاشتو کې د محصلینو صحي کنټرول ترسره کیده. د صحي کنترول په پایله کې بستري شوم او د صحی کمیسیون پریکړه دا شوه چې د پرواز اجازه نلرم او په نورو برخو کې د زده کړو واک د افغان حکومت سره دی. له روغتون نه ووتم او د حکومت د پریکړې انتظار مې یوست. د دوو میاشتو انتظار وروسته راته وویل شول چې باید افغانستان ته ولاړ شم. ما د پوځې آتشې مرستیال ته پدې هکله ټلیفون وکړ هغه راته وویل: « دا چې لاس تړلی دې هیواد ته نه استوم خوښ اوسه !» نوموړي دا ونه ویل چې لیکوال کوم جرم کړی دی چې له زده کړو محرومیږي. ښایي افغانستان ته د لیکوال د استولو لامل دا وي چې د روسی ژبې د آمادګی په کورس کې یې موږ شپېته تنه محصلین د ځمکي لاندې یوه دیپو کې چې شپه او ورځ له برېښنا ګټه اخېستل کېدله ځای پرځای کړو او را ته وویل شول چې څو ورځې به دلته ژوند وکړئ خو دا موده ډېره اوږده شوه او موږ د ډوډۍ نه خوړلو اعتصاب وکړ. د دې ستونزې د حل لپاره د مسکو نه د پوځې آتشې مرستیال راغی. پوځې آتشې ټول محصلین په یوه صالون کې را غونډ کړو تر څو زموږ د ډوډۍ د نه خوړلو په لامل او نورو ستونزو ځان پوه کړي. څو تنو چې په هغو کې لیکوال هم وو د ډوډۍ نه خوړلو د علت او خپلې ستونزې له هغه سره شریکې کړلې. ددې وروسته پوځې آتشه یوې کوټې ته لاړ او یو یو محصل یې وروغوښت چې جلا جلا ورسره وګوري . دا د لیکوال له یاده وتلي دي چې ټول محصلین یې وروغوښتل یا څو تنه . کله چې زه لیکوال هغې کوټې ته ورننوتلم سمدلاسه یې را ته ویې ویل په صالون کې دې ډېرې غټې غټې خبرې وکړې اوس څه وایې . ما هغه څه چې په صالون کې ویلي وو تکرار او لږشانتې نور توضیحات ورکړل . فکر کوم چې د لیکوال خبرې ددې لامل ګرزېدلې وي پوځې آتشه فکر وکړي چې د اعتصاب د هڅوونکو څخه به وم او یا د کوم سیاسی سازمان سره تړاو لرم . پدې توګه د بې مفهومه څوارلسو میاشتو زده کړو وروسته هیواد ته را ستون شوم او په حربي پوهنتون کې مې له سره زده کړې پیل کړې. هیواد ته بیرته راستنیدل او هغه هم پدې ډول د دې سبب شو چې د نظام خلاف سیاسی مبارزه وکړم یا سیاست ته مخه کړم.

که چیرې په شوروي اتحاد کې له زده کړو نه وای محروم شوی ښایي سیاسي فعالیت ته مې مخه نه وای کړې.دا بیا ښیي چې ځانګړي شرایط او پېښې د دې لامل ګرزي چې د یوه انسان د ژوند پانه په بل مخ واړوي. کارل مارکس او خان عبدالغفار خان یې ښې بېلګې دي. وایي مارکس د پوهنتون څخه غوره دپلوم ترلاسه کړغوښتل یې په پوهنتون کې په تدریس لګیا شي خو د سیاسي افکارو له امله هغه ته اجازه ورنکړل شوه. ځیني مارکس پیژندونکي په پوهنتون کې د استادۍ څخه د هغه محروموول د هغه د انقلابي کیدو لامل ګڼي او پدې اند دي که په پوهنتون کې د مارکس د تدریس مخه نه وای نیول شوې ښایي هغه انقلابي مبارزې ته مخه نه وای کړې او د یوه نظریه ورکوونکي په توګه پاتې شوی وای .
غفارخا ن ورته برخلیک لري د هغه په اړه ویل کیږي:« هوډ یې وکړ چې په پوځ کې برتي شي.خو د مخه تر دې چې په پوځ کې شامل شي هغه د یوه ملګري لیدو ته ،چې پوځې افسر و، لاړ او هلته د نوموړي د ملګري سره د یوه انګریز افسر له خوا د ده په وړاندې ډېر سپک سلوک و شو. دغي پیښي په غفارخان دومره ناوړه اغیز وکړ چې نه یوازې یې په پوځ کې د برتي کولو څخه ډډه وکړه بلکې د انګلیسانو پر ضد د ده د مبارزې د پیل ټکی هم شو. » ۹/ ۱۷ زما په وړاندې د حکومت دا ډول ظالمانه چلند د دې سبب شو چې د (ا، خ ،د ،ګ) د خلقي له اړخ سره سازماني اړیکې ټینګې کړم. هماغه دې چې یوه خلقي دوست ته مې پدې ګوند کې د غړیتوب وړاندیز وکړ او هغه را څخه وغوښتل چې په لیکلي ډول دا وړاندیز ولیکم. څو ورځې وروسته یې وویل چې حفیظ الله امین تا ګوند ته نه مني او وایي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوند ضد دی. ما ور ته وویل دا خو په هېڅ منطق سره د منلو وړ نه دي چې غواړم ګوندي شم او د ګوند ضد اوسم. هغه وویل دا موضوع به له ملګرو سره شریکه کړم او څو ورځې وروسته یې راته وویل چې د ګوند په ملکي برخه کې به تنظیم شې. د امین مخالفت ښیي چې هغه له یوې خوا نه یوازې په ګوند کې تنظیم پوځیان پیژندل بلکه هغه پوځیان یې هم پیژندل چې د سیاست سره یې لیوالتیا لرله.د امین د دې ځانګړتیا په اړه د هغه یو ملګری لیکي: « دی (امین) د ډیر قوي فکر خاوند و او که یو سړی به یې یو ځل ولید نو وروسته له کلونو به یې د هغه نوم او خصوصیات په یاد وو. د ګوند د اکثرو غړو او په خاص ډول په اردو کې چې هغه ورسره اړیکې درلودل نژدې ټول د ګوند غړي په نوم پیژندل.» ۱۰/ ۴۳ د (ا، خ،د، ګ) خلقي اړخ سره د سازماني اړیکو د ټینګېدو لاملونه دا وو :

الف – غوڅ اکثریت خلقیان خوار او بېوزلې وو او د دې ګوند د کړنلارې مرکزي ټکی طبقاتي مبارزه او د ؟تولنیز انقلاب برى وو. لدې امله خلقیان د خپل دا ډول طبقاتي جوړښت او ټولنیز دریځ له مخې د زبېښونکو طبقو په وړاندې مبارزه کې هوډمن او رښتیني وو او د انقلاب په بري کې یې هېڅ له لاسه نه ورکول.

ب - د دې سازمان په مشرتابه کې د هیواد د ورونو قومونو د استازو متناسب شتون دا تصور راکړی وو چې دا سازمان د قام ، ژبې او سیمې په کوچني چوکاټ کې ایسار نه دی .

ج - د چنګاښ انقلاب وروسته په پوځ کې د دې ډلې ګړندۍ ودې ښودل چې دا سازمان په یوه ځواکمن سیاسي ځواک اوړي.

د ثور انقلاب د بري څه د پاسه دوې میاشتې مخکې مې د افسر په توګه د کندهار په قوا کې دنده پیل کړې وه او سازماني اړیکې مې لا نه وې ټینګې شوې چې ګوند واک ته ورسېدلو . د انقلاب وروسته د خپلو ګوندي اړیکو د ټینګېدو په موخه کابل ته ولاړم ترڅو خپل پخوانی ارتباطي غړی ووینم .هغه د ګوند د سیاسی بیرو غړي او د کرهنې وزیر زیري او هغه بیا د اطلاعاتو او کلتور وزارت نشراتي معیین عبدالرشید آرین ته ولیږلم . آرین د کندهار د ګوندي کمیټې منشي سره ټلیفوني اړیکه ونیوله تر څو زما سازماني اړیکې ټینګې کړي خو اړیکې ټینګې نشوې. بیا مې خپل ارتباطي غړي ته د ټلیفون له لارې د اړیکو د نه ټینګېدو خبر ورکړ. څو ورځې وروسته په قول اردو کې اوازه شوه ، حفیظ الله امین ټلفون کړی چې لیکوال د ګوند غړی دی او وروسته لدې د قطعې په ګوندي سازمان کې تنظیم شوم. کله مې چې له خپل ارتباطي غړي وپوښتل چې تا زما د اړیکو خبره د امین سره شریکه کړې وه هغه وویل چې دا موضوع یې د صالح محمد پیروز سره شریکه کړه . زما د اړیکو د ټینګېدو څرنګوالی ښیي چې د ګوند د واکمنۍ په هماغه لومړیو کې د سیاسي بیرو د غړي او وزیر خبره نه اورېدل کېده خو د صالح محمد پیروز د ټیلیفون له امله چې نه د مرکزي کمیټې غړی وو او نه وزیر، خو د امین له پلویانو څخه شمیرل کیده زما سازماني اړیکې ټینګې شوې. دې ډول عجیب حالت ښودل چې د ثور انقلاب وروسته د واک اصلي مرکز امین دی او د هغه پلویان د بشپړ واک څخه برخمن دي . دې حالت هغه ګوندیان چې په هیواد کې د قانونیت او ټولنیز عدالت د ټینګېدو په هیله د دې ګوند په لیکو کې مبارزې ته مخه کړې وه او پدې لار کې یې زندان او مرګ منلی وو نهیلي کړل. ښایي د ثور انقلاب مخکې د پنځوسوو تنو څخه زیات ګوندیان نه وي بندیان شوي . خو د ګوند د واکمنۍ پر مهال د زرګونو غیر ګوندي هېوادوالو سربېره زرګونه ګوندیان د زندانونو مېلمانه او یو شمېر چناوري شول . د ګوند د واکمنۍ پرمهال هغه ګوندیان د واکمن وضعیت څخه ناراضه او تر فشار لاندې وو، بندیان کېدل او وژل کیدل چې د ګوندي اصولو او قانون څخه سرغړونې ور ته د منلو وړ نه وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ څپرکی

د افغانستان د سیاسي غورځنګ غم لړلی برخلیک

له بده مرغه د افغانستان سیاسي تاریخ د استبداد او زورزیاتی یو غم لړلی داستان دی. واکمنانو، واکمنیو او همدا رنګه د واک مدعیانو خپل مخالفان او سیالان په پوره بیرحمۍ سره ځپلي دي. له بله پلوه افغانستان د خپل جیوپولیتیک او جیوستراتژیک موقعیت له امله د وخت د زبرځواکونو د تیریو هدف ګرزیدلی دی. دې تیریو واکمنۍ اړایستلي دي چې سیاسي مخالفان او شکمن کسان وځپي او شته ظرفیتونه د هېواد د دفاع په موخه وکاروي او ولس د خپلې خاورې د ساتلو او د خپلواکۍ د ګټلو لپاره وجنګیږي. په نولسمه پیړۍ کې چې اروپايي ولسونو د صنعتي انقلاب له برکته د پرمختګ په لور ګړندي ګامونه اوچتول افغانستان د لویې بریتانیا او تزاري روسیې د تیریو هدف ګرزیدلی وو او هر لوري هڅه کوله پدې« ستراتژیک معبر» واکمن شي.ترڅو هغوی د افغانستان په اړه یوه جوړجاړي ته چې افغانستان د دوی ترمنځ د یوه حایل په توګه ومنل شو ورسېدل او روسانو دې ته غاړه کېښوده چې افغانستان د انګریزانو د نفوذ د ساحې په توګه ومني . د شاه امان الله د لس کلنې واکمنۍ پرته د جمهوري نظام تر ټینګیدو پورې د واکمنیو تګلارې تر ډېره بریده د انګرېزانو د پالیسیو څخه اغیزمنې وې چې هغه د ملي-دموکراتیکو خوځښتونو په ځپلو او په تیاره کې د ولس په ساتلو څرخیدلې.د دې ادعا د اثبات لپاره به دوې بیلګې راوړو.«د انګلیس سفارت د جګړې (دوهمه نړیواله جګړه) پرمهال د هاشم خان موافقه ترلاسه کړې وه چې د جګړې تر پایه د ټول افغانستان د کنترول لپاره د انګریزانو د جاسوسۍ دستګاه په کابل کې د انګلیس د سفارت تر څارنې لاندې جوړه شي.» ۱۱/ ۲۰۴ د دوهمې نړیوالې جګړې پرمهال په کال ۱۹۴۳ کې په افغانستان کې وچکالي راغله او خلک له لوږې سره مخامخ وو خو حکومت د دې پرځای چې خلکو ته لومړني توکي برابرکړي د لرګیو په سوداګرۍ او د هیواد څخه په صادراتي توکو حکومتي انحصار ټینګ کړ او جبرآ یې د خلکو څخه غنم او نور محصولات د جګړې مخکې کلونو په بیه اخیستل .د لرګیو په سوداګرۍ حکومتي انحصار چې د هیواد د جنوبي او مشرقي ولسونو دودیزه بوختیا ګڼل کیده د دې سیمو د خلکو د مخالفت سره مخامخ شو او د زمرک خان ځدران په مشرۍ ځدرانو پاڅون وکړ. وروسته منګل ، تني ، ساپي او سلیمانخیل ورسره ودریدل او د پولې د هغې خوا وزیرو هم ورسره همغږي وښودله. هاشم خان د افغانستان د سویل د پښتنو د پاڅون والو سره د وزیرستان د قبایلو د یوځای کیدو د مخنیوي په موخه د برتانوي هند حکومت ته مراجعه وکړه ترڅو وزیر اړ باسي چې د زمرک خان سره مرسته ونکړي. په کابل کې د انګلیس سفارت د خپل حکومت په استازیتوب د هاشم خان سره ژمنه وکړه چې آزاد قبایل به له ځدرانو سره مرسته نه کوي. لویه بریتانیا په خپله ژمنه ودرېدله. ځکه چې غوښتل یې د انګریزانو طرفدار د هاشم خان حکومت په واک کې پاتې شي. د۱۹۴۴ کال د جون په میاشت کې د انګلیس سفیر اسکوایر په خپله یوه لیدنه کې په کابل کې د شوروي سفیر باکولین سره د افغانستان او هند په پولو کې د زمرک خان د پاڅون له امله د وضعیت داسې انځور کاږي:« اوس په قبایلو کې دوې څیرې لیدل کیږي ، زمرک خان په افغانستان کې او ایپي په هند کې. ایپي د انګریزانو د حکومت په وړاندې جنګیږي او زمرک د افغانستان د حکومت خلاف مبارزه کوي. فقیر او زمرک کولی شي د افغانستان د حکومت خلاف سره یو شي دا مهال به قبایل له دولتي سپاهیانو نه ځواکمن شي. د قبایلو زور ټولو ته څرګند دی. نادرشاه په همدې زور د سقاو زوی را نسکور کړ. دا چې امان الله ونشوای کړی په تخت پاتې شي ،یوازینی دلیل یې دا وو چې قبایلو د هغه په وړاندې ښورښ کړی وو...، د هند د شمال لویدیځ، سرحدي ایالت مشر د هاشم خان د انګریزي پلوي حکومت د ژغورنې لپاره د وزیرستان د قبایلو مشران د بنو ښار ته راوبلل چې په تهدید او تطمیع سره یې اړ کړي د افغانستان په پیښو کې د خپلې نه لاسوهنې تضمین ورکړي، خو بیا هم وزیرو د ځدرانو کورنیو ته پناه ور کړه...، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د حکومت په غوښتنه ، د بریتانیا هوایي ځواکونو هغه کلي چې ځدرانو پکې د پټېدو امکان درلود په وزیرستان کې بمباري کړل...، د انګلیس قوماندانی د افغانستان د وسله والو ځواکونو د مشرتابه سره د بم غورځوونکو الوتکو د ګوزارونو د اغیزمنتوب په موخه عملیات همغږي کړل.» ۱۲ پورتنۍ بیلګې د سیدقاسم رښتیا د دې وینا «افغانستان چې کلونه انګرېزان د ګواښ په وخت کې د خپل ځان ملاتړي ګڼل کله یې چې د هند نیمه وچه پرېښودله ستره سیاسي تشه لدې ناحیې احساس کړله. »۱۳/ ۹۶ د صحت مهر لګوي . دا بیا ښيي چې د یحیی کورنۍ د انګریزانو د پالیسیو او تګلارو تر اغیزلاندې وه او دواړو اړخونو د متحدینو په څېر د دواړو خواوو افغانانو په ځپلو کې همغږي او همغاړي وو.

سربېره پردې په افغانستان کې د پیړیو استبداد منطقي پایله په ټولنه کې د خشونت پالونکي فرهنګ واکمنیدل شوي دي. دا متل «چې ډب نه وي ادب نه وي » په افغاني ټولنه کې د خشونت د واکمن فرهنګ څرګند ساری دی. موږ د یوویشتمې پیړۍ په دوهمه لسیزه کې هم ولیدل چې څه ډول زموږ د خلکو ژبې، غوږونه، پزې، ګوتې او سرونه پرې کیدل او په کورنۍ او ټولنه کې انسان او د هغه انساني کرامت د دود او دستور له مخې تر پښو لاندې کېدلو. د ناټویي اشغال وروسته و لیدل شول چې د نسکور شوي واکمنۍ مخورو چې غوڅ اکثریت یې د شمال تلوالې اړونده کسان دي د دوهم مقاومت په نامه د هېواد بهر د جګړې نغارې ډنګوي .دا ټول د خشونت او زورزیاتۍ د فرهنګ څرګندې نښې دي. د نولسمې پیړۍ په پیل کې په اروپا کې سیاسي خوځښتونو د کارګرو او نورو صنفي ډلو د حقونو د ترلاسه کولو لارښوونه کوله ، د زبېښاک ، استبداد او بیعدالتۍ خلاف یې واکمنیو ته چلنجونه ورکول او د وروړګلوۍ ، برابرۍ ، دموکراسۍ او د قانون د واکمنۍ غوښتنې یې وړاندې کولې. خو افغانان یوه پیړۍ وروسته د امیرحبیب الله خان د واکمنۍ پر مهال د لنډې مودې لپاره د سراج الاخبار افغانستان(جنوري ۱۹۰۶) د خپرونو شاهدان وو خو دا اخبار د واکمن استبدادي فرهنګ له کبله و نه زغمل شو او د خپلواکۍ او مشروطیت د لارې لارویان په بیرحمۍ سره وځپل شول . دې غورځنګ د هیواد په تاریخ کې د لومړي مشروطیت نوم خپل کړ. څه موده وروسته په ۱۹۱۱ کې د محمود طرزي په نوښت د سراج الاخبار افغانیه په نامه اخبار چې منځپانګه یې د ویښتیایي - روښانتیایي او د ملي خپلواکۍ د لاسته راوړلو پر محورڅرخیدله په خپرونو پیل وکړ. پدې ویښتیایي – روښانتیایي کار کې د لومړي مشروطیت هغو مبارزو مخکښانو رول درلود چې د استبداد له خنجر نه ژوندي پاتې وو. دې غورځنګ ته دوهم مشروطیت وویل شول. دې دواړو غورځنګونو د هیواد د تېرو سیاسي غورځنګونو په څېر کوم سازماني تشکیلات نه لرل او یوازې یې د خپرونو له لارې خپل افکار خپرول. د دوهم مشروطیت د راڅرګندیدو وروسته زماني پړاو کې د نړۍ په حالاتو کې زیات بدلون راغی او نړیوال پانګوال سیستم د ژور کړکیچ سره مخامخ شو. د دې کړکیچ پایله د لومړۍ نړیوالې جګړې پیښېدل دي چې د هغې له امله د سترو پانګوالو هیوادونو اقتصاد سخت ګوزار ولید او کمزوري شول. په تزاري روسیه کې د اکتوبر سوسیالستي انقلاب (۱۹۱۷) بري ته ورسید او د پانګوالۍ په وړاندې نوی سوسیالستي نظام د یوه غوړیدونکي سیال ځواک په بڼه ډګر ته راووت او د لویې بریتانیا امپراطورۍ د ګواښونو او ړنګېدو سره مخامخ شوله. د دې ړنګېدو د نوښت ویاړ د افغان ولس په برخه شو او دې سترې امپراطورۍ ته یې مرګونی ګوزار ورکړچې هغه د ۱۹۱۹ کال د اګست په اتمه انګرېزانو د افغانستان خپلواکي و منله او پدې ډول د شاه امان الله تر زعامت لاندې افغانستان بشپړه سیاسي خپلواکي ترلاسه کړله. د خپلواکۍ تر ګټلو وروسته شاه امان الله د یوه پرمختللي افغانستان د جوړولو په موخه ګړندي سمونونه پیل کړل. په هیواد کې یو نوی چاپیریال چې د مختلفو سیاسي بهیرونو را څرګندیدل او د بیان د ازادۍ راتګ دی منځته راغی او د واکمنۍ په د ننه کې لاندې سیاسي بهیرونو سر را پورته کړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-درباري سمونپالان – دوی د شاه امان الله د واکمنۍ پر مهال د حکومت سیاسي او اقتصادي پالیسۍ او طرحې جوړولې چې محمود طرزي ، محمدنادر، غلام نبي خان څرخي ، والي علي احمد، یاورمحمود، سردارعبدالقدوس خان او محمدولي دروازي یې مرکزي څیرې دي.

۲- جوانان افغان(افغان ځلمیان) – د دې ډلې غړي عبدالرحمن لودین،غلام محی الدین آرتي، تاج محمد بلوڅ او میرغلام محمدغباردي. دوی د شاه امان الله له لوري په جوړو شوو دوو لویو جرګو او نورو دولتي غونډو کې د حکومت په کړنو، په اداره کې پر شته نیمګړتیاوو نیوکې کولې او د دولتي دستګاه د اصلاح او سمون لپاره یې خپلې طرحې وړاندې کولې. لدې امله دا ډله د ټولنې مختلفو قشرونو د خپل لیدلوري له مخې د کین لاسو، بنسټپالو ، تروریلوه او دې ته ورته نورو نومونه په نامه یادوله .

۳-اعتدالیون (منځلاري) – پدې ډله کې د لغماني میرمحمدقاسم او عبدالهادي داوي په ګډون د شپاړلسو تنو نومونه یادیږي چې د دموکراسۍ او د هیواد د اقتصادي، ټولنیزې او فرهنګي ودې او پرمختګ پلویان وو.

۴-حزب نقابدار(نقاب لرونکی ګوند)- د میرغلام محمدغبار له قوله دغه ډله د اماني دولت په وروستي کال کې د هیواد په ختیځ کې د جمهوري نظام د جوړولو په موخه تبلیغات پیل کړي دي. د دې ډلې د مشرتابه، کړنلارې او تشکیلاتي اصولو په اړه لاسوندونه شتون نلري .

اماني نظام چې د ترقي ضد کړیو، بریتانوي هند او د هغو د تالي څټو لپاره د سترګو اغزی وو د دې شیطاني مثلث له لوري رانسکور شو او په هیواد کې د حبیب الله کلکاني د وحشت واکمني ټینګه شوه. د دې لنډ مهاله وحشت په وړاندې بیا هم ملي خوځښتونو سر راپورته کړ چې په هغو کې لاندې دوه خوځښتونه یادیدی شي :

الف – د آزادۍ غوښتونکو ګوند - د کلکاني د واکمنۍ د را پرزولو په موخه د دغه ګوند بنسټ په پټه د اماني لیسې ښوونکي حبیب الله کېښود . ګوند اووه کسیزه مرکزي کمیټه لرله چې مشر یې ښوونکی حبیب الله وو. د آزادۍ غوښتونکو ګوند د هلوځلو له امله د سازمان د غړو شمیر سلو ته رسیدلی وو چې د کلکاني ځارګرو د دې پټې شبکې د مشرتابه پته وموندله او هغه یې چناواري کړله. لکه څرنګه چې دا شبکه ډیره پټه وه د مشرتابه پرته واکمنی ونه توانیدله ټوله شبکه کشف کړي.

ب- د جمهوریت ټولنه – دا ټولنه د کلکاني د واکمنۍ پرمهال محمد ګل مومند ، سید غلام حیدرپاچا او د هغه د اکا زوی فرقه مشر سید حسن شیون د جلال آباد د بابریانو په کلي کې جوړه کړې ده.

د حبیب الله کلکاني غلواکۍ ته د نادرخان له لوري د پای ټکی کیښودل شو او هغه یې د څو تنو ملګرو سره غرغره کړ.له بده مرغه د کلکاني د وحشت په ځای په هیواد کې د یحیی د کورنۍ د اختناق پیر پیل شو. د نادرخان واکمنۍ د ستر استبداد نوم خپل کړ.د یحیي د کورنۍ د مستبد صدراعظم محمدهاشم د حکومت پرمهال د مشروطه غوښتونکو، د شاه امان الله د پلویانو، د افغان ځلمیانو او منځلارو ډلو مخکښان له ډګره وایستل شول. د څرخي د کورنۍ اتلس تنه غړي له تیغه تیر کړل شول. عبدالرحمن لودین،تاج محمد پغماني ، فیض محمدباروت او یو شمیر نور ووژل شول.غلام محی الدین آرتي ترور شو. میرغلام محمد غبار، میر سید قاسم لغماني د مشروطیت او د غازي امان الله پلویان او زیات شمیر روڼ اندي په مختلفو پلمو بندیان او تبعید شول. « لنډه دا چې د محمدهاشم خان د حکومت ټول پړاو د په خپلسر بندی کولو،ډول ډول فزیکي شکنجو، پولیسي ځارنو، تبعیدونو او وژنو مشهور وو. » ۲/ ۹۵ – ۹۶ د یحیی کورنۍ د پرمختلونکو افکارو خاوندان او همدا راز ملي او د بریتانیایي ښکیلاک ضد څیرې وځپلې چې د خلکو د نارضایتی اسباب یې برابر کړل. له بله پلوه د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نرۍ کې حالات د سولې ،ټولنيز پرمختګ او دموکراسۍ په ګټه بدلون وموند. هماغه دي چې د مستبد سردار محمدهاشم پرځای سپه سالار سردارشاه محمودخان د صدراعظم په توګه ګومارل کيږي. که څه هم شاه محمودخان د نرم مزاج خاوند وو خو وروړ يې دومره ربيلي وو چې ده ته نور د ربيلو څه ور پاتې نه وو. دا مهال د محمدهاشم د استبداد وېره لږ شوه ، د هيواد د سياسي غورځنګ په رګونو کې وينه وبهيدله او د مخکښو روڼ اندو، ملي او دموکراتيکو ډلو سربېره واکمنی او په واکمنی پورې تړلو کړيو د لاندې سياسي سازمانو بنسټونه کينودل .

ويښ ځلميان - د ويښ ځلميانوغورځنګ زموږ د هيواد په تاريخ کې لومړی ملي – دموکراتيک غورځنګ دی چې څرګندې سياسي – ټولنيزې موخې يې لرلې. د داسې يوه غورځنګ د جوړيدو اړتيا چې په هغو کې د ملي دموکراتيکو موخو لرونکي منورين تنظيم شي د« ويښ ځلميانو» په نامه رساله کې انعکاس وموند.دا رساله د کابل په مجله کې چې مسؤل مدير يې عبدالرؤف بينوا وو خپره شوې ده. په هيواد کې د ښوونې او روزنې عمومي کول ، د افکارو روښانتيا ، د بډو، اختلاص او بيروکراسۍ پرضد مبارزه ، د منځنيو پيړيو د زړو تصوراتو، زاړه او نوي ښکيلاک او استبداد پر ضد مبارزه، د مظلومو ولسونو د حقونو نه دفاع او د ملي يووالي ټينګښت د دې غورځنګ سياسي موخې ګڼل کيدې . د دې خوځښت د فعاليت اصلي مرکزونه کابل ،کندهار او ننګرهار وو او د هيواد د مختلفو قومونو استازو پکې ګډون درلود خو د پښتنو ونډه پکې درنه وه. د غورځنګ د جوړيدو په اړه محمدولي ځلمی د ويښ ځلميانو يو فعال پخپل (د استبداد او مطلقيت په مقابل کې د ځينوافغانانو مبارزې) نومې کتاب په ۲۶۹ مخ کې ليکي:« د هيواد يو شميرځلميانو چې د ويښ ځلميانو د تدارک د کميسيون د لارښوونې له مخې د کندهار، ننګرهار او کابل يو شمير ادبي او عرفاني ملګرو لکه عبدالرؤف بينوا، فيض محمد انګار، نورمحمدتره کي، قيام الدين خادم، صديق الله ربښتين،ګل پاچا الفت، نيک محمدپکتياني، محمد ارسلان سليمي، عبدالقدوس پرهيز، ابوالحسن هزاره، پاينده محمد روهيلي، عطامحمد شيرزوی، محمدظاهر تائب او ځينو نورو ليکوالانو چې شمير يې دوه ويشت تنو ته رسيدی، د دارالامان په افشارو کې د عبدالمجيد زابلي د نوې پروژې په يوه سالون کې د ماپښين په دووبجو د ويښ ځلميانود جوړولو (تاسيس) او د بيلابيلو ولايتونو د نمايندګانو د را ټولولو طرحه وړاندې کړه. دغې غونډې ته لمړی درې طرحې وړاندې سوې، چې يوه يې د عبدالرؤف بينوا او نورمحمدتره کي، بله يې د قيام الدين خادم او دريمه د صديق الله ربښتين په حمايه وه. لومړۍ يې مترقي او عصري، دوهمه ملي او وطني ، دريمې يې مذهبي او کلتوري رنګ درلود.» محمدعلم بڅرکی پدې هکله ليکي: « هغه کسان چې دا ډله (د ويښ ځلميانو ډله) يې جوړه کړه په کابل کې عبدالرؤف بينوا، ارسلان سليمي ، قيام الدين خادم ، نورمحمدتره کي، فيض محمد انګار ، غلام حسن صافي، ربښتين ، الفت په کورونو کې سره ليدل وروسته يې د ولاياتو سره ارتباط پيدا کړ ...، د ويښ ځلميانو تئوريسنان په کابل کې ناست وو.» ۱۴ / ۳۰ دې سازمان مشر نه درلود او د مديره هيات لخوا چې هغه د کنګرې له لوري غوره کيده رهبري کيده. د کنګرې فعالان نورمحمدتره کی، عبدالرؤف بينوا او قيام الدين خادم وو. د خوځښت لومړی مديره هيات نورمحمدتره کی ، عبدالروف بينوا، قيام الدين خادم او محمد ارسلان سليمي دي. د ويښ ځلميانو د کنګرې ګډونوال «نورمحمدتره کی، عبدالرؤف بينوا، قيام الدين خادم،ګل پاچا الفت، صديق الله ربښتين،فيض محمد انګار، محمد ارسلان سليمي، نيک محمد پکتيانی،ګل شاه صافی،پاينده محمد روهيلي، عبدالقدوس پرهيز، محمدظاهر، نورمحمد پونده، لعل محمد احدي ، عبدالکريم نزيهي ازبک، عبدالصمد پټک، غلام رحمن جرار، ولي زلمی، عبدالهادي خوړمن، شاه مرد، ابوالحسن» ۱۵ / ۵۱ دي. د دې غورځنګ يوغړی پدې هکله ليکي : «ويښ ځلميانو په ۱۹۴۶ز کال چې له ۱۳۲۵ه ـ ش سره برابر دی په خپل پيوستون او سياسي کار پيل وکړ .په دې وخت کښې ځلميان چې شا ته ګوري ډېر تاريکه او بيرېدونکي مناظر ويني خو آينده ډېره روښانه ښکاره کيږي .مګر حال ورته د خوف او رجأ ترمنځ دی.» ۱۴/ ۲۷ د دې غورځنګ دوهمه غونډه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمحمدصدیق فرهنګ په کور کې جوړه شوې چې په هغه غونډه کې غلام محمدغباراو محمدصدیق فرهنګ هم د ویښ ځلمیانو غړیتوب ترلاسه کړ خو هغوی په دریمه غونډه کې ګډون ونکړ ، د غورځنګ سره یې خپلې اړیکې وشلولې او د وطن د جریدې په خپرولو یې لاس پورې کړ. د ویښ ځلمیانو د یوه مشر عبدالهادي توخي په وینا « د ویښ ځلمیانو ګوند مخکې لدې چې سیاسي ګوند وي د اخلاقي بنسټونو یو ګوند و.» د ویښ ځلمیانو له ترکیب څخه ښکاري چې هغه د سیاستوالو پرځای د روڼ اندو، پوهانو، لیکوالو او شاعرانو یو ټولنیز جوړښت وو چې د ولس د ویښولو او روښانولو ستر رسالت ته یې ملا تړلې وه. له همدې کبله هغوی د هیواد په مختلفو سیمو کې د جریدو (انګار، ولس ، وروړغږ) په خپرولولاس پورې کړ چې هره یوه یې د واکمنۍ له لوري توقیف شوه . دا غورځنګ هغه وخت جوړ شو چې په افغاني ټولنه کې د څرګندو طبقاتي پولو څرګ نه لګیده او یا روڼ اندو او سیاستوالو د هغه د درک او پوهېدو وړتیا نه لرله. د هغه مهال روڼ اندو په ټولنه کې د واکمن استبداد، فساد او د بیعدالتیو سرچینه د طبقاتي ستم له کړکۍ څخه نه ، بلکې د افرادو د اخلاقو او کړووړو پایله ګڼله. د ویښ ځلمیانو سازمان په لنډه موده کې په یوه پیاوړي غورځنګ واوښت. د غورځنګ د پیاوړتیا بهیر حکومت په وېره کې واچاوه او د هغه د کمزوررولو او پاشلو هڅې یې پیل کړې او بالاخره یې پرې مرګونی ګوزار وکړ. د غورځنګ د مشرانو او فعالانو په زنداني کولو، د دولتي کارونو څخه ګوښه کولو، د ښارونو څخه یې د فعالانو د بدلولو او یا په بهر کې په دندو ګومارلو سره یې هغه دړې وړې کړ.

وطن جریده - دې جریدې په ۱۹۵۱ کې په خپرونو پیل وکړ. د جریدې د امتیازخاوند میرغلام محمدغبار او مسؤل مدیر یې محمدعلي خروش وو. څه موده وروسته غبار د وطن د جمعیت(د وطن ټولنې) بنسټ کیښود او نوموړې جریده د هغه په نشراتي ارګان واوښته. د دستګیرپنجشیري په وینا میرغلام محمدغبار، محمد سرورجویا، کاکا فتح محمد فرقه مشر،براتعلي تاج ، ډاکتر ابوبکر، میرمحمد صدیق فرهنګ، علي احمد نعیمي، عبدالحی عزیز، میرعبدالعلیم هاتفي، قیوم رسول، سلطانجان ، ډاکترغلام فاروق اعتمادي او علي محمد خروش د وطن د ټولنې مشهورې څېرې وې. د یو شمیر څېرونکو په آند د وطن د ټولنې او ویښ ځلمیانو دریځ یو بل ته ورته وو خو د جمعیت د غورځنګ سیاسي ، ټولنیزاو اقتصادي شعارونه څرګند او هراړخیز وو.« د دې غورځنګ موخه د مشروطه حکومت د واکمنۍ پرمهال د ټولنیز ژوند په ټولو برخو کې د ولسواکۍ د اساساتو ترویجول ، د بورژوازي (مدني) آزادیو تبلیغ ، د سیاسي ګوندونو او بهیرونو جوړښت ، د شغل ، دندې او د هستوګنې د ځای آزادانه انتخاب، د فردي آزادیو تامین ،د ملي اومذهبي حقوقو برابري ،د سترو خصوصي شرکتونو د اقتصادي برترۍ محدودول او نور... » وو. ۱۵/ ۶۵

د خلکو ګوند – د دې ګوند بنسټ په پټه عبدالرحمن محمودي د خپلو همفکرانو امان محمودي، ډاکټرحسن بهروز ، استاد محسن صحرایي، ډاکټرمصلح، داکټررحیم محمودي، ډاکټرهادي محمودي او موسی نهمت کیښود. مخکې لدې چې عبدالرحمن محمودي د دې ګوند بنسټ کیږدي هغه د ندای خلق په نامه یوه جریده چلوله چې د امتیاز خاوند یې دی پخپله او مسؤل مدیر یې انجینرولي محمد عطایي وو. « د دموکراسۍ او ټولنیزعدالت د تامین لپاره د آزادو، مستقیمو او پټو ټاکنو له لارې د پارلمان جوړول ،د دولت په اداره کې سمون، د بډو اخیستلو، اختلاص ، اجباري کار او بوروکراسۍ محکومول ، د ښوونې او روزنې او د سواد عمومیت هغه مسآلې وې چې ندای خلق په جرآت سره توضیح کولې. » ۱۵/ ۶۸ د ندای خلق د جریدې خپرونې او دریځ د ویښ ځلمیانو په پرتله روښانه او څرګند کیڼ لوری درلود . دا ګوند لږترلږه په لسو ډلو وویشل شو. د یادولو وړ ده چې پورته یادشوي غورځنګونه (ویښ ځلمیان، د وطن جمعیت او د خلکو ګوند» چې په هېواد کې د سمونونو د راوستلو او د ولسونو د ویښتیا په موخه د شاه محمود خان د صدارت پرمهال را څرګند شول د جلاجلا خوځښتونو په شان چې په کړنلارو کې یې د ګډو موخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ځنګ اختلاف هم درلود د یو بل سره یې دوستانه اړیکې ساتلي او د یو بل خلاف یې تبلیغات نه کول. تردې چې د ندای خلق او د وطن جریدې د انګار د جریدې په چاپخانه کې چې په ویښ ځلمیانو پورې یې تړاو درلود چاپیدلې .

ملي کلوپ – ملي کلوپ د سیاسي سازمان په توګه د سردار شاه محمودخان د صدارت پرمهال د سلطنتي کورنۍ په نوبنت جوړ شو چې موخه یې د سلطنتي کورنۍ د واک او اقتدار ساتل وو. د شمس الدین مجروح د لیکنې له مخې « د دې بدلونو پر مهال یو بل خوځښت چې د واکمنۍ د مهمو اراکینو له خوا یې ملاتړ کېده د ملي کلوب(ملي کلوپ) په نامه جوړشو ، موخه یې د زیاتو ګوندونو د جوړېدو مخنیوی وو چې ورو ورو شورا ته خپل استازي واستوي او یوه ورځ وکولای شي یو ستر حکومتي ګوند جوړ کړي ، ددې خوځښت بنسټ ایښودونکي او ملاتړي د دفاع وزیر سردارمحمد داود او د بهرنیو چارو وزیر سردارمحمد نعیم ، د اقتصاد وزیر عبدالمجید زابلي او څو تنه نور وو او د دې خوځښت د دارالنشاء او سکرتریت مشري یې زما په غاړه کېښودله. » ۱۶/ ۹۵- ۹۶ سربیره پردې مجروح دا هم نه پټوي چې صدراعظم شاه محمود، عبدالمجیدزابلي او سردار محمد نعیم او نورو لوړپوړو چارواکو د دې کلوپ جوړښت د دموکراسۍ د بهیر د ودې او د تحصیل کړي ځوان نسل د سیاسي روزنې لپاره ګټور باله. هغه ډله څیړونکي او د سیاسي چارو کارپوهان چې محمدداود د ملي کلوپ بنسټ ایښودونکي ګڼي لامخکې ځي او وایي چې محمدداود د پاچا د کتبي اجازې له مخې د ۱۹۵۰ کال په لومړیو کې د دموکرات ملي په نامه ګوند جوړ کړ. همدا رنګه محمدابراهیم عطایي دا سیاسي جوړښت د هغه مهال د واکمنۍ د کلیدي چارواکو یو جوړښت ګڼي او لیکي :«د سترو دولتي اراکینو، سردارانو او اشرافو یوه ډله وه چې د دموکراسۍ په نامه یې سر راپور ته کړ. سردارمحمد داودخان د دفاع او د کورنیو چارو د وزارتونو سرګروپ یې لاربښود وو. همدارنګه عبدالمجید زابلي د اقتصادي او مالي چارو سرګروپ ، سردار فیض محمدخان د فرهنګي او معارف د چارو سرګروپ او د وزارتخانو آمران پدې ډله کې شامل وو.» ۱۷ / ۳۲۶ د شاه محمودخان د صدارت پرمهال د حکومت د چارو د بنې سمبالتیا په موخه هغه وزارتونه چې دندې یې سره نږدې وې د یوه سرګروپ له لارې په مرکزي ډول رهبرې کیدل. خو دې ډول مېکانیزم ډیره موده دوام ونکړ. د ملي کلوپ د جوړولو څخه د سلطنت موخه دا هم وه چې د غوړیدونکي ملي دموکراتیک بهیر سره مقابله وکړي یا په بله وینا د مشروطه غوښتونکي غورځنګ په وړاندې ودریږي. داودخان چې د واک او زعامت لیوال وو غوښتل یې د دې کلوپ له لارې له یوې خوا د شاه محمودخان سره سیالي وکړي او له بلې خوا په روڼ اندو او د محصلینو په غورځنګ ولکه ټینګه کړي. « د دولت په دستګاه کې د سپه سالار او سردار تر منځ اختلاف او سؤ تفاهم پیدا شو سپه سالار خپل وراره د قدرت د نیولو استازی ګاڼه د کلوپ غړي یې د هغې د انحلال او له منځه وړلو په موخه وهڅول او د هغه د کمزورولو لپاره هڅې وکړي تر څو په بشپړ ډول له منځه ولاړ.» ۱۶/ ۱۱۴ د نوي افغانستان د تاریخ د لیکوالانو له انده محمد داود په لومړیو کې هڅه کوله د هغه مهال د وطنپالو یونونو وتلي استازي خپل کړي خو کله چې پدې لاره کې بریالی نشو د وطنپالو په لیکو کې د اختلافونو په رامنځته کولو او د هغو په ځپلو لګیا شو. کله چې ملي کلوپ خپلو موخو ته ونه رسید نو د پښتونستان د آزادۍ اتحادیه چې وروسته د پښتونخواه په نامه یاده شوله جوړه کړه . د دې اتحادیې مشر غلام حیدرخان عدالت د دفاع وزارت د نقلیاتو مرستیال او منشي یې ببرک کارمل وو. خو د پردې تر شا محمد داود اداره کوله. د شواهدو څخه داسې بریښي چې ددې اتحادیې اصلي موخه د ویښ ځلمیانو کمزورول وو چې غوڅ اکثریت یې پښتانه وو. هغه مهال کندهار د ویښ ځلمیانو یو پیاوړی مرکز ګڼل کیده لدې امله« کارمل او غلام حیدرعدالت کندهار ته لاړل تر څو د تورنجنرال عبدالغني خان ګردیزي قلعه بیګي د کندهار د تنظیمیه رئیس او د کارمل د پلار په شتون کې چې د فرقې قوماندان وو د کندهار د ویښ ځلمیانو د مشرانو سره خبرې وکړي او هغوی خپل کړي. کله چې پدې کار کې پاتې راغلل په همغه مجلس کې د ویښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلمیانو د مشرانو د نیولو امر ور کړل شو اوهغوی اوږده کلونه د دهمزنګ په زندان کې پاتې شول. »۱۸/ ۲۹۱ دلته لیدل کیږي چې محمد داود د پښتونستان له نامه څخه د خلکو د غولولو سربېره د ویښ ځلمیانو د غورځنګ د کمزورولو په موخه ګټه پورته کوله .

د محصلانو اتحادیه – دا اتحادیه په کال ۱۹۵۰ کې جوړه شوه. د عبدالحمید مبارز په وینا « د اتحادیې د اساسنامې طرحه د حقوقو د پوهنځي د استاد محمد اکبر پامیر په مرسته او د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي د بنسټ ایښودونکي او پخواني استاد او د بهرنیوچارو وزارت سلاکار مني منجي اوغلو په سلا تدوین شوې ده .» داسې ښکاري چې د محصلینو اتحادیه هم د حکومت په نوښت جوړه شوې ده ځکه چې«په لومړیو کې هغو محصلینو چې د محصلینو د اتحادیې په اړه بحث کاوه د صدراعظم شاه محمودخان سره یې خپلوي او نږدې اړیکې لرلې . د ساري په توګه : د غلام فاروق عثمان زامن محمداسحق او توریالی عثمان او خورییی عزت الله مجددي ، کبیرالله او احمد کبیر د محمد کبیرسراج زامن ، د څیره لیکونکي زوی حفیظ الله (مشهور په سردارحفیظ) او عبدالبصیر حکیمي د محصلینو لومړۍ هسته چې د محمد انس د کابل پوهنتون د رئیس تر لارښووني لاندې فعالیت درلود. » ۱۹/ ۵۲ دا اتحادیه ډیر ژر د محصلینو د لانجو په یوه مرکز واوښته او واکمني هغه غیرقانوني اعلان کړه. میرغلام محمد غبار د دې اتحادیې د اجراییه کمیټې غړي داسې راپیژني: « نیرعلی محمدخان شامل، محمدیونس خان سرخابي، محمدنعیم خان قندهاري،اسعد احسان غبار، محمد عارف خان غوثي، ببرک خان (ببرک کارمل) ،هغه وروسته له فاکولتې طرد او ملي شورا ته د مظاهرو په ترڅ کې د ۱۳۳۱- ۱۳۳۵ بندي شو (ببرک خان کارمل او محمدحسن خان شرق د محمد داوودخان له دلې ټپلي وو)، محمدیحیی خان ابوي ، حبیب خان، عبدالواحدخان وزیري، محمداسحاق خان عثمان، هدایت خان ، محمدابراهیم خان او نور څو تنه. خو ډیر ژر د محصلینو د اتحادیې کمیټه په دوو کینو او بنیو ډلو وویشل شوه.» ۱۱/ ۲۶۱ « د استاد شاکر له قوله د عبدالهادي داوي پر وینا د محصلینو د اتحادیې د اساسنامې په جوړولو کې حیدر ژوبل، فاضل، میرعلي احمد، اسحق عثمان، ببرک کارمل ، حفیظ الله امین ،غلام جیلاني باختري ،حسن شرق ، عبدالواحد، احمدعیسی ، یونس سرخابي اوعظیم صابر برخه لرله. » ۱۵ /۶۹

جمعیت خراسان (د خراسان ټولنه) - د دې ټولنې بنسټ په کال ۱۹۵۲ کې د شمالي ولایتونو ځینو سیاسي فعالانو او مخورو د کابل د بابر په بڼ کې کیښود. وکیل کلدي ، طاهربدخشي ،عبدالحکیم مجاهد مزاري ،غلام رسول سینایي ،سلام تاشقرغاني ،ډاکټربرنا آصفي د دغه سازمان وتلي غړي وو. ویل کیږي چې د دې ټولنې هڅوونکي د هیواد د شمالي ولایتونو ځینې مخور او په هغو کې ابوالخیر خیري، نظرمحمد نوا او خال محمدخسته وو. د دې ټولنې د موخو او پروګرام په اړه لاسوندونه نشته .

که چیرې د پورتنیو سیاسي غورځنګونو برخلیک ته وکتل شي هغو خوځښتونو چې ملي دموکراتیکې موخې لرلې او په هیواد کې د ولسونو په ګټه د سمونو د راوستلو په خاطر رښتینې هلې ځلې کولې د سلطنت د دښمنۍ سره مخ شول او غم لړلی برخلیک لري. زمونږ د هیواد د دې زماني پړاو واکمنۍ چې د بریتانیا له پالیسیو څخه اغیزمنې وې د هغو سیاسي خوځښتونو د راڅرګندیدو او ځواکمن کیدو مخه نیوله چې ملي آجنداوې لرلې، د دیورند د تپل شوې کرښې د دواړو خواوو افغانانو د یووالي پلویان وو او د یوه ځواکمن افغانستان د جوړولو لپاره یې هلې ځلې کولې. د شوروي او انګلوساکسوني اشغالګرو هڅې هم د ملي دموکراتیکو ډلو په کمزورولو او د سکتاریستي او پښتني ضد دریځ لرونکو ډلو په پیاوړتیا څرخیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یحیی کورنۍ

وروسته له هغې چې افغانستان د انګریزانو او روسانو د جوړجاړي له امله د دوی ترمنځ د یوه حایل هېواد او د انګریزانو د ګټو د ساحې په توګه ومنل شو. د انګرېزانو پرته یې د نورې نړۍ سره سیاسي او دپلوماتیکې اړیکې نه لرلې چې پدې ډول زمونږ هېواد د نړۍ له پرمختګونو څخه اغیزمن نشو. له بلې خوا د انګریزانو او انګریز پلوه واکمنیو هڅې پردې متمرکزې وې چې په هېواد کې د علم او پوهې د خپریدو ګړندۍ مخه و نیسي او پدې ډول ولس په تیاره او خرافاتو کې وساتي. د دې سیاست پایله دا شوه چې افغانان د خپل تاریخ ، د افغاني ټولنې د واقعیتونو او نړیوالو حالاتو څخه بیخبره پاتې شي . همدا لامل دی چې زمونږ تاریخ د نه پوهیدلو او یا غلط پوهیدلو تاریخ ګرزیدلی دی. د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال په ښوونځیو کې د تاریخ د مضمون منځپانګه دا وه چې امیرانواو واکمنو څه کړي دي اویا څه پېښ شول؟ دې دا معنی لرله چې د تاریخ په مضمون کې دې پوښتنې ته ځواب ونه ویل شي چې ولې یې وکړل یا ولې پېښ شول ؟ دې مسئلې ته په کتنې سره اړینه بریښي د یحیی د کورنۍ په هکله لنډ بحث وشي چې هغه څه ډول انګرېزانو واک ته ورسوله.

« سردار یحیی خان د سردار سلطان محمدخان زوی ، د سردار محمد یعقوب خان خسر چې انګریزان پرې بدګومانه شول نوموړی یې په کال ۱۸۷۹کې برتانوي هند ته تبعید کړ. کله چې امیر عبدالرحمن خان سلطنت ته ورسید انګریزانو ته یې وړاندیز وکړ چې د سرداریحیی کورنۍ هم له کابل نه لېږي او په هند کې ځای پرځای کړي. دې کورنۍ ۲۳ کاله په هند کې ژوند وکړ، ډیری زامن یې هلته وزیږیدل، ښوونځي ته لاړل او د برتانوي هند له فرهنګ سره آشنا شول. » ۲۰/ ۲۴۶ د سردار یحیی پلار چې په سلطان محمدخان طلایي مشهور دی په دې تورن وو چې د انګریزي ضد پاڅون د را پرځولو په کار کې له انګریزانو سره پټې اړیکې لرلې او انګریزانو ده ته د دې چوپړ په مقابل کې د سرو زرو ژمنه کړې وه خو کله بې چې د انګریزانو په ګټه ستر خیانت تر سره کړ انګریزانو په ور کړل شوې کڅوړه کې د سرو زرو پر ځای کودړې ور ته ایښي وو. دا کورنۍ لومړی په امرتسر کې میشت شوه او انګریزانو وروسته په « دیره دون » کې د ژوند کولو شونتیاوې ورته برابرې کړې او هلته بې د دې کورنۍ غړي تر روزنې لاندې ونیول. د سردار یحیی خان زامنو آصف خان او یوسف خان او د یوسف خان زامنو محمدعزیزخان ، نادرخان، شاه ولي خان او شاه محمود خان په لودهیانه کې پوځي زده کړې وکړې . د یحیی اولاده او د سردار زکریا د یحیی خان د ورور کورنۍ د امیرعبدالرحمن خان د واکمنۍ په وروستیو کې د انګریزانو د پلان له مخې په ۱۹۰۱ کې کابل ته راولیږدول شولې. سره لدې چې امیرعبدالرحمن خان په انګریزانو پورې تړلی هم وو خو یو شمیر پدې اند دي چې انګریزان د امیر په دوو زامنو حبیب الله او نصرالله بې باوره وو اوغوښتل بې چې په راتلونکې کې قدرت د یحیی کورنۍ ته ولیږدوي. عجیبه دا ده چې دا کورنۍ کابل ته په راستنیدو سره امیر ډیره ونازوله او د کابل د علی آباد په باغي سیمه کې ځای پر ځای کړله پداسې حال کې چې د خپلې واکمنۍ په لومړیو کې یې پدې کورنۍ د نه باورله کبله له انګریزانو غوښتي ووهغه هند ته واستوي. دا بیا ښیي چې د نوموړې کورنۍ نازول د انګریزانو د ارادې له مخې ترسره کیدل. د امیرعبدالرحمن خان له مړینې وروسته د ده د زوی امیرحبیب الله خان د واکمنۍ پر مهال د دې کورنۍ پانه په غوړیدو شوه سردار یوسف او سردارآصف د امیر په مصاحبانو واوښتل. په تیره کله چې امیر د محمد نادر د خور سلطان نورالحرم سره چې وروسته یې د علیا جناب لقب تر لاسه کړ واده وکړ دې کورنۍ ته نورهم غوره موقعیتونه پلاس ورکړل. دغه کورنۍ له دې وروسته د واکمن کیدو خوبونو ته ور واووښته. ځینې دا هم وایي چې محمد نادر د امیرحبیب الله په وژلو کې لاس درلود. په هغه شپه چې امیر د کله ګوش په ښکار ځای کې ووژل شو د محمد نادرخېمه د ده تر څنګ وه.د امیر له وژل کیدو وروسته محمد نادر او وروڼه بې د څو ورځو لپاره بندیان شول. د امیر حبیب الله له وژنې وروسته سردار محمد هاشم په هرات کې ونیول شو او په یابو سپور د هزاره جاتو له لارې کابل ته راوستل شو چې پدې ډول یې د شاه امان الله په وړاندې کرکه پیدا شوه.شاه امان الله د نادر د کورنۍ د را خپلولو لپاره خپلې دوې خویندې شاه ولي خان او شاه محمود خان ته ورنکاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې خو کله چې هاشم خان د شاه له دریمې خور سره د واده وړاندیز وکړ شاه ورسره ونه منل او سردار هاشم خان هم د ژوند تر پایه واده و نکړ.

په هند کې جلاوطنی دې کورنۍ ته یو لړ ځانګړتیاوې ور په برخه کړې چې سره متحده وي ، په خپلو کې ودونه وکړي ، لوړې زده کړې وکړي او د خپلې کورنۍ ګټې د هرڅه نه لوړې وګڼي. د سرداریوسف او سردارآصف د مړینې وروسته محمد نادر د خپل استعداد له مخې په کورنۍ کې د بیساره درناوي څخه برخمن شو. محمدنادر په ۱۸۸۳ کې په دیره دون کې وزیږیده ، هلته یې زده کړې وکړي او څه موده په پوځي چارو لګیا وو. په انګریزي او اردو ژبو یې بشپړ تسلط درلود په دري ژبه هم پوهیده خو په پښتو ژبه بې خبرې نشوای کولای. البته چې د یحیی د کورنۍ ټول غړي په پښتو نشوای غږیدلای.پدې اړه چې ددې کورنۍ غړي په پښتو نه پوهېدل د یوې بېلګې راوړل په زړه پورې دي . کله چې سردار داود د مشرقي نایب الحکومه او د فرقې قوماندان وو مشرقي ته د پولې د هغې خوا راغلو پښتنو ته په دري ژبه وینا کوله چې ژباړه یې دري ژبي جنرال میراحمد مولایي کوله . محمدنادرهیواد ته په راستنیدو سره په پوځ کې شامل شو او په پنځه ویشت کلنۍ کې جنرالۍ ته ورسید. د امیرحبیب الله د سلطنت پرمهال نادرخان د منګلو د ښورښ د ځپلو له امله د نایب سالارۍ رتبه ترلاسه کړه. یو لړ لاسوندونه ښیي چې انګریزان د هغه په واکمنولو کې ښکیل وو.په ۲۰۰۱ کې په پیښورکې د نادرخان او د هغه د کورنۍ په نامه په دري ژبه یوه رساله چاپ شوه چې لیکوال یې افغان مهاجر معرفي شوی دی.رساله داسې پیل شوې : « اقتباس از شماره اول جمهوراسلام ، اول سپتمبر ۱۹۵۱ ، طبع پشاور، صفحه ۱۰ تا ۱۸.» دا وخت په پیښور کې د عبدالحی حبیبي له لوري د افغانستان د موقتي جمهوریت د اعلان سره سرخوري . هغه مهال حبیبي د واکمنۍ سره د مخالفت له امله په پاکستان کې اوسېدلو. لدې نه څرګندیږي چې د رسالې لیکوال عبدالحی حبیبي دی. د رسالې په ۱۷ مخ کې د جنرال تاج محمدخان بلوڅ د سندونو پر اساس چې محمدنادر د امیرحبیب الله په وژنه کې لاس درلود راغلي دي :« د امیرحبیب الله خان د کله ګوش واقعه د۱۳۳۷ ق کار د جمادی الاول د اتلسمې په شپه پیښه شوه چې پدې مسئله کې د سپه سالار لاس ښیي، سندونه شته دي چې د پېښې حاضرینو او ناظرینو لیکلي دي ، د هغې د ډلې څخه (د افغانستان په هکله اسرار) د محمدنادرخان د خانداني خپلوانو څخه د سردار شیراحمد خان لیکنه ده چې ددې غمیزې د پیښیدو مهم لامل نادرخان ګڼي ، ځکه چې هغه د کابل د تخت تمه لرله او د هغه لپاره په ډهلي او کابل کې پلانونه جوړشوي وو. لاندې لیک چې جنرال تاج محمدخان لیدلی وو دا پټه طرحه روښانوي :« عالیجاه عزت و شجاعت همراه برادر بجان برابرم صالح محمد خان نائب سالار صاحب را واضح باد اینکه: ازین طرف خیریت است، شمایان خاطر خود را جمع دارید کوایف جلال آباد را آرندۀ این خط بشمایان خاطر نشان خواهد کرد. کارها بر وفق مرام است، آنچه با شمایان گفته شده بود، بهمان قسم شد. بعد از تدفین میت برادرش را امیر ساختیم و مایان تجویز کردیم که معامله بهمین قسم باقی نمی ماند. ارجمندم رکاب باشی (شاه ولی خان- لیکوال) متوجه احوال است و عالیجاه عزت مآب مستوفی المالک صاحب(د خلیل الله خلیلی پلار) درین معامله شریک مایان است و انشاءالله تعالی درین روز از راه تگاب بالای دارالسلطنة با قوم خود می آید. عساکر دارالسلطنة را به آن برادر بجان برابر بسپاریده ایم. باید متوجه احوال باشید که معامله از دست عساکر و شمایان بیرون نشود. انشاء الله و تعالی سمت جنوبی از خود مایان است. از آن جهت خاطر جمع داشته باشید. در جلال آباد و کابل هر کس که مدعی سلطنت شود، برای چند روز است. آخر کار بدست مایان و شمایان است. به نفری خود از طرف ما خاطر جمعی بدهید. باقی در حفظ الهی باشید. فقط مورخه ۱۹ جمادی الا ول ۱۳۳۷ ق – امضا محمدنادر» همدارنګه د رسالې په ۱۹ مخ کې راغلي دي چې لیک د امیرحبیب الله د مرګ په دوهمه ورځ نایب سالارصالح محمدخان ته استول شوی دی.د امیرحبیب الله د مرګ نه وروسته لنډه موده محمدنادر او ورونه یې له پامه ولویدل خو بیر ته امان الله خان په دولتی چارو وګومارل او نادرخان یې د جنوبي جبهې د قوماندان په توګه مقرر کړ.

لکه څرنګه چې د افغان – انګریز په دریمه جګړه کې د نادرخان په مشرۍ جبهه د دوو نورو جبهو په پرتله ښه وځلیده شاه امان الله نوموړي ته د سپه سالارۍ رتبه ورکړه او د ده په نامه یې په کابل کې یو یادګاري منارهم جوړ کړ. د نادرخان تر قوماندانۍ لاندې د تل او وانې د نیولو په اړه ځینې دا هم وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې انګریزانو په لوی لاس هلته شا تګ وکړ ترڅو نادرخان د خپلو راتلونکو پلانونو د پلي کولو لپاره په مطرح څېره واړوي. البته چې دا ډول ادعا منطقي نه بریښي. خو د یوه څرګند واقعیت نه سترګې نشي پټیدی چې د افغان – انګریز په دریمه جګړه او په تیره جنوبي جبهه کې د دیورند د پولې د دواړو خواوو خلکو سرشندنو او په انګریزي چونیو بریدونو ټاکونکی رول درلود. پدې اړه جنرال یارمحمدخان وزیري په خپل کتاب (د افغانستان د خپلواکۍ او نجات تاریخ) په ۷۶ – ۷۷ مخونو کې مفصل معلومات وړاندې کړي چې ځینې برخې یې دلته راوړل کیږي: «په ننګرهار کې افغاني پوځ د انګریزانو په مقابل کې ماتې وخوړه . دغې ماتې محمدنادرخان او د وزیرستان د جبهې مشران اندېښمن کړل . د لمریز ۱۲۹۸ د ثور(۱۹۱۹) د میاشتې اخري ورځې وې چې ملاهمزالله آخوند د وزیرستان او شا وخوا سیمو مشرانو ته د وزیرو او مسیدو په لاس د جهاد د پیل امر وکړ. احمدزو وزیرو لومړی برید د ۱۲۹۸ د ثور په ۲۴ (۱۵ می ۱۹۱۹) د سروکې په چونۍ وکړ. دوی په وانه کې هم د انګریزانو په غټ پوځي مرکز برید پیل کړ او د جوزا په دویمه یې ونیو، او ورپسې یې د کچیري ، نیلي ، سپینکی کڅ ، تنایي او د توی چونۍ ووهلې . هممهال په خپله سیمه کې د رزمک ، سیفلي توی ، ساړه راغه ، ډبرې اونجي چونۍ ونیولې . د دې سره جوخت ، مداخیل وزیرو د میرامشاه او تته خیلو په چونۍ بریدونه پیل کړل . ټل د انګریزانو غټ پوځي مرکز و چې د پکتیا لپاره یې غټ خطر لاره . غازیانو دغه ډیرمهم عسکري مرکز د ۱۲۹۸ لمریز د جوزا په ۳ (می ۱۹۱۹) له انګریزانو ونیو. بیا په زړه سپیڅلوغازیانو محمد نادرخان ته بلنه ورکړه چې د فرنګیانو د ټل ستر نظامي مرکز په تشریفاتي توګه فتح کړي او د ټل د سوبې مراسم پرځای کړي. محمد نادرخان چې تر همغه ګینټو یې د ټوپک نه یوه ګولۍ هم د فرنګیانو په لور ویشتلې نه وه ، د ټل پوځي مرکز یې د توپونو د ګولیو په اور سره فتح کړاو بیا یې په ډیره بې انصافۍ او بې عدالتۍ سره د ټل فتح په خپل نوم سره ونوموله .» د خپلواکۍ په جګړه کې د جنوبي جبهې برې د دې سبب شو چې نادرخان د۱۹۲۱ – ۱۹۲۲ کلونو کې د حربیې وزیر شي . وروسته کله چې محمدنادر د منګلو د بنوربړ ځپلو څخه ډډه وکړه د امان الله خان له لوري په قطغن او بدخشان کې د تنظیمیه رئیس مقرر او څه موده وروسته په فرانسه کې وزیر مختار مقرریږي. محمدنادر د لنډې مودې وروسته دا ماموریت پریښود او محمدهاشم هم چې په مسکو کې سفیر وو فرانسې ته ولاړ او شاه ولي خان هم ورسره یو ځای شو. په افغانستان کې د اغتشاش پر مهال غازي امان الله او کلکاني دواړو له نادرخان څخه وغوښتل چې هېواد ته راستون شي او د دوی سره همکاري وکړي خو هېواد ته رانغی اودری واړه ورونه د۱۹۲۹ کال په فبرورۍ کې هند او په مارچ کې خوست ته راستانه شول او هلته یې خپل فعالیتونه پیل کړل. د بمبیې نه تر خوسته به نادرخان هیواد ته د بیا راستنیدو په اړه مطبوعاتو ته ویل: « زه افغانستان ته په راستنیدو کې شخصي مقصد نلرم ، زه تاج او تخت نه غواړم ، زه دریم خیر غوښتونکی یم ، د اعلیحضرت د اوسني حال څخه اندیښمن یم د هغه د شخصي خیر او د ټولنې د ګټې په موخه به کار وکړم، زما مرام د امن پاڅون او په افغانستان کې سوله ده ، هر څوک چې ملت په پاچاهۍ ومني زه به هغه ته بیعت وکړم، زه به د شاه امان الله خلاف عمل ونکړم. » ۲۱ / ۳۴۹ - ۳۵۱ خوست ته په را رسیدو سره محمد نادراو ورونو یې د اووه میاشتنۍ مبارزې او د حبیب الله کلکاني د ځواکونو سره د جګړو وروسته هغه له واکه ګوښه او ځان یې د۱۹۲۹ کال د اکتوبر په شپاړلسمه د پاچا په توګه اعلان کړ. «کله چې نادرخان خپله پاچاهي اعلان کړه ، پدې خبره موږ حیران شوو، ولې یې داسې کار و کړ چې زموږ په خوب او خیال کې نه و، ځکه هغه خو د پاچاخان عبدالغفارخان سره په پیښور کې وعده کړې وه چې په خپله به دی نه پاچا کیږي. » ۲۲/ ۳۴۰

هېره دې نه وي چې نادرخان او ورونه یې خوست ته په رسیدو سره د۱۲۴۸ هجري قمري کال د ربیع الثاني په ۲۱ د پکتیا د ځاځیو په علیخیلو کې د سیمې د قومونو د مشرانو چې امین جان د غازي امان الله ورور هم پکې ګډون درلود جرګه راوبلله چې د کلکاني په وړاندې څه ډول مبارزه وکړي. پدې اړه جنرال یارمحمد وزیري د خپل کتاب په ۲۵۸ – ۲۶۱ مخونو کې د جرګې په هکله معلومات ورکړي دي چې په جرګه کې ۱۵ ماده یي پریکړه شوې ده. د پریکړې په ۵ ، ۶ او۱۴ مادو کې راغلي دي :« د وطن د نجات نه وروسته دې اعلیحضرت غازي امان الله خان سلطنت کولو ته راوغوښتل شي. او یا د ده د خپلخاني څخه و بل اهل ته سلطنت وسپارل شي. د اعلیحضرت غازي امان الله تر راتګ پورې به

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاه سالار صاحب د سلطنت وکیل وي. همدا ګینته دي د حبیب الله ټولو پلویانو ته عفوه او بخښنه اعلان شي. خو د جرګې د پریکړې خلاف خپل ځان پاچا اعلان کړ.» سره لدې چې یوه ډله څېړونکي پدې باور دي چې انګرېزان د محمد نادر په واکمنولو کې ښکېل وو خو محمد نادر پدې بهیر کې د انګریزانو ښکیلتیا په کله ردوي او انګریزان بیا د افغانستان په قضیه کې ځان بې طرفه ګني. پدې اړه ریه تالي ستوارت لیکي :« سرهاجسن په روسیه کې انګلیسي سفیر چې په رخصتیو پاریس ته تللی وو د۱۹۲۶ کال د جنوري په پنځلسمه د محمد نادر خان او د هغه ورور محمدهاشم خان سره وکتل . د نظریاتو د تبادلې په بهیر کې نادرخان او ورور یې نوموړي سفیر ته ډاډ ورکړ چې هغوی به د بریتانیې سره دوست او هم پیمان وي او د روسیې خلاف به فعالیت وکړي او اضافه یې کړل چې هغوی به د پولې په اړه دوستانه سیاست پرمخ بوزي...، دا لومړی ځل نه وو چې نادرخان د انګریز د استازي سره مذاکره کوله ، بلکې د۱۹۲۵ کال د مې په دیارلسمه یې د کلونل ارنګ سره په پاریس کې لیدلي وو او یوه میاشت وروسته نوموړي په پاریس کې د بریتانیې د سفیر لاردګریو سره د بریتانیې په لګښت د اوسپنې د خط د جوړېدو او همدارنګه په کابل کې د ناآرامیو په هکله خبرې وکړلې. د بریتانیې استازي وویل : زموږ په ملاتړ دواړو ورونړو غوښتل افغانستان ته د خدای له خوا ورکړې زیاته خاوره موږ ته راوبښي او هاشم خان وړاندوییینه وکړه چې ډېر ژر په افغانستان کې انقلاب پیلیږي او زه شخصاً د امان الله په وړاندې د ښورښ او پاڅون څخه دفاع کوم.» ۲۳/ ۴۹ ــ ۵۰ همدارنګه د۱۹۲۸ کال د دسمبر په اوومه بل ځل هاشم خان د نیس په ښار کې د بریتانیې د قونسل ج،و کیوغ سره اړیکه ونیوه او د بریتانیې د بهرنیو چارو د وزارت سره یې د نادرخان د لیدو وړاندیز وکړ. د بریتانیې د بهرنیو چارو د وزارت په پټ یادداښت کې راغلي دي چې : « ورونه غواړي افغانستان ته ستانه شي ترڅو د ښورښیانو سره مرسته وکړي.» ۲۳/ ۸۰

انګریزانو خپل لومړی ګام د۱۹۲۹ کال د فبروی په شپاړلسمه واخیست چې هغه نادرخان او د هغه دوو ورونړو ته یې دپلوماتیکې ویزې ورکړې او هغوی د فبروري په دوه ویشتمه د هند بمبیي ته ورسیدل. پدې هکله د کلکتې په یوه جریده کې راغلي دي : « انګریزان د سیاست په ډګر کې ماهر شطرنج بازان دي چې د سیال په ګټه څو چالونه لوبوي ترڅو په وروستي چال کې خپل مقصد ته ورسیږي. د افغانستان د سیاست په ډګر کې کلکاني حبیب الله د وسیلې پرته بل څه نه وو چې په کابل کې انګلیسي سفیر همفري ډګر ته وړاندې کړاو دا دي د بل سیال(نادرخان) په ګټه یې له منځه یووړ(یعني نادرخان یې د کابل په تخت کیناوه) » ۲۴ ورونه افغانستان ته په رسیدو سره له انګریزانو څخه وسلې، ګولۍ او نقدی مرستې تر لاسه کړلې چې د کلکاني د راپرزولو شونتیاوې ولري .نادرخان د انګریزانو د مرستو د ترلاسه کولو څخه انکار کاوه خو کله چې په ټولنه کې د انګریزانو د مرستو ګونګوسې زیاتې شوې هغه اړشو د۱۳۱۰ کال د چنګاښ په ۱۴ ملي شورا ته و وایې: «ما واک د قبایلو نه تر لاسه کړی دی. او انګریزانو وروسته له هغه چې زه د پاچا په توګه وټاکل شوم مرسته کړې ده. »۲۵/ ۱۸۰ جواهرلعل نهرو د نادرخان واک ته د رسېدو په هکله لیکي :« نادرخان پدې ماجرا کې په خپله ګټه عمل وکړ. کله چې بریالی شو شخصاً د نادرشاه په نامه د سلطنت واګې په لاس کې ونیولې . بیا هم په هیواد کې ښورښونه منځته راغلل خو چې نادرخان د انګریزانو دوست وو او له دوی نه یې مرسته تر لاسه کوله حکومت یې دوام وکړ. د بریتانیا حکومت بیله سوده ورته قرضه ورکړه ، وسلې او مهمات یې ورته برابر کړل. » ۲۶/ ۱۶۶۶ « برتانویان چې تل په خپلو پولو د بې نظمیو اندیښمن ول ،د روان کورني جنګ د کنترولولو په خاطر د نادر خان سره د مرستې ګام اوچت کړ،کټ مټ لکه د پولادي امیر سره چې بې د مالي او پوځي کومک په تهیه کولو سره کړې و.په دې مرستو کې لس زره ټوپکونه،پنځه میلیونه کارتوس او یوسل او اویا زره نغد پونډونه شامل ول. » ۳/ ۱۵۶ همدارنګه کله چې نادرخان واک ته ورسېد انګریزانو د هند په بندرونو کې د شاه امان الله د زماني کنګل شوې وسلې ور ولیږلې .د محمدنادر له لوري د شاه امان الله سره مخالفت او د هغه له نسکوریدو سره لیوالتیا لدې نه څرګندیږي کله چې نوموړی د غازي امان الله د واکمنۍ پرمهال د دفاع وزیر وو چمتو نشو د پکتیا (منګلو) ښورښ چې د حضرتانو او وروسته د ده د دربار د یوشمیر نورو نږدې کسانو په پټو او ښکاره لمسونو را پیل شو وځپي. لدې امله غازي امان الله محمد ولي خان دروازي د ښورښ ځپلو ته وګومارلو . دروازي بلوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته کړه او هغه یې د نادرخان پرځای په کال ۱۹۲۴ کې د دفاع وزیر مقرر کړ. د پکتیا په بغاوت کې د سر دار محمد یعقوب خان د مشکوک زوی(عبدالکریم) چې ځینې هغه د یعقوب خان د مینځې زوی ګڼي را مخ ته کول په ښورښ کې د انګریزانو ځرګند لاس ښیي. لدې وروسته ښورښیان د عبدالکریم خلاف ودریدل او ا نګریزان پوه شول چې د یحیی د کورنۍ په لاس د غازي را پرځول اړینې حساب شوې پایلې نه لري.په کار وو چې داسې یو څوک رامخته کړي چې حالات دومره ترخه او کړکیچن شي چې ولسونه له مرګه په تبه راضي شي له ځان او جهان څخه بیخبره کلکاني یې را مخته کړ او د نوموړي پرمټ یې شاه امان الله له واکه ګوښه کړ. محمدنادر مخکې له دې چې کابل ته را ننوزي په چهلستون کې تم شو او د کابل لویان یې لیدو ته ورغلل. نوموړي په دې کتنه کې د راتلونکي مشرتابه په هکله پوښتنه وکړه او ډیرو ورغلو کسانو دی د سلطنت لپاره وړ وباله . په دې ډله کې محمد ولي خان دروازي د اماني دولت د سلطنت وکیل ، د شورا رئیس شیر احمد خان د نادرخان د خورمیره او د شاه امان الله د مالیی وزیر میر هاشم خان وړاندیز وکړ چې سپهسالار د اوس لپاره د سلطنت د کفیل په توګه چارې مخته یوسي او د پادشاهۍ خبره لویې جرګې ته پرېږدي.کله چې د چهلستون څخه محمدنادر ارګ ته راغی د سلامخانې د مانۍ په غونډه کې د وطن د ژغورنې له څرګندونو وروسته وویل دا کار یې د خدای او وطن ته د خدمت په خاطر کړی او د سلطنت خیال نه لري. خو ځینو قبایلي مشرانو او درباریانو له هغه ډلې څخه سردار فیض محمد خان زکریا ،علی محمد خان بدخشي، غلام محمد خان وردګ او نورو ټینګار وکړ چې ته باید د سلطنت واګې په لاس کې ونیسې. ویل کیږي چې دې ناستې ته د پارس(اېران) ، شوروي او د ترکیې سفیران رابلل شوي وو او د ترکیې سفیر هم هغه ته د سلطنت د منلو په وړاندیز ټینګار وکړ. نادرخان له همدې ځایه واګې را خپلې او د لویې جرګې خبره یې شاته ووهله او د قدرت له همغو لومړیو شیبو څخه یې د مشروطه غوښتونکو او خپلو نورو مخالفینو وژنو ته متې را بډ وهلې. هغو درو تنو چې نادرخان ته وړاندیزکړی وو چې د پاچا د ټاکنې په موخه لویه جرګه راوبلل شي پایله یې دا شوه چې میر هاشم د نادر خان د پادشاهي په همغه لومړي سهار په مرموزه تو ګه ووژل شي ، محمد ولي خان دروازي له کلکاني سره د همکارۍ په تور لومړی په اته کاله بند محکوم او وروسته په ټپه اعدام شي او سردارشیر احمد خان د ژوند تر پایه د کوم مقام څښتن نشو. همدارنګه محمد نادر د خپل واک په دوهمه میاشت لاندې کسان د محکمې پرته ووژل: میرزا محمد اکبر خان، امرالدین خان ، عبدالطیف کوهاتي ، محمد نعیم خان کوهاتي، عیسی خان قلعه سفیدي،تازه ګل خان لوګري، سلطانمحمد خان مرادخاني، محمد حکیم چهاردهي وال، احمد شاه خان ، دوست محمد خان، غند مشر پغماني، سید محمد خان، غند مشر قندهاري او نور. د نادرخان د وژنو د دوهمې لړۍ لومړي قربانیان غلام محی الدین خان ارتي ، فیض محمد خان باروت ساز، تاج محمد خان بلوچ پغماني، عبدالرحمن خان لودین او نور ملي مبارزین وو.لومړۍ ډله او هم دوهمه ډله قربانیان د شاه امان الله له پلویانو اود مشروطیت غوښتونکو استعمار ضد مبارزینو څخه وو. د نادرخان واک ته د رسیدو وروسته د غبار په وینا یو شمیر مشروطه غوښتونکوغونډه و کړه چې نوي حالات وڅیړي ، زیاترو خپلې اندیښنې څرګندې کړې ،په همدې ناسته کې فیض محمد خان باروت ساز وویل:« د نوي واکمن د ماهیت د پیژندلو لپاره بس ده چې د کابل د نیولو په ورځ د جنوبي د حمله کوونکو په مخکې د دوو هندوستاني انګلیسي جاسوسانو (الله نواز او شاه جي) څیرې وګورو چې اوږه په اوږه له سردار شاه ولی خان او سردار شاه محمود خان سره روان وو. باید پوه شو چې لدې وروسته به د افغانستان واکمني د هندوستانیانو په لاس کې وي.»

غبار کله چې د نادر خان واکمنۍ لوړو پوړیو ته ګوته نیسي له یحیی کورنۍ او محمد زایي سردارانو وروسته دریم ځای هندوستانیانو او څلورم ځای لویو ځمکه والو او روحانیونو ته ورکوي. هندوستانی الله نواز لومړی د نادرخان په دربار کې د ژباړونکي دنده لرله ، بیا د پاچا یاور شو او وروسته د ټولګټو وزیر وټاکل شو او تردې وروسته په برلین کې د افغاني وزیر مختار دنده تر لاسه کړه. همدارنګه یو هندوستاني جاسوس چې د شاه جي سید عبدالله خان همداني په نوم یادیده د یوائینی پوځي فابریکې رئیس شو، لدې سره سم د هیواد د وسله تون او همدا شان د بوټو جوړولو د فابریکې رئیس هم وو. د شاه جي اصلي نوم قربان حسین وو چې په ګاډیوان مشهور وو.دغه هندوستاني ګاډیوان وروسته د دومره غټ باور خاوند شو چې د پکتیا د تنظیمه رئیس دنده یې تر لاسه کړه .ویل کیږي چې یوه ورځ فرقه مشر سید

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان کنړي چې د ننګرهار په بغاوت کې يې د نادر خان په ګټه غوره رول هم لوبولی وو په يوه غونډه کې په ريشخند سره د شاجي اصلي نوم (قربان حسين ګاډيوان) په ژبه راوړ،نادر خان په همدې ګناه هغه د دهمزنګ جيل ته وليږه او هملته يې وواژه. غبار د نورو هندوستانيانو د ډاکتر نور محمد، ډاکټرقريشي ،مولوي جلال الدين نومونه يادوي چې په اړونده دولتي بنسټونو کې يې اعتبار او واک د نوموړو بنسټونو له مشرانو نه زيات وو.د نادرخان د پاچاهۍ پرمهال داسې اداره نه ليدل کيده چې هلته دې د طبيب ، مستشار او په نورو نومونو هندوستانيان شتون ونلري . محمد آصف آهنګ په يوه مرکه کې وايي ، د محمد نادر په واکمن کيدو سره د کابل ښار په يوه سياسي بنديخانه واوښت.عبدالحميد مبارز ليکي چې د نادر خان په واکمنۍ او د هاشم خان په صدارت کې يوه ډيره ويره وونکې جاسوسي اداره ضبط احوالات را منځته شوه.

داسې ښکاري چې د نادرخان او وروسته د سردارمحمد هاشم خان په لاسونو د آزادي غوښتونکو او استعمار ضد روښانفکرانو ځپل، د يوه ړانده فرهنګ خپرول او په تيارو کې د خلکو ساتل بې له شکه د همدغو هندوستانيانو چې د انګريزانو جاسوسان وو تر نظرلاندې پلې کيدل. د نادر خان د دورې د ټولو زده کونکو شمير ۴۵۱۹ تنه وو، په داسې حال کې چې د غازي امان الله د واکمنۍ په وروستي کال کې ۸۳۰۰۰ هلکان او نجونې په زده کړو لګيا وو. ويل کيږي چې د سيد کمال په نوم محصل چې په برلين کې يې د محمد داود پلار محمدعزيز ووژه د خپل عمل دليل يې دا راووړ چې انګريزان د نادر په واکمنۍ کې پر افغانستان واکمن دي نو ځکه مې دغه لوی سردار له پښو را وغورځاوه.دغه شان محمد عظيم منشي زاده د نجات د ليسې ښوونکي وروسته له دې چې د انګليس په سفارت ورننووت او هلته يې يو انګليس، يو هندوستانی او يو افغان ساتونکی ووژه په محکمه کې يې اعتراف وکړ چې پر افغانستان مې د انګريز واکمني ليدله غوښتل مې سفير ته يې ځان ور ورسوم او هغه ووژنم خو تر هغه و نه رسيدم. د۱۳۳۲ کال د عقرب په اوولسمه په ارګ کې د عبدالخالق په واسطه د نادر خان وژنه هم ښيي چې دې کورنۍ د خپلې استبدادي تګلارې له امله د ولس د دښمنۍ سره مخامخ شوه. د دې کورنۍ د لويانو د وژنې څخه واکمنه کورنۍ پوهيدله چې د دې وژنو شا ته د استعمار ضد کړيو لاس دی نو ځکه يې د نادرخان له وژنې وروسته يو شميرروڼ اندي او مشروطه غوښتونکي بنديخانو ته وليږل. د يحيی د کورنۍ واکمني ښيي چې دې کورنۍ د خپل اقتدار د ساتلو په موخه د محمدزيو او په ځانګړې ډول د يحيی د کورنۍ پرته د ملي شخصيتونو د را څرګنديدو مخه نيوله ، ملي دموکراتيک خوځښتونه يې ټکول، خلک يې وږي او په تيارو کې ساتل او هيواد يې د ويده فيل په څېر جوړولو چې د زماني هيڅ غږ هغه را ويښ نکړي . همدارنګه دې کورنۍ د خپل اقتدار او واک د ساتلو په موخه د انګريزانو پاليسي چې بې اتفاقي واچوه او حکومت وکړه سربېره د زر، زور او زاريو تګلاره د ولسي پاڅونو د ټکولو او ځپلو لپاره کاروله. د يحيی د کورنۍ د نيمې پيړۍ واکمنۍ نه په څرګنده توګه ښکاري چې د خپلې کورنۍ ګټو او اقتدار ته يې لومړيتوب ورکاوه. پدې هکله به د دې کورنۍ د دريو مشرانو(محمدنادر، محمدظاهر، محمد داود) د کړنو يوه بيلګه راوړل شي.

۱– لکه څرنګه چې د کلکاني د راپرزولو وروسته د پاچا د ټاکني په اړه دريو تنو(محمدولي خان ، ميرهاشم خان او سردار شيراحمدخان) نادرخان ته وړانديز وکړ چې فعلا به دی د سلطنت د وکيل په توګه پاتې شي او د پاچا ټاکنه دې لويې جرګې ته پريږدي. د نوموړو دريو تنو څخه دوه لومړي ووژل شول او سردارشيراحمدخان د دې کورنۍ غړی ژوندی پاتې شو. ددې معنی دا شي چې د يحيی د کورنۍ پرته د مخالف نظر خاوند د ژوند کولو حق نه درلود.

۲-محمدظاهرد خپل د تره زوی پوځي کودتا تائيد کړه ، د مبارکۍ د تلګرام په استولو سره يې د کودتا مشر ته خپل بيعت هم اعلان کړ. پداسې حال کې چې د قانون له مخې پاچا د اساسي قانون د ساتنې مکلفيت درلود خو د کودتا د مشر سره د کورني تړاو له امله د کودتايي نظام څخه ملاتړ وکړ. د پاچا ځيني پلويان دا دليل راوړي چې د ده د کورنۍ يو شميرغړي د محمدداود سره بنديان وو لدې امله اړ شو چې د کودتايي نظام څخه ملاتړ وکړي ترڅو هغوی ته کوم زيان ونه رسيږي چې دا دليل بيا هم د خپلې کورنۍ ګټو ته د لومړيتوب معنی ورکوي. پداسې حال کې چې پاچا د ثور د کودتا خلاف دريځ ونيو.

۳ – سردارمحمدداود د يحيی په کورنۍ کې د افغانستان سره د ديورند د کرښې د هغې خوا د جلا شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمو د بیا نښلولو سخت طرفدار ګڼل کېږي. خو کله چې د نوموړي او د هغه د کورنۍ د اقتدار خبره منځته راځي د پښتونستان مسئلې ته يې شا ګرزولې ده . پدې اړه بېلګې زياتې دي خو دلته به يې يوې ته ګوته ونیول شي. « کله چې په ۱۹۴۲ کې آلماني سپاهيانو په ستالينګراد(ولګاګراد) او قفقاز بريدونه پيل کړل، د افغانستان په حکومت کې د داودخان په مشرۍ د «ځوانانو» ډله قوي شوه. شوروي سفير ميخايلوف ، په يوه رپوټ کې مسکو ته وليکل : « انګريزان له داود څخه کرکه لري .ځکه هغه د افغانستان د خاورې د پراختيا ليوال دی او په لومړي ګام کې د سرحدي پټانو(پښتنو) قبيلو.» خپلې موخې ته د رسيدو په خاطر دا« ځوانان» چمتو وو د انګريزانو په مقابل کې افغانستان په جګړه کې ښکيل کړي ، داودخان او پلويان يې پوهيدل چې انګريزان د افغانستان د پوځ په پرتله د پښتنو سرحدي قبيلو له سرتاسري پاڅونو نه ډارېږي د هند او افغانستان په پوله کې يې وسلوالو پاڅونو ته لمن ووهله ...، د سردار داود استازي وړانديز وکړ د آلمان او ايتاليې له سفارتونو سره په اړيکو کې وي او کله چې آلمانيانو قفقاز ونيو او ايران ته ننوتل او د افغانستان پولو ته راورسيدل دا مهال دولتي کودتا شوني ده . وړانديز کېده چې هاشم خان او د انګريزانو طرفدارې نورې کړۍ لېرې او نوی حکومت جوړ شي چې د هند په لور د آلمانيانو او ايتالويانو سره مرسته وکړي. داودخان پدې شرط موافقه کړې وه چې په افغانستان د حاکمې کورنۍ واکمني تضمين شي. آلمان او ايتاليا سردار داود ته په واک کې د يحيى خيلو د کورنۍ د پاتې کيدو د تضمين ورکولو څخه ډډه وکړه .هغوی غوښتل امان الله خان د کابل په تخت کينوي ځکه د نوموړي په مرسته(څرنګه چې برلين او روم فکرکاوه) د هند او افغانستان په پوله کې د بريتانيا خلاف د پښتنو قبيلو د ښورښونو سازماندهي آسانه وه. »۲۷/ ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۲

پورتنۍ څرګندونې ښيي چې د يحيى کورنۍ د خپلې کورنۍ د واک او اقتدار د ساتلو په موخه هر کار او حتى د پرديو سره معاملو ته چمتو وه. وروستۍ بېلګه يې ظاهرشاه دی چې د ناټويي اشغال پر مهال د څه کم ديرش کلنې جلا وطنۍ وروسته هېواد ته راستون شو پدې تمه چې بيا د افغانستان پاچا شي چې اشغالګرو يې مخه و نيوله .

د دموکراسۍ سره پردۍ سلطنتي کورنۍ

د دويمې نړيوالې جګړې وروسته نړيوالو شرايطو د سولې او دموکراسۍ په ګټه بدلون وموند شوروي اتحاد او د امريکې متحده ايالتونو د وخت د زبرځواکونو (آلمان، فرانسي ، انګلستان) ځای ونيو. سلطنتي کورنۍ هم خپله پاليسي د نويو نړيوالو شرايطو سره برابره کړله. په کورني سياست کې يې بدلون د صدراعظم په توګه د محمد هاشم پرځای د شاه محمودخان ګومارل دي چې هغه نسبي ملايم سياست غوره کړاو د سياسي ګوندونو جوړولو او د خپلواکو رسنيو خپرونو ته يې د فعاليت اجازه ورکړه . يولړ سمونونه لکه ښاروالۍ او ملي شورا ته آزاده ټاکنې يې بېلګې دي . د کابل ښاروالۍ ته غلام محمدفرهاد او د کندهار ښاروالۍ ته بابا عبدالعزيز الکوزی چې ديارلس کاله يې په زندان کې تير کړي وو وټاکل شول او شورا ته هم يو شمير سمونپالو او د مترقي اندونو خاوندانو لار وموندله. په بهرني سياست کې د مسکو او واشنګټن سره د اړيکو پراختيا ده. افغانستان په ۱۹۵۰ کې د شوروي اتحاد سره د توکو د راکړې ورکړې او په ۱۹۵۱ کې د امريکې د متحده ايالاتوسره د اقتصادي – تخنيکي همکاريو لوزنامې لاسليک کړلې. د هيواد روڼ اندو ، سمونپالو او په سلطنتي کورنۍ پورې تړليو کړيو د دې نوي حالت څخه په ګټې اخيستنې سره د آزادو جريدو لکه انګار، ندای خلق، وطن ، نيلاب ، ولس ، پامير او آيينه په خپرولو او د سياسي سازمانو په جوړولو لاس پورې کړ. خو د دموکراسۍ سره پردۍ سلطنتي کورنۍ دا آزادۍ ونشوای زغملای ، د آزادو رسنيو د بندولو او د سياسي خوځښتونو د ځپلو تګلاره يې غوره کړله. واکمنې کورنۍ پردې هم بسيينه ونکړه او د شاه محمود پرځای د دې کورنۍ مستبد غړی محمدداود د حکومت د مشرپه توګه و ګوماره. د داودخان ټاکنه به د ډګرجنرال عبدالرزاق څخه ولولو: « زه به کله ناکله د صدراعظم شاه محمودخان ځای ته تللم او بيليارد به مو کاوه.پدې شپه هم هلته د بيليارد په موخه تللی وم.پداسې حال کې مو چې بيليارد کاوه د کابل راډيو څخه خبر خپورشو چې شاه محمود

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د دماغ د تشې له امله د صدارت څخه استعفی کړې ده چې ما او په خپله شاه محمودخان حیران شوو شاه محمودخان زموږ خوا ته وکتل او و یې ویل دا سؤتفاهم دی. ما نه استعفی کړې او نه زما صحت خراب دی. حتماً سؤتفاهم دی.زه څم د خپل دفتر څخه خبرې کوم. هغه خپل دفتر ته ولاړ او موږ د کور په لورې ولاړو.» ۲۸/ ۶۷-۶۶ له همدې کبله شاه محمود خان د صدارت څخه د ده ګوښه کول د پاچا او داود له لورې کودتا بلله او یو وخت یې به یوه مجلس کې ویلي وو:« ما د خپل مرګ پېشبیني کولای سو،خو زما پرضد مې د داود او ظاهر له خوا دغه کودتا نه سوای پېشبیني کولای.»۳/ ۱۷۰ د داودخان د صدارت پرمهال آزاد مطبوعات تعطیل شول ، د ګوندونو مشران بندي یا تر څارنې لاندې ونیول شول چې پردې بنسټ عملاً د آزادو رسنیو او سیاسي خوځښتونو تګر تړول شو. د ولسي جرګې اتمې دورې ته ټاکنې د حکومت د خوښې پربنسټ ترسره شوې او په ټاکنو کې د روڼ اندو او سمونپالو د ګډون مخه ونیول شوه. داودخان د هیواد د اقتصادي ویجاړ حالت د سمبالولو په موخه د دوو پنځه کلنو اقتصادي پلانونو په پلې کولوسره د هیواد په تپه ولاړ اقتصادي حالت ته ساه ورکړه . پدې پلانونو کې زیاته پاملرنه د کرنې پرمختیا ته چې د اوبو او برېښنا د بندونو او لویو لارو جوړول وو راګرزیدلې وه. د کابل – کندهار ، کندهار- سپین بولدک ، کندهار- هر ات ، هرات – قره تپه ، کابل - مزارشریف او کابل- تورخم لارې بشپړې شوې. د نغلو ، ماهیپر ، درونټې د بندونو او د مزارشریف د سرې او برېښنا د تولید د کارخانو چارې چې په ترتیب سره د۴۵۰۰۰، ۱۰۰۰۰ ، ۱۱۰۰۰ او ۱۰۰۰۰ کیلواټ برېښنا د تولید ظرفیتونه یې لرل جوړ شول او همدا ډول یو شمیر تولیدي او پوهنیز بنسټونه ګټې اخیستنې ته چمتو شول. د دې پیر دا اقتصادي پرمختیایي بنسټونه اکثراً د شوروي اتحاد د اقتصادي مرستو پر مټ جوړ شول خو امریکې متحده ایالاتو افغانستان ته مرستې لدې امله ورنکړې چې افغانستان د سینټو په تړون کې د شاملیدو څخه ډډه وکړه . د امریکې لخوا افغان لورې ته یوازېنۍ ستره اقتصادي پروژه د هلمند د وادی پروژه ده چې د هغو د جوړولو کار رسوایۍ ته ورسید او د شوروا په اوومه دوره کې ځېنو وکیلانو هغه یوه توطئه ګڼله.

که چیرې د محمد داود لس کلن(۱۹۵۳ - ۱۹۶۳) حکومت ته وکتل شي له اقتصادي پلوه یوه پرمختلونکې او د سیاسي – ټولنیز اړخه د اختناق دوره ګڼل کیږي. د دې اختناقي دورې په اړه غبار لیکي :« پدې دوره کې نور د دموکراسۍ خبره نه وه ، سلطنتي رژیم ، پخوانۍ پوځي حکومت ټینګ کړ چې چا د آزاد نفس کښلو وس نه درلود.» ۱۱/ ۲۷۱ داسې هم انګیرل کیږي چې د شاه محمود د واکمنۍ پرمهال د مطبوعاتو د آزادۍ او د سیاسي خوځښتونو د راڅرګندیدو څخه موخه دا وه چې واکمني د هغوڅخه د خپل واک د ساتلو لپاره ګټه پورته کړي او یو پیاوړی حکومتي ګوند جوړ کړي . د سردارداود په مشرۍ د ملي دموکرات ګوند، ملي کلوپ او د پښتونستان اتحادیه یې څرګند ساري دي چې یوه یې هم په روڼ اندو کې ریښې ونشوای زغلولی. د واکمنۍ د تمې خلاف نورو لدې فرصت نه ګټه پورته کړه. لدې امله واکمنۍ په ورکړل شوو آزادیو بندیزونه ولګول او د محمدداود پواسطه یې په بشپړ ډول د هغوی تګر ورتړول کړ. که څه هم د داودخان د پوځي ډوله سیاست له امله په هیواد کې د سیاسي خوځښتونو کمپله ټوله شوه خو بیا هم سیاسي کړیو په پټه د یوه سالم سیاسي چاپیریال د بیا را ژوندي کولو په موخه خپلو هلوځلو ته دوام ورکړ. له بل لوري په سلطنتي کورنۍ کې د واک د مدعیانو ترمنځ د اختلافونو د شتون پایله دا شوه چې پاچا دکتورمحمد یوسف د محمد داود د کابینې غړی مؤظف کړي چې نوی حکومت او نوی اساسي قانون جوړ کړي. دا لومړی ځل وو چې د سلطنتي کورنۍ بهر سیاستوال د حکومت مشري ترلاسه کوي. د داودخان د ځای ناستي د حکومت په جوړیدو سره د هیواد د تاریخ بل پیر چې هغه ته د دموکراسۍ او یا اساسي قانون لسیزه ویل کیږي پیلیږي. دا دوره یوه بې ثباته، د حکومتونو د رنګیدو، د مختلفو سیاسي خوځښتونو د جوړیدو، مظاهرو او اعتراضونو دوره ده سره لدې دې دورې ته د آزادۍ او آرامۍ دوره ویلی شو. محمدیوسف د (۱۳۴۲ کال د کب ۲۴) پنځلس ورځې وروسته خپله تګلاره اعلان کړه چې په هغې کې د نوي اساسي قانون په جوړولو ټینګار شوی وو. نوی اساسي قانون د لویې جرګې له لوري چې ۴۵۴ استازو پکې ګډون درلود د۱۳۴۳ کال د وږي پر ۲۹ تائید او د تلې په نهمه پاچا توشیح کړ. د نوي اساسي قانون منځته راتګ د دموکراسۍ پر لور یو ګام وو. هغه خورو ورو سیاسي کړیو او سیاستوالو چې د داسې یوه فرصت انتظار ایست د نوي اساسي قانون د۲۲ مادې په رڼا کې د سیاسي ګوندونو په جوړولو پیل وکړ چې پدې لار کې د افغانستان د خلکو دموکراتیکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولني(ګوند) بنسټ ایښودونکي د نورو په پرتله مخکې شول او د ۱۹۶۵ میلادي کال د جنورئ په لومړئ نیټه (د۱۳۴۳ کال د مرغومې یوولسمه) یې د افغانستان د خلک دموکراتیکې ټولني په نامه د یوه سیاسي خوځښت بنسټ کیښود. لدې وروسته نور سازمانونه هم یو په بل پسې را څرګند شول چې شمیر یې اتو ته ورسید.

که چیرې د (ا ، خ، د ، ګ) تربنسټ ایښودلو پورې د سیاسي خوځښتونو موخو ته وکتل شي لومړي مشروطیت غوښتونکو غوښتل چې د دربار په لوړو پوړونو کې نفوذ وکړي او له پورته (دربار) څخه سمونونه پیل کړي. د هغوی موخه د سیاسي خپلواکئ او د ولسونو د روا حقوقو ترلاسه کول او د قانون له لارې د واکمن استبداد مهارول وو. خو واکمنئ دا غورځنګ په بیرحمئ سره وځپلو. دوهم مشروطیت هم د پخوا په څیر بېله دې چې د لومړي مشروطیت ترخې تجربې ته پام راوګرزوي او د هغې څخه زده کړه وکړي د هغوی لار تعقیب کړه. هېره دې نه وي اماني دولت چې د ملا تیر یې مشروطه غوښتونکو جوړولو په یوه اړخیزه بیړنیو سمونونو چې د پاچا سلیقوي چلند پکې ټاکونکی رول درلود لاس پورې کړ او دې ته یې پام راونه ګرزاوه چې خلک پدې سمونونو کې ونډه واخلي او له بله پلوه یې د ګوندونو او مطبوعاتو د پراختیا په لور اړین ګامونه اوچت نکړل. سربیره پر دې په دربار کې د محافظه کارانو، اشرافیت ، په فیوډالانو پورې تړلي روحانیت په ګډه د قواوو تناسب او فرهنګي وروسته پاتې والی د دې سبب شول چې پیل شوي سمونونه په دربار، دولت او یا پلازمېینه کې ایسارپاتې شي، پرګنې ترې اغیزمنې نشي او پایله یې د دې غورځنګ نسکوریدل او د حبیب الله کلکاني په مشرئ د ارتجاع واکمنیدل شي. د کلکاني وروسته هم د یحیی کورنئ ملي خوځښتونه او د مترقي افکارو خاوندان وټکول او په هیواد کې استبداد خپل اوج ته ورسېد. د دې واکمن استبداد په وړاندې غبرګون خشونت او زورزیاتی وو. په جرمني کې د سردار محمدعزیز ، په کابل کې د انګلیس په سفارت کې د ستینجر په نامه د یوه انګریزمامور او د نادرخان وژنې یې ښې بیلګې دي . د دې ډول حالت سلطنتي کورنئ اړ ایستله چې پخپلو پالیسیو کې بدلون راوړي، د واکمن استبداد کچه راټیټه او خلکو ته آزادئ ورکړي. لدې امله د دې نوي پیر د پاینښت موده لنډه او د واکمنئ له لورې خلکو ته د ډالئ شوې دموکراسئ حوصله خورا محدوده وه. په لومړي ګام کې د دموکراسئ د پلار شاه محمود له لورې ورکړل شوې آزادئ محدودې شوې، ملي – مترقي خوځښتونه ترفشار لاندې ونیول شول او په دوهم ګام کې محمدداود د دیکتاتورئ پلار دا خوځښتونه وربېل.

د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د دوه قطبي نړئ په نوي نړیوال چاپیریال کې سیاسي خوځښتونو پداسې یوه حالت کې ځانونه ولیدل چې د وخت په زبرځواکونو او د هغوی په ایدیالوژیو او تګلارو پورې وتړل شي. کیڼ اړخې د مسکو یا پکن او اسلامپال ظاهرآ د مصر د اخوان المسلمین خو د پردې شاته د امریکې- انګلیس او لویدیځ تر نفوذ لاندې راغلل. په اسلامي نړئ کې چې ولسونه یې د هرډول سیاسي او مدني حقوقو نه بې برخې وو او ټولنو یې قبیلوي جوړښت درلود په ډېره آسانئ سره د مترقي افکارو تراغیز لاندې راتلل. لویدیځ دا افکار د خپلو ګټو په وړاندې یو ګواښ ګڼانه. لویدیځ د اسلامي نړئ واقعیتونو ته په کتو سره چې په اسلامي ټولنو کې د مترقي افکارو د خپریدو او پدې ټولنو کې د شوروي او چین د نفوذ مخنیوی د دموکراسئ او بشري حقونو ترنامه لاندې نشي نیولی ځکه چې د دې ټولنو سیاسي پوهه ټیټه او مذهبي ټولني دي. لدې امله باید مذهب د مترقي افکارو پر وړاندې د یوې اغیزمنې وسلې او وسیلې په توګه استعمال کړي. دلته لیدل کیږي چې لویدیځ د ماکیاولي هغه خبره چې « د مذهب په واسطه په آسانئ سره اردو او انضباط منځته راوړلی شي خو د اردو پواسطه نشي کیدی مذهب جوړ شي» ګټه پورته کړي. له همدې کبله دې چې زموږ په هیواد کې هر وخت چې د ټولنیز عدالت د ټینګښدو او سمونونو خبره شوې او مترقي غورځنګ سر راپور ته کړی دی پرهغو یې د بېدینه او کمونست ټاپې وهلې دې پداسې حال کې چې په لویدیځ کې چې مذهب او مذهبي مؤسسې کمزورئ دي مترقي خوځښتونه د آزاد اقتصاد او لیبرالي افکارو په وړاندې خنډ ګڼي. د سړې جګړې پرمهال دا ډول شرایط د دې سبب شول چې په افغانستان کې هم دوه سیاسي بهیره (کیڼ لاسي او اسلامپال) بنه وځلېږي او ملي قوتونه د ځواکمن کیدو امکان تر لاسه نکړي. همدا لامل وو چې په اکثرو مواردو کې ملي ګرایی، ملي ژمنتیا، ملي فکرونو،ملي مبارزې او ملي ګټو ته شا وګرزول شوه . ملي ګرایی او ملي ګټو ته نوي تعریفونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړل شول چې په بهرنیو پورې خپل سیاسي او فکري تړاو او تړلتوب ته تئوریکي توجیه ورکړي. له بده مرغه پداسي یوه چاپیریال کې هغو ژمنو ملي – مترقي خوځښتونو او هغو سیاسي څیرو ته چې ملي ګټو ته یې لومړیتوب هم ورکاوه په ټولنه کې په پردیو پورې تړلي وګنل شول او پدې توګه په روڼ اندو او ټولنه کې د پراخ نفوذ څخه بې برخې شول. پدې ډول سلطنتي کورنۍ هم د سړې جګړې د واکمنو شرایطو څخه په ګټې اخیستنې سره د خپل واک د ساتلو په موخه د خپل سیاسي ، فرهنګي او دیني استبداد له کبله ملي ګرایي د تاریخ تیارو دهلیزونو ته ورټیل وهله او پخپله یې هم ونشوای کړی د یوه منځلاري ځواکمن سیاسي خوځښت د جوړولو جوګه شي دا ځکه چې دا کورنۍ او په هغې پورې تړلي نخبه ګان له دموکراسۍ سره پردي وو او د مشروطه غوښتونکو او ملي- دموکراتیکو نهضتونو د ځپلو له امله یې په روڼ اندو کې خپله اتوریته او اعتبار له لاسه ورکړی وو.که څه هم سلطنتي کورنۍ د شاه محمود د صدارت پرمهال د ملي کلوپ، دموکرات ګوند او پښتونستان د اتحادیې او وروسته د دموکراسۍ په لسیزه کې د خلیل الله خلیلي پر مټ د زرنګار په نامه سیاسي ګوندونه جوړ کړل خو یوه یې هم په ټولنه څه چې په روڼ ا ندو کې د پښو ایښودلو ځای ونه موند . د دموکراسۍ سره د سلطنتي کورنۍ د پردیتوب څرګندہ بیلګه په خپله د دموکراسۍ لسیزه ده چې د اساسي قانون له مخې د هېواد سیاسي نظام مشروطه پاچاهي یا قانوني پاچاهي وو خو د پاچا واکونه او اختیارات د یوه ټولواک وو. سربیره پردې د پاچا له لوري د ګوندونو، ولایتي شوراګانو او غونډو د جوړولو د قانون نه توشیح د دې شاهدي ورکوي چې سلطنت د دموکراسۍ سره په بشپړډول پردی وو. پربله خوا بیا د دې کورنۍ ځېنو غړو همدې ځواني له عیبونو ډکې خو هیله بښونکې دموکراسۍ ته ستونزې جوړولې ، محمد داود د پوځې کودتا له لارې د هغې جنازه پورته کړله او د جمهوریت په نامه یې بیا خپله استبدادي واکمني ټینګه کړه.

د دموکراسۍ لسیزه
(۱۹۶۳-۱۹۷۳)

په افغانستان کې د دموکراسۍ لسیزه هغې زمانې ته ویل کیږی چې د افغانستان په دولتي سیستم کې د سلطنتي کورنۍ په نوښت مطلقه پاچاهي په مشروطه پاچاهۍ واوښته. د دې بدلون له امله د سلطنتي کورنۍ د غړو واکونه محدود شول او حق یې نه درلود چې د حکومت د مشرۍ سربیره د کابیني ، سترې محکمې او ملي شورا غړیتوب ولري او سیاسي فعالیت وکړي. دا دوره د صدارت څخه د محمدداود د استعفی (مارچ ۱۹۶۳) څخه پیل او د محمدداود له لوري د پوځې کودتا (جولای ۱۹۷۳) پورې دوام مومي.دې دورې ته دوهمه دموکراسي هم ویل کیږي ځکه چې د شاه محمودخان د صدارت پر مهال هم ولس ته یو لړآزادۍ ورکړل شوې وې. د دموکراسۍ لسیزه د تاجداره دموکراسۍ په نامه هم یادیده خو محمدداود هغه قلابي دموکراسي وبلله او ځیني هغه تش په نامه دموکراسي هم ګڼي. هېره دې نه وي چې په نړۍ کې لړ پیښ شوي چې مطلق العنانه واکمنۍ په خپله خوښه نورو ته د دولت په اداره کې برخه ورکړي . خو په کال ۱۹۶۳کې محمد ظاهرشاه دا ګام اوچت کړ. د ظاهرشاه د دې بیساره اقدام په اړه دوې د غوراوي(اختیار) او تېرېدنې (اجبار) نظریې شتون لري.

د غوراوي نظریه – یو شمیر پدې اند دي چې پاچا ملي او نړیوالو شرایطو ته په کتو سره په خپله خوښه د یوه دموکراتیک افغانستان په خاطر د سلطنتي کورنۍ د بشپړ واک څخه تېر شو او خلک یې د هیواد او دولت په اداره کې شریک کړل. پدې هکله د کرسچین ساینس مانیتر ورځپانه پخپله یوه سرمقاله کې راوړي: «هغه پاچاهان چې د مطلقه واک خاوندان وي او وغواړي خلک یې د پرمختګ او د عملي ولسواکۍ لاربنود رول تر لاسه کړي په ربښتیا سره لږ دي. خو محمد ظاهرشاه د افغانستان پاچا دا ځانګړتیا لري. د۱۹۶۳راهیسې هغه د دې لرغوني ټاټوبي دروازې د سیاسي آزادیو د نسیم په وړاندې پرانېستي دي.» ۲۹ د پاچا یو شمیر پلویان لا پرمخ ځي او وایي چې پاچا« د خپل واک په زمانه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوک د تاج او تخت د ساتلو لپاره ونه روزل او چمتو نکړل او داسې حرکت یې کاوه چې دی وروستی پاچا وي.»

د تېرېدنې نظریه – د دې نظریې خاوندان د پاچا دا حرکت د هغه د خپلې خوښې پریکړه نه بلکې یو مجبوریت ګڼي او پدې باوردي چې پاچا بله چاره نه لیدله بیله دې چې دموکراسی ته مخه کړي او د دموکراسی نه د یوې وسیلې په توګه د خپلې واکمنی د دوام لپاره ګټه پورته کړي. هغوی د دموکراسی په درشل کې په سلطنتي کورنی کې د نه حلېدونکو اختلافونو او بې اتفاقیو یادونه کوي . په سلطنتي کورنی کې د هغه مهال د کړکیچن وضعیت او د پاچا د دریځ په هکله د افغانستان د دیموکراسی او جمهوریت په کلونو کې د کتاب لیکوال د کتاب په ۸۱- ۸۳ مخونو کې د نوراحمد اعتمادي د وینا یوه برخه او خپل اندونه راوړي او لیکي :« د سلطنتي کورنی د زورورو اشخاصو لخوا په دغه کورنی کې بې اتفاقي راغلې وه. پاچا غوښتل په کراره ، ځان د اکاګانو او د اکا د زامنو د تاثیر څخه وباسي ، او په اصطلاح تشخص وکړي. د کورنی بل غړي ، سردار عبدالولي هم غوښتل چې څه کارونه ده ته وسپارل سي. محمد داودخان غوښتل چې حزب جوړ کړي او د حزب له لارې بیرته قدرت ته ورسیږي. پاچا غوښتل چې محمد داود په خپله استعفا وکړي او په دغه طریقه ځان د ده د شره خلاص کړي...، د افغانستان د صدارت په چوکی د پاچا اکاګان او د اکا زامن په نوبت مقرریدل، چې د محمدداود خان وروسته د شاه ولي خان د زوی، سردار عبدالولي نوبت وو او محمدداودخان نه غوښتل چې سردار عبدالولي د افغانستان صدراعظم سي ، نو ده پاچا ته پیشنهاد وکړ چې د۱۹۳۱کال په اساسي قانون تجدید نظر وسي، په هېواد کې دموکراسي راسي او خلکو ته د حزب جوړولو اجازه ورکړه سي.» دا هم ویل کیږي چې پاچا غوښتل ټول واک په خپلو لاسونو کې متمرکز کړي لدې امله یې مشروطه پاچاهي اعلان کړه. پردې بنسټ پاچا او په سلطنتي کورنی کې د هغه پلویان پدې سلا شول چې په کورنی کې د مخالف اړخ په زیان د دولت په اداره کې خلکو ته برخه ورکړي. لدې امله یې د داسې اساسي قانون جوړولو ته لار هواره کړه چې په سلطنتي کورنی کې د واک مدعیان قانوناً په لوړو دولتي ځوکیو د کار کولو حق و نلري.په نوي اساسي قانون کې دې بدلون د سلطنتي کورنی هغه غړي چې د زعامت خوبونه یې لیدل د دې واقعیت سره مخامخ کړل واک او زعامت ته د رسیدو لپاره له هلوځلو څخه لاس واخلي چې پدې توګه به په سلطنتي کورنی کې بې اتفاقیو ته د پای ټکی کینودل شي. پاچا پدې کار هغه مهال لاس پورې کړ چې صدراعظم محمدداود پاچا ته د ۱۳۴۱ کال کې د چنګاښ په نهمه یو لیک واستولو چې په هیواد کې د سیاسي بدلونو غوښتنه شوې وه. په لیک کې یې د سلطنتي کورنی له وضعیت څخه سر ټکولی وو. له بله پلوه یې د دې بدلونو د نه راوستلو له امله د هیواد د تېرتاریخ د هغو ترخو پیښو یادونه هم کړې وه چې د واک د مدعیانو د سیالیو له امله پیښې شوې وې او دا یې هم پرې اضافه کړي وو« خدای دې ونکړي چې هغه ترخې پیښې پدې زمانه او ستاسو اعلیحضرت په سلطنت کې تکرار شي.» دا په واقعیت کې د ګواښ یو زنګ وو چې هغه ته باید پاچا پام را اړولی وای. پاچا د محمدداود لیک ته داسې ځواب ور کړ:« د ده د وړاندیزونو سره په اصولو کې همغږی دی خو پلې کول یې مناسب وخت او هغه کسان چې وکولای شي د هغو د پلې کولو مسؤلیت واخلي » لري. صدراعظم د پاچا د لیک له ځوابه خوښیږي او پخپل دوهم لیک کې د عملي ګامونو د اخېستو وړاندیز کوي خو پاچا غبرګون نه ښیي ترڅو صدراعظم د دریم لیک په استولو سره خپله استعفي وړاندې کوي ، پاچا هغه مني او محمدیوسف د انتقالي دورې لپاره د کابینې په جوړولو توظیفوي او د نوي اساسي قانون د جوړولو دنده ورسپاري چې د هیواد سیاسي سیستم په مشروطه پاچاهی واوړي هغه څه چې محمدداود یې لیوال وو. پاچا په خپله کورنی کې د واک د مدعیانو ترمنځ د سیالیو د مخنیوی یوازینی چاره دا لیدله چې سلطنت او حکومت سره جلا کړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانوناً د سطنتي کورنۍ غړي د سياسي فعاليت او لوړو دولتي ځوکيو او مقامونو ته د رسيدو څخه بې برخې کړي. خو د دموکراسۍ په لسيزه کې د پاچا له کړنو څخه داسې ښکاري چې په هېواد کې د دې نوي سياسي بهير(مشروطه پاچاهۍ) څخه يې موخه په سلطنتي کورنۍ کې د خپل ځان ، شاه ولي خان او عبدالولي د دريځ د پياوړتيا او د محمدداود او محمدنعيم کمزوري کول وو. که داسې نه وای نو څرنګه د مرکزي قول اردو د درستيزوال سردار عبدالولي دفتر د ملي شورا د وکيلانو، قومي مخورو او مذهبي مشرانو په مرکز اوښتی وو. د دموکراسۍ د لسيزې بهير دا وښودل چې ټولواک غوښتل په هيواد کې د نوي سياسي چاپيريال په راوستو سره په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونو ته د پای ټکي کېږدي ،سياله ډله کمزورې او يا له سياسي ډګره وباسي محاسبه يې دقيقه نه وه ،په سلطنتي کورنۍ کې مخالفتونو دوام وموند ، پدې کورنۍ کې د واک مدعيانو حکومتونو ته ستونزې جوړولې او پايله يې د واک څخه د پاچا راپرزول او د هغه د سيال محمدداود واکمنيدل شول. د سلطنتي کورنۍ د غړو دې ډول دريځونو د هيواد په سياسي بهيرونو او د افغانستان د دموکراسۍ په ناکامۍ منفي اغيز پريښود او سربيره پردې يې په ټولنه کې د سلطنتي کورني اعتبار ته زيان ورساوه. پردې بنسټ کله چې د دموکراسۍ د ناکامې خبره کيږي نشي کيدای چې د سلطنتي کورنۍ له منفي اغيز څخه د ټاکونکي لامل په توګه سترګې پټې شي. دا بيا ښيي چې د پاچا له لوري دموکراسۍ ته مخه د دوهمې نظريې، تېرېدني (اجبار يا اجتناب) صحت ښيي.

اوس به وګورو چې محمدظاهر او محمد داود چې د مشروطه پاچاهۍ راتګ د دوی له نومونو سره تړلی دی او په تېره محمد داود چې ظاهراً د مشروطه پاچاهۍ غوښتونکی وو څه غوښتل؟ کله چې محمدداود ته د يوه سياستوال په توګه کتل کيږی هغه د هيواد د پرمختګ او آبادۍ سره مينه لرله خو د دموکراسۍ سره پردی وو او غوښتل يې چې د يوه قوماندان په څېر د هيواد لارښوونه وکړي. صدراعظم محمدداود د هيواد وروسته پاتي توب ، په دولتي ادارو کې فساد، په سلطنتی کورنۍ کې ناوړه حالت او خپلو نقشو اوهيلو ته په کتو سره پاچا ته په دولت کې د سياسي سمونونو د راوړلو په موخه لاندې وړانديزونه وړاندې کړل چې هغه يې د کودتا وروسته د۱۹۷۴ کال د مارچ په شلمه افشاه کړل :
« ۱- د يوه واحد ګوند په جوړولو سره په ګوندي واکمنۍ باندې د شخصي واکمنۍ اړول او ټول واکونه هغه ته سپارل. ۲-
په سياسي او حکومتي کارونو کې د پاچا د کورنۍ د غړو له ګډون مخنيوی چې پخپله د هغې غړی ونه شميرل شي.»۳۰ د محمدحسن کاکړ په اند« محمد داود غوښتل چې پاچا فقط د دولت د رئيس په توګه تشريفاتي رول ولري.»۳۱

که چيرې د محمدداود وړانديزونو ته ځير شو ليدل کيږي چې هغه د مشروطه پاچاهۍ ليوال وو، غوښتل يې چې د سلطنتي کورنۍ غړي د سياسي فعاليت او په لوړو دولتي ځوکيو د کار کولو حق ونلري خو دی د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه ونه منل شي. عجيبه دا ده چې داودخان تر ځلور پنځوس کلنۍ پورې د سلطنتي کورنۍ د غړي او د يوه ځواکمن سردار په توګه د سترو امتيازاتو څخه برخمن وو خو کله يې چې دا امتيازات له لاسه ورکول ده ځان د سلطنتي کورنۍ غړی نه شميرلو. د نوموړي د دا ډول دريځ نه داسې بريښي چې « هغه د غوښې سره پخلا او د ښوروا سره مرور وو.» نوموړي ته په دوه ويشت کلنۍ کې د دوه کلن پوځي کورس وروسته د جنرالۍ رتبه ورکړل شوه او د فرقې د قوماندانۍ سربيره د مشرقي نايب الحکومه هم وګومارل شو چې د ننني ځلورو ولايتونو (ننګرهار، کنړ، لغمان او نورستان) مطلق العنان واکدار وو. پداسې حال کې چې د ده ټولګيوالو ته د بريدمنۍ رتبې ورکړل شوې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورتنیو څرګندونو څخه دا پایله راوزي چې په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونه د دې سبب شول چې پاچا اړ شي د دولت په سیاسي جوړښت کې بنسټیزبدلون راوړي چې حکومتونه د خلکو د استازو لخوا جوړشي ،د سلطنتي کورنۍ غړي او په هغو کې د نوموړي اکاګان او اولادونه یې د سیاسي فعالیت او د درې ګونو قواوو له غړیتوب څخه بې برخې شي. د نوي اساسي قانون له تصویب څخه داودخان ته دا ګومان پیدا شو چې د ده سره خیانت شوی دی. لامل یې دا وو چې د نوي اساسي قانون په ۲۴ ماده کې چې هغه په سیاسي کړیو کې د داودخان د مادې په نامه شهرت پیدا کړهغه یې د سیاسی فعالیتونو څخه محروم کړ او د نوموړي هغه خیالونه چې د یوه ګوند د مشر په توګه واک ترلاسه کړي د اوبو په ځګ واوښتل. ۲۴ ماده د اساسی قانون د کمیسیون له لوری په پنځو فقرو کې لویې جرګې ته وړاندې شوې وه. خو لویې جرګې شپږمه فقره هم پرې اضافه کړه چې هغه د سلطنتی کورنۍ غړو ته ځانګړې شوې وه چې د پاچا د اکا زامن هم د سلطنتي کورنۍ د غړو په توګه ومنل شول. همدا رنګه په هغې کې راغلي وو چې د سلطنتی کورنۍ غړي نشي کولای په سیاسی ګوندونو کې غړیتوب ولري او د سلطنتی کورنۍ غړي ټول عمر د دې کورنۍ غړي پاتې کیږي. لدې امله محمداود د سلطنتي کورنۍ سره خپل تړاو د لعنت طوق ګاڼه. د څلیرویشتمې مادې په اړه به د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کمېټې رییس سید شمس الدین مجروح څرګندوني ولولو:« مخکې لدې چې د اساسي قانون مسوده خپره شي یوه نسخه یې پاچا ته وړاندې شوې وه پاچا د هغې د لیدلو وروسته ور وغوښتلم یوازې یې د دوو مسالو په اړه خپل نظر څرګند کړ لومړی د څلېرویشتمې مادې چې د سلطنتي کورنۍ تعریف او له صدارت ، وکالت او قضا څخه د هغوی د ممنوعیت په اړه اندېښنه وښودله او ویې ویل که دا کار وکړو ما ته کورنۍ ستونزې جوړوي ښه دا ده چې هغه له پامه و غورځوو، ما خپل دلایل ورته وویل او په هغو مې ټینګار وکړ تر څو مې هغه قانع کړ. دوهم د پاچا ځای ناستي وو چې په تفصیل سره تشریح شوی وو. هغه پدې عقیده وو چې دا ماده له منځه یوړل شي او د سلطنت ځای ناستی د افغانستان د خلکو واک دی چې په خپله خلک هرڅه چې مناسب ګڼي ترسره کړي ، پدې هکله مې هم خپل دلیلونه وویل او هغه ته مې قناعت ورکړ.» ۱۶/ ۱۴۵ - ۱۴۶ د لومړۍ مسألې په اړه د پاچا اندېښنه پر ځای وه او ولیدل شول چې کورنۍ یې او په تېره محمد داود حکومتونو ته ستونزې جوړولې . د نوي اساسي قانون د تصویب وروسته محمد داود د نظام سره د دښمنۍ لار غوره کړه. پدې اړه صباح الدین کشککي لیکي: « پدې وخت کې هغو کسانو چې په نوي نظام کې یې ګټو ته ګواښ وو د هغه (محمدداود) په شاوخوا راغونډ شول او محمدداود د سلطنتی کورنۍ د غړي تر چترلاندې وکولی شول د شورا ، غیر حکومتي مطبوعاتو، د معارف د زده کوونکو او حتی حکومتي کدرونو له لارې د حکومت خلاف د زیاتو تخریبي فعالیتونو لاربښوونه وکړي. یو شمیرکسان چې وروسته د کمونست پرچم د اړخ غړي شول مخکې د محمد داود د صدارت پرمهال نږدې اړیکي درلودې او نورو چې په کال ۱۹۷۸ کې پخپله محمدداود له منځه یووړ د هغه نږدې متحدین شول او د سلطنت په رانسکورولو کې یې د ده سره مرسته وکړه. داسې شواهد نشته ثابته کړي چې نور کیڼ اړخي لکه خلقیان(د نورمحمد تره کي تر مشرۍ لاندې چې د ۱۹۶۰ لسیزې په منځ کې د کارمل سره اړیکي شلولي وې)، پیکنګ پلوه کمونستان(شعله جاوید)هم د محمدداود سره اړیکې ټینګې کړې وې .» ۳۲ / ۱۸همدارنګه محمد داود« په پوهنتون او عالی ښوونځیو کې د خپلو نفرو په واسطه د طلابو په لمسولو او بېلارې کولو لاس پورې کاوه او حکومت یې اندېښمن کاوه .» ۱۶ /۱۳۹ البته چې د سلطنتی کورنۍ نوروغړو مارشال شاه ولي او زوی یې عبدالولي هم لاس تر زنې پاتې نشول او د خپل نفوذ د زیاتولو په موخه یې له هڅو څخه ډډه ونکړه. د دموکراسۍ په لسیزه کې د سلطنتي کورنۍ د غړو له لوري دا ډول کړنې دموکراسۍ ته سخت ګوزار وو او له بل لوري د محمد داود لخوا د پوځي کودتا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې پر ځوانه دموکراسۍ برید نه ښونکی اقدام دی چې هیواد یې د بې ثباتۍ په لور وخوزاوه. د مشروطه پاچاهی نظام ته تګ کې د محمدظاهر او محمدداود موخې په لاندې توګه رانغاړلی شو:
۱ - د پاچا لخوا د مشروطه پاچاهۍ غوره کول یو مجبوریت او تحمیلي ګام وو چې لامل یې په سلطنتي کورنۍ کې اختلافونه او موخه یې په هېواد کې د دموکراسۍ ټینګښت نه بلکې د خپل واک پیاوړتیا او د محمدداود له شره خلاصون وو. ۲
– د محمدداود له لوري پاچا ته وړاندیزونه هم په هیواد کې د دموکراتیک نظام ټینګښت نه بلکې د یوه ګوند د مشرپه توګه بیا واک ته د ده رسیدل وو. ۳ –
په هیواد کې د پارلماني نظام له ټینګښت نه د محمد داود موخه دا وه چې د سلطنتي کورنۍ د غړو واکونه محدود شي خو دی د دې کورنۍ غړی ونه ګڼل شي او د سیاسي فعالیت شونتیاوې او په هغو کې د ګوند د جوړولو امکان تر لاسه کړي چې بیا واک ته ورسیږي. لدې څخه ښکاري چې مشروطه پاچاهۍ ته تګ د لعنتي واک پر سر د یحیی د کورنۍ سیالي وه چې یوه اړخ یې غوښتل په واک کې پاتې شي او بل یې غوښتل واک ته ورسېږي.

نوی اساسي قانون

د انتقالي دورې د حکومت مشر محمدیوسف بېله څنډه د اساسی قانون د مسودې د جوړولو لاندې اووه کسیزه کمیټه جوړه او د پاچا د فرمان له مخې یې خپل فعالیت پیل کړ:

۱- سیدشمس الدین مجروح د عدلیې وزیر، رئیس
۲- سیدقاسم رښتیا د مطبوعاتو وزیر، مرستیال
۳- میرنجم الدین انصاري، غړی
۴- دکتورعبدالصمد حامد د کابل پوهنتون رئیس، غړی
۵- پوهنوال حمیدالله آدینه د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو د پوهنځي رئیس، غړی
۶- میرمحمد صدیق فرهنګ د پلان وزارت معیین، غړی
۷- محمدموسی شفیق د عدلیې وزارت د تقنین رئیس، غړی.

له پورتني نوملړ څخه ښکاري چې څلورغړي یې سیدان او دوه تنه (رښتیا او فرهنګ) وروڼه دي. لدې څخه معلومیږي چې زموږ د هیواد د سیاسي او دولتي سترو پریکړو په نیولو کې سیدانو ، پیرانو او ځانګړو کورنیو چې د دربارسره یې اړیکې لرلې تر کومې کچې اغیز درلود. سربېره پر دې په هیواد کې د قحط الرجالو ستونزه هم ښیي چې د یوه ارزښتمن معتبر دولتي سند د چمتوکولو لپاره دوه وروڼه ټاکل شوي وو. دې ورونو داسي آثارهم لیکلي چې په هغو کې د ځینو حقایقو د تحریف تر څنګ د سلطنتي کورنۍ نه سر ټکولی ګواکې چې د هیواد لړکیو ته په حکومت کې ونده نه ورکول کیده. که دې کمېټې ته وکتل شي له اوو تنو څخه یې څلور تنه په لړکیو (سیدانو) پورې تړاو لري. دې کمیټې د۱۹۶۴ کال د می په څوارلسمه د اساسی قانون مسوده چمتو او هغه یې د اساسي قانون دیرش کسیز مشورتي کمیسیون ته چې مشر یې عبدالظاهر وو وسپارله. همدا راز فرانسوي او هندي کارپوهان هم د سلا مشورو لپاره رابلل شوي وو. دې کمیسیون ته د محمد داود وړاندیزونه هم ورکړل شوي دي. همدا رنګه د نوي اساسي قانون مسوده هم هغه ته استول شوې وه او د هغې په هکله یې د نوموړي نظرغوښتې وو. محمد داود په مسوده کې« د پاچا واکونه خورا زیات ګڼلي وو او وړاندیز یې دا وو چې لویه جرګه د پخوا په څیر په دوديزه توګه راوبلل شي . »۱۳/ ۱۸۶ هغه مهال د پاچا او محمد داود اړیکې ښې نه بریښیدې او دا اندیښني هم وې چې ښايي محمد داود د لویې جرګې دایریدو ته ستونزې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړې کړې له همدې امله د لویې جرګې د جوړیدو په درشل کې پاچا د محمدداود سره د سردار محمد عمر خان زکریا د پاچا د خور د میړه په کور کې لیدلي او پاچا د دې کتنې د پایلې په هکله ویلي وو:«آغا لاله (سردار محمد داودخان) وویل زما نظریات تاسو ته څرګند دي خو زه ستاسو د کارونو سره غرض نلرم او هیڅکله به په کوم سیک حرکت او لوچکې لاس پورې نکړم ...، خو که هیواد په خطرکې ووینم هیڅوک او هیڅ شی زما خنډ نشي ګرزیدلی .» ۳۲ / ۲۰۰ مشورتي کمیسیون د اساسي قانون مسوده د څیړنو وروسته د تصویب لپاره لویې جرګې ته چې د۱۹۶۴کال په سپتمبر کې رابلل شوې وه وړاندې کړه. پاچا جرګه پخپله وینا د سپتمبر په دوه ویشتمه پرانیستله. پاچا د خپلې وینا په ترڅ کې وویل: « له هغه راهیسې چې د ده پلار محمد نادرشاه په ۱۹۲۹ کې واک تر لاسه کړ ده او د ده کورنی وکړای شول چې خلکو ته د واک د لیږد شرایط برابر کړي . اوس په هیواد کې مترقي بهیرونو او پرمختګونو ته په کتو سره هغه وخت را رسیدلی دی چې په افغانستان کې مشروطه پاچاهي چې پلار یې بنسټ اینښی دی زیات پرمختګ وکړي او د دولت چارې د سلطنتي کورنۍ څخه جلا شي ترڅو د دموکراسۍ یو اصل په هېواد کې عملي بڼه ونیسي .» ۳۳ د دې نوي بهیر په پیلیدو سره مختلف فکري ، ایدیالوژیکی او سیاسي خوځښتونه او آزادې رسنۍ را څرګند شول چې مخکې لدې یې پدې پراخه کچه څرک نه لګېده. د هغه مهال دا فکري بهیرونه په درو کټګوریو ویشلی شو :

الف – سوسیالستي ایدیولوژي

ب- سیاسي اسلامګرایي

ج- پارلماني دموکراسي

په هیواد کې د مختلفوعقایدو، ایدیولوژیو، سازمانونو او آزادو رسنیو راڅرګندیدل ، غونډو او مظاهرو ته اجازه ورکول، د واکمني کورنۍ د واکونو د سترګو وړمحدودیت د هیواد په سیاسي سیستم کې د سیاسي انقلاب د پیل څرګنده نښه وه.خو ژوند وښودل پاچا لیوال نه وو او یا دا چې د خپلې کورنۍ د فشارونو له امله دې سیاسي انقلاب ته وده وکړي او محمد داود د کودتا له لارې هغه زندۍ کړي او پایله یې د هیواد د ټیکاو له منځه تلل، د حالاتو کړکیچن او توپاني کېدل شي او هغه له کنټرول څخه ووزي.

د دموکراسۍ د لسیزې سیاسي ګوندونه

د انتقالي حکومت په تګلاره کې د سیاسي ګوندونو جوړولو او د آزادو رسنیو فعالیت ته اجازه ورکړل شوې وه . پر دې اساس د مختلفو سیاسي اندونو د خاوندانو له لوري د سیاسي سازمانو او ټولنو د جوړولو او د خپلو افکارو د خپرولو هڅې پیل شوې. هغه مهال لاندې سازمانونه جوړ او سیاسي فعالیت یې پیل کړ :

۱ – د افغانستان د خلکو دموکراتیکه ټولنه (ګوند)

د دې سازمان بنسټ د۱۹۶۵ کال د جنورۍ په لومړۍ نیټه (۱۳۴۳ کال د مرغومي یوولسمه) د کابل ښار په څلورمه کارته کې د نورمحمد تره کي په کور کې کیښودل شو. په کنګره کې تره کی د ټولنې (ګوند) د مشر په توګه وټاکل شو. لکه څرنګه چې لا د ګوندونو قانون نه وو نافذ شوی ، دې نوي سیاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټ د افغانستان د خلک دموکراتيکي ټولنې په نامه خپل شتون اعلان کړ. نوموړې ټولنې په کال ۱۹۶۶ کال کې خپل مرام د خلق د جريدې له لارې خپور کړ. ټولنه دری کلنه شوې نه وه چې په هغې کې انشعاب راغی. يوه ډله د نورمحمدتره کي او بله د ببرک کارمل تر مشرۍ لاندې په يوه نامه (د افغانستان د خلکو دموکراتيکه ټولنه) جلا جلا سياسي فعاليت ته دوام ورکړ. په لومړيو کې د تره کي په مشرۍ ډله د تره کيانو او د ببرک کارمل تر لارښوونې لاندې ډله د کارمليانو په نامه يادېدې. کله چې کارمل ته حکومت د پرچم په نامه د جريدې د خپرولو جواز ورکړ د تره کي ډله د خلقيانو او د کارمل ډله د پرچميانو په نامه مشهورې شوې. البته چې د دې ګوند له ګېډې څخه د انتظار محفل، جمعيت انقلابي زحمتکشان افغانستان او د کار ګروه په نامه ډلې هم وزېږېدلې . د۱۳۵۲ کال د سرطان د ۲۶ پوځي کودتا وروسته پرچم په جمهوري دولت کې د حکومت د يوې برخې په توګه راڅرګند شو. پرچميانو د خپل دې دريځ څخه په ګټې اخيستنې سره هڅې پيل کړې چې خپل سياسي سيالان او په هغو کې خلقيان کمزوري کړي او په وروستي ګام کې هغوی د هيواد له سياسي ډګره وباسي. خو لکه څرنګه چې جمهوري نظام د بنسټپالو اسلامي، ماېويستي او سکتاريستي ډلو د مخالفتونو سره مخ شو محمدداود اړشو چې د لويديځ ارادې ته په ګوندو شي او خپل حکومت د بنې اړخو په ګټه د سمونپالو او پرچميانو څخه پاک کړي او د کيڼ لاسو او په تيره د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په ځپلو لاس پورې کړي. د محمدداود د دا ډول تګلارې له امله د خلق او پرچم سازمانونه د ۱۹۷۷د جولای په څلورمه يووالی ته اړ شول. د دې يووالي يو کال نه و تيرشوی چې د ۱۹۷۸ کال د اپريل په اووه ويشتمه خلقي پوځيانو په وسلوال پاڅون لاس پورې کړ او پدې ډول د محمدداود څه کمې پنځه کلنې او د يحيی د کورنۍ د څه کمې نيمې پېړۍ واکمنۍ ته يې د پای ټکی کيښود او سياسي واک يې تر لاسه کړ.

۲ - د ځوانانو مترقي سازمان (حزب دموکرات نوين)

دا سازمان چې د شعله جاويد په نامه يادېده په کال ۱۹۶۵ کې جوړ شو. اکرم ياري د دې سازمان بنسټ ايښودونکی او تئوريسن شميرل کيږي. د دې ګوند مشهورې څيرې ډاکترعبدالرحمن محمودي، عبدالرحيم محمودي،عبدالهادي محمودي، انجينرمحمدعثمان او صادق ياري دي.د دوهمې کچې کدرونه يې حيدرعلي لهيب، شاکر،داکټرفيض احمد،عبدالله رستاخيز ، قيوم رهبر او عبدالمجيد کلکانی ګڼل کيدل. د دې سازمان نشراتی ارګان (شعله جاويد) د۱۹۶۸ کال د اپريل څخه د جون تر مياشتې پورې په يوولسو جريدو کې خپروني وکړې. د دې اونيزې د امتياز خاوند او مسئول مدير ډاکټر محمودي وو. د شعله جاويد سازمان د مائوتسه دونګ له نظرياتو اغيزمن وو ، د چين د ولسي جمهوريت له تګلارو يې طرفداري کوله او په وسلواله مبارزه يې ټينګار درلود. پارلماني مبارزه،سوله ئيز بدلون او د مختلفو سياسي – اقتصادی سيستمونو او دولتونو ترمنځ د اړيکو د ساتلو مفکوره يې د مارکسيسم – لينينيزم له اصولو څخه سرغړونه ګڼله. د همدې تفکر پر بنسټ دې ګوند هم نړيوال مشهور شخصيتونه « لکه جمال عبدالناصر د مصر مشر، د هند مشر جواهرلال نهرو او د برما مشر نې وين د بيروکراتيکو رهبرانو په نامه يادول چې د سوسياليسم په نامه يې فعاليت درلود.» ۳۴/۶۱۷-۶۱۶   لکه څرنګه چې په نړيواله کچه د چين مشرانو د شوروي اتحاد پر کمونست ګوند د رويزيونيست ټاپه لګوله شعله يانو هم ورته دريځ درلود او د ا، خ ، د، ګ دواړه اړخونه خلق او پرچم يې په پارلماني مبارزو کې د ګډون له امله رويزيونيستان بلل. شعله يانو د دې اصل پربنسټ چې سياست د ټوپک له شپيلۍ راوزي ټينګار درلود او واک ته د رسيدو يوازينۍ لار يې وسله واله مبارزه او د کليو له لوري د ښارونو محاصره شميرله.هغوی د افغانستان په څېر وروسته پاتې هيواد کې د کارګري انقلاب پرځای د بزګرانو په انقلاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټينګار کاوه. د دې سازمان غوڅ اکثريت غړي غيرپښتانه او زياتره هزاره ګان او شيعيه مذهبي وو. د دې سازمان د فعاليتونو مرکزونه لکه د نورو سياسي خوځښتونو په شان د کابل پوهنتون او نورې پوهنيزې مؤسسې وې او د دموکراسۍ په لسيزه کې يې په لاريونو او مظاهرو کې پرله پسې ګډون درلود. شعله يانو د خورا توندو او چپو شعارونو په ورکولو سره په لومړيو کې په روڼ اندو کې زيات نفوذ وکړ او د کابل پوهنتون د محصلينو په اتحاديه کې يې د نورو سياسي ډلو په پرتله زيات استازي لرل چې وروسته دا مقام اسلامي غورځنګ ترلاسه کړ. خو د شعله يانو د چټکې ودې بهير لنډ وو. ځينو يې د مائو له اندونو څخه لاس واخيست او د البانيا مشر انورخواجه يې تائيداوه. ځينو يې د افغانستان شرايط د چين د شرايطو په څير نه د بزګري انقلاب لپاره مساعد ګڼل او نه د روسيې په څير د سوسيالستي انقلاب لپاره او د ارنستوچګوارا په پارتيزاني مبارزه يې ټينګار درلود. دې متضادو نظرياتو دا سازمان د يو لړ انشعابونو سره مخامخ کړ. د ډاکټر فيض احمد په مشرۍ د افغانستان د ژغورنې سازمان او د عبدالمجيد کلکاني په مشرۍ د سازمان آزادی بخش مردم افغانستان(ساما) ډلې يې مشهورې انشعابي ډلې دي. د جمهوريت په راتلو سره يو شمير شعله يانو د مبارزې څخه لاس واخيست. هغه شعله يان چې خپلو ايډيالونو ته وفادار پاتې شول د پاکستان د پيپلزپارټۍ سره اړيکې ټينګې کړې او د هغې څخه د مرستې د تر لاسه کولو پرمټ د جمهوري نظام خلاف وسلواله مبارزه پيل کړه. ګلبدين حکمتيار چې د پاکستان له لوري د محمدداود مخالفانو ته د مرستې ترلاسه کوونکو څخه يو دی پدې هکله ليکي:« د شعله جاويد هيئت د جمعيت الله جلال تر مشرۍ لاندې پاکستان ته ولاړ، د بوټو حکومت، جنرال محمدموسی چې په خټه هزاره وو، لدوی سره د تفاهم او تماس لپاره توظيف کړ، د ده په لاس دې هيئت ته د مالي مرستو تر څنګ څو ميله وسله او څه منفجره مواد ورکړل سول او د مؤثر کار په صورت کې د کافي مالي او نظامي مرستو وعده ورکړې شوې وه.» ۳۵/ ۹۹ شعله يانو د ا، خ ، د، ګ د واکمنۍ خلاف د جهاد په نامه وسله والې مبارزې ته مخه کړه او د مذهبي او سيمه ئيزو تړاونو له امله په اسلامي تنظيمونو او خاصتآ شيعيه ډلو کې ورننوتل. لدې امله د هغوی ځينې مشران لکه اکرم ياري، مجيدکلکاني ، ډاکټر فيض احمد او عبدالله رستاخيز د ا، خ، د ،ګ په واکمنۍ کې بنديان او يا ووژل شول. د دې سازمان تشکيلات پټ ساتل شوي دي. ددې ډلې پاتې شوني د انګلوساکسوني اشغال زيږنده واکمنۍ په ملاتړ کې ودرېدل .

۳ ـ اسلامي غورځنګ

د مشروطه پاچاهۍ د اعلان سره سم د سوسيالستي ايډيالوژۍ څخه اغېزمنو کسانو ګټه پورته کړله او سياسي خوځښتونه يې جوړ کړل . همداغه دي چې مذهبي او محافظه کارو وګړو د منظمو سازماني تشکيلاتو په جوړولو سره د کېن لاسو په وړاندې ودريدل . که څه هم په ۱۹۴۲کې په هرات کې د سيداسمعيل بلخي په مشرۍ د هرات د اسلامي ټولنې(مجتمع اسلامی هرات) په نامه د يوه خوځښت بنسټ کيښودل شو او وروسته په ۱۹۴۴ يا ۱۹۴۵ کې نوموړي په کابل کې د کابل د اسلامي ټولنې د مرکزي کميټې په نامه جوړښت ډېره کيښودله چې وروسته يې د حزب ارشاد نوم پرې کيښود. ويل کيږي چې د دې ګوند مشرتابه په ۱۹۵۰ کې غوښتل صدراعظم شاه محمودخان د کابل سخي کارتې ته د نوروز مراسمو ته د تګ په مهال په لار کې د بمب په ايښودلو سره ووژني چې دا دسيسه کشف ، بلخي او د هغه يو شمير ملګري ونيول شول. همدارنګه د شاه محمود د صدارت پرمهال د اسلامي غورځنګ د جوړيدوهڅې وشوې خو هغه په کوم محسوس ځواک وانه وښت. ښايي لامل يې دا وو چې هغه مهال کيڼ اړخه سياسي بهير چې د پانګوالۍ ضد کړنلاره ولري شتون نه درلود. لدې امله پانګوالي نړۍ په افغانستان کې د اسلامي خوځښتونو د جوړېدو اړتيا نه ليدله چې د سوسيالستی ايډيولوژۍ خلاف هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال کړي. خو کله د دموکراسۍ په لسیزه کې په افغانستان کې کیڼ لاسي سازمانونه را څرګند شول لویدیځوال یې وهڅول چې د اسلامي غورځنګ په جوړولو او پیاوړتیا لاس پورې کړ. د پانګوالې نړۍ د ستراتیژیستانو له انده په اسلامي نړۍ کې د سوسیالستي او مترقي افکارو مخه د دموکراسۍ تر نامه لاندې نشي نیولی لدې امله هلته باید د دین او مذهب څخه د سوسیالستي او مترقي افکارو پر ضد ګټه پورته کړي . همدا لامل وو چې په افغانستان کې پیرانو او یو شمېر روحانیونو انګرېز پلوه امیران چې د ظلم او استبداد، فساد او فحشاء سمبولونه وو هغوی ته د ضیاء الملته والدین، سراج الملته والدین ، خادم دین رسول الله او دې ته ورته لقبونه ورکړي دي. په ډېرو مواردو کې د ملا ، روحاني ،شیخ او پیر دې منفي رول ته په کتو سره وو چې د نولسمې پیړۍ را هیسې انګریزي ښکیلاکګرو خپل جاسوسان د پیرانو ، حضرتانو او ملایانو په جامه کې افغانستان ته راولیږل او په وروستیو کې یې د اسلامي غورځنګونو د مشرانو او فعالانو په نامه نور وپیرل ترڅو د دین او مذهب څخه په ګټې اخیستنې سره خپلې ستراتیژۍ پلې کړي. دې انګریزي استازو په رڼا ورځ د جوماتونو د منبرونو څخه د شریعت د احکامو د پلې کولو او د اسلامي اخوت وعظونه کول خو د شپې په تیارو کې د غازي امان الله په شان مشرانو او په هیواد مینو روڼ اندو په وړاندې توطئې جوړولې. البته د دې څخه سترګې نشي پټیدی چې د تاریخ په اوږدو کې د اسلام فاکتور او روحانیونو د کورني استبداد او ښکیلاک په وړاندې ټاکونکی رول هم لوبولی دی. لدې امله دا منطقي نه ده چې د ظلم او استبداد او بهرني ښکیلاک خلاف د خپل ولس پاڅونونه ، سرشندنې او سپیڅلی جهاد په پردیو پورې تړلیو سازمانونو او ارتجاعي روحانیت د کړنو او موخو سره یو وګڼل شي.

پورنیو څرګندونوته په کتو سره ویلی شو چې د دموکراسۍ په لسیزه کې د اسلامي غورځنګ را څرګندیدل د یوه سیاسي خوځښت په توګه د دې واقعیت ښکارندوی دی چې محافظه کارو ډلوغوښتل د نوي پیل شوي سیاسي بهیر په وړاندې او د هغې څخه په استفادې سره د مدرنیته او د پرمختلونکو کړیو په وړاندې د خپلو منظمو تشکیلاتو په لرلو سره ودریږي. دا لومړی ځل وو چې د دموکراسۍ په لسیزه کې د افغانستان په دودیزه اسلامي ټولنه کې منظم اسلامي غورځنګ منځته راځي چې ځانګړي سازماني تشکیلات او کړنلاره لري چې د مسلمانو ځوانانو په نامه خپل شتون اعلانوي. ډېرې « د دې اسلامي خوځښت اصلي څېرې چې په ریاست کې یې استاد نیازی (غلام محمد) وو لاندې کسان ګڼي. انجینرحبیب الرحمن، مولوي عبدالرحمن، انجینرسیف الدین، نصرت یار، استادغلام رباني عطیش، انجینر حکمتیار، استادګل محمد،استادغلام حبیب، عبدالقادر توانا، سیدعبدالرحمن ، ډاکترمحمد عمر، خواجه منصور.» خو ګلبدین حکمتیار په خپل اسلامي نهضت نومي کتاب کې د دې غورځنګ مؤسسین لاندې اته تنه ګڼي چې لومړۍ غونډه یې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې کړې ده :« عبدالرحیم نیازي، مولوي حبیب الرحمن، سیف الدین نصرت یار، عبدالقادر توانا، غلام رباني عطیش، سیدعبدالرحمن، استادګل محمد، حکمتیار. » د حکمتیارپه خبره «په دې غونډه کې مو له اوږدو خبرو اترو نه وروسته فیصله وکړه چې منظم کار روانوو،ځوانان اسلام ته رابلو، ولس راویښوو، د کمونستانو مقابله کوو...، فیصله وشوه چې دا کار د یوې داسې شب نامې په ذریعه پیلوو... ، هماغه شپه دا شب نامه تیاره او تصویب شوه د شب نامې په پای کې ولیکلي شو: جوانان مسلمان ، شب نامه د یوه ورور په مرسته چې د ملل متحد په کوم دفترکې یې ماموریت درلود، ټیپ او تکثیر شوه.» ۳۵/ ۱۳۴د حکمتیار لدې خبرې څخه چې شپې پانه د م، م په کوم دفتر کې ټیپ او تکثیرشوه ښیي چې د دې غورځنګ سره پردیو اړینه لیوالتیا لرله. د ځوانو مسلمانو د سازمان له موخو معلومیږي چې هغوی د هېواد د اقتصادي ودې په اړه کومه نقشه نلرله لدې امله هغه سیاسي سازمان نه بلکې یوه سیاسي مذهبي ډله وه . ډېرې د دې غورځنګ د جوړیدو وخت د ۱۹۶۹ کال د اپریل ۲۴ګڼي. د افغانستان د مسلمانو ځوانانو د فعالیت اصلي مرکزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه د کيڼ اړخو ډلو په شان د کابل پوهنتون او نورې پوهنيزې خاصتآ مذهبي مؤسسي وې. هغوی د دموکراسی په لسيزه کې د لاريونونو ،مظاهرو او اعلاميو له لارې ولس ته خپلې موخې او کړنلارې بيانولې او خپلې ليکي يې پياوړې کولې. دې غورځنګ په لوړو تعليمي مؤسسو کې د شعله يانو په شان د نورو په پرتله څواکمن دريځ تر لاسه کړ. اکثرآ د اسلامي غورځنګ لاريونونه او مېټينګونه د نورو سياسي ډلو سره په اخ او ډب اوښتل . د اسلامي غورځنګ د غړو له خوا د کيڼ لاسو په وړاندې د زورزياتی څخه کاراخيستل خورا زيات وو. ښايی لامل يې دا وي چې کيڼ اړخي يې کمونستان ګڼل او د هغوی وژل يې اسلامي مسوليت او وجيبه ګڼله. د مسلمانو ځوانانو او پلويانو له لوري په کابل پوهنتون کې د شعله يې سيدال سخندان ،په لغمان کې د پرچمي عبدالرحمن، په پکتيا کې د خلقي پاچازيدين او خلقي داکترنيازمحمد وژنې يې څرګندې بيلګې دي. د ګهيځ جريده چې د۱۹۶۸ کال په اکتوبر کې د منهاج الدين ګهيځ په مشرئ خپرونې پيل کړې د دې غورځنګ نشراتی ارګان شميرل کيږي خو پدې اړه کوم دقيق لاسوند نشته. منهاج الدين ګهيځ د۱۹۷۲ کال په ژمي کې د نامعلومه کسانو له لوري و وژل شو. اسلامپالو د هغه ترور د شورويانو کار باله. د افغانستان اسلامي غورځنګ چې په ټولنه کې د اخوانيانو په نامه يادېږي« د مولاناابوالعلي مودودي، حسن البنا او سيدقطب د فکرونو له مخې د دغسې اسلامي دولت په پښو درول و چې ټولنه اسلامي کړي ، ياني هغه اړخونه يې پاک کړي چې د دوی په فکرغير اسلامي شوي وو. نو د دوی غټه ځانګړتيا د چپي ګوندونو په شان د ثابتو اصلونو يا ايديولوجی له مخې حکومت کول و، بيله دې چې له نورو سره جوړه وکړي.» ۱/ ۸۲

په کال ۱۹۷۲ کې د دې سازمان د مشرتابه په غونده کې برهان الدين رباني د سازمان د مشر، عبدالرب رسول سياف د مرستيال او انجينرحبيب الرحمن د منشي په توګه ټاکل کيږي. دا مهال حکمتيار په زندان کې وو. د دې سازمان له لوري د ۱۹۷۵ کې د چنګاښ انقلاب د جشن د نمانځنې په ورځو کې په څېنو سيمو(پنجشير، لغمان ، ننګرهار،لوګر، بدخشان...) کې د ناکامه اړو دوړو وروسته په غورځنګ کې اختلافونه منځته راغلل او غورځنګ د ګلبدين حکمتيار او برهان الدين رباني تر مشرئ لاندې په دوو سيالو دښمنو ډلو وويشل شو. د دموکراسی په لسيزه کې حکومتونو د کيڼ اړخو په پرتله د اسلامي غورځنګ په وړاندې سخت دريځ درلود او لامل يې دا وو چې سلطنتي کورنی او واکمنی پدې اند وو چې د افغانستان په دوديزه وروسته پاتې اسلامي ټولنه کې اکثرآ د مذهب څخه د مودرنيتې په وړاندې ناوړه ګټه پورته شوې ده. د دې سره سره يو شمېر چارواکو د نوموړي غورځنګ د غښتلتيا لپاره هم د خپلو دولتي واکونو څخه په ګټې اخيستنې سره هلې ځلې کولې. د اسلامي غورځنګ فعالانو د جمهوريت او د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د واکمنی خلاف مبارزه يا جهاد کاوه. د ځوانو مسلمانانو د اندونو خاوندو ډلو د جمعيت(رباني) اتحاد(سياف) او شيعيه ډلو د انګلوساکسوني اشغالګرو د پلي ځواکونو په توګه د اسلامي امارت په ړنګولو او د هېواد په اشغال کې ټاکونکې ونډه لرله او د اشغال زيږنده بلواک حکومت د ملاتير يې جوړاوه. د مجددي او ګيلاني ډلو هم د بلواک دولت سره همکاري وکړه. د حکمتيار د اسلامي ګوند يوه برخه د اشغال لاندې حکومت سره همکاري وکړله او حکمتيار د اشغال خلاف خپل جهاد وکړ خو د لس کاله جهاد وروسته د اشغال لاندې حکومت سره د يوه تړون له مخې له مخالفت څخه لاس واخيست او په کابل کې استوګنه غوره کړه چې حکومت ورته د ژوند ټولې آسانتياوې برابرې کړې وې. يوازې مولوي محمد يونس خالص د ناټويي اشغال ملګرتيا ونکړله .

۴- ټولنپال ولسواک ګوند(سوسيال دموکرات ګوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې ګوند مؤسسه کنګره د۱۹۶۶کال د کب اوولسمه په کابل کې د غلام محمدفرهاد په وينا سره دايره شوه او د هيواد خپلواکي ، څمکنی بشپړتيا، ملت پالنه، ملي يووالی ، اسلام ، پرمختګ او ټولنيز عدالت يې د ګوند د کړنلاري عمده ټکي اعلان کړل اوغلام محمدفرهاد يې د مشر په توګه وټاکه. په دې غونډه کې ۶۲ تنو ګډون کړی وو. د مؤسسي کنګرې يوه مياشت وروسته د ۱۹۶۹ د کال د وري په ۱۶ نيټه يې خپل نشراتی ارګان (افغان ملت) خپور کړ. ددې جريدې د امتياز خاوند غلام محمدفرهاد او مسؤل مديراحمد علی ملتيار وو. د سازمان مشرد ۱۹۶۹ کال په ټاکنو کې ولسي جرګې ته لاره وموندله خو څه موده وروسته يې د ولسي جرګې څخه يدې نامه استعفي ور کړه چې ګنې ولسي جرګې د ولس په ګټه کارندی کړی. فرهاد د دموکراسی د لسيزې يوازينی سياستوال دی چې د شاه امان الله سره يې په اروپا کې ليدلي دي. همدارنګه هغه د خلکو له لوري د کابل ښار لومړی منتخب ښاروال وو او په ټولنه کې د پاپا په نامه شهرت درلود. فرهاد په ملي شورا کې د يوي وينا له امله چې ګواکې د ګوند له تګلارې څخه يې سرغړونه کړې ده د خپل ګوند د ځينوغړو له نيوکو او مخالفت سره مخامخ شو.يوه ډله د فدامحمدفدايي په مشری له ګوند څخه جلا او د سوسيال دموکرات ګوند په نامه يې نوی ګوند جوړ کړ او د۱۹۷۱ کال په سپتمبرکې يې د ملت په نامه د يوې جريدې په خپرولو پيل وکړ. فدايی په خپله جريده کې د يوې مقالې د خپرولو له امله زنداني شو. همدا راز يو شمير نورغړي يې له ګوند څخه ووتل او د سياسي فعاليت نه هم لاس پرسر شول او د محمدحسن ولسمل په مشری يې آزاده جريده خپروله. افغان سوسيال دموکرات ګوند پخپلو خپرونو کې يدې ټينګار درلود چې شوروي اتحاد، پاکستان او ايران هغه سيمې چې له افغانستان څخه نيولې دي بايد بير ته افغانستان ته ورکړي. نوموړي ګوند د جمهوري نظام په ملاتړ کې ودريد. د ثورد بدلون وروسته دې ګوند د نوي نظام څخه ملاتړ اعلان کړاو ويل کيږي حتی د ګوند د مشرتابه په پټه يې د مبارکی پيغام هم استولي وو خو په واکمنی کې د ځواکمن امين د ارادې له مخې واکمنی کوم مثبت غبرګون ونښود. همدا لامل وو چې کله په کال ۱۹۷۹ کال په اکتوبر کې يو شمير خلقيانو د امين ضد د پاڅون هوډ درلود او هغه وځپل شو، دا پاڅون د افغان ملتيانو له لوري د کودتا ناکامه هڅه اعلان شوله. د شوروي د اشغال وروسته ددې ګوند مرکز پاکستان ته وليږدول شو او د شوروي اشغال په وړاندې يې مبارزه پيل کړه. خو د اشغال په وړاندې د يوه غښتلي ځواک په توګه لدې امله وانه وښت چې پاکستاني چارواکو نه غوښتل د اشغال په وړاندې افغان ناسيونالست ، سکولار او کيڼ اړخي خوځښتونه ځواکمن شي.دې ګوند د ناټويي اشغال لاندې حکومت د قانوني حکومت په توګه پيژندلی وو.

۵ ـ د انتظار محفل

دا سازمان د ۱۹۶۸ کال د زمري په پنځلسمه په کابل کې د يوويشت تنو په ګډون د محمدطاهر بدخشي په کور کې جوړ شو.په دې غونډه کې محمدطاهربدخشی د منشي او مولوي بحرالدين باعث د مرستيال په توګه وټاکل شول. د غونډې زياتره ګډونوال د بدخشي په مشرئ د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د خلق له اړخ څخه جلا شوي کدرونه وو. د دې سازمان پيژندل شوي کدرونه ظهورالله ظهوري، قيام، صديق ، رنجبر، محبوب الله کوشاني، بشير بغلاني، اسحاق کاوه، غلام سخی غيرت او خليل رستاقي ګڼل کيدل. هغوی «په پښتنو دا تورونه لګول چې په نورو نژادي ډلو په ځانګړې توګه په ازبکانو او ترکمنانو او ځينو تاجکانو د اختناق له لارې واکمن شوي دي او خپلې واکمنی ته دوام ورکوي. » ۱۸۲/۳۲ د دې ډول تفکر له امله هغوی په ټولنه کې د ستميانو او يا د ملي ستم د ګوند په نامه و پيژندل شول. د انتظار د محفل د فعاليتونو سيمې د شمال ولايتونه وو. د هغوی د فعاليت اصلي تمرکز په کليو او بزګرو کې کار او په وسلواله مبارزه ټينګار وو. د دموکراسی په لسيزه کې هغوی کوم نشراتي ارګان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه درلود او د لاریونو او مظاهرو د تنظیمولو جوګه نشول. د دې ډلې مشرتابه خپل غړي هڅول چې د لوړو زده کړو پرځای په کلیو کې سیاسی فعالیت وکړي. د انتظار د محفل سیاسي فعالیتونه د شعله یانو په شان وو. دا سازمان د جمهوري نظام په وړاندې ودرید. دې خوځښت په کال ۱۹۷۵ کې د بحرالدین باعث په مشرۍ د افغانستان متحده ملي جبهه جوړه کړه او د بدخشان د درواز په ولسوالۍ کې د حکومت خلاف بغاوت وکړ خو حکومت وځپل. د دې ناکامې هڅې وروسته د هغوی په لیکو کې اختلاف راغی او د هماغه کال د وړې په پنځلسمه په دوو ډلو ،د بدخشي په مشرۍ سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان« سازا» او د باعث په مشرۍ د سازمان فدائیان زحمتکشان افغانستان «سفزا» وویشل شو. د ثور د سیاسي بدلون وروسته د سازا مشر محمدطاهر بدخشي د تالیف او ترجمې د رئیس په توګه مقرر شو.په پام کې وو چې بدخشي د ملي مسئلې د حل په چارو کې د دولت د مشر د سلاکار په توګه وګومارل شي خو څرنګه چې د سفزا ډله د ثور د بدلون وروسته د دولت خلاف په بدخشان کې وسله واله مبارزه پیل کړې وه چې زیات شمیر کدرونه یې نیول شوي وو د بدخشي په شمول د سازا یو شمیر غړي هم ونیول شي. ډېرى پدې اند دي چې د بدخشي زنداني کول د امین په دستور ترسره شول. بدخشي او د هغه زوی بایقرا چې هغه او د هغه مور له بدخشي جلا ژوند هم کاوه او د پولتخنیک د لومړي کال محصل وو د امین د واکمنۍ پر مهال ووژل شول. د شوروي د اشغال وروسته دواړو ډلو(سازا او سفزا) د کارمل تر مشرۍ لاندې حکومت سره همکاري کوله .د کارمل په حکومت کې یې درى وزیران اسحاق کاوه ، محبوب الله کوشاني او بشیر بغلاني لرل . همدا رنګه د دوو جریدو(میهن او آزادئ) د خپرولو امتیاز یې هم ترلاسه کړ او د جریدو لګښتونه یې حکومت ورکول. د دې ډلو پلویانو د ناټویي اشغال لاندې واکمنۍ څخه بشپړ ملاتړ کاوه.

۶- مترقي دموکرات ګوند (مترقي دموکرات ګوند)

د دې ګوند بنسټ د۱۹۶۶ کال د اګست په میاشت کې د صدراعظم محمدهاشم میوندوال له لوري کېښودل شو. د ګوند کړنلاره د کابل رادیو څخه خپره شوه او د پارلماني دموکراسۍ له لارې سوسیالیسم ته تګ د نوموړي ګوند تکلاره شمیرل کیده. مساوات د ګوند نشراتي ارګان وو چې د۱۹۶۶ کال د جون د میاشتې څخه یې خپرونې لرلې. د دې ګوند زیاتره غړي د حکومت لوړپوړي وو. کله چې میوندوال د صدارت له مقام څخه استعفی وکړه ډیرو ملګرو یې ګوند پریښود. میوندوال د صدارت وروسته د سلطنت او حکومت په منتقد واوښت. هغه په ۱۹۶۹ کال کې ځان ولسي جرګې ته کاندید کړ خو هغې ته یې لار ونه موندله او لامل یې په ټاکنو کې د حکومت لاسوهنه ګڼله. عبدالروف بینوا د دې ګوند غړی ولسي جرګې ته د وکیل په توګه بریالی شو. « بینوا ویل څرنګه چې د سیاسي ګوندونو قانون رسماً ندی نافذ شوی هغه نه غواړي ځان د مترقي دموکرات ګوند غړی وبولي. » ۳۷ د دموکراسۍ په لسیزه کې مترقي دموکرات ګوند په کابل کې مظاهرې او لاریونونه تنظیمول او د خلق دموکراتیک ګوند د دواړو ډلو او اسلامي غورځنګ او شعله یانو په شان د نوموړي ګوند مظاهرې د کمیت او کیفیت له مخې د پام وړ وې. په ۱۹۷۲ کې د بینوا په ګډون د دموکرات ګوند یو شمیرغړي د ناڅرګند لامل له امله له ګوند څخه ووتل. د جمهوري نظام په راتلو سره میوندوال د کودتا په تور زنداني او په مرموز ډول ووژل شو . د میوندوال له مرګ وروسته د دې ګوند د فعالیت په اړه څه ندي ویل شوي او داسې بریښي چې د خپل مشر د مرګ وروسته یې سازماني ملګرو د جمهوري حکومت د استبدادي تګلارې له امله څرګند سیاسي فعالیت نه درلود. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د دې سازمان مشرتابه حکومت ته د مبارکۍ پیغام واستاوه او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همکارۍ ژمنه یې کړې وه خو حکومت د هغوی له همکارۍ څخه ګټه پورته نکړله او د سیاسي فعالیت اجازه یې هم ور نکړله.

۷- دعواموټولنه (جمعیت عوام)

دې ټولنې د عبدالکریم فرزان له لوري په ۱۹۶۸ کې په هرات کې د صدای عوام په نامه د یوې جریدې په خپرولو سره خپل شتون اعلان کړ. ددې ډلې موخه د کارګرو او بزګرو له ګټو څخه دفاع وه. دې ګوند ته د یوه سوسیالست سمون پال ګوند په څیرکتلی شو. د کمیت له پلوه دا یوه کوچنۍ ډله وه خو لکه څرنګه چې پخپله فرزان او معصومه عصمتي وردګ د دې ګوند سره سازماني تړاو درلود او په ولسي جرګه کې د خلکو استازي وو او همدارنګه د معصومې ورور ذبیح الله د کابل پوهنتون د محصلانو د اتحادیې رئیس وو دې ګوند شهرت وموند. دا ډله یوازې په هرات کې ددې جوګه شوله چې مظاهرې او لاریونونه تنظیم کړي. دې ګوند کومه ځانګړې تګلاره او پروګرام نه درلود خو د اقتصادي پلوه د سوسیالستي سمونو طرفدار وو او خپلو موخو ته رسیدل یې د خلکو د پاڅونونو له لارې شوني ګڼل. د دموکراسۍ د لسیزې وروسته د دې سازمان د فعالیت څرک نه لګیږي .

۸- د ملي یووالي ګوند(زرنګار)

دا ګوند د استاد خلیل الله خلیلي د پاچا د سلاکار له لوري جوړ شو.د جوړیدو وخت یې د نوي اساسي قانون وروسته چې د ولسي جرګې ټاکنو ته د چمتووالي پړاو اټکل کیږي. سیدقاسم رښتیا د صدراعظم محمدیوسف له قوله لیکي : « د یوې کتنې په ترځ کې سردار عبدالولي ور ته ویلي وو چې د دې ګوند مشري ومنې او ډاکتر یوسف د دلایلو په وړاندې کولو سره رد کړې وه » ۳۲/ ۲۵۶ ښیې چې نوموړی ګوند د سلطنتي کورنۍ په اراده جوړ شوی دی .پدې هکله رښتیا د خپل کتاب په ۲۶۱ مخ کې راوړي:« د کورنیو چارو د وزارت په همکارۍ یې د نومونو د ثبتولو کتابونه ټولو ولایتونو ته ولیږل او د والیانو پواسطه یې خلک دې ګوند ته دعوتول چې پدې ډول یې هغه ته دولتي او رسمي صبغه ور کوله.د فراه ولایت والي عبدالعزیزخان دا کتاب دکتور محمدیوسف ته استولی وو.» ویل کیږي چې په یوه وخت کې نوموړی ګوند د عبدالحمید مبارز له لوري رهبري کیده. د ګوند نشراتي ارګان ملي یووالی وو او د مشرتابه غړي یې لوړپوړي دولتي ماموران وو. د دموکراسۍ په لسیزه کې د زرنګار ګوند غړي او پلویان هیڅکله هم د زرنګار په پارک کې چې د ګوندونو د غونډو مرکز وو را څرګند نشول. د ګوندونو په اړه له پورتنیو څرګندونو څخه ښکاري چې د دموکراسۍ په لسیزه کې ګوندونو فعالیت کاوه او د خپلو نشراتي ارګانونو او اعلامیو او په پوهنیزو مؤسسو،کارخانو او واټونو کې د غونډو ، مظاهرو او لاریونو په تنظیمولو سره خپلې کړنلارې ولس ته وړاندې کولې. د زرنګار ګوند پرته نورو د واکمنۍ سیاستونه غندل. پداسې حال کې چې په هیواد کې د سیاسي ګوندونو اوغونډو د جوړولو قوانینو شتون نه درلود.د دموکراسۍ په لسیزه کې د قانون پرته د سیاسي ګوندونو فعالیت د افغانستان دعجایبو د ټاټوبي رښتینی انځور کاري.دا ځکه د عجایبو ټاټوبی دی چې هلته داسې څه تیرشوي چې په نورو هیوادونو کې یې ساری نشته. د بیلګې په توګه د دموکراسۍ په لسیزه کې د اساسي قانون له مخې د هیواد سیاسي سیستم مشروطه پاچاهي (پارلماني) یا قانوني پاچاهي وو خو پارلمان ته د ګوندونو د سیالۍ پر اساس استازو لار نه موندله. په پارلماني سیستم کې پارلمان ته استازي د ګوندونو د سیالي له لارې ټاکل کیږي خو د افغانستان پارلمان ته استازو په انفرادي توګه لار موندله چې دا په څرګنده د تئورۍ او عمل ترمنځ د تضاد ښکارندوی وو. د دموکراسۍ په لسیزه کې د قانون پرته د ګوندونو فعالیت په واقعیت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون خلاف عمل وو او دا ګوندونه ناقانونه ګوندونه وو. همدې ناقانونه ګوندونو په واټونو، کارخانو او پوهنیزو بنستونو کې غونډې رابللې او د خپلو سرو ، شنو او سپینو بیرغونو سره په واټونو کې راڅرګندیدل، مشران یې ټولو ته څرګند او ځینو یې ګوندي دفترونه هم لرل،خو حکومت د دې ناقانونه ګوندونو د فعالیت مخه نه نیوله. ښېله شکه چې دې ګوندونو د پاچا یا د حکومت د همغږۍ پرته خپلو فعالیتونو ته دوام نشوای ورکولی . معلومېږي چې د هغه مهال د ګوندونو مشران د پاچا یا حکومت سره ځانګړو هوکړو ته رسیدلي وو چې د څه اجازه لري او د څه نه. پدې هکله محمد حسن شرق د عبدالغفارفراهي د ولسي جرګې د غړي له قوله د پرچم د ډلې په اړه لیکي :«ما د ښاغلي منصوري د کورنیو چارو د وزیر څخه پوښتنه وکړه، آیا د هادي کریم خبرې واقعیت لري ، وزیر وویل موږ د ګوندونو سره پروتوکول درلود چې د حکومت تر تعقیب لاندې کسانو ته به پناه نه ورکوي او د دا ډول کسانو په نیولو کې به که د ګوند غړي یې هم وي همکاري کوي. لدې کبله ښاغلي کارمل شخصاً ماته ټلفون وکړاو د کریم هادي د نیولو امر مې ورکړ. » ۳۸/ ۱۰۵ – ۱۰۶ عبدالهادي کریم د شورا دیارلسمې دورې ته ځان کاندید کړی وو او د ټاکنیز کمپاین پر مهال حکومت غوښتل هغه ونیسي. هغه چې د حکومت لدې هوډ خبر شوی خپل مشر کارمل ته ورغلی دی .پولیسو هادی کریم او دستګیر پنجشیری له همغه ځایه نیولي وو. هادی کریم وروسته ویل چې کارمل د بلې کوټې څخه د ټلفون پواسطه مقامات خبر کړل ،پولیس راغلل او دوی یې بندیان کړل. دا بیا ښیي چې د دموکراسۍ په لسیزه کې ګوندونو د واکمنۍ د اجازې له مخې سیاسي فعالیتونه کول او له حکومت سره یې ځانګړي پروتوکولونه لاسلیک کړي وو.

د اندیښنې وړتوپیر

د دموکراسۍ د لسیزې د سیاسي ګوندونو د فعالیتونو څرنګوالي، د یو بل سره اړیکو او د تبلیغانو بڼې د یوې لسیزې مخکې سازمانو څخه د اندیښنې وړتوپیر درلود. منطقاً چې د دموکراسۍ د لسیزې سیاسي ګوندونو د تېرې دورې په پرتله باید د لوړسیاسي شعور څخه برخمن وای او تبلیغات یې د ملي - دموکراتیکو او مترقي ځواکونو د یووالي لورى درلودلای او فعالیت یې د یوبل سره د سیالیو سربېره د همکارۍ پر محور څرخیدلای. خو هرڅه سرچپه را وختل . د شاه محمودخان د صدارت مهال سازمانونه د لوړ سیاسي شعور لرونکي وو. د هغه مهال سیاسي ګوندونو د یو بل په پټه منفي تبلیغات نه کول او د دوی تر منځ خواخوږۍ او همغږۍ شتون درلود. د بیلګې په توګه هغه مهال ویښ ځلمیانو د چاپ ماشین درلود چې د نورو سیاسي ډلو جریدې او اخبارونه یې هم ور چاپول. د دوی دا ډول دریځ د لوړ کلتور د لرلو سربېره دا هم ښودل چې هغوی د خپلو خلکو د ذهنونو د روښانولو او ویښتیايي کار د پر مخ وړلو په وړاندې د ګډ مسؤلیت احساس درلود.د دموکراسۍ د لسیزې غوخ اکثریت سیاسي ګوندونو د یو بل خلاف دښمنانه تبلیغات پرمخ وړل، یو بل ته یې سپکې سپورې ویلې، د سیالو ډلو د فعالانو له وهلو ټکولو او وژلو څخه یې هم ډډه نده کړې او د مقابل لوري شتون ور ته د زغم وړ نه وو. د دموکراسۍ د لسیزې سیاسي ډلو او حتی هغو سازمانونو چې ګډې موخې او ګډ سیاسي او ایدیالوژیکي لیدلوری هم درلود ، نه دا چې د مبارزې ګډ ټکي پیدا نکړل بلکې په لاریونونو او خپرونو کې د یو بل خلاف تبلیغات کول ، یوبل یې د پردیو جاسوسان بلل او خبره وهلو ټکولو ،اخ اوډب او وژنو ته هم رسیدله. د ساري په توګه د ا، خ، د،ګ دواړو سیالو ډلو(خلق او پرچم) چې ګډې فکري ، ایدیالوژیکي اوسیاسي موخې او واحده فکري سرچینه لرله د دوو دښمنو سازمانو په شان د یو بل په پټه تبلیغات کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

تردې چې د پرچم فرکسیون د نورمحمدتره کي لپاره بیوګرافي جوړه کړه ، د رنګارنګ تورونو سربېره یې هغه د سي ای اې جاسوس معرفي کړی وو. دا بیوګرافي یا شپې پاڼه نه یوازې د تره کي د شخصیت ترور بلکې د ټولو خلقیانوسپکاوي ته ځانګړې شوې وه. یا دا چې د ۱۹۷۲ کال د لړم میاشتې په یوه مظاهره کي د ځوانو مسلمانانو له لوري په یوه پلاکات کي چې د مساوات د ډلې مشر، میوندوال یې سپک کړی وي داسې لیکل شوي وو :« جاسوس پریروز، صدراعظم دیروز، مبارز امروز، شرمنده فردا، میوندوال بی خدا ! » او کېن لاسو په یوه لوی پلاکات کي دا بیت لیکلی وو:

ترسم نرسي به کعبه ای اخواني این راه تومیروی به انګلستان است

البته د دموکراسی په لسیزه کي یو ځل د ځوانو مسلمانانو، نوی دموکراتیک ګوند، د انتظار محفل او د زرنګار ګوند پرته نورو سیاسي ګوندونو او سیاسي فعالانو کله چې د صدراعظم محمدموسی شفیق حکومت غوښتل د ایران سره د هلمند د اوبو د تړون په هکله خبرې پیل کړې او وروسته یې ورسره تړون لاسلیک هم کړ ګډه ژبه وموندله او په باغ بالا کي د روزګار د جریدې د مسئول مدیرمحمد یوسف فرند په کور کې د افغان ملت ، پرچم ، خلق، مساوات او صدای عوام استازي سره جرګه شول چې د نوموړي تړون په وړاندې ګډه تګلاره غوره کړي. هماغه وو چې د تړون خلاف یې ګډه مظاهره تنظیم کړله. د دموکراسی په لسیزه کي د پورتنیو ډلو له لوري د یوې ملي مسئلې په اړه د ګډ دریځ نیول لومړی او وروستی پېښه وه. هغه مهال د وخت غوښتنه وه چې سیاسي ډلو د دموکراتیکي جبهې په جوړولو سره ځواني دموکراسی ته وده ور کړې وای او د یوه قوي سیاسي اپوزیسیون په شکل په حکومتونو فشار راوړی وای چې د دموکراسی د ودې او د هیواد د اقتصادي- ټولنیز پرمختګ لپاره اړین ګامونه اوچت کړي وای او پدې ډول یې د هیواد د بې ثباتی او د دموکراسی د ناکامی مخه نیولې وای. د دموکراسی د لسیزې د سیاسي ډلو دا ډول چلند دا ګومان په واقعیت اړوي چې هغوی د خپلو بهرنیو ملاتړو او فکري سرچینو د ارادې له مخې عمل کاوه . البته دا به بې انصافي وي چې له یوه سره ټول دا سیاسي خوځښتونه او یا یې ټول مشران او په تېره کدرونه او غړي د پردیو د نقشو پلې کوونکي وبلل شي.

د عقرب د دریمې پیښه

کله چې د دموکراسی د لسیزې ښخه خبره کیږي نشي کیدای چې د ۱۳۴۴ کال د لړم (عقرب) د دریمې خونړۍ پیښې یادونه و نشي. که څه هم د دې پیښې ښخه د نیمې پیړۍ زیات وخت تیر شوی دی خو لا تر اوسه د هغې د پیښیدو د څرنګوالي په هکله د نظر یووالی نشته او حتي د دې پیښې د قربانیانو کره شمېر څرګند نه دی. د هر څه د مخه به ددې پیښې په هکله دې پوښتنې ته د ځواب د لټولو هڅه وشي چې ولې دا خونړۍ واقعه پیښه شوه ؟ ویل کیږي چې د کابل پوهنتون د حقوقو د پوهنځي رئیس حمیدالله آدینه د دربار د وزیرعلي محمدخان زوی د ولسي جرګې د مشر محمدعمر وردګ د موافقي پراساس د دې پوهنځي د ځلورم ټولګي د دیپلوماسی د څانګې محصلین چمتو کړي وو چې د لړم په دوهمه د ولسي جرګې په غونډه کي ګډون وکړي چې آجندا یې محمدیوسف او د هغه کابینې ته د باور د رایې ورکول وو. حمیدالله د صدراعظم له ملګرو ښخه شمیرل کیده او د ۱۹۶۴ کال د اساسي قانون د مسودې د اووه کسیزه کمیټې غړی هم وو. په غونډه کي د دې محصلینو د ګډون خبره چې نورو محصلینو او د سیاست مینه والو ته رسیږي هغوی هم د لړم په دوهمه د ولسي جرګې تالار ته ننوزي. هغه مهال د حقوقو پوهنځی د اریستوکراتو، اشرافو او شتمنو پوهنځی ګڼل کیده لکه څرنګه چې د ادبیاتو او ساینس

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنځي بیا د اطرافي بیوزلو کلیوالو پوهنځي شمیرل کیدل. د سیاست مینه والو ته دا په زړه پورې وه چې د ولسي جرگې غونډې او هغه هم کابینې ته د رایې ورکولو بهیر وویني. د نوي اساسي قانون د اووه پنځوسمې مادې له مخې د ولسي جرگې غونډې علني وې چې د قانون له مخې په غونډو کې گډون قانوني ممانعت نه درلود.لدې امله زیات شمیر کسان د لړم په دوهمه د ولسي جرگې تالار ته ننوتي وو ، د وکیلانو او د کابینې لپاره ځانگړې شوې څوکی نا بلل شوو ننداره چیانو نیولې وې. کله چې صدراعظم او کابینه یې د ولسي جرگې تالار ته ننوزي د کیناستو ځای نشته او پریکړه کیږي چې غونډه وځنډیږي. دا مهال د شورا ځینې غړي او په هغو کې کارمل په غونډه کې د میلمنو گډون د هغوی قانوني حق گڼي. د فرهنگ په وینا«د محصلینو له لوري د ملي شورا د تالار نیول د ببرک کارمل د پرچم د اړخ د مشر چې د استازو د مجلس غړیتوب یې درلود وستایل شو او هغه یې د ولسواکی په نظام کې د ځوانانو مسلم حق وگاڼه. کارمل ځوانان وهڅول چې د ارتجاع په وړاندې ودریږي او د خپل دریغ نه په شا نه شي. » ۳۰ /۷۴۱ د ستونزې حل پدې کې ولیدل شو چې د لړم په دریمه به د تالار بهر لودسپیکر شتون ولري او د رایو ورکولې بهیر به مستقیماً خپورشي. د دې پریکړې وروسته نابلل شوي میلمانه او محصلین له تالار څخه ووتل پدې تمه چې سبا به د تالار بهر د لودسپیکر له لارې کابینې ته د اعتماد د رایې ورکولو بهیر واوري. کله چې د لړم په دریمه سلگونه محصلین ، زده کوونکي او نور د ولسي جرگې مقر ته راغلل امنیتي ځواکونو تالار ته د ننوتو اجازه ورنکړه او د لودسپیکر څرک هم نه لگیده. دا مهال د کاکا حکیم پنجشیري په نامه یو څوک د ولسي جرگې د احاطې دیوال ته خیژي او د صدارت د مرستیال او مالیې وزیر سیدقاسم رښتیا د فساد په هکله وینا کوي چې گواکې هغه بیا په نوې کابینه کې نیول شوی دی. پولیسو د نوموړي د وینا مخه ونیوله او ویل کیدل چې توقیف کړی یې وو. لدې وروسته راټول شوي ځوانان د(زنده باد او مرده باد) د شعارونو په ورکولو سره د ښار د مرکز په لور خوځیږي او په لار کې د پولیسو سره لاس او گریوان کیږي. څو تنه مظاهره چیان او پولیس ټپي کیږي او پولیس یو شمیر مظاهره کوونکي نیسي.پدې هکله کابل ټایمز انگریزي ژبې حکومتي رسنۍ د لړم د څلورمې نیټې په ۱۷۶ گڼه کې راوړي:« د دوشنبې په ورځ مظاهره کوونکو غوښتل تالار ته ننوزي او د پولیسو په لوري یې ډبرې ویشتلې.د ولسي جرگې تالار ته د نه ننوتو وروسته مظاهره چیان د دارالامان په لور ولاړل موټر او ودانۍ یې په ډبرو ویشتلې.پدې جمله کې د سوداگرۍ وزارت او حبیبیه لیسه زیانمنې شولې. ځانښت مظاهره چیان د ښار مختلفو سیمو ته لاړل ، امنیتي ځواکونو هغه وخت مداخله وکړه چې هغوی پولیس په ډبرو ویشتل. دولتي سرچینو د قربانیانو په اړه څه ونه ویل.» په پورتني خبر کې د خبریال یا رسنۍ بې خبرې لدې ښکاري چې دارالامان د ښار د مرکز په لور کې نه دی . هېره دې نه وي چې ځینې څیړونکي او لیکوالان د دې پیښې په هکله په خپلو لیکنو کې دا هم وایي چې مظاهره چیان د دریمې کارتې د پولیسو حوزې ته ننوتلي وو له هغه ځایه یې وسلې ترلاسه کړې او په امنیتي ځواکونو یې ډزې کړې چې امنیتي ځواکونه اړ شول متقابلې ډزې وکړي او مرگ او ژوبله منځته راشي. پداسې حال کې چې په کابل ټایمز کې د مظاهره چیانو له لوري د وسلې د ترلاسه کولو په اړه څه نه دي ویل شوي. پوهنتون ته د مظاهره چیانو د ټپي کیدو او بندي کیدو د خبر رسېدل د دې لامل شو چې د پوهنتون په دهلیزونو کې حکومتي ضد شعارونه پورته شي او د پوهنتون زیات شمیر محصلین د ابن سینا، دارالمعلمین ، غازي لیسي ، ثانوي تخنیک ، حبیبیې لیسې په لور وخوځیدل او د نوموړو مؤسسو یو شمیر زده کوونکي هم ورسره یوځای او د شورا په لور روان شول خو پولیسو شورا ته د هغوی د ننوتلو مخه ونیوله. دوی بیرته د پوهنتون په لور وخوځیدل او د سیدجمال الدین افغان د مزار ترڅنگ یې میتینگ جوړ کړ چې د انجینرمحمد عثمان مشهور په لندي احساساتي وینا محصلین وهڅول چې د خپل اعتراض غږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته کړي. انجینر عثمان هغه مهال د کوم سازمان غړیتوب نه درلود او وروسته د مترقي ځوانانو د سازمان (حزب دموکرات نوین) غړیتوب ترلاسه کړ. پدې میتینګ کې پریکړه وشوه چې مظاهره به په پوهنتون کې پرمخ وړي. مظاهره چیان د ادیتوریم مخې ته راغونډ او دولتي ضد ویناوې یې واورولې چې په ویناوو کې فرید شایان د ډاکټر محمودي د همفکرانو څخه یو شعر وویلو چې پرمحصلینو یې اغیز پریښود. محمد اعظم سیستاني د خپل مقدمه یې بر کودتای هفت ثور و فجایع هشت ثور نومي کتاب په ۵۹ مخ کې د شعر لومړی بیت راوړي:

ز کلک آهنین بر کاخ استبداد آتش زن   به نوک خامه بر بنیاد هر بیداد آتش زن

پوهنتونیکه درسش فکر نو ایجاد نتواند   به مضمون و کتاب و کله استاد آتش زن

شعر پدې بیت پای ته رسیږي :

در این عصریکه دنیا شد دگرگون ز نوربرق   تو هم دشتی چراغ تیلیی اجداد آتش زن

په پوهنتون کې د میتیګ برخه والو پریکړه وکړه چې د ښار په مرکز کې خپله مظاهره پرمخ بوزي خو پولیسو په بریکوټ (دهمزنګ) کې د ښار زړه ته د محصلینو د تلو مخنیوی وکړ او هغوی د سخې د ګردنې له لارې ځانونه پل باغ عمومي ته ورسول او په مختلفو ځایونو کې حکومتي ضد ویناوې واورول شوې. په مظاهره کې د محمدطاهربدخشي او سلطانعلي کشتمند(د افغانستان د خلک دموکراتیکې ټولنې)، هادي محمودي (سازمان جوانان مترقي)، شاهپورروئین یار، نوروزکبیر او نورو غیرسازماني کسانو ویناوې کړې دي. د ماپښین وروسته د مظاهره چیانو یوه ډله د دریمي کارتې د پولیسو آمریت ته ورځي ترڅو نیول شوي کسان آزاد کړي. دلته دي چې امنیتي ځواکونه په هغوی ډزې کوي چې مرګ او ژوبله یې له ځانه سره لرله. د دې ډزو وروسته مظاهره چیان خواره واره شول او پدې توګه مظاهره هم ختمیږي. وژل شوي کسان دری تنه او ټپیان لسګونه تنه یادیږي. ټپیان د علي آباد او ابن سینا(ګندنا) روغتونو ته د درملنې لپاره وړل کیږي. کله چې په ښار کې مظاهرې رواني وې ولسي جرګې حکومت ته د اعتماد رایه ورکوله. په مظاهره کوونکو باندې د ډزو پړه اکثرآ په سردارعبدالولي د مرکزي قول اردو په درستیزوال اچول کیږي حتی ویل کیدل هغه زرهپوښ چې په مظاهره چیانو یې ډزې وکړې سردار پکې ناست وو. ځینې بیا صدراعظم محمدیوسف ته ګوته نیسي. په مظاهره کوونکو باندې د صدراعظم لخوا د ډزو د امر ور کولو ادعا ځکه ناسمه ده چې هغه او کابینې ته یې د مظاهرو پر مهال په ولسي جرګه کې د اعتماد رایه ورکول کېدله . پولیسو د مظاهرې پر مهال او وروسته د پوهنتون او لیسو یو شمیر استادان او زده کوونکي او د مظاهرې نور فعال برخه وال ونیول چې په هغو کې د ا ، خ ، د ،ګ مشرتابه دوه غړي بدخشي او کشتمند هم شامل وو. د مظاهره چیانو د تیت پرک کېدو وروسته د کابل پوهنتون محصلینو د پوهنتون د اداري د مانۍ مخې ته غونډه وکړه او لاندې پریکړه لیک یې د پوهنتون ریاست ته وسپاره :

الف- د لړم د دریمې نیټې د پیښې څېړنه او د هغې د عاملینو مجازات .

ب- د نیول شوو کسانو آزادول .

ج- د سیاسي بحثونو په موخه د محصلینو د اتحادیې جوړول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې پيښې څلور ورځې وروسته محمديوسف د ناروغۍ په نامه استعفي ته اړکړل شو او پاچا محمدهاشم ميوندوال د صدراعظم په توګه ولسي جرګې ته ور وپيژاند. د محمديوسف استعفى معنى ورکوله چې په مظاهره کوونکو د ډزو مسؤليت ده ته متوجه شي او پدې توګه د پوهنيزو مؤسسو د محصلينو او زده کوونکو د نارضايتي کچه راټيټه شي. ميوندوال د شورا نه د اعتماد رايه ترلاسه کړه او بيله ځنډه د محصلينو سره د غمشريکۍ د ښودلو په موخه توره دريشي اغوندي پوهنتون ته ځي او هغوی ته وعده ورکوي چې په مظاهره چيانو باندې د ډزو مسؤلين به ومونډل شي، د مظاهرې بنديان به خوشي او د سياسي بحثونو په موخه به د محصلينواتحاديه جوړه شي. دا هغه غوښتنې وې چې محصلينو له حکومت څخه لرلې. « ميوندوال بيله کوم قانوني دليله د عقرب د دريمې نيټې د پيښې د څېړنې دنده ولسي جرګې ته وسپارله او جرګې هم بيله کوم فکر د موضوع د څېړنې لپاره يو پلاوی وټاکه ، خو دا پلاوی چې په يوه هيجاني چاپيريال کې ټاکل شوی وو، اصلاً هيڅ غونډه ونکړه او هيڅ کومې پايلې ته ونه رسيد.» ۳۰/ ۵۰۷ ډېرې پدې اند وو چې په مظاهره چيانو سردار عبدالولي د ډزو امر ور کړی وو او دا ناشونې وه چې کوم مقام هغه دوسيه چې په هغې کې ځواکمن سردار ښکيل دی وڅيړي. د محمدحسن شرق د ليکنې پر بنسټ حکومت پدې اړه پلټنې وکړې او د پلټنو پر مهال دا ډول پوښتنې طرحه شوې وې . د حميدالله نه پوښتنه شوې وه چې ولې يې محصلينو ته اجازه ورکړه چې د ولسی جرګې تالار ته ننوزي . هغه په ځواب کې ويلي وو چې د صدراعظم د امر له مخې . د ساتونکو او پيره دارانو نه پوښتنې شوې وې چې ولې مو د تالار دروازې خلاصې کړې وې . د هغوی ځواب دا وو چې له صدارت څخه امر شوی وو. د پلټنې د هيأت نتيجه ګيري دا وه چې که محصلين په بسونو کې ولسي جرګې ته وړل شوي وای د لړم د دريمې نيټې د پيښې مخنيوی کيده. د۱۳۴۴ کال د لړم د دريمې خونړۍ پيښې وروسته هر کال د وخت سازمانونو دا ورځ د ځوانانو د ورځې په نامه نمانځله او په لومړيو کلونو کې د لړم د دريمې نيټې د پيښې د څېړنې او د ډزو د عاملينو د محاکمې سربېره يو لړ سياسي او صنفي غوښتنې مطرح کولې. خو ورو ورو په مظاهره باندې د ډزو د امر ور کوونکي ارګان د مونډلو او د هغه د محاکمې يادونه نه کېدله ، د يوه دود او سمبوليک حرکت په شان دا ورځ نمانځل کيده او په هغو کې به احساساتي او جذباتي ويناوې کيدلې او ګوندونو به خپلې تګلارې پکې بيانولې. دې نمانځنو د جمهوريت تر ټينګښت پورې ادامه لرله او جمهوري دولت چې په غونډو او لاريونونو بنديز ولګاوه او پوځې حالت يې اعلان کړ ددې ورځې نمانځلې ته يې اجازه ورنکړله.کله چې د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند واک ترلاسه کړ د بريکوټ- دارالامان سړک يې دعقرب د دريمې او دا ورځ يې د ځوانانو په نامه ونوموله خو د کومو نمانځنو پته نه لګيده. د ا، خ، د، ک د واکمنۍ پر مهال د ځوانانو په نامه د دې ورځې نومول ددې سبب شول خلک ګومان وکړي چې د لړم د دريمې نيټې د مظاهرې سمبالوونکی همدا ګوند وو. همدارنګه د دې ګوند ځينو فعالانو پدې اړه د مبالغې ډکې ليکنې کړې دي تر څو وښيي چې د دوی ګوند د جوړيدو وروسته ډير ژر وکولای شول په ځوانانو کې نفوذ وکړي. خپل ګوند يو سلطنتي ضد ګوند او فعال سياسي خوځښت معرفي کړي هرهغه حرکت چې د نوموړي ګوند پرستيژ لوړولی شي د خپل ګوند د نوښت پايله وګڼي او د دې مظاهرې ټول وياړ خپل ګوند ته ور وبښي. پر بله خوا د دې ګوند يو مشر چې د مظاهرې فعال برخه وال او ويناوال وو د حکومت له لوري د دوی توقيفول تر پوښتنې لاندې نيسي . دلته به د دواړو کتګوريو څرګندونو ته ګوته ونيول شي. دستګير پنجشېری ليکي: « غورځنګ خود جوشه پيل شو. خو ژر د هغه لارښوونه د افغانستان د خلق دموکراتيکې ټولنې د مرکزي کميټې دوو غړو او فعالينو اروابناد طاهر بدخشي او سلطانعلي کشتمند په غاړه واخيستله، پدې اړه اروابناد طاهربدخشي او کشتمند او د دموکراتيک خلق د ټولنې نورو فعالينو د پردې شاته ټولې توطئې پدې مظاهره کې افشاه کړې. » ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

/ ۱۸۵، ۱۸۶خو پخپله کشتمند لیکي: « دا چې موږ دوه تنه یې ونیولو څرګند نه شول (موخه په خپله کشتمند او بدخشی دي) ، ځکه موږ نه محصلین وو او نه د مظاهرو فعال ګډون کوونکي. خو ښایي پدې دلیل چې د نوي جوړ شوي د خلق دموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې غړي وو.» ۳۹/ ۱۱۳- ۱۱۷ د ځوانانو مترقيِ سازمان (حزب دموکراتیک نوین) هم د مظاهرې د سمبالولو ویاړ خپل ګڼي. البته په سیاست کې د دا ډول دریځ نیول معمولي کار برېښي. هغه مهال د ځوانانو مترقي سازمان په هیڅ صورت دا وړتیا نه درلودله چې یوه ستره مظاهره تنظیم کړي ځکه چې دا سازمان د لږم د دریمې نیټې د پېښې یوه میاشت مخکې جوړشوی وو.د افغانستان د خلک دموکراتیکه ټولنه د خپلې لس میاشتنی شتون په ترڅ کې هم دومره نه وه ځواکمنه شوې چې زرګونه تنه کوڅو ته راوباسي. پدې اړه د صباح الدین کشککی لدې ارزوني سره چې « دا مظاهره یوازې د کمونستانو له لوري نه وه سمبال شوې . کمونستان د یوه مهم او منسجم ځواک په توګه نه وو راڅرګند شوي چې دا مظاهره په بشپړ ډول رهبري کړي» همغږي وښودل شي. د کیڼ لاسو سیالان او مخالفان دا خوځښت پدې محکوموي چې هغوی د دې مظاهرې د تنظیموونکو سربیره د محصلینو او زده کوونکو سوله ئیزه مظاهره په زورزیاتی واړوله. د شیراحمد نصری حقشناس په شان ځیني څیرې حتي په مظاهره کې د شوروي د سفارت د کارکوونکو ګډون ته هم ګوته نیسي. که چیرې د دې واقعي پیښېدو ته وکتل شي انګیزه یې د ولسي جرګې په غونډه کې د حقوقو د پوهنځي د څلورم ټولګي د محصلینو ګډون وو خو اصلي لامل یې د ځوانانو او د سیاست د مینه والو لیوالتیا وه چې د ولسي جرګې په غونډه کې برخه واخلي خو د حکومت له لوري د دوی دې لیوالتیا ته نه پاملرني او خپلو ژمنو ته شا ګرزوني دې ته لار هواره کړه چې محصلین زورزیاتی ته مخه کړي. پر دې اساس ویلی شو چې د حکومت بیغوری او د خلکو د مخکښې برخې لیوالتیا ددې سبب شوه چې قهریدلي ځوانان په مظاهره لاس پورې کړي او د دې ځوانانو او امنیتي ځواکونو ترمنځ چې ځوانانو د سوله ئیزو لاریونو او امنیتي ځواکونو د مظاهرو د کنترول تجربه نلرله او ځینو چاړواکو مظاهرو ته د بغاوت په سترګه کتل خبره دې ته ورسیږي چې په بې وسلې ځوانانو د ماشینګنو او ټوپکو ډزې وشي او لسګونه تنه قرباني ولري. د دې مظاهرې نوښتګر کوم ځانګړی مرکز یا سازمان نه وو. دې خونړۍ پیښې وښودل چې چاړواکو د ځوانانو د سوله ئیزو لاریونو د زغملو حوصله نلرله او په بې وسلو وګړو یې برید وکړ چې دا په واقعیت کې په ځوانه دموکراسۍ برید وو او پایله یې دا شوه چې د څلورو ورځو وروسته د ولسي جرګې له لوري تائید شوې واکمني ړنګه شي.

د دموکراسۍ د لسیزې رسنۍ

که چیرې د رسنیو رول ته وکتل شي هغه په واقعیت کې نه لیدونکي حکومتونه دي چې اکثرآ د واکمنیو ټیکاو او پایښت په هغو پورې تړلی دی.رسنۍ د اطلاعاتو د لیږد د سیستم په توګه داسي وسیلې دي چې د هغو پرمټ واکمنه طبقه او ځانګړې ډله د کوم فزیکي ځواک څخه د ګټې اخیستنې پرته په خلکو حکومت کوي. د رسنیو او تبلیغاتو پرمټ دي چې د وګړو فکري اصول تغییر مومي او ذهنونه یې کنټرولیږي. رسنۍ د واکمنو طبقو او مخکښو کړیو په لاس کې داسې افزار دي چې نه یوازې وګړي کنټرولوي بلکې د هغوی اندونو، نظریاتو او غوښتنو ته بڼه او لوری هم ورکوي او وګړي هغه پخپله خوښه مني. د تبلیغاتو یا رسنیو حیرانوونکی اغېز په ولسي وګړو څه چې د سیاستوالو په اندونو لاندې بیلګه ښیي. په ۲۰۱۱ کال کې می د یوه خلقي وزیرسره چې د خلقیانو د واکمنۍ د نسکوریدو وروسته لس کاله د زندان خوند هم څکلی وو په هیواد کې د ناټویي پوځیانو د شتون په هکله بحث درلود. نوموړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غربي رسنیو له دریځه دې مسئلې ته کتل ګواکې چې دا لښکر د ترهګرۍ سره د مبارزې او د ولسواکۍ د ټینګښت په موخه ماموریت لري. نوموړي د خبرو اترو په ترڅ کې د لیکوال څخه پوښتنه وکړه چې ته ویب پاڼې، نړیواله میډیا او په هغو کې مشهورې راډیوګانې لکه بي بي سي ، امریکا غږ او ازادۍ رادیو نه ګورې او نه اورې چې هغوی څه وایي ؟ دې پوښتنې ښودل چې همدې معتبرو نړیوالو رسنیو د هغه فکر او لیدلوري ته تغییر ورکړی او تر کنترول لاندې راوړی دی ځکه همدا وزیر د هغه ګوند له مشرانو څخه وو چې یو وخت یې امپریالیسم د زیارکښ انسان دښمن او د جګړو سرچینه بللو او اوس یې د افغانستان د خکو ناجي بولي. ددې پوښتنې په اورېدو سره مې د غني خان دا بیت را یاد شو چې وایي :

یا زه جوړ یم دا کل خلک لیوني دي   یا دوی جوړ دي یو زه یم لیونی

زړه هسې بخښم خو ایمان په ټیپرنه خرڅوم   ځکه لیونی یم خلکه ځکه لیونی

لیکوال هغه ته وویل : فکر نه کوم چې لویدیځوال دومره ساده وي چې خپلو رسنیو ته اجازه ور کړي چې د خدایي خدمتګارو تبلیغاتي مرکزونو په څېر نړیوالو او افغانانو ته په افغانستان کې د خپلو پوځیانو د شتون موخې ورسوي. دا راډیوګانې د خپلو هېوادونو د ملي ګټو پربنسټ تبلیغات کوي اوهغه څه خپروي چې د هغوی ملي ګټې یې حکم کوي. امریکایي پوه هارولډلاسویل چې په امریکایي ټولنه کې د اړیکو د تئوریسن او د تبلیغاتو او پروپاګند کارپوه ګڼل کیږي د تبلیغاتو د رول په اړه لیکي: « د دموکراسۍ سیستم ، یعنی هغه حکومت چې د خلکو له خوا اداره شي ثابت او پایدار نه پاتې کېږي ترڅو د ځانګړو کارپوهانو له لوري داسې تبلیغات او پروپاګند چې د خلکو عقیدو ته لوری ورکړي او کنترول یې کړي ترسره نشي.» څرګندساری یې د ناټویي اشغال پر مهال د افغانستان رسنۍ وې چې یوه برخه یې د بهرنیو له لوري تمویلېدله ، د یوې برخې مسؤلان یې د اشغالګرو د فکري اسارت لاندې وو ، دریمه ډله یې په افغان جګړه مارانو پورې تړلې وې او پاتې نورې یې ناپیيلې او خپلواکه خو په اقتصادي لحاظ کمزورې وې د دې جوګه نه وې له نورو سره سیالي وکړي او لیدونکي او لوستونکي ځانله رامات کړي. دې رسنیو ولسمشریزو ټولټاکنو ته پدې روحیه تبلیغات کول چې ګواکې ټاکنې دي چې د افغان ولس برخلیک ټاکي او د ولس د رایو پر مټ ټاکل شوی ولسمشر به هیواد ته سوله راوړي. همدې رسنیو او په هغو کې ټلویزیونو په پرله پسې توګه د ټاکنو په اړه ګردي میزونه رابلل حتي په دغو میزونو کې د اشغال د سیوري لاندې د ټاکنو مخالفینو هم جرئت نه کاوه دا خبره وکړي چې د اشغال تر سیورې لاندې رڼو ټاکنو ته اشغالګر اجازه نه ورکوي او هغه څوک به ارګ ته لار مومي چې اشغالګر یې غواړي. دا ځکه چې ټولو رسنیو په یوه خوله د ټاکنو خبره کوله او د ولس ذهنونه یې ترخپل کنترول لاندې راوړي وو او دا خبرې زمزمه کېدلې چې ټاکنې د ولسواکۍ مرکزي اصل دی ، په اوسنیو حالاتو کې یوازینی مناسب ګام چې باید واخیستل شي هغه ټولټاکنې دي. پداسې حال کې چې د څلورو ځلو ټاکنو وروسته حکومتونو هیواد ته نه سوله را وړه او نه مثبت بدلون . د دموکراسۍ د لسیزې مخکې حکومتونه په بشپړډول په رسنیو او تبلیغاتي بنسټونو واکمن وو او افزار یې د کابل یوازینۍ راډیو، حکومتي ورځپاڼې، جریدې، مجلې او حتی د جوماتونو منبرونه او سینماګانې وې. دا ټول د واکمنۍ په ګټه څرخیدل. د دموکراسۍ په لسیزه کې آزادې رسنۍ د مطبوعاتو د قانون(جولای ۱۹۶۵) د نافذیدو وروسته راڅرګندې شوې. د دموکراسۍ د لسیزې غیرحکومتي آزادې رسنۍ د خپلو نیمګړتیاوو سره سره په خپرونو پیل وکړ او په همدې دوره کې ټولټال یودېرش غیرحکومتي او پنځه حکومتي رسنۍ خپرې شوې. البته چې دا رسنۍ په یوه مهال نه خپریدلې بلکه په مختلفو وختونو کې یې په خپرونو پیل کړی دی او بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې خپروني درولې يا د واکمنۍ له لوري توقيف شوې دي. د چنګاښ د پوځي کودتا په درشل کې په هيواد کې لس غيرحکومتي جريدې خپريدې.د دموکراسۍ په لسيزه کې د ۳۱ رسنيو له جملې څخه د (خلق ، شعله جاويد، پرچم، افغان ملت ، مساوات، صداى عوام، اتحادملي) د وخت د سياسي ګوندونو نشراتي ارګانونه وو او نورې خپلواکه شخصي، ناپيلې او يا پټې حکومتي رسنۍ وې. په افغانستان کې د مطبوعاتو د قانون پر بنسټ بايد د يوې رسنۍ چلوونکي د حکومت څخه د ورځپاڼې ، جريدې يا مجلې د خپرولو جواز تر لاسه کړی وای. هغه مهال د دولتي چاپخاني پرته نورو چاپخانو شتون نه درلود. لدې امله ټولې غيرحکومتي جريدې په دولتي مطبعه کې چاپيدلې. دې ډول حالت حکومت ته دا امکان ورکاوه چې د جريدې د خپريدو مخکې هغه موارد سانسور کړي چې د حکومت نه خوښيدل. حکومت نيغ په نيغه د سانسور خبره نه کوله بلکې د دولتي مطبعي کارکوونکو د رسنيو مسؤلين پدې نامه وېرول که دا موضوع خپره شي ښايي دا ګڼه او يا د تل لپاره مو اخبار مصادره شي. د مطبوعاتو د قانون له مخې حکومت اجازه نلرله چې په رسنيو کې خپريدونکي مواد سانسور کړي. خو څرنګه چې جريدې په دولتي چاپخانه کې چاپيدلې او د جريدو د هرې ګڼې له منځپانګې نه مخکې له مخکې اړونده مسئولين خبريدل ، واکمنۍ به کله چې جريده له چاپخانې ووتله په لار کې به يې ضبط کړله بيله دې چې بازار ته وړاندې شي. د دموکراسۍ په لسيزه کې لومړۍ جريده چې حکومت د تل لپاره مصادره کړله د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند نشراتي ارګان د خلق جريده او دوهمه د پيام روز آزاده جريده وه. همدا ډول حکومت د مساوات جريده هم توقيف کړه خو بيرته يې د خپرولو اجازه ورکړه. د خلق د جريدې د خپرولو او بيا بندولو په اړه دا خبره د يادولو وړ ده چې د خلق د جريدې د لومړۍ جريدې د خپريدو په ورځ د مې په يوولسمه د مردم په نامه يوه جريده هم بازار ته راووتله چې پکې خپرې شوې ليکنې د خلق د جريدې خلاف وې. همدارنګه د مردم جريدې د خلق د جريدې د توقيف نه يوه ورځ مخکې د جون په شپاړلسمه خپلې خپرونې ودرولې. د نوموړې جريدې د امتياز خاوند سيدمقدس نګاه او مسئول مدير غلام محى الدين وو. د مردم جريده د کوم سازمان نشراتي ارګان نه وو بلکې د محمدزيو د مخورې کورنۍ فيض محمد زکريا له لوري خپريده او د خپرونو د دريدو لامل يې هم څرګند نشو. بيله کومه شکه چې هغه حکومت د خلق جريدې په وړاندې خپروله. د حکومت له لوري په خپلواکه جريدو او په تيره هغو جريدو چې پخپل قوت سره يې روښانتيايي او ويښتيايي هدفمن کار ته ملاتړلې وه فشارونه ددې سبب شول چې « د۱۹۷۲ کال د سپتمبر په مياشت کې ۹ غير حکومتي جريدو(خيبر ، مساوات، افغان، پکتيا، اتحادملي، پيام وجدان، روزګار، افغان ملت او کاروان) د احتجاج په ډول د غيرحکومتي رسنيو په وړاندې د صدراعظم ډاکترعبدالظاهر د اختناق څخه ډک سياست له امله د يوې ورځې لپاره د خپلو جريدو د خپرولو نه ډډه وکړه.» ۱۹۲/۳۲ بيله شکه دا بيا ښيي چې د دموکراسۍ د دورې حکومتونو هم نه غوښتل آزادې رسنۍ خپروني ولري. تردې چې د حکومت مشر هم ليوال نه وو چې په مطبوعاتو کې را څرګند شي او د حکومت د تګلارو او فعاليتونو په اړه ولس ته معلومات ورکړي. ټولو ته څرګنده ده چې پاچا به د نوي لمريز کال، اخترونو او د خپلواکي د ورځې په مناسبت د کابل راډيو له لارې په دري ژبه لنډ د مبارکۍ پيغامونه وړاندې کول .

د دموکراسۍ د لسيزې پارلمان

د۱۹۶۴ کال د اساسي قانون له مخې د هيواد پارلمان له دوو مجلسونو، ولسي جرګې او مشرانو جرګې جوړشوی وو. ولسي جرګې ته استازي د ولس د آزادو، عمومي ،پټو او مستقيمو رايو له لارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیدل. ولسي جرګې ته د استازیتوب شرطونه دا وو چې استازی لږترلږه د افغانستان لس کلن تابعیت ولري، لیکل او لوستل یې زده وي، ۲۵ کاله عمر ولري او د نوي اساسي قانون له نافذیدو وروسته محکمې له سیاسي حقونو څخه نه وي محروم کړی. ولسي جرګې ته د ټول افغانستان څخه ۲۱۶ تنو استازو لار موندله. مشرانو جرګې ۸۴ غړي لرل چې یوه دریمه یې د پاچا له لوري د پنځو کلو لپاره انتصابیدل، بله دریمه یې د ولایتي جرګو له لارې د دریو کلو او پاتې دریمه برخه د خلکو له لوري د آزادو، عمومي ، پټو او مستقیمو رایو پواسطه د څلورو کلو لپاره ټاکل کیدل. د مشرانوجرګې استازو د ولسي جرګې د غړو په شان شرایط لرل پوازې استازی باید دیرش کلن وای. لکه څرنګه چې پاچا د ګوندونو د قانون په څیر د ولایتي جرګو قانون توشیح نکړ.لدې امله د ولایتي جرګې استازو په مشرانو جرګه کې شتون نه درلود. پردې بنسټ د مشرانو جرګه نیمګړې وه او پرېکړې یې غیرقانوني وې. د دموکراسی په لسیزه کې پارلمان ته دوه ځله ۱۹۶۵ او ۱۹۶۹ کال کې ټاکنې ترسره شوې.ټاکنې د یوه حکومتي کمیسیون پواسطه چې غړي یې د سیمي قاضي،ماموران او ښوونکي وو تر سره کیدلې.ولسي جرګې لاندې دندې لرلې:

۱- د قوانینو تصویبول.
۲- د اجرائیه قوې پر فعالیتونو څار او د حکومت استیضاح.
۳- حکومت ته د باور او نه باور د رایې ورکول.

حکومت ته د اعتماد د رایې د نه ورکونې او یا د رایې د بېر ته اخیستنې له امله حکومت ړنګیده او پاچا باید نوی صدراعظم ولسي جرګې ته د اعتماد د رایې د ترلاسه کولو په موخه ورپیژندلی وای. د اساسي قانون په لسیزه کې لومړی پارلمان د۱۹۶۵ کال د اکتوبر په څوارلسمه چې د پاچا د زیږیدنې له ورځې سره سر خوړ پرانیستل شو. لومړي پارلمان ته ټاکنې د تېرو ټاکنو په پرتله رښې وې او د دموکراسی په لسیزه کې لومړی ټاکنې د دوهمې په پرتله رښې وې یعني دا چې د حکومت لاسوهنې پکې لږ وې. لومړي پارلمان (دوولسمې دورې) ته څلورو میرمنو، دوو له کابل او یوې یوې له کندهاراو هرات څخه لار و موندله. البته د دموکراسی په لسیزه کې د محمدهاشم میوندوال د صدارت پر مهال د لومړي ځل لپاره یوې میرمنې کابینې ته لار موندلې وه.هېره دې نه وي چې د دموکراسی تر لسیزې پورې ملي شورا شتون درلود خو ددې شورا غړي اکثرآ د حکومت له لورې د ټاکنو په نامه شورا ته رسول کیدل.

د حکومتونو دا ډول دریځ ددې سبب شوی وو چې خلک په ټاکنو باور ونکړي او ګډون کوونکي یې لږ وي. څرګنده بیلګه یې د ۱۹۶۵ کال په پارلماني ټاکنو کې په کابل کی چې د نورو ښارونو په پرتله د سواد کچه پکې لوړه وه د څلویښتو زرو څخه زیاتو کسانو نوم لیکلی وو خو په ټاکنو کې یوازې پنځلس زرو تنو ګډون وکړ. که څه هم د تیرو ټاکنو په پرتله د دموکراسی په لسیزه کې ټاکنې رښې وې خو بیا هم د پخوا په شان سلطنت او حکومت د خپلې مزمنې ناروغی یا عادت له امله په ټاکنو کې د لاسوهنو څخه ډډه ونکړه او هڅه یې کوله چې ولسي جرګې ته د حکومت سیاسي مخالفان لار ونه مومي. د محمدیوسف د انتقالي دورې د کابینې غړی اود ټاکنو سمبالوونکی سیدقاسم رښتیا پدې هکله لیکي:« یوه ورځ ډاکتر عبدالقیوم د کورنیو چارو وزیر ما ته وویل د استازو لست مې چې د ولایاتو غوښتی وو را رسیدلی دی. صدراعظم وویل چې زه او ته ، مجروح او خلیلي به سره کښینو او بحث به پرې وکړو...، مطلوب او نامطلوب کسان به سره جلا کړو... ،عجیبه دا چې هغه کسان چې زما د کور په مجلس کې مطلوب کسان پیژندل شوي وو. استاد(خلیلي د پاچا سلاکار) هغه د نامطلوبو په کتار کې شامل کړي وو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کورنیو چارو د وزارت له لارې په همدې نامه والیانو ته معرفي شوي وو. او هغه کسان چې د کومو ملاحظاتو له امله نامطلوب ګڼل شوي وو لکه د ناوړه سابقې ، قاچاقبرۍ او یا داسې نور. حکومت ته مطلوب معرفي شوي وو. » ۱۳/ ۲۳۶ رښتیا په ټاکنو کې د واکمنۍ او په تېره د صدراعظم او د خصوصي کابینې لاسوهنې نه مني . آیا دا د حکومت له لوري په ټاکنو کې لاسوهنه نه ده چې والیانو ته د مطلوبو او نامطلوبو استازو لست استول کیږي . ددې معنی دا ده چې د مطلوبو کسانوسره مرسته وشي چې شورا ته لار ومومي او د نامطلوبو استازو مخنیوی وشي. رښتیا دوولسمې دورې د ټاکنو مسؤل بل ځای اعتراف کوي:« دا چې والیانو، ولسوالانو او د څارنې پلاوو د هیواد په مختلفو سیمو او اطرافو کې د مختلفو ملاحظاتو او د اشخاصو او مقاماتو د توصیې له کبله لاسوهنه کړې ده سترګې نشي پټېدی.» ۱۳/ ۳۲۱

په ټاکنو کې به د واکمنۍ له لوري د لاسوهنو په اړه د دوو تنو نوماندانو نورمحمدتره کي او محمدهاشم میوندوال یادونه وشي چې ولسي جرګې ته لار ونه مومي. تره کي د دموکراسۍ په لسیزه کې لومړۍ (دوولسمي) او میوندوال بیا دوهمې (دیارلسمي) دورې ته د غزني د ناوې او مقر له ولسوالیو څخه ځانونه کاندید کړي وو. تره کی د ویښ ځلمیانو له بنسټ اینودونکو او د یوه ګوند مشر وو. هغه د هیواد د ننه او بهر د ماموریت تجربه لرله ، د وخت په مطبوعاتو کې د پیژندل شوې سمونپالې څېرې په توګه پیژندل کیده . ولسي جرګې ته د هغه سیال هاشم د خپلې ترور د ملکیار د مشهورې کورنۍ د یوې معتبرې ښځې شخصي موټروان وو چې شورا ته یې لار وموندله . د ملکیار د کورنۍ دوه غړي عبدالله ملکیار او نصرالله ملکیار په څلورو حکومتونو کې د کابینې غړي پاتې شوي او عبدالجبار ملکیار او عبدالسلام ملکیار بیا جنرالان وو. ددې کورنۍ دا ډول دریځ د دې لامل ګرزیده چې موټروان یې ملي شورا ته لار ومومي. پدې اړه د تره کي ورور، جان محمد تره کی چې د ټاکنو پر مهال په ولسوالۍ کې د خپل ورور د رایو د صندوق د څارنې په موخه شپه تیره کړې وه وایي: « ماته خوب نه راتی د شپې مې غوښتل د باندې ووزم خو ګورم دروازه د باندې له خوا راپسې بنده ده . هرڅه نارې چې مې وکړې هیڅا دروازه نه راخلاصوله ...، سهار یې دروازه پرانستې وه کوټې ته ورغلم ګورم مهر لرې سوی او په احتیاط پر سریښ سوی دی خو زما نښانې بیځایه سوې وه ...، پدې توګه شورا ته د نورمحمد تره کي لاره ونیول شوه.» ۴۰/ ۱۴۷ محمدهاشم میوندوال په ۱۹۶۹ کې د مقر له ولسوالۍ څخه د خپل سیال سیمه ئیز خان په وړاندې ماتې خوري . میوندوال خپله ماتې د حکومت د لاسوهنې له امله ګڼله او خپل لیکلی شکایت یې د خپل استازي له لارې ولید حقوقي د سترې محکمې اداري رئیس ته چې کشککي د اطلاعاتو او کلتور وزیر هغه مهال د ولید حقوقي په دفتر کې ناست وو وړاندې کړی وو.کشککي د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي: « میوندوال په خپل لیک کې د هغې حوزې د ټاکنو پایلې غیرقانوني ګڼلې وې چې ده ځان کاندید کړی وو. حقوقي چې د سلطنتي کورنۍ سره قومي اړیکې لرلې او د نوموړې کورنۍ د اعتماد نه برخمن وو ، لیک یې ټوټې ټوټې کړ او باطله دانۍ ته یې واچاوه او دا کار یې پدې موخه وکړ وښیي چې واکمن نظام تر کومې کچې له میوندوال څخه کرکه لري. » ۳۲ /۵۹ کله چې په ټاکنو کې د حکومت د لاسوهنو په هکله د میوندوال چې په همدې د دموکراسۍ په لسیزه کې یې د صدارت لوړ مقام درلود، شکایت نه اوریدل کیږي که له یوې خوا قانون ته د حکومت له لوري نه درناوی ښیي له بله پلوه د قضائیه سیستم ترلتوب هم ننداري ته ایږدي. دا چې ولې میوندوال چې د مشروطه نظام سخت طرفدارهم وو د سلطنتي کورنۍ دښمنې ګټلې وه لامل یې دا کیدای شي چې هغه د یوه سیاسي ګوند مشري لرله چې په هیواد کې د سمونو د پلي کولو په موخه سیاسي مبارزه کوله او د هیواد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کچه یوه پیژندل شوې څیره وه. که چیرې میوندوال ولسي جرګې ته لار موندلې وای بیله شکه پدې معتبر دولتي ارګان کې یې د پام وړاعتبار او اغیزدرلود اوهلته یې د سمونپالې ډلې تله غښتلې کوله او په پایله کې هغه په یوه اغیزمن سیاسي او ملي شخصیت اوښت. د یو شمېر څېړونکو او سیاستوالو له انده سلطنتي کورنۍ لیواله نه وه چې د محمدزیو پرته بل څوک په ملي شخصیت واوړي همدا لامل وو چې د میوندوال مخه یې نیولې ده چې شورا ته لار ونه مومي. هغه مهال نه یوازې د سیاسي سازمانو د استازو او سیاسي مخالفانو مخه نیول کېده بلکې د سیاسي ګوندونو احتمالي بریالي نوماندان یې د قانون څخه د سرغړونو او یا پاچا او حکومت ته د سپکاوي په پلمه زندانونو ته اچول. څرګنده بیلګه د ۱۹۶۹ کال په ټاکنو کې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند اړونده کسانو صالح محمدزیری او فدامحمد خواریکښ د کندهار ښار، غلام دستګیر پنجشیری ،عبدالهادي کریم، حاجی قادربهیاراو محمداکرم کارګر د پنجشیر ولسوالۍ، عبدالکریم زرغون او عبدالخالق د خوست له لویې ولسوالۍ څخه وو چې توقیف او زنداني شول. د سیاسي فعالانو او د سیاسي ګوندونو اړونده څېرو د زنداني کولو څخه موخه دا هم وه په ټولنه کې ویره خپره کړي چې د سیاسي ګوندونو څخه واټن ونیسي. په زندان کې یې د سیاسي ګوندونو مشران او فعالان هڅول او اړایستل چې د ژمن پاڼو په لیکلو سره چې د سیاسي فعالیتونو نه لاس واخلي له زندان څخه به آزاد شي. ښه بیلګه یې عبدالهادی کریم وو. هادي کریم د پنجشیرله ولسوالۍ څخه ځان کاندید کړی وو او دستګیر پنجشیري د هغه په ګټه تبلیغاتي کار پرمخ وړو. هغوی د حکومت له لوري د حکومتي ضد تبلیغاتو له امله زنداني شول. زیری پخپل کتاب کې د تره کي له قوله لیکي:« هادی کریم ته احوال راغلی دی چې د مقاماتو په نامه یوه عریضه ولیکي چې دی ناروغه دی او زندان نشی تیرولی او نوره سیاسي مبارزه هم نه کوي، ډاکټران به هم دده ناروغي تصدیق کړي او ښایي په دې توګه ایله شي...، بله ورځ تره کي راته وویل چې د دولت نمایندګان وایي ډاکټردې هم د هادي کریم غوندې د پاچا په نامه یوه عریضه ولیکي او له خپلو کړو دې عفوه وغواړي او نور دې سیاسي فعالیت نه کوي. » ۴۰ / ۲۵۴ ، ۲۵۹، ۲۶۹ له زندان څخه د هادی کریم د آزادیدو مسئله ښیي چې د افغانستان په زندانونو کې یې سیاسي بندیانو داسي ربړول چې د هغوی روحیه ورماته کړي او اړ شي د خپلوسیاسي فعالیتونو له امله چې هغه یې مدني حق دی ښښنه وغواړي او تعهد ور کړي چې نور به سیاسی فعالیت نه کوي که نه د زندان د کړاوونو ډک ژوند به تیروي. د دموکراسۍ په لسیزه کې سلطنت او حکومت ولسي جرګې ته نه یوازې د سیاسي مخالفینو مخه نیوله بلکې دا شکونه هم کیدل چې د هغوی د فزیکي له منځه وړلو څخه هم ډډه نه ده کړې چې یو د هغو څخه امان الله حیدري د ترافیکو پخوانی مدیر چې د داودخان له پلویانو نه شمیرل کیده. هغه «څه موده مخکې له ټاکنو د خپل پلرني کلي تر څنګ د کابل- کندهار پرسړک په یوه مرموزه ترافیکي پیښه کې و وژل شو او یو شمیر خلک پدې پیښه کې د واکمن رژیم د لاس لرلو تور لګوي. » ۳۲ / ۱۱۸

د دموکراسۍ د لسیزې د ولسي جرګې دواړه دورې د دوو ځانګړتیاوو(د سترګو وړ واکونه او د غړو د ترکیب بیساري تنوع) په لرلو سره د تیرو ولسی جرګو څخه توپیر درلود. نوي اساسي قانون جرګې ته پراخ واکونه او په هغو کې د اجرائیه قوې په کړنو د کنټرول واک ورکړی وو. د دموکراسۍ په لسیزه کې د حکومتونو استیضاح او د هغوی څخه د اعتماد د رایې بیر ته اخیستل د ولسي جرګې د واک څرګندوی دی. په دواړو دورو کې د هېواد د ټولو قومونو، توکمونو، مذهبونو او مختلفو سیاسي او ایدیولوژیکی افکارو خاوندانو شتون د غړو د تنوع څرګندې بیلګې دي. هغه مساعد چاپیریال چې د نوي اساسي قانون د بنیګنو په رڼا کې منځته راغلی وو استازو ته دا حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکاوه چې خپل اندونه بيله وېرې په شورا کې بيان کړي ، ويناوې يې د راډيو څخه مستقيماً خپريدې چې د خلکو د ذهنونو په روښانولو کې اغيزمن رول ولوباوه . د پورتنيو ښيګڼو سره سره هغه څه چې د ولسي جرګې د فعاليت په پايلو منفي اغيز درلود او د حکومتونو څخه يې د نوښت شونتياوې اخيستې وې هغه دا وو چې ولسي جرګه د بحثونو او مشاجرو په يوه مرکز اوښتې وه. لامل يې دا وو چې ولسي جرګې ته استازي د سياسي ګوندونو د تکټ پر بنسټ نه ټاکل کيدل بلکې په خپلواک ډول شورا ته لار موندله. دا کار د دې سبب کيده چې هر وکيل په غونډه کې د خپل زړه خبرې وکړي او يا دا چې هغه وکيلان چې د وخت د سياسي ګوندونو سره يې تړاو درلود د خپلو ګوندونو کرښلارې وړاندې کړي او نورو چې د سلطنتي کورنۍ د سيالو غړو(سردار داود او سردار ولي) سره اړيکې درلودلې د هغوی د ديکټې اوارادې سره سم په ولسي جرګه کې کړکيچونه را وزيږوي. داچې ولسي جرګه د بحثونو او مشاجرو يو بنسټ وو لاندې نقل قول يې ښه بيلګه ده .« په کال ۱۹۶۹ کې مخکې لدې چې استازي دوهم حکومت ته رايه ورکړي ۲۰۴ تنو په څوارلسو غونډو کې په پرله پسې توګه ويناوې وکړې. په ۱۹۷۱ کال کې د اوولسو ورځو په ترڅ کې ۲۰۴ تنو وکيلانو د ډاکټر عبدالظاهر حکومت ته د اعتماد د رايې د ورکولو په مهال خبرې وکړې . » ۳۲/ ۱۱۷ که شورا ته د ګوندونو پراساس ټاکني ترسره شوې وای د ګوندونو استازو به د خپل پارلماني ګروپ د مشرتابه او يا د ګوندونو د ائتلاف د رئيس له لارې خپل نظريات او وړانديزونه وړاندې کول نه دا چې ټول استازي ويناوې وکړي . په شورا کې د ګوندونو د پارلماني ډلو او د ګوندونو د ائتلاف د نشتون له امله نه يوازې شورا د مباحثو او مشاجرو په مرکز اوښتې وه بلکې په حکومتونو د ناروا فشار يوه وسيله هم ګرزيدلې وه.سربيره پردې په پارلمان کې د ګوندونو د پارلماني ډلو نشتون چې ويناوې او وړانديزونه يې د يوه سياسي سازمان نظر څرګندوي د چارو او د حکومت د تګلارو د ښه سمون لپاره د يوې اغيزمنې نقشې حيثيت هم لري. په تيره که چيرې پارلمان ته په پرديو پورې تړلو څېرو لار موندلې وي داسې دريځ غوره کوي چې د پرديو ګټې تمثيل کړي او پايله يې دا کيږي چې په پارلمان کې مباحثې د پرديو او زبرځواکونو د تګلارو په تائيد يا تخريب وڅرخيږي.د دموکراسۍ د لسيزې په شورا کې هم کله ناکله داسې بحثونه کيدل. د ۱۹۶۶ د اپريل په ۲۵ نيټه د ولسي جرګې په غونډه کې د نغلو د برېښنا د بند د جوړولو د چارو د څېړنو لپاره د يوه کميسيون د ټاکلو پرېکړه وشوه او پدې هکله کارمل ويلي وو:« د هلمند د وادۍ پروژه پرتله کړئ چې څومره توپير لري؟ د نغلو په پرتله د هلمند د وادۍ په پروژه کې لس برابره لګول شويدي. لدې امله که موږ پريکړه کړې ده چې يو انجمن جوړ کړو چې د نغلو چارې وڅيړي زه وړانديز لرم چې موږ داسې يوه کميټه وټاکو چې په سړه سينه ، بې پريتوب او وطندوستۍ غور وکړي . يوه استازي کارمل ته وويل. موږ چې اوس د نغلو د رئيس د خيانتونو او د موټروانانو د تيلو د نه مجرايۍ په هکله بحث کوو. ببرک کارمل غواړي دا مسئله د نورو مسئلو تر اغيز لاندې راوړي او د دې موضوع په اړه د بحث مخنيوی وکړي. د ببرک کارمل له خبرو داسې پايله اخيستل کيږي څرنګه چې د هيرمند په وادۍ کې خيانت شوی نو په ټولو پروژو کې هم خيانت وشي .»۳۲ /۱۲۵ د نغلو بند د شورويانو او د هيرمند د وادۍ پروژه د امريکايانو له لورې جوړه شوې ده . په ادارو کې د شته فساد له امله په دواړو پروژو کې د فساد خبرې کيدلې. د اساسي قانون له مخې د حکومت مشر د پاچا له لورې ملي شورا ته ورپيژندل کيده او د هغې نه يې د اعتماد رايه ترلاسه کوله. څرنګه چې ملي شورا ته ټاکنې د ګوندي تړاوونو پربنسټ نه تر سره کيدې لدې امله هر وکيل خپل خيالات مجلس ته وړاندې کول. صدراعظمانو نشوای کولای د۲۱۶ تنو وکيلانو سره ګډه ژبه پيدا کړي لدې امله صدراعظم چاره پدې کې ليدله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پاچا ډېره ولګوي، د هغه باور ترلاسه کړي او د هغه د غوښتنو او ارادې سره سم ځان عيار کړي چې پدې توګه د حکومت څخه د نوښت او خپلواک عمل امکان سلبيده. پردې اساس حکومت د ولسي جرګې په مخالفت کې درېده نو هغه وو چې ولسي جرګې حکومت استيضاح کاوه او د سلب اعتماد رايه يې ورکوله او پدې ډول حکومتونه ړنګيدل. که چيرې په ملی شورا کې قانوني ګوندونو شتون درلودلای او حکومت په ملي شورا کې د ستر ګوند يا د ګوندونو د ګډ ائتلاف له لارې جوړ شوی وای حکومتونه به پرله پسې ډول نه ړنګيدل. بله مسئله چې ولسي جرګې ونشوای کولای پخپل وخت مناسبې پريکړې وکړي او اړين قوانين تصويب کړي هغه په غونډو کې د نصاب نه بشپړېدل وو. د نصاب نه تکميل دوه لاملونه لرل. يو دا چې سلطنت او حکومت ولسي جرګه ځانته مخالف دولتي بنسټ شميره نو هغه ډله استازي چې د حاکمه هيئت پلويان وو هڅول يې ترڅو د ولسي جرګې په غونډو کې ګډون ونکړي چې د نصاب د نه بشپړتيا له امله پرهغو مسئلو پريکړې و نه نيول شي کومې چې سلطنت او حکومت نه غوښتلې. پدې اړه د ولسي جرګې د ديارلسمي دورې يو استازی ليکي: « د ولسي جرګې د نصاب په برخه کې تر وکيلانو د حکومت ملامتي ډيره وه. پدې چې په اکثرو حالاتو کې حکومت نه غوښتل چې ولسي جرګه نصاب ولري، د حکومت ډېر وزيران په دې عقيده وو چې د نصاب په صورت کې ولسي جرګه د تصميم قدرت پيدا کوي او حکومت ته مشکلات جوړوي... ، هر وخت چې پاچا يا حکومت اراده کړې وي چې د ولسي جرګې مجلس بايد نصاب ولري، نو په هغه وخت کې تر نصاب ډېر وکيلان ولسي جرګې ته حاضرشوي دي. د مثال په توګه: کله چې دولت اراده وکړه چې د ژبو مساله دې په ولسي جرګه کې تصويب سی نو دري ژبې وکيلان چې د شپږو مياشتو لپاره د اعتصاب په حالت کې وو د ولسي جرګې تالار ته حاضرسول. »۴۱ / ۲۱۵- ۲۱۷ دري ژبو وکيلانو شپږ مياشتې د ولسي جرګې په غونډو کې وروسته له هغې ګډون ونکړ چې « په کال ۱۹۷۱ کې د دولت د ملکي مامورينو قانون د تقنين په کميسيون کې تصويب او ولسي جرګې ته وړاندې شو. په غونډه کې ځينو وکيلانو د مامورينو د استخدام په شرايطو کې دا وړانديز وکړ چې دولتي مامور بايد په پښتو او دري ژبو وپوهيږي . پردې موضوع د استازو ترمنځ اختلاف را پيدا شو چې راتلونکې ورځ دري ژبې وکيلان د شورا د غونډو تالار ته رانغلل او د شپږو مياشتو لپاره د دوی اعتصاب دوام وکړ او دې خبرې مطبوعاتو ته هم لار وموندله او پردې حساسه مسئله ډول ډول تبصرې کيدلې. د نوموړي پيشنهاد مخالفانو به د «افکارنو» په جريده کې چې د امتياز خاوند يې نورالله نورزاد او مسؤل مدير يې ضيا حيدري وو يو لړ پاروونکي مطالب خپرول. هغه مهال يو شمېر پښتنو استازو (د وکيلانو د قانوني موقف) تر سرليک لاندې يوه ليکنه د« افغان» په جريده کې خپره کړه او حکومت دا ګڼه په دولتي مطبعه کې قيد کړه. دا موضوع د دې لامل وګرزيده چې ډاکټر عبدالظاهر استعفی ته اړ شي او موسي شفيق د حکومت د مشر په توګه ولسي جرګې ته معرفي شي. شفيق چې د ايران سره يې د هلمند د اوبو تړون لاسليک کړ بايد چې دا تړون د ولسي جرګې له لوري هم تصويب شوی وای. د هيواد واکمنو دري ژبي وکيلان وهڅول چې د ولسي جرګې په عمومي غونډه کې ګډون وکړي چې په هغې کې به د هلمند د اوبو د تړون سربيره د دولت د مامورينو قانون چې د پښتو ژبې نوم يې ځانله غوره کړی وو هم حل شي. پاچا او صدراعظم دواړو د ژبو د پيشنهاد مخالفو وکيلانو ته سپارښتنه وکړه چې د ولسي جرګې عمومي غونډې ته حاضر سي . که پور ته لاربنودنه شپږ مياشتې پخوا د پيشنهاد مخالفو وکيلانو ته د پاچا او صدراعظم له خوا سوې وای او دوی د عمومي غونډې څخه نه وای وتلي نو دغه ملي نفاق به په هيواد کې نه وای پيدا سوی. داسي ښکاري چې د ژبو د پيشنهاد د مخالفو وکيلانو رهبري د افغانستان د دولت په لاس کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې (دولت په خپله کرل او هم په خپله ریبل) اما په افغاني ټولنه کې ولسي جرګه په دغه کارغندل کیده.» ۲۱۰/۴۱ د دولت د مامورینو په قانون کې د پښتو او دري ژبې د پوهیدو معیار د دوولسم ټولګي شهادتنامه ومنل شوه نه په دواړو ژبو پوهېدل.
په پارلماني سیستمونو کې پارلمان ته د ګوندونو د سیالۍ له امله ټاکنې ترسره کیږي او هلته د ګوندونو استازي خپل رئیس ټاکي او نوموړی رئیس دی چې په پارلماني بحثونو او پریکړو کې برخه اخلي او پارلمان خپلې دندې په نورمال ډول بیله ځنډه پرمخ وړي. په ولسي جرګه کې د ګوندونو او د ګوندونو د تلوالو نشتون ځینې وکیلان اړ کړل چې د قومي یا اداري واحدونو پر بنسټ مختلفې ډلې لکه د مشرقي (ننګرهار، لغمان ، کنړ) د وکیلانو ډله ، د پکتیا (پکتیا، خوست ، پکتیکا) د وکیلانو ډله ، د هزاره ګانو ډله او دې ته ورته نورې ډلې جوړې کړي چې د پورتنیو یادو شوو ډلو جوړول د ملت جوړونې بهیر ته سخت زیان ورساوه.

سلطنتي کورنۍ او نوی سیاسي بهیر

معمولاً واکمنی او واکمن ګوندونه د زیاتو واکونو د ترلاسه کولو، په واک کې د پاتې کېدو او یا د واک د انحصار په موخه مبارزه کوي او بېله استثنی د ټولو سیاسي (مذهبي او غیر مذهبي) ډلو او سیاستوالو د مبارزې موخه واک ته رسېدل او یا په واک کې پاتې کېدل دي. په ۱۹۶۳ کال کې د پاچا له لوري د نوې تګلارې د غوره کولو اصلي موخه دا وه چې خپل واک او اقتدار وساتي. د دموکراسۍ په لسیزه کې پاچا هڅې کولې د واک اصلي مرکز پاتې شي او محمدداود د واک په مرکز واوړي. د دموکراسۍ په لسیزه کې د دې کورنۍ د دواړو سیالو اړخونو هڅې پدې راتاوېدې چې د نوې سیاسي بهیر څخه په خپله ګټه استفاده وکړي. پاچا د دولتي زعیم په توګه د دې پرځای چې ولس ته د ده له لورې د ډالۍ شوې دموکراسۍ د ودې لپاره له خپلو قانوني واکونو څخه استفاده و کړي د خپل سیال د کمزورولو او د خپل دریځ د پیاوړي کولو په موخه ګټه پورته کوله او سیال یې بیا نوي بهیر ته ستونزې جوړولې. د سلطنتي کورنۍ دا ډول دریځ هیواد یوه کړکیچ ته ورننه ایست.د دې کورنۍ سیالو اړخونو خپلو موخو ته د رسیدو لپاره د مختلفو لارو چارو او وسایلو څخه په استفادې سره سیاسي ډلو، قومي او مذهبي مشرانو او ولسي جرګې ته پام را ګرزولی وو. دواړو خواوو دوی ته د وفادارو سازمانونو د جوړولو سربیره هڅې کولې په شته ګوندونو کې هم نفوذ وکړي. د دې نفوذ موخه د هغوی ضعیفول، ټوټې ټوټې کول او یا پخپله ګټه استعمالول وو. د سلطنتي کورنۍ واکمن اړخ چې د واکمن حالت د پایښت لیوال وو د محافظه کارو، ښي لاسو، قومي او مذهبي مخورو د لا ځواکمنولو او د هغوی پواسطه د کیڼ لاسو او سمونپالو ضعیفولو تګلاره غوره کړې وه. د دې کورنۍ د واک مدعي کیڼ لاسو او سمونپالو ډلو ته چې په هېواد کې یې سمون او بدلون غوښت ور ودانګل. په سیاست کې د تلوالو او جبهو جوړول ، لندمهاله او اوږدمهاله ملګرتیا منل شوي اصلونه دي چې په هغو کې توطئو او دسیسو، د هیواد د نافذه قوانینو څخه سرغړونې ،حکومتونو ته ستونزې جوړونې ، د ملي ګټو پر ځای شخصي ګټو ته لومړیتوب ، د هیواد د میشتو قومونو او قبیلو ترمنځ دښمنیو ته لمن وهل ځای نلري. له بده مرغه سلطنتي کورنۍ خپلو موخو ته د رسیدو لپاره پداسې کړنو لاس پورې کړ چې هم یې د حکومتونو د نوښت مخه نیوله هم یې ستونزې ورته جوړولې ،هم یې د قومونو او قبیلو ترمنځ دښمنۍ راپارولې او هم یې قوانین تر پښولاندې کول. د دموکراسۍ په لسیزه کې د سلطنتي کورنۍ د غړو دا ډول دریځ د هېواد د پرمختګ مخه نیوله. د یحیی د کورنۍ په دا ډول کړنو د یوه امریکایي استاد دا وینا د صحت مهر لګوي چې « د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان واکمنو د سوداګرۍ سره دښمني لرله. داسې برېښي چې هغوی خوار افغانستان ته چې په ټوله معنی پرې مسلط وي ترهغه افغانستانه چې د بهرنۍ سوداګرۍ له امله په نعمتونو کې ډوب وي او د دوی اقتدار کم کړي لومړيتوب ورکاوه. » ۴۲ /۱۲- ۱۳ که څه هم پورتنۍ څرګندوني د امير عبدالرحمن خان او د هغه د زوی امير حبيب الله د اقتصادي تګلارو په اړه دي خو د يحيي د کورنۍ د تګلارو سره هم سر خوري ځکه چې د يحيی کورنۍ هم د انګرېز د سياستونو ښځه اغېزمنه وه. د يحيی د کورنۍ څه کمې نيمې پيړۍ واکمني ښيي چې هغې د هيواد د پرمختګ او د ولس د سوکالۍ په پرتله خپل اقتدار ته لومړيتوب ورکاوه. پدې اړه بېلګې ډېرې دي او څرګنده بېلګه يې د هاشم خان د فيل مرغانو کيسه ده. همدا رنګه د محمد حسن کاکړ په وينا د هغه وخت (د دموکراسۍ د لسيزې) د دغو نا آراميو لوی يا شايد اصلي عامل محمدداود چې د ملي مصئونيت له سردار جنرال رسول نه ئې په خپل کور کې وغوښتل: « مبلغ پنج مليون افغانی نقد حاضر است باختيارت ميګذارم ، توسط آن اشخاص مانند مجيد کلکانی ، ببرک کارمل ، سيد ظاهر و بعضی از وکلای چپ ګرا را تشويق نمائي که در داخل مملکت و در مجالس ولسي جرګه بی نظمي و هرج و مرج را بوجود آرند.» ۱ /۱۵ د کاکړ په وينا که څه هم سردار رسول پيسې نه دي اخېستي خو د محمدداود له لوري د سلطنت د راپرزولو وروسته چې جنرال رسول پخپله پخوانۍ دنده پاتې شو ، ښيي ښايي چې د ملي مصؤنيت مشر د داودخان سره همغږی وو او د محمدداود د نقشو سره سم يې د خپلو دولتي او وظيفوي امکاناتو ښځه ګټه پورته کړې وي. همدې خبرې ته د ولسي جرګې د ديارلسمې دورې غړی داسې ګوته نيسي : « محمد داود خان او د ده ملګرو د ولسي جرګې وکيلانو ته هدايت ورکاوه چې په شورا کې بې نظمي راوړي. » ۱۶۷/۴۱ د دموکراسۍ د لسيزې په لومړۍ نيمايي کې د کيڼ لاسو او په تيره د ا، خ، د، ګ ګړندۍ ودې سلطنتي کورنۍ او واکمنې انديښمن کړي وو او د دوی په ليدنو کتنو کې د دې غورځنګ د ځپلو په لارو چارو سوچ کيده. سيدقاسم رښتيا د وخت د کابينې غړی د خپل کتاب په ۲۳۴ – ۲۳۶ مخونو کې پدې اړه د پاچا او شاه ولي خان سره غږېدلی او دا يې هم پاچا ته ويلي وو چې کيڼ غورځنګ د چرګې په هګۍ کې چرګوړي ته ورته يو موجود دی چې له منځه وړل يې آسانه کار دی او که له هګۍ راووزي له منځه وړل يې سترې ستونزې او هنګامې جوړوي. سيد قاسم رښتيا پدې اړه چې د کيڼ غورځنګ ټغرټول شي د شاه ولي خان غبرګون داسې بيانوي :« ضمناً مارشال د اعليحضرت ښځه شکايت درلود چې اجازه نه ورکوي که نه دا کار د حکومت د مداخلې پرته د قبايلي خلکو له لوري په آسانۍ سره کيدی شي. » ۱۳ /۲۳۶ د محمد آصف آهنګ په وينا « په ملي شورا کې يوشمېر وکيلان د مارشال شاه ولي خان په لمسون و ډبول شول.» دا بيا ددې ښکارندوی دي چې سلطنتي کورنۍ نوي سياسي بهير ته ستونزې جوړولې او پدې ډول يې په خپله خپلې ريښې له بېخه اېستلې او د خپلو دې کړنو د ناوړه پايلو د درک وړتيا يې نلرله.

د پل خشتي په جومات کې انقلابي ملايان

د دموکراسۍ په لسيزه کې په خپلواکو رسنيو کې نوي اصطلاحات او مفاهيم ترسترګو شول. محافظه کارانو او ارتجاعي روحانيت دا اصطلاحات د کفري نړۍ پديده ګڼله او د هغو په اړه يې خپل ځانګړي تعبيرونه او تفسيرونه لرل. کيڼ اړخی او سمونپال غورځنګ يې کمونستي بهير ګڼلو. د کمونست په اړه يې يو مسخره تفسير درلود او ويل يې چې کمونست د کمو يعني خدای او نيست (نشته) ترکيب دی يعني دا چې کمونستان د خدای تعالی شتون نه مني. پداسې حال کې چې کمونيسم د بشري ټولنې د ودې هغه پړاو ته ويل کيږي چې هلته د توليد پر وسايلو ټولنيز مالکيت ټينګ او د ټولنې د وګړو ترمنځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې طبقاتي ویش له منځه ولاړ شي او کمونستان هغه کسان دي چې انقلاب او د پرولتاریا دیکتاتورۍ ته د یوه دولتي نظام په توګه ګوري .له دا ډول تبلیغاتو چې د اپلتو پرته بل څه نه دي بریښي چې هغوی د کین لاسو او مدرنیتې په وړاندې د اسلام او زموږ د مسلمان ملت له سپېڅلو دیني باورونو څخه ناوړه ګټه پورته کړې او پورته کوي. سربیره پردې د افغانستان په وروسته پاتې ټرلې ټولنه کې چې د دموکراسۍ کوچنۍ تجربه یې نلرله سیاسي ډلو د دې وړتیا نه درلودله چې د دې نوي بهیر څخه معقوله استفاده وکړي ترڅو ارتجاعي ځواکونه را ونه پارول شي. له بله پلوه واکمنۍ هم د دموکراسۍ د سالمې ودې لپاره اړین تدبیرونه ونه نیول او حتی د اساسي قانون متمم قوانین یې جوړ نکړل. دې ټولو لاس سره یو کړ او په ځینو مواردو کې یې انارشۍ ، د دموکراسۍ بدنامۍ او ناکامۍ ته لار هواره کړله.یو شمیر د ناپوهۍ او بې تجربګۍ له امله او ځینو په شعوري ډول په سنګر کې د ناسنتو مغرضو سیاستوالو او یا په پردیو پورې تړلیو کړیو د دموکراسۍ د بدنامولو په موخه فعالیت کاوه. دې کړیو حتی د وینا د آزادۍ په نامه قومي او ژبنیو دښمنیو ته لمن وهله او د ملي ارزښتونو او اسلامي مقدساتو له سپکاوۍ نه هم ډډه نه کوله. په تیره زموږ په دودیزه اسلامي ټولنه کې د ټولنې د وګړو د اسلامي او مذهبي عقایدو په وړاندې بې تفاوتي ،هغو ته پام نه راګرزول او د اسلامي او مذهبي عقایدو په وړاندې دریدل په واقعیت کې د ولس سره د جګړې اعلان وو. وايي مهاتما ګاندي د یوه سفر وروسته خپل هیواد ته راستون شو، لومړی د ښار یوه لوی معبد ته ولاړ او هلته ډبرین بُت ته پرسجده شو. وروسته لدې پیښې له ده نه یې یوه ملګري وپوښتل ، تاسو خو په بتانو عقیده نلرئ نو ولې مو ور ته سجده وکړه ؟ ده په ځواب کې ورته وویل ، ماهیڅکله بت ته سجده نده کړې او نه به یې وکړم، ما د میلیونونو انسانانو (بت پرستانو) عقیدې ته د احترام سرټیټ کړ او بس. د دموکراسۍ په لسیزه کې د ځینوسیاسي کړیو، سیاستوالو او د رسنیو د چلوونکو له کړنو نه داسې بریښي چې هغوی په خپلو ویناوو او لیکنو کې افغان ولس ته د چوپړ نارې سورې وهلې خو خپل ولس یې نه وو پیژندلی ، د خپلو خلکو رواني ځانګړتیاوې یې نه وې درک کړې او پدې نه پوهیدل چې اسلام د افغان ولس د تاریخ، فرهنګ او حتی ژوند برخه جوړوي. هماغه دي چې ځینو سیاستوالو او سیاسي فعالانو د مختلفو لاملونو(بې تجربګۍ، سیاسي او ایدیالوژیکي باورونو، د خپلو حامیانو د خوشالولو ، په ټولنه کې د فتنې د اچولو په موخه) د خپلو خلکو د مقدساتو سپکاوي ته متې بډ وهلې او په واقعیت کې یې د خپلو خلکو سره جګړه پیل کړله. پدې اړه به یوازې د رسنیو په اړه دریو بیلګو ته ګوته ونیول شي.

١- په سینماګانو کې د حضرت یوسف (ع) په نامه د یوه فلم ننداري ته اینودل چې ځینې برخې يې د اسلام سره په ټکر کې وې.
٢- په ١٩٦٨ کې د اصلاح په دولتي ورځپانه کې د(مرد ٩ زنه) په نامه د یوه کاریکاتو خپرول چې د ځینو خلکو په باور اشاره حضرت محمد(ص) ته وه. دا کاریکاتور د لویدیځ آلمان له کومې رسنۍ څخه اخیستل شوی وو او ویل کیدل هغه لومړی د اسرائیلو په مطبوعاتو کې خپورشوی وو.
٣- د١٩٦٨ د اپریل په میاشت کې د ولادیمیرایلیچ لینن د سلمې کالیزې په مناسبت د پرچم په فوق العاده ګڼه کې د لینن د انځور او د بارق شفیعي د شعر خپرول چې پرلینن درود ویل شوی وو.

پورتنې او دې ته ورته نور موارد او خاصتآ د پرچم په نشراتي ارګان کې پر لینین درود ویل د هیواد روحاني او مذهبي اړخ ولمساوه ، یوه ستره هنګامه یې جوړه کړه او د پلازمیینې د ستر جومات (پل خشتي) له منبرڅخه یې د خپل اعتراض غږ پورته کړ. د پل خشتي په جومات کې د ملایانو د احتجاجیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډو په اړه چې ۴۲ ورځې رواني وې د دوو ليکنو ځيني برخې راوړل کېږي ترڅو د دې غونډو په اړه لوستونکی اړين معلومات ترلاسه کړي او بيا پدې هکله قضاوت وکړي چې ترکومې کچې دولت او د پرچم مشرتابه د ملايانو د دې احتجاجيه غونډو د جوړولو لپاره پلمه ورکړه ، څوک ددې غونډو هڅوونکي او لمسوونکي وو ، چا غوښتل د دې غونډو نه سياسي ګټه پورته کړي او بالاخره کوم درسونه ترې واخيستل شي. پدې هکله د پرچم د جريدې د امتياز خاوند او مسئول مدير سليمان لايق ليکي: « د اخبار (پرچم) د خپريدو په لومړی ورځ د ښار د خلکو يوه اووه سوه کسيزه ډله چې زياتره يې د ديني مدرسو طالبان، د جوماتونو ملايان او د شوربازار د حضرتانو مخلصان وو، د صبغت الله مجددي او د هغه د پلار مياجان مجددي تر مشرتابه لاندې د کابل د باغ عمومي له لوري د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته راورسيدل او د هغه مخامخ يې د پرچم په اخبار کې د "درود" د خپريدو په هکله احتجاجيه ميټنګ پيل کړ. د مظاهرې ګډون کوونکو د پرچم فوري مصادره او د هغه د خپروونکو خصوصاً د بارق شفيعي محاکمه غوښته. هغوی د لينن، شوروي اتحاد او کمونيستانو پر ضد شعارونه ورکول او دولت يې د پرچميانو د ملاتړ په تور محکوماوه. د دې ورځې په سبا له ولاياتو څخه د ديني عالمانو راتګ شروع شو. له هراته تر ننګرهاره پورې د ملايانو ډلګي کابل ته راورسيدل او د پل خشتي په جومات کې يې خپل منبر او مرکز جوړ کړ. ملايان په نوبت منبر ته ختل، «پرچم» او بارق يې تکفيرول او له دولت نه يې د "درود" د خپرولو په مناسبت د عاملانو سزا او محکمه غوښتله. اخوانيانو پدې اور کې خپلې پټيرې پخولې. هغوی ملايانو ته نيږدې شول او د هغوی لارښونه يې پخپل لاس کی واخيسته. هغوی د لومړي ځل لپاره پياوړي شول او د دين د خدمتګارانو بنه يې پيدا کړه. پخوا تر دې به د اخوانيانو د مظاهرې په وخت يو څو کوچني سپين بيرغونه پورته کړي وو او ورپسې يې اووه يا اته کسه له پوهنتون نه را ايستل. خو اوس د هغوی شمير زرګونو ته رسيدلی وو. دوی ملايانو ته د پرچم پر ضد سازمان ورکاوه او د ملايانو د روان شوي نهضت سره يې د امريکې د متحده ايالاتو او پاکستان د جاسوسي شبکو روابط ساتل. د لومړي ځل لپاره د ملايانو او د ښي لاس مرتجعو روشنفکرانو روابط منځ ته راغلل او ديني ټولنه له دولت سره د مقابلې لپاره د مخامخ سياست ډګر ته را ووته...، دولت په لومړي سر کې د ملايانو له مظاهرو او خصوصاً د پل خشتي له مظاهره کوونکو سره همدردي وښودله. سلطنت چې د پرچميانو له پارلماني ګروپ نه په تنګ وو غوښتل يې چې د ملايانو له روان تحريک نه په استفادې د پرچم او پرچميانو له مصيبت څخه ځان خلاص کړي او د حادثې د ټولو عواقبو ملامتيا پرهغوی ور واچوي. ظاهر شاه او صدراعظم په ګډه د دربار مراجعينو ته دا بيان ورکاوه چې پرچميانو له دموکراسی نه په ناوړه ګټه اخيستنه دغه مصيبت (د پل خشتی د ملايانو تجمع) رامينځ ته کړ.ملايان د اسلام دفاع ته راغلي دي او موږ هغوی ته څه نشو ويلای. سردارشاه ولي خان او د ده زوی سردار عبدالولي د پادشاه، ظاهر شاه زوم او د دوی شاوخوا کسان لګيا وو او لګيدلي اور ته يې لمن وهله. هغوی د قبايلي سيمو ګروپ ګروپ ملايان ورغوښتل او ډاډه کول يې چې ستاسې جهاد برحق دی، زړونه قوي کړئ، خامخا بري ته رسيږئ.د امريکا د متحده ايالاتو او پاکستان جاسوسان لګيا وو د سوداګرو او د ښار د ديندارو خلکو په بنه کې يې د پل خشتي د جومات متحصنو ملايانو ته د افغانيو بنډلونه او پخې ډوډۍ ګاني راچلولې. دې بهير ورو ورو د کابل تاجرانو او شتمنو خلکو ته هم سرايت وکړ. هغوی هم روپۍ او خوراکه را چلوله او د پل خشتي حوصله يې د مبارزې د دوام لپاره پياوړې کوله.د ورځو په تيرېدو ملايانو د پرچميانو د تکفير په اړخ کې دولت او د هغه په سر کې پادشاه هم تکفير کړل. ملايانو ويل، د پرچم جريده په دولتي مطبعه کې چاپيږي او هغوی دغه جريده د کمونيستانو د پياوړتيا لپاره پخپله مطبعه کې چاپوي. ټول بدعتونه لکه د ښځو آزادي، د زنانه مکتبونو رواج او نور له همدې دولت نه سر چينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلي. نو د ټولو ناوړو په سر کې دا دولت او دا ظاهرشاه پخپله ولاړ دي. دی د افغنستان د سلطنت لیاقت نلري، باید خلع شي او دولت انقیاوو، شرعی پیشوایانو او ملایانو ته وسپارل شي.دغه تبلیغ د دې موجب شو چې د دولت تېره چاره په پل خشتي کې د راټولو شويو ملایانو خیټې ته ور برابره شي. پادشاه امر وکړ چې پولیس دې د پل خشتي حریم ته، هلته چې ملایان متحصن شوي وو، ورننوزي او دوی دې د فهرست او اصلي ټاټوبي پر اساس خپلو ولایاتو ته ولیږدوي او د محل حاکمان دې له هغوی نه لیکلي تعهدونه او ضمانتونه واخلي چې بیا به نه راټولیږي او ضدِ دولتي تبلیغات به نه کوي.» ۴۳ د پل خشتي په جومات کې د ملایانو د احتجاجیه غبرګون په هکله یوه بل لیکوال مفصله لیکنه کړې چې دلته یې ځینې برخې راوړل کیږي: «سلطنتي کورني د کیڼ لاسو ځواکمن کېدو ته په کتو سره ښه فرصت وموند چې د هغوی پرضد یو تبیلغاتي کمپاین سمبال کړي.هماغه وو چې سردار عبدالولي روحاني شخصیت عطاءالله فیضاني هڅوي چې د خپل نفوذ له امله یو شمیر ملایان د پاچاهي نظام نه د ملاتړاو د کیڼ لاسو په مخالفت کې د پل خشتي په جامع کې را غونډ کړي او د دې جامع له منبر نه د پورتنۍ موخې لپاره ګټه پورته کړي. فیضاني د دې کار د ښه سمبالولو لپاره یوه لارښوونکي کمیته جوړه کړه چې په هغې کې د صبغت الله مجددي او د لوګر د چرخ مولوي سنګین په شمول یو شمېر دیني عالمانو شتون درلود. هغوی د پل خشتي له جومات نه په اصطلاح د کمونستانو پر ضد تبلیغات چې مظاهرو ته ورته شعارونه پکې ورکول کیدل پیل کړل. د فیضاني ملګرو او همدا راز اسلامي بنسټپالو فعالانو د پرچم د جریدې دا ګنه خپلو ارادتمندانو او د کین اړخو مخالفانو ته ورښودله چې په پل خشتی کې د دوی په مظاهرو کې د کیڼ لاسو او د دوی په خبره د کمونستانو خلاف مبارزه کې برخه واخلي . هماغه وو چې د هیواد د ګوټ ګوټ او په تیره جنوبي ، شرقي او د کابل شاوخوا څخه ملایان او طلبه کرام کابل ته راځي او د پل خشتي له منبر نه مرګ او نفرت پر لینن، مرګ په کمونستانو، مرګ په شورویانو شعارونو د ورکولو او دیني وعظونو لړی قوت مومي. معمولاً به مظاهره کوونکي ملایان د ماښام د لمانځه او خوړو وروسته چې د پانګه والو لخوا راوړل کیدل د خپلو دوستانو او خپلوانو کورونو ته تلل. پدې مظاهرو کې د دربار او حکومت سره د نه ترلیو عالمانو شتون ددې لامل شو چې په لینن او کمونستانو باندې د مرګ په ځای پاچا او حکومت د خپلو وعظونو هدف وګرزوي او د خلکو د بدمرغیو اصلي لامل واکمن نظام په ګوته کړي. د بیلګې په توګه مولوي عبدالوهاب بولغیني (کوهدامني) د منبرڅخه داسي وینا کوي: ای علمای کرام ولې په لینن نښتی یئ لینن دلته نشته . لینن ددې مملکت د واکمنۍ مسؤل نه وو او نه دی. پدې ټاټوبي کې هغه کسان مسؤل دي چې څلوېښت کاله یې د پاچا او اعلیحضرت په نامه حکومتونه کړي او د ملت شتمنی یې غلا کړې دي . ما تېره شپه په خوب کې ولیدل د الله سلګونه زره ملایکې د کابل په آسمان کې را ټولې شوې وې ددې هېواد په چاړواکو او اعلیحضرت محمد ظاهر شاه یې لعنت ویلو، اې علمای کرام تاسو هم د آسماني ملایکو په څېر په پاچا او کورنی یې لعنت ووایئ ...» دې حالت ته په کتو سره سردار عبدالولي فیضاني ورغواړي او پوښتنه ترې کوي چې ولې داسي پیښ شول. فیضاني د دې کار پړه پر اخوانیانو اچوي. سردارعبدالولي فیضاني ته وایي چې نور حکومت د دې ویناوو زغم نلري او نن شپه دې مظاهرو ته د پای ټکی ایږدي او هغه ته دنده سپاري ملایانو ته ووایي چې نن شپه ټول د پل خشتي په جومات کې پاتې شي. فیضاني د سردار ولي سره د کتنې وروسته د پل خشتي جومات ته راستنیږي د مازدیګر له لمانځه نه مخکې منبر ته خیژي او حاضرینو ته وایي. ستاسو دیني علماوو بیسارې غونډې د کمونستانو، د اسلام د دښمنانو او ځینو چاړواکو غوسه راپارولې او موږ ته اطلاع را رسیدلې ده چې دولت د دې ستر خوځښت د بدناملو لپاره غواړي یو شمېر عالمان ونیسي او په جیبونو کې یې بهرنۍ روپۍ خاصتاً پاکستاني کلدارې او امریکایي ډالر واچوي.د احتیاط لپاره او د اسلام د دښمنانو ددې کرغیرن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلان د شنډولو په موخه د مظاهرو د رهبرۍ هیئت پریکړه کړې ده چې علمای کرام نن شپه ترسهاره پورې همدلته پاتې شي او له جوماته ونه وزي، ترڅو د اسلام د دښمنانو دا کرغیرنه نقشه پلې نشي . د دنیا او سیاست نه بیخبره عالمانو د فیضاني په خبرو باور وکړ او د نورو شپو خلاف په جومات کې پاتې شول . فیضاني او د مظاهرو لارښوونکی هیئت د شپې تر لسو بجو پورې په جومات کې د نورو ملایانو سره وو خو بیا یو یو له جومات نه ووتل. د دوولسو بجو وروسته پولیسو د پل خشتي جومات محاصره کړ ټول ملایان یې لومړی د عیدګاه جومات ته بوتلل او له هغه ځایه یې په موټرو کې خپلو ولایتونو ته ولیږدول. سبا ورځ (د جوزا څلورمه) د پل خشتي په جومات کې د سلګونو انقلابي ملایانو څرک نه لګیده خو د لومړي ځل لپاره د پل خشتي په جامع کې د سهار لمونځ ادا نشو ځکه چې پولیس د جومات د انګړ او شاوخوا په پاکولو لګیا وو. د ملایانو سره د پولیسو دا ډول چلند ددې سبب شو چې ملایان د مظاهرو د رهبرۍ په هیئت او خاصتآ په فیضاني بې باوره شي چې هغوی ور سره خیانت کړی دی. اونۍ تیره نه وه چې پولیسو عطا ءالله فیضاني بندي کړ. د فیضاني بې خبره ارادتمندانو او مخلصانو بیا د هغه په زنداني توب اوښکې تویولې چې دا ستر عالم پولیسو نیولی دی. خو کله چې د ملایانو د مظاهرو خبرې سړې شوې فیضاني هم راخوشی شو او د پل خشتي ترڅنګ پخپل کتاب پلورنځي کې کار پیل کړ.» ۴۴ د ملایانو د غونډو پرمهال یوه شپه د امریکې د سفیر نیومن له خوا میلمستیا شوې وه چې عبدالستار شالیزی د میوندوال د کابینې د کورنیوچارو وزیرهم وربلل شوی وو.«د خبرو په ترڅ کې د امریکا سفیرعبدالستار شالیزي ته ویلي و ږیره دې پرې ایښې لکه چې د ملایانو نه بېرېدلی یې ! عبدالستارشالیزی چې ظریف او حاضرجوابه سړی دی، ده ته په جواب کې ویلي و، زه د ملایانو څخه نه یم بېرېدلی ، بلکې په کابل کې خلک وایي چې هرهغه څوک چې ږیره ولري تاسې هغه ته پیسې ورکوئ . د امریکې سفیر په جواب کې ویلي و موږ پیسې نلرو. عبدالستارشالیزي ده ته ویلي و که ستاسو وروستۍ خبره چې تاسې پیسې نلرئ ، رښتیا وي نو ما خپله خبره بېر ته واخیسته ...، هغه مهال دا ویل کیدل چې د دیني علماوو په صفوفو کې خارجي عناصرو نفوذ کړی دی ، چې د هغو په لمسون دوی غواړي چې په افغانستان کې د ټولو نهضتونو مخه ونیسي ، او بېرته توره ارتجاع په هیواد کې مسلطه کړي ، چې د امریکا په شمول د څوهیوادونو نومونه به یادیدل چې دوی د دغو اعتصابونو شا ته ولاړ دي. » ۱۲۲/۴۱

لکه څرنګه چې شوروي اتحاد او چین د افغانستان د کیڼ لاسو سره خواخوږي لرله بیله شکه یې د نومړو ډلو د ځینو مشرانو سره ځانګړې اړیکې لرلې . امریکایانو بیا د هیواد د محافظ کارو او ارتجاعي کړیو اوهمدا راز اسلامي ډلو سره ورته خواخوږي او اړیکې لرلې چې د ملایانو د مظاهرو ترشا د امریکا د متحده ایالتو او د هغو د متحدینو په لاس لرلو کې شک نشته . که چیرې د دیني علماوو مظاهرې او د هغوی ویناوو ته وکتل شي هغه د پرچم په فوق العاده جریده کې په لینن د درود ویلو په وړاندې غبرګون وو . دلته دا پوښتنه را پیدا کیږي چې ولې یوه رسنۍ او په تیره یو سیاسي سازمان په خپل نشراتي ارګان کې داسې څه خپاره کړي چې د ولسونو مذهبي احساسات جریحه دارکړي؟ ډیری پدې باور دي چې د پرچم په جریده کې په لینن د درود ویلو او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د ستاینې نه موخه دا وه چې پرچمي مشران د مسکو هژمونیستو مشرانو ته د خپلې وفادارۍ د ښودلو سربیره ځانونه په روڼ اندو کې رښتیني مبارزان معرفي کړي . خو په ټولنه کې یې د رښتینو مبارزانو پرځای د شوروي د لاسپوڅې او د اسلام دښمنه ډلې نوم وګاټه. د دموکراسۍ د لسیزې د پای ته رسیدو وروسته بهیر وښودل چې پخواني شوروي اتحاد د افغانستان د هر سازمان او سیاسي مشر په پرتله د پرچم په سازمان او د هغه په مشر کارمل بشپړ باور درلود. دې اعتماد او باور د پرچم د مشرتابه له لوري د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي اتحاد د تګلارو څخه په بشپړ ملاتړ او د شوروي اتحاد په ګټه د تبلیغاتو سره تړاو درلود. د پرچم په فوق العاده ګڼه کې پر لینن درود ویل د پرچم د مشرتابه له لوري د توپک هغه ډز وو چې پخپل ځان او مترقي غورځنګ یې وکړ. دې ډز چې په هیواد کې یې لویه غوغا خپره کړه ددې لامل شو چې د افغانستان اسلامي بنسټپال اودودیزه اسلامي روحانیت ګډه ژبه پیدا کړي او د یوه منبر څخه د واکمنۍ او کیڼ غورځنګ په وړاندې تبلیغات وکړي . د دې شعر د خپریدو پایله او بیا د حکومت له لوري د ملایانو سپکاوی د بنسټپالو اسلامپالو په پیاوړتیا کې خپل ځانګړی رول ولوباوه.مظاهرو یې رونق وموند او هغوی په کابل پوهنتون او پولتخنیک مسلط شول.

په پوهنیزو بنسټونو او پارلمان کې نښتې

د دموکراسۍ په لسیزه کې کله ناکله د سیاسي ډلو او سیاستوالو ترمنځ اخ اوډب او نښتې هم پېښېدلې. د سیاسي ډلو د نښتو په اړه ګلبدین حکمتیار د خپل اسلامي نهضت نومي کتاب « کمونستانو د نښتو لاره غوره کړه» ترسرلیک لاندې رڼا اچولې ده . نوموړی دریو نښتو ته ګوته نیسي او هڅه یې کړې ددې نښتو پړه په نورو واچوي. البته پدې هکله د حکمتیار دا ډول دریځ چې دی یې یو لوبغاړی وو د تعجب وړ خبره نه ده. خو د ده له څرګندونو ، د ښکیلو اړخونو د مرګ او ژوبلې د کچې او د حکومت له لوري غبرګونونه کولی شي د نښتو په اړه لوستونکي ته د هغه مهال د سیاسي ډلو د سیاسي شعور د ټیټوالې سربیره د دې قضاوت امکان ورکړي چې کومو ډلوغوښتل د کابل د پوهنتون او د پولیتخنیک د انستیتوت فضا خړه پړه کړي.

لومړۍ نښته – د حکمتیار په وینا لومړۍ نښته د خلقیانو سره وه چې دی پکې ټپي شوی دی او د نښتې په هکله لیکي :« خلقیانو د پوهنتون په صحن کې غونډه درلوده، د ځوانو مسلمانو څو کسانو لدوی نه غوښتي وو چې اجازه ورکړي د دوی له ستیج نه څو خبرې وکړي، هغوی اجازه نه ورکوله. په همدې حالت کې زه هغه ځای ته نږدې راورسیدم، ځینې ورونه راغلل او ماته یې جریان ووایو، زه هلته ورغلم ، وضعیت مې داسي ولید چې نږدې دي نښته وشي، ورونو ته مې وویل چې صحنه تخلیه کړي او د خلقیانو له ستیج نه په خبرو ټینګار پریږدي، ماهمدا خبره اعلانوله چې خلقیانو په شهید انجینرمحمدشاه حمله وکړه،زه خلاصون ته ورغلم چې ناڅاپي له څلورو خواوو یې په ما برید وکړ، د غوږ اړخ ته ټپي شوم ، په ځمکه ولویدم ،له ورونو نه یوه کس په ما ځان وغورځاوه چې په ما د برید مخه ونیسي ، خلقیان خواره شول او زه یې په شا د علي آباد روغتون ته ورسولم چې له معمولي تداوۍ نه وروسته لیلیې ته ولاړم. » ۳۵/ ۲۰۳ که چیرې د نښتې لامل ته وکتل شي هغه د خلقیانو د ستیژ څخه د ځوانو مسلمانو غوښتنې ته منفي ځواب دی . دا د خلقیانو حق وو چې له خپل ستېژ څخه چاته د وینا اجازه ورکړي یا ورنکړي. خو داسې ښکاري چې ځوانو مسلمانو ټینګار درلود چې هرومرو وینا وکړي. منطقآ پداسې یوه حالت کې د جګړې یا نښتې ملامتي په مسلمانو ځوانانو لویږي.

دوهمه نښته- د حکمتیار په وینا دا نښته په پولیتخیک کې د اسلامي غورځنګ او ټولو چپیانو او غیردیني ډلو ترمنځ شوې ده. « نښته داسي پیل شوه چې د مسلمانو ځوانانو یو کس د هغه چا مخې ته ودرید چې ډوډۍ یې له ځان سره خپل اطاق ته وړه، د روژې په میاشت کې دا کار د روژې خوړلو نښه ګڼل کیده موږ اعلان کړی و چې هیڅوک په څرګنده توګه روژه نشي خوړلی ، لدې کس نه پوښتنه وشوه چې ولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کارکوي ؟ هغه پټنوس يوې خوا ته کېښود او پده يې بريد وکړ...، مرکزي ليليې ته د نښتې اطلاع راورسيده ، پدې وخت کې زه ، مولوي حبيب الرحمن او استادګل محمد د ده بوري په يوه کرايي کور کې په ګډه اوسېدو. دا اطلاع يې راکړه ، نه پوهېږم ولې په ډېر شوراو شوق د مرکزي ليليې په لور وخوځېدم. ګورم چې د ليليې په جومات کې ګڼه ګونه ده ... ، ورونه زما وينا ته منتظر وو، زما نظردا دی چې حتمآ بايد له خپلو مظلومو ورونو نه دفاع وکړو، خپلو اطاقونو ته لاړشئ ، تياري ونيسئ ، همدا اوس د پوليتخنيک په لوري خوځېږو. په همدې سره ټول په منډه له جومات څخه ووتل ، څو شيبې وروسته د اوياوو په شا اوخوا کې با ايمانه زلميان د پوليتخنيک په لوري روان شوو ...، د پوليتخنيک د جومات په مخکې مې ټول ودرول او ورته ومې ويل. څوک چې د سر قربانۍ ته تيار وي او په هيڅ بيه په شا نه راځي له موږ سره دې وخوځيږي...، ما ورونه په دوو ډلو وويشل،يو شمير مې له داکترمحمدعمرشهيد سره په يوه استقامت وليږل او زه له نورو سره مخامخ په هغه استقامت وخوځېدم چې کمونستان راغونډ شوي وو...،موږ همداسې سريع او تند مخکې روان وو ، د تيرو ځواب مو ورکاوو، مقابل طرف ورو ورو شا ته تلو، خو هغه وخت په تېښته شول چې د زلميانو هغه ډله هم له موږ سره يوځای شوه چې په بل استقامت ليږل شوې وه...، د تېښتې په دوران کې ډېر کسان تر پښو لاندې شول ، مخصوصآ هلته چې د دوی ګڼ شمير کسانو څلورم بلاک ته د ننوتلو هڅه کوله ...، د دوی ۴۶ کسان ټپيان شول او زموږ دری کسان. په دې نښته کې ټول چپي عناصر اوغير ديني ډلې يوې خوا ته او موږ بلې خوا ته وو. د دوی د ماتې طبيعي نتيجه دا وه چې لدې نه وروسته نه په ګډه زموږ د مقابلې جرآت وکړي نه يوازې يوازې . دا په پوليتخنيک او په ټول پوهنتون زموږ د تسلط په لوري يو موثر ګام وو. پوليتخنيک د پوليسو لخوا په کلکه محاصره شوی وو، موږ ته يې د لودسپيکر په ذريعه ګواښونه کول چې خواره شئ ، ورونو ته مې وويل چې له خوريدو نه ډډه وکړي ...، زه د پوليتخنيک جګړه د اسلامي نهضت د بدر جګړه ګڼم. » ۳۵/ ۲۰۴ـ ۲۰۸

دريمه نښته – « دا نښته يوازې د شعله يانو سره وه . دوی د يوې نښتې شوق کړی و. په مخکنيو نښتو کې يې د خپلې ماتې په هکله به يې خپلوغږو ته ويل: زموږ صفوف مختلط وو، پرچميان او خلقيان د ماتې باعث شول، دوی پخپلې تېښتې سره په نورو کې ويره پيدا کړه، دا ځل د اخوانيانو سره يوازې مقابله کوو او سم ځواب به ورکوو. په همدې ترڅ کې يې د تعليم او تربيې يوه محصل ته چې نوی له نهضت سره يوځای شوی وو لاس واچاوه...، موږ د ده بوري په هغه کور کې غونډه وکړه ، ترڅو دا پيښه،لاملونه اوعواقب يې وڅيړو او د مناسب عکس العمل فيصله وکړو...، سبا له لسو دوولسو ورونو سره د تعليم او تربيې پوهنځي ته ورغلم، استاد نهضت فراهي درس ورکاوو، له هغه نه مې احترامانه وغوښتل چې اجازه راکړي د دې ټولګي له محصلينو سره څو خبرې وکړم...،په څو لنډو خبرو مې خپله وينا پای ته ورسوله او له ټولګي نه ووتم. له پوهنځي نه بهر ځينې ورونه په ډېره عجله راغلل او ويې ويل: هلته په ځنګله کې شعله يان د راغونديدو په حالت کې دي ...، ورونو ته مې وويل : اوس نبايد ميدان پريږدو، لدې نه دوی غلطه استفاده کوي. د مرکزي ليليې، دارالمعلمين ، ابن سينا، رحمن بابا، دارالمعلمين او نورو نږدې مرکزو ورونو ته اطلاع ورکړئ ځانونه راورسوي، خپل تياري ونيسي. دوه کسان مو شعله يانو ته ور وليږل ترڅو پوښتنه وکړي چې د څه لپاره راغونډ شوي ...، شاکراو لهيب د خبرو لپاره راغلل...، دوی ويل : په يوه وخت دواړه غونډې ختمو. ما ويل : نه لومړی به تاسو لدې ځايه ځئ بيا موږ. پدې وخت کې زموږ د ورونو شمير هم زيات شوی وو، دوی وضعيت داسې وليد چې مجبور د نښتې فکر له سره وباسي او زما خبره ومني او وايي : دا دي موږ ځو اوخپله غونډه ختموو، زموږ د تلو وروسته تاسو هم غونډه ختمه کړئ. دوی خپلو ملګرو ته ورغلل او پس له څو شيبو له هغه ځايه د کفتريا او ساينس

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنځي په لوري وخوځېدل. د دوی پخوانی ځای خالي شو، زموږ ورونه په همدې ځای کې راغونډ شول. زه د پوستي د غرفې په بام وختلم چې د غونډې پای اعلان کړم. ما لا خبرې نه وې پیل کړې چې د شعله یانو لخوا زموږ لوري ته څو تیږې راګوزارې شوې، پدې سره زموږ د ډلې نه محمدطیب فرقانیار د کندهار اوسیدونکی پداسې حال کې له غونډې ووت او د شعله یانو په لوري په زغاسته ولاړ چې هیڅوک د ده په را ګرځولو موفق نشو. هلته پده برید وشو. ټپی شو او په څمکه پریووت. په همدې سره نښته پیل شوه، نښته توده روانه وه. ما له نښتې نه د مخه یوه ډله د هغه څنګله مخې ته لیږلې وه چې په لومړي سر کې شعله یان هلته راغونډ شوي وو، د دې لپاره چې مبادا له شا نه په موږ برید ونشي. ناڅاپي هغه ډله هم ببرته را وګرزېده، د دوی تکبیرونو او ناڅاپي د نورو سره یو ځای کېدو،شعله یان ورخطا کړل او په تېښته شول. په لوی چمن کې هرې خوا ته تښتېدل او د چمن غواړې کورونو ته یې پناه وړه، زخمیان یې په میدان دلته هلته پراته. د دوی لومړی ټپي سیدال سخندان وو، دی د نښتې په پیل کې د پاخه سړک په سرټپي شو او همالته په ځمکه پریووت، په سر لګیدلی وو،همالته یې ساه وختله. د دوی شل کسان کم اوزیات ټپیان شول...، پولیس او د غونډ ضربه مجهز ډلګي ، پلي او سواره د نښتې ځای ته راورسیدل ، پوهنتون او لیلیه یې محاصره کړه. موږ له شا نه د آشپزخانې له لارې لیلیې ته داخل شوو او پدې سره هغه لویه نښته پای ته ورسیده...، پوهنتون هماسې محاصره وو، سبا ته ټولو غیر اسلامي ډلو د پوهنتون په انګړ کې غونډه درلوده، هاشم میوندوال هم پدې غونډه کې برخه واخیسته ، نطاقانو حادثه غندله ، موږ یې ملامتولو، له دولت نه یې غوښتل چې زموږ په خلاف جدي اقدامات وکړي ، د شعله یانو په نسبت یې خواخوږي ښودله. موږ په لیلیه کې محاصره وو. یوځل مو د پوهنتون په لوري د تلو اعلان وکړ خو په آسو سورو پولیسانو زموږ مخه ونیوله ...، پولیسانو ته ویل شوي وو چې ما حتماً ونیسي . په لیلیه یې د حملې جرآت نشو کولی. له لیلیې نه تدریسي ته په تلو راتلو کې به له ما سره ګڼ شمیر ورونه ملګري وو. د پوهنځي رئیس ته یې ویلي وو چې اجازه ورکړي زما د نیولو لپاره پوهنځي ته داخل شي . هغه نه یوازې موافقه ونکړه بلکې ماته یې اطلاع راکړه...، زما پلار یې له امام صاحب نه کابل ته راغوښتی وو، هغه یې لیلیې ته راولیږو، له مانه یې وغوښتل چې پولیس ته تسلیم شم. د ده په وینا مې له ورونو رخصت واخیست، له لیلیې را کوز شوم او د پولیسانو له راغلې ډلګې سره په جیپانو کې د ولایت په لور وخوځېدو. د امنیې د قوماندان سره له لیدو وروسته یې د اطفایې یوه اطاق ته بوتلم ، زما نور ملګري یې یو په بل پسې همالته راوستل.» ۳۵/ ۲۰۹ – ۲۱۴ د کاروان د جریدې په قول پولیسو دری تنه چې یو یې حکمتیار وو بندي کړل. حکمتیار په دری کاله بند محکوم شو خو په کال ۱۹۷۳ کې د موسی شفیق د صدارت پر مهال له زندانه خلاص شو. دا هغه لویې نښتې وې چې په کابل پوهنتون او د پلتخنیک انستیتوت کې د سیاسي ډلو ترمنځ شوې دي. لکه څرنګه چې د دوهمې نښتې په اړه حکمتیار وایی چې وروسته له دې نښتې ځوان مسلمانان په پولتخنیک او پوهنتون مسلط شول چې همداسې هم وه .د هغه مهال د پوهنتون یو محصل وایی :« زه تسبیح په لاس د پوهنتون په صحن کې ګرځېدم چې یوه اخواني تسبیح را څخه واخېستلې او را ته ویې ویل تاسې حق نلرئ چې تسبیح وګرځوئ. ما هم کوم غبرګون ونښود ځکه هغه له خدای څخه دا غوښتل چې جګړه وکړي. هغه دا هم وایي چې کله به اخوانیانو د جګړو او نښتو شوق درلود د قلعه جواد د حضرتانو مریدان او د کوټې سنګي څخه به یې شیخ محمدیان چې کوتک به ورسره وو راوستل .»

د سیاسي ډلو ترمنځ د هیواد په نورو پوهنیزو بنسټونو، ادارو اوعامه ځایونو کې ور ته نښتې شوي دي چې مرګ او ژوبله یې هم لرله چې د اسلامپالو له خوا په لغمان کې د پرچم د فرکسیون د غړي عبدالرحمن او په هرات کې د شعله یانو له لوري د خلقي عبدالقادر وژنې یې بیلګې دي. اړینه بریښي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرچمي عبدالرحمن او خلقي عبدالقادر د وژنو په اړه رڼا واچول شي. د۱۹۷۱ کال د اکتبر په میاشت کې د لغمان ولایت په مرکز مهترلام کې د پرچم فرکسیون د لړم دریمه نمانځله چې د ویناوو په ترڅ کې د پاکستان څخه د بنګله دیش جلاکیدل د بنګله دیش د خلکو د مسلم حق په توګه تائید شوي وو. اسلامپالو چې« اسلام پولې نه پیژني » تر شعار لاندې مبارزه کوله د بنګله دیش آزادي یې د اسلام ضد خوځښت ګڼله او په پرچمیانو یې برید وکړ او عبدالرحمن ملکي مامور یې وواژه. « د مهترلام د پیښې په غبرګون کې د پرچم پلویانو په کابل کې غونډه کړې وه .پدې غونډه کې د پاکستان د پښتنو زاړه مشر خان عبدالغفار خان هم ګډون کړی وو... ،کارمل پدې غونډه کې ادعا وکړه چې د عقرب په دریمه په مهترلام کې کله چې پرچمیانو د امریکا او انګلیس د امپریالیزم په دسیسه وپوهیدل خپله غونډه یې پای ته ورسوله. خو د وینو تږي سپین پوښي د پرچمیانو په لټه کې شول او عبدالرحمن یې ومونډ، وروسته له هغې یې نوموړی د یوې ودانۍ له دریم پوړ نه راخطا کړ ، بدن یې سوری سوری کړ...، د روزګار جریدې د ۱۹۷۱ کال د نومبر په دریمه ګڼه کې د مهترلام پیښه د ملا امیرزاده لمسون ګڼي چې د جریدې په قول نوموړی د دیوبند د مدرسې فارغ التحصیل وو. » ۱۵۹/۳۲ پدې اړه داسې هم ویل کیږي «معراج الدین ، عبدالرحمن له بامه را ګوزار کړاو مړ یې کړ. لاس او پښې یې مات ، سترګې یې وایستلې ، پزه یې پرې کړه ، هغه یې په آس کش کړ.» دا چې ترکومې کچې پورتنۍ ادعاوې سمې دي پرهغو قضاوت ستونزمن دی خو په هغو کې یو ټکی شریک دی چې اسلامپالو عبدالرحمن له بام یا دریم پوړ څخه را غورزولی او بیا یې وژلی دی. ښایي پداسې وحشیانه ډول د نوموړي وژنه واقعیت ولري ځکه چې د مجاهدینو د واکمنۍ پرمهال جهادي ډلو دا ډول وحشیانه کړنې لکه د مړو نڅا، د خلکو په سرونو کې د میخونو ټکول ،په کانتترونو کې د خلکو سوځول او د ښځو څخه د تیو پرې کول تر سره کړې دي. د اشرف غني د واکمنۍ پر مهال (سپتمبر ۲۰۱۵) په کندهار او فاریاب کې د دولتي ځواکونو او اربکیانو له لوري تر سره شوې دوې پیښې یې څرګندې بېلګې دي.« د مجاهدینو د شهادت وروسته د جنرال رازق ټوپکیانو په سپین بولدک کې د شهیدانو په جسدونو باندې تیزاب وشیندل او دوه تنه یې په اور وسوځول او بیا یې نیمه بربنډ د لارې سره نږدې وغورځول او خلک یې دې ته مجبورول چې ورشي او د دوی جسدونه وګوري. د ارګ د واکمن لومړي مرستیال جنرال رشید دوستم د جوزجان ولایت په خمآب ولسوالۍ کې د یوه شهید جسد له موټر سره وتاړه او د بې عزتۍ په موخه یې په بازار کې وګرځاوه.» ۴۵ د خلقي عبدالقادر د وژنې پیښه داسې وه چې هراتي خلقیانو غوښتل د۱۹۷۲ کال د لړم دریمه ونمانځي. هغوی د جامي د لیسې او دارالمعلمین په انګړ کې راټول شول. دوی پلان درلود چې په نوموړو پوهنیزو بنسټونو کې راغونډ شوي کسان د سینما سره یو ځای شي ، د نوي ښار د چوک په لور به لاریون کوي او په چوک کې به میټینګ جوړوي. کله چې دا دوې ډلې د سینما سره یوځای شولې او د چوک په لور وخوځیدلې ګوري چې شعله یان دوی تعقیبوي. خلقیانو فکر کاوه چې شعله یان غواړي د دوی نه مخکې ځانونه چوک ته ورسوي . هغوی شعله یانو ته د سړک یوه برخه پریښودله . خو شعله یانو په خلقیانو برید وکړ څو تنه یې ټپیان کړل او د دارالمعلمین محصل عبدالقادر چې د خلقیانو بیرغ یې لیږداوه وواژه. نوموړی د سلطان ذیچک په نامه د یوه شعله یي له لوري د چاړې په واسطه وژل شوی دی. که چیرې د حکمتیار څرګندونې او په لغمان او هرات کې د دوو تنو وژنو ته وکتل شي هغه د ځوانو مسلمانانو او شعله یانو له لوري ترسره شوې دي چې د هغوی د زورزیاتۍ له ټګلارو سره تړاو لري. هغه مهال دا ډول نښتې نه یوازې د ځوانانو ترمنځ پیښیدې بلکې په ولسي جرګه کې د پاخه عمر او د خلکو د استازو تر منځ هم لفظي مشاجرې او د وهلو ټکولو پیښې شوې دي چې د شورا په دوولسمه دوره کې لفظي مشاجره د ا، خ، د،ګ د مشرتابه د دوو غړو ببرک کارمل او نوراحمدنور په وهلو ډبولو واوښته چې دواړه پکې سخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيپان شول. د ولسي جرګې د يوه غړي په وينا « د ولسي جرګې په عمومي غونډو کې به ببرک کارمل او د ده ملګرو د آجندا پر ټولو مسايلو باندې اوږد مسلکي بحث کاوه چې د غونډو ډير وخت به يې نيوی،او د ډيرو وکيلانو به د دوی د دغو خبرو څخه ښه نه راتله او هميشه به د دوی او نورو وکيلانو ترمنځ لفظي مشاجرې کيدلې. يوه ورځ ببرک کارمل د ولسي جرګې په تالار کې د سيدکرم وکيل سدوخان اصيل ته د پاکستاني خطاب کړی و، چې د دغه اتهام په واردولو سره دی او د ده ملګري د سردار عبدالرشيد د ډلې لخوا ووهل سول. » ۴۱/ ۱۵۳ – ۱۵۵

پټ جوړجاړی

پاچا د محمد داود بې کچې ځانغوښتنې ده په کتو سره د هغه د استعفي د منلو وروسته له هغه وغوښتل چې په فرانسه کې سفير شي . خو« محمد داود خان د صدارت څخه استعفی ورکړه په فرانسه کې يې د افغانستان سفارت ونه مانه او په کابل کې راتلونکو تحولاتو ته منتظر پاتې شو.»۴۶ /۵۵۶ دا بيا ښيي چې محمدداود پريکړه کړې وه چې له سياست څخه لاس نه اخلي. لويې جرګې داسې اساسي قانون تصويب کړ چې محمدداود قانوناً د سياسي فعاليت نه محروم شو. د محمدداود د پلويانو په اند دې کار د محمدداود نه « ټيپي پرانګ» جوړ کړ او د نوي سياسي بهير په وړاندې ودريد. هغه پدې هڅه کې شو ترڅو داسې ځيرې او خوځښتونه خپل کړي چې د پاچاهي رژيم ضد روحيه ولري چې هغه يې د کينو افکارو لرونکي سياسي ځيرې ګڼلې. هغه لا مخکې د شاه محمود خان د صدارت پر مهال يو شميرد سياست مينه وال چې کارمل د هغو څخه يو دی خپل کړي وو. د صدارت څخه د محمد داود د استعفی وروسته چې په هيواد کې سياسي فعاليتونو ته زمينه برابره شوه مختلف سياسي ګوندونه يو په بل پسې د هيواد په سياسي ډګر کې راڅرګند شول. محمد داود د واکمنی ضد ډلو ټپلو، سياستوالو او په تيره پوځيانو سره اړيکي ټينګې کړلې . د نورو ډلو په پرتله د پرچميانو سره يې اړيکې خورا تودې وې. « څو مياشتې مخکې لدې چې محمدداود د جمهوري رياست مقام ته ورسيږي يوه استاد د يوې جنازې پرمهال هغه ته ويلي وو: « د پرچميانو سره مو نږدېوالی ستاسې شهرت ته زيان رسوي، محمدداود په ځواب کې ورته وايي: په موږ کې عادت ګرزيدلی چې د هر وطنپال په لکی سره لته وتړو.» ۱۹/۳۲ همدا رنګه د چنګاښ د کودتا وروسته په حکومت کې د پرچميانو شتون ته په کتو سره په بلوچستان کې د هېواد د اونيزې مسؤل مدير سلطان صابر د داودخان سره په يوه کتنه کې پوښتلي وو چې ولې مو په حکومت کې پرچميان شته خوخلقيان نشته په ځواب کې ويلي وو:« پرچميان ښه ملتپال دي.» د محمد داود له ځوابونو بريښي چې هغه په پرچميانو بشپړ باور درلود او هغوی يې رښتيني وطنپالان شمېرل هغه وطنپالان چې د شوروي اشغالګرو چوپړيان او اردليان راوختل. پر بله خوا خلقي مشرتابه هم د محمد داود هلې ځلې او په هغو کې پوځي کودتا ته د چمتووالي بهير څاره او خپل پوځي پلويان يې وهڅول چې پدې کودتايي بهير کې ورګډ شي. د خلقي اړخ د يوه پوځي له قوله چې د سرطان په کودتا کې يې برخه لرله له خپل ګوندي ارتباطي مسؤل څخه پوښتلي وو چې آيا د ګوند مشر په کودتا کې د خلقيانو د ګډون ملاتړ کوي يا نه په ځواب کې ويلي وو:« تره کی صاحب لدې امله په کودتا کې د خلقيانو د ګډون ملاتړ کوي چې کودتا کيدونکې ده او برې يې هم حتمي دی. د دې لپاره چې موږ په راتلونکې کې د محمدداود له ګواښونو څخه خپل ګوند وژغورو ښه ده چې زموږ ملګري په کودتا کې برخه واخلي.» د دموکراسۍ په لسيزه کې کارمل د افغانستان په سياسي چاپيريال کې په يوه مطرح ځيره اوښتی وو. نوموړی د يوه سازمان د مشر سربيره د ملي شورا غړی هم وو. هغه په شورا کې حکومتي ضد ويناوې کولې لدې امله يې اړين

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهرت ترلاسه کړی وو. محمدداود کولی شول د کارمل له داسي دريځ څخه ګټه پورته کړي. پربله خوا کارمل د افغانستان په کيڼ غورځنګ کې د مسکو باوري سړی شميرل کيده ښايي مسکو داوړو (داود او کارمل) يا يوه اړخ ته لارښوونه کړې وي چي په ګډه کودتا وکړي. پدې اړه سليک اس هاريسون امريکايي ليکوال ليکي :« پرچميانو د مسکو په دستورد داود سره ائتلافي دولت جوړ کړ او په څرګند ډول يې هلې ځلې وکړې چې په پوځ او ادارو کې خپل اغيز زيات کړي.» ۴۷/ ۱۴همدارنګه پدې اړه ډګرجنرال عبدالرزاق ورته ليدلوری لري او ليکي :« پدې وخت کې د افغانستان خونخواره دښمن يعني روسان بيا د شاهي کورنۍ د اختلافونو څخه د ګټې اخيستنې په فکر کې شول. هغوی د کې جي بی پواسطه کشف کړي وو که وغواړي د افغانستان څخه استفاده وکړي د دې کار لپاره محمدداود مطلوب شخص دی...، لدې امله محمدداود ته د ک .ګ . ب له خوا او په قوي احتمال د حسن شرق او ببرک کارمل له لوري بلنه ورکړل شوه چې په کودتا لاس پوري کړي. » ۲۸/ ۱۰۳ « مرحوم سرداردادود په پاريس کې د خپل سفارت پرمهال د شوروي سفير سره ډيرليدل او دا موضوع په جريدو کې خپره شوې وه. هغه وخت مرحوم حبيبي(محمود) په پاريس کې محصل وو، د اوريدو سره سم هغه د سردار په ملاقاتونو کې حاضر وو. خو دې ملاقاتونو دا معنی نلرله چې سردار داود کمونست يا د روسانو د لاس آله شوی وي بلکې خپل هدف ته د رسيدو په خاطر چې واک ته ورسيږي کار کاوه، له همدې امله خلکو هغه د واک او زعامت تږی ګڼله.»۴۸ د دواړو اړخونو(داود او کارمل) سره د مسکو اړيکې د دې لامل ګرزيدلې چې شورويان دواړه ګډ فعاليت يا په بله خبره کودتا ته وهڅوي. محمدحسن شرق د چنګاښ کودتا مرکزي او کليدي لوبغاړی د پرچميانو له مشرتابه سره د کودتا لپاره د چمتووالي په پړاو کې د خپل کتاب (کرباس پوشان برهنه پاه) په اته دېرشم مخ کې د ميراکبر خيبر سره په هره اونۍ کې د ليدو خبره کوي چې د ليدنو پايلې کودتا ته د نويو غړو د جلبيدو لپاره ډيرې ګټورې بولي او دا هم وايي چې کله ناکله مې کارمل هم ليدلو او محمد داود مې پدې اړه مرتباً خبراوه . هره اونۍ د ميراکبر خيبر سره د شرق منظمې ليدنې کتنې د پرچم د فرکسيون د غړو هغه سازماني اړيکې ښيي چې د حوزو په نامه ياديدې چې په اونۍ کې يو ځل دايريدې . پردې بنسټ د خيبر او شرق دا منظمې ليدنې کتنې د سازمانی اړيکو پرته بل څه نشي تعبيريدی. هغه مهال خيبر د پرچم د سازمان د پوځي برخي مسول وو چې په پوځي برخه کې يې ذبيح الله زيارمل او د پوليسو په برخه کې يې عبدالصمد اظهر ارتباطي غړي وو . دا هم له ياده ونه باسو چې د ا، خ ، د ،ګ د جوړيدو وړاندې هغو پوځيانو په پوځ کې سياسي فعاليت پيل کړی وو چې وروسته پرچميان شول. دا هم ويل کيږي چې دا ډله پوځيان د شوروي اتحاد د پوځي استخباراتي شبکې (جي آر يو) سره اړيکې لرلې . د دې پوځيانو د لومړۍ غونډې له فعالانو څخه يو عبدالصمد اظهر دی چې د هغه په وينا دا غونډه د دارالامان ماڼۍ په بڼ کې شوې وه. د چنګاښ د کودتا وروسته د جمهوري دولت په لوړ ارګان مرکزي کمېټه ، کابينه او سيمه ئيزو دولتي ارګانونو کې د پرچميانو د سترګو وړ شتون د داود- کارمل ترمنځ د پټ جوړجاړي پرته بل څه نه دي. د پاچاهي نظام د نسکورولو په موخه د محمدداود او پرچميانو ترمنځ جوړجاړی د سلطانعلي کشتمند د هغو څرګندونو نه معلوميږي چې د خپل کتاب په ۲۵۰ مخ کې راوړي: « د چنګاښ په شپږويشتمه سهار زه هم خبر شوم چې د سهار په پنځو بجو د ميراکبر خيبر په کور کې د ګوند د مرکزي کمېټې د اجراييه هيأت په غونډه کې ګډون وکړم ...، خيبر ريپوټ ورکړ چې د محمدداود په مشرۍ د نيمي شپې راهيسي د پوځي کودتا فعاليتونه سرته رسيدلي دي . ده وويل چې يوه ملګري دکتور محمدحسن شرق په زرهپوښ سپور ليدلی چې يو ساعت مخکې له موضوع خبر شوی دی. هغه سمدلاسه کارمل خبر کړی دی...، کارمل د يوې پوښتنې په ځواب کې وويل چې د ګوند د مشرتابه څخه يو هم مخکې لدې خبر نه وو.» د کشتمند لدې داستانګي څخه ښکاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغه هڅه کړې ده د کودتا څخه د پرچميانو نا خبرې وښيي. ځکه چې د هغه په خبره کوم ملګري يو ساعت مخکې کارمل ته خبر ور کړی چې شرق يې په زرهپوش سپور ليدلی دی کارمل يا خيبر پوهيږي چې داودخان کودتا پيل کړېده او دی د پرچم نورمشران خبروي چې د خيبر په کور کې بېړنۍ غونډه راوبولي او ټول لکه د اطفايي د نوکريوالانو په څېر د خيبر له لوري د آلارم په اورېدلو سره د ده کور ته ځانونه رسوي . پدې اړه عجيبه دا ده چې ولې کارمل د پرچم د مشر په توګه د پرچم مشران خپل کورته نه دي رابللي چې غونډه يې د خيبر په کور کې راوبلله؟ علت يې څرګند دی چې خيبر د پرچم د پوځي برخې مسوليت درلود او د ده کور پرچمي پوځيانو ته معلوم وو چې هغوی هلته را غونډ شوي ، اړين دستورونه ترلاسه کړي ، په کودتا لاس پورې کړی او د کودتا د بري وروسته پدې اړه ده ته رپوټ ورکړي . البته ثريا بها د نجيب الله د ورور مېرمن او پرچمی هم د خپل کتاب رها در دريا په ۲۱۰ مخ کې د چنګاښ په ۲۶ د بارق شفيعي کور ته چې د دوی په بلاک کې وو د پرچميانو د مشرانو ، کدرونو او پوځيانو د تګ او راتګ او حتی د يوه ټانګ د راتګ په اړه ليکي چې د وکيل خور ثريا د يوه ټوپک سره ور جګه شوله او ورسره ولاړله . د دې لپاره چې کشتمند لوستونکي قانع کړي چې پرچمي مشران له کودتا خبر نه وو د کارمل خبره راوړي چې ګواکې مونږ له کودتا خبر نه وو. وايي غل په غره کې نه ځايېږي همدا لامل دی چې کشتمند د کارمل او پرچمي مشرانو د بې خبرۍ خبره کوي. که د کشتمند خبره ومنل شي دا پوښتنه را پيدا کيږي چې پرچميانو څه مسؤليت درلود سهار وختي چې ملايان هم ويده دي په پنځو بجو د خيبر په کور کې را غونډ شي ؟ دوی نه د کوم واکمن ګوند مشران وو ، نه د کابينې غړي او نه د کابل ګارنيزيون د امنيت مسؤلين چې د کودتا په اړه غبرګون وښيي . که پورتنۍ خبرې ته چې يوه پرچمي شرق په زرهپوښ کې ليدلی دا د دې معنی نلري چې هغه کودتاچي دی.آيا دا شوني ده چې د شپې په تياره کې د زرهپوش د ننه څوک وپيژندل شي چې دې پرچمي شرق پيژندلی دی . واقعيت دا دی چې محمدداود او د پرچم فرکسيون په ګډه د۱۳۵۲ کال د چنګاښ د مياشتې د شپږويشتمې د شپې په يوه نيمه بجې په کودتا لاس پورې کړ .لدې امله د پرچميانو مرکزي کميټه په مکروريون کې د پرچم د پوځي برخې د مسول خيبر په کور کې جرګه شوې وه ترڅو د کودتا د بهير څارنه وکړي او محمد داود بيا د خپل کور څخه د کودتا چارې رهبري کولې. کشتمند چې په کودتا کې د پرچميانو برخه اخېستنه پټه کړې د سهار په پنځو بجو د پرچم د مشرتابه د غونډې د رابللو داستان جوړوي. د محمدداود او پرچميانو ترمنځ پټ جوړجاړی يا ائتلاف لدې څخه جوتيږي چې په کودتا کې د برخه اخيستونکو پوځيانو ستره برخه د ا، خ، د،ګ د دواړو اړخونو(خلق او پرچم) سره تړاو درلود او يا يې ليوال وو. هېره دې نه وي چې په کودتا کې د غلام حيدر رسولي، حسن شرق ، پاچا ګل وفادار، حبيب الله زرمتي ، قدير نورستاني ، عبدالحميد محتاط ، غوث الدين فايق، فيض محمد، مجيد ضيآ ،محمداسلم وطنجار، اسدالله سروري او سيد محمد ګلابزوی رول د نورو په پرتله زيات وو خو د کودتا وروسته په جمهوري دولت کې د خلق د اړخ يو غړی او طرفدار په لوړدولتي ارګان(مرکزي کميته)، حکومت او د دولتي قدرت په سيمه ئيزو ارګانونو په مشرتابه کې راڅرګند نشو خو د جمهوريت مرکزي کمېټه کابو ټوله او د حکومت نيمايي برخه پرچميانو جوړوله. د جمهوريت د لوړ دولتي ارګان مرکزي کميټې لاندې ترکيب د محمد داود او پرچم ترمنځ د پټ جوړجاړي ښکارندوی دی.

۱- محمد داود د مرکزي کميټې رئيس
۲- محمدحسن شرق د مرکزي کميټې منشي
۳- د پښتني تجارتي بانک د بارچالانی د مديريت مرستيال سيدعبدالاله غړی
۴- جګتورن غوث الدين فايق غړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- متقاعد ډگروال سردارغلام حیدر رسولي غړی
۶- د ترافیکوتورن عبدالقدیرنورستاني غړی
۷- تورن محمدسرور نورستاني غړی
۸- تورن فیض محمد غړی
۹- جگتورن محمدیوسف غړی
۱۰- لومړی بریدمن عبدالحمیدمحتاط غړی
۱۱- لومړی بریدمن احمدضیاً مجید غړ
۱۲- لومړی بریدمن مولاداد غړی
۱۳- لومړی بریدمن عبدالخلیل غړی.

د پورتنیو دیارلسو تنو څخه د حسن شرق په شمول نور شپږ تنه (فیض محمد، محمدیوسف، عبدالحمید محتاط، احمدضیاًمجید،مولاداد او عبدالخلیل د پرچم د فرکسیون څرگند یا پټ) غړي وو. که شرق او محتاط د پرچم پټ غړي نه وای نو څرنگه شرق د نجیب الله د واکمنۍ پر مهال صدارت او محتاط د ولسمشر مرستیالی ته رسېدل . محتاط د نجیب د واکمنۍ پرمهال راسآ د گوند د مرکزي کمېټې غړیتوب ترلاسه کړ پداسې حال کې چې د دې گوند د غړیتوب شرط دا وو چې د گوند لیوال به لومړی آزمایشي بیا اصلي غړی کېږي او وروسته به مرکزي کمیټې ته لار مومي خو محتاط راسآ د گوند مشرتابه ته راپورته کړل شو. په لوړدولتي ارگان کې د یوه سازمان د دا ډول لوړې کچې شتون د دې ښکارندوی دی چې نوموړې واکمني یوه ائتلافي واکمني وه چې د پرچم سازمان یې یو اړخ وو. د کودتا خورا فعال او مرکزي لوبغاړی پاچا گل وفادار چې خلقیانو ته یې علاقمندي لرله حتې په مرکزي کمېټه کې را څرگند نشو لامل یې دا کېدای شي چې پرچمیانو خلقیان خپل دښمنان گڼل او خلقیانو ته لیوال کس یې هم د جمهوریت په لوړ دولتي ارگان کې نشوای زغملای. د فرهنگ په وینا « نوی دولت په خپله د محمدداود او د پرچم د ډلې ائتلاف دی ، تقریباً هر یوه ته د مساوي ونډې پربنسټ » ۳۰/ ۱۲ « د نعمت الله پژواک په مشرۍ د پوهنې له وزارت نه د هارون په وینا اتیا کسه پرچمي ښوونکي، د فرهنگ په وینا ۱۶۰ تنه او د عظیمي په وینا تر پنځوسو لوړپوړي پرچمي ښوونکي د کورنیو چارو وزارت ته معرفي شول او د ذبیح الله زیارمل په وړاندیز سمد لاسه ولسوالان وټاکل شول. » ۱/ ۷۲ همدارنگه که چیرې جمهوري دولت ائتلافي دولت نه وای نوڅه ډول « لږترلږه اته وزیران او د صدارت مرستیال ، د هیواد د ولایتونو۱۷والیان ، له ۱۱۷ نه زیات ولسوالان او لوی ولسوالان (حاکمان او لوی حکمرانان) او ۱۲۰ تنه دیپلوماتان ټول له پرچمیانو څخه غوره شوي وو.» ۱۸/ ۲۹ د داود- کارمل پټ جوړجاړی به له شوروي جنرال ولولو: « پرچمیانو په دغه پړاو کې د واک په موخه مبارزه کوله. هغوی د محمد داود د پلویانو سره اتحاد وکړ... ، جنرال محمد داود د پرچم د لارښوونکي هیآت په مرسته عملاً سپینه کودتا ترسره کړه.» ۴۹ / ۲۲- ۲۳ کله چې شوروي جنرال د پرچم د لارښوونکي هیات په مرسته د سپینې کودتا خبره کوي معنی یې دا کیږي چې د پرچم مشرتابه کودتا ته د چمتووالي په پړاو کې ټاکونکی رول لوبولی دی. د دې لپاره چې د محمدداود او پرچم ترمنځ ائتلاف همغسې پټ په تیارو کې پاتې شي د پرچم د فرکسیون مشرتابه په حکومت کې ترسترگو نشو خو دوهمه کتگوري پرچمیان او همدارنگه پټ پرچمیان په لوړو دولتي څوکیو وگومارل شول. پربله خوا د پرچمیانو د پیژندل شوو څیرو خپلوان هم په سترو دولتي مقامونو مقرر شول چې کیدای شي د پکتیا د قول اردو د بولندوی په توگه د کارمل د متقاعد پلار تورن جنرال محمد حسین ، د پروان د والي په توگه د صمداظهرد پلار عبدالکریم عمرخیل او په پاکستان کې د وکیل تجار په توگه د نجیب الله د پلار اخترمحمد د مقرریدو یادونه وشي. د پرچم مشرتابه د جمهوري نظام د کړنلارو په جوړولو کې ښکېل وو. « کارمل د جون (چنگاښ) په پای کې د شوروي اتحاد کمونست گوند مرکزي کمیټه خبره کړه چې محمدداود له ده څخه غوښتي دي چې د حکومت په کړنلاره کې د کورني او بهرني سیاست په هکله تزسونه جوړکړي. ببرک کارمل ته د سیاسي مسئلو په هکله د شوروي اتحاد د کمونست گوند مرکزي کمیټې د ۱۹۷۳ ، ۱۸۲ -۹۲۷۱۶ مصوبې توصیې ورسول شې.د افغانستان د کورني سیاست په هکله د اړینو تدبیرونو په اړه تزسونه وړاندې کیږي.» ۵۰/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۵ پورتنی اقتباس د هغه تلګرام یوه برخه ده چې مسکو په کابل کې خپل سفارت ته استولی وو. دا که له یوې خوا د پرچم او محمدداود تر منځ د دوو ائتلافي ملګرو اړیکې ښیي له بله پلوه دا هم ښیي چې د پرچم مشرتابه د مسکو سره په همغږۍ کې د جمهوري دولت د کړنلارې په جوړولو کې ښکیل وو. د داود- کارمل ترمنځ د ائتلاف په اړه نه یوازې کورنیو او بهرنیو څېړونکو څرګندونې کړې بلکې پخپله د ببرک کارمل ځینې وینا وې ښیي چې د داود- کارمل ترمنځ د پاچاهي نظام د راپرزولو په موخه جوړجاړی شوی وو . کارمل د۱۹۸۳ کال د نوامبرپه میاشت کې پخپله یوه وینا کې وایي :«زه اعتراف کوم په یوه پړاو کې مو د محمدداود سره همکاري وکړه چې شاهي نظام له منځه یوسو ترڅو په بل پړاو کې انقلاب ته لار هواره کړو. » ۱۷۴/۳۲

د پورتنیو څرګندونو په رڼا کې او د کودتا وروسته په جمهوري دولت کې د پرچمیانو ستره ونډه پردې دلالت کوي چې د محمدداود او پرچم د فرکسیون ترمنځ پټ جوړجاړی شوی وو.خو د کودتا وروسته بهیراو پیښې ښیي چې یا داوړه خواوې یو بل ته رښتینې نه وې او خپل ځانګړي پلانونه یې لرل یا دا چې حالات داسې راغلل چې مجبوراً د یوبل په وړاندې ودریږي. په لومړي حالت کې د دې جوړجاړي څخه د محمداود موخه دا وه چې د پرچم څخه د یوې وسیلې په توګه کار واخلي. د هغوی پرمټ واک ترلاسه او د خپل دریځ د پیاوړي کولو وروسته پرچمیان خپل سازمان منحل او د نوموړي ترمشرۍ لاندې فعالیت وکړي او که دا ورسره ونه مني له واکمنۍ یې وشړي . د محمد داود دا هوډ هغه مهال بربنډ شو چې کله هغه په کال ۱۹۷۷ کې سعودي ته سفر درلود ده « سعودیانو ته وویل چې دی به پر کمونستانو وار د مخه کړي ، داسې چې دی به هغوی د غرمې ډوډۍ لپاره وغواړي ، مخکې له دې چې هغوی یې د ماخستن ډوډۍ ته حلال کړي. » ۳ / ۱۹۶ پربله خوا پرچم غوښتل په ټولنه کې د محمدداود له اعتبار څخه ګټه پورته کړي د نوموړي سره په کودتا او واکمنۍ کې د ګډون له امله ځان پیاوړی کړي د محمداود په واسطه خپل سیالان وځپي او د هیواد د سیاست د ډګر یکه تاز پاتې شي او په اړین وخت کې محمدداود له ډګره وباسي .« یوه پرچمی د دې پوښتنې په ځواب کې چې محمدداود واقعاً یو مطلوب شخصیت دی ؟ وویل: فرق نه کوي. هغه خپلو موخو ته د مخکښ په توګه استعمالوو، هر وخت چې لازم شي له منځه یې وړو» ۲۰/۳۲ همدارنګه پدې اړه فضل احمدعبدیاني چې د شوروي اشغال پر مهال د کندهار والي پاتې شوی دی د خلقیانو د واکمنۍ پرمهال د جنرال عبدالخلیل سره بندي وو د خلیل څخه د داودخان سره په کودتا کې د پرچمیانو د ګډون په اړه پوښتنه کړې او هغه په ځواب کې ورته ویلي وو:« د ببرک کارمل په مشرۍ موږ یو شمېر پرچمیان د پلچرخي دښتې ته راتلو او د یوې ونې د سیورې لاندې مو پدې دښته کې پټې غونډې کولې ...، پدې غونډو کې پرېکړه وشوله واک ته د رسېدو او د رژیم او سلطنتي کورنۍ د له منځه وړلو لپاره د دې کورنۍ د ننه استفاده وکړو. لدې امله داودخان غوره کس دی چې د دې موخې ته د هغه په واسطه رسېدلی شو.داودخان په خپله هم غوښتل واک ته ورسېږي ...، لکه څرنګه چې هغه وطندوست او ترقي غوښتونکی وو او تل یې د رژیم د له منځه وړلو لپاره فعالیت کاوه موږ هم په زیرکتیا او بشپړ احتیاط ورسره یوځای شوو او د کودتا پلان مو د داودخان سره طرحه کړ او بریالي شوو. موږغوښتل د جمال عبدالناصر پلان په راتلونکي کې په افغانستان کې پلی کړو.»۵۱ په مصرکې جمال عبدالناصر هم د جنرال نجیب سره ګډه کودتا وکړه د کودتا وروسته یې خپل ملګري په حساسو مقامونو وګومارل او بیا یې جنرال نجیب له ډګره وایست. د جمهوریت پنځه کلنې واکمنۍ وښودل چې دواړه اړخونه (داود او کارمل) یو بل ته رښتیني نه وو. سید شمس الدین مجروح هم پدې اند دی او لیکي:« هغه (داود) غوښتل چې دا وګړي د شوروي حکومت د غولولو په موخه په خپله ګټه استعمال کړي او کله چې په حالاتو مسلط شو هغوی له منځه یوسي (چې وروسته یې پدې کار لاس پورې هم کړ) خو هغوی غوښتل دی د یوه پله په څېر خپلو موخو یعنې د کمونست ګوند واک ته په رسولو سره استعمال کړي. مجروح د دواړو اړخونو د دې لوبې په اړه لاندې بیت راوړي:

من از کار دزد و تویی دزد مزد
کجا خیر ماند میان دو دزد

ژباړه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د کار غل یم او ته د اجورې غل یې
د دوو غلو تر منځ کله خیر پاتې کېدای شي

د پرچم په نامه سازمان د نیمې پیړۍ شتون ښیي چې د طالبانو د واکمنۍ پرته د ټولو واکمنیو برخه وو او د هغو په وړاندې درېدلی هم دی. دا بیا ښیي چې پرچم د هرچا سره وو، خو د هیچا سره نه وو، هغه خپلې آجنداوې او نقشې لرلې چې مسکو ورته جوړولې .
د داود- کارمل د ائتلاف په هکله اړینه بریښي لاندې دوو پوښتنو ته ځواب ولټول شي:
۱- څه ډول انټرناسیونالست کارمل د ناسیونالست داود سره اړیکې ټینګې کړې او خبره دې ته و رسیږې چې په نا قانونه کار (پوځي کودتا) لاس پورې کړي؟
۲- کومو ګډو ټکیو دې ته لار هواروله چې ظاهراً دا دوه متضاد شخصیتونه ګډ دریځ غوره کړي ؟

د داود- کارمل د اړیکو د ټینګولو په اړه د میرمحمدصدیق فرهنګ او محمدحسن شرق څخه یادونه کیږي او شرق بیا فرهنګ د سلطنتي کورنۍ سره د کارمل د ټینګېدو وسیله ګڼي. ښایي د فرهنګ له لورې د کارمل اړیکې له سلطنتي کورنۍ سره ټینګې شوې وې ځکه چې د فرهنګ کورنۍ د سلطنتي کورنۍ له خورا ډاډمنې کورنۍ څخه شمېرل کېده . څرګنده ښلګه یې د پاچا له لورې د اساسي قانون د جوړولو په اووه کسیزه کمیټه کې د فرهنګ او د هغه د وروړ سیدقاسم رښتیا شاملول وو. بل دا چې د فرهنګ زوی میرمحمد امین فرهنګ د پاچا باجه هم دی. سربېره پردې نورو دوو لاملونو هم رول درلود چې کارمل د سلطنتي کورنۍ سره اړیکې پیدا کړې. یو یې د ده کورنۍ تړاو دی. د هغه پلار جنرال محمدحسین د پاچاهي دورې یو مقتدر جنرال او واکمنې کورنۍ ته نږدې سړی ګڼل کیده. هغه مهال د پوځ هغه غیرمحمد زي افسران جنرالۍ ته رسیدل چې سلطنتي کورنۍ ته یې خپله وفاداري ثابته کړې وې.همدې مقتدرو جنرالانو او د کورنۍ غړو یې د دربارسره اړیکې لرلې چې کارمل د سلطنتي کورنۍ د غړو او په هغو کې د محمدداود سره د دوستۍ او ملګرتوب مزي ټینګ کړي دي. له همدې کبله د وخت سیاسي ډلو پرچم درباري یا سلطنتي کمونست ګوند باله. غوث الدین فایق د محمدداود له قوله لیکي :« د معلوماتو له مخې ببرک کارمل او اناهیتا د پاچا سره اړیکې ټینګې کړې دي » ۵۲/ ۲۱ همدارنګه د وخت یو ژورنالست زمان ستانزی چې د محمدداود له ډاډمنو کسانو څخه دی اود محمدداود سره یې د هغه د واکمنۍ په وروستۍ میاشت کې لیدلي او هغه ورته ویلي وو :« ببرک کارمل ته ما وده ورکړه، فاکولتې ته مې ورساوه، د زندان څخه مې آزاد کړ خو دا خاین زما سره خیانت کوي .» ۶/۵۳ سربېره پردې د داود - کارمل د ائتلاف لامل د دواړو د سیاسي افکارو نږدیوالی هم دی . د محمدداود کودتایي ملګرۍ محتاط لیکي:«کله چې سردار داود د شوروي خلکو د وطنپالنې په هکله ویل ،د احساساتولاندې راتللو او د خپلو څرګندونو د پیاوړتیا لپاره یې عادت درلود ووایي خدای شاهد دی چې دا خلک څومره د خپل هیواد سره مینه لري. دا جمله د سردار داود تکیه کلام ګرزیدلې وه...، لومړی دا چې د غربي دموکراسۍ نه کرکه لري او هغه د ټولنې لپاره د منلو وړ نه ګڼي. دوهم دا چې په افغاني ډوله شرقي دموکراسۍ باور لري. ټولنیز مالکیت او افغاني فرهنګ. » ۵۴/ ۴۹ ، ۵۱
له پورتنیو څرګندونو څخه معلومیږي چې محمدداود هم د کارمل په څیر شوروي سوسیالستي نظام تائیداوه. د کارمل او محمدداود د اړیکو په ټینګولو کې بهرنۍ لامل شوروي اتحاد دی. شوروي اتحاد د افغانستان سره دوستانه اړیکې لرلې او زیات شمیر متخصصین یې چې بیله شکه په هغو کې د نوموړي هېواد د څارګرې ادارې غړو شتون درلود په افغانستان کې فعالیت درلود.دا ډول اړیکو شوروي اتحاد ته د یوه زبرځواک په توګه دا امکانات ورکړي وو چې یو شمیر افغانان وپیږي. حتي هغوی په سلطنتي کورنۍ ، کابینه او هغو ته نږدې کسانو کې ژورې ریښې وځغلولې. یو د دغو افرادو څخه کارمل وو . پربله خوا مسکو د پښتونستان د مسآلې په اړه د افغان حکومتونو له دریځه ملاتړ کاوه چې په سلطنتي کورنۍ کې محمدداود د پښتونستان له مسالې سره زیاته لیواتیا لرله.له همدې امله یې کارمل هڅولی دی چې د محمد داود د پالیسیو او په هغو کې د پښتونستان د مسآلې سره علاقه وښیي او د پښتونستان د اتحادیې غړیتوب ترلاسه کړي . د محمدداود او کارمل ترمنځ دا ډول نږدې اړیکې د دې ښکارندوی دي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړو شوروي اتحاد ته ځانګړی ارادت درلود ،لدې کبله يې د پوځي کودتا له لارې د پاچاهي نظام د نسکورولو په موخه پټ جوړجاړي ته هڅولي وو او د ۱۹۷۳ کال د جولای په اوولسمه يې خپل پلان پلی کړ. البته شورويانو هغه مهال داود- کارمل وهڅول په کودتا لاس پورې کړي چې صدراعظم موسی شفيق لويديځ ته د نږدې کېدو په لور ګامونه اوچت کړل.

د دموکراسی لسيزې ته کتنه

د دموکراسی د لسيزې د پايښت موده لس کاله ځلور مياشتي او اته ورځې وه چې پيلوونکي او ختمونکي يې د سلطنتي کورنۍ غړي وو. د دې معنی دا شي چې دې کورنۍ هم کړل او هم يې ريبل. د دموکراسی د لسيزې له بهيراو په تيره د پاچا له کړنو څخه بريښي چې د هغه له انده د مشروطه پاچاهۍ اعلانول او محمدداود د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه د سياسي فعاليت نه محروممول پر محمدداود به داسې بريښنايي شوک شي چې هغه د بيا خوځښت او درېدو جوګه نشي او پدې توګه د هغه له شره ځان خلاص کړي. خو دې بريښنايي شوک محمد داود په خوځښت راووست کودتا يې وکړه او دا کودتا داسې قوي بريښنايي شوک شو چې د يوې زلزلې په شان يې ټکانونه تردې دمه نه دي دريدلي. که په رښتيا سره د پاچا موخه په هيواد کې د ولسواکۍ ټينګښت وو نو بايد چې د دموکراسی د ودې لپاره يې هغه ګامونه پورته کړي وای چې په نورو ولسواکه ټولنو کې تجربه شوي وو. خو د سياسي ډګر څخه د محمدداود د ايستلو پرته د مشروطه پاچاهۍ د ټينګښت په موخه کوټلي ګامونه اوچت نشول. پاچا تمه لرله په هيواد کې د مشروطه پاچاهۍ په ټينګولو سره د سلطنتي کورنۍ د غړو ترمنځ تربګنيو ته د پای ټکی کيږدي او محمدداود غلی کړي. د پاچا له لوري محمدداود ته بريښنايي شوک کومه ګټه ونکړه ، هغه ګواښ چې ترې بېرېده بالاخره داسې حالت غوره کړ چې دی بيواکه کړي.که چيرې په کال ۱۹۶۳ کې د مشروطه پاچاهۍ د اعلان څخه موخه په هيواد کې د ولسواک نظام ټينګښت وو نه دا چې محمدداود له سياسي ډګره وايستل شي ټولواک ته پکار وو چې د نوي اساسي قانون د پلې کولو لپاره يې له ټولو امکاناتو ګټه پورته کړې وای . د دې نوې تګلارې د بريالی ودې لپاره چې د وخت غوښتنه او د هيواد د اقتصادي ـ ټولنيزو ستونزو د حل يوازينۍ چاره وه ټولو (پاچا ،سلطنتي کورنی ، حکومتونو، پارلمان ،مشروطه غوښتونکو، سياسي ګوندونو او سياستوالو) ته پکار وو چې د دې بهير د ودې لپاره يې مټې بډ وهلي وای چې له بده مرغه داسې څه ونشول. ټولو د دې پړاو چې د دې نوي پيل شوي سياسي بهير د ودې لپاره هڅې وکړي خپلو سياسي موخو ته د رسيدو په خاطر يې د هغې څخه د يوې وسيلې په توګه کار واخيست. دلته دي چې شخصي او ګروپي ګټو ته د ملي او وطني ګټو په پرتله لومړيتوب ورکول کيږي.

اوس به د دموکراسی په لسيزه کې د ولسواک نظام د ودې، ټينګښت او پايښت په اړه د پورته يادو شوو بنسټونو، سياستوالو او پاچا دريځ ته ځغلنده نظر واچوو:

۱ـ ټولواک محمدظاهرشاه : پاچا د قانوني پاچاهۍ د نوښتګر په توګه د دموکراسی په وده کې د هرچا په پرتله ټاکونکی رول درلود ځکه چې په نوي اساسي قانون کې ۹۰ مادې پاچا ته لاندې واکونه ورکړي وو:

۱ ـ د وسلوال پوځ اعلی سرقوماندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د جګړې او متارکې اعلان.

۳- د لویې جرګې دایرول او پرانیستل.

۴- د شورا د عادي غونډو پرانیستل.

۵- د شورا د فوق العاده غونډې دایرول او پرانیستل.

۶- د شورا انحلا ل او د نویو ټاکنو د فرمان صادرول.

۷- د قوانینو توشیح او د هغو د انفاذ اعلان.

۸- د تقنیني قوانینو صدور.

۹- د دولتونو تر منځ د تړونو د تړلو د اعتبارنامې ورکول.

۱۰- د دولتونو تر منځ د لوزنامو توشیح.

۱۱ - د صدراعظم ګومارل او د هغه د استعفی منل.

۱۲- د مشرانو جرګې د انتصابي غړو او د نوموړې جرګې د رئیس ټاکل.

۱۳- د قاضي القضات او د سترې محکمې د غړو ټاکنه.

۱۴- د قاضیانو ټاکنه او تقاعد.

۱۵- په بهرنیو هېوادونو کې د افغانستان د سیاسي نمایندګیو د مشرانو ټاکنه.

۱۶- په نړیوالو مؤسسو کې د افغانستان د دایمي استازو ټاکنه او د بهرنیو سیاسي استازو د اعتمادنامې منل.

۱۷- د مجازاتو تخفیف او ښننه .

پاچا ته پکار وو چې د دې واکونو څخه یې د ولسواکۍ په وده کې ګټه پورته کړې وای او حکومتونه یې هڅولي وای چې د اساسي قانون متمم قوانین او لوایح جوړ، پارلمان هغه تصویب او دی یې توشیح کړي. په نوي اساسي قانون کې د سیاسي ګوندونو اوغونډو او ولایتي جرګو جوړولو ته اجازه ورکړل شوې وه خو پاچا د پارلمان له لوري تصویب شوي دا قوانین د خپل کار د میز په جعبه کې بندي کړل. په نړۍ کې داسې هېواد نشته چې د دموکراسۍ نظام یا پارلماني سیستم ولري او هلته سیاسي ګوندونه د قانونی فعالیت حق ونلري. همدا راز د هر هیواد د ملي امنیت د ټینګښت، د انارشۍ د مخنیوي او د دموکراسۍ د سالمې ودې لپاره د غونډو د جوړولو اړونده قانون او مقرراتو شتون یوه حیاتي اړتیا ده. د دموکراسۍ په لسیزه کې د ګوندونو اوغونډو د جوړولو د قانون په نشتون کې ګوندونو غونډې رابللې، حکومتي ضد مظاهرې یې سمبالولې او لاریونونه یې تر سره کول خو چا نه ترې پوښتل چې تاسو د کوم قانون پربنسټ را غونډ شوي یاست ؟ دې ناقانونه ګوندونو په پوهنیزو بنسټونو کې د تدریس بهیر اخلالاوه ، شخړې او جګړې یې سره کولې چې مرګ او ژوبله یې هم لرله خو بیا هم داسې بنسټ نه تر سترګو کیده چې د دې خپلسرو سازمانونو د بنسټ ایښودونکو او د لاریونو او مظاهرو سمبالوونکي د قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

منګولو ته وسپاري. خبره دې ته رسېدلي وه چې« په ۱۹۷۰ کال کې ببرک کارمل د ولسي جرګې په عمومي غونډه کې وویل چې ، تردې وروسته به د خلق دیموکراتیک جریان ته د خلق دموکراتیک حزب ویل کیږي ده دغه مطلب په دري او ماتې ګوډې انګریزي ژبو وواېه چې د ده وینا د ولسي جرګې په جریده کې ثبت شوې ده . څرنګه چې ده د قانون ترانفاذ د مخه خپله ډله د حزب په نامه اعلان کړه ، ډېرو وکیلانو داسې فکر کاوه چې دی به د دغه مشهود جرم په وجه تر عدلي او قانوني تعقیب لاندې راسي خو حکومت دغې موضوع ته توجه ونکړه. » ۴۱/ ۱۴۳ د ولایتي جرګو د قانون نشتون د دې لامل ګرزېدلی وو چې ولایتي جرګې جوړې نشي. څرنګه چې د مشرانو جرګې دریمه برخه د ولایتي جرګو له استازو جوړېدله نو لدې امله مشرانو جرګه نیمګړې وه او نصاب یې نه پوره کیده پردې بنسټ د دموکراسی د لسیزې د مشرانو جرګې ټولې پریکړې او مصوبې غیر قانوني وې. سربېره پر دې پاچا د حکومت په چارو کې مداخله کوله او د حکومت د مشرانو واکونه یې محدود کړي وو. د پاچا لخوا د حکومت په چارو کې لاسوهنه د محمد یوسف او عبدالظاهر لاندې څرګندوني ثابتوي :« کله چې زه د افغانستان صدراعظم سوم ماهیله درلوده چې پاچا به د حکومت په کارونو کې مداخله ونه کړي خو پاچا د سلطنت مقام دومره کښته کړ چې د حکومت په ټولو کارونو کې یې مداخله کوله .» ۵۵/ ۲۱- ۲۲ «ده د خپلې کابینې د هیڅ یوه غړي څخه خبر نه درلود، یوازې یې د وزیرانو ورکړل شوی لست اعلاناوه.» ۵۶/ ۶۹ پردې اساس ویلی شو چې د دموکراسی په لسیزه کې د انارشۍ ، د کابل پوهنتون او پولتخنیک د تدریس د بهیراخلال پېره د هرچا نه زیاته پر پاچا پرته ده. د پاچا دې ډول دریځ ځوانه دموکراسی سخته زیانمنه کړه او د دموکراسۍ د نه ودې، د حکومتونو د پرله پسې ړنګیدو او د پراختیایي پروژو د نه پلي کیدو او د ټولنیزو ستونزو د نه حل کیدو له لاملونو څخه یو لامل وګرزید.د پاچا نرم مزاج ته په کتو سره فکر کیږي چې د دموکراسۍ ودې ته د هغه نه لیوالتیا د خپلې کورنۍ د غړو د فشار له امله وي.

۲- سلطنتي کورنۍ: د پاچا سربېره د سلطنتي کورنۍ نورو غړو د دولت د دری ګونو قواوو په چارو کې لاسوهنه کوله. د پارلمان په چارو کې د دې کورنۍ د غړو لاسوهنه د محمدآصف آهنګ لاندې مرکه جوتوي :« د دې خلکو یو شمیربیسواده خلک وو ټول فکر یې پدې څرخېده چې سهار له کوره ووزم د دارالامان ماڼۍ ته لاړشم او له سردارولي نه هدایت واخلم او نور یې هغه کسان وو چې د سرداردادوخان پلویان وو او هغوی کارهرج او مرج ته ورساوه ، حتی په شورا کې د شاه ولي خان په لمسون یو شمیر وکیلان و ډبول شول. هغه مهال له یوې خوا خارجي لاسونه داخل شوي وو او له بلې خوا د سردارولي خان او سرداردادوخان بازار تود وو. سرداردادود او سردارولي اصلاً په دموکراسی عقیده نلرله او قانون یې نه غوښت ...، ځکه دوی افغانستان هرج او مرج ته یووړ .»۵۷ هغه وخت سردار محمدداود د سردار عبدالولي په پرتله دموکراسۍ ته ژمن بریښېده خو د دموکراسی په لسیزه کې د نوموړي د کړنو په هکله ډګرجنرال عبدالرزاق لیکي : «محمدداودخان د مشروطه پاچاهي نظام مخالف وو خو څرګند فعالیت یې نه کاوه بلکې په پټه او د ځمکې لاندې فعالیت یې درلود. په پارلمان کې یې په ګوندونو کې لاس درلود او په هېواد کې یې نا آرامیو ته لمن وهله دا د څو حکومتونو د نسکورېدو سبب شول. »۵۸

۳- حکومت : لکه څرنګه چې لیدل کیږي د دموکراسۍ په کلونو کې اووه حکومتونه او پنځه صدراعظمان (محمدیوسف، محمدهاشم میوندوال، نوراحمد اعتمادي، عبدالظاهر، محمد موسی شفیق) یو په بل پسې راغلل. دا بیا ښیي چې د دموکراسی د لسیزې حکومتونه پخپله د کړکېچ سره مخامخ وو. د دې کړکېچ کچه دومره ژوره وه چې د انتقالي دورې وروسته د محمد یوسف حکومت څلور ورځې هم دوام ونکړ . پردې اساس د دې حکومتونو څخه د ولسواکۍ د ودې او د ټولنیزو- اقتصادي ستونزو د حل تمه یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوب او خیال وو. د دې کړکیچ اصلي لامل دا وو چې حکومتونه په پارلمان کې د غښ ګوند یا د ګوندونو د تلوالي پر اساس نه جوړېدل . صدراعظم چې د پاچا له لوري د کابینې په جوړولو موظفېده اړ کېده چې پاچا خپل ملاتړی وګټي چې د خپل نفوذ له امله د صدراعظم ملا ور وتړي.

۴- پارلمان : ولسي جرګې ته استازو په انفرادي ډول ځانونه کاندیدول .« ځینو وکیلانو به په ټوکه ویل چې په ولسي جرګه کې ۲۱۶ حزبونه غړیتوب لري . » ۴۱/ ۱۴۴دې ۲۱۶ تنو استازو هر یوه ځانله خپل لیدلوری درلود.له بله پلوه د هغوی غټه برخه د سلطنتي کورنۍ د ځواکمنو غړو تر اغېز لاندې وه. یوشمیر به یا خپل نظریات او یا د خپلو اړونده سازمانونو تګلارې په ولسي جرګه کې مطرح کولې او ځینو به د خپلو سلطنتي یا حکومتي حامیانو د ارادې پربنسټ په پارلمان کې دریځ نیو چې هغه معمولاً پدې راتاویده چې پارلمان داسې قوانین او لوایح تصویب نکړي چې د حکومت اقتدار ته ګواښمن تمام شي. لدې امله د ولسي جرګې عمومي غونډې په جر او بحث تیریدې یا به نصاب نه پوره کیده. په ولسي جرګه کې پرله پسې بحثونه ، د استازو له لورې د خپلو اړونده سازمانونو معرفي کول او د نصاب نه پوره کیدل د دې سبب ګرزیدل چې ولسي جرګه خپلې دندې چې د اړینو قوانینو تصویب او د حکومت د چارو څارنه ده ترسره نکړي چې دا پخپله د ځواني دموکراسۍ د ودې او د قانون د حکومت د جوړولو په چاره کې ستر خنډ وو. د پارلمان او حکومت ترمنځ دا ډول بې باوري او مخامتیا په دموکراسۍ خپل منفي اغیز درلود.

۵- مشروطه غوښتونکي: مشروطه غوښتونکو او سمونپالو له نوي سیاسي بهیر سره لیوالتیا ونه ښودله . هغوی دموکراسۍ ته د پاچا په ژمنتوب او رښتینولۍ باور نه درلود.له بله پلوه د دموکراسۍ پلي کوونکي هغه کسان وو چې د مشروطه پاچاهۍ مخکې یې د استبداد او اختناق مخینه لرله. نو دا به معجزه وي چې د دموکراسۍ دښمن په دموکرات واوړي. د دموکراسۍ د اعلان سره سم سیاسي بندیان چې غوڅ اکثریت یې مشروطه غوښتونکي وو، د بې خوځښته موجوداتو په شان له زندانونو څخه راووتل چې دموکراسۍ ته د مرستې او چوپړ جوګه نه وو او هغوی چې په فزیکي او رواني لحاظ غښتلي وو لیوال نه وو چې پدې لار کې همکاري وکړي. ځکه چې د سلطنتي کورنۍ مخینې ته په کتو سره دموکراسۍ ته د دې کورنۍ په ژمنتوب باور نه درلود. پدې هکله سیدقاسم رښتیا چې د اساسي قانون د مشورتي کمېټې غړی وو کله چې میرغلام محمدغبار د اساسي قانون په مشورتي کمیټه کې د ګډون څخه ډډه وکړه مراجعه وکړه چې هغه پدې کمیټه کې ګډون ته وهڅوي په ځواب کې ویلي وو:« حقیقت دا دی چې زه د دغه بهیر په رښتینولۍ او د هغو کسانو په صداقت اطمئنان او باور نلرم چې دغه بهیر یې منځته راوړی دی. زما په فکر دا هم لکه د سپهسالار د وخت یوه عوام غولوونکې لوبه ده زه نشم کولی او نه غواړم د دغسې ننداره لوبغاړی وم. » ۱۳ / ۱۸۳ همدا رنګه سردار محمد نعیم چې د هرچا نه یې زیات خپل د تره زوی پاچا او د نوموړي سلاکاران ښه پیژندل د پاچا له لوري ولس ته د آزادیو د ورکولو په اړه داسې ویلي وو: « زه د دې مسئلو په هکله کوم ځانګړی نظرنلرم. خو دومره وایم چې هیواد ته دموکراسي او آزادي پدې ډول نه راوړل کیږی . که په رښتیا سره غواړي خلکو ته آزادي ورکړي باید د زړه له کومې او واقعي وي.» ۱۳/ ۱۸۴ نوي نسل بیا د دموکراسۍ د اصولو هغه پوهه او تجربه نه لرله چې د دموکراسۍ ودې ته اغیزمن تمام شي. د تاجداره دموکراسۍ په هکله د مجروح د دې خبرې سره چې « د سیاسي ګوندونو پرته دموکراسي هغه ګاډی دی چې تیل نلري » سلیم عقل پوهاوي ته رسېږي. په هېواد کې د قانوني ګوندونو د نشتون له امله د پارلماني سیستم شتون په واقعیت کې هغه ناکامه هڅه وه چې د تیلو پرته ګاډی په خوځښت راولي چې هغه په خوځښت را نغی ځکه چې موټر بېله تېلو په خوځښت نه راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- سياسي ګوندونه: کله چې په يوه هيواد کې د سياسي ګوندونو قانون نه وي يقيناً هلته قانوني ګوند نشته. پردې بنسټ د دموکراسۍ په ودې او ټينګښت کې د ناقانونه ګوندونو د اغېز خبره معما او يا ټوکې ته ورته يوه خبره ده. سره لدې هغه مهال ګوندونو شتون درلود او فعاليت يې کاوه خو هغوی هم د لاسته راغلي فرصت څخه په اغيزمن ډول ګټه پورته نکړه بلکې هڅې يې پدې را تاويدې چې يوازې د حکومتونو په تګلارو نيوکې وکړي او د حکومتونو سره خپل مخالفت وښيي . د ګوندونو دا ډول دريځ څلور لاملونه درلودل.

لومړی - يو ناقانونه ګوند به څه ډول داسې دريځ ونيسي چې حکومت هغه ځانته ګواښ وګڼي څکه ترې پوښتل کېږي چې تاسې د کوم قانون له مخې خپل ګوند جوړ کړی دی.

دوهم- ځېنو ګوندونو د پرديو د ارادې او ديکتې له امله په لوی لاس حکومتونو ته ستونزې جوړولې.

دريم- ګوندونه د اړينې سياسي تجربې د نشتون له کبله د دې جوګه نشول چې ددې طلايي فرصت څخه د حکومتونو او نورو ټولنيزو بنسټونو سره د همکارۍ له لارې دموکراسۍ ته وده ورکړي او د دولت د اقتصادي- ټولنيزو کړنلارو د پلې کولو لپاره مرستندوی شي يا دا چې د متحدې دموکراتيکې جبهې د جوړولو له لارې د يوه ځواکمن سياسي اپوزيسيون په توګه په حکومتونو فشار راوړي چې د ټولنيزو- اقتصادي ستونزو د ليرې کولو په موخه کوټلې ګامونه اوچت کړي.

څلورم - اسلامپالو د خپلو سياسي او عقيدتي باورونو له کبله د دموکراسۍ مخالف وو او هغه يې غربي پديده ګڼله . هغوی په لوی لاس نوی دموکراتيک بهير اخلالاوه.

په کال ۱۹۶۹کې د کابل پوهنتون او پوليتخنيک د شپږ مياشتني تعطيل په اړه د وخت د سياسي ګوندونو چوپتيا او د اعتراض غږ نه پورته کول د هېواد د ټولنيز پرمختګ په وړاندې بې تفاوتي بربنډوي. هغه مهال هيڅ يوه ګوند پدې اړه د اعتراض غږ پورته نکړاو کله چې ددې عالي تعليمي مؤسسو د تړلو ګواښ ليدل کيده خپل پلويان يې ونه هڅول چې له مظاهرو لاس واخلي. حکومت پلوه ګوندونو نه يوازې اعتراض ونکړ بلکې هيڅکله يې هم د حکومت د کړنلارو او سياستونو په دفاع کې خپل پلويان واټونو او کوڅو ته راونه بلل او د پاچا له لوري يې خلکو ته د دې آزاديو د ورکولو په ملاتړ کوم حرکت ونکړ. د دموکراسۍ په لسيزه کې د زرنګار پارک چې د ګوندونو قرارګاه ګڼل کيده د پاچا د سلاکارخليل الله خليلی ترمشرۍ لاندې د زرنګار ګوند هيڅکله هم پدې پارک کې را څرګند نشو. لامل يې دا وو چې دا ګوند سلطنت يا حکومت پلوی ونه ګڼل شي او يا دا چې هغه د سلګونو کسانو د راټولولو وس نه درلود يا په بله وينا وګړنيز ملاتړ يې نه درلود. پداسې يوه حالت کې د سلطنت او حکومت هغه مخالف ګوندونه او سياستوال چې ملي او وطني ګټو ته ژمن هم وو په ځينو مواردو کې له دې وېرې د حکومت د مثبتو تګلارو په ملاتړ غږ نه را پورته کاوه چې د سيالو ډلو او حتی هغو سازمانونو څخه چې د سلطنت او واکمنۍ سره څرګند اوپټ تعلقات لرل د هغوی له لوري د دولت پلوه سياسي ګوندونو ټاپې ونه وهل شي. همدې رنګارنګ ګوندونو له يوې خوا پارلمان د خپلو ګوندونو د معرفي کولو لپاره ښه وسيله ګڼله له بله پلوه يې ځان په ټولنه کې د خلکو د خدمتګار په توګه د ثابتولو په موخه د حکومت او سلطنت مخالفت کاوه او په تبليغاتو کې يې حکومتي او سلطنتي ضد دريځ غوره کړی وو. غيرګوندي وکيلانو هم همدا ډول دريځ درلود.په پارلمان او پوهنيزو بنسټونو کې کله ناکله د سيالو سازمانونو د غړو او پلويانو ترمنځ شخړې ، نښتې او جګړې هم پيښيدلې ککړې پکې ماتېدلې او انسانان پکې وژل کيدل خو المتوکل علی الله محمدظاهرشاه په کاريزمير کې د خپلو ګلانو او د زراعتي فارم ننداره کوله او په هېواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يي د زورزياتی او د ناقانونه ګوندونو ناقانونه کړنو او مظاهرو مخنيوی نه کاوه او په بله خوا يي د هغوی روا غوښتنو ته هم مثبت ځواب نه ورکاوه. د دموکراسی د لسيزې يوه عجيبه ځانګړتيا دا وه چې مخکې به ښاروالیو ته ټاکنې ترسره کيدلې خو په دموکراسی کې به ښاروالان د کورنيو چارو د وزير په امر مقرريدل. د انتخابي ښاروالانو څخه د سلطنت او حکومتونو ويره لدې څخه وه چې ملي ګرايان، سمونپالان او کين اړخي ښاروالان نشي. سيدقاسم ربښتيا د خپل کتاب په ۳۰۶ مخ کې پدې اړه په ځانګړې توګه د غلام محمد فرهاد څخه اندیښنه څرګندوي چې بيا د کابل ښاروال نشي. دلته ليدل کيږي چې حکومتونه د هغه چا او هغه ډلو څخه ويره لرله چې د ستر افغانستان او په هېواد کې د بنسټيزو سمونونو او بدلونونو په موخه مبارزه کوله.

که چيرې د دموکراسی د لسيزې بهير ته وکتل شي لاندې پايلې ترې راوزي:

- مشروطه پاچاهی ته تګ په هېواد کې د يوه سياسي انقلاب پيل وو که لدې سياسي تحول څخه ټولو ملاتړ کړی وای د يوه پرمختللی او آباد افغانستان جوړيدل شوني وو .

– د پارلماني نظامونو لرونکو هيوادونو خلاف د افغانستان د۱۹۶۴ کال اساسي قانون دا تشه درلودله چې پاچا د زياتو واکونو څخه برخمن او صدراعظم د هغو څخه بې برخې وو.پاچا د ملي حاکميت د ممثل او د دولت د مشر په توګه مکلف نه وو چې د صدراعظم مشورو ته پام را وګرزوي.

– د پاچا له لوري د دموکراسی د نهادينه کولو په موخه د نيمګړو ګامونو اوچتول ، په ځينو مواردو کې بيغوري ، د دموکراسی د ودې او پرمختګ مخنيوی، د پاچا او سلطنتی کورنی د غړو لخوا د پارلمان او حکومتونو په چارو کې لاسوهنې او حتی د خنډونو جوړول.

– د حکومتونو د پرله پسې ړنګيدلو پايله دا کېدله چې د هېواد زياتېدونکې ټولنيزې – اقتصادي ستونزې حل نشي.

- د اجراييه او تقنينه قواوو ترمنځ د همغږی او پوهاوي نشتون.

– د خلکو د زياتوغوښتنو او د حکومتونو د کمزورې وړتيا ترمنځ ستر واټن.

- د سياسي کړيو ترمنځ د همغږی او ګډې همکاری نشتون.

پورتنيو څرګندونو ته په کتوسره د تاجداره دموکراسی ناکامي په دريو ټکو(د سياسي ګوندونو پرته پارلمان ، بې واکه صدراعظمان او ټکني ټولواک) کې خلاصه کېدای شي.

د جمهوريت ټينګښت

د ۱۹۷۳ کال د جولای په اوولسمه(۱۳۵۲ کال د چنګاښ شپږويشتمه) د سهار په اوو بجو او شلو دقيقو د کابل راډيو وياند وويل:« اوس به تاسو د سردارمحمد داود وينا واورئ . »محمدداود ولس ته د سلطنت د نسکوريدو او د جمهوريت د ټينګښت زيری ورکړ او دې سياسي بدلون ته يې د چنګاښ (سرطان) انقلاب وواييه . دا بدلون د محمد داود په مشری د سپينې پوځي کودتا په پايله کې را منځته شو. کودتا داسي مهال ترسره شوه چې پاچا څلور ورځې مخکې د چنګاښ په دوه ويشتمه د درملنې په نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګلستان ته تللی وو او د کودتا پر مهال هغه د ایټالیا په یوه جزیره کې استراحت کاوه. د پاچا پلویان وایې چې د پاچا سترګه د والیبال د لوبې پرمهال خوږ شوې وه .پربله خوا بیا د پاچا د یوه موټروان له قوله«ملکې د کومې موضوع په سر په هغه باندې د بیاتې په وارکولو سره د هغه سترګه زیانمنه کړې وه .» ۱/ ۳۱ د دې کودتا ځانګړتیا پدې کې ده چې ټاکونکی رول پکې په ارګ کې د پرتې شاهي فرقې د ټانک ټولې او د سلطنتي کورنۍ غړي محمدداود ولوباوه.دا د دې معنی لري چې کودتا د سلطنتي کورنۍ د غړي له لوري او له ارګ نه پیل شوله. کودتا بیله کوم مقاومته د شپږو- اوو تنو انساني تلفاتو په لرلو سره چې یوازې دوه تنه په ډزو کې او نور په ترافیکي پېښو کې ووژل شول د محمدظاهر څلویښت کلنې پاچاهۍ ته د پای ټکی کېښود.په وژل شوو پوځیانو کې د کودتا مرکزي لوبغاړی لومړی بریدمن حبیب الله زرمتي د ارګ د ټانک د ټولې کفیل هم شامل وو. هغه د کودتا د بري د اعلان وروسته د کابل سیند ته د نوموړي ټانک د لوېدو له امله ووژل شو. کودتا داسې پلان شوې وه چې د چنګاښ د ۲۶ د شپې په یوه نیمه بجه به د تورن فیض محمد (د بالاحصار د کوماندو د قطعي د حرکاتو آمر) په مشرۍ کوماندویان د ارګ جنوبي دروازې ته ځانونه رسوي او دروازه به عبدالرشید ځدران چې په همدې دروازه کې دنده لرله او د تورن پاچاګل وفادار له لوري کودتا ته جذب شوی وو پرانیزي ، کوماندویان به ارګ ته ننوزي او دا مهال به د ټانک ټولی د حبیب الله زرمتي په قومانده په خوځښت راځي چې څلورچین (عرادې) ټانکونه به د محمداسلم وطنجار په مشرۍ په ارګ کې د شاهي فرقې د خوځښت مخنیوی کوي او شپږ ټانکونه به د کوماندو د یوه بلوک سره ګډ د لومړۍ او دویمې منتظره قطعې چې وضع الجیش یې د ارګ ختیځ ته د پخواني زاړه ګمرک په ودانۍ او د دهمزنګ د محبس تر څنګ قرار درلود د خوځښت د مخنیوي په موخه استعمالیږي. د کوماندو نور پرسونل به د ښاري انضباط د ټولې په مرسته چې قوماندان یې لومړی بریدمن احمدضیا مجید د اردو د استخباراتو د رئیس زوی د نورو کودتایي افسرانواو وړوضابطانو سره ګډ چې د ښار په مختلو ځایونو کې ځای پرځای شوي وو جګپوړي پوځي او ملکي چارواکي نیسي او موقتي توقیف ځای په کارته پروان کې د کابل د میوندوات د ترافیکو د افسر عبدالقدیر نورستاني کور ته لېږدوي. همدا راز د خواجه رواش او بګرام په هوایي ډګرونو کې د قوماندانانو د نیولو لپاره د هوایي اوهوایي مدافعې کودتایي افسران او واړه ضابطان ګومارل شوي وو. د په نښه شویو لوړ پوړو ملکي او پوځي مشرانو او قوماندانانو د نیولو وروسته به د څلورمې او پنځلسمې زغروه والو قواوو ټانکونه او زغره وال ګاډي د ښار په څلورلارو او مهمو سیمو کې ځای پرځای کیږي او جنګي الوتکي به د کابل ښار او د هغه شاوخوا نمایشي پروازونه ترسره کړي. سربیره پردې یوه ډله د مرکزي اتومات ټیلیفون د فعالیت د شنډولو په موخه ګومارل شوې وه.کودتاچیانو د سهار تر پنځو بجو پورې خپلې ورسپارل شوې دندې ترسره کړې. یوازې د سردارعبدالولي په استوګنځي د حبیب الله زرمتي ټانک یو ډز وکړ چې د دې ډز وروسته سردار توپانچه په لاس د پاچاګل وفادار له لوري ونیول شو. همدا راز د ټانک یو ډز په ارګ کې په شمالي برج شوی چې د برج یوه برخه یې ونړوله . په کودتا کې د ګډون کوونکو ستره برخه د هوایي او مدافعې هوایي او د ټانک د قواوو اړونده پوځیان وو.ګڼ شمیر یې د شوروي اتحاد د پوځي اکادمیو فارغان وو. کودتاچیان د مختلفو اندونو خاوندان وو خو ډیری یې د ا، خ، د، ګ د خلق او پرچم له ډلو سره اړیکي لرلې یا یې مینه وال وو. د راډیو له لارې د سلطنت د نسکوریدو د اعلان وروسته په هیڅ یوه پوځي بنسټ کې د ولایاتو په شمول د پاچا په ملاتړ څوک ونه دریدل. د کابل ښاریانو د خوښیو په ښودلو سره د کودتاچیانو هرکلی وکړ چې د خپلو ټانکونو او زرهپوښونو سره د ښار په ګوټ ګوټ کې ځای پرځای شوي وو. لومړۍ جنګي الوتکه چې هوا ته والوتله پیلوټ یې په ګاګارین مشهور خلقي جګړن میرغوث الدین خوستی وو. همدا راز لومړۍ چورلکه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کودتا په شپه د کابل د هوايي ډګرڅخه د بګرام هوايي پوځي ډګر ته والوتله ترڅو د نوموړي ګارنيزيون نيول شوي مشران راوړي پيلوټ يې خلقي اسدالله سروري وو. هغه مهال د پاچا په وړاندې نارضايتي لوړې کچې ته و رسيدله چې د هيواد په لويديځ کې د وچکالۍ له امله ګڼ شمېر خلک مړه او د کابل په شمول د هېواد نورو ښارونو ته کډه شول. د وچکالۍ ځپلو خلکو ربړوونکې حالت لدې نه جوتيږي چې هغوی اړ شوي وو خپل اولادونه د توکو په شان وپلوري. هغه مهال « د افغانستان په لويديځ کې ملايانو د لمانځه وروسته د پاچا د نسکوريدو لپاره دعاوې کولې.» ۳۲/ ۱۳ لدې کبله ولس لدې سياسي اوښتون څخه هرکلی وکړ اوهيله يې لرله چې نوې واکمنی به په دولت کې شته ناخوالو(فساد، رشوت ، بې عدالتی او بې قانونی) او په ټولنه کې وزګارتيا او فقر ته د پای ټکي کيږدي يا لږترلږه پدې لار کې د ګامونو د اوچتولو شاهدان وي. جمهوريت غوښتونکو او مترقي کړيو د نوي انقلابي دولت له مشر څخه دا تمه لرله چې هغه به په عمل کې د نوموړي په خبره د «قلابي دموکراسی» پرځای «واقعي دموکراسی» ته د تللو زمينه برابره کړي د هيواد د رکود، سکون او جمود واکمن حالت په خوځښت راولي او جمهوريت به ټينګ کړي.

مصيبت جوړوونکی بری

د اماني دولت له نسکوريدو وروسته افغانان د حبيب الله کلکاني د وحشت او د يحيی د کورنۍ د استبداد شاهدان پاتې شوي وو . له همدې امله کله چې شاه محمودخان خلکو ته د آزادې ساه کښلو ،د خپلو روا غوښتنو د څرګندولواو د سازمانو او ټولنو د جوړولو امکان ورکړ هغه ته يې د دموکراسۍ د پلار لقب ورکړ. خو وليدل شول چې د دې نوي وضعيت د پايښت موده لنډه وه او د صدراعظم په توګه د محمد داود د راتلوسره سم بيا هماغه پخوانی استبداد د دوی د خاورينو کورونو نابللې ميلمه شو ، خولې يې ور وتړلې او د دموکراسۍ او د مشروطيت د لارې د مبارزانو څخه نمجن زندانونه بيا ډک شول. د محمد داود د ګوښه کېدو او د مشروطه پاچاهۍ په راتلو سره بيا ولس د دې اوښتون څخه خوښي څرګنده کړه او هغې ته يې تاجداره دموکراسي وويله. دا بيا ښيي چې افغان ولس د خپلو واکمنو څخه يوازې دا هيله لرله چې دوی ته لږ ترلږه د آزادې ساه کښلو او د خپلوهيلو او غوښتنو د بيانولو حق ورکړي. د دې هيواد واکمنو افغانان پداسې توره تياره کې ساتلي وو چې ددې واقعيت د درک وړتيا يې نلرله چې حکومتونه يې مسوليت لري دوی ته د کار او زده کړو زمينه برابره کړي او د کار د نه لرلو له کبله دومره څه ورکړي چې له لوږې مړه نشي. د دموکراسۍ په لسيزه کې د سياسي ګوندونو د فعاليت، د بيان آزادی او د آزادو رسنيو د خپرونو مثبته لاسته راوړنه دا شوه چې د ولس لوستي برخه پدې وپوهيږي چې حکومتونه يې دا مسئوليت هم لري چې د نړۍ د نورو پرمختللو ټولنو په شان ورته د ژوند او کار شرايط چمتوکړي. د سرطان انقلاب څخه يې هرکلی او د جمهوريت څخه يې ملاتړ په همدې ټکي کې نغښتی وو. ځکه چې د سلطنت له نسکوريدو او د انقلاب د بري په مناسبت د محمداود وينا په دوو برخو ويشل شوې وه : لومړۍ برخه يې د دموکراسۍ د لسيزې انځور کښلو ته ځانګړې شوې وه او دوهمه يې د نوي انقلابي دولت د موخو بيانول وو. د انقلاب لارښود « د دموکراسۍ لسيزه قلابي دموکراسي ، د سلطنت سياست يې عوامفريبانه ،غيرعادلانه او ملي ضد » وګڼله او د انقلابي دولت موخې يې « د جمهوريت ، رښتيني او معقولې دموکراسۍ ټينګښت ، د خلکو د حقوقو خونديتوب او د افغانستان اکثريت خلکو ته خدمت » اعلان کړ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمهوري نظام په راتلو سره خلک نه دا چې د جمهوریت ، رښتیني او معقولې دموکراسۍ د ټینګښت شاهدان نه وو بلکې د پاچا د واکمنۍ پرمهال جوړشوی پارلمان منحل، آزادي رسنۍ تعطیل، د بیان آزادي او سیاسي فعالیتونه منع او د سیاسي مخالفینو د ځپلو تګلاره غوره شوه. په بهرني سیاست کې د دوديز ناپېيلي سیاست پرځای یوه اړخ (سوسیالستي سیستم) ته د ښوئیدو او بل اړخ(پانګوال سیستم) په مخالفت کې دریدلو ته لومړیتوب ورکړل شو. دا ډول کړنلاره د دې لامل شوه چې د نوي نظام مخالفې ډلې او د هغو نړیوال حامیان منفي غبرګون وښيي او پایله یې په هیواد کې د امن او ټیکاو له منځه تلل،د کودتا ګانو او کودتایي هڅو پیلېدل، د ښورښونو او بلواوو پېښېدل، د ترور او اختناق واکمنېدل، د هیواد په کورنیو چارو کې د پردیو لاسوهنې او افغنستان د زبرځواکونو د سیالیو او کشمکشونو په ډګر واوړي. د داسې یوه حالت واکمنیدل ګڼ شمیر لاملونه لري خو په هغو کې پخپله د نوي نظام د مشرځانګړتیاوو او د هغه د مؤتلف (پرچم) نقشو ټاکونکی رول درلود. د جمهوري دولت د کابینې غړی غوث الدین فایق د نوي انقلابي رژیم مشر داسې را پېژني : «د هیواد نومیالی دولتي شخصیت، د هیواد د تاریخ نابغه، پوه ، نوښتګر، د وطن رښتینی او سرشندونکی بچی، د عدالت ، دموکراسۍ او د ترقۍ او پرمختګ الهام ورکوونکی، د پاکۍ او تقوا بیلګه، د وطن خادم » او دا هم پرې اضافه کوي :« د سپین انقلاب په بري سره محمد داود خان ته د اجل پیک راورسید چې سترګې یې د حقایقو د لیدو څخه ړندې او غوږونه یې د حقیقت له اوریدو څخه کاڼه شوي وو او د دوست او دښمن ، صادق او خاین د درک او پیژندلو نه عاجز پاتې وو، ده ته د وړتیا او لیاقت معیار غوړه مالي او ستاینه وه، د همدې خوشباوریو او د ظواهرو لیدل وو چې زموږ هیواد د روسي لښکر او د انګریزانو د نوکرانو او غلامانو د بریدونو موخه وګرزید... ، خودکامه، دیکتاتور مشرب او مستبدالرآی محمد داود د دې پرځای چې خپلوخانداني دوستانو او د پوهې او نظر خاوندانو ته مراجعه وکړي د خپل قبرکیندونکو څخه یې کابینه ترمیم کړه...، د غوراوي کمزورۍ او خوشباورۍ داودخان ځان د مرګ پولې او هیواد تباهی ته یووړ.» ۵۲/ ۸۴ ، ۱۳۷ ظاهرشاه د خپل د تره زوی په هکله وایي :« خلک شته چې دوست لټوي او خدمتګار لټوي او خلک هم شته چې غلام لټوي. داودخان د هغو کسانو څخه ووچې غلام یې لټولو. داودخان ځانغوښتونکی وو هیڅکله خپل وطن ته د خیانت په فکر کې نه وو.» ۵۹ د داودخان د بې کچې ځانغوښتني څخه فرصت غوښتونکو ، غوړه مالانو او په پردیو پورې تړلو وګړو ګټه پورته کړه .په جمهوري دولت کې د غلام حیدر رسولي او عبدالقدیر نورستاني په څیرکسان د دوو کلیدي وزارتونو مشرتابه ته ورسیدل چې یو یې صوفي مشربه چرسي او بل په فحشاه او بدو اخستلو روږدی وو. پورتنیو څرګندونو او د کودتا وروسته د هیواد ترینګلو حالاتو او د استبدادي واکمنۍ ټینګېدو ته په کتنې سره ویلی شو چې د چنګاښ د شپږویشتمې انقلاب بری هیواد ته یو مصیبت جوړوونکی بری شو. د محمدداود په وطنپالنه، تقوا او پاکۍ کې شک نشته. د نوموړي د ویناوو ،مرکو او ځینو ګامونو د اوچتولو څخه بریښي چې هغه د افغنستان د آبادۍ او ښیرازۍ ، د ولس د سوکالۍ او نیکمرغۍ لپاره ښه نیت درلود . خو تاریخ د سیاستوالو او واکمنانو د پلانونو، نقشو او نیتونو پرځای د هغوی په عملي کړنو او د هغوی د کړنو په پایلو قضاوت کوي. د۱۹۷۳ کال د کودتا وروسته بهیرونو او پیښو وښودل چې د واکمنۍ تګلارې ناسمې او پایلې یې هیواد او ولس ته بدمرغۍ راوړې. دا ځکه چې له کودتا وروسته په هیواد کې په سیاسي او مدني آزادیو بندیز ولګید ،پوځ سیاسي شو، د هیواد سیاسي ټیکاو زیانمن شو، د هیواد په کورنیو چارو کې د پردیو لاسوهنې پیل شوې ، د کودتاګانو ،کودتایي هڅو او اړودوړو لړۍ پیل شوه، د سیاسي مخالفینو د ځپلو لارغوره شوه او ترور اواختناق واکمن شو. په یوه هیواد کې د دا ډول حالت واکمنیدل د یوه ملت لپاره د مصیبت پرته بل څه نشي کیدای. که چیرې د چنګاښ انقلاب بری او د دې سیاسي اوښتون پایلې په یوه کربښه کې را ونغاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلی شو چې هغه د افغانستان لپاره يو مصيبت جوړوونکی بری شو دا ځکه چې هيواد د سرې جګړې په تاوده ډګر واوښت ، د نا امنيو، جګړو او کډوالی لړی پيل شوله ، ميليونونه افغانان شهيد او معلول شول ، د سرې جګړې د اصلي لوبغاړو پوځونه يو په بل پسې دې خاورې ته راننوتل او هېواد اشغال شو.

تر ارګه يارانه

محمدداود پخپله لومړی وينا کې« د سلطنتي رژيم سياست غيرعادلانه او ملي ضد» اعلان کړ او د خپلې کودتا د موخې په اړه يې وويل چې« د هيواد د راتلونکې نيکمرغۍ لپاره ، د جمهوريت او رښتيني او معقولې دموکراسۍ جنډه پورته کړله چې د افغانستان اکثريت خلکو ته د خدمت پربنسټ ولاړه وي.» عجيبه دا ده داودخان د سلطنتي رژيم سياست ملي ضد ګڼي چې دی د سلطنت له لوړپوړو (د قول اردو قوماندان ، وزير او صدراعظم) وو. آيا دی د سلطنت د ملي ضد سياست پلي کوونکی نه وو؟ ده په خپلې دې ادعا سره ځان ملي ضد معرفي کړی دی چې د ملي ضد سياستوال سزا زندان او مرګ ده نه دا چې بيا هم دا ملي ضد سياستوال پر هېواد واکمن شي . په هرصورت که چيرې د کودتا په درشل کې د افغان ولس ژوند او د هېواد حالاتو ته ځيرشو خلک د بيساره اقتصادي ستونزو او کړاوونو سره لاس او ګريوان وو او په هيواد کې يې بدلون او سمون غوښت.هغو پوځيانو چې د هيواد د نيکمرغه راتلونکې په خاطر د شاهي رژيم د نسکورولو په موخه د سر او ځان ښخه تېرېدو ته چمتو شوي وو د هغوی دا احساس او مېړانه د ستاينې وړ دي. هغوی د خپل سراو ځان او کورنيو ژوند ته د ګواښونو په منلو سره د شپې په تياره کې د يوې روښانه راتلونکې په هيله په کودتا لاس پورې کړ. هغوی د۱۹۷۳ کال د جولای د اوولسمې نيټې پاځون ته ګواښمنه لار وهلې وه او د پاځون په شپه يې خپله دنده په ښه توګه تر سره کړله . پاڅون ته د چمتووالي پړاو د دوی د تينګې ژمنتيا ، رښتينې ملګرتيا او کلکې يارانې او د کودتا په شپه اتلولۍ د سرشندنې غوره بيلګه وه. که څه هم پوځې لوړې او اساسي قانون ته شا ګرزونه يې د منلو وړ نه ده. خو کله چې د کودتا لاربښوونکې ارګ او واک ته ورسيدل ملګرتيا او يارانه يې ختمه شوه ، خپلو ژمنو ته يې شا کړه او د يو بل په وړاندې ودريدل. د کودتا د دوو اصلي لوبغاړو داود او کارمل تر منځ د يارانې مزي هغه مهال سست شول او« د داودخان د جمهوريت په دولتي دستګاه کې درز هغه وخت پيدا شو چې د کرنې وزير جيلانې باختري په څرګند ډول پخپل وزارت کې د جمهوريت په تاسيس کې د کارمل د مشرۍ رول لوړ وګڼانه .» ۱۷/ ۳۸۶ د باختري دې افشاګرۍ د دوو ائتلافي ملګرو اړيکې بې خونده کړې دا ځکه چې محمدداود نه غوښتل خلک د پرچم سره د ده د پټ جوړجاړي او ملګرتيا څخه خبر شي. د جمهوريت لوبغاړو نه دا چې د جمهوريت ، رښتيني او معقولې دموکراسۍ جنډه پورته نکړله بلکې « قلابي دموکراسي » يې هم نشوای زغملی. د جمهوريت د لوبغاړو د دا ډول دريځ نه ښکاري چې هغوی پوپوليست او عوام غولوونکې سياستوال وو د جمهوريت او ولسواکۍ سره په بشپړه توګه پردي وو او له بلې خوا د هغوی ملګرتيا او يارانه يوازې تر ارګه پورې وه . که چيرې د لسګونو پوځيانو سپيڅلو احساساتو او نيتونو ته وکتل شي هغوی سترو انساني موخو ته د رسيدو په هيله ځانونه وقف کړي وو خو مشرتابه يې نور پلانونه لرل او د پوځيانو د احساساتو او ژوند سره يې لوبې کولې. د سرطان انقلاب د مشرتابه ، يا د هغه د يوې برخې او يا ځانګړې ډلې په پټو موخو او نيتونو پوهيدل ستونزمن دي. خو په زغرده ويلی شو چې د سرطان د انقلاب لوبغاړي يو موتی ټيم نه وو او د يوې ګډې روښانه کړنلارې څخه بې برخې وو. دا ټيم يو نامتجانس ترکيب وو چې په هيڅ صورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترپایه د ګډ فعالیت جوګه نه وو. د انقلاب لاربنود(محمد داود) هم په خپلو یارانو باور نه درلود او د هیواد راتلونکي ور ته تیاره برېښېده. د نوموړي ددې خبرې نه چې د کودتا وروسته یې جنرال نذیرکبیرسراج ته کړې وه:« موږ دا کار وکړ. دا چې څه کیږي ؟ نه پوهیږم.» معلومیږي چې د انقلاب لاربنود ته د هیواد راتلونکې ناڅرګنده بریښیده. نوموړی د کودتا د بري وروسته چې د هیواد مطلق العنان مشر وو پدې نه پوهیده چې په هېواد کې به څه پیښ شي دا د دې معنی لرله چې هغه ته هم پوځي کودتا او هم د کودتا وروسته بهیر د قیمار یوه ناڅرګنده لوبه بریښیده او نه پوهېده چې دا لوبه به وګټي یا و بایلي. پدې کې شک نشته چې د پوځي کودتاګانو برخلیک د قیمار د لوبې په شان ناڅرګند وي. خو کله چې کودتا د کوچني مقاومت او مخالفت پرته بریالۍ شي بیا هم د کودتا مشر ټکنی بریښي ، اندیښمن وي او پدې نه پوهیږي چې څه به کیږي دا د خواشینی وړ یو تریخ واقعیت دی. د محمد داود دا اندیښنه د هرڅه نه مخکې د هغه د کودتایي ملګرو د سیاسي او عقیدتي اختلافونو او د کودتایي ټیم د نه وړتیا سره تړاو درلود. دې ټیم په یوه مسئله کې د نظر یووالی درلود چې هغه د نظام رانسکورول او واک ته رسیدل وو. خو د نسکور شوي نظام د بدیل د څرنګوالي، د دولت د لاربښوونې، د هېواد د اقتصادي- ټولنیزو ستونزو د حل او د ټولنې د پرمختګ لپاره او د نورو سیاسي ډلو سره د تعامل کوم ګډ پلاتفورم او پروګرام نه درلود. دا بیا ښیي چې کودتا چیان په ورانولو پوهېدل خو په جوړولو نه پوهېدل.لدې امله ویلی شو چې د جمهوریت چارواکي ورانوونکي وو نه جوړوونکي. د کودتاچیانو بې برنامګي او د یوې ګډې تګلارې نشتون لدې نه ښه جوتیږي چې د کودتا د بري وروسته محمدداود د پرچم له مشرتابه څخه غواړي چې ور ته د دولت کړنلاره جوړه کړي. تګلاره هم مسکو ورته جوړه کړله. له همدې کبله واک ته په رسېدو سره دا د مختلفو او مخالفو اندونو کودتایي ټیم د ملګرتیا پړاو ختم او د مخامختیا او د یوبل د بې اغېزه کولو او حذفولو پړاو پیل شو. دا دواړه پړاوونه په واقعیت کې د هیواد د بې ثباتۍ او د رواني غمیزې پیلامه شوه. لومړی پړاو لدې امله د رواني غمیزې پیلامه ده چې پدې زماني پړاو کې د هغې ځواني دموکراسۍ د له منځه وړلو په موخه چمتووالی نیول کیده او ورته ستونزې جوړولې چې هېواد یې د یوه ولسواک نظام په لور خوځاوه . البته چې دې دموکراسۍ د عیبونو او نیمګړتیاوو سره سره شرایط یوې مدني ټولنې ته هوارول ځکه چې د هېواد سیاسي کړیو او سیاستوالو واک ته د رسېدو په موخه سوله ئیزه سیاسي مبارزه پرمخ وړله او د سیاسي مبارزې فرهنګ نهادینه کېده. انقلابیونو ته پکار وو چې د دموکراسۍ د لسیزې د منفي اړخونو سره مبارزه کړې وای او مثبتو اړخونو ته یې وده ورکړې وای. که چیرې نویو چاروکو د هېواد د آبادۍ او د ولسونو د سوکالۍ او د دموکراسۍ د ودې او ټینګښت په موخه عملي ګامونه اوچت کړي وای ښایي تاریخ د دوی کودتایي ناقانونه اقدام نه وای محکوم کړی. خو کله چې دوی واک ته ورسیدل هغو ژمنو ته یې شا وګرزوله چې د کودتا د بري په لومړۍ ورځ یې خلکو ته ورکړه. د خواشینۍ وړخبره لا دا ده چې دوی د پخوانیو واکمنو په څیر د نظام د سمون ، د قانون د واکمنۍ ،خلکو ته د خدمتونو په رسولو او د هیواد د آبادۍ په چاره کې ډیر لږڅه وکړل او د سیاسي مخالفینو د ځپلو تګلاره یې غوره کړله . لدې امله دوهم پړاو د لومړي پړاو منطقی ادامه ګڼل کیږي چې د ټیکاو له منځه تللو، د ترور او اختناق واکمنیدو او د هېواد په کورنیو چارو کې یې د پردیو لاسوهنو ته لار هواره کړله .دا شونې نده چې د افغانستان په شان یوه وروسته پاتې ټولنه کې داسې واکمن ټیم د ګټور او اغیزمن فعالیت جوګه شي چې په هغه کې کیڼ لاسي او ښی لاسي، ملتپالان او انټرناسیو نالستان او حتي د سیاست او حکومتولی د الفبا څخه بې خبره څیرې شتون ولري. ژوند هم وښودل چې د واک په هما غه لومړیو ورځو کې د انقلابي واکمنو ترمنځ د دوستۍ او ګډ کار مزي وشلیدل او د مخامختیا پړاو پیل شو او د دې مخامختیا پیلامه د دفاع وزارت د بنسټ د مشرتابه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هکله وه. د کودتا مشر د انقلاب په دوهمه ورځ جنرال خان محمد مرستیال د دفاع وزارت د سرپرست په توګه وګومارلو. عجیبه داده چې مرستیال د کودتایي جګتورن غوث الدین فایق له لوري د دفاع وزارت د قرارګاه جنرالانو او لوړرتبه افسرانو ته ور وپېژندل شو. مرستیال په کار پیل وکړ او په هماغه ورځ د انقلاب لارښود نوموړی وروغوښت او ور ته و یې ویل:« فعلاً تاسو کور ته ولاړشئ زه تاسو بیا راغواړم.» د محمدداود پلویان پدې اړه وایي چې مرستیال په خپل سر د دفاع وزارت ته تللی وو او ځان یې د دې بنسټ مشر نومولی وو. د محمدداود دیکټاتورانه اومستبدانه کرکتر ته په کتو سره مرستیال دا جرآت نه کاوه چې په خپل سر د وزارت څوکۍ غضب کړي. خو د داودخان د پلویانو د دې ادعا ناسموالی د کودتا برخوال ناسم بولي ځکه هغه په خپل کتاب کې راوړي چې محمدداود ده ته دنده وسپارله چې مرستیال د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د دفاع وزارت د قرارګاه منسوبانو ته ور وپېژني او هغه دا کار ترسره کړ. د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د مرستیال ګومارل او په هممغه ورځ یې بیرته ګوښه کول د ماشومانو لوبې ته ورته یوه لوبه وه او له بله پلوه ښیي چې د محمد داود د مؤتلف او یا کوم بل مرکز چې د مرستیال ټاکنه ورته د منلو وړنه وه محمدداود اړایستلی چې خپله پریکړه نه دا چې بېرته واخلي بلکې وروسته هغه دې ته هم اړباسي او یا داسې اسناد ورته برابرکړي چې مرستیال د محمدهاشم میوندوال د کودتا په تور زنداني او له منځه یوسي. ویل کیږي چې د میوندوال د کودتا په تور نیول شوي کسان د محمد داود پخواني دوستان وو. دا بیا د دې واقعیت څرګندوی دی چې د محمد داود مؤتلف هڅې پردې را څرخیدلې چې د دولت مشر تجرید کړي.دا چې محمد داود جنرال نذیر کبیر سراج ته دا خبره کړې وه چې نه پوهیږي څه به کیږي د خپل کودتایي نامتجانس تیم د سیالي برخې د څرګندو فشارونو او مخالفتونو او دده د ډلې د نه وړتیا له امله وو او راتلونکې ورته ناڅرګنده بریښېده ،خپله ښوسي یې لیدله چې کوم پیاوړی کاري ټیم او منظم سیاسي سازمان نلري ترڅو د دولت د چارو لارښوونه وکړي. داسې معلومیږي چې هغه د کودتا وروسته د پېښو او بهیرونو سره سم خپلې کړنې عیارولې او د هغو په وړاندې یې غبرګون ښود چې دا ډول چلند د ناوړه پایلو پرته بل څه هېواد ته نه راوړل. د داودخان په کودتایي ټیم کې داسې وګړو شتون درلود چې کړه وړه یې د دولتي ارګان د چلولو او اداره کولو په چارو کې ستونزې او خنډونه رازیږول او د دولت او نظام اعتبار ته نه منونکی زیان رساوه. څرګنده بیلګه یې سردار غلام حیدر رسولي د دفاع وزیر دی. د رسولي په اړه یې یو کودتایي ملګری لیکي: « د هغه اصلي نیمګړتیاوې د هغه په هغو بیځایه هلوځلو کې وې چې د هغه د کړو وړو نه را پیدا کیدې ، ځکه چې هغه له هرډول وګړو لکه پیر، شیخ ، غله ، داړه مار، فال لیدونکي او قاچاقبرانو سره نامناسبه اړیکې لرل او غوښتل یې په کودتا کې د دې ډول خلکو یو ځواک جوړ کړي. » ۵۴/ ۱۲۷ دا بیا ښیي چې د کودتا دا اصلي کړی او بیا د دفاع وزیر باید پرڅه ډول څیرو پانګه اچولې وي چې هغوی د واکمن نظام نسکورولو ته چمتو کړي او وروسته یې بیا د دفاع وزارت او پوځي قطعاتو د لارښوونې په موخه ګومارل. بیله کومه شکه په دولتي ارګانو او په تیره د امنیتي بنسټونو په مشرتابه کې د دا ډول کسانو شتون دولت له سختو ننګونو سره مخامخوي . محمدداود د انقلاب څخه دوه کاله وروسته د۱۳۵۴ کال د چنګاښ په یودېرشمه د جمهوریت د مرکزي کمیټې په یوه غونډه کې ویلي وو: «ملګرو! ما د خپلو مامؤریتو په دوره کې دومره رنځونه او روحي فشار ندی لیدلی چې پدې لنډ وخت کې ولیدل. نه پوهیږم چې ددې ډله بندیو او اختلافونو لامل څه دی؟ نن مي پریکړه کړې ده چې د ملامتو کسانو په هکله پریکړه وکړم. لدې امله تاسو ته د الهي کلام او د ناموس او شرف په مقدساتو قسم درکوم چې د اختلافاتو لاملونه او حقایق هرڅه چې وي او په هر چا پورې چې تړاو لري د نارینه وو په شان ووایی. » ۵۲/ ۱۲۰ د محمدداود د پورتنی څرګندونو په هکله باید وویل شي چې د انقلابي ائتلافي دولت د اختلافونو د ګڼ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیرلاملونو سربیره د هغه د یوه متشکل اړخ سنجول شوو ګامونو اوچتول وو چې مقابل سیال اړخ کوم چې جمهور رئیس یې په مشرۍ کې ولاړ وو یوموټی نه وو له بله پلوه د هغه په ترکیب کې خورا کمزوري ، د مختلفو اندونو خاوندان او غوړه مالان ترسترګو کیدل چې د خپل ایتلافي سیال په وړاندې د سیالۍ او دریدنې جوګه نه وو. کله چې جمهور رئیس پریکړه وکړه چې د یوه سیاسي سازمان بنسټ کیږدي د هغو معماران یې بیا هم همدا کمزوري لوبغاړي چې یوازې ده ته د وفادارۍ سینه ډبوله وګومارل چې د همدې نامتجانس ټیم یوې برخې د ولسمشر لدې غوراوي سره مخالفت وکړ او بیا د دې ګوند د جوړولو بهیرهم په ټپه و دریږد.

محمد داود ته د یوه باتجربه سیاستوال په توګه پکار وو چې په یوه ناقانونه کار (کودتا) یې لاس نه وای پورې کړی او کله یې چې دې کار ته ملا وتړله نو بیا یې پداسې یوه پیاوړي ټیم ډډه لګولې وای چې ګډ سیاسي او فکري اعتقادات یې درلودلی او په هغه کې د ژمنو او پوهو کسانو کمی نه وای. د دې ډول ټیم پرته په یوه ستر سیاسي اقدام لاس پورې کول چې د هېواد او ولس برخلیک ورسره تړلی دی یوه ستره او نه بښونکې تیروتنه وه. داسې ښکاري چې د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا لاربنود د دې پرځای چې د ګډو فکري او عقیدتي باورونو یو پیاوړی ټیم جوړ کړي. د پاچا څخه د غچ اخیستلو او واک ته د رسېدو په موخه په یوه کمزوري ټیم ډډه و لګوله. سربیره پردې محمد داود بیله دې چې د خپلو کودتایي ملګرو پوهه ، تجربه او وړتیاوې په پام کې ونیسي له ځان او جهان بیخبره حبیب الله کلکاني او یا تنکي ځوان المتوکل علی الله محمدظاهر شاه په شان د« توکل په الله» په ویلو سره د واکمن نظام د نسکورولو په موخه په پوځي کودتا لاس پورې کړ او پایله یې په هیواد کې د سیاسي ټیکاو له منځه تلل او افغانستان د پردیو د لاسوهنو، کشمکشونواو سیالیو په ډګر واوړي.

پوځي بنسټونو ته د ګوندونو ننوتل

د۱۹۷۳ کال د چنګاښ د انقلاب د بري وروسته په کودتا کې ګډون کوونکو پوځیانو ته د لوړو دولتي څوکیو سربیره دوې دوې فوق العاده ترفیعګانې هم ورکړې او ځینو نورو ته چې د کودتاچیانو سره یې راشه درشه لرله یوه یوه ترفیع ورکړه. پدې ډول په پوځ کې ټیټ پوړي په جګپوړو او جګ پوړي په ټیټ پوړو یا په بله خبره مادونان په آمرانو او آمران په مادونانو واوښتل. د کودتا پرمهال لیکوال په حربي پوهنتون کې زده کړې کولې چې زموږ د سپورت ښوونکی بریدمن پردل پنجشیري ته هم یوه ترفیع ور کړل شوه . د هغه د ترفیع په اړه ویل کیدل چې هغه د کودتا په ورځ د عملي له موټر پاتې وو او اړ وو چې په بسونو کې حربي پوهنتون ته لاړ شي . کله چې د پښتونستان په څلور لارې کې د ولاړ ټانک چارچاپیر خلک لیدلي او پوهېدلی دی چې کودتا شوې ده په احساساتو راغلی، ټانک ته ختلی او دا وینا یې کړېده: « ای مردم ! چی بود که نبود، چي کرد که نکرد، پیروز باد انقلاب ، زنده باد رهبرانقلاب !» د انقلاب په ملاتړ د پردل خان دا انقلابي وینا ددې سبب شوله چې هغه هم په یوه ترفیع ونازول شي. دا چې هغه په کودتا کې څه رول لوبولی او وینا یې کړې ده یا نه ، جلا خبره ده خو محصلینو ته د انقلابي دولت لخوا د ترفیعاتو ورکول یو مسخره بهیر برېښېده . کودتا نه یوازې پوځیان اغیزمن کړل بلکې د سیاسي ګوندونو او سیاستوالو په لیدلوري کې یې بنسټیز بدلون راووړ چې پوځي کودتا یې واک ته د رسېدو لنډه، آسانه او بې لګښته لار ومونډله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هماغه دي چې سياسي ډلې پوځي بنسټونو ته ننوزي او د پوځيانو سره سياسي او سازماني کار پيلوي. د کودتا وروسته « د ا، خ، د ،ګ (د خلق اړخ) مرکزي کميټې پريکړه وکړه چې په ګوند کې د وسلوال پوځ ځانګه جوړه شي تر څو د وسلوال پوځ منسوبين په ګوند کې تنظيم کړي. » ۶۰/ ۳۳ ځکه چې « د داودخان تر کودتا پورې خلقيانو په وسلوال پوځ کې سياسي تشکيلاتی فعاليت نه درلود» ۱۰/ ۲۳ البته چې د دموکراسۍ په لسيزه او حتی مخکې له هغې هم ځينو کړيو او سياستوالو په امنيتي ارګانو کې په سياسي کار لاس پورې کړی وو . ښايي محمد داود د لومړيو کسانو څخه وي چې په پوځ کې يې سياسي فعاليت پيل کړی وي. څرګنده بېلګه يې غلام حيدر عدالت د دفاع وزارت د نقلياتو د رياست مرستيال دی چې هغه يې د پښتونستان د اتحاديې مشر ګومارلی وو. لکه څرنګه چې د پوځ دنده د هېواد د خپلواکی ، ځمکنی بشپړتيا او ملي واکمنۍ ساتنه ده. خو کله چې په پوځ کې سياسي سازمانونه چې موخه يې واک ترلاسه کول دي فعاليت پيلوي دا د دې معنی لري چې پوځ د خپلو اصلي دندو او مسئوليتونو د ترسره کولو خلاف د سياسي کړيو د لاس په وسيلې اوړي . دا بيا د دولت ، واکمنۍ او هېواد لپاره څرګند ګواښ دی. ځکه چې دا ډول چلند کودتايي هڅواو کودتاګانو ته لار هواروي. ژوند هم ښودل چې د چنګاښ کودتا وروسته په هېواد کې د کودتايي هڅو او کودتاوو لړۍ پيل شوه چې له يوې خوا يې په خپله کودتايي واکمنۍ د ننګونو سره مخامخ کړه او له بله پلوه په هيواد کې سياسي ټيکاو له منځه ولاړ. کودتا د افسري کدرونو ترمنځ د کودتايي اوغير کودتايي (انقلابي او انقلابي ضد) سره کرښه وکښله . په پوځيانو کې دا د انقلابي او انقلابي ضد ويش ددې سبب شو چې انقلابيون د انقلابي ضد په پلمه د امنيتي ارګانو څخه د خپلو سيالانو او مخالفينو د تېغ د تولولو په هڅه کې شي او په پوځ کې پراخه څنډنه پيل شي. د چنګاښ انقلاب په پيل کې د دفاع وزارت له قرارګاه او د سترو جزوتامونو مشرتابه پاچا ته د وفادارو او ضعيف النفسه دوستانو په نامه يو شمېر لوړپوړي افسران له دندو ګوښه کړل شول. د انقلاب په لومړي جشن کې ۲۱ تنه جنرالانو ته تقاعد ورکړل شو. همداراز د کودتا وو په تور لسګونه جنرالان او لوړپوړي افسران زندانونو ته واچول شول او له دندو ګوښه کړل شول. د زنداني کولو او جبري تقاعد بهير د پوځ په لارښوونکي هيئت کې ستره تشه منځته راوړه چې انقلابي نظام ترنسکوريدو پورې هغه ډکه نشوای کړای. د جمهوريت په لومړۍ نيمايي کې په پوځ او پوليسو کې سلطنت پلوي، اسلامپال ،مائويستان او سکتاريستان وځپل شول. د دوهمې نيمايي په لومړيو کې د پرچميانو پرته نورکيڼ اړخي او سمونپالان تر فشار لاندې ونيول شول او په وروستيو کې د جمهوريت د مؤتلفينو تر منځ د همغږۍ او همکارۍ کچه را ولوېدله. ددې ډول حالت پايله دا شوه چې د خلق او پرچم ډلې ځواکمني شي. د يادولو وړ بريښي چې تر کودتا پورې په شوروي پلوه سياسي کړيو کې د خلق او پرچم ډلې د نورو په پرتله ځواکمني وې. خو د سرطان انقلاب وروسته د ا، خ ، د،ګ د پرچم د فرکسيون په پرتله خلقيان زيات پياوړي شول. لامل يې دا وو چې نوي نظام د دې جوګه نشو خپلې ژمني په عمل کې پلې کړي او د خوارو طبقو او په هغو کې د پوځ د ټيټ پوړو او سرتيرو ستونزو ته د حل لار وموندي ، د پوځيانو د ښوونې او روزنې بهير ته وده ورکړي او د پوځ په ليکو کې عدالت پلی کړي. په ډېرو مواردو کې د پاچا د واکمنۍ په پرتله د چارو وضعيت لا ناوړه حالت غوره کړ. پردې بنسټ خلقيانو د هغه پېره د انقلاب په لارښود(رهبر کبير) او د هغه په مؤتلفو پرچميانو اچوله چې هم لارښود او هم پرچميان د خپل طبقاتي او تولنيز دريځ له امله چمتو ندي د پراخه پرګنو او د ټيټ رتبه پوځيانو او سرتيرو په ګټه اړين اصلاحي ګامونه پورته کړي. د نوې واکمنۍ مخالفين يې هم پدې تورنول چې د پرديو په اراده خپل حکومت ته ستونزې جوړوي. په پوځ کې د پرله پسې څنډنو پايله دا کېدله چې د پوځ مشري د پرچميانو، فرصت غوښتونکو اوغوره مالانو په لاس کې ولوېږي چې پدې توګه د پوځ او سترو جزوتامونو مشرتابه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلکي مجربو او ژمنو جنرالانو او افسرانو له شتون څخه بې برخې شي او منطقي پايله يې په جمهوريت د پوځيانو د باوراو د پوځ د جګړه ئيزچمتووالي د کچې راټيټيدل وو. سربيره پردې د قرارګاوو او سترو جزوتامونو په مشرتابه کې د ټيټ رتبه کودتايي افسرانو ګومارل د لوړ رتبه افسرانو د نارضايتی سبب شول ، د دې بهيرانګيزه دا کېده چې هغوی هم د واک د مدعيانو او سياستوالو ښکار شي ،يا د کودتاګانو په هڅه کې شي او ناراضي افسران رژيم تخريب کړي. دې ټولو لاس سره يوکړ او پايله يې په پوځ کې سراسري نارضايتي شي او د ښووني روزني بهير په ټپه ودريږي. ليکوال د۱۹۷۸ کال د مرغومي په وروستيو کې له حربي پوهنتون څخه فارغ او د کندهار د قول اردو د قرارګاه د توپچي په قطعه کې په دنده وګومارل شو. دې قطعې د دوو نورو قطعو سره ګډ په يوه ګارنيزيون کې داسې موقعيت درلود چې د ښووني او روزنې ډګرونه يې په يوه سيمه کې وو. سرتيرو به د خپلو دلګی مشرانو تر لارښووني لاندې درسونه پرمخ وړل. پداسې حال کې چې د ښووني چارې بايد اړونده قوماندانانو پرمخ وړې وای. د ټوليو (بطريو)او بلوکونو قوماندانان به ډلې ډلې په کټونو يا څوکيو ناست وو، بندارونه او مجلسونه به يې کول. دا وضعيت نه يوازې پدې ګارنيزيون کې بلکې د کندهار د قول اردو په نورو جزوتامونو کې واکمن وو. د هوايي او مدافعې هوايي ځواکونو کې چيرې چې د سرتېرو په پرتله د افسرانو او وړوضابطانو شمير زيات دی وضعيت لا د انديښنې وړ وو څرنګه چې «د پوځي ډګرونو ډېر کارکوونکي په بې ځايه او بې ارزښته کارونو لګيا وو، کرمبول، شطرنج (سطرنج) او قمار وهل د ډيرو افسرانو او وړوضابطانو ورځنی مشغولتيا ګڼل کېده.» ۵۴/ ۱۱۸ که څه هم پورتنی وينا د پاچا د زماني حالت بيانوي چې په جمهوريت کې ورته حالت واکمن وو. هغه څه چې په پوځ کې يې د نظام په وړاندې نارضايتي زياته کړه هغه شاوخوا شپږو زرو وړو ضابطانو ته د دريم بريدمنی رتبې ورکول وو پرته لدې چې د هغوی د مسلکي پوهې، وړتيا ،د خدمت مودې او د تنخوا کچې ته وکتل شي. انقلابي حکومت دې ته متوجه نه وو چې دې دريم بريدمنانو ته د هغوی د رتبې سره سم دندې ورکړي ځکه چې د پوځ په تشکيل کې دومره د بريدمنی بستونو شتون نه درلود. د دې دريم بريدمنانو د تنخوا مسئله بله ستونزه وه ځکه چې پرکمشرانو او قدمدار پرکمشرانو (دری يا څلورپلېټه وړو ضابطانو) د بريدمنانو څخه زياته تنخوا لرله. يوه ګډوډي او رسوايي راپورته شوه بالاخره تصميم دا شو چې دريم بريدمنی ته رسيدلي واړه ضابطان به پخپلو پخوانيو دندو او امتيازاتو سره خپلو دندو ته ادامه ورکړي او وروسته دې دريم بريدمنانو ته ترفيع ورنکړل شوه. په پوځ کې دې ډول ناسمو پريکړو ناوړه اغيز پريښود تردې چې د حربي پوهنتون محصلينواعتراضيه مظاهره وکړه او هغوی هم امتيازات غوښتل او حکومت اړشو چې دا مؤسسه يوه مياشت تعطيل کړي. ښايي د دې مؤسسې په تاريخ کې دا لومړی مظاهره وي. دې غيرمعقوله پريکړو چې په پوځ کې يې نارضايتي را وپنځوله جمهوری حکومت اړ شو ټولو افسرانو ته يو کال قدم ورکړی. هغه څه چې د پوځ د افسري کدرونو د زياتي نارضايتی لامل وګرزېده د ميوندوال د کودتا په تور د مجربو جنرالانو او لوړرتبه افسرانو زنداني کول ،له دندو ګوښه کول او ځانواري وه. په پوځ کېددې ډول وضعيت پايله دا شوه چې نه يوازې پوځ ددې جوګه نشي د احتمالي بهرني يرغل مخه ونيسي بلکې د مخالف کورني خوځښت په وړاندې د دريدو ليوالتيا او وس هم ونلري . د۱۹۷۸ کال د غويي د اوومې نيټې د ا، خ، د، ګ د خلقي اړخ د پوځيانو بريالی پاڅون يې څرګند ساری دی. پداسي حال کې چې هغه مهال په مرکزي قواوو کې فوق العاده حالت(لومړی درجه پوځي احضارات) هم اعلان شوي وو خلقيانو د مرکزي قواوو قومانده په خپل لاس کې ونيوله او جمهوري ګارد ونه توانيد په رڼا ورځ د خلقي پوځيانو د پاڅون په وړاندې ودريږي بلکه د شلو ګړيو کمزوري مقاومت وروسته پاڅون کوونکو ته تسليم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته د خطاب وينا

د ظاهرشاه څلويښت کلنه پاچاهي د سکون او رکود يوه زمانه ده او غوڅ اکثريت خلک د کړاوونو ډک ژوند درلود.د جمهوريت په ټينګښت سره ډيرو فکر کاوه چې افغاني ټولنه به په خوځښت راشي او د خلکو په ژوند کې به مثبت بدلون راشي. له همدې کبله د ټولنې مخکښانو د نوي نظام ټينګښت د هيواد د ترقۍ او پرمختګ لپاره مناسب فرصت او د وخت اړتيا وګڼله. البته چې د انقلاب په وړاندې د افغاني ټولنې د بيلا بيلو طبقو او قشرونو او سياسي کړيو غبرګونونه يو شان نه وو. سمونپالو د جمهوريت ټينګښت ته هرکلى ووايه. د سکتاريستي اندونو پرته د ا، خ ، د ،ګ له کېډې څخه راوتلو سياسي کړيو د سلطنت راپرزيدل يو پرمختلونکى خوځښت و ګڼلو. چيني پلوه سياسي ډلې ټپلې د نوي نظام په وړاندې ودريدلې. فيوډالي اشرافو،په سلطنت پورې تړلي مقتدر روحانيت او اسلامپالو د جمهوريت ټينګښت د ملي ګټو خلاف يو حرکت ګڼله. د ا، خ، د، ګ خلقي اړخ د نوي نظام څخه د ملاتړ په بنودلوسره د پراخې ملي دموکراتيکې جبهې د جوړيدو وړانديز وکړ« دا وړانديز د داود څخه مخکې د کارمل د ډلې د ماهرانه غبرګون سره مخامخ شو. پداسې ډول چې دوى په بيړه د داود څخه د جمال عبدالناصر په څير شخصيت جوړ کړاو نوموړى يې علمي سوسياليسم ته ژمن تبليغ کړ او د داود د رهبرۍ نه بهر يې د کينې لاسومبارزې مردودې اعلان کړې دوى هم خپله مبارزه تعطيل کړه.» ۱۸/ ۴۲ د پرچميانو د دې غبرګون موخه دا وه چې محمد داود ته د خپلې وفادارۍ په ښودلو سره هغه وهڅوي چې د خلقيانو په شمول کينې لاسو ډلو ته د سياسي فعاليت اجازه ورنکړي .

د نوي نظام د ټينګيدو څه د پاسه يوه مياشت وروسته د انقلاب لارښود د وړې په لومړۍ نيټه د راډيو څخه د افغانستان خلکو ته خطاب وينا واوروله. خلکو ته د خطاب وينا چې په واقعيت کې د جمهوري نظام تګلاره وه د هغې په وړاندې د وخت د سياسي مطرح ډلوغبرګون په لاندې ډو کرښو کې د پوهيدو وړدى: « د ا، خ، د ،ګ د پرچم ډلې په يوه اعلاميه کې خلکو ته د خطاب څخه هرکلى وکړ. د خلق اړخ له وينا څخه واټن ونيو. اخوان المسلمين او شعله جاويد(نوى دموکراتيک غورځنګ) د جمهوريت په مخالفت کې ودريدل. »۶۱ /۱۳۶ البته پاچا د کودتا له بريې درۍ اونۍ وروسته د اګست په درويشتمه د سلطنت څخه خپله استعفي د يوه تلګرام پواسطه د نوي نظام لارښود ته استولې وه ، په هغې کې دا يادونه شوې وه چې هغه د افغانستان تر بيرغ لاندې ځان د يوه افغان په توګه شمېري. دې دا معنى لرله چې هغه د هيواد نوي مشر ته بيعت کړى دى. د پاچا له لورې د استعفي ليک استول په واقعيت کې د کودتايي واکمنى څخه ملاتړ وو کوم چې اساسي قانون يې ترپښو لاندې کړ. د پاچا پلويانوهم د ده دا کار يوه تيروتنه ګڼله چې ګواکې هغه د اساسي قانون څخه چې د ساتلو مکلفيت يې درلود دفاع ونکړه. يو شميرسياسټوال او څيرونکي د پاچا دا ډول دريځ کورنى تړاو ګڼي چې د هغې په وړاندې ونه دريد او که د کودتا په مشرۍ کې د سلطنتي کورنۍ بهربل څوک ولاړ واى ده به د هغه په وړاندې مخالفت ښودلى واى لکه څرنګه چې هغه د ا، خ، د،ګ د واکمنيدو په وړاندې مخالفت وښود. ځينې بيا کودتا د پاچا او داودخان د مخکينې جوړجاړي پر بنسټ ګڼي ترڅو دا کورنۍ د جمهوري نظام ترچتر لاندې خپلې واکمنۍ ته دوام ورکړي. پدې اړه د عبدالفتاح نجم د پاچا د کورني ډاکتر يوه مرکه چې له پاچا سره په وروستي سفر کې هم مل وو دا ګومان په واقعيت اړوي چې ښايي د کودتا په اړه د پاچا او محمداود ترمنځ جوړجاړى شوى وي. د نجم په وينا کله چې پاچا د لندن په يوه هوټل کې مېشت وو نابيره سردار محمد نعيم لندن ته راغى او د پاچا سره يې دوه په دوه وکتل. نجم د ايتاليا د« اسکيا » په جزيره کې د کودتا مخکې او وروسته د پاچا د داسې عجيب سلوک يادونه کوي چې په تيرو۳۸ سفرونو کې له پاچا څخه نه وو ليدلى چې ځينې برخې يې راوړل کيږي : «... ژباړونکي نعيم جان ويل ته بيځايه نا آرامه يې د دوى ترمنځ جوړجاړى شوى ... ، څلويښت کاله په خپله پاچا سلطنت وکړ اوس يې د تره زوى سلطنت کوي ... ، خو ځينې نور شيان هم وشول چې په نوموړې جزيره کې وو. ما د اعليحضرت نه هيڅکله هم نه وو ليدلي. هغه يو کميس خپل ياور ته ورکړ چې دا ستا سره يادګار وي، بوشۍ يې ماته راکړ او يو شى...، ما هيڅکله د اعليحضرت نه داسې شيان نه وليدلي.»۶۲ پدې اړه په کابل کې د شوروي سفارت هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رپوټ چې سلطنتي کورنۍ ته د يوه نږدې کس د معلوماتو پر بنسټ چمتو شوی ښيي چې کودتا د پاچا د همغږۍ په پايله کې ترسره شوې ده . د رپوټ په يوه برخه کې راغلي دي:« ... ځينو شوروي استخباراتي مامورانو چې د افغانستان د مسئلو په هکله يې مسلکي هر اړخيزه پوهه لرله ، پدې باور وو چې د وروستيو پيښو ماهيت دا ډول نه دی چې رسمي تبليغات د هغو يادونه کوي. پاچاهي کورنۍ ته نږدې د کابل د خارجي کشف دفتر ته په پټه اطلاع ورکوله چې په خپله پاچا د کودتا په کړلو کې لاس درلود. د افغانستان هوښيار او ليرې ليدونکي دا په ښه توګه درک کول چې نور نشي کولی د افغانستان بدلېدونکي ، د غيرپيشبينی وړ او انفجاري وضعيت سره لاس او پنجې نرمې کړي ...، په همدې ډول وضعيت کې ظاهرشاه د ژرندې د دوو ډبرو ترمنځ قراردرلود. د افغانستان پاچا ځلوېښت کاله د افغانستان په شاهي تخت ناست وو، هغه پدې موده کې زياته تجربه ترلاسه کړې وه، تودې او سړې شيبې او ورځې يې ليدلې وې . خو اوس يوه داخلي احساس نوموړي ته سپارښتنه کوله چې د واک څخه ګوښه شي ، يوې آرامې څنډې ته کډه شي او واک يوه قاطع تر ته وسپاري چې پدې توګه د هېواد وضع تر کنترول لاندې ونيول شي...، داسې يوه کس په هېواد کې شتون درلود او هغه د اعليحضرت نږدې او خپل پخوانی صدراعظم سردارمحمد داود وو.په خپله پاچا د کودتا په درشل کې ايتاليا ته ولاړ .د پاچا ټول خپلوان، په پاچا پورې تړلي او نږدې کسان د کودتا په ترڅ کې او وروسته له کوم فشار، ستونزو...، سره مخامخ نشول. پدې اړه اطلاعات چې پاچا د جمهوريت د کودتا سره همغږۍ دی مسکو ته خبر ورکول کېده. »۶۳/ ۵۴ دا پوښتنه چې ولې محمدداود څه د پاسه لسو کلو انتظار وروسته چې نور بوډا شوی هم وو په کودتا لاس پورې کړ هم د شوروي د سفارت په رپوټ د تاييد مهرلګوي. که هغه لس کاله د کودتا په پلان کار کاوه د منلو وړاو منطقي نه ښکاري. په رښتيا هم چې هوښيار او زيرک پاچا په هېواد کې د غيرمترقبه پيښو چې د هېواد د ملي امنيت او په تيره د ده د کورنۍ واکمنۍ ته ګواښ پيښاوه د هغو په اړه د تدبيرونو د نيولو په هکله لارې چارې سنجولې. کله چې د۱۹۶۴ کال د اساسي قانون مسوده جوړه شوه او مخکې لدې چې پدې اړه لويه جرګه راوبلل شي پاچا د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کميتې ر ييس(مجروح) ، مرستيال (رښتيا) او صدراعظم محمد يوسف سره پدې مسئله خبري کړې وې چې د اساسي قانون د بېړني حالت په څېرکي کې دا بدلون راوړي چې پاچا د نوي صدراعظم د موظفولو واک ولري چې نوموړو دريو تنو نه وو ورسره منلې. د رښتيا په ګومان د پاچا موخه داودخان وو. ښايي پاچا د کودتا په درشل کې د هېواد کړکيچنو حالاتو ته په کتو سره دا غوره ګڼلې وي چې له واکه ګوښه شي او د تره زوی يې د هېواد د چارو واګې په لاس کې ونيسي او د نوموړي له لوري د کودتا سره همغږۍ شوی وي. د کودتا په درشل کې د هېواد حالات زيات کړکيچن وو ، د پوځي کودتا د ګنګوسو د خپريدو سربيره « د دوبي په پيل کې آوازې خپرې شوې چې ظاهرشاه غواړي پارلمان رنګ او د ناڅرګند وخت لپاره نوې ټاکنې وځنډوي. داسې بريښيدل چې يو بنسټيز بدلون پيښيدونکی دی. »۶۱/ ۱۲۸ هغه مهال احتمالي کودتا کوونکي پوځي قواوې هم څرګندې وې . له همدې امله پاچا هوډ درلود چې د بګرام له هوايي ګارنيزيون او د زرهدارو قواوو څخه ليدنه وکړي . د بګرام د هوايي ډګر د منسوبينو سره د پاچا کتنه د چنګاښ د شلمې وروسته ټاکل شوې وه او د دې کتنې لپاره ، امپليفايراو لودسپيکرونه هم پيرل شوي وو چې عبدالحميدمحتاط د رادارو د قوماندان تورنجنرال عبدالعزيز سره ګډ ه پيرلي وو. دا چې پاچا په ناڅاپي ډول بهر ته د درملنې په نامه ځي د تامل وړ خبره ده. ښايي په وروستي تحليل کې پاچا غوره ګڼلې وي چې د تره زوی يې کودتا وکړي او دی د درملنې په نامه بهر ته لاړ شي. خو هغه په بريتانيا يا ايتاليا کې بستري هم نشو. دا بيا ښيي چې هغه ناروغ نه وو. دا چې کودتا د پاچا او محمدداود د همغږۍ له امله وشوه پدې اړه قطعي حکم کول ستونزمن دي خو کودتا د خلکو له ملاتړ څخه برخمنه شوه . خلکو ته د خطاب په وينا کې لاندې څو ټکي د سياسي اوښتون په وړاندې د سياسي ډلو د مثبت يا منفي غبرګون، مخالفت او ملاتړ لامل کيدل.

لومړی- د دموکراسۍ مسئله . محمدداود د دموکراسۍ لسيزه «قلابي دموکراسي» وبلله او په هيواد کې کې يې د«واقعي دموکراسۍ» د ټينګښت ژمنه وکړه.

دوهم- د پاکستان او افغانستان ترمنځ اړيکې. محمدداود د پاکستان سره اړيکې ستونزمنې وګڼلې او د پخوا په څېر يې د پښتنو او بلوڅو او د ديورند د تپل شوې کرښې د ستونزې دعادلانه حل يادونه وکړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم - د خانداني او طبقاتي ګټو څخه تيريدل.
پورتنيو دريو ټکو د نوي نظام څخه د کيڼ لاسو، ملتپالو او جمهوريت غوښتونکو بشپړ ملاتړ ته لار هواروله او په محمد داود يې هغو شکونو ته د پای ټکی کيښود چې ګواکې هغه کودتا د خپلې کورنۍ د واکمنۍ د دوام په موخه ترسره کړې ده .
څلورم- د هيواد په اقتصادي – ټولنيز او سياسي ژوند کې د بنسټيزو بدلونونو او سمونونو په راوستلو ټينګار. دې مسئلې د هيواد د غوڅ اکثريت خوارو وګړو او د ملي – دموکراتيکو خواکونو هيلو او غوښتنو او همداراز د ولس ځورونکي حالت ته د پای د ټکي ايښودولو ته مثبت ځواب وو او له بله پلوه يې په هېواد کې د يوه ټولنيز انقلاب زيری هم ورکاوه تردې چې خلکو ته د خطاب په وينا کې د چنګاښ پوځي کودتا ته د ملي پاځون (رستاخيزملي) اصطلاح هم کارول شوې وه.
که چيرې د افغانستان خلکو ته د خطاب د وينا منځپانګې ته وکتل شي هغې د افغانستان د پرمختګ زېرې ورکولو چې بيله شکه ملي او مترقي قوتونو او د غوڅ اکثريت وګړو له ملاتړ څخه برخمنه کېدله. خلکو ته د خطاب وينا د فرضي کربښې د هغې لوري ملتپالو پښتنو او بلوڅو له تاوده هرکلي څخه هم برخمنه شوه .پربله خوا په افغانستان کې دا سياسي بدلون د نړيوال پانګوال سيستم ، چين او د هغوی د سيمه ئيزو متحدينو په تيره پاکستان او ايران د اندېښنې سبب شو. دا انديښنې د محمدداود د صدارت د مهال تګلارو ، د ديورند د تېل شوې کربښې د ستونزې په عادلانه حل ټينګار او په دولت کې د پرچميانو شتون سره تړاو درلود. د محمد داود د صدارت پرمهال له پاکستان سره اړيکې زياتې خړې پړې شوې تردې چې د يونيم کال لپاره د کابل- اسلام آباد ډپلوماتيکې اړيکې وشليدلې او د تورخم- کراچۍ ترانزيتي لار وتړل شوه. هغه مهال حالات دومره کړکيچن شول چې افغان حکومت د پاکستان په وړاندې سفر بري اعلان کړه او لسګونه زره افغانان جګړې ته چمتو شول چې د امريکې او ايران په منځګړيتوب حالاتو عادي بڼه ونيوله. له بده مرغه د جمهوريت پنځه کلنې دورې وښودل هغه څه چې خلکوته د خطاب په وينا کې پرې ټينګار شوی وو هغو ته پام را ونه ګرزول شو او کوچنۍ برخه يې هم عملي نشوله.

ويل کړل نه دي

محمد داود د کودتا وروسته په خپلو ويناوو کې په ټولنه کې د هراړخيزو سمونونو په راوستلو ټينګاردرلود. د واکمنيو پراتيک ښيي هغه واکمنۍ په ټولنه کې د بنسټيزو سمونونو او بدلونونو د راوستلو جوګه کېدای شي چې د هرڅه د مخه ژمنه تخصصي اداره ولري او د هغې سربيره ښه حکومتولي ، د قانون واکمني ، سياسي مشارکت او د وينا آزادۍ ته لومړيتوب ورکړي. په يوه هيواد کې په دا ډول شرايطو کې شوني ده چې د پراخو پرګنو په ګټه سمونونه او بدلونونه پلي شي. د انقلابي دولت مشر په خپلو څرګندونو کې ځان او واکمني پورتنيو ژمنو ته ژمن ګڼل او د دولتي رسنيو له لارې هم ورته څرګندوني کيد لې. دا چې وايي ويل ،کړل نه دي د انقلابي دولت کړني د ښکلو شعارونو اوغوړو ژمنو خلاف بل څه وې او په ډيرو برخو کې برعکس وې. که چيرې په يوه ځانګړي هېواد کې د ټاکنو له لارې کوم ګوند يا سياستوال واک ته ورسيږي د دموکراسۍ د اصولو سره سم بريالی ګوند يا مخکښ سياستوال خپل حکومت جوړوي او د واکمنۍ په لوړو پوړونو يا په بله خبره سياسي پوستونو کې د نورو سياسي ډلو ګډون د دموکراسۍ د اصولو له مخې ونده نه ورکول کيږي او د پراخ بنسټه حکومت خبره خپل ارزښت له لاسه ورکوي.خو کله چې د کودتا له لارې چې يو ناقانونه عمل دی څوک واک ته رسيږي هغه ته ښايي چې نور سياسي ځواکونه چې د نوي حکومت له تګلارو ملاتړ کوي په واک کې شريک ، سياسي ډلو ته د فعاليت اجازه ورکړي او د ټاکنو لپاره چمتووالی وښيي. پدې توګه نوې واکمني مشروعيت او د نورو ملاتړ ترلاسه کوي .
د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا وروسته داسې يوه واکمني جوړه شوه چې يوازې په کودتاچيانو پورې يې تړاو درلود.د کودتا په بري سره داودخان د پخواني رژيم غوڅ اکثريت لوړپوړي ملکي او پوځي کدرونه پاچا او سلطنت ته د وفادارو ،نامطلوبه او«ضعيف النفسه دوستانو»په نامه توقيف، ګوښه او يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې صلاحیته کړل. له بله پلوه په نوي نظام کې لوړدولتي ارګان (مرکزي کمیټه) د ټیټ رتبه پوځیانو څخه جوړشوی وو چې په هیڅ صورت یې د دولتي چارو د لارښوونې وړتیا نه لرله. مرکزي کمیټه په واقعیت کې یوه پوځي کمیټه وه چې د محمد داود او حسن شرق پرته نور غړي یې د حکومتولۍ څه چې د ستروجزوتامونو د لارښوونې مخینه او تجربه هم نه لرله . دا چې د هیواد او دولت د ادارې درووند پیټی د مقصود منزل ته ورسوي په هیڅ صورت یې دا وړتیا نه لرله. سربیره پردې هغوی د مختلفو سیاسي اندونو خاوندان وو. له بله پلوه د دې لوړ دولتي ارګان غړي د هیواد د اته ویشتو اداري واحدونو څخه په پنځو اداري واحدونو(کابل ، فراه، پروان ، پکتیا او کنړ) پورې تړاو درلود. د جمهوریت مرکزي کمیټه نه دا چې یو پراخ بنسټه جوړښت نه وو،بلکې یونامتجانس او کمزوری پوځي ټولګی وو چې طبیعتاً کړنې یې هم د پوځي ارګان په توګه په امراو نهی ولاړې وې چې د دموکراسۍ سره یې هیڅ سرنه خوړ. همدا لامل وو چې د۱۹۷۷ کال د لویې جرګې تردایریدو پورې په هیواد کې پوځي حالت واکمن وو. په لویه جرګه کې بیا داسې اساسي قانون تصویب شو کوم چې د حکومتي ګوند پرته چې هغه هم فزیکي شتون نه درلود نورو سیاسي ګوندونو د فعالیت اجازه نه لرله چې پدې توګه په هیواد کې د سیاسي پلورالیسم او سیاسي اپوزیسیون د راڅرګندیدو کوچنی احتمال له منځه ولاړ.د لویې جرګې له لوري په تصویب شوي اساسي قانون کې د قواوو تفکیک نه تر سترګو کېده ، په هغه کې د سترې محکمې تشکیلات نه وو او همداراز د قضا خپلواکي هم له منځه تلله.«د جمهوریت اساسي قانون یو متضاد ترکیب وو چې د احکامو یوه برخه په ځانګړې توګه د شخصي مصؤنیتونو احکام یې د۱۳۴۳ (۱۹۶۴) کال د اساسي قانون څخه اخیستل شوي وو ظاهرآ یې د دموکراسۍ منل شوي اصول تائیدول اما په عمل کې یې د اړینو باصلاحیته مؤسسو لکه د مقننه او قضائیه قواوو د منځته راتلو مخنیوی کاوه.ډېرصلاحیتونه د جمهوري ریاست مقام ته ورکړل شوي وو چې د پاچا څخه یې زیات واکونه لرل (۷۸ ماده). مقننه قوه له دوو(ملي او لویې) جرګو څخه جوړېده خو حکومت د مجلس څخه د اعتماد د رایې اخیستلو مکلفیت نه درلود او نه مجلس کولی شول هغه سلب اعتماد کړي . د وزیرانو ټاکل او ګوښه کول د جمهور رئیس له اختصاصي واکونو څخه شمیرل کیدل . د دموکراسۍ څخه بربنډه سرغړونه د قانون په څلورمه ماده کې وه چې په هېواد کې ګوندي نظام په یوازیني حکومتي ګوند« د ملي انقلابي غورځنګ» پورې محدود شوی وو.همدارنګه د ۴۹ مادې پراساس د ملي جرګې غړي لومړی د نوموړي ګوند له لوري ټاکل کیدل او بیا په تشریفاتي توګه د خلکو څخه رایه ترلاسه کوله. »۳۰ / ۱۱ د جمهور رئیس د واکونو په اړه د دې خبرې یادول اړین بریښي چې کله په کال ۱۹۶۴ کې د نوي اساسي قانون مسوده جوړه شوه هغه یې محمد داود ته استولې وه تر څو د هغه نظر واخلي . سردار د پاچا واکونه زیات ګڼل .خو د جمهوري نظام په اساسي قانون کې د جمهور رئیس واکونه د پاچا څخه هم زیات وو. دا وه د محمدداود د معقولې دموکراسۍ یوه بیلګه.

کله چې په یوه هیواد کې سیاسي ګوندونه چې د واکمنۍ کړنې انتقاد کړي او واکمنۍ ته د ټولنیزو- سیاسي ستونزو د حل او د ټولنې د هراړخیز پرمختګ په موخه بدیل وړاندیزونه وړاندې کړي نه وي هلته د ښې حکومتولۍ تمه یوخوب او خیال دی. سربیره پردې لکه څرنګه چې مخکې یادونه شوې وه چې په جمهوري دولت کې واک د یوه نامتجانس پوځي ټیم سره چې غوڅ اکثریت یې ټیټ رتبه پوځیان وو چې د سیاست ، ادارې او د حکومتولۍ له الفبا سره یې پیژندګلوي نلرله هغوی په هیڅ صورت د دې جوګه نه وو، ښه حکومتولي رامنځته کړي چې پایله یې په اداري چارو کې خنډ، د قانون څخه سرغړونې،اداري فساد، زورزیاتۍ ،د انکشافي پروژو نه پلې کیدل او د ټولنیزو ستونزو زیاتیدل دي .په یوه هیواد کې د دا ډول اساسي قانون تصویب چې هلته سیاسي سازمانونه د فعالیت قانوني جواز ونلري،د وینا آزادي نه وي، د قواوو تفکیک شتون ونلري منطقي پایله یې دا کیدله چې په ټولنه کې استبداد واکمن شي. په جمهوریت کې د واکمن استبداد څرګنده بیلګه د عدلیې په وزارت کې د هلمند د نوزاد ولسوالۍ یوه اوسیدونکي له لوري ځان ته اور اچول دي. البته چې د شاه محمودخان د صدارت پرمهال هم یوه تن د کورنیوچارو په وزارت کې ځان وژلی وو اوهمداراز د محمدداود د صدارت پرمهال چې نوموړي د کورنیو چارو د وزارت چارې هم سمبالولې یوه تن په نوموړي وزارت کې ځان ته اوراچولی وو خو له مرګ څخه وژغورل شو. د جمهوري دولت دوره پخپله د اختناق او استبداد یوه دوره وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړیو څلورو کلونو کې یوځي حالت واکمن وو او وروستۍ یو کال یې د ترور او اختناق یوغملړلی کال وو. محمدداود جمهوریت اعلان کړ پخپله لومړۍ وینا کې یې د رښتینې دموکراسۍ ژمنه وکړه ، د ځمکو په اصلاحاتو یې ټینګار درلود او خلکو ته د دوی د حقوقو د خوندیتوب غوړې وعدې او ژمنې ورکولې. دا ټول په خبرو او ویناوو، په ښکلو جملو کې ادا کیدل او په زړونو ښه لګیدل. جمهوریت یعنې ټاکنې، پارلمان ، سیاسي ګوندونه ، خپلواکه رسنۍ او د وینا آزادي .د ټاکنو او پارلمان په هکله خبره هم نه کیدله او د ګوندونو، ټولنو او آزادو رسنیو د جوړیدو څرک نه لګیده او په نوي اساسي قانون کې د هغو د جوړیدو اجازه نه وه. کودتاچیانو خپل یوځي عمل (کودتا) ته ټولنیز انقلاب ویلو انقلاب پدې کې وو چې د افغانستان د شاهي دولت ، د افغانستان د شاهي پوځ، د افغانستان د شاهي ګارد نومونه او نشانونه په جمهوري واوړي . د محمدداود ارادتمندان وایي چې د کودتا په لومړۍ ورځ په کابل رادیو کې کله چې ویاند وویل چې اوس سردارمحمدداود وینا اوروي ویاند ته یې وویل چې ده ته نور سردار و نه وایي خو ټوله ورځ د رادیو له لارې داودخان د سردار په نامه یادیده او وروسته که په رسنیو او رسمي مکتوبونو کې د سردار کلمه نه استعمالیده خو عملاً محمد داود د سردار په شان د بشپړ واک خاوند وو . کله یې چې لویه جرګه راوبلله بیله دې چې جمهوري ریاست ته بل نوماند شتون ولري ځان د شپږو کلونو لپاره د جمهور رئیس په توګه ونوماوه او د رایو په اتفاق ولسمشر شو. داسې ولسمشران یوازې د هغه زماني په سوسیالستي هیوادونو کې د رایو په اتفاق ټاکل کیدل چیرې چې د پرولتاریا د دیکتاتورۍ ترنامه لاندې د مخالفو ګوندونو څرک نه لګېده او د یوازیني واکمن ګوند مشر د رایو په اتفاق ټاکل کیده. هغه مهال د دریمې نړۍ په هیوادونو کې هغه مشرانو چې د دیکتاتورانو نومونه ګټلي دي لکه صدام حسین، حافظ الاسد او معمرالقذافي دا هوښیاري لرله او اجازه یې نه ورکوله چې د ټاکنو داسې پایلې اعلان شي چې ګواکې هغوی د رایو په اتفاق ټاکل شوي دي. د لویې جرګې وروسته سردارمحمد داود د دولت ،حکومت او یوازیني واکمن ګوند چې هغه شتون نه درلود مشر وو د ګوند نایب یې سردار وحید عبدالله او د دفاع وزیرسردارغلام حیدر رسولي وو او ورور یې سردار محمد نعیم د هیواد د بهرنې سیاست لاربښوونه کوله خو پدې توپیرچې هغوی سرداران نه یادیدل. که څه هم خلکو ته د خطاب د وینا منځپانګه د افغاني ټولنې او وخت غوښتنه وه او دولت ته پکار وو چې د ټولنې د غوڅ اکثریت وګړو (بزګرو ، کوچیانو، ځوانانو) په ګټه د ځمکو، اوبو او د څرځایو د ستونزې عادلانه حل وو ګامونه پورته کړي او ځوانانو ته د زده کړو او خلکو ته د کار شرایط چمتو کړي هغه څه چې خلکو ته د خطاب په وینا کې پرې ټینګار شوی وو. انقلابي دولت وروسته له دوو کلو(۱۹۷۵) د ځمکو د اصلاحاتو قانون جوړ او د هغه نافذیدل یې په کال ۱۹۷۶ کې اعلان کړل .خو د ځمکو د اصلاحاتو پرځای یې د مترقي مالیاتو قانون پلي کړ.د مترقي مالیاتو د قانون له مخې لویو ځمکه والو ته د شلوهکتارو لومړۍ درجې او د هغې معادل ځمکې د لرلو حق ورکول کیده او له هغه څخه د زیاتې ځمکې خاوند باید مالیه ورکړې وای او یا یې اضافي ځمکه دولت ته پلورلې وی. دولت د پنځه ویشتو کلونو په ترڅ کې ځمکه والو ته د ځمکې د محصولاتو۵/ ۲فیصده ګټه ورکوله او چا چې له دولت نه ځمکه تر لاسه کوله حکومت ته درې فیصده ګټه ورکوله. د مترقي مالیاتو پربنسټ ستر ملاکان مکلف وو چې ملاماتوونکې مالیه ورکړي ،ښه یې دا ګڼله چې اضافي ځمکه پریږدي یا دا چې هغه د خپلو اولادونو ترمنځ ترکه کړي تر څو نه ځمکه له لاسه ورکړي او نه ملاماتوونکې مالیه پرې راشي .لکه څرنګه چې د پاچا او محمد داود په واکمنۍ کې« عدالت د رشوت په تله تلل کیده چا چې په تله کې د ډیرو پیسو د اچولو توان درلود هغه وړ او مقابل لورى یې پړ وو او د قوي سفارش څښتن بریالی ګڼل کیده.» ۶۴/ ۲۵ نو لویو ځمکه والو د بډو په ورکولو او د خپل نفوذ څخه په ګټې اخیستنې سره خپلو خپلوانو ته د اولادونو په نامه د ځمکې د ملکیت جعلي سندونه جوړ کړل چې هم د مالیې له ورکولو نه معافېدل او هم یې ځمکه له لاسه نه ورکوله . خو په خپله محمدداود په پغمان او پروان کې خپل جایداودنه خپلو بزګرو ته ورکړل ، هغه جایدادونه چې د خلکو ملکیت ګڼل کېده او سلطنتي کورنۍ خپل کړي وو . پردې بنسټ د ځمکو د اصلاحاتو قانون د یوه سند په توګه بیله دې چې عملي شي پاتې شو پداسې حال کې چې د هیواد سلګونه زره بې ځمکې بزګر چې د بیشمیره ستونزو او کړاونو سره لاس او ګریوان وو ،د سود خورو په پورونو کې ډوب وو، ځمکې یې له لاسه ورکولې ، کوچیانو د څرځایو پرسر د سیمې له خلکوسره ستونزې او شخړې لرلې ، باید دا ټولنیزې ستونزې حل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې واى چي پدې لار کي کوم عملي گام اوچت نشو. جمهوري دولت د اتمو ټولگيو لپاره د کانکور د آزمويني طرحه پلي کړه چي لسگونه زره تنکي ځوانان د زده کړو نه محرومېدل او په کوڅه ډبو وگړو اوښتل .

د پورتنيوځرگندونو سره سره په جمهوري نظام کې د اقتصادي او انکشافي پروژو د سروې او تطبيق لپاره د سترگو وړ کارونه ترسره شول. د لوگرد عينکو د مسو د معدن د را ايستلو په موخه د هلوځلو پيل ،د سلما او کمال خان د بندونو د جوړولو د کار پيل ،په پکتيا کې د نفت او گازو پلټني ،په هرات کي د مسلخ ، په کندهار او هرات کي د سيلوگانو او يو شمير سړکونو جوړول ،د شوروي اتحاد سره په شمال کي د نفتو د تصفيي د کارخاني او د جاپان سره د ټلويزيون د دستگاه د جوړولو د تړونو د لاسليک يادونه وشي. د جمهوريت په پنځه کلنه موده کې داسي ستره توليدي پروژه چي د هېواد د اقتصاد په وده او وزګاره لښکر يوې کوچنی برخې ته د کار شرايط برابر کړي گټي اخيستني ته چمتو نشوله که څه هم د زيات شمير عام المنفعه کوچنيو مؤسسو او ټولنيزو خدمتونو د بنسټونو جوړول چي د پاچا د څلويښت کلني واکمنى په پرتله د ليدو وړ وو د جمهوري نظام له برياوو څخه شميرل کيږي چي په هغو کي ښوونځي، پلونه ، سړکونه او روغتيايي بنسټونه شامل وو.

کشمکشونه او مخالفتونه

خلکو ته د خطاب د وينا په يوه برخه کي راغلي وو چي په هېواد کي د انقلابي واکمنی په ټينگيدو سره « د افغانستان خلکو او په تيره خوارو او محرومو طبقو او د ځوان نسل د مادي او معنوي پرمختگ له پاره مساعد شرايط برابرشوي او تعصب او ارتجاع ته به د راڅرگنديدو اجازه ورنکړل شي.» ۶۵

پورتنی وينا د نوي نظام ماهيت ښيي چي د افغاني ټولني ټولو طبقو، قشرونو اوسياسي ډلو ته يي ځرگند پيغام درلود چي يقيناً د هېواد سياسي کړيو د نوي واکمنی د تگلارې او همدارنگه د واکمنی ترکيب ته په کتو سره خپل غبرگون ښود. ملي اوشوروي پلوه مترقي ځواکونو د هغه نه ملاتړ وښود ، چيني پلوه کيڼ لاسو ،ارتجاعي او محافظه کارو ډلو ورسره مخالفت او دښمني وښودله .پدې هکله گلبدين حکمتيارليکي : «موږ ته د ده د دې پيغام معنی څرگنده وه .موږ پدې وينا کې د اسلامي نهضت لپاره د بربنډ گواښ نښي له ورايه ليدلې .» ۳۵/ ۲۴۸ په پرمختللو ټولنو کي خلک د سياسي ډلو او حکومتونو کړنلارو ته گوري او د هغو پر بنسټ د هغوی په وړاندې غبرگون ښيي. خو په وروسته پاتي ټولنو کي د وگړو د سياسي شعور د ټيټوالي ، د وگړو ترمنځ يي د سياسي پولو نشتون اوهلته د سترو هيوادونو اغيزاو نفوذ د دې لامل گرزي چي سياسي ډلې او سياستوال د حکومتونو او سياسي ډلو تگلارو ته نه بلکي څېرو ته وگوري. افغانستان د يوه وروسته پاتي هيواد په توگه چي د وگړو د سياسي شعورکچه يي ډېره ټيټه وه ، سياسي سازمانونه يي هم ځوان او بې تجربې وو او يو شمير يي بيا د پرديو تر اغيزلاندې وو د جمهوري دولت په اړوند يې قضاوت د هرڅه د مخه د دولت د مشر او د واکمنی د ترکيب پر بنسټ وو. د جمهوري دولت مشر چي لويديځوالو هغه سور شهزاده ياداوه او په دولت کې د پرچميانو شتون چي د مسکو ټينگ پلويان شميرل کيدل د هېواد د سياسي کړيو قضاوت د جمهوري دولت په هکله د هغه په مترقي کړنلارو کي نه بلکي په دې کي وو چي هغه د شوروي ملاتړی يا لاسپوڅی وگڼي. جمهوري دولت خپله کړنلاره د«خوارو اومحرومو طبقو او د ځوان نسل د مادي اومعنوي پرمختگ او د ارتجاع د نه راڅرگنديدو» په خاطراعلان کړه چي منطقاً بايد د ټولو کيڼ لاسو اوسمونپالو کړيو له ملاتړ نه برخمنه شوې واى خو په عمل کې داسې نه وو.د ساري په ډول چين پلوي نوي دموکراتيک گوند(شعله جاويد) د نوي نظام له تگلارو څخه چي مترقي لوری يي درلود نه دا چي ملاتړ ونکړ بلکي په مخالفت کي يي ودريد اوعلت يي دا وو چي داؤدخان او د هغه متحد پرچم يي مسکو پلوي گڼل نو له دې امله يي د پکن د بهرنی تگلارې تر اغيز لاندې د جمهوريت خلاف د دښمنی دريځ غوره کړ.دا بيا د دې ترخه واقعيت ځرگندوی دی چي زموږ د هېواد اکثريت سياستوالو او سياسي کړيو د پرديو د ايديالوژيو او سياستونو په خاطرمبارزه کوله او جنگيدلي دي. ښايي ځينو سياسي کړيو له دې کبله له نوي نظام څخه بشپړملاتړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي اعلان کړی ، ووینې چې نوی نظام پخپلو ژمنو ولاړدی که نه ؟ ځکه چې یوازې د مترقي کړنلارو اعلانول نشي کولای د یوې واکمنۍ اصلي ماهیت او جوهر جوت کړي.هغه دری ټکي چې په نوې واکمنۍ یې د وخت د ځېنو سیاسي خوځښتونو او سیاسي کړیو نه باور ته لار هواروله او مخالف دریځ یې غوره کاوه د دولت د مشرمخینې ، د واکمنۍ غیرمتجانس ترکیب او په واکمنۍ کې د یوې ځانګړې سیاسي ډلې(پرچم) ستره ونډه وه.

د سرطان انقلاب وروسته لویدیځوالو په افغانستان کې حالات او د نوي رژیم عملي ګامونه په غور سره څارل. لدې کبله وو چې په کابل کې د امریکې سفارت د سپتمبر په اوولسمه واشنګتن ته ۶۷۵۵ لمبر رپوټ واستاوه چې په یوه برخه کې یې راغلي دي: « د پوځي کودتایي مشرتابه ترمنځ د تشنج او کړکیچ نښې نښاني لیدل کیږي خو له بهر نه هرڅه آرام بریښي. د دې روانو شخړو تر شا لاندې مسئلې پرتې دي :

الف – د مارکسیستي بدلونو د ګړندي والي درجه.

ب- د هغو اشخاصو چې د تش په نامه لس کلنې دموکراسۍ سره تړاو درلود د ګړندۍ څنډېنې کچه.

ج - شمال یعنې شوروي اتحاد ته د لویدیځ پلوي رژیم د تغییر درجه.»

https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve08/d8

شوروي اتحاد ته د داودخان د نږدې کیدو لامل د سوسیالستي نظام سره په خپله د محمد داود لیوالتیا هم وه چې دا ډول نظام په افغانستان کې هم ووینې. ښه بیلګه یې د عبدالحمید محتاط لاندې څرګندونې دي چې د محمدداود له قوله راوړي :« په نړۍ کې دوه ډوله دموکراسۍ شتون لري غربي دموکراسي او شرقي دموکراسي.باید چې د دواړو دموکراسیو پلې کیدل د نړۍ په مختلفو هیوادونو کې مطالعه او د هغو څخه نتیجه ګیري وکړو. د مطالعې په پایله کې به وپوهیږو چې په هند کې غربي دموکراسۍ څه تضادونه زیږولي دي او دا هیواد د خپل لویوالي او زیات نفوس سره بیا هم نشي کولی په خپلو پښو ودریږي ...، شوروي اتحاد د۱۹۴۵ کال په پسرلي کې د فاشیستي آلمان ځواکونو ته ماتې ورکړه . د هغه وخته تراوسه دیرش کاله تیرشوي دي . اوس لیدل کیږي چې پدې لنډه موده کې هیواد په ټولو برخو کې سترې لاسته راوړنې لري...، د دې فورمول پلي کول په ټولو ټولنو کې د هغوی د تاریخي، عنعنوي او کلتوري ځانګړتیاوو په پام کې نیولو سره ممکن دی ...، زموږ په هیواد کې په سلوکې ۹۰ شرقي دموکراسي د پلې کیدو ده .لاکن لس فیصده نور به زموږ د ټولنې ځانګړتیاوې تعیین کړي. » ۵۴/ ۴۸، ۴۹، ۵۰

د نوي رژیم په سیاستونو کې بدلون او په تیره شوروي اتحاد ته زیات نږدې کېدل د واشنګتن ،پکن او د هغو د متحدینو د منفي غبرګون سبب شو او هغوی په دې لټه کې شول ترڅو جمهوري دولت ته د خپلو افغان چوپړیانو او د نظام د مخالفینو پرمټ ستونزې جوړې کړي.له همدې امله« د امریکې د بهرنیو چارو وزیر هنری کیسنجر دوه ځله د افغانستان د رهبرانو سره د خبرو اترو له پاره کابل ته راغی چې د هغه سره جوخت د امریکې استخباراتي کړی د ښې لاسو بنسټپاله اپوزیسیوني ډلو او همدارنګه د بنسټپاله کیڼ اړخو ډلو چې په هغو کې د مائویسم پلویان هم وو اړیکې ټینګې کړې.» ۶۶ / ۳۵ د واشنګتن دا ډول چلند چې له شوروي سره یې مبارزه د دموکراسۍ په خاطر مبارزه ګڼله د اسلامي او مائویستي دوو مخالفو بنسټپالو دښمنو ډلو سره د اړیکو د ټینګولو نه موخه دا وه ترڅو د افغانستان نوي نظام ته ستونزې جوړې ،امنیت کړکیچن او د هغو څخه خپلو هژمونیستي موخو ته د رسیدو په خاطرګټه پورته کړي.مسکو هم په افغانستان کې د خپل نفوذ د لا زیاتولو په موخه داسې لارې چارې لټولې چې د افغانستان مشرتابه د لویدیځ سره د نږدې کیدو په هڅه کې نشي ترڅو افغان دولت لاس تړلی د مسکو د ارادې پلې کوونکې وسیله وي. د مسکو دا نیت شوروي اتحاد ته داود خان د دوهم سفر(۱۹۷۷) کې جوت شو چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برژنف د افغانستان په شمال کې د غربي کارپوهانو او متخصصینو د شتون په هکله خپله اندیښنه څرګنده کړې وه. پدې اړه د دواړو مشرانو ترمنځ د خبرو د تبادلې په اړه د نظر اختلاف دی خو د دواړو هیوادونو په اړیکو یې منفي اغیز پرېښود. مسکو خپلو موخو ته د رسیدو لپاره هم په افغان دولت کې او هم له هغه بهر د خپلو چوپړیانو نه استفاده کوله چې هغه مهال د پرچم ډلې او کیڼ لاسو سکتاریستي کړیو ته ګوته نیول کیده . د دولت په د ننه کې پرچمیانو بیا خپلې موخې لرلې چې په امنیتي ارګانونو او دولتي ادارو کې د خپل نفوذ د زیاتولو سربېره د خپلو سیالانو او سیاسي مخالفانو کمزوري کول وو. پرچمیان چې د مسکو له بشپړملاتړ څخه برخمن وو د مسکو د ارادې له مخې خپل فعالیتونه پرمخ وړل او مسکو د پرچمیانو له لارې کولای شول خپله اراده په محمد داود تحمیل کړي او هغه یې د شوروي اتحاد د نفوذ د مخالفو سیاستوالو په ځپلو کې لیدل .د غوث الدین فایق په وینا پرچمیانو « د خپلو بادارانو سیالان لکه میوندوال او خان محمد مرستیال له ډګره وایستل.» ۵۲/ ۹۴ پدې اړه یو بل افغان لیکوال ورته نظرلري چې« د بیګناه کسانو بندي کول او چانواري د محمد داؤد د پرچمي همکارانو له لوري یو پیل وو ترڅو هغه کسان چې د دوی د کړنلارې په وړاندې خنډ ګرزي او خطرناک یې ګڼل له منځه یوسي.» ۶۷/ ۲۱-۲۲ دا چې محمد داود د انقلاب په دوهمه ورځ د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د جنرال خان محمد مرستیال په اړه خپله پریکړه بیرته اخلي په نوې واکمنۍ کې د هماغه پیل څخه کشمکشونه، اختلافونه او مخامختیا ښیي.د محمدداؤد د واکمنۍ په مهال د یو شمیر ځواکمنو سیاستوالو په زنداني کولو او بیا وژلو کې پرچمیانو ته لدې امله ګوته نیول کیږي چې د دولت په امنیتي او قضایي سیستم یې بشپړ کنټرول درلود چې د وخت د کورنیو چارو د وزارت د تحقیق او د پوځي محکمې هیأت یې څرګندې بیلګې دي :

الف – د کورنیو چارو د وزارت د تحقیق هیآت

«۱-غلام فاروق یعقوبي رئیس، ۲–عبدالصمد ازهر غړی ،۳- نصراله عمرخیل غړی، ۴ - غلام رسول عمرخیل غړی، ۵- باقي (مشهورپه پټک) غړی،۶ -مهرالدین قطره غړی، ۷ – سیدکاظم پرواني غړی.د دغو اوو تنو څخه د سیدکاظم پرواني سازماني اړیکې څرګندې نه وې نور ټول د پرچم د اړخ غړي وو.» ۳۶/۱۸

ب – د پوځي محکمې هیآت

۱ – ډګرجنرال غلام فاروق رییس

۲ – محمد سرور نورستاني غړی

۳ – نبي عظیمي غړی

۴ – محمد آصف الم غړی

۵ -عبداستار سیدخیلي غړی

۶ – محمد یوسف غړی

۷ – مولاداد غړی. د

پوځي محکمې هیات غړي د رییس پرته نور ټول پرچمیان وو.

د سرطان انقلاب وروسته په افغانستان کې د زبرځواکونو د دا ډول دریځ له امله چې یوه اړخ یو شمیر افغان سیاستوال او سیاسي کړیَ د نوي رژیم پرضد کودتاګانو او ترهګریزو فعالیتونو ته هڅول او مرسته یې ورکوله او بل په دولت کې خپل چوپړیان د نورو سیاسي ډلو ، ناپیلو او ملتپالو سیاستوالو ځپلو ته هڅول پایله یې په هیواد کې د ټیکاو له منځه تلل کیدل. د دولتي ضد ډلو ټپلو په هڅولو او لمسولو کې د (واشنګټن ، اسلام آباد ، تهران) مثلث په ګډه عمل کاوه.«تهران داود تر فشار لاندې نیولی وو چې شکمن کمونستان لرې کړي.هغه مهال ساواک د رژیم مخالفینو ته د امریکایي وسلو، د ارتباط د وسیلو او تجهیزاتو او غیرپوځي مرستو وسیله وو، دا مرستې مستقیماً د ایران له خوا د افغانستان په غربي سیمو کې ناراضه قبیلوي مشرانو ته چې د ایران د پولې سره یې فعالیت درلود او نورې یې پټې د پاکستان له لارې بنسټپالو ډلو ته ورکول کیدې. د پاکستان څخه د داؤد ناخوښي د پنجشیر په دره کې په پوځي اډو باندې د بریدونو له امله چې د پاکستان لخوا سمبالیدل لوړې کچې ته رسیدلې وه. همدا راز ساواک ، سیا او د پاکستان اطلاعاتي آژانسونو د داؤد د رژیم خلاف د۱۹۷۳ کال د سپتمبر او ډسمبر او د۱۹۷۴ کال د جولای په ناکامه کودتایي هڅو کې ښکیل وو.» ۴۷ / ۱۵-۱۶د ایران له لارې پاکستان ته د وسلو لیږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاکستان د وخت د صدراعظم ذوالفقار علي بوتو او د امريکې د جمهور رئيس ريچارد نکسن د هغو خبرو څخه جوتيږي چې د۱۹۷۳ کال د سپتمبر په اتلسمه او نولسمه يعني د چنګاښ کودتا دوې مياشتې وروسته په واشنګتن کې درلودلې چې په هغوکې د دواړو دولتونو د بهرنيو چارو وزيرانو(عزيزاحمدخان او کسينجر)هم ګډون کړی وو. دلته به ددې خبرو هغه برخه راوړل شي چې د ايران څخه پاکستان ته د وسلو د ليږد په اړه دي:

کسنجر- سفيرصاحب هلمز(مخکې د سی آی اې رئيس او هغه مهال په ايران کې سفير) د نوامبر په مياشت کې پاکستان ته درځي . هغه به ستاسو سره (د ايران څخه پاکستان ته) د يو شمير وسلو د ترانسپورت په هکله خبرې وکړي.

نکسن – څرنګه چې نوموړی د سي آی اې پخوانی رئيس دی په دا ډول مسئلو کې ډير وارد دی. د جزئياتو په هکله به سبا خبرې و کړو. تاسې کولی شئ په پاکستان کې زموږ د نوي سفير ښاغلی بويرد سره آزادانه خبرې وکړئ. هغه غښتلی او سرسخت سړی دی. هغه د هندوستان طرفدارهم نه دی. هغه د منځني ختيځ څخه معلومات لري. تاسو ته يو سفير مقرر شوی دی چې زموږ د پاليسی نه خبر دی.
عزيزاحمدخان- آيا موږ کولی شو د ښاغلی هلمز د عملياتي دندې په اړه خبرې وکړو؟

کسنجر- هو، زه به د يادو شوو معلوماتو په هکله اطلاع ورکړم.

نکسن - هغه يو پوځي صاحب منصب دی او رتبه يې د جنرال ده.

عزيزاحمدخان – هو! هغه مخکې په افغانستان کې وو، پدې دنده د هغه مقررول ښه غوراوی دی.

https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76ve08/d148

د وسله والومخالفينو دولتي ضد فعاليتونو چې ترشا يې لويديځ او چين ولاړ وو او د مسکو او د هغه د متحد (پرچم) چلند محمد داؤد دې ته اړ کړ چې په خپلو تګلارو نوی نظر واچوي يعني دا چې د ايران او پاکستان سره خپل اختلافونه حل کړي ،د لويديځ او لويديځ پلوه عربي هيوادونو سره اړيکې پراخه کړي ، له شوروي اتحاد څخه واټن ونيسي، دولت له کيڼ لاسو او سمونپالو پاک کړي او مترقي ځواکونه وځپي. محمدداود عملاً پدې لار کې ګامونه اوچت کړل. د ايران سره يې د هلمند د اوبو د تړون اسناد مبادله کړل ، پاکستان ته يې سفر وکړ، د پاکستان پلاوی کابل ته راغی او په عربي هيوادونو وګرزيد ، د دولت نه يې د کيڼ لاسو پر ايستلو پيل وکړ او د ا، خ، د،ګ د ځيلو په موخه د نوموړي سازمان د کدرونو او غړو په زنداني کولو لاس پورې کړ چې د۱۹۷۶ کال په پای کې يوازې د خلقيانو د سلو تنو څخه زيات کدرونه بنديان وو. پداسې حال کې چې د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا په درشل کې د تولو سمونپالو او کيڼ لاسو لاندې پنځلس تنه سياسي بنديان وو چې د محمد داود د فرمان له مخې له زندان څخه خوشې شول:

۱ – انجينرعثمان ، مضطرب ،باختري ، داکترعبدالهادي محمودي ، سيدکاظم دادګر (دموکراتيک نوين)

۲ –بحرالدين باعث، ظهورالله ظهوری ،قيام ، محمدصديق ،رنجبر (سازا)

۳ – دستګيرپنجشيري ، صالح محمدزيری ، فدامحمد خواريکښ (خلق)

۴ – فدامحمد فدايي (د ملت جريدي مدير)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امریکا سره د داودخان د نږدې کېدو هڅې لدې ښکاري چې هغه پلان درلود چې د۱۹۷۸ کال په جولای کې واشنګټن ته سفر وکړي .د جمهوري دولت په تګلاره کې د دا ډول بنسټيز بدلون پایله دا شوه چې کیڼ لاسي او سمونپالان هم د نظام په وړاندې ودرېږي. د انقلاب د مشر په تګلاره کې د دا ډول حیرانوونکي بدلون پایلې دومره ژورې وې چې د خلق دموکراتیک ګوند دواړه سیال دښمن اړخونه(خلق او پرچم) له لسو کلونو انشعاب وروسته سازماني یووالي ته غاړه کېږدي. د جمهوري دولت په تګلاره کې دې ډول بدلون نه یوازې په هیواد کې د ټیکاو او جمهوري دولت د ستنو د ټینګښت لپاره مرسته ونکړه بلکې حالات یې لا نورهم کړکیچن او توپاني کړل.

ځان وژنه که له منځه وړنه ؟

د۱۳۵۲ کال د وږي په ۲۹ د کابل رادیو د ماښام په خبري سرویس کې د جمهوري حکومت دوې ابلاغیې خپرې شوې چې په لومړۍ کې یې د افغانستان په کورنیو چارو کې د پاکستان د حکومت لاسوهنې غندل شوې وې او په دوهمه کې یې داسې راغلي وو:« د څه مودې راهیسې یوې ډلې مرتجعینو د جمهوري نظام ضد او د امنیت د ګډوډولو او د هیواد د انقلابي غورځنګ د له منځه وړلو لپاره غونډې کولې. له نیکه مرغه او په بري سره هغوی د ټولو اسنادو او شواهدو سره ونیول شول. دا خاینان د انقلاب دوستانو په بردبارۍ او حوصلې سره ځارل ...، دوی عبارت دي : محمدهاشم میوندوال، د ننګرهار پخوانی والي خان محمد ، متقاعد ډګرجنرال عبدالرزاق او یو شمېر نور تیره پنجشنبه د حکومت په امر ونیول شول.» ۶۸ د دې اعلامیو د خپرېدو لس ورځې وروسته حکومتي رسنیو دا خبر خپور کړ چې میوندوال ځان وژلی دی. په دې اړه په حکومتي رسنیو کې راغلي وو چې میوندوال د کودتا نیت درلود، کودتا افشاء شوه، کودتاچیان ونیول شول او بیله شکنجې یې په کودتا اعتراف وکړ. د میوند وال پلویان او ځیني څېرونکي د کودتا تور یوه دسیسه ګڼي او پدې اند دي چې میوندوال د تحقیقاتو پر مهال د وهلو ټکولو له امله ووژل شو او په ځانګړي توګه پرچمي عبدالصمد ازهر د تحقیق مشر ته ګوته نیسي. د محمد داود پلویان وايي چې کله میوندوال ته د خان محمد مرستیال او وکیل سیف الدین شینواري اعترافونه واورول شول او محمداکرم پیلوټ د میوندوال په شتون کې له کودتا نه پرده پورته کړه په هماغه شپه میوندوال ځان غرغره کړ. د محمد داود ځانپالنې ته په کتو سره چې نه یې مخالف نظر او نه یې داسې ځواکمنه سیاسي څېره زغملی شوای چې دده نه زیات وطن او خلکو ته د چوپړ ویاړ تر لاسه کړي ښایي میوندوال د ده د ارادې له مخې له منځه وړل شوی وي. د میوندوال سربیره یې بیلګې انجینرغلام محمدفرهاد د افغا ن ملت بنسټ اینودونکی او عبدالملک عبدالرحیم زی دي. فرهاد لومړنی د کابل منتخب ښاروال وو چې په ښاروالۍ کې د ښه مدیریت له امله « سره لدې چې د کابل ښاریانو غوښتل چې انجینرفرهاد دوهم ځل وټاکل شي سردارمحمد داود یې مخنیوی وکړ.» ۶۹/ ۲۹۰ – ۲۹۱ عبدالرحیم زی د مالیې او اقتصاد وزیر چې په خپله محمد داود همدې مقامونو ته رسولی وو او د هیواد د لومړني پنځه کلن اقتصادي پلان جوړوونکی دی.کله چې نوموړی په ۱۹۵۶ کې امریکې ته رسمي سفر وکړ او د امریکا نه یې د زیاتو مرستو ژمنې تر لاسه کړې هیواد ته په راستنیدو سره یې د ژوند پاته واوښته او د څه مودې وروسته (د۱۳۳۶ کال د چنګاښ په څوارلسمه) د بې کفایتۍ له امله له دندې ګوښه او نظر بند شو. له دندې څخه د نوموړي د ګوښه کیدو مکتوب ګواکې د پاچا د فرمان له مخې د محمد داود په لاسلیک صادر شوی وو خو په مکتوب کې د فرمان لمبراو نیټې شتون نه درلود. پدې هکله ع۰ شیرعلومي د پاچا د ګارد د تشریفاتو رئیس لیکي :« د مالیې د وزیر په توګه د مرحوم عبدالملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیم زي نصب د وخت د صدراعظم په نوبښت او شخصي پیژندنه صورت نیولی وو. همدارنګه مرحوم یې د سلطنت د مقام د اشارې او هدایت پرته ګوښه کړ.»۷۰ / ۷۲ عبدالرحیم زی د ګوښه کیدو څه موده وروسته زنداني شو. د نوموړي د زنداني کیدو په هکله صدراعظم محمد داود چې د دفاع د وزارت د چارو لاربښوونه هم کوله په وزارت کې د غرمې د ډوډۍ د خوړلو پرمهال ویلي وو: « عبدالملک د یوه پردي هیواد په همکارۍ غوښتل په هیواد کې یوه هنګامه جوړه کړي چې مخه یې ونیول شوه. له نیکه مرغه صاحب منصبان او د اردو افراد ورسره همغږي شوي نه وو. تاسو به ډیر ژر د تحقیقاتو پایلې د شته سندونو پربنسټ واورئ چې څه ډول توطئه ترسره کیدله تر څو مملکت تباه کړي. کلونه تیرشول ، عبدالملک خان ۲۱ کاله په زندان کې پاتې شو، نه تحقیقات ترسره شول ، نه محکمه دایره شوه او نه اسناد میدان ته راووتل چې د عبدالملک خیانت ثابت کړي. » ۶۷/ ۴۶ د چنګاښ د کودتا وروسته د بند څخه د عبدالرحیم زي د خوشي کېدو فرمان ورکړل شو خو هغه له زندان څخه پدې نامه ونه ووت چې هغه بېګناه وو. نوموړی د۱۹۷۸کال د ثور انقلاب وروسته د عقرب په پنځلسمه له زندان څخه آزاد شو.

دا ناشوني ده چې د میوندوال د پوځي کودتا واقعیت او یا تور ثابت شي. خو کېدای شي د میوندوال له لوري د کودتا هوډ یا په هغه تور ، د نوموړي د ځانوژني یا له منځه وړنې په هکله د مختلفو سرچینو او لاسوندونو پر مټ، د هغه مهال حالاتو، د محمد داود تګلارو او د نوموړي د ائتلافي ملګرو نقشو ته په کتني سره قضاوت وشي. میوندوال د دموکراسۍ د لسیزې له هغو صدراعظمانو څخه دی چې د متوسطې طبقې څخه یې سر را پورته کړ. د ملکیار د معتبرې کورنۍ سره د نوموړي خپلوي د دې لامل شوه چې میوندوال د سلطنت پام ځانته را واړوي ،لوړو مقامونو او حتی صدارت ته یې ورسوي. داسي ویل کیږي چې د پاچا له لوري د صدراعظم په توګه د میوندوال د غوراوي موخه دا هم وه چې د داودخان سره خپلې ترینګلې اړیکې جوړې کړي ځکه چې « میوندوال د محمد داود روزلی نفر وو د محمد داود په لومړي حکومت (۱۹۵۳ _ ۱۹۶۳) د بهرنیو چارو په وزارت کې د محمدنعیم د حمایې لاندې شخصیت ګڼل کیده.هغه د شوروي اتحاد ، بلغاریا، انګلستان، چکوسلواکیا، پولند اوعراق د سفر وروسته د محمد داود او محمد نعیم سره اوږده مجلسونه لرل. »۱۰/۷۱ کله چې میوندوال په روڼ اندو او په تېره محصلینوکي اعتبار ترلاسه کړ د سلطنتي کورنۍ دښمني یې وګټله او ده هم د صدارت وروسته په پاچا او سلطنت نیوکې پیل کړلې. ښایي علت یې دا وي چې نوموړي د خپل صدارت پر مهال ولیدل چې پاچا او سلطنتي کورنۍ د حکومت په چارو کې لاسوهنه کوله او ده ته یې ستونزې او خنډونه جوړول. میوندوال د صدارت څخه د استعفي وروسته کشککی ته ویلي وو:« حتی د سلطنتي کورنۍ د هغو غړو نومونه چې لا په وروني کې هم دي په خبرونو کې د صدراعظم د نامه څخه مخکې چې ستر مسئولیتونه او کارونه ترسره کوي ځای ورکول کیږي. » ۳۲ / ۲۲ د میوندوال سره د سلطنتي کورنۍ ځواکمن غړي محمد داود چې د هیواد د زعامت نیولو ته یې تابیا نیوله د پوځي کودتا د چمتووالي پر مهال د پاچا ګل وفادار په وینا دا آوازې خپرولې چې میوندوال کودتا کوي. خو د هماغه مهال واکمن حالت او وروستیو پیښو نه داسي بریښي چې محمد داود غوښتل د خلکو پام میوندوال ته راوګرزوي او په ولس کې دا ذهنیت واکمن کړي چې میوندوال د واک لیوال دی او د خپلې واکمنۍ پر مهال دا ځواکمن سیاستوال د کودتا په تور له سیاسي ډګره وباسي . میوندوال، ډګرجنرال عبدالرزاق او جنرال خان محمد مرستیال د۱۳۵۲ کال د سنبلې په ۲۹زنداني شول او وروسته نور جنرالان ، افسران ، د ولسي جرګې پخواني وکیلان او ملي سوداګر هم ونیول شول او د تلې په اتمه یې اعلان کړل چې میوندوال په زندان کې د نکټایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

، روجایي ، کوټ بند او کمربند په واسطه ځان وژلی دی. د میوندوال له لوري کودتا د لاندې دلیلونو له امله واقعیت نلري .

الف ــ د میوندوال ځانګړتیاوې

میوندوال ولسواکۍ ته ژمن سیاستوال وو او هغه د پوځي کودتا پایله « ترور، استبداد او اختناق ګڼل. » ښه بیلګه یې د جنرال عبدالقادر څرګندوني دي. د جنرال د خاطراتو په کتاب کې راغلي هغه غوښتل داسې یو سیاسي شخصیت چې ملي او نړیوال شهرت ولري پیدا کړې چې د هغه تر لارښووني لاندې پوځي کودتا وکړي. هغه د میوندوال سره د خپلې لیدنې په اړه د کتاب په ۱۳۳ مخ کې وایي: « ضیاءالدین مې له تولګي والو نه وو ، هغه هم پیلوټ شوی وو، په امریکا کې یې زده کړې کړې وې ، د میوندوال د کلي وو او د میوندوال سره یې اړیکي لرلې. د ضیاءالدین سره میوندوال ته ورغلو، کیناستو او له هغه مو واوریدل. یوازې مې ترې وپوښتل : تاسو چې په هیواد کې مهمې دندې لرلې او ستر کارونه مو تر سره کړي دي د ټولنې د اوسني بن بست څخه د وتلو لپاره مو کوم کارونه په پام کې نیولي دي ؟ میوندوال نرم او آرام وو. داسې یې ښودل چې په افغانستان کې دموکراسی رواج ومومي. نوی نسل باید په دموکراسی باور پیدا کړي ، سیاسي خوځښتونه سره نږدې شي او سیاسی ځواک جوړ کړي. لومړی ځل مې د میوندوال نه د ښایسته سالارۍ اصطلاح واوریده. ویل یې څوک چې د کار وړتیا ولري باید میدان ته راووزي ،په خپلو دندو کې رښتیني وي ، او د خلکو او وطن په ګټه کار وکړي تر څو افغانستان لدې بن بست څخه ووزي. د میوندوال خبرې مو خوښې نشولې. و مو ویل وروره هغه څه چې موږ په هیواد کې لرو د هغو سره نه جوړیږي.» همدارنګه میوندوال په ۱۳۵۰ کال کې په یوه مجلس کې د کودتا په اړه ویلي وو : « څرنګه چې کودتا یو پوځي ،توطئه آمیز او پټ کار دی ، لدې کبله هغه نشی کولی ولسشموله او وګړنیزه وي. پردې بنسټ هغه د ولس د اکثریت قشر او عامه خبرتیا پرته صورت نیسي ، څه ډول چې د ملت سره اړیکي نلري او خلک د هغې په طرحه او عملي کولو کې ونډه نلري، لدې امله کودتایي رژیم د خلکو نه لرې پاتې کیږي د خلکو ملاتړ نشي ترلاسه کولی ...، که داسې رژیم ښه نیت هم ولري او په یو لړ سطحي او نمایشي کارونو لاس هم پورې کړي د خلکو ملاتړ نشي تر لاسه کولی ځکه چې ملي اتکا نلري ، همیشه متزلزل پاتې کیږي ، دا تزلزل رژیم اړ باسي د خپل پایښت لپاره استبداد ته مخه کړي او هرمخالف نظر د زور او ځواک په واسطه له منځه یوسي. بنآ ویلی شو چې د کودتا پایله ترور، استبداد او اختناق دی . »۷۲

ب- د چنګاښ د کودتا په وړاندې د میوندوال غبرګون

د کودتا پرمهال میوندوال په فرانسه کې وو. د کودتا څخه په خبرېدو سره محمد داود ته د مبارکۍ تلګرام استوي. د دې تلګرام وروسته هیواد ته د تلو په نیت خوځیږي او په عراق کې د افغانستان د سفیرخلیل الله خلیلي کور ته د هغه لیدو ته ورځي. پدې هکله به د خلیلي له مېرمنې واورو: « د چنګاښ په اته ویشتمه پخوانی صدراعظم محمدهاشم میوندوال د استاد خلیلي د احوال اخیستلو په موخه زموږ کور بغداد ته راغلی وو خو دا وخت استاد خلیلي په کابل کې وو. ما د میوندوال نه پوښتنه وکړه آیا تاسي په بغداد کې پاتې کیږئ یا بل کوم هیواد ته ځئ ؟ میوندوال په ځواب کې وویل چې سردار صاحب جمهوریت اعلان کړی دی او دا به مناسب نه وي چې پدې وخت کې د هغه تر څنګ و نه دریږو، دا پر موږ واجب دي چې د خپلو سپین سرو تر څنګ ودریږو او باید ده ته د خدمت کولو آمادګي اعلان کړو.» ۷۳ « میوندوال د خارج څخه هیواد ته په را ستنیدو سره د کابل په هوایي ډګر کې د محمد داود د جمهوري رژیم څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ملاتړ احساساتي وينا وركړه .د محمدداود او ميوندوال ترمنځ نږدې اړيکې د کينې لاسو چې د محمدداود په رژيم تسلط درلود د اندېښنو سرچينه ګڼل کېده .» ۳۲/ ۶۰ داسې برېښي کله چې ميوندوال هيواد ته راستون شو حالات د خپلې تمې خلاف ويني تر دې چې ځان خوندي هم نه ګڼي. وخت پيدا کوي چې د خپل پخواني دوست او د نوي رژيم د مشر محمد داود سره ووينې او د کتنې په پای کې سردار ته وايي چې غواړې بهر ته ولاړ شي خو سردار ورته وايي « مناسب نه وينم چې تاسو د هيواد نه بهرته سفر وکړئ» د دولت مشرميوندوال ته بهر ته د تللو مشوره ورنکړه ترڅو د وړې په نه ويشتمه پدې نامه چې سردار غوښتې دی د محمدنبي عظيمي له لوري لومړی ارګ ته ورل کيږي او بيا زنداني کيږي .

ج- د کودتا په تور د بنديانو څخه تحقيقا ت

په ولسواکه ټولنو کې چيرې چې قانون واکمن وي ترڅو چې د تحقيقاتو په پايله کې په يوه تورن تور ثابت نشي هغه د خائن ، مرتجع ، وطن پلورونکی او جنايتکار په نامه د رسنيو له لوري نه اعلانيږي او ضمناً مستنطق ته د تور اسناد وړاندې کيږي چې د هغه پربنسټ له تورن څخه تحقيقات ترسره شي. مخکې لدې چې له ميوندوال څخه تحقيقات وشي د هغه د بندي کولو په خبرکې هغه د خاين او مرتجع په نامه اعلانيږي .دا په خپله ښيي چې خاين ميوندوال د ژوند حق نلري . د تحقيق په اړه د ميوندوال د تحقيق د هيئت مشر عبدالصمد اظهر ليکي: «کله مو چې اسناد وغوښتل، عمومي قوماندان قديرخان وويل تاسو تحقيق پيل کړئ اسناد به مو په اختيار کې کيښودل شي، د هغه مهال په ډارونکي او وحشتناکه فضا کې چې د اسنادو پرته څه ډول تحقيق وشي ټينګار بې معنی وو.»۷۴ په هغه ورځ چې د ميوندوال د زنداني کېدو خبر خپور شو. سيف الرحمن شينواری او حاجی فقير د شورا پخواني وکيلان په همدې ورځ د ننګرهار والي عزيزالله واصفي خپل د فتر ته غوښتي وو چې د ماښام په اتو بجو کابل راډيو دوې اعلاميې خپرې کړې چې مخکې يې يادونه وشوه. دلته څکه د پورتنيو دوو وکيلانو نومونه راوړل شول چې ګواکې د کودتا سند چې د پاکستان سره د کودتا چيانو تړاو ښيي د سيف الرحمن شينواري د کور د بخارۍ د دود کش څخه يوه ورځ وروسته وموندل شو چې په هغه کې نوموړي ته د پاکستان له لوري هدايت ورکړل شوی وو چې خپلو حکومتي ضد کړنو ته دوام ورکړي. والي دواړه وکيلان د مرکز په هدايت راغوښتي وو چې کابل ته يې د ميوندوال سره د اړيکو لرلو له امله واستوي. د راديو څخه د دې ابلاغيو په اوريدو سره والي هغوی ته وايي: «ورونو هغه دليل چې تاسو مې رابللي يئ دا دی چې تاسو يې کابل ته غوښتي ياست، تاسو اندېښنه مه کوئ ،ښايي د ميوندوال د همدې مسئلې په اړه ستاسو څخه معلومات واخلي او ډير ژر خپلو کورونو ته راستانه شئ ، دواړه جګ شول او د موټر په واسطه يې کابل ته حرکت وکړ.» ۷۲ که دې وکيلانو د کودتاچيانو سره اړيکي لرلی تښتېدلی به وای نه دا چې په خپله کابل ته لاړ شي . که چيرې ومنل شي چې د کودتا په هکله اصلي سند دا ليک دی داسې يو خطرناک سند د سليم عقل خاوند له لوستلو وروسته له منځه وړي نه دا چې هغه په خپل کور کې وساتي او بل دا چې ددې ليک د ساتلو اړتيا څه وه؟ بيله شکه دا ليک د کوم چاراوکي په دستور د نوموړي د کور د بخارۍ په دودکش کې ايښودل شوی دی .د سيف الرحمن په کور کې د ليک د ايښودلو په اړه داود ملکيار د وخت د سرحدونو د وزير پاچا ګل وفادار له قوله په يوه ليکنه کې يادونه کړې ده چې دوو تنو ځوانانو دا ليک د کورنيو چارو د وزير فيض محمد په دستور ايښی وو. خو وفادار د دې کسانو په هکله نور معلومات نه ورکوي. محمود سوما د خلقي واکمنۍ د لوړوزده کړو وزير د ليک ايښودونکی ببرک شينواری معرفي کوي . هغه وايي:« کله چې د خلقيانو مشر تره کی د ببرک لدې سپک کار څخه خبر شو د ګوند څخه د هغه د شړلو دستور ورکړ او هغه له ګوند څخه وشړل شو. د ثورانقلاب له بري لنډه موده وروسته امين

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د خلقي ځوانانو د سازمان د مشر په توګه مقرر کړ او د ګوند د غړي په توګه هم معرفي شو.» د امين له لوري نه يوازې له ګوند څخه شړل شوی ببرک شينواری د ګوندي په توګه ومنل شو او په لوړ مقام مقرر شو بلکې عارف عالميار هم چې د ګوند څخه شړل شوی وو نه يوازې د ګوندي په توګه معرفي شو بلکې د کابل ښار د نهمې ګوندي ناحيې د منشي او د ترانسپورت په وزارت کې د رييس په توګه مقرر شو . يو خلقي کدر ليکوال ته وويل کله چې ما د امين له لوري ګوند ته د شينواري د منلو اړوند مسآله د زيري سره طرحه کړله او د امين دا کار مي انتقاد کړ هغه را ته وويل چې شينواری هم انقلابي دی او ته هم انقلابي يې انقلابيونو ته ښايي چې د انقلاب څخه دفاع وکړي . د ميوندوال څخه شوي تحقيقات رسنيو خپاره کړل په يوه ځواب کې يې راغلي وو چې جمهور رئيس ده ته هدايت ورکړی وو چې انتظار وباسي او ده ته دنده ورکول کيږي. ميوندوال دا هم وايي د دې پرځای چې د رژيم د راپرزولو په لټه کې وي د جمهور رئيس د اوامرو انتظار ايست ترڅو د محمدداود له رژيم سره همکاري وکړي. د خان محمدمرستيال د اعترافونو په يوه برخه کې داسې راغلي دي: « د ميوندوال سره مې د هغه په کور دريمه کارته کې وليدل او د خپل پلان په هکله مې ورته وويل. » پدې هکله مستنطقی دې ته متوجه نه دی يا خبر نه درلود چې د۱۹۷۱ کال نه وروسته ميوندوال په دريمه کارته کې نه بلکې په نوي ښار کې ژوند کاوه . دا بيا د دې ښکارندوی دی چې مرستيال د چنګاښ کودتا وروسته د ميوندوال کور ته ندی ورغلی.دا ځکه چې مرستيال د ميوندوال د دوو کلونو مخکې کور پته مستنطق ته ويلې ده چې د کودتا په اړه نه بلکې د نورو مسآلو په اړه څه ويلي دي او لدې کتنې وروسته يې ميوندوال نه دی ليدلی . که د کودتا په اړه مرستيال اعتراف کړی وي هغه هم د شکنجو له امله دی . د شکنجو پرمټ د اعتراف په هکله ډګرجنرال عبدالرزاق ليکي :« د کورنيو چارو وزير(فيض محمد) وويل: ولې ځواب نه ليکې ؟ ومې ويل ، زه څه ووايم چې کودتا مې کوله ؟ پداسې حال کې چې نه مې کودتا کوله او نه هم د کودتا خبره وه. دا يوه دسيسه ده چې ماته جوړه شوې ده.ويې ويل : که په خپله رضا يې ووايې ښه ده که نه په زور به ستا څخه اعتراف واخلو...، هغه د شکنجو وروسته اړکېږي اعتراف وکړي او ليکي : نه غواړم بې آبه شم ، مرګ د دې ژوند څخه ښه دی .پدې ډول څه شی مو چې نه وو کړي ، پرهغو مې اعتراف وکړ...»
۷۵

د پورتنيو ځرګندونو پربنسټ دې پايلې ته رسيږو چې په ميوندوال او د هغه سره په نيول شوو کسانو د کودتا تور يوه دسيسه وه . په هرصورت د ميوندوال په شمول ټولټال ۴۲ تنه جنرالان ، افسران، د شورا پخواني وکيلان او ملي سوداګر زنداني شول چې شپږ تنه يې اعدام او نور د حبس په مختلفو کلونو محکوم شول او چانواري شوي کسان ټول پښتانه وو . ميوندوال د اسلام په اړه بشپړه پوهه درلودله او دی معتقد مسلمان وو او پوهېده چې ځانوژنه په اسلام کې جواز نلري. سربېره پردې د غوث الدين فايق له قوله چې يوه ورځ مخکې يې ميوندوال د دهمزنګ په زندان کې ليدلی ليکي چې هغه په ملي جامو کې وو. همداراز ډګرجنرال عبدالرزاق خان ته په زندان کې يوه صاحب منصب ويلي چې ميوندوال د تحقيق پر مهال ووژل شو او ملي جامې يې اغوستي وې. دا هم په زندان کې معمول دي چې له بندي څخه اضافي شيان اخستل کېږي نو څرنګه د ميوندوال سره دريشي، کمربند او حتی کوټ بند شتون درلود ، ځکه د هغه د ځانوژنې په اړه ويل شوي وو چې هغه په کمربند، نکتايي، روجايي او کوټ بند ځان را ځړولی وو. که دا ومنل شي چې له ميوندوال سره دريشي او کوټ بند وو دا نو زندان نه بلکې مېلمستون وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معکوسې پایلې

د سلطنت په نسکوریدو سره د دموکراسی د لسیزې مطرح سیاسي سازمانونو(پرچم، خلق، شعله جاوید، ځوان مسلمانان ، مساوات) د نویو حالاتو سره خپلې تګلارې او سیاسي فعالیتونه عیار کړل. د پورتنیو شپږو ډلو څخه یوازې پرچم د جمهوري دولت برخه وه . په نظام کې د نوموړي سازمان امکانات د دولت له مشر څخه هم غوره وو. ځکه پرچمیانو د څه کم اتو کلونو سیاسي مبارزې تجربه لرله . محمد داود نه سیاسي ګوند درلود او نه یې غښتلی کاري ټیم او په خپله هم د زیات عمر له کبله اړیني فزیکي او ذهني وړتیاوې نه لرلې. په جمهوري دولت کې د پرچم دې برلاسی دې ته لار هواروله چې محمد داود تجرید او د خپلو سیاسي سیالانو د کمزورولو په موخه پوره ګټه پورته کړي.پرچمیانوخپلې هڅې پدې راګرزولې وې چې د هرڅه د مخه داودخان د خپلو پخوانیو دوستانو او همدارنګه سیاسي مطرح څیرو څخه چې له نوي رژیم سره د همکارۍ لیوال وو تجرید اوهغوی له ډګره وباسي. د دې کارڅخه یې موخه دا وه چې محمد داود په پرچم ډډه ولګوي.کشککي د دموکراسۍ د لسیزې د وروستي حکومت د کابینې غړی لیکي: «هغوی(پرچمیانو) هیڅکله ما ته موقع رانکړه ترڅو محمدداود ووینم.سره لدې چې په ۱۹۷۷کې د هغه د یاورانو څخه یوه راته څو ځلې ټلفون وکړ چې انتظار وباسم او ماته به احوال راکړي چې هغه ووینم. » ۱۰۷/۳۲ پدې هکله چې نورمحمدتره کی هم بریالی نشو محمد داود ووینی هغه به د صالح محمدزیري څخه ولولو چې د مرکزي کمیټې د یوې غونډې په اړه د تره کي له قوله راوړي : « په هرځای کې مو پرچمیان مخه نیسي. زه عبدالحلیم ارګ ته بوتلم او هلته یې له چا سره خبرې وکړې او زه یې په ښه توګه ارګ ته د ننه کړم . یو عسکرهم را سره ولاړ او زه یې کومې شعبې ته بوتلم ، هلته د علومي په نامه یوه صاحب منصب ته وروستلم ، هغه عسکر ولاړ ما علومي ته وویل چې زه غواړم د جمهوریت له مشر سره وګورم ، نوم مې نورمحمدتره کی دی. هغه وویل زه تا پیژنم ، ته کښینه زه به احوال ورکړم. علومي بیرته راغی ویل یې د جواب انتظار وباسم. ما ورته وویل سمه ده ، په څو ساعتو مې انتظار ویستی.په پای کې همدغه علومي راغی ویل ، ملي رهبر ستا سره نه ګوري او ستا څخه نفرت لري. ما هم هیڅ ونه ویل او راووتم . ملګري ډیر خوابدي سول چې داودخان څرنګه غوښتل له تره کي صاحب سره وګوري او بیا یې داسې کار وکړ. یوه ملګري وویل ښایي چې داودخان به غوښتل خو پرچمیانو یې لار بنده کړې ده. بل ویل، ښایي پخپله پرچمیانو زموږ د تحقیرولو لپاره دغه ټوله نقشه جوړه کړې وي. خو تره کي ویل چې دواړه امکانه موجود دي ځکه چې د علومي چلند هم دوستانه نه، بلکې تحقیرآمیزه و. » ۴۰ / ۳۳۸ (علومي د چنګاښ د انقلاب وروسته په ګارد کې د اپراسیون یا د حرکاتو مدیر وو) . همدارنګه ډګرجنرال عبدالرزاق د داود خان له دوستانو څخه چې د کودتا وروسته جمهور رییس هغه ته دنده سپارلې وه چې د هېواد د هوایي او مدافعه هوایي قواوو د نیمګړتیاوو او سمونونو په اړه رپوټ جوړ کړي اوغوښتل یې محمد داود ووینې خو د لیدنې فرصت یې نه وو ورکړی لیکي :« وپوهېدم چې محمد داودخان یې داسې محاصره کړی دی هغه کسان چې غواړي هغه ووینې نه یې شي لیدلای. لدې نېټې وروسته معلوم شول چې داودخان د دې خلکو تر کنترول لاندې دی.» ۷۵ د کودتا وروسته شعله یان، سکتاریستان او اسلامپال د نوي نظام په وړاندې ودرېدل، د دولت دښمني یې وګټله او اړشول د ځمکې لاندې پټو فعالیتونو ته مخه کړي. خو د جمهوري نظام چلوونکو د محمدهاشم میوندوال په مشرۍ د مساوات ډله او اسلامي غورځنګ د نورو په پرتله نوي نظام ته ګواښمن ګڼل. لدې کبله یې د هغوی د ځپلو هڅې پیل کړې. واکمنانو داسې انګیرل چې میوندوال په نړیواله کچه یو پیژندل شوی سیاسي شخصیت دی او ملګري یې هم اکثراً پخواني لوړ رتبه ماموران وو او کولی شي د سیاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اپوزیسیون د یوه غښتلي لېډر په دریځ کې سر را اوچت کړي. همدارنګه اسلامي غورځنګ ورته ځانګړتیاوې لرلې او سربیره پردې د اسلام تر سیورې لاندې کولی شي دودیزه مسلمان هېوادوال د واکمنۍ په وړاندې راوپاروي. له بله پلوه د انګرېزانو څخه د خپلواکۍ د ترلاسه کولو وروسته د مدرنیتې په وړاندې د دین او مذهب څخه ناوړه ګټه پورته شوې ده او د جمهوري دولت مؤتلفینو (داود- پرچم) پردې اساس اسلامي غورځنګ او روحانیون نوي نظام ته ګواښمن ګڼل. په میوندوال دا تور هم وو چې هغه د سي آی اې سره اړیکې لري او د نړیوال اسلامي نهضت ترشا هم لویدیځ او په سرکې متحده ایالتونه ولاړ وو. خلقیانو د جمهوریت ټینګښت یو مثبت بدلون ګڼلو او د محمدداود افکارو ته په کتو سره چې د هیواد د پرمختګ لیوال او د ښې لاسو او په تیره د ارتجاعي روحانیت دښمن دی د جمهوري نظام د ملاتړ سربېره د مخالفینو د توطئو په خنثی کولو کې مرسته ورسره کوله چې د اسلم وطنجار له خوا د توپچی د قوماندان جنرال میراحمدشاه د توطئې په اړه حکومت په جریان کې اچول یې څرګنده بیلګه ده. د جمهوریت په وړاندې د خلقیانو دا ډول دریځ هغوی د نوې واکمنۍ له فشار او ګوزار څخه وساتل او په سړه سینه یې د خپلو لیکو د پیاوړتیا لپاره هلې ځلې کولې. له بله پلوه د خلقیانو غوځ اکثریت د متوسطې او ټیټې طبقو استازي وو چې واکمنۍ د دوی دا رنګه ټولنیز دریځ او شونتیاوې دولت ته خطرناک نه ګڼل. لکه څرنګه چې سلطانعلي کشتمند پدې اړه لیکي :« د خلقیانو اړخ د پراخو سیاسي فعالیتونو د پرمخ وړلو لپاره نه تصمیم درلود او نه شونتیاوې ...» ۱۸۰/۳۹ البته د کشتمند ددې ادعا په هکله چې خلقیانو د سیاسي فعالیتونو د پرمخ وړلو لپاره تصمیم نه درلود دا پوښتنه پیدا کېږي نو خلقیانو د څه لپاره سیاسی فعالیت درلود خو د شونتیاوو خبره یې د پرچم په پرتله سمه ده .بل لامل چې داودخان له خلقیانو څخه نه ډارېده د دې ډلې سیاسي او ایدیولوژیکي باورونه وو چې د شوروي اتحاد له تګلارو څخه په ملاتړ څرګندېدل. محمد داود هم د شوروي اتحاد سره خورا نږدې اړیکې لرلې. لدې امله جمهورریيس د خلقیانو څخه کوم ګواښ نه احساساوه او د خلقیانو د ځېلو هوډ یې نه درلود.

د پورتنیو څرګندونو په پام کې نیولوسره او د جمهوري دولت د لومړۍ نیمایي بهیرونو او پیښنو هم وښودل چې دولت د میوندوال ډله او اسلامي غورځنګ وځپل. البته د میوندوال پلویانو د خپل مشر د وژلو وروسته د سیاسي فعالیت څخه لاس واخیست. خلقیان چې د واکمنۍ له فشار خوندي وو د خپلو لیکو د پیاوړتیا لپاره اړینه ګټه پورته کړه. د کودتا وروسته چې د هیواد سیاسي او امنیتي وضعیت کړکیچن وو او انقلابي دولت د خپلو ژمنو کوچنۍ برخه هم ترسره نکړه .خلقیانو د اعلامیو په خپرولو سره د واکمنۍ په تګلارو نیوکې کولې او خپل وړاندیزونه یې واکمنۍ ته وړاندې کول. د سیاسي او امنیتي وضعیت په خړپړتیا کې یې محمدداود، پرچمیان او مخالفین ملامتول او خپل دریځ یې چې نه په دولت کې دی او نه یې د دولت خلاف دریځ نیولی دی یوازیني معقول دریځ او د افغانستان د لوړو ګټو سره برابر ګاڼه . د خلقیانو دا ډول دریځ په روڼ اندو کې د هغه اعتبار او نفوذ ته ګټور تمام شو او په کمي لحاظ یې لیکې خورا پیاوړې شوې. پرچم چې په جمهوریت کې د واک په ګډۍ ډډه لګولې وه د محمد داود پر مټ د خلقیانو پرته خپل نور سیالان ښه وځپل .بې ویلو ښکاره ده چې د هرې واکمنۍ لومړني او کلیدي مسؤلیتونه په هېواد کې د ټیکاو او امنیت ټینګښت او ولس ته د خدمتونو وړاندې کول دي. جمهوري دولت په همدې چاره او همدا رنګه په خپلو ژمنو کې پاتې راغی .د سمونونو او اصلاحاتو په اړه دومره ویل پکار دي چې دا سمونونه او اصلاحات یوازې په ویناوو کې خلاصه کیدل او په عمل کې یې څرک نه لګیده. په ادارو کې فساد د پاچا د زمانې په شان ادامه وموندله.دې حالت په لوستي قشر کې هم د محمد داود او هم د هغه مؤتلف (پرچم) اعتبار ته زیان ورساوه. د محمد داود سره د پرچم د ائتلاف موخه دا وه چې پدې پړاو کې ځان غښتلی، خپل سیالان او په هغو کې خلقیان کمزوری کړي او د یوه پیاوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سازمان په توګه د افغانستان د سیاسي ډګر په یوازیني لوبغاړي واوړي معکوسي پایلې لرلې چې هغه د پرچم د فرکسیون کمزوري او خلقیانو غښتلتیا وه . همداراز د محمد داود د واکمنۍ د دویمې نیمایي تګلاره چې د کینې اړخو او په تیره د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند له ډګره ایستل ، لویدیځ ته ځان نږدې کول او پدې توګه په واک کې پاتې کیدل وو هم معکوسي پایلې لرلې ځکه هغه د۱۹۷۸ کال د اپریل په پنځمه د ګوند ځینې مشران توقیف او غوښتل یې چې هغوی اعدام کړي او پدې ډول یوازینۍ قوي سازمان چې د واکمنۍ بدیل وو هم له لوبې وباسي خو د ګوند د خلقي اړخ د پوځي پاڅون له امله جمهوري نظام نسکور او د ا، خ ، د، ګ واک ترلاسه کړ.

اختیار که اجبار ؟

د ظاهرشاه په پاچاهۍ کې د دولتي چارو د لارښووني څرنګوالي ته په کتو سره هغه په دوو پړاوونو ویشلی شو. لومړی پړاو چې پاچا د ممثل او سمبول حیثیت درلود واک د صدراعظمانو (هاشم خان ، شاه محمود خان او داود خان) سره وو او دوهم پړاو د دموکراسۍ لسیزه ده چې پاچا عملاً واک په خپلو منګولو کې ونیو او د رښتیني ټولواک له دریځ څخه برخمن شو. البته چې ځلوېښت کاله د هیواد بهرنۍ پالیسي په بشپړ ډول د سلطنتي کورنۍ او د حکومت امنیتي بنسټونه د واکمني کورنۍ او محمدزیو له لوري یرغمل شوي وو. په بهرینو هیوادونو او په ځانګړې توګه په ځواکمنو هیوادونو لکه متحده ایالتونو، انګلستان، فرانسه ، آلمان او شوروي اتحاد کې سفیران او زیاتره دپلوماتان د دې کورنۍ غړي وو. خود دې کورنۍ د ټنبلۍ له امله پدې ځلوېښتو کلونو کې افغانستان د یوه زراعتي هیواد په توګه حتی د دې جوګه نشو د کورنیو کرنیزو تولیداتو له مخې پخپل ځان متکي شي بلکې د خوراکي توکو زیاته برخه له بهر نه هیواد ته راوړل کیدله. بېوزلي ، بېسوادي او بېکاري د ټولنې د ځانګړتیا وه او خلک د بیساره ستونزو او کړاوونو سره لاس او ګریوان وو. دې ډول حالت په ټولنه کې داسې ذهنیت واکمن کړی وو چې ګواکې سلطنت د هیواد د پرمختګ د خنډ لامل دی او که شاهي نظام په جمهوریت واوړي هېواد به ګل ګلزار شي . همدا دلیل وو چې روڼ اندو د جمهوري نظام څخه هرکلی وکړ. د کودتا په پایله کې د رازیږیدلي جمهوریت په مشرۍ کې بیا هم د سلطنتي کورنۍ غړی ولاړ وو. داود پلوی جنرال زکریا ابوي هغه«سرټمبه ، کینه کښ، ځانغوښتونکی سردار چې د تیریدنې او جوړجاړي نه بې خبره وو » معرفي کوي. د یوه دولتي زعیم د دا ډول ځانګړتیاوو منطقي پایله د استبدادي نظام ټینګیدل دي. د محمد داود د ځانغوښتنې ، استبداد او سرټمبه ګۍ ښه بیلګه د ډګرجنرال غلام فاروق، د دموکراسۍ په لسیزه کې د پوځ لوی درستیز د مشر زوی صدیق فاروق لاندې څرګندونې دي چې د محکمې د رئیس په توګه د خپل پلار د مقرریدو په اړه د خپلې مور له قوله وایي : « یو مابنام ډګرجنرال غلام فاروق خان چې د شهید داودخان لیدو ته ورغلی وو د معمول خلاف ډیر پریشان او ډیر ژر کور ته راغی، ډګر جنرال غلام فاروق د معمول خلاف د کورنۍ غړو ته وویل چې ده د شهید داودخان امر نه دی منلی او په قهر د ده نه راوتلی دی. پلار یې مور ته ویلي وو چې کالي او درمل یې چمتو کړي ځکه د داودخان له قهر اوغرور څخه چې خبر دی او هغه رویه چې ده نن کړې ، د نوموړي له امر نه یې سرغړونه کړې ده ،په قهراو بیله خدای په امانۍ د داودخان نه راوتلی دی حتماً نن شپه بندي کیږي. مور یې د فاروق خان نه پوښتلي دي چې د داودخان کوم امر یې ندی منلی په ځواب کې یې ویلي وو چې ده ته امر شوی وو چې د پوځي محکمې رئیس شي چې د میونداوال او یو شمیر نورو تورنو جنرالانو او صاحب منصبانو د پوځي محکمې ریاست په غاړه واخلي. ده شهید داودخان ته ویلي چې اکثرآ دا جنرالان د ده نږدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستان دي چې کلونه یې ورسره ملګرتیا لرله او دا کار ورته نامکنه دی چې هغوی محاکمه کړي...، هماغه شپه د لسو بجو وروسته بیا ټلفون راغی او پیغام ورکړ شو چې رهبر امر کړی دی چې ډګرجنرال همدا اوس عاجل ملاقات ته ورشي . ډګرجنرال د کورنۍ سره مخه ښه وکړه او په بیړه د داودخان لیدو ته ورغی. هغه د عسکري کالیو او خولۍ سره خو د نکټایي پرته د داودخان لیدو ته ورغی. د داودخان یاور ضیاء مجید خپله نکټایي ورکړې وه ترڅو په منظمه عسکري دریشۍ کې د داودخان دفتر ته ورننوزي. د دې لیدنې وروسته غلام فاروق خان د پوځي محکمې ریاست منلی وو.» ۷۶ دلته لیدل کیږي چې پخوانی لوی درستیز د زندان له ویرې اړ کیږي داسې مقام ومني چې نه یې مسلک وو، نه یې د هغې تجربه لرله او مهمه دا چې نه یې غوښتل دا دنده ومني . د فاروق خان په خبرو کې د پام وړخبره داده چا چې د محمد داود امر او حتی وړاندیز نه دی منلی ځای یې زندان دی. لدې امله د محمد داود ځینې پلویان هغه باکفایته ډیکتاتور ګڼي. ښه ساری یې په ډګرجنرال فاروق خان د پوځي محکمې د ریاست منل دي چې د خپلو پخوانیو ملګرو او دوستانو د غرغرې فرمانونه لاسلیک کړي. فایق د خپل کتاب په ۱۵۷ مخ کې د دواد خان په اړه لیکي چې «د سردار محمد داود خان له هیبته د وزیرانو په مجلس کې چا ټوخی نشو کولی.» د داودخان د دې ځانګړتیاوو پایله دا شوې وه چې د جمهوریت په نامه د هغه فردي استبدادي واکمنې ټینګه شي چې مناسب نوم یې د افغانستان جمهوري شاهي دولت دی. « داود خپل شاهي ضمایم نه سول پرینودلای ، او سره لدې چې ځان د افغانستان د جمهوریت ولسمشر او صدراعظم ، اعلان کړ خو عمل یې د یو پاچا غوندې وو او ډیر ژر یې د شاهي ولسمشر لقب وګټی.» ۳ / ۱۹۳ – ۱۹۴ هغه سیاستوال بریالی دی چې همکاران او سیاسي مخالفان یې د ستونزو او سیاسي مسئلو په هکله ورسره دوستانه خبرې اترې او مشاجرې وکړی شي او د تیریدنې او جوړجاړي هنر یې زده وي . پربله خوا په سیاست څه چې په عادي مناسباتو کې سرتمبه ګي ، کینه او ځانغوښتنه ځای نلري . د جمهوریت مؤسس د مخالف نظر د نه زغملو له امله د سیاسي مخالفینو د ځپلو تګلاره غوره کړه. څرنګه چې هر عمل عکس العمل لري همدا لامل وو چې د نوي نظام په وړاندې د کودتاګانو او مخالفتونو لړۍ پیل شوه چې منطقي پایله یې د امنیت خرپړکیدل، د سیاسي ټیکاو له منځه تلل او د ترور او اختناق واکمنیدل وو. په بهرني سیاست کې د ناپییلتوب له دودیزه سیاست څخه ډډه ، د شوروي اتحاد په غېږ کې غورزیدل او د ګاونډیانو خلاف دریځ نیول لویدیځ ، چین ، پاکستان او ایران اندیښمن او و یې هڅول چې د نظام په وړاندې بنسټپالې کینې لاسې او مذهبي ډلې ولمسوي او نوي نظام ته ستونزې جوړې کړي. د نظام مخالفان چې اسلامي غورځنګ ، چین پلوه کینې اړخي او سکتاریستي ډلې وي پاکستان ته په پناه وړلو سره هلته ورته پوځي ټرینګ ورکړل شو او افغانستان ته یې د ورانکاریو لپاره راولیږلې. البته هغه مهال د ایران شاهنشاهي رژیم هم د نظام د مخالفینو سره همغږي ښودله او هغوی ته یې وسلې برابرولې. د ایران د شاهنشاه اندیښنه او ویره لدې څخه وه که جمهوري نظام خپلې ژمنې چې د هیواد آبادي او د ولس سوکالي پکې لیدل کیده پلې کړي او افغانستان پرمختګ وکړي د ایران خلک به هم د شاهنشاه په وړاندې ودریږي. د افغانستان د حکومتونو په وړاندې ډیر لږ د ایران د لاسوهنو په اړه ویل شوي او ویل کیږي پداسې حال کې چې ایران د پاکستان په شان تل د افغانستان په وړاندې دښمنانه رول لوبولی دی. هغه مهال افغانستان ته د ستونزو په جوړولو کې د ایران رول ځکه زیات وو چې د ایران شاهنشاهی دولت په سیمه کې د امریکې د ژاندارم حیثیت درلود. حتی واشنګټن د تهران له لارې اسلام آباد ته پیسې او وسلې ورکولې چې د افغانستان په وړاندې د جمهوریت مخالفان ټرینګ کړي . جمهوري دولت هغه مهال اړ شو په خپلو تګلارو بیا کتنه وکړي چې د۱۹۷۵ کال د جولای په ۲۸ د انقلاب د دوهمې کلیزې په دریمه په کابل کې بریښنا پرې شوه او د هیواد په ځینو سیمو لغمان، لوګر، ننګرهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدخشان او پنجشير کې د اړودوړو هڅې وشوې. وروسته لدې پيښو محمد داود چاره پدې کې وليدله چې د لويديځ ارادې ته په ګونډو شي او د هغه د غوښتنو سره سم خپل سياستونه عيار کړي. د لويديځ عمده غوښتنې دا وې :

- د کيڼ لاسو او په ځانګړې توګه د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند ځپل.

– د پاکستان او ايران سره د اختلاف وړ ستونزو حل او د پښتونستان له داعيې څخه تيريدل.

– د شوروي اتحاد او لويديځ سره په مناسباتو بيا کتنه.

محمد داود بيله دې چې په خپلو تګلارو کې د دا ډول بنسټيزبدلون پايلو ته پام را وګرزوي عملی ګامونه اوچت کړل. دا مهال دي چې سردار يو ځل بيا په يوه ناڅرګنده لار روان شو. لومړی ځل يې د کودتا ناڅرګنده او د شوروي اتحاد په غيږ کې د لويدو لار ونيوله پايله يې دا شوه چې د لويديځ ارادې ته په ګونډو شي او دا ځل يې د لويديځ غوښتنو ته لبيک ووايه چې پايلې يې ناتار زيږونکې شوې. د محمدداود دا ډول سياستونه بيا هم د نوموړي د شخصيت سره تړاو لري چې هغه د واک تږی او د زعامت ليوال وو. د کودتا له لارې يې غوښتل واک ته ورسيږي او په خپل کورني او بهرني سياست کې يې د بدلون له امله هيله لرله چې د لويديځ ملاتړاو مرستې به تر لاسه کړي او ضمناً به لويديځ د جمهوري نظام مخالفين چې رژيم ته ستونزې جوړولې وهڅوي له مخالفته لاس واخلي او پدې توګه په واک کې پاتې شي. خو د لويديځ اصلي موخه د محمد داود ورکه او د هيواد د مترقي غورځنګ بشپړه له منځه وړل وو. لويديځ پوهيده چې ناسيونالست محمد داود د سترافغانستان خوبونه ويني چې لويديځ ته دا ډول افغان سياستوال د منلو وړ نه وو. خو محمد داود د لويديځ دا لوبه درک نکړه چې غواړي هم دی او هم د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند چې د ده بديل وو له منځه يوسي او د خپلو نوکرانو واک ته رسولو لپاره شرايط چمتو کړي. لکه څرنګه چې داودخان د خلقيانو د وسلوال پاڅون په پايله کې له واکه ګوښه کړل شو واکمن ذهنيت دا وو چې دا د مسکو نقشه وه چې خلقيان يې وهڅول او مرسته يې ور سره وکړله د داودخان خلاف کودتا وکړي . دا ډول ذهنيت بشپړ ناسم دی ځکه چې د افغانستان د هغه مهال له حالاتو او سياسي بهيرونو څخه باخبره څيړونکي مسکو ته نه بلکې واشنګټن ته ګوته نيسي چې د داودخان قبر يې ورته وکيندلو . يو له دغو کسانو څخه امريکايي افغانستان پيژندونکی سليک اس هاريسون دی چې د١٩٧٩ کال د می مياشتې په ٣١ د واشنګټن پوست په ورځپانه کې يوه مقاله خپره کړې او په دې اند دی چې دا د ايران شاه وو، نه بريژنف چې د افغانستان د پيښو ځنځير يې د محمد داود ترنسکورېډو پورې کش کړ. د هغه په وينا د محمد داود سفر ايران ته او د ايران سره د استخباراتي همکاريو هوکړه ،د کيڼ لاسو اخراج له دولت څخه، د شوروي څخه لېرې والی، هغه څه وو چې د محمد داود نسکورولو ته يې لار هواره کړله. د چنګاښ د کودتا متفکر مغز حسن شرق هم ورته ليدلوری لري. لويديځ پلوه اسلامي دولتونو محمد داود ته د پريمانه مرستو ژمنې وکړې خو د مرستو څرک يې نه لګيده . د بېلګې په توګه يوازې ايران افغانستان ته د دوو ميليباردو ډالرو د ورکولو ټټر وډبولو. د ايران د مرستوپه هکله « جعفرنادم د ايران د بهرنيوچارو په وزارت کې دريم مقام د فشار خبره کوي چې ساواک د داود د رژيم په اړه په کاراچولو .هغه ويل چې د کابل رژيم ته خپلې مرستې پدې شرط کوي چې خلق او پرچم وځپي او د هغې سربيره د افغانستان له مقاماتو نه يې ژمنه اخيستې وه چې د پاکستان سره به د سولې لوزنامه لاسليکوي او پدې لار کې به د پاکستان د پښتنو او بلوڅو ښورښيانو څخه هر ډول ملاتړ ختموي. » ٤٧/ ٢٠ دلته ليدل کيږي چې په سيمه کې د امريکې د ژاندارم ، ايران موخه په هيواد کې د کړکيچ ايجادول

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو ترڅو ددې کړکیچ څخه ناوړه ګټه پورته کړي. البته «د ایرانیانو اساسي وړاندیز چې د هلمند د اوبو د قرارداد په مقابل کې به د اورګاډي پټلۍ جوړوي هم عملي نسو...،ایران د ۱۹۷۴کال په اکتوبر کې د اورګاډي د پروژې او ځو نورو پروژو لپاره افغانستان ته د لس میلیونه ډالرو وعده ورکړه ، سعودي عربستان هم د بېله سوده ۵۵ میلیونو ډالرو پور وړاندیز وکړ، عراق د لس میلیونو ډالرو پور او۲ میلیونو ډالرو بسپنې تخصیص ورکړ، کویټ او د خلیج نورو دولتونو هم د کټ مټ مرستو اشارې وکړې خو ایران د هلمند د اوبو د ترون تر تصویبېدو وروسته اعلان وکړ، چې خپلې بهرنۍ مرستې کموي او د دوی سره افغاني لوري د جامعو خبرو اترو سره سره ابران په ۱۹۷۷ کې پخپله ژمنه کې پاتې راغی. » ۳/ ۲۰۴ـ ۲۰۵ لدې څخه ښکاري د ایران شاهي دولت چې د نورو په پرتله د زیاتو مرستو ژمنه کړې وه خپلو ژمنو ته شا کړه. له پورتنیو څرګندونو څخه دا پایله راوزي چې د محمدداود په تګلاره کې دا ډول بنسټیز اوښتون ، اختیاري نه بلکې اجباري وو. هغه فکر کاوه چې پدې کار سره به وتوانیږي خپلې واکمنۍ ته دوام ورکړي خو پایلې یې د ده د تمې خلاف معکوسې راوختلې.

د ستر لاربنود د تجرید او انزوا پړاو

ډېری داودخان د هیواد د پرمختګ لیوال، پرهېزګار ، ځانغوښتونکی، دیکتاتور او د واک تږی ګڼي. د نوموړي دې ځانګړتیاوو ته په کتوسره د هغه پلویان «محمد داود خیرغوښتونکي مستبد، زړه سواندی او باکفایته ډیکتاتور» بولي . د محمد داود د ارادتمندانو له لوري د هغه دا ډول انځور اېستل چې یو متضاد ترکیب دی په یوه ځانګړي شخصیت کې منطقي نه ښکاري. کله چې د محمدداود د حکومت پرمهال هغه مخکښ روڼ اندي او سیاستوال چې د ولسواکۍ ، د قانون د واکمنۍ او ټولنیز عدالت د ټینګښت او د هیواد د آبادۍ په موخه مبارزه کوله بندي او شکنجه کول او وژل په کوم منطق سره داسي یوه واکمن ته خیرغوښتونکی او زړه سواندی دیکتاتور وویل شي. زړه سواندي او ځورونه ، خیرغوښتنه او وژنه متضادې پدیدې دي. البته د نوموړي د ځانګړتیاوو سره د باکفایته دیکتاتور لقب بشپړ سر خوري ځکه چې ټول دیکتاتوران باکفایته دي. دیکتاتوران د خپلو نقشو د پلي کولو په خاطر له هرډول روا اوناروا لاروچارو څخه که د سلګونو او زرګونو انسانانو ککرې پکې ماتیږي ، د زندانونو د تورو تمبو شا ته کلونه تیرکړي ، جلاوطنۍ ته اړشي او بیساره لګښتونه پکې وشي استفاده کوي چې منطقاً پدې کار کې بریالي راوزي او پدې لار کې یعني د خلکو په ځورولو او وژلو کې خپل کفایت او وړتیا ثابتوي. د هر دیکتاتور د یوې نامعقولې پریکړې په وړاندې که زیات لګښتونه او انساني تلفات هم ولري څوک دا جرئت نه کوي چې اعتراض وکړي لدې امله دا پریکړه په هره بیه چې وي عملي کیږي. پر دې بنسټ محمد داود ته د خیرغوښتونکي او زړه سواندي لقب ورکول د هغه له شخصیت سره سر نه خوري له بله پلوه د ولسواکۍ او د ټولنیز عدالت د لارې مبارزانو ته چې خیرغوښتونکي او زړه سواندي دیکتاتور ځورولي او له منځه وړي دي څرګند سپکاوی هم دی. د محمدداود د صدارت او جمهوریت پرمهال سیاسي بندیان لکه عبدالملک عبدارحیم زی او موسی شفیق کوم غولیدلي جنګیالي او ترهګر نه وو چې وسله په لاس د خپل حکومت او خلکو په وړاندې د ترهګریزو کړنو د مخنیوی په موخه زندان ته اچول شوي وي. دا زندانیان د د موکراسۍ ، د قانون د واکمنۍ او ټولنیز عدالت د ټینګښت او نورو سیاسي ملحوظاتو له امله زندان ته اچول شوي وو . مستبد ، مستبد دی او دیکتاتور، دیکتاتور هغه ښه نلري. داودخان که ځیرک سیاستوال وای د خپل پلار محمد عزیز او تره نادرخان له ترور څخه د عبرت درس اخیستی وای او د استبدادي چلند سره یې مخه ښه کړې وای .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د واکمنۍ او د ټولنيز عدالت د ټينګښت د لارې مبارزان د مستبدانو او ديکتاتورانو کړنو ته په هيڅ دليل برآت نه ورکوي او هغه محکوموي. د محمد داود همدا منفي ځانګړتياوې وې چې د۱۹۷۳ کال د چنګاښ د کودتا وروسته د ده د واکمنۍ په وړاندې مخالفتونو زور واخيست او په هيواد کې حالات کړکيچن شول. سمونپالو او ملي- دموکراتيکو کړيو ځکه د محمد داود د پوځي کودتا ملاتړ وکړ او په لومړيو کې د نوموړي د هغو اقداماتو چې د دموکراسۍ د لسيزې په لاسته راوړنو (آزادو رسنيو، د غونډو اوټولنو د جوړولو) يې بنديز ولګولو اعتراض ونکړ چې هغه يې موقتي اړتيا ګڼله چې ډېر ژر به دا بنديزونه لېرې او خلکو ته به بشپړې آزادۍ چې هغې ته يې معقوله او رښتيني دموکراسي ويله ورکړې او پدې توګه به جمهوريت ټينګ شي. خو کله چې د۱۹۷۷ کال(جنوري ۳۱- فبروري۱۳) کې يې لويه جرګه راوبلله او د اساسي قانون د تصويب سربيره يې جمهور رئيس هم وټاکه. پدې جرګه کې د نوي اساسي قانون تصويب او د جمهور رئيس د ټاکنې مسخره ننداري د جمهوريت د ټينګيدو ټولې هيلې په نهيلې واړولې او دا جرګه په واقعيت کې د محمد داود بشپړې انزوا ته لارهواره کړله. البته د هغه مهال د دفاع وزارت د تشکيلاتو د رييس جنرال زکريا ابوي په وينا د کودتا وروسته « لومړۍ بدمرغي چې د داود خان په وړاندې پيدا شوله او د پوځ منسوبين يې پر هغه بې اعتماده او بدبينه کړل هغه کودتا وه چې جنرال خان محمدخان مرستيال او خدای بخښلي ميوندوال ته نسبت ورکول کېدله.» ۷۷/۴ لويې جرګې ته د چمتووالي او په خپله د جرګې بهير د پام وړ دی. جرګې ته د۲۲۰ ټاکنيزو مرکزونو(د ولايت مرکز او ولسوالۍ) څخه ښاروالانو او ولسوالانو شپږشپږ تنه د ولايت مقام ته معرفي کول. والي به بيا د هغوی څخه دری تنه د لويې جرګې مرکزي حکومتي کميسيون ته ورپيژندل او دې کميسيون به د هغو څخه يو تن لويې جرګې ته ور پيژاند چې پدې توګه به له هره پلوه چاڼ شوي استازي لويې جرګې ته لار موندله. سربيره پردې ۱۳۰ تنه لوړپوړي ملکي او پوځي چارواکي اود کارګرو، بزګرو او روڼ اندو د استازو په نامه جرګې ته غوره شول. د لويې جرګې د دايريدو څخه دری ورځې مخکې کابينه او د جمهوريت مرکزي کميټه ړنګه ، پوځي مقررات لغوه او د اساسي قانون مسوده په دولتي رسنيو کې خپره شوه ترڅو ولس د هغې په اړه خپل نظر وړاندې کړي. په رسنيو کې د لويې جرګې درې ورځې مخکې د اساسي قانون د مسودې خپرول په خپله د عوامفريبۍ يوه بېلګه وه چې څرنګه به د هېواد د ګوټ ګوټ نه خلکو خپل نظريات مرکز ته استولي وای . د اساسي قانون په مسوده کې د يوه ګوندي سيستم طرحه وړاندې شوې وه ، د قواوو تفکيک پکې نه ترسترګوکيده ، د مطبوعاتو د آزادۍ مسئله پکې ګونګه وه او د سياسي سازمانو پر فعاليت بنديز لګيدلی وو. د دولت نوم د افغانستان جمهوري دولت او د جمهور رئيس د کار موده شپږ کاله په پام کې نيول شوې وه . لويې جرګې دا مسوده د رايو په اتفاق تصويب کړه.د نوي اساسي قانون له مخې د هيواد سياسي نظام رياستي(پريزيدانسيل) ومنل شو. د اساسي قانون له مخې راتلونکی پارلمان د ملي جرګې په نامه نومول شوی وو چې په ۴۹ ماده کې پدې اړه داسې راغلي وو: « ملي جرګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندوی ده او د ټول ملت نمايندګي کوي او د هغې غړي به په سلو کې پنځوس د کارګرو او بزګرو څخه تشکيل ، د ګوند له لوري پيشنهاد او د آزادو، پټو او مستقيمو ټاکنو له لارې به د څلورو کلونو لپاره د خلکو له لارې ټاکل کيږي. » دا ډول ټاکنې د شوروي اتحاد لوړدولتي ارګان(عالي شورا) ته ورته وې چې هلته به هم واکمن ګوند عالي شورا ته استازي پيشنهادول او خلکو به همدې پيشنهاد شوو استازو ته رايې ورکولې. عجيبه دا ده چې دا ملي جرګه (پارلمان) هم جوړ نشو. د اساسي قانون د تصويب پرته جرګې دا دنده هم لرله چې جمهور رئيس وټاکي . د جمهور رئيس ټاکنه پخپله د اساسي قانون څخه سرغړونه وه هغه قانون چې همدې استازو څو شيبې مخکې تصويب کړی وو. د اساسي قانون په ۷۶ ماده کې راغلي وو:« جمهور رئيس د ګوند له لوري د کانديدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د لويې جرګې له خوا د دوو ثلثو د اکثريت رايو پر بنسټ د شپږو کلونو لپاره ټاکل کيږي. » هغه مهال دې ګوند شتون نه درلود. پردې اساس جمهور رئيس د اساسي قانون د تصويبيدو په هماغه ورځ د قانون خلاف ټاکل شوى دى .

د ملي انقلاب ګوند جوړښت بله کيسه لري چې هغه جوړنشو. کيسه داسې وه چې د ۱۹۷۶کال د جولاى په مياشت کې يعنى د لويې جرګې نه څلور مياشتې مخکې د دولت رئيس د دفاع وزيرسردار غلام حيدر رسولي، د دولت وزير عبدالمجيد، د صدارت مرستيال سيدعبداله اله او د معارف وزير عبدالقيوم وردګ د ګوند د جوړولو لپاره وګومارل خو د کابينې ځينو غړو د دې ترکيب په وړاندې مخالف وښود. دا مخالفت د دې سبب شو چې د ګوند د جوړيدو بهير ودرول شي. سربيره پردې د جمهور رئيس ټاکنه په خورا مضحکه توګه پداسې حال کې ترسره شوه چې سيال نوماند شتون نه درلود. کله چې د ولسمشر د ټاکنو مسئله د لويې جرګې د رئيس لخوا طرحه شوه« د مخکني پټ پلان له مخې په دې غونډه کې يوې ميرمنې وويل :ملي رهبر محمد داود دې خپل ځان دې دندې ته کانديد کړي.عزيزالله واصفي د لويې جرګې رئيس غږ کړ : خورې ! ښاغلى محمد داود ځان نه کانديدوي ، هغه دا حق ملت ته ورکړى دى. ډيرې خبرې وشوې او محمد داود هم وويل نه غواړي ځان کانديد کړي. پدې وخت کې د خوست وکيل وريښمين په لوړغږ وويل : که د دولت رئيس نه کوي ، بايد رسولي صاحب کانديد شي. داسې غږ د حصارک د وکيل حاجي عبدالوهاب له لوري هم اوچت شو چې د حاضرينو د خندا سبب شو. دا مهال محمد داود وويل : په يوه شرط يې منم که د دې ستر مسئوليت له عهدې و نه وتم استعفى کوم.» ۱۷/ ۳۸۹ د دې خبرې په اوريدو سره د جرګې رئيس وويل څوک چې غواړي محمد داود د هيواد د جمهور رئيس په توګه وټاکل شي خپل لاسونه دې جګ کړي. ټولو خپل لاسونه پورته کړل او پدې ډول د رايو په اتفاق محمد داود د شپږو کلونو لپاره د افغانستان د جمهوري دولت د رئيس په توګه وټاکل شو. عجيبه خو لا دا وه مخکې لدې چې د جمهور رييس د ټاکنې په اړه راى ګيري وشي د جرګې رئيس وويل د تالار د ننه او بهر هر څوک کولى شي ولسمشرى ته ځان کانديد کړي. د تالار څخه چا ځان کانديد نکړ او د تالار نه بهر به څه ډول چا ځان کانديد کړى واى چې راى ګيري په همدې شيبو کې ترسره کيدله. نبي مصداق ته جنرال عارف چې د محمدداود تربور او يو وخت د دفاع وزير وو د ولسمشر په توګه د ټاکل کيدو وروسته په هماغه ماښام روغتون ته د پوښتنې لپاره ورغلى وو ويلي دي: « که د دې مقام لپاره کوم سيال موجود واى نو ما به نه وو قبول کړى » ۳/ ۲۰۶ په اساسي قانون کې پر مدني آزاديو او سياسي فعاليتونو بنديز روڼ اندي او سمونپال نهيلي کړل او په تيره کله چې د جزا قانون نافذ شو په هيواد کې د استبداد او اختناق واکمنيدل يقيني شول. همدا دليل وو چې د لويې جرګې وروسته په هيواد کې امنيتي حالت خرابيږي او په جمهوريت او د هغه په مشرهغه مهال د روڼ اندو باور ټيټي کچې ته راپريووت کله چې د کابل ښار د زمان خان کلا کې د يوه قبرڅخه او په بله خبره له کوم غارڅخه « په څو روايتونو اوه او په يوه روايت پنځه سوه جسدونه کشف شول ...، دغه مړي له کفن او اسلامي سنتونو پرته خښ شوي وو د چاړواکو د کوښښونو سره سره چې دغه پيښه خپره نشي هغه خپره شوه .» ۱ / ۱۴۱ ويل کيدل چې دا مړي عقلي ناروغان وو. د جمهوريت په دوهمه نيمايي کې حالات کړکيچن کيږي. په ۱۹۷۶ – ۱۹۷۷ کلونو کې د عبدالمجيد کلکاني ډلې د پروان شاوخوا سيمې ناآرامه کړې وې. د۱۹۷۷ کال په اګست کې په مکروريون کې د آريانا افغان هوايي شرکت پيلوټ انعام الحق ترور شو او د کارمل پلويانو ويل چې د ترور موخه کارمل وو.ځکه چې د نوموړي څيره کارمل ته ورته وه او ترهګرو په غلطۍ نوموړى وواژه . د همدې کال په نوامبر کې د پلان وزير علي احمد خرم د مرجان په نامه يوه ښوونکي د پلان وزارت مخکې په رڼا ورځ وواژه. مرجان د وزير دفتر ته د توپانچې سره هغه مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننووت چې د وزیر سره جاپاني پلاوی ناست وو. وزیر یې اړایست چې ور سره بهر ووزي او نوموړی ارګ ته بوزي. کله چې وزیر بهر راووت ارګ ته د تلو نه ډډه وکړه او مرجان پرې ډزې وکړې او هلته یې ساه ورکړه. مرجان وتښتیده خو وروسته ونیول شو. مرجان په زندان کې یوه زنداني ته د خپل دې کار په هکله ویلي وو: « زه کندز ته تبدیل شوم. له خپلې میرمنې سره هلته لاړم د اقتصادي ستونزو له کبله مې د موټرو په یوه سرای کې یوه کوټه په کرایه ونیوله. کله به چې سهار ښوونځي ته تلم له بهر نه به مې په خپله میرمن پسې دروازه قلف کړه. په کوټه کې کوم بدرفت نه وو. دا ډول ژوند راته د زغم وړنه وو او هغه مې د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ څخه ګڼل او پریکړه مې وکړه چې کابل ته لاړشم او محمد داود و وژنم. هماغه دي چې توپانچه مې پیدا کړه او د پلان وزیردفتر ته ننوتم او د توپانچې پواسطه مې وزیر اړکړ راسره ووزي او ما ارګ ته ورسوي خو نوموي د وزارت باندې د تلو نه ډډه وکړه او په هغه مې ډزې وکړې. له سیمې وتښتیدم خو وروسته ونیول شوم .» همدارنګه د محمدداود د ملي کلوپ ملګری شیرآقا د سمنټو د کارخانې رئیس هم په خپل کور کې ووژل شو. د هیواد د وضعیت د خرابیدو په لاملونو کې د محمد داود کرکتر، بدلیدونکو سیاستونو او کمزوري ټیم مرکزي رول درلود. د نوموړي ځانغوښتنه او د شخصیت کیش د ده له لوري د جوړیدونکي ملي غورځنګ ګوند له شعار(خدای ، وطن، لاربنود، جمهوریت) څخه ښه څرګندیږي چې د نورو څخه یې دا تمه لرله اوغوښتل چې څرنګه خدای خپل خالق ګڼي ، د وطن سره مینه لري او جمهوریت د هیواد د آبادۍ او پرمختګ ایدیال نظام ګڼي لاربنود(ده) ته هم پوره درناوی وکړي. د ستر رهبر د دا ډول کرکتر پایله دا شوه چې نه یوازې جمهوریت غوښتونکي او سمونپال د جمهوري دولت په مخالفت کې ودریږي بلکې خبره دې ته ورسیدله چې د نوموړي ملګري ، وزیران او خپلوان هم د ده څخه واټن ونیسي، په دولت کې د کار کولو څخه ډډه وکړي ، د هیواد څخه د وتلو او حتي د محمد داود د فزیکي له منځه وړلو په هڅه کې شي. څوک چې ورسره پاتې وو او د نوموړي د باور څخه برخمن وو غوړه مالان ، فرصت غوښتونکي او په پردیو پورې تړلي وګړي وو.

اوس به د پورتنیو څرګندونو په اړه څو بیلګې راوړل شي. د جمهوریت په دویمه نیمایي کې په کابینه کې د جمهور رییس څخه نارضایتي دې کچې ته رسیدلې وه چې اوو تنو وزیرانو او د دولت د مشر د دفتر رئیس له خپلو دندو نه د ګوښه کیدلو نیت درلود. هغوی د محمد داود له هیبته هغه ته خپلې اندېښنې او وړاندیزونه نشوای ویلی. هغوی لومړی د سردار محمدنعیم سره لیدلي وو ترڅو نوموړی د دوی وړاندیز محمد داود ته ورسوي او د ملاقات وخت ترې واخلي .محمدنعیم د دوی دا غوښتنه جمهور رییس ته رسولې وه ، دوی له جمهوررئیس سره وکتل او هغه ورته ویلي وو:« اوس ځان مکلف ګڼم چې لویه جرګه را وغواړم او په خپله استعفی وکړم او د افغانستان خلک دې د خپل حکومت په هکله په خپله تصمیم ونیسي. د معترضو وزیرانو سره د کتنې وروسته څو ورځې جمهور رئیس وظیفي ته نه تلو، لویه جرګه یې هم را ونه بلله او د مرګ د وخت تر رسیدو پورې یې کار ته دوام ور کړ.» ۵۲/ ۱۴۱ « په ۱۹۷۷ز کې د ملکي هوایي ریاست نه سلطان محمود غازي استعفی وکړه او حتی ویل کیدل محمدنعیم خان د هغه ورور د وطن نه د تلوقصد درلود.» ۴۶/ ۵۸۳ محمد حسن کاکړ هم دې مسئلې ته ګوته نیولې او لیکي چې محمد داود د خپلې واکمنۍ په وروستیو کې د « خپل ورور محمد نعیم او مشر زوی محمد عمر مشورو ته هم غوږ نه نیوه اوهغوی یې هم ناراضي کړل.» ۱/ ۱۵۴ محمد نعیم له خپل ورور نه تردې کچې خوابدی شوی وو چې د هغه نسکوریدل یې غوښتل اوغوث الدین فایق ته یې ویلي وو: «څرنګه چې تاسو د رژیم په بدلون کې میړانه او سرتیریدنه وښودله بیا هم ستاسو د آزمایښت وخت رسیدلی دی راځئ مخکې له دې چې کمونستان نظام نسکور کړي واک پخپل لاس کې ونیسو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

احتياط سره کار پيل کړو.» ۵۲/ ۱۴۲ محمدنعيم پخپله دې پريکړه کې چې داؤدخان له بډګره وباسي ترديې کچې جدي وو چې د کابينې بل غړي پاچا ګل وفادار ته د خپل ورور د وژنې وړانديز کوي او هغه د محمد نعيم د وړانديز په وړاندې وايي:« که داودخان د يوه لوړ غره پر سر ويده وي او زما په لاس کې ګل وي نوموړي ته به ګل ورنه وړم چې د خوبه يې راپاڅوي تاسو خو لا د ترور خبرې کوئ.» ۶۰/ ۵۲همدارنګه مصداق ته وفادار ويلي دي: « د داود ورور محمد نعيم او د داود مشر زوی (عمر) راغخه وغوښته چې داود و وژنم خو ما پدې دليل ونه منله چې زه داود د(پلار) په حيث ګڼم ، دواړو استدلال راسره وکړ، چې يوه راته وويل : هغه زما يوازينی ورور دی ، هغه بل راته وويل هغه زما پلاردی او يو څوک يې صرف په دې خاطر بايد ووژني چې هغه موږ ټول بربادوي. » ۳/ ۱۹۹

که چيرې د جمهوري نظام دورې او پدې ترڅ کې د هيواد د حالاتو څرنګوالي ته ځغلنده کتنه وشي ليدل کيږي چې د۱۹۷۳ کال د جولای د اوولسمې سياسي اوښتون (انقلاب) د تحول غوښتونکو کړيو له ملاتړ څخه برخمن شو او محمد داود د خلکو په زړونو کې ځای درلود خو د وخت په تيريدو هغه نه يوازې د روڼ اندو ملاتړ له لاسه ورکړ بلکې د خپلو خپلوانو ، کودتايي ملګرو او د کابينې د ځينو غړو له ملاتړ نه هم بې برخې شو او په وروستيو کې د انقلاب لاربنود« د داسې انزوا په حالت کې قرار درلود چې ديکتاتوران يې لري. » ۴۷/ ۲۴ رښتيا هم چې محمد داود د ثورد اوومې نېټې وسلوال پاڅون په درشل کې پداسې يوه کمزوري دريځ کې قرار درلود چې په ډيره آسانی سره د هغه د راپرزولو شونتياوو شتون درلود. د۱۹۷۸ کال د اپريل داووه ويشتمې پوځي پاڅون په وړاندې دا رګ د ساتونکو کمزوري مقاومت او پاڅونوالو ته تسليمېدل يې څرګنده بيلګه ده.

د سردارمحمد داود ژوند ته کتنه

د محمدداود له نامه سره په هيواد کې د ښځو مخ لوڅي، پنځه کلن اقتصادي پلانونه او پوځي کودتا تړلي دي. محمدداود د افغانستان له هغو سياستوالو څخه دی چې د هغه د شخصيت په اړه اندونه وېشلي دي . يوه ډله هغه سوسيال دموکرات ګڼي. خو که چيرې د محمد داود مخينې ته وکتل شي د سوسيال دموکراتانو د کړنو سره قطعآ سرنه خوري او هغه يو ټيپيک شرقي مستبد سياستوال وو. بله ډله نوموړی د شوروي اتحاد او چين د هيوادونو په شان د يوه سوسيالستي نظام غوښتونکی معرفي کوي او هغه يو ځان غوښتونکی ، ديکتاتور او د دموکراسی سره پردی سياستوال ګڼي چې دا د محمد داود رښتينې انځور کاږي. لدې نه څرګنديږي چې د نوموړي په اړه قضاوتونه د تناقضاتو څخه ډک دي. يوه ډله هغه د هيواد د آبادئ الګو شميري او نورهغه د افغانستان د تباهۍ او د روانې غميزې عامل ګڼي .لدې کبله اړينه بريښي چې د هغه شخصيت او ژوند ته ځغلنده نظر واچول شي.

محمد داود د سردارمحمديوسف د مشر زوی محمدعزيز زوی د محمد نادرخان وراره او زوم په ۱۹۰۹ کې په کابل کې زيږيدلی دی.نوموړي په ديارلس کلنی کې د حبيبی ليسي څخه په کال ۱۹۲۲ کې د غازي امان الله د واکمنی پر مهال فرانسي ته د زده کړو لپاره واستول شو او د فرانسې د «جيسن دوسيلي» په ليسه کې ترلسم ټولګي پورې زده کړې ترسره کړلې. په کال ۱۹۳۰ کې د نادرشاه د پاچاهئ پرمهال هيواد ته راستون شو او د دوو کلو پوځي زده کړو د بشپړولو وروسته د فرقه مشرئ (جنرالئ) رتبه ورکړل شوه چې د هغه د سياسي ژوند پيلامه ګڼل کيږي. هغه د مشرقي قواوو د عمومي قوماندان او تنظيميه رئيس ، د قندهار نايب الحکومه او عسکري قوا د قوماندان ، د کابل د مرکزي قواوو قوماندان، د حربيې وزير، د کورنيوچارو وزير، په پاريس، برن او بروکسل کې مختار وزير (سفير) ، د سرې مياشتې رئيس او د صدارت د مرستيال په توګه دندې ترسره کړې دي.د۱۹۵۳ کال د سپتمبر د شپږمې څخه د ۱۹۶۳ د مارچ تر لسمې پورې د حکومت مشر هم پاتې شوی دی. نوموړي د صدارت د مقام څخه پدې نامه استعفی وکړه چې پاچا د ده وړانديزونو ته چې د هيواد سياسي نظا م په مشروطه پاچاهي

(c) ketabton.com: The Digital Library

واورې همغږي ونه ښودله. خو د محمد داود نږدې ملګرې ډګرجنرال عبدالرزاق ليکي چې هغه د مشروطه پاچاهۍ مخالف او جمهوريت غوښتونکی وو. د پاچا له لوري د محمد داود د وړانديز د نه منلو وروسته هغه له صدارت څخه استعفی وکړه او پاچا د هغه د استعفی وروسته سلطنت او حکومت سره جلا کړل. د نوي اساسي قانون له مخې محمدداود هم د سلطنتي کورنۍ غړی وشمېرل شو .دا هم منطقي برېښيده چې نوموړی د سلطنتي کورنۍ غړی وګڼل شي. ځکه چې داودخان په خپل ژوند کې د داسې امتيازونوڅخه برخمن وو چې شهزاده ګانو لرل. د بېلګې په توګه هغه ته د پوځي کورس د بشپړولو وروسته لکه شهزاده محمدظاهرته د جنرالۍ رتبه ورکړل شوله . هغه مهال سردار ته دا پوښتنه پيدا نشوه چې د ده په اړه دا ډول پيرزوينه او لورېينه واقعبينانه او عادلانه ده ؟ خو کله چې پاچا وغوښتل او که دقيقآ وويل شي محمدداود اړکړ د خپلې کورنۍ واکونه تر يوې کچې محدود کړي او محمد داود هم د سلطنتي کورنۍ غړی وګڼل شي ځان يې د سلطنتي کورنۍ غړی نه باله ، دا يې د ده په هکله د پاچا له لوري خيانت ګڼلو او د نوي سياسي بهير په وړاندې ودريد، په ناقانونه کار (پوځي کودتا) يې لاس پورې کړاو د جمهوريت په نامه يې خپله فردي ديکتاتوري ټينګه کړله. محمد داود د١٩٧٨ کال د اپريل په اته ويشتمه د خلقيانو د پوځي پاڅون په پايله کې د خپلې کورنۍ د اوولسو تنو سره ووژل شو.

د محمد داود په اړه محمدابراهيم عطايي ليکي:« ويل کيږي چې ملي رهبر داودخان د شخصيت په دريو ناروغيو اخته وو:لومړی د نارسيس ناروغي چې ځان يې ډېرستر ګاڼه، دوهمه د ايګوسانتريک ناروغي چې ځان يې د پوهانو مرکز شميره، دريمه د سکزويد ناروغي چې لس کلنې انزوا په نوموړي کې عقدې پيداکړې وې. » ١٧/ ٣٧۶ که چيرې د محمد داود مخينې او په تيره کله چې د١٩۶۴ کال د اساسي قانون له مخې چې هغه يې د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه د سياسي فعاليتونو څخه محروم کړ د نظام په وړاندې ودرېد او په پوځي کودتا لاس يې پورې کړ دا د هغه ځانغوښتنه ښيي. د سلطنتي کورنۍ دوه غړي (محمد ظاهراو محمدهاشم) د محمد داود د لوړې کچې ځانغوښتنې په اړه انديښمن وو او باور يې درلود که چيرې محمدداود د هېواد مشرۍ ته ورسيږي هيواد به له ستونزو سره مخامخ کړي. محمدهاشم (د محمدظاهر او محمدداود کاکا) د خپلې مړينې دوې مياشتې مخکې په ١٩٥٣ کې ظاهرشاه د خپلې ناروغۍ بستر ته را وغوښت او ورته ويې ويل :« زويه ، سره لدې چې ما د کاکا په څير محمد داود او محمد نعيم ستر کړي دي (سردارمحمدعزيز د محمدداود پلار په ١٩٣٣ په برلين کې ووژل شو) خو پوهيږم که د چارو مشري د دوی په لاس کې ولويږي امکان لري هيواد تباه کړي. همدا راز پخپله پاچا يو شمېرخلکو ته ويلي وو د دولت په مشرتابه کې د محمد داود راتلل به هيواد ته خطرناک وي.» ٣٢/ ٣٠ د شاه محمودخان د صدارت پرمهال سلطنتي کورنۍ د ملي کلوپ په نامه يو سازمان جوړ کړ چې مرکزي رول پکې محمدداود او د هغه ورور محمد نعيم درلود. د دې کلوپ موخه دا وه چې په راتلونکې کې د يوه سياسي ګوند په توګه په پارلمان کې د غټ ګوند په توګه را څرګند شي. خو شاه محمودخان او يا ښايي سلطنتي کورنۍ ليدل چې محمد داود د خپل ځان په ګټه د ملي کلوپ څخه ګټه پورته کوي هماغه دي چې د کلوپ د فعاليت مخه نيسي او پدې ډول کلوپ په کوم ځواک وانه وښت . دلته دي چې د داود خان او شاه محمود خان ترمنځ اختلافات رامنځته کيږي.« محمد داود په همدې نيت د شاه محمودخان د حکومت پرمهال د دموکراسۍ په نسبي مساعد چاپيريال کې د شاه محمودخان خلاف په نيمه پټو کړنو لاس پورې کړ او د وېښ ځلميانو په ګوند او د پښتونستان د آزادۍ غوښتونکو ګوند کې يې يو شميرمعين کسان په خوځښت راوستل ترڅو په شاه محمودخان فشار راوړي او واک ته د ژر رسيدو لپاره شرايط برابر کړي » ۵ / ٣٩همدا راز ابراهيم عطايي ورته نظر لري:« سربيره پردې سردارمحمد داودخان د ديکتاتورۍ پلار د سپهسالار په وړاندې ستونزې جوړولې او د نوموړي زيات کارونه يې سبوتاژول. » ١٧/ ٣٢٩ د محمد داود دا ډول دريځ ددې سبب شو چې د هيواد اقتصادي - ټولنيزې ستونزې زياتې شي.پدې هکله سيدشمس الدين مجروح د خپل کتاب سرګذشت من په ١١۴- ١١٩ مخونو کې مفصل توضيحات ورکړي چې لنډيز يې دلته وړاندې کيږي.« پاچا د کابينې څو غړو ته چې دی يو له هغو څخه وو دنده و سپارله چې د هيواد د ښې ودې په موخه خپل وړانديزونه ده ته وړاندې کړي. هغوی پردې موضوع د بحث وروسته دې پايلې ته ورسيدل چې سلطنت او حکومت سره جلا شي. د ليدنو کتنو په ترڅ کې چې څوک د حکومت مشر شي، مجروح د علي محمد د دربار وزير څخه غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغه دا مسؤلیت ومني خو هغه دا وړاندیز رد کړ. بله ورځ د دربار وزیر د ګیلي په توګه ورته وویل چې ولې دې بیځایه وړاندیز وکړاو دا هم ور ته وایي ترڅو دا خطرناک ښاماران یعنی داود او نعیم وي ځوک دې خزانې ته نږدې کیدای نشي. د مجروح په خبره بیا هغه مجلس جوړ نشو او څه موده وروسته پاچا د شاه محمودخان پر ځای محمدداود د صدراعظم په توګه د کابینې په جوړولو موظف کړ. مجروح دې ته هم ګوته نیولې چې کله محمد داود صدراعظم شو په لومړۍ کتنه کې د ملي کلوپ د موخو په هکله چې هغه لا پر ځای پاتې دي یا نه پوښتنه کوي. داودخان د هیواد د اقتصادي او د دولت د بهرني کړکیچن وضعیت خبره ورته کوي چې هغه به په یوه یا دوو کلونو کې سمبال کړي او وروسته به نومړي سیاسي تحول ته پام راګرزوي. خو لس کاله تیر شول او صدراعظم هغه ته پام راونه ګرزاوه.» ویل کیږي چې د محمد داود د استعفی وروسته پاچا د کبیر لودین او ډاکټر محمدظاهر څخه غوښتي وو چې د صدارت دنده ومني خو دواړو نه وه ورسره منلې .

مخکې ویل شوي وو چې صدارت په نوبت سره د پاچا اکاګانو او د ترو زامنو ته رسیده چې د داودخان وروسته نوبت د سردارولي وو خو داودخان نه غوښتل چې سردار ولي صدراعظم شي نو هماغه دي چې پاچا ته د دولتي سیستم د بدلولو وړاندیز کوي پدې شرط چې دی د سلطنتي کورنۍ د غړي په توګه ونه پیژندل شي تر څو د سیاسي ګوند د جوړولو پر مټ بیا واک ته ورسیږي. دلته د داود د ځانغوښتني او کیني هغه ځانګړتیاوې جوتیږي چې هغه بیا واک ته د رسیدو او د سردار ولي د صدراعظم کېدو د مخنیوي په موخه د نظام د بدلون وړاندیز کوي. د داود خان د ځانغوښتني بله بېلګه پوځي کودتا ده . پوځي کودتا د قیمار لوبې ته ورته ده چې پایله یې ناڅرګنده وي. د هرې پوځي کودتا پایله یا تخت دی یا تابوت. داودخان یوازې تخت لیده او د تابوت فکر یې لدې امله نه کاوه ځکه ډاډمن وو چې که کودتا افشاه یا ناکامه هم شي د پاچا شخصیت ته په کتو سره هغه نه وژني. هغه د کودتا د پیل نه مخکې شیبو کې پاچا ګل وفادار ته ویلي وو که کودتا ناکامه شوه ما به وژني :« زه پوهیږم چې پاچا ما نه اعداموي او ما بښي خو زه دا ډول ژوند نه غواړم »۵۶/ ۷۱ خو محمدداود د خپلې ځانغوښتني له امله ځوان پوځیان په خپله ګټه د مرګ په لور رهبري کول. بله بېلګه د جمهوریت د دوهمې نیمایي پر مهال د لویدیځ غوښتنو ته د ده سر ټیټول دي چې د ا، خ، د،ګ د ځېلو سربېره د پښتونستان له داعیې څخه هم تېرشي تر څو په واک کې پاتې شي. د ځانپالو او د پوهې د مرکز د مدعیانو له ځانګړتیاوو څخه یوه دا ده چې یوازې خپله مني، د بل چا او حتی نږدې دوستانو ، همکارانو او خپلوانو مشورو او وړاندیزونو ته ارزښت نه ورکوي. ویل کیږي چې د۱۹۷۸ کال د اپریل د اته ویشتمې په لومړیو ګړیو کې کله چې په جمهوري ګارد کې ګډوډې رامنځته شوه او خلقي پاځون کوونکو ته د تسلیمیدو لړۍ پیل شوله د نومړي د کورنۍ ځینې غړي د محمد داود د دستور پر بنسټ دده د زوی میرویس لخوا ووژل شول چې ژوندي د پاڅونوالو په لاس کې ونه لوېږي . دا بیا د هغه د ځانغوښتني سربېره د لېونتوب نښه هم ده .

د محمدداود سکزوید ناروغي څرګنده بېلګه د نومړي د کودتا د اعلان په ورځ له لومړۍ وینا څخه معلومیږي چې د ضعیف النفسه دوستانو یادونه یې وکړه. هغه ونشوای کولی خپل هغه پخواني دوستان چې د ده له استعفي وروسته یې لیدو ته نه ورتلل ، د هغوی په هکله خپله کرکه پټه کړي . محمدداود د افغانستان په مشرانو کې یوازېنی مشر دی چې په ټولنه او سلطنتي کورنۍ کې د لېوني لقب ګټلی دی. جنرال یحیي نوروز د خپل پلار محمدنوروز له قوله چې د نادرشاه سرمنشي وو جنرال زکریا ابوي ته ویلي دي. کله چې محمدداود د مشرقي نایب الحکومه وو توند لیک نادرشاه ته رالیږلی وو او پاچا هم ورته ځوابیه لیک لیکلی دی او نادرخان محمد نوروز ته ویلي وو:« زه د دې لېوني هلک څخه ترپوزې رسېدلی یم لدې پرته څه ولیکم.» ۷۷ / ۲ جنرال زکریا ابوي کله چې داودخان د مرکزي قول اردو قوماندان وو د یوې پېښې داسې یادونه کوي :« یوه ورځ یې په آس سپور یو عسکر د نامنظمې قیافې سره ولید، و یې درولو...، هغه یوه پلمه وکړه ، سردار په غوسه شو او په څپېړه یې ووهلو، سپاهی غږ وکړ: دا چې تا ته لېونی وایي صاف او پاک لېونی یې . دا وو په ټولنه کې د هغه شهرت.» ۷۷/ ۳ د ابوي د لیکنې له مخې کله چې داودخان د مرکزي قول اردو د بولندوی په توګه و ګومارل شو ده ته د مرکزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول اردو قوماندانی کوچنی برېښېده هماغه دي چې د پوځ ټول پوهنیز بنسټونه یي په قول اردو پورې و تړل او پدې ډول یې د دفاع وزارت تر ښتګ بل وزارت جوړ کړ.
د هېواد د آبادی او پرمختګ په چارو کې د محمد داود اخېستل شوي ګامونه د ستاینې وړ دي خو د هغه له کچې لوړې ځانغوښتنې هېواد او خلکو ته ستر زیانونه راوړل. دا له یاده ونه باسو که یو سیاستوال ښه صفتونه لکه وطندوستي او تقوا ولري چې محمدداود هغه لرل خو که د هغو سره ځانغوښتنه مل وي داسې یوسیاستوال خورا بد سیاستوال دی. د سیاستوالو ځانغوښتنې او مقام پالنې هېواد او ولس ته ستري بدمرغۍ راوړي. د سردار داود د ځانغوښتنې او مقام پالنې دې ځانګړتیا چې نوموړی په هېواد کې لومړی کس او د ده پرېکړه وروستی وي خبره دې ته ورسوله چې په يوه غیرقانوني کار(پوځي کودتا) لاس پورې کړي. نوموړي اساسي قانون چې ملي میثاق ګڼل کیږي تر پښو لاندې کړ او د سیاست څخه بې خبره ځوان پوځیان د اساسي قانون څخه د سرغړونې سربېره عسکري لوړې ته شا ګرزونې ته وهڅول په ځوانې هیله بښونکې دموکراسی یې مرګونی ګوزار وکړ او پایله یې د کودتاګانو، کودتایي هڅو او اړو دوړو د لړی پیلیدل شول. وایي اتل هغه څوک دی چې پیل یې کړې پردې بنسټ محمد داود د افغانستان د پوځ د سیاسي کولو او د پوځي کودتا وو د اتلولی ویاړلري ، چې د پوځ د سیاسي کولو او کودتاوو پایلې په یوه هېواد کې د ترور، استبداد او اختناق د واکمنیدو پرته بل څه نشي کیدای. عبدالملک عبدالرحیم زی چې بېله کوم جرم څخه محمد داود د خپل صدارت پرمهال زنداني کړ د داودخان د شخصیت په اړه لیکي :« هغه یوازینی شی چې د خپلي کورنی له غېږې زده کړي وو هغه دا وو چې ونیسه ، و تړه او په بېرحمی سره شکنجه کړه او بس.» ۷۸/ ۵۹ د محمد داود کارنامو ته په کتو سره دا چې خلکو د هغه په اړه ویل: « داودخان په آبادی پوهیږي لاکن د آزادی سره هیڅ بلد نه دی » ۶۴/ ۵۷ بشپړ سم وو . که چېرې د سردار محمد داود جمهوریت ته وکتل شي ښایي د نړۍ په تاریخ کې استثنایی جمهوریت وي چې په هغه کې ټاکنې نه دي تر سره شوې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د افغانستان د خلک دموکراتیک گوند د جوړیدو څخه تر واکمنیدو پورې

گوند ټولنیزه - تاریخي پدیده

مخکې لدې چې د افغانستان د خلک دموکراتیک گوند د جوړیدو په هکله بحث وشي اړینه برېښي چې د سیاسي گوند په اړه لنډې خبرې وشي. د گوند اصطلاح لومړی ځل په اتلسمه پیړۍ کې په اروپایي ادبیاتو کې استعمال شوه. لدې نه معلومیږي چې سیاسي گوند د یوې ټولنیزې- تاریخي پدیدې په توگه د بشري ټولنې د ودې په ځانگړي پړاو(پانگوالی) کې را څرگند شوی دی. له همدې امله په وروسته پاتې ټولنو کې چې پانگوالی وده نده کړې گوندونه پخپله له ستونزو سره مخامخ وي او په ټولنه کې مخکښ رول نشي لوبولی.په وروسته پاتې ټولنو کې د گوندونو د نه ورتیا په اړه سیدجمال الدین افغان وایي: «سیاسي گوندونه ډیر ښه درملونه دي خو په ختیځ کې په ډیرو حالاتو کې په بد درد او ناروغۍ اوړي. » له همدې کبله د وروسته پاتې ټولنو په گوندونو کې د اختلافونو حل د احساساتو، دسیسو، توطیو او زورزیاتی په ښودلو سره صورت مومي چې پدې ډول په گوندونو کې د شته ستونزو اود اختلافونو حل نورې ستونزې او اختلافونه را پنځوي پداسي حال کې چې په پر مختللو ټولنو کې په سیاسي خوځښتونو کې اختلافونه ترډیره بریده په عقل ، پوهې ، منطق او پوهاوي حل کیږي. ژوند هم ښيي چې په وروسته پاتې ټولنو کې سیاسي گوندونه د مودرنیته او دودونو، عقل اوعادت د مخامختیا او ټکرونو له امله د ستونزو او کورنیو کشمکشونو سره لاس او گریوان دي.

سیاسي گوند یعني څه ؟

د سیاسي گوندونو په اړه منل شوی تعریف شتون نلري . لیکوال د گوندونو د تعریفونو څخه دا تعریف غوره کړی دی . گوند د هغو وگړو سیاسي بنسټ دی چې د خپلې ټولنې د ودې او پرمختگ لپاره په یو لړ اصولو، فکري چوکاټونو اوعملي کړنلارو توافق ولري او د یوه سیاسي چوکاټ په د ننه کې د خپلې کړنلارې د پلي کولولپاره مبارزه کوي. سیاسي سازمانونه د ټولنیزو قشرونو او طبقو د گټو د سمبالولو او هغو ته د لورې ورکولو په موخه هلې ځلې کوي چې موخه یې د سیاسي واک ترلاسه کول دي. گوندونه په هغو ټولنو کې جوړوونکی رول لوبولی شي چې د ټولنې د قشرونو ترمنځ یې د سیاسي او طبقاتي بیلوالي نښې نښانې څرگندې وي. یا په بل عبارت په تړلو او د ساده ابتدایي ټولنیزه اړیکو درلودونکو ټولنو کې چیرې چې د وگړو ترمنځ یې اړیکې د دودیزه مشروعیتونو، نرخونو، رواجونو اوعادتونو پربنسټ تنظیم او عیاریږي گوندونه جوړوونکی رول نشي لوبولی او د ستونزو سره مخامخ وي. گوندونه واک ته د رسیدو او په ټولنیزو فعالیتونو کې خپلې ښکیلتیا ته له مختلفو کړکیو گوري چې د هغو د ارزونې پربنسټ د گوندونو جوړښتونه ، تگلارې او سیاستونه درک کیدای شي چې هغه په لاندې ځو کرښو کې رانغاړو:

١ – د سیاسي واک مساله، پروگرام او ایدیولوژي ،

٢- د خلکو او پرگنو د تنظیمولو په چارو کې د برخې اخیستنې څرنگوالی،

٣- د سیاسي نظام د پایښت، سمون(اصلاح) او یا بدلون په موخه د خلکو د ملاتړ ترلاسه کول. پردې بنسټ گوندونه په محافظه کارو، اصلاح غوښتونکو او انقلابي گوندونو ویشل کیږي.

۴- گوندونو ته د ټولنې د مخکښانو جذب او د حرفوي سیاسي کدرونو روزنه.

معمولاًسیاسي گوندونه د هغو اصولو د پلي کولو لپاره مبارزه کوي چې په ټولنه کې عدالت او قانونیت ټینگ شي او خلک سیاست او ټولنیز فعالیت ته مخه کړي. د گوندونو د فعالیت موخه واک ته رسیدل دي او که دا ورتیا نلري د ټاکلې کړنلارې او پروگرام په درلودلو سره په سیاسي اپوزیسیون کې پاتې کیږي. د سیاسي گوندونو پراتیک ښيي هغه سازمانونه چې د معینو کړنلارو او ارمانو لرونکي وي د هغو گوندونو په پرتله د پایښت او سیاسي پایدارۍ ورتیا لري چې کاریزماتیک مشرتابه لري.

د پورتنیو لنډو څرگندونو له مخې گوندونه په لاندې ډلو ویشل کیږي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– لیبرال دموکرات ګوندونه

د لیبرال مفهوم د لومړي ځل لپاره په ۱۸۱۵ کال کې انګریزي ادبیاتو ته لار موندلې چې معنی یې آزادي غوښتنه ده . د فرانسې د ستر انقلاب وروسته هغه سیاسي خوځښتونه د لیبرالانو په نامه یاد شول چې ځانونه یې د انقلابي میراثونو پلویان او ساتندویان او د برابرۍ ، ورورګلوۍ او آزادۍ اصولو ته ژمن ګڼل. په کال ۱۸۱۲په اسپانیا کې د لیبرالانو یو جوړښت چې د قانون او د قانون د دولت څخه یې ساتنه اعلان کړه سر را پورته کړ. په اروپا کې د دا ډول خوځښتونو د راڅرګندېدو په وړاندې محافظه کار بهیر خپل شتون اعلان کړ. پدې ډول په نولسمه پیړۍ کې اروپا په دوو مخالفو (لیبرال دموکرات ،سوسیالست او محافظه کارو) غورځنګونو وویشل شوه. لومړی خوځښت یې د واکمنو نظامونو د ودې او بدلون او دوهم یې د هغو د ساتلو او پاینت په موخه مبارزه پر مخ وړله. د لیبرال ایدیولوژۍ اصلي جوهر په عقل او د انسان په ښو ځانګړتیاوو او باورونو ډېره لګوله. لیبرالان که له یوې خوا فردي آزادي د ټولو آزادیو په سرکې ګڼي له بله پلوه برابري لومړی شرط بولي. که د مطلقه واکمنیو په زمانه کې برابري انقلابي او رادیکال اندونه ګڼل کیدل خو نن هغسې نه دي. زموږ په زمانه کې د لیبرالانو باورونه او په تیره په اقتصادي برخه کې د هغوی دا انګیرنه چې د آزاد بازار اقتصاد د معاصر دوران غوښتنوته ځواب ورکوي هغه یې د ټولنیزعدالت د ټینګولو د مخالف بهیر په توګه هم اړولي دي. په افغانستان کې د ګوندونو مخینې ته په کتو سره ستونزمن دي کوم لیبرال غورځنګ یا سازمان ته ګوته ونیول شي.

۲- محافظه کار ګوندونه

دا د لیبرالانو په وړاندې مخالف غبرګوني غورځنګونه دي . دې غورځنګ په هغو هیوادونو کې سر را پورته کړ چې لیبرالانو، دموکراتانو او سوسیالستي خوځښتونو واکمن نظامونه ګواښل. دا بهیر په حقیقت کې د دې موخې لپاره منځته راغی چې واکمنو نظامونو ته د را پیدا شوو ګواښونواو تهدیدونو سره مقابله وکړي او یا دا چې د واکمن او یا شړیدلي نظام د پاینت او بیا په پښو درولو جوګه شي. محافظه کاران په ټولنه کې د شته ارزښتونو د ساتنې هڅې کوي. د هغوی له نظره هر بدلون کولی شي ورانې او بلوا راوړي. هغوی د غربي دموکراسۍ او د قانون د دولت اصولو ته ژمن دي. د محافظه کارانو له آنده ټولنه یو واحد ارګان دی او دا واحد د خصوصي ملکیت او کورنۍ د ساتلو له برکته آزادۍ او نیکمرغۍ ته رسیږي. د صنعتي انقلاب په راتګ ، ښاري ژوند ته لیوالتیا، د سترو کورنیو د پاشل کیدو او د امنیت د خرپړکیدو له امله محافظه کارانو د صنعت د ودې سره مخالفت درلود خو کله چې د چاپیریال ساتنې غورځنګونه را پیدا شول ، محافظه کاران هم د علمي پرمختګونو په پلویانو واوښتل. په افغانستان کې هغه وخت د محافظه کار ګوند د جوړولو هڅې پیل شوې چې سلطنت د مشروطه غوښتونکو او د موکراتیکو کړیو د ګواښ سره مخامخ شو .هماغه دي چې د۱۹۵۰ کال په لومړیو کې د ملي دموکرات ګوند او همدا راز د ملي کلوپ په نامه د سیاسي جوړښتونو بنسټ کیښودل شو چې بنسټ ایښودونکي یې سلطنتي کورنۍ وه. د دې سیاسي بنسټونو موخه په نویو شرایطو کې واکمن سیاسي – ټولنیز نظام ته ژمنتیا وه. د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ پرمهال د سید احمد ګیلاني ، صبغت الله مجددي او محمد نبي محمدي تر مشرۍ لاندې دریو مذهبي تنظیمونو دمحافظه کارو ګوندونو په نامه یادېدل. خو هغوی ته ځکه ګوندونه نشو ویلی چې هغه دودیزه ډلې او مذهبي کړۍ وې چې نه یې منظم تشکیلات لرل او نه کړنلارې. د هغه وخت د واکمنو حالاتو له امله یې ځانونه ګوندونه اعلان کړل تر څو د دې نامه لاندې د بهرنیو مرستو او وسلو د ترلاسه کولو او معاملو یوه پته او قرارګاه ولري.

۳– سوسیالست او سوسیال دموکرات ګوندونه

دا ګوندونه په نولسمه پیړۍ کې د کارګرو د عادلانه مبارزو په بهیر کې منځته راغلل. د لومړي سوسیال دموکرات ګوند بنسټ په ۱۸۷۵ کې د کارل مارکس او فردیناند د پلویانو لخوا په آلمان کې کیښودل شو. دا ګوندونه د سیاسي آزادیو او ټولنیزعدالت ترمنځ متقابلې اړیکې په ګوته کوي. د هغوی له نظره د ټولنیز عدالت ټینګښت یوازې په دموکراسۍ ، آزادۍ او د خلکو د پراخه ګډون په هغې تمثیلي دموکراسۍ کې چې ګام په ګام او نیغ په نیغه ولسواکۍ ته ورسیږي شونی دی. د سوسیال دموکراتانو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره د انسان اساسي حقونه د شهروندئ حقونه ، ټولنيز حقونه او نړی شموله حقونه دي چې بلا استثنی ټول وګړي ترې برخمن شي. سوسيال دموکرات لومړني ګوندونه وو چې د دموکراسئ د پلي کيدو په موخه يې د ټولنې ټولو وګړو ته بيله دې چې د ملکيت ، ماليي او جنسيت شرط مطرح وي د رايي ورکولو امکان ورکړل شي. هغه مهال په اروپا کې يوازې هغو نارينه وو د رايې ورکولو حق درلود چې ملکيت يې درلود او دولت ته يې ماليه ورکوله. البته ښځو د رايو ورکولو حق نه درلود. سوسيال دموکراسي يو جمهوري غوښتونکی غورځنګ دی او سوسيال دموکراتان د دين او دولت د بيلوالي پلويان دي. په افغانستان کې داسې غورځنګ چې د سوسيال دموکراسئ کړنلاره او تشکيلات ولري نه ترسترګو کيږي. خو د محمدهاشم ميوندوال (حزب مترقي دموکرات) د نورو ډلو(د ميرغلام محمدغبار د وطن ګوند، د غلام محمدفرهاد افغانستان سوسيال دموکرات ګوند) په پرتله سوسيال دموکرات ګوندونو ته نږدې وو.

۴– ښي لاسي افراطي او فاشيست ګوندونه

ښي لاسي افراطي او فاشيست ګوندونه د لومړئ نړيوالې جګړې د بدلونو په پايله کې منځته راغلل. دا ګوندونه د نړيوال انقلابي غورځنګ د پياوړتيا او د شلمې پيړئ د دويمې لسيزې د اقتصادي او ټولنيزبحران له کبله وده وموندله. په ځينوهيوادونو لکه آلمان او ايتاليا کې هغوی واکمن هم شول. د فاشيستي او ښي لاسو افراطي ګوندونو ايديولوژئ سره توپيرلري. د آلماني فاشيستانو ايديولوژي نژادي رنګ لري چې د آريايي او جرمن نژاد په برترئ ځرخيږي او بيا د ايتاليا د روم په عظمت او د هغه په افسانوي مدنيت راتاويږي. لدې ځخه ښکاری چې په دواړو کې د يوه نژاد، يوه فرهنګ او يوه قوم برتري ليدل کيږي. د فاشيستانو له آنده واکمني هغه پراخه واکمني ده چې هلته د فردي واکمنئ پرځای فرهنګي واکمني ټينګيږي ، فرديت او استقلال يې له منځه ځي. ښي لاسي افراطي ګوندونه تل د يوه ځرګند او ناځرګند دښمن سره ځان مخامخ ويني ترڅو دا ټولنيزنژادي او مذهبي موجود له منځه يوسي. ښي لاسي افراطي ګوندونه د دښمن سره د مقابلې لپاره په يووالي ټينګار کوي او بل ډول ليدلوری ردوي او رټي يې .په ټولو ښي اړخو افراطي کړيو او سازمانونو کې د لاربنود، امام او امير ځخه اطاعت د دې سازمانو ايديولوژيک اصل جوړوي. په وروسته پاتې ټولنو کې په ډيره آسانئ سره په ښي لاسو افراطي ډلو، قدرت غوښتونکو ځواکونو او سياستوالو د فاشيستانو ټاپې لګول کيږي. دا ډول فکر د فاشيسم او ښئ افراطي ډلې بيلول ستونزمن کوي. د ګوندونو او سياستوالو په اړه په قضاوتونو کې په کار دي چې د دموکراسئ ضد، محافظه کارو او فاشيستي ډلو او افرادو ترمنځ توپير له پامه ونه غورزول شي. په افغانستان کې د ګوندونو په راځرګنديدو سره موږ د شوونيستي، قومي ، تنګ ناسيونالستي، سکتاريستي ،مذهبي، توتاليتار او بنسټپال سازمانونو او ليدلورو شاهدان پاتې شوي يو. د شوونيستي او قومي ليدلورو لرونکو ډلو او کړيو ته د فاشيستانو ويل سم او منطقي نه بريښي. موږ وينو چې ځينې ړانده قومي متعصبين نادرخان ، حفيظ الله امين او اشرف غني ته فاشيستان وايي . دا هغه وګړي دي چې د فاشيسم د اصطلاح د معنی او مفهوم د درک وړتيا نلري.

۵- کمونست او کارګري ګوندونه

د نولسمې پيړئ په پای او د شلمې پيړئ په پيل کې د سوسيال دموکراسئ غورځنګ په دوو برخو وويشل شو. هغه ډله ګوندونه چې د قهري انقلاب ځخه ډډه ، سمونو او دموکراسئ ته وفادار پاتې شول د سوسيال دموکراتانو او هغوی چې انقلاب او د پرولتاريا ديکتاتورئ ته د يوه دولتي نظام په توګه لومړيتوب ورکړ د کمونستانو په نامه ياد شول. کمونست ګوندونه د ولاديمير ايليچ لينن آندونو او د ۱۹۱۷ کال د اکتوبر سوسيالستي انقلاب ته وفاداري ښيي. د ايروکمونست (اروپايي کمونست) ګوندونو پرته نور کمونستي ګوندونه ايديولوژيک ګوندونه دي. کمونست ګوندونه د لينن « د دولت او انقلاب »، « امپرياليسم د پانګوالئ د لوړ پړاو په توګه » ،« د کارګري طبقې مخکښ ګوند » ته د داسې تئوريو په سترګه ګوري چې د نړئ او ټولنې د بدلون لپاره اړين دي. دا ډول ګوندونه په ټولنيز مالکيت باندې د خصوصي مالکيت اړول حتمي ګڼي چې د ګوند تر لارښوونې لاندې د دولت او يا د کوپراتيفونو په واک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې راشي. د دموکراتيک مرکزيت اصل د دې ګوندونو تشکيلاتي اصل جوړوي. د دې ګوندونو ايديولوژي مارکسيسم - لېنېنسم او په يوه ډله ګوندونو کې د مارکسيسم - لېنېنسم تر څنګ د مائوتسې دونګ نظريې(ليدلورى) دي. لکه څرنګه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د پانګوالي څرګندې نښې نښانې نه تر سترګو کېدلې په ۱۹۶۰ کال په بخارست کې د کمونستي او کارګري ګوندونو په کنفرانس او د مائوتسې دونګ د نوي دموکراتيک انقلاب نوې تئورى او په هغو کې د ملي دموکراتيک انقلاب تئوري وړاندې شوه. دا په واقعيت کې د تاريخ د لارې د لنډولو يوه هڅه وه. پدې ډول د دريمې نړۍ کېن اړخو غورځنګونو چې د کمونستي غورځنګ سره ټينګې اړيکې لرلې د خپلو هيوادونو د پرمختګ لپاره يې د پانګوالي پړته د ودې او انکشاف لار غوره کړله. په افغانستان کې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او حزب دموکراتيک نوين د هغو ګوندونو څخه وو چې د هيواد هراړخيز پرمختګ يې د پانګوالي پړته د ودې او انکشاف لار ګڼله کومه چې د آسيا، لاتيني امريکې او افريقا پرمختلونکو سياسي غورځنګونو هم غوره کړې وه.

د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې (ګوند) بنسټ ايښودونکې کنګره

د ۱۹۶۴ کال د مارچ په څلورمه (۱۳۴۲ کال کب ۲۴) پاچا محمديوسف د کابينې په جوړولو موظف کړ. نوموړي د شپږو مياشتو وروسته د اساسي قانون مسوده جوړه، د لويې جرګې له لوري تائيد او پاچا دا قانون د اکتوبر په لومړۍ نيټه (د تلې نهمه) توشيح کړ. مخکې لدې چې محمديوسف د صدراعظم په توګه وګومارل شي په سلطنتي کورنۍ کې د اختلافونو او په نظام کې د بدلونو د راتګ اوازې هم اوريدل کيدلې چې بيله شکه يې د سياستوالو په دريځ اغيز درلود يعنی دا چې د هغوی ليدنو کتنو قوت واخيست . البته د نورو ډلو په پرتله د هغو کسانو ليدنې کتنې چې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند(ا ، خ، د ،ګ) بنسټ کېښود د پاملرنې وړ وې. د صباح الدين کشککي په وينا د شلمې پيړۍ په پنځوسمو کلونو کې د هغو څېړو او ډلو کومو چې د ا، خ ، د ،ګ بنسټ يې کېښود ليدنو کتنو او مجلسونو دوام درلود چې يو« د دغو مجلسونو څخه د سيدهاشم صاعد په کور کې جوړ شو چې په هغه کې نورمحمدتره کي ، ببرک کارمل ، ميراکبر خيبر او محمدآصف آهنګ هم ګډون درلود. د دې ناستې ګډون کوونکو د افغانستان د کمونست ګوند د جوړښت او په تېره د دې موضوع په اړه بحث درلود چې د ګوند د جوړيدو وروسته خپل غړي د معارف د زده کوونکو او دولتي مامورانو څخه وروزي يا دا چې د خلکو په منځ کې کار وکړي. د دې مجلس يو ګډون کوونکی چې وروسته يې پريکړه وکړه چې د کمونست ګوند سره يوځای نشي وايي چې تره کي د دويمې لارې پلوي کوله. يعنې ويل يې چې په پرګنو کې بايد نفوذ وشي خو کارمل د هيواد په زده کوونکو او روڼ اندو کې د اغيز اچولو پلوي کوله.» ۳۲ /۱۶۶(يادونه : د ا، خ ، د ، ګ هيڅکله هم د کمونست ګوند ادعا نده کړې خو د دې ګوند مخالفان هغه کمونست ګوند بولي. په کتاب کې راوړل شوي اقتباسونه په هغو کې امانت داري ده .) د ا ، خ ، د،ګ د جوړېدو په درشل کې د سياست د مينه والو د منظمو ليدنو کتنو په اړه عبدالمحمد درمانګرچي د همدې ګوند د بنسټ ايښودونکې کنګرې برخوال دی وايي. « هغه مهال د سياست مينه والو په مختلفو کړيو کې غونډې لرلې چې دی هم د هغې کړۍ غړی وو چې پوهاند علي محمدزهما، ډاکتر شاه ولي ، ډاکتر محمدظاهرځدران او حشمت غبار يې برخه وال وو. دوی د هېواد د حالاتو او د روڼ اندو د تشکل په اړه بحثونه کول او زهما د دې غونډو مشري کوله. زهما د لنډې مودې (درې مياشتنۍ) زده کړو لپاره دنمارک ته ولاړ او د هغه پرځای ببرک کارمل ددې کړی د غونډو مشرې ته راتللو. کارمل د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسألو سربېره زهما انتقادولو چي هغه د دې پرځای چي پدې حساسو شرایطو کې زموږ سره ګډ د ګوند د جوړولو په موخه کار وکړي، شخصي ګټو او امتیازاتو ته لومړیتوب ورکړ او د زده کړو لپاره بهر ته ولاړ. » زهما د زده کړو وروسته چي ګوند جوړشوی وو د ګوند سره کومه لیوالتیا ونښودله او یا دا چي کارمل د هغه خلاف داسي چاپېریال راپنځولی وو چي زهما پدې ګوند کې ځان ونه وینې. همدارنګه درمانګر د ګوند د جوړېدو په درشل کې د تره کي په کور کې د یوې غونډې خبره کوي چي په هغې کې د څو تنو سربېره میرغلام محمدغبار، ببرک کارمل ، میراکبر خیبراو د غبار زوی حشمت هم برخه لرله. دا غونډه پدې په موخه رابلل شوې وه ترڅوغبار د کارمل هغو تورونو ته ځواب ووایي چي ویل یې غبار ته حکومت له زندان څخه د خلاصېدو وروسته امتیازات ورکړي دي. پدې اړه کارمل ویل چي حکومت غبار ته د هغه ضبط شوی کور پدې شرط بېرته سپارلی دی چي د حکومت خلاف څه ونه وایي.
غبار پدې اړه ټول سندونه او قواله حاضرینو ته وښودل چي د قانون او قانوني پروسیجر له مخې صدراعظم محمد یوسف د ده ضبط شوې ځمکه چي حکومت پرې پوسته خانه جوړه کړې وه بېرته ده ته سپارلې ده. کله چي غبار دا سندونه برخه والو ته وښودل کارمل د غبار د شخصیت په اړه اوږده وینا واوروله خو غبار د کارمل وینا ته کوم پام را ونه ګرزاوه تردې چي د نوموړي د خبرو پرمهال به یې خپل زوی سره خبرې کولې ګنې چي هغه ته کوم هدایتونه ورکوي. په غونډه کې میر اکبرخیبر هم خبرې وکړې او د غونډې په پای کې غبار وویل تر څو ببرک او خیبر پدې بهیر کې برخه ولري دی به ور سره ګډ کار ونکړي. د دې غونډې څو ورځې وروسته تره کی او درمانګر د غبارکور ته ورغلل .غبار او تره کي دوه په دوه سره ولیدل خو تره کی بریالی نشو غبار قانع کړي چي د ګوند په جوړولو کې ور سره مخ ته ولاړشي. پدې ډول د هېواد پېژندل شوی سیاسي شخصیت د ا، خ، د ، ګ د جوړوونکو له کاروان سره مخه ښه وکړه. دستګیر پنجشیري هم د خپل کتاب په ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونو کې ورته څرګندوني لري چي دی هم د شهرآرا او د پروان د کارتې د کړی له غړو سره د غبار او کارمل د اختلافونو په پوهېدو د غبار کورته ورغلي دي او غبار هم دوی ته د خپلې ځمکې قباله او نور اسناد ښودلي دي. د درمانګر او پنجشیري له څرګندونو څخه دوې پایلې راوزي . یوه دا چي د ا، خ، د ،ګ د جوړولو په درشل کې د سیاست مینه والو په مختلفو کړیو کې منظمې لیدنې کتنې لرلې او د وخت په تېرېدو سره دا کړی له یوبل سره اړیکي ټینګوي او هغو کسانو چي ورته او یا یو بل ته نږدې نظریات لرل د دې ګوند بنسټ ایږدي.
دوهمه دا چي کارمل له هماغه پیل څخه د هغو کسانو د بدنامولو په موخه هلې ځلې کولې چي هغوی یې خپل سیالان ګڼل تر څو د نوي جوړېدونکي سیاسي خوځښت مشري ده ته ورسېږي. د پنجشیري په وینا د یوه سیاسي خوځښت د جوړولو په موخه ګوند د شاه محمودخان د دورې د سیاسي خوځښتونو(ویښ ځلمیانو، وطن ګوند، د محصلینو اتحادیې ،ملي کلوپ، خراسان ټولنې) فعالانو نورمحمدتره کي ، میرغلام محمدغبار، ببرک کارمل ، محمدطاهر بدخشي او ځینو نورو د۱۳۴۲ کال د وږي په اتلسمه د ګوند د تدارک کمیټه د سرپرستي کمیټې په نامه جوړه کړې وه چي غړي یې «میرغلام محمدغبار د وطن د ټولنې مشر، نورمحمدتره کی د ویښ ځلمیانو د رهبرۍ وتلی مشر، پوهاندعلي محمدزهما د ادبیاتو د فاکولتې استاد ، ببرک کارمل د شاه محمودخان د حکومت د دوران د محصلینو د اتحادیې فعال ګډونوال، میراکبرخیبر، محمدطاهربدخشي او محمدصدیق روهي وو.» ۲/ ۱۴۸- ۱۴۹ سلطانعلي کشتمند د محمدصدیق فرهنګ او عبدالهادي محمودي څخه هم یادونه کوي چي د تدارک د کمیټې په لومړیو غونډو کې یې ګډون درلود. عبدالحکیم شرعي جوزجاني هم د تدارک په کمیټه کې د محمودي یادونه کوي.
ویل کیږي چي د سرپرستي کمیټې لومړۍ غونډه د کارمل په کور(جمال مینه) کې جوړه شوه. د سرپرستي کمیټې د جوړېدو له څرنګوالي او د فعالیت په اړه کره معلومات ندي خپاره شوي. اصولاً دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کميټې چې له نامه يې ښکاري دنده يې د نوي خوځښت د بنسټ اېښودونکې غونډې جوړېدو ته چمتووالی دی. معمولاً د يوه سياسي سازمان د جوړېدو لپاره د يوې کميټې جوړېدل اړين برېښي ترڅو د ګوند بنسټ اېښودونکې غونډې ته د استازو د ټاکنې د څرنګوالي سربيره د جوړيدونکې سياسي خوځښت فکري کرښې ، اساسنامه او کړنلاره چمتو کړي. د ګوند مؤسسه کنګره جوړه شوه ، او د ګوند مشرتابه يې وټاکه خو اساسنامه او کړنلاره يې تصويب نکړه. د ګوند کړنلاره څه د پاسه يو کال وروسته د ۱۹۶۶ کال د اپريل په يوولسمه د خلق د جريدې په لومړۍ او دوهمه ګڼه کې خپره شوه. اساسنامه د۱۹۶۷ کال د مارچ په مياشت کې د مرکزي کميټې له لوري تصويب شوه. داسې بريښي چې د سرپرستې کميټې ترمنځ د نظر يووالي شتون نه درلود او غونډې يې پر بحثونو تېرېدلې يا دا چې د اړينې تجربې د نه لرلو له امله دې مسآلو ته يې پام ندی شوی. د نظرونو د اختلاف او مشاجرو په اړه تردې مهاله د نوموړي ګوند مشرتابه او کدرونو يوازې د غبار او کارمل ترمنځ د اختلافونو او د کارمل له لوري د غبار په پټه د تورونو يادوني کړي دي. پدې هکله پنجشيری د غبار له قوله ليکي:«زموږ د اختلاف ټکي سياسي ماهيت لري. په اوسني وخت کې نه ښايي د اساسي قانون او د مشروطه پاچاهی له بريده مخکې ګام اوچت شي. » ۲/ ۱۵۰ همدارنګه صالح محمد زيری د تره کي له قوله وايي چې غبار د مشروطه پاچاهۍ نه مخکې نه تللو او جوزجاني هم وايی چې غبار تره کي ته ويلي وو چې ستاسو رنګ سور دی او زه له تاسو سره نشم تللی. د سرپرستې کميټې (د ګوند د جوړيدو د تدارک د کميټې) د غړو ترمنځ اختلافونه د دې سبب شول چې غبار او د هغه همفکران چې زوی يې هم پکې راځي په کنګره کې ګډون ونکړي. زهما او روهي هم د زده کړو وروسته د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند سره سازماني اړيکې ټينګې نکړلې خو د تره کي سره يې دوستانه مناسبات ساتل. د ميراکبرخيبر پرته د سرپرستې کميټې پاتې دريو غړو د نوي اساسي قانون د ۲۲ مادې څخه په ګټې اخيستنې سره د ۱۹۶۵ کال د جنوری په لومړۍ نېټه د کابل په څلورمه کارته کې د تره کي په کور کې د افغانستان د خلک دموکراتيکې ټولنې (ګوند) بنسټ اېښودونکې کنګره جوړه کړه. هېره دې نه وي چې په کنګره کې د نوي سياسي بنسټ نوم د افغانستان د خلکو دموکراتيکه ټولنه غوره کړل شو چې وروسته د افغانستان د خلک دموکراتيک بهير(جريان) او بيا يې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند(ا ، خ ، د ، ګ) نوم خپل کړ. څرنګه چې هغه مهال د ګوندونو قانون شتون نه درلود د ګوند پرځای يې دا نوی سياسي خوځښت د افغانستان د خلکو دموکراتيکې ټولنې په نامه ونومولو. کنګره د ۱۹۶۵ کال د جنورۍ د لومړۍ نيټې(۱۳۴۳ کال د مرغومې يوولسمه) د ماپښين په دوو بجو جوړه او د شپې تردوو بجو پورې يې دوام وکړ.د مؤسسې کنګرې د ګډونوال پنجشيري د وينا له مخې هغه مهال په کابل کې د دې سياسي خوځښت غړي ۷۲ تنه وو چې په ۱۰- ۱۲ حوزو کې سره راټولېدل. په کنګره کې لاندې ۲۸ تنو برخه اخېستې وه : نورمحمد تره کي ، ډاکترصالح محمدزيري، غلام مجدد(سليمان لايق)، نوراحمدنور، ډاکتر محمد ظاهر طوطاخيل ، محمد ظاهرافق، عبدالحکيم هلالي، عبدالوهاب صافي ، عطامحمد شيرزي، آدم خان ځاځي ، وکيل عبدالله ځاځي، غلام محی الدين زرملوال ، ببرک کارمل ،محمد طاهر بدخشي، غلام دستګير پنجشيري ، ډاکتر شاه ولي ، محمد حسن بارق شفيعي، سيدنورالله کلالي، عبدالقيوم قيوم، عبدالهادي کريم، اکرم کارګر، سلطانعلي کشتمند،عبدالکريم ميثاق، ملاعيسی کارګر، شهرالله شهپر، سيدعبدالحکيم شرعي جوزجاني ، انجينرخاليار او ډاکتر عبدالمحمد درمانګر. کنګرې ته ټاکل شوو دريو تنو استازو (اناهيتا راتبزاد، محمداسمعيل دانش ، عبدالقدوس غوربندي) په دې تاريخي ناسته کې ګډون ونکړ. عبدالقدوس غوربندی اومحمد اسمعيل دانش د دولت د مامورينو په توګه اطرافو ته خدمتي تللي وو. اناهيتا راتبزاد د واکمنو دودونو له امله په کنګره کې برخه نه لرله. ويل کيږی چې ډاکترکاظم دادګرهم کنګرې ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازي په توګه ټاکل شوی وو خو نوموړي بیله کومه دلیله په کنګره کې ګډون ونکړ. سربیره پردې میراکبر خیبر د ګوند د بنسټ اینودونکو فعال غړی چې برحاله افسر وو او پوځیانو د قانون له مخې د سیاسي فعالیت حق نه درلود کنګرې ته نه دی ټاکل شوی. د کنګرې د دایرېدو پر مهال څو تنو ځوانانو د تره کي د کورشاوخوا په بایسکلونو ګرزیدل چې د پولیسود چاپې پرمهال د غونډې ګډونوال خبر کړي. په کنګره کې د هیواد د شپاړلسو ولایتونو اړونده شپږویشتو تنو روڼ اندو او دوو کارګرو ګډون درلود.د قومي تړاو له مخې په کنګره کې ۱۳ تنو پښتنو ، ۹ تنو تاجکو ، ۳ تنو هزاره ګانو او ۳ تنو ازبکو ګډون کړی وو. هغه وخت قومي او ژبني توپیرونه دومره د پام وړ نه وو چې د سیاسي خوځښتونو په د ننه کې ځانګړي دریځونه را مخته کړي له همدې کبله د قومونو یا ژبې استازیتوب کوم ارزښت نه درلود بلکې د استبداد او نابرابریو پر خلاف د ټولنیز عدالت غوښتنې د استازیتوب لوری ټاکه .

د کنګرې رپوټ د تره کي لخوا ورکړل شو. د هغه له لوري د رپوټ ورکول او د هغه په کور کې د کنګرې دایریدل ښیي چې هغه د کنګرې په ګډونوالو کې د لوړ اعتبار څخه برخمن وو. دا خبره هم د یادولو وړ ده چې د کنګرې وروسته د هغې د ګډون کوونکو نیمایي د ټولنې (ګوند) سره اړیکې وشلولې. دا بیا ښیي چې د کنګرې برخه والو د استبداد پر خلاف ګډ دریځ درلود خو د ګډ فکر او د مبارزې په بهیر کې د واحد لیډلوري ، اړینې پوهې او د یوشان تجربو څخه بې برخې وو. ښایي همدې تشې دې ته زمینه برابره کړې وې چې د نوموړي خوځښت مشران د پېښو او بهیرونو د اټکل وس ونلري یا دا چې وخت ورنکړل شو چې راتلونکې په ژوره توګه اټکل او د دردوونکو پېښو، اوښتنو او بېلارې کیدو د مخنیوي وړتیا ولري. دغه خوځښت کېن اړخه ښکاریده خو د هغو کسانو شمیر هم پکې لږ نه وو چې یا د کېڼ اړختوب په مفهوم نه پوهیدل او یا یې هغه د هیواد له حالاتو سره په ټکر کې لیده. میرغلام محمد غبار د دې خوځښت په برخه والو کې د سلطنت په لاس له روزل شوو استازو څخه هم خبرداری ورکاوه . ویل کېږي چې هادي محمودي او انجینر عثمان تره کي ته ویلي وو که کارمل پدې جوړېدونکې خوځښت کې نه وي دوی چمتو دي چې پدې لار کې د تره کي سره ولاړ شي . وروسته دواړو خپل سازمان جوړ کړ چې د شعله یانو په نامه یې شهرت وموند. د غبار او محمودي په څېر څېرو دا ډول څرګندونې د کنګري پر ځینو غړو بې اغیزې نه وې. همدا لامل وو چې د کنګرې یو شمیر غړي د راتلونکې په هکله زړه نازړه بریښیدل. ددې سازمان پورتنۍ تشه هغه وخت جوته شوه چې کله د خلق دموکراتیکې ټولنې کړنلاره خپره شوه چې پکې د یو ډول مارکسیستي – لېننستي فکري تمایلاتو څرګ ولګېد چ ځینو خپله لاره په پټه خوله ترې جلا کړه . په کنګره کې د نوي سیاسي خوځښت د جوړیدو او د هغه د رهبرۍ د ټاکنو پرته چې هغه په پټه او نیغ په نیغه وټاکل شوه بل کوم سند ندی تصویب شوی. د کنګرې برخه والو هوکړه کړې وه چې د ټولنې د مشرتابه لپاره به یوولس تنه وټاکل شي او هغې ته به مرکزي کمېټه وایي چې اووه تنه به یې اصلي او څلور تنه به علی البدل غړي وي . د معمول خلاف د دې ګوند د مشرۍ لپاره چا ځان نه دی نومولی بلکې داسې پرېکړه شوې چې هر برخه وال به په یوه ورقه کاغذ کې د یوولس تنو نومونه لیکي او پدې پاڼو کې چې د چا نوم زیات لیکل شوی وي هغه به د ټولنې مشر وي .

کله چې د ورقو له مخې نومونه وشمېرل شول لاندې کسانو ډېرې رایې ترلاسه کړې وې چې د ټولنې(ګوند) د مرکزي کمېټې د اصلي او علی البدل غړو په نامه د ګوند مشرۍ په غاړه واخېستله:

١. نورمحمد تره کی ۲۸ رایې
۲. ببرک کارمل ۲۷ رایې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. محمدطاهربدخشی ۲۶ رایي
۴. غلام دستګیرپنجشیری ۲۵ رایې
۵. شهرالله شهپر ۱۹ رایې
۶. سلطانعلي کشتمند ۱۷ رایې
۷. صالح محمدزیری ۱۵ رایې

د ټولنې علی البدل غړي شاه ولي ، عبدالکریم میثاق، محمدظاهر اوعبدالوهاب صافي وو. د کنګرې د برخه والو د شمېر په اړه اړینه بربښیي وویل شي هغو لیکوالو چې پدې اړه لیکنې کړې دي برخه وال یې اووه ویشت تنه ګڼی پداسې حال کې چې په کنګره کې اته ویشتو تنو برخه لرله. ښایي دا تشه لدې امله وي چې لومړی دستګیر پنجشیری پدې اړه په خپل کتاب کې د کنګرې برخه وال اووه ویشت تنه ګڼلي دي او نورو بېله دې چې په خپله څېړنې وکړي د پنجشیري پر کتاب ډډه لګولې ده. « وروسته له هغې چې د کنګرې غړو د پټو رایو له مخې مرکزي کمیټه وټاکله ، د کنګرې د غړو مخکې مرکزي کمېټې غونډه وکړه او نورمحمدتره کی د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د مرکزي کمېټې د لومړي منشی (وروسته عمومي منشي) او ببرک کارمل د دوهم منشي په توګه » ۷۹ / ۴۱ او محمد طاهر بدخشي یې د تشکیلاتو د مسؤل په حیث وټاکل. د شرعي جوزجاني د لیکنې پر بنسټ عطامحمد شېرزي کارمل د منشي د مرستیال په توګه پیشنهاد کړچې دا پېشنهاد ومنل شو. په کنګره کې د غبار د نه ګډون په اړه د کنګرې استازو(زیري، پنجشیري ، غوربندي) د غبار او کارمل ترمنځ د اختلافونو یادونه کړې ده.دا بیا ښیي چې غبارله یوې خوا د کارمل سره شخصي او سلیقوي ستونزې لرلې او د نورو سره یې د نوي خوځښت د تګلارې په اړه سیاسي اختلاف درلود. غبار چې په سرپرسته کمیټه کې د عمر له پلوه تر ټولو مشر، د سیاسي مبارزې زیاته تجربه یې لرله د ګوند د مشرتابه امکانات یې ډیر وو. د راتلونکې جوړېدونکې ټولنې د مشرتابه د لیوال لخوا اړ ایستل شو چې د ګوند په بنسټ ایښودونکې کنګره کې د ګډون څخه ډډه وکړي. د غوربندي دا خبره چې «...خدای ښئلي غبار د کارمل د لمسون له امله د سرپرستې کمیټې څخه وایستل شو...، او هغه د تره کي په وړاندې هم پلانونه لرل» ۸۰/ ۱۲ د دې واقعیت څرګندوی دی چې کارمل لیوال وو د نوي خوځښت مشر شي چې غبار او تره کي یې خپل سیالان ګڼل ، غبار یې له لارې لېرې کړ او فکر یې کاوه چې په کنګره کې به دی د ګوند د مشرپه توګه راڅرګند شي چې دې موخې ته هم ونه رسید. د شرعي د لیکنې له مخې « ببرک کارمل لدې امله چې تره کی د مرکزي کمېټې د عمومي منشي په توګه وټاکل شو په غوسه وو او د بدخشي له لوري د تره کي د معرفي کولو پرمهال له هغو جملو د استعمالولو له کبله خوښ نه وو...، دا ټاکنه باید د مرکزي کمیټې له خوا ترسره شوی وای او هغه یې په بربنډ ډول په غونډه کې و نه ویل ، بلکې د کنګرې ځینو غړو ته یې په غوږ وو کې ویلي وو.» ۸۱ همدا لامل وو چې ناراضه کارمل څه موده وروسته خپل یو شمیر پلویان د ټولنې څخه جلا او د ا، خ، د ، ټ په نامه یې خپل مستقل سازمان جوړ کړ. د ګوند دا ډول جوړیدل هغه نوي زیږیدلي ماشوم ته ورته وو چې معیوب وزیږېدلو. د دې معیوب ګوند زیږیدل لاندې لاملونه لرلی شي :

لومړی: د ګوند د بنسټ ایښودونکو بیړه - په هیواد کې د نوي اساسي قانون پر بنسټ د مساعدو شرایطو او لاسته راغلي فرصت څخه ګټه اخیستنه چې د استبداد ضد او دموکراسۍ پلوه روڼ اندو لپاره د نفس ایستلو او د ولسونو د رواغوښتنو د بیانولو لپاره ټولنې او ګوندونه جوړ کړي.دوی غوښتل چې د دې فرصت نه په بیړه ګټه پورته کړي. بېله دې چې د همفکرو ملګرو یو خوځښت چې د انحراف پرته د نوي جوړشوي سازمان د ځواکمنیدو جوګه شي د ګوند په جوړولو لاس پوري کړ.

دوهم: بې تجربګي- د ګوند بنسټ ایښودونکو فکرکاوه ، مهمه دا ده چې د ګوند بنسټ کیږدي او وروسته به وکولی شي په ګوند کې شته اختلافونه له منځه یوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم: داسي فکرهم کيږي چي له هماغه پيل څخه سلطنت او يا پرديو خپل افراد بنسټ اينودونکي کنګري ته راليږلي وو. سلطنت غوښتل چي دا ګوند د ننه څخه د جنجالونو ، کشمکشونو او انشعابونو سره لاس او ګريوان کړي او په يوه ځواکمن سياسي سازمان وانه وړي. پرديو چي ګوته شوروي اتحاد ته نيول کيږي غوښتل دوی ته د وفادارۍ څيرې او يا څيرو پرمټ ګوند د دوی د لاس په وسيله واوړي. ښايي پورته يادو شوو ټولو دريو لاملونو او يا يې يوه د دې معيوب سازمان په منځته راتګ کې خپل رول لوبولی وي. د ګوند د جوړيدو لومړنيو کلونو وښودل چي دا ګوند له هماغه پيل څخه د ناپايه کشمکشونو يو سياسي جوړښت وو او د بې باورۍ په چاپيريال کې خپل فعاليت ته ادامه ورکړه او د پرله پسي انشعابونو سره لاس او ګريوان شو. وروستيو پيښنو او په تيره کله چي ګوند واک ته ورسيد ، د واک په هماغه لومړيو کې د مشرتابه ترمنځ يې پخواني اختلافونه د عمق نه سطحې ته راووتل تره کي د ګوند د مشر په توګه درک کړل چي بايد د ګوند بنسټ اينودونکو دې حياتي مسالې ته له هماغه پيل نه پام راګرزولی وای. هغه په سياسي بېرو کې ويلي وو: «موږ په پام کې لرو چي يوموټی واحد ګوند منځته راوړو. د مصنوعي اتحادونو او يووالي څخه څه نه جوړيږي. موږ غواړو چي ګوند په يوه نوي قالب کې واچوو او د فولادو په څير يو ګوند جوړ کړو. موږ وليدل ولډنګ کاري ګټه نلري. وسپنه چيرې چي ولډنګ شوې وي هلته بيا ماتيږي. زموږ ګوندي يووالی همداسي وو.» ۳۹/ ۱۱۹ ژوند هم وښودل چي دې تشي په خپله ګوند او ټولني ته زياتي بدمرغۍ راوړلې. البته دا ګوند يوازيني ګوند نه وو چي دا تشه يې لرله بلکي د نړۍ په کچه خاصتاً د مخ په ودې هيوادونو سياسي ګوندونه د ورته ستونزو سره مخامخ شوي دي. د دموکراسۍ په لسيزه کې نورو ګوندونو هم ورته حالت درلود او له کورنيو کشمکشونو، بې اتفاقيو او انشعابونو سره مخامخ شول. يو تريخ واقعيت چي يادول يې اړين بريښي هغه دا دی چي د ا ،خ ،د، ګ بنسټ اينودونکو او مشرتابه د ګوند د فعاليت او هم د واک د ترلاسه کولو او د ا، خ، د ،ګ د واکمنۍ د نسکوريدو وروسته د ګوند د کورنيو ستونزو او واکمن حالت په اړه نه دا چي په بشپړه توګه واقعيتونو ته ګوته نده نيولې بلکي ځينو يې په لوی لاس حقايق تحريف کړي او په ګوند کي د واکمن حالت څخه ناسم انځورکښلی دی او هڅې يې پدې راتاويږي چي په ګوند کې د بېلارې توب، نيمګړتياوو، ناکاميواو د ګوند اساسنامې او کړنلارې ته د شا ګرزوني، نه ښونکو تيروتنو ملامتي په ګوند کې په ځانګړو مشرانو او يا شورويانو واچوي او پدې توګه خپل ځانونه غير مسؤل، سلامت او سپين ثابت کړي. عجيبه خو لا دا ده چي د دې ګوند د دواړو اړخونو په مشرتابه کې داسي مشران هم وو چي د خلق او پرچم په نامه د واحد ګوند د وېشلو وروسته چي د تره کي يا کارمل تر مشرۍ لاندې پاتي شوي وو د ګوند د واکمنۍ له نسکوريدو وروسته د ګوند د انشعاب پړه د خپلو ډلو په مشرانو تره کي يا کارمل اچوي. د ساري په توګه د خلقيانو مشران ميثاق او پنجشيري د کارمل په پرتله د انشعاب زياته ملامتي په تره کي اچوي ، لايق او غوربندي بيا خپل مشر کارمل د انشعاب مسؤل ګڼي. دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي چي دوی ولې د انشعاب د مسؤل تر رهبرۍ لاندې مبارزې ته دوام ورکړ.

د دې ټولو خبرو سره سره د ا، خ، د ګ جوړښت چي موخه يې د استبداد او ټولنيزو بيعدالتيو پر خلاف مبارزه او د يوه پرمختللي افغانستان جوړول وو د وخت غوښتنه او د ستايلو وړ ګام وو. دې ګوند د خپل شتون او فعاليت پرمهال او د سياسي مبارزې په ډګر کې د سترو تيروتنو سره سره د پرګنو او په تيره د روڼ اندو د ذهنونو په روښانولو کې د سترګو وړ ونډه اخيستې او واک ته په رسيدو سره د ټولنيزو سمونونو په پلي کولو سره چي د ربنتيني ټولنيز انقلاب پيلامه ګڼل کيده ګړندي ګامونه اوچت کړل او افغاني ټولنه يې د فيل له خوبه راويښه کړله.

په ګوند کې دوې تلوالې او انشعابونه

په سياسي ګوندونو کې همفکران او د ګډ باور خاوندان پخپله خوښه د يوې اساسنامې په لرلوسره هغو موخو ته د رسيدو لپاره راټوليږي چي په کړنلاره کې يې تثبيت شوېدي . ګوندونه د سياسي جوړښت له امله پخپلو کړنلارو، شعارونو او فعاليتونو کې د ټولنې د مختلفو طبقو او قشرونو اړتياوې، غوښتنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ګټې منعکسوي او د واکمنۍ، مدني ټولنې او پرګنو تر منځ د تعاملي عناصرو رول لوبوي. هر ګوند په واکمنیو باندې د اغېز اچولو او سیاسي واک ته د رسیدو په لټه کې دی . دې موخو ته د رسیدو لپاره له ټاکنیزو بهیرونو او کمپاینونو، رسنیو، سیاسي اعتراضونو او پوهنیزو څېړنو څخه ګټه پورته کوي. لکه څرنګه چې ګوند یوه ټولنیزه او تاریخي پدیده ده د هغه معنی او مفهوم هم د وخت او ځای تابع دی. دا د دې معنی لري چې په یوه وروسته پاتي هیواد کې د یوه ګوند تشکیلاتي جوړښت ، ستراتیژي او سازماني موخې د یوه پر مختللي هېواد سره چې په همدې نامه فعالیت کوي توپیرلري. له همدې کبله دي چې په دموکراتیکو ټولنو کې چیرې چې دموکراسي د هغې په اصلي مفهوم سره تر یوې کچې نهادینه شوې ده ګوندونه هم د سیاسي ګوندونو په اصلي مفهوم او ماهیت سره راڅرګندیږي. خو په ترلو وروسته پاتې ټولنو کې ګوندونه د هغو په اصلي مفهوم سره نشي را څرګندېدلی او پدې ټولنو کې د ګوندونو پرځای د ځمکي لاندې پټې ډلې، پارتیزاني سازمانونه او یا انقلابي خوځښتونه منځته راځي. پدې اړه د آلماني مارکسیست کارل کائوتسکي خبره چې« یو پټ ګوند نشي کولی دموکراتیک وي» د افغانستان د سیاسي ګوندونو او په هغو کې د ا، خ، د، ګ په اړه سرخوري دا ځکه چې هغه په پټه جوړ، په غیرقانوني ډول فعالیت درلود او د واکمنیو د دوامداره ځارنې، فشار او تهدید لاندې خپل فعالیت ته دوام ورکاوه.لدې امله د داسې یوه ګوند څخه د یوه دموکراتیک ګوند هیله او تمه واقعبینانه نه بریښي .

اوس و به ګورو چې د ا ،خ، د، ګ بنسټ اینښودونکي د ګډ فکر او ګډ باور خاوندان وو یا نه.که چیرې د ګوند د جوړیدو په درشل کې د هغه د بنسټ اېښودونکو هڅو ته وکتل شي معلومیږي چې هغوی د ګوند د جوړیدو د تدارک کمیټه جوړه کړه چې سرپرسته کمیټه نومېدله. د دې کمیټې څخه د ګوند ځینو بنسټ ایښودونکو اوهغه هم وروسته چې دا ګوند له واکه ګوښه کړل شو پخپلو لیکنو کې یادونه کړې ده. مخکې لدې پدې اړه څه ندي ویل شوي. د هغه مهال د واکمنو شرایطو له مخې چې واکمنۍ د خپل عادت له مخې پر استبداد او زورزیاتی ډډه لګوله روڼ اندو او د مترقي اندونو خاوندانو لیدنې کتنې درلودلې ترڅو د یوه سیاسي خوځښت بنسټ کیږدي. د هغوی د لیدنو کتنو په ترڅ کې هغو کسانو چې ګډ فکري اندونه لرل یو بل پیدا او پدې وتوانیدل چې د ګوند بنسټ کیږدي. د ګوند په بنسټ اینښودلو کې د تره کي ، کارمل او بدخشي اعتبار د هغو رایو څخه جوتیږي چې د کنګرې ګډون کوونکو دوی ته ورکړې دي چې په ترتیب ۲۸، ۲۷ ، ۲۶ رایې کیږي. له بله پلوه د کنګرې پرمخ وړونکي بدخشي « د نور محمد تره کي او ببرک کارمل د ژوند، کار او مبارزې په اړوند رڼا واچوله او د کنګرې نورو ګډون کوونکو هم د خپل ژوند، کار او مبارزې په هکله بشپړ معلومات ورکړل.» ۲/ ۱۵۷ ښیي چې دې دریو تنو د ګوند په جوړولو کې ځانګړی رول درلود.د هغوی رول ته په کتو سره په واقعیت کې دوی د ګوند د زړې (هستې) حیثیت درلود. اوس به ګورو چې آیا هغوی ګډ سیاسي او ایدیالوژیکي اندونه لرل یا نه.

بحث به لدې پیل کړو چې ګوند د هېواد د وروسته پاتې والي لامل په څه کې لیدلو او د حل لاره یې څرنګه لټوله. ګوند د کارګرې طبقې د ایدیالوژۍ د بنسټیزاصل په بنسټ د افغاني ټولنې وروسته پاتې والی اصلي لامل طبقاتي ستم ګڼانه چې باید واکمن تولیدي (نیمه فیوډالي) مناسبات مات شي چې هغه یې د تولید پر وسایلو د ټولنیزملکیت له لارې شوني ګڼل. هیواد د پانګوالی پرته د ودې لار چې د سوسیالستي ټولنې جوړول دي غوره کړي. سره لدې د ګوند د بنسټ ایښودونکو څخه بدخشي اصولاً دا تګلاره منله خو زیات ټینګار یې د ملي مسألې پرحل درلود . هغه پدې اند وو« پښتانه په افغانستان کې واکمن او ظالم ملیت او نور محکوم او د ستم لاندې ملیتونه دي. لومړی باید ملي ستم له منځه یوړل شي او بیا طبقاتی ستم. یوازېنی څوک چې د طاهر بدخشي د دې طرحې په وړاندې درېده هغه تره کی وو او هغه په یوه شي ډډه لګوله چې هغه طبقاتي مبارزه او طبقاتی تحلیل وو. » ۷۹/ ۴۳، ۷۵ سره لدې چې د ګوند تګلاره د مرکزي کمېټې له لوري تصویب شوې وه او دې دا معنی لرله چې د ګوند مشرتابه ګډ فکري باورونه لرل خو کشتمند چې په مؤسسه کنګره کې د مرکزي کمېټې د غړي په توګه ټاکل شوی د ګوند د واکمنۍ وروسته د خپل کتاب(یاداشت های سیاسی و رویدادهای تاریخی) په ۱۷۰ مخ کې د تره کي او کارمل ترمنځ د« سیاسي او اېډیولوژیکي اختلافونو» د شتون خبره کوي. که چېرې دې اختلافونو شتون درلود دا پوښتنه را پیدا کېږي چې کارمل ولې له تره کي سره ګوند جوړ کړ. دا بیا ښیي چې کارمل له تره کي سره سیاسي او اېډیولوژیکي اختلافونه نلرل او د کشتمند ادعا ناسمه ده. د ګوند له جوړېدو وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهیرونو وښودل چې د کنګرې د جوړېدو په درشل کې کارمل تمه لرله چې دی به د ګوند مشر شي چې داسې څه پېښ نشول او تره کی د ګوند مشر شو. لدې امله یې د تره کي خلاف دریځ غوره کړ او د ګوند د ننه یې فرکسیوني فعالیتونه پیل کړل. دې دا معنی لرله چې په یوه ګوند کې دوو سیالو مشرانو او یا دوو تلوالو شتون درلود څکه هر یوه یې پلویان لرل. کشتمند د خپل کتاب په ۱۴۳ مخ کې راوړي، بدخشي« له سیاسي پلوه د کارمل له نظریاتو سره سر ښوراوه خو په رسمیاتو کې یې د تره کي دریځ تائیداوه .» کله چې کارمل جلا سازمان جوړ کړاو همفکران یې ورسره ولاړل خو بدخشي له کارمل سره نه ولاړ د بدخشي په اړه د کشتمند د ادعا ناسموالی هم ښیي. میثاق هم پدې اند دی چې بدخشي د تره کي له دریځ څخه ملاتړ کاوه. دا د دې ښکارندوی دي چې د ګوند په مشرتابه کې سیاسي او اېډیولوژیکي اختلافونو شتون نه درلود او اختلاف د ګوند د مشرۍ پر سر وو چې کارمل تره کی د ګوند د مشرۍ په توګه نشواې زغملای. د کارمل ځانپالنه او د ګوند د مشر په توګه د تره کي د اتوریتې ټیټول لدې څخه څرګندېږي چې کله د ګوند په مرکزي کمېټه کې د حکومت څخه د یوې جریدې د جواز اخېستنې موضوع را پورته شوله کارمل غوښتل چې د جریدې د امتیاز خاوند دی وي او مرکزي کمیټې پرېکړه وکړه چې دا امتیاز د ګوند مشر تره کی ولري. د زیري په وینا « په مرکزي کمیټه کې د لمړي او دویم منشي ترمنځ بحثونه مرکزي کمیټې ته ورسیدل. زیاتره وخت ببرک کارمل عصبي کیده او نورمحمد تره کی به تل موسکی و. حتی پخپله دغې خبرې هم کارمل عصبي کاوه چې تره کی ولې نه عصبي کیږي. یوه ورځ کارمل ویل چې دی ترهرې جلسې د مخه (ویلیم پنځه) ګولۍ خوري.» ۱۶۷/۴۰ د تره کي او کارمل ترمنځ بې باوري او کشمکشونه په کال ۱۹۶۶ کې کله چې د ولسي جرګې دوولسمې دورې ته د ګوند له لوري د استازو د نوملو مسآله را پورته شوه بربنډ شول. تره کی او کارمل دواړه لیوال وو چې د کابل څخه چیرې چې د ګوند فعالیت محسوس وو د استازو په توګه ونومول شي. که چیرې کارمل د ګوند د اعتبار لوړولو ته ژمن وای معقوله دا وه چې هغه د ګوند د مشر لپاره په کابل کې چې د خلکو د سیاسي پوهې کچه لوړه او د ګوند فعالیت محسوس وو زمینه برابره کړې وای چې ولسي جرګې ته لار ومومي . خو ولیدل شول چې هم کارمل اوهم یو شمېر نور پدې لټه کې وو چې کارمل ولسي جرګې ته د استازي په توګه ونومول شي نه د ګوند مشر.په مرکزي کمیټه کې پدې اړه له بحثونو وروسته تره کی اړشو چې ځان د غزني د ناوې ولسوالی څخه کاندید کړي. پدې اړه غوربندي لیکي: « که څه هم دا مساله د تره کي د آزرده ګۍ سبب شوه ، خو تره کي چې د ګوند د عمومي منشي په توګه د ګوند د یووالي د ساتلو لومړی درجه مسؤلیت درلود هڅه وکړه چې دا آزرده ګي د کدرونو او صفوفو تر منځ درز او بېلوالی را نه وړي. خو کنترول او مرکزیت پیاوړی او ګوندې دسپلین ټینګ شي او پارلماني فرکسیون په بشپړ ډول د دې مرکزیت تر لارښوونې لاندې فعالیت وکړي او د هرډول بیځایه را څرګندیدو ډډه وشي. د ګوند استازي خپلې ویناوې او وړاندیزونه مخکې له مخکې د مرکزي کمیټې د پریکړې څخه تېر کړي. کارمل پدې دلیل سره چې په ورځنیو بحثونو کې باید سمدلاسه دریځ غوره شي خو بیا به پدې هکله رپوټ ورکوي. دا قیودات ونه منل او لدې ځایه اختلافونه پیل شول. له همدې امله کله چې ببرک کارمل او نوراحمدنور په پارلمان کې د ځینو استازو تر برید لاندې راغلل، نورمحمد تره کي هغه د بیځایه را څرګندیدو او افراطي شهرت غوښتنې پایله وګڼله. »۱۶/۸۰ . کله چې ولسي جرګې ته نوماندانو کمپاینونه پیل کړل کارمل محمود بریالی ،عبدالبصیر رنجبر او خلیل زمر ناوې ولسوالی ته د تره کي د ټاکنیز کمپاین لپاره استولي وو. « کله چې محمود بریالی او ورسره مل کسان د غزني ولایت د ناوې ولسوالی سره کلي ته رسېدلي وو ، لدې امله چې په خام سړک یې سفر کړی او د سفرپر مهال یې جامې او سر او صورت په خاورو لړل شوي وو او مخکې لدې چې له تره کي سره وګوري ، د کلی ترڅنګ چېرې چې چینه وه او په ویاله کې اوبه رواني وي ، ځانونه یې لوڅ کړي وو (البته نېکرونه یې لرل) صابون یې له بکسونو څخه را اېستلي دی او ځانونه یې مینځلي دي . د کلي مېرمنو د خپلو منګیو سره چې اوبه راوړي او یا هلته ګرځېدلې ، لدې وضعیت څخه یې بد راغلي او هغوی یې د کافرانو او بې شرمه او بې حیا ښکنځلې کړې دي . د کلیو خلکو هغوی په مرګ ګواښلي دي،وروسته لدې هغوی په تېښته بېرته راغلي دي. دې ډول چلند د دې پرځای چې تره کي ته ګټه ورسوي د هغه په زیان تمام شو او خلک یې د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاف ودرول.» ۷۹/ ۵۳ ـ ۵۴ همدا لامل او د حکومت لاسوهنې وې چې تره کي پارلمان ته لار ونه موندله. هغه مهال کارمل، نوراحمدنور او اناهیتا راتبزاد ولسي جرګې ته وټاکل شول.
محمودسوما چې د خلق او پرچم د بیا یووالي مخکې د مرکزي کمېټې علی البدل غړی وو د تره کي او کارمل ترمنځ د اختلافونو تشدید ، په کارمل باندې د تره کي نه باور چې د دربار او حکومت سره اړیکي لري د« زندګي نوین » نومې کتاب خپرول ګڼي چې تره کي په مستعار (نظرزاده) نوم خپور کړ. هغه وایي چې « تره کی د محمدهاشم میوندوال د صدارت پرمهال شوروي اتحاد ته د درملنې لپاره ولاړ او هلته یې دا کتاب چاپ کړ. هیواد ته په راستنیدو سره یې یوازې کارمل ته د کتاب د چاپ په اړه ویلي وو. څو ورځې وروسته میوندوال د کتاب د خپرولو په اړه د تره کي سره خبرې کوي او دا هم ورته وایي چې پاچا هم د کتاب له خپریدو څخه خبردی. پاچا هم تره کی ور غواړي او د کتاب د خپرولو پوښتنه ترې کوي . وروسته لدې تره کي په کارمل په بشپړډول بې باوره شو چې د کتاب د چاپ په اړه یې پاچا او صدراعظم ته رپوټ ورکړی دی .» پدې هکله میثاق ورته څرګندونې کړې دي او هغه وایي مخکې لدې چې کتاب چاپ شي هغه یې د کتنې لپاره د ګوند مشرتابه ته ورکړ او محمد اسمعیل دانش پرې کار وکړ. همدا رنګه کارمل بېله دې چې د ګوند مشرتابه په جریان کې واچوي د سردار عبدالولي سره کتلي وو. کله چې په مرکزي کمېټه کې ورڅخه د دې کتنې پوښتنه شوې وه په ځواب کې یې ویلي چې د شورا کاندید حق لري د مؤکلینو سره وګوري. تره کي ویلي وو ما چې د پاچا سره د کتلو تصمیم و نیولومرکزي کمېټه مې خبره کړه او د لیدنې رپوټ مې هم وړاندې کړ تاسې هم باید مرکزي کمېټه په جریان کې اچولې وای. دې مسالې هم په کارمل د مرکزي کمېټې ځینې غړي بې باوره کړل .
د تره کي له لوري په کارمل بې باوري لدې نه څرګندیږي چې د ګوند د جوړیدو لنډه موده وروسته تره کي د لومړي ځل لپاره د۱۹۶۷کال د فبروری په یوویشتمه د چین د سفارت مخې ته یوه مظاهره تنظیم کړه چې کارمل او د هغه پلویان یې پرې خبر نکړل. پدې کوچنۍ مظاهره کې دوولسو شاوخوا ګوندیانو ګډون کړی وو. د مظاهرې خبر د مسکو رادیو او ځینو نورو راډیوګانو هم خپور کړ. ددې مظاهرې برخوال زېری لیکي: « د مرکزي کمیټې په غونډه کي د کارمل په شمول یو شمیرکسانو د مظاهرې په اړه پوښتنې کولې. موږ پوه شوو چې هغوی نه وه په خبر او نورمحمد تره کي ور ته وویل بنایي زموږ ملګرو کړې وي. خو زیاترو اعتراض وکړ چې مرکزي کمیټه نه ده په خبره او مظاهرې کیږي. لومړي منشي دغه خبره تیره کړه او نورې خبرې پیل شوې.» ۴۰/ ۱۳۴ پورتنۍ څرګندونې ښیي چې د ګوند د جوړېدو د لومړیو څخه د تره کي او کارمل په مشرۍ دوو تلوالو په ګوند کې شتون درلود او د ګوند د چارو او فعالیت د تنظیم لپاره متحدانه عمل نه کېدلو. د ګوند په رهبرۍ کې دوه ګوني توب ، د کارمل د فرکسیون شتون هغه وخت بربنډ شو چې مرکزي کمېټې د ګوند د جوړیدو دویمه کلیزه د تره کي په کور کې نمانځله. د دې نمانځنې پر مهال بارق شفیعي یو شعر لوستی دی چې په هغه کې یې کارمل او راتبزاد ستایلي وو. د شعر د لوستلو پر مهال بدخشي ، بارق ته ویلي وو« کښینه مداح» چې غونډه کړکیچنه شوې او په غونډه کي بدخشي، میثاق ، نور، شفیعي، کشتمند، شهپر اوعبدالوهاب ساپی توندې څرګندونې کړې وې. البته دوو لومړیو ، بدخشي او میثاق د بارق خلاف دریځ نیولی او نورو د بارق په ملاتړ جبهه نیولې وه. په لومړیو کې چې کارمل تره کی تجرید او بې اغېزې کړي « ټینګار کاوه چې تره کی باید عمومي رهبري وکړي او ورځنې کارونه ځوانانو ته پرېږدي او تره کي او بدخشي به ویل چې ګوند د ورځنیو پېښو رهبرۍ ته اړتیا لري .» ۴۰/ ۱۷۱ کله چې کارمل پدې کار کې پاتې راغی د ګوند د جوړیدو دوو کلو او درو میاشتو وروسته د ۱۹۶۷ کال په اپریل (ثور) کې کارمل د خپلو همفکرانو سره د تره کي نه جلا شو او د (ا ،خ ،د، ټ) په نامه یې جلا سیاسي فعالیت پیل کړ.
د ګوند د بنسټ ایښودونکې کنګرې پر مهال حفیظ الله امین چې وروسته په ګوند کې په یوې پیاوړې خو جنجالي څېرې واوښت په امریکې کې زده کړې کولې، هیواد ته په راستنیدو سره د ګوند غړیتوب ترلاسه کړ. د کارمل د ډلې له جلاکیدو وروسته د بدخشي او امین ترمنځ ظاهرآ د قومي او ژبنیو مسالو په اړه اختلافونه او جنجالونه پیدا شول. لدې امله دواړو ته د ګوند د مرکزي کمیټې له لوري سزا ورکړل شوه. بدخشی د ګوند د مرکزي کمیټې د اصلي غړیتوب څخه د ګوند اصلي غړیتوب ته او امین د ګوند د مرکزي کمیټې د علی البدل غړي نه آزمایشي غړي ته راټیټ کړل شول. امین دا سزا ومنله خو بدخشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلو همفکرانو سره چې د شمال په غیر پښتنو پورې تړاو درلود له ګوند څخه ووت او د انتظار د محفل په نامه یې خپل سازمان جوړ کړ. امین ته د سزا ورکولو له امله عبدالمحمد درمانګر چې د ګوند د مرکزي کمېټې علی البدل غړی وو له ګوند سره اړیکې وشلولې. پدې ډول ګوند په دریو ډلو د تره کي تر لارښوونې لاندې ډله د خلقیانو، د کارمل ډله د پرچمیانو او د بدخشي ډله د ستمیانو په نامه یادیدلې وویشل شو. دا دری سازمانونه هم ونه توانیدل د یوموټې خوځښتونو په څیر خپل شتون ته ادامه ورکړي بلکه د کورنیو اختلافونو نه ځوریدل او د انشعابونو سره مخامخ شول. البته دا اختلافونه د جمهوریت تر ټیګښت پورې په پرچمیانو کې د خلقیانو په پرتله چې دواړو د(ا ، خ، د ،ګ) په نامه فعالیت درلود لږ او محسوس نه وو. لامل یې ښایي دا وي چې کارمل د خپلو همفکرانو سره خپل سازمان جوړکړ او د تره کي تر لارښوونې لاندې اړخ کې د مختلفو افکارو او سلیقو خاوندان پاتې وو. څه موده وروسته د خلقیانو یو شمیر کدرونو محمدظاهر افق ، امان الله استوار،تازه خان ویال، عبدالباري جهاني ، نعمت الله ، خالق ، داکترکبیر، هاشم پیکار، فضل احمد طغیان، محمدعظیم ګوهري او نورو د ګوند د کرنلارې او اساسنامې د ځینو برخو د بدلون او د کنګرې د رابللو په اړه وړاندیزونه لرل چې مرکزي کمیټې ورسره ونه منل او هغوی د ګوند څخه د خپلو یو شمیر همفکرانو سره ووتل .هغوی هم ونه توانیدل ګډ سیاسي فعالیت وکړي او په دوو ډلو وویشل شول. د محمدظاهرافق په مشرۍ یې د «جمعیت انقلابي زحمتکشان افغانستان» او د اما ن الله استوار په مشرۍ یې د«کار د ګروه» په نامه ډلې جوړې کړې. د کار ګروه د بدخشي د ډلې په څیر نظریات لرل.

همدارنګه په ۱۹۶۸ کې د پرچم څخه یوه ډله چې مشران یې دستګیرپنجشیري ، شهرالله شهپر او شرعي جوزجاني وو جلا شول او د خلق کارګر په نامه یې جلا سازمان جوړ کړ. دې سازمان څه کم یو کال مستقلانه فعالیت وکړ او په مشرتابه کې یې اختلاف راغی . پنجشیري او شرعي د خپلو همفکرانو سره د خلقیانو سره بیرته یوځای شول او شهپر د سازماني مبارزې نه لاس په سر شو او پلویانو یې د امان الله استوار له ډلې سره ګډه مبارزه پیل کړه. عجیبه خبره دا ده سره لدې چې پنجشیري او جوزجاني د ګوند د واکمنۍ وروسته په ټولنیزو شبکو کې فعال وو ، د ګوند د فعالیتونو په اړه لیکنې هم کړې دي خو د تره کي او کارمل سره د دوی د اختلاف او انشعاب په اړه څه ندي ویلي . د ګوند د واکمنۍ وړاندې دستګیر پنجشیري او عبدالهادي کریم له کارمل څخه د جلاکیدو لامل دا ګڼلو چې کارمل دوی حکومت ته په لاس ورکړي وو چې بندیان یې کړي. البته چې د ګوند د لومړي انشعاب په اړه د پنجشیري اخېستنې په براالا نه خو په غیرمستقیم ډول تره کي ته متوجه دي. که چیرې د پنجشیري ادعا ومنل شي چې په انشعاب کې تره کي منفي رول درلود نو بیا ولې پنجشیری بېرته د ګوند د انشعاب اصلي عامل ، تره کي ته راوګرزید او د نوموړي ترمشرۍ لاندې یې دوهم ځل مبارزې ته دوام ورکړ؟ د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند په خلقي اړخ کې د پنجشیري دریځ ته په کتنې سره معلومیږي چې نوموړي په خلقیانو کې د کړکیچونو په راوستلو او کمزورولو کې ښکېل پاتې شوی دی . پدې هکله بیلګې لږ نه دي خو دوو ته به یې ګوته ونیول شي. د۱۹۷۹کال د دسمبر په ۲۷ د امین او د ګوند د سیاسي بیرو د غړو د مسمومولو په پیښه کې د پنجشیري نه مسمومیدل ښیي چې نوموړي ته د شورویانو له لوري ویل شوي وو چې د خوړو له خوړلو ډډه وکړي. بله مسئله چې د خلقیانوتر منځ د اختلافونو په لمن وهلو کې د پنجشیري منفي رول ښیي د نوموړي خپله وینا ده چې د شوروي د یرغل په لومړیو کې څو تنو د بدخشي د پخوانیو پلویانو اړونده کسانو ته کړې وه او په یوه برخه کې وایي:« وروسته له هغې مې چې د ګوند پوځیان د بیګ شوونیستانو(موخه تره کی او امین دي) ضد متحد کړل او هغوی مې د یو بل خلاف راوپارول، د تره کي له نسکوریدو وروسته د حفیظ الله امین د حکومت په لومړۍ ورځ د هیواد نه ووتلم ، د انقلاب څخه د ډاډمنې دفاع او په ګوند کې د انحراف د مخنیوي په خاطر مې د شوروي دوستانو د قانع کولو په موخه چې خپل محدود قطعات افغانستان ته را واستوي د امین د حکومت په وروستۍ ورځ کابل ته راستون شوم.» ۸۲ کله چې پنجشېري په ویاړ سره وایي چې ما پوځیان د ګوند د مشرانو خلاف متحد کړل او یا مې شورویانو ته قناعت ورکړ چې په ګوند کې د انحراف د مخنیوي په خاطر خپل لښکر افغانستان ته راولیږي معنی یې دا ده چې ده د خلقیانو کمزوري او د تره کي او امین دواړو ورکه غوښتله او خپل منفي رول یې د شورویانو سره په همغږۍ کې لوبولی دی . د انتظارمحفل هم د بدخشي او بحرالین

(c) ketabton.com: The Digital Library

باعث ترمشرۍ لاندې په دوو جلاجلا ډلو (سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان- سازا او سازمان فدائيان زحمتکشان افغانستان- سفزا) ووېشل شول. هېره دې نه وي چې د تره کي او کارمل ترمشرۍ لاندې د (ا ،خ، د، گ) تر نامه لاندې دوو جلا سياسي سازمانونو فعاليت درلود پدې توپيرچې خلقيانو د (ا،خ، د،گ) سره د کارگرې طبقې مخکښ او پرچميانو د زيارايستونکو مخکښ ترړل (ليکل). دا د دې معنی لرله چې دا تر يوه نامه لاندې دوه موازي گوندونه وو.

د خلقيانو نه د څو ډلو له جلا کيدو سربيره په خلقيانو کې کورني جنجالونه او کشمکشونه ونه درېدل. بل جنجال په کړنلاره کې د ملي دموکراسی او خلقي دموکراسۍ په هکله ناسم پوهاوی او د نظراختلاف وو چې عبدالکريم زرغون د گوند د کړنلارې خلاف په خلقي دموکراسۍ ټينگار درلود. سربېره پر دې هغه مهال د امين او زرغون تر منځ هم اختلافونو شتون درلود او دواړو يو بل په فرکسيونبازۍ تورنول . سربېره پر دې امين زرغون د ماېويستانو سره په اړيکو لرلو هم تورناوه . همدا رنگه زرغون بېله دې چې گوند خبر وي د مستربل په نامه يو کتاب په پاکستان کې خپور کړی وو چې د گوند کورنۍ مبارزې ته ځانگړی شوی وو او هلته پرچميان پکې ټکول شوي وو. دا ټول ددې سبب شول زرغون چې د مرکزي کمېټې علی البدل غړی وو له گوند څخه واېستل شي . زرغون له گونده اخراج شو خو څوک يې له ځان سره يونه وړل او خپلو ارتباطي غړو او پلويانو ته يې سلا ورکړه چې په گوند کې پاتې شي. ده پخپله او پلويانو يې هېڅکله هم د خلقيانو ضد دريځ غوره نکړ. د گوند څخه د زرغون د اېستلو وروسته امين هڅې وکړلې چې د زرغون سره ارتباطي خلقيان له گوند څخه وشړل شي خو مرکزي کمېټې ورسره و نه منل . ميثاق وايي چې تره کي په گوند کې د هرچا څخه زيات په زرغون باور درلود او د خپل کتاب په ۸۷ مخ کې راوړي چې په ځېنو خاصو شرايطو کې چې د گوند مشرتابه په خپلو کورونو کې نه وي او پټ شي تره کی به له زرغون سره تللو او يوازې زرغون د هغه د پټنځای څخه خبر وو. دا هم ويل کېږي چې د چنگاښ د شپږويشتمې د کودتا په شپه هم تره کی زرغون دارالامان ته نږدې يوه کور ته بوولی وو چې پدې شپه څوک زيان ور ونه رسوي پداسې حال کې چې زرغون له گوند څخه اخراج شوی هم وو. ښايي همدا لامل وو چې کله امين بشپړ واک ته ورسېدلو په خلقي مشرانو کې يې د تره کي او زرغون ژوند ته د پای ټکی کېښود. د خلقيانو له اړخ څخه د بدخشي ، افق او استوار د واټن نيولو په چاره کې امين ته هم گوته نيول کيده چې د هغوی سره يې اختلافونه لرل. سربيره پردې په امين دا تورهم لگيده چې فرکسيوني فعاليت کوي.کله چې د ۱۹۷۷ په جون کې خلق او پرچم يووالی وکړ د گوند څخه د امين د اخراج مسآله د گوند په سياسي بېرو کې د ورځې په آجندا واوښته . پدې اړه د سياسي بېرو دوو غړو پنجشيري او ميثاق څرگندونې کړې دي چې له يو بل سره سر نه خوري. پنجشيري ادعا کوي چې گواکې امين د وخت د اطلاعاتو او کلتور وزير علي احمد خرم په ترور کې لاس درلود . ميثاق بيا وايي چې د خلق او پرچم د يووالي وروسته کارمل او امين دواړو د يووالي ضد فعاليتونه کول خو د امين د يووالي ضد فعاليت زياد وو او اړين سندونه ترلاسه شول او ده د گوند څخه د امين د اېستلو مصوبه وليکله. په سياسي بېرو کې د لسو تنو څخه شپږو تنو د امين اخراج ته مثبته او څلورو تنو (تره کي ، کارمل ، شاه ولي او کشتمند) مخالفه رايه ورکړله. د امين له لوري د فرکسيوني مبارزې په اړوند د هغه پلويان وايي. کله چې د گوند څخه د هغه د اېستلو هڅې پيل شولی هغه اړشو خپل جلا « د افغانستان ملي دموکراتيک گوند» جوړ کړي چې مشران يې « محمود سوما، محمدمنصور هاشمي، عبدالرشيد جليلي ، صديق عالميار ، رازمحمد پکتين ، صاحب جان صحرايي و.» ۶۰/ ۵۸ البته چې پر امين د فرکسيوني فعاليتونو تور لا د مخه هم لگول شوی وو. رازمحمدپکتين دا نه مني چې هغه د دې پټ سازمان د مشرانو څخه وو. د ثور د پوځي پاڅون وروسته د پکتين دريځ ته په کتوسره هغه امين ته ځانگړی ارادت درلود. محمدالله صافی خلقي کدر وايي:« تره کي د پاچا د واکمنۍ پرمهال په پټه څو تنه (دی ،شازار ليوال او ميرصاحب کاروال) د مرکزي کمېټې د غړو د همغږۍ پرته په پټه تنظيم کړي وو،چې ځانونه هېڅکله خلقيان معرفي نکړي ترڅو ضبط احوالات د وخت استخبارات هغوی د خلقيانو په نامه ونه پېژني ځکه که چېرې حکومت په گوند بريد کوي ،مشران او کدرونه يې نيول کيږي او يا له منځه وړل کېږي هغه مهال به دوی د گوند بيرغ اوچت ساتي . د داودخان په واکمنېدوسره محمد الله صافی شوروي اتحاد ته د زده کړو لپاره واستول شو او د دې ډلې مشري فدامحمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فدا ته وسپارل شوه. د چنګاښ له کودتا وروسته دا ډله په اصطلاح پټ خلقیان تره کي زیري ته وسپارل . د ثور انقلاب وروسته چې ګوند واکمن شو او علني فعالیت یې درلود، صافی او لیوال په شوروي اتحاد کې په زده کړو لګیا وو. د صافي په خبره هغوی پکتین ته چې په مسکو کې سفیر ټاکل شوی وو ورځې او دا جریان ورته وایي ترڅوهغوی په ګوندي سازمانونو کې تنظیم کړي . پکتین ورته ویلي وو:« هغه تاسې وئ چې امین صاحب مو تخریباوه.» څه موده وروسته یې دواړه د آزمایشي غړو په توګه تنظیم کړي وو. زیري هم په خپل کتاب کې همدې مسالې ته ګوته نیولې ده چې د چنګاښ له کودتا وروسته دا مخفي ډله تره کي ده ته سپارلې وه چې د هغوی سره اړیکې ولري . د انقلاب له بري وروسته زیري د ده سره پټ تنظیم شوي خلقیان د کابل د ګوندي ښاري کمېټې منشي ، نجیب الله ته ورپېژندلي وو چې هغوی په ګوندي سازمانونوکې تنظیم کړي .

په ۱۹۷۶(۱۳۵۵) کال کې په ځینوخلقیانو کې دا اوازې خپرېدې چې د تره کي او امین ترمنځ اختلاف شتون لري. ددې اختلاف لامل دا وو چې امین د خلقي اړخ د پوځي برخې مسؤل په ۱۹۷۶ کې مرکزي کمیټې ته وړاندیز کړی چې خلقي پوځیان دا وړتیا لري محمد داود نسکور او واک ترلاسه کړي خو تره کي دا کار د ګوند د سوله ییز سیاست خلاف هڅه ګڼلې وه . د هغه مهال د مرکزي کمېټې غړی شرعي جوزجاني په یوه لیکنه کې د مرکزي کمېټې د هغې غونډې په اړه راوړي چې امین وویل:« تشکیلات مو په اردو کې پیاوړي دي ،همدا اوس په رڼا ورځ کولی شو دولتي واک ترلاسه کړو او ملګری تره کی د جمهور رییس په توګه اعلان کړو. څو ځله یې بیا هم تکرار کړل . تره کي په موسکا وویل ، او د کافر زو(دا یې تکیه کلام وو) اړینه نه ده د مرکزي کمېټې په غونډه کې د ګوند د سوله ییز سیاست خلاف ماجراجویانه خبرې وشي. د مرکزي کمېټې غړو د هغه څرګندونې جدي ګڼلې او هغه یې په ماجراجویۍ تورناوه او میثاق ویل ملګری تره کی ، همدا امین موږ او تاسې یوه ورځ مرګ ته ورکوي .» ۸۳ ښایي د مرکزي کمېټې لدې غونډې وروسته د امین پلویانو دا تبلیغات پیل کړي وي چې ګواکې تره کی زوړ شوی دی او باید د ګوند له مشرۍ نه لاس واخلي.

د عبدالقدوس غوربندی په وینا « د پرچم په فرکسیون کې د نظراختلاف د نوموړي فرکسیون د ملي او انټرناسیونالستي دریځونو په هکله وو چې کوم یوه ته لومړیتوب ورکړل شي. کارمل پدې ټینګار درلود چې د شوروي اتحاد له سیاستونو نه باید په بشپړډول ملاتړ وشي او ګوندیان په انټرناسیونالستي او سوویتستي روحیه وروزل شي .کارمل پدې اند وو چې زبرځواکونه د نړۍ د ملتونو برخلیک ټاکي. دا اختلاف هغه وخت ژور شو چې په کال ۱۹۶۷کې شوروي لښکر په چکوسلواکیا یرغل وکړ او د خپلې خوښې رهبران یې پرهغه هیواد وتپل او د شوروي دا بربنډ یرغل د پرچم په فوق العاده ګڼه کې د انټرناسیونالستي مرستې په توګه تائید او ترې ملاتړ وشو.» دې اختلاف ته د ګوند د واکمنۍ وروسته هغو پرچمیانو ګوته نیولې ده چې ځانونه د خیبر پلویان او د کارمل مخالفان ګڼي خو مخکې لدې پدې اړه هیڅ نه ویل کیدل او د کارمل او خیبر د اختلافونو خبره هم نه کېدله. البته د پرچم اړخ هغه وخت د ژور کړکیچ سره مخامخ شو چې د محمد داود د پوځي کودتا دوه کاله وروسته د کارمل – داود تر منځ اختلاف راغی. غوربندي دا اختلاف د محمدداود په ملي غورځنګ کې د پرچم د سازمان د انحلال د مفکورې له امله ګڼي چې داودخان د کیڼ لاسو د خپلو سیاست غوره کړ او کارمل د تسلیمۍ لاره غوره کړله. نوموړی د خپل کتاب نګاهي مختصر به تاریخ ح، د، خ، ا په ۴۲ مخ کې د پرچم په فرکسیون کې دې کړکیچ ته د حل لار د مرکزي کمیټې په پراخولو کې وینی هغه څه چې واقعیت نلري. واقعیت دا وو چې د جمهوري نظام په ټینګښت سره چې پرچم په نوي نظام کې د سترګو وړ برخه لرله خپله مبارزه چې واک ته رسیدل وو بشپړه ګڼله. د جمهوریت په دویمه نیمایي کې چې د محمد داود او شوروي اتحاد اړیکې سړې شوې او له لویدیځ سره یې د دوستانه اړیکو د ټینګولو هڅې پیل کړې. دا مهال مسکو کارمل و هڅولو چې د داود خلاف دریځ ونیسي چې د پرچم د مشرتابه تر منځ اختلاف پیدا شو. د کارمل ترمشرۍ لاندې ستري برخې د داودخان خلاف د دربدلو او حتي د هغه د راپرزولو هوډ درلود. نوراحمد نور چې دا مهال د میر اکبرخیبر پر ځای د نوموړي سازمان پوځي مسؤل وو د پوځي عمل وړاندیز کړی چې ګواکې یوازې په ګارد کې دیرش تنه پرچمي افسران کولی شي دا کار وکړي خو خیبر د محمد داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د همکارۍ او حتی په جوړيدونکي د ملي انقلاب حکومتي ګوند کې د پرچم ادغام غوښت. دې مخالفتونو ته هغه وخت د پای ټکی کيښودل شو چې د ۱۹۷۶ کال په ژمي کې د پرچم د فرکسيون کنفرانس جوړشو. کنفرانس مرکزي کميټه پراخه کړه چې سروريورش، عبدالقدوس غوربندي، عبدالمجيد سربلند، عبدالوکيل، نجيب الله او محمود بريالی مرکزي کميټې ته راپورته کړل. د خليل الله زمر په وينا « په کال ۱۹۷۶ کې د محمد داود د دولت په وړاندې مبارزه د ميراکبر خيبر د نظرخلاف د پرچم د اړخ په کنفرانس کې تصويب شوه او پدې مبارزه باندې په تاکيد سره د خلق د اړخ سره بيا يووالي تائيد شو.» ۸۴ لکه څرنګه چې جمهوري نظام د هماغه پيل څخه د کورنيو کشمکشونو او ننګونو سره مخامخ شو او داودخان اړ شو د نظام د مخالفينو ارادې ته سرټيټ کړي او د کيڼ اړخو په ځيلو او د پرچميانو څخه د دولت د پاکولو او په بهرني سياست کې لويديځوالو ته نږدې شي . د محمدداود دا ډول چلند ددې سبب شو چې خلق او پرچم سره يوشي. خو دا يووالی هم رښتينی نه وو او په واحد ګوند کې د دوو څرګندو سيالو خو دښمنو تلوالو خپل شتون ته دوام ورکړ. غوره بېلګه يې دا وه چې د دواړو ډلو د ادغام په پروسه کې امين خپل يو شمېر پو ځي ملګري او کارمل خپل يو شميرملکي کدرونه پټ ساتلي وو . د (ا ،خ، د، ګ) له لوري واک د ترلاسه کولو وروسته بهير د دې دوو سيالو خو دښمنو تلوالو کارنامې چې د يو بل په وژلو، زنداني کولو، بريالیو او ناکامو کودتايي هڅو او دښمنانه تبليغاتو څرخيدلې ښيي چې دا ګوند يو واحد ګوند نه بلکې د يوه نامه لاندې دوې دښمني تلوالې يا دوه ګوندونه وو. د۱۹۷۸ کال د اپريل له اووه ويشتمې څخه د۱۹۹۲ کال د اپريل تر اته ويشتمې پورې ظاهرآ د ا، خ ، د،ګ په نامه ګوند د واک په ګدۍ ډېره لګولې وه. خو پدې څوارلس کلنه موده کې په ټوليزه توګه واحد ګوند نه بلکې په لومړي پړاو کې چې شل مياشتې کيږي د تره کي او امين په مشرۍ خلقي ګوند او د شوروي د يرغل وروسته د کارمل او نجيب الله تر زعامتونو لاندې پرچمي فرکسيون واک چلولو. لدې امله دا واحد ګوند نه بلکې د واحد ګوند په نامه دوې نه پخلا کيدونکې تلوالې يا جلا جلا ګوندونه يا دموکراتيک اتحاد وو. له همدې امله پدې کتاب کې د (ا، خ، د ،ګ) په خلقي ګوند او پرچمي ګوند او واکمني يې هم په خلقي او شوروي - پرچمي واکمنۍ ويشل شوې دي. ښايي دا ډول ويش نه يوازې د نوموړي ګوند ډيری غړو بلکې د هغه مخالفينو ته هم د منلو وړنه وي. خو دا يو څرګند واقعيت وو چې د هغه څخه سترګې نشي پټېدای.

د همکارۍ او نه همکارۍ ستراتيژي

د ګوند د جوړيدو سره سم د نورمحمد تره کي اوببرک کارمل ترمنځ تکتيکي او سليقوي اختلافونه پيدا شول چې يو د هغو څخه د مبارزې د بڼې (شکل) يا د مبارزې د څرنګوالې مسئله وه. کارمل د ګوند په څرګندې (علني) او تره کي په پټې (مخفي) مبارزې ټينګار درلود. هغه مهال ولسی جرګې د ګوندونو اوغونډو د جوړولو قانون نه وو تصويب کړی او له تصويب وروسته هغه پاچا توشيح نکړاو ګوند هم د سياسي ګوند په نامه نه بلکې د ټولنې په نامه خپل شتون اعلان کړی وو. که د ګوندونو اوغونډو قانون موجود وای منطقي وه چې ګوند په څرګند ډول سياسي فعاليت وکړي. خو د ګوندونو د قانون د نه شتون په صورت کې د ګوند څرګند فعاليت واکمنۍ ته لاسوند ورکاوه چې پر سازمان بريد وکړي مشران او فعالين يې پدې تور زنداني کړي چې د قانون پرته يې ګوند جوړ کړی او د تره کي په وينا دا «کوچنۍ ماشوم » په ډيره آسانۍ سره له ډګره وباسي. پردې اساس د ګوند د پټې مبارزې منطق سم وو ترڅو ګوند د واکمنۍ له بريد څخه خوندي پاتې شي. له بله پلوه د کارمل له دريځه داسې بريښي هغه ډاډمن وو چې ده او د ده پلويانو ته د ګوند د څرګند فعاليت له امله ګواښ شتون نلري ځکه چې د واکمنۍ سره يې پټې اړيکې لرلې. د حکومت سره د کارمل پټې اړيکي د هغه د زوم له وينا معلوميږي چې د صدر اعظم محمد يوسف سره د ولسي جرګې د دوولسمې دورې ټاکنو کې ائتلاف کړی وو او هغه ليکي : « د ټاکنو په بهير کې د هغه (محمد يوسف) کړی او د ا،خ ،د ، ګ د پرچم د اړخ ترمنځ يو ډول ائتلاف منځته راغلی وو چې د دې اړخ د بشير ملاتړ له کبله د هغه د کړی يو شمير منسوبين لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمحمد صدیق فرهنګ او د هغه خور رقیه ابوبکر د کابل د ښار څخه ولسي جرګې ته لاره ومونده. » ۶۱/ ۱۲۲ که څه هم د محمد یوسف د حکومت پر مهال کارمل له ګوند څخه لاره نه وه جلا کړې خو په پټه یې د حکومت سره اړیکې لرلې او ایتلاف یې ورسره کړی وو. لکه څرنګه چې ویل شوي وو کارمل د پښتونستان د آزادۍ د اتحادیې (پښتونخواه) منشي وو چې دا سازمان د سلطنتي کورنۍ په اراده جوړ شوی وو. لدې کبله کارمل د سلطنتي کورنۍ له ملاتړ برخمن وو . همدا لامل وو چې په ۱۳۵۱ کال کې کارمل په شورا کې خپله ډله د ګوند په نامه اعلان کړه خو حکومت کوم غبرګون ونښود. د پښتونستان د اتحادیې په اړه د کارمل سلاکار فرهنګ لیکي: «دا مهال د یوې نیمه پټې او نیمه څرګندې ټولنې د پښتونستان د اتحادیې بنسټ کېښودل شو چې رهبري یې ظاهرآ غلام حیدر خان عدالت لرله خو اصلي بنسټ ایښودونکی یې محمد داودخان وو. پدې ټولنه کې د حقوقو د پوهنځي یوه محصل ببرک (ببرک کارمل) هم فعالیت درلود دا اتحادیه ظاهرآ د پښتونستان افراطي ناسیونالستي داعیې ته د مرستې په نامه تشکیل شوې وه خو په واقعیت کې یې د محمدداود واک ته د رسیدو لپاره کار کاوه.» ۳۰/ ۶۶۴ په لومړي څپرکي کې راغلي وو چې غلام حیدر عدالت او کارمل د ویښ ځلمیانو د کندهارد څانګې د خپلولو په کار کې د ناکامۍ له امله د نوموړي سازمان مشران زنداني کړل. دا بیا ښیي چې کارمل په یوه پیژندل شوي سیاسي شخصیت د اوښتلو په موخه هر کار او حتي د حکومت په خوښه د هیواد د سیاسي غورځنګونو د ځپلو او د سیاسي فعالانو زنداني کولو ته چمتو وو. البته په سیاست کې د سیاستوالو ، ګوندونو او واکمنیو تر منځ همکاري ، جوړجاړي، ائتلافونه او اتحادونه یوه طبیعي خبره ده. خو پدې کار کې باید یو لړ اصول او قواعد په پام کې ونیول شي او دا همکارۍ او ائتلافونه د ملي ګټو پر محور ، د بیرنیو حالاتواو ګواښونو په وړاندې ګډه مبارزه، د ملي او مترقي ځواکونو د پیاوړتیا موخې ولري نه دا چې د مترقي غورځنګونو د ځپلو په موخه صورت ومومي او پدې هکله مهمه خبره دا ده چې پدې همکاریو او ائتلافونو کې ربښتینولي له پامه و نه غورزول شي یعني دا چې په هغو کې دوکه ، توطئه او دسیسه نه وي او د شا څخه پرخپل ایتلافي ملګري ګوزار و نشي یا دا چې دا همکارۍ ،اتحادونه او ائتلافونه د پردیو د دیکتې له مخې ترسره نشي. ائتلافونو ته شا ګرزول نه یوازې د خپل ائتلافي ملګري سره خیانت دی بلکې هیواد او خلکو ته ستونزې راوړي او کله ناکله د ناورینونو سبب هم ګرزي. په ائتلافونو او همکاریو کې مهمه او پرنسیبي خبره دا ده چې هغه د چا سره ، د څه لپاره او د کومو موخو په خاطر کیږي. د کارمل له لوري د نورو سره د همکارۍ د ستراتیژۍ تګلاره په توطېه او دسیسه ولاړه وه او موخه یې یوازې د خپل ځان او خپلې ډلې غښتلتیا وه . پدې هکله صباح الدین کشککي لیکي:«دا موضوع چې کارمل له یوې خوا حکومت ته د همکارۍ لاس ورکوي او هممهاله د نظام د تخریب لپاره هڅو ته دوام ورکوي ، د پرچم د ستراتیژۍ سره سرخوړ.مثلآ کارمل د۱۹۷۲ کال په ژمي کې کله چې ما لیکوال د اطلاعاتو او کلتور د وزیر په توګه کار کاوه حکومت ته د همکارۍ وړاندیز وکړ. په هماغه کتنه کې هغه وړاندیز وکړ چې ډاکتر عبدالغیاث صافی (چې وروسته په کمونست رژیمونو کې د سرسخت کمونست په توګه راڅرګند شو) په وزارت کې د سلاکار په توګه مقررشي. د کارمل سره د کتنې څو ورځې وروسته صدراعظم شفیق راته وویل چې پرچمیانو د مکرویان په یوه اپارتمان کې غونډه کړې چې د حکومت خلاف د یوې مظاهرې پلان جوړ کړي. ما کارمل پدې موضوع باندې د بحث لپاره را وغوښت او ورته ومې ویل ، عجیبه ده چې له حکومت سره د همکارۍ د وړاندیز په رڼا کې بې ګوند داسې غونډه کړې ده. کارمل د دې غونډې د جوړیدو له امله چې حکومت پرې خبر دی تعجب وکړ خو د غونډې څخه کاملآ منکر شو.» ۳۲/ ۱۷۳

کارمل د پاچا او سلطنتي کورنۍ سره په همکارۍ کې د پاچا دومره باور ترلاسه کړی وو چې صدراعظمان هم ترې ځوریدل . د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند او د شوروي یرغل نومي کتاب لیکوا ل عطامحمد شیرزی د خپل کتاب په ۶۴- ۶۵مخونو کې په قرغه کې د موسي شفیق په کور کې پدې اړه د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي : « حکیم کتوازي چې پدې وخت کې د امنیه قوماندان وو راغی د سالون په یوه څنډه کې یې د صدراعظم سره خبرې وکړې چې بیا صدراعظم ډیر ناکراره او په غوسه شو د حاضرینو په وړاندې یې په جګ آواز وویل چې پاچا ته تر بل هر چا نه ببرک کارمل مخکښی او ګران دی . دغه وخت داسې ورځې وې چې د پرچم ګروپ د یوه ملګري د مړینې په خاطر په ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مظاهرې په لاره کړې وې.» کارمل نه يوازې د دموکراسۍ په لسيزه کې د سلطنت او حکومتونو سره د همکارۍ په نامه خپلې لوبې پرمخ وړلې بلکې د خپل کودتايي ائتلافي ملګري داودخان سره يې هم هغو ته دوام ور کړ چې پايله يې پر پرچم د جمهور رييس بې باوري شوله. د داودخان د واکمنۍ پر مهال يوه پرچمي ولسوال يوه چا ته چې رشوت يې تري اخيستي وو ويلي وو:« پرچميان د يوه بل انقلاب په ګټه سياسي رشوت خوړل روا بولي . دغه ډول رشوت دوه ډوله ګټې لري يوه يې دا ده چې انقلابيون په مالي لحاظ تقويه کيږي او بله يې دا ده چې لدې لارې دا تش په نامه جمهوريت په خپل نس کې په خپله ښه تخريب کيدلی شي.» ۸۵/ ۷۳

د۱۳۵۷ کال د ثور د وسلوال پاځون وروسته واکمنۍ کې چې نيمايي يې پرچميان وو هغوی د خلقي حکومت د بدنامولو په موخه د چارو په سبوتاژ، وژنو او ورانکاريو لاس پورې کړ چې د موسی شفيق وژنه يې يوه بېلګه ده. د شفيق وژنه جنرال پادشاه مير د حامد کرزي د واکمنۍ پر مهال افشا کړله چې هغه په ۱۳۵۷ کال کې د پلځرخي په پوليګون کې دنده لرله او د کورنيو چارو وزير نوراحمد نور يې د شفيق د وژلو پر مهال په پوليګون کې ليدلی دی. نوموړي جنرال د کرزي د واکمنۍ پر مهال د داودخان د کورنۍ د غړو د خښولو د ځای په موندلو کې هم مرسته کړې ده. لکه څرنګه چې د موسی شفيق د وژنې خبره راغلله د هغه د وژنې په اړه به د تره کي غبرګون ووينو. پدې اړه د بي بي سي په پښتو ويبپاڼه کې د ۲۰۲۳ کال د اګست په اتمه « د افغانستان کمسارۍ لومړی وزير» تر سرليک لاندې ليکنه خبره شوې په هغې کې راغلي دي :« موسی شفيقق له نورمحمد تره کي سره پېژندګلوي درلوده او وخت نا وخت به يې له هغه سره کتل او ان د استاد خطاب يې ورته کاوه.کله چې تره کی واک ته ورسېد او په ۱۹۷۸ کې يې د انقلابي شورا مشري تر لاسه کړه غوښتنه يې وکړه چې موسی شفيق ارګ ته را وبولي چې دی ورسره وګوري.خو حفيظ الله امين اطلاع ورکړه چې ښاغلی شفيق د کودتا لومړۍ اونۍ کې وژل شوی دی. دې موضوع تره کی خواشينی کړ او ويې ويل دا کار بايد نه وای شوی.» پدې هکله شيرجان مزدوريار او سيد محمد ګلابزوی ځينو کسانو ته ويلي وو: « کله چې امين تره کي ته د شفيق د وژلو خبره وکړله د تره کي د لاسه د چای پياله ولوېدله او ور ته ويې ويل . زه يو عادي سړی وم يوه ورځ زما د کور دروازه و ټکېده دروازې ته ورغلم ګورم صدراعظم شفيق دی ورته و مې ويل خيرت وو چې راغلي ياست. شفيق وويل دې خوا ته راغلی وم و مې غوښتل چې تره کي صاحب ووينم . صدراعظم ډېر پاتې نشو او په ولاړو مو څې شيبې خبرې وکړې او هغه ولاړ.تاسو هغه زما په واکمنۍ کې وژلی دی.»

که چيرې د پرچم د ډلې مخينې ته کتنه وشي د پاچا څخه نيولې د انګلوساکسوني اشغال زېږنده واکمنيو کې د طالبانو پرته په ټولو واکمنيو کې برخه درلودله . دلته دا پوښتنه را پيدا کيږي پرچمي مشرانو چې ځانونه سلطنتي ضد ،جهادي ضد او امپرياليستي ضد شميرل څه ډول او د کومو اصولو له مخې د پاچا، سلطنتي کورنۍ ، جهادي تنظيمونو او د امپرياليستي ښکېلاکګرو پرمټ کينول شوي واکمنۍ سره همکارۍ ته غاړه ايښودلې ده. دا د پوهيدو وړنه ده چې څه ډول کارمليانو په ۱۹۹۲ کې د شمال تلوالې سره کوم چې هغو ته يې بې فرهنګه اشرار ويل ګډه ژبه وموندله ، د ملګرو ملتو د سولې پروګرام يې شنډ کړ او خپلې پرچمي واکمنۍ ته يې پخپله د پای ټکی کيښود .

په بله خوا د تره کي په مشرۍ خلقي ګوند د يحيی کورنۍ ټګلارو ته په کتو سره او همدا راز د خپلو سياسي او ايديولوژيکي باورونو پراساس چمتو نه وو چې دې کورنۍ ته د همکارۍ لاس ورکړي دا ځکه چې د نورو سره د همکارۍ د ستراتيژۍ معيار يې ګډ عقيدتي باورونه ، ګډ او يا ور ته ټولنيز، سياسي او اقتصادي پروګرام وو. البته د چنګاښ د انقلاب وروسته يې د جمهوري دولت سره چې په هېواد کې يې د هراړخيزو سمونونو د راوړلو ټګلاره اعلان کړله د جبهې د جوړولو وړانديز وکړ چې هغه ته دولت هرکلی و نه ويلو. په نړۍ کې د ګوندونو او سياستوالو تر منځ اتحادونه او ائتلافونه د يادو معيارونو پربنسټ صورت مومي . په پرمختللې نړۍ کې نه دي ليدل شوي چې محافظه کار ګوندونه د کيڼ لاسو سره ګډ حکومت جوړ کړي. ځکه چې سياسي، اقتصادي او ټولنيزې موخې يې سره سرنه خوري. خو کيڼ لاسي انقلابي کارمل د سلطنتی کورنۍ سربيره د بنسټپالو مذهبي ډلو سره همکارۍ او ائتلافونو ته غاړه ايښې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند او شوروي اتحاد

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند ځان د نړیوال کارګري غورځنګ ایدیالونو ته ژمن ګاڼه او د داسې ټولنې د جوړولو هوډ یې درلود چې په هغې کې د زبېښاک او ستم هیڅ ډول نښې نښانې ونه لیدل شي. د افغانستان کیڼ غورځنګ لکه د نړۍ د نورو کیڼ لاسو غورځنګونو په شان دوې فکري (د شوروي اتحاد او د چین کمونست ګوندونو) سرچینې لرلې.پردې بنسټ دې ګوند خپل فکري باورونه نه پټول او په نړیوالو مسئلو کې یې د شوروي اتحاد له سیاستونو څخه ملاتړ کاوه. پدې کې هم شک نشته چې د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د شورویانو سره اړیکې لرلې. البته دا ډول اړیکې د پرنسیب له مخې د دې معنی نه لري چې ګواکې ګوند د شوروي اتحاد د لاس آله وه لکه څرنګه چې ددې ګوند مخالفینو دا ډول تبلیغات کول. که پردې منطق چې نوموړي ګوند د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سره اړیکې لرلې او د شوروي اتحاد د لاس وسیله وبلل شي نو د نړۍ مخ په ودې دولتونه او ګوندونه یې چې د سترو دولتونو سره سیاسي ، اقتصادي او کلتوري اړیکې لري د سترو ځواکمنو دولتونو لاسپوڅي دي. البته شوروي اتحاد د یوه زبرځواک په توګه هلې ځلې کولې چې زموږ په هیواد او همداراز په دې ګوند کې سست عنصره ځیرې وپیري او د هغوی نه د خپلو ستراتیژیو د پلي کولو په موخه ګټه پورته کړي. ډېرو ته څرګنده ده چې مسکو د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ پر مهال په نظام کې دوی ته وفادار کسان لرل چې د کې جي بې سره یې پټ مزي ټینګ کړي وو. پردې بنسټ که حکم وشي چې محمد ظاهراو محمد داود د مسکو د موخو پلي کوونکي وو منطقي نه برېښي. لکه څرنګه چې مخکې یادونه شوې وه په دوه قطبي نړۍ کې وروسته پاتې هیوادونه او د هغو سیاسي خوځښتونه اړ شول چې د یوه زبرځواک سره دوستانه اړیکې وساتي . د ا، خ، د، ګ له لوري د دا ډول تګلارې غوره کول د وخت د واکمنو شرایطو تر سیورې لاندې غوراوی وو. هغه مهال یوې خوا ته لویدیځ پانګوال سیستم د دموکراسۍ تر شعار لاندې او بل لوري ته ختیځ د خپل سوسیالستي غوړیدونکي نظام سره د سیالۍ ډګر ته راوتلي وو. البته کله چې چین په یوه ځواک واوښت په ختیځ قطب کې انشعاب راغی او د دې انشعاب ظاهري لامل د لویدیځ سره په اړیکو او د دریمې نړۍ په هیوادونو کې د انقلاب په مسئله کې تبلیغېده خو اصلي لامل یې د مسکو او پکن هژمونیستي دریځ وو چې د نړۍ په کیڼ غورځنګ ولکه ټینګه کړي. شوروي اتحاد له لویدیځ سره په سوله ئیز ژوند او په وروسته پاتې هیوادونو کې شوروي پلوه ګوندونو په پارلماني مبارزه ټینګاردرلود . پکن د مسکو دا ډول تګلاره د نیکیتا خروسچف رویزیونیستي او انقلابي ضد تګلاره ګڼله. اصلي خبره دا ده چې یو ګوند د خپلې فکري سرچینې سره په اړیکو کې څه ډول تعامل لري. آیا پدې اړیکو کې خپلې ملي ګټې د خپلې فکري سرچینې د ګټو قرباني کوي یا دا چې خپلو ملي ګټو ته لومړیتوب ورکوي. ژوند ښیي چې د زبرځواکونو او ځواکمنو دولتونو له لوري د دموکراسۍ ، بشري حقونو، ګلوبالیزم، انټرناسیونالیزم، د ستم لاندې ولسونو ملاتړ، اسلامي اخوت او داسې نور شعارونه د سیاسي ښکلو شعارونو پرته بل څه ندي. پداسې یوه حالت کې ګوندونو، حکومتونو اوسیاستوالو ته پکاردي چې د خپلو فکري سرچینو او نورو دولتونو سره په اړیکو کې د خپلو هیوادونو د سیاسي خپلواکۍ ، پرمختګ او ولسونو د سوکالۍ په موخه ګټه پورته کړي نه دا چې د هغوی د لاس وسیله شي.

اوس به د شوروي کمونست ګوند او شوروي دولت سره د دې ګوند د دواړو اړخونو (خلق او پرچم) د اړیکو په څرنګوالي بحث و شي. د پشت پرده افغانستان نومي کتاب یو لیکوال د (ا، خ ، د ، ګ) د دواړو ډلو د ځانګړتیاوو په اړه لیکي: « د ایدیولوژیکي اړخه د خلق او پرچم اړخونه د چین او شوروي د سیالیو په اړوند د شوروي سرسخت پلویان وو. خو د ختیځو مطالعاتو په مؤسسه کې د افغانستان د کارپوه یوري ګانکفسکي په قول ک ۰ ګ ۰ ب ،کارمل او پرچمیان د هغه د سیال څخه معقول او خبرې اوریدونکې وموندل. د هغه په وینا د دې آژانس له نظره خلقیان ډېر افراطي ، په ځان متکي او د وړاندوېینې وړ نه وو.خلق د افغانستان د مسالو په هکله د پرچم په پرتله خالص مارکسیستي- لیننستي نظریات لرل. » ۴۷/ ۱۷د پرچمیانو په هکله یو شوروي لیکوال لیکي : « موږ پرچمیان روزلي وو. هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د لیننې کمونستي اصل پر بنسټ نه، بلکې د جوړجاړي په روحیه . د شوروي ملګرو د دستورونو په منلو او د خپلو مشرانو څخه په فرمان برداری کې چې د شوروي ټولنې د هغه مهال ځانګړتیا وه.» ۵۰/ ۷۷ پورتني دوه اقتباسونه ښیي چې شوروي اتحاد د نړۍ د مترقي او کارګري ګوندونو د فکري سرچینې په توګه د خپل دا ډول دریځ څخه د مارکسیسم – لینینسم او پرولتري انترناسیونالیسم څخه د وسایلو په توګه د خپلو هژمونیستي موخو لپاره ګټه پورته کوله. که چیرې د شوروي کمونست ګوند په ربښتیا هم د مارکسیستي- لیننستي اصولو پربنسټ د نړۍ د مترقي او کارګري ګوندونو سره اړیکې ټینګولې او د هغوی سره یې مرستې کولې منطقي دا وه چې په افغانستان کې یې په هغه ډله د خپل ستراتژیک ملګري په توګه ډډه لګولې وای او ملاتړ یې کړی وای کومې چې خالص مارکسیستي- لیننستي نظریات لرل. خو شوروي مشرانو هغه اړخ خپل ستراتیژیک ملګری ګاڼه چې ښه غوړنیوونکی وو. پدې اړه د نجیب الله د ورور پرچمۍ مېرمن ثریا بها لیکي :« متاسفانه چې د پرچم د ګوند د اکثرو مشرانو د وجود ټولې ټوټې روسۍ شوې وې،هغوی انساني اوملي ارزښتونه د شوروي ګټو او سوویتیزم پربنسټ سنجول. سلطانعلي کشتمند د خپل سوویتیزم له مخې د خپل فرهنګي او توکمیز هویت په نفي کولو کې چې په متن کې یې سپکاوی لیدل کیده ویاړل.کله به چې کوم ملګري د شوروي په شوونیزم کوچنې نیوکه وکړه هغه به په غوسې سره د ملګري انقلابي ایمان تر پوښتنې لاندې ونیو او په هیجاني توګه به یې ویل زما لپاره د آمو د سیند د هغه لوري ټولې غوماشې جبټ الوتکې دي. » ۱۰۸/۸۶- ۱۰۹ پرچمي مشرانو د مسکو له سیاستونو نه پدې خاطر ملاتړ کاوه چې د هغه نه یې واک ته د رسیدو تمه لرله او پدې توګه د پرچم د ګوند په کورنیو چارو کې د لاسوهنې واک ورکړی وو. کارمل د۱۹۸۹ کال د دسمبر په میاشت کې د پراودا د شوروی اتحاد د کمونست ګوند د نشراتي ارګان د خبریال د دې پوښتنې په ځواب کې چې د اپریل د کودتا مخکې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند او (ا،خ، د ،ګ) اړیکې څنګه وې ؟ آیا د مسکو له خوا تاسې ته امر او نهی راتله، وویل:« مسکو ژر موږ ته پام را و نه ګرزاوه، ځکه موږ کمونست ګوند نه وو. البته موږ ستاسو د سفارت په دعوتونو کې د شوروي ملګرو سره کتنې درلودلې. خبریال : یوازې په دعوتونو کې؟ کارمل ورو کیږي، په څرګنده توګه خپله حافظه ترسنجش لاندې نیسي ووایي یا و نه وایي ! بالاخره د خپل غږ تون ټیټوي او میړانه کوي. که بربنډ وویل شي ، تاسې د دې ګوند تر تله پورې شتون درلود. که د هغو په هکله کیسه وشي ستره حیرانتیا به راشي ډېره ستره! نفي کول او درواغ ویل آسانه دي خو مشکل د وجدان د غږ په لور خوځښت دی. » ۸۷/ ۷۱- ۶۲ د کارمل په پورتنیو څرګندونو کې لاندې ټکي د غور وړ دي :« مسکو ژر موږ ته پام را و نه ګرزاوه ، ځکه چې موږ کمونست ګوند نه وو .» خو کارمل پدې اړه نه وایي چې څه وخت دا ګوند په کمونست ګوند واوښت، مسکو هغه ته پام راوګرزاوه او خبره دې ته ورسیدله چې شورویان د نوموړي ګوند ترتله ځان ورسوي. دا واقعیت دی چې مسکو ترهغه مهاله دې ګوند ته پام نه راګرزاوه چې کارمل پکې دوهمه څیره وه. وروسته له هغې چې کارمل د تره کي څخه جلا شو او د خپلې ډلې(پرچم) بنسټ یې کیښود دا ګوند په کمونست ګوند واوښت ، د مسکو پام یې ځانله راوګرزاوه ، نوموړي فرکسیون ته یې لار ومونډله ، د هغه تر تله پورې یې ځان ورساوه، امراو نهی یې ورکولې او عملاً یې د هغه لارښوونه کوله. کله چې کارمل وایي چې د سفارت په دعوتونو کې یې ګډون درلود هغه ټولو ته څرګند دي. یو افغان ژورنالست د محمد داود د واکمنۍ پرمهال په کابل کې د شوروي په سفارت کې د یوه دعوت داسې انځور کاږي :« په سفارت کې د سفارت غړو او پخپله سفیر پوزانوف د میلمنو هرکلی کاوه. صالون ته ننوتم، ومې لیدل چې د پرچم وتلي غړي د ببرک کارمل، اناهیتا، بارق شفیعي او نورو په شمول چې شمیر یې شلو تنو ته رسیده لکه د سفارت د غړو په څیر د میلمنو هرکلی کاوه. خو د خلقیانو له اړخه هیڅوک هلته نه وو. شورویانو هیڅکله هم د خلق اړخ نه دعوتاوه. موږ هم د ډېر وخت راهیسې د خلقیانو هیڅ یوغړی په دعوتونو کې ندی لیدلی. او شورویانو هم خلقیانو ته کومه لیوالتیا نه لرله. » ۵۳/ ۷ د کشککي په خبره« تره کي حتی د شوروي سفارت په محفلونو کې حاضر نه وو. انسان دې پایلې ته رسیږي چې شورویانو د خلقیانو په پرتله د پرچمیانو سره نږدې اړیکې لرلې. » ۳۲/ ۱۷۲ د شوروي دولت عملي چلند هم وښودل چې مسکو د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه ګوند خلقي اړخ هیڅکله هم باور نه درلود او د پرچمیانو واک ته رسولو او د هغوی د واک د ټینګښت او غزولو په موخه یې پداسې یوه احمقانه کارلاس پورې کړاو پداسې یوه جګړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې رابښکیل شو چې دا جګړه« له هغو وروستیو ځان وژونکو ماینونو څخه یوه راوختله چې یو لوی دولت پرې والوت او درې ورې شو.» ۷ / ۲۹۶

پربله خوا د شوروي دولت له لوري د پرچمیانو سیال خلقیانو ته نه لیوالتیا او پرهغوی نه باور لدې نه څرګندیږي چې کله خلقیانو د ۱۹۷۸ کال د اپریل په اووه ویشتمه واک ترلاسه کړ مسکو پدې ټینګار درلود چې په نوي حکومت کې پرچمیانو ته نیمایي ونډه ورکړل شي.کله چې شورویانو پدې اړه ډاډ پیدا کړ چې پرچمیانو ته به په حکومت کې اړینه برخه ورکړل شي د ثور د پاڅون درې ورځې وروسته یې د نورمحمد تره کي په مشرۍ حکومت په رسمیت و پیژندلو. پداسي حال کې چې د داودخان حکومت یې د کودتا په ورځ په رسمیت پیژندلی وو. د مسکو له لوري د خلقي واکمنۍ د په رسمیت پیژندلو وروسته بهیرونو وښودل چې خلقي مشران د مسکو امر او نهی ته غاړه نه ایږدي نو د خپل پوځي یرغل پواسطه یې د خلقیانو واکمنۍ ته د پای ټکی کیښود او د پرچم ډله یې د واک په ګدۍ کینوله.

که چیرې د خلک دموکراتیک ګوند د مخالفانو دا ادعا چې پرچمیان او خلقیان دواړه د مسکو لاسپوڅي وو نو پر افغانستان یې خونړی پوځي یرغل ، د خلقي دولت نسکورول او د پرچمیانو واک ته رسول د څه لپاره وو؟ د شوروي اتحاد له لوري د افغانستان د اشغال او پرچمیانو ته د واک لیږد ښیي چې دې ډلې ته د واک لیږد د مسکو لخوا ددې ډلې پر مشر کارمل د یوه لاسپوڅي په توګه بشپړ باور وو. د افغانستان نیواک ښیي چې شوروي دولت هغو انترناسیونالستي اصولو ته شا ګرزولې ده چې باید د کمونستي او کارګري خوځښتونو ترمنځ شتون ولري چې هغه یوازې او یوازې په سیاسي او معنوي ملاتړ څرخیږي. کله چې د شوروي د پوځي یرغل وروسته جنرال مایوروف د شوروي د لوی پوځي سلاکار په توګه افغانستان ته استول کیږي د کی جی بی مشر اندروپوف نوموړي ته داسي دستور ورکوي : « پوهیږو چې کارمل یوه کرغیړنه څیره ده ، خو زموږ لارښوونو ته کلک غوږ نیسي د هغه ملاتړ وکړه، پدې توګه نو هرڅه په خپل لاس کې ونیسئ او عمل وکړئ. » ۷/ ۵ حسن شرق د ګوند په دوو سیالو ډلو د مسکو د باور په اړه لیکي : « د پرچم په لارښوونې سره د سره پوځ پواسطه د افغانستان د اشغال وروسته که شوروي سلاکارانو لږ اداري واکونه د خلق دموکراتیک ګوند ته ورکول د پرچم اړخ ته وو ، نه خلقیانو ته. » ۳۸ / ۴۰۴ که چیرې شوروي کمونست ګوند د(ا، خ ، د ،ګ) او د هغې د واکمنۍ سره د لیننې اصولو پر بنسټ چې هغه سیاسي او معنوي ملاتړ او د نورو په کورنیو چارو کې نه لاسوهنه وه او د(ا، خ ، د ،ګ) هغه ته ژمن وو او وهمدې اصولو ته د ژمنتیا له مخې د شوروي کمونست ګوند او نورو کارګري ګوندونو سره اړیکې ساتلې په کار وه چې د دوو برابرو حقوقو لرونکو ګوندونو او دولتونو په شان د سیاسي، تخنیکي او مالي ملاتړ اومرستو په ورکولو سره خپل مناسبات ساتلې وای. خو ولیدل شول چې مسکو د دا ډول اړیکو لیوال نه وو بلکې غوښتل یې چې د(ا، خ ، د ،ګ) د دوی امر او نهی ته د یوه بې خولې او بې ژبې موجود په شان غاړه کیږدي. شوروي مشرانو دا ډول ځانګړتیاوې د ګوند د خلقي ګوند په مشرتابه(تره کي او امین) کې نه لیدلې. پردې بنسټ د محمداعظم سیستاني دا خبره « مسکو قطعآ نه غوښتل د تره کي او امین ترمنځ یو غوره کړي. » ۵/ ۱۴۴په بشپړډول سمه راخیږي دا ځکه چې د عبدالحمید مبارزپه وینا « خلقیانو پخپله سوق او اداره په لاس کې ونیوله ، د خلقیانو په اداره کې روسانو نشوای کولای د سلاکار د رول څخه تیری وکړي یعني څه ډول چې د پاچاهی او د محمدداود د جمهوریت پرمهال تخنیکي استفاده کیدله له دوی نه کار اخیستل کیده خو افغانستان ته د سره پوځ په راتګ سره د شوروي متخصصینو څخه د مشورتي او تخصصي همکاریو بڼې تغییر وکړ او د افغانستان د چارو په اداري یې د شوروي د تسلط بڼه ونیوله.» ۸۸/ ۷۰

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند په نامه څوارلس کلنې واکمنۍ وښودل چې د شوروي اتحاد کمونست ګوند او شوروي دولت د (ا، خ، د، ګ) او د هغه د واکمنۍ سره په اړیکو کې که له یوې خوا د خپل بهرني سیاست لیننې اصول تر پښولاندې کړي دي له بله پلوه یې ټولې هڅې پدې را ګرزولې وې چې د دې ګوند خلقي اړخ کمزوری کړي او د پرچمي اړخ ملا ور وتړي ، واک ته یې ورسوي او د خپلو ځوانانو د سر په بیه هغه په واک کې وساتي. د شوروي اتحاد سره د(ا، خ، د، ګ) د خلق او پرچم د مشرانو د اړیکو په څرنګوالي به د شورویانو ولولو. الکساندر مازوروف چې د۱۹۷۵ څخه تر ۱۹۷۹ پورې په افغانستان کې د کی جی بی د مسئول مرستیال وو د تره کي سره د دې آژانس د غړو د اړیکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړه وايي: « د دوی سره د تره کي اړيکي وې خو داسي نه وې لکه څرنګه چې وای. که خبره د جاسوسی په اړه وي په هغه برخه کې تره کي زموږ سره اړيکي نلرلې.» ۸۹ محمدحسن کاکړ د همدې مازوروف له قوله ليکي :«نږدې ټولو هغو پرچميانو د شوروي پټو اجنسي ګانو ته اطلاعات ورکول کوم چې د محمد داود په جمهوريت کې په مرکزي کميټه کې شامل وو.» ۹۰/ ۱۶۱ همدارنګه د کی جی بی بل افسر ولاديمير کوزيکچين د کارمل په اړه په يوه ليکنه کې راوړي : « کارمل د جمهور رئيس په څېر د نصبولو مخکې د ډيرې مودې لپاره د کی جی بي جاسوس وو.» ۹۱ د نجيب روشن په نامه يو پرچمي کدر چې د کرزي د بلواکي واکمنۍ پر مهال د افغانستان د ملي تلويزيون رييس پاتې شوی دی د ۲۰۲۴ کال د فبرورې په اوومه په خپله فېسبوک پاڼه کې راوړي: « يوه پرچمي محمود بريالي ته ويلي وو اورېدلي مې دي چې ځيني د ګوند مشران د ک . ګ. ب د استخباراتو غړي دي او بريالي په ځواب کې ورته ويلي وو ښه ده پوښتنه وکړئ کوم يو نه وو .» يعني چې پرچمي مشران ټول د ک. ګ. ب اجنټان وو. زياتره د ا، خ، د ،ګ مخالفان او حتی د دې ګوند ځيني پخواني کدرونه چې د ګوندي ګټو په پرتله هغوی ته فرکسيوني ټراوونو لومړيتوب درلود د شوروي د ک. ګ. ب په لاسوندونو او يا د دې سازمان د کارکوونکو په ليکنو او په تېره د ک. ګ. ب د ځارګر واسيلی مېتروخين چې بريتانيا ته پناه يووړله پر کتاب ډېره لګوي . پدې کتاب کې د دې ګوند د مشرانو او يو شمېر مطرح کدرونو مستعار نومونه هم ترسترګو کېږي او پدې اړه د خپل حکمونه صادروي چې ګواکي هغه د ک ، ګ، ب اجنټان او جاسوسان تېر شوي دي. د دې ډله وګړو پام بايد دې خبرې ته را وګرزول شي چې د هر هېواد او په تېره د سترو دولتونو بهرني ځارګر بنسټونه په يوه هېواد کي د هغه هېواد د چارواکو، مطرح سياستوالو، مخورو ،جاسوسانو او اجنټانو اصلي نومونه نه يادوي بلکې مستعار نومونه ورته غوره کوي او خپل مرکز ته د هغوی په اړه په رپوټونو کې دا مستعار يا شفري نومونه استعمالوي. پر دې بنسټ د مېتروخين په کتاب کې ددې نومونو شتون دا معنی نلري چې هغوی ټول د ک، ګ، ب جاسوسان يا اجنټان وو.

دا برخه به د مسکو له خوا د پرچم ډلې ته د مالي مرستو په ورکولو سره پای ته ورسول شي چې دا مرستې خلقيانو ته نه ورکول کېدې .پدې هکله به دوې بېلګې راوړل شي.

الف ـ عبدالکريم ميثاق د خپل «خاطره ها ګپ های ازګذشته» نومي کتاب په ۱۴۹مخ کې د خلق او پرچم د يووالي وروسته ددې لپاره چې د دواړو ډلو د سازمانونو د ادغام چارې تنظيم شي داسې راوړي : « سياسي بېرو پرېکړه وکړه چې د ګوند مالي لګښتونه په مساوي توګه د دواړو خواوو لخوا ورکړل شي. کله چې تنخواوې وسنجول شوې ، خلقي اړخ اړيني پيسې نلرلې ، خو پرچميانو ټينګار درلود چې بايد پيدا شي ...، کله چې موږ وويل چې خلقيان دومره سپما نلري ، نوراحمد نور وويل : څرنګه يې نلرئ ، آيا نړيوالې چيني تاسو ته مرسته نه کوي؟ کله مو چې دا پوښتنه واورېدله ما او زېري يو بل ته وکتل . ما وويل نه . څرګنده شوه چې هغوی له نړيوالو سرچينو مالي مرستې تر لاسه کولې او موږ دا سرچيني نلرلې او نور وروسته لدې دې بحث ته دوام ورنکړ.» بېله شکه نړيواله سرچينه مسکو وو.

ب- ثريا بها د خپل کتاب په ۱۶۸ مخ کې د دموکراسۍ په لسيزه کې شوروي اتحاد ته د درملنې لپاره تللې وه پدې اړه ليکي چې هوټل ته دوريانکوف د هغې د پوښتنې لپاره ورغلی چې حيدر مسعود د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال د ګوند منشي هم موجود وو. دوريانکوف له ثريا پوښتلي چې د سفر لګښتونه يې چا ورکړي دي په ځواب کې ويلي چې ورور مې را کړي دي. دوريانکوف پوښتلي وو:« ولې ګوند مرسته ونکړه؟ ومې ويل ګوند له کومه ځايه کړې وای؟ وويل ګوند کولای شول د ارتباطي شبکو له لارې مرسته کړې وای. په خواشينۍ سره يې حيدر مسعود ته وويل ، موږ ستاسې ټول مشرتابه ته هره مياشت پيسې استوو. ملګری کارمل د مياشتې پنځه دېرش زره روسي روبلو سره څه کوي ؟ ولې ګوند دې جېنکۍ ته د ټکټ په اخېستلو کې مرسته ونکړله؟ ...، موږ د څه لپاره پيسې درلېږو؟» عجيبه خولا دا ده چې د نجيب د واکمنۍ پرمهال دا جوړه(صديق او ثريا) د خپلو دوو بچيانو سره پنجشير ته ولاړل ، د احمدشاه مسعود ميلمانه شول او څه موده وروسته مسعود هغوی امريکا ته واستول. په امريکا کې صديق د نجيب الله را بشناسيد په نامه يوکتاب وليکه . د ثريا په وينا لګښت يې امريکايانو ورکړ چې د نجيب الله شخصيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې تر ستريې پوښتنې لاندې راوړې دي. د ثريا بها له لوري دا څرګندوني چې د کتاب لګښت امريکايانو ورکړى دى . بېله کومه شکه په کتاب کې د امريکايانو غوښتني او وړانديزونه له پامه ندي غورزول شوې چې له نجيب څخه د بد اخلاقه، جلاد او د شوروي اتحاد د نوکر انځور وکاږي. له بله پلوه صديق وايي چې کتاب ده نه بلکې ثريا ليکلى دى . دا ارزښت نلري کتاب چا ليکلى دى . اصلي خبره دا ده چې دا کتاب د امريکايي مقاماتو د ارادې له مخې او د امريکايانو په لګښت ليکل شوى دى چې هم د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند او هم نجيب الله پکې سپک شي.

د پښتونستان مسآله

د محمد هاشم د صدارت وروسته د پښتونستان مسآله د ځينو افغان واکمنيو او سياستوالو لپاره يوه ملي ستونزه او د نورو لپاره بيا د يوې سياسي او تبليغاتي وسيلې په توګه پاتې شوې ده. دا مسئله د افغانستان او پاکستان ترمنځ په يوه کړکيچ ، د لويديځوالو سره د سړو اړيکو او افغانستان ته د ستونزو د جوړولو لامل ګرزيدلي ده . د ا ، خ ، د ، ګ د دې مسالې ارزښت ته په کتو سره په خپله کړنلاره کې د هغې په عادلانه حل ټينګار کړى وو. دا ستونزه د انګريزي ښکيلاک او تزاري روسيې د هژمونېستې او پراختيا غوښتنې له ټکلارو سره تړاو لري خو کورنيو لاملونو او په تېره د واک پر سر د واک د مدعيانو اختلافونه ، بې اتفاقى ، شخړې او جګړې وې چې د هغه څخه انګريزانو ، روسانو او پارسيانو(ايرانيانو) ګټه پورته کړه او موږ د خپلې خاورې زياتې برخې له لاسه ورکړلې چې پايله يې نننى په وچه کې پروت افغانستان دى. که چيرې د واک مدعيانو د خپلو شخصي، فاميلي او قبيلوي ګټو پرځاى ملي ګټو ته لومړيتوب ورکړى واى ښايي چې د وخت د زبرځواکونو د لاسوهنو او تيريو پايلې دومره ژورې نه واى. د پورتنى ادعا ښه سارى په تهران کې د بريتانيا د سفير کپتان مکولم څرګندوني دي :« زما په ګومان د افغانستان پاچا شاه زمان د هند په نيمه وچه کې د انګلستان تر ټولو ستردښمن دى... ، د شاه زمان د نرې نيولو د هيلو سره يوازې او يوازې د هغو د خپلو خلکو په منځ کې د بې اتفاقى د اچولو له مخې مبارزه کولى شو. » ۴۲/ ۱۸۱ د انګريزانو د دې زيرکانه پاليسى له امله وو چې د افغانستان د وخت په مخورو او د واک په مدعيانو کې يې د بې اتفاقى تخمونه وکرل او حاصل يې د انګريزانو سربيره روسانو او پارسيانو هم ترلاسه کړ چې په شمال کې افغانستان مروه او پنجدې ، په لويديځ کې سيستان او په ختيځ او سويل کې د ديورند د فرضي کرښې د هغې لوري پراخې سيمې له لاسه ورکړې. د ډيورند د تړون لاسليک د افغانانو لپاره داسې ناسور ټپ دى چې لا تراوسه وينې ترې بهيږي. د هغه مهال د واک د مدعيانو ترمنځ د دښمنيو پايله دا شوه چې د کمزوري افغانستان برخليک تزاري روسيه او لويه بريتانيا وټاکي. په ۱۹۰۷ کې روسيې او بريتانيا پردې هوکه وکړه «چې د نننى افغانستان خاوره به د دوى ترمنځ د يوه بيليدونکي هيواد په توګه مني چې بهرنى سياست به يې د بريتانيا په لاس کې وي. روسيې ومنله چې افغانستان به د خپل نفوذ د ساحې نه د باندې ګڼي او د افغانستان پولو ته په درناوى کوي.بريتانيا به د افغانستان نوره خاوره نه نيسي او د افغانستان د خاورې څخه به روسيې ته کوم ګواښ نه وي. »

د افغانستان په اړه د بريتانيا او روسيې د جوړجاړي پايلې افغانانو ته دوې ستونزې پرېښودلې . يوه دا چې د انګريزانو څخه بشپړه سياسي خپلواکي و ګټي او بله د لاسه وتلې خاورې بېر ته ترلاسه کړي. په ۱۹۱۹ د غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال « د افغان – انګريز دريمه جګړه پدې موخه پيل شوه چې افغانستان غوښتل د کمزوري شوي هند څخه خپلواکي او ځمکني امتيازونه تر لاسه کړي ... ، د بريتانيا په وړاندې جګړه بايد په يوه وخت کې په دريو جبهو کې پيل شوې واى. د لوى قوماندان صالح محمدخان په مشرى په دکه ، د نادرخان په مشرى په خوست او په کندهار کې د عبدالقدوس خان په مشرى افغان ځواکونه بايد د قبايلي لښکرو له لوري تقويه شي. د افغانستان د بريد سره سم په پيښور کې پاځون وشي. خو دا فعاليتونه په ښه ډول سمبال نشول. د خيبر په جبهه کې مخکې له وخته اقدام، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نادرخان د مې په دوه ویشتمه د سپینوام په لور وخوځیږي او د مې په اته ویشتمه په تل برید وکړي د بریتانیا له لورې د دکې د نیولو سبب شو. د کندهارپه جبهه کې د مې تر۲۷ او۲۸ پورې چې د بریتانیې ځواکونو د سپین بولدک په کلا برید وکړاو د افغانانو د میړني مقاومت وروسته یې هغه ونیوله د پام وړکوم حرکت نه و شوی. د نادرخان د جبهې بری د جلال آباد په لوري د بریتانیا د حرکت خنډ شو او د بریتانویانو په مواصلاتي کرښو د قبایلي بریدونو سبب شول. په جلال آباد باندې بمباریو پدې ښار کې وارخطایي راوړه او د دې سیمو شا اوخوا افغانانو وسلې او نور شیان چور کړل. په کابل کې شاهي قصر د مې په څلورمه بمبارد شو.» ۹۲/ ۱۶۳- ۱۶۴ که چیرې د افغان- انګریزدریمې جګړې ته وکتل شي لیدل کیږي چې د جګړې دواړه اړخونه د یو لړ ستونزو او ګواښونو سره مخامخ وو. دواړو اړخونو د یو بل ځمکې ونیولې او په جګړه کې کوم پرېکړونکي عملیات ترسره نشول. دواړو خواوو د جګړې په ډګر کې ماتې ونه خوړه او نه یې د سترګو وړ پرمختګ درلود. بریتانیا لدې نه ویره درلوده که جګړه دوام وکړي په اسلامي نړۍ کې به بریتانیا نوره هم تجرید شي او د فرانسې سره به د سولې په خبرو منفي اغیز واچوي. له بله پلوه د انګرېزانو تلپاتې وېره د افغان ولس څخه وه. په لندن کې چارواکو ته جوته شوې وه او پدې یې اعتراف کاوه چې« موږ د افغانانو د منظم لښکر څخه نه ډارېږو بلکې د نامنظمو قبیلو څخه چې په پرله پسې توګه په منفردو کمپونو او مواصلاتي کرښو بریدونه کوي وېره لرو.» ۹۲/ ۱۵۴ همدا لامل وو چې د خوست په جبهه کې د بري له امله د وزیرستان جنګیالیو د اسماعیل خان په دیره کې پرمخ تلل او د اباسین غاړې ته رسیدلي وو چې د متارکې له امله هغوی ته د شا تګ او بیرته ستنیدو قومانده ورکړل شوه. پدې جګړه کې لومړی ځل وو چې انګریزانو پر افغانستان هوایي بمبارۍ وکړې چې د جنګیالیو او ولس په روحیه یې منفي اغیز پرېښود. د انګریزانو وېره له قومونو څخه پرځای هم وه ځکه د انګزیزانو سره په جګړو کې د منظم افغاني لښکر په پرتله د ولس ونډه ټاکونکې وه. د ساري په توګه د نادرخان تر قوماندې لاندې دریو زرو منظمو عسکرو جګړه کوله په داسې حال کې چې یوازې د خوست څخه لسو زرو تنو ولسي خلکو په جګړه کې برخه لرله. دواړو اړخونو خپلو دې ستونزو او مجبوریتونو ته په کتو سره غوره وګڼله چې متارکه وکړي. د۱۹۱۹ کال د جون په دریمه اوربند اعلان او د جولای په پنځه ویشتمه په راولپنډۍ کې د افغان- انګریز مرکچیانو علي احمد خان او هیمیلیتون ګرانت په مشرۍ د سولې خبرې پیل شولې او د همدې کال د اګست په اتمه د سولې لاندې تړون لاسلیک شو:

«سریزه: د لویې بریتانیې او د افغانستان د مستقل دولت تر منځ د۱۹۱۹ کال د اګست د اتمې د۱۳۳۷ د ذیقعدې د یولسمې د راولپنډي معاهده د لویې برتانیې او د افغانستان د دولت تر منځ د سولې د منل کیدو لپاره ده.

لومړۍ ماده: د دغې معاهدې له لاسلیک سره د لویې بریتانیې او د افغانستان د دولت تر منځ به سوله وي.

دویمه ماده: هغه حالت ته په کتو چې د برتانیې او افغانستان تر منځ د جګړې سبب شو د برتانیې دولت د خواشینې په څرګندولو د هند له لارې افغانستان ته د تیرو دولتونو په شان د وسلې او جګړه ییزو توکو لیږدول دروي.

دریمه ماده:برسیره پردې د تېر امیر د سوغاتونو پاتې برخه کنګل او نوي امیر ته به دغه څه نه ورکول کیږي .

څلورمه ماده: د برتانیې دولت په همدې وخت کې دې ته لیوال دی چې پخوانۍ دوستې چې اوږده موده روانه وه په دې شرط بیا نوې کړي چې د افغانستان دولت دغه کار ته خپله لیوالتیا وښیي .شرط به دا وي چې د افغانستان دولت دغه کار ته په خپلو کړو وړو سره له ځانه لیوالتیا ښکاره کړي.هغه وخت به د برتانیې دولت دې ته چمتو شي چې له شپږو میاشتو وروسته د برتانیې او افغانستان د ګډو ګټو او د پخوانۍ دوستۍ د نوي کیدو د خبرو او پریکړو لپاره نوی سفیر ولیږي .

پنځمه ماده: د افغانستان دولت د هند او افغانستان تر منځ هغه سرحد چې تېر امیر منلی وو، مني او هم ژمنه کوي چې د خیبر لویدیځ لوري ته د نه په نښه شوې پولې هغه برخه چې په دې وخت کې د افغانستان له لوري تیرې وشو ډېر ژر د انګلیس د دولت د کمیشن له خوا وټاکل شي ، او هغه برخه چې د برتانیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولت کميشن بې ټاکي ومني.د برتانيي د دولت عسکر به تر هغه وخته په خپلو ځايونو کې پاتې کيږي چې د پولې ټاکنه تر سره شي. »

له تړون څخه بريښي چې انګريزانو د افغانستان بشپړه خپلواکي په رسميت پيژندلې ، د افغانستان او بريتانيا ترمنځ پخواني تړونونه منل شوي او د افغانستان د لاسته تللو سيمو بيا ترلاسه کولو ته هېڅ پا ملرنه نده شوې. دا ښيي چې « د علي احمدخان په مشرئ د افغانستان د سولې پلاوي ، هغه کسان وو چې اکثريت يې مخکې لدې په هندوستان کې وو ، او په بشپړ ډول هغوئ ته د (بريتانيي پلويان) وويل شي. » ۹۲/ ۱۶۹- ۱۷۰ ښايي همدا دليل وي چې پيژندل شوي مشروطه غوښتونکي عبدالهادي داوي په پلاوي کې له خپل ګډون څخه ځان ګوښه کړ. ويل کيږي چې کله غازي امان الله تړون ولوست سردار علي احمدخان يې توقيف کړاو د خپلواکئ ورځ يې لس ورځې وروسته د اګست ۱۹ و نوموله. که چيرې د پلاوي په ترکيب کې د سردارانو او د اشرافيت د مشکوکو څېرو پرځاى مشروطه پالو برخه لرلى ښايي چې داسې تړون يې لاسليک کړی وای چې افغانستان د ګټو پر محور څرخېدلی نه د برتانوي هند په ګټه. د افغان – انګريز له دريمې جګړې وروسته د راولپنډۍ د تړون په لاسليک سره ليدل کيږي چې د افغانانو په وړاندې پرته لومړۍ ستونزه چې د بشپړې سياسي خپلواکۍ ترلاسه کول دي حل خو دوهمه ستونزه چې د لاسه تللو سيمو بيا ترلاسه کول دي حل نشوه .

بريتانوي ښکيلاکګرو چې خپل نفوذ او اغيز په هند کې ساتلی وي د افغانستان په څېر يې هلته هم هغه د ښکېلاکګرو مشهور فورمول «بېل يې کړه ، اېل يې کړه» پلی کړ . انګريزانو هلته دا د بې اتفاقۍ سياست د مذهب پربنسټ د هندوانو او مسلمانانو ترمنځ عملي کړ. انګريزانو په ۱۹۰۹ کال کې د مارلي منټو سمونونو په راوړلو سره « د هندوانو او مسلمانانو په منځ کې د بې اتفاقۍ اچولو په موخه دا اصل وړاندې کړ چې د ځايي او ښاروالۍ په ټاکنو کې به هندو،هندو ته او مسلمان به مسلمان ته ووټ (رايه) ورکوي او موخه يې دا وه چې د هندوستان اوسيدونکي د مذهبي عقيدې په اساس ځانته بېلې بېلې ډلې جوړې کړي. نوځکه يې د هند د ملي کانګرس په ضد د جناح په لارښوونه د مسلم ليګ ګوند په جوړولو اوغښتلي کولو کې مرسته کوله ...، انګريزانو په ۱۹۱۹ کې مونټيګو چيمسفورد سمونونه هندوستان ته ورکړل چې په هغو کې د ټاکنو پورتنی اصل ساتل شوی وو ترڅو هندوان او مسلمانان د دوی په وړاندې يو موټی نشي. خو انګريزانو دغه سمونونه د سرحد صوبې ته ورنکړل . د ولي خان په وينا دا مهال امان الله خان د افغانستان آزادي ګټلې وه او دوی وېرېدل چې دا سمونونه به د سرحد په صوبه کې د امان الله خان نفوذ لا زيات کړي. » ۹۳/ ۴۳- ۴۴ هېره دې نه وي چې د لومړۍ نړيوالې جګړې پرمهال په اسلامي نړئ او هندوستان کې د اسلامي خلافت خوځښت لويې بريتانيا ته يو ګواښ وو نو له همدې امله يې د هند د مسلمانانو هغه ډلې چې د دوی سره اړيکې لرلې تقويه کولې او له بلې خوا يې د هند په مسلمانانو کې انحرافي او خرافاتي افکار خپرول. انګريزانو وهابيانو ته چې په هند کې د سلفيانو په نامه يادېدل او قاديانو ته چې غلام محمد قادياني يې د پيغمبرپه نامه منلو ځانګړې پاملرنه درلوده او د ديوبند مدرسه يې هم ترڅارنې لاندې راوړې وه. سربېره پر دې هغه مهال په افغانستان کې د مجددي او ګيلاني کورنۍ لکه خرمېرې را پيدا شولې چې افغانستان ته ددې کورنيو په راتګ کې د انګريزانو ښکيلتيا له امکان څخه لرې نه ده. « د هند په ملي آرشيف کې د انګليس د استخباراتي سرويس داسې اسناد شتون لري چې د انګليس د پټو خدمتونو سره د مجددي د کورنۍ د مختلفو پړوو اړيکې ښيي...، د سيد احمد ګيلاني پلار په فعالانه ډول د انګريزانو د استخباراتو سره همکاري کوله...، د نوموړي مور(مارته ريختر) د جرمني لوړپوړي پوليس لور وه.» ۴۹/ ۱۱۲- ۱۱۳ له بده مرغه زموږ تاريخپوهانو او څيړونکو ددې نا بللوميلمنو په اړه څېړنې نه دي کړي چې دوی څوک دي او د څه لپاره افغانستان ته راغلي دي ؟ که چيرې د شاه امان الله د راپرزولو، د حبيب الله کلکاني او نادرخان د واکمنولو پېښو ته وکتل شي د مجددي د کورنۍ رول پکې له ورايه څرګنديږي.

شلمه پيړۍ چې د زاړه استعمار د نړېدو زمانه ګڼل کيږي د دې پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې په هندوستان کې د انګريزانو په وړاندې آزادي بخښونکی غورځنګ هم قوت مومي چې په هغه کې د کانګرس ګوند او خدايي خدمتګارۍ ډلې اغيز د نورو په پرتله زيات وو چې مشري يې مهاتما ګاندي او عبدالغفارخان لرله او دواړو په ډيرو مواردو کې ګډ دريځ درلود. په دويمه نړيواله جګړه کې که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګریزان او د هغو متحدین برياليي راوختل خو په نړیواله کچه د ځواکونو په انډول کې بدلون راغی. د امریکې متحده ایالتونه او شوروي اتحاد په زبرځواکونو واوښتل. هغه مهال شوروي اتحاد د خپل سوسیالستي جوړښت له امله پانګوال نړیوال سیستم ته یو ګواښ وو. امریکا او بریتانیا دې نتیجې ته ورسیدل چې د هند په نیمه وچه کې د خپل سیال نفوذ د مخنیوي په موخه د دین او مذهب څخه ګټه پورته کړي او هندوستان د مذهب پر بنسټ په دوو برخو هند او پاکستان وویشي. د پاکستان د اسلامي دولت په جوړولو سره له یوې خوا شوروي اتحاد د اسلامي دولتونو د کمربند پواسطه احاطه کړي اوله بله پلوه دا مصنوعي دولت د خپل ستلایت په توګه په سیمه کې د کړکیچونو د را پنځولو لپاره وکاروي.
د هندوستان د ویش لپاره لویې بریتانیا د کابینې یو پلاوی د سرستیفورډ په مشرۍ هندوستان ته واستاوه. کله چې پلاوي پدې اړه د هندي مشرانوسره د هند د نیمي وچې د برخلیک په اړه په خبرو بوخت وو له بده مرغه افغان دولت د خپلې خاورې د بېرته لاسته راوړلو سره کومه لیوالتیا ونه ښودله . « په هغو ورځو کې د هند د ویش او د لارډ مونټ بیټن د ملکې الیزابت تره او په هند کې د انګلیس وروستي وایسرای په هکله ډېرې خبرې کیدې . لاردمونټ بیټن د۱۹۴۷ کال د پریکړې په رڼا کې د کانګرس د ګوند او د مسلم لیګ له مشرانو سره د هند د آزادۍ لپاره په کار او خبرو لګیا و. د دې پریکړې له مخې د بلوچستان د ایالت او د هند د شمال لویدیځ سرحدونو ته دا حق ورکړ شوی و چې د تولپوښتنې (ریفرندم) په اساس خپل سرنوشت وټاکي چې آیا غواړي د هند سره یوځای شي ، یا د پاکستان پلو ته لاړشي او یا دا چې خپلواک پاتې کیږي. د افغانستان لاس ته طلايي موقع ورغلې وه چې په سیمه کې د خپل حق نه ساتنه وکړي. خو افسوس چې د کابل ساتنپال حکومت په درانه خوب بیده و او باور يې نه درلود چې انګلستان هند پرېږدي او حتې مرحوم شاه محمودغازي د افغانستان راتلونکي صدراعظم په هند کې د ښاغلي سرستیفورډ کریپس سره ، چې خبرواترو ته حاضر و تماس و نه نیو.» ۹۲/ ۲۹ د محمد ابراهیم عطايي په وینا خان عبدالغفارخان د یوه پلاوي په مشرۍ ډهلي ته د هند د وروستي وایسرای ادمیرال مونت بیټن ته ورغی او د پښتونستان د خپلواکۍ په اړه یې د پښتنو غوښتنه وړاندې کړه. خو وایسرای هغه ونه منله.
که څه هم کله چې د هندوستان د ویش په هکله خبرې رواني وې او انګریزي پلاوي(لاردمونټ بیټن) او مسلم لیګ د سرحد په صوبه کې پر تولپوښتنې ټینګار کاوه د۱۹۴۷ کال د جون په ۲۱ نیټه پښتنو د بنو تاریخي جرګه را وبلله او جرګې پریکړه وکړه چې د پښتونستان په نامه دې د پښتنو خپلواک دولت جوړشي. د بنو جرګې د پریکړې د متن سرلیک دا وو چې « پښتنود خپل آزاد حکومت فیصله اوکړه ، پښتانه نه هندوستان غواړي نه پاکستان » خو د پښتنو دا غوښتنه ونه منل شوه او پاکستان جوړ شو. انګریزانو په تولپوښتنه کې د پښتونستان په نامه د دولت جوړیدو مسئله شامله نه کړه. د خدايي خدمتګارۍ ډلې د تولپوښتنې سره بایکاټ وکړ. انګریزانو په تولپوښتنه کې د هندوانو او مسلمانانو د مذهبي احساساتو څخه د ناوړې ګټې اخیستنې په موخه دوه صندوقونه اینودلي وو چې په یوه یې قرآن او پربل یې د هندوانو مذهبي کتاب (ګنګ) ایښي وو. د ولي خان په خبره « د هغه وخت مشران د مسلم لیګ د مشرانو په سرېټوب ، انسانیت او اسلامي جذبه ، مروت او وروروالی تیروتل.» ۹۳ / ۴۹۱ دا ښيي چې هغه مهال پښتنو د اسلامي اخوت له مخې د مسلم لیګ اړخ نیولی دی او ځینو بیا د پاچاخان ترمشرۍ لاندې د خدايي خدمتګارانو ګوند لدې امله غندلو چې د هند د ملي کنګرس سره چې غیرمسلمان دی ملګرتیا کوي. دلته لیدل کیږي چې د عقیدوي او مذهبي باورونو له کړکۍ سیاسي پیښو او ټولنیزو پدیدو ته کتل څومره ناوړه پایلې لري او کله ناکله د سترو غمیزو او ناورینو سبب هم کیږي. پدې توګه د۱۹۴۷ کال د اګست په ۱۴ د هند نیمه وچه په هندوستان او پاکستان وویشل شوه او محمدعلي جناح د مسلم لیګ مشر د انګریزانو له لوري د نوي جوړ شوي دولت (پاکستان) مشر وټاکل شو او د افغانستان څخه د دیورند د کرښې پواسطه جلا شوې خاوره د پاکستان برخه شوله. پاچاخان د۱۹۴۸ کال د فبروري په میاشت کې د پاکستان د مرکزي اسامبلې په غونډه کې د وفادارۍ لوړه وکړه او د وینا په مهال یې د هیواد د ویش په اړوند خپل اختلاف ته ګوته ونیوله او ویې ویل: « دا یو سیاسي اختلاف وو. په سیاست کې هره مسئله د دوو رایو کیدای شي. موږ پخپل ذهن او سیاسي پوهه تقسیم هم د مسلمانانو د پاره سودمند نه ګڼلو. خو کله چې د مسلمانانو اکثریت دا مطالبه تسلیم کړله چې هغوی د ملک تقسیم غواړي او پاکستان جوړوي نو بیا موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه اکثریت دغي فیصلي ته غاړه کېښوده او اوس چې پاکستان جوړ شو ما د دې سره د وفادارۍ سوګند پورته کړو. اوس دا زموږ شریک ملک دی ، سیاسي اختلاف ختم دی...، په هماغه اسامبله کې د خان نه پوښتنه وشوه چې ستا د پښتونستان نه مطلب څه دی؟ باچاخان ویل چې زموږ د صوبې نوم نشته ، د پښتونستان نوم د ورته کېښودل شي. » ۹۳/ ۸۱ - ۱۱۴ – ۱۱۵ د باچاخان دا هیله په نیمګړې ډول په کال ۲۰۱۱ کې ترسره شوه چې د سرحد صوبې ته د پښتونستان پرځای د خیبرپښتونخواه نوم ورکړل شو. البته د پاکستان له جوړیدو وروسته غفارخان او ملګرو یې د پاکستان په د ننه کې خپل حقوق غوښتل نه خپلواکي او نه د افغانستان سره یوځای کېدل. دا هغه څه وو چې د دیورند د تېل شوې کرښې هغه خوا تیرشوي دي. البته کله چې په ملګرو ملتو کې د پاکستان د دولت په جوړېدو بحث وشو یوازې د افغانستان استازي منفي رایه کارولې وه . دلته د افغان پلاوي نه وړتیا له ورایه څرګندیږي چې نه وو توانېدلی اړینه لابي ګري وکړي او لږترلږه څو دولتونو ته قناعت ورکړي چې د افغانستان له دریځ څخه ملاتړ وکړي.

اوس به د دیورند د کرښې پواسطه د افغانستان له پیکر څخه جلاشوې خاورې د لاسته راوړلو او یا د هغې د برخلیک په اړه د افغان واکمنو په سیاستونو تم شو. د پاکستان تر جوړیدو پورې د امان الله خان پرته افغان واکمنی د برتانوي هند تر اغېز لاندې وې هېڅکله یې هم د خپلې خاورې د لاسته راوړلو په موخه غږ نه دی اوچت کړی. د پاکستان د جوړیدو وروسته هم افغان حکومتونو پدې اړه غلي وو خو کله چې ملتپالو افغان کړیو او په هغو کې د ولسي جرګې د اوومې دورې ځینو وکیلانو د حکومت لخوا دې ملي مسئلې ته د نه پاملرنې له امله د اعتراض غږونه جګ کړل. وروسته لدې شاه محمودخان د۱۹۴۹ کال د جون په دیارلسمه په کابل کې د انګلیس سفارت ته یو لیک واستاوه او په هغه کې غوښتنه شوې وه چې د دیورند د هغې خوا پښتنو ته د خپل حقوق ورکړل شي. دا مهال پاکستان د پکتیا په مغولګي هوایي او د چهارسدې په لویه جرګه هم برید وکړ. د یادولو وړ بریښي چې د۱۹۴۹ کال د سپتمبر په اتلسمه چې د۱۳۲۸ کال د وږي له نهمې نیټې سره سرخوري د کرښې د هغې خوا د قبایلو یو شمیر مشران او مخور په کابل کې جرګه شول او پریکړه یې وکړه چې د پښتونستان د خپلواکۍ لپاره به مبارزې ته دوام ورکوي او دا نیټه به د پښتونستان د ورځې په نامه نمانځل کیږي. همدا راز« د۱۹۴۹ کال د جولای په ۲۶ نیټه د صدراعظم شاه محمودخان په بلنه په کابل کې لویه جرګه جوړه شوه . جرګې د پښتونستان سره خپل ملاتړاعلان کړ، د دیورند توافق لیک ، د۱۹۰۵ کال د افغان – انګلیس تړون ، د۱۹۱۹ کال د راولپنډۍ تړون او د۱۹۲۱ کال د افغان – انګلیس تړون غیر قانوني او لغوه شوي اعلان کړل. دا یې هم څرګنده کړه چې هر هغه تړون چې د پښتنو په اړه شوی وي ، باطل دی.» ۹/ ۸۸ په همدې کال د ولسي جرګې اوومې دورې پورتني تړونونه رد کړل. وروسته لدې د افغانستان حکومتونه د وږي نهمه « د پښتونستان د ورځې » په نامه نمانځي او په رسنیو او دولتي مشرانو په ویناوو کې د پښتنو او بلوڅو د خود ارادیت د حق خبره کړېده او د پښتنو او بلوڅو ځینې مشران یې چې د پاکستان له حکومت سره مخالفت درلود د میلمنو په شان په افغانستان کې ساتل. خو د داسې دپلوماتیکو ژوندیو هڅو څرک نه لګیږي چې د پښتونستان مسئله د م، م د سازمان عمومي غونډې یا د دې مؤسسې د امنیت شورا او یا نړیوالي محکمې ته وړاندې کړې وي . سلطنتي کورنۍ قطعآ د پښتونستان د ستونزې د حل په اړه اراده نلرله یوازې یې په ویناوو او د پاکستان د حکومت څخه ناراضو پښتنو او بلوڅو ته په افغانستان کې په پناه ورکولو قناعت کړی وو. د پاکستان د جوړیدو وروسته کلونه ښیي چې د سلطنتي کورنۍ د دې ملي ستونزې د حل په موخه په خورا مساعدو فرصتونو کې هم څه ندي کړي. پدې اړه محمدعزیزنعیم د دې کورنۍ یوغړی لیکي: «د افغانستان دولت او حکومت د هغو مساعدو شرایطو نه هیڅکله ګټه پورته نه کړه چې د هند او پاکستان ترمنځ د جګړو په مهال زموږ په ګټه منځ ته راغلي وو. »۹۴ د دې جګړو پر مهال د افغانستان حکومت ته ښه فرصت وو چې د هغې نه ګټه پورته کړي. د سیدقاسم ربښتیا په خبره « د افغانستان لپاره زیاته اندیښنه وه چې له یوې خوا بنسټپال عناصراو د پښتونستان هواخواهان دا حالت د لوی افغانستان د پلان د جوړیدو لپاره یو تاریخي چانس وګڼي او له بل لورې سلیم عقل او د نړیوال سیاست غوښتنې او په تېره اسلامي او افغاني انګیزې حکم کاوه چې افغانستان د دې نښتې او د پاکستان د اختناق څخه سیاسي ګټه پورته نکړي او په اصطلاح په سیال د شا نه خنجرحواله نکړي. » ۱۳/ ۲۴۳ دا دی د یوه هیواد د حکومت د غږي منطق چې د حکومت منفي دریځ او د خپلې خاورې د برخلیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند له بې تفاوتۍ څخه دفاع کوي او د سياسي خياط رول لوبوي چې د يوې ملي- تاريخي ستونزې د حل په اړه يې په يوه طلايي فرصت کې ګټه پورته نکړه. پدې منطق کې يو تريخ واقعيت هم پروت دی چې يو سياستوال د عوامو خبره کوي چې په سيال له شا نه برید ونشي. دا سياست نه بلکې د ولس پر اسلامي اوملي احساساتو لوبې دي. سياست ته د فرصتونو څخه ګټه اخېستنې ته هم وايي . خان عبدالولي خان هم پدې باوردی چې« د ۱۹۶۵ کال جنګ د هندوستان سره د کشمير په مسئلې وشو...، د پاکستان ټول پوځ هندوستان ته تللی و... ، مګر داسې معلومېده چې پاکستان د ايران د شاهنشاه په ذريعه د پاچا ظاهرشاه نه دا خپله تسله کړې وه چې هغه به حمله نه کوي بلکې دا ضمانت يې ور کړی و. »۹۳/ ۸۱ ولي خان د بنګاليانو لخوا د خپلواکۍ د جګړې (کال ۱۹۷۱) په هکله وايي: « که د افغانستان پاچا په رښتيا پدې خاوره دعوی لرله ... ، نو د دې نه ښه موقع به کوم ځای وه ؟ » ۹۵/ ۱۲۰

په هندوستان کې د هغه مهال د افغان سفير عبدالحکيم طبيبي له قوله « هندوستان ډېر کوښښ او هاند وکړ(او شايد همدا کار روسيې هم کړی وي چې زه د مرکز نه د لېږې والي له امله د هغه نه پوره مالومات نلرم) چې افغانستان د بنګله ديش د جګړې په وخت کې کولی شي د سرحد په صوبه او بلوچستان کې په ننوتلو سره د دې موقع نه ګټه پورته کړي. دا موضوع اندراګاندي ماته په شفاهي توګه وکړه او زياته يې کړه چې دا غوښتنه پخپله پادشاه ته ورسوم. ما هم دا موضوع په ليکلې توګه د پادشاه د ليکنې دفتر ته همغه مهال وليکله ځکه چې د هند ټينګار پدې و چې دا موضوع دې يوازې پخپله پادشاه ته وويله شي نه حکومت ته. بشپړ باورلرم چې دا مسئله پاچا حکومت ته وړاندې کړې ده خو د دې څخه چې پدې اړه څه کړنه شوې ده هيڅ مالومات نه لرم. » ۹۲/ ۱۳۳ د سلطنتي کورنۍ له لوري د خپلې خاورې د بيا لاسته راوړلو په موخه د منفعل سياست پرمخ بيول هندوانو او په تيره د کانګرس ګوند ته چې د پاکستان سره يې ورته ستونزې لرلې د منلو وړ نه وو اوسخت ناراضه وو ځرنګه چې پدې اړه سيدقاسم رښتيا چې هند ته په سفرکې يې د مهاتما ګاندي د زوی (ديويداس ګاندي) سره چې پلاريې د انګريزانو په زندان کې شپې او ورځې تيرولې ليدلي وو ليکي:« د خبرو نه يې د پوهيدو وړ وو چې د افغانستان له رژيم او حکومت څخه هم پخپله او ټول کانګريسيان ناراضه وو.» ۱۳/ ۴۶ کله چې ددې ملي ستونزې او د افغان حکومتونو کړنو ته په هغو فرصتونو کې چې د دې ستونزې د حل موقع لاسته راغلي وه وکتل شی داسې نتيجه اخيستل کيږی چې د يحيی کورنۍ يوازې د خلکو د تيرايستنې په موخه د راډيو له لارې « دا پښتونستان زموږ» ترانې غږولې.

داسې ښکاري چې د پاکستان له جوړيدو وروسته د پښتونستان مسئله د يحيی د کورنۍ لپاره يوازې د يوې تبليغاتي وسيلې پرته بل څه نه وه. حتی هڅه شوې ده چې د پښتنو او بلوڅو د آزادۍ ښوونکي غورځنګ په وړاندې خندونه رامنځته کړي او دا ډول چلند د دې لامل شي چې د پولې د هغې خوا د هغو پښتنو او بلوڅو مشرانو کومو چې په رښتيني توګه د خپلو ولسونو د حقوقو د لاسته راوړلو په موخه هلې ځلې کولې په افغان حکومتونو باور له لاسه ورکړي او اړيکې يې ورسره سړې شي. ښه ساری يې د روان فرهادي او خان عبدالولي خان مرکه ده چې يوه برخه يې کټ مټ راوړل کيږي : «د خبرو په پيل کې روان فرهادي د ولي خان څخه ګيله کوي چې ګواکې ده د پښتنواو د پښتونستان سياست پرېښود او د ټول پاکستان سياست ته يې مخه کړه. ولي خان د روان فرهادي څخه پوښتنه کوي چې دا تاسو پښتونستان څه شي ته واياست؟ ولي خان دا پوښتنه د افغانستان له پاچا څخه هم کړې وه خو پاچا ورته ويلې و چې د صدراعظم محمدهاشم ميوندوال سره وګوره هغه به ځواب در کړي. ميوندوال هم د خپلې کتنې په ترڅ کې ځواب نه و ور کړی. روان فرهادي ولي خان ته ويلي و چې دا کليمه د کوزې خوا څخه راغلې ده نو دا ځواب بايد تاسو ووایاست. ولي خان ځواب ورکوي چې لومړی ځل د پښتونستان موضوع په هغې ټولپوښتنې کې چې د سرحد صوبه دې د هندوستان يا د پاکستان سره يوځای شي د بنو تاريخي جرګې راپورته کړه . دې جرګې وړانديز وکړ چې په ټولپوښتنه کې دې د سرحد د صوبې خلکو ته د خپل سرنوشت د ټاکلو حق ياني د پښتونستان خپلواک دولت د جوړيدو موضوع هم شامله کړای شي. دوهم ځل کله چې د پاچاخان نه د پاکستان په پارلمان کې پوښتنه وشوه چې د پښتونستان څخه مو موخه څه ده نو هغه وويل چې د سرحد صوبه دې د پښتونستان په نامه ياده شي. ولي خان روان فرهادي ته وايي چې دا تاسو جشنونه نيسئ او په راډيو کې د پښتونستان پروپا ګند کوئ نو د تاسو مقصد د پښتونستان څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه شی دی ؟ تاسو څه غواړئ ولې مو د پاکستان سره اړیکې خرې پرې کړې دي او په نړیواله توګه مو پدې مسئله هندوستان او شوروي اتحاد ملګري کړي دي ؟ خو چې تاسو ځواب نه واياست نو زه به يې در ته ووايم.

د پښتنو کورنيو او بهرنيو دښمنانو د مغلو، سيکانو...، نه ترانګريزه پورې د پښتنو د کور د ورانولو لپاره د پښتنو دنياوي او ديني مشران لکه خان ، ملک ، ملا او پير استعمال کړي دي او د پښتون کور يې ټوټې کړ. نولنډه دا چې دا ټوټې شوی قوم بيا يوځای نه شي او د افغان کور بيا راټول نه شي ترهغه به پښتون قوم خپل پخوانی برم او مقام ته ونه رسي. دغه موهدف دی دغه مو مرام. زه ځان ته قطعاً پښتونستانی نه وايم ځکه دغو خو همغه د پيرنګي خبرې تسليمول دي چې افغان جدا او پښتون جدا. روان فرهادي بيا پوښتنه وکړه چې څنګه به حليږي. ما ورته ووې. نن پښتون په درې برخو ويشل شوی دی افغانستان، قبايلي علاقې او د تاسو په اصطلاح بل محکوم پښتونستان. د حل لارې يې دری دي.

لومړی: افغانستان دې را پاڅي ځکه الوتکې ، ټانکونه ، توپې او نور قوت لري او پاکستان ته دې ووايي چې دا سيمې خو زما نه پيرنګي په زور نيولې وې اوس چې هغه نشته نو زه دا خپلې سيمې لومړی په سوله غواړم او که نه نور وسايل هم کارولی شم. روان فرهادي وايي چې د ملي او نړيوالې وضعې له مخې دا امکان نلري.

دوهم : د چتراله تر وزيرستانه پورې د قبايلي علاقې پښتنو سره دې په پټه د افغانستان مرسته وکړي او هلته به موږ پورته شو پدې هکله څه وايي ؟ دا هم امکان نه لري.

دريم : بيا چې زه قبايلي ورونو ته مخه کړم چې ګوره موږ او تاسې د آزادۍ د نعمت نه محروم يو راځئ چې سره يو لاس شو او خپل وطن کې خپل حق لاسته راوړو. نو قبايلو فيصله کړې وي يا نه خو بيا هم فرهادي صاحب د خيبر نه سر راپورته کړي چې ولې خانه دا امکان نه لري. يعني مطلب دا چې نه را سره مرسته کوي ، نه قبايل پرېږدي او بيا چې د کور د ننه ملګري پيدا کوم په هغه هم ناراضي يې ياني معلوميږي چې ته هم زما په غلامی خوشحاله يې. نو دا به سړي ته ډيره د منافقت خبره ښکاريده چې په راډيو کې به يې د بابړې د شهيدانو په روح مشاعرې کولې او دې خوا به يې د بابړې د قاتل قيوم خان سره مرسته کوله . » ۹۶/ ۶۱۴ – ۶۲۲ پورتنۍ مرکه د دې ترخه واقعيت څرګندوی ده چې افغان دولتونوعملا د دې ملي - تاريخي ستونزې د حل لپاره قطعاً ليوالتيا نلرله . د دې مسالې څخه يې د يوې تبليغاتي وسيلې او د ولس او په تيره د پښتنو د تيرايستنې لپاره ګټه پورته کړې او په افغانستان کې يې د پاکستان په ميشتو مخالفو پښتنو او بلوڅو مشرانو يو ډول پوليسي کنټرول ساتلو او پاچاخان ته يې هم اجازه نه ورکوله چې د افغانانو سره وګورې او ور سره اړيکې ټينګې کړي. د پاچاخان لاندې څرګندونې چې د عبدالله بختانې د دې غوښتنې په اړوند چې افغانان د پاچاخان د ليدو ليوال دي ښه بيلګه ده. « ما دغه مدير صاحب نه پريږدي (د قبايلومديرته اشاره وکړه او مراد يې د افغانستان حکومت و) زه په کليو کې ډيرخوشحاله يم چې خپل قام عزيزسره کښينم ، خو څه وکړم ؟ دې مدير صاحب په کوټئ کې کښينولی يم او خلکو ته مې نه پريږدي. که نه زه خو همدې ته راغلی يم چې تاسو عزيزانو سره کښينم ، تاسو وګورم او تاسې سره وغږيږم. » ۹۱/۹۷ – ۹۲ لکه څرنګه چې سلطنتي کورنۍ د پښتونستان د ستونزې د حل لپاره ليوالتيا نلرله منطقاً د افغانستان حکومتونو پدې اړه کومه کړنلاره نشوای جوړولی . دا ځکه چې د يحيی د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال د پښتونستان ستونزه کله د پښتنو د حق خود ارادیت ، کله د پښتونستان د خپلواکۍ او کله هم د پښتنو او بلوڅو د سياسي برخليک په نامه ياده شوې ده. پر بله خوا «دا پښتونستان زموږ» ترانې زموږ د هيواد ځينو متعصبو غيرپښتنو سياستوالو ته پلمه ورکړې چې په ختيځ پښتون پاچا پښتون پلوی وګڼي . هغوی دا ادعا لري چې ولې حکومتونو د پنجدې، مروې او سيستان د لاسته تللې خاورې خبره نه کوله چې اوسيدونکي يې غيرپښتانه دي. له بده مرغه دې ترانو د پښتنو په وړاندې پښتون دښمنه غيرپښتنو سياستوالو ته ښه د تبليغ مواد ورکول چې پښتنې ضد کمپاين وکړي او پدې توګه د افغانستان د ورونو قومونو ترمنځ د بې باورۍ او دښمنۍ تخمونه وکري.

د يحيی د کورنۍ په واکمنو کې محمد داود ترهغه پورې چې د هيواد مشرۍ ته نه وو رسيدلی په کلکه د پښتونستان د مسالې د حل غوښتنه کوله .نوموړی چې د پښتونستان د اتحاديې د جوړولو نوښتګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل کیږی یو وخت یې پخپله یوه وینا کې ویلي و:« د افغانستان او پښتون ملت اړیکې او خواخوږي نه ننني ځواک پرې کولی شي او نه د سبا ځواک .» ۹۸/ ۲۷۲ محمدداود د جمهوریت په لومړیو کې هم د پښتونستان د ستونزې پرعادلانه حل ټینګار کاوه. خو د ده ترمشرۍ لاندې نظام ته د متحده ایالتونو او د هغه سیمه ییزو سپوژمکیو له لوري د ستونزو د جوړولو له امله اړ شو د هغوی ارادې ته سرټیټ کړي او په خپلو سیاستونو کې یې داسي حیرانوونکی بدلون راووست چې ګومان یې هم نه کیده چې په هغو کې یې د پښتونستان مسئلې ته هم شا وګرزوله . « هغه د۱۹۷۵ کال د نوامبر وروسته ...، د پاکستان د ښکاره فشارونو په ځواب کې ژمنه وکړه چې نور به افغانستان هغو پښتنو او بلوڅو ښورښیانو ته پناه ګاه نه وي چې د ذوالفقارعلي بوتو د رژیم په وړاندې جنګیږي...،کله چې د پاکستان له سفر څخه راستون شو د پښتنو او بلوڅو د مشرانو غونډه یې په کابل کې جوړه کړله او په هغو کې یې په افغانستان کې له پناه راوړونکو پاکستاني فعالو جنګیالیو و غوښتل چې د اپریل تر دېرشمې هېواد پرېږدي. » ۴۷/ ۱۶،۲۶ دا بیا ښیي چې داودخان هم لکه ظاهرشاه د پښتونستان د مسالې څخه سیاسي ګټه پورته کوله.

انګریزانو چې د امان الله خان د مدبرانه زعامت له امله په افغان- انګریز دریمه جګړه کې د افغانانو ارادې ته سر ټیټ کړ او د افغانستان خپلواکي یې ومنله خو د غازي امان الله او افغانانو په وړاندې یې کرکه او دښمني لا نوره هم زیاته شوه. له همدې امله وو چې انګریزانو د اماني دولت په وړاندې بغاوتونو ته لمن ووهله او د سیاست او پوهې څخه بیخبر وګړي یې د یوې وسیلې په توګه وکارول تر څو امان الله خان اړ کړي چې واک او بیا هیواد پرېږدي. د فیض محمدکاتب په خبره د امان الله خان ځای ناستي « سقویان ګواکي د کابل د چور او تالان لپاره راغلي وو او پدې لار کې یې د هیڅ کار نه ډډه نه کوله .» د لوېمارحبیب الله کلکاني واکمنول پدې موخه شوي وو چې هغه د خلکو لپاره د منلو وړندی او هغه څوک چې دا لوټمار نسکور کړي د خلکو له ملاتړ نه برخمن کیږی. لدې کبله د محمد نادر ملاتړ کوي تر څو پر کابل واکمن شي. خان ولي خان د هند د وزیر پیل د لیکنې څخه نقل قول کوي چې « نادرشاه موږ مایوسه نه کړو او موږ چې څه غوښتل تر کال ۱۹۳۰ پورې هغه هرڅه وشوو. روس وروسته شو ، کابل کې قلاري شوه او په سرحدونو امن قایم شو.» ۹۳/ ۹۲

د یحیی کورنی د راپرزولو وروسته د(ا ،خ، د ،ګ) واکمنی تګلاره د پښتنو او بلوڅو د خپل حق خودارادیت پرمحور څرخیده او د دې ګوند مشر تره کي د پاکستان جمهور رئیس ضیاءالحق سره چې په غیررسمي سفر افغانستان ته راغلی وو په پغمان کې د کتنې په ترڅ کې پاکستاني مشر ته ویلي وو: « د دیورند کرښه یوه استعماري او تپل شوې پوله ده چې په کال ۱۹۴۷ کې د هند د وېشلو او د پاکستان د جوړیدو پر مهال پښتنواو بلوڅو خلکو ته د خپل برخلیک د ټاکلو حق ورنکړل شو. د ثور انقلاب نه مخکې واکمنیو د دیورند د استعماري پولې هغه لوري پښتنو او بلوڅو د خپل حق خود ارادیت څخه په پرله پسې او فعاله توګه دفاع نده کړې. دا کرښه د یوه خنجر په څیر ده چې د نولسمې پیړۍ په پای کې د افغانستان په پیکر ننوتې ده او دې استعماري کرښې د دواړو خواوو پښتانه او بلوڅ خلک په غیر طبیعي او غیر عادلانه ډول له یو بل څخه جلاکړي دي.» ۲/ ۲۰۸ – ۲۰۹ تره کي پدې هکله د پښتنو دا متل هم ضیآءالحق ته ویلی وو چې اوبه په ډانګ نه بیلیږي. د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په میاشت کې په هاوانا کې د ناپیيلو هیوادونو د کنفرانس پر مهال تره کي او ضیاءالحق د دواړو هیوادونو د اختلافونو د حل په اړه خبرې کړې وې او دې هوکړې ته رسیدلي وو چې پدې اړه دې دواړه خواوې خبرواترو ته دوام ورکړي او د پاکستان د بهرنیوچارو وزیر په نږدې راتلونکې کې افغانستان ته سفر وکړي. دا خبره ښیي چې تره کی هوډ من وو چې د دواړو هیوادونو ترمنځ دې دوه دیرش کلنې ستونزې ته د متقابل پوهاوي پربنسټ د پای ټکې کیږدي. خو د شوروي له لوري د افغانستان نیواک هر څه له بنسټه واړول او افغانستان د وخت د زبرځواکونو د سیالیو او کشمکشونو په تاوده ډګر واوښت. د شوروي او انګلوساکسوني اشغال پر مهال د کرښې د هغې خوا د پښتنو او بلوڅو د کشالي د حل په هکله خبرې پخپل ځان ملنډو وهلو ته ورته وې. د شوروي د اشغال پر مهال د افغانانو په وړاندې بیا د۱۹۱۹ کال مخکې لومړۍ ستونزه (د افغانستان خپلواکي) پرته وه کومه چې امان الله خان حل کړې وه. د(ا، خ، د، ګ) د پرچم واکمنی د نسکوریدو وروسته د پردیو د ارادې له مخې جوړ شوو او واک ته رسول شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهادي ډلو د پښتونستان د مسئلي د حل لپاره څه چي د هيواد د اداري او لاربنووني لپاره کومه نقشه نلرله. د امريکې- انګرېز د مستقيم پوځي تيري وروسته د اشغال زيږنده واکمنۍ منطقاً چي د پښتونستان د کشالي د حل د راپورته کولو غږ نشواى جګولى ځکه چي د ديورند تپل شوې کرښه او د پاکستان دولت د انګريزي ښکېلاک ميراث دی او انګلوساکسوني ښکېلاکګرو دا کرښه د نړيوالي کرښې په توګه په رسميت پيژندله. د اشرف غني د واکمنۍ پر مهال په پوله د اغزن سيم تېرول او د تورخم د دروازې د رسمي پرانېستلو په مراسمو کې د ننګرهار والي شاه محمود مياخېل ګډون ښيي چي غني دا کرښه د يوې پټې خاينانه معاملي په ترڅ کې منلې وه. د دې معاملي په اړه محمدفاروق وردګ د کرزي او غني د کابينې غړي په يوه ټلويزيوني مرکه کې وايي چي دريو تنو په دوبۍ کې اويا ميليونه ډالر ترلاسه کړل. ددې لپاره چي اشرف غني د محمد فاروق وردګ خوله ور وتړي هغه يې سمدلاسه په پارلماني چارو کې د وزير په توګه مقرر کړ. د جمهوريت له نسکورېدو وروسته اسلامي امارت چي هېڅ کوم هېواد په رسميت نه دی پيژندلی ، له ظالمانه بنديزونو او له ګڼ شمېر ستونزو سره لاس ګرېوان دی منطقاً چي د ديورند د معضلې د حل کولو جوګه نه دی.

ګوند څه غوښتل ؟

د ا، خ ، د، ګ بنسټ ايښودونکو د هيواد د وروسته پاتې والي اصلي لامل طبقاتي ستم يا په ټولنه کې واکمن غيرعادلانه توليدي مناسبات ګڼل. ګوند په دې آند وو چي د توليد پر وسايلو د ټولنيز مالکيت په ټينګښت او د پراخه پرګنو په ګټه د سمونونو په پلي کولو سره ولس او په ځانګړې توګه بزګران، کارګران، کوچيان، کسبګر او روڼ اندي د هر ډول ستم او زبېښاک او ټولنيزو ناخوالو څخه خلاصيدلی شي او سربيره پردې هيواد د پرمختګ په لور د تللو جوګه کيدای شي. د هېواد په اداره کې ولس ته د برخې اخېستلو يوازينۍ لار د ملي دموکراسی د حکومت ټينګښت ګڼلو. د دې لپاره چي د ګوند مشرتابه د خپل ګوند د جوړېدو موخه پرګنو ته ورسوي د ګوند د بنسټ ايښودونکې کنګرې څه کم درې مياشتي وروسته د ګوند د کړنلارې لاندې اساسي کرښې د سياست ليوالو او ولس ته وړاندې کړلې:

١. د افغانستان د ځمکنۍ بشپړتيا، سياسي او اقتصادي خپلواکۍ او ملي واکمنۍ څخه ساتنه.
٢. د ملي دموکراسۍ د واکمنۍ د ټينګښت له لارې خلکو ته د دولتي واک سپارل.
٣. د خلکو د دموکراتيکو حقونو او آزاديو تامينول، د بزګرو او کارګرو ژوند ته پاملرنه او د دموکراتيکو او مساويانه اصولو پر بنسټ د هيواد د ولسونو د يووالي لا پياوړتيا.
۴. د دولتي پلان شوي اقتصاد له لارې د ملي اقتصاد وده، د دولتي سکتور پياوړتيا ، د ملي صنايعو پنځونه او په بهرنۍ سوداګرۍ د دولتي انحصار ټينګښت ،د ځمکو د اصلاحاتو سرته رسول او د هيواد د طبيعي زيرمو، سترو اقتصادي توليدي مؤسسو او صنايعو ملي کول.
۵. د يوې ملي او د زاړه او نوي استعماري مسئلي په توګه د ديورند د تپل شوي کرښې (١٨٩٣) په رسميت نه پيژندل، د پښتنو او بلوڅو د خپل اراديت د حق څخه دفاع او د پښتونستان او د افغانستان د خلکو د ارادې پر بنسټ د دې مسئلې حل.
۶. د خپلواکه بهرني سياست پر مخ وړل او په نړيوالو مسئلو کې د مثبتې ناپييلي تګلارې، آزاد قضاوت او د ګډ سوله ييز ژوند تعقيب ، د امپرياليزم ، نوي او زاړه استعمار خلاف مبارزه ، په تيري کوونکو پوځي ، سياسي او اقتصادي بلاکونو کې نه ګډون او د استعمار او ملي ستم په وړاندې د ملي آزادي ښوونکو غورځنګونو ملاتړ.

دا د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند موخې وې چي په خپلو تبليغاتو کې يې پر هغو ټينګار در لود. د دې اساسي کرښو پر بنسټ يې څه موده وروسته د ګوند کړنلاره د خلق په جريده کې خپره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه. پورتنیو موخو ته د رسیدو په خاطر د دې ګوند بنسټ کیښودل شو ، مبارزه یې وکړه، د سیاسي مبارزې تودې او سړې یې وګاللې ، واک ته ورسید، د خپلې تګلارې په پلې کولو یې بیله ځنډه پیل وکړ، د پنځه ځلویښت زرو شا وخواه غړي یې د ګوند د واکمنۍ د ساتلو، د وسلوالو مخالفانو سره د جګړې په تاوده ډګر او همدا راز ترهګریزو بریدونو کې له لاسه ورکړل او بالاخره د یوه نړیوال افغاني ضد سازښت او دسیسې له امله واک له لاسه ورکړاو ګوند هم ورسره ټوټې ټوټې شو. پدې کتاب کې به پدې مسئلې هم بحث وشي چې د ا ،خ، د، ګ په نامه د دې سیاسي غورځنګ دوې سیالې ډلې د خپلې واکمنۍ پر مهال تر کومې کچې خپلې کړنلارې ته ژمنې پاتې شولې او هغه یې تر کومه بریده پلې کړه. همدا راز به پدې هم تم شو چې د ګوند د واکمنۍ په نسکورېدو کې د وسلوالو مخالفانو، کورنیو او بهرنیو لاملونو تر څنګ تر کومه بریده د نوموړې ګوند تیروتنو او بېلارې توب او په ګوند کې د وسلوالو مخالفینو سره د ګوند کومې ډلې او مشرانو پټو او ښکارندو معاملو منفي اغیز در لود. په دې اړه د دې خبرې یادول اړین بریښي چې د یوه ځانګړي سیاسي غورځنګ او واکمنۍ سیاستونه ، بریاوې او ناکامۍ هغه مهال په واقعبینانه ډول ارزول کیدای شي چې زماني او مکاني او په تیره نړیوال شرایط ، د هیواد اقتصادي حالت ، د واکمنۍ په وړاندې د سیاسي مخالفانو دریځ او د بهرنیو فاکټورونو اغیز له پامه ونه غورځول شي. پدې کتاب کې به د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ تګلارې، کړنې او پایلې د پورتنیو مواردو په پام کې نیولو سره تر انتقادي ارزونې لاندې ونیول شي.

د ا،خ، د، ګ د واکمنۍ په مهال نړۍ د علمي – تخنیکي پرمختګونو له کبله کوچنۍ شوې وه . لدې امله د ۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې د سیاسي اوښتون او په تېره د واکمنۍ له لوري د ټولنیزو سمونونو پیلول د نړیوالو، ګاونډیانو او شوروي اتحاد غبرګون له ځانه سره در لود. بیله شکه دې غبرګونو د خلقی دولت په کړنو، بریاوو او ناکامیو اغیز درلود. پدې معنی چې د نورو مثبت غبرګون او ملاتړ واکمنۍ ته مرستندوی او ګټور تماميږي او پر بله خوا منفي غبرګون بیا ستونزمن او حتی ناتار جوړوونکی ګرزي. له یاده و نه باسو هغه ګوند او حکومت به په واک کې د اوږدې مودې لپاره د پاتې کېدوچانس ولري ،خپل پلانونه به پلي کړي، بریاوې به ولري او خپلو موخو ته به ورسيږي چې هم د کور د ننه او هم بهر زیات دوستان او متحدین او لږ مخالفین او دښمنان ولري. دا بیا د ګوند او واکمنۍ په مشرتابه پورې اړه لري چې څه ډول تګلاره غوره کوي چې هغه د نورو سره په تعامل ځرخېږي یا تقابل. د ثور د اوومې سیاسي بدلون وروسته بهیرونو و ښودل چې د ګوند مشرتابه د خپلو سیاسي مخالفانو او پانګوالې نړۍ او د هغو متحدینو او سپوژمکیو سره د تعامل پرځای د تقابل تګلاره غوره کړله . له بله پلوه ګوند واک ته به رسېدو سره چې د واک اصلي ځواک خلقي اړخ وو د مشرتابه یوې برخې یې دا وړتیا ونه موندله وپوهېږي چې شوروي اتحاد ورسره رښتینی نه دی او پدې غدار دوست او متحد یې زیات باور وکړ. البته هغه مهال افغانستان په بهرنیو او خاصتاً د شووي اتحاد په تخنیکي ، مالي او پوځي مرستو پورې تړلی وو چې د خلقي دولت خپلواک دریځ د کرملن ناستو مغرورو هژمونپښتو مشرانو په مزاج برابر نه وو چې دې حالت واکمنۍ ته ټاکلي ستونزې زیږولي وې ، پایله یې دا شوله چې شوروي اتحاد په خپل غلچکي خاینانه پوځي یرغل سره خلقي واکمني نسکوره ، افغانستان اشغال او پرچم ظاهراً واک ته ورسوي . د افغانستان اشغال دواړو اړخونو د افغانستان دموکراتیک جمهوریت او شوروي سوسیالستي جماهیرو اتحاد ته په خورا لوړه بیه تمام شو تر دې چې دواړه دولتونه د تاریخ برخه وګرزي او د شوروي امپراطوري ونړیږي . د شوروي اشغال وروسته په هېواد کې جګړو زور واخیست او پایله یې دا شوله چې شورویان په سرکوزۍ له افغانستان څخه ووزي . د شوروي اشغالګرو د اردلیانو(پرچمیانو) د مسکو د ارادې له مخې د ملګرو ملتو د سولې پروګرام شنډ او د ا، خ، د،ګ د واکمنۍ په نامه خپلې واکمنۍ ته نه یوازې د پای ټکی کېښود او ګوند ټوټې ټوټې شو بلکې په هېواد کې وحشت او بربریت واکمن شو . ددې ګوندي ضد او ملي ضد سازښت له کبله د هېواد د تمدن ټولې نښې نښاني له منځه ولاړې او د هېواد اداري ، اقتصادي او فرهنګي بنسټونه وران ، د وسلوال پوځ وسلې او تجهیزات تالان او کابل په کنډواله واوښت. د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته د دې ګوند د دواړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړخونو د ځينو مشرانواو کدرونو د هلو ځلو سره سره هغوی و نه توانېدل بېرته خپل سازمانونه په پښو ودروي او پدې ډول دا ګوند د تاريخ برخه وګرځي.

ګوند د مبارزې په ډګر کې

ګوند د بنسټ اېښودونکې کنګرې وروسته عملاً د مبارزې سياسي ډګر ته را ودانګل. پدې ډګر کې د ګوند په وړاندې په ولاياتو کې د ګوندي سازمانونو او کميټو جوړول او د ګوندي ليکو د پياوړتيا سربېره ولس ته د خپلو سياسي ، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي موخو د رسولو درنې دندې پرتې وې تر څو د يوه سياسي خوځښت په توګه خپل شتون په ټولنه کې تثبيت او پدې ډول په ټولنه کې ريښې وځغلوي. بيله استثنى په دموکراتيکو ټولنو کې سياسي خوځښتونه عملاً په دريو برخو(د مطبوعاتو او تبليغاتو، ټاکنيزو مبارزو ، غونډو او لاريونونو) کې د مبارزې په سياسي ډګر کې را څرګنديږي. د ا ، خ ، د، ګ د ۱۹۶۵ کال د نوي اساسي قانون د بنيګنو په رڼا کې په يادو ډګرونو کې په فعاليت لاس پورې کړ چې په لنډ ډول به پرې مکث وشي.

الف – د مطبوعاتو او تبليغاتو ډګر

د مؤسسي کنګرې د جوړېدو درې مياشتې وروسته مرکزي کميټې د ګوند د کړنلارې اساسي کرښې چې د ګوند فکري بنسټ يې جوړاوه تصويب کړې. اړينه بريښېده چې د ګوند کړنلاره هم جوړه شي . « لکه څرنګه چې ګوند قانوناً نه وو ثبت شوى او په رسميت نه وو پيژندل شوى ، کړنلاره يې د ګوند په نامه نشواى خپرولاى . لدې امله د قانوني ملحوظاتو له مخې پرېکړه وشوه چې د خلک دموکراتيک کړنلارې تر سرليک لاندې خپره شي. د کړنلارې مسوده د نورمحمد تره کي لخوا چمتو شوې وه . خو د هغې د کتنې او بشپړولو لپاره يو کميسيون وټاکل شو. د کميسيون غړي کارمل ، بدخشي، پنجشېري او ډاکتر شا ه ولي وو چې د تره کي تر مشرۍ لاندې يې کار کاوه.» ۷۹/ ۵۶- ۵۷

ګوند دا مهم سند د۱۹۶۶ کال د اپريل په يوولسمه (۱۳۴۵ کال حمل ۲۲) د خپل نشراتي ارګان (خلق) په لومړۍ او دويمه ګڼه کې په شلو زرو نسخو کې په پښتو او دري ژبو خپور او هغه يې د هيواد په سترو ښارونو کې توزيع کړ. په دومره لوړه کچه د خلق د جريدې سره د روڼ اندو ليوالتيا د دې واقعيت څرګندوى وه چې د ګوند په کړنلاره کې د افغانستان د ټولنيز- اقتصادي وضعيت رښتينى انځور يا ځمکني واقعيتونه کارېل شوي وو او سربېره پردې په هغو کې نوي اصطلاحات او مفاهيم روڼ اندو ته په زړه پورې وو. د دې واقعيت څخه د ګوند مخالفين هم سترګې نه پټوي او پدې اړه يو د هغو څخه ليکي: « په داسې يوه هيواد کې چې څه نا څه ۹۰ فيصده وګړي يې بېسواده ول او په کابل کې چې هلته څه د باندې څلوېښت ورځپاڼې ، اوونيزې او مياشتنۍ خپرونې د۱۹۶۴ راهيسې راوتلې وې ، نومونړۍ شمير خورا غټ وو. (خلق) سپينې خبرې کولې او په څرګنده يې د طبقاتي مبارزې او د (افغانستان د مظلوم ولس د ځوريدنو) په هکله ليکنې کولې. علاوتاً خلق څرګندوله چې د معاصرې زمانې اصلي مسئله او په نړيواله کچه د طبقاتي مبارزې هسته ، چې د اکتوبر ستر سوسيالستي انقلاب سره را پيليږي د نړيوال سوسياليسم او نړيوالې پانګوالى تر منځ مبارزه ده. » ۳ /۲۳۰ د خلق جريدې خپرونو سلطنت او واکمني را وپارول او د ګوند مشر تره کی صدراعظم ميوندوال ور وغوښت او ورته ويلي يې وو چې په خپل اخبار کې مو ابلاغيه خپره کړئ چې د جريدې ليکنې ملي ضد دي لدې امله دا جريده خپلې خپرونې دروي. دا موضوع په مرکزی کميټه کې طرحه شوه او پرېکړه وشوه چې دا ډول ابلاغيه نه خپروو او حکومت دې د قانون له مخې عمل وکړي.

امريکايي افغانستان پيژندونکی لويي دوپري چې هغه مهال په کابل کې ژوند کاوه وايي: « واکمنى د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د نشراتي ارګان (خلق) خپرونې اسلامي ضد، اساسي قانون ضد او سلطنت ضد » وګڼلې او شپږمه ګڼه يې له چاپ وروسته بيله دې چې توزيع شی توقيف کړله او وروسته يې جريدې ته د خپرونو اجازه ور نکړه. د خلق د جريدې د درولو وړانديز په مشرانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرګه کې سناتور محمد هاشم مجددي کړی وو. پدې ډول د مجددي د څواکمني کورنۍ د ارادې له مخې چې د هېواد د پاچاهانو د لېږې کولو او کېنولو او د جهاد د فتواوو ورکولو واک یې ترلاسه کړی وو د خلق جریده هم تعطیل شوله. په شپږمه، وروستۍ ګڼه کې د سعدي یو شعر چې په لاندې بیت پای ته رسېدلی وو خپور شوی وو چې ښایي د دې جریدې په توقیف او تعطیل کې همدې شعر هم رول لوبولی وي څکه د سپین پوښو خو په عمل کې د تور طینتو روحانیونو ، پیرانو او حضرتانو اصلي څېره یې بربنډوله .

عبادت بجز خدمت خلق نیست		به تسبیح و سجاده و دلق نیست

د حکومت له لوري د خلق د جریدې او د خپرونو د منځپانګې د ارزښت د ټیټولو په وړاندې بل تدبیر دا وو چې همماله د مردم په نامه یوې جریدې خپروني پیل کړې چې لیکني یې د خلق جریدې د خپرونو خلاف وې. د خلق د جریدې د تعطیل وروسته د ګوند د مشر سرېږه خلقي مشرتابه خپل کدرونه (زېری ، میثاق ، محمد ظاهرافق او ظریف) د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته واستول چې د خلق او یا په بل نامه د واکمنۍ څخه د جریدې اجازه ترلاسه کړي خو د تره کي تر مشرۍ لاندې سیاسي خوځښت ته هیڅکله د جرېدې د خپرولو جواز ورنکړل شو. تردې چې د جرېدې د جواز د ترلاسه کولو له امله د خلقیانو د مرکزي کمېټې غړی زېری د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې د کوم رییس له لوري ډبول شوی هم وو. د جریدې د جواز د ترلاسه کولو په اړه میثاق لیکي: « یو ځل زه عبدالکریم میثاق مؤظف شوم چې د یوې جریدې غوښتنه وکړم ، هغه مهال سردار انس د اطلاعاتو او کلتور وزیر وو. را ته و یې ویل شپږ سوه ځله در څخه آزموینه اخلم خو د اخبار اجازه نه درکوم. ما ته خندا راغله او په څواب کې مې ورته وویل. پداسې حال کې چې د اخبار اجازه نه راکوئ نو آزموینې ته څه اړتیا ده؟ هغه وویل تاسې ته مو یو اخبار درکړی دی چې نوم یې پرچم دی، لاړشئ د هغه شاوخوا را ټول شئ. » ۷۹ / ۷۶ د وزیر له خبرې څخه معلومېږي چې هغه غوښتل خلقیان د کارمل ترمشرۍ لاندې مبارزه وکړي.

هغه مهال خلقي اړخ خپلې اعلامیې د نورو رسنیو لکه پیام وجدان ، افغان ملت، ترجمان او روزګار له لارې خپرولې. خو کله چې کارمل او پلویان یې له ګوند څخه ووتل او خپل سازمان یې جوړ کړ په کال ۱۹۶۸ کې حکومت هغوی ته د پرچم په نامه د یوې جریدې د خپرولو جواز ورکړ. حقشناس د پرچم د جرېدې په اړه لیکي :« د۱۳۴۶ کال په کب کې صدراعظم نوراحمد اعتمادي د محمد داود د توصیې پر بنسټ او د پاچا په موافقه د پرچم په نامه ببرک ته د اخبار اجازه ورکړه.» څیني لا دا هم وایي چې د پرچم د جریدې لګښت هم محمد داود ورکاوه. پرچم د دوو کلونو په ترڅ کې ۹۹ ګڼې خپرې کړې. کله چې د پرچم په فوق العاده ګڼه کې د شوروي روسیې بنسټ اېښودونکي لینن د سلمې کلیزې په مناسبت په دري ژبه د (لینن د خاورې) او د (ژوند ښونکي انقلاب) د ویاړنې اړوند یو شعر چې په لاندې بیتونو پای ته رسېدلی وو خپور شو د هېواد د ملایانو، طالبانو او د ملي شورا د استازو د سخت غبرګون سره مخامخ شو.

برای این دست آورد های بیمانند
ما به آن حزب پیشقدم درود میفرستیم
و به مردم قهرمان
ما به آن پیشوای بزرگ درود میفرستیم
به لینن بزرگ.

ژباړه:

د دغو بیساره لاسته راوړنو لپاره
موږ هغه مخکښ ګوند ته درود استوو
او اتلو خلکو ته
موږ هغه ستر لارښود ته درود استوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر لینین ته .

د پرچم په جریده کې د پورتني شعر د خپریدو په ورځ د اطلاعاتو او کلتور وزارت مخې ته ملایانو او طالبانو اعتراضیه غونډه وکړه او وروسته تر دې د هیواد له گوټ گوټ نه کابل ته د ملایانو د راتلو لړۍ پیل شوه. ملایانو د پل خشتي په جومات کې سنګر ونیو، شپې او ورځې یې په جومات کې تیرولې او د جومات له منبر نه د کینن لاسو او شوروي اتحاد پر ضد ویناوې کولې. سلیمان لایق چې هغه مهال د پرچم د جریدې د امتیاز خاوند او مسؤل مدیر وو لیکي: « نوموړی شعر د ده پرته د پرچم د جریدې د تحریر د هیأت ټولو غړو(کارمل، خیبر، کشتمند، نور احمد نور، دکتورس اناهیتا او بارق شفیعي) د هوکړې له مخې خپور شو او اضافه کوي چې ملایان د قرآن کریم د دې آیت « ان الله و ملایکه یصلون علی النبی یا ایهاالذین آمنو صلوا علیه و سلموا تسلیما» چې معنی یې«خدای او ملایکې یې پر نبي باندې "درود" وایي. ای مومنانو تاسو هم پرهغه باندې "درود" ووایاست ډېره لګوي. ملایانو "درود" ویل صرف د اسلام پر پیغمبر پورې محدودوي او پرغیر مسلمان باندې د "درود" ویل حرام او له اسلام نه لرې بولي .» ۴۳ /۱۲۸ لایق د جریدې د مسؤل مدیر په توګه له هرچا څخه زیات مسؤلیت درلود د دې راپاروونکي شعر د نه خپرولو مخه ونیسي. پدې کار کې د پاتې راتلو له امله د داسې یوه ګوند څخه باید وتلی وای چې د خپلو خلکو عقیدتي باورونو ته سپکاوی کوي او سربېره پردې د هېواد د مترقي غورځنګ د بدنامی سبب هم کیږي . د دې شعر د خپرولو پایله دا شوله چې د هیواد دودیزه روحانیون او بنسټپال اسلامپال ګډه ژبه سره ومومي او د یوه منبر څخه د هېواد د مترقي غورځنګ ، پرچمیانو او شوروي اتحاد ضد کمپاین وکړي.د پرچم په جریده کې د دا ډول راپاروونکي شعر خپرولو د پرچم اړخ اعتبار ته سخت زیان ورساوه . پرهغوی یې د شوروي د عمالو تور یقیني کړ. د ملایانو د دې اعتراضونو پایله دا هم شوه چې حکومت اړ شي د پرچم خپروني و دروي.

سره لدې د ګوند د دواړو نشراتي ارګانونو(خلق او پرچم) خپرونو او اعلامیو د باسواده قشر په ویښتیا کې رغنده رول لوبولی دی او خپروني یې د افغانستان د وروسته پاتې والي په لاملونو، د حکومتونو په نه وړتیا ، د خلکو د ستونزو بربنډول ، د مخ په ودې هېوادونو په وړاندې د امپریالیستي بلاک د سیاستونو په افشا او د شوروي اتحاد د ټګلارو او سیاستونو په ملاتړ څرخیدلې. د ساري په ډول په ویتنام کې یې د امریکایي اشغالګرو جنایتونه غندل او د فلسطینیانو د داعیې څخه ملاتړ کړی دی .خو کله چې په ۱۹۶۸ کې شوروي لښکر په چکوسلواکیا تیری وکړ د پرچم جریدې دا تېری تائید او هغه یې د شوروي اتحاد له لوري انټرناسیونالستي دنده وګڼله. د شوروي له لوري پر چکوسلواکیا د یرغل په اړه خلقي اړخ کوم غبرګون ونښود. د خلق او پرچم په جریدو کې د لومړي ځل لپاره نوي ادبیات او سیاسي اصطلاحات او د واکمنۍ څخه جوړوونکي غوښتني ، وړاندیزونه ، نیوکې او اعتراضونه تر سترګو کیدل او د بیان د آزادۍ په لور یو پرمختلونکی خوځښت وو. ګوند نه یوازې د خپلو نشراتي ارګانونو له لارې د خپلو غړو او ولس د ذهنونو د روښانولو او د هغوی د سیاسي شعور او پوهې د لوړولو لپاره اړین ګامونه اوچت کړل بلکې د تبلیغي پاڼو او اعلامیو د خپرولو سربېره یې یو لړ علمي ، سیاسي او ادبي آثار ولیکل او یا وژباړل. پدې ارزښتمن کار کې د پرچم په پرتله د خلقیانو او د دې ګوند د نورو کدرونو په پرتله د تره کي ونډه د پام وړ ده.

ب- د پارلماني مبارزې په ډګر کې

د ا، خ، د، ګ په ټګلاره کې په سیاسي مبارزه او په هغو کې په پارلماني ټاکنو کې په برخه اخیستني ټینګار شوی وو.په پارلماني ټاکنو کې یې د ګډون موخه دا وه چې ګوندیان د پارلماني مبارزو سره آشنا شي او سربیره پردې په ټاکنیز کمپاین کې د خپل ګوند نږدې او لېرې اهداف ، د واکمنیو ناخوالي او د هیواد د وروسته پاتې والي لاملونه ټولنې ته ورسوي. په ټاکنو کې د بري له امله د هیواد په لوړتقنیني ارګان کې د داسې قوانینو په تصویب ټینګار وکړي چې د قانون واکمني،اقتصادي پرمختیا او د دموکراسۍ ودې ته ګټور تمام شي. له همدې کبله وو چې ګوند د خپل جوړښت په لومړي کال (۱۹۶۵) کې څوارلس تنه د ولسي جرګې دوولسمې دورې ټاکنیزو سیالیو ته د مختلفو ولایتونو څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوماندانو په توګه ور وپيژندل چې دريو تنو ببرک کارمل، نوراحمدنوراو اناهيتا راتبزاد ولسي جرګې ته لار پيدا کړه. په ديارلسمې دوره کې يوازې دوو تنو کارمل او امين وکولای شول په پارلمان کې د ګوند د استازو په توګه د خپلو اړونده سازمانونو د استازيتوب جوګه شي. ګوند دواړو دورو ته په ټاکنيزو کمپاينونو او همداراز په ولسي جرګه کې د خپلو استازو له لارې د خلکو د ويښتيا او د ګوند د سياسي هدفونو د تبليغ لپاره ګټه پورته کړله. ولسي جرګې ته په ټاکنو کې ګوندي کانديدانو لسګونه ميټينګونه جوړکړل او په هغو کې يې خپلې تګلارې پرګنو ته ورسولې او خلک يې سياسي مبارزې ته وهڅول. د دستګير پنجشيري په وينا د ملي شورا دوولسمې دورې په تاکنيز کمپاين کې« د واحد ګوند په نوښت يوازې د کابل په ښار کې څلويښت ميټينګه جوړ شول او د پنځوسو زرو شا اوخوا کسانو پکې ګډون وکړ.» ۲/ ۱۶۶ هغه مهال ګوند د هېواد په يو شميراداري واحدونو کې په ټاکنو کې په حکومتي چارواکو د درغليو تورونه ولګول چې حکومت د ګوندي کانديدانو د بري مخه ونيوله. سربيره پردې ديارلسمې دورې ته څو تنه ګوندي کانديدان او د هغوی د ټاکنيزکمپاين ملګري لکه (صالح محمد زيری، دستګيرپنجشيری، عبدالکريم زرغون ، عبدالخالق ،عبدالهادي کريم، فدامحمد خواريکښ، قادربهيار او اکرم کارګر) توقيف او زنداني شول.

په ولسي جرګه کې د ګوند استازو په دولتي دستګاه کې د اداري او مالي فساد په وړاندې په مبارزې، په هيواد کې د قانون د واکمنۍ د ټينګښت ، د مطبوعاتو د آزادۍ ، د اساسي قانون د دموکراتيکو ارزښتونو او د پرګنو د حقوقو په دفاع کې و دريدل . د کارګرو، بزګرو، کسبګرو، کوچيانو، زده کوونکو او محصلينو او د ټولنې د نورو زيارکښو قشرونو د اقتصادي او صنفي غوښتنو څخه ملاتړ وښود .د پښتنو او بلوڅو د حق خود اراديت په موضع کې ولاړ وو او په نړيواله کچه يې د امپرياليسم او ښکيلاک خلاف د نړۍ د ملي آزادي بښونکو غورځنګونو او په ځانګړې توګه د صهيونيزم په وړاندې د عربو او فلسطينيانو او د امريکې خلاف د ويتنام د خلکو د عادلانه مبارزو څخه ملاتړ کړی دی. په ډيرو موارد‌و کې په ولسي جرګه کې د ګوند د استازو دريځ په ټولنه کې د هغه د اعتبار د لوړو لپاره ګټورې پايلې لرلې. خو د کارمل ځينې ويناوې چې معمولاً د شوروي اتحاد له سياستونو څخه په بشپړ ملاتړ څرخيدلې د ګوند او په تېره د پرچم ملي دريځ ته زيان ورساوه . د بېلګې په توګه په ولسي جرګه کې يوه استازي د کارمل د وينا په اړه ويلي وو:« هيله کوم چې ببرک کارمل شوروي اتحاد ته د بې کچې ښه نيت په ښودلو سره د افغانستان شورا او د افغانستان بهرني سياست ته درناوی وکړي. » ۳۲/ ۱۲۶ په ولسي جرګه کې د کارمل دې ډول وينااو ځينو استازو ته پلمه ورکړه چې په شورا کې د ګوند پر استازو بريد وکړي د کارمل پښتۍ ورماتې او نور احمدنور په ککرۍ کې ژوره ضربه ووينې.

ج – په واټونو کې را څرګندېدل

په دموکراتيکو ټولنو کې سياسي او ټولنيز سازمانونه او حتي حقوقي شخصيتونه د غونډو په جوړولو، د تبليغاتي پلاکاتونو په پورته کولو او لاريونو او وينااوو کولو سره خپلې او د ټولنې د ځانګړې طبقې سياسي او صنفي غوښتنې مطرح کړي او يا د واکمنۍ د تګلارو او پريکړو سره خپل مخالفت او يا موافقت څرګند کړي.د ا، خ ، د ، ګ د دموکراسۍ په لسيزه کې په پلازمېينه او په ځېنو ولايتونو کې د کارګرو،بزګرو، محصلانو، زده کوونکو او نورو صنفي قشرونو او همداراز د پښتنو او بلوڅو د حقوقو نه د دفاع په موخه سلګونه مظاهرې او لاريونونه تنظيم کړل. د دې غونډو او لاريونونو په ترڅ کې يې خپل سياسي ، اقتصادي ، ټولنيز او فرهنګي اهداف بيانول. هغه مهال د پرله پسې لاريونونو څپې د۱۳۴۴ کال د لړم(عقرب) د دريمې څخه پيل شوې. د دموکراسۍ په لسيزه کې د ګوند دواړو اړخونو معمولاً هر کال د لړم دريمه ، د مې لومړۍ نېټه (د کارګرانو د پيوستون نړيواله ورځ) او د وږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهمه (د پښتونستان ورځ) نمانځله . يو په زړه پورې لاريون د کارګرو د نړيوالې ورځې په مناسبت خلقيانو د ۱۳۴۸ کال د ثور په مياشت کې تنظيم کړی وو چې د ډول(دهل) او اتڼ سره د ميرويس ميدان (کوټه سنګي) ځخه پيل او د زرنګار تر پارک پورې ترسره شو . کله چې خلقيان د زرنګار پارک ته چې د مظاهرو په مرکز اوښتی وو را ورسېدل ، ټول سياسي سازمانونه تر اغېز لاندې راغلل دا مهال د خلقيانو يو کدر ستېژ ته وخوت او په مکروفون کې يې وويل :« دلته راشئ چې تاسو ته سياسي خبرې وکړو. هلته څه کوئ. تره کيان ډول وهي او ببرکيان ګډيږي. »۷۹/ ۸۴ پورتنۍ خبره د خلقيانو او پرچميانو دښمني هم ښيي . همدا رنګه يې په کارخانو کې د کارګرو د صنفي غوښتنو او د کار د شرايطو ښه والي په موخه مظاهرې سمبالولې. د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند له لورې د لاريونونو او مظاهرو تنظيمول او يا د هيواد د ښارونو په واټونو او کارخانو کې راڅرګنديدل ، ګوند او ولس ته د هرسياسي عمل په شان هم مثبتې او هم منفي پايلې لرلې. مثبتې پايلې يې ګوند ته دا وې چې په ټولنه کې خپل شتون تثبيت، خپل سياستونه اوهدفونه، د هيواد د وروسته پاتې توب لاملونه وګړو ته ورسوي او هغوی فعالې سياسي مبارزې ته وهڅوي او يا يې خپلو ليکو ته ورجذب کړي. په کارخانو کې د کارګرو په ګټه يو لړ سمونونه رامنځته کړي. په واټونو او کارخانو کې د نوموړي ګوند او نورو سازمانونو را څرګنديدل د خلکو د ذهنونو په روښانولو او ويښولو کې د سترګو وړ اغيز پريښود. منفي پايلې يې دا شوې چې په پوهنيزو بنستونو خاصتاً کابل پوهنتون او پوليتخنيک کې د پرله پسې مظاهرو او لاريونونو دوام د ښوونې بهير ته زيان ورسوي. د دې مظاهرو اوغونډو بل منفي اړخ دا وو چې اکثراً په هغو کې د دې پرځای چې د حکومت تګلارې او کړه وړه انتقاد شي ، ناکامۍ يې په ګوته او په ادارو کې د فساد د بربنډولو لپاره ګټه پورته شي ،خلک د سياسي سوله ئيزو مبارزو په فرهنګ سمبال کړي بلکې د وخت د سياسي سازمانو او په هغو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ په نانډريو او د يوبل په پټه د تورونو او تومتونو په لګولو تيريدلې . سليمان لايق « زما د خاطراتو» په پنځه ويشتم ټوک کې د خلقيانو او پرچميانو له لوري يو بل په پټه د دښمنانه تبليغاتو او تورونو په اړه راوړي: « په نورمحمد تره کي پسې ويل کېدل چې دی د سي آی اې جاسوس دی ، دی پښتون فيودال دی ، دی د مجيد زابلي نوکر و، ده په انحصاراتو کې د شکرې او پترولو غلا کړې ده ، دی سياسي سواد نه لري، دی د قبيلې پديده ده او داسې نورتورونه . متقابلاً په کارمل او د ده په ملګرو پسې ويل کېدل : دی د دربار جاسوس دی ، دوی اشراف زاده ګان دي ، جنرال زاده ګان دي ، زبېښونکي دي ، دوی د شتمنيو خاوندان او عياشان ، فحاشان او د حکومتو سره په سازش او جاسوسۍ کې دي او نور.» خو کله چې په خپله د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند واک ترلاسه کړ د مظاهرو ،لاريونو او خپلواکو رسنيو فعاليت ته اجازه ورنکړه لکه څرنګه چې داودخان هم اجازه نه وه ورکړې .

په ګوند کې د انشعاب لاملونه

په سياسي ګوندونو کې د اختلافونو شتون يوه معمولي خبره ده خو دا اختلافونه تل ګوندونه له انشعابونو سره نه مخامخ کوي .معمولاً په سياسي ګوندونو او تلوالو کې هغه وخت انشعابونه راځي چې په نوموړو سياسي خوځښتونو کې په ستراتژيکي ، ايدئولوژيکي او سياسي تګلارو کې اختلافونه پيدا شي. يا دا چې د زماني په يوه ځانګړي پړاو کې په ملي او نړيواله کچه بنسټيز بدلونونه راشي چې نوموړي سياسي بنسټونه اړ شي په خپلو تګلارو او د مبارزې د مخفي اوعلني بڼو په مخته وړلو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نویو حالاتو سره د بدلون اړتیا ولیدل شي او پدې هکله په سیاسي او ټولنیزو بنسټونو کې د نظر یووالی رانشي. یا دا چې په ټاکنو او یا وسلواله مبارزه کې د ماتې له امله ګوندونه او تلوالې له کورنې کړکیچ سره مخامخ شي . تردې دمه پدې اړه د ا، خ ، د ، ګ د مشرانو، کدرونو او څیړونکو په لیکنو کې په ګوند کې د ستراتیژیکي او ایدیالوژیکي اختلافونو په اړه څه ندي ویل شوي. البته د ګوند ځېنو مشرانو او کدرونو پدې هکله وروسته پاتې توب، ځانغوښتنې ، ډله بندیو، فرکسیونبازیو، د روڼ اندو خرده بورژوازي ځانګړتیاوو،د تجربې نشتون ، سلیقوي توپیرونو، سیمه ییزو،قومي ، سکتاریستي او شوونیستي تمایلاتو او د تئوری او پراتیک کمزورتیا وو ته ګوتې نیولې دي. پدې کې شک نشته چې نوموړو مواردو په ګوند کې کورنیو ستونزو، اختلافونو او ښایي د انشعاب په رامنځته راتګ کې رول لوبولی وي خو پدې اړه مشخص بحث نه دی شوی . د بېلګې په توګه کله چې ویل کېږي سیمه ییزو، قومي او سکتاریستي تمایلاتو انشعاب ته لمن ووهله وویل شي چې چا یا کومې ډلې دا تمایلات لرل او یا یې څه غوښتل . په خلقیانو کې د کارمل د ډلې د تګ وروسته د امین او بدخشي د قومي تمایلاتو له کبله دواړو ته ګوندي سزا ورکړل شوه . خو کارمل او همفکرانو یې چې له ګوند څخه ولاړل د خپل تګ یا انشعاب د لاملونو په اړه څه ندي ویلي . د انشعاب په اړه د دې ګوند مشرانو د پخوا په شان د ځان یا خپلو همفکرانو د سلامت ښودلو په موخه یا د یوې قطبي نړۍ ننني مسلط ذهنیت ته په کتو سره واقعیتونه تحریفوي یا نیمګړي او ناسم معلوماتونه وړاندې کوي.ښه بیلګه یې د کشتمند څرګندونې دي چې د افغانستان د خلق دموکراتیک واحد ګوند او د پرچم د فرکسیون د پروني دریځ سره په څرګند ټکرکې دي.

هغه د خپل (یادداشتهای سیاسي و رویدادهای تاریخی) نومې کتاب په ۱۷۰ مخ کې لیکي: « د ګوند د جوړیدو له پیله د نورمحمدتره کي او ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې د (ا ، خ ، د ، ګ) د دواړو اړخونو ترمنځ جدي سیاسي او ایدئولوژیکي اختلافونو شتون درلود. د تره کي اړخ د یوه سره مارکسیستي-لیننستي ګوند طرفدار وو چې د نړۍ د وروڼو کمونستي او کارګري ګوندونو په کتار کې په رسمیت وپیژندل شي. خو د کارمل اړخ د یوه مترقي دموکراتیګ ګوند چې د یوې پراخې دموکراتیکې جبهې په جوړولو سره د ملي دموکراسۍ د حکومت له لارې سوسیالیسم د غایي او لېرې هدف ته د رسیدو لپاره مبارزه وکړي طرفداري کوله.که څه هم د کارمل طرحه د ځینوچپو اصطلاحاتو په منلو سره ومنل شوه خو اساسي اختلافونه په خپل حال پاتې شول. » که د کشتمند له څرګندونو سره همغږي شو ګڼ شمېر پوښتنې پیدا کیږي لکه ولې کارمل د مارکسیست- لیننست تره کي سره ګډ ګوند جوړ کړ؟ ولې هغه څلور کسیزه کمیسیون(کارمل ، کشتمند،پنجشیری ، شاه ولي) چې د تره کي له لوري د چمتو شوې کړنلارې په مسودې کار کاوه هغه ومنله چې دریو تنو کارمل ، کشتمند او پنجشیري چې واحد لیدلوری یې هم درلود داسې کړنلاره چې ورسره همغږي نه وو جوړه او د مرکزي کمیټې په غونډه کې د رایو په اتفاق تصویب کړله ؟ کله چې کړنلاره په مرکزي کمیټه کې منل شوې وه نو بیا د کومو اساسي اختلافونو یادونه کیږي؟ وروستی دا چې ولې کارمل او د هغه پلویانو د انشعاب وروسته د ګوند په کړنلاره کې بدلونونه رانه وړل ؟ ټولو ته څرګنده ده چې د ګوند دواړو اړخونو د ګوند تر دوهمې کنګرې پورې د واحد ګوند د مرکزي کمیټې له لوري د تصویب شوې کړنلارې د پلې کولو لپاره مبارزه کوله . د کارمل د واکمنۍ پرمهال چې کشتمند یکې دوهمه څیره وه د هغه مهال په دولتي رسنیو کې پدې اړه داسې راغلي دي: « د ایدئولوژیکي اړخه عملاً د دواړو خواوو ترمنځ اختلاف شتون نه درلود. د سیاسي مبارزې په پام کې نه نیولو سره د ګوند دواړو برخو د هغو موخو لپاره مبارزه کوله چې د ا، خ، د، ګ کنګرې او د ګوند مرامي پروګرام ټاکلي وې.» ۹۹/ ۳۹ بل دا چې د لس کلن انشعاب وروسته ولې کارمل او د هغه فرکسیون د تره کي تر مشرۍ لاندې د خلقي اړخ سره بیا یووالي ته غاړه کیښودله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه سره یې سیاسي او ایدیالوژیکي اختلافونه لرل.دا بیا ښیي چې د انشعاب او بیا یووالي لاملونه بل څه وو چې کشتمند نه غواړي هغه په ډاګه کړي. په هغه صورت کې د ګوند د جوړېدو، انشعاب او بیا یووالي په اړه د کارمل پټې نقشې او موخې بربنډېږي .

همدارنګه د ګوند بل بنسټ ایښودونکی پنجشیري د کشتمند په څېرنه غواړي چې د انشعاب په اړه حقایق وړاندې کړي. هغه د۱۹۶۷ کال د اپریل په میاشت کې د انشعاب پرمهال د کارمل مشرۍ ته غاړه کیښودله خو لږ موده وروسته د کارمل نه جلا ، لومړی یې مستقل سازمان(خلق کارګر) جوړ کړاو د ۹میاشتني فعالیت وروسته بېر ته له خلقیانو سره یوځای شو. هغه هم پخپل کتاب کې لاندې پوښتنو ته چې هغه ولې د ګوند په لومړي انشعاب کې د کارمل سره ولاړ ، ولې له کارمل نه جلا او بیا بیرته له خلقیانو سره یوځای شو حتی اشاره هم نده کړې. ده ته پکار وو چې لږترلږه یې د خپل دې لالهانده منډو ترړو او د کوځو او لارو د بدلولو په اړه رڼا اچولې وای. البته نور کدرونه لکه محمدطاهربدخشي ، محمدظاهر افق او امان الله استوار چې له خلقي اړخ نه جلا شول د ګوند په کړنلاره کې په ځینو تکتیکي او سیاسي مسئلو کې اختلافونه لرل خو د کارمل اړخ د (ا، خ ،د ، ګ) په نامه او د انشعاب نه مخکې د واحد ګوند د مرکزي کمیټې له لوري د تصویب شوې اساسنامې او کړنلارې د منلو او د هغو د پلې کولو په موخه خپل جلا سازمان جوړ او مبارزې ته ادامه ورکوله. د ګوند د اساسنامې او کړنلارې په اړه که هغه د افغانستان د ځمکنیو واقعیتونو سره برابرې وې یا نه مرکزي کمیټې د رایو په اتفاق تصویب کړې وې او د هغو د پلې کولو لپاره دواړو اړخونو ګډ او یا جلا جلا فعالیت درلود. عجیبه دا ده میثاق چې د ګوند د انشعاب وروسته د تره کي سره پاتې شو داسې یو کتاب لیکلی دی چې د هغه د مرګ وروسته خپور شو. هغه په انشعاب کې نبغ په نېغه تره کی نه ملامتوي خو د سیاست د الفبا سره آشنا لوستونکي پوهېږي چې پکې د انشعاب اصلي عامل تره کی ښودل شوی دی نه کارمل. پدې اړه بیا دا پوښتنه پیدا کېږي چې که په انشعاب کې د کارمل په پرتله تره کي منفي رول درلود نو ولې میثاق د تره کي سره پاتې شو، پرچمی نشو خو له مرګه وروسته پرچمی شو. د شته لاسوندونو او روایتونو پر بنسټ د (ا ، خ ، د ، ګ) د انشعاب لاملونه دا دي.

الف – تکتیکي او سلیقوي اختلافونه

د ګوند د بنسټ ایښودونکو مرکزي څېرو تره کي ،کارمل او بدخشي ګډ فکري اندونه لرل. خو تره کي او کارمل په ځینو تکتیکي مسآلو لکه د پښتونستان د مسئلې، د ګوند د مبارزې د بنې، ګوند ته د غړو د منلو او د هغوی ټولنیز دریځ ، د ګوندي فعالیت د څرنګوالي او د ګوند د نامه او بیرغ په هکله اختلاف درلود. په کنګره کې کارمل د ګوند له نامه او د بیرغ د رنګ په اړه د تره کي د نظرسره بشپړه همغږي وښودله. د پښتونستان مساله د تره کي له لوري داسې طرحه شوې وه چې هغه باید د ګوند په کړنلاره کې د افغانستان او پاکستان ترمنځ د اختلاف وړ یوې تاریخي - ملي ستونزې په توګه مطرح شي او د حل لار یې د پښتنو او بلوڅو د ارادې پر بنسټ لیدله. د کارمل او همدارنګه د غلام محی الدین زرملوال له انده د دې مسالې حل د حکومت دنده ده او اړینه نه بریښي چې هغه د ګوند په کړنلاره کې راوړل شي. خو وروسته ولیدل شول چې د پښتونستان د ستونزې حل د ګوند په اساسي کرښو کې ځانګړی ځای درلود او دې هم دا معنی لرله چې کارمل د تره کي له لیدلوري سره همغږي ښودلې ده. د ګوند د نامه په اړه تره کي د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند باندې ټینګاردرلود او کارمل بیا د نوي جوړیدونکي ګوند نوم د افغانستان د خلکو ګوند (حزب مردم افغانستان) غوښت. دا چې کارمل د حزب مردم افغانستان په نامه د ګوند د نامه غوښتونکی وو پدې دلیل د منلو وړ برېښي چې د پرچمیانو هغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخې چې ځانونه د کارمل د ليکې رښتيني پلويان شميري په کال ۲۰۱۲ کې د حزب مردم افغانستان په نامه سازمان جوړکړ. تره کي د ګوند په پټې او کارمل پرعلني مبارزې ټينګار درلود. تره کي د ګوند د غړو طبقاتي دريځ ته ارزښت قايل وو چې د خوارې او منځنۍ طبقې استازي ګوند ته و منل شي او کارمل د غړو طبقاتي او ټولنيز دريځ مهم نه ګڼلو .

ب- د ګوند د مشرۍ پرسر اختلاف

د کنګرې د جوړېدو په درشل کې د تره کي او کارمل رول او اعتبار ته په کتو سره دواړو د ګوند د مشرتابه شونتياوې لرلې . په کنګره کې تره کی د ګوند د مشرپه توګه غوره شو. خو څه موده وروسته د کارمل د پلويانو له لوري تبليغات کېدل چې تره کي کارمل ته رايه نه وه ورکړې ترڅو د کارمل په پرتله خپل محبوبيت او اعتبار ثابت کړي. پدې اړه کشتمند ليکي: « د کنګرې د پرانيستلو پر مهال د کنګرې غړو ته د کنګرې د لومړنيو سازمان ور کوونکو په توګه ور وپيژندل شول چې دوی دواړو د ګوند د مشرۍ لپاره مساوي او يو شان رول درلود...، کارمل په داوطلبانه توګه دا موقف نورمحمدتره کي ته پريښود.» ۳۹/ ۱۴۲ دا نو بيا د کشتمند خپل ذهني خيالات دي . پدې اړه مخکې ويل شوي وو هر چا چې زياتې رايې وړې وي هغه به د ګوند مشر وي. دا دموکراتيک او مناسب غوراوی هم وو. کله چې کشتمند د کارمل له لوري په داوطلبانه توګه تره کي ته د ګوند د مشرتابه د پريښودلو ادعا کوي دا ښيي چې په ګوند کې د انشعاب يو لامل خو اصلي لامل د ګوند د رهبرۍ پر سر وو. د کارمل د پلويانو د ادعا خلاف ځيني غلام محی الدين زرملوال او نور ميثاق يادوي چې کارمل ته ووټ نه وو اچولی .دا چې زرملوال يا ميثاق او د پرچميانو په ادعا تره کي کارمل ته رايه نه وه ورکړې د مسالې يو اړخ دی خو تره کی د ګوند د مشر په توګه و منل شو. که کارمل ته د هغه غوراوی د منلو وړ نه وو خپل اعتراض به يې کړی وو چې پدې غوراوي کې درغلي شوې ده . يو شوروي ژورنالست چې د کارمل او د (ا، خ، د،ګ) له ځينو مشرانو او همدا رنګه له شوروي ملکي او پوځي جګپوړو سره د ګوند او د افغانستان د سياسي او ټولنيزو بهيرونو په اړه مرکې کړي دي او د هغو پر بنسټ يې کتاب ليکلی دی د ګوند د جوړيدو په مهال د کارمل د خيالونو دا ډول انځورکاږي : « ببرک کارمل د زړه له تله هيله لرله چې د ګوند د ليډر په توګه وټاکل شي. خوهغه ښه پوهيده چې د تره کي په وړاندې چې د بډايې بيوګرافۍ څخه برخمن دی او د ميلادي (څلويښتمو) کلونو څخه د ويش ځلميانو په خوځښت کې شامل وو چانس يې کمرنګه دی.» ۶۳/ ۳۱ بارق شفيعي د انشعاب مسئلې ته داسې ګوته نيسي: « د پرچم جريده د خلق د جريدې ادامه ورکوونکې وه. پرچم د خلق سره هيڅ تضاد نه درلود او اصلاً د خلق او پرچم اختلاف يو ايدئولوژيک اختلاف نه وو، سياسي اختلاف نه وو او د هغوی اختلاف د رهبرۍ پرسر وو. د ګوند په کورني ژوند کې اختلاف چې تره کی يا کارمل؟ کوم يو د ګوند مشري ولري. » ۱۰۰ پدې هکله عبدالعلي ارغنداوي ورته نظر لري او ليکي : « اساسي اختلاف په ظاهره توګه په رهبرۍ وو، او په اصولو کې کوم اختلاف نه وو موجود. » ۱۰۱/ ۱۴۸ پدې هکله يو افغان ليکوال ليکي : « د ګوندي ماشين په د ننه کې کارمل هڅه کوله چې تره کي د ګوند د عمومي منشي له دريځه پسې واخلي خو کله چې پاته راغی نو استعفی يې وکړه. کارمليانو وروسته خپل ملاتړي ورسره واخيستل او خپل ځاني ګوند يې جوړ کړ.» ۳/ ۲۲۹ سليمان لايق د خپلو خاطراتو په پنځه ويشتم ټوک کې د آيا کارمل واقعا تروريست دی؟ سرليک لاندې برخه کې ليکي :« د انتخاباتو په نتيجه کې نورمحمد تره کی د عمومي منشي د مقام لپاره ۲۷ رايې او ببرک کارمل ۲۶ رايې وګټلې او په دې توګه نورمحمدتره کی د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوندعمومي منشي شو .ببرک کارمل له هماغه شيبې ، يعنې ۱۳۴۳ کال د جدې له يوولسمې نېټې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ګوند لومړنۍ کانګرې ګډون کونکو یو له بل د افغانستان له خلکو سره د وفادرۍ لوظ او لوړه کړې وه ، ببرک کارمل د تره کي پرضد او د ده د شخصیت د تخریب لپاره ملا وتړله ...، کارمل د مبارزې او شخړې په دوام کله چې پوه شو چې نورمحمد تره کی په آسانتیا له میدان څخه نشي ایستلای د خپلو روشنفکرانه هوسونو په څېو کې دې ته راغی چې نورمحمدتره کی په فزیکي لحاظ له میدان څخه وباسي،ځکه خو نوراحمدنور ، وکیل او محمود بریالي د مرکزي کمیټې له ملګرو سره په ډېر احتیاط او په غیر رسمي توګه کار پیل کړ...، نور احمدنور تر اوږدې مقدمې وروسته وویل مثلاً زموږ په ګوند کې د انشعاب د لرې کولو او د پرچمي – خلقي د وحدت د تامین لپاره ضروري ده نورمحمد تره کی له منځه لرې کړو.» د لایق دا خبره ښیي چې کارمل او تر هګرو ملګرو یې د تره کي د ترور هوډ هم درلود تر څو کارمل د ګوند مشرۍ ته ورسیږي.

د پورتنیوځرګندونو څخه دا پایله راوزي چې د ګوند د انشعاب اصلي لامل د رهبرۍ پر سر وو. تره کي د ګوند رهبرۍ ته رسیدلی وو خو کارمل د هغې څخه بې برخې وو نو هماغه دي چې کارمل هغې ته د رسیدو په موخه مبارزه پیلوي. په لومړیو کې د کارمل مبارزه پر دې راڅرخېده چې تره کی تجرید او بې اغېزې کړي او حتی له منځه یوسي خو کله چې پدې کار کې پاتې راغی د خپلو پلویانو سره د ګوند څخه ووت او د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه یې خپل سازمان جوړکړ چې په تولنه کې د پرچم په نامه وپیژندل شو.

ج- د ګوندیانو د ټولنیز دریځ توپیر

د شوروي اتحاد او د هغه سره جوخت د وارسا د تړون له ړنګېدو وروسته چې نور د طبقاتي مبارزې او د پرولتري انترناسیونالیسم شعارونو بازار نه درلود. لویدیځ د خپل پیاوړي تبلیغاتي ماشین او نورو شونتیاوو پر مټ په وروسته پاتې هیوادونو کې قومي ،ژبنیو او مذهبي مخامختیا او ټکرونو ته لمن وهل پیل کړل. افغانستان د چنګاښ د ۲۶ انقلاب وروسته د زبرځواکونو او ګاونډیانو د سیالیو او کشمکشونو په ډګر اوښتی وو. پدې زماني پړاو کې ستر ځواکونه او ګاونډیان په دې بریالي شوي دي چې په یو شمیر سیاستوالو او د نظراو قلم په خاوندانو پانګه واچوي . همدا ډله وګړي دي چې د روباتونو په څیر څه ډول یې چې کوک او چمتو کړي همغسې په خبرو او خوځښت راځي او د هیواد پیښو او قضایاوو، شته ستونزو او ناخوالو ته د قوم ، ژبې ،سیمې او مذهب له کړکۍ ګوري. پردې بنسټ دي چې دا ډله وګړي د (ا، خ ، د ، ګ) انشعاب ته قومي بڼه ورکړي. هغوی خپل دا ناسم حکمونه صادروي چې ګواکي د تره کي تر څنګ پښتانه او د کارمل سره غیر پښتانه ودریدل. پداسې حال کې چې هغه مهال د نوموړي ګوند په یوه اړخ کې هیڅا په بربنده توګه د قومي او ژبنیو تړاوونو خبره نه را پورته کوله . هغه مهال په ګوند کې واکمن ذهنیت دا وو چې د افغانستان د وروسته پاتې والي اصلي لامل طبقاتي ستم او د حل نسخه یې د تولید پر وسایلو د ډله ئیزحاکمیت ټینګښت ګانه. ښه بیلګه یې دا وه کله چې په خلقي اړخ کې محمد طاهربدخشي د ملي مسئلې د حل خبره ډېره زمزمه کوله او بیا یې خپله لار جلا او د(انتظار د محفل) په نامه یې خپل سازمان جوړ کړ سمدلاسه همدې د (ا ، خ ، د ،ګ) نوموړی سازمان د ستمیانو په نامه تبلیغ کړ او په همدې نامه په ټولنه کې وپیژندل شو . هغه ډله څیړونکي چې د ګوند انشعاب قومي تړاووړنه ګڼي د انشعاب پرمهال د دې ګوند د دواړو ډلو د مشرتابه لاندې قومي تړاو د هغوی د ادعا ناسموالی ښیي.

الف- د تره کي ترمشرۍ لاندې د خلقي اړخ د مشرتابه قومي تړاو.

۱-نورمحمدتره کی	د مرکزي کمیټې اصلي غړی	پښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-محمدطاهربدخشي	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۳-دکتورصالح محمدزيری	د مرکزي کميټې اصلي غړی	پښتون
۴-دکتور شاه ولي	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۵-عبدالکريم ميثاق	د م،ک علی البدل غړی	هزاره
۶-دکتورمحمدظاهرځدران	د م،ک علی البدل غړی	پښتون
۷-محمداسمعيل دانش	د م،ک علی البدل غړی	قزلباش
۸-حفيظ الله امين	د م، ک علی البدل غړی	پښتون
۹-محمدظاهرافق	د م،ک علی البدل غړی	پښتون
۱۰-دکتورعبدالمحمد درمانګر	د م،ک علی البدل غړی	پښتون

ب- د ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې د پرچمي اړخ د مشرتابه قومي تړاو.

۱-ببرک کارمل	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۲-غلام دستګيرپنجشيري	د مرکزي کميټې اصلي غړی	تاجک
۳-شهرالله شهپر	د مرکزي کميټې اصلي غړی	ازبک
۴-سلطانعلي کشتمند	د مرکزي کميټې اصلي غړی	هزاره
۵- نوراحمدنور	د مرکزي کميټې اصلي غړی	پښتون
۶ -عبدالوهاب صافي	د م، ک علی البدل غړی	پښتون
۷-عبدالحکيم شرعي جوزجاني	د م،ک علی البدل غړی	ازبک
۸- محمدحسن بارق شفيعي	د م،ک علی البدل غړی	تاجک
۹- غلام مجدد(سليمان لايق)	د م،ک علی البدل غړی	پښتون

پورتنی ترکيب ښيي چې په دواړو اړخونو کې د هيواد د سترو قومونو استازي ليدل کيږي . البته بله ډله ځيرونکي چې په ګوند کې د انشعاب لامل قومي تړاو ګڼي د قضاوت معيار يې په ګوند کې ځينې پيښې او پدې پيښو کې د نوموړي ګوند د ځينو مشرانو دريځونه دي. د ساري په توګه محمداکرام انديشمند د اسلامي جمعيت کدر پدې هکله داسې ليکي :« د افغانستان په خلق دموکراتيک ګوند کې د هغه د واکمنۍ په زمانه کې کودتا ګانې او حتی د مجاهدينو له تنظيمونو سره د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو په درشل کې جوړجاړی د قومي او قبيلوي تفکر ريښې لرلې. د۱۳۶۹ کال په کب کې د خلق له لوري د شهنوازتنې او ګلبدين حکمتيار کودتا ، بيا د ۱۳۷۱ کال په ثور کې د حکمتيار سره د اسلم وطنجار او رازمحمدپکتين ترمشرۍ لاندې د همدې اړخ ملتيا ، په همدې وخت کې د احمدشاه مسعود سره د پرچم د اړخ ملتيا او ګډون...، ريښه يې په دموکراتيک خلق کې قومي تمايلات دي. » ۸۷/ ۹۳- ۹۴ که چيرې د دې ادعا سره همغږي شو چې تنې او حکمتيار په ګډه د نجيب الله خلاف کودتا کوله دوی دری واړه پښتانه او د پښتنو د غلزيو په ځانګه پورې تړاو لري. دلته بيا قومي تړاو څه چې د قبيلوي تړاو خبره هم سمه نه ده. پر بله خوا پاکستان ته د تنې سره په تښتېدلو جنرالانو کې تاجک توکمه کسان او حتی يو بدخشۍ جمعيتی د کابل پوهنتون استاد هم وو. همدارنګه د پرچميانو او مسعود ترمنځ جوړجاړي کې د ناپښتنو پرچميانو سربيره پښتنو هم شتون درلود او په مخالفت کې يې غيرپښتانه پرچميان هم ودريدل. ځرګند ساری يې غيرپښتون غلام فاروق يعقوبي د امنيت وزير دی چې د خپل ژوند تر پايه د پښتون نجيب الله تر څنګ ولاړ وو او د نجيب الله سره د هغه درېدل د دې سبب شول چې د نجيب الله ِ مخالفين او په غالب ګومان پرچمي يارمحمد د مزدک ورور هغه ووژني . د مسعود سره جوړجاړی د ټولو ناپښتنو پرچميانو جوړجاړی نه بلکه د ړندو قومي متعصبوکارمليانو او مسعوديانو ترمنځ جوړجاړی وو. هغه پرچميانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مسعود سره جوړجاړی کړی وو ټول یې غیر پښتانه نه بلکې پښتانه هم یکې وو چې جنرال نور الحق علومي او جنرال عظیم زرمتي یې څرګند ساري دي. که چیرې د مسعود سره د غیرپښتني پرچمیانو یووالی ومنل شي دا بیا ښیي چې اسلامي جمعیت هم تاجکي تنظیم وو. پردې بنسټ ویلی شو چې د ګوند انشعاب د قومي او قبیلوي تړاو پر اساس نه بلکې د مشرتابه اوغړو د طبقاتي تړاوونو او ټولنیز دریځ پربنسټ صورت وموند. که چیرې د ا، خ ، د ،ګ د دوو سیالو اړخونو د مشرتابه او کدرونو طبقاتي تړاوونو ته وکتل شي د خلقي اړخ غوڅ اکثریت غړي د ټیټې طبقې او کلیوالي چاپېریال څخه سر راپورته کړی او د پرچم اړخ ډیری د ټولنې په شتمنو او ښاري چاپیریال پورې تړاو درلود. «پرچمیان ، د خپلو شعارونو سره سره د کارګرې طبقې څخه نه ول، حال دا چې د خلقیانو له منځه ډیر د کروند ګرو کورنیو څخه ول ،... پرچمیان د خپلې ښاري سابقې پر اساس ډیر لویدیځ ډوله ول، او ویل کیږي چې زیاتره وخت به یې ګوندي غونډې په ډیسکو ډانس سره پای ته رسولې. » ۳/ ۲۲۳ ، ۲۲۷ پداسې حال کې چې هغه مهال کلیوالي خوارو خلقیانو یوازې د ډیسکو او ډانس نوم اوریدلی وو او د هغوی یوازې ملي اتڼ زده وو. د خلق او پرچم طبقاتي او ټولنیز توپیر ته بهرنیو هم ګوته نیولې ده . « د هغوی ترمنځ د ټینګو شخړو علت اصلاً په مفکوره کې دومره نه وو، څومره چې په عنعنوي منابعو کې نغښتی وو. یعني توکمیز توپیرونه، ټولنیزتوپیرونه او د کابل او ولایتونو ترمنځ دوه اړخیزه تحمیلي اهانت او سپکاوی.» ۱۰۲ /۱۴۱ دوه شوروي جنرالان (ګوریلوف او مایوروف) چې لومړی یې د خلقیانو په واکمنۍ کې د دفاع وزیر سلاکار او دوهم یې د کارمل پوځي سلاکار دی ورته لیدلوری لري لومړی یې لیکي:«خلقیان عمدتاً د ټولنې له ټیټ قشر څخه راوتلي وو او پرچمیان بالعموم د متوسطې او لوړې بورژوازۍ او فیوډالي کړیو، یعني اساسي اختلاف طبقاتي توپیرونه دي .» دوهم یې پدې اند دی چې« پرچم د شتمنو افغانانو لکه منځنیو اوغټو ځمکوالو ، د روڼ اندو د سر سر کسانو او د لوړو ملکي او پوځي مامورینو استازي وو. په خلق کې نور ګرده پاتې کسان راټول شوي وو. » پدې هکله امریکایي څیړونکی سلیک اس هاریسون لیکي :« د دواړو اړخونو ترمنځ ایدئولوژیک اختلاف د ټولنیزو توپیرونو تر پوښ لاندې پټېده . زیاتره پرچمیانو د ښاري پورتنۍ طبقې څخه سر را پورته کړی وو او په فارسي ژبه یې خبرې کولې. ډیرو یې د واکمنو نخبه ګانو سره کورنۍ اړیکې لرلې ، خلقیانو په هغوی د (سلطنتي کمونست ګوند) ټاپه وهله. حتی د پرچمیانو پښتنو هم په دري ژبه خبرې کولې او د فرهنګي نظره یې د پښتنو د قبیلوي ژوند سره واټن نیولی وو. په مقابل کې خلقیان د پښتنو د مخ په ودې تحصیل کړې متوسطې طبقې د ټیټ قشر استازیتوب کاوه. » ۴۷/ ۱۸

د امریکایي څیړونکي په څرګندونو کې د خلقیانو او پرچمیانو د طبقاتي دریځ او ټولنیز ترکیب څرګند توپیر ترسترګو کیږي خو د هغه په ارزونه کې لکه د ډیرو نورو په شان دا تشه شتون لري چې د دواړو اړخونو ترکیب ته یې قومي بڼه هم ورکړې ده . د طبقاتي تړاو پرته ښایي د پاچا او سلطنتي کورنۍ سره د پرچم د مشرتابه اړیکو د ګوند په انشعاب کې هم خپل رول لوبولی وي. لکه څرنګه چې د حزب دموکراتیک نوین (شعله یانو) لومړی انشعاب هم د دربار سره د نوموړي سازمان د مشر اکرم یاري اړیکو رول درلود. د نوموړي سازمان د مشرتابه څخه انجینرعثمان د پس منظر په نامه یوه لیکنه کې « اکرم یاري پدې دلیل د انقلابي مبارزې صلاحیت نه لرونکی او ناوړه اعلان کړ چې هغه څه موده د ظاهرشاه په کورکې اوسیدلی وو.» ۱۰۳ د سلطنتي کورنۍ او یا دربار سره د کارمل د اړیکو په اړه ډېرې سیاسي ډلو او سیاستوالو څرګندونې کړې دي. پدې هکله صباح الدین کشککي لیکي :« په رښتیا سره کارمل همیشه پاچا لیده او دربار ته یې تګ او راتګ درلود. (پاچا دا موضوع دې لیکوال ته ویلې وه) همدارنګه ببرک کارمل په سلطنتي کورنۍ پورې تړلیو د واکمنې دستګاه د ځینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو سره نږدې اړیکې لرل.» ۳۲/ ۱۷۱ همدارنګه د پرچم د فرکسیون د رهبرۍ وتلې څیرې اناهیتا راتبزاد په سلطنتي کورنۍ کې لویه شوې وه ځکه چې د هغې مور د صدراعظم شاه محمودخان په کور کې کار کاوه. کله چې یو سیاسي ګوند د خپل هیواد وروسته پاتې والی په طبقاتي ستم کېویني بیله شکه په دې ګوند کې د ټیټي او محکومي طبقې د استازو سره دا پوښتنه پیدا کیږي چې څه ډول یو فیوډال ، پانګوال ، د سوکاله ژوند خاوند د خپلې طبقې په وړاندې دریږي. پداسې یوه ګوند کې دا طبقاتي او ټولنیز توپیر د دې لامل کیږي چې د دښمنو طبقو استازي په یوه سیاسي خوځښت کې ګډ فعالیت ونشي کړای. افرآسیاب خټک د پولې د هغې خوا سیاستوال د کارمل د کلیوالي ضد او پښتني ضد روحیې په هکله وایي: « دري ویونکي کابلیان لکه کارمل اکثرآ پښتو ژبو ته پیښې ګردي یا کلیوال پیښې لوښي ویل. » ۴۷ / ۲۰۱ په طبقاتي ټولنو کې دا ناشوني بریښي چې شتمن او بیوزلي ، بډای ښاري او خوار کلیوال دې په یوه دسترخوان سره کښیني او په یوه سیاسي غورځنګ کې چې دا سیاسي خوځښښت د طبقاتي مبارزې پر محور څرخیږي ګډه مبارزه او فعالیت وکړي. د (ا ، خ ، د ،ګ) د غړو د طبقاتي او ټولنیزو دریځونو توپیر چې د هغوی په ورځنیو کړووړو او راشه درشه کې لیدل کیده د دې سبب شو چې هغوی د خپل طبقاتي او ټولنیز دریځ، کلیوالي او ښاري تړاوونو له مخې سره جلا شي او په دوو ډلو چې شتمن او ښاریان په یوه ،خواران او کلیوال په بل سازمان کې سره راغونډ شي . که چیرې ګوند د طبقاتي مبارزې پر بنسټ خپله تګلاره نه وای غوره کړې ښایي په ګوند کې شته طبقاتي او ټولنیزو توپیرونو خپل منفي رول نه وای لوبولی. که څه هم هر سیاسي سازمان نه مذهبي سازمان د ټولنې د ځانګړو طبقو او قشرونو د ګټو مخکښ او مدافع ګڼل کیږي. د (ا، خ ، د، ګ) په نامه سازمان خو په واقعیت کې د دوو مختلفو ټولنیزو دریځونو او مخالفو دښمنو طبقو استازو د څه پاسه دوو کلونو وروسته د۱۹۶۷ کال د می په څلورمه خپلې لارې سره جلا کړې او په خپلو جلا جلا سازمانو کې یې خپلې مبارزې ته دوام ورکړ او د خلکو خبره « کبوتر با کبوتر و زاغ با زاغ یکجا کنند پرواز» له مخې هر څوک د خپل جنس له مخې په دوو ډلو وویشل شول او په افغانستان کې د بې طبقاتو ارماني ټولنې د جوړولو په لور والوتل.

د ــ په انشعاب کې د مسکو لاس

ټول دولتونه د نورو دولتونو سره د خپلو ملي ګټو پر بنسټ اړیکې پالي او ډیر لږ لیدل شوي دي چې ځواکمن دولتونه پدې اړیکو کې ربښتیني وي او د نورو په کورنیو چاروکې له لاسوهنو ډډه وکړي. شوروي اتحاد لدې څخه نشي مستثنی کیدای. شوروي اتحاد چې د ۱۹۱۹ کال راهیسې د افغانستان سره سیاسي، اقتصادي او کلتوري اړیکې لرلې او د وخت په تیریدو سره یې لمن پراخیده او ګڼ شمیر متخصصینو یې د هیواد په دولتي بنسټونو کې موجود وو. د دواړو دولتونو ترمنځ دې ډول اړیکو شوروي اتحاد ته د یوه زبرځواک په توګه دا امکانات ورکول چې یو شمیر افغان دولتي چارواکي او سیاستوال وپیري. په افغانستان کې د مسکو د سترګو وړ اغیز له کبله د امکان څخه لیرې نه ده چې د (ا، خ ، د ،ګ) په بنسټ اینودونکو کې مسکو داسې افراد لرل چې د شورویانو د لاربنوونو پربنسټ یې ګامونه اوچتول. د ګوند د بنسټ اینودو پرمهال کرملن ناستو دا خیال درلود چې دوی ته وفاداره او په دوی پورې تړلې څیره د ګوند مشري ترلاسه کړي چې د هغه په واسطه خپلې نقشې د دې ګوند له لارې پلې کړي. د دې ګوند د جوړیدو وروسته بهیر او د مسکو دریځ وښودل چې د ګوند په مشرۍ کې د تره کي په راڅرګندیدو سره کرملن نهیلی شو چې د دوی د پام وړ کس د ګوند په مشرتابه کې راڅرګند نشو نو پدې هڅه کې شو چې د خپلې دې باوري څیرې پواسطه پر ګوند انشعاب تحمیل کړي . پدې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک دموکراتیک ګوند ځیني کدرونه او په هغو کې میثاق د ګوند انشعاب ته هم لدې کړکې ګوري او لیکی:«کارمل لکه چې په خپله ارزونه او یا ښایي د نړیوالي سرچینې څخه په الهام سره دې پایلې ته رسېدلی وي ښه فرصت دی چې له تره کي جلا شي .» ۷۹/ ۶۹ په نړی کې د شوروي پلوه ګوندونو په اړه د مسکو د سیاست په هکله امریکایي شوروي پیژندونکی هنری براداشر لیکي :« د کی جی بی استازو نه یوازې په کمونست ګوندونو کې انشعابونه تشویق کړي بلکې د هغو الهام ورکوونکي هم وو ترڅو پدې ډول د هرې ډلې څخه د مسکو د موخو لپاره ګټه پورته کړي.» ۵۲ / ۱۰۴ که چېرې شوروي اتحاد پر افغانستان یرغل نه وای کړی یو شمېر څېړونکو او همدا رنګه خلقیانو به د براداشر پورتنۍ څرګندوني بابیزه ګڼلې وای چې څرنګه به مسکو د (ا، خ،د، ګ) چې د شوروي اتحاد دوست ګوند وو هغه توټې کړي. شورویانو د خپل څه کم لس کلن اشغال پر مهال بیا هم هڅه ونکړه چې د خلقیانو او پرچمیانو ترمنځ ارګانیک یووالی ټینګ شي بلکې د دواړو اړخونو څخه یې ګټه پورته کوله خو هڅې یې د پرچم د ډلې په پیاوړتیا او د خلقیانو په کمزورتیا څرخېدلې. لامل یې دا وو چې خلقیان یې د ناسیونالستانو او پرچمیان یې د انترناسیونالستانو په نامه پېژندل. لیکوال ته یوه خلقي پوځي چې د محمدداود د واکمنی پرمهال په نوي دهلي کې زده کړې کولې ویلي دي. یوه ورځ په یوه کافي کې چې هلته به د ایران د تودې ګوند غړي راټولېدل مجلس درلود او ما هم د خپل خلقي توب خبره ورته وکړله . توده یانو وویل چې خلقیان ناسیونالستان دي او هغوی انقلابیون نه دي بلکې پرچمیان په افغانستان کې اصلي انقلابیون دي. پدې اړه محمدالله صافی خلقي کدر وایي: « په پولېتخنیک کې د زده کړو پر مهال می د خپل شوروي استاد څخه د یوه روسي کتاب غوښتنه وکړه. هغه راڅخه پوښتنه وکړه چې ته د کومې سیاسي ډلې سره تړاو لرې او مشر یې څوک دی. ما ورته وویل چې خلقي یم او مشر مو نورمحمد تره کی دی. څو ورځې وروسته استاد را ته وویل چې تاسو انقلابیون نه بلکې ناسیونالستان یئ. څرنګه چې زه کمونست نه یم دا کتاب نشم پیدا کولی.کله چې زه د لوړو زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته ولاړم همدا استاد زما رهنما وو او سربېره پردې د انستېتوت د ګوندي کمېټې منشي هم وو. ما ترې وپوښتل تاسې په افغانستان کې ویل چې کمونست نه یې خو اوس وینم چې د ګوندي کمېټې منشي یې. استاد وویل چې په افغانستان کې د کی جی بی د غړو پرته نورو شورویانو اجازه نلرله چې د افغانانو سره اړیکې ټینګې کړي.» همدا لامل وو چې مسکو نه غوښتل چې د ناسیونالست تره کي ترمشرۍ لاندې ګوند پیاوړی شي او د کارمل پواسطه یې پرې انشعاب تحمیل کړ.

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند چې هغه مهال د افغانستان د خلکو د دموکراتیکي ټولنې په نامه یادیده د۱۹۶۷ کال د مې په میاشت کې په دوو ډلو پرته لدې چې د ټولنې د رهبرۍ (مرکزی کمیټې) په غونډه کې پرې بحث وشي او یا کومه اعلامیه یا ابلاغیه خپره شي د نورمحمدتره کي او ببرک کارمل ترمشرۍ لاندې په دوو برخو وویشل شو او د افغانستان د دموکراتیکې ټولنې په نامه یې جلا سازماني او سیاسي مبارزې ته ادامه ورکړه. دا چې دا ټولنه په دوو برخو وویشل شوه هغه وخت عملي جامه واغوستله چې د مرکزي کمیټې نوبتي غونډې ته چې د مې په پنځمه(غویي څوارلسمه) د پنجشنبې په ورځ د زیري په کور کې دایرېده کارمل او د نومړي پلویان غونډې ته رانغلل معنی یې دا وه چې ټولنه « ګوند» په دوو برخو وویشل شوه. البته چې د دې غونډې نه مخکې د انشعاب نښې نښانې څرګندې شوې وې او تره کي ته د کارمل پلویان معلوم وو.خو د کلیوالي پنجشیري دریځ ورته څرګند نه وو. تره کي د هغه د دریځ د معلوملو په موخه زیری او بدخشي هغه ته استولي وو. نومړو پنجشیري ته ویلي وو که چیرې « کارمل وغواړي له ګونده څخه بیل شي دی ورسره ځي که څنګه ؟ هغه ویلي و تاسو بیغمه اوسئ زه له ګوند څخه نه بیلیږم. » ۴۰/ ۱۷۲ خو پنجشیرې د خپلې ژمنې خلاف د کارمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ولاړ. د ګوند څخه د کارمل او ملګرو د تګ په اړه تره کې ګلدادخان د هغه مهال د ننګرهار د ګوندي کمېټې مسؤل ته ويلي وو :« کله چې زه د ببرک کارمل له خوا څخه د بېلې او جلا ډلې جوړولو په هڅو کولو باندې خبر شوم ، نو د مرکزي کمېټې په پراخې غونډې (د مرکزي کمېټې د على البدل غړو په ګډون) کې مې هغه ته وويل چې دغه کارونه پرېږده ! دا ډول چارې چې تا پيل کړې دي ، نه تا ته ګټه رسوي او نه ګوند ته کومه ګټه لري. دا چارې زموږ ګوند او ډله کمزورې کوي. کارمل زما دا انتقاد پر ځان باندې بد ومنلو او هغه عصبي شولو او غبرګون يې وښود. د مرکزي کمېټې په بلې ور پسې غونډې کې موږ ډېر انتظار وايستلو، خو کارمل او د مرکزي کمېټې څو تنه نور غړي غونډې ته را نغلل. د مرکزي کمېټې په هېڅ کومې غونډې کې ، داسې خبرې چې ګڼي دوی (کارمل او ملو يې) ځانله بېله ډله جوړوي ، نه وې شوې. دوی موږ(د مرکزي کمېټې نورو غړو) ته د مرکزي کمېټې غونډې ته د نه راتګ څخه خبر هم نه وه راکړی. هغوی د مرورو کسانو په څېر، په پټو خولو يو ځايي او ګډ ګوندي فعاليت را پرېښود.» ۱۰۵/ ۱۷۷ ـ ۱۷۸ د انشعاب په هکله شوروي ليکوال لياخوفسکي (د افغان غميزه اوميرانه) نومي کتاب د ۱۸- ۱۹ مخونو کې ليکي: «د ا، خ ، د، ګ د جوړيدو وروسته ډير ژر د هغه په مشرتابه کې د رهبرئ پرسر د نورمحمدتره کي او ببرک کارمل ترمنځ مبارزه پيل شوه. وروستی چې په پارلمان کې د استازي په توګه ټاکل شوی وو لدې څخه ځورېده چې په ګوند کې دوهم رول لري. همدا رنګه د ځينو تکتيکي مسئلو په اړه اختلاف شتون درلود. د بيلګې په توګه ببرک کارمل او د ا، خ ، د ، ګ په مرکزي کميټه کې د هغه پلويانو په ګوند کې د علني مبارزې په پياوړتيا ټينګار درلود... ، نورمحمدتره کي پټو فعاليتونو ته لومړيتوب ورکاوه...، ګوند ته د جذبولو په اړه د ببرک کارمل وړانديز دا وو چې د نوماندانو طبقاتي دريځ (منشآ) ته پام را ونه ګرزول شي، يوازې د هغوی نظر او په ګوند کې د کار ليوالتيا ته وکتل شي. د ببرک کارمل دا دريځ د اريستوکراسئ د استازو او د سلطنتي کورنئ د ځينو غړو سره د نږديوالي له امله وو ځکه چې هغه يو وخت د پښتونستان د اتحاديي فعال غړی وو چې شهزاده محمدداود جوړه کړې وه، هغه د (ا، خ ، د ، ګ) ته شاه محمد دوست د صدراعظم د قلم مخصوص مدير او نورو لوړو دولتي چارواکو د جذبولو وړانديز کړی وو. نورمحمدتره کي پدې هکله مخالفت وښود پدې دليل چې د (ا، خ ، د، ګ) ته د شتمنو او د سلطنتي کورنئ د غړو منل طبقاتي پرنسيب ماتوي او په پايله کې په خلکو کې د هغه اتوريته له منځه وړي...، په غبرګون کې ببرک کارمل د۱۹۶۶ کال په پسرلي کې د خپلو پلويانو سره د مرکزي کميټې څخه ووت او د پرچم په نامه يي نوی فرکسيون « پرچم » جوړ کړ چې رسماً يې ځان د ا، خ ، د ، ګ (د ټولو زياراېستونکو مخکښ) ګانه. » ۴۹/ ۱۸- ۱۹ پورتنئ څرګندونې ښيي چې د ګوند د انشعاب لاملونه د ګوند په مشرتابه کې که له يوې خوا طبقاتي توپيرونه دي له بله پلوه د رهبرئ پرسرسيالي هم ده. البته د پورتنيو دوو لاملونوسربيره مسکو هم په انشعاب کې لاس درلود. د (ا، خ ، د ، ګ) انشعاب چې هم يې ګوند او هم افغانستان ته ډېرې بدمرغئ راوړې ددې انشعاب عامل به د پرچمي عبدالقدوس غوربندي پدې وينا کې ولولو: « ببرک کارمل د لومړي انشعاب نه مخکې خپل ګوندي پلويان د دريو غونډو په ترڅ کې د ۱۳۴۵ کال په ژمي کې يوځل په شهرآرا کې د هادي کريم په کور او دوه ځله په مرادخاني کې د سلام خان په کور کې را غونډ کړل...،دا غونډې معمولاً د کارمل د شپاړلسو پلويانو په ګډون جوړېدې. هغه غونډې چې د نورمحمد تره کي د ګوند د عمومي منشي د نه خبرتيا پرته د کارمل په مستقيم دستور او لارښوونه په بشپړډول پټې جوړيدې. دا په حقيقت کې د ۱۳۴۶ کال د غويی د۱۴ د انشعاب پيل وو چې په هغو کې د ګوند د يوې سترې برخې پرضد کدرونو او فعالينو ته تبليغاتي او سازماني فورمولونه ورکول کيدل. لدې امله په زغرده ويلی شو چې په غورځنګ کې د لومړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انشعاب او د لسو کلونو د جلاوالي او بې اتفاقۍ د سترو مصيبتو پړه د ببرک کارمل په غاړه ده. » ۸۰/ ۱۹ـ ۲۰

د يوه نامه لاندې دوه ګوندونه

د۱۹۶۷ کال د مې په څلورمه (۱۳۴۶ کال غويي څوارلسمه) د ا، خ، د، ټ (ګوند) د مرکزي کميټې په نوبتي غونډه کې د کارمل او د هغه د پلويانو نه ګډون معنی دا وه چې دوی دا ګوند پرېښود خو هغوی د سياسي مبارزې لاس پر سر نشول بلکې د ا، خ، د، ټ (ګوند) په نامه يې فعاليت ته دوام ورکړ، پدې توګه په هيواد کې تر يوه نامه لاندې دوه ګوندونه را څرګند شول پدې توپير چې د تره کي اړخ ځان د کارګرې طبقې او د کارمل ډلې د ټولو زيار ايستونکو مخکښ ګڼانه. هرې ډلې مقابل لوری انشعابګر، ځان اکثريت او مقابل لوری اقليت باله او پدې اړه يې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په شان د بلشويکانو او منشويکانو اصطلاحات کارول. د کارمل اړخ استدلال کاوه چې تره کی د اقليت مشر دی ځکه د ګوند د مرکزي کميټې د اصلي غړو زيات شمير چې د رايې ورکولو صلاحيت لري د ده تر رهبرۍ لاندې مبارزه کوي. پر بله خوا د تره کي پلويانو ويل چې موږ اکثريت يو او د ګوند د مرکزي کميټې لس تنه (څلوراصلي او شپږ علی البدل) غړي زموږ سره پاتې دي او کارمليان په اقليت کې دي چې ټولټال ۹ تنه د مرکزي کمېټې اصلي اوعلی البدل غړي ورسره تللي دي . د انشعاب پر مهال د ګوند د مرکزي کميټې غړي نولس تنه وو چې ۹ تنه يې اصلي او لس تنه يې علی البدل غړي وو. د کارمل د ډلې له لوري د خلقيانو په پټه د منشويکانو تبليغاتو ترهغه دوام وموند چې د هغه نه په کال ۱۹۶۹ کې دری تنه دستګيرپنجشيري ، شهرالله شهپراو شرعي جوزجاني چې لومړي دوه يې د انشعاب نه مخکې د مرکزي کميټې اصلي او دريم يې علی البدل غړی وو بېل شول او د خلق کارګر په نامه يې جلا سازمان جوړ کړ. لدې پېښې وروسته د پرچم په خپرونو، اعلاميو او تبليغاتو کې د خلقيانو په پټه نور د منشويکانو اصطلاح نه استعمالېده . کله چې د شهپر پرته پنجشېری او شرعي او پلويان يې له خلقيانو سره يو ځای شول ، د خلقيانو د تبليغاتو تله درنه شوله چې پرچميان په مطلق اقليت کې دي . البته شهپر د مبارزې څخه لاس واخېست.خلقي اړخ ته د خلق کارګر د ډلې راتګ د خلقيانو تبليغاتو ته نوې بنه ورکړه چې د ګوند څخه جلا شوې کړۍ به هرومرو بېر ته په خپل محور(تره کي) را ټولې شي . د پرچميانو سره ددې ډلې پريکون او له خلقيانو سره يې يووالی د پرچميانو په لاريونو منفي اغېز پرېښود او د خلقيانو لاريونونو رونق وموندلو. د انشعاب وروسته دواړو ډلو د خپلو ليکو د پياوړتيا او د خپلو هدفونو د بيانولو لپاره هلو ځلو ته دوام ورکړ. خو د دواړو اړخونو هڅې د دې پر ځای چې په دولتي ادارو کې فساد بربنډ، د هيواد د وروسته پاتې توب لاملونه، د ارتجاعي روحانيت ټګي او برګي افشا ، د پرګنو د پوهاوي، د مترقي غورځنګ د غښتلتيا، د ملي دموکراتيکو ځواکونو د يووالي لپاره راوګرزوي د يوبل په تخريب لګيا وو. پرچميانو د خلقيانو مشران د امريکي جاسوسان ګڼل او دليل يې دا وو چې يوشمېر مشرانو يې په امريکې کې زده کړې کړې او تره کی په امريکا کې د افغانستان په سفارت کې مطبوعاتي آتشه وو. خلقيانو د پرچم ګوند سلطنتي ګوند بللو. د خلقيانو دليل دا وو چې د انشعاب سره سم خلقي اړخ د واکمنۍ د فشار سره مخ شو يو شمير مشران او کدرونه يې د پلازمېنې نه اطرافو ته تبديل کړل شول چې په هغو کې د مرکزي کميټې دوه غړي زيری او شاه ولي هم شامل وو. بل دا چې د انشعاب وروسته حکومت کارمل ته د پرچم د جريدې د خپرولو امتياز ور کړ خو خلقيانو ته دا امتياز نه ورکول کېږي. پدې اړه د مطبوعاتو وزير ډاکترانس د تره کي په عريضه ليکلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو: «آغای نورمحمدتره كي ! به شما قبلاً امتیاز جریده خلق داده شده بود، ولې جریده از طرف مشرانو جرگه متوقف گردید. لهذا بشما نه بنام خلق و نه به كدام نام دیگر امتیاز جریده داده نمیشود. » ۴۰/ ۱۹۹ د خلقیانو مشرتابه د وزیر دا امرعكاسي یا فوتوكاپی كړی وو او په ګوندي حوزو كې یې غړو ته ورښودلو چې جنرال زاده كارمل ته د دربار د نماینده په توګه دا امتیاز وركړ شوی دی او موږ ته نه راكول كیږي. پرچمیانو چې د پرچم د جریدې د خپرولو امتیاز درلود او د تبلیغاتو ښه وسیله یې لرله او سربېره پردې د ملي شورا په دوولسمه دوره كې یې دری تنه وكیلان هم لرل چې د شورا له ستېژ څخه په خپله ګټه استفاده وكړي خو خلقیانو دا شونتیاوې نلرلې. خلقیانو به كله نا كله د نورو آزادو جریدو له لارې خپرونې كولې . په ۱۹۶۸ كال كې د افغان ملت په پنځوسمه ګڼه كې د خلقیانو یوه اعلامیه چې « پرچم د ا، خ ، د، ګ سره هیڅ سازماني تړاو نلري » خپره كړه . دا اعلامیه هغه وخت وركړل شوه چې پرچم هڅه وكړله په پارلمان كې ځان د (ا، خ ، د ،ټ) استازی معرفي كړي . همدا راز «تره كي په ۱۹۷۱ كې د (روزګار) په جریده كې اعلان وكړ چې پرچم حق نلري د خلک دموكراتیک ګوند نوم پر خپل ځان كیږدي او د خلک دموكراتیک سره د افغانستان كلمه زیاته كړي.ځكه چې پرچم فركسیون دی چې د ګوند له پیكر څخه جلاشوی دی. » ۱۰۶/ ۵۴-۵۳ دا اعلامیه وروسته له هغې خپره شوه چې كارمل په ولسي جرګه كې خپله ځله د افغانستان د خلک دموكراتیک ګوند په نامه اعلان كړله. د دموكراسۍ په لسیزه كې پرله پسې مظاهرو حكومت ته سرخوږی پیدا كړی وو حكومت له رسنیو څخه غوښتي وو چې د مظاهرو خبرونه به نه خپروي .د پرچم جریدې دا خبرونه خپرول خو واكمنۍ غبرګون نه ښود تردې چې « د سبا ورځپاڼې ته عجیبه وبریښیده پداسې حال كې چې د پرچم جریده د مظاهراتو لسګونه خبرونه خپروي بیا هم ترعدلي څارنې لاندې نه راځي خو څلور نورې جریدې تر پوښتنو لاندې دي. » ۳۲/ ۱۵۳ د دموكراتیک نوین ګوند (شعله جاوید) « د افغانستان د خلق دموكراتیک ګوند او په تېره د پرچم اړخ د حكومت تر سرپرستۍ لاندې ګوند ګڼه او ویل یې چې د پرچم جریده د حكومت له لوري تمویلیږي. » ۱۰۷ د سبا ورځپاڼې او د شعله یانو له لوري د پرچم د جریدې په اړه څرګندونې د خلقیانو د ادعا سموالی ښیي چې پرچم یې سلطنتي ګوند بللو.

په ګوند كې پټ تشكیلات

هغه ټولنې چې د سیاسي ټیكاو څخه بې برخې وي هلته د هر ډول بېړني حالت واكمنېدل لكه انارشۍ، بلواوو، جګړو، ترور، استبداد او اختناق واكمنیدل شونې بریښي. پدې ټولنو كې سیاسي ډلې د بیړنیو حالاتو لپاره مخكې له مخكې چمتووالی نیسي تر څو وكولی شي د نویو حالاتو سره سم خپلو سیاسي فعالیتونو ته دوام وركړي او یا دا چې د حكومتونو له لوري پردې ګوندونو د برید له كبله د نویو شرایطو سره سم خپله سیاسي مبارزه تنظیم كړي . د افغانستان د خلک دموكراتیک ګوند خلقي اړخ د حكومت د برید او د ګوند د بشپړ له منځه تلو له وېرې په پوره احتیاط ګامونه اوچتول. لدې كبله یې په پوځ او مېرمنو كې د فعال سازماني كار څخه ډډه كوله. په پوځ كې یې لدې امله سازماني فعالیت نه كاوه چې واكمني و نه پاروي او په ښځو كې یې د اسلامي او ولسي دودونو او رواجونو د حساسیت له كبله فعال سیاسي فعالیت نه درلود . د خلقیانو مشر پدې موخه چې حكومت د انقلابیونو نسل له منځه نه وي وړی بېله دې چې د مركزي كمیټې سره سلا او مشوره كړې وي درې تنه (محمدالله صافی، شازارلیوال او میرصاحب كاروال) تنظیم كړي وو او په پټه یې د هغوی سره حوزې دایرولې . دې دریو تنو ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي وو چې هغوی به د خلقيانو په شمول له نورو ډلو سره له سياسي بحثونو ډډه کوي او هېڅکله به نه دوی او نه د دوی له لوري تنظيم شوي کسان ځانونه خلقيان معرفي کوي . دوی ته دا هم ويل شوي وو که د ګوند مشرتابه زنداني او يا له منځه وړل کېږي دوی به د ګوند د تګلارې د پلي کولو په موخه مبارزې ته دوام ورکوي . محمدالله صافي چې د دې ډلې مشري کوله وايي چې دوی به په مياشت کې يو ځل ماخوستن نا وخته د دوو ګړيو لپاره د تره کي کور ته ورتلل. پدې کتنو کې به تره کي د هېواد او نړۍ د حالاتو او د مخفي مبارزې د پرمخ وړلو په اړه معلومات ورکول. په ۱۹۷۳ کال کې صافی د لوړو زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته واستول شو او د دې ډلې مشري فدامحمد فدا ته وسپارل شوه . کله چې د جمهوري دولت په تګلاره کې د استبداد نښې نښانې ځرګندې شولې او د دې پټې شبکې د پراخيدو له امله تره کي له ده سره ارتباطي کسان زيري ته ورپيژندلي وو چې د هغوی سره پټې سازماني اړيکي وساتي. کله چې ګوند واک ترلاسه کړ زيري د دې پټې شبکې غړي نجيب الله د کابل ښار د ګوندي کميټې منشي ته معرفي کړل چې هغوی په ګوندي کميټو او سازمانونو کې تنظيم کړي. د (ا ، خ ، د ، ګ) د ټوټې ټوټې کېدو وروسته د حفيظ الله امين پلويانو دا تبليغات پيل کړل چې ګواکې امين او تره کي په خلقي اړخ کې د يوه فرکسيون مشران وو . ددې تبليغاتو موخه دا وه چې ګواکې که امين فرکسيوني فعاليتونه کول تره کی ورسره همغږی وو.د امين د پلويانو دا ادعا پدې ساده دليل بې بنسټه ده که چيرې تره کی او امين د يوه فرکسيون مشران وای نو تره کي ولې دا پټه شبکه امين ته نه سپارله چې زيري ته يې وسپارله. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په ګوندي سازمانونو کې د دې پټې شبکې د غړو بربنډېدل په ځينو خلقيانو کې هم يو لړ پوښتني را پيدا کړلې او د امين پلويانو هغوی زرغونيان تبليغول او لا تر اوسه دا تبليغات پر مخ وړي . د ۱۹۸۹ کال د کب د شپاړلسمي پيښه چې نجيب الله هغه د شهنوازتنی د کودتا په نامه اعلان کړه او د خلق د اړخ زيات شميرمشران او په هغو کې زيری هم زندانی شو نجيب الله د امين د پلويانو په ځېرپخپله يوه وينا کې زيری د زرغوني په نامه معرفي کړ چې زيري ده ته د ثور انقلاب وروسته د خپلو پټو تنظيم کړيو ګوندیانو او د نجيب الله په وينا د زرغونيانو لست ورکړی وو چې په ګوند کې يې تنظيم کړي. د شوروي اشغال پرمهال د زرغونيانو په نامه اعلاميې خپريدې او يوه رساله د(سره زرغوني خلقي لاره) په نامه د يوه ناځرګند مرکز له خوا خپره شوه . ويل کېدل ددې اعلاميو خپروونکی د الله ګل په نامه يو پخوانی افسر دی چې سيدمحمدګلابزوی د وخت د کورنيوچارو د وزير په دستور د نوموړي وزارت د عسکري جلب او احضار ګروپ ونيولو او د سرتيري په توګه يې د بدخشان ولايت کومې لېرې پرتې سيمې ته واستولو چې پدې ډول يې د خلقيانو خلاف د نوموړي تبليغاتو ته د پای ټکی کېښود.

د پرچم فرکسيون هم پټ تشکيلات لرل. دا تشکيلات د خلقی اړخ د پټو تشکيلاتو خلاف نورې موخې لرلې او په هغو کې دوه کټګورۍ پټ پرچميان تنظيم شوي وو. يوه ډله لوړپوړي دولتي مامورين وو. دوهمه ډله يو شميرلنډغر او بدماشان چې د پرچم د فرکسيون له کورنيو سره يې د خپلوۍ او ملګرتيا اړيکي لرل ترڅو په خاصو شرايطو کې د پرچم سيالي ډلې او مخالفان تهديد کړي. د دې دواړو ډلو په اړوند غوربندي د خپل کتاب په اته ويشتمه او نه ويشتمه پاڼه کې راوړي: « يوه ورځ د پرچم په دفتر کې چې د کابل ښاروالی مخکې د نوراحمدنور سره کاري غونډه لرله د يوې اوږدې مقدمې وروسته يې وړانديز وکړ چې يو شمېر بيروکراتان او لوړپوړي اداري مامورين چې موږ ته سمپاتي او ليوالتيا لري غواړي چې د ګوند د غړيتوب وياړ تر لاسه کړي.خو د ځانګړو شرايطو له امله لکه نور ګونديان نشي کولی په حوزو کې حاضر شي ، په مظاهرو کې ګډون وکړي او ځانونه په بشپړ ډول د ګوندي انضباط تابع کړي...، زما وړانديز دا دی چې هغوی د سياسي بيرو د غړو سره شخصي اړيکي ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی چې په دولتي ادارو کې نفوذ لري د دې سربیره چې د کدرونو په نصبولو او اداري دندو کې ترې کار اخلو د پردې تر شا بهیرونو لومړی لاس اطلاعات هم ترلاسه کوو او په معنی داره موسکا سره یې اضافه کړل کله مو چې واک ترلاسه کړ دا کسان چې اداري تجربه او مسلکي مهارت لري زموږ په درد خوري. باید دلته اضافه کړو چې داسې کسان لکه حسن شرق،شاه محمد دوست، غلام جیلاني باختري،نجیب الله مسیر او آدینه سنګین د دې ډول کسانو څخه وو...،څرنګه چې تاسو پوهیږئ چې د اخوان المسلمین او د شعله یانو او همدراز د ګوند د انشعابي اړخونو سره مبارزه او سیالی د ورځې په تیریدو سره زیاتیږي او کله ناکله د جدي ستونزو او حتی فزیکي ټکرونو سبب کیږي. موخه دا ده چې موږ یو شمیر قوي ، پهلوان، زړور اوعیار مشرب کسان ولرو چې د ګوندي غړو د خپلوانو او یا لیوالو څخه وي او د ګوند د باډي ګاردانو په شان وي. دوی هم د خپلو خصلتونو او رواني ځانګړتیاوو له کبله نشي کولی د اساسنامې نورمونو ته ژمن وي. هغوی باید د ځوانمردۍ په ډول او شخصي دوستۍ او د ګوندیانو په نامه د ګوند د موخو په چوپړ کې ودروو.»

دا بیا ښیي چې د پرچم اړخ یو شمیرپټ غړي لرل چې په هغو کې لوړپوړي دولتي چارواکي او لومړنان تر سترګو کېدل. هغه چارواکي چې هم له حکومتي امتیازاتو برخمن وو اوهم یې د راتلونکو امتیازاتو او مقامونو په اړه فکرکاوه چې بیله شکه دا ډول فرصت غوښتونکي د پردیو د ځارګرو ادارو سره هم اړیکې ولري او د پنځم ستون رول و لوبوي. پورتنیو دوه یا څو کارت لرونکو کسانو د شوروي د اشغال لاندې واکمنۍ کې د غیرګوندیانو یا آزادخیاله نا پېیلو افرادو په نامه لوړو مقامونو او دریځونو ته ورسول شول. پدې ډول له یوې خوا پرچم د خلکو په سترګو کې خاوري اچولې چې غیرګوندیان یې هم په لوړو څوکیو ګومارلي دي او له بلې خوا خاد د دې غیرګوندیانو پر مټ کولای شول د اشغال ضد کسانو څخه اړین معلومات تر لاسه او همدا د اشغال ضد کسان خاد ته وروپېژني . دا ډول بې پرې او ناپېیلي کسان د هرچا سره وو او د هیچا سره نه وو ، هغوی د ورځې په نرخ خوړل او د موسم د بدلون سره خپلې جامې بدلولې . د پرچم په اړخ کې د لومړنانو شتون ددې سبب شو کله چې په کال ۱۹۶۹ کې د متحده ایالتونو د ولسمشر مرستیال سپیرواګنیو کابل ته رسمي سفر درلود د پرچم اړخ د هغه له سفر سره په مخالفت کې مظاهره تنظیم کړه . مظاهره کوونکو د حبیبیې لیسې مخې ته د هغه ګاډی (موټر) د چرګې په هګیو وویشت. د مظاهره کوونکو د دې سپک کار له امله پولیسو یو شمیر پرچمي مظاهره کوونکي کدرونه چې په هغو کې نجیب الله هم شامل وو بندیان کړل. د پرچم مشرتابه د خپلو غړو له لوري دا ډول مظاهره او سپک کار « په روڼ اندو کې د ګوند د دریځ پیاوړتیا او د ګوندي افرادو د روحیې لوړتیا ګڼله. » ۸۰/ ۲۶ د پرچمیانوله لوري د دا رنګه سپک کار څخه موخه دا وه ، مسکو ته وښیي چې دوی د شوروي اتحاد د سیال د سپکولو او د کابل- واشنګټن د اړیکو د کمزورولو لپاره په هر کار لاس پورې کوي. د شوروي اشغال پرمهال د هېواد په لویو ښارونو او په کابل کې ځینې تروررونه ترسره کېدل چې خلکو حکومت ته ګوته نیوله ښایي دا ترورونه د دې لومړنانو او د پرچمیانو په وینا د همدې عیارانو لخوا تر سره کېدل .

ګوند او جمهوریت

د چنګاښ د انقلاب له بري وروسته یوازینی سیاسي سازمان چې د محمدداود له ګوزارونو څخه خوندي پاتې شو هغه د (ا، خ، د،ګ) وو. لامل یې دا وو چې د ګوند دواړو اړخونو د جمهوري نظام څخه ملاتړ وښود. پدې توپیر چې پرچم د جمهوري دولت برخه وه او خلقیان د سیاسي اپوزیسیون په

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېر سیاسي فعالیت ته دوام ورکړ. پرچم د واکمن ګوند په توګه په دولتي چارو بوخت شو او د سیاسي او سازماني فعالیتونو لپاره یې نه وخت درلود ، نه لیواتیا او عملاً یې له سیاسي فعالیت لاس واخېست. خلقیانو د دې نوي فرصت څخه د خپلو لیکو د پیاوړتیا په موخه پوره ګټه پورته کړله او په پوځ کې یې سازماني فعالیت هم پیل کړ او ددې کار لپاره یې امین مؤظف کړ. البته د انقلاب وړاندې یې د پوځیانو سره توضیحي کار کاوه نه سازماني . د خلقیانولومړی کدر چې په پوځیانو کې یې سیاسي فعالیت درلود هغه عبدالکریم زرغون وو. د دې نوي فرصت پایله دا شوه چې په لنډه موده کې خلقي فرکسیون په کمي لحاظ پیاوړی شي چې د حق العضویتونو د ترلاسه کولو له امله یې مالي حالت هم په غوړېدو شو. پداسې یوه غوره وضعیت کې اړتیا لیدل کېده چې د تره کي د کور سربېره یو ګوندي مرکز هم پرانیزي او له هغه ځایه د ګوند سیاسي او سازماني چارې رهبري کړي. که څه هم مخکې لدې څه موده د تره کي د نور په نامه د دارالترجمې دفتر څخه د ګوندي کارونو د تنظیم لپاره ګټه پورته کېدله. په جمهوریت کې خلقیانو لومړی په میوند واټ او وروسته د سپین زر هوټل مخامخ د ابیض رستوران په پورتني پوړ کې خپل دفتر پرانیست. هغه مهال زیری ، پنجشیری او میثاق د ګوند د حرفوي کارکوونکو په څېر په نوبت او یا ګډ په نوموړي دفتر کې د ګوندیانو سره لیدني کتني لرلې او ګوندي چارې یې تنظیمولې. همدارنګه د ګوندي حوزو د دایرېدو په موخه د کابل ښار په مختلفو سیمو کې کوټې په کرایه ونیول شوې . البته پرچمیانو د کابل ښاروالي مخې ته د دموکراسۍ د لسیزې را هیسې ګوندي دفتر درلود. په پوځ کې د خلقیانو د پیاوړي کېدو په اړه جورج آني امریکایي لیکوال لیکي: « که څه هم پرچمیان لومړی اړخ وو چې په وسلوال پوځ کې یې په جلب او جذب لاس پورې کړی وو خو د ۱۹۷۷ په نیمایي کې د خلقیانو نفوذ پکې ډېر شو.» ۱۰۸/ ۷۴ په پوځ کې د خلقي ګوندي سازمانونو پراختیا د دې لامل شوله چې مرکزي کمیټې پریکړه وکړي د امین سربېره زیری او میثاق هم په پوځ کې دې کار ته مؤظف کړي چې مشري یې امین لرله. البته د خلقیانو د سیاسي فعالیت په اړه حکومت او د هغه سیال پرچم هم بې تفاوته نه وو او ستونزې یې ورته جوړولې. ښه بېلګه یې د کودتا د برې وروسته په بند کې د زیري ساتل دي. د جمهوریت د تینګښت سره سم ټول سیاسي بندیان د دولت د رئیس د فرمان له مخې له بنده خلاص شول. خو زیری څلور میاشتې نورهم په بند کې پاتې شو. د ګوند مشر د زیري د خلاصون په موخه د کورنیو چارو وزیر فیض محمد د پرچم د فرکسیون غړي ته عریضه ولیکله خو ګټه یې ونکړه. ترڅو تره کي د حسن شرق سره تماس نیولی او ورته ویلي یې وو:« خپل ملګري مو وزیران او ولسوالان کړل. زموږ یو بندي هم نه راخلاصیږي. » ۴۰/ ۳۲۰ د دې اړیکې وروسته زیری له بند څخه خلاص شو. نبي مصداق او حقبین هم د پرچمیانو له لوري په خلقیانو د فشار خبره کوي او حقبین لیکي: « خلق په بېرحمۍ ترتعقیب لاندې وو ، لدې کارسره د دوی د ګډې مبارزې ملګرو، پرچمیانو مرسته کوله او بیا یې خلقیان د حکومت په لاس ورکول.» همدا رنګه حکومت د ابیض رستوران په ودانۍ کې د ملي مصؤنیت له لوري د ګوند د فتر د څنګ کوټې د سلیم سرمست د موسیقي کورس څخه یو سیم را ننه باسلې وو چې خبرې ثبت کړي. همدارنګه د تره کي د کور لویدیځ ګاونډې په کور کې د ملي مصؤنیت اداري یوه کوټه جوړه کړې وه چې د تره کي په کور کې خبرې ثبت کړي. پدې اړه به د نورمحمدتره کي له ورور څخه واورو: « تر انقلاب وروسته چې تره کي صاحب خپل رسمي ځای ته ولاړ، یوه ورځ زموږ د کور د قبلې د خوا ګاونډۍ د خپلې کورنۍ سره راغی، د انقلاب مبارکي یې را کړه او وروسته یې په ژړغونې څېره وویل زما کورنۍ له یوه لویه خطره سره مخامخ ده ، موږ او تاسو خو په کلونو سره ګاونډیان و ، ستا څخه یوه مرسته غواړم . ما ورته وویل څرنګه ، خیریت دی؟ ویل یې زموږ کور ته تر انقلاب پخوا یوه ورځ د ملي مصئونیت څو کسه راغلل ویل موږ ستا د کور په شرقي برخه کې یوه وړه کوټه جوړوو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به اجازه راکوې او چا ته به هم نه وايي. زه مجبوره وم څه مې نشواى ويلاى، د مصؤنيت كسان راغلل او ډير ژر يې يوه وړه كوټه جوړه كړه ، دروازه يې قلف او لاک او مهر كړه. په هفته کې يو ځل راتلل ، كوټه به يې پرانيستله ، څه مهال وروسته به يې هغه بيرته لاک او مهر كړه او ولاړل به. اوس چا مقاماتو ته اطلاع وركړې ده چې زموږ له كور څخه د مركزي كميټې د غونډو څارنه كيده. نو ته به کوې خداى به كوي او موږ به له دې مصيبت څخه خلاصوې، ما دوى ته اطمنان وركړ. هغوى ولاړه ، ما سمدستي تره كي صاحب ته وويل چې له دغه بيچاره ګانو سره مرسته وكړي ، هغه هم چا ته ټيلفون وکړ او كيسه خلاصه شوه.» ۴۰/ ۳۴۴ همدا رنګه حكومت د خپل مؤتلف (پرچم) د اناهيتا راتبزاد د مكرويانو په كرايي اپارتمان کې هم د غړ د ثبت آلي اېښې وې چې په يوه كست کې يې د كارمل او اناهيتا راتبزاد د ميني او محبت خبرې هم ثبت كړې وې چې كست د داودخان د كورنيو چارو د وزير په دفتر کې ساتل كېده او د ثور انقلاب وروسته د امين لاس ته لوېدلى وو. په ۱۹۷۶ كال کې د اردو پوځي سازمان دومره ځواكمن شو چې امين د مركزي كميټې په غونډه کې د پوځ لخوا د واک د ترلاسه كولو وړانديز كړى خو تره کي دا وړانديز نه دى منلى . لدې وروسته د دې لپاره چې تره کی د پوځ له لوري كودتا كولو ته راضي شي امين د پوځ يوه فعال خلقي غلام مصطفى چې مرغومي د شپژمي وروسته څه كم اته كاله بندي او نجيب د واكمنۍ پر مهال جنرال شو دنده سپارلې وه تره کي ته ور شي او د پوځيانو غوښتنه چې وسلوال پاڅون وكړي هغه ته ورسوي. د غلام مصطفى په وينا تره کي ور ته ويلي وو : « پدې اړه زموږ تګلاره دا ده چې موږ د زور له لارې د واک د نيولو هوډ نلرو.انقلاب ته شرايط برابر نه دي خو موږ د داود خان يوازينى بديل يو . پدې معنى كه څوک د داود خان د چپه كولو خيال ولري موږ د حكومت په ملاتړ کې درېږو. كه داود په خپل مرګ مړ شي موږ به واک نيسو او كه حكومت پرموږ بريد وکړ موږ به له ځانه دفاع كوو . دا موضوع بايد خلقي پوځيانو ته ورسول شي.» د (ا، خ، د، ګ) لپاره د دې طلايي فرصت موده اوږده نه وه بلكې د۱۹۷۶ كال په پيل کې چې محمد داود پخپلو تګلارو کې بنسټيزبدلون راووړ د واكمنۍ څخه يې د سمون پالو د شړلو سره جوخت د خلقي كدرونو بنديانولو ته مخه كړه .په تيره كله چې لويې جرګې داسي اساسي قانون تصويب كړچې د دولتي ګوند پرته نورو ګوندونو د سياسي فعاليت اجازه نلرله او د واكمنۍ له لوري په ګوند د بريد شونتياوې حتمي بريښېدلې. خلقي فركسيون د هرڅه د مخه ګوندي دفتر او د ګوندي حوزو لپاره په كرايه نيول شوې كوټې وتړل ، مركزي كميټې د پټ ګوندي كار پريكړه وكړه او ګوندي غړو ته دستور وركړل شو تبليغ وكړي چې « په اساسي قانون کې د يوه ګوندي سيستم تصويب ، موږ ته د حزبي مبارزې اجازه نه راكوي ، نو د وضعې تر معلومېدو ګوندي كميټې نه دايرېږي او څوک دې ځان د ګوند غړى نه بولي ، خو د مركزي كميټې ټولو غړو د خپلو حوزو غړي په ځنځيري توګه تنظيم كړل. » ۴۰/ ۳۴۳ د وخت په تيريدو سره په خلقيانو فشارونه زياتېدل او كدرونه يې زندانو ته اچول كيدل چې د خلقيانو د بنديانو شمير ترسلو تنو هم اوښتې وو. د ګوند مشرتابه د خپلو بنديانو د ستونزو د حل كميټه جوړه كړه چې رييس يې ميثاق د ګوند د مالي چارو مسؤل وو. همدارنګه داود خان په پرچميانو پدې موخه فشار راوړلو چې د دولت سره خپلې همكارۍ ته دوام وركړي . پدې هكله كشتمند ليكي : « يو وارې د محمد داود د ارتباطى شبكو له لارې د پرچم مشرتابه ته شفاهي رسمي ظاهراً د ګيلې ډک خو په واقعيت کې تهديدوونكى پيغام را وليږلو او په پيغام کې ويل شوي وو چې پرچميان له دوستانه دريځه ګرزېدلي دي او د جمهوري نظام سره يې د دښمنۍ لار نيولې ده هغوى اوس په غارونو کې پټېږي (پټ فعاليتونه كوي) او كه دا وضعيت دوام ومومي نور دولت هغه نشي زغملى.» ۳۹/ ۲۶۵ دا پيغام د محمد اكرم عثمان پېژندل شوي ليكوال په واسطه د پرچم مشرتابه ته رسول شوى وو. دا پيغام د داود- پرچم د ائتلاف ښكارندوى دى

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ګواکي پرچم ائتلاف مات کړی دی او داودخان غواړي چې پرچم بېرته د دولت سره همکاری ته دوام ورکړي. د هغه مهال له حالاتو څخه داسې ښکاري چې پرچميان اړ وو د مسکو د دستور له مخې له داودخان سره د همکاری ډډه او له خلقيانو سره يووالی وکړي ترڅو د جمهوريت په وړاندې قوي سياسي اپوزيسيون را منځته شي.

د خلق او پرچم يووالی

د افغانستان د خلک د موکراتيک ګوند د انشعاب وروسته په دواړو اړخونو کې داسې کسان لږ نه وو دا پوښتنه و نکړي چې ولې دا دواړه ډلې د يوې واحدې اساسنامې او مرامنامې په لړلو سره جلا جلا فعاليت کوي او نه سره يو کيږي. د دې فشارونو له امله په ۱۳۴۷ کال کې له دواړو خواوو دوه دوه تنه د پلاوو په توګه وګومارل شول تر څو د يووالي په اړه بحث وکړي او د تره کي په کور کې يې غونډې کولې . خو د دواړو اړخونو تر منځ واټن زيات وو. وروسته دې هوکړې ته سره ورسېدل تر هغې چې سازماني يووالي ته رسيږي د يووالي د عمل د پرنسيب له مخې ګامونه اوچت شي او په ګډه د کارګر نړيواله ورځ ونمانځي. کله چې د کارمل استازو دا پرېکړه خپل مشر ته رسولې هغه نه وه منلې. سره لدې بيا هم د دواړو خواوو ګونديانو د خپلو مشرانو او يا ګوندي ارتباطي غړو څخه پدې اړه وضاحت غوښت چې ولې يووالی نه کيږي. پرچمي مشرانو به خپلو ملګرو ته ويل چې خلقي مشران د سي آی اې اجنټان دي او سي آی اې اجازه نه ورکوي چې يووالی و کړي . د خلقيانو مشرتابه ببرک کارمل د دربار استازی ګڼلو چې د سلطنت په دستور يووالي ته غاړه نه ايږدي . تره کي د غير ګونديانو سره بيا کارمل د روسانو ګوډاګی بللو څرنګه چې د ۱۳۵۷ کال د وري په مياشت کې کله چې د جمهوري پلوشې په نامه مجلې مسؤل مدير تره کي ته د ګوند د يووالي مبارکي ويلې وه په ځواب کې ويلي وو:« مننه کوم زموږ اتحاد وسو خدای دې وکړي چې دوام وکړي . دا څو ځلې دي چې اتحاد کيږي خو شمر ببرک دا د روسانو ګوداګی دغه اتحاد له منځه وړي. » ۵۳/ ۱۱ د دواړو اړخونو مشرتابه خپل سازمان د نړيوال مترقي غورځنګ برخه ګڼله او دا يې هم ويل چې نړيوال کارګري او مترقي غورځنګ يې تائيدوي. د ګوند د جوړېدو وروسته د نړيوال مترقي غورځنګ د ملاتړ تر لاسه کولو ته زيات پام راګرزول کيده او ګونديان د نړيوال مترقي غورځنګ سره د پيوستون په روحيه روزل کيدل. لدې امله زياتره ګونديانو ته دا موضوع مهمه برېښيده چې ګوند يې د نړيوال مترقي غورځنګ له خوا تائيد شي. که څه هم د کمينټرن د له منځه تللو وروسته په پرنسيب کې دې مسئلې خپل ارزښت له لاسه ورکړی وو خو دواړو اړخونو دې موضوع ته ارزښت ورکاوه. کله چې محمد داود په خپلو کورنيو او بهرنيو تګلارو کې بدلون راووړ او هغه پدې راتاويده چې په خپل حکومت کې د ښي اړخو او محافظه کارو په ګټه څڼدنه پيل کړي پرچميان ، پرچميانو او خلقيانو ته متمايل چاراوکي لکه محمدحسن شرق، نعمت الله پژواک ، فيض محمد ، عبدالحميد محتاط او پاچاګل وفادار ګوښه او يا په ډيلوماتيکو دندو وګوماري او د دې سربېره يې د خلق د فعالانو په زنداني کولو هم لاس پورې کړ.کله چې محمد داود په ۱۹۷۵ کې له خپلې کابينې څخه پرچميان وشړل پرچميانو د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند تر نامه لاندې يوه اعلاميه خبره کړه چې منځپانګه يې د مترقي سازمانونو سره يووالی وو. ددې اعلاميې په غبرګون کې خلقيانو اعلاميه خپره کړه چې په هېواد کې د نورمحمدتره کي په نامه د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند فعاليت کوي او پدې نامه بل کوم ګوند شتون نلري. د خلقيانو ددې اعلاميې وروسته پرچميانو د « تذکار تاريخی ۲۰ سنبله » په نامه بله اعلاميه خپره کړه چې د مترقي ځواکونو سره يووالي ته ځانګړې شوې وه . لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د دواړو اړخونو ښخه پلاوي وټاکل شول چي د یووالي په اړه خبري وکړي . د پرچمیانو وړاندیز دا وو چي په لومړي ګام کي به واحد ګوند دوه مشران لري او وروسته به د یوه مشر تر لارښووني لاندي فعالیت کوي خو خلقیانو ورسره موافقه ونکړله او د یووالي خبري ودرېدلې. د جمهوریت د لویي جرګي د دایرېدو وروسته چي قانوناً ګوندونو د سیاسي فعالیت اجازه نلرله او د حکومت دا ډول دریځ او د مسکو مستقیم او غیرمستقیم فشار د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د دواړو ډلو مشرتابه اړ کړ چي یووالي ته غاړه کېږدي. مسکو د دواړو اړخونو د فکري سرچینې په توګه د یووالي سره زیاته لیوالتیا لرله ځکه چي د چنګاښ د پوځي کودتا وروسته په واکمنۍ کي د پرچمیانو د شتون له امله کولی شول په افغان حکومت اغیز ولري او د واکمنۍ له سیاستونو او ستراتیژیو او هغه څه چي د واک د ماڼیو په دهلیزونو کي تیریږي ځان خبر کړي . له واکمنۍ ښخه د پرچمیانو او پرچمیانو ته د متمایله څیرو شړل او د واشنګتن پلوه اسلامي دولتونو سره د جمهوري دولت د دوستانه اړیکو ټینګښت د کرملن چاړواکي د دې ترخه واقعیت سره مخامخ کړل چي افغانستان لویدیځ ته نږدې کېږي او د مسکو نفوذ په افغانستان کي له منځه ځي . د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د یووالي په نتیجه کي به هغه د یوه پیاوړي سیاسي اپوزیسیون په اوښتو سره واکمنۍ له ننګونو سره مخامخ کړي او په نړیوالو تعاملاتو کي به موازنه په پام کي ونیسي ، خپل دوديز د ناپیلتوب او بیطرفۍ سیاست ته به د پخوا په شان دوام ورکړي او پدې توګه به په بشپړ ډول په لویدیځ پورې ونه تړل شي. مخکي لدې له شوروي استازو سره په کتنو کي د یووالي په هکله د تره کي دریځ دا وو چي « پرچمیان باید په خپلو تیروتنو اعتراف وکړي ، پښیماني وښیي، له سکتاریستي او رویزیونیستي کارونو لاس واخلي او بیر ته ګوند ته راشي ، کارمل موافقت نه کاوه ځکه چي ټول مسئولیت د ده په غاړه لویده.» ۶۳ / ۳۳ د مسکو د ارادي پربنسټ په دواړو اړخونو او خاصتاً پر تره کي فشار لدې نه معلومیږي چي د سیمي شوروي پلوه ګوندونو(د ایران تودي ګوند، د هند او عراق کمونست ګوندونو) پخپلو خپرونو کي د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په یووالي ټینګار درلود . ددې خپرونو له منځپانګي بریښیدل چي ګواکي خلقیان د پرچمیانو سره یووالي ته لیوالتیا نه ښیي. د بېلګي په توګه د عراق د کمونست ګوند نشراتي ارګان د ۱۹۷۶ کال د جون په ۲۳ ګڼه کي راغلي وو:« ...کارمل د ګوند مؤسس دی او تره کی د عمر له امله لومړی لاربنود دی .» همدارنګه پدې هکله زیری لیکي : « یوه ورځ تره کي د مرکزي کمیټي غونډ ي ته د الطریق الشعب په نامه د عراق د کمونست ګوند اخبار راووړ په هغه کي لیکل شوې وه که د خلق دموکراتیک ګوند دواړي جناحي سره یو نشي ، د دوی ګوند به پرچمي اړخ په رسمیت وپیژني. » ۴۰/ ۳۵۰ دې ډول بیان تره کي ته د خطرزنګ وو که یووالي ته غاړه کېنږدي هغه به د افغانستان د مترقي غورځنګ په پاشلو محکوم کړي. همدا لامل وو چي تره کی له خپل پخواني دریځ ښخه پر شا شو او د کارمل د غوښتنو پر بنسټ یې یووالي ته غاړه کینښودله. دا چي یووالي ته خلقیان لیوال نه وو د کښتمند له لاندي وینا ښخه ښه څرګندیږي:« د ګوند د عمل د یووالي د تامینولو په موخه د پرچمیانو د اصولي لیوالتیا له امله د خلقیانو د مشرانو دریځ سخت او انعطاف ناپذیره وو. د زیاتو سیاسي امتیازاتو او په رهبری کي د ښه دریځ د لاسته راوړلو غوښتونکي وو.» ۳۹/ ۲۷۳ د شته لاسوندونو او روایتونو ښخه ښکاري چي د ګوند د یووالي هڅوونکی مسکو، نوښتګر یي پرچم او پلي کوونکي یي د ګوند د انشعابي دواړو ډلو مشران وو. د ګوند د یووالي نوښت ځکه د پرچم د اړخ سره و چي مشرتابه یي په ۱۹۷۵ کال کي د یووالي اعلامیه خپره کړه او همدا رنګه د شاه محمددوست د هڅو او منځګړیتوب له امله په کال ۱۹۷۷ کي د تره کي او کارمل تر منځ ناسته وشي. ښایي د شاه محمد دوست نه مخکي هم ځینو کسانو د تره کي او کارمل د دریځونو د نږدې کولو په اړه هلي ځلي کړې وي. سلیمان لایق په خپله یوه ثبت شوې وینا کي د تره کي له قوله وایي:« د ګوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بيا يووالي په موخه کارمل ور ته مراجعه کړې ده او تره کي ورته ويلي وو چې په ګوند کې به دوهم رهبر نه وي خو کارمل بيا هم د دوهم رهبر اکټونه کول.» په هر صورت د لسو کلونو بېلوالي وروسته د۱۹۷۷ کال د جولای په دريمه د ګوند د يووالي سند د۹۰ تنو مشرانو او کدرونو له لوري لاسليک شو او د ګوند دواړه سيالي ډلې (خلق او پرچم) د تره کي ترمشرۍ لاندې پداسي يوه طرزالعمل سره متحدې شولې چې د واحد ګوند په مشرتابه او ګوندي کميټو کې رهبري د فيفټي فيفټي فورمول له مخې په پام کې نيول شوې وه. د دې يووالي په نتيجه کې يوه ديرش کسيزه واحده مرکزي کميټه چې اته ويشت تنه اصلي او دوه تنه على البدل غړي يې لرل جوړه شوه. په مرکزي کميټه کې د خلقيانو د ډلې مشران نورمحمدتره کی ، حفيظ الله امين ، صالح محمدزيری، غلام دستګيرپنجشيري، شاه ولي ، عبدالکريم ميثاق، عبدالحکيم شرعي جوزجاني، محمداسمعيل دانش، عبدالرشيدآرين، محمودسوما، منصور هاشمي، محمدياسين بنيادي، محمدحسن پيمان او عبدالاحد ولسي او د پرچم له اړخه ببرک کارمل، ميراکبرخيبر، سلطانعلي کشتمند، نوراحمدنور، سليمان لايق، محمدحسن بارق شفيعي ،اناهيتاراتب زاد، محمود بريالی ، نظام الدين تهذيب، عبدالوکيل، عبدالمجيد سربلند، نجيب الله ، محمدسرور يورش او عبدالقدوس غوربندي وو. د خلق له لوري د سياسي بيروغړي تره کی ، زيری، پنجشيری، ميثاق او شاه ولي او د پرچم له اړخه کارمل، کشتمند، نور، لايق او شفيعي نمايندګي کوله. په خلقي اړخ کې د يووالي په اړه کومه غونډه چې پيژندل شوي کدرونه پکې برخه واخلي را ونه بلل شوه بلکې پريکړه تره کي کړې وه . خلقي مشرتابه د پرچميانو سره د بيا يووالي په اړه نه يوازې د ګونديانو سره خبره شريکه نکړله بلکې د خلقيانو په مرکزي کميټه کې هم پدې اړوند بحث نه دی شوی . د مرکزي کميټې غړو ته د يووالي خبره د شاه ولي له خوا شوې وه چې تره کی مؤظف کړی وو دا موضوع د مرکزي کمېټې غړو ته ورسوي . ميثاق وايي امين چې د پرچميانو سره د يووالی سخت مخالف وو او مخکې لدې به کله چې د پرچم سره د يووالي خبره را پورته شوله ويل به يې « د پرچميانو سره په يووالي سره ګوند مه مرداروئ.» خو د يووالي په درشل کې هغه د يووالي په کلکو پلويانو اوښتی وو. البته د پرچم اړخ پدې اړه يو کنفرانس راوبللو او پردې مسئله يې بحث وکړ او د ګوند د يووالي په لور يې پرېکړه وکړله . د خلّقي مشرتابه د خپلو ليکو سره د يووالي موضوع لدې امله نه شريکوله چې مشرتابه يې پوهيده غوڅ اکثريت خلقيان چمتو نه دي د پرچميانو سره يووالي ته غاړه کيږدي دا ځکه چې په جمهوريت کې پرچميانو خپله اتوريته له لاسه ورکړې وه او د کميت له مخې هم کمزوري وو. کله چې د دواړو خواوو د سازمانو په يوځای کولو باندې کار پيل شو چې د ولايتونو په مشرتابه کې هم د دواړو خواوو څخه مساوي معيار پلی شي د ميثاق په وينا « په ځينو ولايتونو کې پرچميانو دومره غړي لرل چې يوازې په رهبري کې راشي او په ځينو ولايتونو غور ، بادغيس ، بدخشان ، کنر ، خوست ، هېرمند ، ارګون ، کټواز، ارزګان، فراه ، زابل ، سمنګان کې يې يوغړی هم نه درلود.» د پرچم کمزوري د کابل په پوهنتون کې د دواړو ډلو له غړو معلوميږي. « د۱۳۵۶ کال د يووالي پرمهال د ادبياتو په پوهنځي کې ۳۸ تنه ، د اقتصاد په پوهنځي کې ۲۳ تنه ، د حقوقو په پوهنځي کې ۱۴ تنه ، د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې ۹ تنه او د شرعياتو په پوهنځي کې ۲ تنه خلقيان وو. د يووالي پرمهال د ادبياتو په پوهنځي کې ۹ تنه ، د اقتصاد په پوهنځي کې ۴ تنه ، د حقوقو په پوهنځي کې ۸ تنه پرچميان وو.د ښوونې او روزنې او شرعياتو په پوهنځيو کې پرچميان نه وو. » ۱۰۹/ ۱۱۲ ـــ ۱۱۳

د ګوند د بيا يووالي پروسيجر پداسې عجيب ډول پلی شو چې د مرکزي کميټې اصلي او على البدل غړي او نور انتصاب شوي کدرونه به د دوو څخه تر پنځو تنو پورې د تره کي کور ته چې کارمل ورسره ناست وو ورتلل او دواړو مشرانو يا به يوه د ګوند د يووالي په اړه لنډې خبرې کولې او د دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کدرونو څخه به یوه د نورو په استازیتوب یووالي ته خپله ژمنتیا ښودله او خپل لاسلیکونه به یې د ګوند د یووالي په سند بېله دې چې هغه ولولي اینودل. پدې عجیب بهیر یې د ګوند د یووالي د کنفرانس نوم کېښود. منطقي دا وه چې همدې ګوندیانو ته چې د یووالي سند یې لاسلیک کړ فرصت ورکړل شوی وای پدې اړه بحث وکړي تر څو د انشعاب عاملین او لاملونه په ګوته شي. د دې بحث څخه راوتلې پایلې د یوه جامع لارښوونکي سند په توګه چمتو او د ګوندیانو په واک کې اینودل شوې وای. د غوربندي د لیکنې پر بنسټ د پرچمیانو هغه کدرونه چې د تره کي په کور کې یې د یووالي سند لاسلیک کړی وو د کارمل د مخکني دستور له مخې څو تنو ته دنده سپارلې وه چې پرچمي کدرونه د تره کي له کور څخه په وتلو سره په جمال مینه کې په یوه کور کې را غونډ شي. دا راغونډېدنه د ځېنو یووالي ته ژمنو پرچمیانو له منفي غبرګون سره مخامخ شوی وه. پدې اړه پوښتنه دا ده چې ددې را غونډېدو اړتیا څه وه ؟ ددې پوښتنې ځواب به له میثاق واورو. د میثاق په وینا غوربندي « د ګوند د کنترول کمیسیون ته رپوټ ورکړی وو چې ببرک کارمل د مېرمن اناهیتا په کور کې یو شمېر پرچمیان را غونډ کړي وو او ورته ویلي یې وو چې موږ او تاسو باید خپل جلا سازمان وساتو او پدې یووالي ډېر ډاډمن نه اوسو او هڅه وکړو چې د پرچمیانو سازمان ونه شړېږي او د یووالي په نامه په ګوند کې منحل نشي. ملګري باید په جلا ډول خپلې اړیکي تنظیم کړي. د پرچم پېژندل شوو کسانو چې هلته شتون درلود داکتر نجیب ، مجید سربلند، سروریورش ، مېرمن اناهیتا او څو تنه نور وو.»۷۹ / ۱۵۵ همدا رنګه بارق شفیعي وایي چې د یووالي مخکې نوراحمدنور را ته ویلي وو چې تره کی نه غواړي چې میراکبر خیبر د سیاسي بېرو غړی شي . دا موضوع ما خیبر ته وویله او هغه وویل : « دا چالونه د ده په درد لګېږي. دا تره کی ندی چې ما نه غواړي دا کارمل دی چې ګوندي وحدت نه غواړي او ما پلمه کرځوي.» بارق دا هم وایي چې د یووالي وروسته کارمل چې خیبر او کشتمند هم هلته وو را ته وویل: « ملګری بارق ! لدې وروسته به بیا هم موږ خپل سازمان یعنې پرچمیان له خپلو تشکیلاتو سره وساتو ځکه چې د خلقیانو پر وحدت باندې چندان اعتبار نشته .» ، ویل کیږي چې د یووالي سند په نهو مخونو کې چمتو شوی وو خو هغه د ګوندیانو په واک کې کینښودل شو. لامل یې دا وو چې د یووالي وروسته د پخوا په شان په تش نامه واحد ګوند کې دوې څرګندې تلوالې او دوو مشرانو شتون درلود او واحد ګوند یوازې په کاغذ باندې د ګوند د یووالي په سند کې لیکل شوی وو. د ګوند د دا ډول میکانیکي یووالي په اړه چې کارمل یو ځل بیا تره کی د ګوند د مشر په توګه ومنلو دا پوښتنه راپورته کیږي څه شی د دې سبب شول چې کارمل خپلې مخکینی څرګندونې چې: «په سیاسي غورځنګ کې ساده بدوي عناصرد نورمحمدتره کي شاوخوا راغونډ شوي چې په قبیلوي نورمونو او ضوابطو سره د چارو اداره او د ګوند لارښوونه وکړي. » له یاده ووتلې او خپلې څرګندونې یې بیرته واخیستلې یا دی هم د ساده بدوي عناصرو څخه یو وو. لدې څخه څرګندیږي چې هغه مهال کارمل ربښتیا نه ویل او په تره کي یې تورونه لګول او یا دا چې د مسکو په دستور یې تره کي ته د ګوند د مشر په توګه بیعت وکړ لکه څرنګه چې د ۱۹۷۳ کال په پوځي کودتا کې له محمدداود سره د مسکو په دستور ائتلاف کړی وو. سره لدې یووالی وشو خو کارمل او امین او ارادتمندان یې یووالي ته ژمن نه وو او د یووالي ضد فعالیتونه یې کول . د میثاق د لیکنې پر بنسټ د کارمل په پرتله د امین د یووالي ضد کړنې زیاتې محسوسې وې. د بېلګې په توګه به امین خپلو پلویانو ته ویل چې په مشرتابه کې د فیفتي فیفتي پر بنسټ د یووالی پرنسیب سم نه دی پداسې حال کې چې د خلقیانو په مرکزي کمیټه کې د امین په شمول یوازې تره کی او شاه ولي د یووالي او د دې پرنسیب کلک پلویان وو، خو امین خپلو پلویانو ته بل څه ویل. د میثاق په وینا« بالاخره کره معلومات ترلاسه شول چې امین ، منصور هاشمي ، محمود سوما،صحرایي ، فقیر، جلیلي، صدیق عالمیار ،مسعودي ، ظریف او نورو دا رنګه د یووالي ضد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرکسیوني فعالیتونه کول...» ۷۹/ ۱۴۴ همدارنګه کله چې د دواړو اړخونو د پوځیانو د تشکیلاتو د یو ځای کولو کار پیل شو ولیدل شول چې امین د تشکیلاتو کمیسیون ته ټول پوځي خلقیان نه وو ور پېژندلي بلکې یو شمېر یې پټ ساتلي دي. د امین دې کار د تشکیلاتو کمیسیون(زېرى، میثاق ، نور ، بارق) دې ته وهڅول چې سیاسی بېرو ته وړاندیز وکړي چې امین له ګوند څخه واېستل شي.(د ۱۳۵۶ کال منی) دا وړاندیز د تره کي، شاه ولي، کارمل او کشتمند له خوا رد او نورو شپږو تنو تایید کړ. البته مسکو- کارمل د ګوند د یووالي څخه خپل ګډ پلان درلود. د خلقیانو سره د یووالي په اړه د کارمل د لاندې وینا څخه چې سرور یورش او نجیب الله ته یې کړې وه د هغه موخې د پوهیدو وړ دي :« مخکې لدې چې د خلقیانو سره سازمان یو کړو هغه باید د پرچمیزم په قالب کې سمنټ کړو او بیا وروسته د خلقیانو په لور لاړ شو. زه یقین لرم که جدي کار وشي پرچمیزم او مکتب به یې بریالی شي . موږ بلشویکان یو د منشویکانو سره به د ژوند تر پایه مبارزه وکړو. لدې امله اوسنی یووالی ، یووالی نه دی بلکې د واقعي یووالي لپاره د یوې جګړې پیل دی چې زموږ د مکتب مهر او نشان ولري.» ۱۱۰ د لایق په یاددابنتونو کې د نجیب الله له قوله دا هم راغلي دي:« نن ملګري کارمل زه ، سرور یورش او مجید سربلند د دکتورس اناهیتا کور ته یوړو هلته یې له مقدمې پرته د کاغذ پرمخ دا طرحه جوړه کړه چې ښودل یې خلقیان په دوو فاشیستي او سکتاریستي فرکسیونو ویشل شوي دي او ویل یې چې لومړی فرکسیون تره کی او حفیظ الله امین او دوهم فرکسیون پنجشیری ، میثاق او زیری رهبري کوي. څرنګه چې د فاشیستانو فرکسیون اګرسیف دی او د سکتاریستانو فرکسیون پاسیف ، باید په لومړي ګام کې د سکتاریستانو سره یو ځای شو او فاشیستان له پښو وغورځوو او په دوهم ګام کې د سکتاریستانو حساب ته ورسیږو.» د ګوند د بیا یووالي وروسته بهیر هم وښودل چې په رښتیا هم کارمل د مسکو له لوري د ورکړل شوې نقشې د پلې کولو لپاره عملي ګامونه اوچت کړل. د یووالي وروسته ډیر ژر د ګوند څخه د امین د ایستلو هڅې پیل شولې که څه هم باید د ګوند څخه د کارمل د اېستلو هڅه هم شوې وای ځکه هغه هم د امین په څېر د یووالي ضد دریځ نیولی وو. پنجشېری د ګوند څخه د امین د اېستلو په اړه وایي چې ګواکې امین د پلان د وزیر علي احمد خرم په وژنه کې لاس درلود. لکه څرنګه چې تر هګر مرجان ونیول شو او ببله شکه د هغه څخه بشپړ تحقیقات شوي دي خو د هغه پرته بل څوک و نه نیول شول دا بیا ښیي چې د مرجان ملګري کوم چې په ترور کې ور سره شریک وو له هېواده وتلي وو او امین خو په هېواد کې ژوند کاوه. مرجان چې د ترور په ورځ په نورمحمدشاه مېنه کې د پولیسو له خوا ونیول شو د هغه څخه د تحقیقاتو وروسته څرګنده شوله هغه توپانچه چې خرم پرې وژل شوی وو له هغه سره نه وه. لدې څخه ښکاري چې توپانچه د هغه ملګرو ترې اخیستې ده . لدې امله پر امین د خرم په ترور کې لاس لرل د یوې دسیسې پرته بل څه نه وو چې پنجشېری پکې ښکېل وو هغه پنجشیری چې د کارمل په وینا د خلقیانو د فرکسیون د پاسیفو مشرانوڅخه یو وو. که چېرې امین له ګوند څخه اېستل شوی وای په هغه صورت کې تره کی په کمزوري حالت کې پاتې کیده ، د کارمل تله درنه کېدله او د دې امکان وو چې کارمل د ګوند مشر شي. له یاده ونه باسو چې تره کي دا ګواښ درک کړی وو او د ګوند څخه د امین د اېستلو مخه یې نیوله . د ګوند د واکمنۍ پر مهال په ګوند او دولت کې پیښنو هم وښودل چې په لومړي ګام کې کارمل او شوروي اړخ په ګډه د کارمل په خبره د فاشیستانو (تره کي او امین) حساب ته ورسیدل او د سکتاریستانو د ځپلو دنده نجیب الله پیل کړه خو حالات داسې راغلل چې نجیب الله په خپله لوبه کې پداسې یوه لومه کې را ایسار شو چې دې پکې ووژل شو او د کارمل په وینا سکتاریستان له مرګه وژغورل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چیرې د تره کي او امین د وژلو څرنګوالي ته وکتل شي هغه د مسکو د ارادې له مخې پلې شول او همداراز د دوهمې ډلې اړونده کسان هم د مسکو د ارادې له امله د شهنوازتني د کودتا په تور زندان ته واچول شول چې پخپل وخت به پدې اړه بحث وشي. لدې نه څرګندیږي چې د ګوند د بیا یووالي د هڅوونکي (مسکو) او نوښتګر(کارمل) نقشه یوه وه چې هغه د خلقیانو په نامه د سیاسي سازمان له منځه وړل او په پرچم کې یې د غړو ادغامول وو. د لایق یادداښتونه دا واقعیت بربنډوي چې د پرچم مشرتابه ټولو پدې اتفاق درلود چې د یووالي په نامه د خلقیانو خلاف مبارزه وکړي او هغوی له سیاسي ډګره وباسي. دا چې لایق خپل یادداښتونه وروسته له دریو لسیزو رسنیز کړل دا د دې معنی نلري چې د ګوند د یووالي په اړه نوموړی د کارمل له دریځ سره همغږی نه وو . که لایق او یا د پرچم بل کوم مشر د یووالي په اړه د کارمل له لیدلوري سره همغږي نه وو غوره دا وه چې اعتراض یې کړی وای یا دا چې له کارمل څخه یې خپله لار جلا کړې وای. لکه څرنګه چې خلیل الله زمر د پرچم د فرکسیون د مرکزي کمیټې غړي د ګوند د یووالي سره د مخالفت له امله د پرچم د فرکسیون له غړیتوب څخه استعفی وکړه. د ګوند یووالي د ګوند او خاصتاً د خلقیانو لپاره د ګوندي دستور په نامه په ګوندي حوزو کې اعلان شو. دا یووالی د خلقي مشرتابه او که دقیقاً وویل شي د تره کي د ارادې له مخې په خلقیانو تحمیل شو. د پرچمیانو سره یووالي د تره کي داسې ستره تیروتنه ده چې پایله یې نه یوازې د ده وحشیانه وژنه شوله بلکې خلقیانو او د افغانستان خلکو ته سترې بدمرغۍ راوړلې. د یووالي وروسته په ګوند کې بې اعتمادۍ خپل سیوری غوړولی وو او د بیا انشعابونو امکانات خورا زیات وو. امین هرو مرو یا له ګوند څخه شړل کېده یا د خپلې ډلې سره له ګوند څخه ووت . د پرچمیانو یوه برخه د محمد داود سره یوځای کېدله. که محمد داود په ګوند برید نه وای کړی ګوند هرو مرو په څو برخو ویشل کېده ، د داود خان دریځ پیاوړی کېده او په واک کې د پاتې کېدو چانس یې زیات وو.

په هرصورت د ګوند یووالي ظاهراً واحد ګوند ته پیاوړې بڼه ورکړله او د یووالي څه کم دوې میاشتې وروسته د وړي په نهمه د پښتونستان د ورځې د نمانځلو له امله په پلازمیینه کې میشتو ګوندیانو ته دستور ورکړل شو چې په هغې کې په ګډون سره د ګوند ځواک ننداري ته کیږدي. د پښتونستان واټ د ځلور لارې په شمالي برخه د افغانستان بانک ترڅنګ د افغانستان خلق دموکراتیک ګوند د مشرتابه را څرګندیدل او په مقابل لوري کې د خیبر رستوران مخې ته د جمهور رئیس او د حکومت د غړو شتون د حکومت په وړاندې غښتلي سیاسي ځواک ننداري ته کیښود. په تېره کله چې مراسم پای ته ورسیدل او ګوندي مشران د خپلو ګوندي ملګرو په بدرګه چې یوه اوږده کوڅه یې ورته جوړه کړې وه او ګوندي مشرانو د لاسونو په خوځولو سره د ښوونې او روزنې وزارت تر ودانۍ په پوره نظم سره لاریون وکړ حکومت ته دا څرګند پیغام درلود چې دا ګوند له پامه ونه غورزول شي او په بله خوا یې واکمنۍ ته کومه چې د سیاسي اپوزیسیون شتون ورته د زغملو نه وو او په تیره د هغې محافظه کار او ښۍ لاسې اړخ ولمساوه ترڅو په ګوند فشار زیات کړي اود هغه د ځپلو لارې چارې ولټوي. که د لیکنې دا برخه په څو کرښو کې را ونغاړو ویلی شو چې د ګوند یووالی د مسکو فشار سربېره په دواړو خواوو د حکومت د فشار، د جمهوري دولت له کابینې نه د پرچمیانو د شړلو، د پرچمیانو د کورنې اختلاف او د خلقیانو د پیاوړتیا له امله ترسره شوی دی او د مسکو- پرچم موخه په محمدداود د فشار راوړلو سربېره د خلقیانو د مشرانو بې اغېزې کول او پدې ډول د واحد ګوند مشرۍ ته د ببرک کارمل رسول وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخي امانت

د افغانستان په چاراوکو او سیاستوالو کې به داسې څوک و نه مونډل شي چې د خپل حکومت ،خپل سازمان او په تېره خپلې تېروتنې ومنې او ډېرې یې تېروتنو ته په تېروتنو ځواب ورکوي. یو شمېر یې د سیاسي او ټولنیزو پېښو په نامه پنډ پنډ کتابونه چې منځپانګه یې د ځان او خپلې ډلې ستاینه او د خپلو سیالانو او مخالفانو ملامتول دي خپروي چې پدې ډول تاریخ تحریف او راتلونکو نسلونو ته درواغ وړاندې کوي او نور یې بیا پټ رازونه ګور ته وړي. ظاهرشاه ، کارمل ، نجیب الله ، رباني او مجددي هغه دولتي مشران وو چې ډېر پټ رازونه یې ګورته یووړل پداسې حال کې چې کافي وخت یې درلود چې د خپلې سیاسي مبارزې او حکومتولی تجربې او خاطرې یې راتلونکو نسلونو ته په میراث پرې اېښې وای . له نېکه مرغه سلیمان لایق د (ا ، خ ، د ، ګ) د بنسټ اېښودونکو څخه د خپلې مړینې مخکې د سیاسي یادداښتونو په نامه خپلې خاطرې لیکلې دي او یوه اووه دېرش دقیقه اې ویډیو هم ثبت کړې ده چې د (ا ، خ ، د، ګ) د انشعاب اصلي عامل او د دې ګوند د یوه مشر میراکبر خیبر د ترور څخه پرده پورته کړې ده او دا ویډیو د هغه د زوی له خوا داسې وخت په ټولنیزو شبکو کې خپره شوه چې لایق لدې فاني نړۍ تللی او ځان یې حق ته سپارلی دی. داسې ښکاري چې لایق د څه د پاسه څلور لسیزې دا رازونه له ځان سره ساتلي وو او د وجدان د عذاب څخه د خلاصون په موخه یې مخکې له خپلې مړینې هغه ثبت کړي او خپله دا مرکه خو په واقعیت کې وینا تاریخي امانت ګڼي. د لایق له ثبت شوې وینا څخه د ګوند د یووالي ساتلو اړوند د تره کي او کارمل په دریځونو پوهېدلای شو چې تره کی د ګوند یووالي ته ژمن وو خو کارمل د یووالي ضد ګامونه اوچتول. د لایق ثبت شوې وینا د ګوند د سیاسي بیرو د هغې غونډې په اړه ده چې په هغې کې عمومي منشي تره کي د سیاسي بیرو غړیتوب ته د حفیظ الله امین او میراکبر خیبر د را پورته کولو مسآله وړاندې کړې ده چې د سیاسي بېرو ټول غړي لدې وړاندیز څخه ملاتړ کوي او د تایید لاسونه پورته کوي . لایق د سیاسي بېرو دا غونډه د خیبر له قتل سره تړلې ګڼي او د ګوند له پخوانیو غړو غواړي چې دا مسآله وڅېړي تر څو د خیبر قاتلین ومونډل شي خو لایق د دې ترور عاملان کارمل او نوراحمد نور ګڼي.

هېره دې نه وي چې د دې غونډې څلور یا پنځه ورځې وروسته خیبر وژل کېږي. لایق او خیبر د پرچم د فرکسیون د مشرانو سربېره خپلوي هم لرله چې د لایق خور د خیبر مېرمن وه. بېله شکه هغه د خپلو یتیمو خوریانو او کونډې خور په لیدو سره د خیبر د قاتلانو څخه کرکه کوله . ښایي د ګوند د واکمنی پر مهال واکمنو شرایطو او د لایق اروایي ځانګړتیاوو هغه اړ اېستلی وي چوپه خوله پاتې شي او د ګوند له مشرتابه ونه غواړي چې د خیبر د ترور دوسیه تعقیب شي . په ټولنیزو شبکو کې د لایق د مرکې خپرول دا هم ښیي چې هغه خپل زوی ته سپارښتنه کړې ده چې د ده ثبت شوې وینا د هغه له مړینې وروسته خپره کړي نه دا چې دی هم د خیبر په څېر ترور شي. که څه هم لایق د دې واقعیت په اړه خپله چوپتیا مصلحت ګڼي چې دا په خپله د هغه اروایي ځانګړتیا یا کرکتر ښیي چې تل یې مصلحت ته لومړیتوب ورکړی دی او د خپل مشر کارمل د ځېنو ګوندي ضد او ملي ضد کړنو په وړاندې نه دا چې درېدلی نه دی بلکې همغږي هم ښودلې ده. د دې ویډیو د منځپانګې لنډیز په امانت دارۍ سره راوړل کېږي: « د ۱۳۵۷ کال د حمل په ۲۳ یا ۲۴ د ګوند د عمومي منشي تره کي په کور کې د سیاسي بېرو نوبتي غونډه وه چې د سیاسي بېرو لسو غړو پکې برخه لرله. د آجندا د نورو مسآلو سربېره تره کي دا مسآله هم طرحه کړه چې حفیظ الله امین په پرله پسې توګه له ده غوښتي دي چې هغه سیاسي بېرو ته را

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته کړي . تره کي د امين د ځانګړتياوو په اړه دا هم وويل چې هغه په خپلسر هم پرېکړه کوي .لکه څرنګه چې د خلقي اړخ پوځي سازمان له امين سره دی که هغه سياسی بېرو ته را پورته نکړو، مايوسه او عقده من به شي نه دا چې پداسې يوه کار لاس پورې کړي چې موږ د يوه تر سره شوي عمل سره مخامخ کړي. لدې امله که هغه سياسي بېرو ته را پورته کړو ښه به وي. د واحد ګوند د يووالي او په سياسي بېرو کې د پرونيو خلقيانو او پرچميانو د موازېنې د ساتلو په موخه به ميراکبرخيبر چې اغېزمن او د غوره ځانګړتياوو څخه برخمن دی هم سياسي بېرو ته را پورته کړو. ټولو ښېله کومې تبصرې دې وړانديز ته مثبته رايه ورکړله . تره کي وروسته لدې کارمل ته و ويل خيبر ستا دوست او ملګرى دی که تاسې د سياسي بېرو پرېکړه هغه ته ورسوئ او سربېره پردې که هغه زما کور ته راشي ترڅو ورسره خبرې وکړم او وپوهېږم چې آيا هغه دا پرېکړه ګټوره بولي او غواړي سياسي بېرو ته راشي يا نه. کارمل ورسره ومنله او پدې ډول غونډه پای ته ورسېدله او موږ ټول د تره کي له کور څخه ووتلو او د خپلو کورونو پر لور روان شوو. په لار کې کارمل موږ پرونيو پرچميانو ته وويل . خاين مو د خاينانه طرحو سره وليدلو، بيا يې د کومې توطيې فکر کړی ، هره ورځ د توطيې په فکر کې دی. ما ورته وويل ولې دې په غونډه کې څه و نه ويل او هر څه دې ومنل او اوس هغه تخريبوې.مونږ څوک يو ، په خپل قول ، ژمنه او لاسليک ولاړ يو... خبره مو تر شخړو ورسېده او سره رخصت شولو. د شپې په ۹ بجو د خيبر ټلفون راغی او راته و يې ويل، ضرورت پېښ شوی دی ته راځې که زه در شم. ما ورته وويل چې زه درځم او د هغه کور ته ورغلم. هغه د ستړې مشې وروسته را ته وويل چې بارق شفيعي راغلی وو او د کارمل پيغام يې راوړی وو. ويل يې دا يوه توطېه ده چې تا سياسي بېرو ته را پورته کوي د نر په څېر تره کي ته منفي ځواب ورکړه. ما بارق ته وويل کارمل ته ووايه تره کی د ګوند د رهبرئ مقام دی ، هغه د ګوند لېډر دی، د سياسي بېرو د لارښوونې واک له هغه سره دی، ستا هدايتونه د ګوندي اصولو او اساسنامې خلاف دي هغه نه منم او بارق ولاړ. لايق وايي ما ورته وويل استاده ! لکه چې ډارشوی يې . هغه وويل، نه د افغانستان په څېر وروسته پاتې هېواد کې سياسي لوبې خورا ناوړه پايلې لرلی شي ، ضرورت دی چې يو شريف شاهد شتون ولري. زه خپل کور ته راغلم او سبا شپه د ۹ بجو وروسته بيا د خيبر ټلفون راغی او ويې ويل پرونی موضوع انکشاف وکړ ، ته زما کره راتلی شې يا زه درشم او زه د هغه کور ته ورغلم. هغه وويل :« نن نوراحمدنور راغلی وو د بارق خبرې يې تکرار کړې او دا يې هم وويل چې خاين تره کي ، قبيلوي پديدې ته منفي ځواب ورکړه، دا توطېه ده. ما ترې وپوښتل کومه توطېه؟ ويې ويل توطېه ده. خيبر وايي ما ورته وويل زه ورځم، خپله پرېکړه په خپله کوم، زه د کارمل دستورونو ته غوږ نه اېږدم. نور وويل ستا دا کارونه تا ته خطر لري.ما ورته وويل څه خطرلري ؟ نور وويل دا مسآله ساده نه ده سر به دې له لاسه ورکړې او و به وژل شې . ما ورته وويل څوک به مې و وژني؟ هغه وويل دا زه ، دا زه. خيبر خپله د پرونۍ شپې خبره تکرار کړه چې په منځ کې يو شريف شاهد بايد وي ، دا مسآله انکشاف کوي او يوه نامطلوب لوري ته ځي. د هغه له کوره راووتلم او خپل کورته را غلم . د نوراحمدنور خبرې را ته احساساتي معلومې شوې او جدي مې و نه ګڼلې . فکر کوم دوه ورځې وروسته ماښام ټلفون راغی او ځان يې پوليس معرفي کړ او و يې ويل د مطبعې شا ته خيبر وژل شوی دی ،څرنګه چې هغه ستاسې له خپلوانو څخه دی که راشئ چې د هغه په پېژندنه کې مرسته وکړئ . لايق خپل زوی ور استوي او زوی يې د پوليس د تلفون له لارې خبر ورکوي چې خيبر کاکا يې وژلی دی. زه هېڅ شک نلرم چې دا وژنه د ګونديانو لخوا وشوه ، خو ما په خپلو سترګو نه دي ليدلي چې کارمل ، نور يا بل چا پرې ډزې کړې وي . خو پدې پېښه کې دا کسان ښکېل دي که داسې نه وای نو ولې يې خيبر ته دا خبرې کولې چې دا ستا د وژنې او مرګ سبب کېږي . لايق وايي فکر کوم چې زموږ په ګوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کوچنيو کوچنيو ګوندونو او کوچنيو فرکسيونو شتون درلود. زموږ د ګوند په تشکيلاتو کې پټ پنځه يا شپږ کسيز تروريستي سازمان شتون درلود چې ځينو مشرانو جوړ کړی وو ترڅو د دې او يا هغه د وژلو له لارې خپلې ستونزې حل کړي. لايق د کارمل په اړه دا هم وايي چې هغه تقوا نلرله ، درواغجن، ډوزمار، توطيه ګر، په ځان مين او فرکسيونباز وو. لايق د خيبر څخه هم ګيله من دی چې ولې يې تل د کارمل ملاتړ کاوه.» لايق بايد خپل ځان ملامت کړی وای چې د ده په خبره ولې يې د مرداريو ډک « بې تقوا، درواغجن ، ډوزمار، توطيه ګر، په ځان مين او فرکسيونباز» ګوډي، کارمل تر مشرۍ لاندې سياسي فعاليت کاوه او له داسې يوه انسان څخه يې لار جلا نکړله. ده هم بايد د يوه حقوقي شخصيت او سياستوال په توګه خپلواک ګامونه اوچت کړي وای نه دا چې د خيبر دريځ ته په کتو سره د هغه څخه متابعت وکړي او له څلورو لسيزو وروسته له خيبرڅخه ګيله وکړي. لايق د ګوند د بيا يووالي په اړه وايي چې« د پرچم مشرانو کارمل ته ويلې وو څرنګه چې تاسې انشعاب کړی دی شخصا تا او تره کي انشعاب کړی په خپله له تره کي سره د يووالي په اړه مذاکره وکړئ. هغه وايي د يووالي په هکله د تره کي شرط دا وو چې دوهم رهبر نه منم. هغه کارمل ته وويل تا مراجعه کړې ده. تره کي دا هم وويل چې په واحد ګوند کې کارمل په خپل حق قناعت نه درلود او انشعاب يې وکړ، کارمل يوازې په سياسي بېرو کې زغملی شم ، نه د دوهم رهبر په توګه. لايق دا هم وايي چې د ثور د وسلوال پاڅون وروسته بدمرغي دا وه چې کارمل غوښتل موازي رهبر وي.» لايق په ويډيو کې د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند د تاريخ داسې ترخه واقعيتونه بيانوي چې د دې ګوند بدنامي او د هغې د واکمنۍ ناکامي ورسره تړلې ده چې هغه د ګوند په انشعاب کې د کارمل رول د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې نېټې د وسلوال پاڅون وروسته منفي دريځ دی . د لايق دا خبره چې په ګوند کې پټ تروريستی سازمان شتون درلود دا نو بيا د سياستوال کار نه بلکې د باند او مافيايي کړۍ د مشر کار دی. مخکې مو د « په ګوند کې پټ تشکيلات » په برخه کې د پرچم په فرکسيون کې د «پهلوانانو، زړورو او عيار مشربه» کسانو په پټه تنظيمولو ته ګوته نيولې وه چې په بېلابيلو حالاتو کې د سياسي مخالفانو په وړاندې ددې وګړو څخه کټه پورته کړي يعنې دا چې هغوی وګوابښې، ددې مافيايي تروريستي ډلې ارادې ته سرټيټ کړي چې لايق هغه پټ پنځه يا شپږ کسيز تروريستي سازمان ګڼي. لايق پدې پنځه يا شپږ کسيزه تروريستي فرکسيون کې په دوو تنو کارمل او نور شک کوي. دا چې د دې ترهګر سازمان يا شبکې نورغړي به کوم پرچمي کدرونه وي څېړنو ته اړتيا لري . بېله شکه دا بايد هغه پرچميان وي چې د کارمل نږدې کسان او د هغه د ګوندي ضد دستورونو پلي کوونکي وو. غوربندي د خپل کتاب په ۱۰۴- ۱۰۵ پاڼو کې د شوروي اشغال په لومړيو کې د مزارشريف د ولايتي کمېټې د منشي عبدالاحد رهنورد په اړه ليکي چې نوموړي د ولايتي کمېټې يو غړی سيد عظيم ګوهري په ولايتي کمېټه کې وژلی، تونې تونې کړی ، د وجود غړي يې په بوجۍ کې اچولي او د ولايتي کمېټې په انګړ کې يې خښ کړي دي.(ګوهري پخوانی خلقي او بيا د کار د ګروه کدر وو) دا پيښه افشاء او د شوروي سلاکارانو د فشار له امله رهنورد بندي شو. غوربندي دا هم وايي چې رهنورد په زندان کې شاهانه ژوند درلود او د دې لپاره چې حقايق او دا راز پټ پاتې شي د هغه د اعدام حکم صادرېږي. « کله يې چې د شپې په پټو سترګو وژنځای ته لېږداوه ، په لوړغږ يې چيغې وهلې او ويل يې : نامردانو ! زما په وژنو ستاسو ګناوې نه پټېږي . هغه نوراحمدنور ياداوه او چيغې يې وهلې چې ولې هغه د ده د ژغورنې لپاره نه راځي .» ۸۰/ ۱۰۵ د پرچم په فرکسيون کې ددې تروريستي شبکې د مشرانو په پېژندنې کې د لايق لاندې څرګندونې مرسته کولی شي . لايق په خپلو يادداښتونو کې دا راوړي چې د ګوند د واکمنۍ پر مهال تره کي د ماښام ډوډۍ خوړلو ته وربللی او د خبرو په ترځ کې يې ورته ويلې وو: « نه پوهيږم ببرک جان بيا کوم پلان لري محمود بريالی او نجيب الله را ليږي ، بريالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما صفتونه کوي او نجيب بيا داسې چلند کوي چې ما عصبي کړي .» لکه څرنګه چې د ګوند د مشرۍ پر سر اختلاف په برخه کې راغلي وو چې کارمل غوښتل تره کی له منځه يوسي دا مساله يې د نوراحمد نور ، عبدالوکيل او محمود بريالي سره شريکه کړې وه ښيي چې دا دری تنه د پرچم د تروريستي فرکسيون غړي دي . همدارنګه د ګوند د واکمنۍ په لومړيو کې بريالی ، نجيب او وکيل د ګوندي ضد فعاليتونو له کبله د ۱۹۷۸د کال د جون د شپاړلسمې نېټې د سياسی بېرو په غونډه کې د لاسوندونو له مخې د ګوندي ضد فعاليتونو له امله د سفيرانو په توګه ګومارل کيږي. دا د دې ښکارندوی دی چې دا دری تنه (بريالی، نجيب ، وکيل) د کارمل ارادتمندان وو چې د هغه د دستور له مخې يې پټ ګوندي ضد فعاليتونه پر مخ وړل . پورتنيو بېلګو ته په کتو سره ويلی شو چې د پرچم په ګوند کې د لايق په خبره د پنځه کسيز تروريستي فرکسيون غړي کارمل،نور، نجيب ، وکيل او بريالی وو دا ځکه چې هغوی د کارمل د پټو دستورونو پلي کوونکي وو . همدارنګه ځينې امتيازحسن هم پدې ډله کې شمېري چې پدې صورت کې د پرچم په ډله کې شپږکسيز تروريستي ګروپ بشپړکېږي. امتياز حسن په پرچميانو کې د عيار په نامه پېژندل کېدلو چې په جيب کې به يې بوکس پنجه او چاړه وه. البته د خيبر د قاتلينو په اړه حکم کول ستونزمن کار دی خو د غوربندي او لايق له ليکنو څخه داسې ښکاري چې د پرچم په فرکسيون کې پټې تروريستي کړۍ شتون درلود چې د پرچم د سيالانو او مخالفانو او په خپله د پرچم د ننه د کارمل د مخالفانو سره په خپل وخت محاسبه وکړي. دا چې د پرچم د واکمنۍ پرمهال کارمل او نجيب الله دواړو د خيبر د ترور دوسيه تعقيب نکړه او د نوموړي يادونه يې هم ونکړه ښيي چې د خيبر سره دواړو دښمني لرله او د هغه په ترور کې يې لاس درلود. سياسي بېرو ته د امين او خيبر د راپورته کولو په اړه ددې خبرې يادول اړين بريښي چې تره کي د خيبر سره پدې موضوع خبرې کړې وې چې هغه به د خيبر له قوله د ذبيح الله زيارمل د نجيب الله د واکمنۍ پر مهال د دفاع وزارت د سياسی رييس څخه واورو. زيارمل وايي: « تصادفا په ښار کې تره کی او خيبر سره مخامخ شوي او تره کي خيبر ته ويلي وو. موږ د وحدت د را منځته کولو لپاره په يوه فورمول توافق کړی دی او د همدغه فورمول پر بنسټ به ګوندي وحدت عملي کړو خو اوس ګورو چې يو شمېر اغيزمنې او مستحقې څېرې له سياسي بيروڅخه د باندې پاتې شوې دي . موږ پرېکړه کړې چې د دواړو ډلو د توازن د نه خرابېدو لپاره د خلقيانو له پلوه حفيظ الله امين مستحق او اغېزمن ملګری دی او د پرچميانو له پلوه تاسو ته په سياسي بېرو کې دغېزيتوب ارتقا درکړو. لدې کبله اړتيا ده چې له نږدې خبرې وکړو. ميراکبر خبير ورته وويل : هر وخت چې تاسو لازم بولئ تاسو ته به درشم. تره کي وويل : پرېږده چې زه په خپله د هغوی په وسيلې تاسو ته زموږ د ليدو کتو وخت ووايم.»

هغه ترور چې د هيواد د تاريخ پانه يې واړوله

د چنګاښ انقلاب وروسته د وخت په تېرېدو سره امنيتي حالات کړکېچن کېدل. واکمنۍ هم د شکمنوکسانو په نيولو او د سياسي مخالفينو په ځپلو لاس پورې کړ. د جمهوري نظام پنځه کلن اقتداراو د پيښو بهير ته په کتنې سره هغه په دوو پړاونو ويشلی شو. په کورنۍ برخه کې لومړی پړاو د کودتا ګانو ،کودتايی هڅو او بلواوو او دوهم يې د مرموزو قتلونو ،ترورونو او اختناق پړاو دی. په بهرني سياست کې د لومړي پړاو ځانګړتيا د لويديځ او لويديځ پلوه ګاونډيانوخلاف دريځ او د شوروي اتحاد سره دوستانه اړيکې او په دوهم پړاو کې د لويديځوالواو د هغو د سيمه ييزو متحدينو سره د نږدې کيدو او له شوروي اتحاد څخه د لرې کېدو پړاو دی. جمهور رئيس د نظام په وړاندې د مخالفينو دولتي ضد فعاليتونو ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتو سره اړشو چې پخپلو تګلارو کې بنسټيز بدلون راوړي چې هغه د محافظه کارو په ګټه د حکومت څخه د سمونپالو او کيڼ اړخو شړنه او پرهغوی فشار او د لويديځ په ګټه په نړيوالو اړيکو کې بدلون وو. محمدداود فکر کاوه چې پخپلو تګلارو کې به د داسې بدلون په راوستلو سره وکولی شي د جمهوريت مخالفين او د هغو بهرني ملاتړي راضي کړي .خو وليدل شول چې حالات د پخوا په څيرکړکيچن پاتې شول اود واکمنۍ څرګندو او ناڅرګندو مخالفينو پخپل تکتيک کې بدلون راووړ او د لوړپوړو چارواکو ،ولسمشر ته وفادارو څيرو او سياستوالو په ترورواو وژنه يې لاس پورې کړ. په لومړي پړاو کې د امنيت د خرپړ کيدو ملامتي په بنسټپاله اسلامي کړيو، چيني پلوه او سکتاريستي ډلو او د هغوی په بهرنيوملاتړو اچول کيده خو په دوهم پړاو کې پرچم او شوروي اتحاد ته هم ګوته نيول کيږي. په دوهم پړاو کې د پلان د وزيرعلي احمدخرم سربيره د يو شمير نورو د وژنې څخه يادونه شوې وه چې يوازې حکومت وکولای شول د خرم قاتل ونيسي اوهغه د اسلامي ګوند غړی اعلان کړي.د خرم د ترور پنځه مياشتې وروسته د اپريل په اوولسمه ماښام د دولتي مطبعي مخې او ارګ ته څېرمه ميراکبرخيبرد افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې غړی چې د محمد داود له ارادتمندانو څخه شميرل کيدلو ترور شو خو ترهګر په تيښته بريالي شول. د خيبرد وژنې يوه ګړی مخکې د (ا، خ، د، ګ) سياسي بيرو پريکړه کړې وه چې د مې لومړۍ د کارګرانو نړيواله ورځ به د يوې مظاهرې په ترڅ کې نمانځي او پدې توګه به خپل څه کم پنځه کلن سکوت ماتوي. د خيبر له ترور وروسته نيمه شپه د تره کي په کور کې د مرکزي کميټې پلنوم را وبلل شو . په پلنوم کې «تره کي وړانديز وکړ چې د شهيد مير اکبر خيبرجنازه په ځانګړي پرتمين ډول د ماجراجويې او فتنې پرته بدرګه شي. د خيبر په ترور کې مختلفو مرکزونو او څيرو(شوروي اتحاد، کارمل ،اسلامي غورځنګ ، حکومت ، امين) ته ګوته نيول کيږي.د نوموړي په ترورکې د مختلفو مرکزونو ښکيلتيا ته په کتو سره د ترور موخه او د ترور په سمبالوونکي مرکز پوهيدل ستونزمن کيږي. عجيبه دا ده چې د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ پرمهال نه يوازې د نوموړي د ترور دوسيه تعقيب نشوه بلکې د هغه د شخصيت او مبارزې په اړه مازې يادونه هم ونشوله. نجيب الله چې ځينې هغه د خيبر د ډلې څخه هم شميري په خپله واکمنۍ کې هم د خيبر د شخصيت او کارنامو په هکله هم يادونه ونکړله. خو ګوند د نوموړي د جنازې د تدفين مراسم پداسې پرتمينه توګه ترسره کړل چې د افغانستان په تاريخ کې يې ساری ندی ليدل شوی. د خيبر جنازه له مکرويان څخه تر شهدای صالحين پورې د دوولس زروڅخه تر پنځلس زرو کسانو په ګډون د امريکې د سفارت او ارګ له مخې تيره شوه چې برخه والو مرګ په ارتجاع ، مرګ په امپرياليسم، مرګ په سی آی ای شعارونه هم ورکول. « د تدفين د مراسمو وروسته نورمحمدتره کي د لومړي ځل لپاره د ګوندبانو او د کابل د خلکو په وړاندې وينا واوروله او د خيبر ترور يې د اداري دستګاه د کمزورۍ او مستقيم فساد پايله وګڼله چې د کورنۍ ارتجاع او امپريالستي محافلو د خاينانه توطئې پربنسټ ترسره شو.» ۲/ ۶۵- ۶۸ همدا راز د خيبر د قبر پر سر کارمل او بارق ويناوې وکړې ،سليمان لايق او دستګيرپنجشيري د هغه د مرګ په هکله په پښتو او دري ژبو خپل شعرونه ولوستل. کارمل په خپله وينا کې د خيبرقاتلين داسې معرفي کوي: « زموږ د ګران ملګري د هيواد د خلکو د دې اصيل بچي قاتلين د تورې افراطي ارتجاع په مشرۍ کورني ارتجاعي ځواکونه ، واکمن ښې لاسي محافل ، د سيمې ارتجاع او امپرياليسم د هغه په سر کې د امريکې، پاکستان ، ايران او نورې نورې جاسوسي شبکې دي.» ۲/ ۷۲ د خيبرفاتحه د شاه دوشمشيره په جومات کې واخيستل شوه او فاتحه ورکوونکي ترډې کچې زيات وو چې د پل لرزانه څخه تر جامع پورې په کتارونو کې انتظار يوست. که څه هم د ګوند مشرانو د خيبر ترور د کورنيو ارتجاعي کړيو،لويديځوالو او د هغه د سيمه ئيزو متحدينو د ځارګرو شبکو کار ګڼلو خو هم په ګوند کې ا وهم له هغه بهر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تروركي د واكمنۍ سربېره د ګوند ځيني مطرح څېرې او شوروي اتحاد هم ښكيل ګڼي. ځيني د خيبر ترور د خلق او پرچم د يووالي سره تړي. د پنجشيري په وينا د دې يووالي څخه محمد داود، كارمل او امين خوښ نه وو. ځېنې بيا خيبر هم د يووالي څخه ناخوښ ګڼي .پردې بنسټ هغه مركزونه او افراد چې د دې يووالي مخالف وو او يا د يووالي له پايلو وېره لرله د هغوی لاس بايد په ترور كې ولټول شي.

خيبر د هغه له ترور مخكې د هيواد په سياسي غورځنګ كې د تره كي ، كارمل او امين پرته لكه د ګوند د نورو مشرانو په شان له شهرت نه برخمن نه وو خو د هغه د جنازې مراسمو هغه په يوه مشهوره څيره واړاوه. د ګوند د واكمنۍ وروسته د هغه يو شمېر پرچمي ملګري د ده د لوړ شخصيت په اړه ډيرڅه وايي . د پرچم په فركسيون كې د كارمل مخالفان هغه يو ملي ګرا او ژمن مبارز،د پرچم د اړخ تئوريسين او د خلق او پرچم د يووالي طرفدارګڼي. د خيبر يو شمير پلويان بيا د شوروي اتحاد له رنګيدو وروسته نويو نړيوالو شرايطو ته په كتو سره هغه د ګوند د بيا يووالي مخالف او د محمد داود د ملي غورځنګ سره د پرچم د فركسيون د همكارۍ، ائتلاف او ځيني د محمد داود په ملي غورځنګ كې د پرچم د فركسيون د انحلال طرفدار بولي. يو شمېر كسان لكه غوث الدين فايق هغه د محمد داود له كلكو ارادتمندانو څخه شمېري چې د هغه په وينا خيبر د محمد داود د يوه انځور لاندې ليكلي وو : « يوه ورځ به دا با تدبيره ، د فكراو ارمان ډک سړی د دې ملت د دردونو او زموږ د خلكو د ناسورو ټپونو درملنه و كړي. » ۵۲/ ۲۲ سربيره پردې په ګوند او د ګوند بهر ځيني په هغه تور لګوي چې نوموړی د شاهي دولت د څارګرې ادارې (ضبط احوالات) او د جمهوريت د ملي مصؤنيت سره كاري اړيكي درلودلي. د خيبر په اړوند قضاوت له دې امله مشكل دی چې « انسان خپل جوهر هغه وخت جوتوي چې د واک په ګدۍ ناست وي» او خيبر دې دريځ ته و نه رسيد لكه څرنګه چې د هغه سازماني ملګري واک ته ورسيدل او اوس د هغوی په اړه قضاوت كيدای شي چې هغوی څوک وو ؟ د ګوند په څوارلس كلنه واكمنۍ كې د خيبرد ترور په اړه د پلټنو نه ترسره كول دا ګومان په واقعيت اړوي چې «د خيبر د ترور پيښه هم د هغو توطئو او دسيسو د ځنځير يوه كړۍ ده چې د روسانو د جاسوسي دستګاه(كی جی بی) له خوا د افغانستان د خلک دموكراتيک متحد ګوند د مشرتابه څخه د ببرک كارمل د مخالفانو او سيالانو د ايستلو او له منځه وړلو په خاطرطرح شوې او تر اجرا لاندې نيول شوې وه .» ۱۱۱ پورتنۍ څرګندونې تر يوې كچې د منلو وړ ځكه دي چې د شوروي دولت او د كارمل متقابله اړيكو ته په كتنې سره ويلی شو هغه مهال چې كابل له مسكو سره واټن نيولو مسكو- كارمل په ګوند كې د محمد داود د پلويانو د تجريد، كمزورۍ او له منځه وړلو نقشه پلې كوله ځكه خيبر د محمد داود له پلويانو څخه وو.

اوس به وګورو كه چيرې ک ګ ب - كارمل د خيبر په ترور كې لاس درلود موخې يې څه وې او څه يې ترلاسه كول ؟ شوروي د افغانستان په دولتي دستګاه كې ژور نفوذ درلود او د چنګاښ د انقلاب په بري سره يې نفوذ لا نورهم زيات شو. كله چې محمدداود« د۱۹۷۵ كال د دسمبر په لومړيو كې د خپلې كابينې په جوړولو لاس پورې كړاو د هغې نه يې پاتې چېيان وايستل بيله ځنډه د شوروي اتحاد جمهور رئيس نيكلای پودګورني له كابل نه ليدنه وكړه او خپله انديښنه يې څرګنده كړه .» ۴۷/ ۱۷ ښايي دې سفر اړينې پايلې نه لرلې نو مسكو په دې هڅه كې شو چې د افغانستان مشرتابه واوړي چې يوازينۍ لار يې د كودتا له لارې د رژيم نسكورول وو . د رژيم خلاف كودتا له پاره د شوروي په سفارت كې تياري نيول كيده چې باوري ځواک يې د پرچم فركسيون وو. د كارمل لاندې څرګندونې يې ښه بيلګه ده چې د شوروي په سفارت كې افغان ژورنالست شاه زمان وريځ ستانزي ته پداسې حال كې كړې وې چې نېشه وو:« هغه وخت رارسيدلی دی چې د غدار نادر د كرغيړنې كورنۍ زوړ نظام رانسكور شي. د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخاطب چې شاه زمان دی پوښتنه کوي چې ملګری کارمل څه وخت ؟ هغه وايي ، صبر وکړه پدې میاشت کې یا وروسته.» ۸/۵۳ پورتنۍ څرګندونې ښيي چې کارمل د نظام د نسکورولو په فکر کې دی ، د پرچم په مشرتابه کې خیبر د نظام د چپه کولو مخالف وو او ښايي پردې او یا نورو مسالو د کارمل او خیبر ترمنځ اړیکې ترینګلي شوې وي.پدې هکله د سلیمان لایق په یادداشتونو کې راغلي دي : « د میراکبرخیبر او کارمل ترمنځ د یووالي مخکې آزردګۍ پیداشوې وې. د دوی د آزردګیو یو لامل دا وو چې ملګری نور او ملګری وکیل او ځینې نور پدې عقیده وو چې د داود حکومت د کودتا له لارې نسکور شي او د نور د رپوټ له مخې هغه مهال تقریباً دیرش تنه ګوندي افسران چې زموږ ملګري وو د محمد داود په ګارد کې دنده لرله. ملګري نور او د هغه ملګروعقیده لرله چې موږ کولی شو د همدې افسرانو پرمټ د داود رژیم له منځه یوسو اوخپل رژیم اعلان کړو. خیبرد دې نظر سره همغږی نه وو.» ۱۱۲ له همدې امله او یا نورو لاملونو له کبله د کارمل او خیبر ترمنځ اختلاف د دښمنۍ تربریده رسیدلی وو چې یو وخت کارمل خیبر په مرګ ګواښلی هم وو او خیبرد دې ګواښ په هکله د کارمل نږدې ملګري نوراحمدنور ته ویلي وو: «ستاسې کارمل زه په مرګ ګواښلی یم زما له خوا ورته وواییځ چې زه له مرګه نه وېرېږم. کارمل مستقیماً او په څرګنده توګه ماته خبرداری راکړی او په مرګ یې ګواښلی یم ،هغه د دې پرځای چې د یوه زړه سواندي لاربنود په څېرد غوره فضایلو ځانګړتیاوې ولري او وده ورکړي مینه لري چې د مافیا د دریمې درجې باند د مشر په رول کې ځان وآزمايي.» ۸۰/ ۵۴ د پرچمیانو له لوري د پوځي کودتا له لارې واک ته رسیدل د اولیانفسکی د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د نړیوالو اړیکو د څانګې د مرستیال له څرګندونوڅخه معلومیږي چې د افغانستان د دفاع وزارت د سیاسي چارو د ریاست لومړي سلاکار جنرال زاپلاتین ته مخکې لدې چې افغانستان ته لاړشي ویلي وو: «په رښتیا سره زموږ وړاندوېینه داسې وه چې انقلاب باید پرچمیان وکړي .موږ پدې عقیده وو چې پرچمیان زیات جدي او متشکل دي خو خطا وتي وو، ټول شیان سرچپه شول، اوس به تاسې ډیر د خلقیانو سره سراو کارلرئ.» ۶۳/ ۶۶ د اولیانفسکی دا خبره چې ټول شیان سرچپه شول دا معنی لري چې خلقیانو په خپل پوځي پاڅون سره د مسکو- کارمل نقشه شنډه کړله . هغه مهال نه یوازې پرچمیان په ارګ کې یو قوت وو بلکې د پوځ په نورو جزوتامونو کې هم په کلیدي څوکیو ګومارل شوي وو. د مهتاب کلا د توپچي لوا قوماندان عبدالخلیل او د زرهدارو د پنځلسمې قوا درستیزوال محمدرفیع دواړو د پرچم د فرکسیون غړیتوب درلود . کله چې لیکوال د ثور د اوومې نېټې په درشل کې له حربي پوهنتون څخه فارغ شو او د کندهارد قول اردو د قرارګاه د توپچي په قطعه کې په دنده وګومارل شو د دې قطعې قوماندان ډګروال حمیدالله او درستیزوال جګړن محمد ایوب ابوي دواړه پرچمیان وو او د قول اردو د بولندوی یاور جګتورن محمد اکرم هم پرچمي و. محمد ایوب ابوي او محمد اکرم د شوروي د اشغال پرمهال جنرالۍ ته ورسیدل. په پوځ کې د پرچمیانو دا ډول دریځ هغوی ته دا شونتیاوې ورکولې چې په آسانۍ سره واک ترلاسه کړي. غوربندي د خپل کتا ب په ۵۷ مخ کې راوړي . د ثور د پاڅون وروسته نورمحمدتره کي هره شپه د کابینې د یوه غړي سره کتل. ما په یوه کتنه کې د خیبر د قاتلینو د نه موندلې په اړه د نه پاملرنې له امله خپل نه رضایت وښود او ور ته و مې ویل که کوم ځای او یا مؤسسه د هغه په نامه ونوموو، تره کي وویل چې « د خیبر د ترور په شپه کارمل ورته ویلي وو څوک چې ډېله لوبه وکړي سزا یې همدا ده.» او په ضمني ډول یې وپوهولم چې « د خیبر ترور د کارمل په همکارۍ د کې جی بی کار دی .» د ګوند د یووالي وروسته« د بارق شفیعي او سلیمان لایق په خبره په هغو ورځو کې د نوراحمد نور پواسطه کارمل خیبر ته تهدیدوونکی پیغام رسولی وو ترڅو د انحلال غوښتونکې تګلارې نه ډډه وکړي.» ۲/ ۵۹ له دې کبله چې د داؤدخان د ملی انقلاب د غورځنګ سره د خیبر او د نومړي د پرچمي پلویانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوځای کېدو مخنیوی شوی وي او یا دا چې خیبر د پرچمیانو له لوری د کودتا سره همغږی نه وو ښایي د کی جی بی او کارمل د ارادې له مخې خیبر ترور شوی وي. د محمد حسن کاکړ په وینا « د۱۳۵۷ د وري د میاشتې په ۲۸ مه (اپریل ۱۷ ، ۱۹۷۸) د کابل ښار د دولتي مطبعي مخامخ سړک کې د مازیګرماښام ترمنځ له یوه روان روسي جیپ نه پرې ډزې وشوې .دغه ترور د پرچم ګوند کې د ننه په اصل کې د خیبر او کارمل ترمنځ د اختلاف نتیجه وه چې په غالب احتمال د کارمل د نږدې ملګرو نوراحمدنور او امتیازحسن لخوا عملي شو.» ۱/ ۱۴۳ حسن شرق د خیبرد مرګ په هکله لیکي : « د میراکبر خیبرمرګ ښایي د کې جي بې د کوماندوګانو نه د یوه تن له خوا چې د شوروي اتحاد په سفارت کې مؤظف وو د عبدالقدوس غوربندي په همکارۍ چې میراکبر خیبر یې له خپل کور نه د قدم وهلو لپاره راوستی وو ترسره شوی وي. » ۳۸/ ۱۶۱ د شرق ادعا لدې امله ناسمه برېښي که غوربندي د کی جی بی سره تړاو درلود نو ولې یې د شوروي د اشغال پرمهال اته کاله زنداني کړ او هغه یې ونه وژلو تر څو دا قتل افشا نشي. عبدالوکیل د کارمل د ترور زوی د خیبر د ترور او د هغه د قاتلینو په اړه لیکي :« قاتلانو قصدا انتظار یوست چې څه وخت عبدالقدوس غوربندي له میر اکبر خیبر څخه جلا کېږي تر څو سهوآ دواړه ترور نشي او یوازې خیبر ترور شي .» ۱۱۳/ ۲۴۴ د وکیل ددې وینا په هکله داپوښتنه پیدا کېږي چې وکیل څرنګه حکم کوي چې قاتلانو انتظاریوست چې غوربندي له خیبرڅخه جلا شي او بیا پرې ډزې وکړي. د وکیل لدې ګومان څخه چې قاتلانو انتظار یوست چې غوربندي له خیبر څخه جلا شي او بیا په هغه ډزې وکړي غواړي وښیي چې غوربندي پدې ترور کې لاس درلود لکه څرنګه چې د لایق په وینا کارمل هم غوربندي پدې ترور کې ښکېل ګني. پدې اړه د پرچم د فرکسیون غړی جنرال عبدالغني چې د عمرزي په مستعار نوم (شب های کابل) کتاب لیکلی دی، د کتاب په دریم مخ کې لیکي :« ځینو کړیو ویل چې د هغه مرتکب (د خیبرد قتل) ببرک کارمل دی ، ځکه چې د پرچم په اړخ کې خیبر یو مهم ، با اعتباره او یوه غړی وو او د کارمل ځای ناستی شمیرل کیده.»

د پورتنیوڅرګندونو له مخې کیدای شي د عبدالقدوس غوربندي د دې وینا سره چې « پوره دلایل شتون لري، وجداناً حکم وکړو چې خیبر د کی جی بی له لوري د ببرک کارمل د غلطومعلوماتو پراساس چې نوموړی په انقلابي غورځنګ کې لري ترورشو.» ۵۶/۸۰ همغږي وښودل شي .

د خیبرپه ترور کې د حکومت لاس

یو شمېر کسان چې زیاتره یې د ا. خ. د . ګ غړي دي د خیبر په ترور کې حکومت او یا په حکومت کې ځیني کړۍ ښکېلې ګني. دا ډله د خیبر ترور د ګوند د یووالی سره تړې چې حکومتي محافظه کار اړخ یې د ګوند ځپلو ته وهڅاوه .په حکومت کی هغو کړیو چې غوښتل ګوند وځپي دلیل یې دا وو« که چیرې هغوی (خلقیان او پرچمیان) نیول کیږي یا اعدامیږي د هغوی د نیولو لپاره باید لاسوند ولرو اوس د راپورونو پرته نور کوم سند نه لرو.» ۳۸/۵۳ د خیبر له ترور وروسته د چارواکو لپاره لاسوند د ګوند غبرګون وو. دا خبره چې« امین د نورو اوو تنو کمونست رهبرانو خلاف د جنازې په مراسمو کې وینا نه وه کړې و نه نیول شو. لدې امله هغه د نورو په ګناه وو تورن نه وو ...، خو کله چې پولیسو د هغه د کورشا وخوا شکمن حرکات ولیدل...، امین زنداني شو.» ۲۷/۴۷ هغه مهال ګوند پټ فعالیت درلود او حکومت ته یې پلمه نه ورکوله چې پر هغه د کوم دولتي ضد فعالیت پړه واچوي. خو په دولت کې داسي کړۍ وې چې ګوند دولتي ضد اعتراضونو ته ولمسوي او دا اعتراض لاسوند وشمېري او په ګوند برید وکړي. د داؤدخان د کورنیو چارو د وزیر دا خبرې چې« ډیر ژر به ټول تار او مار کړو او زه یقین لرم که دا د سرطان داني لرې نشي یوه ورځ به افغانستان بدمرغه او تباه کړي ،چاره دا ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د کمونيزم ريښې وايستل شي او د دې مسلک پيروان له منځه يوړل شي. » ۵۳/ ۷ دا گومان پياوړی کوي« چې قتل په مستقيمه يا غيرمستقيمه تو گه د کورنيو چارو وزير نورستاني له خوا سازمان ورکړل شوی وو، هغه مخکې خپلو دوستانو ته ويلي وو اوس هغه وخت دی چې د کمونستانو کار مخکې له دې چې قوي شي پای ته ورسوو. هغه (نورستاني) وظيفه پيژندونکی (بريا) وو هغه فکر کاوه چې د داؤد په سلا ښه پوهيږي او لازم يې نه گڼل ټول شيان هغه ته ووايي .» ۴۷/ ۲۵ (بېريه لاورېنتين پاولوويچ د ستالين په واکمنۍ کې د شوروي اتحاد د څارګرۍ ادارې مشر وو.)

همدارنگه ځينې په ترورکې د وخت د دفاع وزيرغلام حيدر رسولي ښکېل گڼي او دليل يې دا راوړي چې خيبرهڅې کولې پرچميان د محمد داود په ملي غورځنگ کې منحل يا ادغام شي چې پدې صورت کې په جوړېدونکي حکومتي گوند کې د ده اغيز او نفوذ پيکه کيده لدې کبله يې د خيبر ژوند ته د پای ټکي کيښود. دستگير پنجشيري د جنرال عبدالقادر له قوله راوړي چې « د هوايي او مدافعه هوايي د قوماندانۍ د استخباراتو رئيس ورته وويل. سردارغلام حيدر رسولي د خيبر د ترور پلان جوړ کړ او د يوه ښي لاسي بنسټپال سازمان په واسطه يې عملي کړی وو.د قاسم په خبره د (ا، خ، د،گ) ټول رهبران د خيبر په څير ترورېدل. » ۶۰/۲ د محمد داود ځانگړتياوو ته په کتو سره هغه دا نشوای زغملی چې د ده د واکمنۍ پرمهال څوک پداسې يوه کار لاس پورې کړي چې د حکومت کمزوري وښيي. که د دولت لوړپوړي چارواکي په ترور کې ښکيل وو هغوی په خپل سر پدې ناوړه کار لاس پورې کړی دی. د خيبر له مرگ څخه د جمهوري حکومت د غړو خوښي دا گومان پياوړی کوي چې ښايي د حکومت کوم چارواکي په دې ترورکې لاس درلود. د جمهوريت د مخابراتو وزير پدې اړه ليکي:« د۱۳۵۷ کال د وري په ۲۹ د وزيرانو د مجلس نه مخکې د جمهور رئيس د دفتر په کوټه کې د کابينې د څو غړو سره ناست وو چې د فوايدعامې وزيرفايق راغی. هغه ښېله ځنده وويل خبر ياست چې د دې لعنتيانو نه يو مردار شوی دی او کيسه يې وکړه چې د ميراکبر خيبرمړی مطبعې ته نږدې د سړک د غاړې وياله کې موندل شوی دی.» ۱۱۴

د خيبر په ترور کې د اسلامي بنسټپالو لاس

يو شميرڅيرونکي او په تيره د (ا،خ، د، گ) مخالفان د محمدداود د واکمنۍ پرمهال د اسلامي غورځنگ او نورو سياستوالو وژل او زنداني کول د پرچميانو کار گڼي چې خپل مخالفان د محمد داود د واکمنۍ پر مهال له منځه يوسي. لدې امله اسلامي غورځنگ پرچم د حکومت متحد شميره چې د هغه سره دښمني د حکومت سره دښمني وه. هغوی د خيبر په ترور سره خپل دښمن له منځه وړلو، گوند يې کمزوری کولو او له بلې خوا يې کولای شول د دولت او د (ا،خ،د،گ) ترمنځ اختلافونو او مخامختيا ته لمن ووهي. اسلامپالو د خپلو عقيدتي باورونو له مخې د خيبر په شان د هر« کمونست » وژل خپل جهادي رسالت شميره په تيره چې دا « کمونست» د هغه دولت متحد وي چې هغوی د هغه خلاف جهاد کوي. ځيني د خيبر ترور د حکمتيار له خوا سازماندهي شوی کار گڼي او يو د هغو څخه وحيد مژده چې د حکمتيار له گوند سره يې يو وخت سازماني تړاو درلود ليکي : « په اردو کې مسلمان افسران پدې باور وو که چيرې کمونستان په کودتا لاس پورې کړي څوک يې مخنيوی نشي کولای ځکه چې حساسې پوځې څوکۍ يې په لاس کې دي لدې امله يوازينۍ لار دا ده چې د دې گوند مشران ووژل شي چې لږترلږه کودتا شا ته واچول شي.» ۱۱۵ مژده په خپله ليکنه کې د ترور د عاملانو نومونه هم راوړي دي. هغه مهال اسلامپاله ډلو(اسلامي حزب او اسلامي جمعيت) دواړو د شپې پاڼو په خپرولو سره د خيبر د وژنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسؤلیت واخیست او د دې کار څخه یې موخه دا وه و ښیي چې په اصطلاح ربنتیني مسلمان مبارزین دي او له بله پلوه پاکستان ته ثابته کړي چې دوی ته د آی اس آی له لوري ورکړل شوې مرستې بېځایه نه دي لګېدلې . البته هغه مهال دولت هم د خیبر د وژنې پړه په اسلامي ګوند واچوله .

د خیبر په ترورکې د حفیظ الله امین لاس

د ۱۹۷۸ کال د اپریل پوځي پاڅون د حفیظ الله امین د دستور له مخې سر ته ورسید. د دې پاڅون له امله د محمد داود واکمني نسکوره ، د (ا، خ ، د ، ګ) واک ترلاسه کړ او امین د یوې ځواکمنې څیرې په توګه چې د کارمل دښمن هم ګڼل کېده را ځرګند شو چې هم د محمد داؤد د پلویانو او هم د پرچم د مشرتابه له دښمنۍ سره مخامخ شو. د پرچم دښمني لدې امله وه چې د هغوی پلان چې د کودتا له لارې دواد را نسکور کړي هغه یې شنډ کړ له همدې کبله هغوی د خیبر وژنه د امین له لوري ګڼي. د جمهوري رژیم د پلویانو له خوا د خیبر د ترور په تړاو متضادې څرګندونې د منلو ځکه ندي چې د ثور د پاڅون نه مخکې د جمهوري دولت رسمي دریځ دا وو چې خیبراسلامپالو وژلی دی خو وروسته له پاڅونه عبدالصمدغوث د جمهور رئیس د اسنادو مسئول هڅه کوي پړه د امین په غاړه واچوي. د هغه په خبره « په کابل کې عقیده پردې وه چې امین د خیبر د قتل او د ببرک کارمل نابریالي قتل ته سازمان ورکړی وو.» ۴۷/ ۲۵

که چیرې ومنل شي چې د خیبر په ترور کې امین ښکیل وو، دې پوښتنې ته به ځواب ولټوو چې امین د دې وژنې نه څه ترلاسه کول ؟ ټولو ته څرګنده وه چې کارمل په پرچمیانو کې د لوړاعتبارڅخه برخمن وو . که امین په راتلونکې کې د رهبرۍ خوبونه لیدل او یا د کودتا فکر یې درلود او پرچم د امین د کودتا مخالف وو « هغه غوره ګڼله چې د کارمل له شره ځان خلاص کړي نه د بې آزاره خیبر نه.» ۱۰۶/ ۷۰ که چیرې امین غوښتل کارمل د خپل ځواکمن سیال په توګه کمزوری کړي منطقي دا بریښېده چې د هغه نږدې یاران سلطانعلي کشتمند یا نوراحمدنور چې « شهراله شهپر کشتمند د کارمل لایتر او نور یې ساتونکی » باله له ډګره وباسي او په پرچمیانو کې د هغه د یوازیني سیال سره چې خیبر وو نږدې شي او په ګډه د هغه خلاف مبارزه وکړي نه دا چې د خپل سیال ، سیال و وژني. له بله پلوه خیبر هغه مهال د پرچم په فرکسیون کې له کمزوري دریځ نه برخمن وو . د خیبر کمزوري هغه وخت بربنډه شوه چې د۱۹۷۵ کال د پرچم د فرکسیون په کنفرانس کې د کارمل نظر چې د محمد داود خلاف مبارزه او د خلقیانو سره یووالی وشي تائید شو او یوازې خلیل الله زمر مخالفت ښودلی وو. یو شمیر شنونکي چې د پرچم د فرکسیون له کورني وضعیت څخه معلومات نلري پدې نظر دي چې امین د داؤدخان خلاف د پوځي کودتا په فکر کې وو او هغه د پرچم د پوځي کړۍ له مخالفت نه وېره لرله چې د هغې مسؤلیت خیبر درلود او لدې امله یې خیبرله ډګره وایستلو. په داسي حال کې چې د یووالي مخکې دا مسؤلیت له خیبر څخه نوراحمدنور ته لیږدول شوی وو. لدې امله د امین له لوري د خیبر له منځه وړل د منلو وړ نه دي چې هغه به د امین د کودتا مخنیوی وکړي او یا به پرچمیان په کودتا کې له ګډون څخه واړوي پداسي حال کې چې امین د کودتا قومانده یوازې خلقي پوځیانو ته ورکړې ده او پرچمیان یې نه وو خبر کړي. دا د میراکبرخیبرد ترور په هکله ګومانونه وو چې کیدای شي تر یوې کچې د دې سیاسي قتل په هکله هغه د قضاوت په تله کې واچول شي چې په دې قتل کې څوک یا کوم مرکز ښکیل وو. د پورتنیو ګومانونواو فرضیو سره سره د خیبر ترور یو سیاسي ترور وو چې د لاندې دوو مرکزونو څخه یوه ترسره کړ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ هغه مرکز چې غوښتل یې د محمدداود واکمني نسکوره شي،
۲ـ هغه مرکز چې غوښتل یې محمد داؤد او د (ا،خ،د ،گ) سره واچوي ، داود پرې برید وکړي او گوند له سیاسي ډگره وباسي.

په هر صورت میراکبرخیبر ووژل شو دا چې قاتلین څوک وو، د کوم مرکز په اشاره یې پردې کرغیړن کار لاس پورې کړ او موخې یې څه وې ټولې په گومانو او فرضیو ولاړې دي او که په راتلونکې کې پدې اړه څیړنې ترسره کیږي هغه به هم په گومانونو او فرضیو ولاړې وي. خو دا واقعیت چې د افغانستان د خلک دموکراتیک گوند له لوري د نوموړي د جنازې پرتمینه نمانځنه او په بله خبره د ځواک ښودنه محمدداود او د هغه نږدې کسانو ته د زغم وړ نه وه لدې امله یې د گوند مشران زنداني کړل او د حکومتي رسنیو له ژبې او د (ا، خ، د، گ) د مشرانو د بندي کولو د اعلان وروسته په پوځ کې د گوندي مشرانو د نیونې له امله د پرتمینوغونډو جوړول او په هغو کې د خوښې ډکو سندرو، اتڼونو او ویناوو نه بریښیدل چې واکمنۍ ټینگ هوډ درلود چې د نوموړي گوند مشران چانواري او دا گوند له ډگره وباسي. خو د محمد داود محاسبه ناسمه وه او پایلې یې سرچپه راوختلې. د دې پرځای چې د (ا،خ ، د،گ) له ډگره وباسي نوموړی په خپله له ډگره واېستل شو، و وژل شو، واکمني یې نسکوره او پدې ډول د یحیی د کورنۍ د څه کم نیمې پیړۍ (۴۸ کاله ،شپژمیاشتې او یوولس ورځې) واکمنۍ ته د پای ټکي کیښودل شو. پردې بنسټ د خیبرترور د افغانستان په راتلونکې داسې اغیز واچاوه چې د پخوا په پرتله د هېواد حالات توپاني شول ، د یوې کورنۍ واکمنۍ نسکوره او پرځای یې د خوارو او محکومو طبقو څخه د راوتلي آرمانگرا خلقي گوند واکمنیدل شول چې د زیارکښ انسان په گټه او د پرمختللي افغانستان د جوړولو په خاطر یې د چوپړ جنده پورته کړې وه او خپلو موخو ته د رسیدو په خاطر یې بیله ځنډه داسې گړندي گامونه اوچت کړل او پداسې بیړنیو سمونو لاس پورې کړ چې نه یې د پلې کولو وړتیاوې او شونتیاوې لرلې، نه یې بهرنی ربښتینی ملاتړ درلود او نه د دې گوند ځینو سمونونو ته افغاني وروسته پاتې دودیزه اسلامي ټولنه چمتو وه. .

د گوند وتلې څیرې

د افغانستان خلک دموکراتیک گوند کې د هرسیاسي سازمان په څېر داسې اغېزمنو څېرو شتون درلود چې د دې گوند په جوړولو او ځواکمنتیا، د تشکیلاتي او سازماني چارو په تنظیمولو ، د گوند د ننه کشمکشونو په راپنځولواو کابو کولو، گوند ته د ستونزو په جوړولو او یا په بله خبره د گوند په بریاوو او ناکامیو کې یې ځانگړی رول لوبولی دی. دې گوند کې شمېر پوهان ، استادان ، شاعران، لیکوالان او غوره پوځیان لرل. پدې توپیر چې د دې گوند د خلقیانو په پرتله پرچمي اړخ یې د هېواد په کچه پېژندل شوي پوهان او لیکوالان نلرل او په مشرانو کې یې د خیبر پرته نورو په بهرنیو ژبو تسلط نه درلود. د بېلگې په توگه د ا ، خ ، د ، گ په لومړی کابینه کې د خلقیانو پنځو وزیرانو پوهاند محمود سوما ، پوهنوال محمد منصور هاشمي ،پوهنوال عبدالرشید جلیلي ، محمد اسمعیل دانش او حفیظ الله امین د هېواد په لوړو پوهنیزو بنسټونو (کابل پوهنتون، پولتخنیک انستیتوت او د کابل په عالي دارالمعلمین) کې استادان تېرشوي دي. د گوند خلقي مشرانو تره کي او زرغون دواړو په پښتو ، دري ، انگریزي او اردو ، امین او سوما په پښتو ، دري او انگرېزي بشپړ تسلط درلود. جلیلي د هېواد د دوو رسمي ژبو سربېره په انگرېزي او روسي هم پوهېده. د خلقیانو اکثرو مشرانو په بهر کې زده کړې او ژوند کړی وو. پداسې حال کې چې کارمل او نجیب یوه هم په بهرنیو ژبو لیکل نشوای کولای او بهر ته هم نه وو تللي. کارمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتو ژبه لیکل او حتی خبرې هم نشوای کولای. امریکایی ژورنالستي روسانه کلاس چې په ۱۹۶۵ کال کې کله چې کارمل ځان ولسي جرگې ته کاندید کړی وو او له هغه سره یې مرکه کړې وه وایي: « په څو پوښتنو کې مي دا معلومه کړه ، چې کارمل د بلشویکي انقلاب پرته د فرانسي یا کوم بل انقلاب په هکله هېڅ هم نه وو اورېدلي.» (افغانستان ،ستره لوبه بیا را پیل شوې ،مخ ۴۰۹) په پوځي برخه کې هم خلقیانو غوره کدرونه لرل چې جنرال محمد آصف شور یې څرگنده بېلگه وه. هغه د ثور انقلاب مخکې په امریکې کې د پوځي اکادمی د لسگونو هېوادونو په محصلینو کې د ممتاز محصل په توگه د سرو زرو مدال تر لاسه کړی وو.

پر بله خوا دې گوند د سیمې په کچه پېژندل شوي تیوریسنان نلرل . البته هغه مهال د افغانستان د نورو سیاسي ډلو مشرانو هیڅا هم کوم علمي اثر نه درلود . سره لدې د دې گوند یو شمېر مشرانو او کدرونو یو لړ علمي، سیاسي ، ادبي او تاریخي آثار ولیکل او یا له نورو ژبو وژباړل چې د افغانستان د نورو سیاسي ډلو په پرتله د دې گوند د خلقي برخي ونډه د پام وړ ده چې د تره کي ، میثاق ، زېري ، حصین ، زرغون او پنجشیري ونډه د نورو په پرتله درنه ده . د دوی تخلیقي آثارو د گوندیانو او ځوانانو د نړۍ لید ، سیاسي شعور او پوهې په لوړولو او ادبي تندې په ماتولو کې ځانگړی ځای درلود. پر بله خوا د دې گوند په مشرتابه کې د تره کي پرته داسې مشر پیدا نشو چې د مسکو د خاینانه لوبو د درک وړتیا ولري. شورویان بریالي نشول تره کی داسې دریځ غوره کړي چې خلقیان سره ووېشي خو امین دا کار وکړ. همدا رنگه نجیب الله هم دا وړتیا نه لرله د شورویانو په لوبو وپوهېږي چې موخه یې په دوودښمنو ډلو د پرچمیانو وېشل او د خلقیانو او پرچمیانو تر منځ د پخوانیو دښمنیو تازه کول دي او کارمل هم دا وړتیا نه لرله و پوهېږي چې د شورویانو له لوري د نجیب الله خلاف د هغه د لمسولو موخه د کارمل بیا واکمنول نه بلکې موخه یې واک ته د اسلامي جمعیت رسول دي. د تره کي له لوري د خپلې تولنې پېژندنه چې د شوروي اتحاد او د لینن له نامه سره خلک حساسیت لري په خپلو ویناوو کې د شوروي اتحاد او په تېره د لینن نوم نه یادولو خو کارمل ، نجیب او امین تل د شوروي اتحاد او لینن نومونه یادول په تېره د شوروي اتحاد نوم د کارمل تکیه کلام گرزېدلی وو. د دې گوند په مشرانو کې داسې مشر راڅرگند نشو چې د گوند د واکمنی پر مهال د ځانغوښتونکو(کارمل او امین) د دسیسو، بېلاریتوب او ناسمو پرېکړو په وړاندې ودرېږي او یا په بېړنیو حالاتو کې د گوندي او دولتي چارو د بنې سمبالتیا لپاره په خپل وخت اړین گامونه اوچت کړي . پر بله خوا د گوند په کورنیو جنجالونو، کشمکشونو او فرکسیوني فعالیتونو کې هم یو شمېر مشرانو او کدرونو منفی رول لوبولی دی چې د نورو په پرتله د کارمل او امین نومونه ډېر یادیږي . بېله کومه شکه د کارمل او امین دا ډول دریځ گوند او د گوند واکمنی ته ستونزې جوړې کړې دي، گوندي یووالي او د گوند اتوریتې او اعتبار ته یې زیانونه رسولي او پایله یې د شوروي اشغال او د گوند د واکمنی نسکورېدل او د گوند درې وړې کېدل شول. البته گوند داسې پیاوړي کدرونه هم لرل چې د حالاتو ښه ارزونه یې کولای شوای او د بې لارې توب په وړاندې درېدلي دي خو هغه مرکزیت چې په گوند کې واکمن وو د دې کدرونو د غوړېدو مخه نیول کېدله او غوښتنو او وړاندېزونو ته یې مشرتابه نه دا چې ارزښت ندی ورکړی بلکې بې اغېزې کړې ، بندیان کړي او حتی وژلي هم دي . ددې گوند په بنسټ اېښودونکو کې داسې کسانو هم شتون درلود چې د یوه قوم او توکم ، د یوه مذهب او ولسوالی په کوچني چوکاټ کې اېسار وو خو په ویناوو کې یې د خلکو د دوستۍ او ورورگلوۍ او انترناسیونالیسم نغارې ډنگولې. د گوند د واکمنی له نسکورېدو وروسته د هغوی اصلي جوهر څرگند شو چې د افغانستان په کړ شمېر قومونو ټاتوبي کې یې یوازې خپل قوم او توکم لیدلو. دستگیر پنجشیري د احمدشاه مسعود او شرعي جوزجاني د عبدالرشید دوستم صفتونه پیل کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له هغوی څخه یې اتلان جوړول. شرعي په ازبک او ترک پالنه کې تر دې کچې ډوب وو چې د ازبکستان د جمهور رییس اسلام کریموف په ستاینه کې هم له هلو ځلو ډډه ونکړله. سلطانعلي کشتمند خو اعلان کړل چې زه هزاره او شیعیه وم او یم . د کارمل د کاسې پرچمي لوړپوړو د پښتون ولسمشر د راپرزولو په موخه د لږکیو د حقونو د لاسته راوړلو په موخه د غیرپښتنو جهادي او غیر جهادي ځواکونو سره ګډ د شمال تلوالې بنسټ کېښود او خپلې پرچمي واکمنۍ ته یې د پای ټکی کېښود . میثاق په خپل کتاب کې د افغان په ځای ځان افغانستانی بللی دی. لدې څخه ښکاري چې د ګوند دی مشرانو د موسم د بدلېدو سره خپلې جامې بدلولې او یا یې هغه ایډیولوژي نه وه هضم کړې چې هغه یې د خپل ګوند د فعالیت رهنما ګڼله. البته تنظیمي مشران هم هغه څوک نه وو چې ادعا یې کوله. هغوی د شریعت د پلي کولو او د کفارو خلاف د جهاد نغارې ډنګولې خو په عمل کې دوی د کفارو مزدوران راوختل. تردې چې د خپل ټاټوبي په نیولو کې د صلیبي اشغالګرو په چوپړ کې ودرېدل او د ناټویي اشغالګرو د اردلیانو رول یې ولوبولو.

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند له جوړیدو څخه تر دړې وړې کیدو پورې په ګوند او د هغه نه بهر په ګوند کې د نورو مشرانو او کدرونو په پرتله د تره کي ، کارمل ، امین ، زرغون او حصین نومونه ډیر یادیدل او کله چې ګوند له واکه ګوښه او ټوټې ټوټې شو د نجیب الله او خیبر په اړه هم ډېر څه ویل کېږي. په ټولیزه توګه د (ا ، خ ، د ، ګ) او د دې ګوند په دواړو اړخونو کې بریاوې او ناکامۍ ، د ګوند پیاوړتیا او کمزورتیا اکثراً د دې څېرو د رول او کړنو سره تړاو لري. البته د نوموړي ګوند ځینې ځانګړې کړۍ او څېرې بیا یادو کسانو ته د خپلو ګروپې تړاوونو ، شخصي علاقمندیو او د ننني واکمنو حالاتو له مخې ګوري ، مجازي او جعلي شخصیتونه ورکوي ، د خپلو خیالي اتلانو د شخصیت د تبلیغ لپاره د مبالغې او اغراق او بیا پر بله خوا د نورو د شخصیت د معنوي ترور نه هم ډډه نه کوي. پدې اړه ډېرې بېلګې شتون لري خو مشت نمونه خروار د خیبرد اوسنیو پلویانو د انګیرنو په تړاو چې په هغو کې څرګند تناقض لیدل کیږي ګوته ونیول شي. کله چې څوک غواړي د خیبر د رښتیني شخصیت په اړه معلومات ترلاسه کړي، لار ترې ورکیږی چې د خیبر د کوم خواخوږي لیدلوری سم دی. د بیلګې په ډول کله چې د داودخان په مشرۍ کودتا وشوه او جمهوریت اعلان شو په جمهوري دولت کې د پرچمیانو شتون پرچمي مشران وهڅول چې خپل سازمان منحل کړي او عملاً یې د سیاسي فعالیت سره مخه ښه وکړه. پدې اړه د خیبر د پلویانو څرګندونې نه دا چې سره نږدې ندي بلکه په څرګند ټکر او تقابل کې هم دي. یوه ډله یې خیبر د پرچم د فرکسیون د انحلال مخالف ګڼي او بله یې بیا خیبر په جمهوري دولت کې د پرچم د ادغام پلوی ګڼي .هغه ډله چې لا تر اوسه هر څه ته د ایدیولوژۍ او طبقاتي مبارزې له کړکۍ ګوري په جمهوریت کې د پرچم د فرکسیون ادغام خیانت ګڼي پړه یې پر کارمل اچوي او خیبرد دې ادغام مخالف ګڼي. بل اړخ یې د ننني شرایطو تر اغېز لاندې چې د طبقاتي مبارزې شعارونه بازار نلري ، د سیاسي پلورالیزم نغارې ډنګول کېږي او د جبهو او ائتلافونو جوړل په زړونو ښه لګېږي د محمد داود سره ایتلاف د خیبر له لوري د هغه بصیرت ګڼي. که چیرې د دې ګوند اته ویشت کلن فعالیت ته او د دې ګوند د ځینو مشرانو دریځونو او کړنو ته وکتل شي همفکرانو ، د یوه ارمان لرونکو مبارزانو او ژمنو سیاستوالو ته ورته نه دي بلکې هلې ځلې یې د ناروا او نامشروع لارې واک ته در سېدو ، د سیاسي مخالفینو په ځپلو او د یو بل په معنوي او فزیکي ترور را تاوېدلې. د بېلګې په توګه امین د دوو خلقي مشرانو(تره کي او زرغون) او د دې ګوند د یوه بنسټ اېښودونکي محمد طاهر بدخشي ژوند ته د پای ټکی کېښود. د نجیب په هکله هم ویل کېږي چې غوښتل یې کارمل ووژني خو شورویانو اجازه نه وه ورکړې . کارمل پر تره کي د ناکامې کودتا تور له ځانه سره لري او د خپلو پلویانو پرمټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې په نجیب کودتا وکړه . نجیب الله د کارملیانو له لوري د مرګ له ویرې غوښتل له هېواد څخه و تېښتي. البته د خیبر په ترور کې اکثراً کارمل او پرچمیان بیا امین ته ګوته نیسي . امین په خپل ځان سوؤقصد د تره کي ناکامه هڅه ګڼي خو کله چې امین تره کی له واکه ګوښه او ډېر ژر یې بېله محاکمې ووژلو دا بیا د امین دا ادعا بې بنسټه او ترغتې پوښتنې لاندې راوړي چې ولې یې په دې اړه څېړنې ونکړې . د یادو مطرح څېرو دا ډول مخینې په ټولنه کې د (ا ، خ ، د ،ګ) اعتبار ته زیان ورسولو او د شوروي اشغال او د ګوند د واکمنی نسکورولو ته یې لار هواره کړله . اوس به په لنډ ډول د ګوند د وتلو څېرو بیوګرافی ته ځغلنده کتنه وکړو.

نورمحمد تره کی

۱۹۱۷ ـ ۱۹۷۹

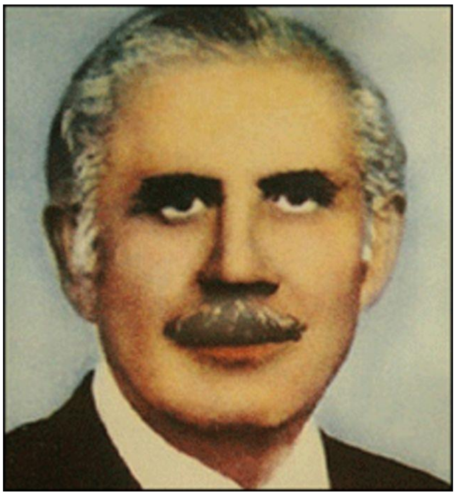

د نورمحمد تره کي له نامه سره د وېش ځلمیانو او د ا ، خ ، د ، ګ بنسټ اېښودل تړلي دي او سربېره پردې هغه د یحیی د سلطنتي کورنۍ بهر او هغه هم د افغانستان د محکومې او خوارې طبقې له ګېډې را وتلی لومړی دولتي مشر دی. بېله کومه شکه د تره کي دې ځانګړتیاوو ته په کتو سره هغه د سیاستوالو، څېړونکو، څارګرو او خبریالانو پام ځانته را ګرزولی دی. پر بله خوا د ده دا ډول ځانګړتیاوې او دریځ د هغه په وړاندې د واک څخه د نسکورشوو کړیو ، شتمنو طبقو ، محافظه کارو او په شا تلونکو ځواکونو د دښمنی سبب هم ګرزي . نورمحمد د نظرمحمد زوی د۱۲۹۶ کال د چنګاښ په درویشتمه (جولای پنځلسمه کال ۱۹۱۷) د غزني ولایت د ناوې ولسوالی په سره کلي کې په یوه بیوزله کوچۍ کروندګره کورنۍ کې زیږیدلی دی. د نورمحمد پلار د خوارۍ او بېوزلی له امله اړ شوی خپل پنځه کلن زوی د یوې کوندې ښځې سره مزدور کړي. تره کي د لومړني ښوونځي د پای ته رسولو وروسته د خپل پلار او ورونو سره ګډ لومړی کندهاراو بیا کویټې ته د زده کړو او کار لپاره وخوځید او د پښتون په سوداګریز شرکت کې په کار لګیا شو. څه موده وروسته هغه د هندوستان په بمبیي کې د دې شرکت د استازي په توګه وګومارل شو. دا مهال یې خپل پلارچې هغه په کوټه کې چې د پښتون په شرکت کې د کارګر په توګه کار کاوه د۱۹۳۵ کال په زلزله له لاسه ورکړ. تره کي په هندوستان کې د شپې لیسه پای ته ورسوله ،انګریزي او اردو ژبې یې هم زده کړلې . د جورج آني امریکایي لیکوال په وینا هغه د رسمي وخت وروسته د حقوقو او سیاسي علومو کورس هم تعقیب کړ.هغه په هندوستان کې د کانګرس ګوند او نورو کيڼ لاسو سره اړیکې پیدا کړې . د هندوستان د سیاست د خاوندانو سره اړیکو ، د بریتانیایي ښکېلاک خلاف د هندیانو آزادۍ بښونکې مبارزې او هندي ټولنې د هغه په آندونو ژور اغیز پرېښود . سربېره پردې دریو نورو مسئلو هم د تره کي په اندونو او سیاست ته په مخه کولو کې اغیز درلود. لومړی د نوموړي د کورنۍ اقتصادي ستونزمن ژوند او بیوزلی . دویم د افغانستان د مترقي پاچا امان الله خان بیواکه کیدل او په هیواد کې د بشپړې انارشۍ واکمنیدل . دریم – په برتانوي هند کې د پاچاخان سره لیدنې چې د لینن او بلشویک ګوند له اندونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغېزمن شوی وو. تره کي په ۱۹۳۷ کې خپل هیواد ته په راستنیدو سره پدې سوچ کې شو چې څرنګه په تیارو کې ساتل شوي ولس ته د چوپړ جوګه شي. لدې امله یې په لیکنو او د پوهې او نظر د خاوندانو سره لیدني کتني پیل کړې چې موخه یې د خلکو د ذهنونو روښانول او د یوه سیاسي خوځښت جوړول وو.تره کي پخپلو لیکنو او آثارو کې د افغانستان په وروسته پاتې ټولنه کې واکمن غیرعادلانه اقتصادي مناسبات ،د غوڅ اکثریت افغانانو بې وزلي ،په ټولنه کې د سودخورو او ملاکانو ناروا وې، په دولتي ادارو کې فساد او د ارتجاعي روحانیت ټګي او برګې په ګوته کړي دي. د تره کي له لیکنو معلومېږي چې هغه د ټولنیز سیاسي او اقتصادي نظام د ناخوالو په وړاندې په مبارزه ټینګار کوي .تره کي د ویښ ځلمیانو(۱۹۴۷) د بنسټ اینودونکو څخه یو دی او ویل کیږي چې د ویښ ځلمیانو د کابل د برخې د غورځنګ د جوړیدو بنسټ اینودونکي غونډه هم د ده په پرانیستونکي وینا سره جوړه شوه. د عبدالحمید مبارز په وینا «د۱۹۴۷ کال په پیل کې ویښ ځلمیانو د حکومت څخه د فیض محمد انګار په مدیریت د انګار د جریدې امتیاز ترلاسه کړ خو د پردې شا ته د جریدې د اداري ټول مسئولیت د نورمحمد تره کي په لاس کې وو. د مطبوعاتو په ریاست کې د رسمي کار وروسته مازدیګري مستقیماً د انګاراداري ته تللو او د جریدې د خپروني لارښوونه یې کوله .» د انګار په لومړۍ ګڼه کې د « چې میخواهیم » ترسرلیک لاندې مقاله د تره کي وه او بیا په پښتو ژبه د غلام حسن ساپي ویښ ځلمیان څه غواړي لیکنه خپره شوه چې دې دواړو مقالو د ویښ ځلمیانو کړنلاره انځوروله. د حکومت له لوري د انګار جریدې له مصادرې وروسته ، تره کی کندهار ته ولاړ او د کندهار د مطبوعاتو له مدیریت څخه یې د جریدې د خپرولو اجازه وغوښتله خو حکومت د خپرولو اجازه ور نکړله. محمدولي ځلمی لیکي: « پدې وخت کې چې دولت د ویښ ځلمیانو بنسټ اینودونکي او مهم غړي په بهرنیو هیوادو کې په دندو وګومارل چې د سیاسي فعالیتونو څخه لېرې شي عبدالرؤف بینوا په دهلي کې مطبوعاتي آتشه او نورمحمدتره کی په واشنګټن کې مطبوعاتي آتشه مقرر کړل. څرنګه چې تره کي د سیاسي فعالیتونو څخه لاس نه اخیستلو د واشنګټن پوست په ورځپاڼه کې یوه شدیدالحنه مرکه چې موخه یې د دولت او رژیم مطلق العنانه افشاً وه ترسره کړه.په همدې دلیل د شپږو میاشتو ماموریت څخه سمدلاسه ګوښه او ژر هیواد ته راستون شو.» ۱۱۷/ ۱۶۷ـ ۱۶۸ هغه مهال حکومت غلام حسن ساپی د ویښ ځلمیانو بل غړی په پېښور کې قونسل مقرر کړی دی. سیدشمس الدین مجروح په خپل (سرګذشت من) نومي کتاب کې له امریکا څخه هېواد ته د تره کي د را ستنېدو په اړه لیکي: « لکه څرنګه چې د تره کي د څېرې رنګ سور، سترګې شنې او وېښته ژېړ وو ځېنو دوستانو په ټوکو هغه ته فرنګی ویل. هېواد ته د راتګ پر مهال د کراچۍ له لارې پاکستان ته راغی . خبریالان د ده له مرکې خبر وو او له هغه یې پوښتنې کړې وې چې ولې یې په بهر کې پناه ونه غوښتله. هغه په ځواب کې دا ویلي وو چې د ده له څرګندونو ناسمه اخېستنه شوې ده. د هغه ځوابونو د ده په وړاندې د حکومت په غبرګون کې مثبت بدلون راووړ.» مجروح لیکي :« د خپل کار په دفترکې ناست وم د تلفون زنګ راغی ګوشي مې واخېستله و مې لیدل آشنا غږ سلام راکړ او ویې ویل زه دې وپېژندلم په پښتو یې وویل زه پېرنګی یم وپوهېدم ښاغلی تره کی دی ...، ومې ویل چېرته یې او له کومه ځایه خبرې کوې ویې ویل زه په کابل کې یم او د (کابل سینما) له دفتر نه مې ستاسې سره تماس نیولی دی ، غواړم وپوهېږم زما تکلیف څه دی او کوم زندان ته لاړ شم ، ما وویل دا په ما پورې تړاو نلري چې ستا زندان معلوم کړم ویې ویل چې په هرچا پورې تړاو لري د مرستې په ډول له هغه څخه پوښتنه وکړه ترڅو په خپل تکلیف پوه شم،ما وویل زه چمتو یم موضوع واکدار ته ورسوم او وروسته به خبر درکړم. محمداود ته ورغلم ...، نورمحمد تره کی کابل ته راغلی دی او زما څخه یې وغوښتل وپوهېږي چې حکومت څه ورسره کوي ...، سردار محمد داود له لږ فکر وروسته وویل ورته ووایئ په خپل کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دې وي ...، ما وویل سردار صاحب هغه خو د دولت او د مطبوعاتو د وزارت مامور دی څرنګه ژوند وکړي په خندا يې وويل ته غواړې چې د ترفیع لیک يې هم را څخه واخلې پدې اړه به فکر وکړو...، ما د صدارت څخه سینما ته تلفون وکړ تاسې په کور کې اوسئ...، هغه نور دولتي ماموریت ونکړ او د وېښ ځلمیانو سره يې هم اړیکې پرې کړلې...، ما هغه د ده د رياست په وخت کې ونه لیدلو او کله چې د امین نیونې پیل شولې او ما هم د هغوی د څورونو انتظار یوست ، صحت مې ښه نه وو...،وروسته مې واورېدل څه وخت چې په مجلس کې زما په اړه هم یادونه شوې وه چې څه وکړي هغه ویلي وو خبر یم چې ناروغ او مړ کیږي هغه پرېږدئ... » ۱۶/ ۱۶۹– ۱۷۲ تره کي د ادبي او سیاسي فعالیتونو سربېره په دولتي ادارو کې د سوداګرۍ په وزارت کې د اقتصاد د مجلې محرر، د کانونو د ریاست سرکاتب، د اقتصاد د مجلې سرمحرر، د مطبوعاتو د مستقل ریاست غړی، د رادیو افغانستان د پښتو خپرونو مرستیال ، د باختر آژانس غړی، د فوایدعامې وزارت د قلم مخصوص مدیر ، د نوموړي وزارت د بهرنیوچارو مدیر، د پطرولو د چارو عمومي مدیر، قطغن او بدخشان ولایت کې مامور او د باخترآژانس عمومي مدیر دندې ترسره کړې دي. کله چې سردار داود د کورنیوچارو وزیر وو د زابل د حکمران شریف تره کي له خوا تره کی د شینکۍ په ولسوالۍ کې د جزا د کاتب په توګه پیشنهاد شو سردار لدې امله د هغه د ګومارلو سره مخالفت وکړ چې تره کي په هند کې زده کړې کړې دي چې هغه مهال انګريزانو پر هندوستان حکومت کولو. تره کی د امریکې نه په راستنیدو سره په کابل کې د هالند د هوایي شرکت په نمایندګې کې د ژباړونکي دنده ترلاسه کړه.وروسته په کابل کې د ملګروملتو په دفتر او د امریکې د اقتصادي همکاریو په ادارو کې د ژباړې چارې پرمخ وړې دي او د نور دارالترجمه يې پرانیستله. تره کي د پښتو ټولنې د لغاتو په څانګه کې د پښتو – انګرېزي قاموس په جوړولو کې د پام وړ برخه لرله.که چیرې د تره کي دندو ته چې اکثرآ په مطبوعاتواو د ژباړې په ډګرکې دي ولیدل شي هغه په پرله پسې ډول د یوه ځای نه بل ځای ته تبدیل شوی دی ښيي چې هغه د سیاسي فعالیتونو له کبله د واکمنۍ تر فشارلاندې لالهانده ژوند درلود ترڅو له سیاسي فعالیتونو څخه واوړي. د دې سیاسي فعالیتونو پایله دا شوه چې هغه د ۱۹۶۵ کال د جنوري په لومړۍ پخپل کور کې د افغانستان د خلک دموکراتیکې ټولنې (ګوند) بنسټ ایښودونکې کنګره جوړه کړي چې په هغې کې ددې ټولنې د مشر یا د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکل شو. د اپریل د۲۷ نیټې د پوځي پاڅون وروسته هغه د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا د رئیس او صدراعظم په توګه وټاکل شو. تره کی د۱۹۷۹ کال سپتمبر په څوارلسمه د امین له خوا له واکه ګوښه، توقیف او د اکتوبر په اتمه په خپل استوګنځي کې و وژل شو. درمحمد وفاکیش چې د خلقي واکمنۍ پر مهال د انیس ورځپاڼې مسؤل مدیر وو د خپل « لسانسیه باسواد » نومي کتاب کې د نورمحمدتره کي په اړه لیکي: « د افغانستان د دولتونو په مشرانو کې استثنایي مشر وو چې هڅه يې کوله د مطبوعاتو سره مستقیمې او بلا واسطه اړیکې ولري.» همدا راز تره کي په افغان دولتي مشرانو کې لومړنی لیکوال او ژورنالست مشر دی چې د لسګونو مقالو، کیسو او نکلونو سربیره يې په پښتو اودري ژبو د شلو څخه زیات آثار لکه د بنګ مسافري ، څړه ، سپین، سنګسار ،موچي ، بې تربیته زوی، د ځلمیانو لاربنود او په ځان باور ناولونه ، زنده ګی نوین فلسفي او د کارګرې طبقې ګوند تحقیقي اثرونه په میراث پرې ایښي دي. د بې تربیته زوی په نوم ناول د افغانستان د پښتو ادب په تاریخ کې د راحت زاخیلي وروسته دوهم ناول شمیرل کیږی. همدا راز هغه د بهرنیو ژبو څخه ژباړنې کړې دي چې عروسی من در خیبر، خاطرات جنګ چرچل و نطق ویشنسکي در یونو څخه نوم اخیستلای شو. د تره کي د داستانو څخه د بنګ مسافري، څړه ،سپین او سنګسار په روسي ژبه ژباړل شوي دي. د بې تربیته زوی او د ځلمیانو لاربنود د هیواد د وخت مطبوعاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جايزې هم تر لاسه کړې . همدارنګه د بنګ مسافري ناول د شوروي اتحاد د ختيځ پيژندني د پښتوڅانګې له لوري ادبي جايزه ترلاسه کړه. د دې جايزې په اړه د تره کي مخالفانو دا تبليغات کول چې ګواکې نوموړی د شوروي څارګرې اداري سره تړاو درلود چې دا جايزه يې دده کتاب ته ورکړې ده . که خبره د جايزو وي نورو پيژندل شوو افغان ليکوالو او په هغو کې عبدالرؤف بينوا، صديق الله رښتين ، سيدقاسم رښتيا او دکتورامين ضيايي هم د شوروي سوسيالستي دولت له لوري ادبي جايزې ترلاسه کړې دي.
زياتره د ادب خاوندان تره کی د رياليستيک هنر د نوې لارې پرانيستونکی او د خپل وخت او افغاني ټولني يو وتلی انځورګر ګڼي . عبدالروف بينوا په اوسني ليکوال کې د تره کي د ليکنو په اړه ليکي:« دی په خپلو ليکنو کې تل زيار باسي چې د ولس د حقيقي اوعوامي ژوند تصوير وباسي او د يوې جامعې په اجتماعي ژوند کې د افراط او تفريط عيبونه او نقايص وښيي.» هنري برادشر امريکايي ليکوال د تره کي د لنډو کيسو او داستانونو په هکله ليکي: « تره کی د ټولنيز عدالت په هکله رښتيانی فکر درلود ،چې هغه د ده د لنډو کيسو او داستانونو څخه په زغرده څرګنديږي » ۱۱۸/ ۳۷ خو پر بله خوا بي بي سي دا د دريمې نړۍ د ولسونو د تخدير او تحميق په تورو منګولو کې د يرغمل کولو تبليغاتي مرکز په فارسي وېب پاڼه کې په يوه ليکنه کې چې سرليک يې زندګی نامه تره کی ، از کارمند اخراجی تا رهبر حزب نوميږي د تره کي د پښتو ناولونو په اړه راغلي دي:« د ځېنو کارپوهانو په اند دا آثار زيات داستاني ارزښت نلرې . او د زندګي نوين په نامه فلسفي اثر په هکله لولو ... هغه د ده اثر نه دی او ښايي چې هغه شوروي فارسي ژبو يا د ايران توده يانو ليکلی وي .»۱۱۹ د تره کي د کيسو او داستانونو ارزښت لدې معلوميږي چې څه موده وړاندې په خيبرپښتونخواه کې « د نورمحمد تره کي داستاني کليات» چاپ شول.
د سوسيالستي اندونو او د ارتجاع ، نوي او زاړه استعمار ضد ليدلوري لرونکي اندونو خاوند تره کی او ارتجاعي کړيو هغه د کمونست په نامه ياد کړی دی. له همدې کبله تره کی مخکې لدې چې د (ا، خ ، د،ګ) بنسټ کېږدي نه يوازې په هيواد کې بلکې د هيواد نه بهر د کمونست ټاپې وهل کيدلې. کله چې تره کی د باختر آژانس عمومي مدير وو او د يوه مطبوعاتي پلاوي په مشرۍ د ۱۳۴۰ کال د لېندۍ په مياشت کې ايران ته تللی د هغه مېلمه پال ژورنالست ته ايراني چارواکو ويلي وو « تره کی کمونست دی ، د سياست او وضعې په اړه ور سره بحث ونشي او اطلاعات ورنکړل شي. » ۱۲۰ د تره کي ميلمه پال د « کمونست نماز ګزار » نومې مقاله کې راوړي . « د ايران هوا وريځ وه او ده له تره کي سره په يوه پارک کې وعده کړې وه چې سره و به وينو. کله چې دې پارک ته ورغلی تره کي ترې پوښتلي وو هوا وريځ ده او قبله نه معلوميږي قبله کومې خوا ته ده چې غواړي لمونځ وکړي. ميلمه پال حيرانيږي دا څه ډول کمونست دی چې لمونځ کوي .»

که چيرې د تره کي سياسي، ادبي او ژورنالستيکي فعاليتونو او په تيره د هيواد د دوو سياسي غورځنګونو (ويښ ځلميانو او د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند) په بنسټ ايښودولو کې د هغه مرکزي رول ته وکتل شي له يوې خوا يې د بهرنيو خبريالانو، څيرونکو، د پلوماتانو او څارګرو پام ځانته راګرزولی چې د هغه سره ليدنې کتنې او مرکې ولري تر څو د نوموړي له اندونو او پلانونو په اړه معلومات ترلاسه کړي. له بله پلوه پخپله سياستوال هم هڅه کوي چې خپلې ټولنې او بهرنی نړۍ ته د خپل ځان او خپل اړونده سازمان د ورپيژندلو د رسولو په موخه له مختلفولارو او په هغو کې د خبريالانو او ډپلوماتانو سره وګوري. کله چې دا ليدنې کتنې د سيالو ډلو غوړونو ته رسيږي نو بيا هغو ته پټې استخباراتي اړيکې وايي او دا سياستوال د دې يا هغه هيواد جاسوس معرفي کوي. له بلې خوا د تره کي سياسي، ادبي او ژورنالستيک فعاليتونه او مترقي او سمونپال افکار د واکمنيو، محافظه کارو او ترقي ضد ډلو ټپلو او د هغود بهرنيو ملاتړو دښمنې هم ګټلې ده. دا ټول د دې سبب شوي چې د هغه په اړه منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبليغات وشي او په هغه مختلفي ټاپې ووهي. له همدې کبيله په تره کي د وخت د زبرځواکونو شوروي اتحاد او امريکي د متحده ايالتونو د څارګرو ادارو سره په اړيکو در لودلو تورونه لګيدلي دي. سلطنت ، ارتجاعي ځواکونو او سيالانو هغه د شوروي او پرچميانو هغه د امريکا جاسوس تبليغولو او امريکايي افغانستان پيژندونکی لويی دوپري د تره کي ملي دريځ ته په کتو سره پدې باور وو چې « نورمحمدتره کی د امريکا په سفارت کې د افغانستان د حکومت د مخبر په توګه کار کاوه .» ۱۰۴ / ۴۱ د ا. خ . د . ګ کي د تره کي اتوريته لدې څخه معلوميږي چې هغه د خلک دموکراتيک ګوند له جوړېدو څخه د ګوند له مشرۍ څخه د هغه تر جبري ګوښه کولو پورې د ګوند د مشرپه توګه پاتې شوی دی او د ګوند د مشرۍ ليوالو دا جرئت نه دی کړی چې د هغه په وړاندې په څرګند ډول ودريږي. که څه هم يوځل کارمل هڅه وکړه چې تره کی بې اغيزې کړي ، پدې کار کې د پاتې راتلو له کبله د (ا ، خ ، د، ګ) څخه ووت او خپل جلا سازمان يې جوړکړ خو د لسو کلونو بيلوالي وروسته بيرته د تره کي ترمشرۍ او لارښووني لاندې سياسي فعاليت ته غاړه کينودله . تره کي وکولای شول د ده ترمشرۍ لاندې سياسي خوځښت (خلق ګوند) د واکمنيو او سيالو ډلو د دښمنانه هڅو سره سره يوموټی وساتي او د افغانستان په سياسي غورځنګ کې د نورو ډلو په پرتله پياوړی شي. د ساري په توګه د ثور د وسله وال پاڅون وروسته چې ګوند په واکمن ګوند واوښت او ګوند په علني توګه فعاليت پيل کړ د هغه مهال د افغانستان د دفاع وزارت د سياسي رييس شوروي سلاکار د ليکنې له مخې « د پوځ په ليکو کې ټول ۱۹۷۳ ګوندي غړي وو چې د هغوی څخه شپږ په سلو کې پرچميان او څلور نوي په سلو کې خلقيان وو.» ۱۲۱ پدې اړه د ثور د پاڅون وروسته د خلقي ګوند د مرکزي کميټې د دارالانشا مشر ليکي: « د ګوند عمومي منشي نورمحمدتره کي ځانګړې ډله نه لرله. خو د سنجول شوي سياسي تکتيک او د دموکراسی د تمثيل په خاطر يې په ګوندي فعاليتونو کې د ډلګريو د سرکردګانو او د هغوی د ملاتړو آزاد جر او بحث ته لاره اواره کړې وه ...، پدې ترتيب نورمحمدتره کي مدبرانه مشرتابه وکړای شول چې د ثور د وسله وال پاڅون پورې نه يوازې خپله خلکي ډله له رنګارنګ ډلګريو په هميشني شتون کې يو موټې وساتي ، بلکې د خلکيانو سره په يوځای کيدو باندې د پرچم ډلې ته هم وياړ ور وبخښي.» ۱۳۰/۱۲۲- ۱۳۱ د افغانستان د دولتي مشر په توګه د تره کي د استثنايي شخصيت ځانګړتيا پدې کې ده چې ارګ ته په ننوتو سره پښتو هم ارګ ته ور ننوتله. ارګ ته د پښتو ننوتل دې ته لار هواروله چې پښتو ژبه کومه چې د هيواد د نيمايي څخه زيات اوسيدونکي يې پرې ګړيږي عملاً د هيواد رسمي- ملي ژبې ته د رسيدو په لور لومړنی ګام اوچت کړي. دا ځکه چې « د افغانستان هيڅ حکومت هم په ۱۷۴۷ کي د هغه د تاسيس راهيسي پښتو د رسمياتو ژبه نه ده ګرځولې يا دا چې پښتانه دې پرې مسلط شوي وي. »۱۲۳ سربيره پردې تره کي د نورو افغان مشرانو خلاف خپل خپلوان او د کورنی غړي په لوړو دولتي څوکيو و نه ګومارل، واکونه اوامتيازات يې ورنکړل يعني دا چې د هيواد واکمنی ته يې فاميلي او قبيلوي بڼه او هويت ورنکړ خو د ده وروسته د ګوند مشرانو(امين او کارمل) دا کار وکړ. کله چې د تره کي بيوګرافي ته وکتل شي هغه خپل هدفمن ژوند په هېواد کې د يوه سياسي غورځنګ جوړولو او لارښووني ، ويښتيايي – روښانتيايي کار او د خپل هېواد د آبادۍ په موخه وقف کړی دی. کله چې امين هغه له واکه ګوښه او په ارګ کې بندي کړی وو د خپل ژوند په اړه نه بلکې د انقلاب او نظام د برخليک په هکله فکر کاوه. د هغه د خانه سامان سليم په وينا هغه مهال تره کي ويل: « دا ډېر ځوانان دي اشتباه ونکړي . دا انقلاب او نظام را ونه پرزوي . دوی ډېر بې تجربې دي .» تره کي خپل فعاليتونه په دوو جبهو د خلکو په ويښولو او د يوه ولسپال ګوند د جوړولو او لارښووني ته راګرزولي وو. پدې دواړو جبهو کې يې د سترګو وړ برياوې لرلې . د هغه له لوري د ګوند بريالی رهبري لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه جوتېږي چې ګوند په لنډه موده کې د دې جوګه شي چې واک ته ورسېږي . خو ګوند واک ته په رسېدو سره چې افغانستان د زبرځواکونو د سیالیو په ډګر واوښت تره کی پدې کې پاتې راغی چې حالات کابو کړي او پدې هم ونه توانېده خپل سازماني ملګري یو موټې وساتي بلکې ډېریو ده ته شا کړه او ځېنو په ځرګنده او نورو په پټه ورسره مخالفتونه پیل کړل او پدې ډول امین د واک په اصلي مرکز واوښت. امین چې د زعامت لیوال وو تره کی یې محاصره او له ګوندیانو او سیاستوالو تجرید کړ او پدې ډول تره کی بې اغېزې شو. دا چې تره کی د امین د ارادې له محاصره شوی وو آقاګل بایس چې د هرات د ولایتي ګوندي کمېټې د مشرۍ ځخه ګوښه او د سوداګرۍ په وزارت کې دنده ترسره کوله خپلوځو تنو ګوندي شاګردانو ته ویلي وو زه بریالی نشوم تره کی ووینم ځکه هغه یې محاصره کړی وو او هر چا نشوای کولی ورسره وګوري . د ثور د وسلوال پاځون وروسته پداسې یوه حالت کې د ګوند او حکومت د مشر په توګه د تره کي پاتې کېدل چې د واک د لیوال له لوري محاصره او له ګوندیانو او خپلو پخوانیو دوستانو تجرید او هېواد د حالاتو ځخه بې خبره وي غوره دا وه چې هغه په خپله خوښه د دولت له مشرتابه ځخه استعفی کړې وای ترځو د خلقي واکمنی پر مهال د هغو ناخوالو او په تېره بې محاکمې وژنو د مسؤلیت او ملامتي پېره پر ده نه وای اچول شوې . که د ثور د وسلوال پاځون وروسته تره کی له واکه ګوښه شوی وای ښایي هغه په افغاني ټولنه کې د روسي مشهور ریالست لیکوال لیو تولستوی په ځېر دریخ ځخه برخمن وای .

ببرک کارمل
۱۹۲۹ - ۱۹۹۶

مخکې لدې چې د ببرک کارمل د بیوګرافي په اړه بحث وشي د ببرک له لوري د کارمل د تخلص د غوره کولو په اړه معلومات وړاندې شي. ببرک په ځوانۍ کې په سیاسي محفلونو کې د ببرک جان په نامه یادېده تر۱۳۴۶ کال پورې یې تخلص نه درلود. عبدالمحمد درمانګرچې د (ا، خ، د،ګ) د مرکزي کمېټې علی البدل غړی تېر شوی دی وایي:« د خپل لومړي زوی د زېږېدو وروسته د تره کي کور ته ورغلی وم چې د ځو تنو نورو سربېره ببرک هم هلته وو. تره کي زما د مېرمنې د روغتیا پوښتنه وکړه او ما ورته وویل چې شکر هرڅه په خیر تېر شول او خدای یو زوی راکړ. تره کي د هغه د نامه پوښتنه وکړه او ما ورته وویل چې تراوسه مو نوم نه دی پرې ایښی. هغه وویل کارمل ښه نوم دی دا نوم پرې کېږده. وروسته ببرک راته وویل چې په خپل زوی د کارمل نوم مه ایږده دا نوم زما خوښ شو غواړم چې زه د کارمل تخلص غوره کړم. ما هم ورسره ومنل او په خپل زوی مې د یما نوم کېښود.» د کارمل مخیني ته په کتو سره هغه عجیبه مخینه لري اصلي نوم یې سلطان حسین وو پر ځان یې ببرک نوم کېښود ،تخلص یې پدې ډول او سیاسي واک یې هم د پردي لښکر پر مټ او د هېواد د خپلواکۍ د بایللو په بیه ترلاسه کړ. د تره کي تر مشرۍ لاندې ګوند ځخه ووت ، خپل جلا سازمان یې جوړ کړ او د خپل ګوند نوم یې د تره کي تر مشرۍ لاندې ګوند په نامه اعلان کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرک د ډګرجنرال محمدحسین زوی د۱۹۲۹ کال د جنوري په څلورمه د کابل په کمريو کې زيږيدلی دی. د کارمل د قومي تړاو په اړه د نظريووالی نشته د تاجک ، پښتون ، پنجابي او کشميري په نامه يادشوی دی. کارمل ځان پښتون معرفي کاوه خو بريالي د هغه سکه ورور ځان تاجک بللو. هغه څیړونکي چې د کارمل اصل او نسب پنجابی یا کشمیری ګڼي هغه داسې راپيژني .د کارمل نيکه پهلوان طاهر پنجابي د انګريزي پوځ د پاټي شونو څخه دی. طاهر لومړی په انګريزي چوڼۍ د بی بی مهرو په غونډۍ کې خدمت او ژوند کاوه او وروسته په ښار کې ميشت شو، کورنۍ يې جوړه کړه او د هاشم په نامه يې زوی پيدا شو چې د ميرزا هاشم په نامه مشهور شو. هاشم د انګريزانو په سفارت کې کار کاوه او په کمريو کې يې ښځه وکړه او هملته يې ژوند اختيار کړ. ميرزا هاشم د محمدحسين او ګل حسين په نامه دوه زامن لرل. محمدحسين د سلطان حسين ،سلطان محمود او سلطان مسعود په نومونو زامن لرل خو دريو واړو ورونو خپل نومونه په ببرک ، محمود او توريالي واړول. ګل حسين مړ شو او ښځه يې ورور محمدحسين ځانته نکاح کړه. کارمل د دري ژبې تکړه ویاند وو په پښتو ، جرمني او انګريزي يې ګوډې ګوډې خبرې کولې.کارمل د اماني په ليسه کې زده کړې پای ته ورسولې او په کال ۱۹۴۷ کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځي کې زده کړې پيل کړې او د کابل پوهنتون د محصلينو د اتحاديې فعال غړی وو. همدا راز هغه د پښتونستان د اتحاديې غړيتوب درلود چې بنسټ اينودونکی يې سردار محمدداود دی. کارمل په پوهنتون کې د تحصيل پرمهال په يوه مظاهره کې د خپلې لاسي توپانچې د هوايي ډزو له امله په کال ۱۹۵۰ کې زندان ته واچول شو او ويل کيږي چې په ۱۹۵۴ کې د وخت صدراعظم محمد داود له لوری عفوه او له بنده خلاص شو. په زندان کې يې د ميراکبرخيبر سره ګډه ژبه وموندله . د دوو پرچميانو غوربندي او محمد نبي عظيمي په وينا کارمل او خيبر دواړو په زندان کې مارکسيزم- لينينزم ته عقيده پيدا کړه. غوربندي د کارمل له قوله ليکي چې ده او خيبر يو استاد درلود. د دوی دا استاد د ديورند د کرښې د هغې خوا د مصطفي په نامه يوه مجهول الهويه او مرموز بندي دی چې څه موده يې په چين کې هم ژوند کړی وو. مصطفی د ناڅرګند جرم له امله زنداني شوی او له زندان وروسته په دارالتحريرشاهي کې د ژباړونکي په توګه مقرر شو. کارمل له بنده د خلاصيدو وروسته د پلان په وزارت کې د مامور په توګه مقرر شو. کارمل د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند د بنسټ اينودونکي کنګرې د فعالو ګډونوالو څخه دی او په کنګره کې د مرکزي کمېټې د غړي په توګه وټاکل شو هغه د دوو دورو(۱۹۶۵ او ۱۹۶۹) لپاره د کابل ښار څخه ولسي جرګې ته د وکيل په توګه لار وموندله. د دموکراسی په لسيزه کې کارمل د ولسي جرګې له ستېژ څخه احساساتي او په حکومتونو انتقادي ويناوې کولې او په يوه مشهوره څيره واوښت او له بلې خوا يې د ځينو وکيلانو منفي غبرګون را وپاراوه پر ده او د ده په ملګري نوراحمد نور چې هغه مهال يې پنجوايي تخلص درلود اوهغه هم د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند سره سازماني تړاو درلود برید وکړاو دواړه يې سخت وډبول. ويل کيږي: « که اناهيتا راتب زاد ځان پرهغه نه وای اچولی او افغاني دودونه نه وای چې ښځه په عام ځای کې نه وهي او نه هم تماس ور سره پيدا کوي. نو کارمل به د دغو قهرجنو پارلماني استازو لخوا وژل سوی وای.»۳ / ۲۲۶ کارمل په وينا ورکولو کې ځانګړی مهارت درلود او اوريدونکی يې تر اغيزلاندې راووړ. البته د پرچم زياترو مشرانو په ويناوو کې ځانګړی مهارت درلود او ويل کېدل چې هغوی به خپلې ويناوې ثبتولې او بيا اوريدلې او پدې ډول يې تمرين کاوه چې ښه وياندويان شي. د ا. خ . د . ګ د جوړيدو وروسته کارمل د تره کي ترمشری لاندې سازمان نه جلا شو او د (ا، خ ، د ،ګ) په نامه خپل سازمان جوړکړ خو د لسو کلونو جلاوالي وروسته په کال ۱۹۷۷ کې بير ته د تره کي ترمشرۍ لاندې يووالي ته غاړه کيښودله او د واحد ګوند د سياسي بېرو د غړي او منشي په توګه ومنل شو. د ۱۹۷۸ کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثورد پوځي پاڅون وروسته د (ا ، خ ، د، ګ) په حکومت کې دوهم دريځ چې د انقلابي شورا او صدراعظم مرستيال وو ترلاسه کړ. د ګوند په واکمنېدو سره ډير ژر د خلق او پرچم پخوانۍ دښمنۍ جوتې شوې. ددې دښمنيو پايله دا شوه چې کارمل او د هغه پنځه تنه نور باوري ملګرو(جون ۱۹۷۸) ته په بهرکې ډپلوماتيکې دندې وسپارل شي.په هيواد کې د هغوی پاتې مشران د واکمنۍ خلاف د پوځي کودتا په تور زنداني شول. په بهرکې په دندو ګومارل شوي پرچمي مشرانو او په هغوکې کارمل ته هيواد ته د را ستنيدو هدايت ورکړل شو خو هيواد ته د راستنيدو نه ډډه وکړه او د ختيځې اروپا په سوسيالستي هيوادونوکې پټ شول. ويل کېدل چې دوی د سفارت پانګې هم له ځانه سره وړې وې . واکمنۍ هغوی له ګونده اخراج او ملي خاينين اعلان کړل. کارمل او د هغه نور ملګري د شوروي اتحاد د تيري سره جوخت(۱۹۷۹ کال دسمبراووه ويشتمه) په کابل کې را څرګند شول. کارمل د ګوند او دولت د مشر په توګه د ګوند، دولت او خلکو په برخليک واکمن کړل شو. کله چې په ۱۹۸۵ کې په شوروي اتحاد کې ميخائيل ګورباچف واکمن شو د هغه د ارادې له مخې کارمل هم د۱۹۸۶ کال د می مياشتې په څلورمه د ګوند د مشرتابه او څه موده وروسته د نوامبر په يوويشتمه د انقلابی شورا د رياست نه ګوښه او په شوروي اتحاد کې ژوند کولو ته اړ کړل شو. کارمل چې کله د سياسي مبارزې په ډګر کې راڅرګند شوی دی تل د شوروي اتحاد د سياستونو په تائيد او دفاع کې دربدلی دی حتي د افغان – شوروي دوستۍ ته وفاداري يې د هرافغان د وطنپالنې معيار ګڼله. خو کله چې هغه د واک څخه د جبري ګوښه کولو وروسته په مسکو کې ساتل کيده د شوروي اتحاد په سياستونو يې نيوکې پيل کړلې. ښايي دا نيوکې هم د مسکو د واکمنۍ او يا د شوروي دولت د ځينو چارواکو په اراده کېدلې ترڅو هغه په افغان ولس کې له لاسه ورکړی شخصيت چې د مسکو ګوډاګی شمېرل کېده بيرته ترلاسه کړي او د راتلونکو لوبو لپاره يې چمتو کړي. د ميرصاحب کاروال په وينا نجيب الله هم د افغا نستان څخه د شوروي لښکر د وتلو وروسته د شورويانو په مشوره د شورويانو په تګلارو نيوکې پيل کړلې. کارمل د۱۹۹۱ کال د جون په مياشت کې افغانستان ته را واستول شو او دا ځل يې د تېر ځل خلاف د لړکيو د حقونو د ګټلو په نامه مبارزه پيل کړه پداسې حال کې چې مخکې يې د انترناسيوناليسم شعارونه زمزمه کول. هغه هيواد ته په راسنتيدو سره د نجيب ضد فعاليتونو رهبري کوله او د نومورې په راپرزولو او د مجاهدينو واک ته په رسولو کې ټاکونکی رول ولوباوه . په افغانستان کې د جهادي واکمنۍ پرمهال چې حالات کړکېچن او د شمال تلوالې د کنترول څخه ووتل کارمل اړشو چې لومړی بغلان ته د سيدکيهان د کورنۍ او څه موده وروسته په حيرتان کې د جنرال مؤمن ترچتر لاندې ژوند وکړي او بالاخره روسيې ته د تللو ويزه ترلاسه کړي. هغه د۱۹۹۶ کال د دسمبر په دريمه په مسکو کې مړشو او جسد يې په حيرتان کې خاورو ته وسپارل شو. د هغه د جنازې په مراسمو کې د شمال تلوالې قوماندانانو هم ګډون کړی وو. ويل کېږي کله چې طالبانو حيرتان ونيو د هغه هډوکي يې د مقبرې راوايستل او د آموسيند ته واچول. کارمل واک ته په رسيدو سره خپل خپلوان لوړو ګوندي او دولتي څوکيو ته راپورته کړل او د يوه پاچا په څير يې خپله کورنۍ او خپلوان د هيواد په مقدراتو واکمن کړل. کارمل د شوروي د څارګرې ادارې سره د اړيکو لرلو تور له ځانه سره وړي او د خپلې واکمنۍ پرمهال خلکو دوهم شاه شجاع او يا روسي شاه شجاع بللو. کارمل داسې يو سياستوال وو چې د هغه سياسي مخالفانو، لويديځوالو، د شوروي ليکوالو سربېره ځينو پرچمي لوړپوړو« بې تقوا، درواغجن ، چلباز،توطيه ګر، تش مغزی ، تنبل ، شرابي ، بد اخلاق، فرکسيونباز او ډوزمار» بللی دی . د کی جی بی په سندونو کې راغلي دي چې « د ببرک نفساني اخلاق هم ډېر ټيټ ول هغه د سياسي ببرو له غړې مېرمن اناهيتا راتب زاد سره ناوړه جنسي اړيکي درلودلې .» ۱۲۴/ ۳۰۴ همدا لامل وو چې د کارمل د پوځي سلاکار د دفتر غړو اناهيتا راتبزاد « نادېژدا» بلله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نادېژدا د لینن مېرمن وه. په کارمل اناهیتا دومره ګرانه وه چې د خپلي لور نوم یې هم اناهیتا اېښی وو . د کارمل پوځي سلاکار هغه داسي معرفي کوي: « په ژوند کي مې احمقان ، لټان او شرابیان نه خوښېدل او دلته دا ټول صفتونه په یوه کس کې راټول شوي وو او دا سړی بیا ګوندي لاربشود او د دولت مشر وو.» ۷/ ۱۲۴- ۱۲۵

حفیظ الله امین

۱۹۲۹- ۱۹۷۹

حفیظ الله امین د حبیب الله زوی د۱۹۲۹ کال د اګست په لومړۍ نېټه د پغمان د قاضي خېلو په کلي کې په یوه متوسط الحاله پښتنه کورنۍ کې زیږدلی دی. هغه په پښتو، دري او انګریزي ژبو مسلط وو.پلار یې د دولت یوټیټ رتبه مامور وو. هغه خپلي لومړنۍ زده کړې په پغمان ، متوسطه زده کړې په ابن سینا لیسه او لوړې زده کړې د کابل په دارالمعلمین او د کابل پوهنتون د ساینس په پوهنځي کي د ریاضي په برخه کي ترسره کړې. د زده کړو د پای ته رسولو وروسته د کابل په مختلفو پوهنیزو بنسټونو (رحمن بابا، خوشحالخان ، ابن سینا او د کابل دارالمعلمین) کې د استاد په توګه دنده ترسره کړې ده . امین د ابن سینا او دارالمعلمین د مشر په توګه هم پاتې شوی دی. هغه په کال ۱۹۵۷ کې د متحده ایالتونو د نیویارک د کولمبیا پوهنتون ته د ښوونکو د روزنې په برخه کې د لوړو زده کړو لپاره ولیږل شو. هغه بیا په کال ۱۹۶۲ کې نوموړي پوهنتون ته د دکتورا د لاسته راوړلو په موخه تحصیلي بورس ترلاسه کړ.په یاد پوهنتون کې « د افغانستان د محصلینو د اتحادیې یو فعال غړی وو او په ۱۹۶۳کې یې رئیس سو. ده د دې اتحادیې او نورو مسلمانو محصلینو د اتحادیو د خبرپاڼو لپاره منظمې لیکني کولې، ده پر سلطنت او په تیره بیا د صدراعظم محمدداود په مستبدانه رویه باندې سخت انتقادونه کول. د همدې فعالیتونو په نتیجه کې د ده سکالرشیپ نیمګړی پاته سو او هیواد ته راوغوښتل سو.» ۳/ ۲۴۰ محمد نبي مصداق د خپل کتاب په ۲۴۰ مخ کې د وخت د ښوونې او روزنې وزیر ډاکټر محمدانس د لیک خبره کوي چې امین په لندن کې ورښودلی چې پکې لیکل شوي وو :« لطفاً بیله ځنډه افغانستان ته راستون سه ، ځکه موږ تا ته اړتیا لرو.» نوموړي ته امین دا هم ویلي دي چې د امریکې پولیسو(اېف بی آی) څو ځله په نیویارک کې وغوښتم را ته ویل یې چې افغانستان ته ستون سه که نه نو موږ به دې په زوره په طیاره کې کښینوو.»

امین هیواد ته په راستنیدو سره د (ا ، خ ، د ،ګ)غړیتوب ترلاسه کړ. هغه د ولسی جرګې دیارلسمې دورې ته د استازي په توګه لار ومونده . امین ګوند ته په شاملیدو سره په پوره انرژۍ سیاسي فعالیت ته ادامه ورکړه او په کال ۱۹۶۶ کې د (ا، خ ، د ،ګ) د مرکزي کمیتې علی البدل غړی شو. په افغانستان کې د جمهوري نظام په ټینګښت سره د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند خلقي اړخ هم په وسله وال پوځ کې سازماني کار پیل کړ. د پوځیانو سره سازماني کار امین ته وسپارل شو چې پدې کار کې یې زیاتې بریاوې لرلې. امین په ۱۹۷۶ کال کې د خلقیانو مرکزي کمېټې ته رپوټ ورکړچې خلقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځيان کولی شي چې سياسي واک ترلاسه کړي خو تره کي دا ورانديز نه وو منلی. امين په گوند کې يوه جنجالي څيره پاتې شوی دی . کارمل د خپلې واکمنۍ پرمهال په خپلو مرکو او ويناوو کې هغه د سی آی اې د اجنټ په نامه ياداوه خو پدې اړه يې کوم سند وړاندې نکړ. يو روسي خبريال چې پدې اړه يې د کارمل سره مرکه کړې داسې ليکي: « ما د کارمل سره چې اوس په مسکو کې اوسيږي د۱۹۸۹ په اپريل کې مرکه وکړه : او ور څخه وپوښتل چې آيا تاسو په رښتيا باوري ياست چې امين د سي آی اې اجنټ وو؟ نو کارمل ځواب راکړ چې زه صرف پرهغه د خپلو اعمالو پراساس دا قضاوت کوم. که امريکا آن سل بيليونه ډالر هم د افغانستان د بې ثباتۍ لپاره لګولي وای ، نو هغوی به دومره زيان نه وای ور اړولی څومره چې امين ورساوه. نو ما ورته وويل چې که تاسي دا منطق څارئ ، نو بريژنف چې په واقعيت کې يې دا چټلي د شوروي اتحاد څخه بهر پيښه کړه بايد څو ځلې د هر لويديځ استخباراتي سازمان اجنټ وي ؟ » ۱۲۵/ ۶-۵ د مير اکبر خيبر د ترور څو ورځې وروسته د اپريل په ۲۵ نيټه د کارمل په شمول د گوند ځيني مشران توقيف او نور په خپلو کورونو کې تر څارنې لاندې ونيول شول. امين د تره کي د توقيف څخه په خبريدو سره په پوځ کې خپلو ارتباطي غړو ته دستور ورکړ چې د اپريل په اووه ويشتمه د واکمنۍ په وړاندې پاڅون وکړي. د نوموړي د دستور له مخې د اپريل په اووه ويشتمه د پوځ خلقي غړو پاڅون ترسره کړ او دولتي واک يې ترلاسه کړ. لدې کبله امين د ثور انقلاب د قوماندان په نامه يادېده ، د صدراعظم د مرستيال او د بهرنيو چارو د وزير په توگه وټاکل شو او د بشپړ واک څخه برخمن شو. د ۱۹۷۹ د اپريل (وري) په مياشت کې د حکومت مشر شو. په همدې کال د سپتمبر په څوارلسمه يې تره کی د گوندي او دولتي دندو نه گوښه او د هغه پرځای د گوند او دولت د مشر په توگه د چارو واگې پخپل لاس کې ونيولې . امين وروسته له ۱۰۳ ورځو د۱۹۷۹ کال د دسمبر په اووه ويشتمه د شوروي پوځيانو له لوري ووژل شو او د هغه پرځای يې د هغه سيال کارمل د هيواد د مشر په توگه نصب کړ. امين د کارمل په څيرخپل خپلوان په لوړو گوندي او دولتي څوکيو وگومارل او د سترگو وړ واکونه يې هم ورکړل. گلداد چې د امين د واکمنۍ پرمهال د مرکزي کميټې غړيتوب ترلاسه کړ د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په خلقي واکمنۍ کې د امين داسې انځور کاږي:« امين د ثور مياشتې له پاڅون وروسته وختونه دا هڅې پيل کړې چې خپله دلگکۍ پر گوند او دولت مسلطه کړي او ټول گوندي او دولتي واک په خپل لاس کې ونيسي ، د هغه سترې او نه ښنونکې کړنې وې...، امين د خپلې ډلگکۍ د يو شمېر کسانو په واسطې باندې د گوند د ننه او د ولس منځ کې ډول ډول ځورونې ، ظلمونه ، شړل ، بنديانول او وژنې وکړلې.» ۱۰۵/ ۱۲۸ د کيوبا د انقلاب او د دولت د مشرفيدل کاسترو په اند« امين داسې سړی وو چې په کړنو کې د پولپوت سره ډېر زيات ورته وو.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراکبر خیبر
۱۹۳۲ - ۱۹۷۸

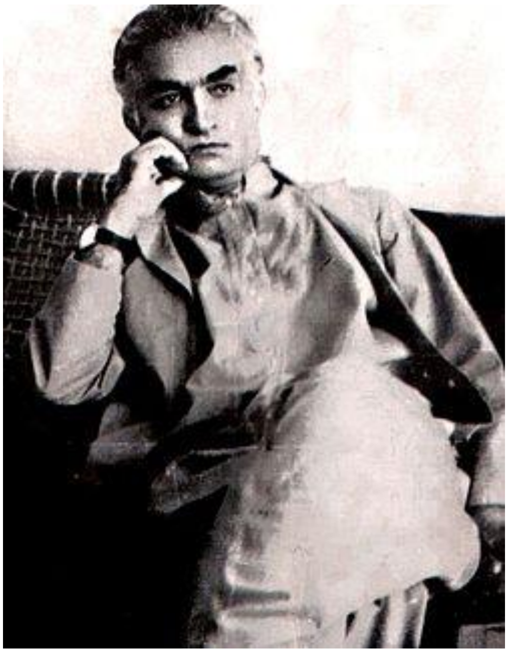

میراکبرخیبر د میرافضل زوی په ۱۹۳۲ کې د لوګر ولایت د مرکز پل علم په یوه بیوزله پښتنه کروند ګره کورنۍ کې زیږیدلی دی. خیبر په خپله پلرنۍ سیمه کې د لومړنیو زده کړو وروسته په حربي ښوونځي کې چې هغه مهال د رشدیه عسکري لیسه نومیده شامل شو او د هغې څخه په فارغیدو سره په حربي پوهنتون کې په زده کړو پیل وکړ. خیبرد حربي پوهنتون څخه د فارغېدو په ورځ (کال۱۹۵۱) د دې پر ځای چې د پلوم ترلاسه کړي د بندیخانې فرمان تر لاسه کړ . خیبر په ۱۹۵۷کې له زندانه خلاص شو خو د خپلې کورنۍ غړي يې ونه موندل. د غوربندي له قوله د خیبر مور، مېرمن او اولادونه د هغه له بندی کیدو وروسته د واکمنۍ لخوا له منځه یوړل شول . خو ځیني بیا صبغت الله مجددي ته چې له خیبر سره يې خپلوي او دښمني لرله ګوته نیسي.د مجددي او خیبر ترمنځ دښمني لدې نه جوتیږي چې « په ۱۹۶۰ کې د شوروي يو لوړپوړی پلاوی کابل ته راغلی وو د مجددي صاحب(صبغت الله مجددي) خلاف يي داسې یوه دسیسه جوړه کړه چې ګواکې هغه ...، تصمیم نیولی وو چې د شوروي میلمنو په لاره کې بم کیږدي. د دې توطئې خبرد مجددي ورور رحمت الله مجددي پرچمي سلیمان لایق ته او د هغه له لارې د میراکبر خیبراو ببرک کارمل په مرسته سردار محمدداود ته ورسید...، سردار محمدداود د مجددي د نیولو امر ورکړ...، د دې توطئې مهمې پایلې دا شوې چې پرچمي مشران د محمدداود او روسانو د اعتبار وړ وګرزي. » ۱۲۶ رحمت الله مجددي هغه مهال د خیبر په کور کې اوسېده او ویل کیږي هغه څه موده وروسته په شوروي اتحاد کې د لمبېدو پر مهال په اوبو کې ډوب او مړ شو. کله چې خیبرله زندان څخه خلاص شو صدراعظم محمدداود هغه ته د دوهم بریدمنۍ رتبه ورکړه او د پولیسو په اکادمۍ کې يې د استاد په توګه مقررکړ پداسې حال کې چې هغه له پوځۍ خدمت څخه طرد شوی وو. ډیری خیبر د محمد داود د پلویانو څخه شمیري او مخالفین يې وايي چې خیبر«د داؤد خان د صدارت په مهال د ضبط احوالاتو غړیتوب ترلاسه کړ.» ۴۶/ ۵۸۲ د کار د ګروه د یوه کدر په وینا « پنجشیري اوهادي کریم او وروسته شرعي جوزجاني او شهپر،ببرک کارمل ، اناهیتا راتبزاد او میراکبرخیبر د دولت کسان ګڼل. » ۱۲۷/ ۱۳ د صدارت څخه د محمد داود له استعفي وروسته خیبر په ۱۹۶۴ کې په خوست کې د امنیې قوماندانۍ ته تبدیل شو. مخکې ویل شوي وو چې خیبر په زندان کې له کارمل سره آشنا او ملګری شو او د هغه سره يي ګډ د یوه سیاسي خوځښت د جوړولو په چاره کې هڅو ته دوام ورکړ. لکه څرنګه چې هغه برحاله پوځي وو او په اساسي قانون کې پوځیانو ته د سیاسي فعالیت اجازه نه وه هغه نه د (ا، خ، د، ګ) په بنسټ اېښودونکې کنګره کې ګډون وکړ او نه د ګوند مشرتابه ته و ټاکل شو. کله چې په کال ۱۹۶۷ کې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په دوو برخو وویشل شو هغه د پوځي خدمت نه استعفی وکړه او د پرچمیانو مرکزي کمیټې ته راپورته او د پرچم په فرکسیون کې د پوځي برخې مسؤلیت ورکړل شو. د۱۹۷۳ کال د پوځي کودتا څه موده وروسته د پرچم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فرکسیون کې د نوموړي څخه د پوځي برخي مسؤلیت اخیستل کیږي . ویل کیږي چي له خیبر څخه د پوځیانو د مسؤلیت اخیستنې لامل د محمد داود په وړاندې د پرچم د فرکسیون دریځ وو چي خیبر غوښتل د پرچم فرکسیون د محمد داود د ملي انقلاب په غورځنګ کې منحل شي. کله چي د ګوند دواړه اړخونه په کال ۱۹۷۷ کې سره یوشول خیبر د واحد ګوند د مرکزي کمیټي د غړي په توګه ومنل شو. خیبر د۱۹۷۸ کال د اپریل په اوولسمه د دولتي مطبعي ترڅنګ ترور شو. د خیبر ترور داسې یوه پېښه شوه چي د افغا نستان د تاریخ پاڼه په بل مخ واوړي . خیبر ته د پرچم د فرکسیون تئوریسن ویل کیږي خو له هغه نه کوم علمي او څېړنیز اثر یا رساله په میراث ندي پاتي شوي . خیبر د پرچم په مشرتابه کې یوازینی بېوزله او د کلیوالي چاپیریال څخه سر را پورته کړی وو . د (ا، خ ، د،ګ) د یو شمېر مشرانو له لیکنو او څرګندونو څخه ښکاري چي خیبر د کارمل له مخالفانو ، د کارمل له منفي ځانګړتیاوو او حتی اخلاقي کمزورتیاوو څخه سرټکاوه خو سره لدې یې د کارمل د رهبری لاندې فعالیت در لود، ټینګ ملګری یې وو او لار یې ترې جلا نکړله. خیبر په پښتو، دري ، اردو او انګریزي ژبو پوهېده. د امریکایي لیکوال هنري برادشر له انده خیبر « د کارمل لپاره هغسې رول و لوباوه لکه امین چي د تره کي لپاره لوبولی دی.»

ډاکترعبدالکریم زرغون
۱۹۴۳ـ ۱۹۷۹

عبدالکریم زرغون د ګلریز زوی په ۱۹۴۳ کال کې د خوست په اسمعیل خیلو کې په یوه بیوزله کروندګره کورنۍ کې زیږېدلی دی. زرغون د خوست د څرمنو په لومړني ښوونځي کې د زده کړو وروسته د ابن سینا په لیسه کې خپلو زده کړو دوام ورکړ. د لیسي څخه په وتلو سره د کابل په دارالمعلیمن کې شامل شو. د دارالمعلمین څخه د دپلوم د ترلاسه کولو وروسته د کانکور په آزموینه کې ګډون وکړ او د کابل پوهنتون د طب پوهنځي ته بریالی شو.هغه په کال ۱۹۷۲ کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې اود ډاکتر په توګه یې د کابل ښار په طبي بنسټونو کې په کار پیل وکړ. هغه د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د جوړېدو په لومړیو کې د دې ګوند غړیتوب ترلاسه کړ او د کابل پوهنتون ګوندي مسؤلیت ورکړل شو. زرغون د ولسي جرګې دیارلسمي دورې ته د خوست څخه ځان کاندید خو واکمنی هغه زندان ته واچاوه. د یادولو وړده چي په هماغه کال د خوست په لویه ولسوالۍ کې ښوونکي عبدالخالق هم ولسي جرګې ته ځان کاندید کړ چي عبدالخالق هم حکومت بندي کړ. د دې دواړو د بندي کیدو لامل په خوست کې د خلقي فرکسیون غښتلتیا وه او د دواړو د بري شونتیا لوړه وه. په خوست کې د خلقیانو دا ډول نفوذ اکثرآ د زرغون د هلوځلو او سیاسي – سازماني اغېزمن فعالیت پایله ده څکه « چي عبدالکریم زرغون د خوست په لویه ولسوالی کې ممتاز او د زیات باور خاوند و.» ۱۲۲/ ۹۷ زرغون په ګوند کې د ښه او بریالي سازمان ورکوونکي په توګه پېژندل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. هغه د خلقيانو په اړخ کې لومړی خلقي کدر دی چې په پوځ کې يې سياسي فعاليت پيل کړی او ډېر پوځيان يې سياسي مبارزې ته هڅولي او روزلي دي. زرغون د اويايمو کلونو په لومړيو کې په ګوند کې د خلقي او ملي د موکراسی په اړه بحثونه راپورته کړل او ملي دموکراسي يې چې ګوند په کړنلاره کې تاييد شوې وه د کارګرې طبقې په ګوند کې« د طبقاتی مبارزی د انقلابی اصولو له تطبيق څخه سرغړونه » ګڼله . البته هغه مهال زرغون په ۱۹۷۲ کې د خلقي اړخ د مرکزي کميټې له خبرتيا پرته د مستربل په نامه يو کتاب په پاکستان کې خپور کړی وو . د زرغون له لوري د خلقي او ملي دموکراسی د مسالې راپورته کول او په خپلسر د مستربل کتاب چاپول او د امين له لوري پر هغه د فرکسيونبازۍ د تورونو لګول د دې لامل شول چې زرغون د مرکزي کميټې علی البدل غړی له ګونده اخراج شي(۱۳۵۳ کال د اسد شلمه). خو هغه څوک له ځانه سره يونه وړل، خپل ارتباطي کسان يې هڅولي وو چې په ګوند کې پاتې شي. د مستر بل د کتاب منځپانګه د ګوندونو په سياسی مبارزې څرخېده ، په هغه کې د (ا، خ، د، ګ) مبارزې څرنګوالي ته هم ګوته نيول شوې وه او په بربنډ ډول يې کارمل د افغانستان خلک دموکراتيک ګوند او د هېواد مترقي غورځنګ ته يو ګواښ ګڼلی وو او په کتاب کې د کارمل په اړه د خلقي کدرعلي ګل پيوند يو شعرهم راوړي چې د دې شعر لومړي او وروستي بيتونه دا دي .

ای د لوی جنرال بچيه زه د پېژنم چې غل يې

ته د خلکو لوی دښمن يې راوتلای په بل چل يې

په الفاظو دې ډېر خلک خطا کړيدي چل بازه

طبقه دې ده اوچته د ولس منځ کې غمازه

د خلکي بيرغ لاندې حکومتي اجنټان ورک کړې

مترقي ايديولوژي کې راوتلي لېوان سپک کړې

اې د لوی قصر خاونده پس لدې نه په زلزل يې

اې د لوی جنرال بچيه زه دې پېژنم چې غل يې

زرغون د مستربل سربيره لاندې آثار ليکلی يا ژباړلی دي :« په پښتو ژبه د سياسی او اجتماعی اصطلاحاتو ژباړه ، د مبارزی الفباء ، ملی ديموکراتيک دولت د خلقی ديموکراتيک دولت په څېر نه دی او له فيوډاليزم څخه تلل سوسياليزم ته.» کله چې ګوند واک ته ورسېد زرغون بېرته د ګوندغړيتوب ترلاسه کړ خو هغه د۱۳۵۸ کال د چنګاښ په يوويشتمه بندي شو او د هماغه کال د تلې په اووه ويشتمه د امين د واکمنی پرمهال بيله محاکمې ووژل شو. کله چې امين د۱۹۷۹کال د سپتمبر په څوارلسمه تره کي ګوښه او بيا يې وواژه د تلې په دوه ويشتمه يو شميرخلقي ګوندي افسرانو د ځينو ملکي کدرونو سره په همغږۍ کې د امين خلاف د پوځې عمل هڅه وکړه چې دا هڅه مخکې له مخکې افشا او شکمن کسان په هوايي قوا واو زرهدارو جزوتامونو کې ونيول شول.د ريشخورو په اوومه قوا کې پاځون پيل شو خو هغه وځپل شو.دا پاځون په رسنيو کې د افغان ملت د ګوند د بنسټ ايښودونکي غلام محمدفرهاد د پلويانو د بغاوت په نامه تبليغ شو خو په خلقيانو کې حکومت دا تبليغبول چې پاځون کوونکي د زرغون او پرچم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلويان دي او زيات شمير خلقيان پدې تور بنديان او څو تنه چې زياتره يې ملکي کدرونه وو بېله محکمې چانواري شول . همدا راز کله چې په ۱۹۸۹ کې د کب د مياشتې په شپاړسمه نيټه د دولتي امنيت ځواکونو او د دوستم مليشو د دفاع وزارت په قرارګاه بريد وکړ او حکومت هغه د شهنوازتڼي او ګلبدين حکمتيار ګډه کودتا اعلان کړه د نجيب له لوري هغه په ګوند کې د زرغونيانو کار ګڼل کيده. د ګوند د واکمنۍ پرمهال اکثرآ د ګوند په د ننه کې کله چې مخالفتونه له عمق نه سطحې ته راوتلي دي اود واکمنۍ په کړنو خلقيانو نيوکې کړې دي په عاملينو يې د زرغونيانو ټاپې وهل شوې دي هغوی بنديان ، له دولتي څوکيو ګوښه او يا وژل شوي دي چې دا بيا په ګوند کې د زرغون د اعتبار او اغېز ښکارندوی دی. زرغون د يوه ځيرک سياستوال په توګه دا وړتيا لرله چې د راتلونکي وړاندوېينه وکړي . د يوه خلقي کدر په وينا « يوه ورځ زرغون د کابل پوهنتون په انګړ کې د خبرو په ترڅ کې وويل امين به په ملي کچه او کارمل به په نړيواله کچه د ګوند او غورځنګ په وړاندې خيانت وکړي.» زرغون په پښتو ، دري ، انګرېزي او اردو ژبو پوهېده.

ډاکترنجيب الله
۱۹۴۷ - ۱۹۹۶

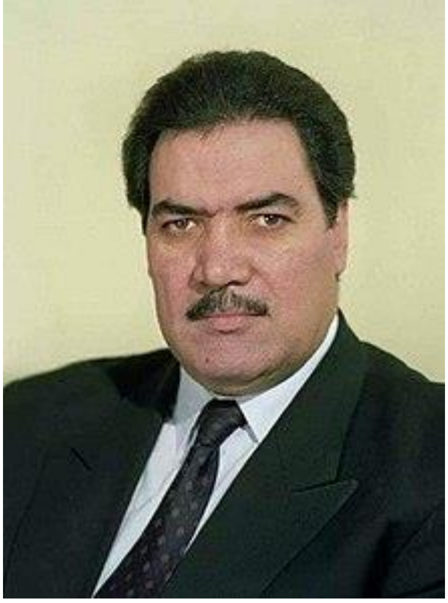

نجيب الله د اخترمحمد زوی په يوه متوسط الحاله کورنۍ کې د۱۹۴۷ کال د اګست په شپږمه د کابل په مرادخانۍ کې وزيږيد.هغه په خټه پښتون او د ګرديز د احمدزيو څخه دی. پلار يې د محمد داود سره نږدې اړيکې لرلې او د هغه د صدارت پرمهال په ۱۹۵۶ کال کې په پيښور کې د افغانستان د سوداګرۍ قونسول وو. نجيب الله خپلې لومړنۍ زده کړې د ده افغانان په لومړني ښوونځي او متوسطه زده کړې يې د حبيبيې په ليسه کې ترسره کړېدي. هغه په کال ۱۹۶۳ کې له ليسې فارغ شو په کال ۱۹۶۵ کې د کابل پوهنتون د طب په پوهنځي کې زده کړې پيل او په کال ۱۹۷۵ کې چې اته ويشت کلن وو په پوهنتون کې د لسو کلونو زده کړو وروسته د ډاکتر په صفت ډيپلوم ترلاسه کړ خو په کومو روغتيايي بنسټونو کې يې دنده نه ده ترسره کړې . هغه په کال ۱۹۶۶ کې د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند غړی شو او د انشعاب وروسته د کارمل تر مشرۍ لاندې خپلې سياسي مبارزې ته دوام ورکړ. نجيب دوه ځله په کال ۱۹۶۹ او ۱۹۷۰ کې د سياسي فعاليتونو له امله څلور او نهه مياشتې زنداني شوی دی. هغه د پرچم د فرکسيون د مخکښو ويانديانو څخه شميرل کيده. نجيب الله په کال ۱۹۷۷ کې د پرچم د فرکسيون د مرکزي کميټې غړيتوب ته راپورته کړل شو. ځينې هغه د پرچم په اړخ کې کارمل پلوی او د هغه ساتونکی ګڼي او نور بيا هغه د خيبر د پلويانو څخه شميري. د ثور د اوومې سياسی بدلون وروسته هغه د کابل ښار د ګوندي کميټې د منشي مسؤليت ترلاسه کړ. د۱۹۷۸ کال د جون په مياشت کې د ګوندي ضد فعاليتونو په تور په تهران کې د سفير په توګه مقرر شو. هغه د کارمل په شان د سفارت نه له ګوښه کېدو وروسته هيواد ته راستون نشو او د وارسا تړون اړونده کوم سوسياليستي هيواد يا ښايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي اتحاد ته تللی وي او کله چې شوروي لښکر په افغانستان یرغل وکړ نجیب الله هیواد ته راستون شو او د هیواد د څارګرې ادارې ،خدمات اطلاعات دولتي (خاد) د رییس په توګه مقرر شو او شپږ کاله د دې ادارې مشر پاتې شو. کله چې په شوروي اتحاد کې ګورباچف واک تر لاسه کړ د هغه د ارادې له مخې د ګوند په اتلسم پلنوم کې د کارمل پرځای د ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکل شو او څه موده وروسته د انقلابي شورا رئیس شو. د ګوند د مشرۍ دا ډول بدلون ته د کارمل پلویانو د مسکو- نجیب کودتا ویله .هغه د ګرباچف د « ګلاسنوست اوپېرې سترویکې » بیاجوړوني اوعلنیت د تګلارې په رڼا کې د ملي روغې جوړې تګلاره غوره کړه او په کال ۱۹۸۹ کې یې د لویې جرګې په رابللو سره نوی اساسي قانون تصویب کړ چې په هیواد کې یې د سیاسي ګوندونو د فعالیت او د آزادو رسنیو خپرونو ته اجازه ورکړه. د ده د واکمنۍ پرمهال د ګوند دوهمه کنګره را وبلل شوه . د ګوند نوم یې د وطن په ګوند واړاوه . خو نجیب الله ونه توانید د ګوند د خلقي او پرچمي اړخ او همداراز نورو کیڼ لاسو چې د ګوند ترمشرۍ لاندې حکومت کې شریک وو ملاتړ ترلاسه کړي ، بلکې د ګوند ستره برخه او نور کیڼ لاسي د ده خلاف ودرېدل ترڅو د کارمل د پلویانو د کودتا له امله اړ شو چې د۱۹۹۲ کال د اپریل په شپاړلسمه د هیواد څخه د تیښتې هڅه وکړي چې د کابل په هوایي ډګر کې د دولتی امنیت اړونده قطعې لخوا چې دی یې جوړونکی وو مخه ونیول شوه او د ملګروملتو دفترته پناه یووړله. هغه د ملګروملتو په دفتر کې څلورکاله او پنځه میاشتې پاتې شو. کله چې د ۱۹۹۶ کال د سپتمبر په پنځه ویشتمه طالبانو کابل ونیو، د کابل د نیولو په لومړیو ګړیو کې یې نجیب الله او د هغه ورور شاه پور احمدزی ووژل او جسدونه یې د آریانا په څلورلارې کې وځړول. د نجیب الله دا ډول بېله محکمې وژنه او مړي ته سپکاوی او همداراز د ملي روغې جوړې د تګلارې غوره کول او د جهادي تنظیمونو د واکمنیدو په اړه د نوموړي وړاندوینه چې د کابل په ښار کې به د وینو سیندونه وبهیږي چې هماغسې هم وشول د نجیب الله په اړه خواخوږي راوزیږوله اوهغه ته یې د شهید لقب ورکړاو د ده انځورونه د شل کلن ناتویي اشغال پر مهال لکه د ځینو جهادي مشرانو په څیر په هیواد کې تر سترګو کېدل. نجیب الله په پښتواو دري ژبو بشپړ تسلط درلود.

شاه محمود حصین
۱۹۴۸ـ ۲۰۱۷

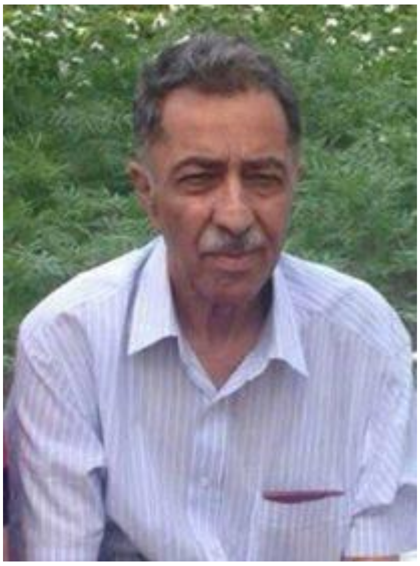

شاه محمود حصین د محمد شریف زوی په ۱۹۴۸ کال کې د میدان وردګو د مرکز اړوند د نایب خېلو په کلي په یوه روڼ انده کورنۍ کې سترګې وغړولې. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې د میدان ښار د ټولنې په لېسه کې تر سره کړې. ورپسې د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډمۍ کې شامل شو او د دغې دورې له بشپړولو وروسته د کابل پوهنتون د ادبیاتو اوبشري علومو په پوهنځي کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ. په ۱۹۷۲ کې له پوهنتون څخه فارغ او د ښوونکي په دنده وګومارل شو. هغه د کابل پوهنتون د تاریخ او فلسفې له پوهنځي څخه د ماسترۍ سند تر لاسه کړی دی.حصین د میدان ښار، میربچه خان، حبیبیې لېسو او د کابل عالي تخنیکم کې د تاریخ او دري ادبیاتو ښوونه کوله. د (ا، خ، د ، ګ) د جوړېدو په لومړیو کې د ګوند غړی شو.د ګوند د انشعاب پر مهال د کارمل سره لاړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پنجشيری او شرعي له پرچم څخه لاره جلا کړه حصين هم د دوی سره ګډ بېرته د تره کي تر مشرۍ لاندې سياسي مبارزې ته دوام ورکړ. حصين په پښتو او دري ژبو سلګونه ليکنې کړې دي. هغه څه موده د ثور انقلاب د حقيقت ورځپاڼې (د ګوند نشراتي ارګان) د تحرير هيات غړی وو. هغه د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته بهر ته کډوال شو او په کډوالۍ کې يې د آزادو جريدو د خپرولو او د استقلال ويب پاڼې متصدي وو.حصين د افغانستان د ليکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالستانو د اتحاديې فعال غړی وو او لاندې آثار يې ليکلي دي:

- جنګ ، صلح و سرنوشت جهان
- درس های مقدماتی آموزش سياسی
- مختصرې از تاريخ زندګی اجتماعی زنان افغانستان
- وزارت داخله در ګستره تاريخ
- روابط روسيه و افغانستان
- تاريخ ويش ځلميان
- مثلث بی عيب
- نګاهی به کنز المهملات و الاکاذيب
- د هيلو غوټۍ(د شعرونو ټولګه)
- زخمي ځانګې (د شعرونو ټولګه)
- ضحاک
- تاريخ پوهنه
- تاريخي لوبډنه

حصين د ثور انقلاب وروسته يوه موده د سواد د زده کړې د رييس او وروسته د پوهنې وزارت د تاليف او ترجمې لوی رياست مرستيال وو. حصين ژمن سياستوال او د لوړې پوهې کدر وو. په ګوند کې د انحرافاتو په وړاندې درېدلی دی او همدا لامل وو چې هغه د انقلاب په دواړو پړاوونو کې زندانونو ته اچول شوی دی. د تنظيمونو د واکمنۍ په لومړيو کې هم لنډه موده زنداني شو. د شوروي اشغال په لومړيو کې د هغه د ترور ناکامه هڅه وشوله . د هغه د ترور ناکامه هڅه د نوموړي د هغې انتقادي وينا پايله وه چې په يوه ستره ګوندي غونډه کې چې د ګوند يو شمېر مشرانو هم برخه لرله. پدې غونډه کې محمود بريالي د ثور انقلاب د لومړي پړاو او د خلقيانو په پټه د واقعيتونو خلاف سپکه وينا کړې وه . په غونډه کې حصين د بريالي خبرې رد کړې وې او سربېره پر دې يې صالح محمد زېري د خلقيانو مشر ته ويلي وو هغه څه چې ما وويل بايد تاسي ويلي وای. د دې غونډې وروسته هغه خپل کور ته چې په مکرويانو کې دی راځي . دا مهال د هغه کوچنۍ لور له بهر څخه کورته را ننوزي چې د لوبو سامان ورسره وو هغه خپل پلار ته ورکوي او هغه يې په لاس کې چوي د حصين لاس ټپي کېږي خو لور يې په ځمکه لوېږي ، ژنده کيږي او وروسته ساه ورکوي . په ګوند کې د حصين د اعتبار او لوړه پوهه لدې ښکاري چې کله د ګوند واکمني نسکوره شوله او ورسره ګوند ټوټې ټوټې شو خلقي مشرانو د ګوند د بيا په پښو درولو په موخه هلې ځلې پيل کړلې . د زېري په وينا هغه له حصين څخه غوښتي وو چې په نويو شرايطو کې جوړېدونکي ګوند ته کړنلاره جوړه کړي چې هغه کړنلاره جوړه کړله. د تنظيمي جګړو له امله هغه هم له هېواد څخه ووت او په آلمان کې يې د کډوالۍ له غربته ډک ژوند اختيار کړ .حصين د ناټويي اشغال خلاف دريځ غوره کړ. هغه د ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په دوولسمه د آلمان د کولن په ښار کې لدې فاني دنيا څخه سترګې پټې کړلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

د ثور انقلاب بری(خلقي واکمني)

ډېری په افغانستان کې د (۷ /۲/ ۱۹۷۸ تر ۸ /۲/ ۱۹۹۲) پورې واکمني د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند واکمني ګڼي. پداسې حال کې چې پدې څوارلسو کلو کې دوو مختلفو واکمنیو واک چلولو. په لومړیو شلو میاشتو کې د خلقي ګوند په مشرۍ خپلواکې واکمنۍ د خپل هیواد او دولت د لاربنوونې چارې پرمخ وړلې. وروسته له شلو میاشتو شوروي لښکر د منل شوو نړیوالو قوانینو او کنوانسیونو خلاف پدې هیواد یرغل وکړ، خلقي حکومت یې نسکور او د خپلې خوښې حکومت ته یې واک ولیږداوه چې د واک اصلي مرکز ارګ نه بلکې د شوروي سفارت وو. پردې اساس د شوروي د اشغال پر مهال شورویان په افغانستان واکمن وو . لدې امله دې زماني پړاو ته د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ ویل منطقي نه بریښي او د افغانستان د هغه مهال ځمکني واقعیتونه هم بل څه وو. لدې امله په کتاب کې د دې ګوند واکمني په دوو (خلقي او شوروي – پرچمي) واکمنیو وېشل شوې ده. پورتنیو څو کرښو ته په کتو سره د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتمې څخه د ۱۹۷۹ کال د دسمبر تر اووه ویشتمې پورې د نورمحمدتره کي او حفیظ الله امین ترمشرۍ لاندې واکمنۍ کې خلقیان واکمن وو او پرچمیانو د خلقیانو د ارادې له مخې عمل کاوه. د۱۹۷۹ کال د دسمبر د اووه ویشتمې څخه د۱۹۹۲ کال د اپریل تر اته ویشتمې د ثور انقلاب د نوي تکاملي پړاو په نامه زماني پړاو کې عملاً په افغانستان شورویان واکمن وو چې په ګوندي او دولتي بنسټونو او ادارو کې هم خلقیان ،هم پرچمیان او هم غیرګوندیان اړ وو د شورویانو د ارادې سره سم ځانونه او خپلې کړنې عیار کړي ، پدې توپیر چې شورویانو تر یوې کچې د پرچمیانو منله ، لږشانتې واک یې وکړی وو خو وروستۍ خبره بیا هم شوروي استازو او سلاکارانو کوله . د دې لپاره چې لوستونکی د دې ظاهرآ واحد ګوند د واکمنۍ په اړه اړین معلومات تر لاسه کړي پرهغو به مکث وشي. د موضوع د ښې روښانتیا لپاره به مسئله داسې طرحه شي چې څه ډول د ثورانقلاب دوه پړاوونه پیل شول او په هر پړاو کې د دولتي چارو لاربنوونه چا کوله یا په بله خبره واک د چا سره وو؟

لومړی پړاو د محمدداود په وړاندې د خلقي پوځیانو د بریالي پاڅون څخه پیل او د شوروي اتحاد تر اشغال پورې دوام و موند چې پدې موده کې خلقیانو پر افغانستان حکومت کاوه . دوهم پړاو د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په اووه ویشتمه د شوروي لښکر د خونړي یرغل په پایله کې چې خلقي واکمني یې نسکوره کړه پیل شو. د شوروي یرغلګر لښکر سره د کارمل په شمول پرچمي مشران او تښتیدلي دری خلقیان مل وو. د هغوی په اړه ویل کیږي چې عبدالوکیل د کارمل د ترور زوی د امین د واکمنۍ پر مهال د۱۹۷۹ کال په نوامبر کې کابل او نور د دسمبر په نیمایي کې په پټه د شورویانو له لوري بګرام ته رالیږدول شوي وو. وکیل په یوه روایت د شوروي په سفارت او په بل روایت د شوروي د سفارت د کی جی بی د مشر ډګروال اوسادجي په کور کې او نور د بګرام په هوایي ډګر کې پټ ساتل کیدل. پدې دواړو پړاوونو کې د سیاسي واک په اړه به یوازې له دوو تنو(انتوني آرنولد او جنرال نبي عظیمي) څخه ولولو. محمدحسن کاکړد انتوني آرنولد له قوله د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ په اړه لیکي: « د۱۹۷۹ کال په ختمیدو سره په افغانستان کې د خلک دموکراتیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوند حاکميت نه کاوه د شوروي اتحاد کمونست ګوند حاکميت کاوه.» ۹۰/ ۱۶۷ عظيمي چې د شوروي د نيواک پر مهال د مختلفو قواوو قوماندان پاتې شوی دی د خپل شوروي سلاکار د واک په اړه ليکي : « هغه څه چې د فرقې سرمشاور ويل د افغانستان د دفاع وزير حکم ګڼل کيده او هغه قانون وو.»۱۲۹/ ۲۴ پدې دواړو پراوونو کې د واک مسئله په لاندې دوو بېلګو کې د پوهيدو وړ ده . کله چې په کال ۱۹۷۸ کې د خلقي پوځيانو د پاڅون په پايله کې خلقيانو واک ترلاسه کړاو د شورويانو د فشار له کبله يې واک د پرچميانوسره وويشلو ليکوال د کندهار په قول اردوکې دنده لرله. نوې واکمنۍ بريد جنرال ميرطهماس رؤف د کندهار د قول اردو د قوماندان او جګتورن محمداکبر وردګ د سياسي آمر (د قوماندان سياسي مرستيال) په توګه وګومارل . قوماندان د پرچم د فرکسيون او سياسي آمر د خلق له ډلې سره سازماني تړاو درلود. هغه مهال سياسي آمر يو کميسون جوړکړ چې د قول اردو د هرې قطعې څخه يو خلقي يې غړی وو ترڅو د قول اردو اړونده فرقې ، لوا او مستقلو جزوتامونو قوماندانان وټاکي. دې کميسيون د سياسي آمر په مشرۍ غونډې وکړې ا و د قطعاتو ټول قوماندانان يې وټاکل. څه موده وروسته د دې کميسيون له لوري د نومول شوو قوماندانانو منظوري راغله او په دندو وګومارل شول. دا بيا ښيي چې واک عملاً د خلقيانو په لاس کې وو او پرچميان اړ وو چې د خلقيانو د ارادې له مخې ګامونه اوچت کړي. کله چې د کميسيون ټول غړي خلقيان او د قول اردو پرچمي قوماندان د خپل مرستيال له لوري تعيينات لاسليکوي معنی يې دا ده چې پرچمي قوماندان بيواکه دی ، د تمثيل لپاره کينول شوی او خلقي مرستيال يې د بشپړ واک څخه برخمن دی. پورتنی بېلګه په لومړي پړاو کې د خلقيانو بشپړ واک ښيي. جنرال طهماس رؤف د سردارمحمدداود د واکمنۍ يوازينۍ جنرال وو چې د جهادي تنظيمونو تر واکمنېدو پورې يې په پوځ کې دنده لرله. هغه د يوه بوډا جنرال په توګه په خپله هم په پوځ کې پخپل شتون ملنډې وهلې چې دلته به د خپلو سترګو ليدلې حال راوړم. د نجيب د واکمنۍ پر مهال ليکوال د دفاع وزارت د ملکې مدافعې د رياست په سياسي څانګه کې دنده درلودله. د دې رياست د تعليمي پروګرام له مخې د ملکي مدافعې د مسؤلينو، واليانو او د کارخانو د رييسانو په کابل کې سيمينار را بلل شوی وو چې د اردو د موزيم کتنه هم په پروګرام کې نيول شوې وه چې رئيس يې جنرال ميرطهماس رؤف وو. کله چې جنرال ميلمنو ته د موزيم په دروازه کې ښه راغلاست وويل ميلمنو ته يې په ټوکه وويل تاسو د موزيم يوازينۍ لرغونی اثر چې زه يم وليد فکر کوم نوره اړتيا نه وي چې موزيم وګورئ. په دوهم پړاو کې چې د واک اصلي مرکزچيرې وو هغه به د صالح محمد زيري څخه ولولو. د زيري د ليکنې پربنسټ د شوروي اشغال په لومړيو کې د سياسي بيرو پخوانی غړی او د ماليې وزير ميثاق له بنده خلاص شو او د اشغال وروسته د ګوند د لومړي پلنوم غونډې ته رابلل شوی وو.خو کله چې شورويان خبر شوي دي چې ميثاق مرکزي کميټې ته راپورته کوي کارمل ته يې ويلي چې ميثاق کور ته واستوي. پدې اړه کارمل زيري ته ويلي وو:« ما ليست مسکو ته ورکړی وو. همدا اوس زما ډير نږدې ملګري مشاور را ته وويل چې اوس ميثاق کور ته واستوئ ...» په دغه وخت کې د کارمل هغه نږدې مشاور، د لمړيو ورځو مشاور چې لړ،لړ په پارسي هم پوهيدی راغی ، کارمل او مشاور سره وکتل، مشاور ما ته وويل مسکو ډير په قهرشوی دی ، وايي تاسو ولې د خلکوعامه ذهنيت په پام کې نه نيسئ ميثاق مو خوشی او اوس يې مرکزي کميټې ته هم راپورته کوئ ، لطفاً هغه ته وواياست چې کورته ولاړشي. »۴۰/ ۴۷۶- ۴۷۷ پدې ډول يې ميثاق کور ته ليږلی وو او د ګوند نوي مشرتابه ته يې لار ونه موندله. په تاريخ کې کله ناکله پيښې تکرارېږي چې د ميثاق بيرته کور ته استول د محمد داود د جمهوريت په دوهمه ورځ د جنرال خان محمدمرستيال کور ته استولو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته دي. د میثاق د بیرته استولو پریکړه مسکو کړې وه خو د دفاع وزارت د سرپرست په توګه د مرستیال سره د مخالفت مرکز څرګند نشو که څه هم هغه مهال ویل کیدل چې په جمهوریت کې د پرچمیانو له لوري د مسکو د مخالفینو مخه نیول کیده. پورتنی څرګندوني او دوې بیلګې ښیي چې په اصطلاح د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند ځوارلس کلنه واکمني واحده واکمني نه بلکې دوې متفاوتې (خپلواکه او بلواکه) واکمنۍ وې.

هغو مراسمو چې کابل ولړزاوه

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د میراکبر خیبر د جنازې مراسم په شانداره توګه تر سره کړل. د هغه په جنازه او فاتحه کې د زرګونو تنو ګډون، د جنازې د لیږد پرمهال د ښار په زړه کې منظم لاریون او په هغه کې د رنګارنګ شعارونو ورکول او د جنازې د ښخولو وروسته د ګوند د مشرانو احتجاجیه ویناوې د زلزلې په شان کابل ولړزاوه او د دې زلزلې ټکانونه د قدرت په مانیو کې خورا زورور وو. کابلیان د پنځو کلونو ځنډ وروسته یو ځل بیا په ښار کې د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د پرتمین لاریون شاهدان وو. واکمنۍ دا ډول لاریون د جزا د قانون خلاف و ګڼلو. البته د۱۹۷۷کال د پښتونستان د ورځې د نمانځنې په مراسمو کې د ګوند له لوري د خپل ځواک ښودنې حکومت ناکراره کړی وو او د ګوند د ځېلو په لارو چارو یې فکرکاوه.خو د خیبر د جنازې مظاهره ډوله مراسمو چې د مذهبي مراسمو په پرتله یې سیاسي بڼه غبنتلې وه د واکمنو په ټپونو د مالګې دوړول وو چې ښې لاسي چارواکي او په تیره سردار داود یې ډېر په غوسه کړ. د خیبر د جنازې د مراسمو په اړه د امریکې سفارت د اپریل په څلېرویشتمه(۰۳۱۴۲۷۰۴۶) لمبر ټلګرام واشنګتن ته استولی چې پکې راغلي وو:« دغې پیښې وښودله چې د خلق کمونستي ګوند ددې هېواد په جوړښت کې تر ټولو لوی او تر نورو ټولو ښه سمبال شوی منظم ګوند دی.» د جمهوري دولت د مخابراتو د وزیر کریم عطایي د لیکنې له مخې د خیبر د جنازې یوه ورځ وروسته « د جمهور رئیس د مرستیال مرحوم سیدعبدالا اله تر ریاست لاندې په صدارت عظمی کې مجلس دایر شو د آجندا سربیره د خیبر د ښخولو په رپوټ هم خبرې وشوې. په مجلس کې ټول پدې نظر وو، د مظاهرې په وړاندې چې د قانون خلاف ترسره شوه قانوني اجرآت وشي. د جمهور رئیس مرستیال او د مالیې وزیر، سیدعبدالا اله او د کورنیو چارو وزیر عبدالقدیر وروسته دا موضوع له جمهوررئیس سره مطرح کړله . د۱۳۵۷ کال د ورې په ۲۹ د وزیرانو په مجلس کې پرې هراړخیز بحث وشو او پریکړه وشوه چې د دولت دستګاه له خلقي او پرچمي عناصرو څخه پاکه شي او د مظاهرې د پرمخ وړلو په وړاندې د قانون سره سم اجرآت وشي. د۱۳۵۷ کال د غویي د پنځمې د وزیرانو په مجلس کې د عدلیې وزیراو لوی څارنوال مرحوم وفي الله سمیعي د کمونستانو د مظاهرو او د میراکبر خیبر د تدفین په ورځ په دولت باندې د هغوی د بیشرمانه تیریو په هکله د جزا د قانون له مخې توضیحات ورکړل. د ماپښین وروسته غونډه کې د پرچمي او خلقي سرګله ګانو (د رمې د مشرانو) د نیولو په هکله خبرې اترې وشوې او د کورنیو چارو وزیر خپل هدایتونه ترلاسه کړل. څرنګه چې د مجلس آجندا ختمه شوې نه وه د ورځې په پای کې پردې سلا شوو چې راتلونکی مجلس د غویي په اوومه دایر شي. کله چې د مجلس څخه کور ته ورسیدم د صدارت نه ټلفون راغی راشئ چې مجلس دی. په صدارت کې د مالیې وزیر را ته وویل ښه ده چې دلته پاتې شو چې د نیولو موضوع پټه پاتې شي. د شپې تر ناوخته په صدارت کې پاتې شوو. د کورنیو چارو وزیر په پرله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسې ډول د پولیسو د اجرآتو په اړه مجلس ته اطلاع ورکوله. تر هغه ځایه مې چې په یاد دي د حفیظ الله امین پرته چې نیول یې څرګند نه وو نورې نیونې پای ته رسیدلې وې. » ۱۱۴/ ۲۱ د عطایي په څرګندونو کې دوه ټکي د پام وړ دي . یو دا چې په یوه دین او آئین کې انسان او د هغه انسانی کرامت ته سپکاوی نه کېږي. خو د جمهوري دولت یو وزیر د یوه سیاسي ګوند غړو ته رمه وایي داسې ګوند چې په لیکو کې یې پروفیسرانو ، ښوونکو، انجینرانو، ډاکترانو، لیکوالو، شاعرانو ، افسرانو او د لوړو زده کړو خاوندانو شتون درلود. هغه مهال یوازې د کابل په پوهنتون کې د دې ګوند اتلس تنه (شپاړلس خلقي او دوه پرچمي) استادان په تدریس لګیا وو. کله چې د طالبانو مشر ملااختر منصور د پاکستان د بلوچستان په صوبه کې د بې پیلوټه امریکایي الوتکې په واسطه ووژل شو، د امریکې ولسمشراوباما په ویتنام کې د ملااختر منصور د وژنې خبره وکړه خو هغه یې ښاغلي اختر منصور وباله . د جمهوري دولت د مخابراتو د وزیر په کتاب کې د ګوند د مشرانو او غړو په پټه سپکې سپورې د محمدابراهیم عطایي دا ارزونه چې « د داودخان شاوخوا یا د کی جی بی غړي او یا مغروره بې عقلان راټول شوي وو .» ۱۷/ ۳۹۴بشپړ واقعیت لري. بل دا چې د خیبرد جنازې د مراسمو وروسته حکومت د (ا، خ، د،ګ) د برخلیک په اړه دوامداره بحثونه درلودل چې یقیناً بحثونه پردې کېدل چې څه ډول د دې ګوند سره حساب تصفیه کړي. د جنازې وروسته د ګوند د مشرانو او مطرح کدرونو آدرسونه تثبیت او هغوی تر څارنې لاندې نیول شوي وو او د مرکز په قطعاتو کې بیړنی حالت اعلان شو. د ګوند د مشرانو د نیولو د پریکړې په اړه محمدابراهیم عطایی لیکي : « د ده (داودخان) بې عقله او خاینو همکارانو چې د هغه شاوخوا یې نیولې وه هغه یې ولمساوه چې د خلق او پرچم رهبران ونیسي. »۱۷/ ۳۹۴ د کریم عطایي په وینا د کابینې په غړو کې یوازې صدیق محبي د لوړو زده کړو وزیر د خپل اړونده وزارت څخه د خلقیانو او پرچمیانو د تصفیې په چاره کې د تدبیراو مدارا وړاندیز کړی دی. هغه مهال د (ا، خ، د،ګ) د غړو شمېر د دیارلسو زرو شا وخوا اټکل کیدل چې غوڅ اکثریت یې د ټولنې باسواده قشر (ماموران ، ښوونکي او افسران) وو. د دولتي ادارو په تېره له پوهنیزو بنسټیزو څخه د دې ګڼ شمیر ګوندیانو شړدنه په دولتي چارو او په تیره تدریسي بهیر ناوړه اغیز پریښودلو. هېره دې نه وي چې د جنازې په مراسمو کې شوې ویناوې ، شعارونه او شعرونه پولیسو او د ملي مصؤنیت مسؤلینو ثبت کړي وو. « د لوی څارنوالۍ په دفترکې د رادیو کست د فیتې څخه په واضح ډول د ویناوو د اوریدلو وروسته حکومت پریکړه وکړه چې د ا، خ، د،ګ مشران د محکمې لپاره حاضرکړي. څرنګه چې امین پدې مراسمو کې وینا نه وه کړې نو هغه ونه نیول شو خو وروسته چې پولیسو د هغه د کورشاوخوا د شک وړ حرکات ولیدل نو بیا حکومت د هغه د نیولوامر هم ورکړ او د ورځې یوولسو بجو مخکې ونیول شو.» ۱۳۰/ ۲۵۷ ګوندي مشرتابه ګوند ته د واکمنۍ لخوا شته ګواښونه احساسول او په پوره احتیاط سره یې ګامونه اوچتول. د وري په اته ویشتمه(اپریل اتلسمه) د خیبر د ترور وړاندې د ګوند د سیاسي بیرو په غونډه کې پریکړه شوې وه چې د مې لومړۍ د کارګرانو نړیواله ورځ به د پنځو کلو چوپتیا وروسته نمانځي او راتلونکي غونډه به د غویي په پنځمه د سلیمان لایق په کور کې کېږي چې د کارګرانو نړیواله ورځ څه ډول ولمانځل شي. په غونډه کې پرېکړه شوې چې د کارګرورځ و نه نمانځل شي ځکه د جنازې وروسته بله مظاهره ماجراجویي ښکاري او ښایي حکومت سخت غبرګون وښیي. په همدې ماخوستن ناوخته پولیسو د تره کي او کارمل په شمول اووه تنه ګوندي مشران بندیان کړل او د نورو ګوندي مشرانو کورونه ترڅارنې لاندې و نیول شول.د غویي په شپږمه چې امین خپل کور د پولیسو تر څارنې لاندې وینې خپل مشر زوی د ګوند د مشر کور ته استوي چې احوال یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخلي خو زوی يې د تره کي د زنداني کيدو خبر ورته راوړي چې د شپې پوليسو وړی دی. امين لدې وروسته په کابل کې د پرتو قواوو او قطعاتو او همداراز د هيواد د پوځي هوايي ډګرونو لپاره خلقي افسران د قوماندانانو په توګه ټاکي ،ترڅو د اپريل اووه ويشتمه (د غويي اوومه) پاڅون وکړي. د محمداقبال وزيري خلقي کدر په وينا تصادفآ دا وخت د امين يو دوست سرمعلم عبدالغفور د خپلې ميرمنې سره د امين کور ته راځي او امين د نوموړي څخه غواړي چې د کابل ښاروالی ته لاړ شي او د ښاروالي مامور فقيرمحمدفقير د هغه کور ته راولي .هغه ښاروالی ته ځي او فقير ورسره راولي. امين فقير ته د انقلاب قومانده ورکوي چې ملګرو ته يې ورسوي خو هغه د امين څخه ليکلې قومانده غواړي. امين هر ارتباطي غړي ته په کوچنيو ورقو کې د پاڅون قومانده ليکي او هغه ته يې ورکوي.د پاڅون ورځ د غويي اوومه ۹ بجې ټاکي چې د څلورمې زغره والي قوا څخه پيل شي. فقير ته پوليس د وتلواجازه نه ورکوي ترڅو د امين د مشر ورور د زاريو وروسته فقير ته اجازه ورکوي چې له کورڅخه ووزي او پدې ډول پوليسو ستره تيروتنه وکړه او هغه چا ته يې د امين له کور څخه د وتلو اجازه ورکړه چې په جيب کې يې د وسلوال پاڅون(انقلاب) ليکلې قومانده وه. همدا رنګه امين خپل زوی عبدالرحمن د پوليتخنيک انستيتوت ته استوي چې استاد خيرمحمدماموند د امين کور ته راولي هغوی ګډ ټکسي نيسي. ماموند ليکي : « د سيلو مخامخ د خوشحال مينې کورونو سره د تکسي څخه ښکته شوو . دغه مهال عبدالرحمن وويل : استاده کيدای شي ما او تا دواړه يو ځای پوليسان زموږ کور ته پرې نه ږدي، زه به ورشم چې د امين صاحب نه هدايت واخلم . عبدالرحمن چې کور ته ننووت مور ئې ورته وويل چې دی (امين) همدا اوس پوليسانو بوت او استاد ته ئې دا پيغام پريښی دی چې ستا سره په ارتباط کې پوځي ملګرو ته ووايه چې سبا په نهو بجو پر خپلو وظيفو حاضر وي ، او تاسو ته ټاکل شوي ملګری به د انقلاب قومانده درکړي او د هغه د قوماندې سره سم به عمل کوئ .عبد الرحمن وويل : امين صاحب زما مور ته دا هم ويلي دي چې ملګري بايد پوه وي چې دولت ما (امين) او تره کی دواړه وژني او کارمل يواځې هغه ته د اعتبار ورکولو په خاطر زموږ سره بندي کوي . کارمل نه وژني. » ۱۳۱/ ۲۳۶ پوليسو چې د امين د کورشاوخوا د شک وړ حرکات ويني په همدې ورځ د يوولسو بجو مخکې يې له ځانه سره وړی دی.د ګوند پوځي مسؤلينو ته د انقلاب د قوماندې په رسيدو سره په همدې ورځ د غويي په شپږمه نيټه خلقي پوځيان په خوځښت راغلل او هرڅوک خپلو ارتباطي غړو ته د وسلوال پاڅون (انقلاب) قومانده رسوي ، د پاڅون پرمهال د ګډې همکارۍ پلان جوړوي او پريکړه کوي چې د غويي په اوومه سهار وختي به د زوبڼ تر څنګ د استقلال د څلي سره ويني. البته چې د ګوندي رهبرانو د نيولو خبر د غويي په شپږمه د ماښام د اتو بجو د پښتو د خبري سرويس څخه د دولت د اعلاميي په بڼه خپور شو. په اعلاميه کې د ګوند د مشرانو د بندي کيدو سربيره هغوی د دولت د تخريب او په هغوی د پرديو د عمالو او خاينانو تورونه لګول شوي وو. د راډيو له لارې د ګوندي رهبرانو د نيولو اعلان ټولو ګونديانو ته د حکومت له لوري د ګواښ او خطر سګنال وو چې هغوی بايد هوښياري له لاسه ورنکړي او ځانونه ګواښمنو او ببړنيو حالاتو ته چمتو کړي. دا د دولت داسې تيروتنه وه چې په خپله يې د (ا، خ، د،ګ) غړي او په تيره پوځيان خبر کړل چې د مرګ او ژوند سوال يې طرحه دی. دې اعلان خلقيان د دوی ګډ کور ته د راغلي اجل په وړاندې مقابلې ته و هڅول چې له يوبل سره اړيکې ټينګې او حالاتو ته په کتو سره مناسب غبرګون وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخليک ټاکونکې ورځ

د۱۳۵۷ کال د غويی په شپږمه د ماښام د اتو بجو د کابل راډيو په پښتو او بيا په اته نيمو بجو دري خبري سرويسونو کې د دولت اعلاميه خپره شوه او په هغې کې راغلي وو:« په لاندې شهرت وطن ته خاين عناصر نورمحمد مشهور په تره کي ، ببرک مشهور په کارمل ، ډاکترشاه ولي ،حفيظ الله امين، غلام دستګير پنجشيري او... ونيول شول.» په نيول شوو کسانو کې يوازې کارمل د پرچم له ډلې څخه وو او نور ټول خلقيان وو. هغوی د غويي په پنځمه د ماخوستن وروسته پوليسو له خپلو کورونو څخه وړي وو. حفيظ الله امين يې د غويي په شپږمه د غرمې مخکې نيولی دی. ويل کيږي چې لايق او بارق په خپله خوښه د غويي په اوومه د غرمې مخکې ځانونه پوليسو ته تسليم کړي دي . پوليسو ته په خپله خوښه د بارق او لايق تسليميدل داسې وو چې د غويي په پنځمه ماښام نوراحمد نور، سليمان لايق ، بارق شفيعي ، عبدالکريم ميثاق او عبدالقدوس غوربندي په کلوله پشته کې د يوه ګوندي په کور کې د خيبرد جنازې د مراسمو کست تنظيمولو. نوراحمدنور د کوم کار لپاره خپل کور ته تللی دی ويني چې پوليس د ده د کور شاواوخو ولاړ دي او هرڅوک چې هلته ځي ترې پوښتنې کوي او دی بېرته کلوله پشته ته راځي او دا جريان نورو ته وايي . ټول هملته پاتې کيږي . سبا ماښام چې له راديو څخه د ګوندي مشرانو د بندي کېدو خبر اوري پدې بحث کوي چې څه وکړي درې تنه بارق ، لايق او غوربندي وايي چې دوی پوليسو ته ځان تسليموي، ميثاق او نور غواړی پټ شي او هغوی په ششدرک کې د داود رزميار په کور کې پټيږي او کشتمند او نجيب هم هلته ورځي. د ګوندي رهبرانو د زنداني کيدو وروسته دفاع وزارت په پلازمېينه او ولايتونو کې ټولو قواوو ته دستور ورکړ چې د غويي په اوومه په لسو بجو د ګوند د مشرانو د نيولو په مناسبت غونډې جوړې کړي. د غويي په اوومه د سهار په اوو بجو د امين له لوري ځينې ټاکل شوي قوماندانان د خپلواکۍ د ځلي (د کابل زوبڼ) سره راغونډيږي ترڅو د پاڅون عمليات سره کوردينه کړي. خلقي پوځيان خپلو جزوتامونو ته په رسيدوسره د پاڅون لپاره چمتووالی نيسي او د جزوتامونو مشرتابه د ميتينګونو د تنظيم په چارولګيا کيږي.همدارنګه په همدې ورځ په يوولسو بجو کابينې د ګوند د مشرانو د برخليک په اړه په ارګ کې د جمهور رئيس تر رياست لاندې غونډه لرله. د ابراهيم عطايي په وينا« داودخان پدې وخت کې د کابينې غړي رابللي وو ترڅو د نيول شوو په هکله پريکړه وکړي. البته د هغوی په اړه اعدام په پام کې نيول شوی وو.» ۱۷/ ۳۹۴- ۳۹۵ د کابينې په غونډه کې د دفاع د وزير پرته په پلازمينه کې ټولو موجودو وزيرانو ګډون کړی وو. ښايي د دفاع وزير د ميټينګونو د ښه تنظيم او يا د بيرنيو پيښو د مخنيوي په موخه د کابينې په غونډه کې برخه نه وي اخيستې. د غويي په اوومه په دولت کې د واکمن وضعيت او د خلقيانو د پوځي برخې له کړنو څخه داسې بريښي چې دا ورځ دواړو خواوو ته برخليک ټاکونکې ورځ وه. دولت غوښتل چې په دې ورځ د دې ګوند د برخليک په اړه پرېکړه وکړي او خلقيانو د خپل پاينښت په موخه په يوه خورا خطرناک کار وسلوال پاڅون لاس پورې کړ. لکه څرنګه چې يادونه وشوه د پرچم د پوځي سازمان مشر نوراحمدنور د څو تنو ګوندي مشرانوسره د غويي په شپږمه او اوومه پټ وو. د غوربندي په وينا له هغه پوښتنه شوې وه څه بايد وکړو هغه ورته ويلي وو ، زه د غلام جيلاني باختري د کرنې د وزير احوال ته منتظر يم او ميثاق وايي چې باختري د پرچميانو او شورويانو د ارتباطي کړۍ رول درلود او شورويانو ورته ويلي وو چې ګونديان بايد پټ شي. دا بيا د دې ښکارندوی دی چې پټ پرچمي باختري د جمهور رييس نبض ، د کابينې پرېکړې او شورويانو دستور ته په کتو سره نور احمدنور ته معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول. کله چې په عسکري ګارنيزيونونو کې غونډو او مېټينګونو ته تياري نيول کېده د څلورمې او پنځلسمې زغره والو قواوو خلقيانو د همدې فرصت څخه ګټه پورته کړله ټانکونه، زرهپوښونه او د شلکا دستګاوې يې خوځښت او جګړې ته چمتوکولې. ويل کېږي کله چې دا وسايط خوځښت ته چمتو شول جګړن محمداسلم وطنجارد خلقي پاځونوالو د ځمکنيو قواوو قوماندان د څلورمې زغره والې قوا د ټانک د کنډک قوماندان د قوا کفيل جګړن محمدرفيع ته چې د پرچم د فرکسيون سره سازماني تړاو درلود د خلقيانو د پاځون پريکړه اعلان کړه نوموړی ورسره همغږی شوی دی. همدامهال د پنځلسمې زغره والې قوا اړونده خلقيانو د خپل هوډ په اړه د قوا قوماندان مولاداد ته ور ته خبره کړې وه چې هغه مخالفت ښودلی وو او سمدلاسه پاځون کوونکو هغه وواژه او د قوا واک يې په لاس کې ونيو. پردې اساس د يوولسو بجو شا و خوا پوځي وسايط د ښار په لور وخوځيدل. د کابينې د غونډې په هکله د مخابراتو وزير ليکي : « د مجلس څخه لا ډير وخت نه وو تيرشوی چې د جمهوري رياست د ياورانو څخه يو کوټې ته راننووت او مستقيماً جمهور رئيس ته ورغی او يو کاغذ يې ور کړ. مرحوم ياور ته څه وويل او د سر په اشاره يې رخصت کړ. څو شيبې نه وې تيرې شوې ، د جمهوري ګارد قوماندان صاحب جان د يوه بل کس سره تالار ته راغی بيا يې هم يو کاغذ ورکړ، جمهوررئيس د کاغذ د لوستلو وروسته سملاسي خپل ځای پريښود او په ګړنديو ګامونو سره د خپل کار دفتر ته ولاړ. څو دقيقې وروسته د توپ يوه ډاروونکي ډز مانۍ ولړزوله. » ۱۱۴/ ۲۲ويل کيږي چې په لومړي کاغذ کې د پلچرخي څخه د ښار په لور د وسايطو د خوځښت ريوټ ورکړل شوی وو ، جمهوررئيس خپل ياور ته ويلي وو چې د دفاع وزيرڅخه پدې هکله معلومات واخلي. دفاع وزير ته ويل شوي وو چې قوا د کلني تعليمي پلان له مخې پوروا (مشق او تمرين) لري. په دوهم کاغذ کې ليکل شوي وو چې زغره وال وسايط ښار ته ننوتي دي ، دې خبر ولسمشر ورخطا کړ بيله دې چې کابينې ته څه ووايي خپل دفترته ځي . پاځون کوونکي د دفاع وزارت قرارګاه ته په رسيدو سره په دوولسو بجو چې د ځانښت د توپ د ډز د وخت سره سمون خوري په مانۍ ډز وکړ. هغه مهال د دفاع وزارت قرارګاه د ارګ مخامخ وه. د ډز پر مهال دفاع وزير ، لوی درستيز ډګرجنرال عبدالعزيز او جنرال روکی د وزير په دفتر کې ناست وو د لوی درستيز پرته دوه نور محمدزي دي. د دفاع وزارت او ارګ مخې ته راغلي ټانکونه د جمهوري ګارد د ډزو هدف ګرزي. هغه مهال د ارګ د دفاع لپاره ۱۰۰۰ تنه پوځيان او۲۴ ځنځير ټانکونه ګومارل شوي وو. د پاځون کوونکو لومړی ټانک چې د اور په لمبو کې وسوځيده د خلقي محمد زي جګتورن محمد عمر ټانک وو. د پوځي عملياتو پلان داسې جوړشوی وو چې په يوه وخت کې به ځمکني اوهوايي ځواکونه دولتي ضد عمليات پيلوي. ځمکنيوځواکونوعمليات پيل کړل خو د الوتکو څرک نه لګېده . دا د دې لامل وګرزيد چې ځمکني پاځون کوونکي په سختو شرايطو کې راګير او ټکني شي او پدې تمه يې انتظارايست چې هوايي ځواکونه پر ارګ بريد وکړي او دوی ته ارګ ته د ننوتلو شرايط برابرکړی. ارګ ته د يوې مستحکمې کلا په توګه ننوتل او د هغې نيول ستونزمن وو. دا چې هوايي ځواکونو ولې په خپل وخت عمليات پيل نکړل واقعيت يې دا وو قادرخان د هوايي او هوايي مدافعې مرستيال چې د امين له خوا د هوايي ځواکونو د قوماندان په توګه نومول شوی وو د دولت د پلويانو له لوري توقيف شوی وو. شيرجان مزدوريار چې په پاځون کې يې فعال رول در لود وايي: « عبدالقادر د دولت د پلويانو له خوا ترڅارنې لاندې نيول شوی وو او د غرمې وروسته دری ټانکونه د هغه د خلاصون په موخه خواجه رواش ته وليږل شول او هغه يې آزاد کړ، بګرام ته ولاړ او الوتکو ته يې د پروازامر ورکړ.» ۱۳۲/ ۶۶غوث الدين فايق د وخت د ټولګټو وزير هم په همدې اند دی او ليکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

: « قادر او نور کمونستان مرتضی قل خان بندي کړل او په يوه کوټه کې يې اچولي وو، هغه ټانکونو آزاد، ملي خاين قادر د چورلکې پواسطه د بګرام هوايي ډګر ته ولاړ د هغه ځای کمونستان يې ولمسول ترڅو الوتکې پرواز ته چمتو کړي. » ۵۲/ ۱۷۷ مرتضی قل د هوايي قواوو سرانجينر وو. لکه څرنګه چې جنګي الوتکې د بګرام په هوايي ډګر کې وې هغه مهال د بګرام د هوايي ګارنيزيون د خلقيانو مسول محمد هاشم نوري وو. هغه وايي چې ده ته چا د پاڅون دستور نه دی ورکړی. هغه وايي چې د ده او امين تر منځ داسي شفر شتون درلود که څوک د امين انځور ده ته وښيي د هغه د دستور له مخې به د حکومت خلاف خپلو ارتباطي ملګرو ته قوماندە اويا دستور ورکوي . هغه مهال يعنې د غويي په اوومه چا ما ته د امين انځور نه دی ښودلی او چا کوم هدايت هم ندی راکړی لدې کبله ما خلقي پيلوټانو ته د الوتنې دستور ورنکړ.

کله چې ټانکونه او زرهپوښونه ښار ته ننوتلي دي د دفاع وزير يا ښايي د جمهور رييس لخوا هوايي قواوو ته هدايت ور کړل شوی وي چې جنګي الوتکې ښار ته ننوتې ټانکونه او زرهپوښونه له منځه يوسي. هماغه دي چې دری جنګي الوتکې چې پيلوټان يې جګتورن ميرغوث الدين مشهور په ګاګارين ، جګتورن وهاب لوګری مشهور په ماما وهاب او تورن تيمور فراهي د بګرام له هوايي ډګر څخه پروازکوي. وروستيو دوو تنو دوی ته په ورکړل شوو هدفونو توغندي وويشتل چې يو توغندی په خواجه رواش کې په يوه ټانک ولګيد څلورتنه پکې ووژل شول او سيدمحمد ګلاب زوی يې ټپي کړ خو خلقي ميرغوث الدين خپل توغندي په کوم غره ويشتلي وو. دې پيلوټانو د خلقي واکمنۍ پرمهال خپلو دندو ته دوام ورکړ ماما وهاب او ميرغوث الدين د (ا، خ، د،ګ) تر نسکوريدو پورې په پوځ کې دنده ترسره کوله او تيمور د وسلوال پاڅون څه موده وروسته د الوتکې د غورزېدو له امله ووژل شو. همدې دريو پيلوټانو د غويي په اوومه لکه نورو پيلوټانو د پاڅون کوونکو په ګټه پروازونه تر سره کړل . په ارګ او دفاع وزارت باندې د ټانکونو د بريد وروسته د دفاع وزير او لوی درستيز د دې پرځای چې په مرکز کې ميشت قواوو چې دوې فرقې ، د توپچي لوا او د کوماندو، پاراشوت او انظباط قطعې د ياغيانو په وړاندې سوق او اداره کړي په يوه موټر کې کښيني او د قرغې اتمې فرقې ته ځي ترڅو دا فرقه د پاڅون کوونکو خلاف د جګړې لپاره چمتو کړي. دوی دومره وارخطا وو چې موټر يې ټکرکړی او د دفاع د وزيرلاس هم خوږ شوی وو. هغوی بريالي شوي چې د اتمې فرقې څخه يوځواک د ياغيانو په وړاندې د ارګ د دفاع لپاره چمتو کړي. کله چې ددې ځواکونو د کتار په سر کې چې د ټانک کنډک وو او قوماندان يې خلقي جګړن علاوالدين کوم چې د امين له لورې د اتمې فرقې د قوماندان په توګه نومول شوی وو پوليتخنيک ته ورسېد د خپل ټانک ميل د اتمې فرقې په لور را وګرزولو او د اتمې فرقې په لور يې يو ډز وکړ. دې ډز د دفاع وزير ته دا تريخ پيغام ورکړ چې د ټانک کنډک هم د پاڅون کوونکو سره دی . لدې وروسته د دفاع وزارت مشران اړشول چې د برچي دښتې له لارې د دارالامان په لور چيرې چې د لومړي لمبر قول اردو(قوايمرکز) قرارګاه ده لاړشي او له هغه ځای څخه دولت ته د وفادارو ځواکونو د قوماندې چارې پرمخ بوزي. دوی بريالي شول چې د ريشخورو فرقې څخه يو ځواک د ډګروال محمدهاشم کندهاري په مشرۍ د ارګ د دفاع لپاره چمتو کړي او د ماښام په رارسېدو سره د حبيبيې لېسې پورې راورسيږي خو د هوايي بمباريو له امله نوموړی ځواک وپاشل شو. همدارنګه د قوايمرکز درستيزوال عبدالعلي وردګ د ننګرهار يوولسمې فرقې سره اړيکه نيسي خو د دې فرقې قوماندە خلقيانو په لاس کې نيولې وه. د تلفون ګوشکي خلقي بهرام الدين وردګ پورته کړی ده او بهرام الدين ورته ويلي وو چې دی د فرقې مشري کوي عبدالعلي نور څه ندي ويلي او د تلفون ګوشکي يې اېښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. البته د ننګرهار د فرقې څخه د کوماندو یوه قطعه چې قوماندان یې پرچمي وو د کابل په لور خوځېدلې وه خو مخه یې د څلورمې قوا نیولې او بېرته خپل سوق الجیش ته ستنه شوې ده .د غویي په اوومه نیټه د درې نیمو بجو وروسته د پاځون کوونکو په ګټه هوایي بریدونه پیل شول ځکه چې د غرمې وروسته دریو ټانکونوعبدالقادر له توقیف څخه خلاص کړ بګرام ته د چورلکې پواسطه په تللوسره یې پیلوټانو ته د پرواز امر ور کړ او د مهتاب کلا په توپچې لوا او د ریشخورو نه ارګ ته د مرستې په موخه راوتلیو قطعاتو بمبارۍ پیل کړې. د دې بمباریو د پیلېدو وروسته پاځون کوونکې اکتیف عملیات پیلوي ،خپل مشران له توقیف څخه آزادوي او کابل رادیو ته یې رالیږدوي. که د غرمې وروسته لومړیو شیبو کې د ارګ مدافعینو او یا د کابل ګارنیزیون کوم جزوتام په پاځون کوونکو برید کړی وای شونې وه چې پاځون ځپل شوی وای.
د بندي شوو مشرانو د خلاصون لپاره د څلورمې زرهدارې قوا د شلګا دوه تنه افسران (سیدرحیم سرباز او محمد یوسف سهار) دنده اخلي . هغوی د کورنیو چارو د وزارت د پولیسو افسرغني سره چې د ګوندي رهبرانو د بندي کېدو ځای ورته معلوم وو ورغلي دي . غني د خپل کتاب (شب های کابل) په ۳۸ او ۳۹ مخونو کې د ګوندي مشرانو د آزادولو په اړه راوړي :« د تره کي د لاس ولچکونه مو خلاص کړل...، د انقلاب تبریکي مو ورکړه تره کي په تعجب وویل څه اورم؟ انقلاب کوم، انقلاب؟ او دا فیرونه د انقلاب دي؟ شاید کومه بله توطیه منځ کې وي؟...، د انقلاب په تبریکۍ ورکولو دواړو تره کي او کارمل باور نه کاوه . د انقلاب څخه د دوی دواړو بې خبري ما ته هم سوال پیدا کړ چې دا څنګه انقلاب دی چې د ګوند عمومي منشي او دوهم منشي ترې خبر ندي؟ ...، تره کي امین ته وویل چې تاسي له انقلاب نه خبر یاست؟ امین وویل بلې کله چې ستاسو له زنداني کېدو نه خبرشوم نو مې د انقلاب قومانده ور کړه...، دستګیر پنجشیري امین ته وویل بېشک بچه وطن که مرد میدان هستي(بېشکه د وطن بچیه چې د ډګر نارینه یې.) د سلیمان لایق له سترګو اوښکې تللې ومې پوښت ولې اوښکې ؟ ویې ویل د خوشالۍ اوښکې دي.» د انقلاب څخه د ګوندي مشرانو بې خبرۍ ښیي چې د امین پرته نور ګوندي مشران نه پوهېدل چې پاځون یې ملګرو کړی دی. پاځون کوونکو ته د کورنیو چارو د وزارت د منسوبینو د تسلیمېدو پېښه په زړه پورې ده چې دلته یې یادونه کېږي. کله چې پاځون کوونکي د کورنیو چارو وزارت ته رسېږي د کورنیو چارو د وزارت د نیولو د جزوتام مشر جګتورن توفیق احمد نورستاني د لودسپیکر په واسطه د وزارت له منسوبینو غواړي چې ټول د وزارت انګړ ته راشي. کله چې هغوی ټول را وتلي دي هغوی ته یې امر کړی دی چې خپلې کورتۍ او کمیسونه وباسي . هغوی کرتۍ او کمیسونه اېستلي دي او په سپینو زیرپېږانیو کې یې د وزارت په انګړ کې کېنولي او پیره یې پرې درولې ده . دا مهال د هغوی څخه پوښتنه کېږي چې څوک د ګوند د مشرانو د توقیف ځای څخه خبر دي غني ځواب ورکړی چې زه خبر یم او هغه توقیف خانې ته بیایي. د هوایي بمباریو د پیلیدو وروسته د دفاع وزیر د لوی درستیز او د مرکزي قول اردو درستیزوال سره « د دلکشاه د مانۍ باغبانشي عبدالمجید کور ته چې د خپلوانو نه یې دی ورغلي او غوښتل یې چې شپه به همدلته تیره کړي او سبا سهار وختي به یوې خوا ته وتښتي خو له بده مرغه د باغبانباشي زوی دغه خبره کودتاچي ځواکونو ته ورسوله ، هغوی راغلل او درې واړه یې ونیول.» ۱۳۳ د راډیو تالار ته د ګوندي رهبرانو د لیږد وروسته هغوی د راډیو څخه د اعلامیو په خپرولو پیل وکړ. لومړي اعلامیه چې د ماښام د اوو بجو شاوخوا خپره شوه انانسر یې حفیظ الله امین وو او هغه وویل :« توجه! توجه ! توجه ! د نظامی انقلابي شورا اعلامیه اسلم وطنجار د زرهدارو قوا جګړن او د هوایي قواوو ډګروال عبدالقادراوروي .» د وطنجار له وینا وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقادر په دري ژبه نومړې اعلاميه ولوستله چې منځپانګه يې د محمدداود د واکمنۍ په نسکوريدو ځرخيدله. سره لدې چې اعلاميه واورول شوه خو حالات کړکېچن او ناڅرګند وو او کارمل ويل چې زمونږ په ملاتړ يوازې ۶۲ ځنځيرتانک ولاړدي په داسې حال کې چې د دولت په ملاتړ د ريشخورو اوومه او د قرغې اتمه فرقه ، د ګارد لوا، د بالاحصار لوا، د مهتاب کلا د توپچي لوا ، د کوماندو ضربتي قطعه ، د پوليسو قوماندانې ، منتظره قطعې او نورې ولاړې دي او« وړانديز يې وکړ چې د ګوند رهبري ، د ثور د پاځون په هماغه لومړيو کې پټه شي او د پاځون مستقيم مسئوليت په پوځي افسرانو واچوي. خو نورمحمدتره کي د رهبرئ د پټيدو سره په کلکه مخالفت کاوه او په لوړه انقلابي روحيه او په څرګند ډول ويل او دا خبرې يې تکراروليې يا به د پاځون د پوځي مشرتابه د انقلابي پاځون سره بريالي کيږو او يا به په يوه سنګر کې وژل کيږو.» ۲/ ۹۱ دا انديښنې هغه وخت زياتې شوې چې د اوومې فرقې ځواکونه حبيبې ليسې ته راورسيدل او د مهتاب کلا د توپچي لوا په الوتکو ډزې وکړې او يوه جنګي الوتکه يې را نسکوره کړه. ددې الوتکې پيلوټ عبدالوهاب وردګ وايي چې کله مې کته پولت وکړ په يوه کور کې په يوه ونه کې بند شوم ، د دې کور ښځينې مېرمنې ترې پوښتلي وو ته روسی يې ، هغه ور ته ويلې وو نه افغان يم ، وروسته ميرمنې شيدې ورکړې وې.د راډيو د نشراتو د پای ته رسيدو وروسته د ګوند مشران خواجه رواش « محل چنار » ته لاړل او د سهار تر شپږنيمو بجو پورې هلته وو او بيرته کابل راديو ته راغلل. د شپې په راتلو سره حالات د پاځون کوونکو په ګټه واوښتل. د کريم عطايي په وينا دا مهال وزيرانو داودخان ته وړانديز وکړ چې کندهار ته لاړشي اود هغه ځايه د بغاوتچيانو په وړاندې د پوځ لاربښوونه وکړي او د جنرال نذيرسراج د ليکنې په اساس « د ارګ نه د مرکزي قوا کومې قطعې ته ولاړشي او ټوله قومانده په خپل لاس کې ونيسي. محمدداودخان دغه سلا ومنله يو تور والګا ه موټرد ارګ د ګلخانې مانۍ ته رانږدې شو ولسمشر له دروازې راووت او غوښتل يې چې په موټر کې کښيني ، زوی يې محمد عمر ورپسې ورغی په دغې شيبې کې د ګارد د قطعې لخوا د دوی په لوري ډزې وشوې ، عمرجان ټپي شو او ولسمشر بېر ته ګلخانې ته ننوت او ويې ويل : نه ! هرڅه پای ته رسيدلي دي د دغو ټولو بدمرغيو پازوالي زما په غاړه ده هرڅوک چې نه غواړي ووژل شي د مانۍ شا تالار ته دې ولاړشي، وروسته ويل کيدل چې په داودخان اوعمرجان د کلاشنکوف ډزې د داودخان د داډ وړ صاحب منصبانو له ډلې نه د يوه تن صاحب منصب له پلوه وشوې. » ۱۳۳ خو واقعيت دا وو چې محمد داود نه بلکې سردارمحمد نعيم او د هغه لور زرلښتې غوښتل له ارګ څخه ووزي پرې ډزې وشولې چې دواړه ټپيان شول. دا خبره ګلالی ملکيار د محمد داود د مشر زوی محمدعمر مېرمنې څو کاله وروسته په امريکا کې داود ملکيار ته کړې ده . د« اپريل دوه ورځې» په نامه روسي مستند فلم جوړوونکې د دوو تنو جګتورن عبدالمجيد او بريدمن ببرک سره مرکه کړې ده او هغوی وايي چې دوی د پاځون له رهبرئ سره اړيکه لرله او دوی له ارګ څخه د هغوی د وتلو مخه ونيوله او ډزې يې پرې وکړلې. ببرک وروسته د تره کي ساتونکی وو . د محمدداود د مخابراتو د وزير په وينا په ګارد کې د شپې د دوولسو بجو وروسته پيره داران نه ترسترګو کيدل ، دې دا معنی لرله چې نور ارګ د خلقيانو لاس ته لوېدونکی دی. د هغه په خبره دا مهال د ګارد قوماندان په ملکي دريشی کې راغی او ولسمشر ته يې وويل چې په ګارد کې خيانت پيل شوی او نور مې څه په وس کې نشته. داودخان هم وضعيت ته په کتو سره دې پايلې ته ورسيد چې د پاځون کوونکو سره ووينې هماغه دي چې د ګارد قوماندان د ولسمشر د دستور له مخې د ګارد د مخابرې آمر تورن آغامحمد کندهاری پاځون کوونکو ته ورلېږي چې د هغه پيغام پاځون کوونکو ته ورسوي. « هغه يې راووست . هغه وويل : جمهور رييس

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي : قومانداناڼ يعني قادرخان او وطنجار دې ماته راشي، زه چمتو يم هغوی ته تسليم شم. دا وړانديز د مشرتابه لخوا و نه منل شو، خو وويل شول چې موږ مذاکرې ته چمتو يو او تره کي خيال محمد کټوازي ته دستور ورکړ چې يوه کوټه د داود سره ليدنې ته چمتو کړي . څرنګه چې وخت تېر شو او معلومه نشوه، د ګوند عمومي منشي نورمحمدتره کي دا مهمه موضوع طرحه کړله او هغه دا چې د داود خان په اړه څه پرېکړه وکړو؟ د رهبرۍ غړو مختلف نظرونه لرل، ځېنو ويل چې هغه محاکمه او سزا ورکړل شي ،ځېنو ويل هغه اعدام شي ، ببرک کارمل د هغه د ژوندي پاتې کېدو طرفدار وو...، سليمان لايق وويل : دا فرعون بايد ووژل شي.هغه د سودان پېښې ته اشاره وکړه وويل : ملګرو کله چې په سودان کې مترقي کسانو انقلاب وکړ، د زړه سوي له کبله يې جعفرالنميري ونه وژلو. لکه څرنګه چې بيا نميري واک ته ورسېدلو دا ټول انقلابي کسان يې ووژل. څرنګه چې ملګري کومې پايلې ته ونه رسېدل ، تره کي افسرانو ته وويل هڅه وکړئ هغه ژوندی راولئ. » ۱۳۴ پدې هکله دستګير پنجشيري د خپل کتاب د دوهم ټوک په ۹۴ مخ کې راوړي چې ده تره کي ته ويلي دي چې هغه (داود) به د لړم په شان خپل وروستي زهر او وروستۍ مرمۍ د پاځون په قوماندانانو باندې تشې کړي لدې امله غوره دا ده چې دا درۍ تنه ور نشي او تره کي د ده خبره ومنله. پنجشيری د دوو تنو په ځای د دريو تنو يعنې قادر ، وطنجار او مزدوريار نومونه را وړي چې ګواکې داودخان هغه غوښتي وو. همدارنګه پنجشيري د داودخان سره د چلند په هکله د خپل کتاب په ۹۵، ۹۶ ، ۹۷ مخونو کې توضيحات ورکړي او په ځانګړې ډول وايي چې ببرک کارمل د داودخان سره د انساني چلند غوښتونکی وو ، ده هم د داودخان په هکله د هومانيزم او د ټولنيزې مبارزې اصولو ته د وفادارۍ خبره کړې ده او د سليمان لايق له قوله وايي چې دا فرعون ووژل شي. خو بالاخره تره کي وويل: « که چيرې سردارمحمد داود او پلويانو يې د انقلاب له فرمان څخه سرغړونه وکړه او د پاڅون کوونکو په وړاندې يې وسلې ته لاس کړ او د ګوند د دستور په وړاندې بېله څه ويلو تسليم نشي زموږ وسلوال ځواکونه حق لري د خپلې آزادۍ او شخصي امنيت او د انقلابي نظم څخه په ميړانې او قاطعيت دفاع وکړي او که چيرې د مقاومت نه لاس واخلي او وسله په ځمکه کيږدي بايد يوه خوندي ځای ته ولېږدول شي او د هغه سره د مملکتي قوانينو د درناوي وړ ، انساني او افغاني چلند وشي. » ۲/ ۹۷ د غويي د اتمې په پېل سره ګارد دنده پرې ايښې وه هماغه دي چې د کوماندو د قطعي تورن امام الدين د مخابرې افسر ته دنده ورکول کېږي چې د وسلې پرته د پوځې شورا پيغام ولسمشر ته ورسوي. هماغه دي چې هغه د ګلخانې مانۍ ته ورځې. د اپرېل دوه ورځې نومې مستند فلم جوړونکی خبريال د ثور د پاڅون په لومړيو کې د تورن امام الدين سره په څلورسوه بستريز روغتون کې چې ښی لاس يې په پلستر کې دی مرکه کړې ده او هغه د داودخان او د هغه د کورنۍ د غړو د وژنې په اړه وايي :« د اپرېل په اته ويشتمه په شپږو بجو د (ا ، خ ، د ، ګ) مرکزي کميټې دنده راکړه چې ولسمشر ته د مرکزي کمېټې پيغام ورسوم. پدې ورځ د پخواني ولسمشر ، د هغه د خپلوانو او ځېنو وزيرانو پرته زيات شمېر پلويان انقلابي واکمنۍ ته تسليم شوي وو...زه مانۍ ته ورننوتم هلته داود د هغه نږدې کسان او ځېنې وزيران مسلح وو او هلته يو ماشيندار هم وو. ما په ډېر احترام ورته وويل : محترم ښاغلی جمهور رييس ! د ا، خ، د ، ګ د مرکزي کمېټې د دستور له مخې تاسې زنداني ياست، وسله په ځمکه کېږدئ او تسليم شئ. ماته دنده سپارل شوې ده چې تاسې له مانۍ وباسم او د پاڅون کوونکو قرارګاه ته بوزم. هغه غوښتل د خپلې توپانچې پواسطه پرما ډزې وکړي ما پرې چيغه وکړه ډزې مه کوه لاسونه جګ کړه خو په لړزېدلي لاس يې ډزې وکړلې . دا مهال د داود زوی د ماشيندار پواسطه پرما ډزې وکړې او دوې ګولۍ زما په ښی اوږه ولګېدلې. زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یوه بل په منډه بلې کوټې ته ولاړل او قدیر د کورنیو چارو وزیر ماشیندار ته لاس کړ خو ډزې یې ونشوای کړای او ماشیندار ترې ولوېد. دا مهال نعیم خان چې په پښه ټپي وو او په کوچ کې ناست وو د قدیر څخه لوېدلی ماشیندار واخېست او په موږ یې ډزې وکړې خو د ماشیندار ګولی یې خلاصې شولې. دا مهال د ځان د ساتنې په موخه مو پر هغوی متقابله ډزې وکړې . ددې ډزو پرمهال د ګاونډې کوټې څخه چې د داود کورنۍ هلته وه چیغې او ډزې واورېدل شوې، داود خپل اولادونه او لمسیان چې ده ته زارۍ کولې پاڅون کوونکو ته تسلیم شي ووژل . پدې ډول زموږ په ډزو کې د تمې خلاف داود او پلویان یې ووژل شول. پدې توګه ما ونشوای کړای خپله دنده ترسره کړم البته ملامت زه نه یم...» د امام الدین له څرګندونو څخه معلومېږي چې د ګلخانې په ماڼۍ کې د ولسمشراو د هغه سره موجودو کسانو د ډزو وروسته کوماندویانو په ماڼۍ برید کړی چې په پایله کې یې د کوماندویانو او په خپله د جمهور رییس د زوی له خوا د افغانستان لومړی جمهور رئیس د یحیی د کورنۍ وروستۍ واکمن او د هغه اوولس تنه د کورنۍ غړي او سیدعبداله اله د ولسمشرمرستیال هم ووژل شول او قدیر نورستاني ټپي او وروسته په څلورسوه بستریز روغتون کې ساه ورکړه. د یحیی د کورنۍ د وروستي واکمن محمدداود په وژل کیدو سره د افغانستان د تاریخ نوی خو خونړی پړاو پیل شو. وروسته لدې د رادیو نه د محمد داود د وژنې اعلان خپور شو چې د اعلان په خپریدو سره د نوې واکمنۍ په پته د هیواد له ګوټ ګوټ نه مرکز ته د مبارکۍ تلګرامونه راورسیدل او نوې واکمنۍ دا سیاسي بدلون د ثور د ملي دموکراتیک انقلاب بري په نامه اعلان کړ. د جمهوریت د ګارد تسلیم شوي منسوبان وروسته لدې چې بې وسلې شول ټول د خیبر رستوران ترڅنګ د آریانا په سینما کې تر ځارنې لاندې ونیول شول.

د ارګ ساتونکو ټولټال ۳۰ تنه پاڅون کوونکي له پښوو غورزول چې ۱۲ تنه سرتیري،۶ تنه واړه ضابطان، ۷ تنه بریدمنان ،۴تنه تورن او یو تن جګتورن وو چې د(پروان، جوزجان، ننګرهار، فاریاب ، کابل ، پکتیا، هلمند، بغلان ، وردګ ،لغمان، بادغیس ، کندز اوغور) اوسیدونکي وو. همدارنګه یو تن د ریشخورو په اوومه فرقه ، دوه تنه د غزني په ۱۴ فرقه او څلور تنه د خواجه رواش په هوایي ډګر کې ووژل شول. همدا رنګه د امام الدین سره د محمد علي په نامه یو سرتېری هم ووژل شو. که چیرې د خلقیانو د پاڅون انګیزې ته وکتل شي هغه د داودخان د جمهوري دولت له لوري د ا. خ. د. ګ د مشرانو د زنداني کولو په وړاندې وسلوال غبرګون وو. د راډیو څخه د خاینانو په نامه د ګوندي مشرانو د نیولو اعلان ، د پیژندل شوو ګوندي کدرونو د کورونو ځارنه او د حکومت له لوري د ګوند د مشرانو د نیولو په مناسبت د خوښیو ډکو غونډو جوړولو او د ګوند د مشرانو د چانوارۍ د ګنګوسو او اوازو څخه معلومیدل چې دولت هوډ درلود دا ګوند دړې وړې کړي . پردې بنسټ د خلقیانو د غوبې اوومې نیتي وسلوال پاڅون یا انقلاب او د دې ګوند د مخالفانو په خبره خونړۍ کودتا یا بغاوت د فرانسوي فیلسوف آلبرټ پدې ارزښتمنه خبره د صحت مهرلګوي چې «د بغاوت احساس په ظلم کې زیږیدلی دی .» پربله خوا بیا د واک د ساتلو په موخه د پاڅون کوونکو په وړاندې په وروستیو شیبو کې چې جمهوري ګارد تسلیم شوی وو د داودخان بیځایه مقاومت د جارج اورول د۱۹۸۴ نومي مشهور ناول لیکوال د دې خبرې سموالی ښیي چې « هیڅا هم ځواک د پرېښودلو په نیت نه دی غضب کړی، ځواک(قدرت) یوه وسیله نه ده ، دا یو پای دی.» له همدې کبله محمد داود د کودتا له لارې د غضب شوي واک څخه تېرېدلو ته چمتو نه وو او تر پایه وجنګېده او دې ته هم چمتو نشو چې د کورنۍ زاړه او واړه غړي یې ژوندي انقلابیونو ته تسلیم شي او هغوی یې د خپل زوی په واسطه ووژل او همدا زوی یې هم د خلقي پوځیانو په ډزو کې ووژل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمدداود د کورنۍ د وژنې رښتیا

په دې وروستۍ نیمه پیړۍ کې د افغانستان ځینو چارواکو او سیاستوالو داسې کارنامې د تاریخ حافظې ته سپارلې دي چې د ژمنو چارواکو او ځیرکو سیاستوالو سره څه چې د عادي وګړو څخه یې تمه نه کېږي. پداسې کړنو یوازې رواني ناروغان او له اقتصادي ستونزو سره مخامخ وګړي لاس پورې کوي. زموږ د هیواد دا ډله سیاستوال نه رواني ناروغان وو او نه یې اقتصادي ستونزې لرلې بلکې د هغوی بې کچې ځانغوښتنې او مقام پالنې هڅولي دي چې په عجیبو نه منونکو کړنو لاس پورې کړي او د تراژیکو خونړیو پیښو عاملان او لوبغاړي پاتې شي چې شپږ تنه (محمد داود، حفیظ الله امین ، ببرک کارمل ، ګلبدین حکمتیار ،احمدشاه مسعود او محمد اشرف غني) لدې سیاستوالو څخه دي. د پورتنیو سیاستوالو د کارنامو یوې برخې ته به ګوته ونیول شي. خبرې به د عمرله پلوه له کشر نه پیل کړو.

احمدشاه مسعود د جمهوري نظام او بیا د (ا، خ ، د ،ګ) د واکمنۍ خلاف جهاد!؟ پیل کړ او پوره اووه ویشت کاله چې د عمرد نیمایي څخه زیاته برخه یې جوړوي خپل جهاد ته ادامه ور کړله. د شوروي د اشغال پر مهال مسعود د یوه پیاوړي جهادي قوماندان په توګه تبلیغېده او د وطن د آزادۍ او جهاد په نامه به یې ګومره خپل جهادي ورونه چې د ده ترقوماندې لاندې جنګېدل د شهادت ترکچې سرشندنو ته هڅولي وي او څومره نور افغانان به یې د اشغالګرو د پلویانو او د ده او د هغه د سنګر د ملګرو په وینا د کمونستانو په نامه ربړولي او وژلي وي. خو داسې وخت راغی چې د شوروي اشغالګرو د نازولو لکه محمود بریالي ، نجم الدین کاویاني ، فریداحمد مزدک ، عبدالوکیل ، محمد نبي عظیمي ، محمدآصف دلاور، عبدالرشیددوستم، جنرال مؤمن ، جنرال منصورنادري او د هغوی د دسترخوان له نورو یارانو سره د وروري او دوستۍ مزي ټینګ کړل او په ګډه یې د نجیب الله حکومت نسکور او دولتي واک یې غضب کړ ، پدې ډول یې د ملګرو ملتو د سولې پروګرام شنډ او په هېواد کې یې د ځمکې پر سر محشر جوړ کړ. څرنګه یو سیاستوال او په تیره مسلمان ځان ته اجازه ورکوي چې خپل اصول تر پښو لاندې کړي او د واک په خاطر د خپلو جهادي ورونو او وطنوالوهغه هیلې چې د م، م د سولې د پنځه فقره یي پروګرام په پلي کیدو کې لیدلې په خاورو واړوي. یوازې د پردیو د فکري اسارت لاندې وګړی او مزدور او یا ځانغوښتونکی سیاستوال پداسې ملي ضد او اسلامي ضد کارلاس پورې کوي. دا چې نوموړي د شوروي اشغالګرو سره پټې لوزنامې لاسلیک کړې وې چې د اشغالګرو خلاف به نه جنګېږي او د هغوی سره به د خپلو جهادي ورونو په ځپلو کې مرسته کوي او د اشغال تر پایه دې لوزنامو ته ژمن پاتې شو هغه هم ددې وګړي د لېونۍ ځانپالنې سره تړاو لري. د مسعود د ځانپالنې په اړه یو وخت محمد قسیم فهیم مسعود ته د هغه ددې پوښتنې په اړه « چې کوم ډول سیاسي جوړجاړی به یو باثباته افغانستان را منځته کړي ویلي وو: یوازینی لامل چې موږ د افغانستان په مساله کې پرمختګ نه کوو، ستاسې له لوري د افغانستان د مشرۍ غوښتل دي...، تاسې دې خبرې ته تیار نه یاست او نه غواړئ چې دویم کس و اوسئ.»۲۴۳/ ۲۲۳ لکه څرنګه چې مسعود داسې سیاستوال وو چې هغه باید په هېواد کې لومړی کس وي د محمد داود په اړه هم ډېرې څېړونکې ورته لیدلوری لري .

ګلبدین حکمتیار د مسعود د فکري ملګري په توګه چې د مسعود غوندې د داودخان د واکمنۍ د پیل څخه د آی اس آی نازولی وو ګډ د جمهوري نظام او بیا د (ا، خ، د، ګ) د واکمنۍ په وړاندې جهاد کاوه او د یوې تورې معاملې په ترڅ کې د (ا، خ، د،ګ) د واکمنۍ نسکوریدل یې د اسلامي انقلاب بری او د مجاهدینو ستره لاسته راوړنه او ویاړ ګڼله. پر بله خوا حکمتیار د همدې اسلامي انقلاب د بري په پایله جې د منځته راغلې واکمنۍ خلاف پدې پلمه چې ګواکې د کمونست دوستم ملیشې او پرچمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنرالان ددې واکمنۍ سره همغږي او همغاړي دي خپل بل سپيڅلی جهاد!؟ پيل او په کابل يې د توغنديو باران جوړکړ چې له امله يې لسګونه زره کابليان شهيدان شول ، سلګونه زره تنه مهاجرت ته اړشول او کابل په کنډواله واوښت. خو وليدل شول چې ده د هماغه کمونست دوستم او همغو پرچمي جنرالانو سره د هما هنګي شورا جوړه کړه او د رباني - مسعود خلاف يې بل جهاد پيل کړ . حکمتيارته هيڅکله هم دا پوښتنه پيدا نشوله چې د څه لپاره يې د دوستم د مليشو د شتون په پلمه په کابليانو توغندي ويشتل او بيا يې د همدې دوستم سره ګډه ژبه وموندله . په سياست کې دايمي دوست او دايمي دښمن شتون نلري او همدارنګه په سياست کې د نورو سياسي ډلو سره د تلوالې جوړول يو منل شوی اصل ګڼل کيږي خو دا تعاملات ځانګړې اصول لري او سياستوال بايد د همدې اصولو پر بنياد عمل وکړي. وايي چې خپلو نظرياتو اوعقايدو ته تغيير ورکړئ خو خپل اصول وساتئ. حکمتيار او مسعود د دې منل شوي اصل برعکس خپلو نظرياتو او عقايدو ته تغيير ورنکړ خو اصول يې تر پښولاندې کړل چې دا د ژمنو سياستوالو او مؤمنو مسلمانانو سره نه ښايي.

حفيظ الله امين د (ا، خ، د، ګ) په مشرانو کې يوازېنی مشر وو چې د ګوند د عمومي منشي نورمحمدتره کي لاسونه به يې ښکلول او د تره کي سره د مخامخيدو پرمهال به لکه په هندي فلمونو کې چې د روغبړ او مخې ښې پرمهال يو بل ته د درناوي په موخه سرونه ټيټوي هم سر ټيټاوه او هغه ته يې غوره لقبونه کتارول . د امين له داسې چلند نه داسې بريښيدل چې ګڼې هغه تره کي ته د يوه استاد او يا پلار په شان درناوی لري. خو کله چې د هيواد د زعامت مسئله طرحه شوه د عزرائيل په شان يې د خپل استاد ژوند ته د پای ټکی کيښود. د امين د ځانغوښتنې کچه دومره لوړه وه چې هغه حتي په سمبوليک ډول د ګوند او دولت په سر کې د تره کي شتون نشوای زغملی .

ببرک کارمل په ځوانۍ او د خپلې واکمنۍ پر مهال ارتجاعي ځواکونه او امپرياليزم په سختو ټکو غندل او د خپلې واکمنۍ وسلوالو مخالفينو ته يې بې فرهنګه اشرار ويل. خو داسې وخت راغی چې خپلو پلويانو(برياليانو،مزدکيانو ، کاويانيانو.عظيميانو، علوميانو ، دلاورانو، دوستميانو) ته دستور ورکړ چې د بې فرهنګه اشرارو سره ګډه جبهه جوړه کړي او د خپل فکري ملګري ، شاګرد او باديګارد نجيب الله ترمشرۍ لاندې د خپل ګوند واکمنۍ ته د پای ټکی کيږدي. د نجيب الله سره يې دښمنی د نوموړي له ځانغوښتنې سره تړلې وه چې ولې نجيب الله د کرملن ناستو د ارادې له مخې دده پرځای د ګوند او دولت مشري ومنله. د نجيب الله څخه د غچ اخيستنې په نامه يې په واقعيت کې د ټول افغان ولس څخه غچ واخيست او دا ولس يې د داسې کړاوونو سره لاس او ګريوان کړ چې د ده د بلواکې واکمنۍ کړاوونه او ناروا وې يې هيرې شولې .

اشرف غني چې د اکاديميک شخصيت اکتونه کول او انګلو ساکسوني اشغالګرو د سياست ډګر ته راوړاندې کړ او زعامت ته يې ورسولو د خپلې واکمنۍ پرمهال جهادي لوټماران او حرفوي قاتلان (عبدالرشيد دوستم ، محمد سرور دانش ، امرالله صالح)خپل مرستيالان غوره کړل دا ځکه چې دا لوټماران او قاتلان د اشغالګرو نازولي وو. د تش په نامه نورو جهادي لوټمارانو او حرفوي قاتلانو د خوشالولو په موخه يې د مزاري او مسعود پيژندنې وړاندېزونه کول. آيا د يوې اکاديميکې څېرې سره ښايي چې د مسعود او مزاري په څېر جګړه مارانو ته چې د وژنو او ورانولو پرته نورې کارنامې نه لرلې د هغوی د پيژندنې وړانديز وکړي. خو د ځانپاله غني لپاره د واک او ځواک مسالې لومړيتوب درلود. د خواشينۍ وړ واقعيت دا وو چې دې اکاديميکې څېرې کله چې امريکايي اشغالګرو د طالبانو سره د سولې خبرې پيل کړلې د سولې له خبرو سره مخالفت کاوه ، ستونزې او خنډونه يې ورته جوړول ترڅو دی په واک کې پاتې شي او په واک کې د پاتې کېدو په موخه د سولې يعني د افغانوژنې او اشغال د پای په وړاندې و

(c) ketabton.com: The Digital Library

دربېږي. هغه مهال ټولو غني ته ویل چې د ۲۰۱۹ کال ټاکنو څخه تېرشي او د سولې لپاره کار وکړي خو هغه د اشغال لاندې هېواد کې ټاکنو ته لومړیتوب ورکاوه هغه ټاکنې چې د نړۍ په یوه هېواد کې چا داسې مسخره ټاکنې نه وې لیدلې چې پایله یې دوو ولسمشرانو هممهاله د لوړې ترسره کول شي. د ځانغوښتونکی غني د دسترخوان یار داود عمرزي په وینا چې د هغه سره یې د هغه د فرار وروسته په دوبۍ کې لیدلي دي غني د نظام په نسکورېدو کې خپلې تېروتنې نه مني او نور ملامتوي .

محمدداود د یوه جنرال او پاخه سیاستوال په توګه چې زعامت ته ورسېږي ټیټ رتبه پوځیان د پاچاهي نظام د ړنګولواو د جمهوریت د ټینګښت په نامه یوه ناقانونه کاراو عسکري لوړې ته شا ګرزوني ته وهڅول او د هغوی پرمټ یې خپله تنده ماته کړه. واک ته په رسیدو سره یې د دې پرځای چې جمهوریت راولي خپله فردي دیکتاتوري ټینګه کړه او د مخالف غړ د خاوند سیوری یې هم په ټوپک ویشتلو چې منطقاً پایله یې د نظام په وړاندې دریدل ، بلواوې ، وسلوال مخالفتونه او پاڅونونه شول چې وروستۍ وسلوال پاڅون یې د (ا، خ، د،ګ) د غویي د اوومې نیټې تحمیلي پاڅون شو کوم چې دولتي ځواکونو و نشوای کولی د پاڅونوالو په وړاندې ودرېږي او د تسلیمۍ پرته بله لار ونه ویني. هغه مهال سره لدې چې د ولسمشر امنیتي زر کسیزه ګارد خپلې وسلې په ځمکه کیښودلې خو ولسمشر چمتو نشو د پاڅونوالو سره خبرو ته کښېني. هغه نه دا چې په خپله دا کار ونکړ بلکې پربکړه یې کړې وه چې د ماشومانو په شمول د ده د کورنۍ یو غړی هم پاڅونوالو ته ژوندي تسلیم نشي . همدا لامل وو کله چې د ۱۳۵۷ کال د غویي په اتمه پاڅون کوونکي پر ارګ واکمن شول او د ده هستوګنځي ته ورسېدل د ده د مخکني دستورله مخې یې زوی میرویس چې په کورنۍ کې د ویس په نامه یادېده د خپلې کورنۍ ښځینه او ماشومان چې د ده مېرمن او بچیان هم پکې وو ووژل. دا د یوه ځانغوښتونکي شخصیت انځور نندارې ته ایږدي چې ټول باید د ده ارادې ته غاړه کیږدي که نه نو د ژوند حق هم ترې اخیستل کیږي.ښځایه هم نه وو چې خلکو هغه ته لېونی سردار ویل.

اوس به په اصلي موضوع د سردار داود د کورنۍ په وژنې تم شو. ډېری پدې اند دي چې د محمد داود په شمول د ده د کورنۍ اوولس تنه غړي خلقي پاڅون کوونکو وژلي دي. خو واقعیتونه تر قیامته پټ نه پاتې کېږي . همدا لامل دی چې پدې اړه د واقعبینو څېړونکو له څېړنو او د پېښې د شاهدانو له څرګندونو څخه روښانه شوله چې د محمد داود په دستور دده د کورنۍ ماشومان او مېرمنې د غویي په اتمه سهاري وختي د ده د کشر زوی میرویس له لوري ووژل شول . که څه هم مخکې مو د امام الدین څخه پدې اړه لوستي وو . پدې هکله به د ځېنو نورو لیکوالو لیدلوری او اخېستنې او د ده د کورنۍ د یوې غړې چې د دې غملړلې پېښې شاهده وه هم ولولو.

د ۲۰۱۵ کال د جون په یوویشتمه د افغان – جرمن آنلاین کې د داود ملکیار چې د سلطنتي کورنۍ له غړو سره یې د خپلوۍ اړیکې لرلې یوه لیکنه خپره کړه چې د یوې داسې زړه بوګنوونکي او هینوونکې پېښې څخه پرده پورته کوي چې د محمدداود د کورنۍ د وژلو په اړه یې نه یوازې واکمن ذهنیت تر پوښتنې لاندې راوړ بلکې هغه ته یې تغییر هم ورکړ. داودملکیار د محمدهاشم میوندوال سره چې د محمدداود د جمهوري ریاست پرمهال د کودتا په تور زنداني او بیا په زندان کې په مرموز ډول و وژل شو هم کورنۍ اړیکې لري. هغه د څو کلونو په ترڅ کې د میوندوال د کودتا او د هغه د وژنې په اړه څېړنې ترسره کړې دي. د څېړنو پایلې یې په رسنیو کې خپرې کړې او د ټولنیزو- سیاسي پېښو ځېنو څېړونکو، تاریخپوهانو او سیاستوالو سره یې هم شریکې کړې دي. د هغه څخه یوه پېژندل شوي لیکوال او څېرونکي چې د داود خان له ارادتمنانو څخه دی پوښتنه کړې چې د میوندوال د وژنې په اړه څېرنې یې کوم ځای ته رسولې دي په خپله یوه لیکنه کې ګوته نیولې او ضمناً یې د سیاسي شوو لیکوالو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړونکو رښتینی انځور هم کاږلی چې لنډیز یې دلته وړاندې کېږي: « ما دې څېړونکي ته وویل زه دې پايلې ته رسېدلی یم چې د میوندوال شهادت د قدیر نورستاني د ارادې پرته ناشونی وو. هغه را ته وویل که ته دې پايلې ته رسېدلی هم وې تاسې ته مشوره درکوم دا موضوع مه خپروئ ترڅو د دې دسیسې او قتل مسؤلیت پر کمونستانو او روسانو ولوېږي . همدا رنګه مې د داودخان د کورنۍ د یوه شاهد له خولې چې د محمد داود د کورنۍ بل غړي د خپلې کورنۍ څو تنه سهار وختي شهیدان کړل وویل بیا یې را ته وویل چې زما له خوا هغه محترم شاهد ته ووایئ چې دا موضوع د کورنۍ د یوه راز په توګه وساتي ځکه دا د کمونستانو په ګټه ده او پرېږده چې د محمد داود خان د ټولې کورنۍ د وژنې مسؤلیت د کمونستانو په غاړه وي. دې بېلګو ته په کتو آیا په هغو لیکوالو او څېړونکو چې د ناپېیلتوب ادعا هم کوي څو د افغانستان تاریخ تحریفوي څنګه باور وشي ؟» ۱۳۵ داودملکیار د محمدداود د کورنۍ د غړو په اړه د خپلو څېړنو پايلې د ګلالۍ د داود د مشر زوی د مېرمنې سره د مرکې پر بنسټ د افغانستان آریانا آنلاین په ویب پاڼه کې د ۲۰۲۳ کال د اګست په شپاړسمه (محمد دواد و خانواده چگونه کشته شد؟) ترسرلیک لاندې په یوه اوږده لیکنه کې خپرې کړې چې لنډیز یې دلته راوړل کیږي:«، ... کله چې پر ارګ برید وشو د کورنۍ ټول غړي یې ارګ ته راوستل نارینه او د کابینې غړي په هال کې او میرمنې او ماشومان په دوهم پوړ کې وو. ماخوستن وروسته د هوایي بمباریو له امله مېرمنې او ماشومان هم د هال تر څنګ یوې کوټې ته راغلو. لومړي پوړ ته د کښته کیدو پرمهال له بهر څخه چې ډزو دوام درلود د محمد داود مشر زوی عمر او د هغه مېرمن ګلالۍ ټپي شوي دي . ګلالۍ وایي ښایي بابه جان (محمد داود) ویلي وي چې څوک ژوندي د دښمن په لاس کې ونه لوېږي. د غویي په اتمه چې کودتا چیان مانۍ ته را نږدې شول میرویس د مېرمنو کوټې ته راننووت لومړۍ یې په خپله مېرمن او دوو ماشومانو ډزې وکړې او کله یې چې ماته ټوپک ونیو ما ورته وویل چې په مخ مې مه وله او هغه په خېټه کې وویشتم او لور مې یې هم په خېټه کې وویشتله . دا مهال ویس ولوېده چې له شا څخه کودتا چیانو وویشت او د دروازې په لخک کې پرځمکه ولوېد. څو تنه مېرمنې چې د دېواله تر څنګ ولاړې وې ویس نه لیدلې او ژوندۍ پاتې شولې. وروسته خلقیانو غږ وکړ څوک ژوندي دي او ژوندیان او ټپیان یې په موټرو کې کېنول چې روغتون ته مو بوزي او زما لور په موټر کې مړه شوله. ګلالۍ دا هم وایي چې محمد داود په هال کې چې قره قلي یې له څنګ سره پرته وه پر ځمکه پروت وو او محمد نعیم په کوچ کې ناست مړ وو. »

محمدحسن کاکړ هم د یوه عیني شاهد چې له نوم ښودلو څخه ډډه کوي داسې لیکي :« ښځې او ماشومان په اصلي کوټه کې او نارینه د ناستې کوټه (هال) کې ول ،پرېکړه شوې وه چې هېڅوک به ژوندي نه تسلیمیږي ، د دې فیصلې له مخې ویس د محمد داود زوی د سهار پر مهال د ښځو کوټې ته ورننوت په کلاشنکوف سره یې اول په خپلې ښځې ، بیا په خپلوماشومانو، مور او نورو ډزې وکړې .» ۱۳۶ / ۷۴ بل ځای کاکړ د خپل کتاب په ۷۵ مخ کې د فایق له قوله دا موضوع په لږ توپیر سره داسې راوړي: « دا کار د داود په خپلې کورنۍ او لمسیانو باندې بېجوړې غټ ظلم کړی دی ،هغه د دې حق نه لاره او هم دا یقیني نه وه چې کودتاچیان به دوی وژني او یا ورته سپکاوی وکړي ، ده په واقعیت کې په دغه بېرحمی سره د کودتاچیانو کار آسان کړ.» په همدې ورځ د داودخان سره د شته کسانو څخه شل تنه ووژل شول چې د ده په شمول اوولس تنه دده د کورنۍ غړي وو او د ده د کورنۍ اووه تنه ټپیان شول چې له درملنې وروسته رخصت کړل شول او هغه خلقیانو زنداني یا و نه وژل. همدا رنګه د داودخان لور، درخانۍ چې په ارګ کې نه وه ، خلقیانو زنداني نکړله او سویس ته ولاړله. « ویل کیږي چې داود په خپله پخپلو لورانو ډزې وکړې چې د کودتاچیانو په لاس کې ونه لوېږي. »۸۶ / ۲۶۳ رازمحمدپکتین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم ورته څرګندونې لري او ليکي : « څومره چې شواهد څرګندوي حتی داودخان پخپله د خپل فاميل په هغو غړو باندې هم ډېرې کړې دي چې عذر يې ورته کړی وو چې ځان تسليم کړي .» ۱۳۷ / ۷۴

د داودخان ځانغوښتنې، سرټمبه ګۍ او د خپلو خپلوانو مشورو ته نه پاملرنه د دې سبب شوې ده چې کورنۍ يې دې پايلې ته ورسېږي هغه داسې ګامونه اوچتوي چې کورنۍ يې تباه کوي. پدې اړه به د محمد داود د مشر زوی محمد عمر (عمرجان) څخه واورو چې د ۱۳۵۶ کال د ثور په مياشت کې يې حسن شرق ته ويلي وو:« زما د پلار ترڅنګ د راسپوتين شتون به نن يا سبا د دې لامل شي چې زموږ کورنۍ د رومانوف د کورنۍ په څېر ووژل شي.» دا چې د عمرجان موخه له راسپوتين څخه څوک وو خو د محمد داود خپلوان پوهېدل چې محمد داود په داسې يوه لار روان دی چې هم هېواد او هم خپله کورنۍ تباه کوي. راسپوتين په روسيه کې يو جرمن توکمه کډوال وو چې د روسيې د وروستي پاچا په دربار کې د اعتبار وړ سړی وو. که څه هم هغه د انقلابيونو د پاڅون پرمهال د پاچا د پلويانو له لوري ووژل شو خو هغه خپل کار کړی وو .

د پورتنيو شپږو ځانغوښتونکو افغان سياستوالو له کړووړو څخه ښکاري که هغوی د ځانغوښتنې پر ځای ملي ګټو ته لومړيتوب ورکړی وای او د نورو سره د پوهاوي او تعامل لاره غوره کړې وای ښايي د هېواد حالات دومره نه وای بحراني شوي يا غميزه دومره نه وای ژوره شوې او يا يې د ژورېدو او پراخېدو مخه نيول شوې وای. پدې اړه به د (ا، خ، د ، ګ) د دوو ځانغوښتونکو(امين او کارمل) په هکله لږ شانتې په تفصيل سره بحث وشي .

امين د ثورانقلاب له برې وروسته د بې تاجه ټولواک له دريځ څخه برخمن وو که هغه د تېرو رژيمونو له مخورو ، د وخت سياسي ډلو، پرچميانو او په تېره د دولت د سمبوليک مشر تره کي او خپلو خلقي ملګرو سره جوړجاړي او ګډ کار ته لومړيتوب ور کړی وای، د ګوند د مشر او نورو خلقي کدرونو ګوښه کولو، بنديانولو او وژلو ته ملا نه وای تړلې دی به نه اړ کېده چې د واک د ساتلو په موخه د تاجبيک مانۍ شاوخوا د شوروي د مسلمانانو کنډک ځای پرځای کړي او د افغانانو په ځای شوروي آشپزان هغه ته خواړه پاخه کړي چې همدې آشپزانو او همدې مسلمان کنډک دده ژوند ته د پای ټکی کېښود. په شورويانو د دا ډول بې کچې باور لامل دا وو چې د تره کي ، زرغون او يو شمېر خلقي کدرونو د بندي کولو او وژنې له امله امين په خلقيانو کې ځان پردی احساس کړ او له خلقيانو ډارېده نه دا چې دده خلاف پاڅون وکړي او يا په خوړو کې ورته زهر وا چوي. هماغه دي چې د خپل استوګنځي د امنيت د ساتلو او د خوړو د پخولو لپاره شوروي پوځيان او آشپزان را وغواړي خو خبر نه وو چې دده باوري شوروي دوستان به دی ووژني . د امين په څېر د خلق دموکراتيک ګوند د بل مشر ببرک کارمل ځانغوښتنې پايله د شوروي اشغال شو چې دی تش په نامه ګوندي او دولتي مشر وو خو واک د شوروي سلاکارانو سره وو. لکه څرنګه چې دی انټرناسيونالستانو واک ته رسولی وو همدارنګه يې هغه په نجيب الله تعويض هم کړ. کارمل دا تعويض ځانته سپکاوی ګاڼه او د نجيب الله سره يې د دښمنې دريځ غوره کړ او پدې کې شو چې له نجيب الله څخه غچ واخلي او د اسلامي جمعيت او وحدت ګوند سره ګډه ژبه ومومي او د خپلو پرچمي ملګرو پرمټ نجيب له واکه ګوښه او واک د ده په خبره بې فرهنګه اشرارو ته چې د ده ملګري به په نوي دولت کې برخه ولري وسپاري. البته دې ملي ضد کړنې ته يې شوروي بادارانو هڅولی وو خو د امين په څېرد دې ځانغوښتونکي هم پدې سر نه خلاصېده چې شورويان خپلې نقشې لري او دا دواړه لکه لانځکې او يا د مسکو له لوري جوړې شوې ډرامې د لوبغاړو په توګه لوبول کېږي . لکه څرنګه چې د شوروي اشغال ته ځانپاله امين او کارمل لار هواره کړله د نجيب الله خلاف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارملیانو کودتا د شوروي اشغال څخه هېواد ته لا ګواښمنه تمامه شوله چې د هغې په پایله کې د افغانستان د مدنیت ټولې نښې نښانې له منځه ولاړې او افغانستان په کنډواله واوښت.

که چیرې امین او کارمل ته د سیاستوالو په توګه وکتل شي هغوی د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند او د هېواد د کیڼ غورځنګ په تندي تور داغونه دي. دواړه د شوروي د سیاست د سکې دوه مخونه دي. یدې توپیر چې امین دا ساده لوحانه تمه لرله چې شوروي انترناسیونالستان به د ده واکمنی ساتي او دی به د افغانستان خپلواک مشر وي خو کارمل د شورویانو هژمونیستي سیاستونه ښه درک کړي وو چې شورویان غواړي افغانستان د شوروي اتحاد په شپاړسم جمهوریت واوړي او دی (کارمل) لکه د شوروي اتحاد د نورو پنځلسو جمهوریتونو د مشرانو په څېر د افغانستان د شوروي سوسیالستي اتحاد د جماهیرو د جمهوریت جمهور رییس وي . د افغانستان رواني اوږدمهالي غمیزې وښودل هغه ځانغوښتونکي سیاستوال چې شخصي ګټو ته د ملي ګټو په پرتله لومړیتوب ورکړي واک ته د رسېدو یا په واک کې د پاتې کېدو په موخه پردیو ته مخه کړي کېدای شي چې همدا پردي دوی له واکه ګوښه کړي ، تبعید او یا تېښتې ته یې اړ باسي، په خپله ګټه یې ولوبوي او حتی و یې وژني.

مسکو او د ثور د اوومې پوځي پاڅون

د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند مخالفان د خلقیانو په پوځي پاڅون کې د مسکو ښکیل ګڼي.ځیني یې مستقیماً په پاڅون کې د شوروي پیلوټانو او د شوروي د کی جی بی د ځانګړو ځواکونو د شتون خبرې هم کوي. دوی دا دلیل راوړي چې افغان پیلوټانو دا وړتیا نه لرله چې د شپې بریالي جنګي پروازونه ترسره کړي ، هدفونه وولي ، افغان پوځیان د ارګ په څېر مستحکمې کلا ته ورننوزي او هلته په بري سره پوځي عملیات تر سره کړي. په پاڅون کې د شوروي پیلوټانو ښکیلتیا افغان پیلوټان نه مني او تخنیکر دولت زی معصومي چې د غوبي په اوومه یې د بګرام په هوایي ډګر کې الوتکې پرواز ته چمتو کولې وایي چې دې پیلوټانو جنګي ښکاري الوتکي والوزولې: د میګ ۲۱ (حکیم ، شیرمحمد، ګلیار ،رحیم) د سو ۷(میرغوث الدین، سنت الله ، تیمور، اسحق، عبدالرؤف ، شرف الدین ، کافی خان ، مختارګل ځدران ، لطیف لکنوال ، علاوالدین ، ماما وهاب ،دوران او وهاب وردګ .) جنرال نذیر سراج هم په خپل « رویدادهای نیمه اخیر سده بیست در افغانستان » نومي کتاب کې د ولید په نامه د یوه افغان پیلوټ له قوله په کودتا کې د شوروي پیلوټانو ښکېلتیا په کلکه ردوي. د داودخان د حکومت د مخابراتو وزیر د تورن امام الدین سره مل سرتېري شوروي نښه ویشتونکي ګڼي چې افغاني پوځي یونیفورم یې درلود او لیکي :« هغه کسان چې پدې برخه کې مطالعه لري او په تیره د پوځ صاحب منصبان ښه پوهیږي چې د اردو منسوبینو هیڅکله هم د داسې عملیاتو(د جمهوري ریاست په مانۍ برید، د جمهور رئیس د نیولو او یا وژلو) لپاره روزنه نه وه لیدلې او هیڅکله تدریس نه وو ور ته شوی. یعني د یوه تن یا څو تنو افرادو ګرندي نیول ، اوهغه هم په یوه کوټه او مخامخ ...،خو بیاهم لیدل کیږي چې پنځه تنه د یوولسو(یا اوو لسو) له ځان څخه تېرو وسلوالو په وړاندې ، او بیا په یوه کوچنۍ تړلې ساحه کې، په داسې حال کې چې د مدافعینو شمیر له بریدکوونکو څخه زیات وو او د محیط سره یې آشنایي هم لرله ټول له منځه یوسي بیله دې چې دوی و وژل شي. البته یو تن امام الدین د کوماندو د قطعې افسر ظاهرآ لږ زیان ووینی او بس. د بحث او د پوښتنو د طرحه کولو څخه زما نتیجه ګیري دا ده چې د جمهور رئیس محمد داود قاتلان نه د افغانستان د اردو اړونده منسوبین وو او نه د هېواد د پوهنیزو مؤسسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

منسوبین وو، بلکې هغه څلور تنه د پخواني شوروي د څارګرې ادارې (کی جی بی) وتلي روزل شوي افراد وو.» ۱۱۴ / ۲۹- ۳۰ پدې اړه باید وویل شي د تورن امام الدین سره د مل څلورو سرتېرو څخه یو د محمد علي په نامه ووژل شو اوبل یې نورمحمد کوهنورد د اشرف غنی د واکمنی پر مهال د غور والي وو.

د دې وزیر څرګندونې احساساتي او د سیاسي ملحوظاتو تله یې خورا درنه ده . عجیبه خبره دا ده چې دا وزیر د داود خان د کورنی غړي چې زیاتره یې ښځې ، ماشومان او بوډاګان وو له ځان څخه تېر وسلوال ګڼي د خندا وړ خبره ده. د دې وزیر دا احساساتي څرګندونې د هغه بې عقلي هم ښیي. پر بله خوا د هیواد د رواني غمیزې او په ځانګړې ډول د۱۹۷۸ کال د اپریل د اوومې ډراماتیکې پېښې په اړه زیات شمیر بهرنیو څېړونکو او په هغو کې شوروي او ځینو افغان لیکوالو واقعیت ته نږدې آثار لیکلي چې هغه د غوبې د اوومې نیټې په پوځي پاڅون کې د مسکو نه ښکیلتیا ته مناسب ځواب ورکوي. سلیک اس هاریسون د پشت پرده نومي کتاب په یوه برخه کې چې (افغاني کودتا په افغاني سبک) یاده کړې لیکي : «د کودتا شبېه په شبېه ارزونه ښیي چې کودتا په خپله افغانانو سازماندهي او ترسره کړه که چیرې د شوروي اطلاعاتي آژانسونو او پوځي سلاکارانو ملاتړ واقعیت ولري هغه،هغه وخت صورت ونیو چې هغوی د یوه ترسره شوي کار سره مخامخ شول. »۴۷ / ۲۷ که څه هم یو شمیر امریکایی لیکوالان د ثور د اوومې نیټې په سیاسی بدلون کې د مسکولاس ته او په ځانګړې توګه په بمباریو کې شوروي پیلوټانو ته ګوته نیسي خو د واشنګتن رسمي دریځ چې ریالستیک بریښي دا وو چې واشنګتن، مسکو پدې پېښه کې ښکیل نه ګڼي او د هغه وخت د امریکې د متحده ایالتو د بهرنیو چارو د وزیر سایروس وینس د وینا له مخې« موږ داسې شواهد نلرو چې شوروي په کودتا کې ښکیل وي. »۴۷ / ۳۷ پدې اړه د قربانګاه مردم افغانستان نومي کتاب په ۱۱۵ مخ کې د هغه مهال د امریکې د ملي امنیت مشاور برېژنسکي له قوله راغلي دي « موږ څه کولی شو ، دا یوه کورنی پېښه ده او موږ د روسانو د مداخلې هیڅ سند نلرو . لدې امله د اعتراض ځای نه وو.» همدا رنګه د جاسوسانو ځالي اسنادو کتاب د ۲۹ ټوک په ۱۴۷ مخ کې په کابل کې د امریکې سفارت څخه واشنګتن ته په مخابره شوي رپوټ کې د ثور د اوومې پاڅون په اړه راغلي دي:« پداسې حال کې چې هېڅ مدرک نه دی موجود چې د ۲۷ اپرېل کودتا چې تره کي یې قدرت ته راووست ، تر شا یې شوروي اتحاد وي هغوی (شورویانو) دغه تغییر ته ښه راغلاست ووایه او په چټکی یې داسې کارونه په احتیاط سر ته رسول چې کودتا په خپله ګټه را وڅرخوي.» همدارنګه د پخواني شوروي اتحاد یو شمېرملکي او پوځي چارواکي ، څېړونکي او ژورنالستان هم په پاڅون کې د خپل دولت ښکیلتیا ردوي چې دلته به یې ځینو ته ګوته ونیول شي. یوري کوزنتس چې د ثورانقلاب وروسته زیاته موده د (ا، خ، د،ګ) په مرکزي کمیټه کې سلاکار وو وایي :« هرڅوک چې فکرکوي پدې پېښه (ثورکودتا) کې د مسکولاس دی سخته اشتباه کوي زما یو دوست چې هغه مهال په کابل کې کار کاوه ویل چې انقلاب موږ شورویانو ته داسې له انتظاره وتلی کار وو چې حتی سفیر جرئت نه کاوه چې د انقلاب خبر مسکو ته ورکړي. » ۱۳۸ همدې موضوع ته یو شوروي ژورنالست چې هغه د ثور پاڅون لس کاله وروسته په کابل کې د وخت د شوروي سفیر پوزانوف سره په شوروي اتحاد کې مرکه کړې لیکي :« پوزانوف د ځان سره فکر کاوه : ل ،برژنف او نور ملګري به زما د رپوټ سره د آشنا کیدو وروسته څه وکړي ؟ ولې زموږ دوستان چې موږ ته رښتیني دي کودتا ته د چمتووالي په هکله موږ ته څه ونه ویل؟ ولې یې مشوره ونکړه؟ راتلونکې به څه ډول وي فرض کړو چې داود کودتا چیان وځپي او بریالی شي بیا څه ؟ آیا پدې صورت کې موږ باید کودتاچیان د یاغیانو په توګه محکوم کړو؟ خو که کودتاچیان بریالي شي بیا څه؟ آیا موږ لومړی هیواد وو چې په کابل کې نوی نظام په رسمیت وپیژنو؟ دا ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنو د سفیر سر په حرکت اچولی وو. » ۶۳ / ۱۶ هېره دې نه وي چې د پورتني کتاب لیکوال په څلورم مخ کې په کابل کې د شوروي د سفارت د یوه څارګر له قوله دا هم لیکي چې د محمود په نامه یوه افغان جاسوس د غویي په شپږمه ماښام ناوخته د سفارت د څارګرې ادارې یوه مسئول ته د هغه په کور کې د ترسره کېدونکي پاڅون په هکله رپوټ ورکړی وو. نوموړي څارګرد خپلې میرمنې پواسطه دا رپوټ سفارت ته لیږلی چې هغه مسکو ته مخابره کړي خو مسکو کوم غبرګون نه وو ښودلی. همدارنګه د هغه مهال د ک. ګ. ب د آرشیف مرستیال د خپل کتاب په ۶۲ مخ کې د ګلابزوی او رفیع یادونه کوي چې په کابل کې یې میشته څارګره اداره « د راپیښېدونکي فوق العاده حالت په اړه خبره کړه. د اپریل په ۲۶ نیټه میشتې څارګرې ادارې د اکسپرس تلګرام له لارې مرکز ته خبر ورکړ، سفیر پوزانوف سیاسي بورو خبره او څرګنده یې کړه چې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې په غړو کې د شته خپلسرۍ له امله د دې وېرې اټکل کیږي چې ښایي یو شمیرګوندي مشران له حده وتلیو اقداماتو ته لاس واچوي . ښایي هغوی د اوسني دولت د خاصو جاسوسي ارګانونو د پاروونکو اجنټانو له پلوه پارول شوي وي . زموږ په اند د هیواد اوسنی اکروکر د دغسې له حده وتلیو اقداماتو پایلې ښایي د پرمختلونکې کارګري ډیموکراتیکې لړۍ راپرځیدنه وزیږوي. کې جی بی (مرکز) ته په هماغه ورځ ځواب ورکړ او په ځواب کې یې د نورو خبرو ترڅنګ وویل چې دغه شونیتوب له پامه نه شو غورځولای چې ښایي موساد د خلک ډیموکراتیک ګوند پوځي څانګه د دولت پر وړاندې پارولې وي ترڅو په هیواد کې یوه سیاسي چاودنه رامنځته کړي. » د پورتني ټیلګرام او د هغه په وړاندې د مسکو د غبرګون په هکله د ک. ګ. ب د آرشیف مرستیال لیکي: « داسې ښکاري چې نه میشتې څارګرې څانګې ، نه سفارت او نه د مسکو مشرتابه په هیواد کې د روان اکروکر په اړه بشپړمالومات درلودل. » ۱۲۴ / ۶۳ د افغان غمیزه او میرانه نومي کتاب د شوروي لیکوال په وینا د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتمې نیټې پېښه « په کابل کې د شوروي استازو او همدارنګه زموږ د څانګړو خدماتو لپاره لکه په شنه آسمان کې د تالندې په څېر شوه او هغوی یوازې په خوب کې ولیدله. د (ا، خ، د،ګ) مشرانو د داود د رانسکورولو په اړه خپل پلانونه او سربیره پردې هغوی پدې اړوند مشوره هم نه کوله ، ځکه پدې پوهیدل چې په مسکو کې له هغه سره غبرګون منفي دی. »۴۹ / ۳۱

د پاڅون په هکله د مسکو د چارواکو غبرګون لدې امله منفي وو چې کارمل د دې پاڅون څخه ناخوښ وو. پدې هکله د جنګ در افغانستان په نامه کتاب د شوروي لیکوالانو ډله داسې لیکي: « سر بیره پردې معلومات په لاس کې دي چې ببرک کارمل او یوري اندروپوف (د کی جی بی رئیس) د اپریل د انقلاب نه مخکې یو بل ته لیکونه استول. سره لدې یوري اندروپوف د ۱۹۷۸ کال د اپریل د۲۷ کودتا مخالف وو چې ناخوښ ببرک یې ده ته رپوټ ورکړی وو.»۱۰۶ / ۲۴۴ د خلق او پرچم په اړه چې د دواړو موخه په هیواد کې د زبېښاک پرته ټولنې جوړول وو د محمدحسن کاکړ د لاندې څرګندونو څخه جوتیږي چې مسکوخلقیان نشوای زغملای او پرچمیان یې خپل ستراتیژیک متحدین ګڼل او غوښتل یې د هغوی ملاتړ وکړي : « خلقیان کمونست ناسیونالستان دي غوښتل یې د کمونستي اصولو پراساس افغانستان آباد کړي پداسې حال کې چې پرچمیان انترناسیونالست کمونستان دي، غوښتل یې او غواړي د افغانستان په بیه کمونیسم ته خدمت وکړي. لدې امله لومړیو علاقه نه لرله شورویان د خپل ملک واکداران ووینې پداسې حال کې چې په راتلونکې دولت (پرچم) کې واک د شوروي مشاورینو په لاس کې ولوید. »۱۲۶ / ۱۲۴ له همدې امله مسکو نه یوازې په پاڅون کې ښکیل نه وو بلکې مخالف هم وو ځکه دا پاڅون خلقیانو ترسره کړ. د پاڅون سره مخالفت د کی جی بی د خارجي کشف د مشر کریچکوف له څرګندونو څخه بریښي چې خپل مرستیال جنرال میدیانیک ته ویلي وو:« وینئ ملګری میدیانیک ، افغانانو زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرې وانه وريدې. موږ په څرګنده او قاطعیت ورته ویلي وو چې د داود سره غرض ونلري ، بيره ونکړي. اوس وګورئ ټولو دې بيګناه قربانیانو ته: جمهوررئیس، تولـه کورنـۍ یې ، د کابینې وزیران، د جمهوری ریاست د ګارد منسوبین، حکومت ته وفادارجنرالان..» ۶۳ / ۵۱ .

پورتنی لنډې څرګندونې ښيي چې د اپریل د اووه ویشتمې په ډراماتیک پوځي پاڅون کې چې د ثورملي دموکراتیک انقلاب ویل کیږي مسکو ښکیل نه وو او د خلقیانو پاڅون شورویان د یوه ترسره شوي کار سره مخامخ کړل . له همدې امله تره کي په خپلو ویناوو کې ویل « د ثور انقلاب بري ته مسکو او واشنګتن ګوتې په غاښ ورته ونیولې، هک پک شول ، د ثور په انقلاب باندې نه یو کپیک او نه یو سنټ مصرف شوی دی.» په پاڅون کې د بهرنیانو د نه لاس لرلو په اړه حسن شرق وايي: « داسې سند نشته چې د امین پلویانو د دوو زبرځواکونو د یوه لوري د فرمان له مخې د جمهوري ریاست په ماڼۍ برید وکړي.» ۱۳۹

د انقلاب خبره

د دموکراسۍ د لسيزې وروستي دوه کلونه د ظاهرشاه د سلطنت کړکیچن پړاو وو. لامل یې پرله پسې وچکالۍ وې چې کلیوال او مالدار یې اړ ایستل د ښارونو په لور د کار د موندلو په موخه راوخوځیږي خو ښارونو هم د هغوی د جذب وړتیا نه لرله. کورني صنعتي تولیدات په نشت حساب وو او څه چې وو هغه د بهرنیو توکو په وړاندې د سیالۍ جوګه نه وو او په دولتي ادارو کې فساد او بیکارۍ خلک ځورول. ددې حالت پایله د دولت څخه د ولس نارضایتي وه . پداسې شرایطو کې د کیڼ لاسو او ښي لاسو بازار تود وو او ځواکمنیدل. دا سیاسي خوځښتونه د سیمې او نړۍ د ځواکمنو دولتونو د پام وړ ګرزیدلي وو. د وضعیت څخه جوتیدله چې په هېواد کې سیاسي بدلون رلتلونکی دی . محمد داود د خپلې کورنۍ د واکمنۍ د دوام سربېره د زعامت سره د لېوني مینې له کبله په یو لړ تشبثاتو لاس پورې کړ چې هغه د تحول غوښتنونکو او سمونپالو ډلو له هغې برخې سره پوهاوي ته ورسیږي چې ولسي ملاتړ یې نه درلود تر څو د هغوی څخه واک ته په رسېدو کې افزاري ګټه پورته کړي. د همدې تشبثاتو پایله دا شوله چې د پرچم د ډلې پرمټ سپینه کودتا تر سره کړي ، جمهوریت یې اعلان کړ او دې سیاسي اوښتون ته یې د سرطان د۲۶ انقلاب وواېه. محمدداود د افغانستان خلکو ته د خطاب په وینا کې د یوه پرمختللي افغانستان زیری ورکړ چې د تحول غوښتونکو او سمونپالو له ملاتړڅخه برخمن شو. ځیني په جمهوري دولت کې د پرچم د فرکسیون شتون ته لدې کړکۍ ګوري چې ګواکې داودخان د کیڼ لاسو او مترقي خوځښتونو سره خواخوږي درلودله. خو واقعیت دا دی چې هغه نه یوازې د هغوی سره خواخوږي نه درلودله بلکې په ډېرو مواردو کې یې د هغوی د ودې او غښتلتیا مخنیوی هم کاوه او ځیني یې ترشدید اختناق لاندې راوړل او و یې ځپل چې څرګند ساری یې د میوندوال ډله ده. د (ا، خ، د،ګ) خلقي اړخ د جمهوریت څخه ملاتړاعلان کړ او د محمد داود سره یې د پراخې ملي دموکراتیکې جبهې د جوړولو غږ پورته کړ او د پرچم فرکسیون عملاً د سیاسی مبارزې څخه لاس واخیست او د جمهوري دولت د یوې برخې په توګه راڅرګند شو. چین پلوه خوځښتونه ، اسلامپالې ډلې او سکتاریستان د نوی نظام په وړاندې و دریدل. جمهوري دولت د شوروي اتحاد سره د لانږدې کیدو تګلاره غوره کړه چې پر نوي نظام باندې د لویدیځ د شک سبب وګرزید. پر بله خوا د شوروي د مشر بریژنف له لوري په مسکو کې داودخان ته د لویدیځ د کارپوهانو څخه خلاصون هغه و هڅولو چې له شوروي اتحاد څخه واټن ونیسي . د کودتا د بري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په دولتي دستګاه کې د پرله پسې ځنډنو څخه فرصت غوښتونکو ، غوړه مالانو او پرچميانو ګټه پورته کړله چې پردولتي دستګاه واکمن شي او د غلام حيدر رسولي اوعبدالقدير نورستاني په شان کمزورې غوړه مالې ځيرې د رژيم هرکاره او نور په هيڅ واوړي. جمهوري نظام خپلې ژمنې عملي نکړې د ځمکو اصلاحات په مترقي ماليه واوښتل ، فساد او اقتصادي بحران خپل اوج ته ورسيدل او د مسخره لويې جرګې په رابللو او په هغې کې د داسې اساسي قانون تصويب چې د جمهوري غوښتونکو ټولې هيلې يې په خاورو واړولې او پدې ډول رژيم د سمونپالو ملاتړ له لاسه ورکړ. داودخان لويديځ پلوه هېوادونو ته سفرونه وکړل او هغوی هم افغانستان ته د زياتو مرستو ژمنې وکړې چې دا کار د مسکو د انديښنو لامل شو. د لويديځ او د هغه د سيمه ئيزو اسلامي متحدينو د مرستو ژمنې ډېرې وې خو مرستې يې محسوسې نه وې. داسې ښکارېدل چې واشنګټن د رژيم نسکوريدل غوښتل او مسکو پرې شکمن وو. البته هر يوه پدې اړه خپلې موخې او ځانګړي محاسبات لرل. داودخان د خپلو تيرو کړنو او تګلارو او همدارنګه د جمهوري نظام پرمهال د موسمي بدليدونکو تګلارو له امله د دواړو سيالو زبرځواکونو د شک لاندې وو. ولسمشر د پخوا څخه د لويديځ تر پوښتنې لاندې راغلی وو اوهغه يې سور شهزاده بللو او ختيځ ته بيا د رژيم نوي تګلارې او مانورې د انديښنې او پوښتنې وړ ګرزيدلې وې. پداسې يوه وضعيت کې چې د جمهوري رژيم سقوط حتمي وو دا پوښتنه رازيږيدله چې د رژيم بديل به کيڼ لاسي وي يا ښي لاسي ؟ ځکه منځلارو او ملي ځواکونو دا وس نه درلود چې واک ترلاسه کړي. خو د وضعيت څخه داسې بريښيدل چې چانس د دموکراتيک خلق سره دی ځکه چې قوي شوی وو ،په دولتي دستګاه کې يې د سترګو وړ نفوذ درلود او په پوځ کې يې هم ژورې ريښې ځغلولې وې. د (ا، خ، د،ګ) ځينوغړو د سرطان په کودتا کې د ګډون له امله د واک د نيولو اړينه تجربه ترلاسه کړې وه او اسلامي غورځنګ ځپل شوی وو. پداسې يوه حالت کې چې رژيم سخته تبه لرله او پايښت يې له ګواښ سره مخامخ وو نو پدې لټه کې شو چې احتمالی ځای ناستی له ډګره وباسي نوهماغه دي چې په خلک دموکراتيک ګوند باندې بريد کوي او مشران يې نيسي. دا چې داودخان په خپله خوښه دا کار وکړ يا د خپلو ښي لاسو همکارانو په فشار او يا د بهرنيانو په اشاره، خو داسې بريښي چې د امريکا او د هغو د سيمه ييزو سپوژمکيو فشار داودخان هڅولی دی چې د (ا ، خ ، د ، ګ) باندې بريد وکړي . پدې هکله آسترلياېي ژورنالست او ليکوال جان پلېچر ليکي : « په ۱۹۹۸ کې بريژنسکي ومنله چې واشنګټن په افغانستان کې د خپل نقش په اړه درواغ ويلي وو. د هغه له وينا سره سم ، د رسمي تاريخ له مخې مجاهدينو ته د سي آی اې مرسته په ۱۹۸۰ کې ، يعني پر افغانستان د شوروي يرغل نه وروسته پيل شوه... خو واقعيت چې تر اوسه پټ ساتل کېده، په بشپړه توګه بل څه وو. د ۱۹۷۵ کال د اګست په مياشت کې له کابل څخه د امريکا سفارت خبر ورکړ چې د متحده ايالاتو لوړې ګټې به د خلق دموکراتيک ګوند په له پښو ِغورزولو کې وي.»

)The new rulers of the world, John Pilger, P 150 (

د ايران له سفر څخه هېواد ته په راستنېدو سره په هرات کې د داود خان دا وينا چې د صادراتي ايديولوژيو په وړاندې به ګامونه اوچت کړي ښيي چې ايراني چارواکو هغه قانع کړی وو چې د خلک دموکراتيک ګوند کمپله ورټوله کړي. تردې چې د جمهوريت په وروستيو کې د ساواک(د ايران ځارګرې اداري) کارکوونکو د کورنيو چارو د وزارت د استخباراتو سره ګډ کار هم کاوه.دې مسالې ته مو په تېر ځپرکي چې ايران خپلې مرستې پدې شرط کولې چې د (ا، خ ، د ، ګ) وځپي ګوته نيولې وه. لدې څخه ښکاري چې داودخان د امريکا ارادې ته سرټيت کړ، په ګوند يې بريد وکړ او خلقيانو د خپل پايښت په موخه وسلوال غبرګون وښود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د ثور انقلاب په بري تم شو.پدې هکله کاکړ ليکي :« کله چې حکومت تره کی او ځيني نور رهبران بندي کړه نو د ګوند لپاره سياست د مرګ او ژوند سوال شوی وو. پدې ډول يا غوڅ عمل کول يا کور ته د راغلي اجل منل و.»۱۳۶ / ۳۱ خلقيانو د يحيی د کورنی او په هغو کې د داودخان له مخيني او د جمهوري دولت له پنځه کلني واکمنۍ څخه د عبرت درس اخيستی وو چې څوک دې کورنۍ جيلونو ته اچولي او يا يې ترشک لاندې راغلي دي ښه ورخ يې نه ده ليدلې ، ځيل شوي او يا وژل شوي دي او حتی د کورنيو د غړو ژوند يې هم د مرګ او زندان له ګواښونو سره مخامخ وو. د رژيم له لوري د (ا، خ، د،ګ) د مشرانو د نيوني په اړه د دولتی رسنيو له ژبې او له دې امله د جشنونو جوړونه خلقيانو ته دا څرګند پيغام درلود چې نور يې د ژوند چانس نشته هماغه دي ، په پوځي پاڅون لاس پورې کوي چې البته مرګ او ژوبله يې له ځانه سره لرله. د نړۍ په ګوټ ګوټ کې هر انقلاب ، هر پاڅون که کارګرو کړی ، بزګرو يا پوځيانو د ځانه سره مرګ او ژوبله او ورانی لرلې. نړيوال انقلابونه او ولسي پاڅونونه ښيي ترڅو چې پوځيان نه دي ورسره يوځای شوي برخليک يې ناڅرګند او حتی له ناکامۍ سره مخامخ وو. د فرانسې په ستر انقلاب کې د پاڅونوالو سره تر هغه پورې چې د باستيل توپخانه مل شوې نه وه انقلابيونو کوم کار ونشوای کړای. د اکتوبر په سوسيالستی انقلاب کې هم که له لومړۍ نړيوالې جګړې څخه راستانه شوي روسي پوځيان او د «اوروړا» بيړۍ د انقلابيونو سره مل نه وای برخليک يې څرګند نه وو. د انقلاب په اړه بايد وويل شي چې په شلمه پيړۍ کې د آسيا ، لاتيني امريکا او افريقا په هېوادونو کې چې سياستوالو د پوځي کودتاوو او پاڅونونو له لارې واک ترلاسه کړی دی بلا استثنی ټولو د انقلاب خبره کړې ده. په انقلاب کې اصلي خبره په پوځي عمل او يا د واک په ترلاسه کولو کې نه بلکې پدې کې ده چې دا عمل د څه لپاره او د کومو موخو په خاطر ترسره کيږي. که دا عمل د ولسونو د سوکالی ، د هيواد د پرمختګ او آبادۍ ، په ټولنه کې د بنستيزو سمونو د راوړلو او د ټولنيز عدالت د ټينګښت په موخه شوی وي او پدې لاره کې عملي ګامونه اوچت شي د ستايني او ملاتړ وړ يو عمل دی او دا د انقلاب معنی ورکوي. پاڅونونه که کارګرو کړي وي ، بزګرو يا پوځيانو د انقلاب بشپړه معنی نه ورکوي بلکې انقلاب هغه وخت عملي جامه اغوندي چې دا بدلون د وخت په تيريدو سره د خوارو او محکومو ولسونو په ګټه ، د هيواد د پرمختګ او د ټولنيز عدالت د ټينګښت په لور ګامونه اوچت کړي.

د۱۹۷۸ کال د اپريل پوځي پاڅون (انقلاب) داسې يوه پېښه وه چې د يحيی کورنی چې ټول حقونه، امتيازونه او هر ډول آزادۍ يې لرلې او نورو يوازې مکلفيتونه اقتدار ته د پای ټکی کېښود او د ټيټو او خوارو طبقو استازي واک تر لاسه کړ دا پخپله په ټولنه کې يو بنستيز اوښتون يا سياسي انقلاب وو. د پاڅون وروسته د خلقي واکمنۍ له لوري د بنسټيزو بدلونو پيل ښودل چې د ټولنې په ټولو ډګرونو کې انقلاب عملی جامه اغوندي. خو د دې ګوند په مشرتابه کې داسې کسانو هم شتون درلود چې د ګوند داعيې ته ژمن نه وو بلکې لکه د سلطنتي کورنۍ په څېر يې خپلې کورنۍ ته حقونه، امتيازونه او آزادۍ او نورو ته يوازې مکلفيتونه غوښتل . ښه بېلګه يې امين او لايق دي. دواړو د وسلوال پاڅون وروسته بيله ځنډه خپل زامن عبدالرحمن او غرزی چې د پولتخنيک د انستيتوټ د لومړي کال محصلين وو د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو پوهنځي ته تبديل کړل چې په راتلونکي کې سياسي رهبران شي او يا کارمل او امين واک ته په رسېدو سره خپل خپلوان لکه د يحيی د کورنی په څېر په لوړو څوکيو وګومارل. پدې اړه د لايق د بلې کارنامې يادونه هم د پام وړ ده. لايق ته تره کي دنده وسپارله چې په کيوبا کې د ځوانانو نړيوال فېستيوال ته د ځوانانو د سازمان د ملکي برخې څخه ځوانان غوره کړي. هغه د ګوند د مشرانو بچيان او خپلوان لکه عبدالرحمن امين ، ګلالۍ امين، ملالی تره کي، غرزی لايق ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرنی شفیعي، خوشحال د پنجشیري زوی، سلیم د شاولی زوی، عبدالرحیم میثاق او نور یعني د ګوندي مشرانو بچیان او خپلوان غوره کړل. دې ډول کړنو په ګوند باندې د خلکو باور ته سخت زیان ورسولو.

نوې واکمنۍ بیله ځنډه د خلکو په ګټه ، د هیواد د آبادۍ او پرمختګ په موخه یو لړ ګړندي سمونونه پیل کړل چې د یوه رښتیني انقلاب زیری یې ورکاوه . البته د ګوند د بې تجربګۍ او تیروتنو او په ګوند کې د واک د مدعیانو له لوري د دولتي چارو د سبوتاژ او وژنو سربیره د نوې واکمنۍ د مخالفانو او لویدیځوالو او د هغه د سیمه ییزو متحدینو لاسوهنې او د جګړو د اورونو د بلولو او خاصتآ د خلقي حکومت په وړاندې د شوروي اتحاد خاینانه دریځ او د شوروي اشغال پایله دا شوله چې انقلاب ماتې وخوري او پرهیواد بنسټپال مذهبي ځواکونه واکمن شي. د۱۹۷۳ کال د جولای د اوولسمې او د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتمې سیاسي اوښتونه د توپیرونو او تیروتنو سره سره یو بل ته ورته والی درلود چې هغه د یوه ټولنیز انقلاب په لوري خوځیدل وو. دې دواړو انقلابي خوځښتونو د اماني غورځنګ وروسته د یوه پرمختللي افغانستان زیری ورکاوه. له بده مرغه دا درې واړه مترقي غورځنګونه ګډ برخلیک هم لري چې هغه د هغوی ماتې ده او د دې ماتې عاملین هغه ځواکونه وو کوم چې د سپیڅلي جهاد او د شریعت د ټینګښت جنډې یې جګې کړې وې او د نړیوال پانګوال شیطاني مرکز او د هغه د سیمه ییزو چوکره ګانو ملاتړ یې درلود.همدې ځواکونو اماني غورځنګ را نسکور کړ، همدې ځواکونو د هیواد لومړی جمهوریت له انقلابي سمونونو را وګرځاوه او د هغه قبر یې وکیندلو او همدارنګه یې د ثور انقلاب هم زندۍ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولتي نظام د جوړښت جنجالي بهیر

د ثور د پوځي پاڅون وروسته د ګوند د مشرتابه په وړاندې د نوي نظام د څرنګوالي او د واکمنۍ جوړښت مطرح وو. د اپریل په اووه ویشتمه کله چې ګوندي مشران له توقیف خاني څخه راډیو ته راولیږدول شول او ډګروال عبدالقادرپه پلازمیینه کې دولت ته د وفادارو ځواکونو د ټکولو په موخه د جنګي الوتکو د سوق او اداري چارې پرمخ وړلې ، د پاڅون برخلیک څرګند نه وو او تر ډېره بریده د پاڅون برخلیک په هوایي قواوو پورې تړلی وو د عبدالقادر وړاندیز دا وو چې د پاڅون د بري وروسته « د ا، خ، د،ګ باید خپل لاربښوونکی رول په پټه ترسره کړي او پوځي شورا ظاهرآ انقلابي دندې پرمخ بوزي. »۲ / ۱۰۰ هغه مهال د پوځي شورا غړي امین ، قادر او وطنجار وو. البته چې د نوموړي د دې وړاندیز په وړاندې د تره کي غبرګون منفي وو. د پاڅون په لومړیو ورځو کې « عبدالقادر د ګوند د مشرتابه سره دا سې چلند کاوه لکه چې هغوی یې عسکر وي . هر وخت به چې راتللو د مجلس په سر کې کیناستلو او ډېرې خبرې یې کولې او داسې یې ښودل چې دی لاربښود دی او په هرڅه پوهېږي...، خو محمداسلم وطنجارد احترام ډک چلند کاوه ، ډېرې لږ خبرې یې کولې...، د بېلګې په توګه د انقلاب په دریمه ورځ د ۱۳۵۷ لمریز د غویي په نهمه کله چې ټول د غرمې د ډوډۍ لپاره راټول شول، عبدالقادر د مجلس په سر کې کېناست ، په مغرورانه ډول او په سپکه یې د مرکزي کمېټې په پټه خبرې وکړې او له خبرو یې ښکارېدل چې ستاسو ناجیان موږ(پوځیان) یو، موږ یو چې اتلولي مو کړې ده او تاسو باید وپوهېږئ او ډېرې غوښتنې ونلرئ...»۷۹ / ۲۲۸ ـ ۲۲۹ ددې څخه ښکاري چې عبدالقادر غوښتل د دولت او ټولنې اداره د ده په مشرۍ پوځیان پرمخ بوزي. کله چې د اپریل په اته ویشتمه(غویي اتمه) داودخان و وژل شو او د ولایتونو اوعسکري جزوتامونو څخه پوځي شورا ته د ملاتړ او وفادارۍ تلګرامونه را ورسېدل د اپریل په نه ویشتمه (غویي نهمه) د دفاع په وزارت کې غونډه را وبلل شوه چې د ګوند د مرکزي کمیټې د اصلي او علی البدل غړو سربېره د پوځي پاڅون د ځمکنیو او هوايي ځواکونو قوماندانانو(وطنجار او عبدالقادر) هم پکې ګډون درلود. د غونډې د رابللو موخه د راتلونکي نظام د جوړښت د څرنګوالي مسآله وه چې عبدالقادر بیا خپله د لومړۍ ورځې خبره تکرار کړله. تره کي چې معمولآ په غونډو کې په پښتو ژبه خبرې کولې د عبدالقادر د وړاندیز په وړاندې په دري ژبه ویلي وو: « د ثور پاڅون د هیواد د خلکو د اوږدې مبارزې او په تیره د ا،خ، د،ګ د خوارلس کلن سیاسي ژوند د آګاهانه مبارزې پایله ده. همدا ګوند وو چې خلک او په هغو کې یې وطنپال افسران په سختو او مختنقو شرایطو کې متشکل او متحد کړل. همدا ګوند وو چې پوځي سازمانونه یې د سازماني او سیاسي پلوه د وسلوال پاڅون او د دولت د نسکورولو لپاره چمتو کړل. وسلوال پوځ او د ګوند پوځي سازمان یوازې خپله ساده انقلابي دنده ترسره کړې ده. وروسته لدې به هم دا ګوند د پوځ،غورځنګ، ټولنې او دولت د لاربښوونې دنده په غاړه ولري. »۲ / ۱۰۱ د عبدالقادر له لوري د دوهم ځل وړاندیز په وړاندې په دري ژبه د تره کي غبرګون دا معنی لرله چې ګواکې هغه په پښتو نه پوهېږي او غواړي هغه په دري ژبه وپوهوي. « د هغه (تره کي) خبرې د مرکزي کمېټې د ټولو غړو لخوا تایید شوې او ټول منتظر وو چې د پوځیانو استازي څه وايي . محمداسلم وطنجار بېله ځنده د نورمحمدتره کي له خبرو سره همغږي وښودله او عبدالقادر د څو شیبو سکوت وروسته وویل چې وطنجار همغږی دی زه هم مخالفت نلرم.» ۷۹/ ۲۲۹ وطنجار په خپلو خبرو کې دا هم ویلي وو:« موږ د خپل ګوند سپاهیان وو او یو. یوازې ګوند او مشرتابه یې کولی شي چې غورځنګ، ټولنه ، انقلاب او دولت او په هغو کې پوځ رهبري کړي.» ۲/ ۱۰۲ د وطنجاردې خبرې د نوي نظام د جوړښت او د هغې د لاربښوونې د څرنګوالي مسآلې ته د پای ټکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کینود چې ګوند به دولت او ټولنه رهبري کوي. وروسته لدې په غونډه کې د لوړ دولتي ارګان په توګه د انقلابي شورا د جوړیدو پریکړه وشوه چې د مرکزي کمیټې اصلي او علی البدل غړي او اتلس تنه پوځیان به یې غړي وي کوم چې د امین په اند د ثور د اوومې نیټې په پاڅون کې ښه ځلیدلي وو. همدا رنګه نوي نظام د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت په نامه ومنل شو . د انقلابي شورا په غونډه کې تره کی د دې شورا د رئیس او کارمل یې د مرستیال په توګه وټاکل شول.د انقلابي شورا په جوړیدو سره واک د پوځي شورا څخه انقلابي شورا ته ولیږدیده. ویل کېدل چې کارمل عبدالقادر لمسولی وو چې واک ګوند ته ونه سپاري او په خپله کارمل بیا ویل چې ده عبدالقادر قانع کړ چې واک ګوند ته ولیږدوي.

هیره دې نه وي چې د انقلابي شورا پوځي غړي د ګوند د خلقي اړخ سره سازماني تړاو درلود دا ځکه چې د پاڅون برخه وال خلقیان وو او یوازې دوو پرچمیانو پکې برخه اخیستې وه . د غویي په لسمه سیاسي بورو د حکومت د جوړولو په موخه غونډه وکړه . دا غونډه په جنجالو واوښته . جنجال لدې پیل شو چې د کابینې ترکیب د امین له لوري د ګوند مشرتابه ته وړاندې شو او کارمل ویلي وو چې « امین صاحب کابینه جوړه کړې او غواړي پر موږ یې و مني. امین وخندل او په خندا یې وویل: امین نه ده جوړه کړې، هغو کسانو جوړه کړې ده چې رهبري یې له زندانه را وایستله، د داود رژیم یې نسکور کړی دی او پر ځای یې خلقي رژیم کېنولی دی. کارمل په غوسې سره وویل د داود رژیم ګوند نسکور کړ ، لدې کبله باید کابینه هم ګوند جوړه کړي.» ۷۹/ ۲۳۷ کارمل د کابینې لست ته په کتو سره چې خلقیان پکې زیات وو اعتراض درلود او خپلو پرچمي ملګرو ته د مساوي برخې غوښتنه کوله. همدارنګه هغه غوښتل چې د بهرنیو او کورنیوچارو او مطبوعاتو وزارتونه پرچمیانو ته ورکړل شي. د پنجشیري په وینا« د حاکمه قدرت د کلیدي مقامونو د ترلاسه کولو لپاره هلې ځلې، سیاسي مانورې او قدرت ښودنه پیل شوله حفیظ الله امین د ثور پاڅون او د واک تر لاسه کول د خلق د سازمان د پخواني اړخ د افسرانو د وسلوال پاڅون مستقیمه پایله ګڼله. لدې امله د قدرت په کلیدي دولتي څوکیو د پرچمیانو د وتلو ګوندیانو ګومارلو سره مخالفت ښود.» ۲ / ۱۰۲ خلقي اړخ د هغه مهال نازکو شرایطو او یا ښایي د مسکو فشار ته په کتو سره د کارمل ارادې ته غاړه ایښې وي او پرچمیانو ته یې په حکومت کې غوښتنه برخه ورکړله اوپدې ډول د خلق او پرچم د ائتلافي حکومت بنسټ د بې باورۍ په چاپیریال کې کینودل شو.د وزارتونو پدې ډول وېش سره د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند انقلابي مشرانو د خپل ګوند د کړنلارې چې ملي دموکراتیکې جبهه جوړه کړي له پامه وغورزوله او مشران یې پدې کې وو چې وزارت خانې په خپلو کې سره وویشي او په ویش هم نه جوړیدل. البته هغه مهال سمدلاسه د ملي دموکراتیکې جبهې جوړول ناشوني وو خو کولی یې شول نوې کابینه سرپرسته اعلان کړي او نورو سیاسي ډلو ، ناپیيلو سیاستوالو او تکنوکراتانو ته یې بلنه ورکړې وای چې د نوي نظام سره همکاري وکړي او د سرپرستو وزیرانو پرځای د افغانستان د دموکراتیک جمهوري حکومت برخه وګرزي. د افغانستان د کارګرې طبقې او ټولو زیارکښو مخکښ ګوند مشرتابه د انقلاب له مقولو څخه یوازې دا مقوله چې په انقلاب کې اساسي مسئله د واک مسئله ده په پام کې نیولې وه او پدې کې وو چې واک انحصار کړي. د ګوند په ځینو مشرانو کې د واک لیوالتیا دومره پیاوړې وه چې ځانته یې نوې وزارتخانې جوړې کړې ځکه د وزارتونو شوقیان ډیراو وزارتونه لږ وو. د بیلګې په توګه انقلابي شاعرانو« بارق شفیعي او سلیمان لایق دواړو د اطلاعاتو او کلتور له وزارت سره علاقه درلوده ځکه له دغه وزارت سره یې سروکار درلود او دواړه شاعران او لیکوالان وو خو وزارت یو و، پردغه خبره د دوی ترمنځ څه خبره هم راپور ته شوه په پای کې ملګرو پریکړه وکړه چې دغه وزارت پر دوو برخو وویشل شي چې د اطلاعاتو وزارت د بارق او د رادیو تلویزیون وزارت مشري دې لایق ته وسپارل شي په دغه خبره ټول راضي شول. د ډاکتر اناهیتا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتبزاد لپاره هم د يوه وزارت د پيدا کېدو مسئله طرحه وه ځکه هغه د سياسي بوروغړې نه وه خو په پرچمي اړخ کې د لوړ اعتبار لرونکې وه د دې لپاره يو بل وزارت جوړ کړل شو چې نوم يې د اجتماعي چارو وزارت يا وزارت اموراجتماعي کښيښودل شو.»۴۰ / ۳۶۷- ۳۶۸ يوه ورځ وروسته د غويي په لسمه د انقلابي شورا غونډه را وبلل شوله او د سياسي بورو له خوا تصويب شوی لاندې حکومت غونډې ته وړاندې شو او هغه يې تاييد کړ:

الف – د خلق اړخ

١. نورمحمدتره کی صدراعظم
٢. حفيظ اله امين د بهرنيوچارو وزيراو د صدارت مرستيال
٣. محمد اسلم وطنجار د مخابراتو وزير او د صدارت مرستيال
۴. عبدالقادر د دفاع وزير
۵. غلام دستګيرپنجشيری د ښوني او روزني وزير
۶. صالح محمدزيری د کرني وزير
٧. شاه ولی د عامي روغتيا وزير
٨. عبدالکريم ميثاق د ماليې وزير
٩. سيدعبدالحکيم شرعی جوزجانی د عدليې وزيراو لوی څارنوال
١٠. محمداسمعيل دانش د کانواو صنايعو وزير
١١. محمدمنصور هاشمی د اوبو او بريښنا وزير
١٢. محمود سوما د لوړو زده کړو وزير

ب – د پرچم اړخ

١. ببرک کارمل د صدراعظم مرستيال
٢. نوراحمدنور د کورنيوچارو وزير
٣. سلطانعلی کشتمند د پلان وزير
۴. سليمان لايق د راډيواو تلويزيون وزير
۵. بارق شفيعی د اطلاعاتواو کلتور وزير
۶. عبدالقدوس غوربندي د سوداګرۍ وزير
٧. اناهيتا راتبزاد د ټولنيزوچارو وزيره
٨. محمدرفيع د ټولګټو(فوايد عامې) وزير
٩. نظام الدين تهذيب د سرحداتو وزير

امين ته د صدراعظم د مرستيال په توګه د امنيتي چارو او کارمل ته د اقتصادي چارو د لارښووني مسؤليتونه ورکړل شول. د حکومت د جوړېدو دا ډول جنجالي بهير ښيي چې د (ا، خ، د،ګ) دواړو اړخونو هڅه کوله چې مهم کليدي وزارتونه خپل کړي. د حکومت له جوړولو څو ورځې وروسته د ګوند سياسي بيرو د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي دندو اساسي کرښې چې د دولت د کړنلارې حيثيت يې درلود تصويب کړلې او په انقلابي شورا کې پرېکړه وشوه چې هغه د انقلابي شورا د رئيس تره کي له لوري د راديو ټلويزيون څخه ولوستل شي او دري متن يې د يوه تکړه ويناند له خوا قرائت شي.« په دې اړه بيا ببرک کارمل د ژورناليزم د ټولو اساساتو خلاف د راډيو افغانستان څخه د انقلابي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دندو د اساسی کربنو د لوستلو د ویاندۍ داوطلب شو. که څه هم سیاسي بیرو د کارمل دا ادعا د ا، خ، د ، ګ د مخکنیو فرکسیونو د یووالي خلاف وګڼله. خو ببرک کارمل د خپل دریځ څخه یو ملي متر شا تګ ونکړ. او بالاخره د انقلابي دندو د اساسی کربنو دری متن د۱۳۵۷ کار د غویي د نولسمې په شپه د پښتو د متن وروسته د ببرک کارمل له لوري قرائت شو. پدې ډول د ګوند غړي او کدرونه او د هیواد خلک د ا، خ، د، ګ د دواړو مخکنیو اړخونو په یووالي نورهم بدګومانه شول. »۲ / ۱۰۷ د کارمل دې ډول دریځ ګوندي کدرونو ته پوښتنې پیدا کړې او په خصوصي ډول یې د ګوندي مشرانو څخه د مسئلې روښانول غوښتل لایق یوه ته ویلې وو:« ما له هغه (کارمل) نه هیله وکړه چې زما خبره واوري د هغې د دري متن لوستل د ده شخصیت ته زیان رسوي خپل ځان د یوه ویاند تر کچې مه ټیټوه لاکن و یې نه منل. »۸۰ / ۷۰ د ثور له پاځون مخکې د ګوند په لاربښوونکي ارګان (مرکزي کمیټه) کې پوځیان نه ترسترګو کیدل. د پاځون وروسته د غبرګولي د میاشتې په څوارلسمه په سیاسي بېرو کې پدې مساله بحث وشو. که څه هم امین د سیاسی بېرو غړی نه وو خو د پاځون وروسته هغه دا امکانات ترلاسه کړي وو چې په ټولو ګوندي پرېکړو کې وروستی خبره وکړي. د سیاسي بېرو په غونډه کې امین برخه لرله او د سیاسي دفتر غړیتوب ته را پورته کړل شو. خو کارمل پدې دلیل چې پوځیان اړینه سیاسي پوهه نلري مخالفت وښود. « نور محمد تره کي د مجلس له غړو وغوښتل چې په مرکزي کمېټه کې د پوځیانو دغړیتوب په هکله نظر ورکړي.لومړی یې د کارمل له ملګرو(پرچمیانو) پیل وکړ. لومړی محمدحسن بارق شفیعي د پوځیانو د اتلولۍ وویل ...، د هغه وروسته سلیمان لایق څو تاییدي خبرې وکړې...،د خلقیانو اړخ ټول د کارمل د څرګندونوخلاف مرکزي کمېټې ته د پوځیانو د راتګ ملاتړي وو...،کله چې کارمل په سیاسي بېرو کې دا وضعیت ولید، په نهیلۍ سره یې ټولو ته وکتل ...، په غوسه شواو خپل مخ یې بارق شفیعي او سلیمان لایق ته را وګرزاوه او بدې خبرې یې ورته وکړلې. پدې وخت کې تره کي خپل ښی لاس د هغه په اوږه کېښود و یې ویل : دا خبرې د څه لپاره ، موږ ملګري یو، اوس نه څوک پرچمی دی او نه بل څوک ، موږ ټول د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند غړي یو، پوځي ملګري هم د ګوند غړي دي ...،وروسته تره کي وویل اوس رای ګیري کوو او کارمل سمدلاسه وویل رای ګیری ته اړتیا نشته خبرې او رایې معلومې شوې. یوه هیله مو له ستاسې څخه داده چې پوځي ملګرو ته وویل شي چې د رایو په اتفاق ومنل شول. بله هیله مې داده د پوځي ملګرو نه چې د مرکزي کمېټې غړي کیږي محمدرفیع هم و نیسئ چې هغه هم ومنل شو.» د شرعي جوزجاني د وینا له مخې« د پرچم د اړخ عبدالقدوس غوربندي، بارق شفیعي او سلیمان لایق په شمول د خلق د اړخ د مرکزي کمیټې ټولو غړو دا وړاندیز تایید کړ. خو ببرک کارمل، کشتمند ، نوراحمد نور او اناهیتا راتبزاد ددې وړاندیز په وړاندې ودرېدل، دا یې د ګوند د سازماني اصولواو د ګوند د طبیعي ودې خلاف ګڼل او ویل یې چې دا ملګري په افتخاري مدالونو، لقبونو او د رتبو په ترفیعاتو ونازول شي نه دا چې د ګوند رهبری ته را پورته شي،ځکه د ګوند د کمزورۍ سبب کیږي.» ۱۳۴ د پنجشیري په وینا ددې غونډې وروسته « د۱۳۵۷ کال د جوزا په څوارلسمه د پرچم د فرکسیون پټ فعالیتونه پیل شول. »۲ / ۱۰۹

د کارمل له لوري د پوځیانو د سیاسي پوهې د کمزورۍ څخه موخه دا وه چې د پاځون اتلان د ګوند د خلقي اړخ سره سازماني تړاو درلود، ده نه غوښتل چې په مرکزي کمیټه کې خلقیان په اکثریت واوړي لدې امله یې د پوځیانود سیاسي پوهې مسئله طرحه کړې ده. که په ربښتیا سره کارمل د ګوند لاربښوونکي ارګان (مرکزي کمیټې) ته د زړه سوي له کړکې کتل نو بیا یې ولې د شوروي د اشغال وروسته چې کارمل د ګوند او دولت د مشر په توګه نصب شو څو تنه پوځیان نه دا چې مرکزي کمیټې ته بلکې سیاسي بیرو ته هم راپور ته کړل. که چیرې د ثور د اوومې نیټې د پاځون په لومړیو ورځو کې چې د ګوند د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پايښت او مرګ او د پاڅون کوونکو پوځيانو د ژوند سوال طرحه وو او د وسلوال پاڅون پرمهال او وروسته د کارمل دريځ يا په بله خبره مخالفتونو او جنجالونو ته ځير شو ليدل کيږي چې نوموړي نه يوازې د پخوا په شان په فرکسيوني ناروغيو اخته وو بلکې غوښتل يې چارې سبوتاژاو نوې واکمنۍ ته چې کابو نيمايي برخه يې د ده ډلې ته ورکړل شوې وه ستونزې جوړولې. لامل يې دا کيداى شي چې ببرک کارمل پکې دوهمه ځيره وه او دا يې نشواى زغملاى چې د واکمنۍ په مشرتابه کې بل څوک ووينې. داسې بريښي چې دده د دا ډول دريځ څخه مسکو هم ملاتړ کاوه ځکه چې د پاڅون يوه ورځ وروسته تره کې « د ثور په اتمه صالح محمد پيروز سفارت ته استوي او د سفيرله خوا هدايت ورکول کيږي چې سبا ته ورشي. سبا د ليدني په وخت کې سفيرد ببرک کارمل د صحت پوښتنه کوي. همدا راز تره کي ګل محمد نورزى هم ورليږي سفيرد دې پرځاى چې د تره کي سره وګوري پرچميانو ته په دولت کې د نيمايي څوکيوغوښتنه کوي او په پاى کې د اندروپوف مرستيال ګريچکوف کابل ته راغی او په تره کي يې ومنل چې په دولت کې نيمايي څوکۍ پرچميانو ته ورکړي. »۶۰ / ۹۶ پورتنۍ خبره امريکايي ليکوال سليک اس هاريسون هم تائيدوي او ليکي :« کريچکوف د خلق او پرچم د دواړو اړخونو په مساوي استازو ټينګار درلود.»۴۷ / ۳۲ کله چې مسکو ډاډ ترلاسه کړ چې په حکومت کې به پرچميانو ته اړينه برخه ورکول کيږي شوروي سفير پوزانوف د ثور په لسمه د تره کي سره ګوري او نوى رژيم په رسميت پيژني. د نوي نظام د جوړښت جنجالي بهير او د۱۳۵۷ کال د غويي او غبرګولي د مياشتو د ګوندي مشرانو نانډرۍ چې د پاڅون پرمهال تويي شوې ويني لا وچې شوې نه وې ښيي چې په ګوند او حکومت کې د خلق او پرچم په نامه دوو مخالفو دريځونو او دوو سيالو دښمنو ډلو شتون درلود.

د انقلاب په وړاندې غبرګونونه

دا ارزښتمنه خبره چې کله جګړه پيل شي لومړۍ قرباني يې رښتيا ده د ثور د وسلوال پاڅون پر مهال د مرګ او ژوبلې په اړه په بشپړ ډول سرخوري. نوې واکمنۍ ټولټال تلفات ۷۰ تنه اعلان کړل او د ا، خ، د،ګ مخالفان تلفات زيات ګڼي او په هغو کې د ايران د شاهنشاهي دولت د اطلاعاتو ورځپاڼه تلفات ۲۰۰۰ تنه ښيي . لويس دوپري امريکايي ليکوال « معتقد دی چې د دريو زرو څخه زياتو کسانو په جګړه کې برخه نه لرله . »۴۷ / ۲۸ لکه څرنګه چې د جمهوري ګارد منسوبين زر تنه ، پاڅونوال دری سوه تنه وو او د ارګ د دفاع لپاره د اوومي فرقې راغلی ځواک چې يو غونډ وو دا ټول شاوخوا دوه نيم زره تنه کيږي لدې امله د لويس دوپري ادعا سمه ده . دا بيا ښيي چې د۲۰۰۰ تنو تلفات د مبالغې پرته بل څه نه دي . سره لدې چې د نظام په اوښتون کې وينې تويې شوې ، د ولسمشرپه شمول د هغه د کورنۍ اوولس تنه غړي و وژل شول خو خلکو او په تيره د کابل اوسيدونکو د انقلاب څخه تود هرکلی وکړ او په ښار کې يې په ولاړو ټانکونو او زرهپوښونو د ګلانو ګيډۍ ايښودلې او هره ورځ خلک صدارت او وزيرانو ته د مبارکۍ ويلو لپاره ورتلل . دې وضعيت اداري چارو ته خنډونه او ستونزې جوړولې لدې کبله واکمني پدې اړه يوه اعلاميه خپره کړله له خلکو يې د مننې په ښودلو سره غوښتي وو چې « وروسته لدې د حکومت غړو ته د مبارکۍ او نيکو احساساتو د څرګندولو ډډه وکړي او هغوی ته وخت ورکړي چې خلکو او هيواد ته خدمت ، رسمي کارونو او ورځنيو دولتي چارو ته ورسيږي. » ۷۹ / ۲۴۳ د نوې واکمنۍ څخه د ولس دې تاوده هرکلي دوه لاملونه لرل. يو دا چې له بده مرغه د افغانستان سياسي تاريخ د زورزياتۍ او خشونت يوه خونړۍ ټوليزه ده. د دې هيواد د تاريخ په اوږدو کې ډيرلږ ليدل شوي چې واکمنيو په سوله ئيز ډول بدلون موندلی وي او څوک په خپله خوښه له واک څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرشوي وي. لدې امله ولس ته د واکمنيو دا ډول خونړۍ اوښتني يو معمولي دود بريښيده او د نوې واکمنۍ څخه يې ملاتړ وکړ. بل دا چې داودخان د چنګاښ د انقلاب د برې وروسته په ورکړل شوو خپلو ژمنو کې په بشپړډول پاتې راغی، د خلکو د بيوزلۍ او وزګارۍ او په دولتي ادارو کې د فساد کچه را ونه لوېدله ، د ولس او په تيره روڼ اندو د غوښتنو او هيلو خلاف يې د جمهوريت په نامه خپله فردي واکمني ټينګه کړه. خلکو د يحيی کورنۍ د نيمې پيړۍ واکمنۍ ته په کتو سره چې پر استبداد او عوام غولوني څرخيده خوښ وو چې د دې کورنۍ د واکمنۍ ټغر ټول شو. پرهمدې بنسټ يې د خلقي نظام څخه چې زيارکښ انسان ته د چوپړ په نامه جنده پورته کړې وه د زړه له کومې هرکلی وواېه. د داودخان د واکمنۍ څخه د خلکو د نارضايتی په هکله نيويارک ټايمز د١٩٧٨ کال د مې په نهمه د پاڅون دوولس ورځې وروسته يوه مقاله خپره کړه چې په يوه برخه کې يې راغلي وو: « د ګڼو بهرنيو څارونکو په اند په افغانستان کې د کودتا څخه د افغانانو اکثريت هرکلی وکړ ځکه چې د داود رژيم د خلکوغوښتنو ته په ځواب ويلو کې ناکام پاتې شوی وو.» د داودخان د رژيم د ناکامۍ په اړه مخکې هم بحث شوی وو خو دلته به خلکو ته د خطاب د وينا د غوړو ژمنو يادونه و شي چې هغه پلې نشولې.

- د ځمکو اصلاحات ، د دهقاني کوپراتيفونو او زراعتي تعاوني شرکتونو جوړول،
- بې کوره خلکو ته د کورونو توزيع،
- د کارګرانو د اړتياوو پربنسټ يې د تنخوا تنظيمول (د مساوي کار پربنسټ د مساوی مزد اصل) دا په واقعيت کې د سوسيالستي ټولنې يو اصل وو.
- د کار د مترقي او دموکراتيک قانون جوړول ،
- د کارګرانواو ټولو زيارايستونکو لپاره اجتماعي بيمه،
- د کورونو، مؤسسو اوهټيو د کرايي تثبيتول،
- د ماشومانو(نجونو اوهلکانو) لپاره عمومي ښوونه او روزنه ،
- د مطبوعاتو او دموکراتيکو خپرونو پراختيا ،
- د کوچيانو ميشت او بې ځمکو ته د دولتي ځمکو ويش.

د جمهوريت په پنځه کلنه موده کې د پورتنيو ژمنو څخه يوازې د کار قانون او هغه هم د ثور د وسلوال پاڅون څو ورځې وړاندې جوړ شو . البته د پورتنيو ژمنو پوره کول ستونزمن کار وو او لسيزې وخت يې غوښت او د داسې غوړو ژمنو ورکول د عوامفريبۍ او د خلکو په سترګو کې د خاورو د اچولو پرته بل څه نه وو ځکه چې هيواد اقتصادي سرچينې، شونتياوې ، تخنيکي او مسلکي کدرونه نلرل. خو اصلي خبره دا ده چې پدې اړه د عملي ګامونو د اوچتولو د هڅو کوچنې نښې نښانې ترسترګو نشوې. خلکو د (ا،خ ، د،ګ) واکمنېدو ته د وخت اړتيا او د هيواد د سمسورتيا او آبادۍ لپاره د جمهوري نظام د ښه بديل په توګه کتل او د يحيی د کورنۍ د نسکورېدو له امله د نوې واکمنۍ په وړاندې د مخالفت غږ پور ته نکړ. واک ته په رسېدو سره د خلقي واکمنۍ لومړني ګامونه د بېسوادۍ د له منځه وړلو ، د ښووني او روزني د بهير د ښې سمبالتيا او پدې برخه کې د شته ستونزو او نيمګړتياوو د له منځه وړلو او په تيره د اتمو ټولګيو د زده کوونکو د کانکور لغوه او د مامورنيو او دولتي کارګرانو (اجيرانو) د حقوقو ترمنځ توپير له منځه وړل وو. د واکمنۍ له لومړيو ګامونو د اوچتولو او خاصتآ د ښووني او روزني په برخه کې د خلکو ملاتړ د ملي سوداګرو او شتمنو هيوادوالو له مرستو معلومېږي . يوازې د هيواد ستر پانګوال عبدالمجيد زابلي د هيواد د پولي او مالي بنسټونو بنسټ ايښودونکي څلويښت ميليونه افغانۍ (يو ميليون ډالر) انقلابي دولت ته مرسته ورکړه. نوموړي د رحمن بابا او خوشحالخان ليسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونه هم په زمه واخیستل. خلکو د حکومت له لوري په اشرونو(د خپلي خوښي کارونو) د ښوونځیو، سړکونو ، ټولګټو پروژو په جوړولو کې فعاله برخه اخیستله چې څرګند ساری یې د دریو میاشتو په ترڅ کې په خیرخانه مینه کې د پنځه سوه فامیلیو د پروژې جوړول دي. خو پربله خوا د ثور د وسلوال پاڅون وروسته بیله ځنډه هغو طبقو او کړیو چې د (ا، خ، د،ګ) د کړنلارې په پلې کولو کې ګټې له لاسه ورکولې د نوي نظام خلاف یې نه یوازې تبلیغات پیل کړل بلکې عملا یې د خپلو بهرنیو ملاتړو د ارادې سره سم د نظم او امن په ګډوډولو لاس پورې کړ. د پاڅون شپږ ورځې وروسته د پکتیا د زیروکي په علاقداری کې چې اوس مهال ولسوالي ده ناآرامیو ته لمن ووهل شوه د پوځ په ګاډو او ښوونځي وسلوال برید وشو. د دیورند تېل شوې کرښې ته څیرمه دا ډول ورانکاری د اسلام آباد د لمسونې او مرستې پرته ناشونې وې او د هغو په اصطلاح جهادي ډلو کار وو چې د داود خان په واکمنۍ کې یې په پاکستان کې ځاله جوړه کړې وه. ځینې څیړونکي د خلقي واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه او مقاومتونه د دې حکومت د بېړنیو سمونونو، تیروتنو، د خلکو دودونو او اسلامي ارزښتونو ته په نه درناوي کې خلاصه کوي او هغه ولسي خودجوشه حرکتونه ګڼي. خو کله چې د سیاسي اوښتون په لومړۍ اونۍ کې اوهغه هم د پاکستان سره په پوله کې اړو دوړو او ورانکاریو ته لمن وهل کیږي بیله شکه د نوې واکمنۍ د کړنلارو ، بیړنیو سمونونو او تیروتنو سره هیڅ تړاو نلري. دې مخالفتونو او مقاومتونو سیاسي ریښې لرلې او پورتنۍ څرګندونې یوازې پلمې او په واقعیتونو د پردې اچول او د خلکو تېرایستل دي. البته لدې څخه سترګې نشي پټېدی چې وروسته په سمونونو کې د نوي انقلابي حکومت تېروتنو ،آرمانګرۍ او د واک د مدعیانو د ارادتمندانو لخوا د چارو سبوتاژ خپل منفي اغېز درلود .

د خلقي واکمنۍ او د هغې د پروګرامونو څخه د ولس او په تیره د پلازمېینې د اوسیدونکو ملاتړ د۱۳۵۷ کال د تلې په اووه ویشتمه چې نوی دولتي بیرغ اوچتېده بربنډېږي. ولسونه سره بیرغونه په لاس د سهار د اتو بجو څخه د مازدیګر ترڅلورو بجو پورې د ارګ مخکې ته چې هغه مهال ور ته د خلکو کور ویل کیده د ولولو او خوښیو په څرګندولو سره د دولتي مشرانو ترمخ تېرېدل او ټول ښار سره بنه نیولې وه. « د مراسمو په پای کې د شمالي کوریا سفیر نورمحمدتره کي ته یادونه کړې وه چې د ثور انقلاب ژورې خلقي ریښې لري خو دومره باید زیاته کړم چې څومره مې د پوزانوف او یو شمیر نورو شوروي ګډون کوونکو په څېرو کې ناخوښي لیدله نو هغوی د تاسو انقلاب نشي زغملی او غواړم تاسو ته د شوروي له خوا خطر په ګوته کړم. »۶۰ / ۸۸ هغه مهال د شوروي اتحاد او شمالي کوریا تر منځ اړیکې خړې پړې وې. د شمالي کوریا او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت تر منځ د ډیپلوماتیکو اړیکو له ټینګولو څخه هم مسکو خوښ نه وو. د (ا،خ ، د، ګ) مخالفان اکثرآ د ملي بیرغ تغییرغندي چې ګواکې د دودیز بیرغ پرځای یې سور بیرغ چې د کمونیسم نښه ده غوره کړ چې پدې توګه یې د افغانستان تاریخ او ویاړونو ته شا وګرزوله. د یادولو وړ بریښي چې د افغانستان تاریخ د شاه امان الله څخه د داودخان تر جمهوریته پورې چې نیمه پیړۍ هم نه کیږي نه محدودیږی چیرې چې هیواد دری رنګه (تور، سور، زرغون) بیرغ د محراب منبرنشان په لرلوسره د ملي هویت د سمبول په توګه درلود. پداسې حال کې چې د تاریخ په اوږدو کې دې هیواد رنګارنګ بیرغونه او دولتي نشانونه لرل چې رنګونه یې اکثرآ تور، سره ، شنه، زرغون وو او په هغو کې د لمر، سپوږمۍ ،غره ، زمري ، پړانګ ، ښامار، لېوه ، طاووس ، تورې ، ټوپک او نیزې نشانونه ترسترګو کیدل. دا چې ویل کېږي د خلقیانو سور کمونستي بیرغ غوره کړ باید وویل شي چې د غزنویانو بیرغ هم سور رنګ درلود. آیا سلطان محمودغزنوي هم کمونست وو؟ نننۍ ترکیه ، تونس او مراکش هم سره بیرغونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر هیواد کې ملي بیرغ ، دولتي نشان او ملي سرود د ملي هویت ښکارندوی دي او وګړي یې هغو ته د زړه له کومې درناوی کوي. دا درناوی هغه مهال د تقدس کچې ته رسیږي چې نسلونو هغه یو بل ته په میراث پرې ایښې وي. کله چې ولسونه د دې ملي نښو د نه بدلون شاهدان پاتې شوي وي ، هر رژیم ، هرې واکمنۍ او هر واکمن هغو ته درناوی کړی وي ، په ولس کې هم هغو ته د درناوی روحیه قوت مومي. خو که د واکمنیو په اوښتو سره دا سمبولونه او نښې بدلیږي هغه خپل ارزښت ، درناوی او سپیڅلتیا له لاسه ورکوي او ولسونه ددې سمبولونو او نښو د بدلون په وړاندې بې تفاوته پاتې کیږي. له بده مرغه زموږ په هیواد کې د واکمنیو په بدلیدو سره دا نښې هم بدلې شوې دي. که چیرې یوازې د شلمې پیړۍ د پیل څخه تر دې دمه د هیواد بیرغونو او دولتي نشانونو ته وکتل شي په پرله پسې ډول هغو تغییر موندلی دی. داسې برېښي چې د افغانستان هر واکمن ملي بیرغ او دولتي نشان ته د شخصي ملکیت په توګه کتلي او د خپلې خوښې پراساس یې هغه غوره کړي دي. پداسې حال کې چې د ملي بیرغ او دولتي نشان بدلون د ولسونو صلاحیت دی. ملي سرود چې د خپلې معنی او مفهوم له مخې د یوه ملت آرمانونه ،هیلې ، ځانګړتیاوې ، دودونه او تاریخ ننداړي ته ایږدي هغه ترجمهوریته پورې شتون نه درلود. له بده مرغه د (ا، خ، د،ګ) مشرتابه هم واک ته په رسیدو سره د تیرو واکمنیو په شان ملي بیرغ او دولتي نشان ته تغییر ورکړ او همدارنګه یې د خپلې خوښې ملي سرود چې د خپلو سیاسي او ایدئولوژیکي باورونو سره یې برابر ګاڼه غوره کړ. خو ولس چې د ملي بیرغونو او دولتي نشانونو د پرله پسې بدلېدو سره عادت موندلی وو په ۱۳۵۷ کال کې د نوي بیرغ او دولتي نشان بدلېدل کومه ناوړه پېښه ونه ګڼله او د نوي ملي بیرغ د جګېدو په مراسمو کې یې په ولولو سره برخه واخیستله.
د شلمې پیړۍ د پیل څخه تردې دمه افغانستان لاندې بیرغونه اودولتي نشانونه لرل . ویل کیږي چې افغانستان په نړۍ کې هغه استثنایي هیواد دی چې ملي بیرغونو یې ډېر تبدیل شوي دي.

۱۹۰۱ _ ۱۹۱۹

۱۹۱۹ _ ۱۹۲۸

۱۹۲۸ _ ۱۹۲۹

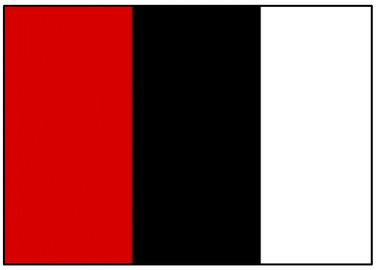
۱۹۲۹

۱۹۲۹ _ ۱۹۳۰

۱۹۳۰ _ ۱۹۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٩٧٣ – ١٩٧٨

١٩٧٨ – ١٩٨٠

١٩٨٠ - ١٩٨٦

١٩٨٦ - ١٩٩٢

١٩٩٢ – ١٩٩٦

١٩٩٦ – ٢٠٠١

٢٠٠١ - ٢٠٢١

٢٠٢١

د واک درې مرکزه

د افغانستان د دموکراتیک جمهوري دولت په جوړیدو سره نورمحمدتره کی د ګوندي- دولتي زعیم په توګه وټاکل شو خو د واک دوو نورو مرکزونو چې د رسمي مرکز څخه ځواکمن وو هم شتون درلود چې هغه د حفیظ الله امین او ببرک کارمل تر مشرۍ لاندې مرکزونه وو. ځکه چې د امین سره وسلوال پوځ او د ده فرکسیون د کارمل سره مسکو او نیمايي کابینه وه . ښېله شکه د واک د مختلفو مرکزونو شتون ددې لامل ګرزي چې د دې مرکزونو ترمنځ کشمکشونه پیدا شي او دولتي چارې له خنډونو سره مخ یا سبوتاژ شي.« دواړو(امین او کارمل) هڅه کوله چې له نورمحمد تره کي سره ځانونه نږدې کړي او د هغه ملاتړ ترلاسه کړي.هر یوه په خپله برخه کې غوښتل تره کی وپوهوي چې مشري ته يې د (هغه) لخوا ګواښ دی ، یعنې امین غوښتل تره کی له کارمل نه و بېروي او کارمل غوښتل تره کی له امین وبېروي.خو ح ، امین نورمحمد تره کي ته ډېر نږدې وو او دې نږدېوالي څو کلن تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلود چې د ا، خ، د ، ګ د جوړېدو نه مخکې پيل شوی وو.»۷۹ / ۲۶۳ البته امين د ګوند د جوړېدو وروسته تل د تره کي ترڅنګ پاتې شوی وو ، خو کارمل د تره کي په وړاندې جبهه نيولې وه. د تره کی په وړاندې د واک د مدعيانو دا ډول دريځونو ته په کتو سره يقيناً چې تره کي پر امين ډېره لګوله او د کارمل خلاف يې دريځ غوره کاوه. د هغه مهال له دولتي تبليغاتو نه ښکارېدل چې تره کي او امين ګډ دريځ لري او د تره کي په وينا دواړه د نوک او اوری په څير نه بېلېدونکي دي خو واقعيت داسې نه وو.هغه مهال د تره کي او امين دوه اړخيزو اړيکو ته د صداقت او منافقت اړيکې ويلی شو. تره کي پر امين بشپړ باوردرلود اوهغه يې خپل رښتينی عقيدتي ملګری ګاڼه ، د هغه هر وړانديز يې په ورين تندي مانه او نوموړي ته يې پراخ واکونه ورکړي وو يا که دقيق وويل شي دا واکونه يې په وسلوال پوځ د بشپړ کنټرول او د پاڅون وروسته د خلقي اړخ د سياسي بېرو له لوري د هغه څخه د ملاتړ له کبله ترلاسه کړي وو او واقعيت دا وو چې د پاڅون وروسته واک د امين سره وو. پرامين باندې د تره کي دا ډول باور د امين له لوري د تره کي د بې کچې درناوي سربيره د کارمل په وړاندې په څرګند ډول د تره کي له دريځ څخه د امين ملاتړخپل رول درلود چې د خلقيانو نورو مشرانو د دا ډول پرېکنده ملاتړ څرک نه لګېده . البته د امين زړورتيا، زيرکتيا ،څرګند دريځ او کاري وړتياوو هم د تره کي له خوا پرامين د زيات باور په ترلاسه کولو کې خپل اغيزدرلود. د امين له لوري تره کي ته د درناوي په اړه يو خلقي کدر ويل : « د۱۳۵۷ کال مخکې کله ناکله د تره کي ليدو ته ورتلم او د هغه سره مي د يوه مشر په څېر نه بلکې د يوه ملګري په ډول چلند کاوه. يوه ورځ مې امين چې د ولسی جرګې وکيل وو د تره کي په کور کې وليد. کله چې تره کی له کوټې نه وتلو او بيرته راستون شو امين هغه ته د درناوي له امله جګ شو. د امين دې ډول حرکاتو هک پک کړم چې تره کی يو ستر شخصيت دی او وجداناً ناآرامه شوم چې ما هيڅکله هغه ته دا ډول درناوی نه دی کړی.» ښايي تره کي د امين دا ډول کړو وړو ته په کتوسره دا ګومان کاوه چې امين په رښتينې توګه د يوه ګډ انساني او ملي ارمان لرونکو مبارزينو په توګه له ده سره راشه درشه او اړيکې پالي. دا ستونزمنه ده پدې هکله حکم و شي چې امين د صداقت له مخې تره کي ته درناوی کاوه يا يې نورې موخې لرلې . ښايي امين په لومړيو کې د زړه له کومې هغه ته درناوی کاوه خو کله يې چې په خلقيانو کې اعتبار زيات او د ګوند د مشری نېشه ورته پيدا شوه يا نورو وهڅاوه نو هماغه دي چې د تره کي د صداقت څخه ناوړه ګټه پورته کړي او بالاخره د تره کي په وړاندې و دريږي. د (ا،خ ، د،ګ) په واکمنيدو سره د واک او زعامت ليوالو هر يوه کارمل او امين د خپل دريځ د غښتلتيا او د تره کي د اغيز او اتوريتې د راټيتولو په موخه خپلې نقشې پلې کولې. تره کي د کارمل په موخو پوهېدلو او په خپله کارمل هم خپل مخالفت نه پټولو چې غواړي د پرچم د سازمان د مشر يا موازي رهبر په توګه دريځ ولري. دې دا ښودله چې هغه د واک يو مرکز دی خو په امين يې دا شک نه درلود چې د ده په اړه به د کارمل په شان نقشې ولري. لکه څرنګه چې مخکې يادونه شوې وه ،کارمل د لسو کلونو د انشعاب وروسته پدې موخه د تره کي تر مشری لاندې يووالي ته مخه کړله چې د خلقي اړخ هڅونه ورمات کړي د خلقي اړخ ځواکمن مشران له ډګره وباسي او پدې ډول د خلقي لښکرمشر هم شي. کارمل حتی د خيبر د جنازې پرمهال چې د تره کي سره څنګ په څنګ او د جنازې په سر کې روان وو دا ډول فکرونه او سوچونه وهل :« دا د تظاهر پرته بل څه نه دي، ډير شيان مخکې دي، نوې شخړې ، د يو بل نه منل ، حتي ټکرونه ، او هيڅ شی به تغيير ونکړي. »۶۳ / ۳۳ له همدې امله کارمل د ثور د پاڅون د هماغه لومړيو شيبو څخه په ډېرو مواردو کې د تره کي خلاف دريځ درلود. تره کي د کارمل دې دريځ ته په کتو سره غوښتل چې د کارمل له شره ځان خلاص کړي او د خلقي اړخ په مشرتابه کې امين د تره کي څخه څرګند ملاتړکاوه پر امين ډېره ولګوي . امين چې د زعامت ليوال وو په څرګند ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د کارمل او کارملیانو د ځېلو ترڅنګ په احتیاط د تره کي د تجرید او ګوښه کولو په پروژه هم کارکاوه. څرنګه چې د ګوند د جوړیدو وروسته « کارمل ټینګار کاوه چې تره کی باید عمومي رهبري وکړي او ورځني کارونه ځوانانو ته پرېږدي او تره کي او بدخشي به ویل چې ګوند د ورځنیو پېښنو رهبري کولو ته اړتیا لري.» ۴۰/ ۱۷۱ د انقلاب وروسته امین په ګوند کې د دوهم شخصیت په توګه ورته دریځ غوره کړ او هڅې یې پردې را ګرځولې وې چې تره کی د چارو د لاربښوونې څخه بې برخې کړي او اړیکې یې د ګوندي کدرونو، قومي مشرانو ، ژورنالستانو ، سیاستوالو او شوروي سلاکارانو سره محدودې کړي. پدې هکله څو بېلګې راوړل کېږي.

د حفیظ الله امین یو شخصي ملګری چې د ګوند غړی نه وو د۱۳۵۷ کال د چنګاښ په میاشت کې د امین سره د بهرنیوچارو په وزارت کې لیدلي وو او غوښتل یې چې تره کی هم ووینې خو امین منع کړی وو هغه وایي :« له همغې شیبې نه مې احساس کړل چې حفیظ الله امین په دوو جبهو کې مبارزه پرمخ وړي یوه په احتیاط سره د تره کي او د هغه د یارانو په وړاندې او بله په څرګند ډول د پرچمیانو په وړاندې.» ۱۴۰ / ۱۴۰ – ۱۴۳ محمد عزیز قیومي د لامعه شهید ورور چې د کوم سازمان سره سازماني اړیکي نلرلې وایي. په ۱۳۵۷ کال کې د خپل پلارد هدایت له مخې د اوبو او بریښنا د وزیر محمدمنصور هاشمي دفتر ته د یوه امر د اخیستو په موخه چې د مازدیګرشپږ بجي وې ورننوتم. دا مهال په ټلویزیون کې تره کي خبرې کولې. وزیر په عریضه باندې د احکامو د لیکلو پر مهال وویل: « او باز چي میګه؟» یعني دی بیا څه وایي؟ د وزیرلدې خبرې څخه پوه شوم چې هغه د تره کي مخالف دی. لامعه یوه ښوونکې وه چې د ثور د اوومې نېټې په ورځ د هغوی په کور جمال مېنه کې کوم بمب یا مرمی لګېدلې وه او هغه شهیده شوله . خلقي حکومت د هغې په نامه په مکرویانو کې یو ښوونځی ونومولو . د طالبانو د اسلامي امارت په لومړۍ دوره کې د ښوونځي ادارې د لامعې له کورنۍ څخه د هغې داسې انځور غوښتی وو چې د اسلامي حجاب سره برابر وي چې د ښوونځي په اداره کې یې ولګوي. شوفیلډ شوروي لیکوال لیکي:« امین چې غوښتل یې په ټولو حکومتي جزئیاتو خبر وي. د راپورونو له مخې دا تدبیر ونیو چې سفرونچوک او پوزانوف د تره کي څخه لېرې وساتي. څنګه چې هغوی هره ورځ له تره کي سره لیدل ، ځکه نو ده ډاډ ورکاوه چې همدا زه د شورویانو د تماس اصلي سړی یم. »۱۴۱ / ۱۰۴ همدارنګه د دفاع وزارت لوی پوځي سلاکار جنرال ګریلف د امین کلک ملاتړی په یوه مرکه کې وایي :«په هغه لومړیو کې تره کي ته زما رپوټونو د امین حسادت راپارولو. یو ځل یې ماته وویل چې په راتلونکي کې یوازې ماته رپوټ راکړئ حتمي نه ده تره کی ستا رپوټ واوري.» ۱۴۲ امریکایي لیکوال سلیک ، اس هاریسون د امین سره د خپلې کتنې په اړه لیکي :« په هغو لومړیو کې د بهرنیوچارو د وزیر په توګه چې د ملګرو ملتو سازمان ته تللی وو د ده سره مې په کابل کې وکتل او د ده نه مې وغوښتل که امکان ولري د جمهور رئیس تره کي سره وګورم. هغه په ځیر ځیر،وچ او عصبانیت سره ځواب راکړ تاسي کولی شی ما ووینئ. دا د قدرت پرسر د شخړې یوه نښه وه. » ۴۷ / ۳۳ د۱۳۵۷ کال په وروستیو کې د سیاسي لوبو او د سیاست له رازونو څخه خبر کسان پوهېدل چې د تره کي او امین تر منځ اړیکې دوستانه نه دي لکه څرنګه چې شرعي جوزجاني لیکي: « د۱۹۷۹ کال د جنوري په لومړۍ د ګوند د تاسیس په کلیزه کې امین په خپله وینا کې د تره کي نوم یاد نکړ. دې د لومړي ځل لپاره د دوی دواړو ترمنځ چې د ګوند او دولت په سر کې ولاړ وو اختلاف او نه همغږي ښودله .» ۱۴۳ کله چې په یوه دولت کې د واک مختلف مرکزونه شتون ولري ښېله کومه شکه پایله یې د واکمنۍ ناکامي کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تاجه ټولواک

د ا، خ، د ، ګ په پټه جوړ شو او د يوه غيرقانوني ګوند په توګه يې فعاليت در لود. د مؤسسې کنګرې وروسته بله کنګره را ونه بلل شوه چې په هغې کې ګوندیان د خپل ګوند د سياسي فعاليت د برياوو او ناکاميو، د ګوند د فعاليت د مثبتو اومنفي اړخونو اودې ته ورته نورو مسآلو په اړه بحث وکړي او د ګوند د نوې رهبرۍ د ټاکنې سربېره کليدي کدرونه يو بل له نږدې وپېژني. هرڅه په پټه پر مخ تلل او د ګوندي حوزې د مشر يا ارتباطي غړي هر دستور د ګوند او يا د ګوند د عمومي منشي دستور ګڼل کېده. د ګوندي مشرتابه پرېکړې د اعلاميو له لارې ګوندیانو ته د همدې حوزو د مشرانو او ګوندي ارتباطي غړو له لوري رسېدلې او هغه هم په کوچنيو ورقو کې چې همدې ګوندیانو په خپله ليکلې او ګوند کوم ځانګړی نشان يا مهر هم نه درلود چې پدې اعلاميو کې شتون ولري. همدا لامل وو چې ګوندیانو د خپلو ارتباطي غړو هر دستور د ګوند د ستور ګڼلو او د ارتباطي غړي د دستورونو له مخې يې خپل فعاليتونه تنظيمول. پدا ډول يوه غير نارمل حالت کې ګوند فعاليت درلود . د ګوند اته ويشت کلن شتون وښودل چې د تره کي پرته ځېنو ګوندي مشرانو خپل دلګکي او کارمل او امين بيا خپل فرکسيونونه لرل . پدې هکله زېرى ليکي:« نورمحمدتره کي په مرکزي کمېټه کې د کوم ملګري مخالفت نه کاوه او نه يې د نورو په مقابل کې د کوم ملګري دفاع کوله .تل يې د يوه مشر په څېر بې پرې دريځ درلود. »۴۰ / ۱۶۸ همدار راز يو خلقي کدر ورته نظر لري او ليکي: « دا خبره د ګوند ټولو غړو ته روښانه ده چې نورمحمد تره کي هېڅکله هم د ګوند په غړو او ګوندي کدرونو کې پخپله ګټه کار نه کاوه. د ګوند ټول غړي يې د ګوند د خير په لار کې رهنمايي کول.» ۱۰۹ / ۱۴۸ د پرچم په مرکزي کميټه کې د کارمل فرکسيون څرګند وو چې هغه « نور احمد نور ، سلطانعلي کشتمند، اناهيتا راتبزاد، محمود بريالی ، عبدالوکيل او نجيب الله » وو. په خلقي اړخ کې د امين پلويان صاحب جان صحرايي ، محمد منصور هاشمي ، صديق عالميار، محمود سوما ،عبدالرشيد جليلي او ظريف وو. کله چې په ګوند کې فرکسيون شتون ولري منطقا د ګوند د دستور په نامه د فرکسيون مشرخپلو ارتباطي غړو ته خپل شخصي دستورونه هم ورکړي دي. که داسې نه وو نو ولې دې مشرانو فرکسيونونه جوړول؟ ټولو ته څرګنده ده چې د سياسي مبارزې او د سياسي ګوندونو د جوړولو موخه واک ته رسېدل دي. کله چې په يوه ګوند کې يو مشر ځانګړی فرکسيون جوړوي بېله شکه ددې فرکسيون د مشر موخه د ګوند مشرتابه ته د ناقانونه او ناروا لارې رسېدل او د ده د مخالفانو له ډګره اېستل دي. پدې هکله يوه بېلګه راوړل کېږي. د ۱۳۵۶ کال په وروستيو کې په خلقي اړخ کې د امين د پلويانو له لوري يوه اعلاميه خپره شوه چې هغه د سياسي بېرو د غړو(پنجشيري، زيري او ميثاق) خلاف وه .البته دا مهال د امين پلويانو دا تبليغات هم پر مخ وړل چې تره کی او امين د يوه فرکسيون مشران دي. تره کي دې ناسمو تبليغاتو ته په کتو سره د ۱۳۵۷ کال د وري (حمل) په مياشت کې لنډه اعلاميه خپره کړه او ګوندي حوزو ته ابلاغ شوله منځپانګه يې دا وه چې تره کی په ګوند کې د هيڅ کوم فرکسيون سره تړاو نلري. لدې مخکې په سياسي دفتر کې د ګوند څخه د امين د اېستلو مساله مطرح شوې وه او امين د افغانستان ملي دموکراتيک ګوند په نامه د خپل ګوند په جوړولو لګيا وو ترڅو په ګوند کې د تره کي د اتوريټې او اعتبار څخه په ګټې اخېستنې سره ډېر خلقيان خپل ګوند ته جذب کړي. هغه مهال په حربي پوهنتون کې ددې اعلاميې خپروونکي سلطان احمد بهين وو چې د خلقيانو په واکمنۍ کې د ځارګرې ادارې (اګسا او کام) سياسي آمر شو. د دې اعلاميې د خپرولو له کبله له ګوند څخه د بهين د اېستلو مساله هم د حربي پوهنتون په حوزو کې طرحه شوله. دلته ليدل کېږي چې څه ډول د ګوند د پټې مبارزې پر مهال فرکسونبازانو حتی د ګوند د اعلاميې په نامه اعلاميه خپروي او د ځانګړو دستورونو ورکول خو عادي خبره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ا. خ. د .ګ دواړو اړخونو پداسې یوه وضعیت کې فعالیت درلود او هر خلقي خپل ارتباطي غړي ته ځانګړې ارادت درلود. پداسې یوه حالت کې ګوند د وسلوال پاځون په پایله کې واک ته ورسېد او د دې وسلوال پاځون نوښت له امین سره وو. امین پدې کار سره نه یوازې ګوندي مشران او ټول خلقیان کور ته له راغلي اجل څخه وژغورل بلکې واک ته هم ورسول. همدا لامل وو چې امین د غوڅ اکثریت خلقیانو چې د ګوند د ننه کشمکشونو او فرکسیوني فعالیتونو څخه خبر نه وو له درناوي څخه برخمن شو او د واک په اصلي مرکز هم واوښت. څرګنده بېلګه یې د توقیف څخه د پاځون کوونکو افسرانو د خلاصون پرمهال د پنجشیري او لایق څرګندونې دي چې مخکې ورته ګوته نیول شوې وه . یا دا چې کله چې د ګوند د مشرانو د نیونې وروسته میثاق ، کشتمند، نور او نجیب الله په ششدرک کې پټ شوي وو د امین لخوا د رادیو څخه د وسلوال پاځون د بري د اعلان پرمهال د میثاق په وینا« د افغانستان رادیو څخه ددې خبر په اورېدو سره د خوښۍ فضا واکمنه شوله ، یوبل مو په غېږ کې ونیول او ښکلي کړل اوڅو ځله مو یوبل ته مبارکي وویله . ډاکتر نجیب الله ډېر خوښ او احساساتي شوی وو. اوښکې یې راغلې او سردار داود ته یې ښکنځلې کولې او ویل یې ښه شول چې د خپلې بې وفایۍ او نامردۍ سزا یې ولیدله او غچ ترې واخیستل شو. له موږ سره یې ډېره نا ځواني وکړه. »۷۹ / ۱۸۳ همدا رنګه د امین ددې نوښت له امله د زېړي په وینا« ملګري ډلې ډلې شول اوهر یوه ځان امین ته نږدې کاوه. زه په وجداني توګه د امین په اړه له بد نظر څخه پښېمانه وم او له ځانه سره مې ویل په دې سړي کې دومره استعداد و چې د ګوند په غیاب کې یې انقلاب تر سره کړاو موږ یې ټول له مرګه خلاص کړو...، خو حدس مې واهه چې میثاق او پنجشیري هڅه کوي ، د امین په وړاندې تر انقلاب پخوا خپل مخالفت تلافي کړي ... »۴۰ /۳۶۳ البته امین د انقلاب مخکې د پوځ مسؤل وو او غوڅ اکثریت خلقي پوځیان ده او یا د ده له باوري کدرونو له لوري روزل شوي وو او ده ته پالیاله وو. پر بله خوا د خلقي حکومت تر جوړېدو پورې (په لومړیو دریو ورځو کې) امین د پوځي شورا د مشر په توګه د وسلوالو ځواکونو د جزوتامونو قوماندانان وټاکل چې ښېله شکه ده ته وفادار کدرونه پکې ډېر وو. د پاځون اتلان (عبدالقادر، وطنجار، مزدور یار، ګلابزوی، سروري) او نور افسران یې په لوړو څوکیو و ګومارل او کابینه هم د ده د وړاندیز له مخې جوړه شوه. دې دا معنی لرله چې دی بې تاجه ټولواک او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د وسلوال پوځ اعلی سر قوماندان دی . محمدنبي عظیمي د خپل « من و آن مرد مؤقر» نومي کتاب په نهم مخ کې را وړي چې د ثور د وسلوال پاځون وروسته د بهرنیو چارو وزیر (امین) دی ، ډګرمن محمد آصف الم او جګتورن عبدالستار د بهرنیو چارو وزارت ته غوښتي وو او دی یې د څوارلسمې فرقې د قوماندان او محمد آصف الم یې د وسلوال پوځ د محکمې د رییس په توګه مقرر کړل . آیا دا د خندا وړ خبره نه ده چې د بهرنیو چارو وزیر د دفاع وزارت د قرارګاه رییسان او د جزوتامونو قوماندانان مقرروي یا ګوښه کوي. خو د عجایبو په هېواد کې د بهرنیو چارو وزیر د امنیتي ځواکونو(پوځ ، پولیس او استخباراتو) قوماندانان او مشران ګومارل او ګوښه کول. د میثاق په وینا « ډېر ژر ټول دولتي او ګوندي واک د حفیظ الله امین په لاس کې پرېووت، ن .تره کی او ځواکمن پوځیان لکه محمد اسلم وطنجار ،عبدالقادر ،اسدالله سروري ، شیرجان مزدوریار او نورو له حفیظ الله امین څخه ملاتړ او دفاع کوله...، مرکزي کمېټه او سیاسي بیرو د حفیظ الله امین د لاس په وسیله اوښتي وو. »

پدې کې شک نشته چې د زعامت لیوال پدې لټه کې وي چې یوازې ځانته وفادارکدرونه په کلیدي څوکیوګوماري. د زعامت لیوال د دې کدرونو وړتیا او ژمنتیا ته نه بلکې یوازې ده ته وفادارۍ ته ګوري .همدا لامل هم وو چې دې وکړو او د کارمل پلویانو د خپلو مشرانو(کارمل او امین) د ارادې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې د خلقي واکمنۍ سمونونو او خلکو ته د خدمتونو وړاندې کولو بهیر سبوتا ژاوه ، په شعوري ډول یې خپل مخالفین، قومي او مذهبي مخور بندیانول او وژل ترڅو تره کی بدنام کړي. همدا لامل وو کله چې د ۱۳۵۸ کال د وري په پنځه ویشتمه امین تره کی بېواکه کړ د دوولسو زرو تنوشا وخوا لست یې د کورنیو چارو په وزارت کې ځوړند کړ چې ګواکې د تره کي د ارادې له مخې وژل شوي دي . امین دې ته متوجه نه وو چې د ۱۳۵۸ کال د پیل څخه دی صدراعظم وو او ده د حکومت د مشر په توګه مسؤلیت درلود چې د بې محکمې وژنو مخنیوی وکړي. پدې اساس دی هم ملامت دی چې د دې وژنو مخنیوی یې نه دی کړی. خو د ټولنې د ټیټ سیاسي شعور څخه یې د تره کي د ملامتولو په موخه هغه مهال ګټه پورته کړې ده تر دې چې ارادتمندان یې لا تر اوسه د هغه مهال تبلیغات زمزمه کوي او وایي چې امین یوازې سل ورځې واکمن وو او کومې وژنې چې شوي دي دی پکې ښکېل نه وو.

د کارملیانو او امینیانو لخوا د حکومتي چارو د سبوتاژ بېلګې په ودونو کې د خلکو د دېګونو چپه کول، د سواد زده کړې کورسونو ته د مېرمنو او نجونو اړاېستل، د ځمکو د اصلاحاتو پرمهال د دولت د تګلارو د بیانولو په نامه ملاکانو او خانانو ته سپکې سپورې ویل او دې ته ورته نورې ناوړه کړنې او په هغو کې بېله محکمې وژنې دي. د بېله محکمې د وژنو غوره بېلګه په ۱۳۵۸ کال کې د کونړ د کرهالي د کلي د اوسېدونکو ډله ییزه (شاوخوا ۴۵۰ تنه) وژنه ده چې ځای پرځای د ۴۴۴ د کوماندو د غونډ او د۶۹ پلي غونډ قوماندانانو صادق عالمیار او عبدالحق فراهي ترسره کړلې چې دواړه د بې تاجه ټولواک پلویان وو. البته ولسونو ته دا معلومه نه وه چې دا کسان د چا پلویان دي او که ورته څرګند هم وو ارزښت یې نه ور کولو. هغوی دا کسان خلقیان او د پوځ قوماندانان یا د حکومت استازي ګڼل او پایله یې دا کېدله چې ولسونه د حکومت خلاف ودرېږي. ددې خپلسرو وژنو په اړه یو خلقي چې هغه مهال د کابل پوهنتون د انجینري پوهنځي محصل وو وایي : « د۱۳۵۷ کال د تعلیمي کال د ختم وروسته خلقي محصلینو ته دستور ورکړل شو چې په ژمي کې به په خپلو سیمو کې د ګوند په ګټه تبلیغات کوي. د ننګرهار ، کنر او لغمان خلقي محصلینو سره صاحب جان صحرایی د ننګرهار ولایت په مقام کې وکتل او د خبرو په ترڅ کې یې وویل: « د تبلیغاتو پرمهال د اشرارو سره د جګړې امکانات هم شته دي . لدې امله تاسو ته وسله هم درکوو.خو که د جګړې له ډګره وتښتئ زه مو په خپله وژنم . صحرایي دا هم وویل چې د لغمان ولایت خلقي ولسوال محمدیوسف ولسوالي پرې ایښې وه او ننګرهار ته راغی ما هغه ته وویل چې تا ولسوالي د اشرارو له ډاره پرې ایښې ده او ماته را غلی یې . که پر ما زور راشي زه به کابل ته تښتم. دا نشم زغملی چې څوک دښمن ته مورچل پرېږدي او په هغه مې د کلشنکوف جاغور تش کړ .» پدې ډول د صحرایي لخوا په خلقي ولسوال صحرایي محکمه پلې شوله .

د بې تاجه ټولواک لپاره ده ته د وفادارو کدرونو موندل یوه ستونزه وه . دا حالت د دې سبب کېدلو چې په څو کلیدي څوکیو ده ته وفادار یو تن وګوماري.پدې هکله د وخت د ګوند د دارالنشاء د څانګې رییس لیکي: « مجبور شوم یوه ورځ مې حفیظ الله امین ته وویل چې د مرکزي کمېټې د څانګو فعالیت د خنډونو سره مخ دی. ځکه د هرې څانګې رییس د خپلې دندې په څنګ کې ډېره درنه دولتي دنده هم لري.ښه به وي چې دغه ملګري د دغو دوو دندو له منځه یوه دنده د خپلې خوښې سره سمه د ځان لپاره غوره کړي. دوی په ځواب کې راته وویل چې د دوهمې دندې لپاره د باور وړ کسان نه شو میندلی.په زړه کې مې وویل دا چې په دومره غټ ګوند کې دومره لږ باوري کسان لرو، نو بیا دې خدای پاک زموږ پرتمین انقلاب ته خیر پېښ کړي.» ۱۲۲ / ۱۸۴ که چېرې امین د ګوندي او حکومتي چارو د ښه تنظیم او خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کولو لیوال وای او په ګوند کې یې باوري او وړ کسان نشوای موندلای غوره دا وه چې په ګوند کې یې د خپل باور وړ کسان په مهمو ګوندي څوکیو ګومارلي وای او غیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوندي تکنوکراتان د وزیرانو او والیانو په توګه مقررکړي واى. دې کار دوې ګټې لرلې . یو دا چې خلقي واکمنی د ګوند د کړنلارې له مخې دموکراتیکې جبهې جوړولو ته لار هواروله او ملاتړ یې زیاتېده او له بلې خوا د ده باوري کسانو د ګوند د مرکزي کمېټې څانګو د مشرانو په توګه داسې مصوبې جوړولې چې حکومت ته د غوره لاربنوونکو سندونو په څېر د عمل لاربنود شوي واى او ګوند د دولت او ټولنې په ربنتیني لاربنود اوښتی واى. بېځایه به نه وي چې د امین بشپړ واک ته رسېدو په درشل کې د ګوند د مرکزي کمېټې د څانګو مشرتابه و پېژنو چې هغه ټول د بې تاجه ټولواک پلویان وو او د هغوى د نورو دولتي مقامونو سره هم آشنا شو.

۱- د دارالنشاء اداره(د اسنادو او اړیکو څانګه) . رییس محمدعلي هوما

۲- د تشکیلاتو څانګه. رییس د ښوونې او روزنې وزیرعبدالرشید جلیلي.

۳ -د نړیوالو اړیکو څانګه . رییس ګلنواز

۴ – د اقتصاد څانګه. رییس د پلان وزیر محمدصدیق عالمیار.

۵ – د تبلیغ او ترویج او د زده کړو څانګه. رییس محمد صدیق عالمیار.

۶ ـ د ګوندي کنټرول او نظارت څانګه. رییس د اطلاعاتو اوکلتور وزیر خیال محمدکتوازي .

۷ – مالي څانګه. رییس فقیر محمد فقیر.

۸ ـ د عدل او انصاف څانګه. رییس د وسلوال پوځ د سیاسي ریاست رییس محمد اقبال وزیري.

ښایي ډېر نور د امین د باور وړکسان هم وي چې څو لوړګوندي او دولتي مقامونه یې لرل چې یو د هغو څخه سیدعبدالحکیم شرعي جوزجاني وو چې څلور لوړ مقامونه (لوى څارنوال، د عدلیې وزیر، د سترې محکمې سرپرست او د کابل د ولایتي ګوندي کمېټې منشي) یې لرل . افغانانو شاه دوشمشیره اوربېدلی وو خو صدیق عالمیار شاه سه شمشېره او شرعي شاه چهار شمشېره وو. ویل کېږي چې د امین وراره او زوم اسدالله امین نهه لوړې څوکۍ لرلې چې هغه نو شاه ۹ شمشېره وو.

دې عجیب او غریب حالت ته په کتنې سره دا پوښتنه را پیدا کېږي چې ولې امین په بې تاجه ټولواک اوښتی وو؟ که څه هم دې پوښتنې ته مخکې ځواب ویل شوى وو او شاه محمود حصین د خپل (مثلث بې عیب) نومي کتاب په ۱۲۸ – ۱۲۹ مخونو کې پدې اړه راوړي : « د نجیب الله د واکمنی پر مهال د دستګیر پنجشیري په کورکې کریم میثاق، شرعي جوزجاني او اسماعیل دانش د نورو خبرو سربېره د هغه پلنوم په اړه خبرې وکړې چې تره کی یې له واک څخه ګوښه کړ. څلورو واړو د تره کي د ګوښه کولو او د هغه پرځاى د امین د ټاکنو په اړه چې دوى مثبته رایه ورکړې وه پښېماني ښودله. پدې بهیر کې پنجشیري له ما وپوښتل چې ووایه تره کی څه ډول سړى وو. ما ور ته وویل یقینا تاسو زما څخه پدې اړه زیات معلومات لرئ. زه فکر کوم او ستاسو له خبرو پوه شوم چې تره کی داسې شخصیت وو چې هغه مهال یې خندا ، خندا ته نه وه ورته او ژړا یې ژړا ته. هغه یوازې وو څوک یې نه لیدل چې د خپل زړه خبره ورته وکړي او چا د زړه له تله ملګرتیا نه ورسره کوله. پنجشیري دا ارزونه سمه ګڼې او دا هم وایي چې هغه مهال تره کي سیوري احساس کړي وو، هغه سیوري چې د ګوند او وطن سوکالي یې تهدیدوله خو نیغ په نیغه یې د هغو طرحه کول مصلحت نه ګڼل. هغه دوه ځله ښېله مخکنی آجندا د سیاسي بورو غونډه را وبلله. هر ځل یې د اصلي مسآلو پر ځاى طنزونو ته ورته کیسې موږ ته کولې چې په موخو یې نه پوهېدلو. موږ د مسکو په شعارونو چې مترقي غورځنګونو ته ربنتیني مرستې کوي ډېر قوي باور درلود. هغه تبلیغات چې سرچینه یې څرګنده نه وه کله ناکله یې موږ په فکر کې اچولو چې ښایي تره کی د شخصیت کېش ولري د انترناسیونالیسم خلاف یو ډول ملتپالنې ته تمایل موندلی وي ، د خپل پاییښت په خاطر په هر شي او په هغو کې پر شوروي هم بې باوره شوى وي ...، خو پېښنو وښودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځينې شيان لمس کړي وو مګرد هغو په وړاندې يې د مقابلې وس نه درلود غلی وو او په ځپل ځان کې سوځېده. هغه د سوسلف او باريس پاناماريف پرله پسې غوښتنې چې د سياسي بورو غونډه را وبولي او د پرچم سره د بيا يووالي او يو لړ پوځي مسالې طرحه کړي خو په عمل کې يې دا کار ونکړ او د وخت وژنه يې کوله. ښايي لامل يې دا وو چې په سياسي بورو يې هم باور نه درلود.» د پنجشيري د ځرګندونو په اړه بايد وويل شي يو د هغو مشرانو څخه چې په يوه ليدنه کې پوناماريوف ته له تره کي څخه شکايت کړی وو دی په ځپله وو.(سوسلف د شوروي کمونست ګوند د سياسي بېرو غړی او د کمونست ګوند تيوريسن ګڼل کېده او پونوماريوف د کمونست ګوند د بهرنيو اړيکو د څانګې رييس وو.)

پورتنۍ ځرګندونې ښيي چې تره کی يوازې وو، د سياسي بورو په غړو يې هم باور له لاسه ورکړی وو ، پوځيان او د ثور د پوځي پاڅون اتلان سروري، وطنجار، ګلابزوی او مزدوريار هم د امين سره وو، د انقلاب بل اتل عبدالقادر لا د مخه مسکو د پرچميانو سره کودتا ته هڅولی او بندي وو . د سياسي بورو غړو چې خپل پلانونه لرل ، فرصت ته کتل او خپل دريځونه يې نه بربنډول خو عملاً د بې تاجه ټولواک سره ولاړ وو. د تره کي د بېوسۍ ځواب پدې واقعيت کې پروت وو چې د ثور انقلاب وروسته د دولت لوړپوړي دده سره نه بلکې د امين سره ولاړ وو او تره کی اړ وو چې د بې تاجه ټولواک ارادې ته سرټيټ کړي او ښايي موخه يې دا وه، هغه ګوند چې ده يې په جوړولو کې د هرچا څخه زياته ونډه لرله او ځوارلس کاله يې مشر وو ټوټې ټوټې نشي او د دې ګوند واکمنۍ ته زيان ونه رسېږي. د تره کي ورېرې ملالۍ يوه ورځ د ټلفون په کرښه د تره کي د يوې عجيبې انديښنې په اړه داسې را ته وويل : « کله چې امين کاکا له واکه ګوښه او په توقيف کې وو او مور لا ور سره اوسېدلو ما ته وويل ډارېږم امين ځوان دی او داسې کوم کار ونکړي چې ګوند ته زيان ورسيږي.» تره کي پداسې حال کې چې بندي وو د خپل ځان او خپل برخليک په اړه انديښنه نه لرله يوازېنۍ انديښنه يې دا وه چې امين پداسې کار لاس پورې نکړي چې ګوند ته زيان ونه رسوي. دا چې د وسلوال پاڅون شپږو- اوو مياشتو وروسته د پاڅون اتلان چې د امين پلويانو او شورويانو د تره کي څلورياران بلل د امين خلاف د تره کي ملاتړ ته ورو دانګل ګومانونه وېشلې دي. ځينې پدې اند دي چې دا څلور تنه چې د امنيتي بنسټونو مشران پاتې شوي او له پوځيانو سره يې اړيکي لرلې دوی په امنيتي بنسټونو کې د امين د لاسوهنو، نيولو، بندي کولو او وژنو شاهدان وو اړ شول چې د امين خلاف دريځ غوره کړي او نور بيا پدې اند دي چې شوروي سلاکارانو دوی هڅول چې د امين په وړاندې ودريږي. واقعيت دا دی چې دواړه ګومانونه سم دي. د امين د ارادتمندانو له خوا د توقيف شوو کسانو د محکمې پرته وژنو په اړه د ثور د پوځي پاڅون وروسته د کورنيو چارو د وزارت د ژاندارم او پوليسو د قوماندانۍ د استخباراتو مشر وايي چې کله به مو غوښتل له توقيف شوي کس څخه تحقيق وکړو را ته وبه ويل شول چې هغه د ژاندارم او پوليسو عمومي قوماندان سيدداود تړون د دستور له مخې له توقيف څخه ايستل شوی يعنې له منځه وړل شوی دی .

د دولت او ټولنې لاربنوونکی ځواک

د افغانستان خلق دموکراتيک ګوند واک ته په رسيدو سره د يوه ستر آزماينت سره مخامخ شو چې هغه د دولت او ټولنې لاربنوونه او په هېواد کې د سمونونو پلې کول وو. دې سترو مسئوليتونو ته يې پداسې يوه حالت کې اوږه ورکړه چې ګوند لا ماشوم وو، يو موټی نه وو او د دولت او ټولنې د لاربنوونې او ادارې تجربه يې هم نلرله . پردې اساس دې ماشوم د يوه وروسته پاتې هېواد چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جیوپولیتیک او جیوستراتیژیک ارزښت څخه هم برخمن وو د دولت اوټولني د لارښوونکي ځواک په توګه راڅرګند شو.د دولتي چارو د لارښووني سره د ګوند د نابلدۍ په اړه زیری لیکي : « د بده مرغه موږ د نوي ډول ګوند د کار د ډول، ګوندي غونډو ، د ګوند لخوا د دولت د رهبرۍ په مساله او نورو اصلاً خبرهم نه و. نو د ګوند او دولت رهبري د یو څو ملګرو لاس ته ولویده چې عمده یې امین و. »۴۰ / ۳۷۲ میثاق لیکي :« ګوند په نامه واکمن ګوند وو او په عمل کې ګوند د دولت په چوپړ کې وو. ګوند د دولت لارښوونه نه کوله بلکې دولت ګوند په خپل چوپړ کې نیولی وو. » ۷۹ / ۳۰۵

هغه څه چې وضعیت یې لا کړکیچن کاوه هغه د زعامت د لیوالو(کارمل او امین) د ارادتمندانو ګوندي او حکومتي ضد کړني وې. دواړوهلې ځلې کولې چې په کلیدي پوستونو خپل پلویان وګوماري بیله دې چې د هغوی ژمنتیا او وړتیا ته پام را وګرزوي. د واک په لومړیو ورځو کې انقلابي واکمنانو خپل پام د دولتي قدرت د سیمه ئیزو بنسټونو، ګوندي کمېټو او د امنیتي ارګانونو مشرتابه ګومارنې ته راګرزولی وو. د دولتي قدرت د سیمه ئیزو بنسټونو(والیانو او ولسوالانو) د مشرانو د ټاکلو واک د کورنیو چارو وزیر نوراحمدنور درلود. د ګوندي کمیټو منشیان او د امنیتي ارګانونو مشران امین ټاکل. د دولتي قدرت سیمه ییزو بنسټونو او امنیتي ځواکونو مشرتابه د هردولتي نظام د ملا د تیر حیثیت لري. منطقاً چې دې بنسټونو ته اکثرآ امین او کارمل پلوه کدرونو لار موندله چې هغوی بیا خپلې نقشې پلې کولې. د په اصطلاح نوي ټیپ ګوندونو کې معمولاً ورځنۍ چارې د ګوند دارالنشاء رهبري کوي. د دارالنشاء دنده په لومړیو کې څلورو تنو تره کي ، کارمل ، امین او نوراحمدنور پرمخ وړله او هغوی هم زیاتره پر امنیتي او کدري مسآلوغونډې لرلې. کله چې د۱۳۵۷ وسلوال پاڅون شاوخوا دوې میاشتې وروسته په واکمنۍ کې د پرچمیانو رول پیکه شو« داسې یوه باصلاحیته قرارګاه چې اپراتیفي ، سیاسي او پوځي چارې یې سمبالولې په غیررسمي توګه راڅرګندیږي چې تقریباً ټولې سیاسي ملي (سیاسي ، پوځي او کادري) چارې حل او فصل کوي چې وروسته په فورمالیتي توګه د ګوندي او دولتي ارګانونو له خوا تائید او تصویبېدې. د دې قرارګاه غړي نورمحمدتره کی، حفیظ الله امین ، اسدالله سروري، سیدمحمد ګلابزوی، شیرجان مزدوریار وو. د قرارګاه په کاري ډله کې اسدالله امین، فقیر محمد فقیر، ګلنواز، نواب ، یعقوب (لوی درستیز)، سید داود تړون ،جانداد(د ګارد قوماندان) او نور وو.» ۱۲۸ / ۸۳ ددې قرارګاه غړو او د هغې د کاري ډلې غړي له انقلاب مخکې د امین سره ګوندي اړیکې لرلې. پردې بنسټ ټول د امین پلویان وو. له همدې امله د پریکړو په نیولو کې د امین ارادې ټاکونکی رول درلود لکه څرنګه چې زیري هم دې مسالې ته ګوته نیولې ده. لدې نه معلومیږي چې ګوند خپل لارښوونکی رول له لاسه ورکړی وو . دې بیا دا معنی لرله چې څو تنو هم ګوند او هم دولت رهبري کولو او دا څو تنه د امین پلویان وو. دا هغه څه وو چې د هغه مهال د تبلیغاتو خلاف چې ګواکې ګوند د دولت او ټولني لارښوونکی ځواک دی په عمل کې پلې کېدل. د یوه دولتي بنسټ سروال د نوموړي بنسټ په ګوندی چارو کې لاسوهنې کولې او حتی خپل دستورونه او امرونه ورکول. په ۱۳۵۸ کال کې لیکوال د کندهارد قول اردو د قرارګاه د توپچي د غونډ سیاسي مرستیال وو. یوه ورځ د قول اردو قوماندان نورمحمد سروضه وال ور وغوښت او د قطعې د چارو د څرنګوالي د پوښتنې وروسته یې خپله اصلي خبره وکړه چې د یوه ټولي قوماندان جګتورن معراج الدین د ګوند د غړي په توګه ومنل شي. لیکوال ورته وویل چې ستاسې وړاندیز به په ګوندي سازمان کې طرحه کړي . مسئله په سازمان کې طرحه شوله خو د اکثریت نظر منفي وو. نوموړی د شوروي- پرچمي واکمنۍ پرمهال جنرالی ته هم ورسید او کله چې په کال ۱۹۹۲ کې د کارملیانو له لوري د کودتا له لارې دولتي واک د تنظیمونو په نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شمال ټلوالې ته ولېږدول شو جنرال معراج الدين د ننګرهار د سيمه ئيز ټلويزيون په پرده را ښرګند شو او د خپلې وينا په ترڅ کې يې وويل چې دی د اسلامي حزب غړی دی.

تور که واقعيت ؟

د په اصطلاح د افغانستان خلک دموکراتيک واحد ګوند ځوارلس کلنه واکمنې د واک او زعامت پرسر په ګوند کې د زعامت د مدعيانو د سياليو ، توطيو او دسيسو، کودتايي هڅو او کودتاوو يوه ټوليزه ده . پدې اړه د واک هرمدعي او هر اړخ هڅه کړې چې مقابل لوری تور او ملامت خو ځان سپين او سلامت ثابت کړي. د دا ډول چلند منطقي پايله دا شوې ده چې ډېر واقعيتونه يا پټ په تيارو کې پاتې شي او يا حقايق تحريف شي. پدې ليکنه کې هڅه شوې چې په دې ګوند کې د هغو ټکرونواو پيښو کومو چې د سلګونو ګونديانو سرونه يې واخيستل ، ګڼ شمېربنديان شول ، شکنجه شول او سلګونه نور د هيواد څخه تيښتې ته اړايستل شول يادونه و شي. د دې سياليو، مخامختياوو،شخړو او ټکرونو لامل د هرڅه د مخه بايد د ګوند د ځينو مشرانو په ځانغوښتنه او شوروي پالنه کې ولټول شي نه په شورويانو. ځکه چې پدې هکله ځينې ګوته پخواني شوروي اتحاد ته نيسي چې ګواکې د ګوند کورنيو شخړو او مخامختياوو ته يې لمن وهله. دا واقعيت لري چې د شورويانوهلې ځلې پردې متمرکزې وې چې اوبه خړې کړې اودوی پکې کبان ونيسي خو اصلي خبره دا ده چې ولې يو سياستوال، چاړواکی او ګوندي کدر د پرديو د لاس وسيله شي او يا د ماشوم په څېر ولوبول شي.

د ګوند د ځوارلس کلنې واکمنی په ترڅ کې د ګوند د ننه دريو پيښو د نورو په پرتله په ګوند او دولت کې د سيالو دښمنو ډلو په راټلونکي دريځ ، برخليک ، د هيواد په وضعيت او د ګوند د واکمنی په نسکورېدو اغيز پرېښود. دا پيښې د وخت په دولتي رسنيو کې په لاندې نومونو يادېدلې:

الف- د ثورانقلاب په وړاندې د ببرک کارمل په مشری د پرچميانو پوځي کودتا

ب- د نورمحمدتره کي له لوري پرحفيظ الله امين سوء قصد

ج- د تڼي- ګلبدين کودتا.

البته د دې پېښو مخالف اړخ چې لوبه يې بايللې وه دا ډول حکومتي تبليغات او ښرګندونې بې بنسټه تورونه ، د واقعيتونو د پټولو ، د عامه ذهنونو د انحراف او د ولس د تيرايستنې هڅې ګڼلې .د ليکنې پدې برخه کې به په لومړی پيښه چې خلقي اړخ د پرچميانوله لوري د پوځي کودتا ناکامه هڅه تبليغوله او پرچميانوهغه پر دوی تور ګاڼه مکث وشي او په دوو نورو به په خپل وخت بحث وشي.

د۱۳۵۷ کال د وږي په دريمه دولت يوه اعلاميه خپره کړه چې يو شميرخاينينوغوښتل په لوی اختر کې په پوځي کودتا لاس پورې کړي چې مخه يې ډب شوه اوعاملين يې ونيول شول. په نيول شوو کسانو کې د پلان وزيرسلطانعلي کشتمند، د دفاع وزير ډګروال عبدالقادر، د ټولګټو وزير جګړن محمد رفيع ، لوی درستيزجنرال شاه پوراحمدزی او نور يادېدل. څه موده وروسته د هغوی اعترافات چې د کودتا هوډ يې درلود په رسنيو کې خپاره شول. د اعلاميې وروسته د مشکوکو ملکي او پوځي پرچميانو د نيولو او له دندو ګوښه کول پيل شول.اوس به وګورو چې آيا د پرچميانو له لوري کودتا ته چمتووالي واقعيت درلود يا دا چې هغه په پرچميانو يو تور وو او پدې به هم تم شو چې ولې خبره پوځي کودتا او يا پر پرچميانو دې تور ته ورسيدله ؟

مخکې يادونه شوې وه چې د (ا، خ، د،ګ) د خلق او پرچم سيالو دښمنو ډلو د لس کلن انشعاب وروسته سره يو شول خو دا يووالي يو تحميلي يووالی وو. د ګوند د يووالي وروسته ډېر ژر په ګوند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانۍ ډله بندۍ بربنډې شوې او فرکسیوني فعالیتونه پیل شول. که څېرې داودخان حوصله کړې وای او پرګوند یې برید نه وای کړی ښایي چې ګوند په څو ډلو ویشل شوی وای ، د پرچم ستړې برخې د جمهوریت د ملي غورځنګ ګوند ته مخه کړې وای او پدې ډول به د داود خان دریځ پیاوړی او په واک کې پاتې شوی وای. پدې اړه څرګنده بېلګه په ګوند کې د جمهوریت د پلان د وزیرعلي احمد خرم د ترور وروسته د دستګیر پنجشیري په مشرۍ د یوه پلاوي ګومارل وو ترڅو پدې ترور کې د امین ښکېلتیا یا لاس لرل وڅېړي. پدې اړه دا پوښتنه پیدا کېږي چې آیا دا ګوند حاکم ګوند وو چې د یوه چارواکي د ترور پېښه څېړي ؟ بل دا چې نه خرم او نه ترهګر د دې ګوند غړي وو چې ګوند د دې ترور د څېړنو مسؤلیت ولري. د ګوند له لوري د خرم د ترور د پېښې څېړنه د ماشومانو لوبو او یا ټوکې ته ورته یو بهیر وو. د خرم د ترور څېړني دا ګومان په واقعیت اړوي چې دا څېړنه د کارمل – مسکو ګډه پروژه وه چې امین له ګوند څخه وشړي ، د تره کي دریځ کمزوری کړي او پدې ډول کارمل په واحد ګوند کې د بشپړ اغېز او نفوذ څخه برخمن شي. مخکې ویل شوي وو چې د خلق او پرچم د یووالي څخه د کارمل موخه په لومړي ګام کې د هغه په وینا د خلقیانو د اګرسیف اړخ مشران(تره کي او امین) او بیا پاسیف اړخ(زېري ، میثاق او پنجشیري) له ډګره ایستل وو. دې پلاوي کندز ته سفر وکړ د پرچمي نظام الدین تهذیب پرمټ یې امین ضد سندونه جوړ کړل او د پنجشیري په وینا د ګوند څخه د امین د اېستلو مصوبه هم میثاق ولیکله خو تره کي د امین ملاتړ کاوه او امین ته یې ویلي وو:« زه پوهېږم چې سیاست هم د نېشه یي عمل غوندې احساس لري . ته چې خارج شې خو آرام نه کښېني او زموږ ملګري به هم د ځان سره کېنوي . زه نه غواړم چې ته جدا شې.» ۱۳۱ / ۲۳۱ خو میثاق د ګوند څخه د امین د اېستلو لامل دا ګڼي چې د خلق او پرچم د یووالي وروسته کارمل او امین دواړو د یووالي ضد فعالیتونه پیل کړي وو. کارمل ته د تفتیش او کنترول په کمیسیون کې توصیه وشوله او پر امین د کره لاسوندونو له امله د ګوند څخه د امین د اېستلو پرېکړه و شوه چې تره کي او کارمل مخالفت وښود. د تش په نامه واحد ګوند د هغه مهال کورني وضعیت ته په کتو سره که د ثور په اوومه وسلوال پاڅون نه وای شوای هرومرو امین د ګوند څخه اېستل کېده یا په خپله لکه کارمل د خپلو پلویانو سره له ګوند څخه ووت. پدې ډول ګوند په دوو برخو وېشل کېده ، کورنۍ ستونزې یې لا زیاتېدلې او شونې وه چې ګوند په نورو څو ډلو وېشل شوی وای. که ګوند په څو ډلو نه وای وېشل شوای خو په ډاډ سره ویلی شو چې په ګوند کې د تره کي دریځ کمزوری او د کارمل دریځ قوي کېده او له څه مودې وروسته د کارمل د ګوند د مشرۍ ارمان هم پوره کېده .

. د داودخان له لوري پرګوند برید د دې لامل شو چې د ګوند خلقي اړخ د خپل پایښت په موخه په متقابل برید لاس پورې کړي، د داودخان واکمني نسکوره اوسیاسي واک ترلاسه کړي. د داودخان دا ډول نسکورېدل کارمل او مسکو نه غوښتل . هماغه دي چې کارمل په څرګند ډول او مسکو په پټه د نوې واکمنۍ په وړاندې درېدلې. ځکه چې کله د ثور په اوومه خلقي پوځیانو ګوندي مشران له توقیف څخه آزاد او کابل راډیو ته را ولېږدول « کارمل د یو ډول رواني بحران سره مخامخ وو، نوموړي د کودتا برۍ او ماتۍ دواړه پخپله کټه نه بلل او خپل ځان یې د دوو ډبرو ترمنځ احساساوه. د پاڅون په برې او ماتې په دواړو حالتونو کې یې خپل ځان قرباني ګاڼه او د دریم چانس پټه نه لګېده ...، لدې امله اندېښمن او ناراحته وو. پرله پسې یې سګرټ څکول او په کوټه کې ګرزیده ، په څېره کې یې غوسه اوهیجان څرګند وو. هغه به کله وړاندیزکاوه چې رهبري باید پټه شي او پاڅون یې یو فتنه جوړونکې عمل ګاڼه چې د ماتې سره مخ دی. خو کله چې د ځواکونو تناسب د پاڅون کوونکو په ګټه تغییر مونده ویل یې چې ګوند د پاڅون د مسؤلیت له منلو ډډه وکړي. »۸۰ / ۸۶ هغه مهال عبدالقادر ویل چې ګوند دې په پټه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت لاربښوونه وکړي او دولتي چارې پوځي شورا يعني دی رهبري کړي کارمل هم همدا غوښتل. مسکو هم د کارمل په څير د پاڅون څخه ناخوښی وو. د مسکو ناخوښي د ګرباچف له دې وينا « دا اشتباه وه چې تره کی او امين واک ته ورسيدل. » معلومېږي. د کارمل نارضايتي او د تره کي په وړاندې دريدنه د هغه له هغو څرګندونو څخه بريښي چې د پاڅون دوه ورځې وروسته د ثورپه نهمه (اپريل ۲۹) چې تره کی ، کارمل او پوزانف لومړی ځل سره وليدل او تره کي د ګوند د يووالي خبره وکړه کارمل ويلي وو:« په اوسنی شيبه کې عملاً واحد ګوند شتون نلري پداسي حال کې چې ادعا کيږي ګوند واحد دی بيا ولې دوه ګونی چلند کيږي. »۳۹ / ۳۶۱ د پاڅون په دوهمه ورځ چې لا حکومت نه دی جوړ شوی د شوروي سفير په شتون کې د ګوند د مشر د څرګندونوخلاف دريدل د ژمنو سياستوالوسره نه ښايي. سياستوالو ته په کاردي چې خپلې کورنی ستونزې په خپل منځ کې د خبرواترو او پوهاوي له لارې حل کړي نه دا چې د پرديو په شتون کې هغه طرحه کړي. خو د کارمل موخه دا وه چې سفير ته د يوه دوست هيواد د سياسي استازي په توګه پلمه او موکه ورکړي چې د ګوند او واکمنی په چارو کې لاسوهنه وکړي. د ګوند له لوري د واک د ترلاسه کولو په هکله د کارمل ناخوښي د محمداعظم سيستاني له څرګندونو نه ښه جوتيږي : «حتی هغه وخت چې د دولت کړنلاره د کابل له راډيو ټلويزيون څخه خپريده ، خلکو کولی شول د ببرک کارمل ناراحتي د هغې د دري متن د لوستلو پرمهال احساس او درک کړي.» ۵ / ۱۱۰ مخکې ويل شوي وو چې د غبرګولي په مياشت کې د سياسي بېرو په غونډه کې کله چې د پرچم مشرانو(لايق او بارق) هم مرکزي کمېټې ته د خلقي پوځيانو د راپورته کولو څخه ملاتړ وکړاو کارمل متقين شو چې پرچم په سياسي بورو کې په اقليت واوښت « د۱۳۵۷ کال د جوزا په څوارلسمه د پرچم د فرکسيون پټ فعاليتونه پيل شول. » د پټو فعاليتونو د پيلولو معنی د دولتي چارو سبوتاژ او اړو دوړو ته لمن وهل او په وروستي ګام کې د واکمنی نسکورول دي . د پنجشيري په وينا د سياسي بيرو د غونډې د پای ته رسيدو وروسته کارمل وړانديز وکړ « چې اعلان کړئ په ګوند کې نور پرچم د مساوي حق د لرلو فرکسيون نه دی » په همدې نامه د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوند د مرکزي کميټې اعلاميه خپره شوه. غوربندي ليکي چې « د۱۳۵۷ کال د غبرګولي د۱۴ اعلاميې د خپريدو وروسته د تره کي ليدو ته ورغلم او د نوي وضعيت نه مې خپله نارضايتي وښودله. تره کي په ځواب کې وويل ډيره حوصله مې وکړه اوهڅه مې وکړه چې کار دې سرحد ته ونه رسيږي خو کارمل چې پدې مخامخ څوکی کې ناست وو په نيمه تهديد ډوله لهجه راته وويل که د امين د ځانغوښتني مخه ونه نيسئ و پوهيږئ چې يوه ورځ به ټانک له ټانک سره وجنګيږي. زه پوه شوم چې زموږ د خلکو د حکمت څخه ډک متل له مخې چې دوه پاچاهان په يوه اقليم کې نه ځاييږي او يا دوه پوځه په يوه ځمکه کې نه ځاييږي. لدې امله چې د ټانکونو د جنګيدو مخه نيول شوی وي يو کار بايد ترسره شي چې له ډير غور وروسته اړ شوم دا پريکړه وکړم. »۸۰ / ۷۱ پدې هکله چې ولې د پرچميانو له لوري د خلقيانو خلاف دښمنانه دريځ غوره شي ميثاق ليکي:« امين د کورنيو چارو په وزارت کې چې وزير يې نوراحمدنور وو د هغه ترڅنګ سيدداود تړون د ژاندارم او پوليسو د عمومي قوماندان په توګه مقرر کړی وو او تقريبا د هغه په واسطه يې نوراحمدنور بې واکه کړی وو. د امين لخوا د دفاع وزارت په کارونو کې لاسوهنې عبدالقادر ناراضي کړی وو. ببرک کارمل چې وضعيت څارلو، غوښتل د عبدالقادر د ناراضي توب څخه په خپله ګټه استفاده وکړي.مېرمن اناهيتا يې ورنږدې کړې وه او هڅه يې کوله د لوی درستيز شاه پوراحمدزي او نورو پرچمي صاحب منصبانو په همکاری د دفاع وزارت او کورنيو چارو وزارت کارونه کوردينه کړي ، ترڅو واک ته د رسېدو په موخه کارونه سر ته ورسوي. » ۷۹ / ۲۷۴ همدا رنګه پدې اړه د سليمان لايق زوی ، غرزی د سپرغی په ويب پانه کې د۲۰۱۴ کال د جون په شلمه د (نګاهي به نيم رخ ديګرواقعيت) تر سرليک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې یوه لیکنه خپره کړېده چې دا لیکنه یې د خپل پلار د یادداښتونو ، څرګندونواو خپلو مشاهداتو پربنسټ چمتو کړې ده چې د کارمل د پلویانو د ګوندي ضد کړنو د یوې برخې څخه پرده پورته کوي او بالمقابل د خلقي اړخ غبرګون هم پکې راوړي. دلته به د نوموړې لیکنې لنډیز وړاندې شي :« د نوموړي فرمان د متن د پلې کولو په موخه په پرچمیانو کې د پټ کار د سمبالولو لپاره په لومړي ګام کې نجیب الله ، محمود بریالی او عبدالوکیل غوره شول. ډېر ژر د کابل په هوټل کې د ناراضي پرچمیانو د لیدنو کتنو جلا او نوې قرارګاه جوړه شوه اوهغه د ملکي او پوځي پرچمیانو په ګڼه ګونه واوښته. سربیره پردې د ځوانانو د دموکراتیک سازمان دفتر(برهان غیاثي) او د سرې میاشتې د ریاست مرکزي دفتر(دکتورس اناهیتا راتب زاد) هم د ناراضه پرچمیانو د لیدنو کتنو په بې درد او سره ځایو واوښتل. له پلار څخه مې اوریدلي وو چې یو ماښام تره کي خپل هستوګنځي ته بللی وو او د خبرو اترو په ترڅ کې یې د ګیلې په شکل ورته ویلي وو: « لایق صاحب زه ببرک جان ته حیران یم، د ګوند باندې یې د پټ سازمان په جوړولو لاس پورې کړی دی . تاسې وګورئ چې بریالي ته دنده سپارې په منظم ډول زما لیدو ته راشي او زما صفتونه وکړي ، ما ته رهبراو لاربنود ووایي او ماته ډاډ راکړي ، خو نجیب په پرله پسې توګه زما خلاف ولمسوي او په لیدنو کې پر ما راودانګي او خپله غوسه او کینه وښیي او ما د هغه په وړاندې یوه اقدام ته اړباسي. نه پوهیږم چې هغه بیا په کومه لوبه لګیا دی ؟ بالاخره د۱۹۷۸ کال د جون د اوولسمې په غونډه کې نجیب ، وکیل او بریالی د ګوند د یووالي د کنفرانس د لوزنامې څخه په سرغړونه اود ګوند نه بهر د ګوندي هستې د جوړولو له امله د رایو په اکثریت پرېکړه وشوله چې هغوی سفیران شي. بارق او لایق هم د سفیرانو په توګه د نوموړو د لیږلو په اړوند موافقه رایه ورکړه چې پدې توګه د لومړي ځل لپاره د پرچمي مشرتابه ترمنځ درز پیدا شو. د همدې غونډې پریکړه په پرچمیانو کې خپره شوه او اعلان یې کړل چې لایق او بارق د وزارت د څوکیو او د تسلیمۍ د روحیې له امله د دښمن سره یوځای شول. د جون په اتلسمه یعني یوه ورځ وروسته کارمل د نورمحمدتره کي سره په غیرمعمولي کتنه کې له هغه نه غواړي چې دی هم خارج ته ولیږي.» غرزی لایق په خپله لیکنه کې د انترینت څخه د پوزانوف یو یادداښت چې د کارمل د څرګندونو یا په بله خبره پوزانوف ته د شکایتونو پربنسټ تهیه شوی له انګریزي نه ژباړلی او پکې راغلي دي: « په وروستیو کې لیدل کیږي چې په ګوند کې یووالی له منځه تللی ، زه نه غواړم ستونزې جوړې کړم. د سیاسي بیرو د جون د اوولسمې نیټې د پریکړې له مخې یو شمیر ملګري د سفیرانو په توګه ټاکل شوي دي زه او نوراحمدنور غوره ګڼو چې موږ هم د سفیرانو په توګه یا د درملنې په نامه بهرته ولاړ شو...له بده مرغه زه نه په ګوند او نه په پوځ کې امکانات لرم چې له خپلو تزسونو څخه دفاع وکړم.» غرزی د نوراحمد نور سربیره د اناهیتا نوم هم یادوي. ضمنا هغه دا هم لیکي چې نور په پراګ او کارمل په واشنګتن کې سفیران ګومارل شوي وو او هغوی خپل سفارتونه سره بدل کړل. غرزي لایق د خپل پلار د یوه یادداښت یوه برخه هم راوړې چې لیکي : « پدې ترڅ کې ځینې ګوندي رهبرانو هڅه وکړه چې سفیران خارج ته له دندو څخه منصرف کړي او هغوی وهڅوي بهر ته لاړ نشي. په یوه ناکامه هڅه کې ، د ځېنو سفیرانو سره د یوې خصوصي کتنې په ترڅ کې وغوښتل شول خپل ګوندي ملګري یوازې پرې نه ږدي. نور احمد نور او عبدالوکیل دواړو ټینګار کاوه چې د دوی تګ حتمي دی ، موږ خپله پریکړه کړې ده ، که لاړنشو امین مو وژني ، د ټولو دنده ده چې خپل سر وساتي. » غرزی په خپله لیکنه کې اعتراف کوي چې دی هم یوځل کابل هوټل ته نجیب الله ته ورغلی وو.

د پورتنیو څرګندونو څخه بریښي چې کارملیانو د هغه د دستور له مخې په ګوندي او دولتي ضد کړنو لاس پورې کړی وو چې د پوځي کودتا لپاره چمتووالی یې هم له پامه نه وغورزولی. د هغه مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غزني د څوارلسمي فرقي د قوماندان محمدنبی عظيمي ځرګندوني يې ښه بېلګه ده چې عبدالوکيل په کابل کې ورته ويلي وو: « ماغوښتل د اردو د وسلوال پاڅون په اړه ستا او د څوارلسمي فرقې د ملګرو چمتووالی ملګري ببرک کارمل ته ورسوم.څه فکرکوې ؟ آيا کولی شئ په هغه ځای کې د فرقې خپلواکې اعلان او زموږ د غوښتني په صورت کې د کابل په لور مارش وکړئ. » ۱۲۹ / ۱۵۸- ۱۵۹ عظيمي د خپل چمتووالی ډاډ ورکړی او په بل ځای کې ليکي چې د ۱۳۵۸ کال د مرغومي د شپږمې وروسته د چهلستون په مانۍ کې کارمل له ده څخه د ده د چمتووالي له امله خپله مننديي هم ځرګنده کړې وه. د پرچميانو له لوري کودتا ته د چمتووالي په اړه جنرال لياخفسکي د افغان غميزه اوميزانه نومې خپل کتاب په ۵۶ مخ کې د پرچميانو د کنګرې په اړه راوړي چې د۱۹۷۸ کال د جون په مياشت کې په پغمان کې جوړه شوې وه چې په هغې کې د واک د نيولو پروګرام جوړ شو. همدا رنګه«د ثور د کودتا وروسته ببرک کارمل د خلق د اړخ خلاف د بلې کودتا په فکر کې شو، خو مخکې لدې چې اقدام وکړي حفيظ الله امين او همکارانو يې له ډګره وباسه . » ۳۰ / ۹۰ کله چې وکيل ، نجيب او بريالی د ګوندي ضد فعاليتونو له امله سفيران شول يوه ورځ وروسته کارمل د تره کي څخه غواړي چې دی ، نور او راتبزاد هم غواړي خارج ته د سفيرانو په توګه وليږل شي. تره کی چې د داسې يوه فرصت په تمه ناست وو کارمل په چکوسلواکيا، اناهيتا په يوګوسلاويا،نوراحمدنور په امريکا، عبدالوکيل په بريتانيا، نجيب الله په ايران، محمود بريالی په پاکستان کې د سفيرانو ،عبدالمجيد سربلند په بمبيي کې جنرال قونسل او فدامحمد دهنشين په کويت کې د قونسل په توګه مقرر کړل. البته يو شمېر پرچميانو چې په هېواد کې د ټيکاو ليوال وو خلقي مشرتابه ته د خپلو پرچمي ملګرو د ګوندي ضد او حکومتي ضد کړنو په اړه رپوټونه ورکول چې ميثاق د خپل کتاب په ۳۰۰ مخ کې د نورمحمدتره کي او د حفيظ الله امين د رپوټ له مخې د بارق شفيعي اوغوربندي نومونه يادوي. عجيبه دا وه سره لدې چې کارمل پخپله خوښه سفارت منلی وو خو « د جون په يوويشتمه په غيرمترقبه ډول کارمل ، بريالی، سربلند، او اناهيتا د سفارت د دروازې د مخې سره را ځرګندشول. خو د سفارت د ساتونکو سره د لنډو خبرو وروسته د موټرو کتار چې څلورعرادي وو د سفارت له مخې لېرې شول او په کوڅو کې تري تم شول . ميلمنو ته ويل شوي وو چې پوزانوف ښار ته تللی دی پداسې حال کې چې داسې نه وو ځکه سفيرسره لدې چې رخصتي وه په دفترکې وو. د موټرو کتار د څه واټن وهلو وروسته د تاس مانۍ ته چې هلته خبريال ژوند کاوه ودريدل. کارمل د تاس د آژانس له پخواني مسئول سره پيژندګلوي لرله چې اوس د کابل څخه تللی وو او د هغه په ځای د کی جی بی نوی مامور لئونيد بيريوکوف راغلی وو...، د ماښام په لسو بجو د ده د کور د دروازې سره د دربډلو پيژندل شوو پرچميانو په ليدو سره بيريکوف حيران شو.کله چې بيريکوف دروازه خلاصه کړه ببرک کارمل وويل : زه ببرک کارمل يم پداسې حال کې چې د ده سره راغلي کسان يې معرفي کول اضافه يې کړل دوی ټول زما ملګري او د مرکزي کميتې غړي دي. بيريکوف چې لړزيده وويل هو ملګری کارمل زه تاسې پيژنم ، ډيرخوښ يم مهرباني وکړئ ننوزئ . کارمل ښه به وي چې موټرهم سرای ته د ننه يوړل شي ...، هغه د ناڅاپې راتلو موخه داسې توضيح کړه لازم دي فوراً د ملګري پوزانوف سره ملاقات وشي ، خو زموږ دا هيله ردوي ، خو دا کار خورا عاجل دی . بيريوکوف د وروستيو توضيحاتو نه پوه شو چې د ميلمنو له نظره شوروي ملګري د سياسي بيرو له پريکړې څخه يعنې د پرچميانو د افتخاري تبعيد څخه خبرندي او که د شوروي مشرتابه له واقعيت څخه خبر شي فوراً به مداخله وکړي او سپين سترګي خلقيان به په ځای کينوي. کله کله به ميلمنو د ټلفون څخه زنګ واهه او کوښښ يې کاوه په پښتوخبرې وکړي ځکه چې بيريوکوف پرې نه پوهيده...، هغوی په ځرګنده توګه تره کي ته ښکنځل کول او په سپکه به يې امين يادا‌وه.» ۶۳ / ۸۹ – ۹۰ لکه ځرنګه چې د امنيتي ملحوظاتو له امله د شپې ګرزيدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنديز لګېدلی وو، نابلل شوو پرچمي مشرانو د شپې نوم نه درلود شپه يې هملته تيره کړه او سبا سهار له دې کور څخه ووتل. لدې څخه ښکاري چې کارمل هيله لرله چې پوزانوف به له هغه سره مرسته وکړي خو سفير پوهېدلو چې تره کی يې خبره نه مني او يا دا چې سفير هم غوښتل چې پرچمي مشران له هېواد څخه لاړ شي. د کشتمند دا وينا چې تره کي ورته ويلي وو هم ښيي چې تره کي د شوروي د سفير وړانديزاو د پرچميانو په اند فشار ته غاړه نه ده ايښي « هيڅوک حق نلري چې د بل چا استازيتوب وکړي. ستاسي رهبر کارمل شوروي سفير ته شکايت وکړ څه ګټه يې وکړه چې ته يې بيا تکراروې.» ۴۰۶ / ۳۹

د پرچم مشران بهر ته ولاړل خو څه موده وروسته د هغوی يو شمير ملګري د کودتا په تور زنداني شول او په تحقيقاتو کې يې ويلي وو هغوی د پوځي کودتا هوډ درلود او په بهر کې پرچمي سفيران په کودتا کې ښکيل دي نوهماغه دي چې د دې سفيرانو نه غوښتل کيږي چې هيواد ته راستانه شي خو هغوی هيواد ته نه راستنيږي او د خلقي حکومت د ادعا له مخې د سفارتونو شتمنۍ يې هم له ځانه سره وړي او د وارسا د تړون اړونده هېوادونو کې پټ ژوند غوره کوي. په پاکستان کې سفير محمود بريالی لومړی خپل ورور کارمل چکوسلواکيا ته ورځي او د هغه نه يو ليک د شوروي مشرانو په نامه اخلي او بيا مسکو ته ځي. نوموړی د نيکراسوف په نامه د کی جی بی يوه مامور ته د ټيليفون له لارې وايي: « د بشريت په نامه ! موږ وژغورئ ! د بشريت په نامه! موږ وژغورئ! هغه دا خبره په څوځو ځله تکرارکړه او په هرځل يې په سلګيو سلګيو ژړل. زه نه پوهيږم چې څه وکړم . زه هيڅ شی په لاس کې نلرم چې پخپله يې وکړم . زموږ يواځينی او ټوله هيله شوروي ملګري دي . زه له ببرک کارمل څخه ليک لرم خو نه پوهيږم چې دغه ليک چاته ورکړم. » ۱۲۴ / ۸۱ د شب های کابل نومي کتاب پرچمي ليکوال په بهر کې د سفيرانو د خلقي ضد فعاليتونو په هکله د کتاب په ۷۱ مخ کې ليکي: « تره کی او امين پدې نظر وو چې د کارمل او د هغه د ډلې په تبعيدولو سره به د پرچم د اړخ د جنجالونو څخه بيغمه شي خو دا يوه تيروتنه وه. ځکه چې د هيواد څخه بهر د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د سفيرانو او سياسي استازو په توګه د پرچم د اړخ د مشرانو ګومارنه چې له هره اړخه خوندي وو د هيواد په د ننه کې د خپلو پټو سازمانو سره اړيکې لرلې او هغوی ته يې دستورونه ورکول. د ظهور رزمجو، فريد مزدک، نجم الدين کاوياني، محبوب سنګر، سيداکرام پيګير، خدايداد بشرمل او ... په څېر کدرونه او سلګونه نورې کوچنۍ او لويې کړی فعالې وې ،په پټه يې د ځمکې لاندې خپل اپوزيسيوني فعاليتونه پرمخ وړل او د رژيم خلاف يې د هيواد په ګوټ ګوټ کې ورانکاره فعاليتونو ته سازمان ورکاوه.» پرچمي مشران چې اړ شول د سفيرانو په توګه بهر ته لاړشي د نجم الدين کاوياني په وينا بهر ته د تللو مخکې « د کارمل يواځېنۍ توصيه خپلو پلويانو ته د خدای په امانۍ په مهال دا وه چې ټولې هڅې د تره کي او امين د رژيم د بدنامولو او ناکامولو په موخه را ټولې کړئ او بس.» ۵ / ۱۱۱

کله ناکله په تاريخ کې واک ته د رسېدو په موخه د ځينو سياستوالو کړه وړه تکراريږي. دلته خبره د هغو سياستوالو څخه ده چې په ولس کې اعتبار نلري خو د واک مدعيان دي ، واک ته رسيدل د پرديو پرمټ غواړي او د هغوی د مرستې او ملاتړ د ترلاسه کولو لپاره په هرکار،حتي د خپل پلرني ټاټوبي په خرڅولو هم لاس پورې کوي. انترناسيوناست محمود بريالی ، سترمجاهد او د ناټويي اشغال پر مهال اعلان شوي ملي اتل!؟ احمدشاه مسعود د دغو سياستوالو څخه دي. په ۱۹۷۸ کال کې په مسکو کې شوروي څارګر نيکراسوف ته د بريالي د ژړا او زاريو په هکله مو ولوستل . د څه د پاسه شلو کلونو وروسته احمدشاه مسعود چې د هغه بهرني حاميان نوموړی چګوارا ، ناپيليون ، پوځي نابغه او... شميري د امريکايي ليکوال ستيوکول په وينا« په دوشنبه کې پخپل کور کې مسعود تامسن ته ژړا وکړه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان په ګوټ ګوټ کې د ده پاشلو متحدينو ډېرمحدود پرمختګ کاوه ، اکمالات يې محدود وو، کرزيان د کندهار په شااوخوا او پاکستان کې ترسخت فشارلاندې وو. تامسن ته يې وويل دوستم داسې فکرکاوه چې له راستنيدو سره سم به يې ټول ازبکان وسله پورته کړي او په پاڅون به لاس پورې کړي خو دا کار ونشو. زه پخپله پردې ګروهه نه يم چې د طالبانوماتيدل به ژر شوني وي.» ۱۴۴ / ۸۱۷ پرديو ته د انقلابي بريالي او مجاهد مسعود ژړا که له يوې خوا د هغوی د شخصيتونو کمزوري ښيي له بله پلوه په پرديو پورې د دوی تړلتوب هم ننداري ته ابږدي . روسان او امريکايان د همداسې لوېدلو سياستوالو په لټه کې وو. روسانو او امريکايانو هغوی او د هغوی همفکران پخپلو غيږو کې ونيول او ونازول او د افغانستان د نيولو په بيه يې ظاهرآ واک ته ورسول.

اصلي موضوع يعني د پرچميانوخلقي ضد او دولتي ضد کړنوته را ګرزو. د ثور انقلاب وروسته د اګسا کامرې او دوربينونه د پرچميانو لوري ته راګرزول شوي وو. په پرچميانو کې ملي ګټو ته ژمنو او همدارنګه اپورتونېستو غړو يې چې دوهمې ډلې يې دوه ګونی رول لوباوه هم اګسا ته د خپلوملګرو د نقشو او د پرچميانو په خبره د مخفي مبارزې په اړه رپوټونه ورکول . د کارمل د دستور پربنسټ د هغه پرچمي پلويان د حکومت د اداري چارو او سمونو د سبوتاژ ، په خلقي اړخ کې دې يا هغه مشر ته په غوړه مالئ او ورانکاريو بوخت شول. لکه څرنګه چې پورته ويل شوي وو بريالی د تره کي د ستاينې او غوړه مالئ او نجيب بيا د هغه د غوسې راپارولو لوبه پيل کړې وه او وکيل هم د امين سره د لا نږدې کېدو تمرين کاوه څرنګه چې پدې هکله يو کست د اګسا په لاس کې لويدلي وو چې « نوراحمدنور وکيل ته وايي چې لانورهم د امين سره ځان نږدې کړئ او وکيل د نوراحمدنور په ځواب کې وايي چې زه خو ډېر کوښښ کوم خو امين پدر ۰۰۰ راباندې باور نه کوي. »۶۰ / ۸۲ د اګسا د کشفي اوڅارګري فعاليتونو پايله دا شوه چې د پرچميانو د ګوندي او دولتي ضد کړنو په اړه لاسوندونه برابر شي او د جون د اوولسمې نيټې د سياسي بيرو غونډې ته يې وړاندې کړي. په سياسي بيرو کې لايق او بارق د پرچم د فرکسيون مشران هم د خپلو ځوانو پرچمي ملګرو(نجيب الله ، بريالي او وکيل) ګوندي ضد کړنې وغندي او د سفيرانو په توګه مقرر شي . کله چې کارمل وليدل چې د ملګرو د پټو فعاليتونوڅخه يې پرده پورته شوه او پدې ډول په خپله پيل کړې لوبه کې پاتې راغی يوه ورځ وروسته« د جون په اتلسمه پداسې حال کې د تره کی دفترته ننوت چې د شوروي سفير پوزانوف او لوی ګوندي سلاکار خازاروف د تره کي سره وو،کارمل بيله دې چې لوی سفير ته پام وګرزوي د واکمن وضعيت نه شکايت وکړاو د تره کي څخه يې وغوښتل چې نه منونکي وضعيت ته د پای ټکی کيږدي.» ۳۹ / ۳۷۸

د پورتنيو څرګندونو نه او د هغه مهال له بهيرونو څخه بريښي چې کله د جون په اتلسمه په خپله خوښه کارمل د ګوند مشر ته وړانديز وکړ چې دی، نوراحمدنوراو اناهيتا راتبزاد هم بهرته ولېږل شي سياسي بيرو د جون په ۲۴ پريکړه وکړه چې هغوی هم سفيران شي اودوی ټول د خپلو نويو دندو په لورخوځيږي. کارمل چکوسلواکيا ته د تګ په لار څو ورځې د مسکو په اکراين نومې هوټل کې تم شو. کارمل په مسکو کې د (ا ، خ ، د ، ګ) د ګوندي کميټې ځينو غړو ته چې ده ته ورغلي وو د سفير په توګه دندې ته د غاړې ايښودلو په هکله ويلي وو : « په يوه زين باندې دوه کسه نه ځائيدلو، نه مې غوښتل چې د وينو سيلاب وبهيږي نو ځکه مې د آس زين نورمحمدتره کي ته پريښود او زه ترې راووتلم. » ۱۲۲/ ۱۶۰ د کارمل دا وينا د تره کي د هغه خبرې سموالی ښيي چې غوربندي ته يې ويلي وو چې دوه پاچايان په يوه اقليم کې نه ځايږي. يو بهرنی څيړونکی د کارمل شونتياوو او واک ته د رسيدو د ليوالتيا په اړه ليکي :« ددې حقيقت سره سره چې ببرک کارمل د خلک دموکراتيک ګوند د خورا مشهورو لارښوونکو څخه معرفي شوی خو دا يې نشو کولای چې د خلک دموکراتيک ګوند او يا د وسلوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواکونو اړين ملاتړ حاصل کړي ترڅو د تره کي يا امين پرضد يو بريمن چلنج پيښ کړي .» ۱۴۵ / ۱۳۰ کارمل سفارت ته د تلو مخکې خپلو پلويانو ته ددې سربېره چې د تره کي او امين د رژيم خلاف کړنو ته دوام ورکړي دا هم ويلي وو:« هغه به بيرته هيواد ته سور بيرغ په لاس کې راستنيږي. »۴۹ / ۵۴ چې بيله شکه دا ډاډ شوروي اړخ هغه ته ورکړی وو او د مسکو چارواکو خپلې ژمنې ته د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه اووه ويشتمه عملي جامه ورواغوستله. کارمل نه يوازې سور بيرغ په لاس بلکې د شوروي د سره لښکر سره افغانستان ته راستون شو. کارمل او د هغه فرکسيوني ملګري (نوراحمدنور، اناهيتا راتبزاد، بريالي، نجيب ، وکيل) له هيواده ووتل خو خپلو ملګرو ته يې د کودتا دستور پريښود او د مختلفو شبکو له لارې چې د شوروي سفارت شبکه يې خورا فعاله وه د پرچميانو د پټې مبارزې په مخته وړلو کې مرسته کوله. په هالند کې مېشت پرچمي آرين اميني وايي چې بهر ته د کارمليانو د تګ وروسته چې تنکی ځوان وم د خپل مشر ورور د هدايت له مخې په بايسکل د شوروي سفارت مخې ته تللم او يوه شوروي به اعلاميې را کولې او هغه به مې خپل ورور ته ورکولې او يا به مې هغه په پټه وېشلې .د پرچميانو دا کړنې د اګسا نه پټې نه وې او پايله يې د زيات شمير پرچميانو زنداني کيدل او د شاه پور احمدزي په څېر د هغو پرچميانو وژل شول چې د کی جی بی سره يې اړيکې نه درلودلې او هغوی چې د کی جی بی تنخوا خواره وو لکه کشتمند، رفيع ، قادر او نور ژوندي پاتې شول . لدې څخه ښکاري چې د پرچميانو له لوري د خلقي واکمنی په وړاندې پوځي کودتا تور نه بلکې واقعيت وو. خلقي مشرانو بهر ته د پرچمي مشرانو شړنه بری ګڼلو خو دا د غازی امان الله خان په شان د تره کي تيروتنه وه چې هغه هم نادرخان او ورونه د سفيرانو په توګه وګومارل ګنې چې هغوی يې بې اغيزې کړل خو وليدل شول چې څه موده وروسته انګريزانو نادرخان او روسانو کارمل واک ته ورسول.

سمونونه او غبرګونونه

د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند داسې مهال واک ترلاسه کړچې افغانستان د نړۍ د خورا وروسته پاتې هېوادونو څخه شمېرل کېده . غوڅ اکثريت خلک يې په کرنه او مالدارۍ بوخت وو. خو بيا هم دومره کرهنيز توکي نه توليدېدل چې د ټولنې لومړنۍ اړتياوې پوره کړي لدې امله د لومړنيو خوراکي توکو(غنم ، وريجې ، شکره ،غوړي) ستره برخه له بهرڅخه واردېدله.لامل يې د واکمنو غيرعادلانه توليدي مناسباتو سربيره کرنه د بابا آدم (ع) د زماني په شان پرمخ بيول کيده. زياتې کرهنيزې ځمکې د لويو ځمکه والو په واک کې وې او هغه يې بې ځمکې او لږځمکي بزګرو او زراعتي کارګرو ته په دهقانۍ يا اجاره ورکولې. کروندګر اړ وو چې ټول کال د خپلې کورنۍ سره ګډ د ملاکانو په ځمکه کار وکړي او د حاصلاتو د راټولولو پرمهال دومره څه ترلاسه کړي چې يوازې ژوندي پاتې شي. هرې کورنۍ ته د غم او خوښۍ پېښې راتلونکې دي .په افغاني ټولنه کې د واکمنو دودونو او رواجونو له امله د خپلوعزيزانو په ماتم کې ناست بزګر مکلف وو چې د تدفين او تکفين او يا د خپلو زامنو د واده ملاماتونکي مراسم ترسره کړي. دا کارهغه وخت شونی وو چې بزګر د سيمې د شتمنو څخه پيسې قرض يا په سود واخلي او يا خپله ځمکه ګرو کړي. شتمن چې د دې فرصت په تمه وو د بيوزلو ځمکې په ګروۍ اخيستې او يا به يې په لوړ سود پيسې ورکولې. سود په اسلام کې ناروا دی خو زموږ په ټولنه کې روا کار شميرل کېږي. بې وزلو چې د ملاماتوونکي سود د ورکولو وس نه درلود د وخت په تيريدو سره اړ کيدل خپلې ځمکې سودخورو ته وپلوري . کله به چې د سود د نه ورکولو له امله خبره محکمې ته ورسيده په قضايي ارګانونو کې د شته فساد له امله بزګران اړ وو چې بدې ورکړي او يا بنديان شي. هغو بزګرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ځمکې له لاسه ورکولې د کارمونډلو لپاره ښارونو ته مخه کوله خو په ښارونو کې هم هغوی کارنه موندلو ، ډیری یې او په تیره ځوانه برخه یې اړکیدل چې په ناقانونه ډول بهرنیو هیوادونو ته لاړ شي. د چنګاښ د کودتا وروسته د اتمو ټولګیو له فارغانو څخه د کانکور د آزموینې قانون د دې لامل شو چې هرکال زرګونه تنکي ځوانان د زده کړو نه محروم او په دې ډول په هېواد کې وزګاره میلیوني لښکر زیاتیده. شاوخوا دوو میلیونو کوچیانو د سیمې له خلکو سره ستونزې او کله ناکله شخړې لرلې. هغوی په بشپړ ډول له روغتیایي خدمتو نه محروم وو او د ماشومانو لپاره یې ښوونځیو شتون نه درلود. ډیری بزګرو د اقتصادي ستونزو له کبله دا وس نه درلود چې خپل زامن ښوونځیو ته واستوي او په غوڅ اکثریت کلیوالي سیمو کې د نجونو د ښوونځیو څرک نه لګیده. پدې توګه بېسوادي د افغاني ټولنې ځانګړتیا وه. په پرمختللو ټولنو کې په مورنۍ ژبه لومړنۍ زده کړې د هر ماشوم حق دی خو په افغانستان کې لږکیو دا شونتیاوې نلرلې. عجیبه خو لا دا وه چې په پلازمېینه ،کابل کې چې نیمایي اوسیدونکي یې پښتانه وو ، پښتانه ماشومان هم اړ وو په دري (پارسي) ژبه خپلې زده کړې تر سره کړي. د پلازمېینې په لوړو پوهنیزو بنسټونو کې زده کړې په دري ژبه پر مخ تللې چې اوس مهال هم همداسې ده.

په دولتي ادارو کې د مامورینو په استخدام کې بیعدالتي موجوده وه. د مامورینواو کارګرو(اجیرانو) په ماکولاتو کې توپیرشتون درلود. دولتي کارګرو روغتیایي بیمه نلرله. البته چې د مامورینو پرته ټول ولس هم د روغتیایي بیمې څخه بې برخې وو لکه څرنګه چې اوس هم وضعیت د هغه مهال په څېر دی. لدې څخه معلومېږي چې د ټولنې غوڅ اکثریت وګړو او په تېره کروندګرو او کوچیانو د ستونزو او کړاوونو ډک ژوند درلود، بېسوادي او بیکاري یوه ملي ستونزه وه. د افغانستان د هغه مهال وضعیت د آلمان شپیګل مجله داسې ارزوي:« افغانستان د نړۍ یو وروسته پاتې خوار هېواد شمېرل کېږي او د نړۍ ماجراجو هېواد پیژندل شوی دی. دا هېواد د وسپنې پټلۍ نلري او د سمندر څخه بې برخې دی. د غونډیو او درو نه یې د لوست او لیک څخه محروم کوچیان د اوښانو ، آسونو او پسونو سره ځي او راځي، د ځېنو ښارونو پرته تر اوسه د منځنیو پیړیو شرایط واکمن دي. د درو او غرونو تر منځ یې کوکنار کرل کېږي چې افغانستان یې د تریاکو په ستر تولیدوونکي اړولی دی. د وینې کسات شتون لري، ښځې په بشپړ ډول پټې دي،د ژوند متوسط عمر څلوېښتو کلو ته رسېږي...، دا چې څومره نفوس لري هېچا ته معلوم ندي. کېدای شي ۱۳ میلیونه یا ۱۹ میلیونه وي . تر اوسه دا غرنی هېواد غیر اقتصادي دی خو د آسیا مهمه ستراتېژیکه نقطه ګڼل کېږي...» ۱۴۶ په مجله کې د یوې مسألې پرته چې افغانستان ماجراجو هېواد ښیي نوره ارزونه یې بشپړه سمه ده او د هغه مهال د افغانستان رښتینی انځورکاږي. له بده مرغه د څه د پاسه څلورو لسیزو په تېرېدو سره اوس هم موږ د هماغه افغانستان شاهدان یو. د بېلګې په توګه اوس هم معلوم نه دي چې افغانستان څومره نفوس لري ، پنځه دېرش میلیونه یا پنځه څلوېښت میلیونه. خلقي حکومت وو چې په ۱۳۵۸ کال کې یې سرشمېرنه تر سره کړه چې د هېواد د اوسیدونکو شمېر یې څوارلس نیم میلیون تنه اعلان کړ .

واکمنۍ د دې ګڼ شمېر ستونزو د حل چاره د پیاوړي وفاداره پوځ په جوړولو، د بیوزلو وګړو په ګټه د سمونونو په پلي کولو، د ځمکو په دموکراتیکو اصلاحاتو ، د بیسوادۍ د له منځه وړلو ، د ملي مسئلې په عادلانه حل او د ښځو د حقوقو په خوندي کولو کې لیدل او خپله دنده یې ګڼله چې دا حالت بدلون ومومي او د سمونونو او اصلاحاتو په پلي کولوسره دا ګڼ شمېرستونزې حل کړي. له همدې کبله انقلابي دولت د سمونونو د راوستلو په موخه یو لړفرمانونه صادر او اړین قوانین او لوایح جوړکړل چې د انقلابي شورا شپږم، اووم او اتم لمبرفرمانونه یې د یادولو وړ ښکاري. دا فرمانونه د ګوند د مخالفینو له لوري اسلامي ضد، بېوخته او بېره ناک وګڼل شول پداسې حال کې چې « د خلقیانو د ځمکو اصلاحات

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د ټولنې او د فیوډآلي نظام نابرابریو او ټولنیزو ستونزو ته یو مناسب او خیرغوښتونکی ځواب وو.» ۴۷ / ۳۵ پر بله خوا د همدې لیکوال له انده شورویانو د خلقیانو دا حرکتونه ډېر ځانغوښتونکي شمېرل. که څه هم د خلقي حکومت دا سمونونه د اسلامي ارزښتونو سره په ټکر کې نه وو ، ډېر بنسټیز هم نه وو بلکې د وخت غوښتنه او اړین وو خو د وروسته پاتې افغاني ټولنې له واکمنو دودونو او واکمن ذهنیت سره په ځینو برخو کې په ټکر کې وو . خلقي واکمني سره لدې چې د کورنیو پرشا تلونکو او محا فظه کارو کړیو او له بهرڅخه د پانګوالي نړۍ د پټو او څرګندو لاسوهنو هدف ګرزیدلي وه د ګوند د عمل د کړنلارې د پلي کولو په موخه د هیواد اقتصادي په ټپه ولاړ حالت ته د ساه ورکولو او د خلکو په ژوند کې د مثبت بدلون په موخه په ګړندیو هراړخیزه سمونونو لاس پورې کړ. حکومت د انقلاب دې اصل ته په کتو سره چې انقلاب هغه وخت ارزښت لري چې د ځانه دفاع وکړي د پوځ د جګړه ئیز چمتووالي لوړولو او پیاوړتیا ته متې بد وهلې. پوځ ته یې د وفاداره افسري کدرونو د چمتو کولو په موخه د لنډې مودې پوځي کورسونه جوړ او په هغو کې یې د ګوند او د ځوانانو د سازمان د غړو روزنه پیل کړله . د دې کار پایله دا شوه چې د افغانستان پوځ په یوه ډاډمن او ځواکمن پوځ چې د هیواد کورنیو او بهرنیو دښمنانو ته د سترګو اغزی وو واوړي. په ادارو کې د سمونونو د راوړلو په موخه لومړی ګام د مامورانو او کارګرو(اجیرانو) ترمنځ د تبعیض او توپیر له منځه وړل وو. حکومت د مامورینو او کارګرانو د کوپوني توکو او ماکولاتو ترمنځ شته توپیر له منځه یوور.د نویو اصلاحاتوله امله هم دولتي مامورین او هم کارګران د یو شان غلګۍ او ماکولاتوڅخه برخمن شول. همدارنګه کارګرانو ته د مامورانو په څېر روغتیایي بیمه په پام کې ونیول شوه. د افغانستان د دموکراتیک جمهوري دولت له لوري پورتني سمونونه ښیي چې موخه یې د ټولنې د ټیټې او خوارې طبقې په ګټه د طبقاتي نابرابریو له منځه وړل وو چې دا د ربښتیني ټولنیز انقلاب د پیل په لور لومړني ګامونه وو. د ظاهرشاه او داودخان د واکمنۍ پر مهال د قانون له مخې هغه کسان په ادارو کې د مامورانو په توګه استخدامېدل چې د دوولسم ټولګې شهادتنامه ولري. خو په هیواد کې داسې پوهان لږ نه وو چې د لیسو مخ یې هم نه ولیدلی خو په خصوصي توګه یې زده کړې کړې وې چې پوهه یې د لیسانس د ډپلوم لرونکو نه هم لوړه وه چې عبدالحی حبیبي اوعبدالشکور رشاد یې څرګندې بېلګې دي چې دواړو حتی متوسطې زده کړې نه وې کړې . دواړو شپژکاله زده کړې ترسره کړې وې خو د خپل ذکاوت، وړتیا ، هلوځلو او شخصي څېړنو له امله یې د دایره المعارف حیثیت درلود. د حبیبي څخه ۱۳۲ څېړنیز- علمي آثار په میراث پاتې شول او له رشاد څخه ۵۹ چاپ شوي او ۸۰ ناچاپه آثارپاتې دي. رشاد د لومړني ښوونځي د پای ته رسولو وروسته چې دیارلس کلن تنکی ځوان وو د ښوونکي په توګه مقرر شو او نوموړي د کوچنی ښوونکي لقب تر لاسه کړ. د ظاهرشاه د زماني د مامورانو د استخدام قانون څرګنده طبقاتي بڼه لرله او د ټیټو طبقو خلاف جوړشوی وو. د ګوند د واکمنۍ پرمهال هغو کسانو چې اکثرآ د لېرې پرتو کلیوالي سیمو څخه وو چیرې چې لیسو شتون نه درلود او یا هغو کسانو چې د اقتصادي ستونزو له کبله خصوصي زده کړې کړې وې حق وموند چې د آزموینې په ورکولو سره په دولتي ادارو کې د مامورانو په توګه مقررشي. د ثورانقلاب مخکې د مامورینو ترفیعات د بست د لرلو په صورت کې ترسره کیدل او کوم مامورچې بست نه درلود کلونه کلونه به یې ترفیع نه کوله. هیره دې نه وي چې د یحیی د کورنۍ د واکمنۍ پرمهال بستونه د روابطو پر بنسټ ورکول کېدل نه د ضوابطو او وړتیا پراساس. البته یو شمېر د خوارو کورنیو اړونده کسان هم لوړو مقامونو ته رسېدل خو هغه هم د معتبرو کورنیو سره د پېژندګلوۍ او خپلوۍ له برکته . له همدې امله خوار ،بې وسیلې او بې واسطې مامور په لوړ بست نه مقرریده.نوې واکمنۍ داسې قانون پلی کړ چې مامور به د خدمت د ټاکلې مودې د تیرولو وروسته د مساعدسجل د لرلو په شرط ترفیع کوله. البته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کارمل د واکمنۍ پر مهال بېرته د پاچا د زماني قانون پلې شو. واکمنۍ خپل اصلاحي پروګرامونه یوازې په دولتي بنسټونو کې محدود نکړل بلکه په ټولنه کې یې هم بنسټیزو بدلونو راوستلو ته مټې را بډ وهلې.

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د کړنلارې منځپانګه د زیارکښو طبقو په ګټه د بنسټیزو سمونونو په راوړلو څرخېده چې د ځمکو دموکراتیک اصلاحات، د بیسوادۍ له منځه وړل ، د ملي مسالې عادلانه حل او د ښځو او نارینه وو د حقوقو برابري یې مرکزي ټکي وو. ګوند د واکمنېدو وروسته بیله ځنډه پدې برخه کې عملي ګامونه اوچت کړل.

لومړی ګام یې په هیواد کې د ښوونې اوروزنې د بهیر ښه سمبالتیا او شته ستونزو او په تیره د اتمو ټولګیو د زده کوونکو لپاره د کانکورلغوه کول وو چې د خلکو له پراخ ملاتړ نه برخمن شو. نوې واکمنۍ د ماشومانو لپاره په مورنۍ ژبه د زده کړو د پلې کولو هڅې پیل کړې چې د کابل په لومړنیو ښوونځیو کې د پښتنو ماشومانو لپاره ځانګړې ټولګي جوړ کړل. د بیسوادۍ د له منځه وړلو سره جهاد اعلان شو. د افغانستان د وړوکو قومونو د ژبې او فرهنګ د ودې لپاره په ازبکي ، ترکمني او بلوڅي ژبو د ګوراږ ، یولدوز او سوپ په نامه د جریدو خپرول هغه بیساره اقدام وو چې په سیمه کې یې ساری نه درلود. خلقي حکومت د هیواد په سیاسي ـ ټولنیزو چاروکې د خلکو د ګډون د تامینولو په موخه د مختلفو ټولنیزو او صنفی بنسټونو او جوړښتونو لکه د ځوانانو،ښځو، د کارګري اتحادیو، دهقاني کوپرایتفونو اوتعاوني صندوقونو د جوړولو هڅې پیل کړلې. په ۱۹۷۹ کال کې حکومت د سرشمیرنې په حیاتي او حساس کار لاس پورې کړ چې د هرهیواد او د حکومتونو د اقتصادي – ټولنیزو پلانونو د تطبیق لپاره اړین بریښي. په افغانستان کې د دې کار حساسیت پدې کې وو چې په کلیو کې څوک چمتو نه وو د ښځو په اړوند معلومات ورکړي .د دولت مخالفینو پدې اړه بې بنسټه تبلیغات پیل کړل ترڅو ولس د حکومت خلاف ولمسوي یو د دغو تبلیغاتو نه دا وو چې « دا سرشمیرنه پدې موخه ترسره کیږي چې ځوانا ن تثبیت او بیا یې سایبریا ته واستوي.» ۴۹ / ۳۸

ګوند پدې باور وو چې د ولس د باسواده کولو له امله د ارتجاعي روحانیت او د بهرنیو د تبلیغاتو اغیز کمیږي چې پدې ډول نشي کولای ولس د دولت د اصلاحي پروګرامونو خلاف راوپاروي. د ځمکو د اصلاحاتو په سرته رسولو سره د حکومت وګړنیز ملاتړ پیاوړی کیږي او بزګر د دولت د دفاع په سنګرکې دریږي. د دولت د مخالفینو اصلي وسله په دې لاره کې دین او مذهب وو چې پیل شوي سمونونه چې ټولنه یې د پرمختګ په لور بېوله هغه یې د اسلامي اصولو خلاف ګڼل بیله دې چې پدې اړه په روښانه توګه څه ووایي. په یاد ولرو چې په اسلامي ټولنو کې د اسلام او مدرنیزم ترمنځ ټکرونه تل د دې ټولنو د سیاسي بهیرونواصلي لاملونه وو. په دې ټولنو کې د مدرنیزم او سمونو په وړاندې دیني او مذهبي غبرګونونه په مختلفوکچو خپل اغیز پرې ایښی دی چې د ثورانقلاب وروسته د نوې واکمنۍ د سمونو په وړاندې یې ټاکونکی رول ولوباوه . په افغانستان کې چې غوڅ اکثریت خلک په کرنه او مالدارۍ لګیا وو د واکمنو غیرعادلانه فیوډالي او نیمه فیوډالي تولیدي مناسباتو له کبله د زبېښناک لاندې وو . ددې ستونزې د حل یوائېنۍ لاره د ځمکو اصلاحات وو ترڅو واکمن تولیدي مناسبات چې د ټولنې د ودې اوپرمختګ خنډ ګرزیدل بدلون ومومي .له همدې امله وو چې نوي رژیم د انقلابي شورا د شپږم او اتم لمبر فرمان په صادرولو سره د دې غیرعادلانه مناسباتو د ماتولو په لار کې عملي ګامونه اوچت کړل.

واکمنۍ د بزګرو دې ستونزو ته چې ټولنیزه ستونزه ګڼل کیده په کټلو سره د سود سلم او ګروۍ د ستونزې د عادلانه حل په موخه د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت (ا. د . ج) د انقلابي شورا شپږم لمبرفرمان صادرکړ. پدې فرمان کې داسې یومیکانیزم په پام کې نیول شوی وو چې د سود خورو او قرضدارو کسانو له خوا ورکړل شوې روپۍ محاسبه او د سود خوړونکو یا ګروي دار له خوا نور له پوروړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه د سود اخيستل بند او ځمکه بير ته د هغې اصلي خاوند ته ورکول کيده.د دې فرمان پر بنسټ « يوولس ميليونه افغانان د سودخورو او ګروي لرونکو له ظلم نه وژغورل شول اوهغوی د يوديرش ميلياردو افغانيو له ورکولو ځخه معاف شول. » ۱۴۷ / ۲۵۱ ددې فرمان د ځلورمي مادې له مخې هغو کسانو چې د لسو جريبو لومړۍ درجې او د هغې معادل يا لږځمکه لرله او« هغه يې د۱۹۷۴ ز کال پخوا د سود، سلم او ګروی پراساس چې د چا پوروړي وو د پور او سود ځخه معاف وو.هغه بزګران چې د لسو جريبو لمړۍ درجې يا د هغه معادل يا ترهغه د لږ ځمکې خاوندان وو ، که په کال ۱۹۷۴ کې يا تر هغه وروسته د سودسلم يا ګروی پراساس د چا پوروړي وو ، د پور اصلي پيسې يې له سود پرته وروسته تر يوه کاله ، پدې شرط چې قانوني سند موجود وي په لاندې ډول ور کولي :که د پور اړوند سند په کال ۱۹۷۴ اړه لرله تر يوه کال وروسته د ټول پور شل په سلو کې، که سند په کال ۱۹۷۵ کې وو ځلويښت په سلوکې تريوه کال وروسته په دوو کلو کې، که سند د کال ۱۹۷۶ وو شپيته په سلو کې تريوه کال وروسته په دريو کلو کې، که سند د کال ۱۹۷۷ وو تر يوه کال وروسته اتيا په سلوکې په ځلورو کالواو که سند د کال ۱۹۷۸ وو نو په سلو کې سل تر يوه کاله وروسته په پنځو کلونو کې ورکړل شي .» ۴۰ /۳۹۵ د ګوند د کرنلارې پربنسټ د واکمنو توليدي مناسباتو د ماتولو اصلي چاره د ځمکو د اصلاحاتو پلي کول وو له همدې کبله د ځمکو د دموکراتيکو اصلاحاتو قانون د ۱۹۷۸کال د ډسمبر په مياشت کې د انقلابي شورا د اتم لمبر فرمان په صادرولو سره نافذ شو. ددې فرمان پربنسټ هرې بزګرې کورنۍ پنځه جريبه لومړۍ درجه ځمکه يا د هغې معادل په وړيا ډول ترلاسه کوله. د ځمکې په اصلاحاتو کې د ورکړل شوو شمېرنو له مخې د۱۳۵۸ کال د ثور ترمياشتې پورې ۱۳۴۰۰۰۰جريبه ځمکه ځه د پاسه ۱۳۲۰۰۰ بې ځمکې بزګرو ته په وړيا توګه ورکړل شوه. له دې سره سم د دهقاني کوپراتيفونو شمېره چې په تير نظام کې له ۱۳۵ کوپراتيفونو ځخه پورته نه وه او غړي يې ټولټال ۱۲۸۳۸ تنه ښودل شوي وو، د کوپراتيفونو شمېره له ۸۲۰ ځخه واووښته او ځه ناځه ۹۰۰۰۰ غړي يې پيدا کړل چې ټوله ونډه يې د ګډون د حق او د غړيتوب د حق له مخې ۳۶مليونو افغانيو ته رسيده. دغه شان د بزګرانو د مرستې صندقونه هم ۱۸۴۰ صندقو ته پورته شول چې د ورکړل شوو شميرنو له مخې يې ۷۲۰۰۰۰ غړي لرل. همدارنګه د دولتي فارمونو د جوړولو پلان هم ونيول شو .په دې برخه کې ۱۴۵۰۰۰جريبه ځمکه بيله شوه چې له دې جملې ځخه ۱۷ زره جريبه دولتي فارمونو او پاتې کوپراتيفونو ته ورکړل شوه. د ځمکو اصلاحاتو وښودل چې خلکو د هغو هرکلی وکړ او په ډيرو سيمو کې لوی ځمکه وال پخپله خوښه چمتو وو چې خپلې ځمکې بزګرو ته ورکړي. د ساري په توګه د غزني د مقر په ولسوالۍ کې د حاجي فضل په نامه يوه خان چې دری سوه بزګر يې لرل خپله زرګونه جريبه ځمکه په خپله خوښه دولت ته ورکړله خو همدا خان د پرچمي ولسوال د دسيسې له امله ووژل شو . سره لدې د ځمکو د اصلاحاتو پر مهال له قانون نه سرغړونې و شوې چې لاندې دوه لاملونه يې لرل:

الف – د ځمکو د سروې اړينې شميرنې په لاس کې نه وې،د اصلاحاتو په پروسه کې پاخه د تجربې او مسلکي پوهې درلودونکی پرسونل په هيڅ حساب وو.

ب- آرمان پالنه تر واقعيتونو لوړه او د خامو احساساتو بهير واکمن وو.

د دې ستر ټولنيز- سياسي پروګرام د پلې کولوپه موخه واکمنۍ ته په کار وه چې اړين چمتووالی يې نيولی وای ، په تجربوي توګه يې د ځمکو وېش په يوه يا دوو ولسواليو کې ترسره کړی وای او د دې تجربې له مخې يې بيا په ټول هيواد کې پلی کړی وای. د ځمکود ا صلاحاتو د پلي کولو ځخه د واکمنۍ موخه د واکمنو توليدي مناسباتو له ماتولو پرته په هيواد کې د اړتيا وړ خوراکي توکو د توليد د کچې لوړول او د پرمختلونکي صنعت لپاره د اومو توکو برابرول هم وو. خو د شوروي له اشغال وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملاً دا بهير و دريد او برهان الدين رباني د۱۹۹۳ کال د ډسمبر په اته ويشتمه يو فرمان صادر کړ چې د هغه له مخې د پخواني دولت ټول قوانين لغوه شول او په ځانګړې ډول چا چې د«کمونستانو» په واکمنۍ کې ځمکي ترلاسه کړې وې هغه يې بايد د ځمکي پخوانيو خاوندانو ته ورکړي او که يې خاوندان نه وي هغه دولت ته وسپاري. البته چې د خلقي واکمنۍ په ريفورمونو او په ځانګړې توګه د ځمکو د وېش په ترڅ کې نه منونکې تيروتنې وشوې تر دې چې لوی ملاکان سپک هم شول.

که چيرې د خلقي واکمنۍ د سمونونو په وړاندې د مخالفينو تبليغاتو ته ځيرشو هغوی هيڅکله د نوموړې واکمنۍ سمونونه او ټولنيز- اقتصادي پروګرامونه د قرآن کريم د احکامو او د اسلام د ستر پيغمبر(ص) د حديثو په رڼا کې نشوای ردولی ځکه چې هغه د اسلامي احکامو او اصولوسره مخالف نه وو له دې امله يې د عامو شعارونو لکه اسلام په خطرکې دی، کمونستان واک ته رسيدلي او داسې نورو بې بنسټه شعارونو په ورکولو سره د خلکو له بيسوادئ او د هغوی له سپيڅلو مذهبي احساساتو څخه ناوړه ګټه پورته کړه ، خلک يې د واکمنۍ خلاف بغاوتونو ته وهڅول چې پايله يې کورنۍ جګړه او د پرديو پراخې لاس وهنې ، د شوروي يرغل او د افغانستان نيواک شو.

د جهاد واقعيتونه

که چيرې د جهاد په هکله د جهادي تنظيمونو او د هغوی د کورنيو او نړيوالو ملاتړو تبليغاتو ته وکتل شي پردې څرخيږي چې جهاد د۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې پوځي کودتا وروسته پيل شو. د جهادي ډلو د جهاد په اړه قاضي حسين احمد د پاکستان د جماعت اسلامي امير د هېرالد پاکستاني ورځپاڼې سره په مرکه کې وايي:« د افغان مجاهدينو جګړه د ښاغلي بوتو په زمانه کې پيل شوه. هغه (بوتو) د افغانستان اسلامي رهبرانو ته ټول امکانات ورکړل ترڅو شوروي ته متمايل د داود دولت په وړاندې جګړه پيل کړي. ګلبدين حکمتيار، رباني ، يونس خالص، ټول پاکستان ته د دولتي ميلمنو په شان راغلل. د ښاغلي بوتو د بلنې پربنسټ هغوی ته پوځي ښوونې ورکړل شوې. بوتو زموږ د افغاني پاليسی مهندس وو. ضياء يوازې دې پاليسی ته ادامه ورکړه.» ۱۴۸ پدې اړه د واشنګټن پست په يوه مقاله کې راغلي دي : « په افغانستان کې د پاکستان ستراتيژيکه ليوالتيا طبيعي او د پوهيدو وړ ده. د اشرارو څخه د نوموړې هيواد ملاتړ څلور کاله مخکې د شوروي د۱۹۷۹ کال د مداخلې نه پيل شو. يعنی هغه وخت چې پاکستاني اجنټانو، افغان مسلمان فعالان شوروي ته د کابل متمايل جمهور رئيس، محمد داود د نسکورولو په موخه روزل. »۱۴۹/ ۳۱ پدې اړه به د صبغت الله مجددي څخه واورو چې خپلو جهادي ملګرو ته په يوه غونډه کې وايي: « ورونو ولې درواغ وايئ ، آيا ما ، رباني، حکمتيار او ځيني نورو مجاهدو ورونو د مرحوم محمدداود خان په وخت کې پاکستان ته نه ولاړو او جهاد مو پيل نکړ.» پورتنی څرګندونې جوتوي چې جهاد نه د ثور د وسلوال پاڅون او نه د شوروي د تيري وروسته پيل شوی بلکې د محمد داود د جمهوري رياست پرمها ل پيل شو. او مهمه خبره دا چې د جهاد لاربنوونکي افغانان نه بلکې پردي وو چې د سني مذهبه ډلو د جهاد د قوماندې واک د پاکستاني جنرالانو او د شيعه مذهبو د ايراني آخوندانو سره وو. د خواشينۍ وړ واقعيت بيا دا دی چې د جهاد لاربنوونه او قومانده هغه هيوادونو لرله چې د افغانستان سره تاريخي ستونزې لري او کمزوری افغانستان يې د بهرنۍ ستراتيژۍ اصلي برخه جوړوي.پردې اساس هرهغه څوک چې د افغانستان د دې تاريخي دښمنانو د سياسي ، مالي او پوځي ملاتړ او مرستې پر بنسټ د افغانستان د خپلواکو واکمنيو په وړاندې جنګيدلي دي د دوی جګړه په هېڅ منطق او په هيڅ دليل د توجيه وړنه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې هکله اړینه برېښي د علامه عبدالحی حبیبي په وړاندې د اسلام آباد د چارواکو د افغاني ضد موخو او پخپله د حبیبي ځیرکانه او مسؤلانه دریځ په اړه لنډې خبرې وشي او پکار وه چې جهادي مشرانو د دې ځیرک سیاستوال له کړو وړو د عبرت درس اخیستی وای. حبیبي د سلطنتي کورنۍ د کورنیو تګلارو سره د مخالفت له امله په ۱۳۳۰ لمریز کال کې پاکستان ته کډه شو او هلته یې د آزاد افغانستان په نامه اونیزې او د جمهوریت ږغ په نامه مجلې په خپرولو لاس پورې کړ. هغه مهال چې حبیبي پدې کار لاس پورې کړ یو شمیر درباري فرهنګیانو او حکومتي لیکوالو چې د ناتویي اشغال پر مهال یې د سیاسي خیاطانو نوم ګټلی دی ،واکمنې کورنۍ ته د خوش خدمتۍ له امله د حبیبي د شخصیت د ترور په موخه د ادب او کلام څخه بهر نظمونه او نثرونه لیکل چې د ټولو په پرتله درباري شاعر، د پاچا سلاکار خلیل الله خلیلي خورا فعال وو.حبیبي د خلیلي د سپکو سپورو په ځواب کې د(خلیلي نامه) په نوم رساله ولیکله چې په یوه برخه کې یې داسې یو شعر تر سترګو کیږي :

خلیلي ای خلیلي جان من بین چراکردی بمن تحقیر وتوهین
شنیدم این که یک پیغام دادي وقاحت کردي و دشنام دادي
خوی راد مردانست دشنام بجزاشخاص بی وجدان بدنام

لکه څرنګه چې خبره د خلیلي راغله د هغه او د هغه د کارنامو په هکله لنده تبصره بې ګټې نده. خلیلي د حبیب الله کلکاني د پاچاهۍ په لومړیو کې د هغه د دربارمنشي وو او بیا په مزارشریف کې د مستوفي په توګه مقررشو. د ظاهرشاه د پاچاهۍ په مهال بیا دربار ته لار پیدا کړه او د پاچا د سلاکار په توګه کارکاوه او په عربستان اوعراق کې سفیرهم پاتې شوی دی . د ثور انقلاب د بري وروسته له عراق څخه امریکا ته ولاړ خو څه موده وروسته پاکستان ته استول کیږي او برهان الدین رباني دا د آی اس آی خادم ته ځان رسوي. هغه نه یوازې د رباني په صفت کې خپل استعداد ته لا نوره وده ورکړه بلکې د حبیب الله کلکاني په ستاینه کې هم خپله وړتیا د آزمایښت لاندې ونیوله. هغه د (عیارې ازخراسان) په نامه کتاب کې د کلکاني څخه چې افغان ولس هغه د لوټمار اوغله په نامه پیژني اتل جوړوي. د خلیلي له لوري د کلکاني څخه د اتل جوړول تصادفي کار نه وو هغه د پاکستاني دولت دا د انګریزي ښکیلاک د مخلوق په دستور لدې امله د خپل کتاب اتل کلکاني غوره کړی چې د امان الله خان دا د انګریزي ښکیلاک ماتوونکي څخه او د خپل پلار محمدحسین د امیرعبدالرحمن اود هغه د زوی امیرحبیب الله مشهور شکنجه ګر انتقام واخلي چې غازي هغه اعدام کړ. همدارنګه خلیلي د پاکستان جمهور رئیس دا د جهادي تنظیمونو بادار ضیاالحق هم له پامه نه غورزوي د ظاهرشاه په شان د هغه ثنا او صفت کوي چې لاندې بیت یې څرګنده بیلګه ده :

شو ضیاالحق چراغ آرزوی مسلمین شوعلمدار مسلمان ، شومیهن سرباز دین په پاکستان کې د حبیبي له لوري د افغان دولت خلاف تبلیغات د پنجابي واکمنو په مزاج ښه ولګیدل او حبیبي یې ونازاوه خو وروسته پوه شول چې حبیبي هغه څوک نه دی چې دوی یې تمه لري. نو هماغه دي چې نوموړي ته ستونزې جوړوي، بندي کوي یې او تر څارنې لاندې یې نیسي . حبیبي چاره پدې کې ولیده چې په پاکستان کې د افغانستان سفارت ته پناه یوسي . دولت چې حبیبي یې د هغه د تبلیغاتو له کبله له تابعیت نه محروم کړی وو د سفارت مطبوعاتي آتشه مقرر کړ. حبیبي په سفارت کې د مطبوعاتي آتشې په توګه د ګومارلو وروسته بیا هم پاکستانیانو ترکلکې څارنې لاندې نیولی وو. په کال ۱۳۴۰ کې د افغانستان او پاکستان ترمنځ سیاسي اړیکې وشلیدې او دواړو هیوادونو خپل دیپلوماتان ور وغوښتل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام آباد حبيبي ته افغانستان ته د تګ ويزه نه ورکوله. افغان دولت ورته دريځ غوره کړاو د مارشال ايوب خان ورور(محمداقبال) د پاکستان د سفارت غړی يې ترهغو په کابل کې وساته چې حبيبي هيواد ته راستون شي. د حبيبي سره د پاکستاني واکمنو د کړووړو او د خپل هيواد ملي ګټو ته د هغه د ژمنتيا په هکله اجمل خټک د حبيبي د قبر پرسر د خپلې وينا په يوه برخه کې وايي:« د افغانستان له حکمرانانو خپه راغلی و. پاکستاني حکمرانانو ورته د سرو او سپينو فرشونه جوړول. خو ده د خپلې خاورې ، د خپل قوم خلاف يوه خبره ونکړه...، پردې بندي سو، پدې ووهل سو، پردې ورټل سو خوهغه يې ونکړه. »۱۳۲/۱۵۰ – ۱۳۳ يو پوه سياست داسې تعريفوي : « سياست د ممکن هنر نه دی. سياست هغې پريکړې ته وايي چې د غميزې او کرغيرنتيا ترمنځ کيږي.» په رښتيا سره سياست يو حساس کار دی چې پراخ ليدلوری او ژمنتيا، بصيرت او ځيرکتيا، پوهه او هنر غواړي. د پورتنيو ځانګړتياوو څخه بې برخې لوبغاړي کله چې سياست ته مخه کړي د کرغيړنو معاملو او خيانتونو عاملان او د پرديو په چوپړيانو اوړي. حبيبي د خپلې پوهې او بصيرت له برکته درک کړل چې د پاکستاني مقاماتو سره په همغږۍ کې د سياست پرمخ وړل يې پلرني هيواد ته غميزې راوړي . هماغه دي چې په پاکستان کې افغان سفارت ته سره لدې چې د واکمنۍ د کورني سياست سره شديداً مخالفت هم درلود ځان رسوي تر څو د پاکستان د خوسا ډنډ څخه ووزي. دې ته وايي وطندوستي او دا ډول شخصيتونه د رښتينو روڼ اندو او ژمنو سياستوالو انځور ننداري ته ايږدي. حبيبي پاچا ته د افغانستان په اړه د پاکستان او د امريکې د متحده ايالتونو د ګډو تګلارو په هکله مفصل ليک واستاوه چې په يوه برخه کې يې راغلي دي :« د هغه هيواد د يوولس کلني مطالعې او د هغه د چارواکو سره د مفصلو مذاکراتو نه مې ومونده چې زموږ ملي ژوند ګواښ تهديدوي او حتی د پاکستان لومړي صدراعظم لياقت علي خان په ځرګند او واضح ډول ماته وويل چې د سرحدي سره پوښو(موخه د پاچاخان ګوند دی) د ستونزې د حل وروسته افغانستان حتماً د پاکستان ضميمه کوو ...، حتی ډير امريکايان پدې عقيده دي چې افغانستان بايد د پاکستان سټلايت وي نه د خپلې امريکې سټلايت. » ۱۵۱ / ۱۳۳ لياقت علي د ببرک خان ځدران د زوی سيداکبر ځدران له خوا په ۱۹۵۱ کې هغه وخت وويشتل شو او ځای پرځای يې ساه ورکړه چې په يوه لويه غونډه کې يې د افغانستان په پټه سپکې سپورې ووېلې.

د هيواد د وروستۍ نيمې پيړۍ حالات هم ښيي چې د افغانستان په اړه د پاکستاني او امريکايي ګډو تګلارو څخه د حبيبي اخيستنې په بشپړ ډول سمې راوختلې. د هيواد روان ناتار چې ګڼ شمير کورني او بهرني لاملونه لري خو په هغو کې د امريکا او پاکستان ونډه او رول پريکړونکی دی. د دوی دا رول پدې کې دی چې پاکستان د سپيڅلي جهاد په نامه د اسلامي نهضت لارويان چې د داودخان د جمهوري دولت سره يې سياسي اختلافونه لرل او نوموړي هيواد ته پناه وړې وه پوځې ټرينګ ورکړ، په وسلو يې سمبال کړل او د جمهوري دولت خلاف يې اړودوړو ، بغاوتونو او ترهګريزو فعاليتونو ته وهڅول ترڅو داودخان د خپلو اصلاحي پروګرامونو نه پرشا شي او د لويديځ د ارادې سره سم خپلې تګلارې عياري کړي. کله چې لويديځ داودخان په ګوندو کړ نو دا د فشار توکي يعني د اسلامي غورځنګ مشران او فعالان چې د۱۳۵۴ کال د پيښو وروسته په دوو ډلو (اسلامي جمعيت او اسلامي حزب) ويشل شوي وو د خپلو راتلونکو لوبو د پرمخ وړلو په موخه په پاکستان کې وساتل. دې مسالې ته حسن شرق په خپل کتاب (کودتای پنجم «درسقوط دولت جمهوري» سرخ يا سياه؟) کې ګوته نيولې او راوړي :« خو کله چې په ۱۳۵۵ کې د افغانستان او پاکستان اړيکې ښې شوې او پاکستانيانو نور وسلوالو ښورښيانو ته او د دوی په خبره (افغان ورونو) ته اړتيا نلرله لدې امله يې بار او بستره ورتړي او د افغانستان د سرحد څخه لېرې سيمو ته تبعيدوي.» واقعيت دا وو چې هغوی يې لېرې سيمو ته تبعيد نکړل بلکې دستور يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړ چې غلي کښيني او نور د داود خان دولت ته ستونزې جوړې نه کړي يا په بله وينا هغوی يې په يخچالونو کې کنګل کړل. کله چې خلقي ګوند کوم چې د داودخان په پرتله زيات سمونپال ، انقلابي او هوډمن وو واک ته ورسيد. دا مهال پاکستان دا کنګل کړي توکي له يخچالونو را وايستل او افغانستان ته د ورانکارۍ لپاره را ولېږل. خو د لويديځ موخه دا وه چې د هغوی پر مټ خلقي حکومت نسکور کړي او پدې ډول د ملي دموکراتيکو انقلابونو د طرحې ناسموالی ثابت کړي او په دريمه نړۍ کې په اصطلاح د ملي دموکراتيکو انقلابونو د پېښيدو مخنيوی وکړي . د محمدانور نوميالی له انده د ثور انقلاب « د بشري تاريخ يوه داسې ستره واقعه ګڼل کيدای شي چې د وطني، منطقوي او جهاني ابعادو متحول ترکيب يې په نوعيت کې پوره څرګنديږي .» ۱۵۲ د ثور انقلاب دا اغېز وو چې بيله ځنډه د نوي نظام په وړاندې د لويديځ په ميډيا کې د افغانستان اړوند لمسوونکې تبليغات پيل شول. د فدرال آلمان د شپيګل مشهورې مجلې په ۱۹ ګڼه (۱۹۷۸ مې اتمه) يعني د ثور د پاڅون ديارلس ورځې وروسته يوه ليکنه خپره کړه او په هغې کې د ثور د پاڅون داسې انځور کاږي :« د وسلې په زور يوه کمونستي حکومت ځان واک ته ورساوه. لوېړی سويلې آسيا کې پاکستان او ايران په خپلو پولو کې د يوې احتمالي کيوبا ګواښ احساسوي.» سربيره پردې داسې هڅې پيل شوې چې افغانان وهڅوي خپل هيواد پريږدي او ورسره جوخت يې لوستي قشر ته لويديځ ته د تللو آسانتياوې برابرولې او د نوي نظام مخالفانو ته د پټو مالي او تسليحاتي مرستو بند او بست ونيول شو. د لويديځ ټولې هڅې په دې راتاويدې چې د نوي رژيم په وړاندې د مخالفت او مقاومت مختلفې ډلې جوړې کړي. دې ډلو ته چې په هيواد کې يې د فعاليت شونتياوې لږ وې د هيواد بهر، پاکستان او ايران کې د فعاليت اړينې آسانتياوې ورکول کيدې. هماغه دي چې په نوموړو هيوادونو کې د جنګياليو د روزلو د کمپونو تر څنګ د سياسي سازمانونو د جوړولو د کارخانو بنسټ هم کېښودل شو. پدې هکله ستيوکول امريکايي ليکوال د امريکايي څارګر رابرټ ګيس د ليکنې پربنسټ ليکي :« د استخباراتو مدير، رابرټ ګيس وروسته وليکل چې عجيبه تماشاه وه چې قباه پوښلې ږيرور مجاهدين سياسي مشران له يوه دفتر څخه بل دفتر ته ، له يوې ودانۍ نه بلې ودانۍ ته تلل او د مرستې لپاره به يې پخپله خپلې دوسيې وړاندې کولې. هيڅوک هم بايد پدې خيال نه وای چې دا کسان دې له روسانو څخه د مخه او يا د هغو د ماتې وروسته ، له سياسي پلوه په يوه ګډ ميز سره کيناستلي وای. »۱۴۴/ ۱۸۷ ـ ۱۸۸ ويل کيږي چې د ثور انقلاب وروسته په پاکستان کې شاوخوا ۷۰ سازمانونه جوړشول خو « د آی اس آی شبکې اوه تنظيمونه په رسميت وپيژندل او له حده زياتې وسلې او پيسې او د جهاد لپاره ټولې آسانتياوې يې د دوی په لاس کې ورکړې او مجاهدين او مهاجرين يې مکلف کړل چې د دوی د ګوندونو او تنظيمونو غړيتوب واخلي ...، له دغو اوو ګوندونو او تنظيمونو نه غير نور ټول پخواني او د جهاد په دوره کې منځته راغلي ګوندونه او ګروپونه غير رسمي اعلان شول او ځينو ته د نامطلوبه عناصرو نومونه ورکړل شول. »۶۴ / ۶۹ پدې هکله د پېريانو جګړې د کتاب ليکوال ورته نظر لري او ليکي :« د۱۹۸۰ کلونو تر پايه آی اس آی پدې و توانيد چې په اغيزمنه توګه هغه چېې ، نامذهبي او پاچا پلوه سياسي ګوندونه له ډګره وباسي چې له کمونستي حکومت څخه د افغان مهاجرينو د ورتيښتې په لومړيو کې يې جوړکړي وو...، سي آی اې چمتو نه وه چې جهاد يې د څو آزاد خيالو بېډبه هنرمندانو په لاس کې وي. »۱۴۴ / ۲۴۰- ۲۴۱ دا کومه د حيرانتيا خبره نه وه چې سي آی اې او آی اس آی ګڼ شمير سياسي ډلې نامطلوبې اعلان کړي ځکه چې دوی ته ښه غوړنيوونکي مطلوب نوکران په کار وو . امريکايانو او پاکستانيانو د زياتو څېړنو وروسته برهان الدين رباني ، ګلبدين حکمتيار، عبدالرب رسول سياف ، صبغت الله مجددی ، محمديونس خالص ، محمدنبي محمدي او سيداحمد ګيلاني مطلوب کسان وموندل او د دوی تنظيمونه يې په رسميت وپيژندل. په ايران کې ورته سناريو پلې شوه اوهلته يې اته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونو ته د فعالیت زمینه برابره کړه. پدې ډول اسلام آباد اووه ګوني او تهران اته ګوني د جهاد په نامه خو په واقعیت کې د افغانستان د ورانولو لپاره غوره کړل ،هرڅه یې په واک کې ورکړل ترڅو یې د۱۳۷۱ کال د ثور پر اتمه د کابل په پلاز کینول. لکه څرنګه چې د جهاد هڅوونکو او د جهاد د ستراتیژۍ جوړوونکو(لویدیځ) موخه د شوروي اتحاد څخه د ویتنام د ماتې غچ اخېستل او د ملي دموکراتیکو انقلابونو د نظریې د ناسموالي ثابتول وو او د جهاد د لاربښوونکو(پاکستان او ایران) موخه د افغانستان ورانول وو نوهماغه دي چې د ثور د ملي دموکراتیک انقلاب د ناکامولو وروسته د جهاد هڅوونکو او ستراتژیستانو خپلو جهادي چوپړیانو ته شا وګرزوله ځکه چې نور د هغوی ماموریت پای ته رسیدلی وو. خو د جهاد د لاربښوونکو موخې په بشپړډول نه وې پلې شوې نوهماغه دي چې د دوی پواسطه جوړشوي جهادي تنظیمونه یې په افغانستان او په تېره پلازمیینه کې لکه ښرمښان سره واچول او کابل یې چې په اصطلاح د جهاد په دوره کې نه وو وران کړی هغه یې هم پرې وران او افغانستان یې تباه کړ. د ثورد وسلوال پاڅون سیمه ئیز اغیز له دې څخه هم ښه جوتیږي چې د امریکې په مشرۍ لویدیځ اړشو د ایران شاهنشاهي دولت چې د سیمې د ژاندارم رول ورسپارل شوی وو په اسلامي جمهوریت تعویض کړي. لویدیځ د دې نه وېره لرله نه دا چې په ایران کې د افغانستان په شان کیڼ لاسي واک ترلاسه کړي نو هماغه دي چې د دین او مذهب نسخه یې غوره وګڼله او د مذهب ترنامه لاندې یې په ایران کې د کیڼ لاسو او سمونپالو واک ته رسیدو مخه ونیوله. په کال ۲۰۰۵ کې امریکایانو د ایران د اسلامي انقلاب په هکله یو شمېر پټ سندونه له محرمیت څخه وایستل. پدې سندونو کې د ایران د اسلامي انقلاب د لاربښود آیت الله خمیني دوه لیکونه(۱۹-۱- ۱۹۷۹ ، ۲۷- ۱- ۱۹۷۹) چې د امریکې د وخت ولسمشر ته لیږلي دي هم ترسترګو کیږي. خمیني دا لیکونه د فرانسې څخه ایران ته د ستنیدو په درشل کې استولي دي او خمیني واشنګټن ته ډاډ ورکوي چې د امریکې ګټو ته د زیان رسولو هوډ نلري. ددې لیکونو ځینې برخې دلته راوړل کیږي. « د ده لفظي بریدونه سؤ تعبیر نشي ځکه چې دی په ایران کې د امریکې د ګټو ملاتړ کوي ...، اسلامي جمهوري به د نفتو نلونه د لویدیځ په لور و نه تړي ، انقلاب به سیمې ته صادر نکړي ، د امریکې سره به دوستانه اړیکې ولري...، وړاندیز کیږي چې پوځ ته سپارښتنه وکړئ چې د بختیار څخه ملاتړ ونکړي او دا فعالیتونه ودروي. »۱۵۳ په وروستي لیک کې مهم ټکي ته ګوته نیول شوې ده چې امریکایان د ایران پوځ ته لاربښوونه وکړي چې د صدراعظم شاه پور بختیارملاتړ ونکړي . هغه مهال امریکایانو د ایران په پوځ کې د سترګو وړنفوذ درلود. د ایران نه د رضاشاه له تګ وروسته د هغه مهال له پیښو څخه داسې بریښي چې امریکایانو د خمیني غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړ او پوځ د بختیار څخه مخ وګرزاوه او د خمیني په ملاتړکې ودرید. بله خبره د خمیني له لوري د امریکې خلاف تبلیغات دي چې د ایراني ولس ټولنیز روان ښیي چې هغه مهال یې امریکایي ضد احساسات لرل دا ځکه چې واشنګټن د پهلوي رضا شاه یواځینی ډاډمن حامي ګڼل کیده. له همدې امله خمیني د امریکې مشرانو ته ډاډ ورکوي چې امریکایي ضد تبلیغات یوه اړتیا ده چې خلک پر ده راټول شي او دا تبلیغات امریکې ضد تعبیر نشي. په پاکستان کې د مېشتو جهادي ډلو د اوولس کلن(چنګاښ ۱۳۵۴- غویي ۱۳۷۱) جهاد واقعیت به د پاکستاني ډګروال یوسف په کتاب کې ولولو:« ما په آی اس آی کې د افغاني څانګې د رئیس په توګه نه یوازې د مجاهدینو د مسلح کولو او روزلو مسئولیت درلود، بلکې د هغوی عملیات مې د افغانستان د ننه هم تنظیمول...، زما موخه دا وه چې افغانستان سوکه سوکه وسوځول شي.» ۱۵۴ / ۳ پاکستانیانو نه یوازې د پوځې عملیاتو پروګرامونه جوړول او تطبیق یې د جهادي تنظیمونو څخه غوښت بلکې خپل پوځیان یې هم ورسره لیږل چې عملاً د جهادي تنظیمونو د جګړې او د افغانستان د سوځولو د بهیر لاربښوونه وکړي. د ډګروال یوسف لاندې څرګندوني یې څرګنده بیلګه ده :« یقیناً پوهیږم چې موږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په آی اس آی کې د پاکستان پوځي پرسونل د۱۹۸۱- ۱۹۸۶ د افغانستان د ننه لېږل...، هغه کسان چې موږ افغانستان ته استول جاسوسان نه ، بلکې د پاکستان د اردو پوځیان وو چې د آی اس آی د افغاني څانګې سره یې نږدې همکاري لرله. د هغوی د ګومارلو موخه په ځینو ځانګړو عملیاتو کې د مجاهدینو سره ګډون وو. همدارنګه هغوی د سلاکارانو په څیر عمل کاوه او د قوماندانانو سره یې د هغوی د دندو د ترسره کولو پرمهال مرسته کوله.» ۱۵۴ / ۱۲۸ ډګروال یوسف خپلو افغان ورونو ته د ځارویو په سترګه ګوري او لیکي : « یوائېني لار چې ما کولای شول تنظیمونه او قوماندانان ترخپلې اداري او اغېز لاندې راولم او وکولای شم دوی هغه لوري ته وهڅوم او سوق کړم چې موږ غوښتل د هغوی د اکمالاتو او روزني لپاره د تخصیص ورکول یا نه ورکول وو، پدې توګه مې په یوه لاس کې پروړه نیولې وه او په بل لاس کې ډنډه چې هغوی ته مې وسله ورکوله.» ۱۵۴ / ۱۶۴ په ایران کې میشتو اته ګونو ورته حالت درلود او حتي په ځینو برخو کې د اووه ګونو په پرتله په آخوندانو پورې زیات تړلي وو او د خپلواک فعالیت واک یې نه درلود. اته ګوني تردې کچې د خپلواکۍ نه بې برخې وو چې د خپلو ایراني آمرانو د اجازې پرته یې د سني تنظیمونو د قوماندانانو او مخورو سره د اړیکو نیولو واک هم نه درلود. یو وخت احمدشاه مسعود خپل یو ملګری عبدالعلي مزاري د وحدت اسلامی حزب مشر ته استولی وو ترڅو هغه ته د مسعود دا پیغام ورسوي چې مسعود غواړي د ده سره وګوري، مزاري ور ته ویلي وو: « که زما کتنه او هغه هم په خصوصي توګه د هغه سره وشي موضوع ایرانیانو ته رسیږي او زه د ایرانیانو د استازي په مقابل کې بې اعتباره کیږم.» ۱۵۵ / ۲۴۹ ډیری کورني او بهرني څیړونکي د افغان جهادي ډلو د جهاد بهیر ته په انتقادي کتني سره دې پایلې ته رسیدلي دي چې « د اخوانیانو مشرتابه یو اسلامي انقلابي غورځنګ منځته را نه ووړ څرنګه چې دوی یاداوه. د هغوی فعالان (اخوانیان) چې وروسته د مقاومت په ستره برخه مسلط شول، عملاً یې د افغانستان پر ضد جګړه پیل کړه.» ۱۸۵/۱۵۶ د تنظیمي مشرانو د بیواکۍ په اړه عبدالرسول امین لیکي:« پردیو د جهاد پلانونه جوړ کړل،مشران او قوماندانان یې پخپله خوښه ټاکل ...، د دوی خوښه وه چې څوک پورته کړي ، څوک را کښته کړي ، څوک له صحنې وباسي او چا ته واک ورکړي او څوک بیواکه کړي او څوک د خپل هېواد په مسایلو کې له برخې اخیستنې څخه محروم وساتي. »۶۴ / ۷۸ ۷۸

دا خبره له یاده ونه باسو چې د سیاسي ډلو او سیاستوالو ترمنځ سیاسي اختلافونه یوه طبیعي خبره ده. د سیاست او د سیاسي لوبو څخه آګاه سیاستوال چې د خپلو او یا د خپلو اړونده ګوندونو د اقتصادي- ټولنیزو پروګرامونو د پلي کولو په موخه سیاست ته مخه کوي مرکزي ټکی یې ملي ګټو ته لومړیتوب ورکول دي چې د سوله ئیزو لاروچارو څخه ګټه پورته کړي. هغوی ځان ته دا حق نه ورکوي چې د خپلو خپلواکو ملي حکومتونو سره د سیاسي اختلافونو له امله اړو دوړو ته لمن ووهي ، وسلې ته لاس واچوي ، او یا د پردیو د مالي او تسلیحاتي مرستو پرمټ واک ته د رسیدو هڅې وکړي. له بده مرغه په افغانستان کې د سلطنت د سقوط وروسته ولیدل شول چې ځینو کړیو د جمهوري نظام سره د مخالفت له امله پردیو ته پناه یووړله او د پردیو له خاورې یې د واکمن نظام په وړاندې د دوی په خبره جهاد خو په واقعیت کې د خپل هېواد او خلکو په وړاندې جګړه پیل کړه. پرېله خوا ځینو د سیاست او پوهې خاوندانو او سیاسي کړیو سره له دې چې د جمهوري او بیا د خلقي نظام د تګلارو سره مخالفت هم درلود ځانته اجازه ورنکړه چې د خپلو نظامونو په وړاندې وسلواله مبارزه وکړي ، یا پردیو ته پناه ور وړي ، د هغوی د پوځي او مالي مرستو پرمټ نظام ته ستونزې جوړې کړې او پدې ډول هېواد ته غمیزې راوړي. دا کتنګوري وګړي هغه کسان وو چې د سیاست په رمزونو او رازونو ، د ملي ګټو د خوندي ساتلو په څرنګوالي،په مورچل کې د ناستو ګاونډیانو او د زبرځواکونو د ستراتیژیو او موخو د درک وړتیا لرله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سربیره پردې سیاست ته یې یوازې په دې موخه مخه نه وه کړې چې سیاسي واک ته ورسیږي بلکې سیاست ته یې هېواد او خلکو ته خدمت د یوې وسیلې په توګه کتل. د حامدکرزي لاندې څرګندوني د جهاد او د جهاد د واقعیتونو انځور کاږي: « ماپښنین له فاکولتې څخه له راتګ وروسته مې خبرونه واوریدل روسانو افغانستان اشغال کړی وو هلته مې هوډ وکړ چې له درس څخه وروسته به ځم او جهاد به کوم ...، د حضرت صاحب په ګوند کې شامل شوم چون انګریزي مې زده وه نو د ترجمان په توګه مې کار کاوه. یوه بهرني دفتر ته به ډیر وخت ورتلو، یوه ورځ دغه دفتر ته په لار خبره شوله چې شوروي وژي. مولوي شمس الدین د زابل وو، یوه ډیره پخه خبره یې وکړه او ویې ویل چې یواځې د شوروي په وتلو نه آزادیږو موږ ویل څنګه؟ ویل یې ترڅو چې له دغه دفترڅخه خلاص نه شو...، ډیر وختونه وروسته چې د پاکستان فقید رئیس جمهور ضیاّ الحق ومړ نو د پاکستان حکومت وویل چې افغان تنظیمونه دې راټول شي او د پاکستان د غیر مذهبي ګوندونو سره دې کیني...، په پیښور کې دا وظیفه ماته وسپارل شوه چې له عوامي نشنل ګوند سره تماس ونیسم ...، د دوی د حزب له یوه معزز شخص سره مو مجلس وکړ په مجلس کې هغه موږ ته وویل چې موږ نشنل پارټی ستاسو د جهاد مخالف نه یو، موږ د جهاد ملګري یو، موږ ته افغانستان لوی مرام دی ، موږ ته پیاوړی او مستقل کابل لوی مرام دی خو زموږ مخالفت ستاسو سره دا دی چې دا حالات چې تاسو په پاکستان کې په ځان راوستي دي د دغو مخالف یو. اصلي دښمن شوروي نه دی بلکې شوروي ظاهري دښمن دی. تاسې داسې چا ته پناه راوړې چې هغه مو ریښې درکاږي. په موږ هلته وخت تیرشوی وو او پدې پو هیدو چې دا حقیقت دی خو چون زموږ ریښې ژورې دي هر څومره چې یې راکاږي نه راخیږي نو نیت یې بالکل دا وو چې ریښې مو را وکاږي او برباد مو کړي.» ۱۵۷

د کرزي په څرګندونو کې د تبصرې وړ ټکي لیدل کیږي چې په لنډه توګه به پرې تم شو.

الف - کرزی مني چې ده اوجهادي مشرانو هغه هېواد ته پناه وړې وه چې زموږ ریښې یې راکاږلې او موږ یې بربادولو. خو کرزی دا نه مني چې زموږ ریښې یې راکښلي دي او موږ یې برباد کړي یو. یا للعجب! کرزی د یوه هېواد د پوځ بشپړ پوپناه کیدلو ، د هیواد د ټولو دولتي ادارو د تجهیزاتواو لرغونو آثارو چوراو تالان، د زیربنایي او پوهنیزو بنسټونو له منځه تللو ته د هېواد بربادي نه وایي. د ده په واکمنی کې به پاکستانیانو په سرحدي سیمو توغندي ویشتل او پوځ داسې توغندي او توپونه نلرل چې متقابله ځواب ورکړي. ده یو وخت ویلي وو په شمال کې ناڅرګندې الوتکې اورېکي کوزوي خو افغان پوځ د رادارو تجهیزات نه درلودل چې د هیواد فضا ته ننوتونکي الوتکې کشف او د جنګي الوتکو په واسطه هغه کینولو ته اړباسي. کرزی د هېواد د ملي موزیم او په هېواد کې د نورو لرغونو آثارو تالان چې د یوه هېواد د تاریخ او هویت څرګندوي د ریښو کښل نه ګڼي.

ب- کرزی په پاکستان کې د یوه بهرني دفتر یادونه کوي چې د مجاهدینو مخور به هلته ورتلل او مولوی شمس الدین ویل ترڅو د دغه دفترڅخه خلاص نشو که شوروي له هېواده ووزي موږ نه آزادیږو. مولويٍ صاحب لیدل چې دې دفتر د دوی لاس ، پښې او فکرونه داسې تړلي دي چې د خلاصیدو وس یې نهویني. ښېله کومه شکه دا دفتر د پاکستان د استخباراتو دفتر وو چې هغه ته د سي آی اې پاکستاني څانګه ویلی شو.

ج- کرزي کلیدی مسلې ته ګوته نیولې چې د ضیاّ الحق د مړیني وروسته د پاکستان حکومت وویل چې تنظیمونه دې د پاکستان د غیرمذهبي ګوندونو سره کیني. کرزی دا نه وایي چې دستور ورکړل شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا کار وکړي. دوی خواران اړ وو څه چې بادار ویل هغسې وکړي او ده ته هم دنده ورکړل شوه چې د عوامي نشنل پارتۍ سره د کیناستو بند اوبست وکړي. پدې کتنه کې د دې پارتۍ غړي ورته وایي« زموږ مخالفت ستاسو سره دا دی چې دا حالات چې تاسو په پاکستان کې په ځان راوستي دي د دغو مخالف یو» د پاکستان میشت پښتون سیاستوال ته د زغم وړ نه وو چې د دوی افغان ورونه د خپل هېواد او خلکو د برخلیک د ټاکلو واک پنجابیانو ته ورکړی دی چې زموږ سره ملي – تاریخي ستونزه لري. افسوس د کرزي په حال چې د هغه هېواد مشر چې زموږ ریښې یې را کاږلي او تباه کولو یې هغه ته درناوی کوي او هغه ته فقید هم وایي .

- کرزی د شوروي د اشغال په وړاندې خپل غبرګون د خپل جهاد پیل ګڼي. دا به افغانان ورسره ومني چې ده د شوروي د اشغال په وړاندې ودرېدلو خو د ده مشر مجددي شپږ کاله مخکې د داودخان د خپلواک حکومت په وړاندې جهاد پیل کړی وو . دلته دا پوښتنه پیداکیږي که چیرې داودخان هېواد او خلکو ته خاین وو نو بیا ولې کرزي څلورسوه بستریز روغتون د داودخان په نامه ونوماوه ؟ او که چیرې داودخان یو ریښتینی وطنپال افغان مشر وو نو ولې ده د داسې چا تر رهبرۍ لاندې جهاد پیل کړ چې هغه د داودخان په وړاندې د پنجابیانو په قومانده جهاد کولو.

دا پوښتنې نه یوازې کرزي ته متوجه دي بلکې د ده ځای ناستي اشرف غني او ټولو تنظیمي مشرانو او هغه څیرونکو، لیکوالو او سیاستوالو ته هم متوجه دي چې تردې دمه د داودخان او د خلقیانو د خپلواکو حکومتونو په وړاندې جګړو ته سپیڅلي جهاد وایي. د افغانستان د جهاد واقعیتونه او د جهاد د ستراتیژۍ د جوړوونکو موخې به د ستیوکول څخه ولولو چې لیکي :« د افغانستان پرسر د الوتنې پرمهال به کله چې د امریکا د کانګرس یوه سیلاني غړي یو پل پر ځای ولاړ ولید. نو واشنګټن ته د بېرته ستنیدو په موکه به یې لوړ شکایتونه پیل کړل چې هغه باید والوزول شي .» ۱۴۴/ ۱۹۳ د جهاد ستراتژیستانو اولارښوونکو خپلو موخوته د رسیدو لپاره چې د محمد داود او یا د (ا، خ، د،ګ) د واکمنۍ وروسته د افغانستان په پلاز داسې یوه واکمني وويني چې د یوه متمرکزخواکمن دولت د جوړولو جوګه نه وي او پخپلو کې د ګور د چنجیانو په شان یو بل وخوري نوهماغه دي چې اووه ګوني او اته ګوني یې په رسمیت وپیژندل چې د یوبل سره د ګډې ژبې او ګډ کار د موندلو څخه عاجز وي او دوی د تنظیمونو د مشرانو د نه وړتیاوو او مخالفتونو څخه ګټه پورته کړي.

د جهادي لیډرانو په هکله عزیزالدین الفت د خپل (جهاد و دست های پشت پرده) نومي کتاب په ۹۳ مخ کې لیکي :« یوازې د جهاد نوم او کلمه ده چې دا لیډران یې په یوه کتار او څنګ ترڅنګ درولي دي او اوسني لیډرشپ ته اسلامي رنګ او بڼه ورکوي. دا لیډرشپ د اضدادو او د مخالفینو د مجموعې پرته بل څه نه دي چې د یوبل څخه زیات واټن لري .» نوموړی په خپل کتاب کې د جهادي تنظیمونو د جهاد د څرنګوالي په اړه په زرمت کې د یوه تنظیم د جهاد داسې انځورکاږي :« په زرمت کې یو شمیر خلک (بیدینه خلقیان) له منځه یوړل شول، ددې ګوند پلویانو د هغوی کورونو ته ځان ورساوه ، د هغوی ښځې او اولادونه یې برمته کړل او(د کرم او تولګي) په سیمه کې یې وپلورل.» دا د جهادي ډلو د جهاد یوه بیلګه وه چې د خپل پلرني ټاټوبي ښځې او ماشومان د هېواد بهر د توکو یا څارویو په شان پلوري چې پدې ډول شتمن شي . په ۱۳۵۷ کال کې د غزني په ولایت کې مجاهدینو یو خلقي نیولی وو. نوموړی یې په یوه ونه کې آویزان کړ او د لاندې یې اور ور ته بل کړ. په یوه ټایپ کې یې یو کست چې د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت ملي سرود پکې ثبت شوی وو چالان کړ ،دې خلقي ته یې وویل اوس وواېه « ګرم شه لاګرم شه » پدې ډول یې نوموړی کباب کړ. جهادي ډلو دې ډول کارونو ته چې خپلې افغاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوينديٍ او بچيان په پرديو وپلوري او انسانان کباب کړي چې نه د اسلام سره سرخوري او نه د افغاني ټولنې له دودونو او رواجونو سره ډډه لګوي بلکه د انسانيت ، افغانيت او اسلاميت ضد کړنې او د وحشت او بربريت څرګندې بيلګې دي د سپيڅلي جهاد نوم ورکاوه.

دا برخه به د جنرال رحمت الله صافي د « مسعود پيژنی؟ » نومي کتاب پدې وينا د پای ټکی کيښودل شي :« حقيقت دا شو چې د جهاد قومانده بشپړه د پاکستان په لاس کې وه د تنظيماتو مشران يوازې امرمنونکي وو نه امرکوونکي. په هرحال هرڅه چې وو هغه ترسره شول او نتيجه مو د سر په سترګو وليده.» چې هغه د افغانستان وراني او تباهي، ملي نفاق ، فساد او شرارت، د وسلوال پوځ نړيدل او د هېواد او خلکو په برخليک د پرديو واکمنيدل شول.

اړې دوړې او بغاوتونه

د ثور پوځي پاڅون د وخت واکمنو، د ګوند مخالفينو، شوروي اتحاد، پانګوالې نړۍ او د هغه سيمه ييزو سپوژمکيو ته هيښوونکي ښېښنه وه. د افغانستان په تاريخ کې لومړی ځل وو چې يو سياسي ګوند کوم چې غوڅ اکثريت غړي يې د محکومو طبقو له لمنې را وتلي وو او په هېواد کې يې د خوارو او ستم لاندې طبقو په ګټه د بنسټيزو سمونو د راوړلو ژمنه کړې وه سياسي واک ترلاسه کړ. د دې سازمان کړنلارې ته په کتو سره نسکورشوو واکمنو کړيو، محافظه کارو ډلو او ارتجاعي روحانيت پدې ګوند د کمونست ګوند ټاپه لګولې وه. د انقلابي واکمنۍ اونۍ نه وه تيره شوې چې د پکتيا ولايت د زيړوکې په علاقدارۍ او ښوونځي وسلوال بريد وشو علاقدار، د هغه ماشوم ، ميرمن اودرۍ تنه ښوونکي ووژل شول. د پاکستان سره په پوله کې دا ډول پېښنه ښيي چې هغه نه خپل پاڅې خلقي ضد خوځښت وو، نه د نوې حکومت د فرمانونو، بيړه ناکو سمونو او تيروتنو سره تړاو درلود لکه څرنګه چې مخالفينو تبليغول بلکې سياسي انګيزې او لاملونه يې لرل چې ريښې يې د فرضي کرښې هغې خوا په پاکستان کې وې. يو افغان ليکوال د ثور د سياسي اوښتون وروسته د نوې واکمنۍ د وضعيت داسې انځور کاږي: « په هيواد کې د ننه د رژيم پرضد وسلوال پاڅون، د هغه په مقابل کې د پرچميانو او ستميانو سرسخته مبارزه او له بهر څخه د نړيوالې توطئې ورځ په ورځ پياوړتيا، ټول هغه توکونه وو چې د نورمحمد تره کي د رژيم پښې يې خورا کاواکه کړې وې. » ۲۱/۱۵۸ پدې هکله د اروپا د دريو سترو دولتونو(فرانسې ، لويديځ آلمان ،انګلستان) د خبريالانو پوښتنې چې د نورمحمد تره کي څخه يې د هغه په لومړۍ مطبوعاتي مرکه کې کړې دي ښيي ترڅو د افغان ولس مذهبي احساسات راوپاروي .

فرانسوي خبريال – ښاغلی رئيس! آيا ځان او خپل حکومت کمونست ، سوسياليست او يا ريفورميست بولۍ ؟

ځواب – زموږ حکومت يو دموکراتيک حکومت دی چې د افغانستان د خلکو د زيارکښو طبقو يعني د کارګرانو، بزګرانو او د وړې بورژوازۍ د منځنې پوړ ګټې خوندي کوي.

پوښتنه : له شوروي اتحاد سره به خاصې اړيکې ولرئ ؟

ځواب : زموږ اړيکې به له ټولوهيوادونو، شوروي اتحاد ، زموږ له ګاونډيانو او نورو هيوادونو سره زموږ له حکومت څخه د ملاتړ او په سياسي او اقتصادي برخو کې د هغوی د مرستو له مخې ټاکل کيږي.

د لويديځ آلمان د خبريال پوښتنه : آيا ستاسو حکومت به په سيمه کې دوه اړخيز او يا څو اړخيزامنيتي ترتيبات ونيسي او يا يې ردوي ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب :لکه مخکې مې چې وویل موږ به د هیواد د ناپیېلتوب سیاست پرمخ بوزو او په کوم نظامي پکت کې به هیڅکله هم برخه وانخلو. موږ دا کار نه کوو او له ټولو هېوادونو څخه غواړو چې پداسې پکتونو کې شامل نشي او زموږ هیله زموږ په هېواد او نړۍ کې سوله ده.

د مانچسترګاردین د نماینده پوښتنه: ستاسې په هېواد کې به د اسلام د دین موقف څه ډول وي ، آیا دیني مناسک پرځای کوئ او آیا له کومو مذهبي مشرانو څخه د مخالفت انتظار لرئ؟

ځواب : ما لکه چې په خپله راډیويي اعلامیه کې تذکر ورکړی دی موږ د اسلام د مقدس دین اساساتو ته احترام لرو. موږ څوک د مذهبي مناسکو له اجراکولو څخه نه منې کوو. زموږ پر ضد ستر پروپاګند پیل شوی دی. زموږ ملت یو مسلمان ملت دی . موږ د دې ملت په خدمت کې یو او موږ په نظر کې نلرو چې په مذهبي چاروکې مداخله وکړو.

د بي بي سي د خبریال پوښتنه : آیا په داسې هېوادونو لکه افغانستان کې به د یوه ماټریالست او یا مارکسیست رژیم تاسیس له اسلامي قوانینو سره تصادم ونکړي؟ آیا ستاسې د ځمکواصلاحات او ټولنیز اقدامات د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي که نه ؟

ځواب : د اسلام اساسات دا غواړي چې اصلاحات د خلکو په ګټه صورت ونیسي او د ځمکو اصلاحات د اسلام له اساساتو سره مخالفت نلري.

د بي بي سي نماینده : لیکن یو مارکسیست او یا ماټریالست رژیم له دې سره مخالفت لري.

ځواب : هغه څه چې موږ په نظرکې لرو او زموږ په پروګرام کې ۱۳ کاله مخکې طرح شوي او تراوسه یې لا تعقیبوو، مارکسیزم – لینینیزم مطرح نه دی لیکن بیا هم دا یو ډیرمترقي ، ملي او دیموکراتیک پروګرام دی.

د بي بي سي نماینده : ومو ویل چې پدې پروګرام کې مارکسیزم مطرح نه دی؟

ځواب : په دې پروګرام کې مو مارکسیزم – لنینیزم ته ځای نه دی ورکړی.

پوښتنه :آیا تاسې خپل ګوند مارکسیست او یا غیرمارکسیستي تلقي کوئ؟

ځواب: زموږ ګوند د کارګرانو، بزګرانو، روڼ اندو، کسبګرو او د وړې او منځنۍ بورژوازۍ ګوند دی او د هغه رسمي نوم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند دی.

پوښتنه : آیا یو کمونست ګوند نه دی ؟

ځواب : نه خیر، موږ په افغانستان کې کمونست ګوند نلرو. زموږ د ګوند نوم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند دی.

د بي بي سي نماینده : موږ دموکراتیک خلق د یوه مارکسیستي ګوند په توګه پیژنو.

ځواب : څه چې زه وایم دوستان دې یې واوري . زموږ ګوند د ا، خ، د ، ګ په نامه یادیږي.

پوښتنه : دوې ورځې مخکې ستاسې راډیو یوه توضیح خپره کړه چې ارتجاعي امپریالستي خپرونې یې انتقاد کړي دي . که موږ ستاسې حکومت مارکسیستي معرفي کړو نو ستاسې په نظر آیا موږ امپریالست او مرتجع یو؟

ځواب : نه خیر تاسې که موږ حتی د دموکراتیک خلق افغانستان په نامه هم یاد کړئ تاسې بیا هم امپریالستان یاست. امپریالیزم یوه علمي اصطلاح ده چې هیڅوک هم د هغه معنی نه شي بدلولای. دا چې تاسې ښه یاست یا بد یاست دا په دې پورې اړه نه لري چې موږ د مارکسیست او یا دموکراتیک خلق په نامه یاد کړئ . موږ له ټولو دوستانو او د نړۍ له خلکو څخه دا انتظار لرو چې موږ زموږ د پروګرام سره سم د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په نامه یاد کړي، زموږ پروګرام په هرځای کې خپورشوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتنیو پوښتنو ځخه معلومېږي چې د دې دریو امپریالستي دولتونو خبریالان پدې شخوند وهي چې د (ا، خ، د،گ) کمونست او مارکسیست گوند وښیي دا ځکه چې په اسلامي ټولنو کې غربي میډیا کمونیسم او مارکسیسم د کفراو الحاد په نامه تبلیغ کړي دي او په راتلونکې کې به یې هم تبلیغ کړي. لویدیځ په تبلیغاتي ډگر کې پوره تجربه لري پوهېږي چې که یو درواغ په پرله پسې توگه تکرارشي خبره دې ته رسیږي، اوریدونکي څه چې په خپله درواغجن هم په خپلو درواغو باور پیدا کړي چې دی ربښتیا وایي. له همدې امله دي چې د ناټو د سازمان د دریوسترو دولتونو خبریالان یوه پوښتنه په مختلفو بڼو تکراروي. همدا راز د فدرال آلمان د شپیگل مجلې د۱۹۷۸ کال د می په اتمه یوه لیکنه چې سرلیک یې (افغانستان: په زهرو لړل شوی دی) خپره کړه. د لیکنې سرلیک پخپله د دې مجلې د تبلیغاتو لوری او موخه بربندوي. البته چې دې ډول تبلیغاتو بیله شکه خپل منفي اغیز درلود چې ولس د نوې واکمنۍ خلاف راوپاروي. د اسلام په هکله د (ا، خ، د،گ) د تگلارې په اړه به بیا د تره کي څخه واورو چې هغه د بي بي سي د خبریال د پوښتنې په ځواب کې وایي :« څرنگه چې مو پخپله راډیویي اعلامیه کې ذکر کړه موږ حقیقتآ د اسلام اساساتو ته احترام لرو، موږ یو مسلمان ملت یو. موږ په ټولنیز ژوند کې د اسلام اساساتو ته احترام کوو، موږ د اسلام په اساساتو تکیه لرو او همدا خبره، زموږ د معرفي لپاره کافي ده.موږ د مسلمانانو بچیان یو زموږ ولس مسلمان دی ، د اسلام د سپیڅلي دین اساساتو ته په درنه سترگه گورو. هیڅوک به دا ادعا ونشي کړای چې موږ د اسلام دین سره مخالفت کوو. موږ که چیرې اصلاحات منځته راوړو، د اسلام مخالف نه دي ، لکه چې د اسلام په سپیڅلی آئین کې په ډاگه سره د وروری ، برابری او ټولنیزعدالت حکم شوی دی هغه څوک چې د اسلام مخالف دي د اصلاحاتو مخالف دي . د اسلام اساسات د دې غوښتنه کوي چې د خلکو د گټو په جهت کې اصلاحات رامنځته شي، د ځمکو اصلاحات د اسلام د اساساتو مخالف نه دي .» ۱۵۹ خو د گوند بې تجربگی ، آرمانگری ، د واک د انحصار ، په گوند کې ډله بندیو او د سیاسي اپوزیسیون نه زغمل دې ته لار هواروله چې خلک پر نوې واکمنۍ بې باوره شي، هم د گوند د سیاسي مخالفینو او هم د پردیو د تبلیغاتو ښکارشي او د نظام په وړاندې ودریږي. پدې هکله دا واقعیت له پامه ونه غورزول شي چې د ثور د پاڅون وروسته په گوند او دولت کې ناوړه حالت واکمن شو او د گوندي ـ دولتي زعامت د مدعیانو د ارادې له مخې د هېوادوالو د بېله محاکمې وژنې، د قوانینو او د گوند د جمعي رهبری اصول تر پښو لاندې کول ، د گوندي او دولتي چارو سبوتاژ ، د سواد د زده کړې ، د ښځو د فرمان او د ځمکې د اصلاحاتو په پلې کولو کې د زورزیاتی څخه کار اخیستل د واکمنۍ وگړنیز ملاتړ د له لاسه ورکولو کې منفي رول درلود.لکه څرنگه چې پدې اړه محمدابراهیم عطایي لیکي :« د حفیظ الله امین په مشری خلقي اړخ یکه تازي پیل او هڅه یې کوله چې ټول واک د خلقیانو په لاس کې ولویږي ...، او پرچمیانو د خلقیانو د ناکامی په موخه کارونه سبوتاژول. »۱۷ / ۴۰۴د عطایي ارزونه ښیي چې د واک مدعیانو خپل نظام ته په خپله ستونزې جوړولې او د خپلو دې کړنو د ناوړو پایلو د درک وړتیا یې نلرله.

کله چې په یوه واکمنۍ کې یوه ډله په یکه تازی او بله د چارو په سبوتاژ لاس پوري کړي خلک له واکمنۍ واټن نیسي ، وگړنیز ملاتړ له لاسه ورکوي ، ولسونه د هغې په وړاندې دریږي او خبره بغاوتونو ته رسیږي. منطقآ دې ډول کړنو دې ته زمینه برابره کړه چې د هیواد په گوټ گوټ کې د واکمنۍ په وړاندې وسلوال مقاومتونه پیل شي او په ځینو پوځي جزوتامو لکه د هرات او ننگرهار په فرقو، د کابل د بالاحصار په گارنېزیون کې د بغاوتونو او مخالفینو ته د اسمارد غونډ اوښتلو یادونه وشي . پر بله خوا هغه مهال بلا استثنی ټولو سیاسي ډلو که ورته اسلامي وویل شي ، کین اړخي، ښي اړخي او منځلاري ، هر یوه دا ادعا کوله چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې د پاڅون نوښتگر دي. د ساري په توگه د بالاحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چنداول د پیښو نوښت او ویاړ هم چین پلوه سیاسي کړۍ په غاړه اخلي ، هم اسلامي ځوځښتونه او هم افغان ملت.حتي د کابل پوهنتون یو شمیر استادان د بالاحصار د پیښې ویاړ خپل ګڼي. د ننګرهار د یوولسمې فرقې د اړو دوړو مسئولیت د اسلامي ډلو سربیره افغان ملتیان او د هرات بیا صبغت الله مجددي، برهان الدین رباني او چین پلوه سیاسي ډلې مني. عجیبه لا دا چې پرچمیان چې د واکمنۍ کابو نیمایي برخه یې هم جوړوله د شوروي د اشغال وروسته ځانونه د خلقي واکمنۍ په وړاندې د مخالفتونو او مقاومتونو نوښتګر ګڼل. د بېلګې په توګه محمد نبي عظیمي لیکي :« لومړني مخالفتونه او پاڅونونه د واکمن رژیم په وړاندې د پرچمیانو له خوا وشول. » ۱۲۹ / ۶۴ د افغان ملت مشر نورالحق احدي په پاکستان کې د خپل ګوند په کنګره کې وایي چې د دوی ګوند د ثور د اوښتون د لومړیو څخه د دې واکمنۍ په وړاندې دریدلی دی او د ننګرهار په فرقه کې د پاځون نوښتګر هم دوی وو. که چیرې د دې ډلو څرګندونې ومنل شي چې د ټولو څرګندونې د منلو وړنه دي او د مبالغې ، درواغو او د ځان من ګڼلو تله یې خورا درنه ده خو د څرګندونو نه یې داسې پایله راوزي چې ټولو د هماغه پیل څخه د خلقي واکمنۍ خلاف دریځ درلود، د نوې واکمنۍ سره د پوهاوي ،جوړجاړي او رښتیني همکارۍ لیوالتیا نلرله او د مخالفت او دښمنۍ تکلاره یې غوره کړې وه. پردې بنسټ د هېواد د حالاتو په کړکېچنتیا او د ناورین په را پنځولو کې د خلقیانو او پرچمیانو سربېره نورې سیاسي ډلې هم ملامتې دي . دا بیا ښیي چې د دې ګوند سربېره د وخت ټولې سیاسي ډلې پدې مزمنې ناروغۍ چې د نورو سره له پوهاوي او جوړجاړي ته له رسېدلو ډډه کوله اخته وې. البته د خلقي واکمنۍ تیروتنې چې د نورو سیاسي سازمانو اړونده روڼ اندو په وړاندې د زورزیاتۍ څخه ډډه نده کړې د توجیه وړ ندي لکه څرنګه چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې د نورو سیاسي سازمانو دریځ او مخالفتونه هم د توجیه وړ نه دي . د خلقي حکومت په وړاندې په بغاوتونو او وسلوالو مقاومتونو کې د هرات ، چنداولو او مخالفینو ته د اسمار د غونډ د اوښتنې پیښې د سیاسي ، امنیتي او تبلیغاتي اړخه د واکمنۍ لپاره یو سترچلنج او د مخالفینو لپاره برۍ ګڼل کیده چې په هغو به مکڅ وشي. البته هڅه به وشي چې د دې پیښولاملونه او په هغو کې د بهرني عامل اغیز ته ځانګړې توجه وشي ځکه چې د افغانستان د روان ناورین ریښې باید د هیواد نه بهر او هغه هم د زبرځواکونو په ستراتېژیو او سیالۍ کې ولټول شي نه دا چې د خلقي واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه او پاځونونه خودجوشه وګڼل شي هغه څه چې د افغانستان د هغه مهال د ځمکنیو واقعیتونو سره په څرګند ټکر کې دي.

الف – په هرات کې د۱۳۵۷ کال د کب (۱۸ تر ۲۹) دوولس ورځنۍ پیښې چې د (ا،خ ، د، ګ) مخالفانو ورته د هرات پاځون او واکمنۍ ورته ښورښ ویل چې د کب د څلورویشتمې پېښې په نامه هم یادیږي. د واکمن ګوند مخالفین د هرات پیښې د ځایي چارواکو د ناکامه مدیریت او ناوړه چلند په وړاندې د ولس خودجوشه غبرګون ګڼي او حکومت بیا په هغې کې د پردیولاس ته ګوته نیسي. اوس به وګورو چې د هرات د(پاځون یا ښورښ) انګیزه څه وه ، بهرني عامل او د ځایي چارواکو کړنو تر کومې کچې پکې رول درلود.

وایي ویروس په کمزوري ارګانیزم کې د ننوتلو او ودې چانس لري. د هرات د پیښو په درشل کې نه یوازې د هرات د ولایت په ملکي مشرتابه کې د نظر اوعمل یووالی نه تر سترګو کېده بلکې د دې ولایت ملکي او پوځي بنسټونو د یو بل خلاف دریځ هم نیولی وو. په یوه دولتي ارګان کې د داسې حالت شتون د دولتي چارو د پر مخ وړلو او خلکو ته د خدماتو په وړاندې کولو کې خنډونه ایجادوي ، ګډوډې منځته راوړي او دښمن په ډیره آسانۍ سره کولی شي د یوه ګواښمن ویروس په شان په دولتي بنسټونو او پرګنو کې نفوذ وکړي. دې دا معنی لرله چې د هرات ولایت ضعیف اداري سیستم ته د ویروس د ننوتلو او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کې د ودې مناسب شرايط برابر وو. د دې ادعا ښه بيلګه په خپله د والي او د ولايتي ګوندي کميټې د منشي نظيف الله نهضت لاندې څرګندوني دي : « د يادوني وړ ده چې دغو دواړو کدرونو آقا ګل او سيدمکرم ازبک د ګوندي رهبرۍ په د ننه ډلبندۍ کې د حفيظ الله امين ضد فرکسيون سره اړيکي درلودلې او په هرات کې له لومړۍ ورځې څخه تر پايه پورې نه يوازې دا چې همکاري يې ونکړه بلکې دوی بر عکس ستونزې يې را ته پيدا کړې.» ۱۶۰ /۳۴ پورتنۍ وينا ښيي چې آقا ګل بائس او سيدمکرم د امين ضد فرکسيون سره تړاو درلود چې د ولايت ګوندي - دولتي مسؤل ته چې د امين اړونده فرکسيون غړی دی ستونزې جوړولې . خو نهضت د هغوی د فرکسيوني تړاو په هکله څه نه وايي . ددې معنی دا شي چې هغوی د کوم ګوندي فرکسيون غړي نه وو او واقعيت دا دی چې په خلقيانو کې د امين ضد فرکسيون شتون نه درلود . البته چې د امين د فرکسيون پرته په خلقيانو کې بل فرکسيون قطعاً موجود نه وو . په يوه ګوند کې فرکسيونبازي ګوندي اصولو ته شا ګرزونه او د ګوند داعيې ته بربنډ خيانت دی . کله چې يو هيواد د پرديو د لاسوهنو هدف ګرزيدلی وي او د جګړې اورونه بل وي د يوه سرحدي ولايت مشران يوموټي نه وي، د همکارۍ روحيه پکې مړه شوې وي ، يو بل ته ستونزې جوړې کړي ، منطقاً چې د دې ولايت سياسي او امنيتي حالات کړکيچن کيږي او د خورا ناوړه پيښنو پيښيدل شوني دي . مرکز هم د هرات د کب (۱۸- ۲۹) پيښنو ته په کتني سره دې پايلې ورسېدلو چې د هرات د اړوړ دوړو لامل د ولايت د مشرتابه نه وړتيا ده هماغه دي چې په هرات کې د حالاتو د کابو کولو يوه ورځ وروسته د۱۳۵۸ کال د ورې په لومړۍ نيټه د هرات ملکي مسئول نظيف الله نهضت مرکز ته وروغوښت او د غزني د والي او ولايتي کميټې د منشي په توګه يې مقرر کړ. په هرات کې د وضعيت د کابو کولو يوه ورځ وروسته د نهضت بدلول ښيي چې د هغه د نه وړتيا له امله په هرات کې بلوا وشوله، ويني تويې شوې ، د فرقې وسلې چور شوې او زيات مالي زيانونه ورسېدل . نو مرکز بايد هغه محاکمه کړی وای . لکه څرنګه چې نهضت د بې تاجه ټولواک د فرکسيون اړونده غړی وو لدې امله د محاکمې پرځای د غزني په ولايت کې د والي او منشي په توګه مقرر شو. کله چې نهضت په غزني کې هم ښه ونه ځلېده هغه په کوبا کې سفير وټاکل شو. هغه مهال ځينو خلقيانو د هغه کارنامو ته په کتو سره په ټوکو ويل نه دا چې کوبا ته د نهضت په رسېدو سره هلته هم اشرار پيدا شي . کله چې په يوه دولت کې د مکافاتو او مجازاتو اصل په پام کې ونه نيول شي او د ضوابطو ځای روابطو نيولی وي پايله يې په دولتي ادارو کې بې نظمي او د دولتي پروګرامونو نه پلې کيدل کيږي او د افغانستان د هغه مهال وضعيت ته په کتو سره چې د هغه په وړاندې نااعلان شوې جګړې دوام درلود د سياسي او امنيتي وضعې کړکيچن کيدل او د هرات د پيښنې په شان د ناوړو پيښنو منځته راتګ منطقي بريښيده. د هرات د خونړيو پيښنو په هکله دا ارزونه چې «د هرات والي او د اوولسمې فرقې قوماندان سيدمکرم خلک پاڅون ته اړايستل اوله بله پلوه ايران چې په کمين کې ناست وو د هرات پاڅون ته وسلې او وګړي استول. » ۱۷ / ۴۰۶د منلو وړ ده. دا ډول منصفانه ارزونه ښيي چې ښورښ ته د هرات د خلکو هڅوونکي او سمبالونکي د هيواد څخه بهر وو او د ځايي چاروا کو تر منځ د يوهاوي او ګډې همکارۍ نشتون او د ولايت د ر هبرۍ د مقام نه وړتيا دې ته شرايط برابرکړل چې پردي او په پرديو پورې تړلې سياستوال او سيمه ييز مخور د ولس د نارضايتۍ څخه ناوړه ګټه پورته کړي.

اوس به د کب د ځلېرويشتمې په درشل کې د هرات ولايت په مربوطاتو کې د حالاتو جاج واخلو چې ولې هلته حالات کړکيچن شول او خبره په ښار کې اړودوړو او په فرقه کې بغاوت ته ورسيده . ويل کيږي چې د کب په نهمه د هرات ښار ته څيرمه د پښتون زرغون ولسوالۍ د سليمي کلي ته د سواد د زده کړې نارينه او ښځينه کارکوونکي تللي وو تر څو خلک وهڅوي د سواد د زده کړې په کورسونو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان ثبت کړي. په يوه روايت کليوالو دا مسئولين وهلي او په بل روايت چې محمدصديق فرهنګ او محمداعظم سيستاني هم پدې ډله کې راځي هغوی يې ووژل. حکومت تورن کسان ونيول. خلکو د خپلو بنديانو د خلاصون په موخه دولتي ضد تحريکات پيل کړل او يوه ناڅرګند لاس د ولايت په مربوطاتو کې يو من رښتيا او سل منه درواغ تبليغات پيل کړل.دا تبليغات پدې څرخيدل چې دولت غواړي بيسواده ښځې او نارينه جبرآ د سواد د زده کړې په کورسونو کې شامل کړي او څوک چې په کورسونو کې نه شامليږي هغه بنديانوي. د سليمي د کلي د پيښې ۹ ورځې وروسته (کب اتلسمه) د غوريانو په سرحدي ولسوالی برید وشو خو بریدګر پدې بريالي نشول چې ولسوالي ونيسي. بله ورځ د کب نولسمه همدا بلواګر د زنده جان ولسوالی په لور خوځيږي خو دا ولسوالی چې اړين استحکامات يې نلرل لا د مخه تخليه شوې وه او دا وسلواله ډله د ګذرې ولسوالی په لور خوځيږي چې د زنده جان د ولسوالۍ څخه هم يو شمير کسان ورسره ملګري کيږي. د ګذرې ولسوالی ساتونکي هم د بغاوتګرو سره جنګيږي او ښورښيان نشي کولای ولسوالي ونيسي او همدا بلواګر د انجيل ولسوالۍ په لور چې د ښار ترڅنګ پرته ده حرکت کوي او پرهغې برید کوي چې بيا هم د ولسوالي مدافعينو د ولسوالۍ څخه په کلکه ساتنه وکړه. البته چې د سرحدي ولسوالی غوريانو څخه تر انجيل ولسوالۍ پورې د دولتي ضد ښورښيانو شميرهم زياتيږي. ترڅو هغوی د کب په درويشتمه د ښار څنډو ته ورسيدل او« د مالان د پله له لوري هرات ته ننوتل . د کولاب کارته چې هلته اهل تشيع ميشت دي د فتنې د مرکز په توګه وکاراوه .» ۱۶۰ / ۳۴ غلام محمد زرملوال پخپل د (افغانستان تروروستي افغانه) نومي کتاب د دويم ټوک په ۲۲ مخ کې پدې اړه راوړي: « د هرات ښاريان د ښار کوڅو ته راووتل او په دولتي ادارو او موسساتو کې يې د شوروي سلاکارانو او خلقيانو په (ښکارکولو) او وژنه لاس پورې کړل، د وسلو او مهماتو زيرمو ته اور اچول او دولتي ادارې د اور خوراک شوې. » ښورښيان د کب په ۲۴ او۲۵ بريالي شول چې د ښار په زياترو سيمو واکمن شي. هغوی په افغانستان بانک حمله وکړه د بانک دروازې يې ماتې کړې خو فلزي صندوقونه يې مات نشوای کړی او دولتي ذخيره خوندي پاتې شوه. د هرات په ښار کې ښورښيان بريالي نشول د ولايت مقام ، ګوندي کميټه او د ځارندوی(پوليسو) قوماندانی ونيسي. د کب په ۲۶ د هرات په فرقه کې يو شمير افسرانو چې مرکزي رول يې جګتورن علاوالدين او تورن اسمعيل درلود بغاوت وکړ. په يوه روايت د هغوی پلويانو په خوړنځې برید وکړ او هلته يې د شپيتو تنو شا اوخوا ګونديان او دولت ته وفادار افسران ووژل او په بل روايت هغوی د فرقې په صالون کې چې غونډه روانه وه برید وکړ. همدارنګه د دافع هوا په توپ يې په قوماندانۍ ډزې وکړې. د فرقې مشران د شينډنډ هوايي ډګر ته وتښتيدل. په فرقه کې يو ناڅرګند وضعيت او يوه انارشي واکمنه شوه. بغاوت کوونکو افسرانو د وسلو د ديپوګانو دړې خلاصې کړې او وسلې او مرمۍ يې په خپلو پلويانواو ملګرو وويشلې. دا مهال د شينډنډ د هوايي ډګر څخه جنګي الوتکو په ښار بمباری کوي ،د کابل او کندهارڅخه يې مرستندوی ځواکونه راوغوښتل. د کابل څخه د شهنوازتني په قوماندانی د کوماندو قطعه د شينډنډ په هوايي ډګر کې ديسانت شوه او د کندهار مرستندوی ځواکونه د کب په ۲۷ هرات ته راورسيدل. د کندهارڅخه کومکي ځواکونو او د کوماندو قطعې په ښار او فرقه باندې عمليات پيل کړل او ښورښي پوځيانو ددې وس ونه موند چې مقاومت وکړي اود فرقې څخه وتښتيدل او د هرات ولايت په ځينو ولسواليو(ادرسکن ، اوبې) بريدونه وکړل نوموړې ولسوالۍ يې ونيولې ولسوالان او نور مسئولين يې ووژل او ولسوالی يې چورکړلې او يوه ډله يې د بادغيس ولايت په لور ولاړل د نوموړی ولايت په مرکز واکمن شول والي او يو شمير چارواکي يې ووژل او د ولايت ملکي او پوځي تجهيزات يې چور کړل. د کابل څخه راغلي کوماندويانو ښورښيان تعقيب کړل او د بادغيس په ولايت کې يې بېرته دولتي نظم ټينګ او ښورښيان په شاوخوا کليو کې خواره واره شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار څخه د هرات ښار ته د مرستندوی ځواکونو ننوتل په زړه پوري دي. هغوی پخپلو وسایطو سپین او شنه بیرغونه پورته کړي وو. ساده ښورښیانو چې دا مهال په وسلو ښه سمبال هم وو پدې فکر کې شول چې کندهار هم د دوی مجاهدو ورونو نیولی او دا ځواکونه د دوی مرستې ته راغلي دي هماغه دي چې ښار ته هغوی د ننوتلو خنډ نشول. د کندهار څخه راغلي ځواکونو مورچلونه ونیول په ښورښیانو یې برید وکړ او ښورښیان یې تاراومارکړل ، ښورښیان اړشول چې له ښاره پښې سپکې کړي او پدې توګه د شپږو ورځو وروسته په هرات کې بېرته دولتي نظم ټینګ شو. په هرات کې د تلفاتو په اړه د ځمکې او آسمان ترمنځ توپير ليدل کيږي. ځیني خو بیا نجومي شميرې وړاندې کوي. حکومتي اړخ ټولټال تلفات ۳۲۰ تنه ، راجا انور د افغانستان تراژیدي کتاب په ۱۵۶ مخ کې د شوروي متخصصینو او سلاکارانو په شمول تلفات اته سوه تنه ، شوروي سرچینو زر تنه ، نبي عظیمي په خپل کتاب (اردو وسیاست درسه دهه اخیر) په ۱۹۱ مخ کې ۲۵۰۰ تنه ، اعظم سیستاني (مقدمه بر کودتای ۷ ثور و فجایع هشت ثور) په ۱۳۲مخ کې یوازې د مخالفینو تلفات څلېرویشت زره ، او ځیني هغه پنځوس زره تنه تبلیغوي. خو واقعیت دا دی چې د حکومت په شمول کوم ارګان پدې اړه څېړنې ونکړې. اوس به د هرات په ښورښ کې د وخت د جهادی مشرانو رول او د پردې شا ته د پردیو ښکیلتیا ته نظر واچوو او بیا قضاوت وکړو چې دا یو خودجوشه خوځښت وو یا دا چې په افغانستان کې د پردیو د لاسوهنو او لوبو څخه یوه لوبه وه . محمداعظم سیستاني د خپل (مقدمه بر کودتای ۷ ثور و فجایع ۸ ثور) نومي کتاب په ۱۲۹ مخ کې لیکی :« په داسې یوه وضعیت کې د کب په اتلسمه د صبغت الله مجددي له لوري یو لیک د حاجي محمدایوب پواسطه هرات ته را ورسيد چې خلک یې عمومي پاڅون ته رابلل. د دې لیک نقل په بیړه په ښار او د هرات نږدې کلیو کې خپور شو او مولوي بهاءالدین د هرات په جامع جومات کې خلک د رژیم پرضد جهاد ته راوبلل.» غلام محمدزرملوال د(افغانستان تروروستی افغانه) کتاب دویم ټوک په ۲۲ مخ کې راوړي چې برهان الدين رباني په پيښور کې د مارچ په لسمه اعلان وکړ:« د ایمان ځواکونو د ده پر لارښوونه د هرات پروالي نظیف الله نهضت برید کړی او تپي کړی یې دی.» اوهمدارنګه د مارچ په دوولسمه صبغت الله مجددي د کابل د ملحد رژیم پرضد د جهاد فتوا ورکړله. کله چې د مجددي له لوري د جهاد فتواوو ته وکتل شي سړي ته دا فکر پیدا کیږي چې دې کورنۍ په افغانستان کې د جهاد د فتواوو د ورکولو او د پاچاپانو د لېږې کولو او کینولو ماموریت درلود. د دې کورنۍ کارنامو ته په کتو سره د داود خان د دې خبرې سره چې یو وخت یې ویلي وو :« ترڅو چې دا قلعه جواد وي افغانستان به د پرمختګ مخ و نه ویني» همغږي وښودل شي. د مجددي او ګیلاني د کورنیو کارنامو ته په کتو سره ویلی شو چې هغوی انګریزانو افغانستان ته د خپلو موخو د پلې کولو لپاره را لیږلي دي. همدا دلیل هم دی چې کله اشرف غني په ۲۰۱۴ کال کې د امریکې سره امنیتي یا د افغانستان د خرڅلاو تړون لاسلیک کړ د هغه د لاسلیک پرمهال د جهادي مشرانو څخه یوازې صبغت الله مجددي او سیداحمد ګیلاني موجود وو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې څو بېلګې د هرات په پېښو کې د ايراني آخوندیانو ښکېلتیا ښیي :

د مارچ په شپاړلسمه د آيت الله خميني د حکومت ځواکمن غړي آيت الله علي شريعتمداري د ټولې نړۍ په مسلمانانو بږغ وکړ چې « د افغانستان د مسلمانانو ترخنګ ودرېږي او د کابل رژيم نسکور کړي. »۱۵۸ / ۲۱ بيورلي ميل (انقلابي افغانستان) نومي کتاب په ۱۶۲ مخ کې راوړي: « په هرات کې د ايران قونسل جنرال د هرات په پاځون کې غټ رول ولوباوه. نوموړي په کابل کې له خپلو اجنټانو سره منظم ارتباط لاره او هغوی ته يې د هرات د ښار د وضعې په هکله کره معلومات ورکول. د دې لپاره دلايل شته دا فرضيه ومنو چې دا معلومات په کابل کې د امريکا سفارت ته ورکول کيدل او پخپل وار دې سفارت د تبليغاتو جوړولو په فابريکه کې له ضرورو زياتولو او کمولو وروسته د نړۍ په مطبوعاتو کې خپرول.» له همدې کبله وو چې حکومت په هرات کې د ايران قونسل د ناوړه شخص په توګه اخراج کړ. انورراجا ۱۹۸۸ په ۱۵ مخ کې ليکي : « دا په هرات کې راپاريدلي هغه پخواني کارګران ول ، چې ځيني يې په ايران کې د شاه د کرغيړن استخباراتي ځواک يعني ساواک له خوا روزل سوی هم ول ترڅو په افغانستان کې هم لکه د عمان غوندې حالات پيښيدل نوهغوی د يو مخنيويزه ځواک په توګه عمل کوي.» د قيام هرات په نامه کتاب ليکوال د هرات په پيښه کې د ايران د دولت له ټګلارۍ څخه چې د اسلامي انقلاب صادرول دي داسې پرده پورته کوي: « يو ښوونکی چې نوی د ايران د اسلامي جمهوريت نه راغلی وو او د ځانه سره يې اعلاميې راوړې وې ...، رژيم پخپلو تبليغاتو سره هڅه کوي چې د خلکو فکر له اسلامي انقلاب څخه وګرزوي او موږ هم د اعلاميو او اطلاعيو پواسطه د غليم د تبليغاتي جګړې مخه نيسو، موږ په ښارونو او کليو کې د اطلاعيو په خپرولو سره خلکو ته پوهه ورکوو.» ۱۶۱ / ۶۸-۶۹

پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره ويلی شو چې د هرات اړې دوړې د دې ولايت د چارواکو تر منځ د نه پوهاوي او ناوړه مديريت پايله وه چې د هراتيانو د نارضايتي او مخالفت سبب شول او د هراتيانو له نارضايتۍ څخه پرديو او په ځانګړې توګه ايراني آخوندانو ګټه پورته کړله او په ښار کې يې اړو دوړو ته لمن ووهله. د هرات ولايت د مشرتابه نه وړتيا او ناکامي لدې څخه ښکاري چې بلواګر ونه توانېدل ولسوالۍ ونيسي ځکه چې د ولسواليو مسؤلان په خپلو چارو کې بريالي او د خلکو له ملاتړ برخمن وو خو په ښارکې بلواګر بريالي شول ځکه چې د ولايت مشرتابه بشپړ ناکام مشرتابه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- د کابل د چنداول بلوا

د۱۹۷۹ کال د جون په درویشتمه د لسو بجو شا اوخوا د کابل د میوندواټ په لومړۍ برخه کې یو شمیر خلک چې غوڅ اکثریت یې هزاره ګان او شیعیه مذهبي وو راغونډ شول او دولتي ضد شعارونه یې ورکول. هغوی د پولیسو په ماموریت برید وکړ ، ورننوتل ، د ماموریت څخه یې وسلې ترلاسه کړې او ودانۍ ته یې اور واچاوه. دا مهال امنیتي ځواکونو بنورښیان محاصره کړل او د ښکیلو اړخونو ترمنځ نښتي وشوې چې په پایله کې بنورښیان د میوندواټ شاوخوا کوڅو له لارې تیت او پرک شول او پدې ډول بلوا ناکامه شوله . امنیتي ځواکونو زیات شمیر کسان چې اهل تشیع وو ونیول. پدې اړه ویل کیږي چې « مختلفي اسلامي ډلې پردې سلا شوې وې چې په یوه وخت کې به په کابل کې سراسري پاڅون کوي او واک به ترلاسه کوي. د دې پروګرام مشرتابه د پاڅون په وخت کې بدلون راوړی وو خو د چنداولو مسئول نفر چنداولیان ددې بدلون څخه نه وو خبرکړي او شیعه مذهبه چنداولیانو د پلان سره سم اقدام وکړ.» د سراسري پاڅون خبره په بشپړ ډول ناسمه ده او یو شمیر شیعه مذهبي جهادي مخور هم هغه نه مني ، هغه د هرات د بنورښ په څیر خودجوش خوځښت ګڼي او یو د هغو څخه لیکي: « د سراسري انقلاب ادعا غلطه ده او د چنداول پاڅون خودجوش وو.» ۱۶۲ واقعیت دا وو چې ایراني« آیت الله حاجی سیدحسن طباطبایي د جون په یوویشتمه نیټه په خپلو افغان ورونوغږ وکړچې مقاومت ته ادامه ورکړئ »۱۵۸/ ۲۹ د افغانستان د اهل تشیع مذهبي مشرانو د آیت الله طباطبایي پیغام ته لبیک ووایه او خپل پلویان یې د جون په درویشتمه وهڅول چې په چنداولو کې په بنورښ لاس پورې کړي. دا چې د چنداول په بلوا کې څومره کسانو ګډون کړی وو او څو تنو پکې خپل سرونه وبایلل د هرات د پیښې په شان د نظر یووالی نشته . واکمنی بنورښیان دوه سوه تنه اعلان کړل، انتوني هایمن غربي لیکوال په خپل کتاب افغانستان زیرسلطه شوروي په ۲۱۴ مخ او همدارنګه د افغانستان د جهاد د ثقافتی شورا دفترسل زره تنه او محمد اعظم سیستانی په ۱۳۷ مخ کې څو زره تنه ګڼي. بی بی سي د دولت او بنورښیانو تلفات یوولس تنه ، دهلي ستیټمین سل تنه ، د افغانستان د جهاد ثقافتي شورا د خپلو شیعه ورونو تلفات ۳۰۰ تنه ، عظیمي د۲۰۰۰ څخه زیات او محمداعظم سیستاني د مخالفینو تلفات لس زره تنه ګڼي. د دې لپاره چې د اهل تشیع د جهادي ډلو شورا په ولس کې خپل نفوذ ننداري ته کیږدي د پاڅون کوونکو شمېرسل زره تنه ګڼي چې په تبلیغاتوکي د دومره شمېرې یادونه عجیبه خبره نه ښکاري. د اهل تشیع شورا چې د مذهبي تړاو له امله یې معلومات کره دی دا هوښیاري لري چې د خپلو قربانیانو په شمیر کې احتیاط وکړي خو سیاسي شوي غیرجهادي څیرونکي کوم چې د (ا، خ، د،ګ) په واکمنۍ کې لوړ مقامونه هم لرل دا هوښیاري نلري او د بنورښیانو تلفات زرګونه تنه یادوي. پدې اړو دوړو کې د سلوزرو تنو برخه ځکه منطقي نه ښکاري چې هغه مهال په کابل ښار کې شاوخوا پنځه سوه زرو(نارینه ، ښځو او ماشومانو) تنو ژوند کاوه چې په بلوا کې د سلو زرو نارینه وو برخه اخېستل منطقي نه ښکاري . کله چې د افغانستان د روان ناتار په اړه د زیاترو لیکوالو او په هغو کې د سیاسي شوو څیرونکو ارزونو ، شننو او قضاوتونو ته وکتل شي د ریالي ستیوارت امریکایی لیکوالي ددې خبرې سره چې « د افغانستان رښتینی تاریخ یوازې د خلکو په سینو کې موندلی شئ نه په پاڼو اوسندونو کې » همغږي وښودل شي. دا د خواشینی وړ تریخ واقعیت دی چې ولس د خپل هیواد د رښتیني تاریخ په هکله نه پوهیږي. دا چې تېرو واکمنانو د خپلو استبدادي ځانګړتیاوو له امله اجازه نه ورکوله چې څوک حقایق ووایي ملامتي د واکمنانو وه خو اوس مهال هغه ډله د قلم او نظر خاوندان کوم چې په لویدیځ کې ژوند هم کوي اوهغوی ته کوم ګواښ متوجه نه دی بیا هم جعلیات خپروي او د خپلو ذهني تمایلاتو او سیاسي اوعقیدوي تړاوونو له امله د دراوغو په خپرولو سره تاریخ مسخه کوي دا بیا د خواشینی وړ یو تریخ واقعیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – مخالفينو ته د اسمار د غونډ وراوښتل

د اسمارغونډ په مهمه ستراتژيکه او غرنی سیمه کې د کونړ د سیند پر غاړه پروت وو. دې غونډ د۱۳۵۸ کال د دوبې د پیل څخه د مخالفینو په محاصره کې شپې او ورځې تیرولې او یوازې د هوا له لارې ورته اکمالات کیدل. ښایي د محاصرې او یا نورو لاملونو له امله وو چې د غونډ غیرګوندي قوماندان ډګرمن عبدالروف نجرابي (ساپي) د مخالفینو سره همغږی شوی وي چې غونډ هغوی ته تسلیم کړي. نوموړي دا کار هغه مهال وکړ چې د کونړ والي نظام الدین د غونډ لیدو ته ورغلی وو. قوماندان په لومړي ګام کې دولت ته وفادار ۱۵۰ تنه افسران، والي او د هغه سره راغلي کسان ووژل او بیا یې دا دوه زره کسیز مجهز سرحدي جزوتام مخالفینو ته تسلیم کړ. مخالفینو قوماندان د همدغه ځواک د مشر په توګه ومنلو.څه موده وروسته د دولت مخالفینو چې د اسمار تسلیم شوی غونډ هم ورسره وو په چغسرای (اسعدآباد) د کونړ په مرکز برید وکړ. « یوه لنډه نښته وشوه چې مجاهدینو خپلې درنې وسلې په ښارګوټې باندې سپرو لوړو سیمو ته خیژولې. وروسته برید د یو لړ ترخو خپلمنځي نښتو په ترڅ کې په ټپه ودرید. ډګرمن عبدالرؤف د ده په ځواکونو باندې د حکومتي بمباریو د وېرې له کبله غوښتل پر شا ولاړ شي. د مقاومت ډلې پخپل منځ کې پدې شخړه بوختې وې چې څنګه ترخپل منځ د پنځمې لوا (د اسمارپنځم لمبرغونډ) وسلې وویشي. پدې موکه د چغسرای ګارنیزیون ته نوي هوسا پوځونه راورسیدل او پر هغه برید شنډ شو.» ۱۶۳ / ۳۶ « د ډګرمن عبدالروف د غونډ ګڼ شمیرغړي د دې پیښې په نتیجه کې نهیلي شوي وو، پیښور ته لاړل او ورڅخه شا ته د پاتې شوو وسلو او تجهیزاتو پر ویش د مجاهدینود قوماندانانو ترمنځ خونړۍ جګړې وشوې.» ۱۵۸ / ۳۴ د همدې پېښې په هکله د وحدت اسلامي ګوند د مشرتابه غړی مصباح زاده ورته څرګندوني لري: « له بده مرغه په پیښور کې میشته ډلو د سیالی له امله چې د غونډ پر امکاناتو لاس پیدا کړي، د افسرانو ترمنځ اختلاف پیدا شو او پایله یې د افغانستان د سرحدي غونډ چور شو.» ۱۶۲ د دولتي ځواکونو څخه د ترلاسه شوو وسلو او پوځي تجهیزاتو پرسر همیشه د مجاهدینو ترمنځ شخړې او خونړۍ نښتې شوې دي . دا وسلې بیا قوماندانانو خرڅولې او پدې ډول یې شتمنۍ ټولولې. د وسلو او مهماتو سربیره جهادي قوماندانانو ویجاړ شوي او یا غیرفعال پوځي وسایط ټوټې ټوټې کول او د پاکستان په بازارونو کې د کباړ په ډول پلورل. ځینې وختونه به یې سلامت جنګي وسایط د ماینونو او چاودېدونکو توکو پواسطه الوزول او ټوټې به یې په بهراو په ځانګړې توګه په پاکستان کې پلورلې او دا کارهغه مهال د غنیمت په نامه یو دود او مشروع سوداګري ګڼل کیده. کله چې تنظیمونه واک ته ورسول شول د خپل عادت او کسب له مخې چې سوداګري یې دوام ومومې حتی د خاورو لاندې غزیدلې د بریښنا کیبلونه د ټانکونو پواسطه راایستل او خپلو بهرنیو مشتریانو ته یې رسول. ددې سوداګرۍ له امله په پاکستان کې دومره فولاد ذخیره شول چې په ۱۹۸۶ کې پاکستان د فولادو د صادروونکو هیوادونو غړیتوب ترلاسه کړ او د جاپان سره یې د فولادو د خرڅلاو تړون وکړ. د افغان مجاهدینو له لوري د وسلو او مهماتو د سوداګرۍ په هکله مارک آربن لیکي : « د وسلو او ګولیو د پلورلو له لارې د درې په بازار کې ، کوم ځای چې د کلاشنکوف اوکارتوسو بیه زرو ډالرو ته رسیدله،خورا زیاتې پیسې ترلاسه کیدې دې کار(د افغانستان) جګړه په خورا ګټوره سوداګرۍ بدله کړې وه.» ۱۶۳ / ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امریکې د سفیر وژنه

د ۱۳۵۷ لمریز (۱۹۷۸ز) کال د یخنیو په تېرېدو سره په افغانستان کې د داسې خونړیو پېښو لړۍ پیل شوله چې په هېواد کې یې د ناتار ترخه پیغامونه له ځانه سره لېږدول . د دغو پیښو څخه یوه په کابل کې د امریکې د سفیر آدولف سپایک دابس اختطاف او بیا وژنه وه. دابس د مارچ په څوارلسمه سهار په خپل موټرکې سفارت ته د تلو پرمهال د کابل د نوي ښار د انصاري په څلورلارۍ کې یوه تن چې د پولیسو یونیفورم یې درلود د نومړي موټر ته د دریدو اشاره ورکړه. موټر ودرید او اختطاف کوونکی د موټر چلوونکي ترڅنګ کیناست او دا مهال دوه تنه نورهم راغلل او په موټر کې د سفیر ترڅنګ کیناستل او ډریور ته یې وویل چې د کابل هوټل په لورحرکت وکړي. هوټل ته په رسیدو سره یرغمل نیوونکو سفیر له ځانه سره هوټل ته یووړ او ډریور (ګل محمد) ته یې وویل چې سفارت ته خبر ور کړي چې سفیر په کابل هوټل کې دی.سفارت د پیښې څخه په خبریدو سره د حکومت سره اړیکه ونیوله او وسلوال ځارندویان هوټل ته راورسیدل. د ځارندوی قوماندان جګړن سید داود تړون هم هوټل ته راغی . د څه وخت په تیریدو سره د کورنیوچارو د وزارت د جنایي جرمونو سره د مبارزې شوروي سلاکار ډګروال الکساندر کلیوشینکوف، د شوروي سفیر امنیتي دستیارډګرمن سرګې بختورین ، د سفارت دوهم سکرتر کوتیپوف ، د امریکې د سفارت سیاسي سلاکار بروس پلاتین او د امریکې د سفارت نور کارکوونکي او د سفیر مېرمن هم هوټل ته راورسیدل. یرغمل نیوونکو سفیر د هوټل دوهم پوړ ۱۱۷ لمبر کوټې ته چې د افغانستان بانک مخامخ ده وړی وو . د سفیر د خلاصون په اړه د افغاني، شوروي او امریکایی اړخونو د ګډو مشورو، د یرغمل نیوونکو د غوښتنو او د عملیاتو د څرنګوالي په اړه د «چګونه ما با ویروس آ هجوم بر افغانستان مواجه شدیم» کتاب د۱۳۲ څخه تر۱۴۳ مخونو کې توضیحات ورکړل شوي دي چې دلته یې لنډیز راوړل کېږي. سید داود تړون د لودسپیکر له لارې د یرغمل نیوونکو څخه د هغوی د غوښتنو په اړه وپوښتل هغوی د زندان څخه د مولانا بحرالدین باعث د آزادېدو، د بهرنیو ژورنالستانو سره د کتنې او د یوې الوتکې غوښتنه لرله چې بهر ته دوی او سفیر ولیږدوي . د امریکایانو له لوري د دروازې د قلف له سوروي څخه د سفیر سره په انګریزي خبرې وشوې او هغه د خپل صحت ډاډ ورکړ او دا یې هم وویل چې د ده سره ښه چلند کیږي. امریکایانو هڅه وکړه چې د خپلو سمندري پوځیانو په واسطه چې د سفارت د ساتنې دنده یې لرله سفیر وژغوري خو پدې کار کې پاتې راغلل. هغوی یوه اوږده زینه د بهر له خوا د هوټل د هغې کوټې لاندې ځای پرځای کړه چې سفیر پکې یرغمل نیول شوی وو. خو هغه ځوان چې باید د کړکۍ نه کوټې ته ننوزي جرئت ونکړ چې جګ شي . همدارنګه ځارندویانو د اوروژنې په شان د ګازو بالون راوړ، چې کوټې ته په بالون کې د شته کیمیاوي توکو چې ګواکې خفه کوونکی یا بیسده کوونکی اغیز درلود په پمپ کولو سره یرغمل نیوونکي او سفیر بې سده کړي ، بیا کوټې ته ننوزي او پدې ډول سفیر د یرغمل نیوونکو له منګولو څخه وژغوري. خو د بالون څخه څه راونه وتل او داسې ښکاري چې د بالون ګازو د زیات وخت د تیریدو له امله خپل خواص له لاسه ورکړی وو یا دا چې کوم بې کیفیته مواد وو. یرغملګرو وروستی ضرب العجل د ماپښین یوه بجه وټاکه. دا مهال امریکایانو ته وویل شول چې دابس د انګریزي پرته په بله کومه ژبه پوهیږي ترڅو هغه ته په هماغه ژبه وویل شي چې د معدې د تکلیف له امله تشناب ته د تلو اجازه واخلي او دا مهال به په کوټه برید وشي. هغوی وویل چې په روسي او جرمني پوهیږي. هماغه دي چې په جرمني ورته وویل شول چې دا کار وکړي خو یرغملګرو غبرګون ونښود. د بیویرلی میل د افغانستان انقلابي نومي کتاب انګریزي لیکوال په وینا د امریکې د سفارت سیاسي سلاکارفلاتین د دې کارڅخه ډډه وکړه. ویل کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا مهال د۱۱۷ کوټې څخه یو ډز وشو او نور بیا وایي چې په هوټل کې ډزې پیل شوې او د ډزو په اوریدو سره د افغانستان بانک له مانۍ او هم له دهلیز نه په ۱۱۷ کوټه ډله ئیز ډزونه وشول او دې ډزو یوه دقیقه هم دوام ونکړ پولیسو دروازه ماته او کوټې ته ورننوتل. کله چې سیداود ټرون ورننوت سفیر په څوکۍ کې بیحاله او سر ځوړند ناست وو څلور تنه نورهم دې خوا او هغې خوا په وینو کې ښوریدل او دوه تنه یې چې ژوندي وو هغه ټرون وویشتل او پدې ډول یرغمل نیوونکي او سفیر ووژل شول. د کتاب روسي لیکوال پدې ټینګار کوي چې د کورنیوچارو د وزارت شوروي سلاکار د دا ډول عملیاتو مخالف وو خو ټرون د چا سره د ټیلیفوني خبرو وروسته ورته وویل چې مقابل لورى وایي چې شوروي سلاکار حق نلري په عملیاتو کې مداخله وکړي. په یوه روایت سفیر لا ژوندی وو او د امریکایانو په روغتون کې یې ساه ورکړه او په بل روایت د ډزو پرمهال وژل شوی وو. په همدې ورځ د شپې په خبري سرویس کې د پيښې په اړه خبرخپور شو او بله ورځ د فبروري په پنځلسمه په دولتي رسنیو کې د امریکې د سفیرد وژنې پيښه خپره او همدارنګه د وژل شوو یرغمل نیوونکو عکسونه خپاره شول او هغه څلور تنه ښودل شوي وو. د «مولانابحرالدین باعث مردي ازتبار آزادګان» نومې کتاب لیکوال(دکتور جمال سینا دلیري) د وژل شوو څخه درې تنه د باعث پلویان او څلورم د هوټل کارکوونکی ګڼي او هغوی داسې معرفي کوي:

۱. ځوان شاعر شریف نایل، د بدخشان د جرم
۲. قادر د بدخشان د شهر بزرګ
۳. عبدالله د بدخشان د شهربزرګ
۴. د کابل هوټل یو کارکوونکی چې هغه اوریکی نه وو.

جمال سینا دلیري وایي : « له بده مرغه رهبر یې د سلواغې په یوولسمه (۱۹۷۹ جنوری ۳۱) په شهادت رسیدلی وو او دولت بله لار نلرله ببله دې چې د امریکې د متحده ایالاتو د سفیر یرغمل نیوونکي وځپي.» که چیرې د باعث د دې خواخوږي له وینا سره همغږي وښودل شي چې مشر یې وژل شوی وو نو بیا یې ولې سفیر یرغمل ونیو؟ پدې صورت کې دا احتمال لري چې د دې پيښې سمبالوونکي مرکز غوښتل د افغان دولت او امریکې اړیکې خړې پړې کړي. که د دې دسیسې طراح مسکو وي موخه یې دا وه چې افغانستان لا نور هم په مسکو پورې وتړل شي. پر بله خوا که د دې پيښې طراح امریکایي اړخ وي موخه یې دا وه چې سفیر له منځه لاړشي ځکه هغه د خلقي حکومت سره د تعامل او ښو اړیکو غوښتونکی وو او سي آی اې د افغانستان سره دوستانه اړیکې نه غوښتلې. باعث د بدخشان اوسیدونکی او د انتظارد محفل مرستیال وو. کله چې دا سازمان په دوو ډلو (سازا او سفزا) وویشل شو ده د سفزا د ډلې مشري ترلاسه کړه چې دې ډلې د سلطنت ، جمهوریت او د خلقي واکمنی خلاف وسلواله مبارزه پرمخ وړله. نوموړی په ۱۹۶۶، ۱۹۶۸او۱۹۷۲ کلونو کې د حکومتي ضد کړنو له امله زنداني شوی وو. د جمهوریت د اعلان شل ورځې وروسته له زندانه راووت او په ۱۹۷۶ کال کې بیا په بدخشان کې د جمهوریت خلاف ښورښ له کبله بندي شو. هغه د۱۹۷۸ کال د اګست په پنځلسمه چې د علي آباد د روغتون په عقلي او عصبي سرویس کې تردرملنې لاندې وو د روغتون څخه وتښتید او د هغه معالج ډاکټر اسعد احسان غبار د هغه سره د همکارۍ په تور بندي شو. د باعث پلویان وایي چې حکومت د۱۹۷۹ کال د جنوري پر۲۹ نیټه د خیرخانې مینې په یوه کور کې ونیو او دوه ورځې وروسته یې وواژه. لیکوال ته په هالند کې د مرادي په نامه یوه بدخشي د خیرخانې مېنې څخه د پولیسو له لوري د باعث د نیولو پيښه تاییدوي چې دی هم هلته کله ناکله ورتللو. د(انقلابي افغانستان) کتاب د لیکوال په وینا کله چې پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماجرا کې د امریکایي او افغاني اړخونو څرګندونو ته وکتل شي په هغو کې په څرګند ډول د پلمو او د حقایقو د پټولو هڅې لیدل کیږي. امریکایان پرغمل نیوونکي « شیعه کوچنی د چپو آرمانو خاوند سازمان» ګڼي. امین هغه « افراطي کيڼ لاسي او تنګ نظره ناسیونالستان » معرفي کوي . دا هم عجیبه بریښي چې ځیني بیا د یرغمل نیوونکو غوښتنه له زندان څخه د دریو تنو« بحرالدین باعث، عطا الله فیضاني ، مجیدکلکاني » آزادیدل غوښتل چې نوموړي دری تنه د مختلفو عقایدو لرونکي وو. امین هم په خپله وینا کې د یرغمل نیوونکو شرط د دریو تنو بندیانو آزادول وویل خو یوازې یې د باعث نوم یاد کړ. د پیښې وروسته د فبروري په پنځلسمه په دولتي رسنیو کې د امریکې د سفیر د وژنې خبرونه خپاره شول، منځپانګه یې پدې راتاویده چې آدولف دابز(دابس) د افغانستان د خلکو د دښمنانو له خوا ووژل شو. کابل ټایمز پخپله سرمقاله کې راوړي: « امریکایان پوهیږي چې داسې یو پاروونکی عمل به د دواړو هیوادونو ترمنځ د ملګرتیا اړیکې خرابې نکړي » خو د امریکایانو غبرګون ډیر سخت وو هغوی کابل ته بل سفیر راونه لیږه ، خپل کومکونه یې که څه هم لږ وو ودرول. د پنځو میاشتو وروسته یې د جولای په درویشتمه د افغانستان څخه د خپلو وګړو او دیپلوماتانو ایستل پیل کړل او د اګست په ۱۴ یې په افغانستان اقتصادي بندیزونه ولګول چې لویدیځې اروپا او متحدینو یې د امریکې په پله ګامونه پورته کړل. امریکایي اړخ د خپل سیاسي استازي د وژنې پړه پر شورویانو واچوله. په واشنګتن کې یې د شوروي سفیر احضار کړ همدارنګه په مسکو کې د امریکې سفیر رسماً خپل احتجاج د شوروي د بهرنیو چارو وزیر ته وړاندې کړ. پدې هکله د سفیر میرمن وایي :« د هوټل په دهلیز کې د افغان حکومت امنیتي کارکوونکي ، د هغوی روسي سلاکاران او زموږ د سفارت افسرانو هڅې کولې چې د یرغمل نیوونکو سره د هغوی د غوښتنو په اړه خبرې وکړي. د څو ګړیو بې نتیجې خبرو وروسته ، روسانو چې ظاهراً یې حوصله له لاسه ورکړې وه افغانانو ته یې د اور امر ورکړ.»

)Wiliam Hardwoord.Time week . December 18 . 2001(

دستګیرپنجشیري د ګوند د سیاسي بورو د هغې غونډې په اړه چې د امریکې د سفیر د اختطاف او وژل کیدو مسئله یې څیړله او شوروي سفیر هم پکې ګډون کړی وو لیکي:« پوزانوف د اورپکو له لوري د دبس یرغمل نیوني ، د امنیتي ځواکونو بیړه ناکو عملیاتو او د دبس وژنې له امله سخت اندیښمن او غوسه ناک بریښیده. هغه بیړه ناک او ماجراجویانه پوځي عمل د افغانستان او سیمې امنیت ته زیانمن ګانه، په آمرانه ډول یې له تره کي وپوښتل: ملګری تره کي ! ولې مو دا خورا پیچلې سیاسي مسئله د خبرو اترو، پوهاوي او زیاتو احتیاطي تدبیرونو د نیولو له لارې حل نکړه ؟ تره کي د شوروي سفیر په وړاندې دا رنګه غبرګون وښود: ملګری پوزانوف ! تاسې زموږ په دربار کې سفیر یاست نه زه ستاسو سفیر. دا د افغانستان کورنی مسئله ده. شوروي سفیر د دې ځواب په اوریدو سره بیله کوم غبرګونه د ګلخانې له مانۍ ووت. »۲ / ۱۱۹ د پوزانوف او تره کي له څرګندونو بریښي چې د عملیاتو لاربښوونه افغانانو کوله. پدې هکله او په تیره د افغان څارندویانو د فعالیت په اړه د امریکې د څارګرې ادارې (سیا) د یوه غړي څرګندونې په زړه پورې دي چې د شوروي څارګر سره کړې دي. « زما څخه ته ښه پوهیږې چې سفیر د افغانستان د پولیسو د منسوبینو له لورې ووژل شو، بدفعلو، احمقو، ظالمو او بیسوادو پولیسو یا ښایي برعکس؟ دا پولیس ډیرهوښیار، ماهر او روږدي وو چې ویې کړای شوای موږ او تاسو، امریکایي او روسي انټلیجنټان تیر باسي. »۶۳ / ۱۴۸ د پشت پرده افغانستان نومی کتاب کې راغلي دي : « د۱۹۷۸ په وروستیو او د۱۹۷۹ په لومړیو کې برژنسکي او دابس هر یوه پداسې هدفونو کار کاوه چې د یو بل مخالف وو. برژنسکي په پرله پسې ډول هڅه کوله ولسمشر وهڅوي چې د سیا د بهرني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاست د څارنې د کمیټې واکونه چې سرپرستي يې د بهرنیو چارو وزیر لري د ملي امنیت د شورا ځانګړې د هماهنګۍ کمیټې ته ولیږدوي چې مشري يې ده د ملي امنیت د مشاور په توګه لرله چې پدې ډول د وینس(د امریکې د بهرنیو چارو وزیر) واکونه محدود کړي. پدې صورت کې برژنسکی کولی شول د شوروي ضد یو لړ پټ یرغلیز اقدامات تر سره کړي ، بیله دې چې د بهرنیوچارو وزارت د هغو په اړه څه وپوهیږي.» ۴۷ / ۳۸ د ثور د پاځون وروسته د افغان دولت په هکله د امریکې د متحده ایالاتو په دولت کې د بهرنیو چارو وزیرسایروس وینس او د کارتر د ملي امنیت مشاور زبینګوبرژنسکي ترمنځ اختلاف وو. وینس پدې عقیده وو چې « په نوې رهبرۍ کې د کمونیزم او ملي ګرایی ترکیب په پام کې ونیسو او د شوروي په لور د نوي رژیم د لا نږدې کیدو مخه ونیسو»۴۷ / ۳۷خو مقابل لوري بیا نوي رژیم ته د ستونزو په جوړولو ټینګار درلود لکه څرنګه چې «کله برژنسکي د امین خلاف وسلوال مقاومت هڅاوه دابس د هغه سره مذاکرې پرمخ وړلې.» ۴۷ / ۳۹ ښايي ددې اختلاف له امله د سي آی اې د پلان له مخې دابس له ډګره اېستل شوی وي . د یرغمل نیوونکو په وړاندې د امریکې د سفیر د غبرګون په اړه په سیاسي کړیو کې دا پوښتنه کیدله ، ولې سفیر چې دپلوماتیک مصئونیت يې هم درلود خپل موټر پولیس ته ودراوه ؟ امین هم په هماغه ورځ وروسته له هغې چې د کابل په هوايي ډګر کې يې د عراق د بهرنیو چارو وزیر ته مخه ښه ویلې وه د سفیرانو او خبریالانو یوې غونډې ته داخبره کړې وه. د ویروس آ نومې کتاب لیکوالانو یوې حیرانوونکې مسئلې ته ګوته نیولې چې پرهغې باورنشي کیدای خو د تامل وړ هم بریښي هغوی لیکي چې کله په ۱۱۷ لمبر کوټې برید وشو د سفیر په دپلمات بکس کې د مخ دستمال ، د غاښو برس او داسې نور شیان چې په سفر کې ضرور بریښي موجود وو. « افغان چارواکو څو میاشتې مخکې وړاندیز کړی وو چې د ساتونکو یوه ډله (ګارد) پولیس د سفیر د موټر لپاره وګومارل شي. حتی (ګل محمد) موټر چلوونکي يې ویل چې د سفیر ترغوږو يې د موټر د تعقیب خبره رسولې وه. ددې سره سره امریکایانوامنیتي تدبیرونه ونه نیول. امریکایي چینو سره لدې چې د سفیر موټرتعقیبیده خو د افغانستان د مقامونو له لوري د ساتونکو (ګارد) وړاندیز رد کړ.»

. Kidnapping of US Ambassador Dubs, Summary of report investigation( ) Prepared by US state Department vikrant(Delhi) may 1980 pp44-53

د دابس د یرغمل نیونې د ماجرا په هکله شورویانو د افغانستان د اشغال پر مهال د خپلو پخوانیو ادعاوو خلاف څرګندونې کولې . د بیلګې په توګه وايي چې د امین د کړنو په اړه پلټنو وښودل چې « اسلامپالو له ځان څخه تېرو شیعه ګانو داسې پلان درلود چې د مرګ په تهدید سره سفیر اړ باسي چې په کابل کې د امریکا د سفارت سره د امین د پټو اړیکو څخه پرده پورته کړي. کله چې دابس په کابل هوټل کې یرغمل وو امین د غیر ضروري او بې لزومه برید امر وکړ ، سفیر مرګونی ټپي شو، یو ترهګر ووژل شو، بل ټپي دوه نور زنداني او سبا ته د امین په امر ترون له منځه یووړل او ترون هم د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په ۱۴ په مبهمو شرایطو کې ووژل شو.» که چیرې پورتنۍ ادعا ته وکتل شي دا پوښتنه پیدا کیږي چې شورویان له کومه ځایه د یرغمل نیوونکو له پلان خبر شول پداسې حال کې چې څلور واړه ووژل شول؟ او که د دابس د یرغمل پلان پخپله شورویانو او یا د نوموړې هیواد څارګرو تنظیم کړی وي نو دا بیا ښيي چې ددې ماجرا هڅوونکي او طراح مسکو وو. همدارنګه امریکایي اړخ ته ورته پوښتنه راجع کیږي چې امریکایان یرغمل نیوونکي شیعه اسلامپاله کوچنۍ ډله معرفي کوي چې امریکایانو د روسانو په شان له یرغمل نیوونکو څخه نه تحقیق کړی او نه حکومت د هغوی سره د کتنو شرایط برابرکړي وو. د دابس د مرګ په لومړۍ ورځ او تر دریو نورو ورځو پورې په امریکایي رسنیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د یرغمل نیوونکو غوښتنه چې بحرالین باعث له بنده خلاص شي بیانوله. باعث ټولو ته څرګند دی چې اسلامپاله افکارنلرل بلکې د چپوسکتاریستي افکارو خاوند سازمان د مشرانو څخه وو. خو امریکایانو وروسته د خپلو د لومړیو ورځو خلاف د باعث نوم هیڅ نه راوړي او یرغمل نیوونکي اسلامپال شیعیه ګان ښودل. که چیرې د امریکې د سفیر د یرغمل نیونې په اړه پورتنیو څرګندونو ته وکتل شي ناشونې ده چې د یرغمل اصلي مرکز بربنډ شي. خو پدې کې شک نشته چې د یرغمل نیونې هڅوونکي او لمسوونکي باید په افغانستان کې نه بلکې په لوبیانکه (د کی جی بی مقر) او لانګلي (د سیا په مرکز) کې ولټول شي. ځکه چې لومړي مرکز غوښتل د امریکې او افغانستان اړیکې خړې پړې شي چې همداسې وشول. سیا او په سپینه ماڼې کې د بریژنسکي ډلې غوښتل د پاکستان سره په پوهاوي کې د تره کي رژیم نسکورکړي یا دا چې افغانستان « د روسانو په ویتنام واړوي » چې دوهمه سناریو یې پلې هم شوه او دابس بیا ددې ډول تګلارې مخالف وو. د امریکې د سفیر د یرغمل نیونې او په کابل هوټل کې بیا د هغه د وژنې په اړه ددې ارزونې سره چې « د ستم ملي دې عمل، او ورسره د حکومت بېړه ناک اقدام او د واشنګټن ناسنجول شوي یا ممکن عمداً غلیمانه غبرګون د افغانستان او امریکې په اړیکو سخت ګوزار وکړ.» ۱۵۸ / ۲۰ او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت دریځ ته یې په نړیواله کچه ستر زیان ورساوه.

)Linguistic Mission to Afghanistan, March 2007 (

د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د دوستی اوهمکاری ترون

تر۱۳۵۷ کال پورې د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ دوستانه اړیکو اوږد مزل وهلی وو . شوروي سوسیالستی روسیه لومړی هېواد وو چې د۱۹۱۹ کال د مارچ په اووه ویشتمه یې خپلواک افغانستان او همدارنګه افغانستان هم لومړی هیواد وو چې د شوراګانو دولت یې په رسمیت وپیژاند. د دواړو هېوادونو تر منځ د دپلوماتیکو اړیکو په ټینګېدو سره مسکو له افغانستان سره زیاتې مرستې کړې دي . که څه هم افغانستان د نورو هېوادونو او په هغو کې د امریکا متحده ایالتونو څخه هم مالي او تخنیکي مرستې ترلاسه کړې دي خو د شوروي د مرستو کچه ډېره لوړه وه. یوازې د۱۹۷۰- ۱۹۷۷ کلونو کې شوروي اتحاد افغانستان ته ۵۶۹ ملیونه امریکایي ډالر مرستې ورکړې دي چې په همدې موده کې د امریکې د متحده ایالتونو مرسته د۱۷۵،۲ میلیونو ډالرو څخه نه جګیږي. په پوځي برخه کې د شوروي اتحاد ونډه ۳۳۰ میلیون او د امریکې ۶، ۱میلیون ډالره وه. افغانستان ته د بهرنیو مرستو په سلو کې ۶۵ د شورويٍ اتحاد له لورې ورکول کیدې. دا ډول اقتصادي تړلتیا د دې سبب شوې وه چې د افغانستان واکمنۍ هڅه وکړي چې د شوروي دولت سره دوستانه اړیکې وساتي. خلقي حکومت پداسې شرایطوکې واک ترلاسه کړ چې د هیواد اقتصادي- ټولنیزې ستونزې پریمانه ، افغانستان د اقتصادي او پوځي پلوه په مسکو پورې تړلی وو او له بلې خوا لویدیځ او د هغه سیمه ئیزو متحدینو د دولت د مخالفینو پر مټ ورته ستونزې جوړولې . پداسې یوه وضعیت کې خلقي واکمنۍ بله لاره نلرله بیله دې چې د مسکو په مرستو ډډه ولګوي. مخکي یادونه شوې وه چې مسکو د خلقیانو د پاڅون له امله خوښ نه وو خو مسکو هم اړ وو چې د خلقي حکومت ملاتړ وکړي. مسکو نوي نظام ته په شا ګرزونې سره لیدل چې نظام رانسکوریږي او بدیل یې شوروي ضد ځواکونه دي . مسکو د خلقي حکومت مجبوریتونو ته په کتو سره خپل شرطونه اینودل چې یو یې پرچم ته په واکمنۍ کې د پام وړ برخې ورکول وو. خلقي مشرانو د مسکو دې شرط ته غاړه کېښودله خو د پرچم مشرتابه بیا د شورویانو سره په همغږۍ کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل دریځ د لا پیاوړتیا او راتلونکو نقشو د پلي کولو په موخه ناوړه ګټه پورته کوله.پدې اړه محمد حسن شرق لیکي:« د ثور د اوومې کودتا وروسته هم شوروي سلاکارانو اوهم پرچمیانو هڅې پیل کړې چې د پرچمیانو د واک تشه ډکه کړي . د پرچم لیکو ته په پټه د اردو د صاحب منصبانو جذب د دې لامل شو چې خلقیان د ګوند د یووالي په اړه د پرچمیانو په ربښتینولۍ شکمن شي. »۱۹ / ۲۵۱ د پورتنۍ وینا په هکله اړینه بریښي وویل شي چې په پوځ کې د پرچمیانو او شوروي سلاکارانو د پټو فعالیتونو موخه بېله کومه شکه د خلقي حکومت خلاف پوځي کودتا ته د تابیا نیولو معنی لرله چې لږ موده وروسته یې د کودتا په اړه هڅې کشف او مخه یې ونیول شوه. د خلقي واکمنۍ په وړاندې د مسکو موخې او دریځ د ن. تره کي له هغو څرګندونو څخه معلومېږي چې د کیوبایي خبریال د دې پوښتنې چې تاسو د شوروي اتحاد سره په اقتصادی اړیکو کې داسې څه وینئ چې پرهغو مذاکره وکړئ په ځواب کې ویلي وو: « موږ همدا مهال د شوروي اتحاد سره اقتصادی اړیکې لرو...، موږ د شوروي اتحاد او نورو هیوادو څخه تمه لرو چې موږ ته بیله قید او شرطه مرسته وکړي. موږ مرستې منو خو د شرطونو سره مرستې نه منو.» ۱۵۹ / ۷۰ پداسې یوه حالت کې د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت او د شوروي اتحاد ترمنځ اړیکو شتون درلود. شوروي اړخ حکومت ته د مالي ، تخنیکي او پوځي مرستو سربیره د واکمنۍ د ټینګښت او سمونو د پرمخ وړلو په موخه سلګونه ملکي او پوځي سلاکاران راولیږل. خو ډیر ژر معلوم شول چې زیاترو یې تخصصي وړتیاوې نلرلې . دا بیا ښیي چې هغوی د کارپوهانو په نامه څارګر وو. واسیلي میتروخین شوروي څارګرد خپل کتاب په سلم مخ کې د شوروي سلاکارانو د نه وړتیا په اړه د افغاني اړخ د ناخوښۍ په اړه لیکي :« له هغې ورځې چې سلاکار بریاسکین د افغان سرتیرو سرمشري کوي افغان پوځ د انقلاب ضد ډلو په ټکولو کې څرګنده ناوړتیا ښودلې ده...، دا موږ ته د دې معنی راښندي چې ستاسو ټول سلاکاران ناوړ او بې کفایته دي موږ هغو تجربه کارانو جنرالانو ته اړتیا لرو چې موږ یې په شوروي اتحاد کې پیژنو...، پرته له هغې ، موږ ته به ډیره ګرانه وي چې ستاسو له جنرالانو سره په دې ډول چلند وکړو.» همدارنګه د کرنې او ځمکو د اصلاحاتو وزیر د خپلو دوو شوروي سلاکارانو په اړه لیکي : « دوی دواړو د ارضي اصلاحاتو په اړه تقریباً هیڅ معلومات نه درلودل او ما به په دریمه نړۍ کې د شوروي پلوه ګوندونو ارضي اصلاحات ورته توضیح کول او د افغانستان د زراعتي وضعې په اړه به مې معلومات ورکول. په عمل کې دوی ماته د مشورې راکولو صلاحیت نه درلود .» ۴۰ / ۳۸۸ د کرملن چارواکو د خلقي مشرانو څخه دا تمه لرله چې شوروي سلاکاران باید د افغانستان د دولت د چارو لارښوونه وکړي . « د بیلګې په توګه سلاکار ن. ک. ګریچین وویل چې هغه دې د پټ وزیر په توګه وټاکل شي چې د پلان وزیر ترڅنګ کار وکړي او اقتصادي او مالي چارې ورسره په ګډه پرمخ بوزي او هم به هغه پلانونه چې دوی ته ورکول کیږي پلي کړي، په حقیقت کې دی د هر څه پازوالي (مسئولیت) په غاړه ولري نوموړي وړاندیز وکړ چې ټولې اړوندې خواوې یعني وزارتونه دې د دوی له ټولو پریکړو سره همغږې وي. د مالیې وزیر عبدالکریم میثاق او د سیاسي بیرو غړي پرځای نیوکه او ګوتڅنډنه وکړه چې دا خو ملګري ملتونه نه دي ! میثاق وویل هر وزیر د خپل وزارت د ټولو چارو پازوالي لري او هیڅ کمیسیون نه شي کولای د هغوی د دندو ځای ونیسي. » دواړو اړخونو (کابل – مسکو) د خپلو مجبوریتونو له کبله خپل مناسبات ساتل ترڅو د۱۹۷۸ کال په دسمبر (قوس) کې د ن . تره کی په مشرۍ یو جګپوړی پلاوی د شوروي اتحاد د ګوندي او دولتي مشر د رسمي بلنې له مخې شوروي اتحاد ته سفر وکړ. پدې سفر کې شوروي اړخ افغان لوري ته وړاندیز وکړ چې افغانستان په کومیکان(د سوسیالستي هیوادو د اقتصادی تعاوني شورا) کې ور ګډ شي. افغان لوري لدې امله دا وړاندیز و نه منلو چې د افغانستان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناپېيلتوب له دوديزې تګلارې سره سرنه خوري. سره لدې پدې سفر کې د دواړو هيوادونو ترمنځ د دوستۍ او همکارۍ لاندې تړون لاسليک شو:

لومړۍ ماده : دواړو عالي هوډ کوونکو خواوو(طرفيين عاليين متعاهدين) په رسمي توګه ټينګ نيت وکړ چې د دواړو هيوادونو ترمنځ خلل نه منونکې دوستۍ ته ټينګښت او ژورتيا او هراړخيزې همکارۍ ته پراختيا ورکړي او د دواړو هيوادونو د حقوقو د برابرۍ او د ملي حاکميت او ځمکنۍ بشپړتيا حق ته درناوۍ او د يوبل په کورنيو چارو کې د نه لاسوهنې اعلام کوي.

دوهمه ماده : دواړه عالي هوډ کوونکې خواوې به هڅه وکړي ترڅو په خپل منځ کې د متقابلو ګټورو اقتصادي، علمي او فني همکارۍ پياوړې او پراخه کړي. د دې لپاره دواړه خواوې د صنايعو، ترانسپورت ، مخابراتو ، کرهنې ، له طبيعي زيرمو ګټه اخيستنه ، د انرژۍ توليد او نورو اقتصادي برخو ته وده او پراختيا ، د ملی کدرونو په روزنه او د ملي اقتصاد د پلان جوړولو په برخه کې همکاري کوي. سوداګرۍ ته به دواړه اړخونه د برابرۍ او متقابلو ګټو پربنسټ پراختيا ورکوي.

دريمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د علومو، فرهنګ، هنر، ادبياتو،ښوونې او روزنې، روغتيايي خدمتونو، مطبوعاتو، راډيو، ټلويزيون، سينما، توريزم، سپورت او نورو برخو کې پراختيا، همکاري او د تجربو تبادلې ته وده ورکړي. دواړه خواوې به د دولتي ارګانونو، وګړنيزو بنسټونو او علمي او کلتوري مؤسسو ترمنځ همکارۍ ته وده او پراختيا ورکړي چې دا به د دواړو هيوادونو د خلکو د ژوند، کار، تجربو او برياوو د لا ښې پيژندنې په لار کې مرسته وکړي.

څلورمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د دوديزه دوستۍ او ښه ګاونډيتوب له روحيې او د ملګروملتو له منشورسره سم دواړه هيوادونه د امنيت د تامين، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتيا لپاره يو له بل سره مشوره کوي اود دواړو خواوو په هوکړې سره مناسب تدبيرونه نيسي. د دواړوعالي هوډ کوونکو اړخونو د دفاعي ځواک د پياوړتيا په خاطر به په پوځي برخه کې د هغو لوزنامو په اساس چې لاسليک شوې دي همکاري پراختيا ومومي.

پنځمه ماده: د شوروي سوسيالستی اشتراکيه جمهوريتونو اتحاد د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د ناپېيلتوب کړنلاره چې د سولې او نړيوال امنيت د ساتنې اصلي عامل دی ، درناوۍ کوي .د افغانستان دموکراتيک جمهوريت د شوروي اتحاد د سولې تګلاره چې موخه يې د نړۍ د ټولو ملکونو او خلکو سره د دوستۍ ټينګښت او همکاري ده، درناوۍ کوي.

شپږمه ماده: هريو د عالي هوډ کوونکي خواوې په رسمي توګه اعلانوي چې يو به هم په کوم پوځي تړون او يا نورو اتحاديو کې نه شامليږي او د يو شمير هيوادونو په ډله او يا په هغوعملياتو کې به ګډون ونه کړي چې د بلې هوډکوونکي خوا پر ضد وي.

اوومه ماده: دواړه عالي هوډکوونکي خواوې به خپلې هڅې د نړيوالې سولې او د ولسونو د امنيت د نړيوال تشنج د کمولو د عمليې د ژورتيا او د آسيا په شمول د نړۍ ټولو سيمو ته د هغه پراخوالي او د دولتونو ترمنځ د ګټورو متقابله همکاريو د مشخصو طريقو د پلې کولو او په سوله ئيزه توګه د اختلاف وړ مسئلو د حل په لارو کې ونه سپموي . دواړه خواوې به په فعاله توګه د ذروي وسلو په شمول د بشپړې بې وسلې کولو بهير تر نړيوال اغيزمن کنټرول لاندې راوستلو ته زمينه برابره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتمه ماده: دواړه عالي هوړ کوونکي خواوې به د آسيايي هيوادونو ترمنځ د همکاريو د پراختيا ، د دوستۍ ، ښه ګاونډيتوب ، متقابل اعتماد د اړيکو ساتلو او د دې لويې وچې د ټولو دولتونو د ګډو هڅو له لارې د اغيزمن امنيتي سيستم په خاطر ،په آسيا کې د دې وچې د ټولو دولتونو په ګډون د يوه فعال امنيتي چاپېريال جوړولو ته اړينې آسانتياوې برابرې کړي.

نهمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي اړخونه به د ښکيلاک او د نژادپالنې پرضد چې په هر شکل سره را وټوکيږي په پرله پسې توګه به مبارزې ته دوام ورکړي. دواړه اړخونه به له يوه او بل سره او له نورو سوله غوښتونکو هيوادونو سره د خپلواکۍ ، آزادۍ ،ملي واکمنۍ او ټولنيز پرمختګ په لاره کې د خلکو د عادلانه مبارزې په ملاتړ همکاري او مرسته وکړي.

لسمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې به د ټولو مهمو نړيوالو مسئلو په اړه چې د دواړو هيوادونو له ګټو سره تړاو لري ، يوله بل سره مشورې کوي.

يوولسمه ماده: دواړه عالي هوډ کوونکي خواوې اعلاموي چې هغه نړيوال تړونونه چې لدې تړون سره په تناقض کې نه وي تائيدوي او دې ته ژمن دي ترڅو هغه لوزنامې لاسليک نکړي چې له دې تړون سره په تناقض کې وي.

دوولسمه ماده: هغه مسايل چې د دواړوعالي هوډ کوونکو له خوا د دې تړون د کومې مادې د تفسير او يا تطبيق په هکله منځته راځي دا به په دوه اړخيزه توګه او د دوستۍ، پوهاوي او متقابل احترام پربنسټ حل او فصل کيږي.

ديارلسمه ماده: دا تړون د هغه د نافذيدو د نيټې وروسته شل کاله اعتبار لري. او که يو له دواړو عالي هوډ کوونکو خواوو څخه د تړون د وخت له پای ته رسيدو څخه شپږ مياشتې د تړون د فسخه کولو خبر ورنکړي نو تړون د پنځو کالو لپاره نورهم د اعتباروړ دی. او که يو له دواړوعالي خواوو د دې پنځو کلونو له تيريدو څخه مخکې د اعتبار د فسخې غوښتنه په ليکلي ډول ورکړي.

څوارلسمه ماده: که چيرې يو له دواړوعالي اړخونو څخه وغواړي چې د تړون اعتبار د شلو کلونو په جريان کې د ټاکلې مودې څخه مخکې پای ته ورسيږي ، بايد د فسخې له نيټې څخه شپږ مياشتې مخکې بلې خوا ته په ليکلي توګه اطلاع ورکړي او تړون له ټاکل شوې نيټې څخه ملغی وګڼل شي.

پنځلسمه ماده : دا تړون بايد اړونده ارګانونه تصويب کړي او د تصديق شويو اسنادو د تبادلې له ورځې څخه چې په کابل کې به صورت ونيسي اعتبار پيدا کوي. دا تړون په روسي او دري ژبو په دوو نسخو کې ترتيب شوی او دواړه سندونه مساوي ، مستند او معتبر دي .

د مسکو ښار د ۱۹۷۸ کال د دسمبر ۵ نيټه

که څه هم د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ تړون لاسليک شو خو په مسکو کې د افغانستان د سفير په وينا د دواړو هېوادونو د مشرانو لومړی رسمي غونډه دوستانه نه وه او د شوروي اتحاد مشر د ن . تره کي دې غوښتنې ته چې افغانستان ته اقتصادي مرستې ورکړي منفي ځواب ويلی دی او هغه راوړي :« په همغه ورځ د مسکو په وخت د ماښام په پنځو بجو د کريملين په ماڼۍ کې د دواړو هيوادونو د رهبرانو او ورسره هيئتونو ترمنځ رسمي غونډه يعنې خبرې اترې پيل شوې. په غونډه کې اول بريژنف افغاني پلاوي ته ښه راغلاست وويل او د بين المللي مسايلو په هکله يې خپل سياسي نظر څرګند کړ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثور له انقلاب څخه يې خپل ملاتړ اعلان کړ. وريسي نورمحمدتره کی د دوی له تاوده هرکلي او مېلمه پالنې څخه د زړه له کومې مننه وکړه ...، موږ اوس خلکی انقلاب کړی دی او خلک له موږ څخه زياتې غوښتنې لري. موږ غواړو چې نوې پروژې په کار واچوو. د دې لپاره ستاسې مرستو ته ضرورت لرو. بريژنف د تره کي د خبرو وروسته وويل چې موږ هم د هيواد په کچه اقتصادي ستونزې لرو. په اوسنيو شرايطو کې به د موجوده پروژو کار ته دوام ور کړو او دا پروژې چې تکميلې شوې نو بيا به د نويو پروژو په هکله تصميم ونيسو. غونډه د ديپلوماتيکو نورمونو سره سم پای ته ورسيده. کله چې استوګنځي ته راغلو نو نورمحمدتره کي ملګرو ته وويل چې دوی يعنې شورويان مرستې نه کوي دا وطن به موږ پخپله جوړوو.» ۱۳۷/ ۱۱۱ د دې غونډې په اړه شرعي جوزجاني د افغان پلاوي د دوو تنو شاه ولي او زېري له قوله ليکي :« شوروي اتحاد افغانستان ته د خپل هېواد د اقتصادي ستونزو له امله د نويو مرستو د ورکولو ډډه وکړه او وايي چې د داودخان د زمانې د پروژو د بشپړېدو وروسته به افغان دولت ته مرستې ورکړي . سربېره پردې بريژنف وايي: ستاسو په ګوند کې يوازې د يوه قوم پرته نور مليتونه شتون نلري خو تره کي وويل : دا زموږ مخالفان د واقعيت خلاف زموږ پرضد تبليغوي. زموږ په ګوند او دولت کې د ټولو قومونو او مليتونو استازي شتون لري، لکه د کانو او صنايعو وزير ملګری دانش د قزلباش له قوم څخه او د اوبو او برېښنا وزيرمنصور هاشمي د تاجکو د قوم څخه چې دلته شتون لري...، تره کی چې غونډه ګټوره نه ګڼي افغان پلاوي ته وايي. ملګرو ! څرنګه چې دوستان نشي کولای زموږ سره همکاري وکړي ، د مذاکرې د دوام څخه څه شی لاسته نه راځي .ښه دا ده چې غونډه ختمه کړو. پدې ډول لومړی کتنه بېله کومې لاسته راوړنې پای ته رسېږي. هماغه شپه سوسلوف امين ورغوښتی وو او ډاډ يې ورکړی وو چې هرڅومره مرستې غواړئ موږ چمتو يو در يې کړو.سبا ته چې کتنه وشوه او بريژنف هم پکې ګډون کړی وو، وضعيت په بشپړ ډول بدلون موندلی وو.» ۱۶۴ د خلقي ګوند په اړه د بريژنف څرګندونې د پښتنې ضد ړندو قومي متعصبينو د څرګندونو کاپي شوې نسخه وه چې خلقي پلاوي ته يې وړاندې کړې ده . پداسې حال کې چې د انقلاب وروسته د کابينې د دوولسو تنو خلقيانو(تره کي ، امين، زېري ، سوما ، وطنجار، پنجشيري ،شاه ولی ، ميثاق، جوزجاني ، دانش، هاشمي، عبدالقادر) څخه پنځه تنه لومړي پښتانه او نور اووه تنه د هېواد د نورو ورونو قومونو څخه وو. د دواړو خواوو لومړی ناکامې غونډې ته په کتنې سره يو شمير خلقيانو په خپلو ليکنو کې هڅه کړې ده وښيي چې ګواکې خلقيانو شوروي ضد دريځ درلود. د بېلګې په توګه ويل کېږي چې په لومړی رسمي غونډه کې امين د بريژنف د خبرو په وړاندې ځوابيه وينا وکړه چې په مسکو کې سفير پکتين او سوما د پلاوي يو غړی دا ادعا بې بنسټه ګڼي او سوما وايي چې د تره کي پرته په غونډه کې بل چا وينا نده کړې . دغه کسان غواړي خپل رښتيا په درواغو ثابت کړي چې له بده مرغه ډيری افغانان پدې ناروغی اخته دي. دا کسان غواړي پدې ډول د شوروي اتحاد سره د تره کي او په تېره امين دښمني ننداري ته کيږدي. پداسې حال کې چې تره کي او امين هېڅکله هم د شوروي ضد ويناوې نه دي کړې او شوروي ضد دريځ يې نه دی نيولی. دا له ياده ونه باسو چې خلقي مشران د شورويانو دښمنان نه وو بلکې شوروي اتحاد يې د يوه دوست هېواد په توګه پېژندلو. د ثور انقلاب وروسته لويديځ د افغانستان په وړاندې نا اعلان شوې جګړه پر مخ وړله خلقي واکمنی شوروي اتحاد د مرستې يواځينی چينه ګڼله پداسې يوه حالت کې له شوروي اتحاد سره دښمني ځانوژنه وه. دا څرګند حقيقت له پامه ونه غورځول شي چې د وروسته پاتې هېوادونو بدمرغي او په ډېرو مواردو کې د دې هېوادونو د مشرانو ناکامي د دې هېوادونو د مشرانو په نه وړتيا او بې کفايتی کې نه بلکې په مجبوريتونو کې ده چې شتمنو مرسته کوونکو هېوادونو خپل شرطونه ، پلانونه او موخې لرل چې خلقي مشران نشي ترې مستثنی کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګټو او موخو ټکر

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند خلقي مشرتابه واک ته په رسیدو سره په دې هیله په سمونونو لاس پورې کړ چې ولسونه یې په پرمختللي افغانستان کې د هرډول ستم او نابرابرئ څخه خلاص سوکاله ژوند ولري. خلقي مشرانو فکر کاوه چې ښايي شوروي اتحاد به د (ا، خ، د ،ګ) له واکمنئ سره چې د پانګوالئ پرته د ودې او پرمتګ تګلاره غوره کړې ده د انټرناسیونالیسم د اصولو له مخې چې پرهغو ټینګارکوي بیله قید او شرطه اړینې مرستې وکړي. خو د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت سره د مسکو تعامل او چلند وښودل چې شوروي اتحاد د خپلو هژمونیستي نقشو د پلې کولو ستراتیژې پرمخ وړي اود انټرناسیونالیسم څخه د یوې وسیلې په توګه کار اخلي.مسکو د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته افغانستان د خپل نفوذ د ساحې په توګه ګڼلو او لویدیځ هم دا واقعیت منلی وو. مسکو زمونږ په هیواد کې د خپلې دې برلاسی له برکته په ځینو سیاستوالو پانګه اچولې وه کوم چې د مسکو ګټو ته د خپلو ملي ګټو په پرتله لومړیتوب ورکولو او ځینو خو د جاسوسانو په توګه د مسکو لپاره کار هم کاوه. په ګوند کې داسې کدرونه لږ نه وو چې د خپلو سیاسي او ایډیالوژیکي باورونو پر بنسټ یې شورویان خپل ډاډمن دوستان ګڼل او پر هغوی یې بشپړ باور درلود. خو په ټولیزه توګه د خلق ګوند د مشرتابه غوخ اکثریت خپلو ملي ګټو ته لومړیتوب ورکولو او د مسکو هرې غوښتنې ته یې هرکلی نه دی ویلی. له همدې امله مسکو د۱۹۷۸ کال د اپریل د اووه ویشتم سیاسي اوښتون څخه ناخوښی وو دا ځکه چې ددې بدلون په پایله کې د واک په ګدئ ناست سیاستوال د مسکو د موخو بې ارادې پلې کوونکي نه وو. د دا ډول وضعیت د واکمنېدو پایله دا شوه چې د کابل او مسکو د موخو او ګټو ترمنځ ټکر په یوه واقعیت واوړي. هغه مهال افغانستان د اقتصادي او پوځي پلوه په بشپړ ډول په شوروي اتحاد پورې تړلی وو. دې تړلتوب، د شوروي دولت هژمونیستي تګلاره او د خلقي نظام په وړاندې د لویدیځ دښمنانه دریځ او کورني مقاومت خلقي مشرتابه د سترو ننګونو سره مخامخ کړی وو. پداسې یوه وضعیت کې ګوندي مشرتابه په واقعیت کې د دوو ډبرو تر منځ قراردرلود.سربیره پردې په ګوند کې د ګوندي زعامت د مدعیانو هلوځلو وضعیت د مسکو په ګټه اړولو . مسکو د مطرح دریو سیاستوالو(تره کي، امین ، کارمل) څخه دریم ته ترجیح ورکوله چې د افغانستان د قدرت په ګدئ یې ووینې خو د ثورد پاڅون وروسته کارمل له کمزوري دریځ څخه برخمن وو. هغه مهال د کارمل په اړه تره کي او امین ګډ دریځ درلود. دې دا معنی لرله چې تره کی- امین د لوبې په یوه اړخ او مسکو- کارمل په بل اړخ کې ولاړ وو. د واک پدې سیالئ کې ظاهرآ کارمل له لوبې و ایستل شو خو مسکو بیا هم داسې لارې چارې لټولې چې څه ډول کارمل د کابل په پلاز کېنوي. ددې ادعا سموالی به د امریکایي لیکوال هنري برادشر څخه ولولو :« د۱۹۷۹ کال د مي په لومړیو کې د متحده ایالتونو حکومت ته ځارګریز رپوټونه رسېدل چې شورویان غواړي د ا، د، ج اوسنی خلقي مشرتابه د پرچم په تبعیدي مشرتابه او احتمالآ د صدراعظم د پخواني مرستیال ببرک کارمل چې په اروپا کې په پټه ژوندکوي واړوي.» ۱۶۵ / ۸۷ که څه هم مسکو ظاهرآ د خلقي واکمنئ له دریځ ملاتړ کاوه خو د کارمل د واکمنولو ، د تره کي او امین ترمنځ د اختلافونو د زیږولو او د امین د ځواکمنولو په پروژه لګیا وو . د دې سربېره یې هڅې کولې تره کی قانع کړي چې یو شمیر شوروي پوځیان د خپل امنیت د ساتلو لپاره ومنې چې تره کي د هغې سره مخالفت ښود. د شورویانو دا موخه هغه وخت څرګنده شوه چې مسکو ته نورمحمدتره کي رسمي سفر درلود او د شوروي له مشرسره یې دوه په دوه ولیدل چې ژباړه یې تورن انځرګل کوله. انځرګل وایي چې بریژنف تره کي ته وړاندیز وکړ چې په چېلي کې د سلوادورآلندې په څیر پیښې د مخنیوي په خاطر موږ چمتو یو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي پوځیانو یوه ډله ستاسي د امنیت لپاره ستاسو په واک کې کېږدو. تره کي په ځواب کې د مننې په څرګندولو سره ورته وویل :« زه په خپلو ګوندي ملګرو باور لرم. هغوی له زندان څخه آزاد کړم او د واک په ګدۍ یې کینولم. لدې کبله ستاسو د پوځیانو ضرورت نه وینم .» انځرګل وایي چې بریژنف په خپله خبره ټینګار وکړ خو تره کي ورسره ونه منل. د بریژنف موخه د تره کي د ژوند سره لیوالتیا نه وه بلکې غوښتل یې په افغانستان کې د خپلو پوځیانو د شتون له امله د افغانستان په مشرتابه د نفوذ او فشار وسیله ولري او د هغوی پرمټ خپلې راتلونکي نقشې چې د تره کي له ډګره اېستل او د کارمل واکمنول وو پلې کړي چې د تره کي له ډګره اېستل یې وروسته د امین پر مټ پلې کړل او بیا یې د خپلو پوځیانو په واسطه چې ګواکې د امین او د هغه د واکمنۍ ساتنه کوي امین ترور او کارمل یې واک ته ورسولو .
په افغانستان کې مسکو خپلو موخو ته د رسیدو لپاره د مختلفو وسیلو، پلمو او امکاناتو په وړاندې کولو سره غوښتل یو شمیر خپل پوځیان په کابل کې ځای پرځای کړي. د ساري په توګه هغوی د خپلو دپلوماتانو، پوځي او ملکي جګپوړو سلاکارانو د ساتونکو او موټروانانو په نامه خپل پوځیان لرل. په عسکري کلوپ کې یې یوه ډله پوځیان ځای پرځای کړل چې ګواکې د مسکو سره د مخابراتي اړیکو د ټینګولو دنده لري. ویل کېږي چې په هرات کې د ۱۳۵۷ کال د کب د میاشتې په خونړیو پیښو کې څو تنه شوروي ملکي او پوځي متخصصین هم ووژل شول چې شوروي اړخ یې هم اندیښمن کړی وو او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سیاسي بیرو پدې هکله بیړنۍ غونډه راوبلله. د غونډې پرمهال او د هغې نه مخکې صدراعظم آلکسي کاسیګین ته دا پته لګیدلې وه چې یو شمیر شوروي چارواکي د کې جي بي د ناسمو اطلاعاتو له مخې افغان مشران هڅوي چې شوروي پوځونه وغواړي. د سیاسي بیرو په غونډه کې کاسیګین پدې هکله ویلي وو: « زه پدې عقیده یم موږ ته نه ښایي د افغانستان رهبري وهڅوو چې زموږ څخه د ځواکونو غوښتنه وکړي. »۶۳ / ۱۶۸ دا بیا ښیي چې شوروي اړخ هڅه کوله چې افغان اړخ وهڅوي چې د ثور انقلاب د دامنه دفاع د شوروي پوځونو پرمټ شونې ده . په شوروي مشرتابه کې افغانستان ته د شوروي لښکر لیوالو د امین سره ورته لوبه پرمخ یووړله او هغه یې په لوی لاس د ناسمو اطلاعاتو په ورکولو سره قانع کړ چې د تاجبیک د مانۍ د ډاډمن امنیت د ټینګښت او د بلواوو د مخنیوي په موخه د شوروي د مسلمانو پنځه سوه کسیز کنډک او وروسته د نورو دریو کنډکونو را تګ ته غاړه کېښودې. مسکو د دریو کنډکونو پرځای دوې فرقې افغانستان ته راولېږلې او د هغو پرمټ یې امین ترور او خلقي واکمنۍ ته یې د پای ټکی کیښود. هېره دې نه وي چې کاسیګین افغانستان ته د شوروي لښکرد لېږلو د مخالفینو څخه وو او د کمونست ګوند د سیاسي بیرو د هغې غونډې برخه وال نه وو چې د۱۹۷۹ کال د دسمبر په دوولسمه جوړه شوې وه او افغانستان ته یې د شوروي لښکر د استولو پریکړه وکړه.
پدې هکله چې شوروي اړخ هڅې کولې افغانان وهڅوي شوروي پوځیان وغواړي بیلګې لږ نه دي او دوې به یې دلته راوړل شي. د۱۳۵۷ کال د زمري په میاشت کې د بدخشان ولایت د جرم، بهارک ، کشم او شهربزرګ او د تخار ولایت د رستاق په ولسوالیو کې د سکتاریستي ډلو(سازا او سفزا) له لوري پوځي خوځښتونه او ښورښونه پیل شول چې حتی د ولایت د مرکز سقوط هم لیدل کیده. په بدخشان کې منصور هاشمي ته چې د حکومت د فوق العاده استازي دنده لرله شوروي سلاکار مشوره ورکړې وه چې د ګواښونو د دفعې په موخه مرکز وهڅوي ترڅو د شوروي پوځیانو غوښتنه وکړي. د دې غوښتنې په ځواب کې د امین له خوا هاشمي ته لاندې تلګرام استول کیږي : « ملګری منصور هاشمي! ما هیڅکله هم ستا نه د یوه ګوندي ملګري او شخصي دوست په توګه دا توقع نلرله ، موږ څو ځله ویلي چې موږ داسي انترناسیونالستي مرستې ته چې لوی سلاکار تاسي ته وړاندیز کړی اړتیا نلرو. موږ به پخپله د انقلاب څخه ساتنه وکړو، که هغوی د مرستې لیوال وي د یوه دوست هیواد په څېرد دوی اقتصادي مرستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هرکلی وایو تاسو د مرکز (کابل) نه د پوځي مرستي منتظر اوسئ. » ۱۶۶ / ۱۱۵ په بدخشان کي د ښوربنونو د ځپلو په بهیر کي او وروسته یو شمیر سازایي او سفزایي مشران او کدرونه ونیول شول او بشیربغلاني د سازا د مشرانو څخه یو په پټه منځنی آسیا ته ولاړ چې د شوروي د تېري وروسته د کارمل په څېر افغانستان ته راستون شو او څخه موده وروسته د عدليي د وزیر او لوی څارنوال په توگه مقررکړل شو. دا بیا ښيي چې د بدخشان په اړودوړو کې د شورویانو مستقیم لاس وو چې د خپلو لاسپوڅو سکتاریستي ډلو پرمټ یې غوښتل وضعیت په لوی لاس کړکیچن او امنیت خرېړ کړي او پربله خوا یې افغان چاراوکي هڅول چې له شوروي څخه پوځیان وغواړي. د هرات د پیښي پر مهال هم مسکو هڅه وکړه چې افغان لوری د مسکو څخه د پوځونو غوښتنه وکړي چې بیا هم بریالی نشو. حتی ویل کېدل چې د هرات په اړو دوړو کې هم د مسکو لاس وو. پدې اړه دوهمه بېلگه په مسکو کې د افغان سفیر پکتین څرگندوني دي :« کله چې زه په مسکو کې سفیر وم د شوروي اتحاد د کورنیو چارو وزیر شیولوکوف ما ته وویل چې د حیرتان ـ کابل لاره ستراتیژیک اهمیت لري او هغوی حاضر دي خپل قطعات په افغاني یونیفورم کې د ساتلو لپاره واستوي. کله مې چې تره کي ته په خاص ټلفون کې اطلاع ورکړه هغه په ځواب کې راته وویل څرنگه چې موږ له دوی سره په خاصو اړیکو متهم یو خلک را سره جنگېږي ، که دوی دلته راشي نو موږ به پخپله ملي قیام ته زمینه برابره کړې وي.» ۱۳۷ / ۲۴۱ – ۲۴۲ هېره دې نه وي چې تره کي د افغانستان خلک دموکراتیک گوند د دواړو اړخونو مشرانو کې په ټولنه کې د شوروي دولت په اړه حساسیتونه درک کړي وو او په خپلو ویناوو کې یې د شورویانو او په تېره د اکتوبر د انقلاب او لینن د نامه له یادولو ډډه کوله. علي گل پیوند خلقي شاعر راوړي چې ده د خپلو شعرونو یوه ټولگه تره کي ته ور وړې وه چې په سریزه کې یې د لینن نوم راغلی وو. تره کي ورته ویلي وو د لینن نوم اړین نه وو چې راوړل شوی وای ځکه چې خلک لدې نامه سره حساسیت لري.

د هرات د پیښو پرمهال شوروي مشرانو تره کی مسکو ته دعوت کړ چې په هرات کې د پیښو د کابو کولو او په راتلونکې کې د ورته پیښو د مخنیوي په اړه ورسره خبرې وکړي. که څه هم په هماغه ورځ چې تره کی مسکو ته په لار کې وو(کب نه ویشتمه) ښوربنیان وځپل شول او هلته ببرته دولتي واکمني ټینگه شوه. تره کي په مسکو کې د شوروي د ځینو لوړپوړو او په هغو کې د دفاع وزیر، صدراعظم او بریژنف سره وکتل. څرنگه چې د کتني اصلي موضوع د هرات په پیښو څرخیده او هغه مهال د دفاع وزارت چارې امین رهبري کولې ښایي شوروي اړخ تره کي ته سلا ورکړې وي چې د دفاع وزارت چارې یوه افسر ته وسپارل شي . تره کي د مسکو نه هیواد ته په راستنیدو سره د اقبال وزیري د اردو د سیاسي رییس په وینا د انقلابي شورا په غونډه کې وویل :« ما اسلم وطنجار د باصلاحیته لوی درستیز په توگه وټاکه او پخپله د ملي دفاع وزارت په چارو کې ورسره مرسته کوم خو له بلې خوا د ملي دفاع وزارت سرسلاکار گاریلوف دا تبدیلي یوه تیروتنه بولي ...، د امین کمزورې نقطه روسانو ته معلومه وه. هغه د نوموړي ځانغوښتنه وه.» ۶۰/ ۱۵۹ گاریلوف او نورو شوروي سلاکارانو ته جوته شوې وه چې امین د دې پریکړې نه خوابدی شوی دی نو سلاکار دا تبدیلي تیروتنه گڼي چې د ځانپال امین په ټپونو مالگه ودوړوي او امین د تره کي په وړاندې ودروي. په ربنتیا هم امین د تره کي لدې پریکړې خوابدی شوی وو ترڅو « د ملگرو په مرسته د امین او تره کي ترمنځ پخلاینه کیږي په پای کې تره کي پریکړه وکړه چې امین د لومړي وزیر په توگه ، وطنجار د دفاع وزیراو یعقوب د لوی درستیز په توگه وټاکي. امین بیرته د ملي دفاع وزارت سره همکاري پیل کړه. » ۶۰ / ۱۰۷ یوه مسئله چې د خلقي حکومت د سمونو په اړه ده او د مسکو د اندیښني سبب شوې وه هغه په ازبکي او ترکمني ژبو د گوراژ او یولدوز په نومونو د مجلو خپرول وو او حکومت پټیلي وه چې د هیواد د میشتو لږکیو وروڼو قومونو په ژبو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړنۍ زده کړې پیلوي. که چیرې دا پروګرام پلې شوی وای او همدارنګه په ازبکي او ترکمني ژبو نورې رسنۍ ډېر ته راوتلي وای د ازبکستان او ترکمنستان شوروي جمهوریتونو او د منځنۍ آسیا د مسلمانانو روسي ضد روحیه لاپسې قوي کوله. دا ځکه چې د اکتوبر د انقلاب نه مخکې د منځنۍ آسیا خلکو چې غوښ اکثریت یې مسلمان دي عربي رسم الخط درلود. خو د اکتوبر انقلاب وروسته جبراً پر هغوی روسي رسم الخط تحمیل شو. پردې بنسټ د منځنۍ آسیا مسلمانانو نشوای کولای د قرآنکریم تلاوت وکړي. د افغانستان یو شمیر ازبکان ، ترکمنان او نور چې د اکتوبر د انقلاب وروسته افغانستان ته کډوال شوي وو او د پولې د هغې خوا خپلوانو سره یې اړیکې ساتلې او په افغانستان کې د ازبکو او ترکمنو ژبو د غوړېدو ښخه خبرېدل په شوروي کې میشت ازبکو ، ترکمنو ، قرغزو او تاجکو هم پخپلو ژبو او عربي رسم الخط د رواجولو غږ پورته کاوه چې مسکو ته یې ستونزې جوړولې. پردې اساس مسکو په افغانستان کې د داسې یوه حکومت شتون نشوای زغملای . د شلمې پیړې په دوهمه نیمایی کې د مطبوعاتو او رسنیو رول د پام وړ وو او اوس مهال یې د انټرنیټ شبکې او ګرځنده ټلفونو د راڅرګندېدو له کبله لا اوچت شوی دی. د خلقي حکومت له لوري د پښتنو او بلوڅو د خودارادیت د روحیې د اوچتولو په موخه د تبلیغاتو او په ځانګړې توګه د دیورند د تېل شوې کرښې هغې لورې ته د ثور انقلاب د جریدې استول د پاکستان واکمنان اندیښمن کړي وو. د پاکستاني واکمنو دا اندیښنه هغه وخت افغاني لوري ته جوته شوه چې کله د۱۳۵۸ کال د وږي په لومړۍ اونۍ کې په کوبا کې د ناپیيلو هیوادونو د کنفرانس په ترڅ کې تره کي او ضیاءالحق سره وکتل. د خبرواترو پر مهال د پاکستان جمهور رئیس په پاکسان کې د ثور انقلاب د جریدې د توزیع په هکله خپله اندیښنه څرګنده کړې وه. دا واقعیت د لمر په څېر روښانه دی چې د دولتونو تر منځ اړیکې د ملي ګټو پر بنیاد ټینګېږي او شتمن هېوادونه خوارو دولتونو ته د خدای تعالی د خوښې په خاطر مرستې نه دي ورکړې او په راتلونکي کې به هم همداسې وي. د وروسته پاتې هیوادونو مشرانو ته ښایي چې د نورو سره په تعاملاتو کې د مقابل لوري سره چنې ووهي او دواړو اړخونو ته د منلو وړ پریکړې ته ورسیږي نه دا چې د غښتلي او شتمن اړخ په ګټه د خپلو ملي ګټو په زیان او یا د سیاسي او اقتصادي خپلواکۍ دلاسه ورکولو په بیه د پردیو ارادې ته سرټیټ کړي. خلقي واکمنې دې اصل ته په کتنې سره د نورو دولتونو او په هغو کې د شوروي اتحاد سره په تعاملاتو کې خپل پام راګرزولی وو چې مسکو د افغانستان د تیرو حکومتونو دریځونو او د افغانستان سره د متقابلو اړیکو تجربو ته په کتنې سره د خلقي واکمنو دا ډول دریځ د زغم وړ نه وو. ښه بیلګه یې شوروي اتحاد ته د ګازو بیه ده چې عبدالقدوس غوربندي د خپل کتاب (نګاهی به تاریخ حزب دموکراتیک خلق افغانستان) په ۷۶- ۷۷مخونو کې توضیحا ت ورکړي چې لنډیز به یې راوړل شي. د۱۹۷۹ کال په مني کې د شوروي یو پلاوی کابل ته راغی او د سوداګرۍ وزارت ته یې یو سند وړاندې کړ چې د۱۹۸۰ کال له پیل نه یې د نفتي توکو په بیه کې په سلو کې سل زیاتوالی راوړی وو او لامل یې په نړیواله کچه د انرژۍ د بیې دوه برابره لوړیدنه ګڼلې وه او د سند په پای کې یې یادونه کړې وه که دا سند د سبا ورځې ترلسو بجو پورې لاسلیک نشي دا بیې اعتبار له لاسه ورکوي او موږ نوې بیې ور کوو چې البته هغه به لوړې وي. دې ډول یادونې د التیماتوم معنی لرله. افغان لوري پریکړه وکړه څرنګه چې ګازهم په انرژۍ کې راځي او د افغانستان ګاز د نړیوالو بیو ښخه درې ځله ټیټ شوروي ته صادریږي افغان دولت هم د ګازو بیه درې برابره لوړوي. هغه مهال یو مترمکعب ګازپه ۳۵ کلیرنس ډالرشوروي ته صادریده او خلقي حکومت د یومترمکعب ګاز بیه ۱۱۵کلیرنس ډالره وټاکله. شوروي اتحاد ته د ګازو د لېږد په اړه عجیبه دا وه چې د ګازو د لیږد میټر د افغانستان په خاوره کې نه بلکې د پولې هغې خوا د شوروي اتحاد په خاوره کې نصب شوی وو.د ګازو د لېږد په تړون کې راغلي وو چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکال به په بیو کتنه کیږي خو د یحیی د کورنۍ عملاً دا کار نه کاوه. د حسن شرق په وینا په ۱۹۷۷ کې جمهوری دولت هم دا کار ونکړ. د یحیی کورنۍ واکمنو چې د هرڅه څخه زیات د خپلې کورنۍ د اقتدار د ساتلو په اړه فکر کاوه د طایي حاتم په څیر د افغانستان سرچینې د پردیو د خوشالولو په موخه د هغوی په واک کې کېښودلې . بنه بېلګه یې په ۱۹۷۲ کال کې د ایرانیانو سره د هلمند د اوبو تړون دی. په تړون کې په هره ثانیه کې ۲۲ مترمکعب اوبه ایران ته ورکول کېدلې خو ظاهرشاه څلور مترمکعبه نورې اوبه لکه خپله شخصي پانګه ایران ته ډالۍ کړه او سربېره پردې یې د ایران صدراعظم ته د ملي موزیم څخه یو تاریخي اثر هم ورکړ. د شوروي اتحاد سره په دوه اړخیزو اړیکو کې د خلقي واکمنۍ له لوري ملي ګټو ته لومړیتوب ورکول د دې لامل وګرزید چې مسکو افغان دولت ته ستونزې جوړې، د هغه د نسکورولو لارې چارې ولټوي ترڅو یې د ۱۳۵۸ کال د مرغومي په شپږمه پخپل غلچکي خونړي پوځي یرغل سره هغه رانسکور او ببرک کارمل یې د واک په ګدۍ کېنولو. د شورویانو له لوي د خلقي واکمنۍ د نسکورولو د لاملونو څخه یو لامل د دواړو دو لتونواو ولسونو د ګټو او موخو ټکرهم وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صداقت او منافقت ملګرتیا

د ثور د وسلوال پاڅون وروسته له رسنیو څخه د تره کي او امین له لوري د یو بل په پټه ښکلو ویناوو د ټولو پام ځانته را اړولی وو. ډېرو فکر کاوه چې دواړه د یوه فکر او یوه ارمان کلک ملګري دي . امین د ګوند د جوړیدو پرمهال په امریکې کې په خپلې دکتورا کارکاوه چې د هغې په اخیستلو بریالی نشو. امین هیواد ته په راستنیدو سره د ا، خ، د،ګ غړیتوب ترلاسه کړ او ډیر ژر د مرکزې کمیټې علی البدل غړی شو. سربیره پردې په ګوند کې په یوه پیاوړې او جنجالي څیره هم واوښت. ډېری هغو ګوندي کدرونو چې د خلقیانو سره یې سازماني اړیکې وشلولې یا نوي سازمانونه جوړکړل د نورو لاملونو سربیره د امین کړنې انتقادوي او له هغه سره د مخالفتونو خبرې هم کوي. امین یوځل د بدخشي سره ګډه ګوندي جزا ولیدله ، لدې کبله بدخشي له ګوند څخه ووت خو امین په پوره بردباری سره جزا ومنله او لا په ډیرقوت سره یې د ګوند د پیاوړتیا لپاره خپلو هلوځلو ته دوام ورکړ.نبي مصداق چې د امین له شاګردانو څخه دی وایي :« امین ګوند پخپل شمولیت سره ډیر غښتلی کړ. تره کي پخپلو صفونو کي د دغسي یولایق روښانفکر په ور زیاتیدو سره د خپل بخت هیڅ اندازه نه سوای کولای.» ۳ / ۲۴۲ زیری د ولسي جرګې د دیارلسمي دورې کاندید د تبلیغاتي کمپاین پرمهال بندي شواو تره کی یې لیدو ته ورتللو یو ځل یې ورته ویلي وو:« موږ په مرکزي کمیټه کې لږ کسان پاتې یو او هغوی چې پاته دي کله یې ولایتونو ته خدمتي واستوي او کله یې بل ځای ته بیخي تبدیل کړي نو ځنې وخت حتی په غونډو کې دوه ، دری کسه سره ناست یو...، دغه د کافر زوی (امین) زیاته جزا ولیدل اوس ډیر ښه سوی هم دی . زه وایم که یې مرکزي کمیټې ته راولو، د یوې خوا به زما لاس په خلاص وي او د بله پلوه به د ګوند لپاره هم ګتور کار وي چې د پارلمان نماینده یې د ګوند د مرکزي کمیټې غړی دی.» ۲۵۱/۴۰ دا چې تره کي د ګوند په مشرتابه کې د امین شتون ته ځانګړی ارزښت قایل وو هغه باید د امین په ځانګړتیاوو کې ولټول شي. امین د هرانسان په څیر هم مثبتې او هم منفي ځانګړتیاوې لرلې خو ډیری پدې اند دي چې هغه زړور، ځیرک ، قوي سازمانده ، ناسیونالست او ځانغوښتونکی وو. ښایي د ځانغوښتنې پرته د هغه یادې ځانګړتیاوې چې د یوه سیاستوال د بریاوو راز پکې پروت دی د دې لامل ګرزیدلي وي چې تره کي د ګوند د عمومي منشي په توګه د نورو په پرتله پرامین زیات حساب وکړي. دا هم ویل کیږي چې د کابل پوهنتون د محصلینو د اتحادیې د اساسنامې د جوړولو پر مهال امین او کارمل دواړه د اساسنامې د جوړولو د کمیسیون غړي وو اوامین د کارمل سره په دې ګډ کار کې په هغه شکمن شو چې د سلطنت سره اړیکې لري او ګوند ته په شاملیدو سره چې د تره کي او کارمل ترمنځ اړیکې خړې پړې شوې امین د تره کي له دریځ څخه څرګند ملاتړ کاوه. ښایي دا هم ددې سبب شوی وي چې تره کی د امین سره ګډه ژبه موندلې وي چې دواړه د کارمل ضد دریځ ونیسي او د دوستی او ملګرتیا مزي ټینګ کړي. دا چې ولې د ثور د اوښتون څه موده وروسته د دوی دا توده او خوږه دوستي سړه او په ترخې دښمنۍ واوښته تردې مهاله ورته قانع کوونکی ځواب ندی موندل شوی . د امین له لوري د تره کي د هېښوونکي درناوي په اړه هغه وخت پوهیدل شوني دي چې په واکمن ګوند کې د هغه مهال حالت او په خپله د تره کي او امین رواني ځانګړتیاوې ترهر اړخیزې څیړنې لاندې ونیول شي. د ګڼ شمېر افغانانو او په هغو کې د خلقیانو له انده د تره کي په وړاندې د امین چلند

عجیب ،غیرمعمولي او هېښوونکی وو چې یومهال یې تره کي استثنایي سیاستوال، خپل استاد ، د شرق نابغه او د افغانستان لینن ګڼلو او لاسونه یې ورښکلول او بیا یې داسې دښمن شو چې د واک څخه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوښه کولو سره يې د دښمنۍ ګراف را ونه لوید، هغه او د کورنۍ غړي يې زنداني او بیا يې په وحشیانه ډول ووژلو او ټول کلیوال يې هلمند ته تبعید کړل. امین دوه ورځې مخکې تر دې چې تره کی يې عملاً بې واکه کړی هم وو شوروي سفیر او دریو شوروي جنرالانو ته د تره کي په شتون کې ویلي وو: «که مړشم د تره کي نوم به مي په شونډو کې وي او مړ به شم . که تره کی مخکې له مانه مړ شي زه به يې ټول پلانونه سرته رسوم.» ۱۲۸ / ۸۸ د سفیر پوزانوف د سپتمبر د ۱۹ یو یادداشت چې د هغه لومړي سکرتر لیکلی ورته ځرګندوني پکې لیدل کېږي چې امین د ۱۹۷۹ کال د سپتمبر په دیارلسمه د تره کي په استوګنځي کې د شوروي سفیراو دریو جنرالانو په شتون کې وایي:« تره کي یو پیژندل شوی مشر دی او دی (امین) ویاړ لري چې د تره کي یو لاروی دی ...او که دی (امین) له تره کي مخکې مړسي نومړینه به يې ددې زباد وي چې خپله دنده يې سر ته رسولې ده. ان که تره کي د خپل ټاټوبي له چوپړ څخه لاس واخلي، نو دی(امین) د تره کي د یوه ربښتوني پلوي او لارروي په توګه به ترخپلې وسې هر هغه څه وکړي چې د خپل استاد کار او هیله سرته ورسوي.» ۱۲۵ / ۱۳۲ د تره کي په پټه دا ډول ځرګندوني د امین سپین سترګي ښیي ځکه چې تره کی يې بېواکه کړی خو بیا هم هغه ستایي. د تره کي په وړاندې د امین د شخصیت په اړه رازمحمد پکتین لیکي :« امین دومره ریاکار او دوکه باز و چې له یوې خوا يې د تره کي د را پرزولو لارې چارې لټولې له بلې خوا يې تره کي ته یو اوږد نوملړ القاب ورکړه او ځان يې تر ټولو وفادارښکاراوه ...، په لومړي سر کې د امین په دستور د ځوانانو د خلکي سازمان لخوا داسې ډنډورې خپرې شوې چې تره کي صاحب اوس سپین ږیری دی . هغه باید د ګوند افتخاري رییس وي او دولتي کارونه امین صاحب ته وسپاري.» ۱۳۷/ ۱۳۳- ۱۳۴ دا چې د امین د فرکسیون اړونده غړو د ثور د وسلوال پاڅون وړاندې هم د امین په ګټه تبلیغات کول یو له هغو څخه عبدالرشید جلیلي وو. هغه چې د اکراین په کیف کې زده کړې کولې د هوایي قواوو اړونده خلقي محصلوافسرانو (شېرآقا حرکت ، محمد حکیم خوستي ، عزیز احمد عزیزي ، ضراب ګل او د دافع هوا افسر اسدالله) په یوه مجلس کې د امین د غوره ځانګړتیاوو په اړه وینا کړې او د امین په نامه يې شعار هم ورکړی وو چې د محمد حکیم خوستي له سخت غبرګون سره مخامخ شوی او مجلس په نانډریو اوښتی وو. دا مجلس د شیرآقا حرکت د ډپلوم د ترلاسه کولو په موخه جوړشوی وو. د ګوند د واکمنۍ مخکې د تره کي او امین د دا ډول دوستانه او تودو اړیکواو ګډ دریځ په هکله د ګوند د باندې نور سیاتوال څه چې د ګوند زیاتره غړي هم نه پوهیدل. خو د ګوند د واکمنۍ پرمهال د یو بل په پټه د دواړو وېناوو او د تره کي په وړاندې د امین له عجیب سلوک څخه خلکو ته دا انتباه پیدا شوه چې امین تره کي ته بې کچې درناوی کوي . د تره کي له لوري پرامین باور تردې بریده وو چې « تره کي د امین د مشورې پرته هیڅ کارهم نه کاوه.» ۱۲۲ / ۱۷۱ خوهغه څه چې په خبره پوه کسانو ته عجیب بریښیدل د امین له لوري د تره کي د لاسونو ښکلول او هغه ته د ډول ډول لقبونو کتارول وو. زموږ په زمانه کې داسې ښېلګه نشته چې کوم وزیر د حکومت یا دولتي مشر لاسونه مچې کړې وي . یوازې روحاني او مذهبي مشران د هغوی د مریدانو له دا ډول درناوي څخه برخمن وي.

د بېلګې په توګه به د امین له لورې د تره کي په پټه د هغه ځینې وېناوې ولولو. امین د ثور انقلاب د بري څه موده وروسته په خپله یوه وینا کې وایي :« هغه (لینن) د نړۍ د پرولتاریا مشر او دا بل (تره کی) د افغانستان د زیارایستونکو خلکو ستر لارښود دی. دواړو سترو رهبرانو دوه کارګري انقلابونه رهبري کړل ...، که خبره د ثور انقلاب څخه کوو نو خبره د ستر رهبر تره کي څخه ده او که خبره د اکتوبر انقلاب څخه کوو خبره د ستر لینن څخه ده. »۱۵۹ / ۷۶۱ د ثور انقلاب لومړۍ کلیزه چې د امین په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوښت د بهرنیوچارو په وزارت کې نمانځل کیدله امین وایي:« که لینن ستالین درلود او فېدل کاسترو خپل ورور راول کاسترو لري ، نو تره کی صاحب امین لري. » ۱۲۲ / ۱۶۷
د ثورد ملي دموکراتیک انقلاب د بري وروسته د افغانستان حالاتو د نړیوالو څارګرو ادارو او رسنیو پام ځانته راګرزولی وو .د لویدیځ په رسنیو کې د تره کي او امین ترمنځ اختلافونو ته هم کله ناکله ګوته نیول کیده همدا لامل وو چې نورمحمدتره کي د۱۹۷۹ کال د مارچ په نولسمه چې د هرات د پیښو سره سمون خوري وویل:«غوارم هغوی(لویدیځو مطبوعاتو) ته ووایم چې زه او امین نوک او اوری یو. دا امکان نلري چې نوک او اوری دې سره بیل شي.» ژوند ښیي چې هغه وخت په حکومتونواو ګوندونو کې اختلافونه بربنډیږي چې په حکومت او ګوند کې حالات کړکېچن او یا څرګندې ناکامی ترسترګو شي چې پړه یې پردې یا هغه چارواکي یا مشر واچول شي. د هرات پیښو وښودل چې واکمني د خلکو د باور په ترلاسه کولو کې پاتې راغلي ده نو منطقاً چې د ځینو چارواکو سره دا پوښتنه پیدا کیدله چې علت یې څه دی او ملامت څوک دی ؟ ډیرو هغه مهال امین ته ګوته نیوله چې منطقاً د امین او د هغه د پلویانو منفي غبرګون یې درلود او پایله یې دا کیده چې خبره بهر ته ووزي او په نړیوالو رسنیو کې انعکاس ومومي. پدې هکله د افغانستان تر وروستي افغانه کتاب دویم ټوک په ۲۸ مخ کې داسې لولو:« د تره کي پلویانو محمداسلم وطنجار، سیدمحمد ګلابزوی او شیرجان مزدوریار ته د مارچ په ۱۷ نیټه د انقلابي شورا په یوه غونډه کې موکه په لاس ورغله چې د ملي دفاع وزارت په اړه غونډې ته خپل اعتراضونه وړاندې کړي. په هغه وخت کې د ملي دفاع وزارت پر نامه د تره کي له خوا اداره کیده خو اساسي قدرت د امین په لاس کې وو.» د همدې موضوع په هکله یو شوروي ژورنالست ورته څرګندوني لري او لیکي :« افغانستان ته په راستنیدو سره تره کي په حیرانتیا وموندل چې د خلقیانو ترمنځ څرنګه چې اړین دي یووالی شتون نلري ، د انقلاب اتلان وطنجار او ګلابزوی د انقلابي شورا په غونډه کې د وسلوال پوځ په وړاندې په څرګند ډول امین په ناسمو کړنو تورنوي چې امین له ځواکونو نه د عادي خلکو ضد استفاده کوي پداسې حال کې چې دا د کورنیو چارو د وزارت دنده ده.» ۶۳ / ۱۷۶ که چیرې پورتنیو نقل قولونو ته وکتل شي منځپانګه یې یوه ده چې په دواړو کې امین د دفاع وزارت د ځواکونو څخه د خلکو خلاف په ناوړه ګټه پورته کولو تورن کیږي. یوازې د انقلابي شورا د غونډې وخت پکې توپیر لري . د تره کي د پلویانو له لوري د امین له کړنو سرټکونه او انتقاد ښیله کومه شکه د تره کي د همغږۍ پرته نه کېدل دا بیا ښیي چې د دواړو مشرانو د ویناوو او څرګندونو خلاف په واکمنۍ کې د تره کي او امین تر منځ اختلافونو شتون در لود او په خپله د تره کي له لوري دا ډول ویناوې د دې اختلافونو د پټولو په خاطر وې . د ثور د سیاسي اوښتون وروسته امین د یوې ځواکمنې څیرې په توګه واوښت اوعملاً په ګوند او حکومت بشپړتسلط وموند. ترکي دا حالت لیدلو او له همدې کبله یې د امین ارادې او غوښتنو ته غاړه ایښودله. داسې فکر کېږي چې تره کي غوښتل د هغه مهال په نازکو او حساسو شرایطو کې امین د یوه ځواکمن کس په توګه له ځان سره ولري ترڅو په ګډه بحراني حالت کابو کړي او حالات لا نور کړکېچن نشي. خو امین بیا په همدې هم قناعت نه درلود او د بشپړواک د ترلاسه کولو په موخه مخ په وړاندې ګامونه اوچتول . د تره کي په پټه د امین د ویناوو په هکله پاکستاني ژورنالست انورراجا چې د کارمل د واکمنۍ پرمهال د پلچرخي په زندان کې بندي وو لیکي: « امین د تره کي سره غوړه مالي کول، هغه به یې په ګوندي او حکومتي غونډو کې په چاپلوسانه القابو سره یاداوه لکه د شرق ستوری، سترمفکر، سترلاربښود او ډېر نور.» ۱۶۷ / ۱۱۴ د تره کي په پټه د امین له لوري د دې ډول ویناوو ، په څلورلارو کې د تره کي د سترو ستروعکسونو نصبول او د هغه بې کچې درناوي څخه موخه دا وه چې هغه ته د شخصیت کیش ورکړي او بیا یې د کیش شخصیت د درلودلو په تور محکوم کړي. بیځایه هم نه وو چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

« د امین لور په مکتب کې خپلې یوې ملګرې ته ویلي وو چې مور. تره کي ته کیش شخصیت ورکړ...، دی پوهیدی چې تره کی د ګوند په بهرنیو اړیکو کې او هم د افغانستان په کیڼ لاسو غورځنګونو کې د خپل دریځ له مخې ډېراغیزمن اوهرڅا ته منلی دی. همدا لامل وو، چې امین د تره کي لپاره شخصیت پرستي راویسته. »۳ / ۲۶۳ ـ ۲۶۴

که چیرې دا موضوع په ځو کرښو کې راونغاړو ویلی شو چې د امین په پټه د تره کي له لوري ځرګندوني اوهغه د خپل وفاداره شاګرد په نامه د یادولو نه موخه دا وه چې د امین له برلاسی او کاري وړتیا څخه د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د ستنو د ټینګښت او انقلاب د ودې په موخه ګټه پورته کړي او امین غوښتل تره کي ته د خپلې بې کچې وفاداری په ښودلو سره په ګوند کې د تره کي د اوتوریټي څخه په استفادې سره خپل دریځ لا پیاوړی کړي او خپل هدف ته چې زعامت ته رسیدل دي ګټه پورته کړي. لدې نه معلومیږي چې تره کی او امین په بشپړ ډول دوه متضاد شخصیتونه وو او متضادې موخې یې لرلې. تره کي د امین سره د یوې عقیدې او یوه ارمان د ملګري په توګه د ربنتیني ملګرتیا او دوستۍ لار نیولې وه او امین ورسره لوبې کولې . تره کي د امین د وړتیاوو څخه د نظام د ټینګښت په موخه ګټه پورته کوله او امین غوښتل د تره کي د باور په ترلاسه کولو سره خپل هدف چې زعامت ته رسېدل دي ګټه پورته کړي. تره کي د۱۹۷۹ کال د سپټمبر په دوولسمه دوې ورځې مخکې چې امین د تره کي خلاف د بغاوت جنده پورته کړې وه سروري او ګلابزوی ته چې هغوی دواړو هڅې کولې تره کی قانع کړي چې امین د هغه ژوند ته ګواښ دی ، د امین ضد کړنو اجازه غوښتله تره کي دوی ته ویلي وو:« ملګرو غوږ ونیسئ ! د خپل ژوند د ژغورنې لپاره به حتی مچ مړ نکړم. پریږدئ چې زما تقدیراو سرنوشت ګوند او خلک وټاکي. » ۱۰۸ / ۳۸ خو امین نه یوازې هغه له واکه ګوښه کړبلکې ژوند ته یې د پای ټکی کیښود.کله چې سروري اوګلابزوی تره کي ته ویلي وو چې امین لومړی تا وژني او بیا موږ. نو اجازه راکړه چې موږ. د هغه چاره وکړو تره کي ورته ویلي وو که تاسې له مرګه ویره لرئ وتښتئ خو زه چا ته اجازه نه ورکوم چې بل څوک و وژني. همدا لامل وو چې سروري د خپلو نږدې خلقي ملګرو سره تره کی په سختو ټکو انتقاد او حتی غندلو چې ولې یې د امین د وژلو اجازه نه ورکوله. د تره کي له لوري د هغوی غوښتنې ته منفي ځواب ښیي چې هغه د د امین سره په ملګرتیا کې ربنتینی وو او د امین سپکه او ورکه یې نه غوښتله .

د نورمحمد تره کي او حفیظ الله امین د اختلافونو بربنډېدل

د وروسته پاتې هېوادونو زیاتره روڼ اندي پدې عقیده دي چې د دې هېوادونو ځیني مشران د زبرځواکونو د هژمونېستي تګلارو قرباني شوي دي.زموږ. په هیواد کې هم د محمد داود ، تره کي او امین په اړه دا ویل کیږي چې هغوی د وخت د زبرځواکونو د سیالیو قرباني شول. خو واقعیت دا دی چې سیاست د دولتونو ، سیاستوالو او ځواکونو ترمنځ د اړیکو او راکړې ورکړې د کیسې پرته بل څه نه دی او ماتې خوړلی او ناکام سیاستوال هغه څوک دی چې د دې اړیکو په محاسبه کې تیروتنې کوي او یا اجازه ورکوي چې دا اړیکې د ده او د هېواد په زیان یې تمامې شي. زیاتره د ا، خ، د ، ګ پروني غړي او همدارنګه یو شمېر شوروي څېړونکي د تره کي او امین تر منځ د اختلافونو په را پنځولو کې شوروي دولت او یا د دې دولت څارګره اداره ملامتوي.پدې کې شک نشته چې شوروي سلاکارانو او د مسکو څخه پرله پسې راتلونکو پلاویو د خلقي مشرانو د اختلافونو په را پنځولو کې رول لوبولی دی خو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختلافونو ته يې د هغو خلقي کدرونو په واسطه لمن ووهله يا د مسکو د لاس وسيله شول کوم چې يا د سياسي پلوه خام وو، اړينه ځيرکتيا او بصيرت يې نه درلود، د انترناسيوناليسم غولوونکي شعار کانه او ړانده کړي وو او يا دا چې د ليونتوب ترکچې ځانغوښتونکي وو. د دولتونو مشرانو ته ښايي د نورو دولتونو سره په اړيکو کې هوښيارانه او حساب شوي ګامونه اوچت کړي ،پر لويو ګټو فکر وکړي او بريالۍ ډپلوماسي پرمخ بوزي. که د تره کي او امين ترمنځ د بې اتفاقيو په لمن وهلو کې له شورويانو څخه ګيلې کيږي دا که له يوې خوا د سياست څخه بيخبري ښيي له بله پلوه دا تصورهم زيږوي هڅه کيږي چې بيله استثنی دواړه خلقي مشران تره کی او امين غير مسئول او بې ګناه وګڼل شي . پدې اړه د پام وړ خبره داده چې ولې دا مشران او که دقيق وويل شي يو له دوی څخه د کرملن د موخو او ټګماريو ښکار او وسيله شو يا د ځانمننې او مقام پالنې له کبله پداسي کړنو لاس پورې کړ چې په ګوند او حکومت کې مخامختيا او ټکر ته لار پرانيزي او شوروي اړخ بيا د هغو څخه ناوړه ګټه پورته کړي. له بده مرغه نامشروع سيالي د غوڅ اکثريت افغان سياستوالو يوه منفي ځانګړتيا او مزمنه ناروغي ده چې هغې د ا، خ، د، ګ په خلقي ګوند کې هم پخپل قوت سره ځان را څرګند کړ. دا واقعيت د لمر په شان روښانه دی چې خلقي مشران لکه ډيری نور افغان سياستوال د دې جوګه نشول چې خپلمنځي ستونزې او اختلافونه د مسؤلانه خبرو له لارې حل کړي. سربيره پردې پيړيو پيړيو واکمن استبداد په ټولنه کې خشونت پالونکی ذهنيت او فرهنګ واکمن کړی دی چې هڅه وشي اختلافونه د احساساتو او زور ښودنې له لارې حل شي. د خلقي واکمنۍ پر مهال د امين له لوري د واک څخه د غلې کودتا له لارې د تره کي ګوښه کولو او بيا وژلو وښودل چې ددې ګوند مشرتابه دا وړتيا ونه مونده تر څو په ګوند کې اختلافونه په خپل وخت د پوهاوي له لارې حل کړي. دا بيا د خلقي مشرتابه د سياسی کمزورۍ څرګنده نښه ده. په هر سازمان کې د نظر اختلاف يوه طبيعي پديده ده ، هرڅوک ،هره ډله او هره طبقه خپل فکر،ايدلوری اوخپلې ګټې لري. دا هغه څه دي چې د وګړو ترمنځ واټن او اختلاف راوړي.دلته د سياست او سياستوالو دنده ده چې دا واټن او اختلاف له منځه يوسي ترڅو د کړکيچ ، شخړو، ټکرونو او جګړو مخه ونيول شي. د ا، خ، د، ګ خلقي مشران او کدرونه د انسانانو د يوې مجموعې په توګه په هغه کې د اختلافونو د منځته راتګ څخه نشي مستثنی کيدلای. مشرانو ته يې په کار وو چې په خپل وخت يې دا اختلافونه درک او د مسئولانه بحث له لارې له منځه وړي وای. خو د دې ګوند لنډې شل مياشتنۍ واکمنۍ وښودل چې دوی ونه توانيدل په ګوند او مشرتابه کې يې شته اختلافونه درک او له منځه يوسي بلکې د ورځو،اونيو او مياشتو په تيريدو سره هغه زياتيدل ،چاغيدل ، د مخامختيا او ټکرکچې ته ورسيدل او پايله يې د ګوند د دوو ټاپ مشرانو(تره کي او امين) وژل کيدل ، د خلقي واکمنۍ پای او شوروي اشغال شو.د څه د پاسه څلورو لسيزو په تيرېدو سره د تره کي او امين ترمنځ د سياسي ، ايديولوژيکي او د سمونونو په پلي کولو کي اختلاف ته نه د هغوی پلويانو او نه مخالفانو ګوته نيولې دا بيا ښيي چې اختلافونه سليقوي او يا د لعنتي واک پر سر وو.

اوس به د تره کي او امين د اختلافونو په بربنډيدو ، ژوريدو او په هغو کې د کرملن په دريځ ځغلنده نظر واچوو. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته د ا، خ، د،ګ په واکمنۍ کې امين د بې تاجه ټولواک له دريځ څخه برخمن شو. ده په دولت کې د داسې دريځ نه برخمن وو چې هغه د بهرنيو ډپلوماتانو او ولسي استازو سره د تره کي ليدنې کتنې او په غونډو کې د ګډون او يا نه ګډون پريکړه کوله. پدې هکله د اردو د سياسي چارو رئيس اقبال وزيري د امين له خولې ليکي : « تره کي صاحب راڅخه خفه دی چې ولې مې د مې د لومړۍ نيټې د نمانځنې مراسمو ته نه دی بېولی. د دې خبرې په اوريدو سره هک پک شوم ځکه چې نورمحمدتره کی د دولت په سر کې دی او څرنګه امين چې په دولت کې دويم سړی دی دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق ترلاسه کړی چې د می د جشن په مراسمو کې د تره کي د ګډون او نه ګډون پریکړه وکړي. »۶۰ / ۱۰۸ کیسه دا سې وه چې امین باید پدې ورځ د تره کي استوګنځي ته ورغلی وای او یوځای مراسمو ته تللي وای خو امین د مراسمو ځای ته تللی او تره کي دا مراسم د تلویزیون څخه لیدلي وو. لکه څرنګه چې مخکې یادونه شوې وه د امین دا ډول شونتیاوې او بیساره واکونه د خلقي پوځیانو د بریالي پاڅون ، کاري وړتیاوو او دده څخه د سیاسي بېرو او شورویانو د ملاتړ له برکته ترلاسه کړي وو. د دې سربیره شوروي سلاکارانو هم د یوې سناریو له مخې په خلقیانو کې د امین د اتوریتي او اعتبار د لوړولو لپاره هلې ځلې کولې او په ځانګړې ډول په پوځ کې د شوروي سلاکارانو له لوري د امین په ګټه سیستماتیک تبلیغاتي کمپاین تر سره کیده. د بیلګې په توګه کله چې په ۱۹۷۸ کال کې لومړی ځل د پوځ د مرکزي جزوتامونو د مبلغینو سره په حربی پوهنتون کې سیمینار جوړ شو په هغه کې د اردو د سیاسي رئیس سلاکار جنرال زاپلاتین په خپل لکچر کې څو ځله د امین د غوره شخصیت او کاري وړتیاوو یادونه وکړه چې ژباړونکی یې حبیب الرحمن حبیبي د امین له خپلوانو څخه وو. خو دې سلاکار یوځل هم د ګوند د عمومي منشي او د انقلابي شورا د رئیس نوم په خوله رانه ووړ. زاپلاتین په خپل لکچر کې حتی د امین د کار د مهال ویش خبره وکړه او دا یې ویل چې نوموړی په څلېرویشتو ساعتو کې اتلس ساعته کار کوي اوهر ماخوستن د شوروي سلاکارانو څخه پوځي تکتیک زده کوي. د سلاکار دې ډول څرګندونو ښودل چې غواړي امین د یوه له انرژۍ ډک ګوندي او دولتي مشر په توګه معرفي کړي چې په خبر پوه ګوندیانو ترې خپلې اخیستنې لرلې. هغه کسانو چې د څوکیو لیوال وو پدې هڅه کې شول چې څه ډول ځوان او د انرژۍ ډک مشرډلې ته چې انترناسیونالست شوروي دوستان یې هم تائیدوي ځانونه ور نږدې کړي . د زاپلاتین لکچر په واقعیت کې د امین لپاره کمپاین وو او هغه څه چې د امین په پټه زاپلاتین ویلي وو د پوځ په جزتامونو کې د شوروي مشاورینو له لوري تبلیغېدل. دې ډول حالت امین ته دا شونتیاوې په لاس کې ورکړلې چې ډیری پوځیان هغه د یوه وتلي مشر په توګه ومني .په بله خوا په ګوند کې د امین د دریځ دې ډول پیاوړتیا او د هغه د ارادتمندانو یکه تازۍ د ځینو ځېرکو ګوندیانو پټ او څرګند مخالفت ته لار هواره کړله. همدارنګه په ګوند کې د واک د انحصار واکمني روحیې او د سیاسي مخالفینو نه زغمل ، د ځینو مسئولینو له لوري د دولتي ضد کړنو په تور د نیول شوو کسانو بیله محاکمې وژنو په هیواد کې د مخالفتونو او مقاومتونو لړۍ پیاوړې کړه چې پایله یې د وضعیت کړکیچن کیدل او د ګوند په مشرتابه کې یې هغو کسانو ته چې دا یې له بې تاجه ټولواک څخه ګڼل پلمه او موکه په لاس ورکوله چې د امین سیاستونه او کړنې انتقاد کړي او نور بیا په پټه د هغه خلاف تبلیغات پرمخ یوسي چې دې کار امین او امین ته د وفاداره کسانو منفي غبرګون له ځانه سره درلود. په ګوند کې د دې ډول وضعیت واکمنیدل په واقعیت کې خلقیان په دوو سیالو ډلو وویشل. هیره دې نه وي چې د ثور د پوځي پاڅون وروسته امین د صدراعظم د مرستیال ، د بهرنیو چارو د وزیر سربیره د هیواد د امنیتي بنستونو(د دفاع وزارت ، کورنیو چاروزارت ، څارګري اداري یا اګسا) د لاربښوونې او څارنې مسئولیت هم درلود. هغه مهال د ګوند د سیاسي بورو هر غړي د حکومت د یوه ځانګړي سکتور د لاربښوونې مسؤلیت درلود چې د هېواد د امنیتي سکتور مسؤلیت امین درلود. د حکومت د امنیتي بنستونو په چارو کې د امین ښکیلتیا او لاسوهنې، پر مشرانو یې نفوذ او د خپلې ارادې تحمیلول ددې سبب شول چې د دې بنستونو مشران د امین خلاف دریځ ونیسي او حتی یو د هغوی نه عبدالقادر د امین د نه پخلاکیدونکي دښمن ،ببرک کارمل له ډلې سره لاس یو کړي.پدې هکله د جنرال عبدالقادر د خاطراتو په کتاب کې داسې راغلي: « امین تل ویل چې ګوښه یې کړئ او تقاعد ورکړه ! د لوړې کچې څخه تر ټیټې کچې هغوی تقاعد ته سوق کړه، ما مقاومت کاوه...، امین هره ورځ د دفاع وزارت ته راتللو، تاکید

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تکرارول يي چې پخوانيو جنرالانو او قوماندانانو ته تقاعد ورکړه. » ۱۶۸ / ۲۲۸، ۲۶۹ د(جنګ درافغانستان) نومي کتاب روسي ليکوالان پدې اړه ورته څرګندوني لري او ليکي : « له بله پلوه د امين او قادر ترمنځ شخصي سيالي او په يو بل نه باور، د هغوی ځانمنني او سرکشی د دوی ترمنځ زياته آزردګي منځته راوړه . قادرهغه مهال لدې کبله د امين د کړنو څخه په څرګند ډول خپله ناخوښي ښودله چې هغه يي کوله پوځ ترخپل اغيزلاندې راولي. » ۱۰۶/ ۹ که څه هم عبدالقادر خلقي ګڼل کيده خو ويل کېدل چې د ګوند په پرتله شورويانو ته زياته وفاداري لرله .« شوروي وسلوال ځواک او ارګانونو پر عبدالقادر بشپړ ډاډ او زړه درلود، د کی جی بی ميشتي خارګري څانګې د نومړي په اړه ډيرباور درلود او هغه ته يي د يوه اصولي او شوروي اتحاد ته د سرسپارلي او پاليالة ملګري په سترګوکتل. » ۱۲۴ / ۳۰۶ببله شکه په ځانغوښتونکي او له سياسي پلوه خام عبدالقادر باندې د د بل ځانغوښتونکي امين ادا فشارونه وو چې په غالب ګومان د شورويانو په اشاره هغه د خلقي واکمنۍ خلاف د پرچميانوسره ګډه ژبه موندلي وي او د کودتا په هڅه کې شوی وي. وروسته له څه مودې د خارګري اداري (اګسا) مشر سروري هم ورته دريځ غوره کړ لکه څرنګه چې د شوروي سفارت د خارجی کشف د دفتر اپراسيونی مامور ويکتوربوينوف د محمود په نامه د خپل افغان اجنټ د څرګندونو پر بنسټ د۱۹۷۹ کال د جون په پنځمه خپل آمر ته دا ريوټ وراندې کړ: « د ژمي د وروستيو او د روان کال د پسرلي څخه د اګسا آمر اسدالله سروري پدې فکر کې دی چې د افغانستان استخباراتي شبکه څوک ، د څه لپاره څاري او له منځه يي وړي. مخکې سروري بيله څه ويلو د امين هدايتونه عملي کول، امين هغه څوک وو چې سروري يې ګوند ته راوستی دی ، د ګوند په د ننه کې يي مطرح کړی او پدې مقام د امين له برکته ګومارل شوی دی...، خو پدې وروستيو ورځو کې د اګسا آمر شکونو ناآرامه کړی دی. معمولاً داسي وو چې امين به د نيولو او اعدامولو هدايت ورکاوه پداسي حال کې هغه چا نه ملامتاوه چې له بيځايه بيرحميو کار اخلي ، امين پاک او سپيڅلی پاتي دی . لدې کبله دی ، يعنی سروري د امين پټ امرونه پلې کوي او ټول هيواد هغه(سروري) ويني زبيښونکی جلاد ګڼي. په همدې دليل د هغه لپاره ځوروونکي ده چې د نوموړي څخه يي ډيرو نږدې دوستانو او خپلوانو مخ ګرزولی دی، د پسرلي د پيل نه سروري په مختلفو پلمو هڅه کړې د امين د امرونو د اجرا څخه ډډه وکړي. »۶۳ / ۱۹۴ د اګسا د اداري د اجرآتو په اړه عزيز اکبري د نوموړي اداري لوړپوړی هم ورته نظرلري او وايي: « زما له نظره په ډيرو مواردو کې د نيولو او اعدام کولو تصميم امين نيوه ځکه چې د دې سازمان کار پخپله امين څاره. » ۱۱۶ / ۲۴۹ وطنجار او همدارنګه مزدوريار د دفاع او کورنيو چارو د وزارتونو په چارو کې د امين د لاسوهنو له امله د امين خلاف دريځونه ونيول. ميثاق هم په امنيتي بنسټونو او په تيره دفاع وزارت کې د امين د لاسوهني خبره کوي چې د عبدالقادر د مخالفت سبب شول. يو غير ګوندي ليکوال چې د وطنجار سره يي په دفاع وزارت کې ليدلي وو داسي ليکي :« لدې سره سره چې وطنجار د دفاع وزير و، په واقعيت کې يي د واک زياته برخه د امين او د امين د پلويانو په لاس کې وه . کله چې ما(ليکوال) د وروستي ځل لپاره اسلم وطنجار د دفاع په وزارت کې وليد خپلي څوکی ته يي اشاره وکړه او ماته يي وويل چې پردې څوکی بېچاره رسولي ناست و او اوس يي ما ځای نيولی دی .» ۱۵۸ / ۲۸ دا ليکوال په ځانګړې توګه لوی درستيز يعقوب او سياسي رئيس اقبال وزيري د امين پلويان يادوي چې د وطنجار واکونه يي محدود کړي وو. د امين د خپلوانو او ارادتمندانو واک او په پوځ کې د هغوی خپلسري او سلسله مراتبو ته نه پاملرنه به د هغه مهال د کندهار د قول اردو د بولندوی محمد کبير کارواني واورو چې د امين د نسکوريدو وروسته يي ليکوال ته ويلي وو: « کله چې يعقوب لوی درستيز وو زه د سياسي رياست د سازماندهي د مديريت مدير حبيب الرحمن حبيبي وروغوښتم او د قول اردو د چارو د څرنګوالي په اړه معلومات غوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما کارونه يې انتقادول . وروسته لدې کتني لوی درستيز محمد يعقوب ته ورغلم او شکايت مې وکړ چې حبيب الرحمن له کومه ځايه دا واک تر لاسه کړی دی چې د قول اردو قوماندان ورو غواړي؟ » د سياسي رياست کارکوونکو يوازې د جزوتامونو د سياسي آمريتونو د کار څارنه کولای شوای او بس . که چيرې د عبدالقادر، وطنجار او سروري څرګندونو ته وکتل شي هغوی د هيواد د امنيتي بنسټونو مشران پاتې شوي دي. په هرهيواد کې امنيتي ارګانونه د واک او ځواک اصلي بنسټونه ګڼل کيږي او د افغانستان په څير يوه هيواد کې چيرې چې د واک ليرد د ټاکنو له لارې نه بلکې د کوتاګانواو پاڅونو له لارې ترسره کيږي بيله شکه د زعامت مدعيان امنيتي ځواکونو ته ځانګړی پام راګرزوي اوغواړي پرهغو بشپړتسلط ومومي. د امين سره د ا، د،ج د امنيتي بنسټونو د مشرانو او لوړپوړو پوځيانو(عبدالقادر، وطنجار، سروري ، مزدوريار) مخالفت د امين د هغو کړنو په وړاندې غبرګون وو چې غوښتل يې پرامنيتي ځواکونو بشپړه ولکه ټينګه کړي او دا مشران د نظام د مخالفينو د ځپلو او له منځه وړلو په موخه وهڅوي . پداسي يوه حالت کې تره کي د هيواد د مشر په توګه د امنيتي ارګانونو د مشرتابه له دريځ څخه ملاتړ کاوه کومو چې نه غوښتل د وسلوال پوځ د اعلی سر قوماندان په وړاندې موازي اعلی سرقوماندان سر را پورته کړي او هغه هم داسي څوک چې د مخالفينو د ځپلو او بې محاکمې وژلو تګلاره غوره کړې ده. پدې هکله د امين هڅې يوازې په وسلوالو ځواکونو پورې نه محدودېدلې بلکې په ټولو دولتي ادارو او په هغوکې د دولتي واک په سيمه ئيزو ارګانو کې هم ترسترګو کيدلې چې د ګوند په مشرتابه کې يې منفي غبرګونونه له ځانه سره لرل. امين خپل غير ګوندي مشر وررور عبدالله امين په شمال کې د کل مختاره واکدار په توګه ګومارلی وو او خپل اتلس کلن زوی عبدالرحمن يې د ځوانانو د خلقي سازمان مرستيال ټاکلی وو خو« کله چې امين خپل همدغه زوم(اسدالله امين) بيله کوم رسمي اعلان څخه د بهرنيوچارو د وزارت مرستيال هم ټاکي نو پدې مقرراتو باندې د تره کي لخوا امين په خپلوی پالنې سره په مخامخ خبرو کې وغندل شو، نو امين هم ډير په قهر سو او پر تره کي يې خوله را خلاصه کړه او داسې يې ورته وويل نو زه بايد خپله کورنی ووژنم. » ۳ /۲۶۴ دا ډول حالت ددې سبب شو چې د خلقيانو د دوو ټاپ مشرانو ترمنځ اړيکې خړې پړې شي. اسدالله امين لکه ح. امين د نظام هرکاره وو . پدې اړه کشتمند هم د اسدالله امين په اړه پخپل کتاب کې راوړي چې کله دی په توقيف کې وو اسدالله امين به د اسدالله سروري سره يوځای د ده ليدو ته را تللو . هغه مهال اسدالله امين د کابل ښار د ګوندي کميټې منشي وو چې د هغه دندې د بنديانو سره هيڅ تړاو نه درلود. دا بيا ښيي چې نه يوازې په خپله امين بلکې ورارو يې هم د امنيتي او قضايي بنسټونو په چارو کې لاسوهنه کوله او ددې بنسټونو د مشرانو واکونه يې محدود کړي وو. سربيره پردې د امين له لورې د سياسي مخالفينو په وړاندې د زورزياتی څخه کاراخيستل او بيله محاکمې وژنو له کبله تره کي « يوه ورځ په غونډه کې ورته وويل چې خلک وژل کيږي يا خوار بيګناه خلک زندان ته اچول کيږي . حفيظ الله امين انکار وکړ او ويې ويل چې د تاسي له ارادې پرته د چنار يوه پاڼه هم په ځمکه نه لويږي اما تره کي وويل زه پاڼه څه کوم ونه چپه کيږي او زه نه خبريږم .» ۱۶۹ په ګوند او حکومت کې دا ډول غيرنارمل حالت د ځيرکو ګوندي او حکومتي کدرونو او په هغو کې د شوروي سلاکارانو څخه پټ نه پاتې کيدل. البته دا د شوروي اړخ لپاره ښه زيری وو چې د هغه څخه ګټه پورته کړي. هغه مهال د ګوند د مشرتابه(سياسي دفتر) لپاره په کار وو چې په ګوند او واکمنۍ کې د دې ګواښمن ويروس(اختلاف) د ودې مخه نيولې وای. د ګوند يو شميرکدرونو د تره کي او امين ترمنځ دا اختلافونه احساسول خو د ګوند مشرانو داسې ښودل چې هغوی ترې خبرنه دي. فکرکيږي چې دوی له دې امله نه غوښتل د دواړو لوړو مشرانو د قدرت په مبارزه کې ځانونه ښکيل کړي چې د دوی خپل دريځ ته زيان ونه رسيږي غوره يې وګڼله چې ځان پدې حساسه مسئله کې ښکيل نکړي ، د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیالی نندارہ وکړي او کله چې هر یو پدې مقابله کې بریالی راوخوت د اتل په څېرد هغه په غاړې کې د ګلانو امېلونه واچوي. یو د دغو مشرانو څخه چې ګواکې د تره کي او امین ترمنځ د اختلافونو څخه بې خبره وو لیکي: « زه تر هغه وخته پورې چې په ارګ کې د دوی د محافظینو ترمنځ نښته وشوه د دوی په اختلافونو نه وم خبر...، مثلاً زه داسې خاطره نه لرم چې میثاق، پنجشیری ، شرعي، دانش د دوی د اختلافونو نه خبرشوي وي .» ۴۰ / ۴۱۴ واقعیت دا وو چې پدې اړه ګوندي کدرونو خپلو مشرانو او په هغو کې همدې مشر ته خبرداری ورکړی وو او خپلې اندیښنې یې ورسره شریکې کړې وې چې یو د هغو څخه لیکي:« ما څو ځله صالح محمدزیري ته مراجعه وکړه ولې هغه تل ویل زه او کریم میثاق د سیستم د بدلولو اساسي اقتصادي او ټولنیزې چارې رهبري اوعملي کوو یعني کریم میثاق مالي برخه او زه د ځمکو د توزیع کولو پروګرام پلې کوم ، دا چې د نورمحمدتره کي او امین ترمنځ څه تیریږي پریږدئ چې هغوی یې پخپله حل او فصل کړي.» ۱۲۸ / ۸۵ حیرانوونکې او د خواشینۍ وړ خبره خولا دا وه چې ځینومشرانو بیا دې اختلافونو ته لمن وهله. د دغو مشرانو نه یوه د خلقیانو د واکمنۍ له نسکوریدو وروسته په ویاړسره ویل:« وروسته له هغه مې چې د ګوند پوځیان د بیګ شوونیستانو (موخه تره کی او امین) ضد متحد کړل او هغوی مې د یو بل خلاف راوپارول ، د تره کي له نسکوریدو وروسته د حفیظ الله امین د حکومت په لومړۍ ورځ له هیواد نه ووتم ، د انقلاب څخه د دفاع او په ګوند کې د انحراف د مخنیوي په خاطر مې د شوروي دوستانو د قانع کولو په موخه چې خپل محدود قطعات افغانستان ته واستوي د امین د حکومت په وروستۍ ورځ کابل ته راستون شوم.» ۸۲ د دې مشر (دستګیر پنجشیري) د پورتنیو څرګندونو په هکله لیکوال د نیازمحمدموند د ګوند د دارالنشاء د غړي سره خبرې کولې هغه وویل پنجشیری عادت لري چې د ځینو مسئلو په اړه مبالغه وکړي ښایي پدې هکله یې مبالغه کړې وي. ممکن د مومند انګیرنه سمه وي خو د پنجشیري د څرګندونو نه بریښي چې نوموړی د تره کي او امین د اختلافونو د پایلو او د شوروي د اشغال څخه راضي وو او په دې کې شک نشته چې په پټه یې دې اختلافونو ته لمن وهلې وي. بیځایه هم نه وو چې امین د خلقیانو په مشرتابه کې خپلو پټو مخالفانو ته کنجکیان ویل چې په برالا یې په سیاسي بیرو کې خپل دریځ نه څرګنداوه او په پټه یې بیا د امین خلاف خپلو پلویانو ته ځانګړي دستورونه ورکول. د کنجکیانو په اړه ویل کیږي چې د ثور انقلاب وړاندې تره کي د مرکزي کمېټې په یوه غونډه کې زېږي ، میثاق او پنجشیري ته وویل چې په کونج کې ناست یئ او د بحث لاندې موضوع په اړه څه نه وایئ. امین ددې خبرې په اوریدو سره په هغوی د کنجکیانو نوم کېښود . یو شوروي څارګر لیکي :« دستګیر پنجشیري له زندانه نیغ په نیغه د ببرک مخې ته ودرول شو.ببرک په بوړنوړي او ټرتونکي غږ پر پنجشیري غاښ چیچنه وکړه : موږ او شوروي ملګرو دواړو ته پنجشیری د یوه ربښتوني کمونست په توګه ګڼلې. تا له هغو شوروي ملګرو سره خیانت وکړ چې له تا سره یې په مسکو کې خبرې کړې وې . پنجشیري وویل : زه له امین سره همغږی او موافق نه وم . خو نه مې شوای کولای په برالا د هغه مخالفت وکړم . زه د هغه یو پټ مخالف وم . ترهغه ځایه چې له شوروي ملګرو سره زما په خبرو پورې تړاو لري ، ما ګومان کاوه چې په مسکو کې شوروي ملګري غواړي زما امیني ضد احساس ځانته څرګند کړي او که ما څه ویلي وای ، بیریدلم چې هغوی به یې بیرته امین ته ووایي . که زه د شوروي ملګرو په ربښتوني موخې پوهیدلای ، پدې کې هیڅ شک نشته چې ما به په بل ډول چلن له ځانه راڅرګند کړی وای. »۱۲۴/ ۲۲۹- د۲۳۰ د پنجشیري په خبرو کې درې ټکي د پام وړ دي.

الف- د کنجکیانو په هکله د تره کي انګیرنه په بشپړډول سمه وه چې دوی دا میرانه نلرله چې د ګوند د کورنیو ستونزو په اړه څه ووایي او د حل په اړه خپل وړاندیزونه او نظریات وړاندې کړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- پنجشيري د امين تر واکمنېدو پورې ليدل چې د تره کي او امين تر منځ د واک پر سر سيالۍ کې شوروي سياسي استازو او سلاکارانو له امين څخه بشپړملاتړ کاوه. لدې امله هغه په مسکو کې هم پدې باوردرلود که د امين خلاف څه ووايي ښايي شورويان امين ته رپوټ ورکړي او پدې صورت کې د ناوړه برخليک سره مخامخ شي نو هماغه دي چې د شورويانو سره په کتنو کې د تره کي خلاف د امين له کړنو ملاتړ کړی دی. همداراز يو شمېر خلقيان او په هغو کې « د تره کي پلويان باوري ول چې د شوروي اتحاد دولت او شوروي سلاکارانو امين ته د کودتا آسانتياوې رامنځته کړې چې د تره کي د رژيم را پرځولو ته يې لاره پرانيستله او په دولتي او ګوندي بدلونونو کې له امين سره نيغ په نيغه ښکيل ول د امين د رژيم د ملاتړ او د هغه د پياوړتيا په لاره کې د هيواد په وسله وال ځواک او امنيتي ارګانونو کې د شوروي اتحاد د سلاکارانو شتون ته د شوروي اتحاد د يوه ملاتړونکي ګام په توګه کتل کيدل. » ۱۲۴/ ۱۹۰

ج- د پنجشيري دا ډول دريځ پخپله ښيي چې دی او د سياسي دفتر غړي خورا کمزوري شخصيتونه وو چې د هغه ګوند کوم چې دوی يې بنسټ اېښودونکي وو د برخليک په اړه انديښنه نلرله بلکې د خپلو دريځونو اومقامونو د ساتلو په اړه يې فکرکاوه. هغه مهال د سياسي بيروغړي اووه تنه (تره کی، زيری، پنجشيری، ميثاق، امين ، شاه ولي او سوما) وو. دوه تنه وروستي د امين پلويان ګڼل کيدل او دری تنه پاتي د امين پټ مخالفين يا کنجکيان وو. تره کي د دې دريو تنو پاسيف ، ناڅرګند دريځ او رواني ځانګړتياوو ته په کتنې سره غوره دا ګڼلې وه چې پرامين ډډه ولګوي او امين هم د تره کي لدې باور او د نورو له بې تفاوتۍ څخه ګټه پورته کړي او پدې ډول د نظام هرکاره شي. د کنجکيانو له ډلې ميثاق د ګوند د مشرانو د ځانګړتياوو په اړه ليکي:« واک او څوکيو ته په رسېدو سره زموږ حيثيت معلوم شو. څرګند شول چې موږ سياسي شخصيتونه نه وو، بلکې ډېر کمزوري، ځانپال ، ګټې غوښتونکي او څوکۍ پال وو. څرګند شول چې موږ د عقيدې او کړنلارې لپاره مبارزه نه کوله ، بلکې د ځای ،مقام او شخصي ګټو لپاره هڅې کولې . کله چې مقامونو ته ورسېدلو ، د اساسنامې او کړنلارې د پلي کولو لپاره مو چې کلونه نغارې ډنګولې هغه مو په بشپړ ډول هېرې کړلې...» ۷۹/ ۳۰۸

شوروي اړخ د تره کي او امين ترمنځ اختلافونو ته چې دوی ورته پکه وهله په کتنې سره بيا د خپلو نقشو د پلي کولو په موخه عجيبه لوبه پرمخ وړله. يوشمير سلاکارانو يې د امين او د امين د پلويانو ملا ور تړله ، نورو بيا د امين مخالفين هڅول چې د امين په وړاندې ودريږي او د همدغو مخالفينو په اړه د امين پلويانو ته د جاسوسانو په څېر رپوټونه ورکول. « د خلقي دولت تر سقوط وروسته د هغو کسانو لخوا چې د نورمحمدتره کي پلويان او معتبره کسان وه، اوريدل کيدل چې له دوی سره د امين د له منځه وړلو په لاره کې شوروي مشاورينو مرسته کوله اوهغوی ته يې مشورې ورکولې .هغه اضافه کوي عزيز اکبري چې د امين – تره کي د اختلاف په وخت کې په اکسا کې عمده سړی و. د ده او نورو امين پلوو کسانو له خولو اوريدل کيده چې شوروي مشاورينو د تره کي او د ده د پلويانو، په خاصه توګه د سروري ، وطنجار، ګلابزوی او مزدوريار لخوا د امين ضد فعاليتونو په اړه د اکسا، امين پلوو کارکوونکو ته راپور ورکاوه. » ۴۰ / ۴۱۵ – ۴۱۶ د شوروي اړخ دا ډول دريځ که له يوې خوا د دوستانوپه نامه د شوروي مشرانو منافقت ننداري ته ايږدي له بلې خوا د امين د څرګندو مخالفينو (سروري ، وطنجار، ګلابزوی ، مزدوريار) او پخپله د امين او د هغه د پلويانو ټيټ سياسي شعور او نه ځيرکتيا هم ښيي. د شورويانو له دا ډول لوبې څخه ښکاري چې په لومړي ګام کې هغوی هلې ځلې کولې ترڅو امين کاملاً په وضعيت او په ځانګړي توګه پر پوځ مسلط شي.په دوهم ګام کې د ځواکمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

امین پواسطه تره کی ګوښه ، ووژني او بیا دوی په خپله په ګوند کې د بدنام امین حساب ته ورسیږي. ځیني څیړونکي او همدارنګه یو شمیر پخواني خلقیان او پرچمیان داسې فکرکوي چې ګواکې شوروي سلاکاران په دوو مخالفو ډلو ویشل شوي وو لدې امله یې د خلقي مشرانو د دې یا هغه مشر او یا د خلقیانو یا پرچمیانو ملاتړ کاوه چې دا په بشپړ ډول ناسمه انګیرنه ده. هغه ډله لوړپوړي شوروي سلاکاران چې د ګوندي مشرانو ، وزیرانو او نورو ملکي او پوځي لوړپوړو سره یې سر او کار درلود هغه د شوروي دولت ډاډمن مامورین وو او زیاتره یې د نوموړي هیواد د څارګرۍ اداري غړي او یا اجنټان وو، هغوی آزمویل شوي کسان وو چې د افغانستان اړوند د خپل دولت په سیاستونو ښه پوهېدل او دشوروي دولت د تګلارو او ستراتیژیو رښتیني پلي کوونکي وو. له بله پلوه د شوروي په توتالیتار رژیم کې څه ډول یو شوروي جګپوړی مامور د خپل دولت د تګلارې خلاف عمل وکړي دې بیا د لېونتوب او ځانوژنې معنی لرله. څرګنده بیلګه یې د هغه مهال د شوروي اتحاد د کورنیوچارو د وزارت معیین پاپوتین دی. نوموړی په ۱۹۷۹ کال د نوامبر په وروستیو کې د امین سره وکتل او امین یې قانع کړ چې د شوروي اتحاد دری کنډکونه د افغانستان د واکمنۍ د ساتلو په موخه دې هېواد ته راشي. خو په عمل کې شورویانو د همدې ځواکونو او د تاجبېک د مانۍ شاوخوا له مخکې ځای پرځای شوي د مسلمانانو پنځه سوه کسیز کنډک پر مټ امین ترور کړ. کله چې د دسمبر په اته ویشتمه پاپوتین خبر شو چې شوروي لښکرامین له منځه وړی دی ښایي خپله نارضایتي یې ښودلې وې چې سمدلاسه په همدې ورځ (د دسمبر په اته ویشتمه) د هغه ژوند ته د پای ټکی کیښودل شو او شوروي دولت د نوموړي مرګ ځانوژنه اعلان کړه .البته ځیني لویدیځوال پدې اند دي چې هغه د تاج بیک په مانۍ باندې د برید پر مهال ووژل شو. دا نظرلدې امله د منلو وړنه دی چې د تاجبیک په مانۍ د کی جی بی جنګیالیو او د مسلمانانو کنډک برید وکړ نه د شوروي د پولیسو کوم ځواک ، ځکه چې پاپوتین د کورنیوچارو د وزارت مرستیال وو او منطقي نه بریښي چې د اردو او څارګرو ځواکونو قومانده پولیس ته ورکړل شي او جنرال په خپله د یوه کوچني جزوتام (کنډک) ځانګړو عملیاتو یعنې د یوې مانۍ په نیولو کې برخه واخلي . د شوروي سلاکارانو دا ډول دوه ګونی دریځ د یوې مخکې جوړې شوې سناریو له مخې پرمخ وړل کیده ترڅو د ا، خ، د،ګ کې کړکیچ ته لمن ووهي ، هغه چاغ کړي او د ټکر برید ته ورسوي. د ګوند یو مشر له ډګره یا لوبې وباسي او بل چې د ګڼ شمېر خلقیانو باور یې له لاسه ورکړی او حتی دښمني یې ګټلې ده ترخپل کنترول لاندې راوړي او خپلې نقشې د همدې کمزوري واکمن د واکمنۍ پرمهال پلې کړي.

ولې حفیظ الله امین کیوبا ته له تللو ډډه وکړه ؟

د۱۹۷۹ کال د سپتمبر د میاشتې په لومړۍ اونۍ کې په کیوبا کې د ناپیېلوهیوادونو کنفرانس جوړیده او په پلان کې وو چې امین د افغان پلاوي مشري ولري. خو« امین په توطیه آمېزه توګه د صحت عامې په تالار کې د فعالینو جلسه را وغوښته او په جلسه کې یې اعلان وکړ، چې په هاوانا کې د غیر منسلکو هېوادونو په جلسه کې زموږ محبوب رهبر ونډه اخلې. اصلاً تره کي صاحب له امین غوښتي وو،چې د هاوانا په غونډه کې هغه (امین) د پلاوي د مشرپه توګه برخه واخلي.» ۱۷۰ / ۶۵   امین چې د ځان ښودلو خورا لیوال وو ترڅو په هرسیاسي تدبیر کې ګډون وکړي تردې چې کله یې تره کی له واکه ګوښه کړ افغان فلم ته یې هدایت ورکړ چې د ثور د وسلوال پاڅون (انقلاب) په اړه یو مستند فلم جوړ کړي. امین شخصاً د فلم د اتل یا د ځوانانو په خبره د فلم د هلک په توګه پکې رول ولوباوه . ښایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نړۍ کې امين يوازينی دولتي مشر وي چې د يوه فلم په جوړولو کې د لوبغاړي رول لوبوي. دا چې امين د کيوبا په کنفرانس کې له برخې اخيستنې ډډه وکړله دا شکونه په واقعيت اړوي چې غوښتل يې د تره کي په نشتون کې واک ته د رسېدو نقشه بشپړه کړي. هغه مهال« گريچکوف د مسکو څخه د کی جی بی مرکز ته تلگرام ليږي او پکې توصيه شوې وه چې تره کی د هاوانا له سفر څخه ډډه وکړي . په مسکو کې يې گومان کاوه چې په کابل کې د تره کي د نشتون له کبله امين گټه پورته کړي او ټول واک غصب کړي . له بده مرغه د افغانستان د دولت رئيس د کشف د اداري دليلونو ته غوږ ونه نيو.» ۶۳ / ۲۲۵ هغه مهال امين په بشپړ ډول په وضعيت واکمن وو په کابل کې د تره کي شتون يا نشتون کوم اغېز نه درلود. يا ښايي امين د تره کي د نشتون پر مهال ځينې اقدامات چې د هغه په شتون کې يې نشوای ترسره کولای غوښتل د هغه په غيابت کې ترسره کړي . په وضعيت باندې د امين بشپړ واکمنېدل لدې برېښي چې د تره کي د دفتر مشر، لوی درستيز، د گارد قوماندان، د مرکزي جزتامونو قوماندانان ، د هوايي او هوايي مدافعې قوماندان، د ژاندارم او پوليسو عمومي قوماندان د امين له پلويانو څخه وو. پدې سفر کې تره کي د پاکستان د ولسمشرضياء الحق سره وکتل ، د دواړو هيوادونو ترمنځ د اختلاف وړ مسئلو د حل په موخه د دوه اړخيزه ليدنو کتنو په دوام ټينگار وشو. پدې کتنه کې چې د وخت د اطلاعاتو او کلتور وزير خيال محمد کټوازي گډون درلود هغه وايي:

« - د دوو مشرانو په ملاقات کې ضياء الحق د مقدمې په توگه وويل، سوسياليسم له مسکو څخه لومړی منځنی آسيا ته راواوښت او اوس يې افغانستان ته ټوپ وواهه ، بل گام به يې پاکستان وي.

- نور محمد تره کي وويل ، سوسياليسم د افغانستان لپاره نه دی، موږ فقط د يو پېشرفته او مترقي افغانستان په جوړولو لگيا يو.

- ضياءالحق :د ثورانقلاب اخبار چې پاکستان ته راځي په لومړيو وختو کې کنترولېدلای شوای اما اوس له کنترول څخه وتلی دی.تاسو لطفا دا اخبار موږ ته مه رالېږئ.

- ن ، تره کي:تاسو د افغان حکومت مخالفين په پاکستان کې ساتلي دي.

- ضياءالحق: موږ به هغه کسان تاسو ته تسليم کړو خو پدې شرط چې تاسو د ثورانقلاب ورځپانه پاکستان ته را ونه لېږئ او هغه کسان چې تاسو ته تسليم کړو ژوندي پاتې شي او د عادي کسانو په توگه ژوند وکړي... ، د غونډې په پای کې دواړو مشرانو اعلان کړل چې د دې موضوع د رسمي کولو لپاره زموږ د هېوادونو د بهرنيو چارو وزيرانو ته دنده ورکړل شي.»

« ن. م . تره کي له کيوبا نه د راستنيدو په وخت کې په مسکو کې د تم کيدو او له شوروي مشرانو سره د خبرواترو په ترڅ کې يوځل بيا د ح. امين د ناوړه نيت په باب هيښ کړای شو. هغه له ل . بريژنف او يوري اندروپوف نه پدې اړه يو لړ داسې خبرې واوريدې چې دی يې بيخي هک پک کړ. »۴۹ / ۹۲

عزيز اکبري وايي چې کله تره کي او بريژنف ملاقات درلود « سيد داود تږون هم د شوروي چارواکو ، دولتي امنيت کمېټې يا کې جی بی سره اړيکې لرلې او تږون هم يو ساعت – يا يونيم ساعت غايب وو. زه فکر کوم چې شورويانو هم بعضې مسالې هغه ته انتقال کړې وي او تږون هم دا مسالې د تره کي کابل ته د راستنېدو مخکې امين ته رپوټ ور کړی وو يعنې امين يې په جريان کې اچولی وو. » ۴۹ / ۲۶۸ د دې لپاره چې شوروي چارواکي د امين په اړه د تره کي منفي ذهنيت لا پياوړی کړي ، هغوی په پرله

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسې ډول هغه ته د امين له لورې د خطر او ګواښ سيګنالونه رسول . د بېلګې په ډول کله چې تره کی د بريژنف سره د ليدني وروسته ميلمستون ته راغی د مېلمستون په دهليز کې په کابل کې د تاس د آژانس خبريال ويني او هغه خپلې کوټې ته بيايي، د خبرو په ترڅ کې نوموړی هم تره کي ته د ګواښ سيګنال رسوي او ورته وايي:« په افغانستان کې يوه کودتا کيدونکې ده ، حفيظ الله امين غواړي تا له واکه ګوښه کړي ، ښايي کودتا په څو نږدې ورځو کې ترسره شي. » ۶۳ / ۲۲۸ پدې هکله د پام وړ خبره دا ده چې د تره کي سره په سفر کې د پلاوي يو غړی عزيزاکبري بوګدانوف ته د سيدداود تړون د شتون پرمهال د امين دا پيغام رسوي چې وطنجار، ګلابزوی، سروري او مزدوريار غواړي امين له منځه يوسي چې تړون هم پر دا ادعا تاييدوي . امين عزيزاکبري ته ويلي وو چې دا موضوع به بل څوک نه بلکې تړون بوګدانوف ته ژباړي. خو اکبري بيا د تړون په غياب کې بوګدانوف ته ويلي :« که خبره د توطئې وي ، هغه امين دی چې هغه يې پيل کړېده ، نوموړی غواړي تره کی را وپرزوي او په افغانستان کې ټول واک ترلاسه کړي. » ۶۳ / ۲۲۹ سربيره پردې په کابل کې شوروي سلاکارانو هم د تره کي او هم د امين پلويانو ته لمسوونکې اطلاعات ورکول. دبېلګې په توګه يې د تره کي پلويانو ته ويلي وو چې امينيان غواړي د تره کی الوتکه په هوا کې وولي . د امين پلويان وايي چې سروري غوښتل هوايي ډګر ته د تره کي هرکلي ته د تلو پر مهال امين ووژني او ميثاق په خپل کتاب کې را وړي چې امين څو ورځې وروسته په سياسي بېرو کې ويلي وو چې د تره کي پلويانو په هوايي ډګر کې د ده د له منځه وړلو پلان درلود. دواړه اړخونه د اضافي تدبيرونو او د ګواښ د له منځه وړلو په موخه اقدام کوي . د شورويانو لدې لوبې څخه ښکاري چې نه امين د تره کي د الوتکې د ويشتلو پلان درلود او نه سروري د امين د ترور نقشه لرله. يا ښايي داسې څه به وو او يا به لدې دواړو اړخونو څخه يوه کوم ناوړه پلان درلود. هرڅه چې وو خو شورويانو دواړو اړخونو ته د ناسمو لمسوونکو اطلاعاتو په ورکولو سره د خلقيانو په مشرتابه کې بشپړه بې باوري واکمنه کړې وه .ويل کيږي چې سروري د کابل شاوخوا د دافع هوا په جزوتامونو کې د خپل نفوذ له امله په هماغه ورځ خپل باوري کسان په نوکريوالۍ ګومارلي. امين بيا د خلکو د کور او هوايي ډګر په سړک د ده د ډاډمن امنيت په موخه د ځارګرې ادارې د مسئولينو پرځای د ارګ ساتونکو ته د لارې د امنيت دنده سپارلې. عجيبه لا دا وه چې د تره کي الوتکه د هوايي ډګر په فضا کې دوه ځله تاو راتاو شوه او د کيناستو اجازه نه ورکول کيده. دا بيا دا ګومان په واقعيت اړوي چې د امين پلويانو فکر کاوه چې د دافع هوا په جزوتام کې امين پلوي افسرانو ته موقع او چانس ورکړې چې د تره کي الوتکه وولي خو خبر نه وو چې د هغوی پر ځای سروري نور کسان په نوکريوالۍ ګومارلي دي. د امين پلويان وايي چې امين د تره کي هرکلي ته په خپل وخت نه وو ورغلی او الوتکې ته د کيناستو اجازه ورنکړل شوه ځکه هغه د بلې لارې څخه هوايي ډګر ته تللی چې په لار کې يې د سروري کسان ترور نکړي. تره کی په هوايي ډګر کې د دولتي مشرانو د تاوده هرکلي څخه برخمن شو او امين بيا هم د تل په شان د هغه لاسونه مچې کړل . تره کی د خلکو کور(ارګ) ته په رسيدو د وزيرانو د شورا غونډه را وبلله او ګډون والو ته يې کيوبا او شوروي اتحاد ته د خپل سفر په هکله رپوټ ورکړ او سفر يې ګټور وباله. د غونډې او چای څښلو وروسته ټول له ارګ (د خلکو کور) څخه ووتل او تره کی حرمسرای ته ولاړ او سبا ورځ په خپل کور کې پاتې شو او دمه يې وکړه. د امين پلويانو ويل چې په مسکو کې تره کي د پاتريس لوموميا په پوهنتون کې افغاني محصلينو ته په وينا کې ويلي وو چې په ګوند کې د سرطان دانه پيدا شوې ده هېواد ته په رسېدو سره به هغه عمليات کړم. خو د امين د پلويانو پرته بل څوک ددې خبرې پخلی نه کوي . د هاوانا او مسکو څخه هېواد ته د را ستنېدو وروسته د تره کي له لورې امين ته دا وړانديز چې کوم سفارت ومني ښيي چې هغه شورويانو قانع کړی دی چې د امين له شره ځان خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. همدا لامل وو چې له سفر وروسته د وږي په دوه ويشتمه د امین سره په لومړۍ کتنه کې هغه ته يې وړانديز وکړ چې په بهر کې سفير شي خو امين سپکې سپورې ورته ويلې وې. دا بيا ښيي چې امين هم د محمد داود په شان غوښتل له لوبې ونه وزي . ظاهرشاه د صدارت څخه د داود خان د استعفى وروسته له هغه غوښتې وو چې په فرانسه کې سفير شي خو هغه نه وو ورسره منلي ځکه غوښتل يې د کودتا لارې خپله تنده چې زعامت ته رسېدل دي ماته کړې. عجيبه خو لا دا وه چې امين اوولس مياشتې تره کي ته ډول ډول لقبونه ور کول او د يوه مذهبي پېشوا او استاد په ډول يې د هغه درناوى کاوه خو کله چې دې محترم استاد ترې وغوښتل سفير شي سپکې سپورې ور ته وايي . دا بيا ښيي چې امين له يوې خوا ګوندي اصلونو او دولتي مقرراتو ته درناوى ونکړ او له بله پلوه د تره کي په پټه يې څرګندوني او د هغه هېښوونکى درناوى د غوړه مالۍ او منافقت پرته بل څه نه وو او موخه يې د هغه باورتر لاسه کول او لدې باور څخه ناوړه ګټه پورته کول و تر څو زعامت ته ورسېږي.

د شاګرد بريالى بغاوت

تره کى هېواد ته راستون شو سبا ته يې په کور کې دمه وکړه او د خپلې کورنۍ د غړو پرته يې له چا سره ونه ليدل. د وږي په دوه ويشتمه سهارخپل دفتر ته ولاړ او له امين سره وکتل. امين له هغه وغوښتل چې « سروري ، ګلابزوى ، وطنجار او مزدوريار د انقلاب په وړاندې د توطيې له امله له دندو ګوښه کړي . د هغوى د ناوړه کړنو او په تېره د سروري څخه يې زيات سر وټکاوه. تره کي ورته وويل : ښايي ښه دا وي چې ته لږ له کارونو لاس واخلې او آرام شې. په کوم هېواد کې سفير شه ، هلته به وخت ولرې ترڅو فکر وکړې او بيا قوت ومومې. امين ورته وويل : تا ته ښايي غلى شې ،نشه توب او زړښت بې عقل کړى يې او بېله خداى په امانى له کوټې ووت. امين په همدې ورځ د ټيليفون له لارې تره کي ته خپل وړانديز يو ځل بيا تکرار او دا يې هم ورته وويل که وړانديز يې ونه منل شي د جمهور رييس په توګه يې د امرونو څخه اطاعت نه کوي.» ۶۳ /۲۳۳ دا نو د دولت د مشر په وړاندې د بغاوت اعلان وو. د همدې کتنې په اړه نبي مصداق ورته څرګندونې لري او ليکي: «... امين د تره کي سره وکتل او هغه ته يې د هېواد د حالاتو راپور ورکړ، اوهم يې په يو بېل کاغذ کې ځنې وغوښته چې دا څلور کسيزه باند له کارونو څخه پسې واخلي. تره کي هم د امين خط ولوست او په نرمه موسکا يې ورته وويل، چې امينه ! ته ماته تر ټولو مهم يې ، خو وضعيت داسې راغلى چې زه فکرکوم د يوې لنډې مودې لپاره بهر ته د سفير په توګه ولاړسې ، په مجردې چې حالات سم سي نو بېرته به دې را وغواړم. امين پرې نه ښود چې تره کى خپلو خبرو ته دوام ورکړي ، په غصه او لوړ ږغ سره يې مخ پرې ور واړاوه او داسې يې ورته وويل همدا ته بايد ګوښه سې ، تا د شراب څښلو او زاړه عمر په وجه خپل حواس له لاسه ور کړي دي. لدى وروسته ناڅاپه ولاړ سو او له کوټې ووت». ۳/ ۲۹۶ (دا کيسه د تره کي مېرمنې د پلڅرخي په زندان کې انور راجا پاکستاني ژورنالست بندي ته کړې وه.) په همدې ورځ ماښام اسدالله سروري د تره کي استوګنځي ته ورغلى د امين څخه يې سر ټکولى دى او تره کي ور ته ويلي وو : « د پنجشنبې په ورځ ته ، ګلابزوى ، وطنجار او مزدوريار راشئ . زه به امين را وغواړم چې سره کښېنو، چې څه خبره ده بحث به پرې وکړو. » ۱۷۰ / ۶۹

د وږي درويشتمه مخکې له غرمې څلور واړه پوځيان د تره کي دفتر ته ورغلل . جنرال عبدالقادر اکا د ګلابزوى له قوله ليکى:« په دوولسو بجو ترون راغلى دى او تره کي ته يې ويلي دي چې د امين لور ناروغه ده هغه نشي راتلاى. تره کي امين ته ټلفون کړى او ورته ويلي يې دي ته خو رانغلي ستاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځ کې څه دي چې نه تقسیمیږي . امین په ځواب کې ورته وایي ، زه نه درځم دوی ما وژني . تره کي ورته وویل دا څنګه کېدای شي چې زما په دفتر کې تا و وژني...، د یادو وزیرانو څخه دوه ځي او وطنجار او ګلابزوی د تره کي سره پاتې کېږي ...، د خبرو په ترڅ کې تره کي هغوی ته ویلي : تاسي نظامي مشاوران یاست جنګ مو خوښیږي . جنګ د حل لاره نه ده. تره کي د ګلابزوی د دې خبرې په اړه چې امین تره کی وژني ورته ویلي وو زه به په داسې کار چې زموږ ګوند له د ننه ټوټې ټوټې کړي لاس پورې نکړم . تاسي ته هم سپارښتنه کوم، چې داسې اقدام ونکړئ ، چې وضعیت خراب شي ، زه به د خپل ژوند د ژغورلو په خاطر یو مچ هم و نه وژنم پرېږدئ چې زما سرنوشت ګوند او خلک وټاکي .» ۱۷۰ / ۷۰ شوروي سفارت د دې کتنې په اړه یو رپوټ مسکو ته استولی چې په یوه برخه کې یې راغلي دي :« د سپټامبر په ۱۳ نیټه تره کي ، امین ته بلنه ورکړه چې په مشرتابه کې د رامنځه شوې ستونزې د هوارې د راوستلو لپاره دې خبرو اترو ته غاړه کېږدي . کله چې امین ته څرګنده شوه چې ګلابزوی ، وطنجار او مزدوریار هم را بلل شوي امین په پرېکنده ډول بلنه وغندله . تره کي ان د تلفون له لارې له امین سره ژمنه وکړه چې د هغه مخالفین به له واکمنی څخه ګوښه کړي او (وې ویل) چې امین به د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د عمومي منشي په توګه و ټاکي خو بیا هم امین و نه منله. له تره کي څخه له دغو خبرو وروسته امین د ملي ګارد مشر جانداد او د وسلوال ځواک ستر درستیز یعقوب ته تلفون وکړ. امین هغوی ته امر وکړ چې د تره کي هېڅ امر دې و نه منی.» ۱۲۴/ ۱۱۷

د ویروس آ په نوم کتاب د شوروي لیکوالانو له مخې په همدې ورځ ماپښین سروري د بوګدانوف کور ته ورځي او په هیجاني حالت کې ورته وایي چې امین د ده او دریو وزیرانو د نیولو امر کړی دی او دوی باید مرسته ور سره وکړي . بګدانوف ورته ویلي تاسو ټول تره کي ته ورشئ ، هغه سفارت ته ځي او په سفارت کې د شوروي مقاماتو د دستور له مخې سفیر پوزانوف ، سترجنرال پاولوفسکی د شوروي اتحاد د ځمکنیو قواوو قوماندان، ګوریلوف لوی پوځي سلاکار ، ایوانوف د کی جی بی استازی او ریوریکوف ژباړن تره کي ته ورځي او امین هم ورغواړي ترڅو دوی ته د شوروي مشرتابه پیغام ورسوي. تره کي د پیغام په اړه ویلي وو:« پیغام سره لدې چې لنډ و خو په ځای،په وخت او د ژورې معنا لرونکی و. موږ د یووالي او یو موټیوالي ملاتړ کوو. کله ناکله شخړې رامنځته کیږي... امین وویل تره کی یو پیژندل شوی مشردی او دی(امین) ویاړلري چې د تره کي یو لارروی دی...او که دی (امین) له تره کي مخکې مړسي نو مړینه به یې د دې زباد وي چې خپله دنده یې سرته رسولې ده . ان که تره کي د خپل ټاټوبي له چوپړ څخه لاس واخلي، نو دی (امین) د تره کي د یوه ربښتوني پلوي او لارروي په توګه به ترخپلې وسې هرهغه څه وکړي چې د خپل استاد کار او هیله سرته ورسوي.» ۱۲۴ /۱۳۲د شوروي پلاوي د منځګړیتوب له امله د تره کي او امین ترمنځ ظاهراً کړکیچ له منځه ولاړ. د مازدیګر په شپږو بجو څلور واړه وزیران بېله مخکنی خبرتیا په یوه موټر کي سفارت ته پناه وړې ده. د سفارت د هڅو او د تره کي د تلفون وروسته د شپي په یوولس نیمو بجو وزیران د خپلو کورونو په لور د سفارت څخه ووتل . هېره دې نه وي کله چې وزیران د سفارت مخکې په موټر کې ناست وو عزیز اکبري هم سفارت ته تللی او وزیرانو ته هم ورغلی دی. لدې وروسته ترون بوګدانوف ته تلفون کړی او د خبرو په ترڅ کې ورته وایي لکه چې په سفارت کې کومه مېلمستیا لرئ. دې خبرې دا معنی لرله ترون خبر دی چې وزیران سفارت ته تللي دي او فکر کېږي چې دا خبرعزیز اکبري ور رسولی وي او یا دا چې د امین نفرو پوځي وزیران څارل.

د وړي په څلېرویشتمه د جمعي ورځ هغه ورځ چې د استاد او شاګرد د دوستي او ملګرتیا مزي وشکېدل. پدې ورځ وفادار شاګرد د خپل استاد خلاف په څرګند ډول د بغاوت جنډه پورته کړله . دا ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد او شاګرد په سختو تلفوني خبرو پيل شوه او د دې خبرو وروسته امين پوځ ته د تيارسۍ قومانده ورکړه. پدې هکله مسکو ته د دفاع وزارت د شوروي پوځي سلاکار په رپوټ کې داسې راغلي دي :« د افغانستان د خلک دموکراتيک ګوند په مشرتابه کې د اختلافونو د را څرګنديدو له امله د امين د دستورله مخې د سپتمبر په څوارلسمه په ۳۰ : ۹ د کابل ګارنيزيون قطعات د تيارسۍ حالت ته راوستل شول. د سپتمبر په څوارلسمه ۲۰ : ۱۶ د يعقوب په قومانده د پوځ قطعات ښار ته ننوتل او په ۰۰ : ۱۸ يې مهم ځايونه اشغال کړل » ۱۰۶ / ۲۳۰ په همدې ورځ د سهار د اتو بجو شاوخوا د اګسا مرستيال نواب ، سياسي آمر سلطان احمد بهين او يو بل افسرغوښتل د اګسا د مشر سروري دفتر ته ننوزي. لکه څرنګه چې سروري په دفتر کې نه وو د سروري ياور قاسم دفتر ته د هغوی د ننوتلو مخه نيسي خو هغوی هڅه کوي چې په زوردفتر ته ننوزي او خبره د وسلې کارولو ته رسيږي، ويل کيږي قاسم په نواب ډزې کوي او بهين بيا قاسم وژني. بهين دفتر ته ننوزي خو هلته څوک نه وو. نواب څلورسوه بستريز روغتون ته ليږدول کيږي . روغتون ته د هغه د پوښتنې لپاره انجينرخيرمحمد او ډاکتر سورګل ورځي . د امين پلويان وايي چې د روغتون سرطبيب غني اندړ دوی دری واړه ووژل او بيا يې خپل ژوند ته پخپله د پای ټکی کېښود. دا چې په روغتون کې څه پيښ شول او دا وژني چا کړې دي کره معلومات نشته. د سروري د دفتر پيښه ښيي چې ښايي د سروري دوو مرستيالانو(نواب او سلطان) چې د امين پلويان ګڼل کيدل غوښتل سروري ونيسي او يا يې و وژني. د دې پيښې وروسته امين په سفارت کې د کی جی بی له استازي ايوانوف سره د کتنې وړانديزکوي ،ايوانوف او د هغه همکار بګدانوف او ژباړن ريوريکوف د امين سره په يوولسو بجو ګوري. بوګدانوف وايي چې امين ورته ويلي وو چې پرون د تره کي د استوګنځي څخه د شوروي ملګرو د وتلو وروسته د تره کي سره اوږدې خبرې لرلې خو کومې پايلې ته ونه رسيدل . ده د څلورو پوځي وزيرانو ګوښه کول غوښتل خو تره کي يوازې د سروري او ګلابزوی په ګوښه کولو او د سروري په ځای د عزيز اکبري د ټاکنو سره موافقه وکړه خو امين سيد داود تړون د هغه پر ځای مناسب سړی ګڼه . امين پدې کتنه کې وويل: « که شوروي ملګري ټينګار کوي ترڅو دی(امين) استعفی وکړي ، دی چمتو دی دا کار وکړي که څه هم دی پدې باور دی چې د ګوند فوق العاده پلنوم را وبلل شي او په هغه کې ټول اختلافونه حل کيږي.امين اضافه کړل چمتو دی هېواد پريږدي او شوروي اتحاد ته لاړشي او حتی ځان و وژني.» ۱۲۴ / ۱۲۵ عجيبه ده کله چې تره کي له امين څخه وغوښتل سفير شي هغه ته سپکې سپورې وايي خو شورويانو ته د خپلې وفادارۍ د ښودلو په موخه حتی ځان وژني ته هم چمتو دی. په اګسا کې د ډزو وروسته امين عزيزاکبري ته هدايت ورکړ چې د اګسا د ادارې د مشرپه توګه کار وکړي . دې ټاکنې دا معنی لرله چې امين د دولت واګې په لاس کې نيولې دي او غلې کودتا يې بريالۍ شوې ده . « د سر وزير د لارښوونو پر بنسټ عزيزاکبري وروسته د بهرنيو چارو د وزارت د مرستيال اسدالله امين سره وکتل چې له نوموړي څخه اړونده لارښوونې ترلاسه کړي اسدالله امين د حفيظ الله امين وراره او زوم ، له عزيز څخه وغوښتل چې خپله دنده دې پرمخ بيايي او د اګسا له ودانۍ څخه دې له اجازې پرته نه وځي.اکبري ماپښين د تره کي هستوګنځي ته ورځي اوتره کي د خبرو په ترڅ کې ورته ويلي و زه بې وسې يم واک نه لرم او نه شم کولی اړين ګام اوچت کړم ... زه د زړه له کومې ګوند او ولس ته پاليالو وم . ګرانه زويه ! که مو بيا ونه ليدل ، نو د خدای په امان. » ۱۲۴ / ۱۲۶ ، ۱۲۹ محمدهاشم نوري چې هغه مهال د اردو د سياسي رييس مرستيال وو وايي چې د جمعې په ورځ د يوولسو بجو شاوخوا د ګلابزوی په کورکې وم چې عزيز اکبري ګلابزوی ته تلفون وکړ او ورته و يې ويل چې د مرکزی قول اردو قوماندان د عسکرو سره ستا د نيولو لپاره درځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

. محمد هاشم نوري ددې خبرې د اورېدو وروسته د تره کي سره د ټلفون له لارې خبرې کوي د نورو خبرو په ترڅ کې دا پوښتنې ترې کوي:
۱ـ آيا نظامي قوت ته اړتيا شته؟
تره کی ورته وايي ، زه نه غواړم چې ګوند په خپل منځ کې وجنګوم.
۲ – آيا د بهر څخه د مرستې انتظار لرې ؟
هغه وويل ، هېڅکله هم نه ، دلته يو آزاد ولس پروت دی.

داسې ښکاري چې د عزيزاکبري د تلفون وروسته د زندان او مرګ له وېرې دری تنه سروري ، ګلابزوی او وطنجار په وطني جاموکې ګډ په يوه موټر کې د سفارت د يوه غړي کور ته چې د سفارت په اوه سوه متری کې دی پناه وروړي او مزدوريار د امين د پلويانو له لوري ترڅارنې لاندې نيول کيږي. دا دری تنه وزيران د سپتمبر په اتلسمه په پټه لومړی شوروي اتحاد او بيا بلغاريا ته ليږدول کيږي. د افغانستان څخه د دغو دريو تنو د اېستلو په اړه د نظر يووالی شتون نلری. د امين پلويان وايي چې دری واړه په تابوتونو کې د کابل هوايي ډګر څخه شوروي اتحاد ته په پټه سفير واستول . دا ادعا ځکه منطقي نه ښکاري چې هغه مهال شوروي پوځيان چې په جګړو کې ښکيل وي شتون نه درلود چې دری تنه شوروي وګړي په تابوتونو کې د الوتکې په واسطه شوروي اتحاد ته ولېږدول شي. بل دا چې په تابوتونو کې د اکسيجن د نشتون له امله هغوی ژوندي نه پاتې کېدل. ځينې روسي سرچينې وايي چې سروري د لرګيو څخه په جوړشوي صندوق کې چې د آکسيجن دستګاه هم ورسره وه او دوه نور د اړين مکياژ وروسته چې مکياژګر شوروي تبعه دی له برلين څخه را غوښتل شوی وو د شوروي په جعلي پاسپورتونو په يوه شوروي ترانسپورتي الوتکه کې وايستل شول او نورې شوروي چيني وايي چې دری واړه د مکياژ وروسته له افغانستان څخه لومړی شوروي اتحاد او بيا بلغاريا ته ولېږدول شول. په همدې ورځ د مازديګر د څلورو بجو وروسته د سفارت پرونی پلاوی بيا   تره کي ته ورځي چې د تره کي او امين ترمنځ جوړه وکړي. ويل کيږي چې کله شورويان د تره کي استوګنځي ته ورغلي دي تره کي په خپله امين ته ټلفون کړی چې شوروي ملګري راغلي دي ته هم راشه خو د بهرنيو چارو وزير شاه ولي څو ورځې وروسته د اکتوبر په شپږمه د سوسيالستي هيوادونو سفيرانو ته وايي چې امين ته د سفير ژباړونکي ټلفون کړی دی چې د تره کي استوګنځي ته ورشي. هېره دې نه وي مخکې لدې چې امين راشي جنرال ايوانوف د کې جي بي مسؤل تره کي ته ويلي ګنګوسې داسې وايي کله چې امين د خلکو د کور پر انګړ پښه کښېږدي ودې وژل شي . تره کي ويلي وو دا امکان نلري او دا درواغ دي. پدې اړه دا پوښتنه را پيدا کيږي ايوانوف څرنګه خبر شوی دی چې امين د تره کي استوګنځي ته په رارسېدو سره وژل کيږي؟ لدې څخه دوې پايلې را وزي چې په امين ډزې همدې جنرال ايوانوف تنظيم کړې وې چې د ده باډيګارد تر سره کړې يا دا چې امين دا ډزې تنظيم کړې وې او کله يې چې په يوولسو بجو د ک . ګ . ب له جنرال سره ليدلي وو د هغه تر غوږو يې رسولې وي چې تره کی د ده د وژلو پلان لري.

امين د تره کي يا د شوروي ژباړونکي سره د تلفوني خبرو وروسته د څو تنو ساتونکو سره د تره کي استوګنځي (حرمسرای) ته ورځي. تره کی په دوهم پوړ کې اوسېده او په زينو کې سيدداود ټرون مخکې او د زيرک په نامه د امين ساتونکی ورپسې خيږي چې ډزې کيږي . پدې ډزو کې ټرون وژل کيږي ، زيرک او د تره کي کورنی ډاکترجګتورن عظيم چې شورويانو ته يې چای ور وو ټپيان شول. د شوروي ليکوالانو د ليکنو پر بنسټ« د ډزو په اورېدو سره ژباړونکي ته هدايت ورکول کيږي چې په احتياط دهلېز ته ووځي چې څه پېښه ده. هغه وزي او د تره کي د ساتونکو څخه يو ورته وايي پرموږ ډزې وشوې او موږ اړشوو متقابله ډزې وکړو.» امين د ډزو په اورېدو سره تښتي او ځان د دلکشا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانۍ ته رسوي. د دېزو وروسته سفير تره کي ته وايي چې دوی به امين ته ورشي او هغه هم ورسره همغږي ښيي او شوروي استازي د امين د دفتر پر لور خوځيږي. د امين سره د شوروي استازو د کتنې په اړه د سفير په يادداښتونو کې راغلي دي : « هڅه مې وکړه امين وپوهوم چې سوء تفاهم منځته راغلی او د دواړو خواوو ساتونکي ملامت دي. »۶۳ / ۲۴۲ – ۲۴۳ د سفير په يادداښتونو کې دا هم راغلي دي چې د امين سره لږ تم شوو ځکه چې د خلکو په کور کې د ټانک ډزې وشوې او ضمناً په پرله پسې توګه امين ته ټيليفونونه راتلل او پدې يې ورسره هوکه وکړه چې د ماښام په اوونيمو بجو به سفير د ده ليدو ته راشي. د محمود سوما د ليکنې له مخې سفير د ژمنې سره سم په خپل وخت د دلکشا مانۍ ته راغی او امين ته يې وويل :«په تا باندې د نورمحمدتره کي له خوا د سوء قصد عمل په تيره بيا هلته زما د موجوديت په مهال کې يو ډيرناوړی بد او د غندنې وړعمل و. خو ډيره ښه شوه چې ته ژوندی او روغ رمټ پاتې شوې. ته حق په جانب يې او موږ ستا څخه ملاتړ کوو. نوموړي سفير دا هم امين ته وويل چې که د قدرت څخه د نورمحمدتره کي د لرې کولو علت د ناروغی له امله استعفا وښودل شي ، نود ده دولت به نورمحمد تره کی د ناروغی په نوم شوروي اتحاد ته ورځني بوزي.» ۱۷۱ / ۴۹- ۵۳ عبدالرشيد جليلي ورته څرګندونې لري :« د شپې په اتو بجو پوزانوف امين ته راغی ، د پيښې عاملين يې وغندل او د تړون مرګ يې يو جبران نه منونکي حادثه وبلله او زياته يې کړه چې دا پيښه که داسې اعلان شي چې تره کی د روغتيا له امله استعفا وکړه او د تداوۍ لپاره شوروي ته ځي او پرځای يې حفيظ الله امين د انقلابي شورا له خوا وټاکل شو.» ۱۰ / ۹۷ د سفير په خبرو کې څرګند تناقض لدې معلوميږي چې له ډزو وروسته د امين سره په لومړۍ کتنه کې ډزې د واړو خواوو د ساتونکو سؤ تفاهم ګڼي خو د امين سره په دوهمه کتنه کې ډزې د تره کي لخوا پر امين سؤ قصد بولي.

اوس به د ډزو د څرنګوالي په اړوند بحث وکړو. پدې اړه جليلي ليکي: « ويل کيږي چې دا ډزې د تره کي د ياورانو قاسم او ببرک له خوا شوې دي او بيا نور وايي چې د پوزانوف د ساتونکو له خوا چې وسله وال وو شوې دي. » ۱۷۲ په پيښه کې د شوروي اړخ د ښکيلتيا په هکله جليلي ليکي: «البته کله چې پرامين د ننه د تره کي د دفتر د دروازې له خولې نه ډزې وشوې او له هغې نه بچ شو او بيرون د ګلخانې انګړ ته يې ځان ورساوه خو د مانۍ د انګړ له هغه ځای نه چې د شوروي سفير سره راغلي کوماندوګان ناست وو پرې بيا ډزې وشوې خو ژر يې ځان د ديواله بيخ ته پټ کړاو بيا د احتمالي مرګ نه وژغورل شو. » ۱۰ / ۷۸ د ډزو په هکله اقبال وزيري ليکي : « دا ځل بيا شوروي کوماندوګانو امين ژوندی پريښود او روغ رمټ د دلکشاه مانۍ ته لاړ او تره کی يې د واک څخه ګوښه کړ. په امين باندې چې د بام څخه هم ډزې شوې وې وينې چې روسي کوماندوګان دي خو امين دا موضوع د ګوند څخه پټوي پدې دليل چې که ګوند خبر شي چې پدې موضوع کې د مسکو سيخ لاس دی نو ګونديان به د ده څخه مخ واړوي. امين دا موضوع يوازې په هغه شپه سوما او جليلي ته کوي چې د دلکشاه په مانۍ کې د ده سره شپه وو.» ۶۰ / ۱۲۰ جليلي ددې پيښې وروسته د امين د لومړي ګام په هکله ليکي:« د سنبلې د مياشتې د څلورويشتمې نيټې د پيښې اصلي لوبغاړي په همدغه ماښام د خپلو دندو نه ليرې کړای شول او پر ځای يې نور څلورکسان مقررشول چې د حفيظ الله امين لومړي وزير په پيشنهاد او د افغانستان د خلکو د سترمشر د افغانستان د خلکو دموکراتيک ګوند عمومي منشي او د افغانستان دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا رئيس نورمحمدتره کي په منظورۍ دغه کسان نوي مقررشوي دي: فقيرمحمدفقير د کورنيوچارو وزير، صاحب جان صحرايي د سرحدونو چارو وزير، انجينر محمدظريف د مخابراتو وزيراو عزيزمحمد اکبري د اګسا رئيس »۱۰ / ۸۱-۸۰ ددې ټاکنو خبر جليلي د پوسته رسوونکي(ډاګي) په څېر راديو ته وړی وو.د امين د نږدې ملګرو سوما، جليلي او وزيري له ليکنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه بريښي چې پدې پيښه کې شوروي اړخ ښکيل دی. ښېله شکه د تره کي سره د شورويانو او امين کتنه د امين او سفير نوبښت او يا يوه اړخ د پلان له مخې تر سره شوې ده.

تر اوسه مو د ډزو په اړه د شوروي اړخ او د امين د پلويانو يا د لوبې د بريالي اړخ ځرګندونو ته ګوته ونيوله . د ډزو د شاهدانو ژوند ته بريالي اړخ دوې ورځې وروسته د پای ټکی کېښود. د څلورو پوځي وزيرانو څخه دريو د لوبې په وروستي پړاو(رونډ) کې سفارت ته پناه وړې وه او بل يې امين توقيف کړی وو. منطقاً هغوی د ډزو په اړه څه نشي ويلی . د ډزو د يوه شاهد چې د ډزو پر مهال د زينو ترڅنګ په دستشوی کې وو له هغه به واورو. هغه د ن . تره کي ورېره ملالی تره کي ده . هغه وايي:« مخکې له ډزو ښبرک د تره کي صاحب ساتونکی راغی چې تا ته ټليفون دی ورغلم او مقابل لوری عزيز اکبري وو. اکبري راته وويل چې زما دفتر ششدرک ته راشه او يوليک درکوم چې هغه تره کي صاحب ته ورکړې. ما ورته وويل ما ستاسې دفتر ندی ليدلی . هغه وويل ډرېورانو ليدلی دی. ملالی وايي چې د عزيز اکبري مېرمن زما ملګرې وه . ما ششدرک ته د تلو احضارات نيول چې ببوجانې (د تره کي صاحب مېرمنې) را ته وويل چې زما زړه بد بد کېږي که څو ليمو په اوبو کې واچوې چې هغه و څښم . ښبرک هم وويل چې زما هم زړه بدېږي. ملالی وايي چې د دوهم پوړ دهلېز په يوه برخه کې يو اوږد ميز وو او خواړه به له هغه ځای څخه ويشل کېدل هلته به تل يو څوک وو خو نن هېڅوک هم نه وو راغلي. ما دوه ګيلاسونه د ليمو شربت هغوی ته جوړ او ورکړل. زه دستشوی ته لاړم چې خپل لاسونه ومينځم. دا دستشوی د زينو په يوه برخه کې وو او د زينو دا برخه سوروره او هلته يوه کوچنۍ قالينه پرته وه دستشوی ددې برخې په يوه کونج کې جوړ شوی وو . د لاسونو د مينځلو پر مهال ډزې وشوې ډېره ورخطا شوم او زينو ته مې مخ وګرزولو چې ترون په زينه کې زما مخکې ته په قالينه باندې ولوېد او زيرک د امين ساتونکی له زينو څخه په ځغاسته کته کېده. د کاکا (تره کي صاحب) د کوټې د دروازې مخې ته ډاکتر عظيم چې په اوږه لګېدلی وو ولاړ وو. ښېله اجازې د کاکا کوټې ته ورننوتم . هغه را ته وويل ملال زو څه خبره ده . ما ورته وويل ترون يې ويشتلی دی. کاکا او شوروي ميلمانه چې کاکا مخکې او دوی ورپسې وو دهليز ته را ووتل . تره کي صاحب د خپلو ساتونکو څه وپوښتل چې ترون تاسو ويشتلی دی؟ هغوی وويل موږ قطعا ډزې ندې کړې تاسو کولی شئ زموږ د ټوپانچو ميلونه بوی کړئ چې ډادمن شئ موږ ډزې نه دي کړې بلکې ترون دوی په خپله وويشت او ډاکتر صاحب په اوږه لګېدلی دی. د تره کي صاحب خبرې ژباړونکي سفير ته ژباړلې .دوی ببرته کوټې ته ننوتل او د څو شېبو وروسته را ووتل. شورويانو له تره کي صاحب سره خدای په اماني وکړه او په زينو کې کته شول . دا مهال ما تره کي صاحب ته وويل کاکا جانه ته به هم ورسره تللی وې. هغه په ځير ځير را ته وکتل او څه يې ونه ويل. ملالی وايي چې کله به کاکا په چا باندې په قهر شو په ځيرځير به يې ورته کتل . وروسته لدې تره کي صاحب د ګارد قوماندان ته تلفون وکړ چې د ترون جسد يوسي. څو شيبې وروسته ټلفون راغی او څه يې تره کي صاحب ته وويل . تره کي صاحب ورته وويل نه غواړم چې څو ټانکونه زما په ملاتړ او څو ټانکونه د امين په ملاتړ و جنګېږي. لدې وروسته تره کی صاحب دهليز ته را ووت او د ترون د جسد سره څو شيبې ودرېد او ببرته کوټې ته ولاړ. لدې وروسته د کاکا ټلفون پرې شوی وو. ډېر وخت تېر شو څوک را نغلل چې د ترون جسد يوسي موږ په ګډه په هماغه قالينچه کې لاندې يووړ او په يوه ګوښه کې مو کېښود. د شپې څوک راغلي دي هغه يې وړی وو. ملالی وايي ترون په ورمېږ کې د غوږ ترڅنګ لګېدلی وو .» دا بيا ښيي چې په ترون له شا يا کوم اړخ نه ډزې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي ليکوالان په خپلو ليکنو کې د سفير او دريو شوروي جنرالانو او ژباړونکي له قوله ملالۍ د تره کي مېرمن ګڼي چې د ډزو وروسته د تره کي کوټې ته ننوتلې وه . ملالۍ د شوروي ليکوالانو په ليکنو کې دوې خبرې سمې نه ګڼي .يو دا چې د ډزو وروسته ژباړونکی دهليز ته نه دی راوتلی . بل دا چې په ارګ کې د ټانک ډزې هم ندي شوې. ملالۍ وايي د استوګنځي دروازې او دېوالونه تر دې کچې پلن وو چې تره کي صاحب او شورويانو ډزونه نه وو اورېدلې. ملالۍ وايي کله چې سبا ماښام د ټلويزيون څخه خبر خپور شو چې کاکا د ناروغۍ له امله استعفی کړې ده زما پلار ته يې وويل دا ډېر بد خبر دی وبه مې وژني او اعلان به کړي چې د ناروغۍ له امله مړشو . د ملالۍ تره کي له انده د عزيز اکبري له لوري هغې ته ټلفون چې دده دفتر ته ورشي او ليک ترلاسه کړي هغه خبر وو چې په حرمسرای کې کومه ناوړه پېښه پېښېدونکې ده چې پدې پېښه کې دې (ملالۍ) د ده د مېرمنې ملګرې ته کوم زيان ونه رسېږي.

دا چې د حرمسرای د ډزو طراح کوم مرکز وو، ډزونه چا وکړل ، موخه يې څه وه پرې پوهيدل ستونزمن دي ځکه چې پدې اړه څېړنې ونشوې . د دې پېښې په اړه ميثاق د يوه روسي خبريال د پوښتنې د دې ځواب سره همغږې وښودل شي: « پوهيږئ دا موضوع ډيره مبهمه ده . زه نشم کولی ووايم چې دا د امين خلاف د هغه د له منځه وړلو په موخه يو واقعي سوء قصد وو يا د يوې صحنې جوړول وو. حتی د کلونو په تيريدو سره دې پوښتنې ته ځواب نشم ويلی.» ۶۳ / ۲۴۳ دا چې امين د خپلې واکمنۍ پر مهال د حقايقو د موندلو په موخه د څېړنو هڅه ونکړله دا ګومان په واقعيت اړوي چې دا ډزې يا د امين له لوري يوه صحنه جوړونه وه او يا امين پوهېدلو چې دا ډزې سفير او ورسره راغلو جنرالانو تنظيم کړې وې لدې امله يې څېړنې اړينې نه ګڼلې. د امين د پلويانو له ليکنو څخه ښکاري چې هغوی ډزې کوونکي د تره کي ساتونکي ګڼي او شوروي اړخ ته هم د شک په سترګه ګوري . د امين د پلويانو نه رښتينولي لدې څخه ښکاري چې هغوی د تره کي د کورني ډاکټر د ټيپي کېدو په اړه هېڅ هم نه وايي . شوروي اړخ ملامتي د دواړو مشرانو په ساتونکو اچوي . خو په ګوند کې يوشمير کسان په خپله امين ته ګوته نيسي چې يوه ننداره يې جوړه کړه ترڅو د هغې څخه په استفادې سره بشپړ واک ته ورسيږي. داسې ښکاري چې د ډزو طراح لوبيانکه (د شوروي د کی جی بی مرکز) او پلې کوونکی يې په افغانستان کې د ک. ګ. ب مسؤل جنرال ايوانوف او يا په خپله امين وو. د دې پېښې او د امين د شخصيت او د وړي د ځلېرويشتمې پېښې په اړه د « فيدل کاسترو زما ژوند » نومې په انګريزي ژباړل شوي کتاب په ۵۹۳- ۵۹۴ مخونو کې راغلي دي :« تاسو پېژنئ هغه مارکسيست مشران ، چې کله په واک کې وو، داسې کړکجانه او جنايت کارانه سلوک يې وکړل . د بېلګې په ډول حفيظ الله امين د افغانستان او لينګ ساری د کمبوديا. يو د دې دوو څخه په کال ۱۹۷۵ ز کال په کمبوديا کې د جېنوسايد مسؤل وو. څه خاطرې تاسو له دوی څخه لرئ ؟ په افغانستان کې په ۱۹۷۹ ز کال ، کله چې امين د هېواد لومړی وزير وو، د يو پټ ګروپ لارښوونه يې وکړه ، چې د ولسمشر ن. تره کي پر ضد توطيه وکړي ، په حقيقت کې کله چې تره کی په هاوانا کې وو او د څو ورځو په د ننه (خلکو کور ليکوال) کې کودتا وشوه چې د تره کي په مړيني پای ته ورسېدله ، هغه په مرموزه توګه ووژل شو او امين د ولسمشرۍ واکې تر لاسه کړ...، امين داسې سړی وو چې په کړنو کې د پولپوت سره ډېر زيات ورته وو. موږ په افغانستان کې د انقلاب تر بريا وروسته ، د ۱۹۷۸ په اپريل کې ددې فرصت پيدا کړچې د امين سره ملاقات وکړو، تاسو تصور نشئ کولای چې يو خوش مشربه، خودمانی شخص! په ټوله معنی لکه لينګ ساری، چې هغه هم په کمبوديا کې د انقلاب وروسته کيوبا ته راغلی وو.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امین پلویان وایي د هاوانا څخه کله چې تره کی مسکو ته راغی او د بریژنف سره یې وکتل پدې کتنه کې کارمل هم ګډون کړی وو او پدې سلا شوي وو چې د امین د ګوښه کولو وروسته کارمل په ګوند او حکومت کې دوهم مقام ترلاسه کړي او پرچمیان په واک کې بیا شریک شي. پدې هکله د امین د پلویانو او ځینې لویدیځوالو پرته بله منبع څه نه وایي. خو د شوروي د هغه مهال پالیسي داسې وه چې په ختیځه اروپا کې پټ شوي پرچمي مشران(کارمل ، راتب زاد ، نور، وکیل ، بریالی ، نجیب) خورا پټ وساتي ترڅو خلقي مشران تحریک نشي. البته ځانګړی پام یې کارمل ته را ګرزولی وو. لدې کبله د تره کي سره د کارمل لیدنه په مسکو کې منطقي نه بریښي. پدې اړه هېڅ کومې شوروي یا روسي چینې ، کارمل او پلویانو یې څه نه دي ویلي.که کارمل د شوروي یرغل وروسته چې دی یې د واک په ګدئ کینولو د تره کي سره د خپلې کتنې په هکله څه ویلي وای د هغه دریځ په هغو خلقیانو کې چې د امین مخالفان ګڼل کېدل قوي کېدلو خو هغه څه نه دي ویلي که څه هم د مرغومې د شپږمې وروسته د ګوند په لومړي پلنوم کې یې د تره کي او خیبر انځورونه د پلنوم په صالون کې ځړولي وو . پورتنیو څرګندونو او په تېره د وروستيو ورځو خلبروېشتمې د ډزو په ورځ د پېښو بهیر او څرنګوالي ته که وکتل شي لیدل کېږي چې امین سهار په ۳۰ :۹ بوخ ته د تیارسی امر ورکړ ، غوښتل یې د اکسا مشر ونیسي یا ووژني چې هغه په لاس ورنغی ، د کې جی بې له استازو ایوانوف او بګدانوف سره یې په یوولسو بجو ولیدل او لدې کتنې وروسته یې عزیز اکبري د اکسا د مشر په توګه وګومارلو. په همدې ورځ وروسته له غرمې دری تنه برحاله وزیران په وطني جامو کې د امین له ډاره د شوروي د سفارت د کوم کارکوونکي کور ته پناه ور وړي. دا د دې معنی لري چې د امین کودتا بریالی شوې ده او د دوی ژوند ته ګواښ شتون درلود. د تره کی په استوګنځي کې د ډزو په اړه ګلداد د مرکزي کمېټې غړی داسې لیکي: «د همدغې ډول حالت په رڼا کې او د هغو کسانو له خولو څخه چې په همغو وختونو کې یې په ارګ کې د ننه دندې لرلې، د همغې پېښې له پېښېدو څخه لږې مودې وروسته ، د ګوندیانو منځ ته داسې خبرې راووتلې اوغلې غلې زمزمه کېدلې: کله چې د شوروي اتحاد سفیراو ورسره جنرالان ، د تره کي دفتر ته ورننوتل، د هغوی (دغو بهرنیانو) د ساتونکوله ډلې څخه کوم تن له دوی سره د تره کي دفتر تر دروازې پورې ورسره وه. د هغی په خبرو باندې ، کله چې امین له لومړي پوړ څخه دویم پوړ ته ختلو، همغه روسي ساتونکي له کوم کونج څخه پر امین باندې ډزې کوي او د امین پر ځای ترون چې د امین مخې ته روان وه ، وژني. که چېرې دغه خبره سمه وي ، نو په دغې صورت کې بیا دوه احتماله شتون لرلی شي: یو احتمال دا چې همغې روسي ساتونکي ترون نه وه پېژندلی او په هغه باندې یې د امین ګمان کړی وه.بل احتمال دغه کېدلی شي چې د دندې له مخې څخه امین نه وژلو او د خپل آمر په دستور باندې یې یوازې لوبه تر همدغې بریده پورې رسوله.» ۱۰۵ / ۷۶۰ پورتنیو څرګندونو ته په کتو سره د ګلداد دوهم احتمال چې ډزې پدې موخه شوې دي چې امین ولمسوي ترڅو د تره کي خلاف پرېکړونکی ګام اوچت کړي او هغه له ډګره وباسي د منلو وړ دی . د تره کي د ساتونکو له لوری پر امین سؤقصد ځکه منطقي نه بریښي چې که ساتونکو غوښتل امین له منځه یوسي د دوو تنو له لوري چې د هریوه د کلشنکوفونو په جاغورونو کې دېرش دېرش مرمیو شتون درلود په زینه کې چې د لسو مترو لږ واټن دی په یوه ضربه شلو ـ دېرشو تنو ته مرګ او ژوبله ور اړولی شوای . کله چې د تره کي د وژنې وروسته نوبت د امین وژلو ته ورسېد کرملن پریکړه وکړه چې د اکتوبر په وروستیو کې کارمل مسکو ته راولي.« د کارمل سره د کار په موخه په پام کې وه چې کریچکوف چکوسلواکیا ته سفر وکړي. خو په وروستیو شیبو کې د کی جی بی رئیس اندروپوف د هغه سفر لغو کړ. اندروپوف کریچکوف ته ویلي وو ستا د هویت په افشا کیدو سره د زیاتو ګواښونو د را منځته کیدو امکان شته . تر اوسه څرګند نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پيښې څه ډول انکشاف مومي. د يادولو وړ ده چې هغه مهال د کريچکوف څيره خورا محرمه وه . پريکړه وشوه چې د پرچميانو پخوانی دوست هماغه معلوم الحاله الکسي پيتروف واستول شي. »۶۳ / ۲۷۸ « د اکتوبر په ۲۵ نيټه د کې جي بي د مرکز د اتم رياست د لوی درستيزوال مرستيال ډګرمن اې، وي ، پيتروف د يوه لوړپوړي چارواکي په توګه پراګ ته وليږل شو چې له ببرک کارمل سره کار وکړي... د نوامبر په مياشت کې د افغانستان راتلونکي مشران مسکو ته راوستل شول ، دوه تنه له چکوسلواکيا څخه ، دری تنه له بلغاريا څخه او دوه تنه نور چې په يوګوسلاويا کې پټ شوي ول. دوی ټولو د کې جي بي په زړه پورې او زړه راکښونکو لارښونو ته په ښې توسناکۍ پلټری ووهلې.» ۱۲۴ / ۱۹۳

د ليکنې لدې برخې څخه دا پايله را وزي چې د شاګرد او استاد په دری ورځنۍ مقابله کې شاګرد خپل استاد ته ماتې ورکړه او د ثور د پرتمين انقلاب قوماندان رسماً سرقوماندان شو. د امين ساتونکی زيرک چې د تره کي په استوګنځي کې ټپي شوی وو په زندان کې خلقي زندانيانو ته ويلي وو:« په ځان پوه نشوم چې څنګه او له کومې خوا ولګېدم.» ښيي چې له يوه کونج او يا شا څخه کوم چا ډزې کړې دي. ښايي چې له کونج څخه د شوروي د ک ګ ب د استازي ساتونکي او له شا د امين کوم نږدې نفر ډزې کړې دي . له همدې امله د شوروي يوه چينه د افغانستان د اشغال پرمهال وايي چې « ترون هم د۱۹۷۹ کال د سپتمبر په څوارلسمه په مبهمو شرايطو کې ووژل شو.»

البته لاندې دوې مسالې د امين له لوري د ننداري جوړولو ګومان پياوړی کوي :

الف – د تره کي استوګنځي ته د خپلو باډيګاردانو په ځای د خپلو خورا باوري کسانو د دفاع وزارت د سياسي رياست د لوړ پوړو حبيب الرحمن حبيبي اومصطفی ورتګ . يو شمېر خلقيان وايي چې دا دوه تنه د ثور پاڅون وروسته د امين د پټو نقشو پلي کوونکي پاتې شوي دي. دا چې سيدداود ترون په ورمېږ کې ويشتل شوی وو هم ددې ښکارندوی دی چې هغه له شا ويشتل شوی دی. بل دا چې زيرک وايي « په ځان پوه نشوم چې څنګه او له کومې خوا ولګيدم» هم ښيي چې هغه د مخې له خوا نه دی ويشتل شوی.

ب – پدې ورځ په حرمسرای کې د خدمتګارانو د نشتون او په دروازه کې د ساتونکو د قوماندان پر ځای د دولت وزيري موظفول ښيي تر څو په حرمسرای کې د پيښې واقعيت پټ پاتې شي . د پيښې دوه شاهدان او يا تورن کسان (د تره کي ساتونکي) هم بېله محاکمې ووژل شول . دولت وزيري ليکوال ته ويلي دي چې د حرمسرای د دروازې د ساتونکو مسؤل زما د ملګرو څخه وو او زه به کله ناکله هلته ورتلم او بنډار به مو کولو. پدې ورځ هم ورغللم خو سرتېرو وويل چې قوماندان نه دی راغلی . يوه سرتېري ته مې وويل يوه څوکۍ راوړئ چې پرې کينم او نن زه ستاسي قوماندان يم. دا عجيبه نده چې په خپله خوښه دولت وزيري د حرمسرای د دروازې د ساتونکو دنده ترسره کوي .

تورپلنوم

د۱۳۵۷ کال د ثورد اوومې نيټې نه د۱۳۵۸ کال د وږي تر پنځه ويشتمې پورې د ثور د انقلاب د قوماندان د ځلېدو پړاو دی چې د تره کي په ګوښه کولو سره د قوماندانۍ څخه رسماً سرقوماندانۍ ته ورسيد. پدې لنډه موده کې امين وتوانيد بشپړ واک ته د رسيدو په موخه په کليدي څوکيو ده ته وفادار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسان و ګوماري او په پوره آسانی سره تره کی له ډګره وباسي. د تره کي په استوګنځي کي له ډزو وروسته بله ورځ امین د وړي په پنځه ویشتمه د شوروي سفیر د مشورې له مخې د ګوند د سیاسی دفتر ، مرکزي کمیټي او انقلابي شورا غونډې را وبللې چې همدې دریو بنسټونو تره کی له ګونده اخراج ، له ګوندي او دولتي مقامونو څخه ګوښه او امین یې د رایو په اتفاق د ګوند د عمومي منشي او د انقلابي شورا د رئیس په توګه وټاکه او د راډیو تلویزیون له لارې یې دا د درواغو خبر چې تره کي د ناروغۍ له امله استعفی کړې ده خپور کړ.

د ګوند د سیاسي بیرو د غونډې په هکله دستګیرپنجشیری لیکي : « د۱۳۵۸ کال د وړي په پنځه ویشتمه د حفیظ الله امین له لوري د سیاسي دفتر غونډه د دلکشاه په ماڼۍ کي راوبلل شوه. امین د اوښکو ډکو سترګو سره د غونډې کوټې ته راننووت. د خپلو دوو یاورانو د ترون د مرګ او د زیرک د ټپي کیدو رپوټ یې په یوه هیجاني وضعیت کې وړاندې کړاو نورمحمدتره کی یې د خپل یاور د مرګ اصلي عامل معرفي کړ او وړاندیز یې وکړچې تره کی د ټولو ګوندي او دولتی مقامونو څخه ګوښه شي.»۲ / ۱۱۲ پدې مرموزو ډزو کي د تره کي کورنی ډاکتر هم ټپي شوی وو خو امین په خپل رپوټ کې د هغه یادونه ونکړله. دا بیا ښیي چې امین نه غوښتل سیاسي بیرو ته دا پوښتنه پیدا شي چې ډاکتر چا وویشت.لدې څخه منطقاً دا پایله راوزي چې یا دواړو ښکیلو اړخونو ډزې کړې دي او یا دا چې کوم چا د ډزو یوه ننداره جوړه کړې وه چې موخه یې د امین وژل نه وو . پنجشیری لیکي چې ده وړاندیز وکړ چې تره کی غونډې ته راوبلل شي ترڅو له خپله ځانه دفاع وکړي خو امین وویل چې د تره کي کورنی مسلح ده زه وس نلرم چې هغه راوغواړم که تاسو کولی شئ هغه را وغواړئ خو که په تاسو برید وشو د هغه مسئولیت نشم اخیستی. پدې اړه زیری لیکي چې پنجشیري وویل:« زه د ګوند د تفتیش او کنټرول مسؤل یم ، نو به ځو ملګري نورمحمدتره کي ته ورشو او د مسالې په اړه به معلومات ځینې وغواړي،خو حفیظ الله امین وویل ډیرښه به شي ،خو د تره کي صاحب محافظینو اخطار ورکړی دی، که څوک تلاش وکړي چې هلته ورشي ډزې به باندې وکړي.» میثاق هم لیکي چې کله امین سیاسي بیرو ته د ډزو رپوټ ورکړ د سترګو یې اوښکې راغللې . د میثاق او پنجشیري په څرګندونوکې یو شی ګډ دي چې امین اوښکې تویې کړې دي دا چې دا اوښکې د خفګان اوښکې وې یا د مکر او فریب هغه به له میثاق ولولو:« کله چې امین ډاډمن شو چې د سیاسی بیرو غړي به په پلنوم کې د سیاسي بیرو د غونډې ننګه وکړي مننه یې وکړه او امین په ورین تندي او له خندا ډکه خوله وویل ښه شول چې د سیاسي دفتر غړو د رایو په اتفاق وړاندیز تایید کړ.»

د سیاسي بیرو له غونډې وروسته د مرکزي کمیټي پلنوم را بلل شوی دی. میثاق لیکي ما په پلنوم کې وویل :« که تره کی صاحب هم پلنوم ته را وبلل شي ښه به وي ترڅو په غونډه کې د پلنوم غړي د هغه خبرې هم واوري . حفیظ الله امین مخکې لدې چې زما خبرې پای ته ورسیږي په بیړه او غوسې سره وویل. تره کی یو ترهګر دی ! یاوران یې د هغه د کوټې شا ته مسلح ولاړ دي او هرڅوک چې ورشي پرې ډزې کوي او په خپله دی هم یوه توپانچه لري ، که ته غواړې چې ووژل شې لاړ شه او تره کي راوله. د امین دا ډول غوسه ناکو خبرو ته په کتو سره ټول غلي شول . » ۷۹ / ۳۸۲ میثاق اضافه کوي وروسته لدې په پلنوم کې د تره کي خلاف او د امین ستاینې او هغه ته غوره مالی پیل شولې او پلنوم د رایو په اتفاق د سیاسی بیرو پریکړه تایید کړله. میثاق د پلنوم په اړه په یوه مرکه کې وایي:« ما او د سیاسي بیرو بل غړي پنجشیري وړاندیز وکړ چې پخپله تره کی غونډې ته را وبلل شي او راشي پدې هکله توضیحات ورکړي، امین په غوسه شو او ویې ویل تره کي نه غواړي د چا سره خبرې وکړي ، ټلفون ته ځواب نه ورکوي او خپلو ساتونکو ته یې امر کړی دی که هرڅوک هڅه وکړي د ده استوګنځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته نږدې شي باید ډزې پرې وکړي. که ملګرى میثاق دومره زړور یې بیا ترەكي ته ورشئ او هغه دلته راولئ. زه د امین په خبرو پوه شوم که زه ورشم د ده کسان به مې له منځه یوسي او ملامتي به د تره كي په ساتونكو واچوي. » ۶۳ / ۲۵۵

د امین په څرګندونو او د هغه مهال ځمکنیو واقعیتونوکي بربنډ تناقض لیدل کیږي . لومړی دا چې امین دا وس درلود چې د ګوندي او دولتي مشر د برخلیک د ټاکلو یعني د ګوند څخه د هغه اېستلو په موخه د ګوند د سیاسي بیرو غونډه او د مرکزي کمېټې پلنوم راوبولي، خو غونډې ته د تره كي د راوستلو په کار کې بیوسه دی . دا بیا ښیي چې هغه نه غوښتل چې د ډزو جاج واخلي او موخه یې یوازې د تره كي ملامتول او بشپړواک ته رسېدل وو. دوهم دا چې امین څرنګه ویوهېد چې تره کی د چا سره نه غواړي خبرې وکړي او خپلو ساتونکو ته یې امر کړی چې که څوک د هغه استوګنځي ته نږدې شي پرې ډزې به وکړي. البته د امین دا خبره سمه وه چې تره كي ټلفون ته ځواب نه ویلو ځکه چې د ډزو وروسته د ده په دستور د تره كي د ټلفون مزی پرې کړل شوي وو. د سیاسي بیرو د غونډې او د ګوند د مرکزي کمېټې د پلنوم وروسته د انقلابي شورا غونډه وشوه او هلته هم د رایو په اتفاق د پلنوم پرېکړه تایید شوله او پدې ډول تره کی له ټولو ګوندي او دولتي مقامونو ګوښه او امین د هغه پرځای وټاکل شو. د تره كي د خانه سامان سلیم چې د تره كي د وژنې تر ماخوستنه په حرمسرای کې وو وایی : « دوه واړي یې د ټولي قوماندان ته لیک ورکړچې د سیاسي بیرو غړو ته یې ور وړي . خو د ټولي قوماندان به پسې ورک شو او احوال به یې نه ښکارېدو. بیا یې د حرمسرای د دروازې قوماندان ته هم یوه پرزه ورکړه چې سیاسي بیرو ته یې ورکړي. د حرمسرای د دلګي قوماندان نور بیا دې خواته را چپ نشو...» ۱۷۳ د پلنوم د دایرولو په اړه د دې خبرې یادول اړین ښکاري چې امین په حرمسرای کې د ډزو وروسته هرڅه د شوروي سفیر د ارادې له مخې پر مخ وړل او سفیر هرڅه له نږدې څارل. هغه مهال د دفاع وزیر ، لوی درستیز او سیاسي ریاست دفترونه د خلکو په کور (ارګ) کې وو او د دفاع وزیر د شوروي سلاکار دفتر هم په ارګ کې وو.کله چې د پلنوم غونډې دوام درلود د فاع د وزیر د سلاکار جنرال ګوریلوف په وینا« سفیر د ده په دفترکي ناست وو.» ۶۳ / ۲۵۵ د سفارت څخه مسکو ته په استول شوي تلګرام کې د جنرال ګوریلوف په دفتر کې د جنرال پاولوفسکي د شتون خبره کیږي او په یوه برخه کې یې راغلي دي: « د پلنوم له پای ته رسیدا سره سم شاه ولي د پاولوفسکي او ګوریلوف دفتر ته ورغی او هغوی ته یې خبر ورکړچې تره کی له خپلو ټولو ګوندي او دولتي څوکیو لیرې کړای شو او د هغه پر ځای امین د ګوند د عمومي منشي په توګه غوره شو...، وروسته امین په خپله پاولوفسکي ته ورغی او هغه ته یې خبر ورکړ چې دی د ګوند د عمومي منشي په توګه و ټاکل شو.» ۱۲۴ / ۱۳۰ عجیبه دا ده ددې پر ځای چې جنرال پاولوفسکي د کې جي بې استازی امین ته د مبارکی په خاطر ورشي امین لکه یو ماشوم چې په آزموینه کې بریالی شوی وي خپل پلار یا مور ته د خپلې کامیابی زیری ورکوي. د پلنوم په پرېکړه لیک کې راغلي وو:«څرنګه چې ملګري تره كي خپلو ساتونکو ته د ګوند د سیاسي بیرو د غړي او د هېواد د لومړي وزیرحفیظ الله امین د وژنې دستور ورکړی وو او د شوروي د سفیر په شتون کې د هغوی د ډزو په پایله کې سیدداود ترون ووژل شو او د امین یو ساتونکی ټپي شو یو نه بښونکی جرم یې ترسره کړ. لدې کبله باید د مرکزي کمېټې د عمومي منشي له مقام څخه ګوښه او د ګوند له غړیتوب څخه و اېستل شي.» ۱۴۳ د اسنادو، شواهدو ، شاهدانو او د څېړنو پرته او یوازې د مدعي د ادعا له مخې یو انسان د قتل په تور محکومول غیرمسؤلانه پرېکړه ده. د جګړې په ډګر کې یوعادي سرتېری ته هم پداسي بیره ببله پوښتنو د مرګ سزا نه ورکول کیږي خو د پلنوم برخه والو د ګوند او دولت مشر ته د هغه په نشتون کې پر امین د سؤقصد حکم صادر کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو څرګندونو ته په کتو سره ویلی شو چې دا د یوه سیاسي ګوند د لوړ ګوندي ارګان (پلنوم) پرېکړه نه بلکې صحرایي محکمه وه او هر څوک به دې پلنوم ته تور پلنومووایي ځکه چې :
الف – د ا ، خ ، د ، ګ د اساسنامې له مخې که کوم ګوندي غړی له ګوند څخه اېستل کېږي د هغه په شتون کې په لومړي ګوندي سازمان او بیا هغه ګوندي مقام چې د ګوندي غړي د اېستلو واک لري پرېکړه کېږي. لدې امله د پلنوم برخه والو اساسنامه تر پښو لاندې کړې ده. د اساسنامې دا اصل د ګوند د کوم عادي غړي په اړه نه بلکې د ګوند د بنسټ اېښودونکي او عمومي منشي په اړه تر پښو لاندې شوی چې داسې غیرمسؤلانه چلند په هېڅ منطق او دلیل د منلو وړ نه دی .
ب – د دې پلنوم برخه والو په واقعیت کې د پولیسو،څارنوالانو، قاضیانو او شاهدانو په رول کې د یوې جنايي قضیې په اړه د څو دقیقو په ترڅ کې چې یوازې مدعي شتون درلود نه تورن او نه شاهدان پرېکړه کړې ده . دا به د نړۍ په تاریخ کې یوه استثنايي پېښه وي چې د څو دقیقو په ترڅ کې ببله څېړنو دولتي مشر په مدعي(صدراعظم) د سؤ قصد په تور محکومېږي او عجیبه لا دا چې مدعي د تورن (قاتل) پرځای د رایو په اتفاق تاکل کېږي.
ج – دې پلنوم د خلقي ګوند ټوټې کېدو ، د خلقي واکمنۍ نسکورېدو او شوروي اشغال ته لار هواره کړله ځکه چې خلقیان یې په دوو دښمنو ډلو(امینیانو او د هغه په مخالفانو) ووېشل. ددې پلنوم وروسته خلقیانوخپل ګډ آدرس له لاسه ورکړ. د پلنوم درې اونۍ وروسته دې دښمنو خلقي ډلو د یو بل خلاف وسلې ته لاس واچاوه او پریوبل یې ګولۍ وویشتلې. دې دا معنی لرله چې خلقي غورځنګ د تاریخ برخه وګرزید .

حفیظ الله امین د هیواد د مشر په توګه خپله لومړۍ وینا د وږي په شپږویشتمه یعني یوه ورځ وروسته د راډیوټلویزیون له لارې واوروله . البته دا وینا یې د سیاسي بیرو د غونډې خلاف د اوښکو نه په ډکوسترګو سره نه بلکې په موسکا او خوښۍ سره ور کړله . په خپله وینا کې یې په هیواد کې د قانونیت، عدالت او مصئونیت په ټینګښت ټینګار وکړ. په ګوند او دولت کې یې د شخصیت پالنې کیش محکوم کړ، د ظالمانو د واک د پای خبره یې وکړه او په یوه برخه کې یې راغلي وو:« چا چې خپل لویوالی د نورو په کوچیني والي کې لیده او خپل عظمت یې د خلکو د ځپلو له لارې تامینولو... د دې ظالمانو او ځانپالو حرص اوهوس پای ته ورسید» ۱۷۴ چې اشاره ن، تره کي ته وه اوهغه یې د انقلاب د ودې د مخالف عنصر په نامه یاد کړ. عجیبه داده چې مخکې لدې امین تره کی د کارګري انقلاب!؟ لاربنود ګڼلو او نابېره هغه د انقلاب د ودې په مخالف عنصر واوښت . د ثور انقلاب د بري وروسته هغه تبلیغات چې د تره کي په اړه کیدل په هغو« ټول پوهیدل چې دا کار د تره کي د شخصیت اوحقیقت د زیانمنولو لپاره وو خو که ژور فکر وشي خبره ډیره ژوره وه . شوروي سلاکارانو او د کې جي بي غړو چې په دولتي دستګاه کې یې اغیزدرلود تره کی او امین یې یو په بل بې باوره کول، وروسته یې د دواړو د له منځه وړلو پلان ترلاس لاندې ونیو د تره کي د پرستیژ ټیټول د همدې توطئې یوه برخه وه. » ۱۷ / ۴۱۲
د تور پلنوم وروسته « د تره کي د کیش پرستۍ د غندلو لپاره د غونډو او میټنګونو پراخه لړۍ پیل شوه، د حفیظ الله امین پلویانواو په خاصه توګه د اسدالله امین ځواني ډلګکۍ هڅه کوله چې حفیظ الله امین ته د لازیاتې وفادارۍ د ثبوت لپاره هغه کسان د نورمحمدتره کي پرضد وینا کولو ته مجبور کړي چې پخوا یې نورمحمدتره کي ته زیاته وفاداري ښودله او د اوسنیو پېښو څخه د ملاتړ په هکله یې لا تراوسه څرګند دریز نه درلود...، د وږي میاشتې د ناوړه پېښو څخه وروسته مې هم په عادي توګه خپلې ګوندي دندې سرته رسولې. په ګوندي چارو کې د حفیظ الله امین څخه د سلا اخیستلو لپاره به د صدارت له ګلخانې مانۍ څخه د خلکو کور ته تلم او راتلم. هلته به مې د حفیظ الله امین د خورا نږدې کسانو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خولې څخه د بیخي ورک شوي نورمحمدتره کي د اوسني ژوند په هکله د ټوکو او مسخرو په لړ کې ځینې خبرې اوریدلې. » ۱۲۲ / ۲۰۵ـ ۲۰۷ د تره کي د غندلو سربیره د کتابتونو څخه د هغه چاپ شوي آثارهم ټول شول.

د خلقي زعامت بدلون د نړیوالو څارګرو شبکو او رسنیو پام ځانله راګرزولی وو . د وړي په وروستۍ اونۍ کې د افغانستان د زعامت د بدلیدو د څرنګوالي او د دې هیواد د راتلونکي په اړه راز راز اطلاعات خپریدل. د بیلګې په توګه د ۱۹۷۹ کال د سپتمبر په اوولسمه په کابل کې د امریکې له سفارت څخه واشنګټن ته په ۶۹۳۶ لمبر رپوټ کې راغلي دي:« د ډاډمنو اطلاعاتو پربنسټ د امین لور د سپتمبر په شپاړلسمه په خپل ښوونځي کې د تره کي انځورونه څیرې کړل او تره کی یې ناوړه سړی وباله، ډیری ډاډمن دي چې تره کی لا ژوندی دی ، خو مړکیږي او بالاخره رژیم د هغه مرګ اعلانوي ، تر اوسه څرګنده نه ده چې آیا شوروي حکومت د امین له لوري د تره کي د خلاف عمل نه د مخه خبر و یا نه، د دیپلوماتانو او افغان مخورو عمومي نظر دا دی چې شوروي اندیښمن نه دی خو په اوسني حالت کې بله لار نه لري بیله دې چې د ځانغوښتونکي او ظالم امین ملاتړ وکړي... »۴۹ / ۹۹

امین بشپړواک ته په رسیدوسره هڅې پیل کړې چې د خلقي واکمنۍ تیروتنو ته په کتوسره چې د ده ونډه پکې ټاکونکې وه پړه یې پر تره کي واچوي. د کورنیو چارو په وزارت کې یې د دوولسو زرو تنوشاوخوا یو لست څوړند کړ چې ګواکې د تره کي په دستور وژل شوي دي. په لست کې داسې« کسان هم وو چې روغ رمټ په خپلو کورونو کې ناست وو» ۱۸ / ۱۳۲ یا په زندان کې شپې او ورځې تیرولې او یا دسپتمبر د څوارلسمي (د وږي درویشتمي) نیټې د پیښې وروسته بندیان شوي وو. د کورنیوچارو په وزارت کې د څوړند شوي لست په هکله جنرال عبدالقادر وایي : « ټول د امین په دستور وژل کیدل . له دوولسو زرو څخه چې اعلان شول ښایي یو نفر یې هم د تره کي په دستور نه وي وژل شوی. » ۱۶۸ / ۲۲۹ نه یوازې عبدالقادر د دې وژنو اصلي عامل امین ګڼي بلکې زیات شمیر د ګوند خلقي او پرچمی غړي او غیرګوندیان هم امین ته ګوته نیسي . د دې غیرګوندیانو څخه یو لیکي: « هم په هماغه دوران او هم په وروستیو کلونو کې ګوته د وژنو اصلي مسئول حفیظ الله امین ته نیول کیږي.» ۸۷ / ۱۵۳ زموږ د هېواد د غوڅ اکثریت سیاستوالو د ځانګړتیاوو څخه یوه دا ده چې د حکومت غړي او حتی د حکومت مشر د واکمنۍ د تیروتنو، انحرافاتو او ناکامیو پړه د دولت په مشراچوي او دوی ځانونه غیرمسئول ګڼي چې امین هم یو له همدې کسانو څخه دی. مخکې یادونه شوې وه چې هغه د ثور انقلاب وروسته بې تاجه ټولواک وو او په سیاسي بورو کې د امنیتي ارګانونو د چارو د څارنې او لارښوونې مسئولیت درلود. کله چې یو چارواکی د وسلوالو ځواکونو د لارښوونې اوڅار واک ولري اود دې بنسټونو مشران ده ته د ځواب او رپوټ ورکولو مسئولیت ولري که بیګناه وګړي بندیان کیږي او بیله محاکمې وژل کیږي چې هغه لړ هم نه دي آیا امین هیڅ مسئولیت نلري ؟ آیا صدراعظم د وزیرانو او په هغو کې د امنیتي ارګانونو د لارښوونې مسئولیت نلري یا دا مسؤلیت د ولسمشر دی؟ امین د وژل شوو زرګونو کسانو د لست په څړولو سره په واقعیت کې د خپل ځان د محکومیت سند وړاندې کړی دی. آیا امین ددې زرګونو تنو د وژنو په اړه د کابینې د غړي او د حکومت د مشرپه توګه خبرنه درلود ؟ که بیخبره وو دا نو د نوموړي بې کفایتي ښیي او که ترې خبر وو ولې یې مخه ونه نیوله او د داسې یوه حکومت نه چې زرګونه تنه وطنوال یې وژل کیدل استعفی ونکړه . البته دا د دې معنی نلري چې تره کی د ولسمشر په توګه مسؤل نه دی او د امنیتي او قضایي ارګانونو مشران سپینې کوترې وې.

ددې پلنوم د رابللو په اړه د دستګیرپنجشیري دریځ کوم چې دی په خپله ځان امین ضد معرفي کوي د تعجب وړ دی. پدې اړه شرعي جوزجاني لیکي چې د خلکو په کور(ارګ) کې د ډزو وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماښام پنجشېری د ده کور ته ورغلی دی او د تره کي په استوګنځي کې د ډزو په اړه هغه ته معلومات ورکړي او شرعي ته دا هم وايي :« زه راغلی یم ستا سره یوه معامله وکړم. ومې ویل څه ډول معامله ! ځرنګه چې دا برید د شوروي د سفیر په شتون کې د تره کي په دستور شوی دی، سبا ته د دې پېښې د څېړنې لپاره د مرکزي کمېټې او انقلابي شورا غونډه رابلل کېږي. باید تره کی د امین د وژنې د هڅې له امله له ګوند څخه خارج او ملګری امین د هغه پر ځای وټاکل شي. زه راغلی یم ستا څخه وغواړم چې یو ځای د امین په پلوی غږ اوچت کړو او هغه د ګوند او دولت مشرتابه ته وټاکو.» ۱۴۳ داسې ښکاري چې پنجشیری د امین په ِغوښتنه نه بلکې د شورویانو د دسستور له مخې دا کار کړی دی ځکه چې د پنجشیري په پرتله شرعي امین ته نږدې کس وو او امین به په خپله شرعي ته دا خبره کړې وای او یا به یې د خپل کوم بل نږدې ملګري پواسطه دا پیغام ورسولی وای. دلته دا ګومان قوت اخلي چې په حرمسرای کې په ډزو کې مسکو لاس درلود او دا کار یې د خپلو ساتونکو پر مټ ترسره کړ تر څو امین ولمسوي او تره کی له ډګره وباسي. پدې هکله دا انګېرنه او ارزونه « کا جی بی غوښتل چې د حفیظ الله امین تر وژلو د مخه خپله نورمحمد تره کی دده له خوا ووژل شي .» ۱۲۲ / ۱۹۱ منطقي ښکاري.

د نورمحمد تره کي وژنه

حفیظ الله امین د سپتمبر په شپاړلسمه د ګارد قوماندان جانداد ته دستور ورکړ چې د تره کي ساتونکي قاسم او ببرک ووژني. پدې اړه ویل کېږي امین جانداد ته ویلي وو هغوی ته یو لیک ولیږي چې له دوی نه تحقیقات کیږي . دا لیک جانداد د ن. تره کي خانه سامان ته ورکړی وو. نور بیا وايي چې د لودسپیکر په واسطه یې د هغوی غوښتې دي چې د ګارد قوماندانی ته ورشي. ساتونکو نه غوښتل قوماندانی ته ورشي ځکه پوهیدل چې د هغوی نه تحقیق نه بلکې وژل کیږي. خو تره کي هغوی اړایستلي چې د ګارد د قوماندان دفتر ته ورشي. د تره کي میرمن د لیک د ترلاسه کولو وروسته د ساتونکو د غبرګون په اړه وايي: « هغوی په پیل کې په قاطعیت سره وویل چې د امین د امرونو نه اطاعت نه کوي . تره کي هغوی قانع کړل. انقلاب یعني نظم ،لدې امله تاسو باید اطاعت وکړئ . ساتونکو اعتراض ډوله تینګارکاوه د امین په خبرو باور مه کوئ هغه لکه څرنګه چې پرون خپل دوست تږون د ګولیو هدف وګرزاوه تاسې به هم په سره سینه له منځه یوسي او هغه به تر پایه مخ په وړاندې لاړشي. تره کي په ډیره آرامه لهجه مخالفت کاوه نه ملګرو تاسو حق په جانبه نه یئ دا امکان نلري. موږ پخواني ، رښتیني او وفادار دوستان یو. ما خپل ټول ژوند د انقلاب لپاره وقف کړی دی او په ژوند کې مې بل هدف نه درلود لدې امله ولې ما له منځه یوسي. ببرک او قاسم د دې لپاره چې ځانونه د امین نفرو ته تسلیم نکړي پریکړه وکړه چې یو بل و وژني. تره کي بیا هم هڅه وکړه هغوی لدې کار څخه ډډه وکړي . دا سم کار نه دی ټول به فکر وکړي چې تاسو توطئه ګر یاست او پدې ډول له مسئولیت څخه ځان ساتئ .ما هم هغوی قانع کړل چې دا کار ونکړي. زه او میره مو پدې باور وو چې ټول شیان به ښه شي. دوی دواړو ځانونه تسلیم کړل او موږ د امین د جلادانو وحشت ولیدلو چې څه ډول هغوی لکه د وزلوبې(بزکشۍ) د وزې په څېر کش کړل او کومې خوا ته یوړل. انسانان یوازې هغه وخت دا ډول کشوي چې اعداموي یې. »۶۳ / ۲۶۷ عبدالودود د ګارد د مخابرې آمر او د ستردرستیز د کام مدیر په خپلو تحقیقاتو کې ورته څرګندونې لري او وايي چې امین د ګارد قوماندان ته هدایت ورکړ: « غوره ده ساتونکو ته په کتبي توګه خبر ورکړل شي ترڅو هغوی په امین باندې د سوء قصد په اړه د تحقیقاتو لپاره قوماندانی ته حاضر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربيره پردې هغوی ته وويل شي چې دا تحقيق يوازې د دوی څخه نه کيږي بلکې د نورو څخه هم کيږي. وروسته له ۳۰ – ۴۰ دقيقو يې خبر ورکړ چې د تره کي ساتونکي چمتو دي قوماندانی ته راشي. د حرمسرای دروازه خلاصه شوله او ساتونکي را ووتل ، که څه هم هغوی بې وسلې وو خو بيا هم ځرنګه چې سرتيرو ته هدايت ور کړل شوی وو هغوی په ساتونکو بريد وکړاو هغوی يې ونيول...، پدې وخت کې (روزي) په بيره ځان نيول شوو ساتونکو ته ورساوه او د نوموړو سرتيرو لاسونه يې په روجايي وتړل...، ما د جانداد څخه د ورځې د نوم د اخيستلو وروسته د تره کي د ساتونکو سره يوځای چې سترګې او لاسونه يې تړلي وو په دوو جيپونو کې د(روزي) سره د څلورمې زرهدارې قواو په لوري حرکت وکړ...، وروسته يې د تره کي د ساتونکو سترګې خلاصې کړې د يوې کندې په لور يې ورته لارښوونه وکړه ، ساتونکي کندې ته لاړل او هلته کيناستل...، ښايسته خپله توپانچه را وايستله ، روزي هم غوښتل د ساتونکو په وژنه کې برخه واخلي خو ښايسته ورته وويل دا ستاسو دنده نه ده وظيفه موږ ته را کړل شوې ده. »۱۷۵ ښايسته د پلچرخي د زندان قوماندان وو.پدې توګه د امين جلادانو د تره کي ساتونکي ووژل او پدې ډول يې پر هغوی خپل د قانونيت ، عدالت او مصئونيت شعار پلی کړ. ښايي کله چې تره کي د خپلو ساتونکو سره د امين د جلادانو دا ډول چلند ليدلی پوهيدلی به وي چې د ده «پخوانی ، ربښتينی او وفادار دوست» هغه څوک نه دی چې ده فکر کاوه او دی هم د خپلو ساتونکو په شان برخليک لري ، ګوند او خلک نه بلکې د ده وفاداردوست يې برخليک ټاکي. تره کی درې ورځې د خپلې کورنی د غړو سره يوځای ساتل کيده له دريو ورځو وروسته يې د کورنۍ نور غړي ترې جلا کړل ، دی او مېرمن يې يو خای پرېښول او په پنځه ورځې وروسته يې د شپې د هغه ميرمن د درملنې په نامه ترې جلا کړله او د کورنۍ ۲۷ تنه غړي چې د شپږو ورځو يو ماشوم هم پکې وو بنديان کړل. همدا رنګه يې د تره کي کليوال ، د سره کلي اوسيدونکي د هلمند ولايت خانشين ولسوالی ته پدې نامه چې هلته ځمکې ورکول کيږي تبعيد کړل. هغوی د۱۳۵۹ کال په پسرلي کې چې امين د شورويانو لخوا وژل شوی وو بېرته خپل پلرني کلي ته را ستانه شول . د امين له لوري د تره کي د خپلوانو بندي کولو او تبعيدولو وښودل چې هغه د جلاد محمدهاشم صدراعظم تګلاره پلې کوله .

په کابل کې د کی جی بی د مرستيال له قوله امين يوه ورځ سفير ته وويل: « که غواړئ له تره کي سره وګورئ هره شيبه کولی شئ خو سفيرله دغه شان ملاقات څخه ډډه وکړه . که چيرې د شوروي اتحاد سفير د تره کي ليدنې ته ورغلی وای امکان يې وو چې تره کی ژوندی پاتې شوی وای.» ۱۷۶ لکه څرنګه چې په حرمسرای کې له ډزو وروسته ماښام شوروي سفير امين ته ويلي وو چې تره کی به شوروي اتحاد ته بوزي خو « د امين د وراره له قوله امين بريژنيف ته يو پيغام وليږی ، چې پکښې ويل شوي ول : تره کی لا تراوسه همدلته دی . څه بايد ورسره وکړم؟ که تاسې وغواړئ نو مسکو ته يې درليږلی سم . د۱۹۷۹ کال د اکتوبر پرشپږمه د بريژنف دغه ځواب راورسيد: مسکو ته د تره کي د راليږلو ضرورت نسته . دا ستاسو مشکل دی . څنګه چې درته بهتره وي هغسې يې حل کړئ .» ۱۶۷ / ۱۸۰ ښايي د کرملن د چارواکو دا ډول منافقت چې ورته ويلي يې وو تره کی به مسکو ته بوزي امين د بهرنيو چارو وزير شاه ولي ته دستور ورکوي چې د سوسيالستي هيوادونو سفيرانو ته د سپتمبر د څوارلسمي نيټې د پيښې په هکله معلومات ور کړي او دا هم ووايي چې په هماغه ورځ د سفير د ژباړونکي لخوا د ټيليفون په کرښه امين ته د ده د خوندي توب ډاډ ورکړ چې د تره کي استوګنځي ته راشي. د دا ډول خبرې يادول ښيي چې ګواکې د امين خلاف سوء قصد کې سفير ښکيل وو. دې څرګندونو د مسکو غوسه راوپاروله خو ترهغه پورې يې غبرګون ونه ښود او له امين سره يې د پخوا په څېر دوستانه اړيکې وساتلې ترڅو تره کی پرې ووژني. د تره کي د وژنې وروسته سفير دا موضوع د امين سره طرحه کړه او پرهغې يې بحث

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ خو سفیر د ده د ژباړونکي له لوري د ټیلیفون څخه انکار وکړ.امین د شوروي دولت څخه وغوښتل چې خپل سفیر وروغواړي. پدې اړه امین فکر کاوه چې سفیر د شوروي دولت د پالیسیو خلاف ګامونه اوچتوي دا ځکه چې ګڼ شمیر شوروي سلاکارانو ظاهرآ د امین ملاتړ کاوه. خو د امین پدې سر نه خلاصېده چې د شوروي سفیر د خپل دولت د پالیسیو پلي کوونکی دی او د شوروي په توتالیتارسیستم کې د دولت له پالیسیو سرغړونه د مرګ معنی لري. پر بله خوا امین دومره شورویانو ته وفادار وو چې د شوروي سفیر په دستور یې تره کی وواژه. د میثاق په وینا کله چې امین و پوهیدلو چې شوروي سفیر د ده سره خاینانه لوبه پر مخ وړي برژنف ته لیک استوي چې هغه تبدیل کړي او پدې اړه امین میثاق ته ویلي وو:« همدې چټل پوزانوف زما لاسونه د تره کي په وینو ککړ کړل. هغه زه اړ ابستم تره کی و وژنم.» ۷۹/ ۴۰۷ یوه ورځ مخکې لدې چې د تره کي مرګ رسنیز شي امین د سیاسي دفترغړي زیری او شاه ولي ورغواړي او ورته وایي :« له بده مرغه تره کي صاحب مړشوی دی . زیری پوښتنه ترې کوي څنګه؟ ده وویل خودخوا سړی وو د دغي ناکامیو تاب یې رانه ووړ پرون د شپې مړشو. شاه ولي پوښتنه ځنې وکړه چې څه ناروغي ور پیښه شوه. امین ځواب ورکړ ویې ویل خودخواهي پخپله د ټولو مرضونو مور ده.»۴۰ / ۴۲۱همدا رنګه د سیاسي بېرو غړی میثاق د خپل کتاب په ۳۹۸ – ۳۹۹ کتاب کي راوړي چې هغه امین ور غوښتی وو ترڅو د تره کي د مړینې په اړه یې خبر کړي . د نوموړي د څرګندونو لنډیز دلته راوړل کیږي:« امین غمګین وو .هغه ځمکې ته کتل او د خجالت احساس یې کاوه، وروسته یې سر را پورته کړ او ماته یې وویل نن شپه د ډله ییزو رسنیو له لارې اعلانیږي چې نورمحمد تره کی د ناروغی له امله مړ شوی دی.کله یې چې دا موضوع را ته وویله ، غږ یې ټیټ وو...، د اوښکو داني یې په سترګو کي راغلې چې د لاسونو په ورغویو یې پاکې کړلې ...، څو شېبې دواړه غلي وو ته به وایې له یو بل څخه شرمېدلو او نه مو شوای کولای یو بل ته وګورو. وروسته مې سر پورته کړ او ورو مې ورته وویل آخر دې وواژه. هغه هم ورو ځواب راکړ هو چاره نه وه...، زما لپاره یې بله لاره پرې نښودله ښېله دې چې دا پېښه وشي یعني چې ووژل شي...، ما ډېر د تره کي د راتلونکې په اړه فکر وکړ او ډېرې مشورې مې تر لاسه کړلې . په رښتیا چې ما نه غوښتل هغه له منځه لاړشي، ما غوښتل چې تر آخره پورې یې په ارګ کي وساتم ، خو شوروي ملګرو ته د ژوندي پاتې کېدو کلمه ښه نه برېښېدله او د هغه ژوندي پاتې کېدل یې زما په زیان ګڼل او ... دا یې وویل او نور یې نه غوښتل د پېښې جزېیاتو ته لاړشي او خپله جمله بشپړه کړي، خپل لاس یې د خدای په امانۍ په موخه را کړاو پدې وخت کې یې په لړ لوړ غږ له خولې ووتل : لعنت په سیاست ...،کله چې د امین له دفتر څخه راووتلم له یوه نه شرح کوونکي حالت سره مخ شوم. ټول وجود مي له کرکې ډک شوی وو ، له خپله ځانه کرکه ، له حفیظ الله امین او له نورو کرکه . باور مې نه کاوه چې تره کی زموږ په منځ کي نشته ...». ښایي میثاق لدې کبله له خپل ځان، له امین او نورو یعني د ګوند له مشرانو د کرکې خبره کړې وي چې په تور پلنوم کي یې د امین په ادعا پر ده د سؤقصد په تور له ګوندي او دولتي مقامونو څخه ګوښه کولو خو په واقعیت کې د هغه وژنې ته رایې ورکړې دي . په رښتیا هم چې د خلقیانو د سیاسی بېرو غړي د نفرت او کرکې وړ وګړي وو خو امین د بې کچې نفرت وړ ځکه دی چې واک ته د رسېدو او په واک کي د پاتې کېدو په موخه په هر خیانت او جنایت لاس پورې کاوه چې د تره کي او د هغه د یاورانو وژنه یې د جنایت څرګنده بېلګه ده. خو ددې سره سره د هغه پلویان دا جلاد اتل ګڼي . رښیا هم امین اتل وو د وژلو اتل ، د غوړه مالۍ او منافقت اتل .

د اکتوبر په نهمه د ماښام په خبري سرویس کي وویل شول چې تره کي د ورپېښې ناروغۍ له امله مړشو او پخپله پلرنۍ هدیره کي خاورو ته وسپارل شو. امین د هغه د جنازې او فاتحې اخیستلو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لدې کبله اجازه ورنکړله چې « له دغه کار څخه به دښمن ډیره استفاده وکړي او انقلاب به له ستونزو سره مخامخ کړي. »۴۰ / ۴۲۱ – ۴۲۲ د امین او د هغه د پلویانو له نظره د تره کي د جنازې او فاتحې مراسمو ترسره کیدل انقلاب ته ګواښ وو. واقعیت دا وو چې د هغه ژوندی پاتې کیدل او د جنازې او فاتحې د مراسمو تر سره کول د امین اقتدار ته ګواښ وو لکه څرنګه چې امین ته وفاداریوه لوړپوړی ویلي وو: « هغه باید مړشوی وای، که نه نو د نوموړي په شاوخوا دده د پلویانو راټولیدنه به د حفیظ الله امین رژیم د خطرسره مخامخ کړی وای.» ۱۲۲/ ۲۰۷ دا زموږ سیاستوال دي چې پدې وروستۍ نیمه پیړۍ کې خپل مخالفان ، سیالان او عادي افغانان د قربانۍ د پسونو په څېر د جهاد، انقلاب ، اسلام، شریعت ،وطن ، دموکراسۍ او ملي ګټو په نامه وژلي دي.

اوس به وګورو چې تره کی څه ډول ووژل شو. تره کی دریو تنو(تورن محمداقبال د ګارد د کام آمر ، لومړي بریدمن روزي د ګارد د قوماندان سیاسي مرستیال او لومړي بریدمن عبدالودود د ګارد د مخابرې آمر) د لوی درستیز یعقوب په امر وواژه. عبدالودود د اقبال په شتون کې د پلځرخي په زندان کې بل خلقي زنداني(محمد علي هوما) ته چې په یوه کوټه کې بندیان وو ویلي دي: « نورمحمدتره کی د خلکو کور د جمعې شپې په کوټۍ کې بندي وو. د ننوتو د دروازې په خوله کې به همیشه پیره دار ولاړ وو. لوی درستیز یعقوب مونږ ته وویل چې د نورمحمدتره کي د وژلو پریکړه شوې ده. ددې کار لپاره تاسو دوه کسه او روزي مؤظف شوي یاست. مونږ دری واړه په یاده شوې کوټۍ کې تره کي ته ورغلو. تره کی زمونږ په ورتګ سره پوه شو چې د څه لپاره ورغلي یو. له خپل لاس څخه یې لاسي ګړۍ (ساعت) خلاصه کړه او د ګوند د غړیتوب کارت یې له جیب څخه را ویوست او مونږ ته په راکولو سره یې وویل چې دغه امین ته ورکړئ . بیا یې لاسي بکس را واخیست او راته ویې ویل چې پدې بکس کې پنځه ځلوېښت زره افغانۍ زما میرمنې ته ورکړئ. کله چې دا ټول شیان مو له ن.تره کي څخه تسلیم کړل ، روزي خان ورته وویل چې په کټ کې پرمخ څمله! ن. تره کی په کټ کې پرمخ څملاست او روزی خان د ده لاسونه ټینګ ور وتړل، بیایې هغه پر ملا څملاوه . اقبال د ن. تره کي پرګیډه او زه (ودود) د نوموړي پر پښو کیناستم. ددې سره سم روزي خان بالښت را واخیست او ترهغه وخت پورې یې د ن. تره کي پرخوله ټینګ ونیو ترڅو یې ساه ورکړه. »۱۲۲/ ۲۵۹ – ۲۶۰ پدې ظالمانه ډول امین تره کی چې د هغه رابطه یې له ګوند سره د روح او جسم رابطه ګڼله وواژه. ویل کیږي چې د ن. تره کي د دا ډول وژنې وړاندیز لوی درستیز محمد یعقوب کړی وو او دا یې هم ویلي وو چې دا ډول وژنه یې په کوم کتاب کې لوستې وه. د امین پلویان د امین له خوا د تره کي دا ډول وحشیانه خو له شرمه ډکه وژنه د پرچمیانو تبلیغات ګڼي خو کله چې ترې وپوښتل شي چې تره کی څه ډول ووژل شو څه نه وایي او دا بیا ښیي چې د هغه وژنه د بالښت په واسطه سمه ده .

د عدلیې وزیر او لوی څارنوال شرعي جوزجاني لیکي چې د راډیو څخه د تره کي د مرګ د اوریدو « سبا ته چې د کار دوسیې مې امین ته ور وړې وې ، د هغه څخه مې د تره کي د مړینې پوښتنه وکړه، خو هغه بېله دې چې ځواب راکړي ، کښته یې کتل او زما څخه یې وپوښتل څه وایې؟ ومې ویل وایي چې په خپله یې وژلی دی، د عایشې دراني د لبسې په یوه دېوال یې لیکلي دي :

سعدیا شېرازیا ،پندې مده کمزاد را کمزاد اګر حاکم شود ګردن زند استاد را

ژباړه :(ای د شیرازسعدي ، کم اصل ته لار مه ور ښیه ، د کم اصل چې لاس بر شو ان د خپل استاد سر هم غوڅوي.) د واک څخه د تره کي د ګوښه کولو وروسته ځینې خلقي کدرونه د امین د نسکورولو

په سوچ کې شول او د امین په وړاندې د پوځي عمل نیټه د تلې (میزان) دوه ویشتمه چې د زرنګار په پارک کې د امین په ملاتړمظاهرې ته سازمان ورکړل شوی وو په پام کې وو. خو د امین څارګرو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکت په اړه خبر ترلاسه کړی وو او د دې خوځښت ځیني فعالین یې ونیول. د پوځیانو ارتباطي غړی نیک محمد وردګ چې هغه مهال د سوداګری د وزارت د مخصوص قلم مدیر وو د حرکت د افشا کیدو نه په خبریدو سره په خپل دفتر کې د مکاروف توپانچې پواسطه خپل ژوند ته د پای ټکی کیښود او د میز پر سر یې یوه جمله « د اردو د بې شمیره ملګرو د ژوندي پاتې کیدو په خاطر»۱۸/ ۲۶ لیکلي وه. د ریشخورو اوومې فرقې خلقیانو په ټاکل شوې ورځ د خپل سوق الجیش څخه حرکت وکړ او د امین د پلویانو په لومه کې ولوېدل. د دې فرقې د امین ضد خلقیانو او دولتي ځواکونو تر منځ ۲۴ ساعته نښتو دوام وکړ، په پایله کې پاڅون وځپل شو. د دې پاڅون په ځپلو کې شوروي سلاکارانو د امین ملا ور وتړله او لوی پوځي سلاکار ګوریلوف ویلي وو: « ما هدایت ورکړی دی چې د کوماندو لوا جګه شي او همدارنګه د هوا څخه په یاغیانو برید وشي ... هغه او نورو پوځي سلاکارانو اړین اوامر ورکړي وو او ځینو یې حتی نیغ په نیغه په جګړه کې د پاڅون کوونکو په ځپلو کې برخه اخیستې وه.» ۶۳ / ۲۷۰ د ریشخورو د فرقې د پېښې په اړه کابیني ته امین ویلي وو:« دا کودتا د کارمل د پلویانو او د کریم زرغون د ګوندي ضد کوچنۍ ډلې پوځیانو لخوا ترسره شوله چې د شوروي سلاکارانو په مرسته د څو ساعتونو په ترڅ کې وټکول شوه.» ۷۹/ ۴۰۲ د دې پېښې وروسته څه د پاسه دری سوه تنه ملکي او پوځي خلقي کدرونه بندیان شول. دولت دا پېښه د افغان ملت د ډلې له خوا د یوې ناکامې توطئې چې مشري یې غلام محمدفرهاد لرله اعلان کړه پداسې حال کې چې فرهاد د دې پېښې څو میاشتې وړاندې بندي شوی وو. همدا رنګه عبدالکریم زرغون د۱۳۵۸ کال د چنګابښ په میاشت کې زنداني شوی وو. حکومت خلقي کدرونه لعل پادشاه عالمی، آقا ګل بائیس، پوهنیارعبدالسلام، پوهنیار عبدالعزیز بسام، پوهنیار زکریا،غلام رسول کهسان ، پوهیالی حبیب الله وطندوست ، محمدحنیف یرغل، حبیب الرحمن ، ډاکټرصدري، ډاکټرعوض شینډنډي او ډګرمن نیک محمد د بغاوت د اصلي عاملانو په توګه بیله محاکمې چانواري کړل. په چانواري شوو کسانو کې یوازې دوه وروستي پوځیان وو. د اوومې فرقې د پاڅونوالو د وژلو په اړه د شوروي اړخ لیوالتیا د هغه مهال د غزني د څوارلسمې فرقې د قوماندان جعفر سرتېر له څرګندونو څخه معلومېږي:« زه د اسد امین دفتر ته ورغلم . هغه له ستړې مشې او زما د شخصي ژوندانه پوښتنو کولو څخه وروسته ، له ما څخه د غزني ولایت ځېنو اړوندو چارو په باب پوښتني کولې ...، زموږ د دغو خبرو منځ کې ، د ده د دفتر رییس رانووت او امین ته یې وویل چې شوروي سرمشاور (د کام ریاست د ک .ج . ب سرسلاکار) له ژباړن سره راغلی دی او وایي چې ستا سره ګوري او اړینه خبره درسره لري. سرتېر ویل چې د اسد امین دفتر ډېر لوی وه.هغه ما ته وویل چې ته چوکۍ درسره واخله او په هغې کونج کې کښېنه! اسدالله دوی راوغوښتل او ما چوکۍ واخېستله په کونج کې لېرې کښېناستلم.کله چې سرسلاکار او ژباړونکی یې د امین له مېز سره نږدې کېناستل ، نو سرسلاکار په نورمال ډول اواز سره ، جګې خبرې پیل کړل. خو د هغه ژباړونکي په ټیټ اواز سره چې ما نشولي اوریدلی، د هغه د خبرو ژباړه کوله. دوی داسې فکر کولو چې ګني زه په روسي ژبه باندې نه پوهېږم...، هغه اسدالله ته وویل چې دغه څوک چې د مشر امین صاحب د رژیم پرضد باندې یې کودتا (د ریشخور خوځښت) کوله، دوی باید ووژل شي، ترڅو د نورو کسانو لپاره پند او عبرت شي او که داسي ونکړئ، هره اونۍ به دغه لوبې ګورئ.څکه تره کی د ګوند جوړېدلو له وخت څخه د دې ګوند مشر وه او هغه په دغې ګوند کې ډېر ملاتړي او خواخوږي لرل او هغه نور به هم په آسانی باندې ،په قرار نه کښېني.» ۱۰۵ /۷۶۳ – ۷۶۴ امین هم د خپلو شوروي ملګرو سلا ومنله دا کودتاچیان یې د تره کي په څېر بیله محاکمې ووژل. د پرچمي کودتاچیانو د ژوندي پاتې کېدو او د خلقیانو د وژنې په اړه لیکوال د محمودسوما څخه پوښتنه وکړه چې د پرچمي کودتا چیانو اعترافونه په رسنیو کې خپاره شول هغوی ونه وژل شول خو د یشخورو د فرقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پيښې د تورنو کسانو اعترافونه خپاره نشول او هغوی ووژل شول لامل يې څه وو؟ هغه ځواب راکړ شورويانو نه غوښتل پرچميان ووژل شي. ليکوال ورته ويل لدې څخه معلوميږي چې د امين او کارمل تر منځ هيڅ توپير نه وو دواړو د شورويانو د امر او نهي له مخې ګامونه اوچتول . هغه غلی شو او څه يې ونه ويل.

د حفيظ الله امين لنډه واکمني

حفيظ الله امين د خلقي نظام کمزورو اړخونو او تيروتنو ته په کتو سره هڅې پيل کړې ترڅوهغه اصلاح او په يولړ سمونونو يې لاس پورې کړ چې په هغو کې لاندې اقدامات يې د پام وړ دي :
- د اساسي قانون د مسودې د جوړولو د کميسيون توظيفول چې غړي يې اکثرآ غيرګونديان او استادان وو.
- د انقلاب د ملي دفاع سازمان جوړول ، ترڅو پدې خورا مهمه مسئله ډله ئيزغور اوعمل وشي او د چارواکو د يکه تازی او پخپل سر پريکړو مخنيوی وشي . —
د بند څخه د زيات شميربنديانوخلاصون او د زندانيانو د دوسيو بيا کتنه. (د بنديانو د خلاصون په اړه به وويل شي د ليکوال يو ملګری چې د امين د واکمنېدو پنځه مياشتې وړاندې د کندهار زندان ته اچول شوی وو د امين په واکمنېدو سره خلاص شو خو يوه مياشت وروسته بيا زنداني شو او دا ځل يې د څرخي پله زندان ته واستولو.) —
د کابل ښارملاامامانو ته د مالي او پولي مرستو پيل اود جوماتونو رغول.
- د امريکې او پاکستان سره د دوستانه اړيکو د ټينګښت هڅې.

امين په ګوند کې د خپل دريځ د لاپياوړتيا لپاره د تلې په ديرشمه د ګوند د مرکزي کميتې تشکيلاتي پلنوم جوړکړ او ځوان کدرونه يې د ګوند مرکزي کميتې ته راپورته کړل چې د ګلداد پرته نور ټول د امين پلويان ګڼل کيدل. امين د عزيز اکبري پرځای خپل وراره او زوم اسدالله امين د څارګرې ادارې ، کارګري استخباراتي مؤسسه(کام) د مشر په توګه چې هممهاله يې څو نور مسؤليتونه هم درلودل موظف کړ. ځوان زوی عبدالرحمن يې د ځوانانو د خلقي سازمان مرستيال وټاکه. د امين د کورنی د غړو د کړو وړو او د هغو په وړاندې د خلکو د غبرګون په اړه اقبال وزيري ليکي: « د امين وراره اسدالله امين ، د هغه ورور عبدالله امين او د هغه نورو خپلوانو د امين د موقف څخه ناوړه ګټه اخيستنه او د شوروي سفارت او د کی جی بی اجنټانو د تره کي او امين ترمنځ په نفاق اچونه کې د هغوی د ناوړه اعمالو څخه زښته زياته ګټه هم پورته کوله. زموږ د يوه مشر ملګري دا خبره په بشپړه توګه سمه ده چې ويل يې اسدالله امين او عبدالله امين به چې د هرې کوڅې نه تيريدل حفيظ الله امين ته يې دښمنان کول.»۶۰ / ۱۰۸
دې مشربايد ويلي وای چې د دې کورنی د غړو سلوک خلک خلقيانو او خلقي واکمنی ته دښمنان کول.
د ګوند لارښوونکي ارګان (مرکزي کميټې) ته يوازې امين ته د وفادارو ګونديانواو د ځوانانو راپورته کول، د امين د کورنی د غړو بيساره واکونه او د تره کي او زرغون د پلويانو په نامه د سلګونو ګونديانو بندي کول او وژل په ګوندي ليکو کې زياته نارضايتي منځته راوړه او د هغې سربيره مسکو چې د خلقي غورځنګ ورکه غوښتله دا ناراضه خلقي پېژندل شوي کدرونه او د امين پخواني خلقي مخالفان هڅول چې په دولت کي له کار کولوڅخه ډډه وکړي او شوروي اتحاد ته ولاړ شي. شوروي سلاکارانو او د سفارت کارکوونکو د ماليې وزير ميثاق، د اردو د سياسي چارو رئيس محمد اقبال وزيري ، علی محمدهوما د ګوند د دارالنشآ مشراو داود پنجشيري ته وړانديز کړی وو چې شوروي ته سياسي پناه يوسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا استراحت ته لاړشي . « حتی داود پنچشیري(د دستګیر پنجشیري ورور) ته یې پاسپورت او ویزه هم جوړکړې وو او هغه له ډاره څخه دا ویزه امین ته وروړې وه.» ۶۰ / ۱۲۷ دا چې نوموړي له ویرې دا کار کړی یا یې کومه لوبه پر مخ وړله د مسلې یو اړخ دی خو دا ښيي چې شوروي سفارت داسي هلې ځلې کولې چې امین اندېښمن کړي تر څو په شورویانولا زیاته ډډه ولګوي او په وروستي ګام کې د هغوی په ځواکمنو منګولو کې ولوېږي . ښایي شوروي اړخ نور خلقي کدرونه هم هڅولې وي چې شوروي اتحاد ته پناه یوسي. میثاق پدې هکله د خپل کتاب په ۴۰۴ – ۴۰۵ مخونو کې په تفصیل سره غږېدلی دی چې لنډیز یې دلته راوړل کیږي. میرګن د سفارت کارکوونکي یوه ورقه را کړه چې ویې لولم په هغې کې لیکل شوي وو چې په ارګ کې تا ته دسیسه جوړه شوې ده او تا له منځه وړي او شورویان غواړي تا وژغوري چې شوروي اتحاد ته لاړشې. میرګن په اشاره وپوهولم چې خپل نظر ولیکم ځکه که خبرې وشي ښایي خبرې مو ثبت شي. میثاق په ورقه کې ور ته لیکي:« فعلا د ویلو څه نلرم. لاړشئ دا موضوع له امین صاحب سره شریکه کړئ.» د میثاق ځواب د یوه طالب مشر ځواب ته ورته دی چې کوم امریکایي ورته ویلي وو چې د ملامحمدعمر خلاف کودتا وکړئ موږ درسره مرسته کوو. طالب ورته ویلي وو چې دا خبره به له خپل امیر سره شریکه کړم. امین د شوروي سفارت د کارکوونکو دې ډول کړنو ته په کتنې سره له مسکو څخه غواړي چې سفیر او میرګن اوف تبدیل کړي او مسکو د هغه غوښتنې ته سملاسي مثبت ځواب وایي .

امین د دې دواړو د تبدیلولو مساله ددې پر ځای چې د بهرنیو چارو د وزارت له لارې په رسمي بڼه مسکو ته واستوي د دفاع وزارت پوځي او سیاسي سلاکارانو ته چې مسکو ته تلل او امین ته د خدای په امانی لپاره ورغلي دي ویلي وو چې د ده یو لیک به شوروي مشرتابه ته ورسوي چې اقبال وزیري به هغه ورکړي. سلاکارانو دا خبره د سفیر ترغوږو رسولې وه او سفیر هوایي ډګر ته د نوموړو څخه د تلو مخکې د لیک د ترلاسه کولو پوښتنه کړې چې ځواب یې منفي وو.اقبال وزیري لیک هغه مهال سلاکار ته ورکړ چې هغه الوتکې ته ننوزي. جنرال ګوریلوف څه د پاسه دوې لسیزې وروسته د دې لیک په اړه وایي :« زه مسکو ته ورسیدم او لیک مې درستیز ته ور کړ. نیکولای واسیلویچ راته وویل : لیک ولولم که څنګه ؟ ومې ویل : ملګری مارشال ! پریکړه ستا سره ده . ښه به دا وي چې لیک کی جی بی ته ورکړو... دا چې په پاکټ کې څه وو خبر نلرم.خو لیک مې تسلیم کړ، دا چې امین د بریژنف نه څه غوښتي وو، زه وروسته خبرشوم . هغه په شوروي اتحاد یا د افغانستان په هره برخه کې چې بریژنف وټاکي د لیدو هیله کړې وه .خو امین هیڅکله د خپل لیک ځواب ترلاسه نکړ. » ۱۷۷ میثاق لیکي چې په لیک کې د سفیر او تاجک توکمه میرګن اوف د تبدیلی غوښتنه شوې وه او دا هم شوني ده چې د بریژنف سره د ملاقات غوښتنه هم شوې وي. د کې جی بی په سندونو کې راغلي دي : « امین څوځو ځله شوروي سفیر ته ویلي ول چې دی غواړي د ا،خ،د، ګ د مرکزي کمیټې د عمومي منشي په توګه په هر وخت کې چې د مسکو لپاره مناسب وي شوروي اتحاد ته ولاړشي او له بریژنف سره وګوري . امین خپله وروستی غوښتنه د دسامبر په ۶ نیټه سفیر تابییف ته کړې وه . د امین له دغو په ټینګار غوښتنو څخه په مؤدبانه ډول سترګې پټې شولې.» ۱۲۴/ ۲۱۴ لیدل کیږي چې امین بریالی نشو له بریژنف سره وګوري لکه څرنګه چې هغه د خپلې لنډې واکمنۍ پرمهال د زیاتوهلوځلو سره سره ونه توانید د امریکې سره دوستانه مناسبات ټینګ کړي. د امریکې سره امین د خپلو ناکامو هڅو په اړه د کام سیاسي آمر سلطان احمد بهین ته ویلې وو:« د امریکا له متحده ایالاتو او نورو لویدیځو هیوادونو سره د اړیکو د ښه کولو په لاره کې زما ټولې هڅې بې ګټې وختلې . زموږ ټول امکانات په اوبو کې لاهو شول.» ۱۲۴ / ۲۲۰ د امین له لورې د زیاتو هڅو سره سره د دوو زبرځواکو د باور د نه ترلاسه کولو لامل باید د زبرځواکونو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګلارو سربېره د امين په رواني ځانګړتياوو کې ولټول شي. مسکو ليوال وو چې د افغان دولت په مشرتابه کې يوازې دوی ته لاس ترلی وفادار مشر ووينې . واشنګټن هم ورته دريځ درلود او واشنګټن بيا د ا، خ، د،ګ پرځاي اسلامپاله ډلې د خپلو موخو ډاډمنې پلې کوونکې ګڼلې. د امين د ځانګړتياوو په اړه بايد وويل شي چې د هغه د خبرو اوعمل ترمنځ ستر واټن ليدل کيده او کله ناکله د خپلو څرګندونو خلاف هم ګامونه اوچتول چې ساده وګړي هم په داسې وګړو باور نه کوي او زبرځواکونه خو بيا د هر سياستوال د کرکتراو فعاليت ټول اړخونه په پام کې نيسي. ښه بېلګه يې د تره کي سره د امين چلند دی چې يو وخت يې لاسونه مچې کول او بيا يې د عزراييل په څير ووژلو.

د ا، خ ، د،ګ کې د وړې د مياشتې د زعامت بدلون، د تره کي په پټه منفي تبليغاتو او د هغه وژنې د ګوند اتوريته اواعتبار لا نور هم ټيټ کړ. امين بشپړ واک ته په رسيدو سره د داسې يوه حالت سره مخامخ شو چې له يوې خوا د وسله والو مخالفينو بريدونو دوام درلود له بله پلوه په خلقيانو کې د امين په وړاندې هم پټو او څرګندو مخالفتونو قوت وموند. سربېره پردې د پرچميانو حکومتې ضد تبليغات هم زيات شول. د وسلوالومخالفينو ترشا پانګواله نړۍ او د ګوند د ننه امين ضد مخالفتونو ته مسکو لمن وهله چې موخه يې د خلقيانو واکمنۍ ته د پای د ټکي ايښودل او د پرچم واکمنول وو. امين د ده خلاف دا کړنې د شوروي سفير څخه ګڼل هماغه دي چې د هغه د بدلولو غوښتنه کوي او مسکو هم دده غوښتنې ته سمدلاسه ځواب ورکوي او افغانستان ته نوی سفير را لېږي. د مسکو له لوري د ده غوښتنې ته مثبت ځواب د دې لامل شو امين ډاډمن شي چې دی د مسکو بشپړ باور او ملاتړ لري هغه ناسم ګومان چې دی يې د مرګ کندې ته ور ټېل وهلو. امين د تره کي د واکمنۍ پرمهال د يوه خپلواک هېواد د صدراعظم په توګه د شورويانوسره د چڼو وهلو او سياسي لوبو د مخته وړلو جوګه وو خو د دولت د مشر په مهال دا شونتياوې له لاسه ورکړلې او په بشپړ ډول د مسکو د لاس په وسيله واوښت. دا مهال مسکو په خورا زرنګۍ سره امين او د ده واکمنۍ ته د انقلاب ضد سربېره د تره کي د پلويانو له لوري د ګواښونو خبرداری ورکولو . شوروي سلاکارانو د وسلوالو مخالفينو او حتی د امريکا د پوځي لاسوهنې د ګواښونو ناسم انځور ايست او امين يې دې ته هڅولو چې د شوروې پوځيان راوبولي. له دې کبله يې د خپل استوګنځی چارچاپېر د شوروي اتحاد د پوځ پنځه سوه کسيز کندک ځای پرځای کړ او دشوروي دريو نورو کنډکونو را تګ ته غاړه کېښودله. پدې هکله د هغه مهال د ګارد قوماندان جګړن جانداد په زندان کې يوه خلقي زنداني ته ويلي وو:« د مرغومي له تورې ورځې څخه نږدې يوه اونۍ د مخه د شپې په يوولسو بجو شوروي سفير د حفيظ الله امين سره د بيړنۍ کتنې غوښتنه وکړه . حفيظ الله امين د ده غوښتنه ومنله . شوروي سفيرد خپلې کتنې په وخت کې حفيظ الله امين ته وويل چې شوروي څارګرو راپور ترلاسه کړی دی چې امريکايان پلان لري د پاکستان خاورې نه د نورستان سيمې او بدخشان ولايت له لارې د افغانستان دموکراتيک جمهوريت په حريم باندې وسله وال تيری ترسره کړي، تاسي بيخي ډاډه اوسئ ، د امريکايانو ټول نظامي خوځښتونه د شوروي اتحاد تر هميشني تعقيب لاندې دي ... تاسوبيغمه اوسئ مونږ هيڅ وخت خپل دوستان په بده ورځ کې يواځې نه پرېږدو...» څو ورځې وروسته بيا شوروي سفير د شپې ناوخته د حفيظ الله امين ليدلو ته راغی. په دا وار شوروي سفير د ډېر هيجان په ترڅ کې حفيظ الله امين ته په ډاګه کړه چې امريکايانو د ا، د، ج په خاوره باندې وسله وال تيری پيل کړ. زمونږ پلې وسلوال ځواکونه د ثورانقلاب د دفاع په موخه د افغانستان خاورې ته راننوتل. پدې ترتيب حفيظ الله امين د شورويانو له خوا د سرته رسيدلي کار(انجام شوي عمل) سره مخامخ شو.» ۱۲۲ / ۲۶۵ ــ۲۶۶ د جانداد دا خبره چې امريکايانو د افغانستان په خاوره وسلوال تېری پيل کړ او د شوروي پلې ځواکونه د افغانستان خاورې ته ننوتل د منلو وړځکه نه ده چې د امريکايانو د بريد سره سم دا شونې نه وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي ځواکونه افغانستان ته ننوزي . عجيبه دا ده چې امريکايي قوتونه د افغانستان خاورې ته ننوتلي وو خو د سرحدي ولايتونو ملکي او پوځي بنسټونو يوه هم مرکز ته رپوټ نه دی ورکړی. دا د جانداد ښکرور درواغ دي. جانداد پدې داستان سره که له يوې خوا غواړي د شورويانومنافقت ننداري ته کېږدي له بله پلوه هڅه کوي د امين لخوا د شوروي پوځيانو د راتلو سره همغږي يوه اړتيا او مجبوريت وګڼي او يا وښيي چې امين د يوه ترسره شوي کار سره مخامخ شو چې څه پې له لاسه پوره نه وو او پدې ډول هغه ته برائت ورکړي.

پورتنيوڅرګندونو ته په کتنې سره او د هغه مهال د سياسي بهيرونو او د شته لاسوندونو او روايتونو نه داسې بريښي چې امين د شوروي سلاکارانو په مشوره د ده د واکمنی د داړمنې ساتنې په موخه د شوروي د دريو کنډکونو راتګ ته غاړه ايښې ده چې د کابل په بالاحصار، باميان او ګيله ګی کې ځای پرځای شيٍ. د دې کنډکونو د راتګ په اړه يې اقبال وزيري ته ويلي وو : « د شوروي د دريو کنډکونو په راتګ خفه دی ځکه هغه د ثور انقلاب ملي ارزښت کموي. امين زياته کړه چې شورويانو ته يې ويلي دي چې د دغو دريو کنډکونو سرتېري بايد پټ وساتل شي چې افغانان يې ونه ويني که نه نو نيمايي افغانان به هېواد پرېږدي.» ۶۰ / ۱۵۴هماغه دي چې د دسمبر له څلېرويشتمې څخه د هوا له لارې کابل ته د شوروي پوځيانو او محاربوي تخنيک را استول پيليږي او د حيرتان بندر څخه هم شوروي پوځيان راتېريږي. د مسکو چاړواکو د دريو کنډکونو پرځای دوې فرقې(يوه د هوا له لارې کابل او بله د حيرتان له بندر څخه) افغانستان ته راوليږدولې . دې رابلل شوو ميلمنو د دسمبر په اووه ويشتمه ماښام په کابل کې مهم دولتي بنسټونه او په مرکز کې پراته جزوتامونه تر څار لاندې ونيول او له مخکې نه د تاجبيک د مانۍ شاوخوا ځای پرځای شوي د مسلمانانو کنډک او د کې جي بي ځانګړې ډلې په کوربه باندې د خپلو ټوپکو خولې راوګرزولې ، هغه يې ترور او ببرک کارمل يې ظاهراً د واک په ګدۍ کيناوه.

د مسلمانانود کنډک پرسونل چې افغاني پوځي يونيفورم يې درلود د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه يوولسمه – دوولسمه د بګرام هوايي ډګر ته را ولېږدول شو او د دسمبر په اوولسمه د تاجبيک د مانۍ لويديځ اړخ ته ځای پر ځای شو او په خپله امين د دسمبر په شلمه دې جزيرې ته ورغی او پدې ډول يې پخپل برخليک شوروي پوځيان واکمن کړل. ميثاق په آلمان کې خپل خورزوی(خوربيې) ته پدې اړه ويلی وو:« کله چې امين صاحب د تاج بيک مانۍ ته وکوچيده ، يوه ورځ مې ورته وويل چې دلته ته د اخوانيانو لپاره يوه مړی يې . ملګري امين راته وويل : ملګری ميثاق شوروي ملګرو وويل چې موږ داسې وسله دلته ځای پرځای کړېده چې تر ديرش کيلومترمربع پورې د لايزر د شعاع پواسطه هر دښمن له منځه وړي .»۸۷ / ۲۶۹

د مسلمانانو د کنډک په اړه ليخافوسکي د افغان مېرانه اوغميزه نومي کتاب په ۸۲ مخ کې راوړي چې ددې کنډک د جوړولو چارې د ۱۹۷۹ کال د مې مياشتې په لومړيو کې پيل شولې . ښايي د تره کي په واکمنۍ کې يې هم تره کی هڅولی وي چې د خپل داړمن خونديتوب په موخه هغه ومني چې پدې کار کې پاتې راغلي دي. ددې سربيره شورويانو امين پدې قانع کړی وو چې غوره به دا وي چې د تاجبيک د مانۍ په پخلنځي کې د افغان آشپزانو پرځای شوروي آشپزان په دنده وګوماري تر څو د ده ژوند ته د افغانانو له لوري د ګواښ مخه نيول شوې وي. پردې اساس ويلی شو چې امين پخپله پخپلو پښنو او لاسونو کې د شورويانو زولنې واچولې . همدې آشپزانو د هغه په خوړو کې زهر واچول او شوروي مسلمان کنډک د خپلو ټوپکو خولې د امين په افغان ساتونکو را وګرزولې ، هغوی يې له پښنو وغورزول او ځانونه يې امين ته ورسول او هغه يې هم ووژلو. څه ښه يې ويلي دي چې په پردي لاس مار هم مه وژنۀ !

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حفیظ الله امین ترور او د خلقي واکمنۍ پای

د شوروي د یرغل وروسته ببرک کارمل او شوروي دولت افغانستان ته د شوروي لښکر راتګ د افغانستان د دموکراتیک جمهوري حکومت په غوښتنه او د افغان- شوروي د دوستۍ د تړون د څلورمې مادې له مخې تبلیغول. خو دا ادعا دومره بې بنسټه وه چې د هغه حکومت ټول غړي یې زنداني کړل او مشر یې ترور کړ چې دا تړون یې ورسره لاسلیک کړی وو. که چیرې خلقي حکومت دا لښکر رابللی وي باید چې مسکو او کارمل پدې اړه د تره کي یا امین یا د هغوی د حکومتونو رسمي غوښتنه ښودلې وای . پدې اړه محمد حسن کاکړ ورته لیدلوری لري او لیکي:« حتی همدې کودتایي حکومت (د خلقیانو حکومت) د شورویانو څخه نه دي غوښتي چې د تش په نامه ګواښ د مقابلې لپاره پوځي مرسته وکړي. که داسې غوښتنه شوې وي څرنګه چې د جګړې مسئله ده باید د دوو خپلواکو هیوادونو ترمنځ د رسمي سند پر بنسټ صورت نیولی وي، دا سند یې باید خپورکړی وای.» ۱۲۶ / ۱۲۰ لکه څرنګه چې خلقي دولت د شوروي دولت سره افغانستان ته د سره پوځ د راتلو کومه رسمي هوکړه نده لاسلیک کړې نو مسکو نشوای کولی داسې سند چې وجود نه لري هغه خپور کړي . البته د دریو کندکونو د راتګ سره په خپلسر امین موافقه کړې وه ښېله دې چې د ګوند له سیاسي دفتر او حکومت سره یې مشوره کړې وي . پدې اړه د نجیب الله پوځي سلاکار محمداحمدویچ ګاریبف لیکي :« یو وار بیا په خپل پخواني دریځ ټینګار کوم چې افغانستان ته د شوروي قطعاتو د رابلنې په هکله هیڅ کومه مصوبه او یا سند د ا، خ، د، ګ د مرکزي کمیټې د پلنوم ، سیاسي دفتر او د ا، د ، ج حکومت او انقلابي شورا له لوري نه دي لاسلیک شوي او د دیپلوماتیکو لارو نه دي مبادله شوي. » ۱۷۸ لدې کبله پدې اړوند کوم سند شتون نلري او که سند موجود وي هغه به کارمل ورسره لاسلیک کړی وي چې هغه هم نشته دی څکه د واک دې ترې د امین په خبر د شوروي لښکر را تګ ته په شفاهي ډول لبیک ویلی دی . د شوروي پوځیانو د رابللو په هکله نجم الدین کاویاني محمداعظم سیستانی ته ویلي وو :« کارمل یوځل ما او خپلو څو تنو ارادتمندانو ته وویل : ملګري فکر کوي چې سور پوځ په خپله افغانستان ته راغلی دی . ما دری ځله او هرځل څو تختې کاغذ تور کړاو شوروي مشرتابه ته تسلیم کړ ترڅو مې هغوی قانع کړل خپل پوځ افغانستان ته راولیږي . »۵ / ۱۷۲ کله چې د شوروي د تیري وروسته د اشغال خلاف ملي پاڅون پیل شو او په ټولنه کې کارمل د دوهم شاه شجاع یا روسي شاه شجاع نوم وګټلو مسکو چاره پدې کې ولیدله چې د شوروي لښکر رابلونکي ن .تره کی او ح . امین معرفي کړي. دا دنده یې پخپله کارمل ته وسپارله او لیکلې وینا یې په لاس کې ورکړه چې هغه د هوایي او مدافعه هوایي منسوبانو ته ولولي. دا وینا د۱۹۸۰ کال په دوبې کې یعني د تیري څه د پاسه نیم کال وروسته ورکړل شوه. کارمل په وینا کې دا خبره وکړه چې تره کي او امین اتلس ځله د شوروي دولت څخه د ځواکونو غوښتنه کړې وه . وروسته له څه مودې شوروي دولت د دولتي رسنیو له لارې تبلیغات پیل کړل چې شوروي ځواکونه د خلقي مشرانو د پرله پسې غوښتنو له مخې افغانستان ته استول شوي دي. پدې اړه یې د مستند فلم په نامه یو فلم هم ننداریې ته کېښود چې په هغه کې تره کی د کاسیګین څخه د شوروي پوځونو د رالیږلو غوښتنه کوي .خو پدې مستند فلم کې د تره کي ، کاسیګین او د هغوی د ژباړونکي آواز یا غږ شتون نلري. دا بیا مستند فلم نه بلکې هنري فلم دی.

مخکې یادونه شوې وه چې شورویانو امین د ناسمو اطلاعاتو په ورکولو سره قانع کړ چې افغانستان ته د شوروي د دریو کندکونو راتګ ته غاړه کېږدي .د جنرال لیاخفسکي په وینا د دسمبر د څلېرویشتمې څخه تر اووه ویشتمې پورې ټولټال ۴۰۹ الوتنې ترسره شوې چې ۷۷۰۰ تنه پوځیان(۱۰۳ فرقه)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۹۴ عرادې پوځي تخنيک او ۱۰۶۲ ټنه توکي افغانستان ته راوليږدول او ۱۰۸ لمبر فرقه یې د آمو له سیند نه د پانتونې(شناور) پله پواسطه افغانستان ته د ننه کړه ، د بګرام په لورخپل مارش ته دوام ورکړ او د دسمبر په اووه ويشتمه بګرام ته ورسيدله. دا لښکر چي دوې فرقې وې بيله کوم خنډ څخه خپلو موخو ته ورسيدلي يوازې د دسمبر په ۲۵ يوه الوتکه د غره سره ولګيده او پکې ۳۷ تنه ووژل شول. کله چې په شمال کې شوروي پوځيان افغانستان ته ننوتل د شمال ولايتونو مسئول عبدالله امين د حفيظ الله امين څخه پدې هکله پوښتنه کړې او امين په ځواب کې ورته ويلي وو: « ډاډه اوسه کومه خبره نشته دا ځواکونه د يوې کومکي لوزنامې پربنسټ چې لاسليک شوې ده د کابل او بګرام په لور راځي او موږ ته تجهيزات رسوي.» ۶۷ / ۱۳۶ د هغه مهال د ګوند د دارالنشاء د مشر د ليکني له مخي امين د مرغومي په پنځمه د شوروي پوځيانو د راتګ په اړه د ګوند دارالنشاء او د مرغومي په شپږمه(د امين د ترور په ورځ) يې په هغه ميلمستيا کې چې د شوروي اتحاد څخه هېواد ته د دستګيرپنجشيري د راستنيدو په موخه جوړه کړې وه د سياسی بېرو غړو ته معلومات ورکړل. دلته ليدل کېږي چې د ګوند مشرانو يوه هم اعتراض نه دی کړی چې ولې امين د داسې يوې مهمې مسالې په اړه د دوی سره مشوره نه ده کړې او په خپل سر يې د شوروي پوځيانو له راتګ سره همغږي ښودلي ده . د امين د ترور په ورځ د امين د مخکني دستور له مخې د ماپښين په دوو بجو د تاجبيک ماڼۍ ته د ټولنيزوعلومو د انستيتوت پوځي محصلين(سياسي کارکوونکي) راغوښتل شوي وو چې هغوی ته وينا اوروي. خو لکه څرنګه چې امين مسموم کړل شوی وو د اردو د سياسي چارو د رييس مرستيال په تالار کي منتظرو سياسي کارکوونکو ته ويلي چې امين ناروغه دی وينا نه اوروي او دوی يې رخصت کړي دي. د امين پلويان وايي چې نوموړي غوښتل د شوروي پوځيانو له لوري افغانستان ته د پوځي تجهيزاتو د رسوني او بيرته خپل هيواد ته د ستنيدو په هکله معلومات ورکړي. منطقا داسې بريښي چې امين د شوروي د قطعاتو د راتګ په هکله وينا کوله نه د پوځي تجهيزاتو. که د پوځي تجهيزاتو په اړه يې وينا اوروله منطقا هغه يې ددې تجهيزاتو د رارسولو په درشل کې کړې وای تر څو کابليان د دريو ورځو پرله پسې الوتکو د راتګ له امله چې ناکراره کړي يې وو خبر شوي وای.

اوس به پدې تم شو چې څه ډول شوروي سلاکارانو اود تاجبيک د ماڼۍ شا وخوا ځای پر ځای شوي د مسلمانو کنډک او د کې جي بي ځانګړې ډلې د تاجبيک ماڼۍ د نيولو او يا د خلقي حکومت د نسکورولو په موخه چمتو کېدل او دا کار يې څرنګه ترسره او امين يې ترور کړ. د دسمبر په ۲۳ د مسلمان کنډک مشران سفارت ته وغوښتل شول . باريس ايوانوويچ (په افغانستان کې د کی جی بی مشر) د کنډک قوماندان ته د هغه د ريوټ د اورېدلو وروسته وويل :« د ماڼۍ د ساتنې په ځای که اړينه شي د هغې په نيولو فکر وکړئ » ۴۹ /۱۳۳همدارنګه د کنډک قوماندان ته وويل شول چې دوی ته به يو د ديسانت ټولی او د کی جی بی دوې ځانګړې ډلې هم ورکړل شي. د دسمبر په پنځه ويشتمه په کابل کې د پوځي جزوتامونو شوروي سر سلاکاران د کابل هوايي ډګر ته را وبلل شول تر څو هغوی ته د امين د رانسکورولو د برياليو عملياتو د پرمخ وړلو په مهال ځانګړې دستورونه ورکړل شي. پدې هکله و، ګ سالکين د څلورمې زغره والي لوا د ژباړونکو د ډلې مشر وايي:« د دسمبر په پنځه ويشتمه ويکتور پياسيتسکي يې د څلورمې قوا سرسلاکار د کابل د خواجه رواش هوايي ډګر ته د پوځي سرسلاکارانو غونډې ته ور وغوښت. زه هم د ژباړونکو د ډلي د مسئول په توګه د نوموړي سره ولاړم خو ماته يې اجازه رانکړه چې په غونډه کې ګډون وکړم...، د دسمبر په اووه ويشتمه پياسيتسکي زه د اړينو تدبيرونو د نيولو په اړه آشنا کړم . پدې ورځ هغه ټولو سلاکارانو ته دستور ورکړ خپلو استوګنځيو ته ولاړ شي.زه يوازې د تبليغاتو د سلاکار او پخپله د پياسيتسکي سره پاتې شوو. مانبام پياسيتسکي راته وويل که

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرهپوښونو ته ښار ته د تللو دستور ورکړل شي باید په دریم ټانک کې سپاره شو، ځکه د مخکې نه توافق شوی وو که شوروي زغره وال کوماندو د هوايي ډګر څخه ځلورمې قوا ته راځي پدې ټانک ډزې ونکړي. دې دا معنی درلودله که ټانکیستان خپل وضع الجیش ته د ستنېدو څخه ډډه کوي پر هغوی برید وشي. ماښام نږدې په ۳۰ :۱۸ د قوا قوماندان احمدجان ته امر و شو چې یو کنډک ښار ته واستوي. هغه مهال همیشه ما او د قوا سرسلاکار د احمدجان تر څنګ ناست وو . احمدجان د سلاکار سره د سلا وروسته لومړي کنډک ته امر وکړ چې ټانکونه چمتو کړي او وروسته به د خوځښت دستور ورکړي ...، پیاسیتسکي به تل خپل لاسي ګړی ته کتل او لوا ته د نویو دستورونو د ورکولو انتظار یوست. په ۱۵ : ۱۹ یې د احمدجان څخه وغوښتل چې ښار ته د کنډک د لېږلو په هکله ځانګړي دستورونه ترلاسه کړي خو د اړیکې د نشتون له امله اړیکه ټینګه نشوه. (دا مهال د کی جی بی مامورانو د مخابراتو په مرکز کې چاودنه کړې وه.) پیاسیتسکي چې د اړیکو د نشتون له امله ډاډ من شو، احمدجان ته یې سلا ورکړه چې د ټلفون قابلوګاني(لینونه) کنټرول کړي . بیله ځنډه په پوره غور سره قابلوګاني کنټرول شوې او دې کار ۳۰ دقیقي وخت ونیو. د۰۰: ۲۰ شاوخوا د سرسلاکار په دفتر کې د قوماندان او سیاسي آمر سره ناست وو چې ناڅاپه یو وارخطا رنګ الوتلي افسرریوټ ورکړ چې راډیو د امین د فاشیستي رژیم د نسکوریدو خبر خپروي...، خو دا ریوټ د کابل راډیو څخه نه دی...، ناڅاپه ځلور زرهپوښونه په ډیر تلوار سره د پوځي ښارګوټي له دروازې تېرشول د قوا مانۍ یې محاصره کړله . د یوه زرهپوښ څخه یو شوروي افسر راووت . ځان یې معرفي کړ او پیاسیتسکي یې یوې ګوښې ته کړاو د هغه سره وغږید. وروسته یې د شرابو بوتل را واخیست او نور یې هم ور وبلل او احمدجان ته یې وویل په ښارکې ناآرامي ده او د زرهپوښونو استول اړین نه دي . قوماندان د سلا وروسته لومړي کنډک ته د استراحت امر وکړ...» ۲۶۳/۱۰۶ ـ ۲۶۵

مسکو د امین د اغفالولو په موخه د دسمبر په پنځه ویشتمه (مرغومي ځلورمه) د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په نشراتي ارګان (پراودا) کې یوه مقاله خپره کړه چې د امین په ملاتړ څرخیده ،یوه ورځ وروسته د افغانستان د راډیو ټلویزیون څخه ددې مقالې ژباړه خپره شوه ترڅو ګوند او خلکو ته وښیي چې حفیظ الله امین د شوروي اتحاد له بشپړ ملاتړ نه برخمن دی. همدا مقاله د دسمبر په اووه ویشتمه (مرغومي شپږمه) د ځینو دولتي ورځپاڼو په لومړي مخ کې خپره شوه چې د لینن، بریژنف او امین انځورونه پکې چاپ شوي وو. دا دوهم ځل وو چې د امین په واکمنۍ کې د لینن انځور په رسنیو کې خپور شو.لومړی ځل د اکتوبر د انقلاب د کلیزې په مناسبت د لینن ، برېژنف او امین انځورونه د ثور انقلاب په ورځپاڼه کې چاپ شوي وو. البته چې د افغانستان په رسنیو کې لومړی ځل د پرچم په جریده کې د دموکراسۍ په لسیزه کې هم د لینن ستر انځور چاپ شوی وو. د دسمبرپه ۲۶ د امین د وژلو یوه ورځ وړاندې د شوروي د مسلمان کنډک له لوري د ګارد د لوا ۱۵ تنو قوماندانانو او سیاسي کارکوونکو ته میلمستیا شوې وه. ددې مېلمستیا موخه دا وه چې د مسلمان کنډک مشرتابه د ګارد د لوا مشران او د جزوتامونو قوماندانان او سیاسي کارکوونکي وپیژني. په همدې ورځ (مرغومي پنځمه) د ماپښین د ځلورو بجو شاوخوا امین په مسکو کې افغان سفیر رازمحمدپکتین ته چې په کابل کې و ویلي وو:« نور نو د ثور انقلاب تضمین دی همدا اوس مې قطعاتو ته امر وکړ چې شوروي دوستانو ته ځای ورکړي.» ۱۳۷ / ۱۵۲

د دسمبر په اووه ویشتمه د تاجبیک په مانۍ کې هیواد ته د پنجشیري د راستنیدو په موخه د امین له لوري میلمستیا شوې وه او پنجشیري د ډوډۍ د خوړلو پر مهال ویلي وو: « د شوروي مشرتابه مې د تره کي د مرګ او د هیواد د لیډرشپ له بدلون څخه راضي کړل او سفر د سوسیالستی شوروي اتحاد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمهوريتونو سره د اړيکو په ټينګښت کې ګټور وو. هلته ټينګار وشو چې شوروي اتحاد به افغانستان ته زياتي پوځي مرستې ورکړي . ح، امين په وياړ سره حاضرينو ته وويل: شوروي فرقي په لاره کې دي . هرڅه ښه پرمخ ځي. زه په دوامداره توګه د ملګري ګروميکو سره د تلفون له لارې اړيکې لرم ، او موږ دا مسئلي څيړو چې څه ډول نړيوالو ته موږ د شوروی اتحاد له لوري د پوځي مرستو په اړه معلومات ورکړو.» ۴۹ / ۱۴۴ د ډوډۍ د خوړلو پر مهال د امين له څرګندونو څخه ښکاري چې هغه د ټولنيزو علومو د انستيتوت محصلينو ته د شوروي پوځيانو د راتګ په هکله وينا اورولې . خو شوروي آشپزانو په خوړو(سوپ) کې زهري مواد ګډ کړي وو ځکه چې امين د سوپ سره زياته ليوالتيا لرله او ښايي په زياته پيمانه يې سوپ څښلی وي او يا دا چې آشپز د ده په لوښي کې ډېر زهر اچولي وي . له همدې امله د امين د مسموميت کچه خورا لوړه وه او د کوما کچې ته رسيدلي ده . د پنجشيري پرته د سياسي بيرو ټولو غړو خواړه خوړلي او سوپ څښلی وو .کله چې ګوندي مشران د ډوډۍ د خوړلو له کوټې څخه بل سالون ته تللي د کمزورۍ، سرګرزيدنې او بيسيدۍ احساس يې کړی دی. امين دا مهال د ګوند د سياسي دفتر غړو ته ويلي چې حالت يې ښه نه دی او غواړي دمه وکړي .هماغه دي چې مشران د خپلو کورونو او يا دفترونو په لورخوځيږي. د زيري، ميثاق او سوما د ليکنو له مخې چې هغوی خپلو دفترونو ته تللي وو په خپلو دفترونو کې خوب وړي دي او جليلي څلورسوه بستريز روغتون ته تللی دی. کله چې د امين وضعيت خراب شوی دی د څلورسوه بستريز روغتون قوماندان او دوه شوروي ډاکټران او همدارنګه د شوروي سفارت څخه هم ډاکټران د تاجبيک ماڼۍ ته را غوښتل شوي دي . د ډاکټرانو د هڅو وروسته امين نورمال حالت ته راوګرزيد او په تعجب سره يې و پوښتل:« ولې دا زما په کور کې پيښه شوه؟ چا دا وکړل؟ تصادف وو که ورانکاري ؟»۴۹ / ۱۴۶ د ماښام په ۳۰ : ۱۹ شوروي پوځيانو دوه سره رنګه راکټونه فير کړل چې په ماڼۍ باندې د بريد اشاره يا قومانده وه. د راکټونو په فيرولو سره د تاجبيک په ماڼې د۳۳۳ لمبر مسلمان کنډک ، شوروي څارګرو او کوماندوګانو بريد د شلګا په ډزو سره پيل شو. د ګارد جزوتامونه هم په خوځښت راغلل خو د هغو خوځښتونه د مسلمان کنډک تر څارنې لاندې نيول شوي وو. د شوروي چينو له مخې کله چې د ټانک يوه قوماندان خپل کنډک ته د خوځښت امر ورکړ شوروي پوځيانو هغه په خپل زرهپوښ کې واچاوه او سرتيرو د هغه د خلاصون لپاره د زرهپوښ په لور منډې پيل کړلي خو هغوی د شورويانو د ډزو سره مخامخ شول چې زيات شمير يې ووژل شول او نورو د زرهپوښ د تعقيب څخه ډډه وکړه. د تاجبيک ماڼۍ ته د کی جی بی جنګيالي او کوماندوګان چې شمير يې شپيته تنه وو ننوتل . اصلي مقاومت په ماڼۍ کې وو او د ماڼۍ ساتونکو چې شاوخوا ۱۵۰ تنه وو په پوره ميراني مقاومت وکړ. د شوروي ډاکتر الکسييف په وينا کله چې په ماڼۍ ډزې پيل شوې امين چې په لاس کې يې سيروم وو د خپل کوچني پنځه کلن زوی سره د ماڼي د دوهم پوړ په دهليز کې را څرګند شو چې سپينه زيرپيراهني يې اغوستې وه . آلکسييف وايي چې له هغه څخه مې د سيروم ستن واېستله. دا مهال په دهليز کې چاودنه وشوله د امين زوی چې ژړل يې امين تر پښه نيسي او د بار تر څنګ ديوال ته ډډه لګوي خو د چاودنو او ډزو له امله امين او يو شوروي ډاکټر چې د امين درملنه يې کړې وه هم وژل کيږي.

مخکې لدې چې په ماڼۍ بريد وشي شوروي ورانکارې ډلې د پښتونستان په څلور لارې کې د ټلفون ارتباطي شبکه والوزوله . د تاجبيک په ماڼۍ د بريد سره سم شوروي پوځيانو په کابل راډيو، صدارت ، دفاع وزارت ، کورنيو چارو وزارت ، څارګرې ادارې (کام) اونورو مهمو بنسټونو بريد وکړاو هغه يې ونيول. د تاجبيک په ماڼۍ کې جګړې ۴۳ دقيقې دوام وکړ او يرغلګر وتوانيدل ماڼۍ ونيسي. د شوروي ډاکترآلکسييف او په جګړه کې د نورو شوروي پوځيانو د مرکو پربنسټ بريدکوونکو د امين

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور درلود، کله یې چې د امین مړی پیدا کړ د انځور سره یې پرتله کړ او ډاډمن شول چې امین دی هغه یې په یوه قالینه کې واچاوه او د ماڼۍ د لویدیځ اړخ په یوه تپه کې یې ښخ کړ. د شوروي تېرې کوونکو په وړاندې د تاجبیک د ماڼۍ د ساتونکو د اتلوال مقاومت سربېره د راډیو تلویزیون ساتونکې په مېړانې و جنګېدل . همدا رنګه د بګرام د هوایي ډګر د محافظ کنډک او رادار ټولې منسوبین په پوره اتلولۍ سره د شوروي یرغلګرو په وړاندې وجنګېدل. ویل کېږي چې د بګرام په هوایي ډګر کې شاوخوا یونیم زره افغان پوځیان شهیدان شول.

د شوروی سرچینو له مخې د تاجبیک په ماڼۍ او شا وخوا یې د نښتو له امله ۸۶ شوروي او د ۳۰۰ څخه تر ۳۵۰ تنو پورې افغانان ووژل شول چې د امین سربیره یې دوه زامن او د سیاسي بیرو د غړي شاه ولي میرمن هم ووژل شوه . ۱۷۰۰ تنه افغان پوځیان اسیر او د دریو ورځو وروسته افغانانو ته وسپارل شول. د امین د کورنۍ ټول غړي او په هغو کې یوه لور چې ټپي شوې هم وه د څرخي پله زندان کې زنداني شول. همدارنګه د زېرې مېرمن او بچیان یې چې میلمستیا ته ورغلي وو هم د څو ورځو لپاره بندیان شول او د زېرې خپلوانو یې فاتحه هم اخېستې وه . په ماڼۍ د ډزو پرمهال لوی درستیز یعقوب غوښتل قوتونو ته قومانده ورکړي چې د خپل شوروي سلاکار له لوري په توپانچه وویشتل شو ،یعقوب چې ټپي وو دا مهال عبدالوکیل د کارمل د ترور زوی چې شوروي یونیفورم یې اغوستی وو پیدا کیږي لوی درستیز وژني. همدا رنګه د مرکزي قول اردو درستیزوال شهزاده هم د شورویانو له لوري په ارګ کې وژل شوی دی. د ماښام د اوو بجو شاوخوا د تاجکستان بوران نومې راډیو چې خپرونې یې د کابل د راډیو په څپوعیار کړل شوې وې د ببرک کارمل وینا خپره کړه چې ګواکې « د ا، خ ، د، ګ سالموغړو د امین واکمنې ته د پای ټکې کیښود، امین محاکمه شو او دی یې د افغانستان د خلک دموکراتیک واحد ګوند د عمومي منشي اود دولت د مشرپه توګه وټاکه. » پدې ډول امین ووژل شو، ببرک کارمل واک ته ورسول شو او د خلقیانو شل میاشتنۍ واکمنې ختمه شوله . د کورنیو چارو په وزارت کې د دې وزارت د سیاسي ریاست یو افسر وایي چې ماښام د کورنیو چارو د وزیر په دفتر ډز وشو چې البته وزیر په دفتر کې نه وو. د برید وروسته شوروي پوځیان وزارت ته راننوتل او نوکریوال افسران یې په یوه ځای کې را غونډ کړل. د شورویانو سره دوه افغانان یو نوراحمدنور او بل جګړن بسم الله د میر اکبر خیبر ورور چې د کورنیو چارو وزارت کې یې دنده لرله همکاري کوله.

د ا، خ، د،ګ د خلقیانو په وړاندې د شوروي دولت او کی جی بی کړنو ته په کتنې سره کریستین اوسترومن او آډ آرنه ویستاد امریکایي پوهان پدې باوردي چې : (کی جی بی له سره تر پایه د خپلو ډنډورو د خپراوي او دسیسو جوړولو په عملیاتي ګډولې کې د نوموړو هڅو په وړاندې او برخلاف کړوړو لاس واچاوه، کی جی بی د افغانستان د خلق ډیموکراتیک ګوند په دړې وړې کولو کې بشپړه(د دسامبرپه میاشت کې د شوروي یرغله مخکې) ونډه« او د افغانستان- شوروي د پالیسیو په شنډولو کې څرګنده ونډه لوبولې ده»۱۲۴/ ۱۰ همغږي وښودل شي . په ا، خ، د،ګ او حکومت کې د۱۹۷۹ او په تیره د وږې (سپټمبر) د میاشتې پیښو ته په کتنې سره څرګندیږي چې د خلقي ګوند په مشرتابه کې نورمحمدتره کې د مسکو موخې درک کړې وې چې غواړي د ده او امین ترمنځ د بې باورۍ او دښمنۍ تخمونه وکري ، پدې ډول د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند کې کړکیچ راشي او مسکو د هغه څخه ناوړه ګټه پورته کړي. خو امین دا وړتیا پیدا نکړه چې د مسکو موخې درک کړي بلکې د مسکو د خلقي ضد او افغاني ضد نقشو پلې کوونکی شي . پدې هکله ځینې روسي شنونکي هم پدې څرګند واقعیت اعتراف کوي چې : « د مسکو چارواکو د افغانستان راتلونکې په پام کې نه نیوله او هڅه یې کوله څو تره کی پدې پوه کړي چې امین یې دښمن دی خو تره کې له مسکوسره دا خبره نه منله .» ۱۷۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چیرې دا برخه په ځو کرښوکې راونغاړو ویلی شو چې:

الف – کارمل او امین دواړه د شوروي پوځیانو په راتګ کې ښکېل دي. شورویانو په درغلی سره امین قانع کړ د خپل اقتدار د ساتلو په موخه د شوروي د پنځه سوه کسیز مسلمان کنډک او دریو کنډکونو راتګ ته غاړه کېږدي او کارمل په شفاهي او لیکنې ډول افغانستان ته د شوروي پوځیانو د استولو غوښتنه کړې ده. البته ددې دواړو ځانپالو توپیر پدې کې دی چې مسکو امین د خپلو هژمونیستي تګلارو د پلې کولو په لاره کې خنډ ګڼله ترور یې کړ او کارمل یې واک ته ورسولو. دا هم هېره نشي چې کرملن ناستي د ک ګ ب د ناسمو اطلاعاتو له مخې پر افغانستان د یرغل پرېکړه کړې ده .

ب- دولتي زعیمانو او د واکمنیو مشرانو ته ښایي سترې پرېکړې په ډله ییزه توګه ونیسي او په پردیو پوځونو باور ونکړي.

ج - سیاستوالو او چارواکو ته ښایي چې د بهرنیو دولتونو سره په اړیکو کې محتاط اوسي، زیرکانه ډپلوماسي پرمخ یوسي ، د حکومت او تقنینه ارکان سره د سلا او مشورو وروسته د دولتونو سره لوزنامې لاسلیک کړي او د ډپلوماتیکو لارو دا ډول لوزنامې مبادله کړي نه دا چې د امین په څېر په خپلسر د شوروي پوځیانو د راتګ سره موافقه وکړي.

د- هغه سیاستوال چې د پردیو پوځیانو پر مټ خپل واک ساتي او یا د پردیو ځواکونو پرمټ غواړي واک ترلاسه کړي داسې حکومتونه او مشرتابه یې مشروعیت نلري او د ولس له مخالفت سره مخامخ کېږي . همدا حکومتونه د همدې پردیو له لوري رانسکورېدای او مشران یې له واکه ګوښه او وژل کېدای شي چې د امین د حکومت نسکورېدل او د امین ترور ، د کارمل واکمنول او پر ځای یې د نجیب الله مقررول او د نجیب الله د واکمنی راپرزول یې څرګندې بېلګې دي.

پورتنیو څرګندونو ته په کتنې سره ویلی شو چې امین او کارمل د شوروي د سیاست دوه مخونه وو پدې توپیر چې امین د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د انترناسیونالیسم ښکلي سیاسي شعار ړوند او کوڼ کړی وو چې شوروي پوځیان به د انترناسیونالیستی مرستې په نامه د ده له واکمنی ساتنه کوي او دی به د افغانستان خپلواک مشر وي . خو کارمل دا وړتیا لرله و پوهېږي چې شوروي پوځیان پدې شرط د افغان حکومت څخه دفاع کوي چې مشر یې د یوه ګوډاګي په توګه ظاهرآ د واک په ګدی ناست وي او واک به د شوروي انترناسونالستانو سره وي.

حفیظ الله امین د شوروي دوست یا دښمن !؟

د شوروي پوځیانو له لوري د امین د ترور وروسته شوروي دولت او د اشغال زېږنده حکومت دواړو امین د سی آی اې د جاسوس په نامه تبلیغاوه. دا تبلیغات او د شورویانو له لوري د امین ترور د دې لامل ګرزیدلي دي چې ځینې څېرونکي او سیاستوال امین د شوروي دښمن وګڼي. له بله پلوه د هغه پلویان هم امین شوروي ضد ګڼي . دې پوښتنې ته چې امین د شوروي دوست وو یا دښمن اړینه بریښي د هغه ویناوو، کړو وړواو د هغه په اړه د هغه د ملګرو او شوروي سیاستوالو او څېرونکو څرګندونو ته ځغلنده نظر واچوو. البته چې پدې برخه کې د نوموړي کړه وړه د هغه د پېژندنې ښه معیار دی. د هرڅه د مخه د امین له خوا د تاجبیک په مانی کې دده د استوګنځي د ډاډمنې ساتنې په موخه د پنځه سوه کسیز شوروي کنډک توظیف او په پخلنځي کې یې د شوروي آشپزانو شتون ښیي چې هغه د شوروي دوست وو. دا چې شوروي واکمنو د هغه سره خپله خاینانه لوبه پرمخ وړله د دې معنی نلري چې امین د شوروي دښمن وو. امین تردې کچې د شورویانو سره لیواتیا لرله او شوروي دولت یې دوست

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیرلو که کوم خلقي به د شوروي دولت د سیاستونو اوحتی د شوروي ټولني د نیمګړتیاوو په هکله څه وویل پدې اړه به یې د خبرو کولو اجازه هم نه ورکوله. پدې هکله د هغه مهال د پکتیا والي لیکي : « دا خبره خو دې دلته وکړه چې بیا یې په هیڅ ځای کې تکرار نه کړې روسان زموږ دوستان دي او په دوستۍ کې یې شک نشته . » ۱۷۹ / ۲۰۱ د کی جی بی ډګروال بوګدانوف چې د خلقیانو د واکمنۍ په مهال د شوروي په سفارت کې د کی جی بی مشر وو د شوروي د استخباراتو د خارجي کشف رئیس ګریچکوف ته ویلي وو : « یوځل امین د یوې کتنې په مهال زموږ یوه پلاوي ته ویلي وو زه د تاسو شورویانو څخه شوروي پلوه یم. هیڅکله اوهیڅا هم زموږ د هیواد په اړه د هغه څخه ناوړه خبره نه ده اوریدلې، دا مسئله په بشپړ ډول ثابته شوې ده . سربیره پردې که څوک د امین په وړاندې حتی په غیر مستقیم ډول په شوروي کې ځینو نیمګړتیاوو ته چې شتون لري ګوته ونیسي ، هغه بیله ځنده د هغه خبرې پرې کوي او ټینګار کوي چې په راتلونکې کې هیڅکله هم دا ډول شیان په ژبه رانه وړي .»۶۳ / ۱۱۲

د امین د واکمنۍ په مهال « د هند صدراعظم موراجی دیسای په هند کې د افغانستان سفیر پاچاګل وفادار د یوې کتنې لپاره ورغواړي او د دې کتنې په ترځ کې نوموړی د وفادارڅخه غواړي چې دی دې پخپله کابل ته سفر وکړي او امین ته د ده (د هند د صدراعظم) له خوا ووایي چې شوروي اتحاد په افغانستان باندې یرغل کوي...، د مخه تردې چې پاچا ګل امین ته د هند د صدراعظم پیغام وړاندې کړي امین د خپلو خبرو په ترځ کې پاچا ګل وفادار ته وایي چې هر څوک د شوروي پرضد واوسي د ده له خوا به د جدي عمل سره مخامخ شي. پاچاګل د دې خبرې په اوریدو ویریږي او امین ته د هند د صدراعظم پیغام نه رسوي ...پاچا ګل بیرته هند ته راستنیږي او په هند کې د افغانستان د سفارت یو کارکوونکی ، چې زمری نومیږي او د امین نږدې خپلوان دی کابل ته استوي ترڅو د هند د صدراعظم پیغام امین ته ورسوي. زمري ته وفادار دا یادونه هم کوي چې امین ته ووایي که امین یې بېړ ته وغواړي نو بېرته نه ورځي. زمری کابل ته ځي اود هند د صدراعظم پیغام امین ته رسوي ... خو امین لکه چې د هند د صدراعظم له خوا پیغام ته جدي پام نه وي کړی.» ۶۰ / ۱۳۵ ـ ۱۳۷ په پورتنیو څرګندونو کې شوروي ته د امین د وفادارۍ سربیره د هغه شخصیت او رواني ځانګړتیاوې هم انځوریږي. هغه تر دې کچې شوروي اتحاد ته پالیاله دی چې د یوه هیواد د حکومت د مشر پیغام ته چې د هیواد ملي واکمنۍ او خپلواکۍ او د ده ژوند ته یکي څرګند ګواښ لیدل کیږي بیا هم پام نه راګرزوي . د شورویانو سره د امین د دوستۍ کچه لدې نه ښه جوتیږي چې کله د۱۳۵۸ کال د مرغومی په شپږمه هغه د شوروي آشپزانو له لوري په خوړو کې د زهري توکو د اچولو له امله د سیاسي دفتر غړو غیرنورمال حالت غوره کړ د میثاق په وینا« پداسې حال کې چې مې ځان ناراحته احساساوه له امین څخه مې وپوښتل فکرکوم چې په خوړو کې یې څه شي اچولي دي !؟ ربښتیا آشپز دې څوک دی؟ امین زما د پوښتنې په ځواب کې وویل اندیښنه مه کوه ، زما آشپز او ساتونکي شورویان دي.» ۵ / ۱۶۳ د امین باوري دوستانو چې دی مسموم او د کوما حالت ته ورساوه او « د ډاکټرانو د پرله پسې هڅو له امله د امین وضع ګام په ګام ښه کیده او مازدیګر ته په هوښ راغی او سترګې یې وغړولې یو څه وخت وروسته یې خبرې وکړې او دې ته یې پام شو چې دا څه پیښ شوي دي . بیا یې د ګارد قوماندان جانداد ته وویل چې د مانۍ د خدماتو کارکوونکي کورونو ته ولاړ نشي . امین پدې فکر و چې ګواکې په ډوډۍ کې زهردوی اچولي دي .خو جانداد ورته وویل چې ډوډۍ شوروي آشپزانو پخه کړې ده او هلته بل هیڅوک نشي تلای او ډوډۍ ته همدې شوروي آشپزانو زهر اچولي دي. امین جانداد ته په قهر شو او د هغه خبرې یې په جدي توګه رد کړې.» ۶۰ / ۱۶۱ د هوا په تیاره کیدو سره چې شوروي کوماندوګانو او مسلمان کنډک د تاجبیک په مانۍ برید وکړ « حفیظ الله امین خپل یاور ته امر وکړ چې په مانۍ باندې د برید له امله شوروي سلاکاران خبر کړي، هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل چې شورویان مرسته کولای شي. یاور امین ته راپور ورکړ چې شورویان ډېر ژر کوي . دې خبرې عمومي منشي عصبي کړ، هغه سګرټ داني واخیستله او یاور یې پرې وویشت ، چیغه یې وکړه چې درواغ وایي داسي نشي کیدای! وروسته هغه هڅه وکړه چې لوی درستیز او څلورمې زغره والې قوا ته ټلفون وکړي خو اړیکې پرې شوې وې . وروسته هغه سوکه وویل ما هم داسي فکر کاوه ټول سم دي .» ۴۹ / ۱۴۹ وروستۍ خبرې په څلور سوه بستریز روغتون کې د شوروي ډاکټرانا تولي الکسییف دي چې د امین درملنه یې کړې وه .

الکساندرموزوروف په شوروي سفارت کې د کی جی بی مرستیال د افغانستان د دفاع وزارت د سیاسي ریاست د سلاکار جنرال زاپلاتین له قوله راوړي: « موږ دفاعي حالت درلود ځکه په کابل کې ځینو سلاکارانو او متخصصینو د هغو ستونزو په اړه چې د افغانستان خلق دموکراتیک ګوند کې شتون درلود له خپله ځانه له کچې وتلی غبرګون ښود. مسکو ته د هغوی رپوټونه دا وو چې هرشي مخ په خرابیدو دي او امین موږ ته ګواښمن دی. لیدل کیدل چې جنرال ګریلوف (شوروي لوی پوځي سلاکار) پریشانه وو. زه هم پریشانه وم. زموږ نظر دا وو چې کیدای شي د امین سره کار وشي . هغه د شوروي دښمن نه دی . باید د نوموړي د وړتیا او ښه لیاقت څخه ګټه پورته کړو. » ۸۶/۱۸۰ جنرال لیاخفسکي لیکي :« امین نه یوازې خپل ځان د شوروي پوځي سلاکارانو په محاصره کې راوړی وو ، بلکې د کی جی بی او د شوروي دفاع وزارت له پلاویو سره مشورې کولې. یوازې به یې شوروي ډاکټرانو ته مراجعه کوله او په بشپړ ډول یې پر هغوی باور درلود او په وروستي تحلیل کې یې زموږ سپاهیانو ته تمه لرله .» ۱۸۱ / ۱۶۷ د امین له خوا پر شورویانو بشپړ باور د تره کي له هغو څرګندونو ښکاري چې شوروي اتحاد ته د افغانستان د پلاوي له لومړي سفر وروسته کابینې ته کړې وې. لکه څرنګه چې مخکې د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ د دوستۍ او همکارۍ تړون سرلیک لاندې راغلي وو چې د افغان او شوروي مشرانو رسمي لومړنۍ غونډه ښېله کومې پایلې پای ته ورسېده خو په دوهمه ورځ شوروي اړخ افغانستان ته د زیاتو مرستو ژمنې وکړلې. هېواد ته د پلاوي د راستنېدو وروسته تره کي د لومړۍ بې پایلې غونډې په اړه کابینې ته ویلي وو:« کله چې استوګنځي ته راورسېدو امین ته مې چې د شورویانو په مرستو یې زړه تړلی وو وویل، ودې لیدل چې شوروي دوستانو ستا د انتظار خلاف چمتو نشول مرستي را کړي»۱۷۱ د تره کي دا خبره ښیي چې امین تل د تره کي تر غوږو رسول چې په شورویانو حساب وکړي خو تره کي کابینې ته دا خبره کړې چې امین په شورویانو زیات باور لري او د دوی پام یې دې ته هم را ګرزولی دی چې له شورویانو سره په اړیکو کې ځیرکانه او محتاطانه ګامونه اوچت کړي . د شورویانو سره د امین د دوستۍ په اړه به د هغه له مېرمنې واورو. هغې د ۱۳۷۹ کال د کب په یوویشتمه (۲۰۰۱ کال مارچ یوولسمه) د بي بي سي د فارسي څانګې سره په مرکه کې د تاجبېک په ماڼۍ باندې د شوروي پوځیانو د ډزو په پیلېدو سره وایي:« امین صاحب د ګارد قوماندان جانداد ته وویل وګوره چې ډزې څوک کوي . جانداد معلومات واخیست او راغی ، امین صاحب ته یې وویل معلومېږي چې ډزې د روسانو له خوا دي خو امین صاحب وویل نه.» د امین پلویان وایي چې شورویانو د هغه زوم اسدالله د مرغومې د شپږمې څو ورځې وړاندې مسموم کړ . د هغه پلار عبدالله امین غوښتل هغه د درملنې لپاره هند ته واستوي خو امین هغه شوروي اتحاد ته واستولو او وروسته د هغه ژوندی اومړی معلوم نشو. د امین د فرکسیون غړو هم د شورویانو په دوستۍ بشپړ باور درلود او په مرستو یې زړه تړلی وو ښه بېلګه یې ظریف د مخابراتو وزیر دی چې د امین د واکمنۍ په وروستۍ ورځ کله چې نوموړي د شوروي د مخابراتو وزیر مسکو ته د ستنیدو پرمهال د کابل هوایي ډګر په لور بدرګه کاوه د خپل یوه افغان ملګري د دې پوښتنې په ځواب کې چې شوروي پوځیان د څه لپاره راغلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ځواب ور کړ:« غم مه خوره ! دوی د یوې لوزنامې پر بنسټ موږ ته د مرستې لپاره راغلي دي او و به وینې چې ډیر ژر به د انقلاب ضد ټغر ور ټول کړي .» ۶۷ / ۱۳۶ ظریف هم د امین په څېر نه پوهېده چې دا پوځیان به د انقلاب ضد ټغر نه بلکې د امین او د هغه د فرکسیون ټغر ورټول او خلقي واکمني به نسکوره کړي .

پرچمیان امین د سی آی اې جاسوس ګڼی . تردې مهاله هېڅا هم داسې سند ندی خپور کړی وښیي چې امین د سي آی اې سره اړیکې درلودلې. یوری کوزنتس چې د ا، خ، د،ګ په مرکزی کمیټه کې په ۱۹۷۸ – ۱۹۷۹ کې سلاکار وو د شوروي اتحاد د «سره ستوري» د ورځپاڼې د خبریال د دې پوښتنې په ځواب کې چې امین په رښتیا سره د امریکایانو مامور وو وایي :«زه دې موضوع ته د شک په سترګه ګورم، د دې مسئلې د طرحې دلیل د نوموړي د یادداښت په کتابچه کې په هند کې د سیا د پلاني مامور د ټلفون لیکل وو چې ده ورته اړتیا لرله . د دې پرته ددې ادعا د تائید لپاره هیڅ لاسوند شتون نه لري .» ۱۸۲ په کابل کې د وژل شوي امریکایي سفیر په شمول امریکایي دپلوماتان د خپل هیواد د څارګرې ادارې سره د امین اړیکې ناسم تبلیغات ګڼي. امریکایي لیکوال ستیوکول او د واشنګټن پوست د ورځپاڼې مدیر لیکي:« په کابل کې د میشتو امریکایی دپلوماتانو لپاره امین یو ډیکتاتور وو چې د آدولف دابس قاتل هم ګڼل کیده. هغوی هم حتی د امین د سی آی اې د غړیتوب د اوازو نه خبر وو... دابس د خپل مرګ نه مخکې د سی آی اې د مسئول نه پوښتنه کړې وه څرنګه چې اوازې دي په رښتیا سره امین د سي آی اې اجنټ دی؟ هغه په ځواب کې ویلي چې امین هیڅکله هم په سي آی اې کې کار نه دی کړی.دا خبرې جی بروس امستونز چې هغه مهال د آدولف دابس مرستیال وو او د دابس د وژنې وروسته د امریکا د سفارت شارژدافیر مقرر شو ما ته وویل . د کتاب لیکوال د امستونز له وینا راوړي چې د منځني ختیځ د سي آی اې افسرانو ما (امستونز) ته ویلي چې امین هیڅکله هم زموږ سره اړیکې نه لرلې او نه یې زموږ څخه حقوق تر لاسه کړي. »۱۸۳/ ۱۰۲ امریکایي خبریال سلیک هریسن هم د امستونز له قوله امین د نوموړي هیواد د څارګرې ادارې سره د اړیکو نه لرونکی ګڼي بلکې د امریکایانو سره دښمن معرفي کوي او لیکي:« د۱۹۷۹ کال برخلیک ټاکونکي مني کې امستونز پنځه ځله د حفیظ الله امین سره خصوصي ملاقاتونه لرل خو خبرې یې د اړینو پایلو پرته وې ...امستونز امین د امریکایانو په وړاندې یو ستیزه جو، غیر قابل سازش اوانعطاف ناپذیره رهبر مومي.»۳۰ / ۱۶۷

د پورتنیو څرګندونو څخه دا پایله را وځي چې حفیظ الله امین د شوروي رښتینی دوست وو نه دښمن، پربله خوا هغه د امریکا دښمن وو نه دوست. په هغه باندې د سي آی اې د اجنټ تورلګول یو بې بنسټه تور او پربله خوا هغه د شوروي ضد ګڼل د اپلتو پرته بل څه نه دي.

د افغانستان د اشغال لاملونه

د شوروي سره پوځ له لوري په افغانستان باندې د یرغل او د اشغال د لاملونو په هکله اندونه ویشلي دي .هر څوک د خپل سیاسي- ایدئولوژیکي لیدلوري ، سازماني تړاوونو او بهرنیان بیا د خپلو دولتونو د تګلارو او ستراتېژیو له مخې دې مسئلې ته ګوري خو زیاتره د افغانستان د اشغال لاملونه دا ګڼي :

۱– د شوروي پراختیا غوښتونکې تګلاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- ايدئولوژيکي تړاوونه
۳- د اسلامي بنسټپالو سره د شوروي بهر مبارزه (امنيتي ملحوظات)
۴- په شوروي اتحاد کې د واک په سر مبارزه

د شوروي د هستوي فزيک پوه او د شوروي اتومي بمب جوړونکي اندرې سوخاروف له انده د « افغانستان د اشغال او يرغل ربښتيني انګېزه شوروي پراختيا غوښتنه وه.» ۱۸۴ / ۲۰ که چېرې په افغانستان کې د شوروي د يرغل وروسته ټيکاو ټينګ شوی وای هغه مهال يې امکانات ډېرېدل ترڅو شوروي اتحاد د فرضي کربښې د هغې خوا پښتنو او بلوڅو د ملاتړ د ترلاسه کولو له لارې په آسانی سره د هند سمندرګي ته ځان هم رسولی وای او د ستر پېټر خوبونه په واقعيت اوښتي وای . ځکه دا هم ويل کېږي چې شوروي تودو اوبو ته د رسېدو په موخه پر افغانستان يرغل وکړ. بېځايه نه وو چې د شوروي اشغال پر مهال په پاکستان کې «جهاد افغانستان دفاع پاکستان» شعارونه ورکول کېدل .

د ايديالوژيکي تړاوونو په هکله بايد وويل شي چې د زبرځواکونو او ځواکمنو دولتونو له لوري د بنکلو سياسي شعارونو لکه انترناسيوناليسم، ګلوباليسم، اسلامي اخوت ، بشري حقونه او دموکراسۍ وړاندې کول د وروسته پاتې نړۍ د ولسونو د تيرايستني او د زبرځواکونو لخوا د خپلو موخو او هژمونيستي تګلارو د پټوني لپاره د يوې وسيلې پرته بل څه نه وو او نه دي. د زبرځواکونو له لوري د نورو او په تېره وروسته پاتي دولتونو سره د هغوی د دولتي جوړښت څرنګوالی ، د حکومتولۍ بڼه او د نورو هيوادونو سره د ايدئولوژيکي تړاونو پربنسټ د اړيکو ټينګښت ستراتژيک هدف نه دی بلکه لنډ مهاله يا اوږدمهاله تکتيک دی. ښه بيلګه يې پخپله شوروي اتحاد دی. کله چې د ګرباچف د واکمنۍ پر مهال کرملن دې پايلې ته ورسيد چې نور د ا، خ، د،ګ چې د سوسيالستي ټولنې د جوړولو هوډ يې درلود د دوی ګټې نشي ساتلې او يا د نوموړي ګوند ملاتړ دوی ته دروند تماميږي د برهان الدين رباني په مشرۍ يې د ۱۹۹۱ کال په نوامبر کې د مجاهدينو يو پلاوی مسکو ته وروباله او دې هوکړې ته ورسره ورسيد چې د کابل په پلاز به رباني کينوي او هماغه دي چې د ملګرو ملتو د سولې پنځه فقره ئيز پروګرام يې د ۱۹۹۲ کال د اپريل په اته ويشتمه د کارملي پرچميانو او د اسلامي جمعيت پر مټ شنډ کړ. دلته ليدل کېږي چې مسکو ته ايديولوژيکي تړاو هېڅ ارزښت نه درلود بلکې مسکو ته د هغوی ملي ګټې مطرح وې.که د ايدیالوژيکي تړاو له مخې پر افغانستان يرغل شوی وي نو اشغالګرو ولې خلقيان له واکه ګوښه کړل او د کارمل په مشرۍ پرچميان واک ته ورسول چې خلقيانو هم د پرچميانو په څېر سياسی- ايډيولوژيکي باورونه لرل .

د اسلامي بنسټپالو په وړاندې د شوروي بهر په افغانستان کې مبارزه . د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د سوسيالستي بلاک د را څرګندېدو او د سوسيالستي ايديولوژۍ او مترقي اندونو د ودې او لاپياوړتيا د مخنيوي يوازېنۍ لاره پانګوالي نړۍ پدې کې ليدله چې شوروي اتحاد د اسلامي ځوځښتونو په پياوړې کولو او اسلامي دولتونوپه واسطه محاصره کړي. همدا لامل وو چې لويديځ د سرطان او ثور انقلاب په وړاندې اسلامپالو ډلو ته مالي او تسليحاتي مرستي کولې او په افغانستان کې يې د جګړې اورونه بل کړل چې خلقي حکومت ته يې سرخوږی جوړ کړی وو او د وخت په تېرېدو سره دا ډلې پياوړې کېدلې . لکه څرنګه چې د شوروي اتحاد د منځنی آسيا ولسونه مسلمان وو او مسکو لدې څخه وېره درلودله چې اسلامي تنظيمونه په منځنۍ آسيا کې نفوذ وکړي. د وخت د کې جي بې د مشر اندروپوف په وينا مخکې لدې چې اسلامپالې ډلې شوروي اتحاد ته را ورسيږي بايد په افغانستان کې وځپل شي . هماغه دي چې پر افغانستان يې يرغل وکړ. پدې هکله بيا دا پوښتنه را پيدا کيږي چې ولې مسکو پخپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يرغل سره خلقيان له ډګره وايستل او واک يې د کارمل دلې ته ولېږدولو. د کارمل د ډلې واکمنول هم د شوروي د هژمونېستي پراختيا غوښتنې تګلارې تر سيوري لاندې عملي جامه واغوستله ځکه کارمل د يوه ګوډاګي په توګه د مسکو د موخو رښتينی پلې کوونکی وو.

په شوروي اتحاد کې د واک په سرمبارزې په اړه بايد وويل شي چې دا مبارزه روانه وه . خو د سترو دولتونو سياستوال اړين بصيرت لري اوځانته اجازه نه ورکوي چې د خپل هېواد د اوږدې مودې په ترڅ کې منځته راغلي ستراتيژۍ خلاف ګامونه اوچت کړي. لدې امله په شوروي اتحاد کې د واک پر سر مبارزه قطعا د اشغال لامل نشي کېدای.

لکه څرنګه چې وينو د افغانستان اشغال لامل مختلف اړخونه لري . له بله پلوه ټولې سياسي - ټولنيزې پديدې د يوه زنځير د کړيو په څېر د يوې بلې سره نه شليدونکی تړاو لري. له بله پلوه نړيوال شرايط هم د يوه هېواد په سياسي بهيرونو اغيز لري .لدې کبله اړينه بريښي چې د خلقي واکمنۍ مخکې جمهوري نظام ته ور وګرځو او د هغه مهال نړيوال حالات د شوروي دولت د وضعيت او دريځ پربنسټ وڅېړو.

د افغانستان د اشغال په درشل کې په نړۍ کې د شوروي اتحاد دريځ مخ په کمزورېدو وو . مصر د کمپ ديويد په تړون سره د مسکو له نفوذ څخه وتلی وو. سوريې هم د کورنيو بنسټپالو مذهبي ډلو له ويرې د مسکو سره په احتياط چلند کاوه . په عراق کې ځانغوښتونکي صدام حسين خپل دريځ پياوړی کړی وو او د مسکو پروا يې نه کوله په ليبيا کې ورته حالت تر سترګو کيده. د وارسا د تړون غړي هېوادونو کې شوروي ضد روحيه خورا غښتلې وه. شوروي دولتي اقتصادي سکتور خپل تېر رونق نه درلود او فساد د شوروي دولت او شوروي ټولنې له ځانګړتياوو څخه ګڼل کيدل . خو د شوروي سيال د متحده ايالاتونو او د هغه د ناټويي متحدينو اقتصادي وضعيت بد نه وو او واشنګټن سوسيال دموکراسي خوځښتونه ، ګڼ شمېر ښي لاسي او يو شمېرکيڼ لاسي خپل لوري ته په نږدې کولو سره په نړۍ د واکمنيدو په موخه راکښول او په منځني ختيځ کې عملاً واک چلاوه . که څه هم ايران يې له لاسه ورکړی وو خو پاکستان يې خپل کړی وو او د دوو ځواکمنو دولتونو چين او جاپان سره يې هم اړيکې دوستانه وې خو د شوروي اړيکې ورسره خړې پړې وې. چين د دې وضعيت څخه په ګټې اخېستنې سره د دريمې نړۍ د مترقي غورځنګونو د مشرۍ په موخه ګټه پورته کوله. امريکې په ويتنام کې ماتې خوړلې وه خو د سويلي کوريا سره يې اړيکې خورا تودې وې . د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د امريکې د پوځي اډو د جوړيدو لړۍ په قوت سره دوام درلود او سمندري پوځونه يې د پاکستان تر بندرو پورې رسيدلي وو. په سيمه کې شوروي ته يوازې هند ور پاتې وو. دا مهال په افغانستان کې جهادي تنظيمونو د خلقي واکمنۍ خلاف مبارزه کوله او د وخت په تېرېدو سره غښتلې کېدل او د خلقي واکمنۍ د نسکورېدو له امله افغانستان هم د شوروي ضد تګلاره غوره کوله . ددې ګواښ د مخنيوي په موخه يې پر افغانستان يرغل وکړ او د کابل په پلاز يې ښه غوړنيوونکی کارمل کېنولو ترڅو د ايران کيڼ خوځښت ته قوت ور وبښي پدې تمه چې د ايران د اسلامي جمهوريت امريکايي ضد دريځ ته د توده يانو پواسطه د امپرياليزم پرضد د مترقي ځواکونو د مبارزې رنګ او بڼه ورکړي. په دواړو ګاونديو هيوادونو افغنستان او ايران کې د پرچميانو او توده يانو په واکمنولو سره د سيمې د لويديځ پلوه دولتونو خلاف ولسونه راوپاروي پدې خام خيال چې مسکو به وکولی شي خپلې ماتې جبران کړي او خپل نړيوال اعتبار لوړ کړي. د کارمل د واکمنۍ په لومړيو کې د آيت الله خميني په پته د له درناوی ډک ليک استول او د امريکې د امپرياليزم خلاف د دواړو مسلمانو هيوادونو په ګډې مبارزې ټينګار د مسکو د ارادې پرته ناشونی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

افغانستان د شوروي اشغال پرمهال

د۱۹۷۹ کال د دسمبرپه اووه ویشتمه (مرغومي شپږمه) د تاجکستان د پلازمېینې دوشنبې د(بوران) په نامه راډیو چې د کابل راډیو فریکونسۍ نېږدې یې خپروني لرلې د ماښام د اوو بجو شاوخوا د ببرک کارمل وینا خپره کړه چې په یوه برخه کې یې راغلي وو : « زه ببرک کارمل د افغانستان د خلک دموکراتیک واحد ګوند د مرکزي کمیټې، د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا ، د افغانستان دموکراتیک حکومت له خوا تاسو د افغانستان ځوریدلو مسلمانو سني او شیعیه هیوادوالو ، پوهانو او روحانیونو،د هیواد د اتل اردو سرتیرو او افسرانو،ملي سوداګرو او ملي پانګه والو ته د حفیظ الله امین دا د امریکې د خونخوار جاسوس اوعوام غولوونکي جبار دیکتاتور د فاشیستي رژیم د نسکوریدو له امله مبارکي وایم ...، د اردو او د ا ، خ ،د ،ګ د انقلابي حرکت له امله
او د امین د فاشیستي رژیم په نسکوریدو سره زموږ د ګران هیواد افغانستان ملي خپلواکي او آزادي او د ثور پرتمین انقلاب ګټې خوندي شوې ... » ۱۸۶ / ۳ وینا په دې شعارونو پای ته رسیدلې وه : مرګ په نادري ستمګرو او ویني زبېښونکو امینیانو! مرګ په ارتجاع او امپریالیزم او د هغو په ځنځیري سپیانو! مخ په وړاندې د ثور د پرتمین انقلاب د سترو آرمانونو د سولې ،آزادۍ ...
د بوران رادیو په اړه باید وویل شي چې شوروي مقاماتو د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په اتمه په افغانستان کې خپل سفارت ته داسې لارښوونه وکړه:« په کابل او نورو ولایتونو کې په ډېر ځیراو پاملرنې له دوشنبې څخه د افغانستان پر لور د بوران په نامه د خپرېدونکې خپروني څرنګوالی ترڅارنې لاندې ونیسئ او پدې اړه خپل اند موږ ته راولیږئ چې خپروني یې په څه ډول اورېدل کېږي.» ۲۰۰/۱۲۴ دې دا معنی لرله چې آیا د دې رادیو خپروني د کابل د راډیو د فریکونسي سره برابرې دي که نه. د کارمل د وینا په پای کې شعارونه ښيي چې هغه د یوه سیاستوال او د یوه هیواد د مشر په څېر نه بلکه د یوې اعتراضیه مظاهرې د ښکنځلمار ویناوال په رول کې راڅرګند شو. د کارمل په وینا کې د نادري ستمګرو په پته د سپکو سپورو د ویلو اړتیا څه وه . ځکه هغه مهال نه د نادرخان کورنۍ واکمنه وه او نه دې کورنۍ د افغانستان د ننه کومه جبهه لرله. که د امینیانو خلاف یې سپکه ژبه کاروله کوم اعتراض شتون نه درلود ځکه امین په افغانستان واک چلولو. د شورویانو له تیري وروسته کارمل خپل لومړی مطبوعاتي کنفرانس د ۱۹۸۰ کال د جنوري په دریمه یعنې د اشغال یوه اونۍ وروسته د چهلستون په ماڼۍ کې ورکړ او دا پردیو واک ته رسولی د خپلواک مشر په رول کې د خبریالانو مخې ته ودرېده. کارمل مخکې لدې چې د خبریالانو پوښتنو ته ځواب ووایې هغوی یې د دوستو او د ښمنو هېوادونو په استازو وویشل. هغه د بي بي سي د خبریال د دې پوښتنې چې « آیا د حفیظ الله امین حکومت د واکمن حکومت په توګه د خپل حکومت د نسکورولو په موخه شوروي قوتونه وغوښتل چې افغانستان ته راشي، په غوسې سره د سګرتو قوطی د خبریال پر لوري واچاوه او وې ویل : د انګلیس د زاړه امپریالیسم استازی ! دری ځله مو زموږ په هېواد تېری وکړ او غاښ ماتوونکی ځواب مو ترلاسه کړ! کفایت کوي.» ۱۸۷ لکه څرنګه چې هغه د خبریال پوښتنې ته ځواب نه درلود نو د یوه ماشوم په څېر یې خبریال ته د هغه د نیکونو د ماتې پیغور ورکړ. همدا رنګه له کارمل څخه د هغه په دوهم مطبوعاتي کنفرانس (مرغومي شلمه) کې د انګستان د تلویزیون یوه خبریال داسې پوښته وکړه. جلالتمآب لیونېد برژنف د مبارکۍ په تلګرام کې تاسې ته په دموکراتیک ډول د افغانستان د حکومت د مشر په توګه مبارکي ویلې ده.زما پوښتنه دا ده چې تاسې په څرنګه دموکراتیک ډول وټاکل شوئ ، په څه ډول شرایطو کې وټاکل شوئ او همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګه که داسي وي نو ولې شوروي ځواکونو تاسي ته د واک په نیولو کې مرسته وکړه ؟
ځواب: د بریتانیا د امپریالیسم د پخواني آشنا استازی چې پخوا یې دری واری زموږ هېواد اشغال کړ او دری واری یې ماتې و خوړله ستا پوښتنې ته به ځواب ووایم . که ستاسي په یاد وي د ثور د ستر انقلاب وروسته زه د انقلابي شورا او صدراعظم مرستیال او د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند منشي وم. وروسته له هغې چې د امین د باند او د امینیانو په وجود کې د امریکا د امپریالیسم د سي آی اې د توطېې له امله او اوښاد نورمحمد تره کی په شهادت ورسېد د ا، خ ، د ، ګ غوڅ اکثریت د مرکزي کمېټې اصولي غړو او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا اکثریت غړو پرېکړه وکړه چې د حفیظ الله امین د باند په وجود کې د امریکا د امپریالیسم د سیا جاسوسي سازمان توطېه له منځه یوسي . هغه اصولیت چې زموږ په ګوند او دولت کې موجود و دوی زه د راتلونکي عمومي منشي او د انقلابي شورا د رییس او صدراعظم په توګه و ټاکلم.»۱۸۸ / ۳۲۲ پدې اړه د اسوشتیدپرس خبریال ترې پوښتنه وکړه : څرنګه چې جلالتمآب وفرمایل چې امین د امریکې جاسوس وو،ولې هغه د شوروي اتحاد لښکر راوغوښت؟ کارمل ځواب ورکړ: « حفیظ الله امین د امریکا اجنټ د شوروي اتحاد څخه د محدودو قطعاتو د مرستې غوښتنه نده کړې بلکې دا مرسته د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا په اراده او د رایو په اتفاق صورت نیولی دی.» ۱۸۷/ ۲۳۵ د کارمل د مرغومې د شپږمې وینا او لومړی دوې مرکې د اضدادو ټولیزې دي . لامل یې دا دی چې هغه چمتو نه دی واک ته د ده د رسیدو رښتینی انځور وکاږي. کارمل خان د هغه ګوند او حکومت مشر معرفي کوي چې همدې ګوند هغه څه د پاسه یو کال مخکې (د۱۳۵۷ کال د لیندۍ شپږمه) له ګوند څخه شړلی او حکومت هغه د هېواد له تابعیته محروم کړی وو. کارمل په خپله وینا کې هڅه کړې ثابته کړي چې د خلقي حکومت په راپرزولو کې افغان پوځ لاس درلود. خو واقعیت دا دی چې د دسمبر په اووه ویشتمه د واکمنی خلاف د پوځ یو کوچنی جزوتام (دلګی) هم نه و راپاڅیدلی بلکې واکمنی ته د شوروي لښکرخاینانه غلچکي یرغل د پای ټکی کیښود. د جنرال لیاخفسکي په وینا « کارمل ژمنه کړې وه چې د هغه ۵۰۰ تنه جنګيالي به زموږ سره مل شي. د هغوی لپاره وسلې او بمونه راوړل شول ، انتظارمو ویوست . د۵۰۰ تنوڅخه یو تن راغی.» ۴۹ / ۱۵۰ ښایي دا یو تن د میر اکبر خیبر ورور بسم الله وي چې د کورنیو چارو په وزارت کې یې دنده لرله. د کارمل له لوري دا ادعا چې پوځ واکمنی ته د پای ټکی کیښود څه موده وروسته یې په خپله ناسمه وبلله او وایي: « که چیرې د شوروي سوسیالستي اتحاد بې غرضه او د وروګلوی مرستې نه وای د ثور بریالی انقلاب به خپل نوي پړاو ته نه ننووت او نن به نه یوازې په افغانستان بلکه په سیمه کې یوه ستره غمیزه منځته راغلې وه.» ۱۸۷/ ۱۵د کارمل پورتنی ضد او نقیض ویناوې ښیي چې نوموړی هڅه کوي واقعیتونه پټ کړي چې دا امکان نلري ځکه لمر په دوو ګوتو نه پټیږي او بربنډ وسلوال یرغل او اشغال هم د پټېدو نه دي.« دلته که له انقلابي شورا څخه مقصد د نورمحمد تره کي انقلابي شورا وي نو د هغه په ژوند کې خو روسان رانغلل نو د هغه له مرګه وروسته روسانو د هغه تړون عملي کاوه ؟ او که د امین د وخت له انقلابي شورا څخه مقصد وي نو هغه خو دی خپله ردوي چې امین نه دي راغوښتي . بله عجیبه خبره خو دا ده چې راغوښتي هغوی دي (!) خو قدرت ته یې دی ورساوه؟ » ۱۸۹/ ۱۸ البته مسکو هم ورته ستونزې لرلې او څرګندونې یې د کارمل په شان ضد اونقیض وې. د شوروي اړخ د ضد اونقیض څرګندونو په هکله باریس ګروموف په افغانستان کې د شوروي لښکر وروستی قوماندان د ملګرو ملتو په غونډه کې چې پدې غونډه کې شاه محمد دوست د بهرنیو چارو وزیر د ډول ډول پوښتنو سره مخامخ شو د شوروي اتحاد د بهرنیو چارو وزیر ګرومیکو خبرې راوړي چې شاه محمد دوست ته وایي: « تاسي ملګری وزیر زیات دلیلونه لرئ نه د تورن په ښه بلکې د یوه اړخ په توګه وینا وکړئ . اړین دي پر دې ډېره ولګوئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شوروي اتحاد د افغانستان د جمهوري حکومت د پرله پسې غوښتنو په ځواب کې د شوروي اتحاد مشرتابه د خپلو ځواکونو يوه برخه افغانستان ته واستوي. دا غوښتنې مخکې هم د نورمحمدتره کي د مسکو نه په خپلې ليدنې او هم د حفيظ الله امين لخوا شوې وې.» ۷۶/۱۹۰ دا چې کارمل په خپله لومړی وينا کې وايي د امين په نسکوريدو سره د افغانستان خپلواکي او آزادي خوندي شوه ځو کاله وروسته د شوروي اتحاد د صنفي اتحاديو د نشراتي ارگان (ترود) سره په مرکه کې ردوي او وايي : « ستاسو سلاکاران هر چيرې وو په پوځ ، په خاد ، په دولتي ادارو، په ډله ئيزو رسنيو، ښاروالی ، د لوړو زده کړو په بنستونو، په هرځای کې، زه د يوه خپلواک او آزاد هيواد لاربنود نه وم زموږ هيواد يو نيول شوی هيواد وو چې په واقعيت کې تاسو فرمان ورکاوه .» ۱۹۱ / ۱۱۰ د کارمل دا کار د ستايلو وړ دی چې د خپلې بلواکې واکمنۍ ترخه واقعيتونه يې د خپل ژوند په وروستيو کې درک کړل خو د ده ځينې ملګري او په هغو کې د هغه صدراعظم کشتمند دا نه مني چې د شوروي لښکر د تيري له امله د افغانستان پرخلکو تپل شوي رژيم د « هر ډول خپلواکی نه بې برخې وو ، د کوچنيو کارونو څخه نيولې تر لويو پورې د شورويانو له خوا اداره کيدل. »۳۹ / ۹۳۶ عجيبه لا دا ده کارمل واک ته د ده د رسولو وروسته د ثور د اوومې وسلوال پاڅون ته د ثور ستر انقلاب وايي خو کله چې مسکوهغه د۱۹۸۵ کال په اپريل کې د واک څخه ګوښه کړ او په مسکو کې يې ساته همدې ستر انقلاب ته ستر جنايت وايي. د۱۹۸۹ کال په دسمبرکې د پراودا د شوروي کمونست ګوند ارګان خبريال د نوموړي څخه د ثور انقلاب په هکله وپوښتل وويل : « د اپريل انقلاب د افغانستان د خلکو په وړاندې يو سترجنايت وو. کله چې خبريال وويل : اوهو! خو تاسې ددې انقلاب د فعالو ګډون کوونکو او حتی مشرانو څخه وئ . نو تاسې هم يو جنايتکار ياست ؟ ببرک کارمل خپل لاس د اعتراض په ډول پورته کړ او ويې ويل : نه خير! زه مخالف وم انقلاب زما او د ګوند د ارادې پرته پيښ شو.» ۱۹۲ که د کارمل دا خبره ومنل شي نو د خپلې واکمنۍ پر مهال يې ولې د ثورانقلاب د نوي بشپړتيايي پړاو خبرې کولې ، د ثور د ستر انقلاب د بري شعارونه يې ور کول او ګونديان يې هڅول چې د سر په بيه د ستر انقلاب يا د ده په خبره د سترجنايت په پايله کې راپنځيدلې واکمنۍ څخه ساتنه وکړي ؟

د پورتنيوځرګندونو په پام کې نيولوسره د بوران د راديو څخه د کارمل د وينا د خپريدو وروسته کله چې د کابل راديو هم شوروي پوځيانو ونيوله د کارمل ثبت شوې وينا چې د امين د واکمنۍ په نسکورېدو ځرخېدله ځو ځله خپره شوله. کله چې د کارمل وينا خپريده « ببرک کارمل په بګرام کې د شوروي پاراشوټ – ديسانټ غونډ او د کی جی بی د اوومې ادارې د ساتونکو په واک کې وو چې قوماندان يې ن.ای سرديوکف وو.د امين له وژلو وروسته د دسمبر د اووه ويشتم په ماښام يوری اندروپوف د کارمل سره اړيکه ونيوه هغه ته يې د خپل ځان او ليونيدايليچ بريژنف له لوري د انقلاب د دويم پړاو او د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا د رئيس په توګه د هغه د ټاکنې مبارکی ورکړه. » ۱۵۲/۴۹ کله چې په کابل کې شوروي يرغلګرو امين او د هغه لوړپوړي پوځيان ترور کړل او په وضعيت واکمن شول د دسمبر په اته ويشتمه کارمل او اناهيتا دواړه د شورويانو په پوځي يونيفورم ملبس د بګرام د هوايي ډګر څخه د کی جی بی د ځانګړي ځواک په ملتيا په ټانک کې ناست کابل ته راوليږدول شول. ويل کيږي لومړی صدارت او وروسته د چهلستون مانۍ ته يوړل شول. په همدې ورځ د ماښام په خبري سرويس کې د افغانستان د دموکراتيک جمهوريت دولت اعلاميه خپره شوه چې پکې راغلي وو:« د افغانستان دموکراتيک جمهوری حکومت د افغانستان د خارجي دښمنانو پرله پسې لاسوهنو او ورانکاريو ته په کتنې سره د ثورانقلاب د لاسته راوړنو، ځمکنی بشپړتيا، ملي خپلواکی او د سولې او امنيت د ساتلو په موخه د۱۹۷۸ کال د دسمبر د پنځمې د دوستی ، ښه ګاونديتوب او همکاری د لوزنامې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پربنسټ د شوروي اتحاد څخه په څوڅو ځله او په ټینګار د یوځي مرستو په شمول د بیړنیو سیاسي او اقتصادي مرستو غوښتنه کړې وه. د شوروي اتحاد لوري د افغان اړخ غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړ.» ۱۰۶ / ۲۵۲ د دسمبر په اته ویشتمه (مرغومي اوومه) ډله ډله پرچمیان اماني لیسې ته ورتلل او اړین دستورونه یې ترلاسه کول. جنرال نبی عظیمي د اماني لیسې د هغې ورځې د خپلو سترګو لیدلی حال داسې انځوروي :« په اماني لیسه کې سترمحشر دی،د ښادیو ولولې اوهورا ویل ، د چکچکوغږونه له لیرې اوریدل کیدل، د بغل کښیو بازار، د مچولو او د تودو غیږو نیولو بازار ...» ۳۸۶/۱۹۳ پرچمي ځوانانو چې سپین بازوبندونه یې لرل د ښار څلور لارو او د دولتی بنستونو مخې ته چې شوروي ټانکونه او زرهپوښونه ولاړ وو تلل او ښاریانو ته د امین د رژیم د نسکوریدو او هیواد ته د شوروي لښکر د راتګ په اړه معلومات ورکول ګواکې چې دا لښکر د افغان ولس لاس نیوي او مرستې لپاره راغلي دی. خو افغان ولس ، ملي دموکراتیکو کړیو او په هغو کې غوڅ اکثریت خلقیانو د شوروي لښکر راتګ د افغان ولس او د دې هیواد د تاریخ د غمیزې پیل ګڼلو.

د ببرک کارمل واک ته رسیدو نه د څه د پاسه د څلورو لسیزو په تیریدو سره د خلق دموکراتیک ګوند په سندونو او د هغه د پلویانو له لوري د کارمل په اړه دوو پوښتنو ته ځواب ندی ویل شوی. یو د هغه قومي تړاو او بل د ا، خ، د،ګ د عمومي منشي، د ا، د،ج د انقلابي شورا د رئیس او صدراعظم په توګه د هغه ټاکنه. خو د کارمل په اړه دا واقعیت د لمر په څېر روښانه دی چې هغه د یوه ځانپاله لوېدلي وګړي په توګه واک ته د رسېدو په موخه هر خیانت او حتی وطن پلورنې ته چمتو وو له همدې کبله هغه ته ولس دوهم شاه شجاع ویل او خلکو دا لاندې بیت :

سکه زد بر سیم و زر شاه شجاع ارمني
نور چشم لارد و برنس خاک پای کمپني
داسې اړولی وو :
تکیه زد بر تاج و تخت کارمل پرچمي
نور چشم برېژنف خاک پای کې جي بی

کارمل ډېر ژر د ګوند نوې رهبري (مرکزي کمیټه او سیاسي بیرو) او خپله کابینه د مسکو د منظوري وروسته اعلان کړله. د هغه سیاسي بیرو له پنځو تنو(ببرک کارمل، اناهیتا راتبزاد، سلطانعلي کشتمند، صالح محمدزیري او دستګیرپنجشیري) څخه جوړه شوې وه او د حکومت غړي یې لاندې کسان وو:

۱- ببرک کارمل ،د انقلابي شورا رئیس او صدراعظم	پرچمی
۲- اسدالله سروري، د صدراعظم لومړی مرستیال او د انقلابي شورا مرستیال	خلقی
۳ - سلطانعلی کشتمند ، د صدراعظم دوهم مرستیال او د پلان وزیر	پرچمي
۴- شاه محمد دوست، د بهرنیوچارو وزیر	پرچمی
۵ – محمدرفیع ، د دفاع وزیر	پرچمی
۶- عبدالوکیل، د مالیې وزیر	پرچمی
۷- عبدالمجیدسربلند، د اطلاعاتو او کلتور وزیر	پرچمی
۸- عبدالوهاب صافی، د عدلیې وزیر	پرچمی
۹- اناهیتاراتبزاد، د ښوونې او روزنې وزیره	پرچمی
۱۰- عبدالغفارلکنوال، د کرهنې او ځمکواصلاحاتو وزیر	پرچمی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ – فیض محمد، د سرحدونواو قبایلو وزیر	پرچمی
۱۲ - نجیب الله ،د دولتي اطلاعاتي خدماتو(خاد) رئیس	پرچمی
۱۳-سیدمحمدګلابزوی ، د کورنیو چارو وزیر	خلقی
۱۴- محمداسلم وطنجار. د مخابراتو وزیر	خلقی
۱۵- ګلداد ، د لوړو او مسلکي زده کړو وزیر	خلقی
۱۶- رازمحمدپکتین ، د اوبواو برېښنا وزیر	خلقی
۱۷ – نظرمحمد ، د فوایدعامې وزیر	خلقی
۱۸-شیرجان مزدوریار،د ترانسپورت وزیر	خلقی
۱۹- محمداسمعیل دانش، د کانو اوصنایعو وزیر	خلقی
۲۰ - محمدابراهیم عظیم، د روغتیا وزیر	(ناڅرګند)
۲۱ -محمدخان جلالر، د سوداګرۍ وزیر (هغه د ک . ګ. ب سره په اړیکو لرلو تورن دی.)	

کارمل ته د خلقي مشرانو بیعت

د شوروي اشغالګرو له لوري د امین د ترور وروسته ماخوستن ناوخته کابل راډیو یوه اعلامیه خپره کړه او پکي راغلي وو چي د ګوند د مرکزي کمېټي ، انقلابي شورا او حکومت غړي سبا سهار د راډیو تلویزیون تالار ته تشریف یوسي او دا اعلامیه د مرغومي په اوومه سهار بیا خپره شوله. که څه هم د مرغومي په شپږمه مابنام ګوندي مشران پوهېدل چي شوروي یرغلګرو دولتي مشر وژلی دی خو ځېنو یي ځانونه ناخبره اچولي لکه څرنګه چي زیری پدي اړه لیکي : « سهار مي ډېر تلوار وو، چي د افغانستان راډیو ته ولاړشم، او ژر را معلومه شي څه پېښه ده.» **۴۰ / ۴۵۰** د دې اعلامیې په وړاندي د یو شمېر مشرانو د غبرګون په هکله د ګوند د دارالنشاء مشر لیکي: « سهار وختي مي د کابل راډیو په څپو کي د وسله وال پوځ د سیاسي چارو د لوی رییس محمد اقبال وزیري وینا واورېده چي د لاندي خبرو په ترځ کي یي خپل ځان ته د کنځاوو په کولو سره خوشالي څرګندوله : د دکتاتور او تروریست حفیظ الله امین فاشیستي رژیم نسکور شو...، بیا د ګوند د مرکزي کمېټي او د دولت د انقلابي شورا غړو ته د راډیو له لاري اعلان وشو چي په بیړه سره دې د ملي تلویزیون تالار ته تشریف راوړي.په ۱۰۴ بلاک کي د مرکزي کمېټي او انقلابي شورا استوګنو غړو ټاکل شوي ځای ته په داسي خندا او خوشالي سره تشریف یوړ چي تا به فکر کاوه چي بیا له سره په نویو، لوړو او دبدبه لرونکو پستونو باندي ټاکل کېږي.» ۱۲۲ / ۲۲۷_۲۲۸ د غوربندي په وینا په تالار کي څوک ناسوب نه وو یعني د دولت ټول لوړپوړي هلته ورغلي وو. دوی په تالار کي کارمل ته د دولت د مشر په توګه د مبارکی پیغام هم لیکلی او پدي ډول یي کارمل ته بیعت وکړ. د زیري په وینا تبریک لیک لومړی بارق لیکلی وو. خو«میثاق هغه خیرې کړاو ویل چي بارق بیا هم کارمل تر ضرورت زیات ستایلی او غیر لازمي خبرې یي لیکلې وې . وروسته میثاق د ببرک کارمل په نامه تبریک خط ولیکی .» دا مهمه نه ده چي د کارمل په پته ضروري یا غیرضروري خبرې لیکل شوي وې مهمه دا وه چي په خپله میثاق او د ګوند ټولو مشرانو اشغال ته لبیک ویلی دی. د میثاق ساده ګي پدي کي وه چي هغه په بیعت لیک جملو ته کتل نه د لیک منځپانګې ته چي ده پخپله پردیو واک ته رسولي ته بیعت لیک ولیکلو او نورو ټولو که ځانونه د امین مخالفان ګڼل او یا د امین پلویان بربنډ اشغال ته سرونه ټیټ کړل . ګوندي مشران په راډیو کي دوي ورځي وساتل شول او په دریمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ په دوولسو شوروي ټانکونو کې د څرخي پله زندان ته ولېږدول شول. په ټانکونو کې د هغوی د کېښولو مسؤلیت دوو پرچمي کدرونو عبدالکبیر رنجبر او حشمت اورنګ لرلو، هغه رنجبر چې د ناټویي اشغال په ګټه په رسنیو کې خورا فعال وو ، ګوند یې هم جوړ کړی وو او د بلواک فاسد دولت د ولسي جرګې غړی هم پاتې شوی دی. د میثاق د وینا له مخې د امین د کابینې د غړو چورت هغه مهال خراب شو چې « ټانکونو د څرخي پله په لور حرکت وکړ.» دا مهال د څوکیو د شوقیانو سر خلاص شو چې د دبدبه لرونکو څوکیو پرځای باید د زندان کړاوونه و ګالي. د خلقیانو له لوړپوړو څخه یوازې د مرکزي کمېټې د دارالنشاء د څانګې رییس محمد علي هوما د اشغال شپږ ورځې وروسته د ا ، خ ، د ، ګ د مرکزي کمېټې « تاریخي اعلامیه» خپره کړه چې پکې یرغل غندل شوی وو. دې اعلامیې هغه اته کاله د څرخي پله د زندان مېلمه کړ.پدې هکله په زړه پورې دوې خبرې دي. یوه دا چې کله په زندان کې د عدلیې وزیر او لوی څارنوال شرعي جوزجاني لدې اعلامیې خبرېږي ویلي یې وو:« هوما څه حق درلود چې زموږ په غیاب کې دا ډول خپلسری کار وکړي.» بل دا چې د هوما په وینا د امین د دسترخوان یوه ملګري د هوما د زنداني کېدو په اړه ویل چې هغه دستوري بندي شوی دی. دې دا معنی لرله چې هوما د دوی په څېر د زنداني کېدو دوسیه نلري. هوما دا اعلامیه وروسته له هغې خپره کړله چې د ګوند د مرکزي کمیټې اپراتو ، د ګوندي کمېټو غړو ته اشغال د منلو وړ نه وو او دی یې هڅولی چې دا اعلامیه خپره کړي. په خلقي مشرانو کې اسدالله سروري هغه څوک وو چې د اشغالګرو سره یوځای راغی او د اشغال لاندې دولت کې دوهم مقام درلود خو ډېر ژر خپلې نه بښونکې تېروتنې ته متوجه شو او د اشغال ضد دریځ یې غوره کړ. د سروري د دریځ په هکله شوروي څارګرو او سلاکارانو مسکو ته دا رنګه رپوټونه استول: « هغه (سروري) د ۱۹۸۰ کال په لومړیو کې په ښکاره ډول ویل چې شوروي دې هغوی (خلقیانو) ته واک وسپاري او خپل هېواد ته دې ولاړ شي.» ۱۸۳ / ۱۸۸ د سروري د دا ډول دریځ پایله دا شوله چې هغه د سفیر په نامه منګولیا ته تبعید شي. د یرغل وروسته لومړیو ورځو کې د څه د پاسه ۱۶۰ تنه لوړپوړي خلقیان او څو تنه ځوانان د امینیانو په نامه زنداني شول خو د وخت په تېرېدو سره د باندېستانو،امینیانو او فرکسیونبازانو په نامه په مرکز او ولایتونو کې د خلقیانو بندي کولو لړی پیل او د ګوند د واکمنۍ ترنسکورېدو پورې یې دوام وموند. ویل کېدل چې د مرغومې د شپږمې د لومړیو ورځو په زنداني کولو کې دریو تنو لوړپوړو خلقي پوځیانو(سروري، ګلابزوی، وطنجار) رول درلود . وروسته خلقي کدرونه د پرچمیانو له خوا د شورویانو د همغږۍ وروسته زنداني کېدل . لومړۍ ډله خلقي مشران چې له بنده خلاص شول زیری او پنجشیري وو چې د یوې اونۍ وروسته آزاد شول بیا بارق، لایق ، میثاق او هاشمي خلاص شول. خو هاشمي بېرته زندان ته واستول شو. کارمل زېري ته د هاشمي بېرته زندان ته د لېږلو په هکله ویلي وو چې هاشمي د اشغال مخکې په بدخشان کې د حکومت د ځانګړی استازي په توګه ډېر خلک وژلي دي او ژوند ته یې ګواښ دی. هاشمي د تنظیمونو د واکمنۍ په لومړیو کې په کابل پوهنتون کې ووژل شول . البته هاشمي او شېرمحمد ولسي یوازینی خلقي لوړپوړي وو چې د تنظیمونو په واکمنېدو سره ترور شول، نور پاتې بندیان د امینیانو په نامه په بند کې پاتې شول. دې بندیانو بیا د خپلې بېګناهۍ له امله کارمل ته دوهم لیک یا عریضه استولې چې د دوی له بنده خلاص کړي. هغه مهال او تردې دمه هغه خلقیان چې ځانونه د امین پلویان ګڼي وایي چې دوی د اشغال ضد وو. پداسې حال کې که دوی د اشغال ضد وای نو ولې یې د نوې بلواکې واکمنۍ بلنې ته مثبت ځواب ورکړ، را دیو ته لاړل او کارمل ته د مبارکۍ لیک خو په واقعیت کې بیعت لیک لاسلیک کړ ؟ دا بیا ښیي چې هغوی په خپله خوښه رادیو تلویزیون ته لاړل، د نورو خلقي مشرانو په څېر کارمل ته د مبارکۍ پیغام واستولو یعنې دا چې هغه ته یې بیعت وکړ. که دوی د زیري، پنجشیري او نورو په څېر له زندان څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص شوي وای او د اشغال لاندې پرچمي واکمنۍ کې دنده ورکړې وای په پوره لیواتیا او رښتینولۍ سره به یې د اشغال زیږنده واکمنۍ کې دندې تر سره کړې وې. پردې بنسټ اشغال ته په لبیک ویلو کې په خلقي مشرتابه کې د امینیانو او د امین د مخالفانو ترمنځ هېڅ توپیر نشته دی. غوره بېلګه یې میثاق دی .هغه له بند څخه خلاص شو او د شوروي د یرغل وروسته د ګوند په لومړي پلنوم کې د برخه اخېستونکي په نامه ور بلل شوی وو. خو کله چې مسکو خبر شو د هغه مخه یې ونیوله او پدې اړه به له ده ولولو: « دا وخت صالح محمد زیری راغی او د سالون د دروازې نه یې په اشارې سره وغوښتلم . زه له خپله ځایه پورته شوم او هغه ته ورغلم. هغه زما لاس ونیو او زه یې بهر ته بوتللم...، را ته و یې ویل د پلنوم دایرېدل ستا له امله ځنډېدلی دی. ما وپوښتل ولې؟ هغه وویل له هماغه ځایه احوال راغلی چې ته باید په پلنوم کې نه وې. ما وویل له کومه ځایه احوال راغلی دی؟ هغه وویل له هغه ځایه چې باید احوال راغلی وای. ما وویل هغه ځای څه حق لري چې زموږ د ګوند په کورنیو چارو کې لاسوهنه وکړي؟ » عجیبه دا ده چې دواړه له شرمه یا له ډاره د هغه ځای نوم نه اخلي چې میثاق باید په پلنوم کې ګډون ونکړي . آیا د میثاق له انده د افغانستان نیول او د امین وژل د ګوند او افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنه نه وه؟ خو کله چې د ده مخه نیسي چې د ګوند په مشرتابه کې راڅرګند نشي هغه د ده د ګوند په کورنیو چارو کې لاسوهنه ګڼي او که دی د مرکزي کمیټې غړی شوی وای هغه مهال به ده هم اشغال ته انترناسیونالستي دنده ویله .

د امین پلویان تر دې دمه ځانونه اشغال ضد او د اشغال زیږنده واکمني نامشروع ګڼي له همدې امله بندیان او یا په کورکي کېنول شول. خو ولیدل شول چې کله نجیب له بنده آزاد کړل زیاترو یې د نجیب د حکومت سره لکه نورو خلقي مشرانو همکاري پیل کړه. پدې اړه په زړه پورې خبره دا وه ترڅو چې د دوی سره شوروي سلاکارانو ونه لیدل د نجیب په حکومت کې د کارکولو فرصت ورنکړل شو . پدې هکله میثاق د خپل کتاب په۵۵۸ ـ ۵۵۹ مخونو کې توضیحات ورکړي چې دی او شاه ولي شوروي سفارت ته غوښتل شوي وو او د سفارت یوه کارکوونکي یعنې د کې جي بې کوم غړي ورته ویلي وو:«اوس چې زموږ پوځیان له افغانستان څخه وتلي دي باید ټول ځواکونه د سولې او د ملي روغې جوړې له تګلارې ملاتړ وکړي او سره یو شي ترڅو جګړه په افغانستان کې پای ته ورسیږي ...، دا موضوع ستاسو یو ملي امر دی چې باید د خپل ګوند پخواني مخالفتونه هېر کړئ او باید یو نوی ارګانیک یووالی منځته راشي. » لدې کتنې وروسته میثاق د کابل د ښاروال په توګه مقررشو. دا کتنه ښیي چې د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته شوروي سفارت د لوړپوړو ګوندي او حکومتي چارواکو د ګومارلو او ګوښه کولو واک درلود. له بلې خوا دا هم ښیي چې د امین د پلویانو د اشغال زیږنده بلواکې پرچمي واکمنۍ سره همکاري پیل کړله. د امین د پلویانو له لوري د نجیب په حکومت کې کار کول دا معنی ورکوي چې ګواکې نجیب د شوروي اشغال زیږنده واکمنۍ چارواکی او د کارمل د واکمنۍ د وژنو او شکنجو دوزخي اداري (خاد) مشر نه وو. ددې بندیانو څخه د ۱۳۵۹ کال د غبرګولي په میاشت کې دیارلس تنه اعدام او نور د نجیب الله د واکمنۍ پرمهال له بنده خلاص شول. د محمود سوما، عبدالرشید جلیلي او منصور هاشمي پرته د امینیانو په نامه خلقي مشرانو نجیب ته بیعت وکړ او د اشغال زیږنده حکومت سره د نورو خلقیانو په پرتله رښتیني همکاري پیل کړله. په زړه پورې لا دا ده چې نجیب دوی ته د بند د مودې تنخواوې هم ورکړې ، ځینو ته یې د بند د مودې ترفیع او زیاتو ډاډمنو ته یې څو ترفیع ګانې ورکړلې. پدې بندیانو کې داسې یو پوځی هم وو چې بریدمن زنداني شو او د اتو کلو زندان تېرولو وروسته جنرال راووت. دې زیاتو ډاډمنو امینیانو ته په واقعیت کې زندان اکادمي یا پوهنتون وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امينيانو په نامه يوه ټيت پوړي بندي د امين د دوو وزيرانو (صديق عالميار او ظريف) له خولې چې وروسته دواړه اعدام شول وايي: «عالميار ويل زه وژل کېږم خو تاسو ته وايم چې کله له بنده خلاص شوئ په ګوند او حکومت کې کار وکړئ ، شوروي ملګري به وپوهوئ چې موږ شوروي ته وفادار يو او پرچميانو تاسو غولولي ياست. ظريف ويل . مونږ ځان ملامت ګڼو چې موږ لښکر پرېښود او هغوی ته مو ونه ويل چې څه وکړي.» د لښکر څخه د ظريف موخه خلقيان دي. د دې سوپټستانو له څرګندونوڅخه ښکاري چې هغوی د شوروي د خاينانه تيري په لومړيو ګړيو کې د راديو څخه د اعلان وروسته ډاډمن شوي وو چې دوی ته شورويان څه نه وايي ، سبا ته راديوتلويزيون ته تللي چې هغوی به بيا په دبدبه لرونکو څوکيو و ګوماري . دې ربنتينو سووپټستانو د خپلو شوروي دوستانو له لوري د بندي کېدو او بيا وژل کېدو هېڅ فکرهم نه کاوه خو په زندان کې د هغوی څخه د څېړنو وروسته پوهېدلي دي چې وژل کېږي خو سره لدې شورويانو ته وفادار وو او ځوانان يې هڅول چې د اشغال زېړنده واکمنۍ کې کار وکړي اوشورويانو ته وفادار پاتې شي. د صديق عالميار د شوروي پالنې په اړه د (کام) يو کارکوونکي وايي : « د مرغومي د شپږم په ماښام په صدارت کې وم . شوروي پوخيان صدارت ته را ننوتل او ډزې يې پيل کړې . ددې ډزو په اورېدو سره په هغه کوټه کې چې زما سره دوه تنه نور هم وو د کوټې لوی قنديل د کلا شنکوف په قنداق وواهه او برېښنا لاړه. څو شېبې وروسته دروازه پرانېستل شوه او شورويانو هرې خوا ته ډزې پيل کړې موږ لا د مخه د کوټې په يوه خوندي ځای کې وو او ژوندي پاتې شوو. په صدارت کې د ډزو د ختمېدو لنډه موده وروسته له کوټې ووتلو او يوه سالون ته ولاړو چې څو تنه نور هلته ناست دي. پدې ډله کې صديق عالميار ، ګلنواز او غني وثيق هم وو. د خبرو په ترڅ کې عالميار دا هم وويل: موږ سوپټستان يو او د شوروي ملګرو سره همکارۍ ته چمتو يو.» که د هېواد د ننه خلقي مشرانو د اشغال ضد غږ نه شوای اوچتولای لږ تر لږه يې د حکومت سره د همکارۍ ډډه کولای شوای. که دوی د حکومت سره د همکارۍ ډډه کړې وای ښايي زرګونوخلقيانو هم خپلو مشرانو ته په کتنې سره د اشغال په چوپړ کې نه وای درېدلي او نن به خلقي غورځنګ په ټولنه کې د شوروي اشغال د ملاتړي په نامه نه يادېده. البته په بهر کې خلقي ډپلوماتانو دا شونتياوې لرلې چې د اشغال ضد غږ اوچت کړي چې په چکوسلواکيا کې د سفير محمد ياسين بنيادي پرته بل هېڅ کوم ډپلومات دا کار ونکړ. په پراګ کې د افغانستان سفير او د ګوند د مرکزی کميټې غړي بنيادی د دسمبر په ۲۹ په افغانستان کې د رژيم د نسکورولو په اړه خبريالانو ته ويلي وو: « په هيواد کې اوسنی روان سياسي اکروکر د شوروي اتحاد له لاسه رامنځته شوی دی چې چکوسلواکيا ورسره ببرک ته د سياسي پناه د ورکولو له لارې مرسته وکړه . په ساده ژبه ويلای شم چې دا د افغانستان په کورنيو چاروکې يوه بربنده لاسوهنه ده. » ۱۲۴/ ۲۴۱ هغه هېواد ته راستون شو او د چرګانو کوچنی فارم يې جوړ کړ او غريبانه ژوند يې درلود. يوه ورځ تصادفا په هالند کې په يوه موټر کې د دريو تنو نورو سره کېناستلم چې يو يې نظيف الله نهضت په کيوبا کې پخوانی سفير وو. د خبرو په ترڅ کې مې ترې وپوښتل د شوروي اشغال پرمهال تاسې په هاوانا کې سفير وئ ولې افغانستان ته راغلئ او پرچميانو بندي کړئ ؟ هغه وويل :« پرچميانو ته خو شورويانو ويلي وو موږ ته يې نه وو ويلي.» د ده له ځواب څخه ښکاري چې هغه د شورويانو سره د همغږۍ له امله هېواد ته راستون شوی دی لکه په ملګرو ملتو کې د افغانستان استازی بسم الله سهاک. د هغه په اړه د (افغانسکي شتورم) پر افغانستان بريد په نامه روسي کتاب په ۳۵۹ ــ ۳۶۰ مخونو کې راغلي دي . سهاک ته امريکايي مقاماتو د افغانستان په اړه د م ، م د بېړنۍ غونډې په درشل کې چې د شوروي د تېري خلاف درېځ نه دی نيولی ويلي وو چې له خپل استوګنځي څخه ووځي او ده دا ستونزه په م، م کې د شوروي استازي سره شريکه کړې او دا يې هم ورته ويلي دي چې غواړي په شوروي اتحاد کې د خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ سره ژوند وکړي او شوروي دولت ورسره مرسته وکړي. شوروي سفیر دا موضوع له مسکو سره شریکه کړې او له دوو ورځو وروسته له مسکو څخه د سفیر غوښتنې ته مثبت ځواب راغلی او شوروي استازی د سهاک سره ګډ هوايي ډګر ته لدې امله تللی چې امریکایان کومه ستونزه ورته جوړه نکړي او سهاک د خپلې روسي میرمنې سره د شوروي اتحاد د ورونژ ښار کې ژوند پیلوي .

څه ډول وګړي یې واک ته ورسول ؟

دا چې شوروي ښکېلاکګرو څه ډول وګړي د کابل په پلاز کینول هغه به د جنرال مایوروف د کارمل د لومړي پوځي سلاکارڅخه واورو. نوموړی د خپل (په افغانستان کې رښتیا څه تیریدل؟) نومي کتاب ژباړونکي ته ویلي وو:« ببرک کارمل ، نجیب، اناهیتا ... دا ټول مصنوعي خلک دي. په لاس جوړې شوې څېرې دي... » د جنرال پورتنۍ خبره د دې څرګند واقعیت ښکارندوی ده چې شوروي اشغالګرو د کابل په پلاز د سیاستوالو په نامه جوړې شوې څېرې واک ته ورسولې چې د یوه هیواد د مشرانو له ځانګړتیاوو څخه بې برخې وو. که څه هم ببرک او اناهیتا چې اصلي نومونه یې سلطان حسین او ناهید دي د دموکراسۍ په لسیزه کې د ولسي جرګې غړي پاتې شوي وو خو د هغه مهال د ولسي جرګې د یوه غړي په وینا« په کابل کې دا هم ویل کېدل چې د شوروي اتحاد د خوشحالولو له پاره حکومت په انتخاباتو کې د ببرک کارمل او اناهیتا سره مرسته کړې ده .» ۴۱ / ۱۵۲ د دې معنی دا کیږي چې د دموکراسۍ په لسیزه کې کارمل او اناهیتا د ولس استازي نه بلکې د حکومت استازي وو. د دې لپاره چې د شورویانو پرمټ پرافغان ولس تپل شوو پرچمي واکمنو په اړه یوه شو مشت نمونه خروار د دریو تنو(کارمل ، نجیب ، کشتمند) په اړه به د دوو شورویانو او دریو پرچمیانو، مایوروف او میتروخین ، ذبیح الله زیارمل ،عبدالقدوس غوربندي، او ثریا بها ولولو. مایوروف پنځلس میاشتې د دې مشرانوسره په همیشنیو کاري اړیکو کې پاتې شوی دی او واسیلي میتروخین شوروي څارګر د کی جی بی د آرشیف مرستیال وو . دری تنه افغانان لدې کبله غوره شوي چې هغوی له هر چا زیات خپل پرچمي مشران ښه پیژندل. البته چې جنرال مایوروف د ثور انقلاب د بشپړتیایي پړاو د نورو پرچمي مشرانو(راتبزاد، نور، لایق ، رفیع ، بریالي ،جنرال ګل آقا او جنرال خلیل الله) د ځانګړتیاوو په هکله څرګندونې لري که پرهغې بحث وشي لیکنه اوږدیږي. که د شوروي د اشغال په مهال د دولت او حکومت د مشرانو د ځانګړتیاوو یوې برخې ته چې د هغوی د شخصیت ښکارندوی دي ګوته ونیول شي لوستونکی اړین معلومات تر لاسه کوي چې مسکو د خپل یرغل وروسته څه ډول وګړي د ا. خ. د. ګ او ټولنې په مقدراتو واکمن کړل.

کارمل چې د پرچمیانو منلی لاربښود شمیرل کیده غوڅ اکثریت څیړونکي هغه ځانغوښتونکی ، دایم الخمر او په اخلاقي لحاظ کمزوری وګڼی ګڼي. په افغانستان کې د لوی پوځي سلاکار کاري ډلې په خپلو کې نوموړی شرابي اعلی سرقوماندان او راتبزاد د نادېژده (د لینن مېرمن) په نومونو یادول. د کارمل د شرابو څښل لوی پوځي سلاکار ته هم د زغم وتلی کار ګرزیدلی وو او هغه ته په ارګ کې د نوموړي په دفتر کې چې د شرابو(ودکا) بوتل یې په لاس کې وو، وایي: « زه ستر جنرال مایوروف د افغانستان په دیموکراتیک جمهوریت کې لوی پوځي سلاکار تاسې ببرک کارمل په ټینګه د شرابو څښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

منع کوم او ټينگارکوم چي سملاسي له دغه کار نه لاس واخلئ... ملگرى د ا. خ. د. گ د مرکزي کميتي عمومي منشي او د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت د انقلابي شورا رئيس تاسي خبر ياست چي په هر ولايت کي د جگړي اور بل دى . هيواد په اور کي سوځي . سلگونه افغان او شوروي عسکر مري... که دى، ببرک کارمل ، همدا نن له شرابو څښلو نه لاس وانخلئ نو زه به يوري اندروپوف او ديمتري اوستينوف ته خبر ورکړم او هرڅه به په پاى کي ليونيد بريژنف ته ورسيږي... او بله دا چي خو دا تا ته وايم له دي ځايه به داسي والوزي چي خداى خبر چيرته به ځمکي ته راکوز شي...، همدا سبا د کابل پرتلويزيون وينا وکړئ . د هيواد د حالاتو او د انقلاب د برياوو په ساتنه کي له دښمن سره د وسله والي مبارزي د برياليتوبونو په اړه وغږيږي... دوهمه او بنسټيزه خبره بايد عسکري چونيو ته ورشي. له قوماندانانو، د ټبرونو له مشرانواو د ولايتونو د واليانو سره وگوري.» ۷ / ۱۲۳ – ۱۲۶ کارمل د جنرال د دستور پربنسټ د ټلويزيون له لاري ديرش دقيقي ملغلري وشيندلي او څو ورځي وروسته جلال آباد ته ولاړ او هلته يي هم يوي ستري غونډي ته خپله انقلابي وينا واوروله. کارمل د خپلي يوي کلني واکمنى پرمهال يوځل د بگرام هوايي ډگرته تللى وو چي هلته د شوروي لښکر رابلونکي نورمحمدتره کى او حفيظ الله امين معرفي کړي او دا دوهم ځل وو چي د مايوروف په امر جلال آباد ته وخوځېد. دا چي ببرک د اناهيتا سره د ميني ککړ رومان درلود پدي هکله د شوروي استخباراتي سندونو کي راغلي دي:« د ببرک کارمل نفساني اخلاق هم ډير ټيټ ول. هغه د سياسي بيرو د غړي ميرمن اناهيتا راتبزاد سره ناوړه جنسي اړيکي درلودلي. »۱۲۴ / ۳۰۴ د کارمل – اناهيتا د رومان په اړه د (پرونده ناپديد) نومى کتاب ليکوال په ۱۶۱ مخ کي راوړي: « د داود د واکمنى پرمهال پوليسو د دواړو د رومان کسټونه ثبت کړي وو ، د کورنيو چارو د وزير په دفتر کي ساتل کېدل او د ثور د وسلوال پاځون وروسته د امين لاس ته لوېدلي وو او پدي اړه ذبيح الله زيارمل وايي: د دي کسټونو راتلونکى برخليک ډراماتيک دى ،ځکه چي د دي لاسوندونو په بربنډېدو سره کارمل ومنل چي د خپلو نږدي ملگرو سره له هيواد څخه ووزي پدي شرط چي د کسټونو محتوا افشا نشي... » يو وخت کارمل ثريا بها ته چي وروسته يي د نجيب د وررور صديق راهي سره واده وکړ د خپلي ميني احساس داسي بيانوي :« ته د اور يوه ټوټه يي چي ما سوځي! ته ما وژني. زه ډير وخت په دي تمه وم چي د ډاکترجاني (اناهيتا) په نشتون کي وکولى شم د خپل زړه احساس تاته څرگندکړم .پوهيږي پدي پوهه او ميرانه چي ته يي لري کولى شي ډير ژر د اناهيتا ځاى ونيسي. اناهيتا زړه شوي ده او ته اتلس کلنه يي.» ۸۶/ ۱۲۵ مايوروف د خپل کتاب په ۱۲۶ مخ کي د کارمل سره خپلو پنځلس مياشتنيو کاري اړيکو ته په کتني سره د نوموړي د شخصيت داسي انځور کاږي: « په ژوند کي مي احمقان، لټان او شرابيان نه خوښيدل او دلته دا ټول صفتونه په يوه کس کي راټول شوي وو. او دا بيا گوندي لاربشود او د دولت مشر و.» هو! د مسکو واکمنو د خپل لښکر پرمټ په افغان ولس احمق ، لټ، بد اخلاقه او شرابي کارمل واکمن کړ چي تل خمار او له هرڅه بيخبره وي او شورويان په سره سينه په افغانستان کي خپلي نقشي پلي کړي. د پرچم د فرکسيون د مرکزي کميتي غړي غوربندى د شوروي اتحاد د څارگري اداري سره د کارمل د اړيکو په اړه ليکي:« کارمل د گوند د قدرت منبع او سرچينه د گوند څخه بهر لټوله او د دي سرچيني د اعتماد او باور د ترلاسه کولو په خاطر له هيڅ ډول هلوځلو ډډه نه کوله.بايد اعتراف وشي چي کارمل د روسانو د ربنتيني ماهيت په پيژندني کي بي سياله استاد وو او په هغه هيواد کي يي د قدرت سلسله مراتب د هربل چا نه ښه درک کړي وو. هغه پوهيده چي هلته د ک. گ. ب د واړه ضابط واک د بل هر سياسي او دولتي مقام نه زيات دى. د دي هوښيارى او زيرکى له امله وو چي هغه فخرخرخونه کوله او ويل چي د واک د څنځيراصلي کړى ته يي لاس اچولى دى او پدي ډگر کي سيال نلري...، دا چي کارمل يوه ستره شبکه په کار اچولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ترڅو ثابته کړي چې له ده پرته بل ښه نوکر نشته او څرنګه چې هغه د قدرت سرچينه د ګوند بهر ګڼله ملي واکمنی ته د رسيدلو امکان يې هم د ملي ارادې بهر لټاوه.لدې کبله دا تصادف نه وو چې شوروي د يوې نړيوالې رسوايی په منلو سره خپل سور پوځ په خوځښت راووست او د بشري ټولنې د ټولو نورمونو خلاف يې په يوه څرګند خونړي يرغل لاس پورې کړ.داسې دولت يې را نسکور کړ چې رئيس يې د شوروي دوست وو خو په خپلو کورنيو چارو کې يې د شورويانو لاسوهنه نه غوښتله مسموم او بيا ترور کړ او خپل(حلقه به ګوش) مزدور يې په اصطلاح تش په نامه د واک په ګدۍ کيناوه.» ۸۰ / ۵۰ کارمل د خپلې واکمنۍ پرمهال د ځوانانو يوې غونډې ته چې د وطندوستی درس ورکړي ويلي وو:« وطنپال افغان څوک دی؟ د نوي افغانستان انسان څوک دی؟ چې د افغان –شوروي دوستی ته وفادار وي.» ۱۷۴ د پرچمي مشرتابه شوروي پالنه او شورويانو ته خوش خدمتي ،د شورويانو د جنايتونو د پټولو هڅې او سربيره پردې خپل ولس ته سپکاوی به د دې سازمان د دوو نورو مشرانو (کشتمند او نجيب) له لوري د شوروي پوځيانو د يوه جنايت په وړاندې غبرګون کې ووينو.کيسه داسې وه چې د۱۹۸۱ کال د فبروري په ۱۵ شوروي پوځيانو د ګزمې يوه يوولس کسيزه ډله جلال آباد ته څيرمه پرګزمه بوختته وه او دې ډلې پټېيلي چې خپل کنډک ته د کبابو لپاره د پسونو ډالی له ځانه سره يوسي. هغوی يوه کور ته د ديوال له لارې ننوزي چې د پسونو سربيره دری ښځې هم ويني . دا يوولس تنه د دوو ګړيو په ترڅ کې د دوو سپين ږيرو او۷ کوچنيانو ترمخه د ښځو پرعزت تيری کوي. هغوی په ښځو د جنسي تيري وروسته لومړی ښځې او بيا زاړه او ماشومان وژني. د زغره وال ګاډي د تيلو له ټانکۍ نه تيل را اخيستي ، پر شهيدانو يې شيندلي ، د پاسه يې کالي، کټونه، لمڅي او پوزي غورځولي او وروسته يې اور وراچولی دی. دې ډلې يوولس پسونه خپل کنډک ته ورسره بيولي وو چې ګواکې کليوالو د شوروي پوځ د ورځې ډالۍ وراستولي ده.(د فبروري درويشتمه د شوروي د پوځ ورځ بلل کيده) د وژل شوې کورنۍ يو دوولس کلن هلک چې په يوه ګوټ کې پټ شوی دا د وحشت ډکې صحنې ليدلې دي او د ډلې مشر يې پيژندلی دی. په شوروي کنډک کې د تحقيقاتو وروسته تورنو په خپل جرم اعتراف کړی او لوی پوځي سلاکار د دې پيښې له امله د ښتني لپاره صدراعظم کشتمند ته ورغلی دی ځکه چې دا مهال کارمل د شوروي د کمونست ګوند په ۲۶ کنګره کې د ګډون لپاره مسکو ته تللی وو. پدې اړه هغه ډيالوګ چې د کشتمند او شوروي جنرال ترمنځ ترسره شوی دلته کټ مټ رانقليږي :

کشتمند- د خاد رئيس او جنرال سپولنيکوف(د نجيب الله سلاکار) همدا لږه شيبه وړاندې خبر را کړ چې دا جنايت په بدلو جامو کې غليم پخپله کړی دی.

مايوروف – موږ ځای پرځای د دغه جنايت په اړه پلټنې وکړې له بده مرغه هغه د څلويښتم لښکر پوځيانو ترسره کړی دی.

کشتمند- دا هيڅ امکان نلري. کشتمند دا ووايل او بيا يې زما خوا ته د مکر له کتنې وروسته د هرڅه د بيا پلټنې اړتيا ته ګوته ونيوله.

مايوروف- نن به همدا کار وکړو هيله کوم چې خپل يو مرستيال هم د کميسيون د غړي په توګه وګمارئ. دوهم ځل سيمې او نوموړي کنډک ته پلاوی ولاړ او ور ته څرګنده شوه چې ترسره شوی جنايت شوروي پوځيانو کړی دی. لوی سلاکار او د پلاوي غړي کشتمند ته ورځي او دا ورته وايي چې جنايت شوروي سپاهيانو کړی دی او کشتمند ته د شوروي سپاهيانو له لوري د ترسره شوي جنايت له امله د خواشيني د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کولوسربېره ښښنه غواړي. خو د مايوروف په وينا« د حکومت رئيس د دې پرځای چې زموږ ښښنه ومني ، سره لدې چې ملکي وګړو ته زموږ له خوا شوي سپکاوي ته يې بد وويل ، د پړې ډېره برخه يې پخپله پر افغانانو واچوله. ګواکې دا چې افغانان پخپله لکه ځناور بې نظمه دي او له همدې امله يې دې ته لاره هواره کړې چې دغسې چلند ورسره وشي. اوس هغه له دې امله له موږ نه ښښنه غواړي.» په يوه بله افغاني ضد او د پښتنو د دود خلاف پيښه کې د نجيب کړنو ته په کتنې سره نوموړي ته جنرال مايوروف داسې پيغور ورکوي: «پښتانه له شريعت پرته د پښتونوالى يو دود هم لري. له هغه نه د سرغړونې سزا مرګ دى. نجيبه ته خو پښتون يې تا څنګه پښتونولي پريښوده ؟ » هغه څه چې پورته بيان شول د مايوروف د کتاب د ۳۳۳ څخه تر۳۵۴ مخونو مفصلو تشريحاتو لنډيز وو. د نجيب الله په اړه د سلاکار خبره د هغه جنايت په اړه ده چې هغه په هرات کې په يوه شپه د څلورو سوو تنوشاوخوا اسيران چې د هغوى سره ژمنه شوې وه که تسليم شي ژوندي به پاتې شي خو نجيب د کارمل د دستور له مخې هغوى ووژل. انګلوساکسوني اشغالګرو هم پرچمي مشرانو ته ورته لوبډلي او خپلو بادارانو ته پالياله وګړي واک ته ورسول چې د کشتمند په څېر د اشغالګرو جنايتونه په خپلو پوځيانو واچوي. غوره بېلګه يې د اشرف غني په واکمنۍ کې په کندز کې د بې پولې ډاکترانو په روغتون بمبارۍ وې چې امريکايانو دا جنايت ومنلو خو غني ويل چې دا بمبارۍ افغاني پيلوټانو کړې دي . که چيرې د ليکنې دا برخه په څو کرښو کې را ونغښتل شي دا پايله ترې راوځي چې شوروي اشغالګرو په افغانستان داسې څيرې واکمنې کړلې چې له يوه پلوه اخلاقي کمزورتياوې لرلې او له بله پلوه د ملي ګټو په پرتله يې شوروي ګټو ته لومړيتوب ورکاوه او ټول ګامونه يې د شورويانو د خوښې او د هغوى د بشپړ باور تر لاسه کولو په موخه اوچتول. اشغالګرو ته د اشغال زيږنده واکمنانو د شخصيت جوهر د هغه د مشر له وينا بربنډيږي چې د ګوند په دوولسم پلنوم کې وايي: « زموږ انقلاب شا ته نه ځي ځکه زموږ تکيه ګاه زموږ ستر دوست شوروي اتحاد دى».

خپلواکي يا بلواکي ؟

ببرک کارمل په خپله لومړۍ ثبت شوې وينا کې هېواد ته د« ملي خپلواکۍ او آزادۍ » د راتګ زيرى ورکړ. دا د ملي خپلواکۍ او آزادۍ مدعي د دوو شوروي فرقو پر مټ واک ته ورسول شو. آيا د نړۍ په کوم هېواد کې پردي لښکر ددې هېواد ولسونو ته خپلواکي او آزادي راوړې ده چې کارمل يې ادعا کوي.دا دوې فرقې د وخت په تېرېدو سره په يوه ستر لښکر واوښتې چې شمېر يې يولک اوشل زرو تنوته ورسېد. دا د دې ښکارندوى وو چې ولس د دې خپلواکۍ او آزادۍ مدعي د واکمنۍ په وړاندې ودرېد او مسکو اړ شو نور ځواکونه افغانستان ته را ولېږي. خو بيا هم کارمل او د دسترخوان يارانو يې هغه محدود قطعات بلل. د محدودو قطعاتو په اړه اسدالله سروري په يوه مجلس کې د يوه خلقي په ځواب کې په خندا ويلي وو: «موږ چې راتلو ما پخپلو سترګو وليدل چې ډېرې محدودې وې . يو سر يې د خيرخانې کوتل ته رارسېدلی و بل سر يې په حيرتان کې و.» ۴۰ / ۴۶۸ سربېره پردې د يرغل وروسته د شوروي د زرګونو ملکي ، پوځي او استخباراتي سلاکارانو راتګ هم پيل شو چې البته د اشغال مخکې هم ګڼ شمېر شوروي سلاکارانو په هېواد کې شتون درلود. لکه څرنګه چې د سلاکار له نامه څخه ښکاري د هغه دنده سلا او مشورې ورکول دي خو د کارمل په واکمنېدو سره هغوى مشورې نه بلکې دستورونه او امرونه ورکول. پدې هکله د کې جي بي مرستيال شبارشين ليکي :« مونږ کې جي بي له افغانانو سره مرسته نه کوله ،مشوره مو نه ورکوله، بلکې قومانده مو ورکوله...» ۱۹۴/ ۱۴۰ پورتنۍ وينا ښيي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د۱۹۷۹ کال د دسمبر د اووه ویشتمې وروسته د افغانستان اصلي واکداران شوروي سلاکاران وو ، کارمل ، نجیب ، کشتمند، شرق ، خالقیار ، وزیران او والیان او قوماندانان یې د تمثیل لپاره کینولي وو. ددې بربنډ واقعیت د اثبات لپاره به څو بیلګې راوړل شي. کله چې مسکو د افغانستان د اشغال وروسته د کارمل لپاره ستر پوځي سلاکار وټاکه هغه د کی جی بی مشراندروپوف ور وغوښت او د ځانګړو دستورونو د ورکولو سربیره یې دا هم ورته وویل :« پوهیږو چې کارمل یوه کرغیړنه څیره ده . خو زموږ لاربښوونو ته کلک غوږ نیسي . د هغه ملاتړ وکړه ...، پدې توګه نو هرڅه پخپل لاس کې ونیسئ او عمل وکړئ.» ۷ / ۵ کله چې اندروپوف جنرال ته وایي هرڅه پخپل لاس کې ونیسئ یعنې واک ستا سره دی هرڅه چې کوې هغه کوه . د پرچمي مشرانو په بیواکۍ د ښه پوهیدو لپاره اړینه بریښي د شوروي لوړپوړو پوځیانو او افغان ګوندي او حکومتي جګپوړو ځینو څرګندونو ته لوستونکی راوبولم. د کی جی بي په افغانستان کې نومي کتاب په ۲۷۵ او۲۹۵ مخونو کې راغلي دي :« د ګوند د لوړپوړو غړو، د کی جی بی د پوځي سلاکارانو، د کورنیو چارو د وزارت، او د زونونو د اداري مشرانو ترمنځ غونډې یو په بل پسې نیول کیدلې. له افغان لوري د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې او د انقلابي شورى هغه غړي چې د زونونو د اداري مشرانو په توګه ټاکل شوي ول او هم کشتمند،نور، زیري، رفیع ،ګلابزوی اونجیب الله دغو غونډو ته رابلل کیدل. د غونډو د اجندا په اړه پریکړه یواځې شورویانو کوله...، د ګوند د مشرتابه ډله په ګوند او هیواد کې د ننه د روانو چارو او ستونزو ربښتونی انځور نه شوای لیدلای. هغوی په خپلو عمومي دندو نه پوهیدل.د دغې خبرې د زباد لپاره هغه لاسوندونه شته چې د۱۹۸۰ زکال د جولای په میاشت کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې پلنوم ته ټولې ویناوې او پریکړې د شوروي له لوري جوړې شوې وې . د دغه کار لویه برخه د کی جی بی د پلاوي د مالوماتو د څانګې د مشراو د کی جی بی د لومړي لوی مدیریت غړي جګړن الف.وي . پاولوف جوړه کړې وه.» لیاخفسکي راوړي: « سربیره پردې ببرک کارمل او نجیب الله سیاسي سلاکاران درلودل کومو چې د ا، خ، د،ګ ستراتیژیکي کربښې برابرولې او د ا، خ، د،ګ د مرکزي کمیټې عمومي منشي ته یې مختلفو غونډو ته ویناوې چمتو کولې.» ۴۹ / ۳۶۶ د لیاخفسکي موخه شوروي سیاسي سلاکاران دي نه افغان سلاکاران.

د ګوند د عمومي منشي نجیب الله مرستیال فریداحمدمزدک د ګوند د واکمنۍ د نسکوریدو وروسته د خپلو پرچمي ملګرو سره په یوه فیسبوکي بحث کې د ګوند د سندونو د چمتو کولو په هکله وایي :« د ا، خ، د، ګ د اساسي سندونو د چمتو کولو په هکله د هغه د بنسټ ایښودلو څخه د ویکتورپیتروویچ پکنیچینکه تر وروستۍ ورځې پورې د تره کي او امین د زمانې د ځینو لیکنو او سندونو پرته داسې لاسوند نشته چې موږ او تاسو چمتو کړی وي.» ۱۹۵جنرال عظیمي د دفاع وزیر مرستیال لیکي :« یوازې د مسکو او د څلوېښتمې اردو د قوماندان یوه اشاره د اردو لوی سلاکار ته کفایت کاوه چې د افغانستان د اردو وټلي قوماندانان له خلقي نه نیولې تر پرچمي پورې په مختلفو نومونو... تبدیل او یا زندان ته واچول شي...، څرنګه چې مسکو امرکاوه هغه باید عملي شي. »۱۲۹/ ۲۶۰ همدا رنګه فقیرمحمد ودان د ګوند د تبلیغ او ترویج د څانګې مشر د جنرال عظیمي له قوله د نجیب الله د واکمنۍ پرمهال د هغه د مطبوعاتي کنفرانسونو او مرکو په اړه لیکي :« ښيله شکه موږ هغه خوابونه ورکول چې مخکې د نجیب الله سرسلاکار ویکتورپتروویچ دیکتې کول او زموږ په واک کې یې ایښي وو او موږ اړ وو همغسې ځواب ور کړو.» ۱۹۱/ ۱۱۱ ګلدادخان د صدراعظم کشتمند مرستیال لیکي :« شورویانو ببرک کارمل ټاکلی و. شورویانو کارمل ایسته کړو او د هغه پر ځای یې نجیب الله وټاکلو. د شورویانو بې سلا او مشورې کشتمند او یارانو یې وزیران، رییسان او د امنیتي وزارتونو د ټولیو قوماندانان هم بې د شورویانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلاو او مشورو نه ټاکلی شول او نه یې پوځي رتبې ورکولی شول، شورویانو د یوه دویمې رتبې ر ییس په ټاکلو کې هم باید سر ښورولی وای.» ۱۰۵/ ۳۳۸ ، ۵۳۲ د نجیب الله پوځي سلاکار د جمهور رییس د واک په اړه لیکي :«ما هره ورځ د اعلي قوماندانی د بورد د غونډو د جوړیدو مخکې ماښام یا سهار د جمهوررئیس د دستورونو طرحه څیړله. معمولاً د اصلي مسئلو په هکله چې باید دستورونه ورکړل شي هغه ما لیکل...» ۱۹۶/ ۱۵۳د شوروي سلاکارانو د بشپړ واک په هکله به لیکوال د کندهار د قول اردو د سیاسي آمریت د مرستیالی څخه د خپل تبدیلېدو په اړه رڼا واچوي. لیکوال په روسي ژبه تسلط درلود او د سلاکار سره بېله ژباړونکي کاري اړیکي ساتلې . لیکوال لیوال نه وو په محاربوي جزوتام کې چې د ملي مقاومت سره نېغ په نېغه په جګړه کې ښکېل وي دنده تر سره کړي. دا موضوع یې د سیاسي آمریت له شوروي سلاکار سره پدې پلمه طرحه کړله چې غواړي د قول اردو د جزوتامونو د سیاسي کارکوونکو وړتیاوو ته په کتو سره هر څوک په مناسب ځای و ګوماري. هغه دا وړاندیز ونه منلو او لیکوال ورته وویل که زما وړاندېز نه منل کیږي پدې څوکی کار نه کوم. سلاکار وړاندیز ومنلو او یوه ورځ وروسته د دفاع وزارت د سیاسي ریاست څخه د سیاسي آمریت د مرستیال د تبدیلی شفر راغی. عجیبه دا وه چې په شفر کې په سیاسي ریاست کې یې پداسي څوکی ګومارلی وم چې هغې په تشکیل کې شتون نه درلود او پوره شپږ میاشتې وزګار وم یعنې احتیاط ته سوق شوم. په شفر کې یې لدې کبله احتیاط ته د لیکوال د سوقولو مساله نه وه لیکلې چې خلقیان کومه ګډوډې جوړه نکړي .دا ددې واقعیت ښکارندوی و چې د افسرانو د تبدیلولو، ګوښه کولو او ګومارلو واک د سلاکارانو سره وو نه د قوماندانانو او سیاسي آمرانو سره. همدا رنګه په ارګ کې شورویانو د کارمل ټول کړه وړه او لیدنې کتنې تنظیمول . د کارمل د ملګري حسن شرق په وینا « په ۱۳۵۸ کال کې د کارمل جمهوري ریاست ته ورغلم.د انتظار په کوټه کې کېناستم.د ښاغلي عبدالرحیم هاتف د وتلو وروسته یې ماته اجازه را کړله چې د کارمل د کار کوټې ته ننوزم. له بده مرغه د پینو د دردونو له امله بېله لکنې مې نشوای کولای کوټې ته ننوزم. شوروي ساتونکي مخه ونیوله او ما هم مقاومت وکړ.زموږ دواړو خبرې کارمل واورېدلې . په خپله هغه را ووت او له شوروي ساتونکي یې هیله وکړه چې د لکنې سره اجازه راکړي. لکه چې د هغه امر یې نه وي اورېدلی لرګی یې را څخه واخیست . کارمل خپلې کوټې ته بېرته ننووت او زه ګوډ ګوډ کوټې ته ننوتم او په مینې سره یې په غېږ کې ونیولم مچې یې کړم او و یې ویل په شوروي ملګرو ډېر ګران یم او زما د ځان د ساتلو په موخه زما امرونو ته هم پام نه راګرځوي » ۳۸ / ۲۳۹

د پورتنیو لنډو څرګندونو څخه جوتېږي چې د شوروي اشغال پرمهال او همدا رنګه د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته د افغانستان په دموکراتیک جمهوریت کې بشپړ واک د شوروي سلاکارانو سره وو او افغان مشران د تمثیل لپاره کېنول شوي وو او دا خپلواکي نه بلکې بلواکي وه.

د پاک زړو خلقیانو فرصت غوښتونکي مشران

مخکې لدې چې پدې اړه بحث وشي اړینه ښکاري د شوروي د تېري پرمهال د خلقیانو د کورني وضعیت څخه خبرشو . د لیکوال درې خاطرې کولای شي لوستونکی د شوروي د اشغال پر مهال د خلقیانو د کورني وضعیت او د پاک زړو خلقیانو له لوري په خپلو مشرانو په کاذب باور وپوهېږي. په افغانستان باندې د شوروي لښکر یرغل ، د دولت او دفاع وزارت د مشرتابه ترور او د هیواد د مخابراتي سیستم شنډول خلقیان هک پک کړل او له یوبل سره یې اړیکي پرې شوې . له بله اړخه ۱۰۳ ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې د امین له لوري د تره کي ګوښه کول او بیا یې وژل چې د سلګونو خلقي کدرونو زنداني کیدل او وژل هم ورسره مل وو خلقیان په دوو دښمنو ډلو ویشلي وو. پداسې یوه حالت کې ډیر پاخه او مجرب ګوند هم دا وړتیا نلرله چې مناسب دریځ غوره کړي.

الف – لومړۍ خاطره

هغه مهال لیکوال د کندهارد قول اردو په سیاسي څانګه کې دنده لرله او د دې څانګې مشر په کابل کې وو، څانګې مرستیال هم نه درلود او لیکوال د دې څانګې د چارو د لاربښوونې مسئولیت درلود. د راډیو څخه د کارمل د وینا په اوریدو سره د قول اردو قوماندان محمدکبیر کارواني ته ورغی ترڅو وپوهیږي چې په کابل کومه ټکه لوېدلي ده. څو شیبې وروسته د سرحدونو وزیر او د کندهار والي صاحب جان صحرایي او د ولایتي ګوندي کمیټې منشي میراحمدشاه خالص هم راورسیدل. په کابل کې د پیښو په اړوند خبرې پیل شوې چې د کارمل وینا بیا له راډیو څخه خپره شوه. کله چې وینا پای ته ورسیدله صحرایي قوماندان ته وویل: « په کابل کې چې څه پیښ شول په هغو کې د دستګیر پنجشیري لاس دی او باید چې قول اردو ته د کابل په لور حرکت ورکړي.» قوماندان ور ته وویل: « د قول اردو ډېرې جزوتامونه په شپږو ولایتونو کې ځای پرځای شوي دي د هغوی راټولول لږترلږه دوې – درې ورځې وخت نیسي او بیا کله چې د کابل په لور جزوتامونه په کتار کې ودرېږي او د مارش قومانده ورکړل شي د څوجنګي الوتکو د بمبارۍ له امله له منځه ځي او زه چمتونه یم دا کار و کړم. » صحرایي د قوماندان د خبرو په اوریدو سره ورته و ویل :« په میټینګو کې د خپلې لاسې توپانچې په ښودلو سره وایي چې د انقلاب دښمنان به د هغې پواسطه له منځه وړم او اوس دا ډول خبرې کوې » کارواني ور غبرګه کړله:« هو! ماویلي دي چې د انقلاب څخه دفاع کوم نه له رهبرانو. » د دې خبرې په اورېدو سره صحرایي له خپله ځایه پورته شو او منشي ته یې وویل :« هرڅه څرګند شول راځه چې ځو » هغوی دواړه لکه مرور له دفترنه ووتل او د خپل ګاډي په لور وخوځیدل موږ هم ورپسې وخوځیدو خو هغوی بیله دې چې شاته وګوري او خدای په اماني وکړي پخپل موټر کې سپاره شول . د هغوی د تګ وروسته لیکوال قوماندان ته وویل ، ښایي صحرایي صاحب کومې خوا ته ولاړ شي. نوموړي وویل که زما څخه مرسته وغواړي زه به د هغه سره د یوه سپین ږیري په توګه هر ډول مرسته وکړم. خو ولیدل شول چې صحرایي د کومې بلې خوا پر ځای کابل ته تللی وو.

که چیرې د صحرایي او کارواني مشاجرې ته ځیرشو لیدل کیږي چې د هغوی ترمنځ د څرګندې بې اعتمادۍ او مخامختیا نښې نښانې لیدل کېږي. هغه مهال په ټول ګوند کې ورته حالت واکمن وو چې پداسې یوه حالت کې یې نشوای کولای په ګډه اړینه پریکړه وکړي. هغه مهال چې د حکومت او د دفاع وزارت مشرتابه وژل شوي وو،مخابراتي سیستم شنډ او پر هغو سر بیره په ګوند کې د ژور بحران او بې اعتمادۍ شتون ټول د دې سبب شول چې وسله والو ځواکونو ته کوم امراوهدایت ورنکړل شي او هغوی هم کوم اړین غبرګون ونشي ښودلی ځکه چې وسلوال ځواکونه د اعلی سرقوماندان او یا لوی درستیز د امر له مخې فعالیت کوي اوهر قوماندان په خپل سر نشي کولای عمل وکړي. دې ټولو دې ته لار هواره کړله چې شوروي یرغلګر وتوانیږي ډیر ژر پر وضعیت واکمن شي .

ب – دوهمه خاطره

د شورویانو له یرغل ، درې څلور ورځې وروسته د قول اردو قوماندان وروغوښتم ، یوه ورقه یې راکړه چې ویې لولم. پدې ورقه کې لیکل شوي وو چې د قلات د ۴۳ قطعې امینیانو پټه غونډه کړې او غواړي غونډ اشرارو ته تسلیم کړي .دا ریپوټ د نوموړي غونډ یوه پرچمي افسر د کندهار نوي والي(شهنواز شیواني) خلقي افسر ته چې د امین په واکمنۍ کې زنداني شوی وو ورکړی وو. قوماندان لیکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته وویل دری کسیزه پلاوی مې چې ته يې یوغړی يې د غونډ د وضعیت د څیړلو په موخه ټاکلی دی ته به دا موضوع وڅیړې او همدا راز د سیاسي ریاست نه د راغلي پلاوي یو تن به ستاسوسره لاړشي ترڅو په هیواد کې د وروستیو پیښو په اړوند د غونډ ګوندیانو او منسوبینو ته معلومات ورکړي.موږ څلور تنه قلات ته ولاړو. لیکوال او د سیاسي ریاست استازي لومړی د غونډ له ګوندیانو سره وکتل چې پدې کتنه کې د غونډ قوماندان محمدآصف شور هم ګډون درلود. د سیاسي ریاست استازي دوهم بریدمن کوچي د انقلاب د نوي پړاو په هکله غونډې ته خپله وینا واوروله چې د قهر اوغوسي نه له ډکو پوښتنو سره مخامخ شو . قوماندان چې د لیکوال ترڅنګ ناست وو وویل تر اوسه پورې ګوندیان راپاتي وو هغه هم دې ښاغلي اشرارکړل. پدې وخت کې مې اجازه وغوښتله چې پدې اړه څه ووایم. د غونډې برخه والو ته مې وویل ستاسو پوښتنې ، اندیښنې او نیوکې سمې دي چې د یوه هیواد مشر که ښه وي یا بد بل هیواد حق نه لري چې هغه ووژني او پرځای يې بل څوک کېنوي او دا د دې هېواد په کورنیو چارو کې لاسوهنه ده. خو خبره دا ده پردې مساله وغږیږو چې اوس څه وکړو ؟ زما له نظره په دوو مسالو باید بحث وشی:

۱- له وسله والو مخالفینو سره یوځای کېدل

۲– له واکمن حالت سره موقتآ ځان جوړول . د

لیکوال د لنډو خبرو وروسته ددې غونډې ګډون کوونکي چې شمیر یې د دیرشو تنو شا وخوا وو پدې سلا شول چې د وسلوالومخالفانو سره چې د ثور انقلاب وروسته د جهاد په نامه د پردیو په اراده خپل وطن ورانوي اوروڼ اندي وژني نشو کولای ګډه ژبه پیداکړو او وکتل شي چې د ګوند بنسټ اېښودونکي (زیری ، پنجشیری او میثاق) په راتلونکی کې کوم برخلیک لري. که هغوی په ګوند او حکومت کې خپل پخواني دریځونه تر لاسه کړي هغوی به په هیواد کې د داسې شرایطو د راوستلو لپاره مبارزه وکړي چې د انقلاب هدفونه پلی اوهیواد د نورو خپلواکه هیوادونو په کتارکې ودریږي او که هغوی له پامه وغورزول شول هغه وخت به بیا تصمیم ونیسو. کله چې په غونډه کې حاضرین یوې نتیجې ته ورسیدل د هغه ریوټ څیرنه مې پیل کړه چې ګواکې امینیانو پټه غونډه کړې او د اشرارو سره د یوځای کیدو په لټه کې دي . د حاضرینو څخه د داسې یوې غونډې پوښتنه وشوه چې پرې خبردي که نه ؟ پدې وخت کې د غونډ قوماندان وویل دلته د امینیانو په نامه څوک نشته او چا پټه غونډه هم نده کړې . د مرغومي په اوومه لومړي ګوندي سازمان په هیواد کې د نوي وضعیت په اړوند غونډه درلوده او داسې پریکړه يې وکړه :

الف – د شوروي یرغل موږ ته د منلو وړ نه دی او اوس چې د ترسره شوي عمل سره مخامخ یوغوره دا ده چې شوروي پوځیان دې په ښارونو او کلیو کې نه راڅرګندیږي بلکې پولې دې وتړي ترڅو له بهر نه د اورپکو د راتګ مخنیوی وکړي.

ب – د ګوند څخه اېستل شوی ببرک کارمل او ملګري یې باید د لومړنیو ګوندي سازمانونو له لارې ګوند ته ومنل شي او د ګوند رهبري د کنګرې له لارې وټاکل شي.موږ د دې غونډې پروتوکول د پستې له لارې د قول اردو سیاسي آمریت ته درلیږلی ښایي دررسیدلی وي یا در ورسیږي.

په دې ډول د ګوندیانو سره کتنه پای ته ورسیده او د ریوټ مسئله چې د درواغو پرته بل څه نه وو هم روښانه شوه . د دې سفرڅخه دې پایلې ته ورسیدم چې ددې غونډ خلقیانو او افسرانو لکه د کندهار د قول اردو د منسوبانو په شان د نیواک او د تپل شوي ګوندي مشرتابه ضد روحیه درلوده ، پرچمیانو د خلقیانو د ځپلوخیال درلود او بل دا چې د ګوند خلقي برخې پخپلو مشرانو داسې کاذب باوردرلود چې د ژمنو رهبرانو په شان به داسې ګامونه پورته کړي چې د ګوند غښتلتیا او د یوه خپلواک او پرمختللي

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان جوړول وي.خو د ګوندیانو له لوري پدې بې پروا، فرصت غوښتونکو او د ځوکیو لیوالو مشرانو دا ډول باور د هغوی پاک زړي ښودله. دې مشرانو چې د واک خوند لیدلی وو او شوروي اتحاد یې د خپلو ایدیولوژیکي باورونو له مخې د ثور انقلاب د بري ضمانت کوونکی شمیرلو پدې ډول د شوروي اتحاد د هژمونیستي پالیسیو او افغاني ضد موخو ربنتیني پلي کوونکي شول. دې پاک زړو ګوندیانو فکرکاوه چې مشران به یې هم د دوی په څیر د ګوند د اساسنامې د تطبیق په هڅه کې وي، د کنګرې د رابللو په موخه به هڅې وکړي تر څو د آزادو ټاکنو له لارې ګوندي لاربنوونکي مقامات وټاکل شي. پرهمدې بنسټ وو چې دې ګوندیانو په راتلونکو دوو ګوندي کنفرانسونو کې ټولې هڅې دې ته راوګرزولې چې غوره استازي هغو ته لار پیداکړي خو مشرانو یې «په ډیره سپین سترګی لستونې رانغښتي وو چې په انتخاباتو او کنفرانس کې د خلقیانو د مخالفت او بې نظمی مخه ونیسي.» ۴۰ / ۵۰۰ عجیبه داده چې ګوندي مشرانو د ګوندیانواصولي دریځ ته او د اساسنامې غوښتنو پلې کولو ته د خلقیانو مخالفت او بې نظمي ویله. د خلقیانو دې مشرانو نه یوازې په ګوندي غونډو کې د ګوندیانو له خوا د ناخوالو او نیمګړتیاوو خلاف د جوړوونکو نیوکو مخنیوی کاوه بلکې په کاري غونډو کې چې په یوه ځانګړې ارګان ، اداره او یا سیمه کې د ستونزو او د هغو د حل د لارو چارو د موندلو په موخه کیدلې هم د خپلو ملګرو خولې ورتړلې چې دریمه خاطره د دې مشرانو له لوري د خلقي کدرونو د روا وړاندیزونو، غوښتنو او نیوکو مخنیوی ښیي.

ج – دریمه خاطره

د۱۳۵۹ کال د دوبی میاشت وه ، د کندهار ښار امنیتي وضعیت خورا کړکیچن وو.د دې حالت نه د وتلو په خاطر د پلازمېینې نه د سیاسي بیرو غړي خلقي صالح محمد زیری او پرچمي نوراحمدنور چې شوروي سلاکارانو ورته غبرګوني ورونه ویل او له هغو سره یو شوروي سلاکارهم راغلي وو. دې پلاوي د کندهار د ښار د امنیتي کړکیچن حالت له کبله د جنوب لویدیځ زون آمر او د کندهار ولایت ملکي او امنیتي مسئولین،د هغوی شوروي سلاکاران او د قول اردو مشرتابه په قول اردو کې جرګه شوي وو چې لیکوال هم پدې غونډه کې ګډون درلود. د نوموړو ارګانونو مسئولانو هر یوه د وضعیت په اړوند خپل رپوټونه ور کړل او هغه څه یې ویل چې په کابل کې د ناستو مشرانو او شوروي سلاکارانو په مزاج ښه لګیدل خو د قول اردو د قوماندان وینا له نورو توپیر درلود چې هغه د وضعیت د خرېړکیدو په اصلي لاملونو چې د جنوب لویدیځ زون نویو واک ته رسول شوو پرچمي مشرتابه کړنو ته ځانګړې شوې وه. د قوماندان د خبرو پر مهال زیري هغه ته وویل چې ملګری قوماندان پردې موږ پوهیږو پرنورو مسالو خبرې وکړه خو قوماندان بیا هم پرهغو مسالوغږیده چې د وضعیت د خرېړکیدولاملونه وو لکه په ګوند کې د یووالی نه شتون ، د پرچمیانولخوا د خلقیانو څخه غچ اخیستنه، د انقلاب د دفاع د کمیټو د کمزوري کولو هڅې او د ملکي او امنیتي ارګانونو ترمنځ د پوهاوي او همغږۍ نشتون او.. یوځل بیا زیري د قوماندان په خبرو کې ورګډ شواو خپله خبره یې تکرارکړه چې د کارواني د زغم کاسه ډکه شوه و یې ویل که تاسو پوهیږئ خو زه غواړم چې ملګری نورهم پرې پوه شي .

دغونډې په پای کې د ګوند د منشیانو او د هغوی سره مل شوروي سلاکار ویناوې وکړلې او په ځانګړې ډول شوروي سلاکار وویل چې د جنوب لویدیځ زون د مشرتابه او د قول اردو د قوماندان ترمنځ د نظریووالی نه لیدل کیږي چې دا د وضعیت په کړکېچن کېدو او خرابېدو اغیزلري. میاشت تیره نه وه چې د جنوب لویدیځ د زون د مسؤلینو او د قول اردو د بولندوی ترمنځ د نظر د یووالي د تامینیدو په موخه د قول اردو قوماندان تبدیل کړل شو او پرځای یې د ظاهرشاه د واکمنۍ بوډا پرچمي جنرال میرطهماس رؤف مقررشو. ددې غونډې بهیر ښیي چې څرنګه زیري هغه خلقی مشر چې د قلات د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډ ګونډیانو د ده او نورو خلقي مشرانو په خاطر د شوروي په لاس کینول شوې واکمنۍ په دفاع کې ودریدل او قربانۍ یې ورکړې خو زیري هغه چا ته د خبرو فرصت نه ورکاوه چې د دې ګونډیانو غوښتنې او اندیښنې او د جنوب لویدیځ زون د وضعیت د ښه کېدو په موخه خپل وړاندیزونه لوړو مقامونو ته رسول .

د نظام کاتبان او ساتونکي

د شوروي د تېري په پایله کې خلقي واکمني نسکوره او ظاهراً د کارمل په مشرۍ پرچمیانو ته واک ولېږدول شو. اشغالګرو خپلو موخو ته د رسېدو په موخه اړ وو چې یوازې په پرچمیانو بشپړباور ولري ، په حساسو څوکیو یې وګوماري او خلقیان لکه نور افغانان تر همښنۍ څارنې لاندې ونیسي او د خلقیانو څخه د کاتبانو په څېراو د نظام د ساتونکو په موخه افزاري ګټه پورته کړي. د اشغال په لومړیو کې د ا، خ، د ، ګ د غړو شمېر د پنځلسو زرو شاوخوا اټکل کېده چې یونیم زره یې پرچمیان وو. لدې څخه معلومېږي چې د نظام د ملاتېر خلقیانو جوړاوه. پر دې اساس شورویان اړ وو چې خلقیان په واک کې شریک او د هغوی څخه د نظام د ټینګښت په موخه ګټه پورته کړي. اشغالګرو د خلقي لښکر د کابو کولو ، له هغوی څخه د نظام د کاتبانو او ساتونکو په موخه ځیرکانه تګلاره غوره کړله چې هغوی هېڅکله هم ګډه ژبه سره و نه مومي. دا تګلاره داسې وه چې د خلقیانو یوه ډله مشران یې په واک کې ور ګډ او بله برخه یې زنداني او یا په کور کېنول چې دې کار خلقیان په طبیعي ډول په دوو ډلو ووېشل او بل دا چې د خلقیانو داسې مشران او کدرونه راپورته کړي چې د سیاسي مشرتابه ځانګړتیاوې ونلري او د دې مشرانوڅخه بیا داسې یو څوک د خلقیانو د مشر په ستېژ ودروي چې د اړین بصیرت څخه په بشپړ ډول بې برخې، ایډیولوژی ځپلی او ښه غوړنیوونکی وي. دا مشر صالح محمد زېری وو.هغه تردې کچې د اړین سیاسي بصیرت بې برخې وو چې د شوروي د تېري څه کم دوه کاله وروسته لا پدې اند وو چې شورویان د پرچمیانو په پېژندنه کې تېروتلي دي. هغه په ۱۳۶۰ کې یوه خلقي ګوندي کدر ته دنده سپارلې وه چې د پرچمیانو د مخورو او پېژندل شوو کدرونو د ټولنیز جوړښت په اړه ورته معلومات را غونډ کړي تر څو دا معلومات د شورویانو مخې ته کېږدي او ورته ووایي چې تاسو په اشرافو او شتمنو ډېره لګولې ده . زېری پدې نه پوهېده چې د افغانستان د استخباراتو په پرتله شوروي څارګرو افغان سیاستوال ښه پېژندل چې څوک، څوک دي؟ زېري که د خلقیانو او پرچمیانو مشران پېژندل خو د شوروي استخباراتو نه دا چې د ګوند د مشرانو او پېژندل شوو کدرونو د اروایي ځانګړتیاوو او وړتیاوو په اړه اړین معلومات درلودل بلکې د هغوی د قبیلې او طایفې له شجرو هم خبر وو. دلته لیدل کېږي چې شورویانو له ځان او جهان بې خبره زېری د خلقیانو د مشر په توګه پرخلقیانو تپلی وو. البته زېری یو پاک نفسه، متقي او پرهېزګار سیاستوال وو او هېچا د هغه د مالي او اخلاقي فساد خبره نده کړې.

د زېري د نه وړتیا او د پرچمیانو د لاس د وسیلې په توګه یو خلقي کدر محمدیوسف سهار په ۱۳۵۹ کال کې د کورنیو چارو د وزارت د قرارګاه د ګوندي کمېټې منشي وایي: « یوه ستره ګوندي غونډه وه او ده د غونډې مشري کوله چې په غونډه کې د اړونده وزارت د ګوندي سازمانونو د استازو سربېره زېري او جنرال عبدالقادر هم برخه لرله. په غونډه کې سلطان الدین حساس د کورنیو چارو د وزارت د سرحدي قواوو (وروسته د انقلاب د دفاع عمومي قوماندانې) سیاسي آمرمخکې لدې چې خپله لیکلې وینا غونډې ته واوروي په شفاهي ډول یو شعر (موږ سره خلقیان یو) وویلو. د دې شعرپه ویلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خلقیانو چکچې کولې ، پرچمیان جګ شول او له تالار څخه د وتلو په موخه د دروازې په لور وخوځېدل. دا مهال ګلابزوی د کورنیو چارو وزیر وویل مه یې پرېږدئ ! خلقیانو د پرچمیانو د وتلو مخه ونیوله او هغوی اړ شول بېرته خپلو ځایونو ته راستانه شي. دا مهال زېري را ته وویل وېناوې ختمې اعلان کړئ او د غونډې پرېکړه لیک ولولئ. غونډه د پرېکړه لیک په لوستلو سره پای ته ورسېدله. د غونډې وروسته زېري زه په خپل موټر کې کښېنولم او په مرکزي کمېټه کې یې نوراحمدنور ته ودرولم او هغه ته یې وویل چې دې سرې ګوندي غونډه اخلال کړه. نور د غونډې د څرنګوالي پوښتنې را څخه کولې او ما هم معلومات ورکول چې دا مهال ګلابزوی دفتر ته را ننووت او ما ته یې وویل وزارت ته لاړشه ، زه هم جګ شوم او د دروازې په لور وخوځېدم. نور غږ را باندې وکړ ودرېږه، ودرېږه خو زه د هغه له دفترڅخه ووتم .» زېري د دې پر ځای چې په غونډه کې او یا د غونډې وروسته دا بې ارزښته پېښه او غونډه وارزوي، جاج یې واخلي د غونډې پرمخ وړونکی د یوه مجرم په څېر د ګوند بل منشي ، خو د واکمن فرکسیون ځواکمن منشي ته ودروي چې دې خلقي مجرم ته سزا ورکړي.

البته دا یوازې زېری نه وو بلکې د زېري په څېر یې هغه خلقیان ظاهرآ په لوړو څوکیو ګومارل چې د پرچمیانو د دیکتې او دستورونو د پلې کولو پرته د خپلو قانوني واکونو څخه د ګټې پورته کولو وړتیا او مېړانه نلرله او یوازې د کاتبانو په شان د خپلو شوروي او پرچمي آمرانو د هدایتونو پر اساس ګامونه او چتول. په خلقي مشرانو کې یوازې سروري، ګلابزوی او شهنوازتنې د خپلو واکونو څخه ګټه پورته کړې ده . اکثریت خلقي کدرونو د خپلو مشرانو دریځونو او مشورو ته په کتو سره ورته دریځ نیولی وو او پدې ډول د نظام د کاتبانو او ساتونکو دنده پرمخ وړله. البته داسې کدرونه هم لږ نه وو چې د خپلو قانوني واکونو څخه یې په سمه توګه ګټه پورته کوله او په ګوندي ژوند کې یې د ګوندي اصولو او پرنسیبونو له مخې عمل کاوه خو د هغوی د لا غوړېدنې مخه نیول کېده، ترور او له دندو شړل کېدل ، په پاسیفو دندو ګومارل کېدل او خلقي مشرانو هغوی منفي بافان، ماجراجویان او فرکسیونبازان ګڼل. شوروي سلاکاران چې د ۱۳۵۸ کال د مرغومې د شپږمې وروسته په ګوندي او حکومتي بنسټونو او وسلوالو ځواکونو کې بشپړ واک درلود د خلقیانو هغه پوځي کدرونه را جګول چې پرنسیبي، وړ، پوه او د آرام کرکتر خاوندان وو او پرچمیانو بیا معامله ګر، څوکۍ پال، ناپوه او فاسد خلقیان را پورته کول او د ژمنو او با پرنسیبه خلقیانو د راپورته کولو مخه یې نیوله . لکه څرنګه چې د اشغال وروسته ملي مقاومت پیل شو ، امنیتي حالات کړکېچن شول او د وسلوالو مخالفینو سره مبارزه یوه حیاتي مسآله ګرزېدلې وه همدا لامل وو چې په امنیتي ارګانونو کې د خلقیانو له ظرفیت څخه شورویانو پوره ګټه پورته کوله او هلته یې زړور او وړ خلقي افسران د جنګي جزوتامونو مشرتابه ته راپورته کول خو د پرچمیانو هڅې پدې را څرخېدلې چې د زړورو، اصولي او ژمنو خلقیانو پرځای د آرام کرکتر خلقیان لوړو څوکیو ته را پورته کړي ترڅو د پرچمیانو د یکه تازۍ په وړاندې و نه درېږي. په شوروي- پرچمي حکومت کې د پرچمیانو او خلقیانو د رول او ځای په اړه چې پرچمیان د نظام لوړپوړي او آمران او خلقیان د نظام کاتبان او مادونان وو د کارمل لومړی شوروي پوځي سلاکار مسکو ته په یوه رپوټ کې داسې راوړي :« د پرچم د غړو شمېر اوس یو نیم زر تنو ته رسېدلی دی. دا د سرسر کسان، ممتاز وګړي دي او په عمومي توګه په پلازمېنه کابل ،وزارتونو، مرکزي کمېټه ، ادارو او ولایتي مرکزونو کې واک د همدوی په منګولو کې دی. خو خلقیان دیارلس یا دیارلس نیم زره تنه دي چې په اردو کې اکثریت جوړوي ...، په دغسې یوه حالت کې نو ده(کارمل) او پرچمي پلویانو یې کولی شول په مرکز او اطرافو کې د مشرتابه حق له ځان سره وساتي او خلقیان شاته ، فرعي رول ته پورې وهي.» ۷ / ۶۶ ، ۹۷ په امنیتي ارګانونو کې خلقیانو ته اړتیا او د شورویانو له لوري د هغوی ملاتړ اوغوښتنو ته هرکلی د سیاست او سیاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبو څخه بې خبرو خلقيانو او پرچميانو کې دا ګومان پيدا کړی وو چې په پوځ او څارندوی کې شوروي سلاکاران د خلقيانو پلويان دي . دوی پدې نه پوهېدل چې شوروي سلاکاران د خلقيانو نه د واکمنۍ د ساتنې په موخه ګټه پورته کوي نه دا چې هغوی د خلقيانو پلويان دي. ښايي ځينو شوروي سلاکارانو د انقلاب د ساتنې په چاره کې د خلقيانو رښتينولۍ ته په کتو سره د هغوی سره خواخوږي هم لرله خو د شوروي دولت پاليسي د پرچميانو په ملاتړ او د خلقيانو د کمزورلو او د هغوی څخه د افزارو په توګه د ګټې اخېستنې پر محور څرخېدله. پدې هکله به هم د جنرال مايوروف د کارمل له پوځي سلاکار ولولو چې پرچميانو غوښتل د خلقيانو سټه په پوځ کې هم وباسي خو شورويانو يې مخه نيوله :« که چېرته مو مخه نه وای نيولې نو وختي به لا د دې پوځ نښه هم نه وای. واک به د پرچم ممتازو وګړو ته رسېدلی وای او بيا به نو څوک نه وای چې د جګړې ډګر ته ولاړشي.» ۷ / ۲۹۹

په لوړو مقامونو د خلقي کدرونو د ګومارنې په اړه توکې ته د ورته يوې پېښې يادول اړين برېښي. ليکوال په ۱۳۶۰ کې د دفاع وزارت په سياسي رياست د تبليغ او ترويج په مديريت کې دنده لرله او په هغه څانګه کې چې يې کار کاوه يو بل د آرام کرکتر، ژمن او پاک زړي خلقي (ډګروال عبدالرزاق پيکار)هم کارکاوه . دا خلقي د کورنيو چارو د وزارت د سياسي رياست د تبليغ او ترويج مدير محمد کريم سرباز د خپل مرستيال په توګه د دفاع وزارت څخه تبديل کړ. لکه څرنګه چې خبره د يوه وزارت څخه بل وزارت ته د سياسي کارکوونکي تبديلي وه د تبديلۍ دا بهير د ګوند د مرکزي کمېټې له لارې ترسره کېده. په مرکزي کمېټه کې د کورنيو چارو د وزارت د تبليغ اوترويج د مديريت مرستيالۍ ته وړانديز شوی کدر د کورنيو چارو د وزارت د سياسي رييس د مرستيال په توګه وټاکل شو. پدې ډول چا چې هغه د خپل مرستيال په توګه پېشنهاد کړی وو هغه د ده د آمرپه توګه وګومارل شو. علت يې دا وو چې پيکار د آرام کدر خاوند وو . پرچميانو د آرام کرکتراو کمزورو خلقيانو د پورته کولو څخه دوې موخې لرلې . لومړی دا چې ښه غوړنيوونکی همکاران ولري او بل دا چې غير ګونديانو او ولس ته وښيي چې خلقيان غوره ، پوه ، وړ او تکړه کدرونه نلري. پرچميانو چې د زړورو او ژمنو خلقيانو د خپلو تګلاره غوره کړې وه دا ډله خلقي کدرونه اړشول چې په ملکي ادارو کې دندې پرېږدي د دفاع او کورنيو چارو وزارتونو ته مخه کړي او هلته د افسرانو په توګه مقررشي چې پدې ډول د دفاع او کورنيو چارو وزارتونه د خلقيانو په سنګرونو واوړي ، د نظام د ساتونکو رول ولوبوي او پدې توګه د انقلاب د سون په توکو هم واوړي. د اشغال د دوام او د بلواک نظام د ساتنې له امله هم قرباني شي او هم د خپلو خلکو دښمني وګټي. هغه مهال به پرچميانو په خپلو کې ويل چې « خلقيان مو له اشرارو ساتي او شورويان مو له خلقيانو.»

ښايي لوستونکي ته دا پوښتنه پيدا شي خلقيان چې شورويانو يې هېواد اشغال او د دوی حکومت نسکور او دوی يې بېواکه کړل او دښمنانه چلند هم ور سره کېده خو بيا يې هم د اشغال لاندې حکومت کې دنده ترسره کوله ولې د اشغال خلاف ونه درېدل ؟ دې پوښتنو ته هغه مهال ځواب ورکول کېدای شي چې د هغه مهال د ملي او نړيوالو شرايطو سربېره په خلقي ګوند کې واکمن ذهنيت ، د خلقيانو کورنۍ وضعيت ، ټولنيز جوړښت او د خلقيانو په وړاندې د وسلوالو مخالفينو دريځ په پام کې ونيول شي . همدا رنګه د دې مسألې واقعبينانه ارزونه هغه مهال شونې ده چې دا ارزونه د افغانستان د ننيو شرايطو له مخې نه بلکې د افغانستان د هغه مهال د شرايطو له مخې ترسره شي. دې ټولو مواردو ته په کتو سره د اشغال لاندې حکومت سره د خلقيانو د همکارۍ په اړه شپږو ټکو ته بايد پام را وګرزول شي چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب پکې شتون لري :

۱ـ غوځ اکثريت خلقيان د خوارو او بې وزلو کورنيو له لمنې راوتلي وو . د ژوندي پاتې کېدو يواځېنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبع يې تنخوا وه . لدې امله خپلې کورنۍ ته د نفقې د برابرولو په موخه اړ وو په دولتي ادارو او امنيتي ارګانونو کې دندې ته دوام ورکړي او پدې ډول لکه لسګونه زره نور ماموران او افسران په دولت کې کار وکړي. د دولتي ادارو او امنيتي ځواکونو څخه په وتلو سره که په کوم شخصي کار بوخت شوي هم واى د جلب او احضار د ګروپونو له لوري نيول کېدل او پوځي خدمت (عسکري مکلفيت او احتياط دورې) ته سوقېدل . پدې توګه بيا هم د اشغال په چوپړ کې درېدل.

٢– بېله کومه شکه د هر هېواد وال رسالت او مسوليت دى چې د اشغالګرو په وړاندې ودرېږي . خلقيانو د شوروي اشغال پورې د محمد داود او خلقي واکمنيو کې دندې لرلې. دوى د جمهوري دولت او خلقيانو خلاف د جهادي ډلو مبارزه او کارنامې ليدلې وې چې هغه د دولتي مامورينو په تېره ښوونکو په ترور او د دولتي ، اقتصادي او ټولګټو بنسټونو په ورانولو او سوزولو کې خلاصه کېدلې نه يې غوښتل د جهاد په نامه د تنظيمونو په ليکو کې ودرېږي او خپل هېواد وران او روڼ اندي ووژني.

٣– د ثور د وسلوال پاڅون وروسته په پاکستان او ايران کې جوړشوو تنظيمونو د خلقيانو په وړاندې د سياست اوسياسي لوبو څخه د ناخبرو افغانانو د تېرايستنې په موخه د خلقي حکومت او خلقيانو پر ضد ډول ډول فتواګانې ورکړې وې. د بېلګې په توګه د مجاهدينو په يوه اعلاميه يا فتوا کې راغلي وو:« د يوه خلقي (د افغانستان د خلق دموکراتيک ګوندغړي) وژل د اتيا زرو لمونځونو ادا کولو ثواب لري. پدې تبليغاتو کې د يوه ملا له قوله ويل کېدل چې زموږ ځوانان په يوه لاس کې قرآن او په بل لاس کې ټوپک (د کمونستانو) پرضد جنګېږي.» ١٥٨/ ٢١ کله چې يوه بېسواده له سياست او سياسي لوبو بې خبره سپېڅلي مسلمان ته يو ملا د يوه خلقي د وژلو له امله د دومره زيات ثواب خبره وکړي هرومرو به خلقي وژني او خلقيانو د خپلې واکمنۍ پرمهال د داسې پېښو شاهدان هم پاتې شوي وو . دوى جرآت نه کاوه چې د شوروي د يرغل وروسته خپلو کليو ته ولاړشي او يا دا چې د تنظيمونو په ليکو کې ودرېږي. يو شمېر خلقيان چې د اشغال وروسته خپلو کليو يا پاکستان او ايران ته ولاړل هلته د جهادي ډلو او يا د نوموړو هېوادونو د خارګرو له لوري ووژل شول.

۴- غوڅ اکثريت خلقيان چې لوستي وو او د دې واقعيت د درک وړتيا يې لرله چې ايران او پاکستان د افغانستان سره تاريخي ستونزې لري ، د نظام د مخالفينو مرکزونه په همدې هېوادونو کې دي او د جهاد لاربنوونه او قومانده هم د همدې هېوادونو په لاس کې ده چې دا هېوادونه د افغانستان بربادي غواړي لدې امله يې نه غوښتل د تنظيمونو غړيتوب ترلاسه کړي او د خپل هېواد د تاريخي دښمنانو د لاس وسيله شي.

۵ – يو شمېرخلقيانو انقلاب او حکومت خپل ګڼل او پدې باور وو چې شورويانو د دوى د حکومت په نسکورولو کې تېروتنه کړې ده او واک يې پرچم ته ولېږدولو او شورويان به په خپله تېروتنه وپوهېږي او واک به بېرته دوى ته وسپاري.لدې امله يې په واکمنۍ کې چوپړ ته دوام ورکړ.

۶- يوه ډله خلقيان د هغه مهال د غولوونکي سياسي شعار(پرولتري انترناسيوناليسم) ، ځينې د څوکۍ او مقام د ساتلو او يا لاسته راوړلو په موخه په صادقانه ډول د نوي رژيم په چوپړ کې هم ودرېدل.

د شوروي – پرچمي واکمنۍ تګلاره

د شوروي اشغال پر مهال مسکو د وخت د واکمنۍ د تګلارې ستراتيژيکې کرښې ټاکلې، شوروي سلاکارانو د ګوند د مشرانو وېناوې،دستورونه او امرونه ليکل او افغان مشرانو به د وياندويانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په څېر هغه لوستل او هغه به یې د خپلو دستورونو او امرونو په نامه خپلو مادونانو ته ورکول. پردې بنسټ د پرچمي واکمنۍ د مهموحیاتي پړیکړو د نیولو واک د شوروي اړخ سره وو. البته د فرعي پریکړو د نیولو واک یې افغان لوري ته ورکړی وو. کارمل په خپله دوهمه تلویزیوني - راډیویي وینا کې د خپلې واکمنۍ د تګلارې اساسي کرښې وړاندې کړلې چې په یوه برخه کې یې راغلي وو :«د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت نوې انقلابي شورا،ځان د ثور انقلاب د لوړو ارمانونو ادامه او وده ورکوونکې اعلانوي او خپله لومړی دنده ګڼي چې د ثورآزادي ببنونکې انقلاب صراط المستقیمه لار ونیسي ، غملړلې تیروتنې اوغلطۍ اصلاح کړي،غمیزې جبران کړي او کړکیچ حل کړي ... » ۱۸۶ / ۸ په تګلاره کې د رژیم د ټولنیز بنسټ په ټینګښت ، د سیاسي بندیانو په آزادۍ، د وګړو د خپلسره څارنې او نیونې مخنیوی، د کورونو او د عقایدو د پلټنې په ممنوعیت، د اعدام د قانون او همداراز د ټولو دموکراتیک ضد او انساني ضد مقرراتو پر لغوې ټینګار شوی وو. کله چې د انقلاب د نوي بشپړتیایي پړاو او یا د انقلاب د لوړو ارمانونو د ادامې او ودې خبره کیږي معنی یې دا ده چې د ثور له وسله وال پاڅون وروسته پیل شوي ریفورمونه ، په هغو کې د ترسره شوو غلطیواو تیروتنو په سمولو سره ادامه پیدا کړي. د انقلاب په بشپړتیایي پړاو کې پیل شوو ریفورمونو نه دا چې دوام و نه موند بلکې ترسختو نیوکو لاندې ونیول شول او په ټپه ودرېدل. کله چې په یوه ټولنه کې د انقلاب خبره کیږي اړینه بریښي چې په اقتصادي برخه کې د واکمنو تولیدي مناسباتو د ماتولو په خاطر عملي ګامونه پورته شي کوم چې د ټولنې د پرمختګ خنډ ګرزي یا دا چې د دولت په سیاسي جوړښت او د دولت او ټولنې د اداري په څرنګوالي او په اقتصادي او فرهنګي برخه کې سمونونه او بدلونونه راشي . په افغانستان کې د یوه زراعتي هېواد په توګه د انقلاب معنی بې ځمکو بزګرو ته د ځمکې په وېش ، د شاړه ځمکو خړوبول ، د کوچیانو د څرځایونو د ستونزې حل او د اوبواو برېښنا بندونو او کرنیزو فارمونو جوړول وو. د انقلاب په دې پړاو کې د ګوتو په شمېر بزګرو ځمکه ترلاسه کړله چې هغې هم لندمهاله تبلیغاتي موخې لرلې. د سارې په توګه« د۱۹۸۲ کال په پسرلي کې دکتورلکنوال د کرنې اوځمکو د اصلاحاتو وزیر د عسکري ټولګیو سره یوځای د چهارآسیاب ولسوالی ته ولاړ او پنځو بزګرو ته یې ځمکه ورکړه دا ننداره په رسنیو کې په پراخه ډول تبلیغ شوه خو بله ورځ بزګران د بغاوت کوونکو له ډاره د ځمکو له اخیستلو ډډه وکړه.» ۱۰۶ / ۲۹۳ دا پرچمي وزیر امریکې ته د یوه رسمي سفر پرمهال ببرته هیواد ته راستون نشو او هلته یې سیاسي پناه واخیستله.

که څه هم مسکو لیوال وو چې په افغانستان کې یوڅه تر سره کړي ترڅو پخپلو تبلیغاتو کې د ویلو څه ولري .خو د نیواکګرو خلاف ملي مقاومت پیل شو، امنیتي وضعیت لا کړکیچن شو او د اصلاحاتو او ریفورمونو د پلې کولو امکاناتو شتون نه درلود. لکه څرنګه چې نوې واکمنۍ د پرمختیایي پروژو د پلې کولو شونتیاوې نه لیدلې خپل پام یې روبنایي چارو ته راوګرزاوه پدې برخه کې لومړی ګام د پلاروطني ملي جبهې جوړول او د تېرو واکمنیو پرمهال د جوړشوو ټولنیزو او صنفي بنسټونو وده او پراختیا وه . د پلاروطني ملي جبهې د جوړولو څخه موخه د هیواد په سیاسي – ټولنیز بهیر کې د ټولنې مختلفو قشرونو او طبقو ته د ګډون شرایط برابرول ، د حکومت د وګړنیز ملاتړ پیاوړي کول او د مخالفینو په لیکو کې د اختلاف اچول وو. دې کار په لومړیو کې یو څه بریاوې لرلې خو وروسته ولیدل شول چې د جبهې مشري او رهبري واکمن ګوند لري او د نورو د نوښت او رول مخنیوی کیږي جبهې په ولسونو کې ریښې ونه زغلولې . وروستیو پېښو وښودل چې جبهه د ګډې پرځای په زیان واوښته ، په دې معنی چې یو شمیر ډلو او کړیو چې د هماغه پیل نه یې خپلې موخې لرلې په جبهه کې د ګډون له امله ځانونه غښتلي کړل او په تیره « د شمال ځواکونو د همدې جبهې تر نامه لاندې قوت او امکانات تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسه کړل او د مرکزي حکومت د ماتي او نسکورېدو شرایط یې برابر کړل. »۱۹۷/ ۱۵۸ دا چې پلاروطنه ملي جبهه په یوه ځواک وانه وښتله س. کشتمند هغه « د پور ته څخه د واک د ویش لپاره د اړینې سیاسي ارادې نشتون او د سیاسي کثرت گرایی او سیاسي پلورالیسم نه منل »۳۹ / ۶۷۸ گڼي .د پرچمي مشرانو څخه یوه د پلاروطني ملي جبهې په هکله د ټوکي په انداز ویلي وو چې موږ د جبهې پر ځای جبه جوړه کړله.

د پلار وطني ملي جبهې سربیره په نوي بشپړتیایي پړاو کې یو شمیر هغو شوروي پلوه گوندونو ته چې د ثور له پاڅون مخکې شتون درلود د سیاسي فعالیت اجازه ورکړله او دې سازمانونو ته ور ته ځینې نور سازمانونه هم راڅرگندشول. د زیري په وینا ددې گوندونو « د غړو شمیر لږ او د خاد څخه یې مالي مرستې ترلاسه کولې. » ۴۰ / ۵۴۵ خلکو دا گوندونه دولتي گوندونه بلل او د هیواد په سیاسي بهیراو د امن او ټیکاو په ټینگښت بې اغیزې وو. لیاخسفکي چې په خپل کتاب کې یې زیاته هڅه کړې چې شوروي اشغال توجیه کړي ، پرچم فرکسیون یو منځلاری سازمان او احمدشاه مسعود په جهادي قوماندانانو کې وړ سیاسي شخصیت معرفي کړي د نورو کیڼ لاسو په اړه د کارمل د مخالف دریځ د نیولو خبره کوي او لیکي: « ببرک کارمل او همفکرانو یې د هیچا سره د همکارۍ لیوالتیا نه لرله ، د هیچا سره یې د واک ویشل نه غوښتل او برعکس گوندیان یې پردې قانع کول چې اړینه نده د کیڼ لاسي دموکراتیک ځواکونو سره گډه ژبه ومومي...» ۴۹ / ۳۶۲ کارمل واک ته په رسیدو سره امین لدې امله غندلو چې د ملي – دموکراتیکو ځواکونو سره د گډې ژبې د موندلو او گډې همکارۍ لیوالتیا نه لرله او د هغوی په بیرحمانه ځپلو یې لاس پورې کړ خو ده هم ورته دریځ ونیولو پدې توپیر چې په تبلیغاتو کې یې د نورو ډلو په پته لهجه نرمه وه خو زندانونه د تېرې واکمنۍ په څېر له وسلوالو او غیروسلوالو مخالفینو ډک وو. څرنگه چې د ثورانقلاب د بشپړتیایي پړاو د واکمنۍ بنسټ په درواغو او هغه هم د پردیو پوځیانو پرمټ کیښودل شو تر پایه پورې پر درواغو، سیاسي او اپراتیفي لوبو او معاملو ولاړه وه. پدې زمانه کې نه یوازې فرمایشي گوندونه جوړیدل بلکې« د کارمل او د نجیب د واک د پیل د مرموزې پالیسی له امله گوندي کارکوونکي اړکیدل چې په مستعارو نومونو لیکنې وکړي.» ۱۸/ ۷۴ دا د کارمل د دماگوژۍ پالیسي وه چې موخه یې د خلکو تېرایستنه وه.

د کارمل د واکمنۍ په لومړیو(د۱۹۸۰ کال د جنوري په اوومه) سیاسي بندیان آزادشول او د واکمنۍ هغه ډله مخالفین چې د انقلاب په لومړي پړاو کې د دولتي ضد فعالیتونو په تور بندیان او وژل شوي وو د هغوی کورنیو ته د غم شریکی د ښودلو په موخه د۱۹۸۰ کال د جنوری دیارلسمه د ملي ویر او د شهیدانو د ورځې په نامه رخصتي اعلان کړله او د عیدگاه په جومات کې د فاتحې د اخیستلو مراسم ونیول شول . دا فاتحه د ببرک کارمل او اسدالله سروري په حضورکې چې د یوې سیاسي ننداری پرته بل څه نه وه واخیستل شوه . څېنو دا فاتحه د پرچمیانو او نورو د کارمل – سروري فاتحه بلله حتی د دا ډول فاتحي اخیستل په خپله د پرچم مشرتابه ته هم یوه مسخره ننداره بریښیده لکه څرنگه چې نوراحمد نور د گوند د سیاسي بیروغړي او منشي ویلي وو: « د پرچمیانو او ټولو سیاسي بندیانو کار خو د اکسا له خوا کیده چې سروري صاحب یې رئیس و موږ هم د پرچمیانو د شهیدانو بازماندگانو ته سروري د فاتحه اخیستونکي په څیر کښېنولی و.» ۴۰ / ۴۸۸ که چیرې هغه مهال د ملي ویر په نامه کومه ورځ یادیده نو هغه د مرغومي شپږمه وه.د اشغال لاندې واکمنۍ دا د ملي ویر او شهیدانو ورځ یوازې هماغه کال د عمومي رخصتۍ په توگه ونمانځله او بیا هغه هېره شوه ځکه چې «د مصیبت د مرغه (خاد) د لومړي کال په واکمنۍ کې دومره خلک مړه او تاراو مار شول چې نور نو شرم وو چې د شهیدانو د ورځې په نامه کومه ورځ یاده شي.» ۱۸ / ۱۸۸ نوې واکمنۍ د یوې سترې ستونزې سره لاس او گریوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې هغه د پوځ او نورو امنيتي ارګانونو د ليکو پياوړتيا وه چې د جنګ جګړو له امله يې منسوبان وژل کيدل ، معلوليدل او تښتيدل. د پوځ څخه تېښته واکمنی ته يوه ستره ستونزه وه. له بلې خوا د عسکري مکلفيت وړ ځوانانو نه غوښتل چې د نيول شوي هيواد په وسله والو ځواکونو کې خدمت وکړي . واکمني اړه شوله چې د عسکري مکلفيت په قانون کې په پرله پسي توګه بدلون راوړي چې عسکري ته د جلب سن له يوويشت نه شلو او بيا اتلسو کلو ته راټيټ او د عسکري مکلفيت د خدمت دوره هم زياته کړي. همدارنګه د احتياط دورې هم خدمت ته راوبولي او عسکری مکلفيت او احتياط د دورې موده په پرله پسې ډول غزوله يا پخپل وخت ترخيص ورنکړل شي . دا ډول حالت سرتېرو ته د زغم وړ نه وو همدا لامل وو چې په ځينو جزتامونو کې د اعتراض په توګه مظاهرې هم ترسره کېدلې. په امنيتي ځواکونو کې د سرتېرو لړوالی حکومت ته دومره ارزښت پيدا کړ چې د جلب او احضار ګروپونو به له کوڅو او بازارونو او کورونو نه ځوانان نيول او عسکري خدمت ته استول يعنی دا چې جلب او احضار د انسانانو د دولتي اختطاف بڼه نيولې وه . د جلب او احضار هغو ډلو به چې زيات شمير ځوانان اختطاف کړي وو په نقدي مکافاتو ، مډالونو او فوق العاده ترفيع ګانو نازول کيدل . په هيواد کې د ملي مقاومت د پيليدو، د وخت په تېرېدو سره د نوي رژيم په وړاندې د مخالفتونو زياتيدل او له هيواد نه د تيښتې د بهير زياتوالی د دې سبب شو چې د هيواد څارګره اداره خورا پلنه شي ترڅو په دولتي مامورينو او خلکو خپل کنترول او څارنه لا زياته کړي.نوې واکمنی پدې پوهيدله چې د پخواني څارګرې ادارې (اګسا او کام) د چلند نه ولس ناوړه خاطرې درلودلې له دې امله يې د هغې نوم په خدمات اطلاعات دولتي (خاد) واړاوه خو د خلکو او بنديانو سره يې په چلند کې کوم بدلون رانغی تر دې چې په ډېرو مواردو کې د بنديانو سره د خادېستانو چلند وحشيانه وو چې څرنګه بنديان په روحي او فزيکي ډول شکنجه کړي ترڅو اړين معلومات ترې ترلاسه کړي او يا هغه څه ووايي چې خادېستانو غوښتل. د ساري په توګه د پرچمي واکمنۍ مخکې دورو کې په صدارت کې توقيف شوي کسان په داسې کوټو کې ساتل کېدل چې رڼا وې خو په پرچمي واکمنی کې د کوټو د کړکيو شيشو ته تور رنګ ورکړل شو چې بنديانو ته يې ورځ هم په توره شپه اړولې وه دا په خپله په بندي د روحي فشار راوړلو يوه هڅه وه. د وخت په تېرېدو سره د خاد اداره دومره ستره شوه چې د اطلاعاتي ادارې نه په يوه اردو او بالاخره په دولت کې پر بل دولت واوښته چې د فرقو او لواګانو او همداراز د توپونو، ټانکونو ، زره پوښونو، د لنډ مزله او اپراتيفي توغنديو او د تبليغاتي، عدلي او قضايي بنسټونو خاونده شوه.

د نجيب الله د جمهوري رياست په زمانه کې د خاد نوم يې د دولتي امنيت په وزارت (واد) واړولو ځکه چې خاد کوم چې نجيب الله يې مشر وو د زجر او شکنجې، وژنواو ډار په سمبول اوښتی وو خو خلکو د دې ادارې کارکوونکو ته بيا هم خاديستان ويل ځکه چې چلند او کړه وړه يې هماغه پخواني وو يوازې يې نوم بدل شوی وو . په ولسواکه هيوادونو کې څارګرې ادارې د حکومتونو د نافذه قوانينو په چوکاټ کې فعاليت کوي او د حکومت په وړاندې د خپلو فعاليتونو او اجرآتو مسئوليت لري خو د کارمل- نجيب څارګره اداره پخپلو اجرآتو کې تردې کچې خپلواکه وه چې د حکومت مشر د هغې له تشکيلاتو څخه معلومات نه درلودل. دا اداره له دې کبله خپلواکه ،ځواکمنه او وېرسول شوه چې کارمل او نجيب الله دواړو په پوځ او څارندوی باور نه درلود او ترې وېرېدل نو هغوی پدې کې شول ترڅو خپل باوري کسان په دې ارګان کې ځای پرځای کړي او هغه په يوه ډاډمن اطلاعاتي او استخباراتي مرکز ، ځواکمن پوځ او په دولت کې په بل دولت واړوي ترڅو د ګوند، دولتي ادارو او پرګنو په کړو وړو په خپلواکه توګه د نظارت، څارنې اوعدالت د پلې کولو جوګه شي.بنايي لوستونکي ته پوښتنه پيدا شي چې څارګره اداره څه ډول د عدالت د پلي کولو يو ارګان کيدای شي . واقعيت دا وو چې د امنيت د اخلالولو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دولتي ضداعمالواو سیاسي فعالیتونو تورن او شکمن کسان او همدارازد خادیستانو استنطاق او محکمه د انقلابي اختصاصي بنستونو(څارنوالیو او محکمو) له لوري ترسره کیدل چې کارکوونکي یې خادپستان وو او د عدلیې د وزارت، ستري محکمې او د وسلوال پوځ د څارنوالی او محکمې سره یې هیڅ کاري تړاو نه درلود . له دې امله ویلای شو چې په ټولو سیاسي بندیانو، د مخالفینو سره په اړیکو شکمنو کسانو، د جګړې په ډګرکې نیول شویو جنګیالیو او د خاد په کارکوونکو د اختصاصي انقلابي محکمو له لوري عدالت پلی کیده یعني خاد- واد پرې عدالت پلی کاوه. «ببرک او د کړی ملګرو یې ژوره اندیښنه درلودله چې په وسلوال ځواک او څارندوی کې پرچمیان په سترګو نه لیدل کیږي. هغوی د داسې لارو چارو په لټه کې شول چې ربنتونی وسله وال ځواک د خاد او د ګوند د یو شمیرځانګړو فعالیتونو په ستنه ودروي. » ۱۲۴ / ۲۹۷ د شوروي له تېرې وروسته د هیواد د څارګرې اداري د پراخولو او ځواکمنولو او د هغې په مشرتابه کې د هغو ډاډمنو کسانو ګومارل مطرح وو چې د شوروي د افغاني ضد او پښتني ضد تګلارو رښتیني پلي کوونکي وي له همدې امله « د دې اداري زیاتره څوکی د تاجکانو په لاس کې وې چې د پنځمې اداري د رئیس کریم بها له لوري معرفي شوي وو...، د شوروي لښکر د وتلو او د خپلواکي دفاع په مهال نجیب الله ځانګړی جنګي ګارد چې د جمهور رئیس د ګارد په نامه یې شهرت پیدا کړ جوړ او تاجک توکمه کدرونه چې له مخالفانو سره په مبارزه کې یې تجربه ترلاسه کړې وه د خاص ګارد په مشرتابه کې وګومارل .» ۱۹۸/ ۱۱ د مسکو هژمونیست واکمنان پوهیدل چې هغه مهال افغانستان پخپل شپاړلسم جمهوریت اړولی شي چې اکثریت په اقلیت واړوي او واک پښتون دښمنه ړندو قومي متعصبینو ته ولیږدوي چې واک ته د کارمل رسول د همدې پالیسۍ یوه برخه وه . شوروي لیکوال اولیانوفسکی د شوروي د اشغال په هکله لیکي:« موږ څکه افغانستان ته لښکرکشي وکړه چې د اکثریت(پښتنو) دیکتاتوري ختمه او دولتي ځواک اقلیتونو ته ولیږدوو.» د الیانوفسکي دا وینا (درباره حقیقت انقلاب ثور) نومې رساله کې چې د بیهقي د کتاب خپرولو موسسې خپره کړه شتون درلود چې د څه مودې وروسته دا رساله د منفي غبرګونو له امله ټوله شوله.

د ثور انقلاب په بشپړتیایي پړاو کې د پښتنو ضد تګلاره او د پښتو ژبې د ودې مخنیوی په خورا ماهرانه ډول پلی شو. د پښتنو د سیمو بمبارد او پښتو د ژباړې په ژبې اړول یې څرګندې بیلګې دي. د شوروي اشغال مخکې مشهورو ورځپاڼو لکه ثورانقلاب ، خلق ،انیس ، هیواد، اصلاح او نورو کې لیکنې د هیواد په دواړو رسمي (پښتواو دري) ژبو په متوازنه توګه تر سترګو کېدلې . د کارمل په واکمنېدو سره د ثورانقلاب (دافغانستان دخلق دیموکراتیک ګوندنشراتي ارګان) ورځپاڼې نوم د ثورانقلاب حقیقت باندې واوښت چې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند نشراتي ارګان، پراودا (حقیقت) څخه اخیستل شوی وو. د خلق د جریدې خپروني ودرېدلې . د خلق جریدې لیکنې د هماغه پیل څخه په پښتو او دري وې خو د پرچم په جریده کې غوڅ اکثریت لیکنې په دري وې او یوازې اعلانونه او شعرونه په پښتو ژبه خپرېدل. د پرچم په جریده کې پښتنو لیکوالو لکه خیبر او لایق هم په دري ژبه لیکنې کولې. د نوي حکومت په نشراتي پالیسۍ کې یو څرګند بدلون راغی. د لوړ تیراژ لرونکې ورځپاڼې په دري ژبه واوښتې او په هغو کې خپرې شوې لیکنې به په پښتو ژبه ژباړل کیدې چې دې ژباړنې ټاکلی وخت نیولو. په دري ژبه خپرې شوې ورځپاڼې به په ښارونو او دولتي بنستونو کې وویشل شوې او پښتو ژباړه به یې وروسته د چاپخانې راووتې چې د لوستلو اړتیا یې نه لیدل کیده څکه چې پکې خبرې شوې لیکنې یې په دري - پارسي لوستې وې. ددې ډول پالیسۍ د پلي کولو څخه واکمنی دوې موخې لرلې. یو دا چې پښتو ژبه د ژباړې ژبه شي چې د یوه پوه په وینا ژباړه د ژبې پښتې ماتوي . بله دا چې پښتون لیکوال دا امکان ونلري چې د لومړي لاس ورځپاڼې ته پخپله ژبه مطلب ولیکي پدې ډول پښتون لیکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غوړیدو چانس نه درلود او ضمناً د مادي امتیاز څخه هم بې برخې کیده. د پرچم په واکمنۍ کې نه دا چې د پښتو ژبې د ودې مخنیوی کیده بلکې د پښتون قوم سپکاوی ته هم ملا تړل شوې وه .پدې هکله محمدصدیق روهي لیکي:« ما یوه ورځ د ځو تنو په مخکې یوه غټ پرچمي ته وویل : تاسې څنګه اجازه ورکوئ چې په کابل پوهنتون کې داسې کتاب تدریس شي چې هیڅ علمي ارزښت نلري خو یوازې پدې خاطر تدریس کیږي چې پښتو ته ښکنځل پکې راغلي دي . د مثال په توګه پوهاندجلال الدین صدیقي لیکي چې پښتانه قبایلي خلک دي او قبایل ننګ او ناموس نه پیژني . البته واقعیت ددې په خلاف دی ، پښتنو ته له ناموس ساتنې څخه بل شی زیات ارزښت نه لري ...، ده په ځواب کې وویل : زه پوهاند جلال الدین صدیقي ته په دې درناوی کوم چې تراوسه پښتنو ته څه ویل ټابو(ممنوع) ګڼل کیدل خو ده د لومړي ځل لپاره پښتانه د تقدس له حریم نه راوایستل او د دوی غرور یې ورمات کړ.»۱۹۹ د شوروي اشغالګرو د ګوډاګیانو دښمني د پښتو ژبې سره لدې هم معلومیږي چې په ټلویزیون او سینماګانو کې یې د پښتو فلمونو په ښودلو بندیز ولګاوه پدې پلمه چې په هغوکې د بې حیایۍ صحنې دي او د دښمن هیواد لخوا جوړشوي دي.« ترکومه چې د بې حیایۍ خبره ده پرچمیان د ایراني ،عربي نڅاوو په ښودلواو په تلویزیون کې د افغاني نجونو په نڅولو سره پخپله د بې حیایۍ تشویق کوونکي وو.» ۱۹۹که د بې حیایۍ خبره وي نو هغه مهال په ټلویزیون او سینماګانو کې د روسي او تاجکي فلمونو بازارخورا تود وو. په شوروي اتحاد کې د ښځو مخ لوڅي ، د وجود د نوروغړو بربنډتیا او په عامه ځایونو کې د نجلی او هلک ښکلول یوه عادي پدیده او معمولي دود ګڼل کیده چې په روسي او تاجکي فلمونو کې دا صحنې ترسترګوکیدی چې په پښتو فلمونو کې نه وې. لدې څخه بریښي چې د پښتو فلمونو د نه ښودلو څخه موخه د پښتو ژبې د ودې او پرمختګ مخنیوی وو او دا هغه څه وو چې شوروي اشغالګرو غوښتل. دا برخه به په ننګرهار کې د کارمل د ځای ناستي پښتون نجیب الله چې پښتنو ننګرهاریانو ته یې په دري وینا کړې وه د پای ټکی کیښودل شي. کله چې هغه یوګوسلاویا ته د ناپیېلوهیوادونو د غونډې په نیت روان وو د جلال آباد په ښار کې تم شو. له خلکو یې وپوښتل په پښتو خبرې وکړم که په دري؟ ټولو وویل په پښتو. خو ده وویل ښښه غواړم په یوګوسلاویا کې څوک په پښتو نه پوهیږي او هلته زموږ پښتو ترجمانان نشته او پښتنو ننګرهاریانو ته یې په دري وینا واوروله. د نجیب الله د دې خبرې په هکله چې په یوګوسلاویا کې څوک په پښتو نه پوهیږي په دري هم نه پوهیدل . په دري ژبه د نجیب الله د وینا علت دا وو چې هغه ته وینا شورویانو لیکلې او شوروي تاجکي ژباړونکو ژباړلې وه او نجیب الله اړ وو هغه پښتنو ننګرهاریانو ته په دري ژبه ولولي.

د اشغال په وړاندې غبرګونونه

لکه څرنګه چې د ثور انقلاب کرملن ته په شنه آسمان کې د تالندې په څیر یوه پیښه وه ، خلقیانو ته بیا د افغانستان په دموکراتیک جمهوریت باندې د شوروي لښکر یرغل په شنه آسمان کې تالنده شوه . د اشغال په وړاندې غبرګونونه هم د کور د ننه او هم بهر ډېر سخت وو. افغان ولس د نیواک په وړاندې ودریږد. سلیک اس هاریسون امریکایي لیکوال د شوروي د یرغل مخکې واکمنۍ او د یرغل وروسته واکمنۍ په وړاندې مخالفتونه داسې پرتله کوي:« که څه هم د شوروي د اشغال مخکې د مارکسیستي-لیننستي رژیم خلاف نامنظم بغاوتونه ، سیمه ئیز پاشلي پاڅونونه او مذهبي مخالفتونه موجود وو، اوس د بهرنیو نیواکګرو پرضد په پراخ مقاومت اوښتي دي . » ۴۷/ ۶۷ د اشغال په وړاندې د افغان ولس مخالفت او مقاومت د الله اکبر په نعرو پیل شواو پدې ډول یې له اشغالګرو او نویو واکدارانو څخه خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرکه ښکاره کړله.په پلازمېینه کابل کې د الله اکبر نعرې د ۱۹۸۰ کال د فبروري په ۲۱ پیل شولې چې سهار یې کابلیان کوڅو ته راووتل ، پراخ لاریونونه یې پیل کړل او شوروي او حکومتي ضد شعارونه یې ورکول، د هېواد څخه یې د پردي لښکر وتل غوښتل چې دا خوځښت د کب د دریمې نیټې په نامه یاد شو. دا سوله ییز لاریون د شوروي او دولتي ځواکونو له لوري وځپل شو.پدې هکله له کابل څخه مسکو ته د کې جي بې په رپوټ کې داسې راغلي دي :« د فبروري له ۲۰ تر ۲۳ نېټې پورې (چې د کب میاشتې د دریمې په پېښه شهرت لري) په کابل ښار کې د شوروي پر ضد لاریونونه را وپارېدل. د اکروکر په سمونه کې له پوځ څخه کار واخېستل شو. د ښار ګردچاپېره امنیتي کړۍ راتاو شوه. ښار ته د ننوتو لارې وتړل شوې...، د ۲۴ قطعې ۲۰۰۰ شوروي سرتیري ، دېرش شوبلې ، ۲۰۰ زغروال ګاډي او د افغان پوځ ۱۱ ټولي (تر ۱۰۰۰ زیات سرتېري) ۴۳ شوبلې ، ۴۰ زغروال ګاډي، ورسره خوځنده راکټ لانچر لارې د ښار د څارنې د پاره په کار ولوېدل...، د خلکو د ډارولو لپاره شوروي الوتکو۱۵۸ او افغاني الوتکو ۴۹ ټیټې یرغلیزې الوتنې ترسره کړې.د ۹۰۰ څخه زیات لاریون کوونکي ونیول شول او بندیان شول.» ۱۲۴ / ۲۶۳ د هغه مهال د ریشخورو د اوومې فرقې پرچمي قوماندان د افغانستان حالات داسې ارزوي :«بیله شکه په ۱۹۸۰ کې هر ځای د جګړې خبره کیدله اوهرځای د وینو او اور بوی وو. »۱۲۹ / ۲۵۱ پورتنۍ خبره په هیواد کې ملي مقاومت ښیي چې خلک د هیواد په ګوټ ګوټ کې د نیواکګرو په وړاندې جنګیدل، وینې تویېدلې ، د اور لمبې او لوګي وو . د اشغال په وړاندې په پوځ کې هم غبرګونونه منفي وو چې هغه د پوځ څخه د پوځیانو تیښته وه .« د اوومې فرقې په پنځه څلویښتم غونډ کې چې ډګرمن عبدالباقي د جنرال عبدالرزاق خان زوی یې نوی د غونډ د قوماندان په توګه ټاکل شوی وو په یوه شپه کې دوه سوه شل تنه سرتیري د خپلې وسلې سره وتښتیدل. » ۱۲۹/ ۲۵۰ په یوه شپه د دومره زیاتو سرتېرو تېښته د دې څرګندوی ده چې سرتېرو ته نوی ټاکل شوی جنرال زاده قوماندان لکه د دولت جنرال زاده مشر هم د منلو وړ نه وو . د ثور انقلاب په بشپړتیایي پړاو کې له هېواد نه د خلکو د تیښتې بهیر ګړندی شو چې پاکستاني سرچینې د جمهوري نظام د ټینګښت وروسته په نوموړي هیواد کې د افغان کډوالو د شمیر لاندې ارقام ښیي : « د محمد داؤد واکمنۍ (کال ۱۹۷۳) څوسوه تنه ، د نورمحمدتره کی واکمنۍ (کال ۱۹۷۸) ۱۵۹۹۰۰ تنه ، د حفیظ الله امین واکمنۍ (کال ۱۹۷۹ سپتمبر) ۱۹۳۰۰۰ تنه ، د ببرک کارمل د واکمنۍ پیل (دسمبر ۱۹۷۹) ۴۲۱۰۰۰ تنه ، ۱۹۸۰ کال د جون میاشت (څه د پاسه یو میلیون) ، ۱۹۸۱ کال می (دوه میلیون)، کال ۱۹۸۲ جون (۳، ۲ میلیونه)، کال ۱۹۸۳ می (۸، ۲ میلیونه)» ۱۰۶ /۱۳۳ پورتنۍ شمېرې د منلو وړځکه نه دي چې د پاکستان د افغاني ضد دریځ او تګلارې څخه اغېزمنې دي او کچه یې لوړه ښودلې ده خو د دې واقعیت څرګندوی دي چې د شوروي د اشغال وروسته د هیواد څخه تیښتې قوت موندلی دی.

که څه هم د اشغال په وړاندې د ا، خ، د،ګ خلقي مشرتابه کوم منفي غبرګون ونښود خو غوڅ اکثریت خلقي کدرونو د شوروي لښکر راتګ د هیواد د ملي واکمنۍ خلاف یوعمل شمیره او هغه یې د دوو دوستو ګاونډیو ولسونو(افغانانو او شورویانو) د تاریخ تراژیدي ګڼله.د نوي بهیر په وړاندې د خلقي کدرونو د مخالفت له امله وو چې د۱۳۵۸ کال د مرغومي په دوولسمه د ا، خ، د،ګ د مرکزي کمیټې د دارالنشاء د اداري لخوا د افغانستان په خاوره باندې د شورویانو د وسله وال تیري په هکله(تاریخي اعلامیه) خپره شوه چې د کابل ښار په ټولو ګوندي کمیټو کې وویشل شوه. ددې اعلامیې خپرونکی محمد علي هوما وایي :« د تېرې سبا ته د کابل ښار د ګوندي کمېټې منشیان ، د مرکزي کمېټې اپارات او نور خلقیان د شوروي یرغل په اړه ډول ډول پوښتنې او د غبرګون په اړه څرګندونې کولې چې څه وکړو؟ ما به هغوی ته اړین توضیحات ورکول خو دې لړۍ دوام درلود او بالاخره دې پایلې ته ورسېدلم چې یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه خپره کړم.» دلته لیدل کیږي چې د شوروي ځواکونو د راتګ په وړاندې د خلقیانو منفي غبرګون د ګوند د دارالنشآ د څانګې مشر اړ ابستلی چې د اشغال خلاف اعلامیه خپره کړي. همدا رنګه په ځینو ګوندي سازمانونو کې د کنګرې د دایرېدلو وړاندیزونه وشول چې کنګره د نویو حالاتو جاج واخلي او د ګوند نوی مشرتابه وټاکي. د شوروي د یرغل په وړاندې د نړۍ او په هغو کې د شوروي ټولنې غبرګون ته ځغلنده کتنه وشي .

الف - افغانستان ته د شوروي لښکر د استولو په وړاندې د شوروي ټولنې غبرګون

شوروي میډیا افغانستان ته د خپل لښکر استول د افغانستان د حکومت غوښتنه تبلیغوله او دا یې هم ورسره غبرګول چې حفیظ الله امین د سي آی اې جاسوس غوښتل افغانستان د شوروي خلاف د امریکې په یوه اډه واړوي .هغه مهال په شوروي ټولنه کې آزادو رسنیو شتون نه درلود ، د لویدیځ او حتی د بهرنیو راډیوګانو اوریدل جرم ګڼل کیدل او هغه څه یې چې د افغانستان د حالاتو په اړه خپرول هغه یې منل. البته په لویدیځ کې چې وګړي یې بهرنیو رسنیو ته لاس رسی هم لري بیا هم لیدل کیږي چې غوڅ اکثریت وګړي یې د خپلو دولتونو د رسنیو تراغیزلاندې هغه ډول فکر وکړي چې دا رسنۍ پرې شخوند وهي. د رسنیو د دې جادویي اغېز په اړه د آلماني نازیانو د تبلیغاتو وزیر ویلي وو:« ماته ډله ییزې رسنۍ په لاس راکړه ، زه له هر ولس څخه د خوګانو رمه جوړوم.» البته هغه لړکیو شوروي روڼ اندو چې خپلواکه فکر یې کاوه پدې پوهیدل چې افغانستان ته د دوی د پوځیانو استول د نړیوالو قوانینو خلاف یو تیري کوونکی عمل دی خو د واکمن توتالیتاردولت له وېرې یې د مخالفت د ښودلو جرئت نه درلود. «له اکراین څخه ترلاسه شوي عملیاتي ګزارشونه وایي چې د دغې سیمې پوهانو افغانستان ته د شوروي د سرتیرو د لیږلو په اړه منفي غبرګون څرګند کړ.» ۱۲۴/ ۲۴۷ د اکراینې پوهانو د منفي غبرګون اصلي لامل دا وو چې په اکراین کې د لویدیځ او حتی آلماني نازیانو اغېز ډېر قوي وو لکه څرنګه چې اوس هم قوي دی. دا بیا ښیي چې د دې غبرګون لامل او چینه لویدیځ وو چې په اکراین کې یې کلکې ریښې ځغلولې وې.خو سره لدې د سره پوځ یرغل د شوروي اتمي فزیکپوه او د نوبل د جایزې ګټونکي سوخاروف او د هغه د پټې کړۍ له لوري په لویدیځو رسنیو کې په سختو ټکو وغندل شو او پایله یې دا شوه چې سوخاروف د شوروي اتحاد د اتوم د بم پلار د ګورکي ښار ته تبعید شي. د وخت په تېرېدو سره چې د افغانستان څخه شوروي ته د پوځیانو د جنازو او ټپیانو د لیږد لړۍ نه درېدله د اتیایمو کلونو په دوهمه نیمایي کې د شوروي ولس مخالفت هم بربنډ شو. په شوروي رسنیو باندې د شوروي ولس بشپړباور په اړه به لیکوال د خپلو زده کړو په مهال په مسکو کې یوه خاطره راوړي. موږ افغاني محصلین یې چې افغاني پوځي یونیفورم مو درلود د یوه موزیم لیدو ته بوولي وو. په موزیم کې یوه مېرمن د یوه اته یا لس کلن ماشوم سره زما مخې ته ودرېدل او دې مېرمنې چې ښوونکې وه ماشوم ته وویل: ته لدې افغان کاکا وپوښته چې ولې دې پلار په افغانستان کې ووژل شو؟ لیکوال مېرمنې ته وویل تاسې دا ماشوم ګرباچف ته بوزئ ترڅو هغه ځواب ورکړي . ددې مېرمنې د دې پوښتنې اصلي لامل په شوروي تبلیغاتو باور وو چې ګواکې د دوی پوځیان د افغانستان د حکومت د غوښتنې له مخې افغانستان ته استول شوي دي .

ب - د اشغال په وړاندې د غیراسلامي نړۍ غبرګون

د شوروي لښکر له لوري د افغانستان نیول د نړۍ او په تیره د امریکې او د لویدیځ له سخت غبرګون سره مخامخ شو. د امریکې ولسمشرجیمی کارتر سمدلاسه لئونید بریژنف ته لیک واستاوه او په افغانستان کې یې د شوروي د مداخلې په اړه د خپلې اندیښنې د څرګندولو سربېره دا عمل نړۍ ته یو ګواښ وګاڼه او د هغه څخه یې وغوښتل چې شوروي پوځونه بېرته خپل هیواد ته ستانه شي. بریژنف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷۹ کال د دسمبر په ۲۹ د کارتر لیک ځواب کړ. د بریژنف د لیک په اړه لیاخفسکي د افغان میرانه او غمیزه نومي کتاب په ۱۵۵- ۱۵۶ مخونو کې رڼا اچولې او افغانستان ته د شوروي محدودو قطعاتو استول د افغان حکومت د پرله پسې غوښتنو پراساس ګڼي او دا یادونه هم پکې شوې وه چې شوروي پوځیان د افغان حکومت په راپرزولو کې ښکیل نه وو. همدارنګه په لیک کې د کارتر دې نیوکې ته چې افغانستان ته د شوروي قطعاتو د لیږلو مخکې امریکایي اړخ په جریان کې نه وو اچول شوی ویل شوي وو کله چې امریکایي سمندري پوځونه د فارس د خلیج حوزې ته واستول شول آیا شوروي اتحاد په جریان کې اچول شوی وو. جنرال ګروموف هم د خپل کتا ب په ۱۳۴ مخ کې پدې اړه ورته څرګندونې لري چې بریژنف ، کارتر ته لیکلي وو:«ستاسې په لیک کې دا یادونه هم د منلو وړنه ده او له واقعیت سره سمون نلري چې ګواکې شوروي اتحاد د افغانستان حکومت نسکور کړی دی. غواړم په قاطعیت سره یادونه وکړم د افغانستان په مشرتابه کې بدلون په خپله د افغانانو کار دی او یوازې د دوی په لاس ترسره شوی دی. پدې هکله د افغانستان د حکومت نه وپوښتئ.» واشنګټن د بریژنف د ځواب د ترلاسه کولو وروسته په شوروي اتحاد لاندې شپږ بندیزونه ولګول : د اقتصادي او فرهنګي راکړې ورکړې ځنډول ، په سوداګریزو اړیکو کې په شوروي اتحاد سخت قیودات ،د امریکې په اوبو کې شوروي اړخ ته د امتیازاتو مخنیوی، د۷۱ میلیونو ټنو غنمو د پلور لغوه (څه موده وروسته یې د غنمو پلورل پیل کړل) او د ۱۹۸۰ کال په دوبي کې په مسکو کې د المپیا د لوبو تحریم. د امریکې ولسمشر راډیوټلویزیوني وینا وکړه چې په هغې کې یې د امریکې دولت په پاکستان باندې د وسلو د بندیز لیرې کولو او د فارس په خلیج کې د چټک غبرګون د ځواکونو د ځومرحله یې ځای پرځای کولو ته هم ګوته ونیوله. پدې هکله د امریکې غیر رسمي غبرګون د افغان دولت مخالفینو ته د مرستو زیاتېدل وو. پرافغانستان باندې د شوروي لښکر تیري په نړیواله کچه د ځینو مخالفو او حتي دښمنو دولتونو ترمنځ همغږي پیدا کړله. څرګند ساری یې چین دی چې د امریکا او لویدیځ سره یې د شوروي ضد جبهه ونیوله همدارنګه اسراییل او زیاتره عربي دولتونو ورته دریځ ونیولو.حتي د شوروي دوست سوسیالستي دولت رومانیا او د اروپا ځینو کمونستو او کیڼ لاسو سازمانو(انګلستان ،ایتالیا ، بلژیک ، پرتګال ، فرانسه ، سویدن ، هسپانیه) او نورو خپل هیواد ته د شوروي پوځیانو د بېرته ستنیدو غوښتنه کوله.

ج – د اسلامي نړۍ غبرګون

د اسلامي نړۍ غبرګون خورا توند وو او یوه میاشت وروسته (د۱۹۸۰ کال د جنوري په ۲۷- ۲۹) د بنګله دیش د ولسمشر شیخ مجیب الرحمن په وړاندیز د اسلامي کنفرانس د بهرنیوچارو د وزیرانو فوق العاده غونډه په پاکستان کې راوبلل شوه . غونډې د افغانستان نیواک محکوم کړ، د افغانستان څخه یې د شوروي لښکر د وتلوغوښتنه وکړه او په اسلا مي کنفرانس کې یې د افغانستان غړیتوب وځنډاوه.

د – د نړیوالو سازمانو غبرګون د

افغانستان د نیواک په وړاندې د ملګروملتو د سازمان امنیت شورا د۱۹۸۰ کال د جنوري په پنځمه یعنې د تېري اته ورځې وروسته غونډه وکړه د افغانستان اشغال یې محکوم کړ او د افغانستان څخه یې د پردیو ځواکونو د وتلو غوښتنه وکړله خو شوروي د امنیت د شورا پریکړه ویټو کړه او استازي یې د شوروي پوځیانو وتل هغه مهال شوني وګڼل چې د افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنې ودریږي. د امنیت د شورا د غونډې اته ورځې وروسته د دې سازمان عمومي بیړنۍ غونډه راوبلل شوه چې په هغې کې « د۷۰ هیوادو استازو ویناوې وکړې او زیاترو یې د افغانستان نیواک د ملګروملتو د منشور او نړیوالو قوانینو د سرغړونې له امله محکوم کړ. په هماغه ورځ یې پریکړه لیک صادر کړ چې د نیواک څخه سخته خواشیني څرګنده شوې وه او د افغانستان څخه سملاسي، بیله کوم قید او شرطه او په بشپړډول د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنيوځواکونو د وتلوغوښتنه شوې وه .دا پريکړه ليک د۱۰۴موافقو، ۱۸ مخالفو او۱۸ مستنکفو رايو سره تصويب شو. يادشوي تعبيرونه په مختلفو ډولونو سره د رسنيو له لوري د تمسخر وړ وګرزيدل.»۴۷ / ۸۸ د تعبيرونو څخه موخه په پرېکړه ليک کې د افغانستان څخه د بهرنيو پوځيانو وتل دي چې د اشغالګر هېواد د نامه له يادولو ډډه شوې وه. همدارنګه په همدې کال د نوامبر په مياشت کې د افغانستان په اړه د م، م عمومي کلنۍ غونډه وشوه چې د۱۱۱ موافقو، ۲۲ مخالفو او۱۲ مستنکفو رايو سره پريکړه ليک تصويب شو. په افغانستان کې د شوروي لښکر د شتون پر مهال هرکال د نوموړي سازمان په کلنۍ غونډه کې د افغانستا ن مسئله تر بحث لاندې نيول کيده او۹ ځله د افغانستان اشغال محکوم شو .البته چې د اشغال د مخالفانو شمير زياتيده څرنګه چې د م، م د۱۹۸۵ کال په کلنۍ غونډه کې ۱۲۲دولتونو شوروي اتحاد محکوم کړ. د افغانستان لپاره د م ، م استازی ديه ګوکوردويز وايي: « کوزيروف فکر کوم د نيمه ټوکې په ډول را ته وويل په مسکو کې مې وړانديز وکړ چې شوروي د پرېکړه ليک په طرفدارۍ رايه ورکړي .» په م، م کې د شوروي اتحاد د استازي ټوکه ښيي چې شورويانو په دې نړيواله مؤسسه کې ليدل چې غوڅ اکثريت له شوروي اتحاد څخه غواړي د افغانستان څخه خپل پوځونه وباسي او شوروي اتحاد محکوموي له بله پلوه يې غوښتل ديه ګوکوردويز وپوهوي چې شوروي اتحاد ليوال دی له افغانستان څخه خپل سپاهيان وباسی. هيره دې نه وي چې د افغانستان د نيواک د مخالفانو د شمېر په زياتېدلو کې په م، م د پاکستان د استازي پرله پسې هڅو ځانګړی رول درلود.

کرملن ته ترخه پيغامونه

په افغانستان باندې د شوروي د يرغل پرمهال په نړۍ کې واکمن ذهنيت داسې وو چې د شوروي د سره پوځ په وړاندې څوک د مقابلې وس نلري. ښايي دې ډول ذهنيت شوروي مشران هڅولي وي پر افغانستان د پوځي يرغل پريکړه وکړي. خو د کرملن واکمنو په افغانستان کې د خپل ژوراغيزاو نفوذ سره سره هغوی افغانان نه وو پيژندلي چې په خپل تاټوبي کې پردی لښکر نشي زغملی. د مسکو بله تيروتنه د خلقيانو په اړه وه چې د خلقيانو د دوو مشرانو (تره کي او امين) په نشتون کې به خلقيان ببله څه ويلو د نوي واکمنۍ په چوپړ کې ودريږي چې داسې څه پيښ نشول. د شوروي واکمنو د دې تيروتنو او د افغانستان واقعيتونو د ناسم درک پايله دا شوه چې ډېر ژر د افغانستان څخه د خپلو پوځيانو د مرګ او ژوبلې ترخه پيغامونه ترلاسه کړي . د تېري څخه ديارلس ورځې وروسته د نهرين د۲۰ فرقې د توپچي په غونډ کې د شوروي سلاکارانو په چانوارۍ سره پاڅون پيل شو. اشغالګرو په غونډ ځمکني اوهوايي پوځي عمليات ترسره کړل.« ددې جګړې له امله چې د جنورۍ له نهمې تر لسمې پورې دوام پيدا کړ د دې قطعي سل تنه پوځيان شهيد او د شوروي ځواکونو له لوري دوه تنه مړه او دوه تنه ټپيان شول .» ۴۹ / ۱۷۵ د وخت په تيريدو سره امنيتي وضعيت کړکيچن کيده او په دولتي بنسټونو او پوځي چونيو د مخالفينو بريدونو شدت موند او د جګړو لمن پراخيده ،دولتي او شوروي ځواکونه اړکيدل چې د ولس زياتيدونکی مقاومت وځپي .په هغو سيمو کې چې د دولت وسله والو مخالفانو چې د ولس کلکه خواخوږي او همکاري ورسره وه دولتي سيمه ييزې اداري ترخپلې ولکې لاندې راوړلې هلته يې ځواکونه استول چې اکثرآ د مخالفينو د کمينونو سره مخامخ کيدل او بيا جنګيالي له سيمې څخه تښيدل چې دا ډول جګړه د پښۍ او موږک لوبې ته ورته لوبه وه چې د منظمو پوځي ځواکونو لپاره ستړې کيدونکې، د لګښت ډکه او د زياتو تلفاتو سره مل وه. مسکو ته د شوروي پوځيانو د مرګ او ژوبلې د پيغامونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربیره د خلقیانو مخالفت او په تیره د ګوند او دولت د مشر په توګه د کارمل نه منل شوروي مشرتابه اندیښمن کړي وو . د شوروي د اشغال په لومړیو ورځو کې د هرات ولایت « د ولایتي او ښاري ګوندي کمیټې ګډه غونډه راوبلله ،تیری یې په ځرګند ډول محکوم کړ،د ګوندي کنګرې د دایریدو او د وضعې د ارزوني غوښتنه یې وکړه او اعلان یې کړل چې د روسي ځواکونو او د کارمل واک ته رسول د ګوندي لوړو ارګانو د پریکړې پرته صورت نیولی دی ، د دې تشې د ډکولو لپاره باید د آزادو، مستقیمو او پټو ټاکنو له لارې د ګوند کنګره راوبلل شي ترڅو وضعیت پخپل صلاحیت سره وارزوي او تصمیم ونیسي.» ۱۸ / ۲۱۴ د کابل څخه د بارق شفیعي په مشرۍ یو پلاوی هرات ته واستول شو او دې پلاوي د ولایتي ګوندي کمیټې منشي او څو تنه نور خلقیان بندیان کړل.همدارا ز د کارمل د واکمنۍ درۍ میاشتې نه وې تیرې شوې چې د کابل پوهنتون ګوندي سازمانو ټاکنې وکړې. ځرنګه چې د پرچمیانو په پرتله د خلقیانو شمیر زیات وو د ګوندي لومړنیو سازمانو په مشرتابه کې خلقیان وټاکل شول. دې مسئلې د پرچمي مخورو غوسه راوپاروله اود دې بهیر خلقي فعالان تر سخت فشارلاندې ونیول چې له هغې ډلې نه « محمدسلیم علمي ترور، ډاکتر جوکت سنګهه باور زنداني او نورو د دفاع او کورنیو چارو وزارتونو ته پناه یوړله او هلته د افسرانو په توګه جذب شول.» ۱۰۹ / ۱۷۳ د پرچمیانو له لوري د خلقیانو په وړاندې د فشار او زور او په هغو کې د ترور او زنداني کولو له امله یو شمیرخلقي کدرونه اړشول چې د واکمن وضعیت څخه د وتلو په موخه په پټو ځنځیري تشکیلاتو لاس پورې کړي چې مشري یې اسدالله سروري د انقلابي شورا مرستیال په غاړه لرله او د ګوند په مشرتابه کې ګلابزوی هم ورسره همغږی شوی وو . لیکوال د کندهار په قول اردو کې د دې پټو ځنځیري تشکیلاتو مسؤلیت ورکړل شو. خو ځرنګه چې شورویانو او پرچمیانو خپل دوربینونه د خلقیانو په لور توجیه کړي وو دا شبکه ډېر ژر کشف شوه . «د۱۹۸۰ز کال د مي په میاشت کې تابییف او ایوانوف سپارښت وکړ چې د شوروي اتحاد کمونست ګوند د مرکزي کمیټې سیاسي بیرو او کی جی بی دې له یو بل سره په سلا، همغږې شي چې سروري دې لومړی د طبي درملنې لپاره شوروي اتحاد ته وغواړي او له هغه وروسته دې منګولیا ته د سفیر په توګه ولیږل شي او پدې ډول د افغانستان د خلق په دیموکراتیک ګوند کې د خلق او پرچم د ډلو ترمنځ پر نانددریو دې د پای ټکی کیښودل شي. له ګلابزوی سره دې همدې ته ورته چلند وشي.» ۲۹۸/۱۲۴ بهر ته د سروري د استولو وروسته دې ځنځیري کړۍ فعالیت ودرولو خو د پرچمیانو د یکه تازۍ خلاف ددې کړۍ کړنې و نه دریدلې . د خلقیانو د تشکل د مخنیوي او د هغوی د کمزورولو په موخه واکمنۍ حتی د آزادخیالو خلقي کدرونو له ترور څخه هم ډډه ونکړه ځرنګه چې مسکو ته د سفارت په یوه رپوټ کې راغلي دي : « په ځینو ځایو کې پرچمیانو د خپلو سیالانو په وړاندې په ترهګرۍ لاس پورې کړ. د بلخ د ولایت لومړي سکرتر له لسو تنو نه زیات خلقیان له منځه یوړل.په ګوند او وسله والو ځواکونو کې خلقي فعالینو ته د خپل کار او خوندیتوب په اړه اندیښنې را وپاریدلې. هغوی ډېدوري او ګنګوسي خپرې کړې چې شوروي اتحاد د بورژوازي ربښتوني استازي ، پرچمیان ، په کار ګومارلي چې نه د ولس ګټو ته پالیاله دي او نه د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت د مشرتابه وړتیا لري. » ۲۹۷/ ۱۲۴ له بله پلوه د اشغال په وړاندې د افغان ولس پیاوړی ملي مقاومت چې شورویانو ته د سراو مال بیساره تلفاتو پرته بله پایله نلرله شورویان اړ کړل د افغانستان د ډنډ څخه د وتلو په فکر کې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د شوروي لښکر جګړه

په افغانستان کې د شوروي اشغالګر پوځ مشري د شوروي اتحاد د دفاع وزیر لومړي مرستیال مارشال سوکولوف لرله او مرستیال یې د لوی درستیز مرستیال اخرامییف و اوهغوی د خپلې لویې ډلې سره په افغانستان کې د خپلو ځواکونو د فعالیت لارښوونه کوله او قرارګاه یې د تاجیبک په مانۍ کې وه. د افغانستان د نیواک په درشل کې د کرملین مغروره واکمنو فکر کولو چې افغانستان ته د خپلو پوځیانو په استولو سره به دا ځواکونه د دې جوګه شي چې په خپل سویلي ګاونډي هیواد کې ټیکاو راولي . د شوروي اتحاد د مشرتابه دا ډول تفکر د نوموړي هیواد د د دفاع وزیر مارشال اوستینوف په دې وینا کې چې « په افغانستان کې به د شوروي سپاهیانو په ځرګندیدو سره یوه ډله بغاوتګر بیله ځنډه وسله په ځمکه کیږدي او نور به وتښتي.» ۴۹/ ۱۲۱ بربنډیږي. د شوروي د دفاع د وزیر د دې خام خیال له مخې «سوکولوف او اخرامییف د افغانستان د جګړې په پیل کې پدې ګومان استول شوي وو چې دا ټوله خبره به د اونیو یا څو میاشتو د ننه غوځیږي. په هغه هیواد کې به شوروي پلوه رژیم ټینګیږي او د افغانستان حالات به آرامیږي.» ۷/ ۱۲ همدارنګه جنرال ورینیکوف د شوروي ځواکونو بل لوی قوماندان به یوه مرکه کې پدې هکله وایي:« موږ په پیل کې پدې ګومان وو چې زموږ سرتیري به د سترو ښارونو په ګارنیزیونو کې ځای پرځای شي او د مختلفو بنستونو ساتنه به کوي او په پوځي عملیاتو کې به برخه نه اخلو.خو دا کار د توطئو او زموږ په عسکرو د بریدونو له کبله عملي نه وو.جګړه د واورې د توپ په څیر په خوځښت راغلله.» ۲۰۰ افغانانو چې هیڅکله په خپل ټاټوبي کې د پردیو پوځیانو شتون ته غاړه نه ده ایښې دا ځل بیا د شوروي اشغال په وړاندې ودریدل چې د لویدیځ د هراړخیزملاتړ څخه برخمن هم شول او پایله یې دا شوه چې شوروي ځواکونه په ستومانه کېدونکې جګړه کې ښکیل شي. د وسلوالو مخالفینو په وړاندې د سترو پوځي عملیاتو پلانونه د څلوېښتم پوځ قرارګاه جوړول او هغه یې مسکو ته د منظورۍ په موخه استول او د مسکو د هوکړې وروسته عملي کیدل. پدې پلانونو کې هم د څلویښتم پوځ او هم د افغان ځواکونو لپاره دندې اېښودل کیدلې چې یو نقل به د افغانستان د دفاع وزیر ته ورکول کیده او نوموړی به د هغه پراساس د سترو جزتامونو قوماندانانو ته پوځي عملیاتو ته د خپل جزوتام د چمتو کولو امرونه ورکول. پوځي عملیات اکثرآ داسې جوړیدل چې یوه پراخه سیمه چې دا سیمه د وسلوالو مخالفینو تر ولکې لاندې وه هغه به د شوروي پوځونو له خوا محاصره کیدله . بیا به د چورلکو په واسطه تبلیغاتي پاڼې په سیمه خپریدلې یا د لودسپیکرو پواسطه له خلکو څخه یې غوښتل له سیمې ووځي او وسلوالو ته یې خبرداری ورکاوه چې دوی محاصره شوي، وسلې په ځمکه کیږدي او ځانونه تسلیم کړي . داسې هم پیښ شوي دي چې په سیمه کې د انقلاب د دفاع د کمیټو اړونده وسلوال کسان ددې اعلامیو وروسته د سیمې څخه د وتلو پرمهال د شوروي ځواکونو له لوري چې د محاصرې دنده یې لرله د وسلوالو مخالفینو په ګومان وژل کیدل . هغه مهال دا هم ویل کیدل چې د شورویانو له لوري د خلقي واکمنۍ پرمهال د انقلاب د دفاع د کمیټې د غړو وژنه د پرچمیانو د همغږۍ اوحتی هڅونې له مخې ترسره کیدله او دلیل یې دا راوړ چې هغه د امین پلویان دي .یا ښایي شورویانو د سیمې د خلکو د ژبې د نه پوهیدو له کبله هغوی د وسلوالو مخالفینو (اشرارو) په نامه وژل. دا ډول یوه پیښه د۱۹۸۰ کال په دوبۍ کې د کندهار د ارغنداب په ولسوالۍ کې پېښه شوله. د یادولو وړ ده چې د افغان ځواکونو قوماندانانو ته مخکې له مخکې د پوځي عملیاتو د پرمخ وړلو سیمه نه ویل کیده . شورویانو دا کار د احتیاط په خاطر کاوه چې په پوځ کې د وسلوالو مخالفینو سره ارتباطي کسان هغوی ته خبر ورنکړي. د کارمل د لوی پوځي سلاکار د ادعا له مخې دې حالت ته په کتو سره یو ځل لوی پوځي سلاکار د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستیال سره دوې نقشې جوړې کړې یوه اصلي او بله جعلي او هغه پدې اړه لیکي:« دوهمه نقشه د غولولو لپاره غوره شوې وه. ټاکل شوې وه ببرک کارمل ته همدا نقشه وښودل شي او کیدای شوای ده او یا د دفاع وزیر ته بیخي ور پرېښودل شي. د هرډول تیروتنې یا ناوړه پوهاوي (سؤتفاهم) د مخنیوي او دغه راز د دې لپاره چې د دوو نقشو د شته والي په اړه زما پریکړه بیخي پټه پاتې شي چیریومنیخ ته مې امر وکړ چې شوروي سفیر د ک. ګ. ب او د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د مرکزي کمیټې استازو ته همدا غولوونکي نقشه وښودل شي. البته چې هغه وخت مې لویه ګناه کوله خو یوازې د یوې موخې لپاره د خپل پلان د پټولو لپاره څو تر وسه زموږ او د افغاني پوځیانو د ژوندانه ژغورنه شوني شي...، د ارګ د وره بهر چیریومنیخ له شیطانۍ په ډکې موسکا وویل: موږ سم کار وکړ. نقشه به د رفیع په میز کې ساتل کیږي د هغه دفتر د خاد د غړو له خوا ساتل کیږي... او دا ساتونکي ټول خاین دي. » ۷/ ۶۰ - ۶۲ پدې هکله د کارمل په اړه د هغه د پوځي سلاکار څرګندونې د حیرانتیا سربیره د پوځ په اړه د پرچم د مشرتابه دریځ هم بربنډوي هغه لیکي: «رښتیا خبره دا ده چې هغه (کارمل) نه له دغه پوځ سره مینه لرله او نه یې پرې باور کاوه . ترې ډاریده د هغه له بریالیتوبونو، آن ډیرو وړو بریاوو نه ډاریده. د هغه له ماتو یې خوښي کوله ځکه همدا افغانستان ته د نورو او لا نورو پوځونو د رالیږلو په اړه مسکو ته د لمن غوړولو موجه پلمه وه. دلته اصلي خبره دا هم وه لکه چې ومې ویل د ا. خ. د. ګ د پنځلسو زرو خلقیانو له ډلې نه د هغوی ډیری برخې یانې دیارلسو زرو په پوځ کې خدمت کاوه. که چیرې په دغه هیواد کې یا د هغه په ځانګړو سیمو کې د ټینګې واکمنۍ په اوسني جوړښت کې پوځ په بنسټیز ځواک اوښتی وای د دې مانا د پرچمیانو لپاره د مشرتابه د اوسني دریځ له لاسه تلل یا کمزوري کیدل راختلی شوه. له همدې امله وه چې ببرک په هیواد کې د ملي دیموکراتیکې واکمنۍ د ټینګښت چاره په عمومي ډول د شوروي په مټو ټینګول غوښتل. په دغې یوه حالت کې د مشرتابه حق له ځانه سره وساتي او خلقیان شاته، فرعي رول ته پورې وهي. ببرک کارمل او پلویانو یې د پرچم د ډلې د شمیرمصنوعي ډیروالي ته ملاتړلې وه. د دې خبرې په پام کې لرلو سره چې ببرک د اندروپوف تر وزر لاندې دی. ما داسې پایله (نتیجه) راوایسته چې شوروي سفیر او په افغانستان کې د ک. ګ. ب نمایندګی د هغه او د پرچمیانو ملاتړ کوي او په راتلونکې کې به هم دغه ملاتړجاري ساتي.» ۷/ ۹۷ په سیمه د توپچي اوهوایي بمباریو وروسته افغان پوځیان سیمې ته ننوتل اوهلته یې چانیز عملیات پرمخ وړل کله ناکله به شوروي پوځیان هم ورسره مل وو خو اکثراَ په لومړۍ لیکه کې به افغان پوځیان تر سترګو کیدل. په سیمه کې به عسکري چوپړ او احتیاط ته مناسب ځوانان او مشکوک کسان نیول کیدل. پوځي خدمت ته مناسب ځوانان به پوځِي خدمت ته استول کیدل اومشکوک کسان به خاد ته سپارل کیدل. سیمه به چې د مخالفینو څخه پاکه شوه چې البته د مخالفینو زیاته برخه په تیښته بریالي کیدله. د څه مودې لپاره به هلته د افغان پوځ یو کنډک یا ټولی او د شوروي پوځیانو یو آولی یا بلوک پاتې شو ترڅو هلته دولتي نظم ټینګ او د انقلاب څخه د دفاع کمیټې یا د انقلاب د سپاهیانو په نامه ډلې جوړې کړي ترڅو د مخالفینو په وړاندې د دولتي واکمنۍ ساتنه وکړي. کله به چې پوځي جزوتامونه بیر ته خپل دایمي سوق الجیش ته راستانه شول بیا به وسلوالو مخالفینو پر نوموړې سیمه عملیات پیل کړل او اکثراَ به دا سیمه ئیزې دولتي واکمنۍ (ولسوالۍ او علاقدارۍ) سقوط وکړ، سیمه ییز مسؤلین او مدافعین به یې ووژل او بیا به پدې سیمه د شوروي او افغاني پوځونو ګډ عملیات پیل شول. دې حالت د سیمه ییزو ادارو د مسؤلینو مورال ټیټولو. پدې اړه به د کندهار د خاکرېز د ولسوالۍ د یوه پرچمي ولسوال یادونه وشي چې د ولسوالۍ څخه د یوه ټولي د وتلو سره مخالفت ښودلی وو . کله چې ټولی له ولسوالۍ وتلو ولسوال هم غوښتل د ټولي سره ګډ کندهار ښار ته لاړ شي. د ټولي قوماندان هر څومره چې ورته ویلي وو تاسې باید ولسوالي خوشې نکړئ خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوان ولسوال پرېکړه کړې وه چې هرو مرو د دوی سره ولاړ شي. دا وخت د ټولي قوماندان ورته ويلي وو: ولسوال صاحب ! لومړی خو اشرار دومره ځواکمن نه دي چې ولسوالي ونيسي ځکه د ولسوالۍ ساتونکي کولای شي چې د ولسوالۍ ساتنه وکړي خو که احياناً اشرار بريالي شي ولسوالي ونيسي او تاسي ووژني نوم به مو په تاريخ کې په زرينو کرښو وليکل شي . ولسوال ورته ويلي وو « من ميخواهم زندگی کنم و به مرگ طبيعي بميرم در آنوقت نام مرا به خط زرين نی بلکه به سرگين بنويسند. » ژباړه « زه غواړم ژوند وکړم او په خپل طبيعي مرگ مړ شم هغه وخت مي دې نوم په زرينو کرښو نه بلکي په خوشيو وليکي.» کله نا کله شوروي قطعاتو بيله دې چې افغان سيمه ئيز او يا مرکز خبر کړي په خپلواکه توگه پوځي عمليات هم ترسره کول. ځلوېښتم پوځ د خپلو کشفي او استخباراتي چينلونو له لارې د مخالفينو د خوځښتونو په اړه د معلوماتو د ترلاسه کولو وروسته بمباری کولې. شوروي ځواکونو د وسلوالو مخالفينو د ځپلو پر مهال د بيگناه ولسي وگړو د وژنو، جنسي تيريو او لوټماريو څخه هم ډډه نه ده کړې. پدې اړه د جنگ در افغانستان د کتاب روسي ليکوالان راوړي:« د ۹ کلو جگړې په مهال هرڅه وو.هم د بيگناه خلکو وژنه ، هم قاچاق او احتکار... هرهغه څه چې د يوه باوجدانه انسان کرکه يې راپاروله. د پوځي څارنوالۍ د لاسوندونو پراساس په ۱۹۸۳ په افغانستان کې د جنگي جنايتونو له امله ۵۵۹ تنه محاکمې ته وړاندې شول. يوه افسر چې د يوه افغان په وژنه تورن وو(د شرابو په څښلو کې د افراط له امله) په شوروي کې په اعدام محکوم شوی وو وويل: هو ما جنايت کړی دی ، سړی مې وژلی دی. خو د دې جنايت زمينه جوړوونکي ولې محکمې ته نه وړاندې کيږي؟ اوس په رسنيو کې خبره د قانون د واکمنۍ کيږي . ووايئ زموږ دولت څه حق درلود چې موږ افغانستان ته وليږي؟ د کوم قانون پربنسټ؟ چيرې دی دغه قانون؟ يوازې اوس اعتراف کيږي چې دا کار(افغانستان ته لښکرکشي) ناروا او بې عقلي وه. هو موږ د سياسي تيروتنو قربانيان يو چيرې دی عدالت ؟ » ۱۰۶/ ۲۸۵ شوروي نيواکگرو د شلمې پيړۍ په اتيايمه لسيزه کې افغانان پدې جرم وژل چې انټرناسيونالست شوروي ځواکونه يې تيري کوونکي او د خپل هيواد نيوونکي گڼل خو د يوويشتمې پيړۍ په لومړۍ او دوهمه لسيزه کې د پخواني شوروي اتحاد سيال امريکا او د هغه ناټويي متحدينو د ترهگرۍ سره د مبارزې په نامه هغه څه تر سره کړل چې انټرناسيونالستانو کړي وو. د يوويشتمې پيړۍ اشغالگر د شلمې پيړۍ د اشغالگرو په پرتله په وحشت، بربريت او جنايت کې مخکښ وو. که انټرناسيونالستانو افغانان وژل خو هغوی زندانونه نلرل او هلته يې افغانان نه شکنجه کول. گلوبالستانو هم وژل ،هم سپکول اوهم ربړول تر دې چې افغان وطنپال جنگيالي يې په کيوبا کې د گوانتانامو په بدنامه زندان کې زنداني او شکنجه کړل .

گوندي ناندرۍ ، شخړې او وژنې

کارمل په مسکو کې په خپله ثبت شوې وينا کې ځان د افغانستان د خلک دموکراتيک واحد گوند د منتخب مشر په توگه اعلان کړ. کله چې د واحد گوند خبره کيده معنی يې دا وه چې نور پدې گوند کې د خلق او پرچم په نامه او يا بله کومه ډله شتون نلري او کارمل د واحد گوند مشر دی. خو ډير ژر څرگنده شوه چې کارمل د پخوا په شان د پرچميتوب په مزمنه ناروغۍ اخته دی . ټولي هڅې يې د خپل دريځ او خپلي ډلي په پياوړتيا او د مقابل لوري ، خلقيانو په ځپلو متمرکزې کړې دي. لايق د خپلو يادداشتونو په نولسم ټوک ۱۰۳ ـ ۱۰۴ مخونو کې راوړي چې کله دی د قبايلو وزير وو او مقر ته کاري سفر درلود ، مقر ته مخکې له تللو کارمل ور غوښتی او ور ته ويلي يې وو چې د اوومې فرقې خلقي قوماندان ته دوسيه جوړه کړي چې له دندې يې گوښه کړي خو لايق نه وو ورسره منلي . کارمل د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتنې په پای کې ورته ويلي دي:« زما وروستۍ خبره او د ملګرتيا مشوره دا ده تر څو يو خلقي په ګوند کې د ننه غړيتوب ولري ، تاسې يو پياوړی اصولي ګوند نشئ جوړولای.» د کارمل پورتنۍ خبره ښيي هغه کله چې د واحد ګوند خبره کوله موخه يې د پرچم واحد ګوند دی او خلقيان پدې ګوند کې ځای نلري. همدا لامل دی چې ليکوال د ا، خ ، د ،ګ دوه جلا جلا ګوندونه او واکمنۍ يې هم دوې مختلفې واکمنۍ ګڼي. کارمل حتې شوروي اړخ هم د نوموړي د دې هوډ سره همغږی ګڼي او په يوه غونډه کې وايي :« د شوروي سوسيالستي جمهوريتونو اتحاد يوازې د پرچميانو مرسته کوي. خلقيان او د خلقيانو پلويان دې خپل غوړ.ونه پدې خبرو ښه خلاص کړي که هر ډول ګونديماري او ګوندي بېلتونپالنه د دولت په وړاندې په وسلوالي نښتنې واوړي . ترڅو چې د شوروي اتحاد د وسله وال ځواک يو سرتيری ژوندی وي هغه به دړې وړې کړي. » ۱۲۴/ ۲۸۹- ۲۹۰ د شوروي - پرچمي واکمنۍ هم وښودل چې شورويانو د پرچميانو ملاترکاوه. خو په افغانستان کې په دنده بوختو شوروي پوځي سلاکارانو چې د جګړې تودې او سړې زغملې او هره ورځ يې د خپلو او افغان پوځيانو مرګ او ژوبله ليدله او د افغانستان په اړه يې د خپل دولت د ستراتيژيو د درک وړتيا نه لرله چاره يې پدې کې ليدله چې د ا، خ، د ،ګ يو موټي وويني هماغه دي چې د ګوند د يووالي ضد پرچمي مشرانو په اړه مسکو ته رپوټونه استول چې په يوه کې يې راغلي دي: « د۱۹۸۲ کال د مارچ په مياشت کې سوکولوف او اخراميف اوستينوف ته ګزارش ور کړ چې نور، بريالی او ګل آغا د ګوند د يووالي پرضد چلند کوي د هغوی ملاتړ کشتمند، نجيب الله او رفيع کوي. دغه کسان خورا زيات خطرناک دي ځکه چې د دوی د اغيز لمنه پراخيږي. هغوی تل د شوروي سلاکارانو له ليدلوري او وړانديزونو څخه سترګې پټوي او د رياکارو زاهدانو په شان چلند کوي. پوځي مشران وړانديزکوي چې دوی سوکه سوکه له کليدي پوستونو څخه لېرې او بهر ته دې واستول شي. » ۱۲۴/ ۳۰۶ د شوروي پوځي سلاکارانو ساده ګي پدې کې وه چې همدا خطرناک وګړي د مسکو د ارادې له مخې پر ګوند او واکمنۍ تپل شوي وو نوځرنګه به يې هغوی بهر ته لېږلي وای.ددې خطرناکو وګړو څخه يې نجيب الله ګوندي- دولتي مشرتابه ته هم راپورته کړ ځکه چې هغه په ګونديماری او ګوندي بېلتونپالنه او د خلقيانو په ځپلو کې ښه ځلېدلی وو هغه څه چې کی جی بی غوښتل. خو بالمقابل د خلقي اړخ هغه مشرانو(سروري ، ګلابزوی ، تڼي) چې د پرچميانو د يکه تازۍ اودسيسو په وړاندې ودريدل سروري يې د۱۹۸۰ کال د مې په مياشت کې منګوليا ته د تبعيدي سفير په توګه وليږلو او د نجيب الله د واکمنۍ په لومړيو کې يې ګلابزوی په مسکوکې سفير مقررکړ او تڼی يې د پوځي کودتا په تور اړ کړ پاکستان ته وتښتي. «ببرک کارمل هيڅکله له دولتي پوستونو څخه د خلقيانو په ځانګړې توګه د ګلابزوی، مزدوريار، وطنجاراو سروري د شړلو له هڅو څخه لاس پرسر نه شو. هغه به تل ويل چې د دوی لاسونه تر اوږو پورې په سرو وينو کې ډوب دي. » ۱۲۴/ ۲۹۲ عجيبه دا ده چې کله سروري ، ګلابزوی او وطنجار د حفيظ الله امين له وېرې شوروي سفارت ته پناه يووړله او شورويانو په پټه شوروي اتحاد او بيا بلغاريا ته وليږدول ، د کارمل سره يې يووالي ته وهڅول او د نوموړي سره يې ګډه ژبه وموندله هغه مهال هغوی ربښتيني انقلابيان او د ا، خ، د،ګ سالم غړي وو. خوکله چې د وطنجار پرته درې نور د کارمل او شريکانو د ګونديماری په وړاندې ودريدل لاسونه يې په وينو ککړ شول. که چيرې د نوموړو دريو تنو رواني ځانګړتياوواو مخينې ته وکتل شي سره لدې چې ستري تيروتنې يې کړي دي خو هغوی د ګوندي او دولتي مشرانو د ناروا وو او ګونديماريو په وړاندې دريدلي دي . هغوی د نورو خلقي مشرانو په شان د څوکۍ او مقام د ساتلو پرځای د امين ، کارمل او نجيب ګونديماريو او خپلسريو مقابلې ته دانګلي دي چې دا ډول دريځ يې د ستاينې وړ دی. البته وطنجار د ثور انقلاب په بشپړتيايي پړاو کې لکه د نورو خلقي مشرانو په څېر د مصلحت تګلاره غوره کړله . هغوی د ثور په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځي پاځون کې د پريکنده رول د لوبولو له کبله د امين د وړانديز له مخې لوړګوندي او دولتي دريځونه ترلاسه کړل . خو د خلقي واکمنۍ پرمهال هغوی د حفیظ الله امين له لوري د وسلوال پوځ (اردو ، څارندوی ، استخبارات) څخه ناوړې ګټې اخېستنې ته په کتنې سره د نوموړي په وړاندې ودريدل. اسدالله سروري د شوروي اشغال پر مهال د پرچم د يکه تازۍ په وړاندې د خپل پرېکنده دريځ له امله د مسکو او پرچميانو داسې دښمني وګټله چې پوره ۲۷ کاله يې په هندوستان ، پنجشير او کابل کې بند هم تير کړ. خلقي کدرونو ته د انقلاب په بشپړتيايي پړاوکې د خپل سيال(پرچم) ناغيري او ټګماري چې هڅې يې کولې خپلې ليکې په مصنوعي ډول پیاوړې او خپل دريځ د غيرقانوني لارو غښتلی کړي هغه وخت بربنډې شوې چې شاه محمددوست يې د مرکزي کميټې د غړي او د بهرنيوچارو د وزير په توګه اعلان کړ چې نوموړی د خلقي واکمنۍ پرمهال د غيرګوندي په توګه د بهرنيوچارو د وزارت معيين وو . سربيره پردې د مرغومې د شپږمې څو ورځې وروسته د کابل ښاراو د ولايتونو ګوندي کميټو او د وسله وال پوځ سياسي څانګو ته د مرکز څخه د پټو (مخفي) ګوندي ملګرو په نامه اوږده لستونه واستول شول چې په ګوندي حوزو کې د ګوندیانو په توګه تنظيم کړل شي. پردې لستونو باندې په ځينو ګوندي کميټو او سازمانونو کې اعتراضونه و شول او حتي د امنيتي ارګانونو په ګوندي کميسيونو کې غونډې وشوې ترڅو د هغوی د پټې مبارزې رښتيا يا درواغ معلوم کړي . پدې غونډو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ هم مخالفتونه بربنډ شول. پرچميانو هغوی ګوندیان ګڼل او خلقيانو بيا د هغوی د سازماني اړيکو د شتون يا نشتون پربنسټ د هغوی ګونديتوب مسئلې ته کتل. ليکوال هغه مهال د کندهار د قول اردو د سياسي آمريت د ګوندي کميسون د منشي (مشر) په توګه کار کاوه چې د دې کميسيون په څو پرله پسې غونډو کې د دې پټو پرچميانو څخه د هغوی د سازماني اړيکو په اړه پوښتنې وشوې چې د زياترو څرګندوني د منلو وړنه وې او د ګوند د غړو په توګه ونه منل شول. خو څه موده وروسته د اردو د سياسي رئيس په لاسليک يو مکتوب راورسيد چې ګوندي کميسيون دا صلاحيت نلري د مخفي ملګرو په راليږل شوي لست بحث وکړي. هغوی بلا استثنی د ګوند غړي دي. پټ (مخفي) پرچميان هغه کسان وو چې د خلقي واکمنۍ پرمهال يا زنداني شوي وو او يا د نوموړو د ګوند د غړيتوب غوښتنو ته په دندو کې د نيمګړتياوو ، بې دسپلينۍ او نه وړتيا له امله منفي ځواب ورکړل شوی وو. هيره دې نه وي چې د ثور د پاځون وروسته ګڼ شمير افسرانو او وړوضابطانو او ملکي مامورانو د مختلفو لاملونو او موخو له کبله ليوالتيا لرله چې د ګوند غړيتوب ترلاسه کړي.د انقلاب په بشپړتيايي پړاو کې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ نانډرۍ او شخړې په لومړنيو ګوندي سازمانونو او په تېره پوځ او څارندوی کې زياتې وې. د ګوند د مرکزي کميټې په پلنومو کې ندي ليدل شوې چې خلقي مشرانو د ګوند د اساسنامې او ګوندي اصولو د پلې کولو په موخه په څرګند ډول هلې ځلې کړې وي. پرچميانو ددې نانډريو مخنيوی پدې کې ليدلو چې ژمن ، اصولو ته پاياله او زړور خلقي کدرونه د ګوندي او دولتي ارګانونو له مشرتابه ګوښه او پرځای يې پرچميان ،پرچميانو ته ليوال کسان او فرصت غوښتونکي او ضعيف النفسه خلقيان وګوماري. د دې لپاره بايد يوه پلمه او لاسوند موجود وای چې هغه شورويانو ته وښيي ځکه چې د شوروي اشغال پر مهال انقلاب واک د شوروي سلاکارانو سره وو چې څوک ګوښه او څوک مقرر يا زنداني کړي. لدې امله يې په هغوی د انتي سوويتست ، اميني يا بانديست او يا مشکوک ټاپې لګولې. پدې څنډنه کې يې په ملکي برخه کې اړيني برياوې لرلې خو د پوځ په ځينو جزوتامونو کې د مقاومت سره مخامخ شول. د ساري په ډول د ۱۹۸۰ کال په پيل کې د څوارلسمې فرقې د خلقي قوماندان جعفرسرتير پرځای پرچمي قوماندان عبدالصبور وګومارل شو چې د نوموړې فرقې د خلقيانو له منفي غبرګون سره مخ شو او نوی قوماندان اړ شو بيرته مرکز ته لاړ شي. دفاع وزارت د خلقيانو د څرګند بغاوت د حل په موخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته غیرګوندي لوی درستیز تورن جنرال بابه جان او د دفاع وزارت لوی سلاکار فرقې ته ولېږل ، دا پلاوی پنځه ورځې هلته پاتې شو خو د هغوی سفر کومه اړینه پایله نلرله او خلقیان یې قانع نشوای کړای .دوهم ځل یې د دې ستونزې د حل لپاره د وسلوال پوځ لوی څارنوال محمدهاشم نوري او د شورویانو د پوځي قرارګاه مشر غزني ته واستول خو هغوی هم د ستونزې په حل کې پاتې راغلل او بېرته کابل ته راستنېږي. نوري وایي چې حتی په فرقه باندې د بمبارۍ خبره هم کېدله خو ما د شوروي قرارګاه مشر ته وویل زه به یوازې هلته لاړشم . هغه وویل سمه ده خو جعفر په هېڅ صورت هلته د قوماندان په توګه نه پاتې کېږي. نوري ورته ویلي زه هم لاندې شرطونه لرم:

١. په فرقه کې به زه د خلقي له دریځه خبرې وکړم او هلته به خلقي قوماندان ټاکل کېږي. ددې خبرې معنی دا وه چې د خلقیانو د دریځ څخه به ملاتړ کوم.
٢. تر یوه کال پورې به هېڅ کوم خلقي د فرقې څخه د مقام د تنزیل په نامه نه تبدیلیږي.

اوهغه را سره ومنل . هماغه وو چې هلته بل خلقي قوماندان عبدالوکیل وټاکل شو. جعفر سرتېر یو مغرور ، با جرآته او په خپل ځان متکي افسر وو. سرتېر د فرقې له قوماندانی څخه د ګوښه کېدو وروسته د افسرانو په عالي کورس کې د استاد په توګه مقررشو. څوارلسمې فرقې د محمدیونس په نامه یو عجیب پرچمي سیاسي آمر درلود. د یونس په اړه وایي چې یوه ورځ د نوي قوماندان او د ده ترمنځ د قوماندان په دفتر کې شخړه وشوه چې خبره د سیاسي آمر وهلو ته رسیدلې وه. سیاسي آمرغوښتل د هغه له دفتر نه وتښتي خو قوماندان نوموړی د هغه د جمپر له لستوني نیسي چې لستوني د قوماندان په لاسونو کې پاتې کیږي اوهغه په تیښته بریالی کیږي. کله چې بهر پوځیانو سیاسي آمر په بې لستونو جمپر کې چې د واسکټ په څیر بریښیده لیدلی د هغه نوم یې واسکټ کیښود او په پوځ کې په همدې نامه مشهور شو. محمد یونس عجیب سړی او د سیاسي هوښیارۍ نه په بشپړډول بې برخې وو.غواړم د ده په هکله خپله یوه خاطره دلته راوړم . لیکوال په ١٩٨٧ کال کې په پوځي – سیاسي پوهنتون په هغه دیپارتمنت (کافدرا) کې د استاد دنده لرله چې ډګروال محمدیونس یې مشر وو. یوه ورځ د لکچر ورکولو پر مهال د پوهنتون مشرتابه ، د کافدرا آمر او د بې بې سي خبریال ټولګي ته راننوتل او خبریال له لیکوال سره مرکه پیل کړه. یوه پوښتنه یې د لیکوال د زده کړو په هکله وه او لیکوال هغه ته د خپلو زده کړو په اړوند معلومات ورکړل. دا مهال محمدیونس خبریال ته وویل چې استاد په هندوستان کې هم زده کړې کړې دي . کله چې خبریال دا خبره واوریدله په انګریزي ژبه یې زما نه پوښتنه وکړه چې ما هغه ته په دري ځواب ورکړ. د خبریال د دې پوښتنې په ځواب کې چې ما ولې په انګریزي ځواب ور نکړ وویل چې ما یوازې شپږ میاشتې او هغه هم د ژباړونکي له لارې په هند کې زده کړې کړې دي له دې امله په انګریزي ژبه څرنګه چې لازم دي خبرې نشم کولای. په دې ډول مې د بې بې سي د خبریال له جنجاله ځان خلاص کړ. یوه ورځ مې له یونس څخه وپوښتل چې ولې تاسو خبریال ته وویل چې ما په هند کې زده کړې کړې دي ؟ هغه وویل دا مې له دې امله وویل پر موږ دا تور دی چې یوازې د شوروي اتحاد سره اړیکې لرو، ما غوښتل دا تور ناسم ثابت کړم . د خلقیانو دا ډول دریځ او یا د پرچمیانو ارادې ته د خلقیانو غاړه نه اېښودل د دې لامل شول چې په ځینو ځایونو کې پرچمیان د خلقیانو په وړاندې په ترهګرۍ لاس پورې کړي. د خلقیانو د سرکښو ملکي او پوځي کدرونو د ترور بیلګې زیاتې دي او یوې ته به یې ګوته ونیول شي. په کال ١٩٨٢ کې د مرکزي قول اردو قوماندان عبدالودود په خپل دفتر کې ووژل شو. دولت اعلان کړل چې نوموړي ځانوژنه کړې ده. عجیبه دا وه چې نوموړی کیڼ لاسی وو او توپانچه یې په ښي لاس کې ورته ایښې وه. دلته دا پوښتنې را پیداکیږي چې د قول اردو قوماندان ولې ځان ووژني .بل دا چې څرنګه یو کیڼ لاسی په ښي لاس ډزې وکړي .هغه مهال د انقلاب په لار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قربانیان د شهیدانو په غونډۍ (مرنجان غونډۍ) کې خاورو ته سپارل کېدل خو واکمن فرکسیون هڅه وکړه چې د نوموړې جنازه د شهیدانو په تپه کې خاوروته ونه سپارل شي ځکه چې هغه ځانوژنه کړې ده او د نوموړې د وژنې مسئله هم ونه څېړل شوه خو د خلقیانو د فشار له امله هغه د شهیدانو په غونډۍ کې خښ کړل شو. د پرچمیانو له لوري د خلقیانو ترور ته بهرنیانو هم ګوتې نیولې چې پدې اړه بروس ریچاردسن امریکایي لیکوال لیکي: « پرچمیانو واک ته د رسیدو څخه وروسته په خلقیانو کې د خپلومخالفینو په وژلو پیل وکړ.» ۱۵۴/ ۳۸

بې سره لښکر

د شوروي اشغال پر مهال به شوروي سلاکارانو ویل :« پرچمیان سر لري لښکر نلري ، خلقیان لښکرلري خو سر نلري .» د شورویانو دا ډول ارزونه سمه وه او عاملین یې په خپله شورویان وو چې د خپلو توطیو او دسیسو او بیا مستقیم پوځي یرغل له لارې د خلقیانو لښکر بې سره کړ ، د پرچمیانو په لمسون سره یې ژمن خلقي کدرونه بې اغېزې کړل او بې لښکره کارمل یې هم پر خلقیانو او هم پر ولس واکمن کړ . البته هر اشغالګر بې لښکره سیاستوال چې د خلکو له ملاتړ برخمن نه وي واک ته رسوي چې د اشغالګرو ملاتړ او لاس نیونې ته اړ وي. که څه هم هغه مهال کارمل د پرچمیانو یوازیني منلی مشر وو خو سره لدې پرچم ونه توانید په ولس کې ریښې وځغلوي او د ټولنې د مختلفوطبقو او اقشارو استازي ځان ته راکش کړي او د خپلې واکمنۍ د پایښت په خاطرډاډمن لښکر جوړ کړي . اصلي لامل یې دا وو چې ملتپالو روڼ اندو او قومي مخورو پرچم یوه پردۍ پاله ډله ګڼله او د هغې سره همکارۍ ته چمتو نه وو. همدا لامل د دې سبب شو چې پرچم وګړنیز ملاتړ ترلاسه نکړ. خو د هغه سیال خلقیانو د انقلاب په بشپړتیایي پړاو کې سره لدې چې د پرچمیانواو د شورویانو د فشارونو، توطیو او دسیسو سره مخامخ وو او د دولتي رسنیو له لارې تخریبېدل بیا یې هم د غړو شمیر د وخت په تیریدوسره زیاتېده. علت یې دا وو چې خلقیانو ثور انقلاب او واکمني خپل ګڼل او د سر په بیه یې د هغه څخه ساتنه کوله. دا واقعیت ځوان نسل چې د دولتي حاکمیت په ساحه کې ژوند کاوه درک کړی وو نوهماغه دي چې خلقیان کیدل او پدې توګه یې خلقي لښکر پیاوړی کولو. خو دې زیاتیدونکي لښکر سر(مشر) نه درلود او دا بې سره لښکرد پرچم د واکمنۍ د سون توکي وګرزید. بیځایه یې نه دي ویلې چې سل دې ومري خو د سلو سر دې نه مري.دا واقعیت چې د یوه ګوند ټول مشران په سیاسي مشرانو نه اوړي ، هر یو یې د یوه سیاسي مشر ځانګړتیاوې نلري او یا هغه نشي ترلاسه کولی. د تره کي ، امین او زرغون پرته نورو خلقي مشرانو په ډېرو مواردو او په تېره دوو حساسو شپېو کې د مشرتابه نه وړتیا او بربنده کمزوري ننداري ته کېښودله. البته پدې اړوند د تره کي او امین له تېروتنو او په تېره د امین له لېوني ځانغوښتنې سترګې نشي پټېدلی چې په ټولنه کې یې د ګوند اعتبار ته زیان ورسولو.

لومړی ـ د۱۳۵۸ کال د وږی د میاشتې د ۲۵ نیټې تور پلنوم . پدې پلنوم کې د امین په شمول د ګوند مشرتابه (د امین پلویانو او مخالفانو) وښودل چې هغوی د دې پلنوم د پرېکړو د ناوړه پایلو د درک وړتیا نلرله .دا بیا ښيي چې هغوی د سیاسي مشرانو د ځانګړتیاوو ، وړتیاوو او اړین بصیرت د لرلو څخه په بشپړ ډول بې برخې وو.

دوهم ـ د ۱۳۵۸ کال د مرغومي په شپږمه د شوروي ښکېلاکګرو په وړاندې غیرمسؤلانه دریځ . د ګوند مشرانو د خپل هیواد نیواک ته د خپلو ایدیالوژیکي او سیاسي باورونو یا د ډار ،جبن او مقام پالنې له مخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکلی ویلی دی پدې تمه چې دوی به بیا لوړ مقامونه ترلاسه کړي. دوی کولی شول چې د هیواد څخه ووزي، یا کوم سفارت یا د ملګرو ملتو کومې نمایندګۍ ته پناه یوسي او هغه مهال هر دولت په تېره لوېدیځ دوی ته سیاسي پناه هم ورکوله. که دا کار یې مناسب نه ګڼلو لږ تر لږه د اشغال لاندې بلواکې واکمنۍ سره یې له همکارۍ ډډه کړې وای . دوی په واکمنۍ کې د شریکېدو وروسته هم په واکمنۍ کې د ناخوالو ،د پرچم د یکه تازیو ، د مخالفینو په وړاندې د زور زیاتۍ او د خپلو ملګرو په وړاندې د توطیو او دسیسو په وړاندې غبرګون ونښود. دوی د دري ژبو د دې خبرې په شان« پهلوان زنده خوش است » شپې او ورځې تیرولې او کوم خلقي به چې د شته ناخوالواو د خلقیانو په وړاندې د دسیسو خبره ورته و کړله د امیني ، منفي باف ، احساساتي ، ماجراجو او د سیاسي پوهې څخه بې برخې نومونه ایښودل یا چوپه خوله پاتې کیدل. ځینو به لا دا ویل چې پرون تاسو پرچمیان و ځورول اوس د هغوی وار دی. دوی خپلې ترسره کړې تېروتنې او ګناوې په عادي ګوندیانو اچولې، هغه ګوندیان چې هم له پروني حالت څخه ځوریدل او د نن څخه یې هم شکایت درلود.

پدې برخه کې به د لیکوال په وړاندې د خاد د دسیسو څخه د یوې دسیسې او د خلقي لوړپوړو د بې تفاوتۍ او منفي دریځ په هکله یادونه وشي. ددې یادونې څخه موخه د خلقي مشرانو د کمزورۍ او نه وړتیا سربیره د خپلو ملګرو هڅول هم دي چې څرنګه خپل دریځونه وساتي، مصلحت ته لومړیتوب ور کړي ، د حالاتو سره ځان عیارکړي او هڅه وکړي چې شوروي سلاکاران خپل کړي. په ۱۹۸۲ کال کې لیکوال د حربي پوهنتون د سیاسي څانګې د مرستیال په توګه دنده لرله او لیکوال لومړی خلقي وو چې د شوروي یرغل وروسته د حربي پوهنتون د سیاسي آمریت د کارکوونکي په توګه وګومارل شو. د انقلاب د نوي پړاو وروسته د حربي پوهنتون څخه ټول خلقي قوماندانان او سیاسي کارکوونکي تبدیل شول. ددې کارڅخه د پرچمیانو موخه دا وه چې پوځ پرچمي کړي. پرچمیانو د۱۳۵۸ کال د مرغومې د شپږمې وروسته دا پلان درلود چې په تعلیمي موسسو کې یوازې پرچمیان د قوماندانانو او سیاسي کارکوونکوپه توګه وګوماري او پوځي تعلیمي مؤسسو ته هغه ځوانان ونیسي چې د پرچمیانو له لوري تضمین او یا معرفي شوي وي . خو د امنیتي وضعیت د خرابېدو او د ملي پاڅون د پیل له امله دا پروژه پلې نشوه او پرچمیان اړشول چې بېله استثنی ټول داوطلب ځوانان پوځي تعلیمي مؤسسو ته ونیسي. کله چې لیکوال په حربي پوهنتون کې د سیاسي آمریت د مرستیال په توګه مقرر شو د اتلسو سیاسي کارکوونکو څخه یې یوازې یو تن خلقي وو. په حربي پوهنتون کې د لیکوال د اتو میاشتې دندې په تیریدو سره یوه ورځ ډګرمن عبدالغفار د پوهنتون اجتماعي مستنطق او استاد چې د ګوندغړی نه وو لیکوال ته و ویل:« خاد درې تنه محصلین پدې تور بندي کړي دي چې د قراول په مهال یې یو میل کلاشنکوف ورک کړی دی. د محصلینو د تحقیقاتو څخه راته معلومه شوه چې کوم خادېست دا وسله پټه کړې او محصلینو ته ویل شوي دي وواېي چې د سیاسي آمریت د مرستیال په دستور یې دا کلاشنکوف اشرارو ته ورکړی دی. دا تا ته یوه دسیسه ده . ما ورته وویل چاره څه ده؟ استاد وویل د وسلوال پوځ لوی څارنوال جنرال محمد هاشم کولای شي مرسته وکړي. هماغه ورځ مازدیګر د لوی څارنوال کور ته ورغلم. د نوموړي سره د خبرو په مهال ګلابزوی د کورنیو چارو وزیرهم راغی او زموږ خبرو ته یې غوږ ونیو.لوی څارنوال د مرستې څخه خپله بېوسي وښودله. دا مهال ګلابزوی لیکوال ته وویل سبا ته د کورنیو چارو وزارت ته راشه زه به تا پخپل وزارت کې مقرر کړم . خو ما د مننې په ویلو سره د هغه سره موافقه ونکړله. وروسته مې دا ستونزه د یوه ملګري سره طرحه کړه اوهغه وویل چې د مخابراتو د وزیر محمداسلم وطنجار له لارې به دا ستونزه حل کړو او زه به د نوموړي یاورته ووایم چې ستا ملاقات ورسره تنظیم کړي. وطنجار ته ورغلم . د ځان د معرفي کولو وروسته د کېناستو اجازه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه او هغه وویل :« دا ملګری چې دلته ناست دی د شوروي اتحاد د سیاسي اکادمی څخه فارغ شوی او د هوايي پوهنتون د سیاسي آمریت د مرستیال په توګه مقرر شوی دی اوس تاسو دواړه کولی شئ وطن ، خلکو او انقلاب ته وفاداره افسران اردو ته تقدیم کړئ.» ما په ځواب کې ورته وویل د هوايي پوهنتون څخه خبرنه یم چې هلته محصلین څه ډول روزنه ویني خو په حربي پوهنتون کې محصلین په ملي روحیه نه روزل کېږي. ما خپلې خبرې نه وې بشپړې کړې چې وطنجار وویل:« هغه وخت چې تره کی صاحب وژل کیده چیرې وې چې اوس دا ډول خبرې کوې؟ » د وطنجار دې خبرې هک پک کړم او ورته ومې ویل . زه د تره کي صاحب په وژلو کې نه ښکېل وم او نه کوم وزیر او قوماندان وم چې ځان ملامت و ګڼم. چا چې هغه وژلی دی او چا چې د هغه وژنې ته لار هواره کړله هغوی پیژنم او هغوی ملامت دي نه نور خلقیان. د دې خبرې په کولو سره له ځایه جګ شوم او له دفتر څخه یې ووتلم.
د وطنجار سره د لیدنې وروسته پدې فکرکې شوم چې دا مسئله د حربي پوهنتون د ګوندي فعالینو په غونډه کې طرحه کړم چې یوه اونۍ وروسته پلان شوې وه . د غونډې د چمتووالي ټولې چارې بشپړې شوې وې او د غونډې پرمخ وړونکی هم زه وم . د غونډې مخکې مې په پوهنتون کې یوازینی خلقي سیاسي کارکوونکی لومړی بریدمن عبدالقادر راوغوښت او یوه ورقه سپین کاغذ مې د قلم سره ورکړل او ورته ومې ویل څه چې درته وایم هغه به ولیکې . په ورقه کې د خاد د مدیریت د دسیسو، د محصلینو د وهلو ټکولو او د ګوندي یووالي خلاف د قومندانانو او سیاسي کارکوونکو کړنو څخه یادونه شوې وه. هېره دې نه وي چې د ګوندي فعالینو په غونډو کې د غونډې د اساسي رپوټ او ویناوو وروسته نورو برخه والو ته وخت ورکول کیده چې په لیکلې ډول خپل انتقادونه او وړاندیزونه رئیسه هیأت ته راوړي او هغو ته به مسئولین ځواب ورکړي. په غونډه کې د لوړو زده کړو وزیر سرور منګل ، لوی درستیز بابه جان او د سیاسي ریاست استازي هم برخه لرله. غونډه په معمولي ډول پرمخ تلله او د برخه والو انتقادونه مې ترلاسه کړل او د هریوه په لوستلو مې پیل وکړ. هغه ورقه چې زما د شعبې ملګري لیکلې وه هغه مې هم ولوستله ، هغه مې تائید او د پوهنتون له مشرتابه څخه مې هیله وکړه چې دې نه منونکي حالت ته د پای ټکی کېږدي. معمولا په ګوندي غونډو کې د لوړ مقام څخه راغلي میلمه د غونډې او پدې ګوندي یا دولتي بنسټ کې د چارو د څرنګوالي نتیجه ګیري کوله خو منګل د غونډې بهیراو په پوهنتون کې وضعیت خورا ښه ارزیابي کړ اود دې مؤسسې له مشرتابه څخه یې مننه وکړه او پدې ډول غونډه پای ته ورسیدله. کله چې غونډه پای ته ورسیدله ما د غونډې له برخه والو وغوښتل چې د مېلمنو د وتلو وروسته په صالون کې پاتې شي. د میلمنو د وتلو وروسته مې حاضرینو ته په پوهنتون کې د نه منونکي وضعیت او په تیره د خادیستانو دسیسي او منفي کړه وړه ، د پوهنځیو د قوماندانانو او سیاسي کارکوونکو کړنې انتقاد کړل. د لیکوال خبرې په چکچکو بدرګه شوې چې نابېره د مخابرې د پوهنځي قوماندان، ډګروال غازي چې مخکې د کنړ د نهمې فرقې قوماندان وو په خپل ځای کې ودریده او ویې ویل څخه خبره ده چې چکچکې کوئ ! لیکوال د هغه څرګندونو ته پام را ونه ګرزولو او خبرو ته دوام ورکړ او د غونډې پای یې اعلان کړ.

د غونډې وروسته د سیاسي آمرشعبې ته ورغلم . څو شېبې وروسته د خاد مدیر پنجشیری احمدشاه د خپلو دوو تنو همکارانو سره یوځای دفتر ته راننوت او ما ته یې سپکې سپورې وویلې . لیکوال د خاد مدیر ته وویل: « احمدشاه هرڅه چې کولی شي ویې کړه خو زه سپکې سپورې نه درته وایم » سیاسي آمر زما د دې خبرې په اوریدو سره نومړي ته وویل له شعبې څخه ووزه . د شعبې څخه د خادیستانو د وتلو وروسته زه هم ووتلم . سبا سهار چې د پنجشنبې ورځ ده یوه عریضه سیاسي آمر ته وړاندې کړه ترڅو د خاد د مدیر سپک چلند وڅېړل شی . هغه وغوښتل چې دا عریضه رسمي بڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره نکړي ما ورسره ونه منل نوموړي عریضه قوماندان ته راجع کړه او هغه هم د عریضې د رسمي کیدو سره مخالفت څرګند کړ خو ما ټینګار کاوه چې دا مساله هرو مرو تعقیب شي. هغه خپل شوروي سلاکار را وغوښت. هغه راغی او قوماندان د عریضې مسئله ورته وویله . سلاکار زما څخه هیله وکړه چې له عریضې څخه تیرشم. ماورسره ومنله ځکه پوهېدم چې د هغه د غوښتنې سره نه همغږي ناوړه پایلې لري ځکه شورویان د هیواد اصلي واکداران دي او له بله پلوه ما فکر کاوه چې سلاکار به هرومرو دا قضیه تعقیبوي . د قوماندان له دفتر نه راووتلم ګورم چې د سیاسي ریاست د ځوانانو د مدیریت څخه عبدالواحدخرم چې خلقی ګنل کېده د ځوانانو د مسئول سره ناست دی . ما ترې پوښتنه وکړه چې څنګه راغلی یې . هغه وویل پرون د پوهنتون د ګوندي فعالینو په غونده کې جنجال شوی دی او سیاسي رئیس زه او د سیاسي ریاست د تبلیغ او مالي چارو مدیران د پلاوي په توګه رالیږلي یو چې دا موضوع وڅیړو. هغوی سیاسي آمر ته ورغلل او ماته یې وویل چې د ځوانانو د سازمان کارونه کنټرول کړم . زه خپل دفتر ته لاړم چې هرو مرو پلاوی زما سره ګوري خو څوک را نغلل. په دوولسو بجو د سیاسي کارکوونکو شعبې ته ورغلم چې خرم لا هلته ناست دی او د هیآت په اړه مې ترې وپوښتل هغه وویل دوی ولاړل او ما ته یې وویل چې ته به د عملي په موټر کې خپل کور ته لاړ شي. هغه ته مې وویل زه سیاسي ریاست ته ځم کولی شم تا د سیاسي څانګې په جیپ کې ښار ته ورسوم. هغه مې په ښار کې کښته کړ او زه د دارالامان مانۍ د دفاع وزارت قرارګاه ته ولاړم. په مانۍ کې مې تصادفا د سیاسي ریاست د پیژند مدیر عبدالقیوم ولید او هغه راته و ویل همدا شیبه سیاسي رئیس هدایت راکړ چې احتیاط ته ستا مکتوب ولیکم. ښه به وي چې شیخ محمد باور د ریاست مرستیال ته ورشو . هغه ته ورغلو او نوموړي راته وویل چې زما په موټر کې د پوځي خاد رئیس جنرال عبدالحق صمدي ته ورشه. ما ورته وویل زه لومړی د سیاسي رئیس سلاکار ته ورځم او د هغه د لیدو وروسته به صمدي ته ورشم. هغه راسره ومنله او سلاکار ته ورغلم. هغه ته مې د سیاسي ریاست د هیآت د راتګ او د ګوندي فعالینو د غونډې په اړه معلومات ورکړل. مشاور د تبلیغ مدیر راوغوښت او د هغه څخه یې د نوموړي د ماموریت په هکله معلومات وغوښت. مدیر(خلیل) ورته وویل « خاد په ملګري آصف کره اسناد لري چې د اشرارو سره اړیکې لري. څرنګه چې ملګری پیژنم هغه تضمینوم او زما وړاندیز دا دی چې پدې خبره غټه دېره کیږدو او ور پسې ونه ګرزو. » سلاکار زما نظر وغوښت ما ورته وویل «که خاد پرما اسناد لري هغه دې وښیي او دا مساله باید وڅیړل شيي» سلاکار وویل چې د شنبې په ورځ په لسو بجو زه ، ملګری باور(د سیاسي رییس مرستیال) او ملګری خلیل(د تبلیغ مدیر) حربي پوهنتون ته درځو ته او سیاسي آمرپه خپل دفترکې اوسئ .د هغه له دفتر نه ووتلم او باور ته ورغلم هغه خپل موټروان راوغوښت او ورته ویې ویل چې ما د نظامي خاد ریاست ته ورسوي. د پوځي خاد رئیس راته وویل چې د حربي پوهنتون د خاد مدیر په تا باندې عریضه کړې ده چې د خاد په چارو کې لاسوهنه کوي او ښایي دا د افغانستان د استخباراتو په تاریخ کې لومړۍ پیښه وي چې د استخباراتو مدیر په چا باندې عریضه کوي. ما ورته وویل دا ښه خبره ده د هغې په اړه باید څیړنې وشي . نوموړي وویل تا ته سلا درکوم چې د خلکوسره ګوزاره کوه، دا چې د محصلینو سره ناوړه چلند کیږي ته مه پسې ګرزه . ما ته دسیسې جوړوي او زه نه پسې ګرزم ته به څه وکړې . هڅه وکړه چې د دوستانو(شورویانو) سره ښې اړیکې وساتې او... د هغه له دفتر ووتلم. د شنبې په ورځ په ټاکلي وخت د سیاسي رییس سلاکار، د سیاسي رئیس مرستیال او د تبلیغ اوترویج مدیر راغلل زه او سیاسي آمر یې سره کښینولو او د سیاسي آمرڅخه یې وپوښتل چې د ستا د مرستیال د ادعاوو د څیړلو لپاره کوم پوهنځي ته لاړ شو هغه ورته وویل سیاسي پوهنځي ته. بیایې ماته وویل چې پدې پوهنځي کې له هغومحصلینو سره چې بد چلند شوی دی د هغوی نومونه راکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

. ما د څو تنو محصلینو نومونه په روسي ولیکل او مشاور ته مې ورکړل او په ګډه پنځه تنه سیاسي پوهنځي ته لاړو. مشاور د نومړي پوهنځي قوماندان ته نومونه ورکړل چې هغه ورته حاضرکړي. د څو دقیقو وروسته قوماندان دوه تنه محصلین راوستل او ویې ویل نور په اراضي کې درس لري. سلاکار د محصلینو خبرې واورېدلې او ویې ویل هرڅه روښانه شول له پوهنځي څخه ووتلو او سیاسي آمریت ته راستانه شوو. د سیاسي ریاست سلاکار د حربي پوهنتون د قوماندان مشاور هم راوغوښت او دا نتیجه ګیري یې وکړه. « په حربي پوهنتون کې د چارو وضعیت د اندیښنې وړدی ، سیاسي آمر له وضعیت څخه په بشپړ ډول بې خبره دی او مرستیال یې له وضعیت څخه خبر دی خو کوم اقدام یې نه دی کړی اویوازې یې اسناد راټول کړي دي .» دا مهال د قوماندان مشاور د خبرو اجازه وغوښتله او ویې ویل سیاسي مرستیال فرکسیونباز دی او ستاسو څخه هیله کوم چې هغه لدې ځای څخه تبدیل کړئ. جنرال هغه تهدید کړ او ورته ویې ویل د هغه تبدیلي ستا واک نه دی.پدې ډول غونډه پای ته ورسیده او زه خوښ وم چې لوبه مې وګټله . په هماغه ورځ خبر شوم چې په خیمو کې اچول شوي محصلین هم خلاص شول او د ورک شوي کلاشنکوف خبره هم هېره شوه . اونۍ لانه وه تیره چې د لیکوال د تبدیلۍ مکتوب راورسید او د ملکي مدافعي په ریاست کې د تبلیغ او ترویج د مسؤل په توګه وګومارل شو . د پورتنیو ځرګندونو څخه جوتیږي چې خلقي مشرانو د کارمل او نجیب الله د واکمنۍ په دوران کې یوازې سترو مقامونو ته زړونه خوښ کړي وو خو د واکمن فرکسیون د ملي ضد او خلقي ضد تګلارو سره د جوړجاړي له کبله نه ځان ته څه وکړل ، نه خلقیانو ته او نه ولس ته. هغوی د خپل ګوند او د هغه د سیاسي راتلونکي لپاره د غوڅې پریکړې د نیولو جوګه نشول . پدې ډول ستر خلقي لښکر د خپلومشرانو د مقام پالنې، ډار او یا د پیسو څخه د تیښتې د دریځ قرباني شول . د لیکوال په وړاندې د خاد د دسیسې او د خلقي یادو مشرانواو شورويٍ سلاکارانو له غبرګون څخه جوتیږي چې خلقي مشرانو یوازې او یوازې د خپلو دریځونو د ساتلو په هکله فکر کاوه او شوروي سلاکارانو د خلقیانو په ځپلو او کمزوري کولو کې د پرچمیانو ملاتړ کاوه .

د وسله والو مخالفینو ښکار

د شوروي د څلویښتم لښکر کشفي او استخباراتي شبکو ، د خاد او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت په ګوندي او امنیتي ارګانونو کې شوروي سلاکارانو د وسلوالو مخالفینو د راخپلولو او د تنظیمونو ترمنځ د دښمنیو د تخمونو د کرلو په موخه پراخ اقدامات پیل کړل چې موخه یې د ملي پاڅون کمزوري کول وو. د دولتي واکمنۍ په محدوده کې د ملایانو او قومي مشرانو پیرل ، د ځایي جهادي قوماندانانو سره اړیکې ټینګول او په پاکستان او ایران کې په تنظیمونو او کډوالو کې نفوذ هغه اقدامات و چې په ګډه شوروي څارګرو او خادیستانو ترسره کول. البته چې وسلوالو مخالفینو ورته چلند کاوه تر څو خپل وکړي د ا، خ، د، ګ لیکو، امنیتي ارګانونو او په تیره کشفي او استخباراتي بنسټونو ته ورننه باسي. وسلوالو مخالفینو د ګوند د دواړو ډلو(خلق او پرچم) دښمنیو ته په کتنې سره چې پرچم برلاسی دی خپل غړي او پلویان هڅول چې د خلقیانو خلاف په تبلیغاتو او د خلقیانو په اړه خاد ته د ناسمو رپوټونو په ورکولو سره د پرچمیانو باور ترلاسه کړي او ګوند ته ورننوزي چې پدې تکتیک سره د واکمن فرکسیون د اعتماد د لاسته راوړلو په موخه له یوې خوا د خپلو تنظیمونو په ګټه فعالیت وکړي او له بله پلوه خلقیان او خپل جهادي سیالان او په نظام کې د هغوی پلویان پرې وځپي. ښه بیلګه یې د اسلامي جمعیت د تنظیم نفوذ د دفاع وزارت د کشف په ریاست کې وو. دا شبکه په کال ۱۹۸۲ کې کشف شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دې رياست مشرتابه (رئيس ، مرستيالان او د خارجی کشف مدير) هم پکې شامل وو چې هغه ټول پرچميان او يا د پرچميانو پلويان وو. کشف د رييس جنرال خليل مېرمن روسۍ وه ښايي هغې ددې شبکې په کشفولو کې شوروي سفارت يا په افغانستان د کې جي بې مسؤلينو مرسته کړې وي. خاديستانو د شوروي څارګرو تر لارښوونې لاندې نه يوازې د افغانستان په د ننه کې د تنظيمونو ترمنځ بې اتفاقيو او شخړو ته لمن وهله بلکه په ځينو هيوادونو کې يې پټې شبکې لرلې . دا فعاليتونه د دولتي امنيت د لومړۍ اداري له لوري تنظيمېدل. « دا څانګې په کويټه،پېښور، اسلام آباد، ډيلي ، بمبئې، تهران، مشهد، بن ، انقره،کويټ ، کراچۍ او چمن کې وې چې له کابل سره يې اړيکې د شوروي ميشتو څارګرو څانګو له لارې ساتلې او شوروي کودونه يې کارول...، د ببل يې کړه ، ابل يې کړه متل پر بنسټ هڅې وشوې چې هره ډله له يو بل سره لاس او ګريوان کړي. د۱۹۸۰ ز کال په پای کې د ګلبدين حکمتيار پر ضد۸۰۰ شپه پاڼې چې د حرکت انقلاب اسلامي د ګوند د مشر محمدنبي له پلوه چې په پښتو ليکل شوې وې په پېښور کې د کډوالو د ورسکو او کچه ګړۍ په پنډغالو کې تيتې شوې.په همدې ترڅ کې د افغانستان د اسلامي ګوند د يوه ناپيژندلي غړي له پلوه يو ځانګړی ليک د م. نبي پرميز اينودل شوی وو. په ليک کې ويل شوي ول چې ګلبدين حکمتيار غوارې تاسو ووژني. کی جی بی په برياليتوب د افغانستان د اسلامي ګوند د مورچل د يوه جهادي بولندوی په نامه د ګ. حکمتيار له پلوه يو جعلي ليک جوړاو پر بنسټ يې په ورځپاڼه کې يوه وړنده کره کتنه هم خپره کړه د دغه ليک خټه او موخه دا وه چې حکمتيار د مجاهدينو د مشرانو او د پاکستاني چارواکو په وړاندې بې اعتباره کړي.» ۱۲۴ /۳۲۰-۳۲۲ د جهادي قوماندانانو ښکار د ځلويښتم لښکر لپاره ډېر ارزښت درلود. ځکه چې د هغوی خپلول د وسلوالو مخالفينو کمزوررولو ته لارهواروله چې پدې ډول د شوروي پوځيانو د ځاني تلفاتو او مالي زيانونو د کمښت سبب ګرزيده. شورويانو د دولت سره همکارۍ ته د جهادي ډلو د ماتولو په چاره کې دوه ګونې تګلاره لرله .ځينې يې د دولت سره څرګندې همکارۍ ته هڅولې او ځينې يې د پټو پروتوکولونو په لاسليکولو سره د دولت بهر د وسلوالو مخالفينو په نامه ساتلې. شورويانو پښتون توکمه وسلوال مخالفين د دولت سره مستقيمې همکارۍ او د هېواد په لرکيو پورې تړاو لرونکې ډلې پټې ساتلې او هغوی ته يې وسلې او نور د اړتيا وړ توکي ورکول. ددې کار څخه يې موخه داوه که د ا، خ، د ،ګ واکمنی نسکوربږي د افغانستان په پلاز لرکي ووينې. هغه مهال ځېنو شوروي سياستوالو دا هم نه پټول چې امريکا اووه ګونې لري ولې موږ هم څو ډلې ونلرو. د ساري په توګه په هرات کې د شيرآقا چونګرعلي زي، آمرسيداحمد علي زي، عارف- آصف بارکزي، داود جوان نورزي او غني تيموري ډلې دولت ته تسليم شولې او د کړوخيل ، جبارقهرمان اوعصمت مسلم اڅکزي د ډلو په څير خپلواکه وې چې د وسلوال پوځ جنرالان يې هم ډبولی او سپکولی شول.خو په هرات کې د تاجک توکمه يحيی سياوشان او تورن اسماعيل خان سره لکه د احمدشاه مسعود په شان پټې اړيکې ساتلې . د ساري په توګه به د اسلامي جمعيت د قوماندان احمدشاه مسعود په ښکار او خپلولو تم شو چې د هغه سره يې تړونونه لاسليک کړل ، د نوموړي سره يې د دوامدارو اړيکو د ساتلو سربيره سياسي او روزنيز کارهم پرمخ وړلو او د هغه د اتوريتې د لوړولو په هکله يې زياتې هلې ځلې وکړې او په وروستي ګام کې يې په کابل واکمن کړ . کې جي بې ته د نوموړي سره د اړيکو د ټينګولو سره سم پته ولګيده چې نوموړی هغه څوک دی چې دوی يې په لټه کې دي چې هغه د مسعود د منفي رواني ځانګړتياوې (ځانغوښتنه، تاجک پالنه او پښتني ضد روحيه) دي. ک ګ ب ډاډمنه شوه چې د مسعود په وجود کې خپلو موخو ته رسيدلی شي. لدې کبله يې په خپل ټول قوت سره خپلې هلې ځلې پدې راوګرزولې چې نوموړی په راتلونکې کې د افغانستان او يا لږترلږه د شمالي افغانستان يا لوی تاجکستان مشرۍ ته ورسوي. جنرال لياحفسکي د خپل کتاب ۳۵ مخه د مسعود سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوروي پوځي او استخباراتي کړیو د اړیکو، د مسعود غوره ځانګړتیاوو او اتلولیو په اړه بشپړ توضیحات وړاندې کړي چې په کتاب کې د هیڅ بل کوم افغان سیاستوال حتی کارمل په اړه دومره معلومات یا په بله خبره تبلیغاتي کمپاین نه دی شوی. لیاخفسکي د خپل کتاب په ۵۳۰ مخ کې پدې هکله داسې اعتراف کوي:« په واقعیت کې څرنګه چې ما وویل موږ په خپله تر یوې کچې له مسعود څخه ملي اتل جوړ کړ.» هېره دې نه وي چې د مسعود د شخصیت د لوړولو لپاره فرانسویانو، انګریزانو، ایرانیانو او همدارنګه د افغاني جهادي ډلو معنوي پلرونو مولانافضل الرحمن ،مولانا سمیع الحق او عربي جهادي عبدالله عزام د اسامه بن لادن نږدې ملګري هم کمپاین کړی دی. بېله کومه شکه د امریکایي – انګریزي خونړي یرغل زیرنده واکمنۍ پر مهال مسعود ته د ملي اتل لقب ورکول د اشغالګرو د هوکړې له مخې صورت نیولی دی. د شوروي لیکوالو له لیکنو څخه بریښي چې د ک ګ ب او مسعود ترمنځ اړیکې وروسته له هغې ټینګې شولې کله چې د۱۹۸۰ ز کال په اپریل کې شوروي او افغان ځواکونو په پنجشیر ګډ عملیات پیل کړل او د مسعود ملیشو ته یې ځاني او مالي زیانونه ورسول مسعود اړشو چې د شورویانو ارادې ته سرتیټ کړي ، ور سره پټه همکاري پیل کړي ،څلوېښتم لښکر هغه ترخپل چتر لاندې ونیسي ، د وسلو او پیسو او هغه ته د شخصیت په ورکولو سره هغه ونازوي. ک ګ ب هغه وخت مسعود ډاډمن سړی وګانه چې «هغه(مسعود) پدې باوردی چې په افغانستان کې هیڅ یو رژیم نشي کولی د شوروي اتحاد له ملاتړ او دوستانه اړیکو پرته ژوند او دوام وکړي.»۴۹ / ۴۹۵ د مسعود سره د شوروي څارګرو د اړیکو پایله دا شوه چې د څلویښتم لښکراو مسعود ترمنځ یوه لوزنامه لاسلیک شي چې د هغې له مخې « نوموړي ومنله چې د شوروي او دولتي ځواکونو خلاف به دښمنانه عملیات نه تر سره کوي. د دې کار په بدل کې له هغه سره لوظ شوی وو چې په پنجشیر به هوایي ګوزارونه نه ترسره کیږي، د ده کاروانو ته به د درې نه د ننوتلو او له هغې نه د وتلو اجازه ورکول کیږي، او همدارنګه د افغانستان اسلامي ګوند له سیالو ډلو ټپلوسره د احمدشاه د ډلو د وسله والو د نښتو پر وخت به د هوایي بمباریو او توپچي ګوزارونو له لارې له نوموړي ننګه او ملاتړ کیږي. » ۴۹ / ۴۹۵ د دې لوزنامې په لاسلیک سره د څلویښتم پوځ او مسعود ترمنځ د دوستۍ مزي ټینګ شول. « شوروي پوځي څارګره اداره هم لاس ترزنې ناسته نه وه او پدې پړاو کې د مسعود سره د خپلې همکارۍ په ټینګولو او لا پیاوړتیا باندې بوخته وه. د ساري په توګه ډګرمن ت. اناتولي خورا اوږد وخت د احمدشاه په استوګنځي کې تیر کړ او پدې ترڅ کې یې له هغه سره اړونده کار پرمخ بیوه . هغه یې د شوروي ژوند د بنې او د مارکسیسم د بنسټ ایښودونکو له لیکنو سره هم بلداوه .» ۴۹ / ۴۹۶ په افغانستان کې د څلویښتم لښکر وروستي قوماندان جنرال ګروموف د مسعود سره د خپل هیواد د څارګرې ادارې د بریالیو استخباراتي اړیکو په هکله لیکي :« د څلویښتم لمبر لښکر د استخباراتي مرکزهڅو په پای کې ټاکلي نتیجې ورکړې. په ۱۹۸۲ میلادي کال کې موږ خپل لوی مقصد ته ورسیدو، له احمدشاه سره مو داسې ټینګې اړیکې پیدا کړې چې آن له افغانستان څخه د شوروي پوځونو د وتلو تر وخته په خپل حال پاتې شوې. په افغانستان کې زموږ د پوځي حضور په ټولو کلونو کې له مسعود سره زموږ اړیکو بریالی وده موندله، خو لدې سره سره د محدودو پوځي ټولګیو قوماندانۍ د ده د وسله والو باندونو فعالیت له نظره نه غورزاوه. په ۱۹۸۲ کال کې د څلویښتم لښکر د استازو او شخصاً د مسعود له خوا یو تړون لاسلیک شو چې د هغه له مخې مسعود ژمنه کړې وه چې په جنوبي سالنګ کې به چې د ده بې رقیبه باداری سیمه وه ، پر شوروي پوځي قطارونو یرغل ته اجازه نه ورکوي... د مسعود سره د لاسلیک شوي تړون له مخې، مسعود خپلو وسله والو ته امر وکړ چې د حکومتي عسکرو خلاف دې له جګړې څخه لاس واخلي او خپل ټول ځواک دې د مخالفې ډلې اسلامي حزب د باندونو پر خلاف جګړې ته اړم کړي.» ۱۹۰/ ۲۶۶ ـ ۲۶۷ البته د مسعود سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورویانو اړیکو د هغه تر مرګه پورې دوام وموند. د شوروي لښکر د وتلو پرمهال د مسکو- مسعود اړیکې دومره دوستانه وې چې د مسکو- کابل اړیکې یې ترسیوري لاندې راوړې وې. دا مهال مسکو د نجیب هغو وړاندیزونو ته منفي ځواب وایه چې په پنجشیر پوځي عملیات تر سره شي. حتی کله چې د۱۹۸۸ کال په اګست کې کندز د لنډې مودې لپاره د دولت له کنترول نه ووت بیا هم مسکو د نجیب الله له لوري د پنجشیر په جبهه کې د عملیاتو وړاندیز ته منفي ځواب ور کړ. لیکوال ته په هالند کې د دولتي امنیت د وزارت د کدراو پرسونل د ریاست لوړپوړي نصرالله امیني کیسه کوله : « په دولتي امنیت کې په یوه ستره غونډه کې نجیب ته یو تن راغی او په غوږ کې یې څه وویل. کله چې نوموړی له صالون څخه ووت نجیب غونډې ته وویل چې تاسو ته یو زیری لرم . د څو کړیو وروسته به احمدشاه مسعود لاس تړلی کابل ته راوستل شي. ځکه چې هغه په پنجشیر کې زموږ د ځواکونو په محاصره کې دی او د تیښتې ټولې لارې یې تړل شوي دي. ورځې تیرې شوې خو په کابل کې د مسعود څرک ونه لګیده. یوه ورځ مې د مکتوبونو د لاسلیک وروسته ترې وپوښتل. ډاکټرصاحب ! تاسې څو ورځې مخکې موږ ته وویل چې مسعود به لاس تړلی کابل ته راوستل شي خو د هغه درک نشته علت یې څه دی ؟ هغه وویل مسعود محاصره وو ، ناڅاپي د دوستانو هلیکوپټر کښته شو او مسعود یې له هغه ځایه پورته کړ. ماښام یې د تخار څخه د بي بي سي سره مرکه وکړه.» د کارمل د واکمنی پر مهال د مسعود په شمول څو تنه جهادي قوماندانان چې یوازې جلال الدین حقاني پښتون توکمه وو په غیابي اعدام محکوم کړل ګني چې دا قوماندان خورا غښتلي قوماندانان دي .کله چې نجیب الله واک ته ورسول شو او هغه د ملي روغې جوړې تګلاره اعلان کړه په اعدام محکومو قوماندانانو پریکړه یې بیرته واخیستله او د څه مودې لپاره یې پدې نامه چې احمدشاه مسعود دفاع وزیر شي دا څوکی تشه پرېښودله. دا د شورویانو له لوري مسعود ته د کریدیت ورکولو یوه هڅه وه . مسعود دومره شورویانو ته پالیاله او وفادار وو چې د نجیب د واکمنۍ په مهال د هغه جنګیالیو د سالنګ په لار په تېرېدونکو شوروي پوځي کتارونو بریدونه نه ترسره کول خو په افغان امنیتي ځواکونو یې بریدونه کول. « د اګست په یوولسمه د سالنګ له لارې شوروي اتحاد ته تلونکي د شوروي پوځونو یوه کتار ته اشرارو د کوم خنډ پرته اجازه ور کړه. خو د اګست په ۱۵ دوی په دولتي کتار برید وکړ. دوی ۳۰ ګاډي، ۲ زرهپوښونه له منځه یوړل ، ۴۰ تنه یې ووژل او۲۰ تنه یې ټپیان کړل... ۵۰ تنه یې ګروګان ونیول.دوی لومړی د افغان پوځ په کتار ډزې وکړې، په هغوی پسې روان شوروي کتار ته یې بیله ډزو اجازه ورکړله او په هغه پسې د څارندوی په کتار یې هم بریدونه تر سره کړل.»۴۹ / ۵۱۳ دا وو د احمدشاه مسعود مجاهد تر قوماندانی لاندې د کافرو اشغالګرو په وړاندې د اسلامي جمعیت د جنګیالیو د سپیڅلي جهاد یوه بیلګه . دې سپیڅلو مجاهدینو کفارو ته د خپل هیواد په لارو کې د خوندي تګ او راتګ اجازه ورکوله خو په خپلو افغان ځواکونو یې بریدونه کول او هغوی یې وژل. یو افغان لیکوال چې د۱۹۹۲ کال د اپریل د اته ویشتمې وروسته د شمال له لوري کابل ښار ته د جهادي جنګیالیو د راننوتو شاهد دی لیکي :«ما پخپله داسې کسان ولیدل چې د خیرخانې له لیارې د کابل ښار په لوري روان وو ، چې له اورمیږ نه پور ته افغانان معلومیدل ځکه چې پکول او ږیره یې درلوده ولې د اورمیږ نه لاندې یې ټولې جامې روسي مارک درلوده.» ۱۷۹/ ۴۹۶ د څلویښتم پوځ څارګرو د وسلوالو مخالفینو هغه ډلې ښکار او خپلې کړې وې چې د بېله څه ویلو د مسکو د افغاني ضد پالیسیو رښتیني پلې کوونکي وې . دا واقعیت د پټېدو نه دی چې نه یوازې شورویانو له مسعود سره اړیکې لرلې او هغه یې واک ته ورسولو بلکې د شورویانو د ارادې او دستور له مخې نجیب الله هم ورسره اړیکې ساتلې . ضمیرالدین میهن پور د دولتي امنیت د لومړی اداري رییس چې د ډاکټر ضمیر په نامه مشهور دی د بهار تلویزیون سره (۲۰۲۳ کال د جنوري څوارلسمه) په مرکه کې وایي چې د ظاهرشاه د زماني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سناتور حاجي ګلبت د نجیب ـ مسعود ارتباطي غړی وو او د خپلو لیدنو کتنو رپوټ به یې شخصاً نجیب الله ته ورکولو. هغه وایي چې زموږ د اداري کارکوونکو به حاجي ګلبت تر چهاریکاره رسولو چې مسعود ته ورشي. یوځل مسعود د لینن د کلیاتو دری ټوکې غوښتي وو او موږ هغه سناتور ته ورکړل چې مسعود ته یې ورکړي.

مسکو د وتلو په لټه کې

د اشغالګرو په وړاندې د افغانانو اتلوال مقاومت او د نړیوالو د سخت منفي غبرګون سربېره د کارمل او پرچمیانو په وړاندې د خلقیانو حساسیت او د شوروي پوځیانو د شتون سره د خلقیانو نه همغږي شوروي سلاکاران او د څلویښتم لښکر مشرتابه وهڅول مسکو ته وړاندېزونه وکړي چې د افغانستان د کړکېچ سیاسي حل ته مخه کړي . پدې اړه مزوروف د شوروي اتحاد د بهرنیو چارو لوړپوړی مامور په افغانستان کې د شوروي لښکر د عمومي قوماندان د مرستیال جنرال اخرامییف له قوله د فارسي رو په ویب پاڼه کې د ګروګانهای تاریخ نومې مقاله کې راوړي :« په افغانستان کې وروسته له دریو میاشتو وپوهېدم چې باید لدې هېواده ووځو.دا مفکوره زمو د پوځ د کمزورتیا له امله نه وه .زه وپوهېدلم چې یو شمېر افغانان چې موږ ورسره کار کاوه هغه څه چې موږ غوښتل هغوی نه غوښتل .» همدارنګه د شوروي اتحاد د دفاع وزیرد ۱۹۸۱ کال په فبروري کې په سیاسي بېرو کې خپل یوه ملګري ته په یوه لیک کې راوړي :«د افغانستان د جګړې لپاره د پوځي حل هیڅ لاره نشته باید د کړکیچ څخه د وتلو سیاسي او دیپلوماتیکې لارې و لټول شي.» ۴۷ / ۷۶ یا داچې د افغانانو اتلوال مقاومت ته په کتو سره د څلویښتم پوځ قوماندانانو ته دا ډول پوښتنې پیدا شولې « آیا کولی شو چې د افغانستان په جګړه کې بریالي شو؟ سلیم عقل حکم کوي چې د خلکو په وړاندې په جګړه کې بری ناشوني دی.» دې ډول حالت او شوروي اتحاد ته د پوځیانو د جنازو او ټپیانو رسېدو ته په کتنې سره کرملن ناستی پدې لټه کې شول چې څه ډول د افغانستان له ډنډ څخه ووزي. هماغه دي چې کارمل ته یې یوه طرحه ور کړله چې د افغانستان د کړکیچ حل ته ځانګړې شوې وه. پدې اړه د افغانستان د کشالې د سیاسي حل په موخه د م، م استازی دیه کوردویز لیکي: «پنځه میاشتې وروسته د شوروي ترحمایي لاندې د کابل حکومت د افغانستان د سیاسي کړکیچ د حل لپاره د پاکستان او ایران سره د مستقیمو خبرواترو لپاره لیوالتیا وښودله او د۱۹۸۰ ز کال د می په پنځلسمه یې خپله طرحه وړاندې کړه چې دا طرحه په افغانستان کې د بهرنیو لاسوهنو پای ته رسول او د شوروي لښکر وتلو ته زمینه برابرول وو. همدا رنګه په طرحه کې راغلي وو چې د هند اوقیانوس او د فارس خلیج د سولې په سیمه واوړي. د ملګرو ملتو سازمان دا طرحه ریاکارانه وبلله او هغې ته یې پام راونه ګرزاوه. » ۴۷ /۸۸ که دا طرحه صادقانه هم و نه ګڼل شي خو د دې واقعیت ښکارندوی وو چې په افغانستان کې امنیتي وضعیت کړکیچن کیده نو ځکه افغان حکومت غوښتل چې د وضعیت د عادي کولو په موخه د ګاونډیانو(ایران او پاکستان) همکاري ترلاسه کړي . هغه مهال یو شمېر هیوادونو او په هغو کې پاکستان د کارمل دولت په رسمیت نه پیژاند او پدې هکله د پاکستان جمهوررئیس ضیآ ءالحق ویلي وو:« د داود او تره کي رژیمونه یې په رسمیت پیژندلي وو ځکه هغوی په بهرنیو ټانکونو سواره واک نه وو قبضه کړی.» ۱۸۸/۴۷ مسکو چې په افغانستان کې د خپلو پوځیانو مرګ او ژوبلې او لګښتونو سرسام کړی وو هلې ځلې یې پردې را ګرزولې وې چې د افغانستان څخه د خپلو پوځیانو د وتلو یوه لار پیدا کړي. د مسکونقشه دا وه چې افغان حکومت د پاکستان او ایران سره مخامخ خبرې پیل کړي او یوه پوهاوي ته سره و رسیږي ، پدې ډول د دوی په لاس کینولې حکومت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروعیت ورکړي او له بله پلوه د افغانستان د کړکیچ حل نړیواله بڼه ونه نیسي. م،م د۱۹۸۰ کال په نوامبرکې د افغانستان د کړکېچ په هکله غونډه راوبلله د غونډې په پریکړه لیک کې راغلي وو چې د دې مؤسسې عمومي منشي د افغانستان د مسئلې لپاره ځانګړی استازی وټاکي، هغه څه چې مسکو د هغې څخه وېره لرله ، ځکه چې د افغانستان موضوع چې مسکو نیغ په نیغه پکې ښکیل دی نړیواله بڼه نیوله. لکه څرنګه چې د م، م عمومي غونډې د دې سازمان له مشر څخه غوښتي وو چې د افغانستان د کړکیچ د حل لپاره ځانګړی استازی یا منځګړی وټاکي هماغه دي چې د۱۹۸۱ کال د اپریل د۱۲ نه تر۱۶ پورې یې پریزدوکوئیلار افغانستان او پاکستان ته واستاوه. پریزدوکوئیلار څه موده وروسته د م،م د عمومي منشي په توګه وټاکل شو او د هغه پرځای دیه ګوکوردویز وګومارل شو. ترهغه پورې چې بریژنف په واک کې وو د م،م د ځانګړې استازي هلې ځلې هیله بښونکې نه بریښیدې او کله چې اندروپوف د برېژنف ځای ونیو د افغانستان د مسئلې حل هم قوت وموند خو د متحده ایالتونو د نه همکاری له امله د م، م د استازي فعالیتونه ګړندي نشول. د افغانستان د کشالې د حل لپاره د اندروپوف نقشه داسې وه که د افغانستا ن د کړکیچ د حل په موخه کومه لوزنامه لاسلیک کیږي د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د حکومت برخلیک پکې څرګند وي چې واشنګټن ورسره همغږی نه وو.په شوروي اتحاد کې د ګرباچف په واکمنېدو سره د مسکو په بهرني سیاست کې بنسټیز بدلونونه راغلل. د همدې بدلونونو له مخې په هغوهیوادونو کې چې شوروي د سترګو وړاغیز درلود دودیزه مشران ګوښه کیدو ته اړ ایستل کیږي او له ځینو هیوادو څخه د شوروي پوځیانو د وتلو چمتووالی نیول کیږي. له همدې کبله د ا،خ،د،ګ مشران (کارمل ،کشتمند، زیری، نجیب ، لایق او جنرال نظرمحمد) مسکو ته ور وغوښتل شول او ګرباچف د هغوی سره د شوروي پوځیانو د وتلو خبره شریکه کړه خو کارمل ورته ویلي وو :« که تاسې اوس افغانستان پریږدئ بیا به اړشئ چې یو میلیون سرتیري راولیږئ.» ۴۷/ ۲۰۷ ګرباچف د کارمل د منفي غبرګون له امله د هغه د ځای ناستي د غوره کولو په لټه کې شو چې هغه د خاد رئیس نجیب الله وو. هماغه دي چې هغه لومړی د ګوند د تشکیلاتو او امنیتي چارو د مسؤل دنده تر لاسه کوي چې په حقیقت کې یې هغه ته د ګوند د مشرتابه لپاره د تمرین فرصت ورکاوه. د ګوند حرفوي کار ته د نجیب د را جګولو په مسئله کې د کارمل او د هغه د پرچمي یارانو دریځ دا وو چې « دې څوکۍ ته دې یو بې تعصبه پښتون چې وفادار پرچمي وي وټاکل شي. » ۳۹ / ۷۰۹ د ګرباچف د واکمنۍ پرمهال دي چې د م، م ځانګړي استازی کابل ، اسلام آباد، مسکو ، واشنګټن او نورو هېوادونو ته سفرونه وکړل ترڅو د نوموړو دولتونو د مشرانو سره د افغانستان د کشالې د حل په موخه خبرې وکړي.همدارنګه یې د افغانستان او پاکستان د بهرنیوچارو وزیرانو سره په ژنیو کې د شپږو کلونو په ترڅ کې یوولس ځله وکتل ترڅو د کړکیچ د حل په موخه د هغوی دریځونه سره نږدې کړي. د دې هڅو پایله دا شوله چې د۱۹۸۸کال د اپریل په څوارلسمه د افغانستان او پاکستان د بهرنیو چارو وزیرانو یوه لوزنامه لاسلیک کړه چې مرکزي ټکی یې د افغانستان څخه د شوروي لښکر وتل وو .

ګوندي کنفرانسونه او نظرپوښتنې

د شوروي یرغل وروسته خلقیان پدې اند وو چې ګوندي کنګره کولی شي په ګوند کې ارګانیک یووالی راولي،د شوروی یرغل وروسته د حالاتو جاج واخلې، ټولو اویا غوڅ اکثریت ته منلې رهبري وټاکي او پدې توګه د هېواد د غمیزې د دوام مخنیوی وکړي . خلقي کدرونو د کنګرې د رابللو اړتیا د شوروي سلاکارانو سره هم شریکوله. مسکو بالاخره د کنګرې د رابللو پرځای د ګوندي کنفرانس جوړیدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته غاړه کېښودله. البته شوروياڼو د خلقيانو د فشارونو سربيره د کنفرانس د رابللو څخه دوې موخې لرلې يوه دا چې خپل ولس او خپلو متحدينو د وارسا ترون اړونده هېوادونو او نړيوالو کيڼ لاسو سازمانونو ته وښيي چې په افغانستان کې د هغوی پوځي شتون پدې هېواد کې د دموکراسۍ د ټينګښت لپاره اړين دی او دوهمه دا چې د کنفرانس په دايرولو سره د دوی پرمټ واکمن مشرتابه ته مشروعيت ورکړي. هغه مهال د شوروياڼو او پرچميانو ويره لدې څخه وه چې په ګوند کې د خلقيانو اکثريت د دې لامل کېږي چې کنفرانس ته زيات خلقيان لار ومومي او د خپل د دې برلاسي دريځ څخه په ګټې اخيستنې سره د تيري وروسته راغلي سياسي بدلونونه چې د کوم باصلاحيته ګوندي ارګان د پريکړې پرته ترسره شوي دي تر پوښتنې لاندې راوړي. د دې لپاره چې په کنفرانس کې يې د دې ګواښ مخه نيولې وي د کنفرانس لپاره يې داسې طرزالعمل او مقررات جوړ کړل چې د پرچميانو د سترګو وړ برخه کنفرانس ته لار پيدا کړي. په طرزالعمل کې راغلي وو چې د کليدي ګوندي او دولتي مقامتيونو مشران هرومرو کنفرانس ته د استازو په توګه وټاکل شي چې غوڅ اکثريت يې پرچميان وو. د کارمل د لوی پوځي شوروي سلاکار په وينا « په عمومي توګه په پلازمينه کابل ، وزارتونو، مرکزي کميټه ،ادارو او ولايتي مرکزونو کې واک د همدوی (پرچميانو) په منګولو کې وو.» ۷/ ۴۴ سربېره پر دې د يادو مقامونو خلقي برخه اکثراً هغه کدرونه وو چې يا بلې ګويان وو او يا د نوي بهيرسره د زړه له کومې همغږي وو او ظاهراً يې د خلقيانو سره سر ښوراوه. سربيره پردې د کنفرانس د برخه والو څلورمه برخه د ګوند د مشرتابه له لوري انتصابيدله چې پردې بنسټ د ګوندي کنفرانس څخه د مشرانو جرګه جوړېدله. د خاد د تشکيلاتو په اړه حتی صدراعظم معلومات نه درلودل. پردې اساس کنفرانس ته د خاد د استازو شمېر هم تر پوښتنې لاندې وو. دې ټولو دې ته زمينه برابروله چې د کنفرانس د ګډونوالو زياته برخه واکمنې کړۍ او اشغالګرو ته پالياله ګونديان وي. د دې سره سره خلقيانو کنفرانس ته د چمتووالي په پړاو کې زيار وايست چې د دوی په اند خپل وړ استازي کنفرانس ته وټاکي . که څه هم خلقيان په پوځ، څارندوی او ولسواليو کې وتوانيدل زيات شمېرخلقيان کنفرانس ته واستوي خو په ټوله کې په سلو کې د پنځوسو څخه زيات استازي د پرچم په فرکسيون پورې تړاو درلود. هغه مهال د کنګرې او بيا کنفرانس د رابللو په اړه د زياترو خلقيانو تيروتنه دا وه چې هغوی د شوروياڼو له لوری د خپل هيواد اشغال د شوروي مشرتابه تيروتنه ګڼله او فکر يې کاوه چې هغوی ته به شوروياڼ فرصت ورکړي چې خپل استازي کنفرانس ته غوره کړي، د کنفرانس ګډونوال به د ګوند اوهيواد واکمن ترينګړي حالات په هراړخيزاو انتقادي ډول وارزوي او د دې حالت څخه د وتلو په موخه به اړينې پريکړې وکړي چې هم د افغانستان د خلکو او هم د شوروي ولس ګټې پکې خوندي وي. پدې هکله د خلقيانو تيروتنه دا هم وه چې په يوه نيول شوي هيواد کې د آزادو ټاکنو او کنګرې رابلنه چې د يوه عادل قاضي په څېر پرېکړې وکړي يو خوب او خيال وو. کنفرانس جوړ شو، هغه ته اساسي رپوټ کارمل ورکړ او اساسي رپوټ د ګوند د ځينو مشرانو او نورو ګډون کوونکو په تائيدي ويناوو سره بشپړشو چې البته د مشرانو ويناوې شوروي سلاکارانو ليکلې وې او دوی د وياندانو په څېر ولوستلې .د زېري په خبره« د کارمل وينا شوروي سلاکارانو ليکلې وه او د نورو ويناوې پخوا جوړې او ليدل شوې وې. ما ته هم د مرکزي کميټې مشاور زمريانوف د ګوندي وحدت د ټينګولو د ضرورت په اړه يوه د ملي او وطنپرستانه احساسات پاروونکې بيانيه جوړه کړې وه . دغه ما په پښتو ژباړلې وه . ماهم هغه په ښه جوش ولوستله .» ۴۰ / ۵۱۰ د کنفرانس په بهير کې انتقادي ويناوې ، د واکمن وضعيت څخه نه رضايت ، د ګوندي او دولتي چارو د لاربښوونې د څرنګوالي په اړه شکايتونه او د سمونې وړانديزونه د خلقی مشرانو رازمحمدپکتين او ګلابزوی له لوري کنفرانس ته وړاندې شول.هغه څه چې د ګوند په لومړي ګوندي سرتاسري کنفرانس (کال ۱۹۸۱) کې د پام وړ وو د انتقادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوو په وړاندې د خاد د رئيس نجيب توند غبرګون وو. نوموړی د خطابې د ميز شا ته راغی او د ځو مقدماتي او تشريفاتي خبرو وروسته يې خپله اصلي خبره چې « قسم خورم تر ځو مې خاديستان پدې ګوند(ا، خ،د، ګ) واکمن کړي نه وي يوه شيبه به آرامه ونه اوسم. »۱۸ / ۲۵۷ وکړله. نجيب الله په واقعيت کې هغه کسان ګواښل چې جرئت يې کړی په ګوند او حکومت کې د واکمن وضعيت څخه شکايت وکړي . نجيب الله د خپلو خبرو په ترڅ کې مخ کارمل ته را وګرزاوه او د رهي معبري د شعر دا بيت:

مــــوی سفيد رافلکم به رايګان نداد
اين رشته را به نقد جوانی خريده ا م

په لاندې ډول واړاوه او په احساساتو سره ووايه :

مــــوی سفيد را فلکش به رايګان نداد
اين رشته را به نقدجوانی خريده است

د نجيب الله دا احساساتي وينا او شعر د پرچمي ګډونوالو له لوري په پرله پسې هورا ګانو اوچکچکو سره بدرګه شول چې دا مهال د صالون څخه غږ واوريدل شو ځوک چې د ببرک کارمل مشري مني لاسونه دې جګ کړي. بيا هوراګانې ، چکچکې ،د خوښې نارې سورې ، په خپلو ځايونو کې دريدل او د لاسونو پورته کول د کنفرانس هوا خورا توده کړه . نه چا د مخالفې رايې خبره وکړه او نه د مستنکفې رايې. پداسې حال کې چې د کنفرانس په آجندا کې تشکيلاتی مسئلې مطرح نه وې. لومړی ګوندي کنفرانس د دې پرځای چې په ګوند کې د يووالي د ټينګښت لپاره ګټور تمام شي او د ګوند د عمومي منشي دريځ پياوړی کړي پايلې يې منفي وې. «تر ټولومهمه دا چې د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ يې درزونه لا ژور کړل ،نوې عقدې يې راوزيږولې او زړې يې بيرته تازه کړې...، همدارنګه د سراسري کنفرانس وروسته د صالح محمد زيري په پته د خلقيانو تبليغات پيل شول چې زيری پرچميانو ته تسليم شوی دی ...، زيری اړشو د کابل ښار د ګوندي فعالينوغونده د پوليتخنيک په تالار کې راوبولي او هلته خبرې وکړي ...، زما په هکله ويل کيږي چې زه تسليم شوی يم ، بلې زه تسليم شوی يم ، ملګري کارمل ته تسليم شوی يم ، پرچميانو ته تسليم شوی يم ، ملګري بريژنف ته تسليم شوی يم او د شوروي اتحاد کمونست ګوند ته تسليم شوی يم.» ۱۰۹ / ۲۲۷ – ۲۲۸ د کنفرانس د پايلو په هکله زيری کوم چې په کنفرانس کې د ده په خپله وينا په سپين سترګۍ سره يې د خلقيانو د مخالفت او بې نظمی مخه نيوله ليکي: « ليکن وروسته يو شمير خلقيانو شکايت کاوه چې د خاد په ګزارش کې هغه خلقيان چې د کنفرانس په انتخاباتو کې يې ضد خبرې کړې وې او يا يې د کوم پرچمي د انتخابيدو مخه نيولې وه ، تبديل او بيکاره کړل شول او يا په کومه دسيسه کې زنداني او حتی ترور کړل شول. » ۴۰ / ۵۱۳ دوهم ګوندي کنفرانس لومړي کنفرانس ته ورته يوه سياسي ننداره او بله مسخره ډرامه وه.

د دوو کنفرانسونو سربيره د نجيب الله د واکمنی پرمهال د نظرپوښتنې غونډې ګڼې پدې موخه راوبلل شوې چې ګونديان د ګوند او واکمنی د اغيزمن فعاليت د منځته راوړلو په خاطر خپل وړانديزونه د ګوند سره شريک کړي. پدې نظرغوښتنې کې خلقيانو د کنګرې په رابللو او په ګوند کې د اساسنامې د موادو په پلې کولو ټينګار درلود. دا کنفرانسونه او په تيره د نظرغوښتنې غونډې د واکمنې کړی له لوري د ګوند د نبض د معلومولو او د ژمنو ګونديانو د په ګوته کولو په موخه جوړيدې ترڅو وروسته د هغوی سره اړين چلند وکړي يعنې دا چې د ګوند له ليکوڅخه يې وشړي، له حساسو ځوکيو يې ګوښه کړي او يا يې خوله ور وتړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دولت کې دولت

د هر هيواد د ډاډمن ملي امنيت د خونديتوب په موخه څارګرې ادارې جوړيږي ترڅو د پرديو د جاسوسي فعاليتونو او ورانکاريو مخه ونيسي. څارګرې ادارې د نورو دولتي بنسټونو او خلکو سره په همغږۍ کې د هيواد د موضوعه قوانينو په رڼا کې فعاليت کوي او خپل فعاليتونه د حکومت د مشر تر لاربښوونې لاندې پرمخ وړي. په ولسواکه نظامونو کې دا اداره د ولسي وګړو د خپلې خوښې همکارۍ څخه برخمنه وي . خو په استبدادي رژيمونو کې دا بنسټ د خلکو د عقايدو د تفتيش په يوه مرکز،د حکومت د سياسي مخالفانو اوحتی د نظام د ننه آزادخيالو وګړو د څار ،ځورونو او شکنجو په ماشين اوړي. دا دولتي بنسټ هغه وخت په څرګند ډول په يوه ملي ضد ارګان بدليږي کله چې د پرديو پرمټ واکمنۍ جوړې شي او يا پردی لښکر په يوه هيواد کې شتون ولري. په خواشينۍ سره بايد وويل شي چې د تاريخ په اوږدو کې اکثرآ افغانستان د ښو واکمنيو څخه بې برخې وو همدا لامل دی چې زموږ څارګره اداره د دې پرځای چې خپله اصلي دنده چې د ملي امنيت خونديتوب او د پرديو د جاسوسي شبکو د فعاليتونو او د پنځم ستون کړنې وڅاري د کور د ننه د سياسي مخالفينو په څار، بنديانولواو ځورونو لاس پورې کړی دی. د څارګرې ادارې دې ډول کړنو د خلکو په ذهنيت خورا ناوړه اغيز پرې ايښی دی چې هغه په افغان حکومتونواو په تېره په څارګرو ادارو نه باور دی.د دا ډول وضعيت څخه بيا د هيواد دښمنانو ګټه پورته کړې چې د حکومت څخه ناراضه کسان، د سياسي شعور څخه بې برخې وګړي او د واک اوځواک تږي خپل کړي او بيا يې د افغان حکومتونو په وړاندې د يوې وسيلې په توګه وکاروي ، حکومتونو ته ستونزې جوړې اوهيواد ته غميزې راوړي. د افغانستان څارګره اداره په مختلفو نومونو(استخبارات، ضبط احوالات، ملي مصئونيت ، اګسا ، کام ، خاد ، واد ، ملي امنيت) نومول شوې ده. دا بيا ښيي چې د واکمنيو په اوښتون سره د څارګرې ادارې په نومونو کې هم بدلون راغلی دی .

لکه څرنګه چې دا ليکنه د افغانستان د خلک ديموکراتيک ګوند فعاليت ته ځانګړې شوې ده د دې ګوند د واکمنۍ پرمهال د هيواد څارګرې اداره په څلور نومونو « د افغانستان ګټو ساتونکې اداره (اګسا) ، کارګري استخباراتي مؤسسه (کام)، خدمات اطلاعات دولتی (خاد) ، وزارت اطلاعات دولتي (واد) » يادېده . که چېرې دې نومونو ته وګورو دوه لومړي يې پښتو او دوه وروستي يې دري دي. دا بيا ښيي چې ګواکې د هېواد دوه لومړي مشران پښتانه او دوه وروستي يې غيرپښتانه وو . پداسې حال کې چې نجيب الله هم پښتون وو خو هغه د کارمل د مکتب د شاګرد په توګه چې ددې مکتب پيروانو پښتو ژبه د قبيلي ژبه بلله همدا لامل وو چې پښتون نجيب وښيي چې هغه له قبيلوي ژوند سره مخه ښه کړې او ګنې متمدن شوی دی د خپلې څارګرې ادارې نوم يې هم دري غوره کړی دی. ددې ادارې د نومونو بدلون ښيي چې د ګوند د مشر په بدلون سره د هېواد د څارګرې ادارې نوم هم اوښتی دی. خو د نامه په تبديليدو سره د دې ادارې په کړنو کې کوم مثبت بدلون رانغی بلکې د خلکو د ځورونو او شکنجو کچه يې لاپسې لوړېده ، تشکيلات يې پرسيدل تردې چې د نجيب الله د واکمنۍ پرمهال هغه په دولت کې په بل دولت واوښتله. د ن. تره کي په واکمنېدو سره د څارګرې ادارې (ملي مصؤنيت) په تشکيلاتو کې کوم بدلون رانغی خو نوم يې په (اګسا)واوښت. د تره کي د واکمنۍ پر مهال تر ډېره بريده د اګسا دنده ګوندي کمېټو او په وسله والو ځواکونو کې سياسي څانګو پرمخ وړله يعنې د شکمنو وګړو څارل او په ګوته کول همدې ګوندي ارګانونو ترسره کول او څارګرو ته يې د نيولو امرونه صادرول. د ثور د وسلوال پاڅون وروسته حفيظ الله امين د بهرنيو چارو وزير او د صدراعظم د مرستيال مسؤليت در لود. هغه د دولت امنيتي او په سياسي بوروکې د تشکيلاتو او وسلوال پوځ (اردو، څارندوی او اګسا) د چارو لاربښوونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله. ددې معنی دا شي چې هم په حکومت او هم سیاسي بیرو کې د اګسا د چارو لاربنوونه کوله . کله چې امین رسماً واک ترلاسه کړ ددې اداري نوم یې په کارګري استخباراتي اداره (کام) واړاوه او تشکیلات یې یو څه پراخ شول . د شوروي د اشغال په مهال د کام عمومي ریاست په خدمات اطلاعت دولتي واوښت چې څوارلس ریاستونه یې لرل او په ولایتونو کې د مدیریتونو تشکیل ریاستونو ته لوړ شو. نجیب الله دا اداره په دولت کې په بل دولت واړوله. ځکه چې دې ارګان د استخباراتي او اطلاعاتي شبکو سربیره وسلوال ځواکونه ، د قانون او عدالت د پلي کولو اداري (اختصاصي انقلابي ځارنوالی او اختصاصي انقلابي محکمې) او فرهنګي اوسیاسي بنسټونه لرل. د شوروي استخباراتي د سرچینو له مخې« د دغې اداري د کارکوونکو شمیره د۱۹۸۰ز (۱۳۵۸ ل) کال د جنوري په میاشت کې ۷۰۰ تنه بنودل شوې وه چې په ۱۹۸۲ ز(۱۳۶۱ ل) کال کې ۱۶۶۵۰ تنو ته لوړه شوه. » ۱۲۴ / ۳۱۱ د نجیب الله د واکمنۍ د نسکوریدو په درشل کې یې شمیره ۹۱۵۰۰ تنو ته رسیدلې وه. د انقلاب په نوي بشپړتیایي پړاو کې د خاد پیاوړتیا د اندروپف په واکمنیدو سره ګړندۍ شوه چې پدې اړه د افغانستان درمنګنه ژئوپولیتیک نومي کتاب په ۴۵ مخ کې راغلي دي: « وروسته له هغې چې په شوروي کې اندروپوف راغی د خاد په واک کې یو لړ منابع ورکړل شول. د۶۰۰ تنو شاوخوا د کی جی بی سلاکارانو د خاد پراختیا ته مرسته کوله د خاد بودجه د۳۶ میلیون افغانیو څخه تر۱۹۸۳ پورې ۸ میلیاردو افغانیوته زیاته شوه. »

د شوروي لیکوالو له انده په دولت کې په بل دولت د ځارګرې اداري د اړولو اصلي لامل دا وو چې« نجیب الله په دولتي امنیت ډېره لګوله او په پوځ او ځارندوی یې باور نه درلود. داسې فکر کیږي چې ولسمشر د پوځ څخه ډاریده ...» ۴۹ / ۴۲۵ کله چې د شوروي د اشغال پر مهال د دولت ټولې اړتیاوې شوروي اتحاد برابرولې دا چې د خاد تشکیلات په وزارت اوړي او د دولتي امنیت په چوکاټ کې ستر جزوتامونه جوړیږي دا ټول د مسکو د ارادې له مخې پلي کېدل . د نجیب الله د واکمنۍ پر مهال د مسکو له لوري په دولت کې په بل دولت د خاد د اړولو څخه موخه دا وه ترڅو ځارګره اداره په دولت کې د بل پولیسي دولت پواسطه د اشغال د زمانې څخه ګواښمن پلانونه پلي کړي. د یوه هیواد لپاره چې د۱۳۰۰۰۰ تنه پوځ ۹۰۰۰۰ تنه ځارندوی او ډول ډول نورې وسلوالې ډلې لکه د انقلاب سپاهیان ، تسلیمي قوتونه او قومي ملیشې ولري څه اړتیا لیدل کیږي چې ځارګره اداره په یوه جنګي وزارت واړوي چې ټولټال پرسونل یې ۹۱۵۰۰ تنه وي او په توغندیو، ټانکونو او توپونو هم سمبال وي. هغه مهال د دولتي امنیت تشکیلات تر دې کچې پړسول شوي وو چې پرسونل یې د خلقیانو د واکمنۍ د استخباراتو څخه ۱۳۰ ځله زیات وو.

کله چې نجیب الله دې پایلې ته ورسید چې ملي روغه جوړه یې عملي نده او د پرچم واکمنۍ د پایښت چانس نلري ددې لپاره چې د پرچمي واکمنۍ او په تېره د خاد ملي ضد کړنې پټې په تیارو کې پاتې شي ، د سلیمان لایق په مشرۍ یې یو پلاوی وټاکلو چې د خاد د لاسوندونو سربېره د رادیو تلویزیون آرشیف وڅیړي او هغه څه چې اړین ګڼي له منځه یوسي او دې پلاوي د خاد هغه سندونه چې د خلکو د وژنو سره تړاو درلود په بالا حصار کې وسوځول. د رادیو تلویزیون له آرشیف څخه یې د ن.تره کي او ح. امین هغه ټلویزیوني او راډیویي وینا وې چې ملي او ولسي جنبه یې درلودله له منځه یوړلې او کومو ته چې د انتقاد ګوته نیول کېدله هغه یې وساتلې او د پرچمي مشرانو او په تېره د نجیب الله پاروونکې ، لمسوونکې او شوروۍ پالنې ویناوې یې هم له منځه یوړلې. نجیب الله دا کار د کی جی بی د تجربو او د کی جی بي د سلاکارانو د مشورو پربنسټ تر سره کړ . جنرال شیبارشین د کی جی بی له لوړپوړو څخه د اندروپوف له لوري پر افغانستان د پوځي تیري د لاسوندونو د له منځه وړلو په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکي:«داسې پټ لاسوندونه چې د امين د رانسکوولو د پريکړې پر پروسې د کارمل تر مشر تابه لاندې د حکومت پر جوړيدو او افغانستان ته د شوروي پوځونو پر ليږلو باندې رڼا واچوي په ک.ج.ب کې شتوالی نلري. زما د ملګرو د کيسو او خبرو له مخې ډير لږو داسې لاسوندو شتوالی درلود. چې يوه کاپي يې درلوده او پخپله د اندروپوف (د ک. ج. ب رييس) په شخصي سپارښتني سره له منځه وړل شوي دي. زه نه پوهيږم چې يوري اندروپوف د څه شي له مخې داسې عمل کاوه. ښايي چې ده به لا په هماغه وخت کې دا احساس کړی وو، چې چارې به بده پايله ولري. د رژيم پايداري، ټينګوالی او ابديت، د ښکتنيو لپاره د باور سمبول وو. کيدای شي چې د هغه د کچې شخصيت د بنسټيزې ډېرې ناپايداري او لنډ مهالتوب احساس کړی وي. د افغاني پوځي –سياسي کمپاين تاريخ ليکونکي دې ته اړ دي، چې په ډيرو د نه اعتماد وړ موادو، يعنې رسمي لاسوندونو او د شاهدانو په شواهدو باندې بسنه وکړي . » ۲۰۱ / ۱۴۶

پدې اړه واقعيت دادی چې کی جی بی د خلقيانو د واکمنۍ پرمهال شوروي مشرتابه ته په لوی لاس ناسم معلومات وړاندې کول ترڅو د شوروي اتحاد مشرتابه پر خلقي مشرانو بې باوره کړي او د هغوی د نسکورولو په خاطر کارمل واک ته ورسوي. لدې امله يې د خلقي واکمنۍ د رانسکورولو په موخه لاسوندونه له منځه وړل . د جنرال شبارشين په څرګندونو کې پخه خبره دا ده چې (د افغاني پوځي – سياسي کمپاين تاريخ ليکونکي دې ته اړ دي، چې په ډيرو د نه اعتماد وړ موادو، يعنې رسمي لاسوندونو او د شاهدانو په شواهدو باندې بسنه وکړي) او پدې ډول د څېړونکيو او ليکوالانو پام دې ته راګرزوي چې د شوروي په دولتي سندونو او په تېره د کی جی بی په لاسوندونو لکه (د کابل څخه مسکو ته ليږل شوي تلګرامونه ، د شوروي سلاکارانو مرکې او ويناوې) ډېره لګول پوره احتياط او اړين غورغواړي .

پرچميان يې هم د بې اتفاقی په ويروس ککړ کړل

پرچميان د ثور د وسلوال پاڅون څخه د ۱۹۸۶ کال تر لومړيو پورې متحد او يو موټي وو او کارمل يې ټولو ته منلی مشر وو. د ثورانقلاب په بشپړتيايي پړاو کې پرچم د خپلو نقشو د پلې کولو يعنې د وسلوالو مخالفينو د ځپلو د ا، خ، د ، ګ له ګېډې را وتلو کوچنيو ډلو او په هغو کې د خلقيانو په وړاندې ګډ دريځ درلود او په مشرتابه او ليکو کې يې د بې اتفاقيو کوچنۍ نښه هم نه ترسترګوکيده تر دې چې بارق او لايق هم د کارمل د نقشو ربنتيني پلې کوونکي پاتې شول. د اسلامي انقلاب له بري وروسته ځينې پرچميان ځانونه د خيبر پلويان او د کارمل مخالفان معرفي کوي .خو د پرچم د فرکسيون د فعاليت پر مهال داسې لاسوند نه شته چې خيبراو يا د نومورې پلويان د کارمل خلاف دربدلي وي او يا د پرچم په ډله کې د کوم مخالف فرکسيون شتون وښيي . دا ډله پرچميان نجيب هم د خيبر له پلويانو څخه ګڼي پداسې حال کې چې نجيب د کارمل له خورا ډاډمنو او نږدې کسانو څخه وو تر دې چې ډېری نجيب د کارمل د ساتونکي(باډيګارد) اوځينې هغه د کارمل د فرکسيون غړی ګڼي. د خيبر سره د نجيب مخالفت لدې څخه څرګنديږي چې نجيب هغه حقوق چې د خلقيانو او کارمل د واکمنيو پر مهال د خيبر کورنۍ ته ورکول نجيب هغه ودرول . د ثور د پاڅون وروسته د خيبر کورنۍ ته هره مياشت د پنځه زره افغانيو سربېره په مکروريانو کې يو اپارتمان هم ورکړل شو او د کورمخې ته يې پيره ودروله . دا پيره د امين په واکمنۍ کې لېرې شوه . د کارمل د واکمنۍ پر مهال هم دا پيسې ورکول کېدلې خو نجيب الله هغه ودرولې. د۱۹۸۲ کال په لومړي سرتاسري ګوندي کنفرانس کې چې ځينو خلقيانو د ګوند او حکومت په تګلارو نيوکې وکړې يوازينۍ څوک چې د دې نيوکو په وړاندې ودرېده هغه نجيب وو . پردې بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجیب خپیر پلوی او کارمل ضد نشي کېدای. د پرچمیانو په واکمنۍ کې د خیبر د ترور د پېښې څېړنه ونشوه او مازې د پرچم د فرکسیون د دې تئوریسن یادونه هم نده شوې. د شوروي اشغال پر مهال د پرچم په فرکسیون کې د کومې ډلې حتی یوه کس څرک ندی لګېدلی چې کارمل او د پرچم تګلاره انتقاد او په هغو کې په افغانستان کې د شوروي لښکر سره مخالفت ښودلی وي . دا چې نن یو شمېر پروني خلقیان او پرچمیان د ګوند د واکمنۍ حالات انتقادوي دا ښه کاردی خو درواغ ویل ، د اتلانو، خاینانو او تاریخ جوړول د تاریخ قضاوت نشي اړولی. خو هغه څه چې د دې ګوند د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته د کارمل پرچمي مخالفان په رسنیو او ټولنیزو شبکو کې خپروي د هغه ویروس ناورې پایلې دي چې د اتلسم پلنوم په درشل(۱۹۸۶ کال می) کې شورویانو پرې ککړ کړل. پدې پلنوم کې د مسکو د ارادې له مخې د کارمل د خوښې خلاف نجیب د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو. د ګوند د مشرتابه د دا ډول بدلون ورسته پرچمیان په دوو دښمنو ډلو کارملیانو (د اتلسم پلنوم مخالفانو) او د نجیب په پلویانو ووېشل شول. د اتلسم پلنوم پایلې پرچمیانو ته د خلقیانو د ۱۳۵۸ کال د وړې د۲۵ تور پلنوم په شان شوې چې پرچمیان یې په دوو دښمنو ډلو و ویشل. دې وېش د پرچم د واکمنۍ نسکورېدو ته لار پرانېستله. په خلقیانو او پرچمیانو کې د دا ډول حالت واکمنیدل د مسکو ارادې له مخې پېښ شول. توپیر یې پدې کې وو چې په خلقي مشرتابه باندې مسکو داسې نفوذ نه درلود چې د پلنوم په رابللو سره تره کی په امین تعویض کړي بلکې د دوی ترمنځ یې بې باوریواو دښمنیو ته د یو شمیرله سیاست څخه بیخبره خلقیانو او د واک د مدعي د ځانغوښتنې څخه په ګټې اخیستنې سره د تره کي په استوګنځي کې د یوې ډرامې په جوړولو سره خپل پلان پلی کړ. په پرچمي واکمنۍ کې چې واک د شورویانو سره وو د کارمل څخه ګرباچف په مسکو کې وغوښتل چې د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه ګوښه شي او کارمل هم ورسره ومنل. خو کارمل خپلو پلویانو ته لارښوونه وکړه چې هېواد ته د راستنېدو په ورځ اعتراضیه مظاهره وکړي ګواکې چې ګوند چمتو نه دی خپل لارښود له لاسه ورکړي. مسکو د کارمل دې دریځ ته په کتو سره سملاسي خپل دوه لوړپوړي څارګر افغانستان ته راولېږل ترڅو کارمل وپوهوي چې په مسکو کې کړې خپله ژمنه عملي کړي . لومړی کارمل اعتراض وکړ، بیا یې لکه ماشوم وژړل چې په واک کې یې پرېږدي خو کومه ګټه یې و نکړله . هماغه وو چې کارمل اړ شو د شورویانو له لوری د ګوند د مشرۍ څخه چمتو شوی استعفی لیک لاسلیک کړي. د کارمل له لوري شوروي څارګرو ته د استعفی لیک د لاسلیک وروسته د اپرېل په شپاړسمه اتلسم پلنوم جوړ شو او نجیب د کارمل په ځای د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو. لدې وروسته د کارمل پلویانو کوم چې د پرچم د فرکسیون اصلي برخه یې جوړوله د نجیب الله او د هغه د تګلارو د غندنې او د دولتي چارو په سبوتاژ لاس پورې کړ. په ګوندي بنسټونو کې د کارمل د پلویانو بیسارې نفوذ لدې نه جوتیږي چې د نجیب الله د واکمنولو په درشل کې د ګوند په نشراتي ارګان (د ثورانقلاب حقیقت) ورځپانه کې یې یو کاریکاتورچاپ کړ چې یوغویی د ګوند د مرکزي کمیټې د مانۍ په لور په حرکت کې ښیي. د کاریکاتور لاندې لیکل شوي وو: « سر یې غټ خو عقل یې لږ دی» چې اشاره نجیب الله ته وه چې هغه ته په کابل پوهنتون کې «نجیب ګاو» ویل کیدل. که څه هم دا اخبار په بشپړ ډول و نه ویشل شو خو ځینو دا اخبار تر لاسه کړی وو.د پلنوم وروسته نجیب د خپلو دې پرچمي ملګرو په وړاندې د مکافات او مجازات ، تهدید او تقدیر تګلاره غوره کړه ځینې یې بیکاره او زندانونو ته واچول او نورو ته یې لوړمقامونه او امتیازات ورکړل چې پدې ډول به لومړی ډله وبیروي اودوهمه ډله به د ده څخه ملاتړوکړي. د دې ویرولو او تقدیرولو لړۍ دوام وکړ . یوه ورځ به یو پرچمي کدر زنداني شو او څه موده وروسته به لوړ مقام ترلاسه کړ ښه بیلګه یې محمودبریالی دی چې له زنداني کیدو وروسته د صدراعظم مرستیال وټاکل شو. بریالي په زندان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږیره پرې ایښې وه اوخپلو ملګرو ته یې ویلي وو: « نجیبه ! تا ږیره راباندې پریښوده ترڅو مې په تا ږیره نه وي پرې ایښې خپله ږیره به ونه خریېم.» دا بیا ښیي چې کارملیانو پریکړه کړې وه چې له نجیب الله څخه غچ واخلي. نجیب الله چې د خپلو پرچمي ملګرو د دا ډول مخالفتونو سره مخامخ وو هغه یې د کارمل څخه چې لا د سیاسي بېرو غړی او د انقلابي شورا رئیس وو ګټل چاره یې پدې کې لیدله چې کارمل د سیاسي بېرو د غړیتوب او د انقلابي شورا د ریاست څخه وباسي او د هېواد څخه یې هم وشړي. په دې صورت کې به ښايي پرچمیان له مخالفت څخه لاس واخلي. همداغه دي چې شوروي اړخ ته مراجعه کوي ده ته اجازه ورکړي چې کارمل د سیاسي بیرو د غړیتوب او انقلابي شورا له ریاست څخه هم ګوښه کړي او دوی هغه شوروي اتحاد ته بوزي. جنرال ګروموف په افغانستان کې د شوروی پوځ وروستی قوماندان پدې هکله لیکي:« ملګري نجیب په کابل کې د ملګري ورانتسوف او په نورو لیدنوکتنو کې، په وروستیو ورځو کې پدې ټینګار درلود چې ډېر ژر باید ببرک کارمل د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د مرکزي کمیټې له سیاسي دفتر او د افغانستان د دموکراتیک جمهوریت د انقلابي شورا له ریاست څخه ګوښه کړل شي. ملګري نجیب ویل چې کارمل د ګوندي او دولتي کارونو څخه ډډه کړې په نیوکو یې پیل کړی او د ملي روغې جوړې پر ضد ګامونه اوچتوي .» ۱۹۰ / ۱۵۶د جنرال ګروموف څرګندونې ددې واقعیت ښکارندوی دي چې نجیب الله د خپل سلف په شان د مسکو د خوښې ، ارادې او اجازې پرته د سترو او مهمو پریکړو د نیولو واک نه درلود. کشتمند د انقلابي شورا څخه د کارمل د استعفی په هکله لیکي: « هغه (نجیب الله) له شورویانو څخه هیله وکړه چې ببرک کارمل شوروي اتحاد ته ور وغواړي. سره لدې چې شورویانو ومنله او کارمل ته یې بلنه ورکړه ، خو کارمل سخت مقاومت وښود او د هغوی بلنه یې رد کړه. نجیب الله غلی پاتې نشو او زیار یې وایست تر څو د هیواد څخه د کارمل د لېږې کیدو په اړتیا د سیاسي بیرو غړي قانع کړي. کله چې ببرک کارمل د سیاسي بیرو او د مرکزي کمیټې د پریکړې په وړاندې چې شوروي اتحاد ته لاړ شي مخامخ شو بیله دې چې هغه ومني بله لاره نلرله» ۳۹ / ۹۸۴ کشتمند غواړي پدې توګه د پرچم خپلواکي وښیي چې ګني کارمل د سیاسي بېرو د غوښتنې له امله مسکو ته تللی دی. میرصاحب کاروال چې د کارمل سره په مسکو کې لیدلي وو د کارمل له قوله لیکي :« دی (نجیب الله) مې د زوی په شان وروزلو او جګ مې کړ او هغه ناځوانه حتي زما د فزیکي له منځه وړلو لپاره څو ځله آمادګي نیولي وه لکن شوروي اړخ ور سره موافقه نه وه کړې.» ۱۲۸ / ۱۵۱ د کارمل پورتنی وینا ښیي چې کرملن ناستو نه غوښتل دا طلایي آس له لاسه ورکړي هغه یې په مسکو کې وساتلو تر څو په اړین فرصت کې بیا پرې سپاره شي. پدې هکله د نجیب تیروتنه پدې کې وه چې د پرچمیانو له لوري د ده په وړاندې مخالفتونه یې د کارمل څخه ګڼل پداسې حال کې چې د دې مخالفتونو تر شا مسکو ولاړ وو چې کارمل او د هغه پلویان یې د توکو په څېر کارول.

د نجیب الله د واکمنېدلو ربنتیا

افغانستان د خپل جیوپولیتیک او جیوستراتژیک موقعیت له مخې مسکو ته ډېر ارزښت درلود تر دې چې لینن « افغانستان د منځنۍ آسیا کلی » ګڼله. د افغانستان دا ډول ارزښت وو چې مسکو تل هڅه کړې ده چې له افغانستان سره دوستانه اړیکې ولري نه دا چې دا کلی د هغه د سیالانو په لاس کې و لوېږي . د ثور انقلاب بري شورویان اندېښمن کړل ځکه کرملن ناستو فکر کولو چې د داودخان بدیل به پرچمیان وي خو د مسکو د وړاندوېینې خلاف خلقیان واک ته ورسېدل. که څه هم د شورویانو د فشار له امله په خلقي واکمنۍ کې پرچمیانو ته کابو نیمایي برخه ورکړل شوه خو د کارملیانو د ګوندي ضد کړنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله دا شوه چې کارمل او د هغه ملګري له واکمنۍ وشړل شي . له بله پلوه د خلقیانو په وړاندې د جهادي ډلو د وسلوالې مبارزې له امله په افغانستان کې امنیت خرابېدلو او مسکو وېره لرله چې د خلقي حکومت په راپرزېدو او د جهادي ډلو په واکمنېدو سره د شوروي اتحاد منځنۍ آسیا ته به اسلامي ولولې خپرې شي. له بله پلوه د خلقي مشرتابه خپلواک دریځ د کرملن د هژمونیستو مشرانو لپاره د زغم وړ نه وو پرافغانستان یې تیرى وکړ خلقي واکمني یې نسکوره او پرچمیان یې د واک په ګدۍ کېنول پدې هیله چې د منځنۍ آسیا کلی ترلاسه کړي. د شوروي واکمنو د تمې خلاف افغانانو د اشغالګرو خلاف ودرېدل چې نه یوازې د افغانستان په اړه د کرملن د واکمنو خوبونه او خیالونه چې دا کلی یې ترلاسه کړې ده د خاورو او ایروسره یو کړل بلکې د نوموړي هیواد تاریخ یې هم په بل مخ واړاوه دا ځکه چې په افغانستان کې د شوروي سره پوځ لپاره جګړه « له هغو وروستیو ځان وژونکو ماینونو څخه راوختله چې یو لوی دولت پرې والوت او درې وړې شو. » ۷ / ۳۹۶ مسکو چې د افغانانو له اتلوال مقاومت سره مخامخ شو او هره ورځ د خپلو پوځیانو د تابوتونو شاهد وو دا یې د کارمل د لټی ، عیاشۍ او نه وړتیا څخه ګڼل او دې پایلې ته ورسېدل چې یابو (کارمل) بدل کړي ځکه د کارمل د پوځي سلاکار همکارانو په خپلو کې په کارمل د یابو نوم ایښی وو .لکه څرنګه چې په شوروي نظام کې(ک.ګ. ب) وروستۍ خبره کوله . همدې اداري د کارمل د بدلولو واک درلود. کې ګې بي ته جوته شوې وه چې د اشغال په وړاندې د مقاومت اصلی ځواک پښتانه دي نو پدې لټه کې شوله چې د تاجک پرچمي پرځای پښتون پرچمي د هیواد د مشر په توګه نصب کړي ګنې پښتانه به پرې راټول شي او یا دا چې د یوه بې بصیرته مزدور پښتون په وجود کې پښتانه ښه ځپلی شي . دا مشر نجیب الله د خاد رئیس وو. کله چې ک. ګ. ب د کارمل ځای ناستی کرملن ته ور وپېژندلو . ګرباچف کارمل ، کشتمند، زیری،نجیب ، لایق ،جنرال نظرمحمد په پټه مسکو ته ور وغوښتل . ګرباچف هغوی ته د شوروي پوځیانو د وتلو د خبرې د شریکولو سربېره ویلي وو:« هغه بدلونونه چې ښایي ستاسو په ګوند کې راسي اوس یې تصور هم نشی کولئ » ۴۰/ ۵۳۵ پدې غونډه کې کارمل د شوروي ځواکونو د وتلو په اړه مخالفت ښودلی وو او یوازې نجیب د ګرباچف خبره تایید کړی وه. پدې اړه زیری د کشتمند له قوله لیکي :« لکه چې کالیګین (د خاد سلاکار) د غونډې په باره کې نجیب ته پوره معلومات ورکړي و ، د نجیب څخه لیکلي مواد موجود وه. دغه نظریات چې پرون ګرباچف وویل ، نجیب لکه چې په کابل کې په خبر و، ای بچه را ملاکرده بود(دا هلک یې ملا کړی و)» ۴۰ / ۵۳۶ د زیري په پورتنیوڅرګندونو کې دوه شیان د پام وړ دي . یو دا چې ګرباچف پلاوي ته په ګوند کې د داسې بدلونو خبره کړې ده چې دا خواران یې تصور هم نه کوي او بل دا چې د ا، خ، د، ګ د پلاوي له جملې څخه یوازې نجیب الله ته د ګربا چف د لیدنې د آجندا په اړه معلومات ورکړل شوي وو چې په غونډه کې څه ډول دریځ ونیسي. دا بیا ښيي چې کرملن پرېکړه کړې وه چې نجیب الله په راتلونکې کې په ارګ کې ووینې . د افغان پلاوي د سفر وروسته شوروي سلاکارانو د نجیب د واکمنولو او نوې تګلارې په پروژه کار پیلوي . ویکتورپیتروویچ د کارمل سلاکار د ګوند د نوې تګلارې(ملي روغې جوړې) د پلې کولو په موخه کار پیل کړ او ضمناً د کارمل د دریځ د کمزورولو په چارو هم بوخت شو. هغه لومړی په مرکزي کمیټه کې د ګوند د اغېزمنو کدرونو یوه غونده راوبلله اوغونډې ته کارمل وینا واوروله چې هغه د مخالفانو سره په روغې جوړې څرخیده او د ګډونوالو نظر یې غوښت. دا وینا په رسنیو کې د مرکزي کمېټې د لسګونو تزسونو په نامه تبلیغېدله خو کارملیانو د کارمل د لسګونو تزسونو په نامه یادوله . ځېنو خلقیانو په خپلو کې په ریشخندۍ هغه د « کارمل لس تېزونه » بلل . د زیري په وینا ډیری او په هغو کې نظام الدین تهذیب د سترې محکمې رئیس او عبدالمجیدسربلند د اطلاعاتواو کلتور وزیر ددې تزسونو په مخالفت کې و درېدل . لدې غونډې وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوند د مرکزي کمیټې شپاړلسم پلنوم جوړشو چې آجندا یې د ملي روغې جوړې د سیاست اعلانول وو. د پلنوم په اساسي رپوټ کې چې کارمل ولوستلو د ګوند او دولت کارونه انتقاد او ناکام بلل شوي وو او همدارنګه په ګوند او دولت باندې د خلکو د نه باور خبره هم شوې وه. کله چې په رپوټ کې د ګوند او دولت ناکامی ته ګوته نیول کېږي او په ګوند او دولت د خلکو د نه باور خبره کېږي دې دا معنی ورکوله چې د ګوند او دولت مشر د خپلو مسئولیتونو په سر ته رسولو کې پاتې راغلی او باید استعفی ورکړي . خو کارمل استعفی ور نکړه ځکه ده ځان ناکام نه بللو . هغه څه چې په رپوټ کې وو هغه د ده نظر نه بلکې د شوروېانو لیدلوری وو چې لیکلی رپوټ یې ده ته ورکړی وو چې په پلنوم کې هغه د ویاند په څیر ولولي . د۱۹۸۶ کال د مارچ په میاشت کې په پام کې وه چې په کابل کې د قبایلو یوه ستره جرګه راوبلل شي . یوه ورځ شوروي سفیر تابییف کارمل ته ورغی او ورته و یې ویل :« تاسي یې مسکو ته بللي یاست. زموږ مشران غواړي ستاسي سره د اړینو مسئلو په اړه خبرې وکړي .» ۲۰۳ کارمل مسکو ته ولاړ د هوایي ډګر څخه یې د کمونست ګوند د مرکزي کمیټې روغتون ته ولیږداوه هلته شل ورځې بستر وو او دوې میاشتې نور هم په مسکو کې پاتې شو ترڅو هغه ګرباچف ور وغوښت او ورته ویې ویل غوره به دا وي چې د ګوند له مشرۍ نه کوښه او خپله څوکۍ یوه ځوان ملګري ته وسپاري او کارمل ورسره ومنل. کارمل د مې په لومړۍ کابل ته راستون شو. کابل ته په رسیدو سره د ده یو شمیرپلویان چې زیاتره یې نجونې او مېرمنې وې د مرکزي کمیټې او ارګ مخامخ د ده په ملاتړ او د ګرباچف- نجیب ضد شعارونو په ورکولو سره اعتراضیه غونده وکړله. په دې غونډه کې د کارمل ورور محمود بریالي هم ګډون کړی وو. پربله خوا د ګوند په مشرتابه او په تیره په پرچمي اړخ کې د کارمل د پلویانو له لوري د بې نظمیو د منځته راوړو له امله اندیښنو شتون درلود د ماخوستن تر ناوخته ګونډي مشران او شوروي سلاکاران د مرکزي کمیټې په څانګو کې پاتې کیدل البته د کارمل پلویان هلته نه تر سترګو کیدل. کابل ته د کارمل د رارسېدو په دوهمه ورځ (مې دویمه) کوم شوروي سلاکار زیري، ګلابزوی ، محمدرفیع او د خاد رئیس یعقوبي ته دستور ورکوي کارمل ته ورشي او د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه د ناروغی په نامه د هغه د استعفي غوښتنه وکړي. هغوی د ماخوستن په ۹ بجو کارمل ته ورغلل. د ډلي مشر زېری وایي:« خبرې ما پیل کړې و مې ویل ته وینې چې په ګوند کې وضعه پیچلې ده موږ راغلي یو د وضع د بهبود لپاره ستا څخه مرسته وغواړو. د سیاسي بیرو ملګري پوهیږي چې تاسې د ګوند په جوړولو او روزلو کې زیات کار کړی دی. ټول ګوندیان تاسو ته احترام لري. اوس مو صحت ښه نه دی او د ګوند لپاره کار نه شی کولای. نو د کړکیچ د پای ته رسولو لپاره د ناروغی له کبله استعفی وکړئ د ګوند په ګټه ده...، زما خبرې رفیع ، ګلابزوی او یعقوبي په لنډو جملو او یا سر ښورولو تائید کړې...، خو وروسته یې د میز بلې خوا ته چې رفیع او یعقوبي ناست وه مخ واړوی او له قهره لړزیدلي ږغ یې رفیع خطاب کړ ، وویل لیکن ته ، ته څرنګه زما استعفی غواړې . ته ،ته څنګه دا خبرې کوې . له کومو غارو مې راویستي ، له مرګه مې خلاص کړې وزارت ته مې ورسولې، بیا یې یعقوبي مخاطب کړ ویې ویل دغه وګوره ، والله که چا پیژندی اوس د خاد ، د واد وزیر ماته څه وایي... لږ څه شرم وکړئ . تاسو ته نه ښایدل ما ته راشئ او دغه خبرې وکړئ ...، زه به ستاسو د خبرو په اړه فکر وکړم بله ورځ به درته ووایم.» ۴۰ / ۵۵۵ .ددې لیدنې وروسته سبا ته د شوروي د څارګرې ادارې دوه لوړپوړي جنرالان ګریچکوف او شبارشین کابل ته راغلل ، کارمل ته ورغلل او په مسکو کې یې د خپلو ژمنو د پلي کولو غوښتنه ترې وکړه او استعفی لیک یې مخې ته ورته کېښود. کارمل ورته وایي: « ورته څرګنده نشوه چې په کوم اساس شوروي اتحاد د یوه خپلواک دولت په کورنیو چارو کې بیشرمانه لاسوهنه کوي. خو ګریچکوف په قاطعیت سره په خپل دریځ درېږي او وایي د استعفی د نوښت مرکز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل دی او مسکو یوازې افغان ملګرو ته مرسته رسوي. کارمل ته نه ښایي وضعیت لا کړکیچن او کړکیچن کړي...، دا د تشنج ډک دیالوګ د۱۹۸۶ د مې په دریمه پدې پای ته ورسید چې د ماښې خاوند د شوروي جنرالانو په شتون کې د ګوند د رهبرۍ څخه خپل استعفی لیک د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند جوړیدونکي پلنوم ته لاسلیک کړي» ۲۰۲ او هغه ګریچکوف ته وسپاري. پدې اړه د پشت پرده افغانستان په کتاب کې راغلي دي چې کابل ته د کارمل د رسیدو یوه ورځ وروسته د مې په دوهمه ولادیمیر ګریچکوف د کی جی بی د لومړۍ ادارې مشر چې په ۱۹۸۸ کې د کی جی بی رئیس شو د جنرال شبارشین د کی جی بی د مرستیال سره کابل ته راورسیدل . هغوی دنده لرله چې د کارمل د استعفی بهیرسمبال او تنظیم کړي. د جنرال شبارشین په وینا کله چې ګریچکوف کارمل ته دا خبره وکړه چې په مسکو کې خپلې کړې ژمنې عملي کړي « د کارمل رنګ تور شو. هغه منکر نشو چې په مسکو کې ځینو توافقاتو ته رسیدلی وو خو ګوتخڼدنه یې وکړه چې ګوښه کیدنه یې نارضایتي او مخالفتونه زیږوي او د شوروي اعتبار ته جبران نه کوونکی زیان رسوي. وروسته لدې ناځاپه پریشانه شو، ژبه یې بنده شوه او و یې ژړل. ما ووژنئ! قرباني مې کړئ ! زه مرګ ، زندان او شکنجې ته چمتو یم ! » ۲۰۳/ ۲۱۱

په لیکني بڼه د کارمل د استعفی لیک د ترلاسه کولو یوه ورځ وروسته د مې په څلورمه د مرکزې کمیټې اتلسم پلنوم راوبلل شو.د پلنوم د جوړیدو مخکې شپه « د کورنیوچارو د وزیر په دستور د کارمل نږدې ملګري ، همفکران او خپلوان د مؤسساتو د کنډک د قوماندان خلیل امین زاده له خوا ونیول شول او ارګ ته ولیږدول شول.» ۲ / ۱۵۲ همدارنګه د پلنوم په ورځ د الوتکو الوتني هم ودرول شوې. د ثورانقلا ب په بشپړتیایي پړاو کې ددې پلنوم توپیر له نورو پلنومونو نه پدې کې وو چې په نورو پلنومونو کې به د مرکزي کمیټې د غړو سربیره ځینو لوړپوړو چارواکو لکه د ولایتي ګوندي کمیټو منشیانو،والیانو، معیینانو،قوماندانانو او رئیسانو ګډون درلود خو پدې پلنوم کې یوازې د اسلامی شئونومعیین او د قومونو او قبایلو د وزارت نه دوو تنو ګډون کړی وو. په پلنوم کې کله چې د کارمل د استعفی خبره و شوه نظام الدین تهذیب او مجید سربلند د کارمل د استعفی لیک غوښتنه وکړه او نجیب ورته ویلي وو:« ملګري کارمل په خپل خط استعفی کړې ده هغه زموږ سره موجوده ده که ضرورت پیښ شو ملګرو ته به یې وړاندې کړو.» ۴۰ / ۵۵۷ پدې پلنوم کې په زړه پورې دا وه چې د کارمل پرځای د چا د ټاکل کیدو وړاندیز نه وو شوی چې د اسلامي شئونو معیین د خبروغوښتنه وکړه او د خبرو په ترځ کې یې وویل: « محترم نجیب الله ! موږ ستاسو په انتخاب ډیرخوښ شوو او ستاسو د بریالیتوبو هیله کوو، نجیب پرې ږغ وکړ : مولوي صاحب ! زه تر اوسه کاندید شوی هم نه یم ته د ټاکل کیدو مبارکي راکوې. نوراحمد نور ورته وایي ستا بیانیه باید تر انتخاباتو وروسته ویل شوې وای .» ۴۰ /۵۵۷ – ۵۵۸ د سیاسي لوبو څخه د بې خبره ساده مولوي له وینا څخه دا تریخ واقعیت جوتیږي چې څرنګه د افغانستان په روان ناورین کې ځیني سست عنصره ملایان او روحانیون لکه یو شمیر روڼ اندي د توکو په څیر پلورل او پیرل کیږي . پلنوم د رایو په اتفاق کارمل ګوښه او نجیب الله یې د هغه پرځای د ګوند د عمومي منشي په توګه وټاکه. په پلنوم کې بریالي او راتبزاد برخه نه وه اخیستې. په استعفی لیک کې راغلي وو: « ملګرو! له ډیرفکر وروسته ما پریکړه وکړه چې د مسئولیت د احساس او روغتیایي عواملو او نړیوالو مسئلو او ستونزو ته په کتنې سره د خپلو امکاناتو د ژورې ارزونې له مخې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د عمومي منشي له مقام څخه زما معذرت ومنئ .» ۳۹ / ۷۲۵ سره لدې چې کارمل د کی جی بی د دوو لوړپوړو سره د شوروي دولت خلاف ترخې خبرې لرلې خو په استعفی لیک کې د شوروي دولت څخه داسې قدرداني شوې وه : «خپله ملي او انترناسیونالستي دنده ګنم په همدې شیبه کې یو ځل بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي ستر ولس د ګوندي او دولتي مشر څخه زموږ ځوريدلي ولس ته د هراړخيزه انټرناسيونالستی مرستو د ورکوني څخه د زړه له کومې خپله مننه وړاندي کړم.» ۲۰۴د اتلسم پلنوم په درشل کې د کارمل د ځای ناستې په هکله د ګوند په مشرتابه کې نظرونه ویشلي وو خو مشترک ټکی پکې دا وو چې د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه يو وټاکل شي. په پرچميانو کې کشتمند او لايق هريوه ځان مستحق ګڼه . خلقي زيري هم د ګوند د مشرئ شوقي وو چې ځينو د خلقي اړخ د مرکزي کميټې غړو هم زيري ته ليوالتيا لرله. کاروال د ګوند رهبرئ ته د خلقي اړخ په مشرتابه کې د واحد نظر د نشتون خبره کوي او ليکي: « صالح محمدزيري په لومړيو کې د نجيب الله مخالف وو او سلطانعلي کشتمند ته يې ترجيح ورکوله ځکه چې د ګوندي سابقي او د سلطانعلي کشتمند د نرم کرکتر له امله يې د کوچنيتوب او سپکاوئ احساس نه کاوه. د نياز محمدمومند او زما(ميرصاجب کاروال) لپاره د کارمل تبديلي په صالح محمد زيري او يا پنجشيري د منلو وړ وه.که څه هم موږ د سلطانعلي کشتمند سره ښې اړيکې لرلې. څرنګه چې وروسته معلومه شوله سيدمحمدګلابزوی د مخکنيومصلحتونو پر بنسټ د نجيب الله په اړه خپله موافقه ښودلې وه. د وطنجارلپاره اصلاً دا مطرح نه وه چې څوک دې شي؟ هغه په وروستيو تحليل کې د شورويانو د نظر تابع وو او کوم ځانګړی دريځ يې نه درلود. په هرصورت د شورويانو رول ټاکونکی وو.» ۱۲۸ / ۱۴۶ پدې هکله د افغانستان درمنګنه ژئوپوليتيک کتاب روسي ليکوالان د کتاب په ۵۹ مخ کې د مسکو رول ته ګوته نيسي او راوړي: « د کارمل د ځای ناستي په توګه د نجيب په غوراوي کې شورويانو ټاکونکی رول درلود. اندروپوف ، اوستينوف او پونوماريوف د نجيب وړتياوو ته لوړ ارزښت ورکاوه او هغه يې ښه پيژاند. پدې هکله نظريات داسې وو چې د کارمل د بدلولو په صورت کې يوازې نجيب کولی شي د هغه پرځای وټاکل شي .» د ا، خ، د،ګ د مشر په توګه د نجيب د غوراوی به د شوروي جنرال لياخفسکي ولولو: « د ۱۹۸۰ لسيزې په نيمايي کې په شوروي اتحاد کې د رهبرئ د بدلون له کبله په افغانستان کې هم د مشرتوب د بدلولو خبره مطرح شوه، د ګرباچف د ټينګار په وجه ډاکترنجيب الله د مشرتوب لپاره غوره شو.» ۲۰۵ / ۱۹ پدې ډول د ګوند د اتلسم پلنوم په جوړولو سره د مسکو له خوا د نجيب الله په ګټه کودتا په بري سره سرته ورسيده.

د پورتنيو څرګندونو نه ښکاري چې کارمل د مسکو د ارادې او د کی جی بی د جنرالانو د فشارونولہ امله د ګوند د عمومي منشي له مقام څخه استعفی ته اړ ايستل شو او پرځای يې نجيب الله وټاکل شو خو بيا هم کشتمند د اتلسم پولينوم دايريدل او په هغه کې د نجيب الله ټاکنه د ګوند د مشرتابه (سياسي بيرو) اراده ګڼي ، د شورويانو اغيزاو نفوذ نه مني او ليکي :«۱۹۸۶ کال داسې پيل شو چې يوځل بيا د رهبرئ په د ننه کې اختلافونه زيات شول او دا ځل د رهبرئ د مشر د تبديليدو پرته له منځه نه تلل. د سياسي بيرو اکثريت د رهبرئ تغيير يو اړين ضرورت ګڼه چې نجيب الله د کارمل پرځای وټاکي، کارمل شخصاً هم لدې څخه خبر درلود.» ۳۹ / ۷۲۵ هغه مهال ليکوال د دفاع وزارت د ملکي مدافعي په رياست کې دنده لرله. د اتلسم پلنوم د دايريدو وروسته ددې رياست عمومي رئيس جنرال دوست محمد د ګوند د مرکزي کميټې علی البدل غړي د رياست منسوبينو ته پدې اړه معلومات ورکړل او ټول خپلو ځانګو ته لاړل . څو شيبې وروسته رييس ليکوال خپل دفتر ته و غوښت او ور ته و يې ويل: « نور څه غواړئ ببرک کارمل خو مو هم لېرې کړ.» ليکوال ورته وويل نه پوهيږم چې کارمل چا لېرې کړ ځکه چې څو ورځې مخکې ويل کېدل چې د سياسي بيرو غړي په پام کې لري چې د ګوند د بنسټ ايښودونکو څخه يو د کارمل پرځای وټاکي .خو وينو چې نجيب د ګوند د سياسي بيرو د غړو د ارادې خلاف د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو . د کارمل پر ځای د کشتمند يا زيري د ټاکنې خبره رييس ليکوال ته کړې وه. په خپله نجيب الله ميثاق ته د ده واک ته د رسېدو په اړه داسې ويلي دي: « کارمل ته ويل شوي وو چې د ناروغئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نامه د ګوند او دولت له رهبرۍ استعفی وکړي او شوروي ته د استراحت لپاره لاړ شي او هلته د ژوند کولو ټول امکانات او آسانتیاوې ور ته چمتو کېږي.کارمل مقاومت کاوه او چمتو نه وو داسې سیاست ومني. شوروي سلاکارانو د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د مرکزي کمېټې د ټولو غړو سره کار پیل کړاو هر یوه ته یې جلا جلا دا سیاست توضیح کاوه. په پای کې د محمود بریالي، اناهیتا راتب زاد، ظهور رزمجو، نظام الدین تهذیب او مجید سربلند پرته د مرکزي کمېټې ټول اصلي او علی البدل غړي د دې تګلارې سره همغږي شول . باید د مرکزي کمېټې پلنوم جوړ شوی وای او کارمل د ناروغۍ په پلمه استعفی ورکړې وای...»۷۹ / ۵۵۲ - ۵۵۳ د نجیب الله د واکمنېدلو ربښتیا به په خپله له ده څخه هم ولولو. کله چې مسکو د ۱۹۸۹ کال د نوامبر په میاشت کې د برهان الدین رباني په مشرۍ د مجاهدینو یو پلاوی مسکو ته تللی وو او د دې پلاوي سره مسکو دې هوکړې ته رسېدلی وو چې د ۱۹۹۲د جنورۍ د لومړۍ وروسته به افغان حکومت ته پوځي تسلیحاتي مرستې دروي. لدې پرېکړې وروسته نجیب الله په نهیلی او ګیلي سره د شوروي اتحاد د وخت بهرنیو چارو وزیر شیواردنادزي ته یو لیک استولی او په یوه برخه کې یې راغلي دي:« ما نه غوښتل جمهور رییس شم ، تاسې زه رضا کړم. پرله پسې مو هیله وکړله او د ملاتړ ژمني مو را کړلې ...، اوس مو زه او د افغانستان جمهوریت تقدیر ته پرېښودل. څرنګه دا مسآله درک شي.»۲۰۱ /۱۹۴

ملي روغه جوړه

د کارمل پر ځای د نجیب الله د ټاکلو څخه د مسکو موخه دا وه چې له افغانستان څخه خپل پوځیان وباسي او نجیب پدې لاره کې ورسره کاملاً همغږی او همکارۍ ته چمتو وو خو کارمل ور سره مخالفت ښودلی وو . نجیب الله واک ته په رسیدو سره د مسکو له لوري د چمتو شوې نسخې پربنسټ رسماً د ملي روغې جوړې تګلاره اعلان کړه چې منځپانګه یې د وسلوالو مخالفینو سره په پخلاینې، د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند له لوري د واک د انحصار څخه ډډه ، په هیواد کې د سیاسي ګوندونو او آزادو رسنیو فعالیت ، د پراخ بنسټه حکومت منځته راتګ او د افغانستان څخه د شوروي پوځیانو وتل وو. خو نجیب ادعا کوي چې دی د ملي روغې جوړې د تګلارې د غوره کولو نوښتګر دی. نجیب الله د۱۳۷۰ کال د تلې په دریمه په پارلمان کې دا پوښتنه طرحه کړه « چې د ملي روغې جوړې تګلاره له کومه ځایه پیل شوه؟ وویل، ځواب روښانه دی .څرنګه مې چې څو څو ځله د مختلفو مناسبتونو له کبله د دې مسئلې سره تماس نیولی دی چې پنځه کاله مخکې د پوهانو، روحانیونو او د افغاني مختلفو شخصیتونو سره ناستې او لیدنې کتنې ترسره کړې او د ۱۳۵۷ کال د ثور د اوومې وروسته تجربې راغونډې شوې. د ملي روغې جوړې لومړنۍ مفکوري د همدې ناستو او د نظریاتو د مبادلې څخه منځته راغلې . » ۲۰۶ / ۲۰۱ خو واقعیت دا دی چې د روغې جوړې تګلاره د شورویانو له لوري په چمتو شوي رپوټ کې چې کارمل د ګوند په شپاړلسم پلنوم کې ولوست اعلان شوله او وروسته هغه د مسکو له لوري د یوه جامع سند په توګه تنظیم او د نجیب الله په واک کې کېښودل شو. کاروال د هغه مهال د دارالنشاء غړی پدې هکله لیکي: « دا سند له روسي ژبې نه په تاجکي ژباړل شوی وو چې لومړی ځل د نجیب الله له لوري په سیاسي بیرو کې مطرح شو.» ۱۲۸ / ۱۵۳ نه یوازې کاروال د ملي روغې جوړې د تګلارې نوښتګر مسکو ګڼي بلکې شوروي جنرالان او په هغو کې ګروموف ورته څرګندونې لري او لیکي: « د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د عمومي منشي په توګه د نجیب الله د ټاکنې سره جوخت شوروي ګوندي سلاکارانو نوې ستراتیژي جوړه کړه چې موخه یې په هیواد کې د کورنۍ مخامختیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمول وو. دا ستراتیژي په ټوله نړۍ کې د ملي پخلاینې(ملي مصالحې) په نامه شهرت وموند.» ۱۹۰ / ۱۹۲ د نجیب له لوري د اعلان شوې ملي روغې جوړې د تګلارې په اړه (افغانستان در منگنه جیوپولتیک) نومي کتاب په دېرشم مخ کې داسې راغلي دي:« ښېله شکه نجیب الله یو پیاوړی ځیرک چلباز او سرزوری سیاستوال وو. د اوازو خلاف نه هغه او نه کوم بل افغان مشر د ملي پخلاینې تګلاره اعلان کړله . د ملي پخلاینې سناریو د کرملن د مانۍ د لارښوونکو په دستور ولیکل شوله او افغاني اړخ یې یو عادي پلې کوونکی وو. همدارنګه لیاخفسکي د افغان میرانه اوغمیزه نومي کتاب لیکوال د کتاب په ۳۴۳ مخ کې د څلوېښتم پوځ له لوري مسکو ته د یوه لیږل شوي رپوټ یوه برخه راوړي چې دا رپوټ که له یوې خوا د ملي روغې جوړې جوړوونکی شوروي اړخ ګڼي له بله پلوه د دې تګلارې د ناکامۍ پیغام هم له ځانه سره لري. په رپوټ کې راغلي دي:« اوس معلومیږي چې د ملي روغې جوړې تګلاره چې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند لارښوونکو وړاندې کړه او د افغانستان خلق دموکراتیک ګوند یې پلې کوي عملي نه ده . سربیره پردې هغه د مخالفانو په ګټه واوښتنه.» د څلوېښتم پوځ له لوري مسکو ته د استول شوي رپوټ څخه ښکاري چې د ملي روغې جوړې څخه مسکو موخه دا وه چې څه ډول خپل لښکر له افغانستان څخه وباسي. کارمل د پاخه سیاستوال په توګه د مسکو پدې موخه پوهېدلی وو او د ګرباچف د وړاندیز په وړاندې ودرید خو ځوان نجیب الله دا درایت او هوښیاري نه لرله. هغه نه یوازې د مسکو له لورې پدې پیل شوې لوبه کې خپل سر بایلود بلکې افغانستان یې د کرکیچ خورا ګواښمن پړاو ته ورټیل واهه چې د شوروي د اشغال نه یې پایلې افغانانو ته ګواښمنې شوې. البته دا د دې معنی نلري چې د ملي روغې جوړې تګلارې ته اړتیا نه وه بلکې د هغې د بریا لپاره باید ربښتینې هلې ځلې شوې وای. دا تګلاره هغه مهال بریالۍ کېدله چې د هرڅه د مخه نجیب په ګوند کې د خلقیانو او په واکمنۍ کې د نورو سیاسي ډلو سره جوړه کړې وای ، د پرچمي له تنګ چوکاټ څخه یې باید ځان را ایستلی وای، د مخالفینو سره یې صادقانه خبرو اترو ته مخه کړې وای نه اپراتیفي لوبو ته. د ملي روغې جوړې د تګلارې د اعلانولو وروسته د نجیب الله له کړنو څرګنده شوله چې هغه ګومان نه کولو چې شورویان د افغانستان څخه خپل پوځیان وباسي همدا لامل وو چې د ملي روغې جوړې د تګلارې د پلي کولو په موخه یې ربښتینې هلې ځلې ونکړلې او خپلې اپراتیفي- خادېستي لوبې یې پر مخ وړلې. هغه د ژنیو د لوزنامې د لاسلیک یوه اونۍ مخکې چې په تاشکند کې له ګرباچف سره وکتل سر یې پدې خلاص شو چې شوروي اړخ د خپلو پوځیانو په ایستلو کې جدي دی. د نجیب لخوا د دا ډول ناسم ګومان ، د هغه له لوري د اپراتیفي لوبو پر مخ وړل او دې ملي پروسې ته د یوې پروژې په څېرد لیدلو پایله د ملي روغې جوړې ناکامي او په هېواد کې د تنظیمونو د وحشت واکمنېدل شول .

طرحه که عریضه !؟

د نجیب الله له خوا د ملي روغې جوړې د اعلان وروسته پرچمیانو د وسلوال او غیر وسلوال اپوزېسیون سره پټو او څرګندو اړیکو ټینګولو ته مخه کړله چې دا اړیکې د اسلامي جمعیت او شیعه ګوندونو سره خورا تودې وې. تردې چې اته ګوني تنظیمونه یې په یوه دسترخوان کېنول. د فقیرمحمد ودان په خبره «... د اسلامي وحدت ګوند په یوه اپراتیفي لوبه کې د دولتي امنیت د وزارت د مالي لګښتونو او تخنیکي امکاناتو له مخې منځته راغی او پروژه یې د جمهور رئیس له لوري جوړه شوله.» ۱۹۱/ ۲۵۱ د نجیب دې اپراتیفي لوبو د وطن تباهۍ ته شرایط برابر کړل. د یوې ملي مسآلې په اړه د هېواد له سیاسي مخالفو او موافقو ډلو سره اپراتیفي او استخباراتي لوبې مردودې دي. خلقي مشرتابه دا اړیکې لیدلې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمن فرکسیون د دې اړیکو، د هغو د بهیر او پایلو په اړه سیاسي بیرو ته رپوټ نه ورکاوه او هرڅه د خلقیانو څخه پټ پرمخ تلل. د ودان په خبره « تر هغه ځایه چې لیکوال خبر یم د اسلامي ګوند سره په خبرو کې نجم الدین کاویاني،لایق او یعقوبي برخه لرله د اسلامی وحدت سره کشتمند او د هغه کاري ډلې کار کاوه . د نظار شورا سره د جمهوررئیس مرستیال محتاط یا محبوب الله کوشاني توظیفیدل. د پاچا د پلویانو سره سلیمان لایق اوعبدالوکیل همدارنګه د ملي محاذ او ملي ژغورنې سره د بهرنیوچارو ، د ګوند د نړیوالو اړیکو او اکثرآ د دولتي امنیت د وزارت له لارې مذاکرې پرمخ تللې. » ۱۹۱ / ۶۷ څرنګه چې ښکاري د مخالفینو سره د مذاکرو په پرمخ وړونکو کې د خلقیانو یو کدر نه ترسترګوکیږي پداسي حال چې د ګوند د مؤتلف سازا استازی پکې شتون لري. نجیب د خپلو سیاسي سیالانو ، مخالفانو او دښمنانو سره سولې او جوړجاړې ته چمتو وو خو د خپلو سازماني ملګرو سره یې د ګډ کار څخه ډډه کوله. دا که له یوې خوا د خلقیانو سره د هغه دښمني ښیي له بله پلوه د سولې او د افغان ولس سره هم دښمني وه.د نجیب له لورې د دا ډول دریځ غوره کول د ملي روغې جوړې په تګلاره د مخالفینو باور ته هم زیان رساوه او له بله پلوه په ګوند کې یې هم کورنیو کشمکشونو او مخامختیا ته لار هواروله. کله چې ګرباچف د شوروي کمونست ګوند په اووه ویشتمه کنګره کې د افغانستان جګړه شوروي اتحاد ته ناسور ټپ وبلله او د افغانستان څخه یې د شوروي سپاهیانو د وتلو پریکړه افغاني مشرانو ته اعلان کړه په واک کې شریکو خلقي مشرانو دا خلقیانو ته ښه فرصت وګڼلو ګواکې چې د آزادې ساه د کښلو مناسب شرایط را رسېدونکي دي چې نور به په هېواد کې شوروي لښکر د داموکلس د تورې په شان خلقیان نه ګواښي او د خپل فعال شتون د ښودلو په موخه یې هلې ځلې پیل کړلې. خو د خلقیانو سره د پرچمیانو له لورې د مخالفینو سره د خبرواترو د بهیر نه شریکول یعني د سولې له بهیر څخه لرې ساتل خلقي مشران وهڅول خپل کورني اختلافونه شا ته پریږدي او خلقي صفوف یې اړ شول چې د خپلو آزمایل شوو مشرانو تر شا ودریږي. خلقي مشرتابه د خپل دریځ د ساتلو په خاطر په واک کې شریکو نورو سیاسي ډلو سره د پوهاوي او ګډې ژبې د موندلو په موخه اړیکې ونیولې خو کومه بریا یې نه لرله . لامل یې د انقلاب په بشپړتیایي پړاو کې د خلقي مشرتابه پاسیف دریځ ، د واک نشتون او په خپله د خلقیانو کورني اختلافونه وو.

د پرچمیانو سره په واک کې شریکو خلقي مشرانو د دې لپاره چې د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته خلقیان په یوه قوت واوړي د۱۹۸۸ کال د اپریل په میاشت کې یوه طرحه جوړه کړله چې په مرکزي کمیټه کې د۳۰ تنو خلقیانو څخه ۲۸ تنو لاسلیک کړه او هغه یې د شوروي سفیر له لارې ګرباچف ته واستوله. هغه مهال د ګوند د مرکزي کمیتې غړي ۱۲۰ تنه وو. طرحه دوو تنو محمداسلم وطنجار او انجینر نظرمحمد لاسلیک نه کړه ځکه هغوی د نجیب الله ترڅنګ دریدلي وو . ګرباچف ته د طرحې لیږل یو ځل بیا د خلقي مشرتابه نه وړتیا نندارې ته کینودله .هغوی د دې پر ځای چې خپلې غوښتنې او وړاندیزونه په سیاسي بیرو یا مرکزي کمیټه کې طرحه کړي او د پرچمیانو سره یوه پوهاوي ته ورسیږي طرحه ګرباچف ته استوي . د خلقیانو د مشرتابه له لورې ګرباچف ته د دې طرحې استول په واقعیت کې د عریضې لیږل وو. خلقي مشرانو د مسکو له دوه مخی ،د شورویانو له لورې د خلقي غورځنګ د کمزورولو، او د هغه د رهبرانو د له منځه وړلو له ترخو تجربو څخه درس نه وو اخیستی او فکر یې کاوه چې په شوروي اتحاد کې د ګرباچف په واکمنیدو سره به شورویان د رښتینو دوستانو په خیر د افغانستان سره همکاري وکړي. دوی ددې واقعیت د درک وړتیا نلرله چې د شوروي اتحاد په شان د یوه ستر هېواد تاریخ نه یوه واکمن جوړکړی او نه یې یو واکمن اړولی شي. ګرباچف دا طرحه له یوه مکتوب سره ګډه نجیب الله ته واستوله چې پکې یې لیکلي وو دا ستاسو کورنی موضوع ده هغه پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړئ. د ګرباچف دا غبرګون منطقي او مناسب غبرګون وو چې یو حکومت یا یو سیاسي ګوند خپلې کورنۍ ستونزې باید پخپله حل کړي. په زړه پورې لا دا ده چې په مرکزي کمیټه کې د ګرباچف لیک زیري هغه چا چې د طرحې سره متمم لیک لاسلیک کړی وو ولوست . د ګرباچف مکتوب نجیب ته دا پیغام هم درلود چې خلقیان د ده له تګلارو سره همغږي نه دي د تشکل په لټه کې دي او کولی شي ده ته ستونزې جوړې کړي. د دې مکتوب په وړاندې د ولسمشر غبرګون دا وو چې د خلقیانو له تشکل مخنیوی وکړي او هغه خلقیان چې د ده د تګلارې په وړاندې درېږي له ډګره وباسي او څوک چې د ده له دریځ څخه ملاتړ کوي په خپل غېږ کې ونیسي. په دې موخه یې په خلقي مشرانو او کدرونو کار پیل کړ تر څو د هغوی دریځ ځانته معلوم کړي هغه کسان چې د خپلولو وړ دي خپل او هغوی چې ځانګړی دریځ لري ور سره اړین چلند وکړي . د میثاق په وینا « کله چې په ۱۳۶۷ ل/ ۱۹۸۸ز کې ډاکتر نجیب الله د کارمل د پلویانو او د کارمل د همکارانو او همسنګرانو صالح محمد زیري ، دستګیر پنجشیري ، نیازمحمد مهمند، میرصاحب کاروال ، سیدمحمد ګلابزوی او یوشمیر نورو خلقیانو د فشار لاندې راغی د امین د دوران ګوندیانو ته یې مخه کړه » ۷۹/ ۵۲۴ ترڅو دوی د ځانګړي دریځ لرونکو خلقي مشرانو او کدرونو خلاف لکه توکي وکاروي چې پدې کار کې بریالی هم شو. پدې برخه کې د نجیب بریا تر دې کچې وه چې د ګوند بنسټ اېښودونکي لکه میثاق او شاه ولي هم خپل او د خلقیانو د ستړې برخې په وړاندې یې ودروي . میثاق د نووستي آژانس له خبریال سره په یوه مرکه کې ویلي وو :«نورمحمدتره کی د خلقیانو رهبراو ببرک کارمل د پرچمیانو رهبر وو خو ډاکتر نجیب الله د ټول د ا،خ ، د ، ګ یعني د خلق او پرچم د فرکسیونونو رهبر دی .» ۲ / ۱۴۴ میثاق دومره نجیب ته وفادار دی چې د هغه په اړه د یوه څرګند واقعیت څخه سترګې پټوي او هغه دا چې نجیب لکه نور پرچمي مشران د سفاراتونو څخه د شتمنیو په لوټ کې ښکېل نه وو . هغه په خپل کتاب کې د پرچمي سفیرانو له لوري د سفارتونو د شتمنیو د وړلو کچه راوړې ده خو یوازې د نجیب لخوا د شتمنیو د وړلو په اړه څه نه لیکي.

محمد اعظم سیستاني د خلقي واکمنی د دولتي رسنیو پر بنسټ په خپل کتاب مقدمه برکودتای ثور و فجایع هشت ثور په ۱۱۳ مخ او میثاق د خپل کتاب په ۳۲۰ ـ ۳۲۱ مخونو کې د سفارتونو د وړل شوو شتمنیو د کچې په اړه راوړي :

محمد اعظم سیستاني	عبدالکریم میثاق
۱- ببرک کارمل ۷۵۰۰ ډالر	- ۷۰۰۰ ډالر
۲- اناهیتا راتب زاد ۷۶۰۰ ډالر	- ۱۱۰۰۰ ډالر
۳- نوراحمدنور ۲۱۰۰۰۰ ډالر	- ۲۲۰۰۰۰ ډالر
۴- عبدالوکیل ۲۰۰۰ ډالر	- ۱۰۰۰۰ انګریزي پوند او ۲۰۰۰ ډالر
۵- محمودبریالی ۲۴۰۰ ډالر	- ۵۰۰۰ ډالر او ۷۰۰۰ کلدارې
۶- نجیب الله ۲۱ میلیون ریال	- صفر.

نجیب الله د خلقیانو د دریځ د معلومولو وروسته پدې کې شو چې هغه خلقي مشران چې د پخوا په څېر د پرچم د ارادې سره سم ګامونه نه اوچتول په بهر کې دپلوماتیک مسئولیتونه او تحصیلي بورسونه ومني چې له ګلابزوی پرته نورو د نجیب الله وړاندیزونه ونه منل. کله چې د ګلابزوی د سفارت اوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرې شوې « د خلقي اړخ مشران د څارندوی په کلوپ کې سره جرګه شول د وطنجاراو انجینرنظر محمد پرته ټولو په یوه خوله وویل چې ګلابزوی باید په هیڅ صورت خارج ته ولاړ نشي ...،خارج ته د ګلابزوی په اړه اړینه بریښنې وویل شي چې د وسله وال پوځ لوی څارنوال جنرال محمدهاشم نوري او د سیاسي بیرو غړی میرصاحب کاروال د هغه کور ته ورغلل ترڅو هغه قانع کړي چې خارج ته له تګ نه ډډه وکړي چې دا مهال د شوروي د سفارت نه د ټلفون زنګ راځي او ګلابزوی ته خبر ورکوي چې د مسکو نه ځانګړې الوتکه د ده لپاره راغلې او په هوايي ډګرکي د ده انتظار باسي ،سبا ته باید حرکت وکړي ،هغه موافقه وکړه او د خپلو کالیو په ټولولو یې پیل وکړ. » ۱۲۸ / ۱۶۴ له سفارت نه ګلابزوی ته ټلفون ښيي چې مسکو هغه مهال هم د افغانستان د دولت د چارو او په هغو کې د لوپوړو د مقرریو واک درلود چې څوک چیرې په دنده وګوماري او څوک لېرې یا بیواکه کړي . له هغه سره جوخت نجیب الله د خپلواپراتیفي لوبو پراساس د خلقي کدرونو د دریځ د معلومولو په موخه په ګوندي سازمانو کې د نظرغوښتنې ډرامه سازماندهي کړه. پدې نظرغوښتنې کې غوڅ اکثریت خلقیانو د کنګرې د رابللوغوښتنه کوله او کله چې دا موضوع په سیاسي بیرو کې طرحه شوله د نجیب الله ځواب دا وو چې « د کنګرې د دایریدو وخت نه دی،هیواد د جګړې په حال کې دی او کارملیانو د دې لپاره چې د خلقیانو او نجیب ترمنځ اختلافونه زیات کړي له دې مسالې سره علاقه وښودله هغوی هم د کنګرې د دایریدو سره سرښوراوه. » ۵۸۷/ ۴۰

نجیب الله چې د کنګرې د رابللو له توپان سره مخامخ شو، هڅوونکي یې خلقي مشران او په ځانګړې توګه زیری ګڼه. د زېري په وینا نجیب هغه ورغواړي او ورته وايي: « د شفاخانې د راپور له مخې ته زیات ناروغه یې بهتره ده ته پولنډ ته د سفیر په څیر ولاړشې ، استراحت او خپل علاج به وکړې خو ما له دغه کار څخه د بیلابیلو علتونو په وړاندې کولو انکار وکړ ، څه وخت وروسته په کوم پلنوم کې زما د اخراج مسئله طرحه شوه. »۴۰ / ۵۹۱ داسې بریښي چې تردې وروسته د زېري د فزیکي له منځه وړلو څو ناکامې هڅې کیږي چې په یوه کې یې د شوروي د سفارت د لاس لرلو شک هم کیدای شي. زیری د دولتي امنیت د وزارت د سلاکار له خوا سفارت ته بلل کیږي د شپې نا وخته چې د سفارت څخه د کور خوا ته ستنیږي د آرتن پله ته نږدې په نوآباد کې د ده موټر ته بم اینودل شوی وو ، ده ته کوم زیان نه رسیږی خو موټر یې ویجاړیږي او څه موده وروسته هغه د ۱۹۸۹ کال د اکتوبر په میاشت کې د مرکزي کمیټې په پلنوم کې د سیاسي بیرو نه وایستل شو. د پلنوم د دایریدو نه یوه ورځ مخکې شوروي سفیر ورانسوف زیري ته ویلي وو چې« باید په ګوند کې د یووالي روحیه پیاوړې شي او هرچا ته مناسب ځای پیدا شي.»۱۲۸ / ۱۶۱ د خلقي مشرانو ګوښه کولو نه دا چې د یووالي روحیه نه پیاوړې کوله بلکې د دواړو اړخونو ترمنځ یې اختلافونه لا زیاتول.

د خلقي مشرتابه له لوري د دې طرحې د طراحانو کمزوري او نه وړتیا به په یوه بیلګه کې وړاندې کیږي. هغه مهال لیکوال په سیاسي – پوځي پوهنتون کې د استادۍ دنده لرله. یوه ورځ ډګروال محمدقاسم چې مخکې لدې د خوست د۲۵ فرقې سیاسي آمر هم په پوهنتون کې په تدریس بوخت وو. هغه د لیکوال سره د خلقي مشرانو له لورې د دې طرحې خبره شریکه کړله چې د هغې په اړه ګډ کار وشي. لیکوال دا طرحه یوه جامع سیاسي طرحه وګڼله خو دا یې پرې اضافه کړل چې د داسې یوې طرحې عملي کول یوه وړ او غښتلي مشرتابه ته اړتیا لري چې خلقیان هغه نه لري. یو سیاسي سازمان ځانله تکتیکي او ستراتژیکي هدفونه ټاکي . څرنګه چې طرحه د خلقیانو د تشکل پیغام لري . کله چې د یوه سازمان خبره کیږي هغه باید تکتیکي او ستراتژیک هدفونه ولري . زه د خلقي سازمان دا تکتیکي او ستراتژیکي هدفونه نه وینم. ښه بېلګه یې ولسي جرګې ته ټاکنې دي. تاسي را ته ووایئ چې زموږ د پوهنتون خلقیان او پلویان

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ددې ناحیې د دریو کاندیدانو څخه کوم کاندید ته رایه ورکړي؟ هغه ځواب راکړ نه پوهیږم. لیکوال ورته وویل خلقي مشرانو د سترو موخو د پلي کولو لپاره متې رانغښتي دي پداسې حال کې چې د تکتیکي او کوچنیو مسالو په هکله ځانګړی دریځ او د شته ستونزو د حل په اړه کومه نقشه نلري آیا دوی د دې ستر پیټې د وړلو وړتیا لري؟ لدې کبله په داسې مشرانو پسې تلل تېروتنه او د ځان تېرایستل دي او زه پدې برخه کې همکاری او ګډ کار ته چمتو نه یم. څه موده وروسته چې د ګرباچف لیک زیري د مرکزي کمیټې په پلنوم کې ولوست معنی یې دا وه چې هغه خپله تېروتنه ومنله چې طرحه یې مسکو ته استولې وه خو بیا یې هم په همدې پلنوم کې د پلنوم برخه والو ته د دې طرحې په سموالي ټینګار ونکړ او خپل دریځ یې د پلنوم له برخه والو سره شریک نکړ . د دې طرحې خو په واقعیت کې د عریضې وروسته بهیرونو څخه داسې ښکاري چې د دې کار ترشا هم مسکو ولاړ وو ترڅو خلقیان او پرچمیان د یو بل په وړاندې ودروي.

نجیب الله او ورسره زیاتیدونکې مخالفتونه

د ګوندي او دولتي مشر په توګه د نجیب الله د ټاکل کېدو وروسته ډېر ژر د هغه په وړاندې په ګوند کې مخالفتونه پیل شول او د وخت په تیریدوسره یې کچه لوړیدله . شورویانو چې په ګوند او دولت کې ژورې ریښې ځغلولي وې او له هر څه نه خبر وو د هغوی څخه یې یو لیکي:« خبره پدې کې ده چې د نجیب الله په واکمنېدو سره په ګوند کې داخلي ګوندي مبارزه کمزورې نه شوه بلکې برعکس لا یې قوت ومونډ .»۴۹ / ۳۷۶ د نجیب الله په وړاندې د مخالفتونو د زیاتېدو لاملونه دا وو.

۱ ـ د نجیب الله تېروتنې

مخکې ویل شوي وو کله چې د پرچم خبره کېدله معنی یې د کارمل ډله وه . لکه څرنګه چې کارمل د شورویانو د فشار له امله د ګوند له مشرتابه ګوښه کړل شو او چمتو نه وو له خپل مقام څخه تېر شي ببله کومه شکه پلویانو یې د هغه د ځای ناستي ضد دریځ نیولو . دا چې نجیب الله د کارمل د همغږۍ پرته د ګوند مشرتابه ته زړه خوښ کړ دا یې ستره تېروتنه وه. بله تېروتنه یې دا وه چې د ګوند د عمومي منشي د مقام څخه د کارمل د ګوښه کولو وروسته د کارمل سپکاوی کېده چې دې ډول وضعیت نه یوازې د کارمل په ټېونو د مالګې دوړول وو بلکې د نجیب الله خلاف د کارمل پلویان هم لمسول . دریمه تېروتنه یې په خلقیانو نه باور او د هغوی د کمزوررولو هڅې وې. د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره ټولو ګوندي او حکومتي بنسټونو ته دستور ورکړل شو چې د سولې بهیر ته د مخالفینو را جلبولو ته متې را ونغاړي. خلقي مشرانو او اغېزمنو خلقي کدرونو هم پدې لارکې هلې ځلې پیل کړلي او د خپلو اجرآتو رپوټونه یې په خپل وخت له مسؤلو مقاماتو سره شریکول. خو کله به چې د خلقیانو له لوري مخالفین چمتو شول چې له مخالفت لاس اخلي نجیب الله به هدایت ورکړ چې هغه له خاد سره تنظیم کړي که مخالفینو به د خاد سره د اړیکو د ټینګولو ډډه وکړه نو نجیب الله به همدې خلقي کدرونو ته هدایت ورکړ چې نور د هغوی سره اړیکي پرې کړي . د بېلګې په توګه خلیل الله کوهستاني د ګوند د مرکزي کمیټې غړی د « نجیب الله له خوا د مصالحې د پروګرام په خاطر تګاب او نجراب ته استول کېږي...،په تګاب اونجراب کې د محل له جهادي قوماندانانو سره یې وسیع او ثمربخش فعالیت وکړ. نوموړي به په هرو درې میاشتو کې کابل ته راته او جمهور رییس ته به یې د کار ګزارش وړاندي کاوه.بالاخره جهادي قوماندانان د مصالحې پروګرام ته آماده شول.له دې وروسته خلیل الله کوهستاني نجیب الله ته ګزارش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړچې جهادي قوماندانان آماده دي چې له مصالحې سره پیوست شي، نور نه غواړي جنګ ته ادامه ورکړي.نجیب الله هدایت ورکوي چې قوماندانان د خاد ارګان ته تسلیم کړه ! خلیل الله کوهستاني له هدایت سره سم ، جهادي قوماندانو ته اعلانوي – چې تاسو اوس د خاد ارګان ته تسلیموم. جهادي قوماندانان کوهستاني صاحب ته وایي ، موږ له تا سره موافقه کړېده ، موږ خاد ته نه ورځو. کوهستاني صاحب بیا نجیب الله ته د عین موضوع ګزارش ورکوي .جمهور رییس نجیب الله ،کوهستاني صاحب ته هدایت ورکوي : تماس دې له جهادي قوماندانانو سره قطع کړه.» ۱۷۰ / ۲۲۲ – ۲۲۳ د نجیب الله دا ډول دریځ د خلقیانو سربېره د مخالفینو له لوري هم د روغې جوړې په تګلاره او په نجیب الله هم شکونه پیدا کول .

۲ - په ګوند کې د اختلافونو سرچینه

په هرسیاسي سازمان کې د اختلافونو سرچینه د هرڅه د مخه د نوموړي سازمان په مشرتابه او اغېزمنو کدرونوکې باید ولټول شي . په ا، خ ،د ، ګ کې تل د اختلافونو سرچینه ګوندي مشران او د ګوند د واکمنۍ پر مهال سیاسي بېرو وه چې غړي یې یا د ګوند بنسټ ایښودونکي یا اغېزمن او ځواکمن کسان وو . دا مشران چې د افغاني قبیلوي ټولنې محصول وو دوی هم د ګوند د مشر وروسته لکه د قبیلو د مشرانو په څېر د ګوند د مشرۍ خوبونه لیدل. همدا لامل وو کله چې د۱۹۸۶ کال په لومړیو کې کله چې د واک څخه د کارمل د ګوښه کېدو ګنګوسې وې ویل کېدل چې د کارمل ځای ناستی به د ګوند د بنسټ ایښودونکو څخه یو وي . خو د ګوند په رهبرۍ کې د واکمن ذهنیت خلاف نجیب الله د کارمل ځای ونیو. له همدې امله وو چې د سیاسي دفتر هغو غړو چې د زعامت خوبونه لیدل د نجیب الله خلاف دریځ غوره کړ. پدې هکله به دوې بیلګې راوړل شي:

الف – شاه محمود حصین خلقي کدر د۱۹۸۶ کال په لومړیو کې د دوو تنو سره لایق ته ورغلي وو په یوه لیکنه کې راوړي: « لایق صاحب په یوه پاریدلي رواني حالت کې وویل . عجیبه ده :هغه هلکانو چې لا یې پرتوګ نه وو اغوستی او زموږ مخې ته دې خوا او هغې خوا ټوپونه وهل نن د ګوند او سبا د دولت مشري ترلاسه کوي.» ۲۰۷

ب- کشتمند هم چې له هره پلوه ځان د ګوند د مشرتابه مستحق ګڼلو لیکي :« د یادولو وړګڼم چې غوښتنو، وړاندیزونو او نظریاتو شتون درلود چې زه د ببرک کارمل په ځای د ګوند او دولت رهبري او ریاست په غاړه واخلم ځکه چې د ګوندي او د دولتي کار،مشرتوب او صلاحیت ، ګوندي او وګړنیز ملاتړ په بشپړډول طبیعي او منل شوي ګڼل کیدل چې داسې بدلون راشي . د ګوند د ننه او په ټولنه کې داسې انتظاراتو شتون در لود ...، تصادفاً په دې مقام کې زه وم چې د ګوند د بنسټ ایښودونکو او د کارمل وروسته په ګوند کې دوهمه څیره شمیرل کیدلم او په ګوند کې زما په وړاندې کوم مخالفت موجود نه وو خو ما شخصاً د رهبرۍ ادعا نلرله او یا بنایي اړین شرایط لا برابر نه وو.» ۳۹ / ۷۰۶- ۷۰۷ د پرچم د فرکسیون د پورتنیو دوو مشرانو څرګندونې ښیي چې هغوی ځانونه د ګوند د زعیم مستحق ګڼل خو باز د نجیب الله په سرکیناست او نجیب د دوی دواړو او د ګوندي زعامت د نورو لیوالو دښمني وګټله . د ګوند د مشر په توګه د نجیب الله د ټاکل کېدو له امله د زېري او نور ناخوښي د زېري له لاندې وینا نه جوتېږي:« یوه ورځ نوراحمدنور په دفتر کې ناخوښه رامعلوم شو، نو مې پوښتنه ځنې وکړه څنګه داسې مایوسه ناست یې نه وایي کاروانونه دې غرق سوي دي. دی له چورتونو راووتی ، و یې خندل او ویې ویل، آوو ، ته یې پرڅه یې . ته بیچاره پرڅه خبر یې . ما سمدستي جواب ورکړ ولې نه یم خبر ځوان فعال عمومي منشي مو دی . په هرڅه خبردی سړی اوس داسې فکر کوي چې یو څوک شته چې د وطن په باره کې فکر کوي، پلان لري نخشه جوړوي. د هغه بل غوندې خو بیغمه نه دی پروت. نوراحمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويل : بيشکه دغسې ده . ته به خود خوشاله يې کارونه ستا په طبيعت برابر دي ، زما له احواله به هغه وخت خبر شوی وای چې ميرزاعلم دې عمومي منشي شوی وای او تا يې ترلاس لاندې کار کولای...، ما او نور پر دغه خبره وخندل او ډير وخت مو يادول. څه وخت مو په خپلو منځو کې د نجيب نوم ميرزاعلم ايښی و.» ۴۰ / ۵۷۹ خوستی ميرزا علم حميدي خلقي کدر وو.همدا لامل وو چې نجيب الله کاروال ته د نهيلۍ په ډول ويلي وو:« زه په سياسي بورو کې دوست نلرم. هغوی ټولو د دښمن په څېر زما په وړاندې دريځ نيولی دی. زه يوازې يم. » ۱۲۸ / ۲۳۷

۳- د ګوند په تشکيلاتي چارو کې په خاد ډېره لګونه

« کله چې نجيب عمومي منشي شو نو کدرونه يې د تشکيلاتو له لارې نه، بلکې د خاد له لارې غوره کول او مهم ځايونه يې ورسپارل.پداسې حال کې چې د کارمل د دورې په ټوله موده کې دغه کار د تشکيلاتو د شعبې په معرفي کولو کيدی.» ۴۰ / ۵۷۸ دې هم د ګوند د مرکزي کميټې د تشکيلاتو څانګه او د سياسي دفتر او دارالانشاء غړي ناراضه کړي وو.

۴- د اپوزېسيون سره د نجيب الله د استازو د کتنو د بهيراو پايلو پټ ساتل

نجيب الله د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره د دولت د وسلوال او غيروسلوال اپوزېسيون سره د خپلو استازو له لارې خبرې اترې پيل کړې خو د دې خبرو د بهير ، پايلو او د مخالفينو د غوښتنو په اړه يې د سياسي بيرو خلقي برخه او چپ دموکراتيک اتحاد اړونده سازمانونه او حکومت نه خبرول . دې کار په نجيب الله باندې د خلقيانو او د دې سازمانونو د مشرانو او د حکومت د ځېنو غړو بې باوری او مخالفت ته لاره هواره کړله .

۵- د نجيب الله ايراتيفي لوبې

مخکې مو هم دې مسئلې ته ګوته نيولې وه چې ولسمشرپه ګوند او دولت کې د خپل دريځ د پياوړتيا لپاره د ګونديانو او په تېره کارمليانو د تقديراو تهديد تګلاره غوره کړه. د نوموړي د تګلارو او يا نظرياتو سره د نه همغږۍ له امله ګوندي او دولتي کدرونه او چارواکي يا له دندو ګوښه کول ، يازندانونو ته اچول ، له څه مودې بند وروسته يې آزادول او په لوړو مقامونو ګومارل. دا ډول بهير د نوموړي د واکمنۍ تر پايه دوام وموند. د نجيب الله دا رنګه کړنې او بدليدونکی دريځ لامل پدې کې وو چې هغه کومه ځانګړې نقشه نلرله بلکې د ګوندي او حکومتي کدرونو سره يې چلند يوازې ده ته په وفادارۍ کې ليدلو او يا دا چې ټولې پريکړې او کړنې يې د پيښواو بهيرونو په وړاندې تحميلي غبرګون وو. د محمد آصف محسني د تنظيم پرته د شيعيه اوو ګونو څخه د وحدت د ګوند جوړول د هغه د اېرتيفي لوبو څرګنده بېلګه وه. په نړۍ کې داسې بېلګه نشته چې يو حکومت دې خپلې څو مخالفې وسلوالې ډلې په يوه محور را غونډې کړي خو نجيب الله دا کار وکړ او خپل دې کار ته يې ايراتيفي لوبه ويله. پدې هکله واقعيت دا وو چې دا د مسکو پلان وو چې غيرپښتنانه وسلوال مخالفين او کارمليان په يوه تلواله کې تنظيم او د دې تلوالې پر مټ د م، م دسولې پروګرام شنډ کړي.

۶- د وسلوال اپوزېسيون له لوري د ملي روغې جوړې د تګلارې سره مخالفت

يوه مسئله چې په ګوند کې د نجيب الله په وړاندې د مخالفتونو د زياتيدو لامل کېده د تنظيمونو لخوا د ملي روغې جوړې د تګلارې سره مخالفت وو خو نجيب الله پردې تګلاره ټينګار درلود . البته هغه مهال سوله افغانانو ته د هوا په شان اړينه وه . خو واقعيت دا وو چې وسلوالو مخالفينو روغې جوړې ته نه دا چې هرکلی ونکړ بلکې هغه يې رد کړله. روغه جوړه يو طرفه لار نه ده بلکې مقابل لوری هم بايد هغې ته هرکلی ووايي. کله چې مقابل لوری روغې جوړې ته چمتو ندی خو پدې اړوند عملي ګامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچتېږي داسي کړنلاره بيله ناکامی بله پايله نلرله. څرنګه چې د ملي روغي جوړې نوښت د مسکو سره وو او مسکوغوښتل د يوې لوزنامې له مخې خپل پوځونه له افغانستان څخه وباسي نجيب د يوه لاسپوځي په توګه اړ وو چې د مسکو د ارادې له مخې ګامونه اوچت کړي بيله دې چې د دې تګلارې ناوړه پايلو ته پام را وګرزوي.

د ژنيو لوزنامې

د مسکو مغروره مشران پرافغانستان باندې د خپل خاينانه لښکرکشۍ وروسته په افغانستان کې د ملي پاڅون په پيل سره پوه شول چې ستره تيروتنه يې کړېده او پدې کې شول چې په آبرومندانه ډول د افغانستان څخه خپل پوځونه وباسي. د شوروي دولت دا هوډ هغه مهال جوت شو چې د۱۹۸۲ کال په نوامبر کې يوروي اندروپوف د کی جی بی رئيس د شوروي اتحاد د ګوندي او دولتي مشر په توګه وټاکل شو او د افغانستان د کشالي د حل په موخه يې هڅې پيل کړې. خو د نوموړي هڅو لدې امله پايله نلرله چې هغه مهال متحده ايالاتواو پاکستان يوې سياسي معاملې ته چمتو نشول ځکه چې د افغانستان د کشالي د سياسي حل په اړه د اندروپوف نقشه د نوموړو دوو دولتونو په پرتله د شوروي اتحاد او افغانستان د ګټو پرمحور څرخيدله. اندروپوف « ټينګارکاوه چې اسلام آباد د کابل د رژيم مشروعيت ومني او ضمناً په پام کې يې لرل، د کارمل ځای چې د افغانستان اکثريت خلکو د شوروي د ګوډاګي په توګه ترې کرکه لرله يو منل شوی شخصيت ونيسي ترڅو واک د غيرکمونست عناصرو سره وويشي. اندروپوف د کابل د رژيم ساتل پدې کې ليدل پاکستان ژمنه وکړي چې د ملګرو ملتو د سازمان د مذاکرو پربنست د شوروي ځواکونو د وتلو وروسته د مقاومت له مرستې لاس واخلي او متقابلاً کابل د پاکستان ضد ځواکونو ته مرسته ونکړي.» ۴۷ / ۱۰۵- ۱۰۶ پداسي حال کې چې د ګرباچف په پلان کې دې مسئلې ته پام نه وو راګرزول شوی . د افغانستان د کشالي د سياسي حل په موخه د مسکو د هلوځلو پايله دا شوله چې د۱۹۸۲ کال د جون په مياشت کې د ملګرو ملتو د استازي د سولې مأموريت پيل شي چې هغه له پاکستان سره د غير مستقيمو مذاکرو له لارې پرمخ تللو البته ايراني لوري له خبرو نه ډډه وکړه. پدې مذاکراتو کې د ګرباچف تر واکمنېدو پورې پرمختګ نه ليدل کيده ځکه چې د شوروي مشرانو د نه نرمښت سربيره اصلي خنډ واشنګټن وو.د ملګروملتو د ځانګړې استازې ديه ګوکوردوويز د وينا له مخې کله چې دې مؤسسي د افغانستان د ستونزې د حل لپاره خپل استازی وټاکه په دې مؤسسه کې د متحده ايالتونو استازي(جورج شرمن) هغه ته ويلي وو: « متحده ايالتونه د خبرواترو له لارې د قضيې د حل غوښتونکی دی خو ليوال نه دی چې ديپلوماتيکي هڅې پيل او دا کړکيچ حل شي .»۴۷ / ۱۰۱ د غيرمستقيمو خبرو په پيل کې د ښکيلو اړخونو کابل او اسلام آباد او د هغو ملاتړو مسکو او واشنګټن دريځونو زيات واټن درلود. واشنګټن -اسلام آباد د دری اړخيزه خبرو اترو (اسلام آباد، کابل ، ملګري ملتونه) او مسکو- کابل په دوه اړخيزه مذاکرو (کابل – اسلام آباد) ټينګارکاوه . البته خبرو د واشنګټن- اسلام آباد د طرحې پر بنسټ پيل او دوام وموند. مذاکرې په لومړي پړاو کې د شوروي لښکر پر وتلو او د افغانستان په چارو کې په نه لاس وهني څرخيدلې. د افغانستان دريځ دا وو چې شوروي ځواکونه هغه وخت بيرته خپل هيواد ته ستنيدلی شي چې د افغانستان په کورنيوچارو کې لاسوهني ودريږي او مقابل لوری د لاس نه وهنې تضمين ورکړي او پاکستان بيا د شوروي لښکر د وتلو د مهال ويش د ټاکلو موضوع راپورته کوله. کله چې ګرباچف واک ته ورسيد او په افغانستان کې د مسکو د ارادې له مخې هم زعامت تغيير وموند د ملګروملتو د استازي د ماموريت هڅو قوت وموند په تيره کله چې ګرباچف د شوروي کمونست ګوند په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه ویشتمه کنګره کې افغانستان (ناسورټپ) وباله او د افغانستان څخه یې د شوروي لښکر وتل وړاندې کړل خبرې دوهم پړاو ته ننوتلې چې هغه د افغانستان په کورنیو چاروکې د نه لاس وهنې او د افغانستان د راتلونکي حکومت د جوړیدو څرنګوالي ته ځانګړې شوې او مسکو په خپل دریځ کې زیات نرمښت وښود پدې معنی چې د خپلو ځواکونو د وتلو موده یې له دوه ویشت میاشتو نه نهو میاشتو ته راټیټه کړه پداسې حال کې چې پاکستان د شوروي سپاهیانو د وتلو موده د اوو میاشتو پر ځای نهه میاشتې ومنله.

د م، م د استازي کوردوویز په وینا کله چې مذاکرې پای ته نږدې کیدلې « هغه (نجیب الله) یو ځل بیا د خپل پخواني سلف په څیر د دې په لټه کې شو چې د شوروي لښکر د وتلو په لار کې خنډ او د هغو د ځنډیدو سبب شي .» ۴۷ / ۲۱۷ د نجیب دا ډول دریځ ښودل چې هغه په لومړیو کې فکر نه کولو چې شوروي اړخ د خپلو سپاهیانو په وتلو کې جدي دی خو کله چې وپوهیدلو ګرباچف خپل پوځیان وباسي نو د سولې په وړاندې د خنډونو د جوړولو هڅې پیل کړلې. اشرف غني هم دېرش کاله وروسته کله چې امریکایي اشغالګرو په ۲۰۱۸ کال کې د طالبانو سره په دوحه کې د سولې خبرې پیل کړلې د سولې د ټینګښت په موخه عملي ګامونه ځکه پورته نکړل چې هغه ګومان نه کولو چې اشغالګر له افغانستان څخه وځي. نجیب الله په تبلیغاتو کې د سولې او روغې جوړې خبرې کولې خو هڅې یې پدې راګرزولې وې چې په واکمن ګوند کې خپل سیال له ډګره وباسي او د وسلوالو اوغیر وسلوالو مخالفینو سره استخباراتي اپراتیفي لوبې پرمخ بوزي چې دده د دې لوبو منطقي پایله د ده ناکامه تېښته او د حکومت مفتضحانه نسکورېدل شول. پدې توپیر چې غني په تېښته بریالی شو اونجیب بریالی نشو . پدې اړه ګرباچف شل کاله وروسته د (ایخوا مسکوه) رادیو سره په مرکه کې داسې وایي: «ما د نجیب سره په تاشکند کې وکتل .هغه په خپل ځان باورنه درلود او باور یې نه کاوه چې موږ په جدي ډول(د وتلو لپاره) تصمیم نیولی دی. ټولو انتظار یوست چې ګواکې موږ له افغانستان څخه نه وزو. خولازم نه وو چې پاتې شو.» کله چې د سولې خبرې اترې د یوې لوزنامې په لاسلیکولو سره په برې سره پای ته ورسېدلې د نجیب د پوځي سلاکار سترجنرال ګارییف په خبره « جمهور رییس ټینګار کاوه چې د شوروي سپاهیانو یوه برخه په افغانستان کې پرېږدو او یا د امکان له مخې په خپله خوښه سرتېري د حیرتان د لارې او د خوراکي توکو اوکمالاتي موادو د ساتنې لپاره ور واستوو.» ۱۹۶/ ۵۱ البته هغه مهال نه یوازې نجیب د سولې د ټینګښت په لار کې د خنډونو د جوړولو په لټه کې وو ،بلکې وسله والو مخالفینولا ناوړه دریځ نیولی وو. هغوی که له یوې خوا د روغې جوړې تګلارې سره مخالفت څرګند کړ له بله پلوه د۱۹۸۸ کال د فبروري په نیمایي کې «مخالفینو پلان جوړکړی وو چې د م،م د منځګړي دیه ګوکوردوویز الوتکه به په ژنیو کې د خبرو اترو د ځنډولو په موخه را وغورزوي. »۴۷/ ۳۴۰ د م، م د استازي د هڅو په وړاندې د ستونزو او خنډونو د جوړولو سره سره د سولې خبرو شپږ کاله دوام وموند ، یوولس ځله د افغانستان، پاکستان او د م ،م د استازو ترمنځ په غیر مستقیمه ډول مذاکرې پرمخ تللې او کله چې دا هڅې وروستي پړاو ته نږدې شوې د لوزنامې د لاسلیک نه درې ورځې وړاندې د۱۹۸۸ کال د اپریل په یوولسمه د امریکې ولسمشر رونالدریګن وویل: « زه باور لرم چې متحده ایالات اوس کولای شي له شوروي سره یوځای د لوزنامې تضمین کوونکی شي.»۴۷/ ۳۶۹ د امریکا د ولسمشر له وینا وروسته د اپریل په څوارلسمه د ژنیو لوزنامې د م ،م د سرمنشي پریزدوکویلار تر څارنې لاندې د افغانستان او پاکستان د بهرنیوچارو د وزیرانو عبدالوکیل او زین نوراني په ګډون چې په تالار کې د امریکې او شوروي د بهرنیو چارو وزیرانو شولتز او شېواردنادزې شتون درلود لاسلیک شوې. « دا مراسم ډیرساده او د جنازې مراسمو ته ورته وو او شل دقیقې یې وخت ونیو. » ۳۶۹/۴۷ د ژنیو د لوزنامې لاسلیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکی شیواردنادزي وایي:« ما د لوزنامي د لاسليک په مهال بد احساس درلود او دا کار راته ستونزمن بریښیده او په الوتکه کې د راستنیدو په لار کې وپوهیدم چې د نجیب الله سره مو خیانت کړی دی.»

لوزنامي پنځه فقرې لرلې لدې امله د ملګروملتو پنځه فقره يې پلان نوم يې خپل کړ او منځپانګه يې د افغانستان څخه د شوروي ځواکونو پر وتلو، هیواد ته د کډوالو په بیرته راستنېدو او د افغانستان او پاکستان له لوري د يو بل په کورنیوچارو کې نه لاسوهنه وه. که څه هم په لوزنامه کې دوو سيالو زبرځواکونو د بهرنيوچارو وزیرانو د تضمين کوونکو په توګه خپل لاسليکونه کینبودل. خو د لوزنامي د لاسليک وروسته بهیرونو وښودل چې دواړو تضمين کوونکو خپل نړیوال اخلاقي مسئولیت ته د يوه داسې هیواد د ولس په وړاندې چې د دوی د سيالیو اولاسوهنو له امله يې سلګونه زره تنه شهيدان او معلول او میلیونونه کډوال شول شا کړه او دې ولس ته يې نور بی شمیره کړاوونه راوړل. د ژنيو د لوزنامې د لاسليکولو د مراسمو په پای کې شولتز وويل: « نن تاريخ جوړ شو، او زياته يې کړه چې پدې اړه متحده ايالتونو شوروي ته اطلاع ورکړې وه چې امريکا د خپلو ژمنو مطابق د تضمين کوونکي په توګه دا حق ځانله ساتلی دی چې خپلې پوځي مرستې د افغانستان ګروپونو ته ورکړي که چیرې شوروي اتحاد په افغانستان کې موجودو ګوندونو ته محدوديت قايل شي، متحده ايالات به هم هغومره محدوديت عملي کړي.» ۴۷/ ۳۶۹ – ۳۷۰ د شولتز په څرګندونو کې دوه ټکي د پام وړ دي، يو دا چې شوروي په افغانستان کې د ا،خ،د،ګ پرته نورو ډلو ته هم مالي او پوځي مرستې ورکولې چې زیاتره په شمال کې سکتاریستي او پښتني ضد ډلو ته ګوته نیول کیده ، بل دا چې واشنګټن او مسکو پردې هوکړه کړې وه چې د لوزنامې له نافذيدو وروسته به بيا هم خپلو افغا ن چوپړيانو ته د پوځي او مالي مرستو په ورکولو سره په افغانستان کې په بل شوي اور غوړي تویوي او لیوال نه وو چې د افغان وژنې لړی ودريږي.

د ژنيو د لوزنامې له لاسليک وروسته د هغې د عملي کولو پړاو پيل شو چې هغه د شوروي ځواکونو وتل او د افغان کډوالو بیرته راستنیدل وو. د شوروي پوځیانو وروستی ډله د جنرال ګروموف په مشرۍ د حیرتان د پله نه وروسته له نهو کلو يوې میاشتې او اتلسو ورځو د۱۹۸۸ کال د فبروری په پنځلسمه (۱۳۶۷ کال د سلواغې شپږ ویشتمه) ووتله او نجیب الله دا ورځ د لوزنامې د لاسليک څلور کاله وروسته چې نور د شوروي اتحاد په نامه دولت شتون نه درلود د آزادۍ ورځ او عمومي رخصتي اعلان کړه. عجیبه دا وه چې هغه د سلواغې شپږویشتمه د آزادی ورځ ونوموله خو د خپلې واکمنۍ په لومړيو دريو کلونو کې په خپلو ویناوو او د کورنيو او بهرنيو خبريالانو سره په مرکو کې داسې ملغلرې شيندلې : «موږ د هغو شوروي سرتيرو او پوځيانو اوغير پوځي کارپوهانو ،ډيپلوماتانو او ورځپانه ليکونکو او خبريالانو په وړاندې خپل سرونه ټيټوو چې خپل ژوند يې د خپل رسالت د ترسره کولو په لار کې له لاسه ورکړ. جګړې ډيرغمونه راوړل ، دا غمونه ژر نه هيريږي. همدا رنګه ډیر افغانان به د شورويانو مهرباني او میرانه ، انسانيت او ربنتینولي له ياده ونه باسي. » ۱۰۶ /۳۲۵ يا دا چې له هغه څخه د ملي روغې جوړې د اعلان په لومړيو کې د لاس انجلس خبريال وپوښتل چې په ۱۹۷۹ کې د شوروي اتحاد د لاسوهنې وروسته ډېر افغانان له هېواد څخه ووتل آيا هغوی مخکې لدې چې شوروي ځواکونه ووځي بېرته به راستانه شي په ځواب کې وويل : « راځئ د لاسوهنې کلمه استعمال نکړو.دا کلمه د واقعيت سره سر نه خوري، خبره د وروړګلوی په مرستو کې ده ، يعني خلکو خلکو ته ښېله کومو شرطونو اوښېله کومو موخو مرستې وکړلې .شوروي خلک زموږ په خاطر زياتو قربانيو ته چمتو شول ، بايد داسې پديدې بې ارزښته و نه ګڼل شي د داسې پديدو ښېلګې په تاریخ کې شتون نلري .» وګورئ يو وخت نجيب الله د اشغالګرو جنايتونو ته مهرباني ، مېړانه ، انسانيت او رښتينولي ، د افغانستان په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنيو چارو کې د شورويانو لاسوهنې يا بربنډ تيري ته خلکو ته د خلکو مرستي وايي خو څو کاله وروسته چې نور دا پوځونه په افغانستان کې نه وو د افغانستان څخه د دې پوځيانو د وروستۍ ډلې د وتلو ورځ د آزادۍ ورځ اعلانوي. پدې ډول يې د خلکو په سترګو کې خاورې اچولې او له سياست څخه بيخبرې پرګنې يې تير ايستلې. له بده مرغه ځوان نسل چې اوس د هغه ثبت شوې ويناوې اوري هغه اتل ګڼي.آيا هغه څوک چې د پردي لښکر پر مټ واک ته رسيدلی وي هغه اتل کيدای شي؟

د لوزنامې د پلي کيدو د څارنې لپاره د م ،م کاري ډلې افغانستان او پاکستان ته استول شوې وې چې د شوروي لښکر د وتلو او د کډوالو د بيرته راستنيدو د بهير څارنه وکړي. دې ډلو د افغان او شوروي اړخ څخه د سرغړونو رپوټونه نه ورکول خو د پاکستاني لوري څخه د سرغړونو رپو ټونه موجود وو. د دې سرغړونو له امله « څو ځله افغان چارواکو له شوروي څخه غوښتي وو چې د ځواکونو وتل ودروي ځکه چې پاکستان او امريکا د ژنيو لوزنامه نه پلي کوي. » ۴۹/ ۴۸۱ خو مسکو دې غوښتنو ته مثبت ځواب ورنکړاو د لوزنامې د غوښتنې پر بنسټ يې د خپلو سپاهيانو ايستلو ته دوام ورکړ . د شوروي سپاهيانو له وتلو وروسته د افغانستان د وسله والو ځواکونو لپاره ستر آزمايښت (د خپلواکې دفاع) مسئله پرته وه چې هغه يې په ډاډمنه توګه ترسره کړله.د شوروي سپاهيانو د وتلو په درشل کې وسله والو مخالفينواو د هغو ملاتړو فکرکاوه چې د شوروي لښکر له وتلو وروسته به کابل ډير ژر راولويږي له دې امله يې په ۱۹۸۷کال د مارچ په مياشت کې په پيښور کې د احمدشاه احمدزي په مشرۍ د مجاهدينو انتقالي حکومت جوړکړ خو هغه د تنظيمونو د کورنيو اختلافونو له امله رنګ او د شوروي لښکر د وتلو وروسته يې بيا د اسلامي موقتي حکومت په نامه يوه اداره چې مرکز يې پيښور او مشري يې صبغت اله مجددي لرله جوړه کړه.

د شوروي ځواکونو د بشپړ وتلو وروسته د م،م استازي په افغانستان کې د داسې يوه منځ مهاله حکومت د جوړولو په موخه خپلوهڅو ته دوام ورکړ چې د ټولو افغانانو استازيتوب وکړای شي او د هڅو زياته برخه يې پردې را واړوله چې نجيب الله له واک نه ګوښه شي ترڅو په جګړه او د افغانستان په کړکيچ کې ښکيلې ډلې د راتلونکي حکومت د جوړولو په چارو کې له مساوي امکاناتو نه برخمنې وي. د نوموړي استازي له نظره پخوانی پاچا داسې يو څوک وو چې ولس پرې راټوليدلی شي خو پاچا عملي ډګر ته را و نه ووت يا دا چې لويديځ اجازه ورنکړله.ديه ګوکوردويز د افغانستان د راتلونکي حکومت د جوړولو په موخه د واشنګتن او مسکو سره په همغږۍ کې لاندې طرحه کابل ، تهران او اسلام آباد ته وړاندې کړه :
- د روغې جوړې په دوره کې دې افغانانو ته وخت ورکړل شي چې پخپل هيواد کې د بيا پيوستون او يووالي د ټينګښت په موخه فعاليت وکړي ترڅو نړيواله ټولنه وکولای شي هلته مرستې ورسوي.
– د يوه ملي حکومت بنسټ ايښودل چې د يوې ټاکلې مودې په ترڅ کې د سولې او بيا جوړونې چاپيريال رامنځ ته او لويه جرګه راوبولې. دا موده شپږ مياشتې په پام کې نيول شوې وه .
- د ملي حکومت د کار د پيل او له لومړۍ ورځې نه د مخالفينو او سيالو ډلو ترمنځ اوربند.

دا طرحه په حقيقت کې په افغانستان کې د يوې داسې واکمنۍ جوړول وو چې د اوربند او سولې لپاره اغيزمنه تمامه شي . وروسته څرګنده شوه چې طرحه د دواړو زبرځواکونو او يا د يوه اړخ د ګټو سره برابره نه وه او ديه کوردوويز د افغانستان د کشالې د حل له ماموريت نه ګوښه کړل شو. هغه د دې ماموريت نه د ده ګوښه کول «د خپل ځان په وړاندې د عمومي منشي د مرستيالانو له خوا کودتا ګڼي. »۴۷/ ۳۹۳ د کوردوويز پرځای بينن سيوان چې د افغانستان د راتلونکي حکومت د جوړولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره کومه ځانګړې نقشه او یا لیوالتیا نلرله وګومارل شو. دا بیا د دې ښکارندوی دی چې زبرځواکونو یا د زبرځواکونو یوه اړخ نه غوښتل چې د افغانستان کشاله حل شي. د ژنیو د لوزنامې له مخې لاسلیک کوونکو مسؤلیت درلود چې د افغانستان د جګړې ښکېلو خواوو ته به وسلې نه ورکوي خو دیه ګوکوردویز د امریکا او پاکستان لخوا د ژنیو له لوزنامې څخه سرغړونو ته ګوته نیسي او لیکي:« جورج شولتز په شیطاني ډوله موسکا توضیحات راکړل چې دا ستونزه څنګه حل شي . د شولتز په وینا ، جونجو (د پاکستان صدراعظم) د مارچ په دېرشمه په ټلفون ورسره اړیکه ونیوله او هغه یې و هڅولو چې مرستې دوام ومومي.جونجو وویل چې پاکستان تر اوسه لیوال دی چې د مرستو پلې کوونکی وي . څو ګړۍ وروسته ضیاء الحق د ریګن سره اړیکه ونیوله او ورته پیغام یې ورکړ. د شولتز په خبره چې د جمهور رییس په دفتر کې وو، ریګن له ولسمشر وپوښتل چې د لوزنامې څخه د سرغړونې له کبله به د شورویانو د تورونو په وړاندې څه کوي . د ریګن د څرګندونو له مخې ضیاء ځواب ورکوي ،(مونږ به د خپلو پولو څخه د هر ډول مرستو د تېرېدو منکر شو. دا نوی شی نه دی. اته کاله دي چې مونږ همدا وایو.» هغه مخکې هم ویلې وو،« د مصلحت په موخه د درواغو ویل جواز لري.» ۴۷ / ۲۷۶
که چیرې د ژنیو لوزنامې د لاسلیک وروسته د مسکو او واشنګتن او په تېره د م ، م چلند ته ځیر شو ویلی شو چې د نړۍ په هیڅ ګوټ کې ملګرو ملتو د سولې او جوړجاړي او د سولې د ټینګښت په موخه داسې کرغېړنه لوبه نه وه کړې چې په افغانستان کې یې تر سره کړله .

د شوروي ځواکونو د وتلو بهیر

ګرباچف پخپل هوډ چې شوروي لښکر له افغانستان څخه وباسي کلک ولاړ وو. هماغه دي چې د۱۹۸۶ کال د اکتوبر په میاشت کې د ښه نیت د ښودلو په موخه یې شپږ غونډونه له افغانستان څخه وایستل. په همدې مناسبت د اکتوبر په شپاړلسمه د کابل په بالاحصار کې یوه پرتمینه غونډه نیول شوې وه او په هغه کې نجیب الله په افغانستان کې د شوروي سپاهیانو د کارنامو په اړه ډېرې ملغلرې وشیندلې او دا یې هم وویل:« نن مونږ بیا شوروي انترناسیونالست سپاهیان چې خپل سوله غوښتونکي هیواد ته ستنیږي بدرګه کوو.پدې وروستیو ورځو کې مونږ د خپلو شوروي دوستانو څخه د نه هېرېدونکې کورودانۍ د تودو احساساتو د ښودلو شاهدان یو. مونږ ولیدل چې د شینډنډ څخه د شوروي په لوري په تلونکو ټانکونو د ګلابو ګلونه اچول کیدل...، مونږ د زرګونو افغانانو په سترګو کې د بیلتون د غمونو اوښکې ولیدلې ، هغه اوښکې چې مونږ سره نښلوي. » ۱۰۶/ ۳۱۶ – ۳۱۷ کله چې لوستونکی د نجیب الله له لوري د اشغالګرو په پته چې د سلګونو زرو وطنوالو مرګ او ژوبله، د میلیونو کډوالي او د زرګونو کلیو وراني یې له ځانه سره درلودله دا ډول څرګندونې اوري خو څه موده وروسته ددې انترناسیونالستو پوځیانو د وروستۍ ډلې د وتلو ورځ د آزادۍ ورځ اعلانوي نه پوهیږي چې دا ډول وګړی په کوم نامه یاد کړي. د بالاحصار په غونډه کې یوه پیښه چې د نجیب الله د شل کلن ګوندي مشر(کارمل) د شخصیت ښکارندوی ده او له بله پلوه د کارمل په وړاندې د نجیب الله سپک چلند هم ښيي یادول یې اړین ښکاري.
« کارمل چې په دغه وخت کې لا د انقلابي شورا رئیس او د سیاسي بېرو غړی وو د نوروعادي میلمنو سره کښېنول شوی وو. خو له نجیب سره لوی مشاوران په خاص ځای ناست وو. دغه کار ټولو میلمنو ته د تعجب وړ وو خو کارمل ته د تحمل وړ نه وو. وروسته یوې برنډې ډول ځای ته راووتلو. ګوندي او دولتي مشران په برنده کې قطار ولاړ وو او د هغو قطعاتو رسم ګذشت کتنه یې کوله چې په دغه ورځ له افغانستان څخه وتل. نجیب او لوی مشاوران په منځ کې ولاړ وو او د تېرېدونکو سلام یې اخیستی ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو کارمل د مرکزي کميټې له غړو سره درول شوی وو. ببرک کارمل هم له هغه ځای څخه یوازې را کښته شو او لاندې یې په میدانی کې په قدم وهلو پیل وکړ. په دغه ورځ زیات کورني او بهرني ژورنالستان راغلي وو، د شوروي نظامیانو او افغانانو سره یې مصاحبې کولې ، هغوی د کارمل په لیدو ډیر خوښ او پرهغه راټول شوي وو. نجیب ورته متوجه شوی وو او یو څوک یې ور واستوی ، چې له هغه ځای څخه یې گوښه کړي...، کارمل یې بیرته راوستی وو او د نجیب شا وخوا یې ځای ور ته خالي کړ...، کله چې د پریټ مراسم پای ته ورسیدل نو گوندي ـ دولتي رهبري په خپلو موټرانو کې د ښار پر لور حرکت وکړ. څکه د خیرخانې په کوتل کې د وروستی خدای په امانۍ لپاره ترتیبات نیول شوي وو...، له بالاحصار څخه چې راووتلو نو گوندي- دولتي رهبري نوموړې ځای ته د تگ په لاره کې د نجیب په موټر پسې روان وو...، ښايي کارمل به خپل موټروان ته امر کړی وي چې تر نورو د مخه شي . د تگ مسیر ډیر نری وو ، څکه د شوروي قطعاتو ټانکونه ورو ورو حرکت کاوه . د سړک په دواړو غاړو مکتبیان او نور گلان په لاس کې ولاړ وو...، نو د رهبرۍ د موټرانو لپاره د ټانکونو او خدای په امان کوونکو ترمنځ تنگه لار پاتې کیده. د کارمل موټر په دغه نری لار کې ځان تر نورو مخ ته کاوه. شوروي ټانک چلونکو لاسونه ښورول چې دغه موټر له لارې وایستل شي، خو د کارمل موټر پرمخ روان و. گلابزوی کیسه کوله چې د لارې د صافولو لپاره یې د کارمل په موټر پسې حرکت کړی و او د کارته پروان په ساحه کې یې د هغه موټروان یوې کوڅې ته په ننوتلو مجبوره کړی و. په کوڅه کې یې موټروان تهدید کړی او امر یې ورته کړی و چې سړک ته راونه وزي او کارمل کور ته بوزي. » ۴۰ / ۵۶۰ – ۵۶۱ د دې پیښې څه موده وروسته یې کارمل د ځوانانو د دموکراتیک سازمان یوې غونډې ته د بلې سپکاوی لپاره ور بللی وو. کارمل غوښتل په غونډه کې وینا وکړي خو د ځوانانو د سازمان منشي فرید احمد مزدک ورته ویلي وو تاسو ناروغه یاست درته تکلیف کیږي خو کارمل ځواب ورکړی وو هیڅ ناروغه نه یم جوړ تیار یم. خو مزدک د خبرو فرصت نه وو ورکړی او دا پیښه په ټلویزیون کې هم وښودل شوه. که چیرې په بالاحصار کې د شوروي سپاهیانو سره د خدای په امانۍ مراسمو ته وکتل شي هغه دولتي مراسم وو نه گوندي مراسم. منطقي دا وه چې دولتي مشر (د انقلابي شورا رئیس) ببرک کارمل د نجیب الله ترڅنگ ولاړ وای او د تیرېدونکو سلام یې اخیستی وای خو هغه یې د مرکزي کمېټې د غړو سره درولی وو. د ځوانانو د سازمان غونډې ته د کارمل وربلل او هغه ته د خبرو اجازه نه ورکول هغه ته سپکاوی وو. د پرچم په واکمنۍ کې د سترو غونډو د جوړولو نوښت او واک د شوروي سلاکارانو سره وو چې د دې غونډو برخه وال څوک وي. د ببرک کارمل د سپکاوي سناریو شورویانو جوړوله او ملامتي یې پر نجیب الله لوېدله. بیله شکه نجیب الله دا لوبه لیدله خو اړ وو چې د شورویانو د غوښتنو سره سم گامونه اوچت کړي او یا دا چې ده هم غوښتل کارمل سپک کړي . د سیاسي بیرو د غړي او د انقلابي شورا د رئیس په توگه د کارمل ساتل خو د واک څخه محرومول د مسکو خاینانه لوبه وه او پدې لوړو مقامونو کې د کارمل شتون پخپله نجیب الله ته هم سرخوږی وو. مسکو څرنگه چې د تره کي او امین ترمنځ ناباوریو ته لمن ووهله همدارنگه یې د کارمل او نجیب ترمنځ ورته لوبه پرمخ یوړله چې پدې دواړو لوبو کې بریالی راوخوت. کارمل ته په کار وو چې د بالاحصار مراسمواو د ځوانانو د دموکراتیک سازمان غونډې ته نه وای تللی خو هغه اړ وو چې لاړشي څکه چې شورویانو ورته امر کړی وو. همدارنگه مزدک ته هم دستور ورکړل شوی وو چې کارمل ته د وینا اجازه ورنکړي . مزدک خپلو بادارانو ته د اخلاص د ښودلو له امله د گوند مرستیالی ته ورسول شو او بیا یې د خپلو شوروی بادارانو په دستور د م، م دسولې پروگرام په شنډولو کې هم خپلو بادارانو ته خپله وفاداري ثابته کړله. تره کي او امین د خلقي واکمنۍ پرمهال سپک نشول خو کارمل او نجیب کلونه سپکاوي ومنل او هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيبه مړه کيدل دوی پدې خاطر ژوند کاوه چې زعيمان شي او يا زعيمان پاتې شي.
راځو د بحث اصلي موضوع د شوروي پوځيانو وتلو ته. د ۱۹۸۶ ز کال په مني کې شوروي اتحاد ته د شپږو غونډونو تګ و ښودل چې مسکو خپله پريکړه کړې وه چې خپل ځواکونه له افغانستان څخه وباسي. هماغه دې چې د ژنيو په مذاکراتو کې نرمښت ښيي او مقابل لوري ته امتيازات ورکوي ترڅو د يوه تړون له مخې خپل پوځيان له افغانستان څخه وباسي. کله چې تړون د لاسليک لپاره چمتو شو يوه اونۍ مخکې(۱۹۸۸ کال اپريل اوومه) ګرباچف ، نجيب الله تاشکند ته ور وغوښت او د هغوی په ګډه وينا کې راغلي وو چې د ژنيو په مذاکراتو کې وروستي خنډونه له منځه تللي او د هغې د لاسليک کولو څخه يې ملاتړ څرګند کړ. د دې کتنې وروسته د شوروي اتحاد د دفاع وزير يو ديرکتيف لاسليک کړ چې پکې راغلي وو:« د افغانستان او پاکستان ترمنځ د ژنيو د لوزنامې د لاسليک کولو په صورت کې د ځواکونو ايستل د تائيد شوي پلان له مخې په دوو پړاونو کې د۱۹۸۸ کال د مې ۱۵ څخه د۱۹۸۹ کال د فبرورۍ تر۱۵ پورې ترسره کيږي.» ۴۹/ ۳۸۸ د ګرباچف او نجيب د کتنې يوه اونۍ وروسته (اپريل ۱۴) لوزنامه لاسليک شوله او د نافذيدو نيټه يې يوه مياشت وروسته د مې ۱۵ ښودل شوې وه . د ژنيو د لوزنامې د لاسليک پرمهال په افغانستان کې ۱۰۳۰۰۰ تنه شوروي پوځيانو شتون درلود چې په اتلسو مرکزونو کې ميشت وو. د شوروي د دفاع د وزير د ديرکتيف له مخې دا پوځيان په دوو پړاونو(د۱۹۸۸ کال د مې ۱۵ تر اګست ۱۵) او (د۱۹۸۸ کال اګست ۱۵ تر ۱۹۸۹ کال فبرورۍ ۱۵) خپل هيواد ته ستنيدل. په لومړي پړاو کې د هيواد د۱۲ ولايتونو څخه ۵۰۲۰۰ تنه پوځيانو په دوو استقامتونو (حيرتان او کوشک) ووتل. د شوروي پوځيانو لومړی کتار چې شاوخوا ۱۲۰۰۰ تنه سپاهيان يې درلودل د ۱۹۸۸ کال د مې په ۱۵ د جلال آباد څخه د کابل په لور وخوزيد. په همدې ورځ په کابل ښار کې يو ستر ميټينګ چې د نجيب الله په شمول ګوندي او دولتي مشرانو پکې ګډون کړی وو جوړ شو. د دې پوځي کتار د ليدو لپاره د۲۲ هيوادونو څخه ۲۱۲ خبريالان راغلي وو چې په هغو کې د وارسا د تړون د هېوادو سربېره د امريکې ، کانادا، بريتانيا، اطريش، فنلند، ايتاليا، هسپانيا، سويدن، لويديځ آلمان او جاپان خبريالان هم وو. د لومړي پړاو وروسته د شوروي پوځيان د افغانستان په شپږو ولايتونو(کابل ، هرات، پروان، سمنګان، بلخ، بغلان) کې پاتې شول چې وروستۍ ډله يې د۱۹۸۹ کال د فبرورۍ په پنځلسمه نيټه د شوروي د څلويښتم پوځ د وروستي قوماندان او شوروي اتل جنرال ګروموف په مشرۍ د حيرتان د دوستۍ له پله څخه تيره شوله او پخپله قوماندان د شوروي پوځيانو وروستی پوځي وو چې له پله تېر شو. ګروموف ترمز ته په رسيدو سره په هغه غونډه کې چې د شوروي پوځيانو د ورتګ په موخه جوړه شوې وه ويلي وو: « موږ خپله دنده سرته ورسوله، موږ خپل رسالت ادا کړ خو هغوی چې بيرته هيواد ته راستانه نشول د هغوی درد به مو آرام پرې نه ږدي .» ۱۰۶ / ۳۱۶ د افغانستان جګړه شورويانو ته په لويه بيه تمامه شوله د زياتو مالي لګښتونو او تاوانونو سربيره يې ۱۳۳۱۰ تنه پوځيان ووژل شول او۳۵۴۸۷ تنه ټپيان شول. د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلانولو سره شوروي پوځيان د ختيځ او سويلي سرحدي ولايتونو څخه د دې ولايتونو مرکزونو ته راوليږدول شول چې د هغوی سره ګډ افغان سرحدي ځواکونو هم دا سيمې پريښودلې. د دې سيمو(ننګرهار ، کنړ، ارګون، څمکنۍ، کندهار، هلمند، نيمروز، وازه خوا، خوست) څخه د سرحدي جزوتامونو د وتلو سره سم وسلوالو سيمه ييز مامورين او ددې سيمو حکومت پلوه اوسېدونکي ووژل چې په ځينو سيمو کې يې ډله ئيزه ښه هم لرله. ډيری پدې اند وو چې دا د شورويانو له لوري يو عمدي کار وو چې له پښتنو څخه د خپلې ماتې غچ واخلي ځکه چې پښتانه د شوروي د اشغال په وړاندې د مقاومت اصلي ځواک ګڼل کيدل. د ژنيو د لوزنامې د پلي کولو لپاره د ملګرو ملتونو د څار ډلې په افغانستان او پاکستان کې ځای پرځای شوې وې . د سرغړونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړه دواړو خواوو کابل او اسلام آباد ادعاوې کولې. « کابل شواهد ښودلي وو چې په دوامداره توګه د پولې څخه افراد او وسایل تېرېږي ،په سرحدي سیمو ډزې کیږي، د پوځي زده کړو دوام او د وسلو د دیپوګانو شتون، په هغو کډوالو فشارچې هیواد ته د ستنیدو لیوال دي، د دښمنۍ ډک سیاسي فعالیتونه او په هغوکې راډیویي تبلیغات. د پاکستان تورونه د بم ایښودلو پیښو او ورانکارۍ فعالیتونه وو.» ۴۷/ ۳۸۸

خپلواکه دفاع

جهادي ډلو د ژنیو لوزنامه په هیواد کې جګړې ته د پای د ټکي د ایښودلو جوګه ونه ګڼله. تنظیمونو په خپله وسلواله مبارزه(جهاد) ټینګار وکړ او اعلان یې کړل چې د افغانستان په یوه سیمه کې به خپله موقتي اداره جوړوي او وروسته به ټاکنې ترسره کوي. د مجاهدینو دې اعلان ښودل چې هغوی به د رژیم تر نسکوریدو پورې جګړې ته دوام ور کوي. د دې سره سره شوروي اتحاد د خپلو سپاهیانو ایستل پیل کړل او وروستۍ ډله یې د ۱۹۸۹ کال د فبروري په پنځلسمه (۱۳۶۷ کال د سلواغې ۲۶) خپل هیواد ته ستنه شوله پدې ډول اشغال پای ته ورسېد. د ژنیو د لوزنامې له لاسلیک وروسته د لویدیځ په ډله ئیزو رسنیو کې د کابل د حالاتو ګواښمن انځور کاږل کیده . د امریکې د اطلاعاتي مرکزونو د وړاندوېینې له مخې د شوروي لښکر د وتلو وروسته به د کابل حکومت د۳- ۶ میاشتو په ترڅ کې رانسکورېږي او مجاهدین به واک ترلاسه کړي. « له همدې کبله د۱۹۸۹ کال د فبروري په نهمه د متحده ایالتو د امنیت شورا جورج بوش ته مشوره ورکړه چې افغان مجاهدینو ته مرستې دوام و مومي.په دې وخت کې د افغانستان کین لاسي رژیم سره لدې چې د۱۹۸۹ کال د جنوري له لومړۍ څخه د شوروي اتحاد مالي او پوځي مرستې قطع شوې وې ، د لوړ مورال او د مادي او پوځي ذخیرو څخه برخمن وو. په عملي ډګر کې یې د سقوط هیڅ نښه نه تر سترګو کیده. » ۲۰۸ د شوروي عسکرو د وتلو په مهال(دسمبر ۱۹۸۸) په پیښور کې د صبغت الله مجددي ترمشرۍ لاندې د مجاهدینو موقتي حکومت اعلان شو.« د امریکایانو د انتظار خلاف د۱۳۶۸ کال په پسرلي کې د افغانستان د حکومت د ماتې نښې نه ترسترګو کیدلې لدې امله په پاکستان کې د امریکې سفیر(رابرت اوکلي) او د پاکستان صدراعظمې بینظیربوتو د افغانستان د مجاهدینو د ځواکونو له لوري د افغانستان د سرحدي مهم ښار جلال آباد د نیولو نقشه جوړه کړله.» ۲۰۸« د جلال آباد په ښار برید په دریو جبهو کې په پیښور کې د میشت افغان مجاهدینو په نامه بلواګرو د پاکستان د وسلوالو ځواکونو ، د بن لادن په مشرۍ د القاعده په نامه د سخت دریځ سازمان له لوري د۱۹۸۹ په پسرلي کې ترسره شو.» ۲۰۹ میرمن نسرین کتونا د هنګري دپلوماته ، د پوځي چارو ډاکتره او د افغانستان په قضیه کې م،م همکارې د جلال آباد جګړه د دویمې نړیوالې جګړې وروسته په نړیواله کچه ستره د پیچلو استخباراتي او اطلاعاتي عملیاتو سره مل جګړه ګڼي. مخکې لدې چې په ښار برید ترسره شي د مخالفینو او د هغوی د نړیوالو ملاتړو له لوري د افغانستان په دولت او وسلوالو ځواکونو کې پراخ استخباراتي کار پیل شو ترڅو وکولی شي سیمه ئیزچارواکي او پوځیان تطمیع یا جذب او هغوی په خپله ګټه استعمال، پدې ډول پوځ خپل مورال وبایلي او د جلال آباد د ښار نیولو ته لارهواره کړي. دا مهال د ننګرهار والي محمداعظم چې مخکې د مولوي خالص د اسلامي ګوند غړی وو او له دولت سره یو ځای شوی وو د فبروري په میاشت کې ببر ته مجاهدینو ته ورغی او همدا رنګه د جنرال نوبهاري تر مشرۍ لاندې سرحدي قوتونو کې ګډوډۍ پیدا شوله او دا ځواک عملاً وپاشل شو. پداسې یوه وضعیت کې مجاهدینو پر ننګرهار ولایت برید وکړ. د دولتي امنیت د اطلاعاتو له مخې په جګړه کې ۱۳۰۰۰ مجاهدینو، ۲۷۰۰ پاکستاني ملیشو او ۱۳۰۰ عرب جنګیالیو ګډون درلود. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارچ په څلورمه څلور ټانکونه او د بی ام ۲۱ یوه دستګاه د مخالفینو په لاس کي ولویدل او د مارچ په پنځمه د جلال آباد په ښار برید تر سره شو چې د پاکستان د توپچي ملاتړ یې درلود .ددې برید له امله جنرال ګل حبیب د۱۱ فرقې مرستیال شا تګ ته اړ شو او د فرقې سوق الجیش د وسلوالو مخالفینو تر ولکې لاندې راغی چې یوه اونی د هغوی په لاس کې وو. د فرقې تجهیزات چور شول او یو شمیر پوځیان ګروګان ونیول شول. د مارچ په اتمه دولتي ځواکونو چې مشري یې د لومړي قول اردو قوماندان جنرال بارکزي لرله متقابل برید ترسره کړ چې پدې برید کې قوماندان شهید شو. د وسلوالو مخالفینو د عملیاتو رهبري عبدالرحیم وردګ د محاذ ملي د تنظیم اړونده غړي درلودله . په جلال آباد باندې د برید سره مل د هیواد په نورو ولایتونو(کندهار، هلمند، هرات ، لغمان ،غزنی ، خوست، کابل – حیرتان لار) هم د مجاهدینو(اشرارو) بریدونو دوام وموند. کابل هم د توغندیو هدف ګرزیدلی وو.څرنګه چې د کابل – حیرتان لار د مسعود د نفوذ سیمه کڼل کیده خو دا لار چې کابل ته د اکمالاتو یوازینۍ لار وه و نه تړل شوه. که څه هم امریکایانو مسعود ته پنځه لکه ډالر ورکړي وو خو مسعود د دوو لاملونو له امله لار و نه تړله. یو دا چې مسکو خوابدی نکړي او بل دا چې که مجاهدین په جلال آباد کې بریالي شوي وای د ده دریځ نه پیاوړی کیده. په جګړه کې د هوایي قواوو او د لونا او سکاد توغندیو ټاکونکی رول ولوباوه . د جلال آباد د جګړې د ستراتیژیستانو پالیسي دا وه چې د ښار د نیولو سره سم به امریکا د مجاهدینو موقتي حکومت چې پایتخت به یې جلال آباد وي په رسمیت پیژني او د هغه په پله به یې متحدین هم ګام ایږدي او خپلې مرستې به د مجاهدینو حکومت ته رسوي . هماغه دي چې د مارچ په لسمه د مجاهدینو د موقتي حکومت د څوارلسو وزیرانو څخه د هغه د مشر په ګډون لس تنه وزیران د افغانستان د ننه د دیورند تپل شوې کرښې ته نږدې د (شنای) په نامه روزنیز ګوریلایي کمپ کې غونده وکړه. د غونډې وروسته مجددي خبریالانو ته وویل:«بله غونډه به مو د افغانستان به بله سیمه کې وشي.موږ د افغانستان په لور پر مخ روان یو. » ۲۰۸ د جګړې د پیل په مهال نجیب الله د شوروي دولت څخه وغوښتل چې افغان دولت ته د پوځي تجهیزاتو مرسته وکړي . پدې اړه د مارچ په دوولسمه د شوروي اتحاد د کمونست ګوند سیاسي بیرو پریکړه وکړه چې افغانستان ته د پوځي تجهیزاتو مرسته بیا پیل شي او د شوروي دفاع وزارت ته لاندې دستور ورکړل شو:« د شوروي اتحاد دفاع وزارت دې مختلف توکي د څلورو ترانسپورتي کتارونو (۱۰۰ کامازه په هر یوه کې) د شوروي ملکي ډریورانو (په خپله خوښه) په واسطه او همدارنګه د تاشکند- کابل هوایي پل دې د شوروي د هوایي قواوو څخه د مرستې رسونې په موخه تنظیم کړي.» ۴۹/ ۵۳۸ د جلال آباد د جګړې په مهال د اپریل په شپږمه نجیب الله د روژې د میاشتې د رسیدو له امله له مخالفینو وغوښتل چې له جګړې لاس واخلي او هغوی ته یې د ائتلافي ادارې د جوړولو وړاندیز وکړ خو کوم مثبت غبرګون تر سترګو نشو. همدا راز ولسمشر م، م ته یو یادداښت واستاوه ترڅو د دې سازمان ځانګړي کتونکي د پاکستان او افغانستان د پولې په مختلفو سیمو کې ځای پر ځای شي چې هغې ته هم پام راونه ګرزول شو. دولتي ځواکونو د اپریل له پیل څخه د جګړې نوښت ترلاسه کړ او د جولای په پای کې یې مخالفین له تورخم څخه وشړل. د مخالفینو په لاس کې د لوېدلو څلورو ټانکونو څخه دوه له منځه یوړل شول او دوه یې مجاهدینو پاکستان ته ولیږدول. پدې جګړه کې د مخالفینو مرګ او ژوبله درنه وه چې د وژل شوو شمیر د ۶۰۰۰ څخه تر۱۱۰۰۰ زرو او د ټپیانو شمیر ۳۰۰۰ ، د دولتي ځواکونو تلفات ۳۰۰۰ تنه ښودل کیږي .همدا رنګه ګڼ شمېر ملکي وګړي شهیدان شول. د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو مخالفینو د ماتې لاملونه پدې کې وو چې جګړه د واحد مرکز له لوري نه رهبري کیده ، ترمنځ یې ګډه همکاري نه وه ، د جګړې په ډګر کې مجاهدین کله نا کله پخپلو کې سره ښتل چې څو ځله د اسلامي ګوند او محاذ ملي جنګیالیو ترمنځ نښتې وشوې، د جګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پلان جوړونه او پلې کولو کې چې د پاکستان په پوځي اکادمیو کې ترسره کېدل هم غلطۍ شتون درلود او د جګړې اکمالات هم نیمګړي وو. سربېره پردې مجاهدینو د منظمې جګړې د پرمخ وړلو تجربه نلرله .

د پاکستاني ډګروال محمدیوسف په وینا « د جلال آباد د غمیزې وروسته نور جهاد رونق تر لاسه نکړ.» ۱۵۴ / ۳۶۱ د دې جګړې له امله مجاهدین د پوځي پلوه کمزوري شول ، تنظیمونه نهیلي شول او ډېرى قوماندانان یې پدې هڅه کې شول چې د دولت سره خبرې پیل کړي. د جګړې وروسته د مجاهدینو د موقتي حکومت مشر مجددي ویلي وو:« زیاتې جګړې مخته پرتې دي دا جګړه د هغې څخه چې موږ فکر کاوه زیاته موده به ادامه پیدا کړي. »۲۱۰د جلال آباد په جګړه کې د مجاهدینو ماتې د پاکستان په پرستیژ هم منفي اغیز پرېښود اوهماغه وو چې د آی اس آی مشر تورن جنرال حمیدګل له دندې ګوښه کړل شو. د جلال آباد جګړې د افغان پوځ ژمنتیا او مسلکي توب ننداري ته کېښود، پخپل ځان باور یې زیات شو او د واکمنۍ دریځ هم پیاوړی شو چې البته ویاړ یې جمهور رییس درلود.د شوروي اتحاد د سرچینو پر بنسټ د جلال آباد د جګړې وروسته د شوروي اتحاد څخه یو لوړپوړی پوځي پلاوی کابل ته ولاړ. دې پلاوی د ولسمشر سربیره د وسلوال پوځ د مشرتابه سره هم وکتل. د دې پلاوي د یوه غړي په وینا د هغوی سره د نجیب چلند هیښ کړ تردې چې پلاوي ته یې د کتنې پر مهال د ښځلو او خوړلو څه هم ورنکړل پدې نامه چې روژه ده. د دې پلاوي یو غړی د نجیب الله ، شهنوازتنې او غلام فاروق یعقوبي سره د لیدنې په اړه لیکي:«په افغانستان کې زما د استوګنې په مهال ما د نجیب الله سره څو ځلې لیدلي وو. خو دا ځل مې چې ولید د هغه کبر او غرور بلکل هیښ او حیران کړم. د ده له خبرې، چلند او پر ځان ډاډمنتوب څخه داسې معلومېدل چې هغه نجیب الله نه بلکې د یوه بل هېواد رییس جمهور دی...، تنې د زړه له کومې خوښ وو او په ربښتیني ډول یې په حکومت او ګوند کې د وضعیت په هکله خپل لیدلوری را سره شریک کړ او د خلقیانو د ځپلو د امکان خبره یې هم وکړه خو د یعقوبي سره خبرو بله بڼه لرله چې لیوال نه وو څه ووایي.» ۴۹ / ۵۴۱ د شوروي جنرال په څرګندونو کې دوه ټکی د پام وړدي چې یو یې په خپل ځان او حکومت باندې د نجیب الله له کچې وتلی باور چې نور نو د هغه آس مخ په وړاندې ځغلي او بری یې حتمي دی او بل د پرچم له لوري د خلقیانو د ځپلو مسئله ده. د جلال آباد د جګړې څخه ولسمشر دا انتباه اخیستې ده چې نور نو مجاهدین د ده واکمنی ته ګواښ نه دي له همدې امله د وسلوالو او غیروسلوالو مخالفینو سره جوړجاړي ته اړتیا نه لیدل کېږي .پدې هکله د پخواني پاچا سلاکار او باچه میر محمدامین فرهنګ د ۲۰۲۲ کال د می په یوولسمه د بهار په نامه د امریکا څخه خپرېدونکي تلویزیون سره په مرکه کې وایي:« نجیب پاچا ته یو لیک رالیږلی وو چې دی چمتو دی پاچا ته واک تسلیم کړي او هغه د افغانستان د زعیم په توګه ومني. د پاچا له لوري ورته ویل شوي وو چې د دې وړاندیز په اړه به د خپلو سلاکارانو سره مشوره وکړي.خو کله چې د جلال آباد د جګړې وروسته د پاچا پلاوی کابل ته تللی دی، ګوري چې د نجیب په دریځ کې بدلون راغلی او پلاوي ته یې ویلي وو چې د ده په ټیم کې کار کولی شي.» د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو مخالفینو له ماتې وروسته نجیب الله او ملګري دې پایلې ته ورسول چې اوس نو د خپل سیال(خلقیانو) حساب او کتاب ته ورسیږي. د جلال آباد په جګړه کې د دفاع ،کورنیو چارو او دولتي امنیت منسوبین د وسلوالو مخالفینو په وړاندې جنګېدل او د جلال آباد په جګړه کې پوځ چې غوڅ اکثریت یې خلقیان وو ټاکونکی رول ولوباوه. تر دې چې د دفاع وزیر شهنواز تنی د جګړې پر مهال پداسې یوه حالت کې په چورلکه کې جلال آباد ته ولاړ چې د جلال آباد د هوآیي ډګر رانوې (لیکه) د وسلوالو مخالفینو او دولتي ځواکونو ترمنځ بېلوونکي کرښه وه. د خلقیانو د ځپلو په هکله باید وویل شي چې هغه مهال د خلقیانو ځپل په

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعیت کې په پوځ برید وو چې په پوځ د برید پایله د واکمنۍ کمزوري وه . سیاست هغه وخت بریالی سیاست دی چې هلته ټولو سیاسي کړیو ته د ګډون حق ورکړل شي نه دا چې نور حذف شي. نجیب هغه مهال ځواکمن کیده او حکومت یې ملاتړ ترلاسه کاوه چې په نظام کې شریکو ځواکونو په ګډه کار کړی وای لکه چې د جلال آباد په جګړه کې چې خلقیان او پرچمیان اوږه په اوږه و جنګیدل ، قربانی یې ورکړې او جګړه یې وګټله. که څه هم د شوروي لښکر د وتلو وروسته د رژیم دریځ پیاوړی شو او د جلال آباد د جګړې وروسته یې دریځ خورا غښتلی شوی وو. خو دې دا معنی نلرله چې نور به د نجیب الله آس مخ په وړاندې ځغلي او څوک به یې مخه نشي نیولی .

د پوځ د دړې وړې کولو نقشه

افسري کدرونه د هر پوځ د ملاتیرجوړوي او د هغوی لیدلوری ، رواني حالت او پوځي چمتووالی د پوځ په فعالیت او د سرتېرو په مورال مستقیم اغیزلري . د معاصرافغانستان د پوځ بنسټ د احمدشاه بابا په زمانه کې کېښودل شو او د امیرشیرعلي خان د واکمنۍ په مهال د منظمو تشکیلاتو او اصولنامو خاوند شو. پوځ د خپلې ودې په بهیرکې د ظاهرشاه په پاچاهۍ کې د وخت په عصري پوځي تخنیک سمبال شو. حربي ښوونځي چې د اردو د افسري کدرونو بنسټیز پوهنیز بنسټ ګڼل کیده تنکي ځوانان پکې روزل کیدل او هغوی ته به د معاصروعلومو د تدریس سره جوخت د وطنپالنې ، د هیواد د خپلواکۍ اوځمکنی بشپړتیا د ډاډمنې دفاع درس ورکول کیده چې د وخت په تیریدو سره د وطنپالنې روحیه پدې تنکیو ځوانانو کې په نه ماتیدونکي قوت بدلیدله.له بله پلوه دوو نورو مسئلو د دې ځوانانو په سیاسي – ټولنیز لیدلوري اغیزدرلود چې ملي روحیه یې پیاوړې او د یوه ډاډمن پوځي په توګه وروزل شي. یو دا چې په دې پوهنیز بنسټ کې خورا سخت مقررات د دې سبب کیدل چې هغه ډله ځوانان د هغو د زغملو وس پیدا کړي چې اکثراً له کلیوالي چاپیریال او زیارکښو کورنیو نه را وتلي وو. له بله پلوه په دې مؤسسه کې د هېواد د ټولو وروڼو قومونو استازي لیدل کیدل چې د یوې کورنۍ د غړو په څیر یې ژوند کاوه . دې دواړو لاس سره یو کړی وو چې د حربي ښوونځي زده کوونکی او د پوځ راتلونکی کدر ځان د ملي پوځ غړی وګڼي.کله چې د شوروي له یرغل وروسته پوځیانو او په تیره افسري کدرونو شوروي پوځیان پخپل هیواد کې ولیدل ځانونه یې سپک او توهین شوي شمېرل او د شوروي سلاکارانو سره یې چلند تغییر وموند . شوروي سلاکارانو دا حالت لیدلو او پوهیدل چې افغان پوځیان شورویان دوستان نه بلکې دښمنان ګڼي.

نویو واک ته رسول شوو پرچمیانو چې په پوځ کې یې اړین نفوذ او اغیز نه درلود یوازې په شوروي سلاکارانو ډډه لګوله او خپل سیالان خلقیان یې چې د پوځ د جزوتامونو مشري کوله د اشرارو سره په اړیکو لرلو تورنول او یا انتي سوویتیست (شوروي ضد) معرفي کول. له بله پلوه شوروي سیاسي او پوځي استازو مسکو ته د پوځ د ترکیب او فرکسیوني تراو په اړه په دوامداره توګه رپوټونه ورکول او ځانګړي دستورونه یې تر لاسه کول. د کارمل لوی پوځي سلاکارد خپل یوه رپوټ په برخه کې د کې جي بي مشر اندروپوف ته لیکي چې په پوځ کې خلقیان اکثریت جوړوی اندروپوف هدایت ورکوي چې د پرچم پراختیا چټکه شي خو داسې څه پیښ نشول. دا د مسکو تلپاتې اندېښنه وه او بریالی نشو چې پوځ د پرچمیانو په ګټه واړوي . له همدې امله یې له پوځ څخه کرکه کوله او یوه ورځ فکرت احمدجانویچ تابییف شوروي سفیر د کارمل پوځي سلاکارته ویلي وو: « دا پوځ ، دا لعنتي پوځ باید دړې وړې شي. »۷ / ۲۳۱ د سفیر لخوا له افغان پوځ نه کرکه پدې کې نه وه چې په هغه کې خلقیان ډېر دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې پدې کې هم وه چې افغان پوځ ربښتینی ملي پوځ دی چې نه یوازې د مسکو نه خوښیده بلکې واشنګتن ،اسلام آباد او تهران هم له هغه څخه کرکه لرله او د هغه د دړې وړې کولو په فکر کې وو. مسکو د اتیایمو کلونو په لومړیو کې د افغان پوځ د دړې وړې کولو په هڅه کې نه وو بلکې د هغه د تدریجي کمزورولو او بیا یې د دړې وړې کولو نقشي جوړولې.هغه مهال یې د پوځ بدیل نه درلود ترڅو د شوروي لښکر سره ګډ د مخالفینو په ځپلو کې برخه واخلي . شورویانو د پوځ د کمزورولو لپاره چې دړې وړې کولو ته یې شرایط برابرول لاندی ګامونه پورته کړل :
- د کورنیوچارو په وزارت کې د اپراتیفي قطعو او نورو جنګي جزوتامونو جوړول. -
د قومي ملیشو جوړول چې خبره یې فرقو ته ورسېده او زیاتره یې د هیواد په لرکیو پورې تړاو درلود.
- د دولتي امنیت په چوکات کې د بل پوځ جوړول.
- د دولت له وسله والو مخالفینو څخه ځینې ډلې د دولت په لورجلبول .

پورتني وسلوالي ډلې د اردو په پرتله له غوره امتیازاتو نه برخمنې وې . هغو ځوانانو چې د عسکري مکلفیت او احتیاط د دورې تابع کیدل او د مختلفو لاملونو له امله چمتو نه وو چې د وسلوالو مخالفینو په لیکو کې ودریږي غوره دا ګڼله چې د پوځ پرځای نوموړو وسلوالو ځواکونو په تیره دولتي امنیت ته چې ښه امتیازات یې لرل مخه کړې او پایله یې د پوځ کمزوري کېدله چې د هغه د دړې وړې کولو لپاره یې لار هواروله. سربیره پردې یې آزاد خیال افسران د جګړې سختو جبهو ته لیږل چې د مرګ او ژوبلې احتمال یې ډېر وو ترڅو پوځ د ډاډمنو وطنپالو افسرانو څخه بې برخې کړي. سره لدې د پوځ او سترو جزوتامونو په مشرتابه کې د ژمنو جنرالانو او افسرانو کمی نه وو او کولی یې شول د ملي ضد دسیسو او توطیو مخه و نیسي. له همدې کبله مسکو پدې هڅه کې شو چې په لومړي ګام کې د پوځ مشري هم پرچم ته ولېږدوي. مسکو خپل دې پلان ته رسیدل هغه وخت شوني ګڼل چې په ګوند کې د خلق او پرچم ترمنځ دښمنیو ته لمن ووهي ، دا دښمنی د ټکر ترکچې ورسوي او پدې ټکر کې د پرچم ملاتړ وکړي. د دې موضوع د ښې روښانتیا په اړه به د وخت د وسلوال پوځ د لوی څارنوال جنرال محمدهاشم نوري واورو. هغه یو سپېڅلی افسر، د آرام کرکتر خاوند او په مالي او اخلاقي فساد ککړ نه وو. لدې امله د خلقیانو او شوروي سلاکارانو له درناوي برخمن وو.اکثراً شوروي سلاکارانو په مهمو مسالو کې د هغه سره سلا او مشوره کوله. نوري وایي:« د۱۳۶۶ کال د سنبلي په لومړۍ هفته کې مې د سترجنرال ورینیکوف سره ، چې د جمهور رییس مشاور و ، ملاقات درلود. دې ملاقات نږدې درې ساعته دوام وکړ.بحث ډېر اوږد و خو دلته به یې مختصر ټکي را واخلم. ما (نوري) خپل سوال داسې مطرح کړ: د شوروي اتحاد نظامي قوتونه له افغانستان څخه وځي ، تاسو موږ اپوزیسیون ته لاس تړلي تسلیموئ ؟ او که لاس او پښې مو راته آزاد پرېږدئ؟ ورینیکوف په جدي لهجه راته وویل : ته ولې داسې فکر کوې؟ د ده د جدي لهجې په نظر کې نیولو سره مې دا سوال ټوکه وبلله ! په داسې حال کې چې چای ، شودې او بسکېټ مو خوړل ، بحث دوام درلود. ما (نوري) وویل : موږ د مستقلې دفاع لپاره تیاري نیسو، خو هیله لرو چې تاسو موږ ته دوه شرطه مهیا کړئ:
۱-انتخابات کول.
۲-ټول رزمي قوتونه (د څارندوی، خاد ، ګارد، قومي قطعات) په دفاع وزارت کې مدغم کړئ.
د ورینیکوف عکس العمل مې چې ولید نو دریم سوال مې ونکړ ځکه ، ما ورته وویل چې موږ د مستقلې دفاع لپاره تیاري نیسو خو محترم ډاکټر صاحب تاسو ته ګزارشونه درکوي چې خلقیان کودتا کوي . ورینیکوف وویل : ما د نجیب سره په دې باره کې خبرې وکړې ، خو نجیب وایي دا به تهمت وي...، که ربښتیا وایم له ورینیکوف څخه خفه را ووتلم ځکه هغه دپلوماسي را سره وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ورځې وروسته د شوروي له سفارت څخه راته تيليفون وشو او د ملاقات غوښتنه يې وکړه. دا ملاقات په دريم مکرويان کې د ده په کور کې جوړ شو. هلته هم خوراکي مواد تيار وو. د هغه سړي د نوم سره بلد نه وم ... نوموړي يوازې پوښتنې کولې او ځوابونه يې اورېدل. د پوښتنو له محتوا څخه پوهېدم چې ستر جنرال ورينيکوف، سفارت ته خپل ګزارش ورکړی دی. د سفارت د استازي غبرګون هم شديدالحن و. ده وپوښتل تاسي ځنګه خپلواکه دفاع کولای شئ ؟ ستاسو امکانات کوم دي؟ ما دا ځواب ورکړ، چې موږ د هېواد سرتاسري پياوړی او مجرب ګوند لرو او بله دا چې موږ پياوړی او مجرب وسلوال پوځ لرو... او برسېره پردې ښه تخنيک او لازم تجهيزات لرو. خو تاسو موږ ته دوه امکانه را کړئ. د سفارت نماينده خپل ښی لاس موټی کړ، په داسي حال کې چې غټه (بټه) ګوته يې پورته نيولې وه په هوا کې يې يو منحني خط رسم کړ او د منحني خط د رسمولو سره يې يو ځای شپېلاق واهه او د خط په سر کې يې د نجيب الله نوم ياداوه د شپېلاق ... معنا يې دا چې د دواړو پېشنهادونو په صورت کې ملګری نجيب الله سرنګون کېږي . ما ورته وويل : ته کولی شي ماته رښتيا ووايي؟ ده وويل : هو، هر څوک چې د نجيب الله په مخالفت کې سر راپورته کړي ، که کابل د وينو په ډنډ بدل هم شي موږ به يې سرکوب کړو... ما ورته وويل چې که زما په خبرو باور نلرې ، نو نجيب الله ته دوه تختې کاغذ ورکړئ، په يوه تخته کې دې د هغو کسانو نومونه وليکي چې دغه کسان دې په سفارت خانو کې د مامورينو په توګه خارج ته ولاړ شي او په بله تخته کې دې وليکي چې دا کسان دې په کور کې کېني . يوڅه معاش راکړي ځکه ډوډی نلرو !! بالاخره مې ورته وويل : زه د شپې نوم نلرم ، ما خپل کور ته ورسوه ! بيا يې په توره تيَنده کور ته راورسولم.» ۱۷۰ / ۱۸۸ – ۱۹۰

ښايي پدې اړه دا پوښتنه پيدا شي چې ولې شورويانو ته نجيب الله دومره ارزښت درلود چې په کابل کې د وينود ډند په اوښتو سره د هغه څخه ملاتړ کوي ؟ د دې پوښتنې ځواب به د ميرصاحب کاروال څخه واورو:« د ملي دفاع وزير د نجيب الله سره د دفاع وطن د شورا په جلسه کې ګډون لري ، د جلسې په پای کې شهنواز تنی ، نجيب الله ته پېشنهاد کوي :

داکتر صاحب ! که ممکنه وي زه او ته به يو څو دقيقې سره پاتې شو.جلسه ختمه ده دوی دواړه سره پاتې کېږي.

شهنوازتنی: ډاکټر صاحب ! زما او ستا تر منځ ولې فاصله پيدا شي ؟

شهنواز هغه ټول مشترک وجوهات چې د دواړو تر منځ په طبعي ډول موجود دي يادوي...، نو څه شی زما او تا ترمنځ نه تقسيمېږي ؟

ډاکټر صاحب نجيب الله : نو زه له خدايه نور څه غواړم، ته مې سراو سترګې يې ، ته مې وزر يې ...، د ډاکټر نجيب الله خوږې خبرې ډېرې زده وې چې بل څوک (مخاطب) جذب کړي. د ډاکټر نجيب الله خبرو په شهنواز تني دومره تاثير کړی چې تنی يې کاملاً جذب کړی دی . لدې کبله شهنواز تنی ، ډاکټر نجيب الله ته وايي: ډاکټرصاحب ! کور دې ړنګ شه ، دغه تا ته د شورويانو توطيه ده !

نجيب الله : ډېره مننه چې زه د متوجه کړم، اوس پوه شوم چې ته مې تر هرڅه نږدې دوست يې!

پدې ډول دوی دواړه د خوشحالۍ په فضا کې يو له بل نه رخصتېږي.

خو ډاکټرصاحب نجيب الله په سرسپردګۍ سره خپل صداقت کې جې بې ته ثابتوي او د خپل لوی مشاور (پولينيچکه) دفتر ته ورځي او د شهنواز تني ټولې خبرې ور ته انتقالوي...

په بله ورځ د نجيب الله لوی مشاور(پولينيچکه) د ميرصاحب کاروال دفتر ته ورځي او ورته وايي چې د ملي دفاع وزير شهنواز تنی د شوروي ضد سړی دی ، د نجيب الله خبرې ټولې ميرصاحب کاروال ته بيانوي. په بله ورځ، کاروال د ډاکټر نجيب الله دفتر ته ورځي او نجيب الله ته د ګيلې په شکل وايي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفاع وزیر (تني) له تاسو (نجیب الله) سره په وطني حساب یوه مرکه وکړه ، آیا ضرور وه چې دا موضوع دوستانو ته انتقال شي؟
ډاکټر نجیب الله : کاروا‌له ! ستا دې هم کور خراب شي ، دا اوس څو دقیقې د مخه زما لوی مشاور زما مخې ته ناست و او راته ویل یې : نجیب الله ! مه ناوخته کوه ، آمادګي ونیسه ، خلقیان در باندې کودتا کوي ... اوس نو زه د تا (کاروال) خبره ومنم او که د خپل مشاور خبره ومنم؟ مشاور خو پیسې راکوي ،سلاح راکوي ...نو ته خو هېڅ شی نه شې را کولی.» ۱۷۰ / ۲۵۶ - ۲۵۷ کله چې نجیب الله او تنی ګډ وجوهات (اسلامیت، افغانیت ، پښتونولي ، پکتیاوالي ، د یوه ګوند غړیتوب) لري او سربېره پردې تني یې د دفاع وزیرهم دی خو نجیب الله د شورویانو په اړه د تني لیدلوری او اخېستني هغوی ته انتقالوي ببله کومه شکه به د نجیب الله څخه په کابل کې څه چې په افغانستان کې د وینو د ډنډ د جوړېدو په بیه ملاتړ وکړي تر څو هغه په واک کې پاتې شي . مسکو چې د پرچمیانو په واک کې د پاتې کېدو په موخه په هر کار لاس پورې کولو ته چمتو وو او خلقیان یې د پرچمیانو بدیل ځواک ګڼلو ددې بدیل ځواک ځپل یې پدې کې شوني ګڼل چې خلقي پوځ دړې وړې کړي. هغه مهال د دواړو ډلو هغو مشرانو کوم چې د یوه پرمختللي افغانستان غوښتونکي وو د م، م د سولې د پروګرام د پلې کېدو په حساسو شېبو کې ورته په کار وو چې یووالی یې ساتلی وای . خو نجیب الله « د ۱۹۸۹ کال په وروستیو کې د هغوی (خلقیانو) د لېډرانو په وړاندې په ځیونکو اقداماتو لاس پورې کړ.» ۴۹ / ۵۴۸ دې کارخلقیان اړ ابستل د نجیب الله په وړاندې ودرېږي. د وخت د صدراعظم شرق په وینا « ورانسوف چې د ا ، خ ، د ، ګ د یووالي لپاره د هلو ځلو مدعي وو خو په عمل کې د ده د سفارت پر مهال د خلق او پرچم تر منځ اختلافونه زیاتېدل او اوربدل کېدل چې د ورانسوف په لارښوونه شوروي سلاکارانو د دواړو اړخونو د اختلافونو اور ته په پکه وهلو کې بې اغېزه او غلی نه وو.» ۳۸ / ۲۶۸
هغه مهال د ګوند د دوو سیالو ډلو تر منځ دښمنیو د را پنځولو په موخه شوروي سلاکارانو په خپل چلند کې داسې بدلون راووړ:

۱ـ د کارمل د واکمنی پر مهال شوروي سلاکارانو هڅه کوله چې په ګوند کې ماتیدونکی یووالی وساتي او کله به چې پرچمیانو د خلقي کدرونو د ګوښه کولو یا زنداني کولو هوډ درلود شورویانو به د هغه ژوره څارنه کوله چې د غچ اخیستنې په موخه نه وې شوې خو د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته یې پرچمیان هڅول چې خلقیان تر څارنې لاندې ونیسي او حتی دوی د خلقیانو په اړوند د سمو او ناسمو رپوټونو په برابرولو کې مرسته کوله.
۲ - « کی جي بی نجیب الله ته خبرداری ورکړ چې د افغانستان د پوځ په وفاداری ډډه و نه لګوي ، له دې امله یې لازمې پیسې او تجهیزات ورکړل تر څو د جمهوري ریاست نوی ګارد د لوړو حقوقو او امتیازاتو سره چې له یوه خصوصي پوځ پرته بل څه نه وو جوړ کړي. » ۲۵۹/۴۷ د شوروي سلاکارانو له مشورو او د کی جي بی د راپورونو له امله نجیب الله په پوځ په بشپړه توګه بې باوره شوی وو او « جمهوررئیس داسې ګامونه اوچتول چې پوځ په کابل کې کمزوری شي.»۴۹ / ۴۲۷ په پلازمېینه کې د پوځ کمزوري کول له دې امله مسکو ته ارزښت درلود چې وکولای شي ددې تشې نه په ګټه اخیستو سره په دفاع وزارت هم پرچمیان واکمن کړي . د ولسمشرله لوري د اردو د کمزوري کولو له امله د شوروي سپاهیانو د وروستیو ټولګیو د وتلو په درشل کې اردو په داسې وضعیت کې وو چې د عسکري تعلیمنامو د غوښتنو له مخې یې عملاً پوځي جګړه ئیزه وړتیا له لاسه ورکړې وه. لاندې رپوټ چې شوروي لوی سلاکار مسکو ته استولی وو د دې خبرې څرګند ثبوت دی. « د افغانستان وسله وال پوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولټال دری سوه زره تنه وو چې په هغه کې ۱۳۲۰۰۰ تنه اردو،سل زره تنه څارندوی ، اتیا زره دولتي امنیت او یوولس نیم زره تنه د ګارد منسوبان وو چې د اردو د اکمال کچه په سلو کې پنځوس،څارندوی په سلو کې شپېته او دولتي امنیت په سلوکې ۵ /۷۰ وه.» ۴۹/ ۴۲۵ د پوځي تعلیمنامي له مخې کله چې د یوه جزوتام د اکمال کچه په سلو کې د پنځوسو څخه لوړه نه وي هغه جزوتام د جګړې وړتیا نلري پردې اساس پوځ د جګړې پر مخ وړلو وړتیا نلرله.

د شوروي پوځیانو د وتلو وروسته افغانستان د تاریخ خپل حساس پړاو ته ورننووت چې هغه د رژیم پاینښت وو. هر رژیم هغه مهال د پاینښت څخه برخمن وي چې قوي مرکزي حکومت او غښتلي وسلوال ځواک ولري. سیاسي ډلو یې خپل اختلافاتونه یوه اړخ ته پرې ایښي وي او په ګډه د وسلوالو مخالفانو او بهرني ګواښونو په وړاندې مبارزې ته چمتو وي لکه څرنګه چې د جلال آباد په جګړه کې د وسلوالو ځواکونو ګډو پوځي عملیاتو دښمن ته ماتې ورکړه. خو د جلال آباد د جګړې وروسته نجیب ډا دمن شو چې د وسلوالو مخالفینو په وړاندې د دریدو وس لري هماغه دي چې د خلقیانو د ځپلو لپاره متې را نغاړي چې منطقاً د خلقیانو منفي غبرګون یې درلود. له بله پلوه مسکو او واشنګټن د ژنیو د لوزنامې د تضمین کوونکو په توګه هم ظاهراً د خپلو افغان متحدینو د غښتلتیا لپاره خپلو مرستوته ادامه ورکوله خو د پردې شاته پردې لګیاوو چې خپلو ډاډمنو چوپړیانو ته واک ته د رسیدو زمینه برابره کړي. مسکو ظاهراً د م،م د سولې د پروګرام د پلې کولو اکتونه کول خو تولې هڅې یې پدې څرخیدې چې هغه شنډ کړي. کرملن دې موخې ته رسیدل هغه مهال شوني ګڼل چې خلقیان وځپې او پوځ د اغېزمنو خلقي افسرانو څخه وځنډي او پدې ډول د پوځ مشري پرچم ته ولیږدوي او په راتلونکي ګام کې واک خپلو جهادي پروتوکولي ډلو ته ولیږدوي. هماغه دي چې نجیب الله هڅوي چې پر دفاع وزارت برید وکړي او نجیب الله هم بېله دې چې ددې کار ناوړه پایلو ته پام را وګرزوي په پوځ برید کوي چې په هغو به په راتلونکي برخه کې بحث وشي. نجیب الله د ولسمشر په توګه د خپل دې کار د ناوړه پایلو د درک وړتیا نلرله پداسې حال کې چې ډېری افغانانو ددې کار د ناوړه پایلو د درک وړتیا لرله لکه څرنګه چې عبدالحمیدمبارز وایي: «که چیرې نجیب د دې اړخ (خلق) نه ځان نه وای لرې کړی د هرې توطئې په مقابل کې که له مسکو نه هم کیده مقاومت یې زیاتیده او مقاومت یې کولی شو. » ۸۸/ ۴۷

پدې اړه د کې جي بي - نجیب نقشه داسې وه چې دفاع وزیر شهنواز تنی په خپله خوښه له وزارت څخه ګوښه شي او پرځای یې پرچمي لوړپوړي چې ګوته درېو تنو کارملي جنرالانو(محمدنبی عظیمي، نورالحق علومي او محمدآصف دلاور) ته نیول کېده د دوی څخه یو مقررکړي . که احیاناً د دفاع وزیر له وزارت څخه په خپله خوښه ګوښه نشي په دفاع وزارت برید وکړي او د دفاع وزارت غبرګون د شهنوازتني له خوا کودتا اعلان کړي او پدې برید کې اغېزمن خلقي افسران بندي او یا ووژني او په ځای یې پرچمیان مقرر کړي . خلقي لوري چې انقلاب او واکمني یې خپل ګڼل پدې حساسو شیبو کې چې د انقلاب او واکمنۍ نه د خپلواکه دفاع سوال طرحه وو او د پرچم له لوري د مخالفینو سره د پټ جوړجاړي شاهدان وو چمتو نه وو چې د دفاع وزارت له لاسه ورکړي او د هغه له لاسه ورکول یې د خلقي غورځنګ د کمزوریدو سربېره د م ،م د سولې د پروګرام شنډیدل او د ثور انقلاب ماتې ګڼل. خو پربله خوا « د افغانستان د جمهوریت جمهور رئیس د خپل دریځ د پیاوړتیا لپاره له هرې وسیلې څخه کار اخیست چې خلقیان کمزوري کړي » ۴۹ /۵۴۸ او دا کمزوري یې د اردو د مشرتابه د ګوښه کولو له لارې شونې ګڼله. پرچمیانو د خلقیانو دې ډول هوډ ته چې چمتو نه دي د دفاع وزارت څخه تېرشي په کتلو سره خپلې هڅې دې ته راوګرزولې چې د دفاع وزیر اړ کړي چې په خپله خوښه استعفی ورکړي. د نجیب الله دا خبرې چې د تني له خولې عظیمی ته ویلي وې:« مایې ټول صلاحیتونه سلب کړي ، جنرالان یې د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اجازې پرته نيسم ، مکافات او مجازات زه ورکوم او ځواکونه زه اداره کوم » ۱۲۹ / ۴۰۴ ښيي چې جمهور رئيس د دفاع وزير په يوه ستونزمن حالت کې دروللی وو. سربېره پردې پرچمي لوړپوړو پوځيانو هم داسي چلند کاوه چې په پوځ کې يې د قوماندې او ادارې د يووالي اصل چې د پوځ او ملکي ادارې توپيرپه همدې مسئله کې دی له منځه وړلو او د دفاع وزير لپاره يې سرخوږی جوړکړی وو دغه څه هم د ولسمشر د همغږۍ او حتی دستور پرته نه تر سره کيدل. د ساري په توګه د هغه لومړي مرستيال او د کابل د ګارنيزيون قوماندان د وزير په وړاندې د اتمي فرقي بولندوی او د دې فرقي د يوه غونډ افسرانو ته چې د وزير له امر نه سرغړونه وکړي داسي هدايت ورکوي: «ما د فرقي قوماندان او د غونډ افسران راوغوښتل او ورته ومې ويل تر هغو پورې چې د تني مساله نده حل شوې تاسي به د کابل په ګارنيزيون کې حاضري لاسليک کوئ او د تني د اوامرو له اجرا نه به ډډه کوئ .» ۱۲۹/ ۴۹۶ همدارنګه « د ۱۹۹۰ کال د فبرورې په مياشت کې د جلال آباد څخه د دفاع وزيرشهنواز تني د ليدو پر مهال د جلال آباد د جبهې قوماندان ډګرجنرال لودين (د پرچم د اړخ) د دفاع وزير هرکلي او ليدو ته رانغی او همدارنګه د قوماندانانو په غونډه کې يې ګډون ونکړ.» ۱۹۶/ ۸۲ سربېره پردې د تني د لمسولو په موخه څه کم شپيته تنه خلقي جنرالان او افسران بيله دې چې وزير خبر وي دولتي امنيت بنديان کړل . پدې اړه «د وسله وال پوځ د سرقوماندانۍ په غونډه کې د نجيب الله او يعقوبي له لوري لنډ ګزارش ورکول کيږي چې ګواکې دا توطئه د مشاورينو لخوا د کيهاني امکاناتو په استفادې سره کشف شوې ده .» ۱۲۸/ ۱۹۵ پدې اړه د شوروي د مرکزي تلويزيون له خوا « په افغانستان کې د يوې توطئي د کشفولو او د عاملينو د نيولو خبر ورکول کيږي چې اکثريت يې افغان پوځيان دي خو د افغانستان تلويزيون دا خبر يوه ورځ وروسته خپروي.» ۱۲۸ / ۱۹۶ د شوروي اتحاد په تلويزيون کې د توطئي د خبر خپرېدل او وروسته د کابل د تلويزيون څخه ددې خبر خپرېدل ښيي چې هرڅه مسکو تنظيمول او کابل د هغې له مخې عمل کاوه. دفاع وزير له جمهوررئيس نه غواړي چې نوموړي افسران خوشي او يا د هغوی په اړوند لاسوندونه د ده په واک کې کيږدي خو ولسمشر دې غوښتني ته ارزښت نه ورکوي. دا د دې سبب کيږي چې د دفاع وزير او ولسمشر ترمنځ اړيکې لا خرې پرې شي. هغه توطيه ګواکې چې شورويانو د خپلو کيهاني امکاناتو له مخې کشف او هغه يې په يوه ټلويزيوني ويډيو کې ثبت او د نجيب الله په واک کې ايښې وه . نجيب الله به دا ويډيو هر ځګپوړي ملکي او پوځي کدر په تېره خلقيانو ته ورښودله ترڅو د تني خلاف دريځ ونيسي . اړينه بريښي پدې مساله بحث وشي.

د ملي روغې جوړې د تګلارې په اعلان سره ټولو ګوندي او دولتي ارګانونو او په هغو کې د امنيتي چارو وزارتونو ته هدايت ورکړل شو چې د خپلو امکاناتو له مخې د سيمې د خلکو په همکارۍ د دولت له مخالفينو سره اړيکې ونيسي او هغوی د حکومت سره همکارۍ ته چمتو کړي .د همدغه دستور سره سم ، د دفاع وزارت اړوند د راکټو او هوايي دفاع قوماندانۍ يوې پوستې چې چهارآسياب ته څېرمه خير آباد کې ځای پر ځای شوې وه ، مشرتابه يې د هغې سيمې د سپين ږيرو په همکارۍ ، د سيمې له مجاهدينو سره اړيکې جوړې کړې وې. بېله کومه شکه د راکټو او هوايي دفاع قوماندان جنرال ولي شاه د دې اړيکو جوړولو رپوټ دفاع وزير شهنواز تني ته ورکړی دی او د خپل شوروي سلاکار سره يې دا خبره شريکه کړې ده. شوروي سلاکاران د دافع هوا د پوستې د افسرانو اړيکې د مجاهدينو سره څاري او د خپلو امکاناتو له مخې يې ثبتوي او عکاسي کوي او هغه ولسمشر ته سپاري او پدې ډول ولي شاه او يو شمېر خلقي افسران د اشرارو سره د اړيکو د لرلو په تور زنداني کوي او د دافع هوا سياسی آمر د هغه په دفتر کې وژني او اعلانوي چې د دې توطيې د کشف له امله هغه په خپله ځان وژلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کب د شپاړلسمې ډرامه

د۱۹۹۰ کال د مارچ په پنځمه (۱۳۶۸ کال د کب شپاړلسمه) د کابل ښاریان یو ځل بیا د درنو او سپکو وسلو د ډزو او بمباریو شاهدان وو ، دا ډزې د دارالامان د تاریخي ماڼۍ شا وخوا او بمبارۍ په ارګ تر سره کېدلې. دولت دا پېښه سملاسي د تني- ګلبدین کودتا اعلان کړه چې تردې مهاله دا پېښه د تني د کودتا په نامه یادیږي. البته شاوخوا یو کال وړاندې په هېواد کې د تني د کودتا اوازې خپرېدلې. هغه مهال واکمنې پدې ډرامه کې اسلام آباد ښکیل ګڼلو خو د ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته پرچمیان په هغې کې د مسکو لاس ته هم ګوته نیسي. دا پېښه هراړخیزه څېړنه غواړي ترڅو لاندې پوښتنو ته ځواب و موندل شي چې په واقعیت کې څه پېښ شول ، لاملونه یې څه وو، کوم اړخ برید وکړ او د ښکېلو اړخونو موخې څه وې؟ خو واقعیت دا دی چې ددې پېښې یا ډرامې د پړې سر له مسکو سره وو او موخه یې په پوځ باندې د پرچمیانو په واکمنولو سره لړکیو ته واک ته د لېږدولو لپاره د لارې هوارول وو . ددې لپاره یې باید خلقیان آو پرچمیان د پوځې ټکر تر کچې رسولي وای او پدې ټکر کې یې د پرچمیانو ملاتړ کړی وای . همدا لامل وو چې شورویانو په اصطلاح د خپلو کیهاني امکاناتو له مخې د یوې توطیې د کشفولو خبره کوله چې ګواکې ځینې خلقي افسران له اشرار وسره اړیکي لري . د دې لاسوند پر بنسټ د۱۹۸۹ کال د نوامبر په نیمایي کې شاوخوا شپېته تنه خلقي جنرالان او افسران د دفاع وزیر د خبرتیا پرته د دولتي امنیت له خوا زنداني شول چې د نجیب او تني ترمنځ یې اړیکې ترینګړې کړې . له بلې خوا پټ او ښکاره لاسونه فعال وو ترڅو د هغوی ترمنځ مناسبات لا نور هم خراب کړي.

د دفاع وزیر د۱۹۸۹ کال د دسمبر په دوهمه د جمهور رئیس سره د خبرواترو په ترڅ کې بریالی نشو چې د وزارت ستونزې او په هغو کې زنداني شوي جنرالان او افسران خوشي کړي . د دې بې پایلې کتنې وروسته وزیر پوځ ته د تیارسۍ امر ورکړ او د شپې ناوخته یې خپل دفتر ته یو شمیر خپل باوري افسران (جنرال محمدآصف شور د حربي پوهنتون استاد،جنرال عزیزالرحمن د۲۲ اکمالاتي لوا قوماندان، جنرال خان آقا باندیزی د افسرانو د عالی کورس قوماندان، ډګروال محمد کبیرکارواني د افسرانود عالی کورس استاد ، ډګروال نوراحمدناب د اوومې فرقې قوماندان، ډګروال خان محمد د راکټ د۹۹ لوا قوماندان، ډګروال دولت وزیری د اتمې فرقې درستیزوال، ډګروال عبدالمجید ارغستانی د اوومې فرقې سیاسي آمر، ډګروال عبدالغفور د ستر درستیزد قرارګاه د۲۳۵ قطعې قوماندان، ډګروال فیروزد دفاع وزارت د قرارګاه افسر) ورغواړي او د هغوی سره پردې پېښه چې له جمهور رئیس سره یې ډغرې وهلې دي مشوره وکړي چې راتلونکي ګامونه څه وي؟

د دې غونډې په لومړیو شیبو کې د راکټ د قوا قوماندان ډګروال خان محمد وزیر ته ویلي چې خادیستانو د نومورې لوا د بطریو(ټولیو) اداره په لاس کې نیولې ده. تنی هغه ته هدایت ورکوي چې لوا ته لاړشي او د بطریو اداره د بطریو اړونده قوماندانان په غاړه واخلي او د ټلفون له لارې د خپلو اجراآتو رپوټ ورکړي.د حاضرینو لخوا مختلف نظرونه ورکړل شول او محمدآصف شور ویلي وو، خبره باید دې حالت ته نه وای رسېدلې اوس چې دا کار شوی دی باید چټک پوځې اقدام وشي. د دې وړاندیز په اړه وزیر ویلي وو چې مرکزي کمیټې (هدف د خلقي اړخ څخه دی) ځلبرویشت ساعته وخت غوښتی دی. شور ورته ویلي وو: « ترملکه دې کړه ورکه دې کړه » او اضافه کوي چې پوځې عمل د ګوندیانو کار نه دی. په غونډه کې کومه پرېکړه نه ده شوې او وزیر حاضرینو ته ویلي چې پوځې چمتووالی ولري ، د راتلونکو هدایتونو انتظار دې باسي خو بیا هېڅکله هغوی ته د وزیر لخوا چې ټول دوهم ځل را وغواړي کوم هدایت ورنکړل شو. د دفاع وزیرلخوا پوځ ته د احضاراتو ورکول په واقعیت کې د اعلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرقوماندان په وړاندې بغاوت وو او انتظار ایستل ځان وژنه وه. د دې غونډې وروسته بهیرونو او د تني له دریځ او کړنو څخه ښکاري چې هغه د پوځي عمل هوډ نه درلود او لدې کار څخه یې موخه دا وه چې جمهور رئیس دې ته متوجه کړي چې پوځ یعني خلقي اړخ له پامه ونه غورزوي. که داسې هم وي دا د تني تیروتنه وه منطقآ د جمهورریس غبرګون دا وو چې څرنګه خپل یاغي وزیراو د هغه ملګري له ډګره وباسي. وایي چې له پاځون سره لوبې د پاځون کوونکو د ژوند سره لوبې دي خو هغه مهال دا نه یوازې د خلقي پوځیانو د ژوند بلکې د یوه سیاسي خوځښت ، د پوځ او هېواد له برخلیک سره لوبې وې. د تني له لوري اردو ته د تیارسی له امر ورکولو وروسته بېله شکه جمهورریس د دفاع وزیر او د هغه د ملګرو د ځپلو لپاره لارې چارې لټولې. هماغه دې جمهور رییس جنرال نبي عظیمي ته دستور ورکړ چې د احتمالي پوځي عملیاتو(د دفاع وزیر وفادارو ځواکونو سره د مقابلې او یا د هغوی د ځپلو) لپاره خریطې یا نقشې جوړې کړي. عظیمي هم دوې خریطې (نقشې)جوړوي . لومړۍ خریطه پدې موخه جوړه شوې وه که تنی برید یا کودتا وکړي ولسمشر ته وفادار ځواکونه څرنګه د برید مخه ونیسي او بله په د دفاع وزارت د برید یا تعرض خریطه وه. ولسمشر دوهم وریانت تائید کړې دی یعني په دفاع وزارت او دفاع وزیر ته په وفاداره جزوتامونو برید. دا بیا ښيي چې نجیب پدې پوهېدلو چې تنی د کودتا هوډ نلري بلکې دی پلان لري په دفاع وزارت برید وکړي او دا برید د تني له خوا کودتا اعلان کړي.د احضاراتو د نیولو وروسته هغو حکومتي ځواکونو چې د دفاع وزارت په قرارګاه او وزیر ته د وفاداره قواوو د ځپلو دنده لرله د کب په څوارلسمه او پنځلسمه د کابل په ښار کې پوروا (مشق اوتمرین) اجرا کړ ترڅو د راتلونکو عملیاتو د ترسره کولو لپاره پوره آمادګي ونیسي. کله چې د خلقي اړخ مشرتابه د ولسمشر نه په ښار کې د دې ځواکونو د شتون وضاحت غوښتی هغه یې یوه تیروتنه بللې وه. همدا رنګه حکومت د کب په ۱۵ د مزارشریف د هوایی ګارنیزیون خلقي قوماندان جنرال ولي بندي کړ ترڅو د کب په شپاړلسمه د دفاع وزارت د برید په ورځ د دولتي ځواکونو خلاف کوم ګام اوچت نه کړي. وروسته لدې احضاراتو د کب په شپاړلسمه د دولتي امنیت ځواکونوپه دفاع وزارت برید وکړ او د رادیو او تلویزیون له لارې یې دا پېښه د تني – ګلبدین کودتا اعلان کړله.

ډګروال ارغستاني وایي چې د وزیر له لوري د پوځي احضاراتو د اعلان څو ورځې وروسته د وزیر لیدو ته ورغلی چې میرصاحب کاروال هم هلته وو. د خبرو په ترڅ کې د پوځي احضاراتو خبره راپورته کیږي، تنی کاروال ته وایي: « ما خپل کار و کړاو نجیب مې متوجه کړ اوس ستاسو سیاستوالو کار دی چې څه وکړئ ؟ کاروال ورته وایي بریتوره لکه چې وډار شوې. » کاروال ته د تني له وینا او د دې خبرې نه چې یو وخت شاه محمودحصین وزیر ته د پرچمیانو له لوري د شکمنو فعالیتونو په اړه خپله اندیښنه ښودلې وه ویلي وو :« مور د دفاع لپاره اړین چمتووالی لرو او پدې هکله د اندیښنې ځای نشته. »۱۸ / ۴۵۴ معلومیږي چې تني د پوځي عمل یا کودتا په فکر کې نه وو . خو داسې ښکاري چې د خلقیانو په مشرتابه کې داسې کسان هم وو چې پوځي مخامختیا ته یې لمن وهله .او د هغې د ناوړه پایلو د درک وړتیا یې نلرله او یا ډاډمن وو چې پدې سیالۍ کې برۍ د دوی سره دی هغه ډاډ چې په بشپړ ډول ناسم وو .هغوی پدې نه پوهېدل چې د دوی یو شمیرخلقي جنرالان او افسران لامخکې نجیب خپل کړي دي او یا د وطنجار او انجینرنظرمحمد سره چې د نجیب الله ملاتړي وو اړیکې لرلې او دوه ګونی رول لوبوي . لکه څرنګه چې پدې هکله دستګیر پنجشیری لیکی:« د جنرال هاشم زرمتي، جنرال شیخ محمدباور او د ستردرستیز د څو تنو افسرانو سرونه د محمداسلم وطنجاراو د ډاکټرنجیب د واکمن فرکسیون له ګریوانه راووتل.» ۲/ ۱۵۱ لکه څرنګه چې د شیخ محمد باور نوم یاد شو چې هغه د نجیب د فرکسیون سره تړاو درلود هغه به له محمدآصف شور واورو. هغه وایي « په ۱۹۸۵ د لندې مودې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورس لپاره مسکو ته استول شوی وو چې دې کورس ته باور او جنرال قادر اکا هم استول شوي وو. یوه ورځ باور چې جنرال قادر اکا هم ناست وو را ته وویل نجیب ، وطنجار او ګلابزوی وحدت کړی دی او نور باید د پرچمي او خلقي خبرې ونشي . شور وایي هغه ته مې و ویل د پکتیا والو او زرمتیانو یووالی به دا ګوند لا نور هم مردار کړي.» دا د دې ښکارندوی دي چې شیخ محمد باور د نجیب د واکمنېدو وړاندې د هغه سره لکه وطنجار پټ تارونه غزولي وو. په هغو څو تنو کې چې د دسمبر په دوهمه وزیر ورغوښتی وو داسې کسان هم وو چې په اصطلاح د تنې د کودتا وروسته چې څه کم زر تنه خلقیان بندي شول او له اتیا تنو زیات شهیدان شول هغوی ته چا څه ونه ویل او خپلو دندو ته یې دوام ورکړ. دا د دې واقعیت ښکارندوی دی چې د تنې سره دا ډول کسان لږ نه وو چې دوه ګونی رول یې لوباوه. څرنګه چې د لوبې د پړي سر له مسکو سره وو شورویانو دواړو اړخونو ته د غلطو او لمسونکو اطلاعاتو او مشورو د ورکولو له لارې زمینه دې ته برابروله چې هغوی د پوځی مخامختیا تر کچې ورسوي. د ساري په توګه په مسکو کې سفیر ګلابزوی پنجشیري ته ویلي وو: « که چیرې د نجیب د امنیتي دستګاه د برید په وړاندې سوله ییزمقاومت ونشي نجیب د منظم اردو د کمزوري توب لپاره ښایي د خلقیانو اته سوه تنه غوره خلقي افسران د شفا ترنامه لاندې بندیان کړي او پدې نیرنګ سره د ځینو تنظیمي مشرانو د داخلي قوماندانانو سره د پردې شا د سیاسي معاملو زمینه برابره کړي. د هغه د خبرتیا سرچینه د افغانستان لپاره د شوروي اتحاد د بهرنیوچارو د وزیر شیواردنادزې د شوروي دولت د کمیسیون نږدی همکاران وو .» ۲/ ۱۴۴ شوروي اړخ ګلابزوی ته د نجیب له لوري د شاوخوا اته سوه خلقي افسرانو د بندې کولو خبرداری ورکوي او پر بله خوا نجیب ته د خلقي پوځیانو داسې اسناد چې ګواکې د کیهاني امکاناتو له مخې یې یوه توطېه کشف کړې ده چمتو کوي. له بده مرغه دواړو خواوو ونشوای کړای د مسکو دا کرغیړنه لوبه درک کړي. هغه شمېره افسران چې شورویانو ګلابزوی ته ویلي وو هغومره کسان نجیب بندیان هم کړل . دا بیا ښیي چې مسکو ښشپړ معلومات در لود چې څومره خلقیان باید زنداني شي. شوروي اړخ زمونږ د خلکو د هغې مشهورې خبرې پر بنسټ عمل کاوه چې غله ته وایي غلا وکړه او د کورخاوند ته وایي ویښ اوسه. شورویان چې خلقیان کمزوري کړي د وطنجار ، انجینر نظر او رازمحمد پکتین سربېره د امین پلویان هم د نجیب سره همکارۍ ته وهڅول چې ښه بېلګه یې د دستګیر پنجشیري لاندې خبره ده : « د څرخي پله په زندان کې مې د حفیظ الله امین د دولت د استخباراتي دستګاه د رییس اکبري څخه خبر شوم د شوروي اتحاد د بهرنیو چارو پخواني وزیر شیوارد نادزې د نجیب او د حاکم فرکسیون د سازماني ، سیاسي او پوځي دریځ د پیاوړتیا لپاره د داکترشاولي او کریم میثاق سره په کابل کې لیدني کړې وې چې د خلق د فرکسیون د دریځ په کمزورۍ او پاشلتیا کې یې لاسوهنې کړې او فعال رول لوبولی وو.» ۲/ ۱۶۷ د تنی لخوا اردو ته د تیارسۍ د امر ورکول ولسمشر ته ښه لاسوند شو چې د تنې د کودتا په اړه پراخ تبلیغاتي کمپاین پیل ،تنی په اذهانو کې د یوه کودتایي وزیر په توګه وټکوي او ضمناً د خلقیانو د ځپلو لپاره ښشپړ چمتووالی ونیسي. نجیب الله د دفاع وزارت د ځپلو په موخه کابل ته د شمال نه د ملیشواو پرچم ته د وفاداره ځواکونو په را لیږدولو او نورو سیمو ته د کابل نه د دفاع د وزارت د ځواکونو په استولو لاس پورې کړ ترڅو په پلازمینه کې پخپلو وفاداره ځواکونو متکي شي او په ډاډمنه توګه وکولی شي د دفاع د وزارت ځواکونه وځپي.

اوس به وګورو چې پدې پوځي مخامختیا کې برې د کوم اړخ په برخه وو؟

د ثورانقلاب په بشپړتیایي پړاو کې پرچم د بشپړ نوښت خاوند وو. د ګوند په کورنی مبارزه کې د خپل سیال د وهلو لپاره یې متحدانه عمل کاوه. دې حالت دوی سره راټولول د مشرتابه او عادي غړو د ناخوښۍ اسباب یې نه برابرول . استخباراتي اداره په بشپړه توګه د پرچم په لاس کې وه او د خلقي اړخ له کورني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالت نه يې اړين معلومات درلود. د بهرنيو ،سرحدونو، ماليي او د قبايلو وزارتخاني او بانکونه د پرچم په لاس کې وو، د مسکو او د وارسا د تړون د دولتونو له ټينګ ملاتړنه هم برخمن وو. ډله ييزې رسنى هم د پرچم د فرکسيون په لاس کې وې. دا هغه مثبت عوامل وو چې د پرچم د ډلې بريا پرې تړلې وه. خلقيان نه يوازې چې له يوه ژور کورني بحران سره لاس او ګريوان وو بلکې په لاندې دوو د ښمنو ډلو ويشل شوي وو :

١. هغه ډله خلقيان چې د شوروي له تيرې وروسته په واک کې وو.

٢. هغه ډله خلقيان چې د امينيانو په نامه بنديان او يا بيکاره شول .

کله چې نجيب په واک کې د شريکو خلقيانو د ځپلو تصميم ونيولو د امين پلويانو ته مراجعه وکړه له زندانه يې خوشي او په لوړو ځوکيو يې مقرر کړل. هغه خلقيان چې له زندانه راوتلي وو او يا په زندان کې شپې او ورځې تيرولې پرچميانو او نجيب پلوه خلقيانو ورته ويل چې دوی د هغو خلقي مشرانو لخوا په زندان کې اچول شوي دي چې د پرچم سره په واک کې شريک دي. پدې اړه عبدالرشيدجليلی او د هغه سره له بنده خلاص شوو کسانو ته ويل شوي وو : « دومره موده چې په جيل کې پاتې شوئ ستونزې موجودې وې او اوس چې ستونزې له منځه ولاړې نو خوشي شوئ ، ددې ټکو نه مراد دا و چې هغه ډله خلقيان چې د حوت د شپاړلسمي نيتې کودتا په تورجيل ته واچول شول ګني. » ١٠ /١٧٣يوه مسئله چې د خلقيانو د ګډ دريځ د غوره کولو مخه يې نيوله خلقي اړخ منل شوي مشران نلرل ځکه تره کی او امين او هغوی هم د واک پر سر په سيالی کې له منځه ولاړل. د پرچم او خلق دا ډول وضعيت ددې سبب کېدلو چې پرچم د واکمن فرکسيون له دريځه د خپل سيال د کمزورولو ، دعامه اذهانو د خپلولو، د ډاډمنو پوځي قوتونو د راټولولو،د کابل نه دفاع وزير ته د وفاداروځواکونو د ايستلو او د احتمالی عملياتو د پرمخ بيولو لپاره بشپړ چمتووالی ونيسي.

پر بله خوا خلقيانو لومړی بايد پخپلو کې د اعتماد فضا را منځته کړې وای چې لاسته راوړنې يې نه لرلې. لدې وروسته خلقي مشران(نيازمحمد مومند، دستګير پنجشيری، ميرصاحب کاروال ، صالح محمد زېری، عبدالرشيد آرين، جنرال نظرمحمد،خليل الله کوهستاني او ګلداد) د وضعيت د هراړخيزې څېړنې په موخه د ډسمبر پر نولسمه يعنی يوه اونۍ وروسته له هغه چې د دفاع وزير پوځي احضارات اعلان کړل د پنجشيري په کور کې راغونډيږي او له خبرواترو وروسته دې نتيجې ته رسيږي :« د افغانستان د مسئلې پوځي حل روښانه راتلونکې نه لري ...، لدې امله بايد په ډله ييزه توګه مبارزه وشي ترڅو د خلکواو وسله وال پوځ غوښتنې د سوله ييزې لارې د نړيوالو بنسټونو او د م،م د سازمان ترڅارنې لاندې عملي شي .» ٢ / ١٤٥ ددې غونډې بل برخه وال ګلداد د خپل کتاب(٤٤٣- ٤٤٨) مخونو کې بشپړ توضيحات ورکړې دلته به يې لنډيز راوړل شي. « پنجشيري له مسکو څخه دا معلومات راوړي چې نجيب غواړي اته سوه خلقيان محاکمه کړي. د غونډې برخه والو د شته معلوماتواو د پنجشيري د نويو معلوماتو له يوځای کولو وروسته دې پايلې ته ورسېدل چې نجيب الله او يارانو يې په بې جګړې ، غلې او تدريجي کودتا باندې لاس پورې کړی دی. په غونډه کې اصلي پوښتنه دا وه موږ څه وکړو، آيا موږ پر دوی باندې پوځي بريد وکړو او که غلي پاتې شو؟ د خبرو په لومړي پيل کې د متقابل کلک ځواب ورکړې نظر درلودونکو کسانو تله درنه وه. د پوځي عمل په پايلو له بحث وروسته ټول په يوه اتفاق دې پايلې ته ورسېدل :

١- د پوځي عمل مرګ او ژوبله به خامخا په لوړې کچې وي . موږ د هغې مرګ ژوبلې مسؤليت پر غاړې باندې نشو اخستلی.

٢ – په دغې ګډوډ ګوندي او دولتي حالت کې چې د ډېرو کسانو دريځ ناڅرګند دی، د هېڅا برى تضمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلی نشي.نو په دغسي خړې پړې فضا کې د دومره غټ مسؤلیت پر غاړې باندې اخېستل هم له لېونتوب څخه بل څه نشي کېدلی.

۳-که مرګ او ژوبلې ته هم ملا وتړل شي او داسي هم ومنل شي چې برى به هم ترلاسه شي . نو له بري څخه وروسته به امنیت څنګه وساتل شي؟ ځکه ، دولت په همدې اوس حالت کې له ډېرو او ګڼو ستونزو سره مخ دی. هغه مهال خو امنیتي قوتونه هم د شمېرې له مخې لږترلږه نیمه یې را ټیټېږي او هم یې مورال کمزوری او ټیټېږي.

۴- له دغو ټولو ستونزو څخه زیاته ستونزه د امنیتي ارګانونو د وسلو،مهماتو او خوراکي توکو اکمال دی. دغه سترمشکل به څرنګه حل کېږي؟ د امنیتي ارګانونو تر څنګ ، د نورو دولتي ارګانونو د منسوبینو تنخواګانې او کوپراتیفي توکي به له کومه کېږي او څرنګه به ورته رسول کېږي؟ همدا ډول د عام ولس د لومړنیو اړتیاوو توکو پیدا کول ، بازارونو ته رسول او اکمالول بله غټه ستونزه او دروند کار دی.دغه ټولې ستونزې او ورسره نورې اقتصادي او ټولنیزې ستونزې به څرنګه حل کوو؟» ۱۰۵/ ۸۴۷ په غونډه کې پردې هم خبرې وشوې چې د یادوو شویو اړتیاو پوره کولو سرچینه شوروي اتحاد دی. که موږ په پوځي زور واک ترلاسه کړو شوروي اتحاد به مو ملاتړ ونکړي بلکې که په ښکاره نه وي په پټې به موږ له ماتي سره مخ کړي. برخه وال دې پایلې ته ورسېدل چې د مخامختیا پرځای د پخوا په شان د حکومت سره همکاري وکړي خو هڅې به وکړي چې بېګناه بندیان شوي افسران را خلاص کړي ، د ګوند د ننه به سیاسي مبارزه چټکه کړي او د ګوندي کنګرې جوړولو لپاره به خپلې هلې ځلې لا ګړندۍ کړي.

د دې غونډې یوه ورځ وروسته (پنجشیری، مومند، جنرال نظرمحمد، ګلداد) د نجیب سره وکتل او دې موافقې ته ورسېدل چې د دفاع وزیر به خپلې دندې ته ادامه ورکوي، په پوځ کې د امراو قوماندې او د مراتبو سلسله مراعات شي ، د افسرانو څارنه او زنداني کول دې ودرېږي او بندیان شوي افسران دې خوشي شي ،د تنی د پوځي شورا غړي به ترڅارنې لاندې نه نیول کیږي ،دا شورا به منحل او دفاع وزیر به د ستردرستیز په غونډه کې خپل وروستي کړه وړه سؤتفاهم ګڼي. دا پلاوی دوه ورځې وروسته د شوروي سفیر سره ګوري او د نجیب الله سره د دوی د کتنې په اړه معلومات ورکوي او د ولسمشر او دفاع وزیر تر منځ د کړکېچ د حل په موخه د خلقیانو دریځ ورسره شریکوي. پدې کتنه کې شوروي سفیر د تني وروستۍ کړنې غندلې وې. لدې وروسته سفیر په سفارت کې د نجیب او تني ترمنځ جوړه وکړه او یوه یوولس ماده اي لوزنامه یې هم سره لاسلیک کړه. د لوزنامې په اړه د محمد کبیر کارواني له خوا له وزیر څخه د تضمین کوونکي اړخ پوښتنه شوې وه چې هغې ته ځواب شتون نه درلود. د موافقې زیات شمیر ټکي د دوو- دریو ورځو په ترڅ کې عملي شول. کله چې د دواړو اړخونو ترمنځ د توافقاتو عملی کیدل پیل شول تنی او کاروال د ولسمشر کور ته د وطني دود او دستور له مخې ورځي ترڅو د هغوی ترمنځ خوابدي او سؤتفاهم په بشپړ ډول له منځه لاړشي. پدې هکله د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته نجیب په یوه وینا کې وویل چې ګواکې ده تني ته میلمستیا وکړه، آشک یې ورته پاخه کړي وو چې د ده خلاف له کړنو لاس واخلي خو هغه په کودتا لاس پورې کړ.البته چې د دسمبر د دوهمې وروسته د نجیب او تني ترمنځ په بشپړ ډول اړیکې شلېدلې وې. د توافقاتو له عملي کېدو او د نجیب او تني د ملاقات وروسته نجیب الله د سیاسي بیرو په غونډه کې ریپوټ ورکړ چې «مسایل حل شوي ،ملګري تني هم تیروتنه وکړه او ما هم جدي چلند وکړ ځکه چې موږ د جګړې په شرایطو کې یو ټول سؤتفاهمات حل شوي او سر د نن نه داسي شی زموږ ترمنځ نشته چې حل نشي. »۱۲۸ / ۲۰۱ لدې وروسته تنی د سیاسي بیرو او د وطن د دفاع د شورا په غونډو کې ببرته ګډون کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه مهال د يوې غونډې په اړه يادونه اړينه ښکاري چې د کب د شپاړلسمي ډرامي سره تړاو لري. ددې غونډې د برخه وال ګلداد په وينا د دې پېښې څلور ورځې وړاندې د کب په دوولسمه د کريم ميثاق او د زندان څخه د امينيانو په نامه را خوشي شوو خلقيانو د نوښت له مخې د پنجشيري په کور کې غونډه وشوه. په غونډه کې زيري ، پنجشيري ، ګلداد او عبدالرشيد آرين له يوه اړخ او ميثاق، شاولي ، جوزجاني او غوربندي له بل اړخه برخه لرله. « د ناستې د ګډون کونکو مشرانو د خبرو پيل داسې وښودل شوله چې ګڼې د دغې ناستې موخه، په اصطلاح د امين ډلې نورو خلقيانو سره د بېرته يوځاى کول او اتفاق جوړول دي. خو له څو خبرو ښکته پورته کولو وروسته ، رکارډ د اتفاق جوړولو له خبرو څخه واوښتلو او خبرې پر کودتا کولو او نه کولو باندې را وڅرخېدلې او پيل شولې. ميثاق، جوزجاني ، غوربندي او شاه ولي به په خپلو خبرو کې په تکرار سره داسې وانمود کوله ، لکه دغه خلقيان کوم چې په دولت کې پاتې او بنديان شوي نه وو، کودتا کوي او دوى هڅې کوي چې هغوى له دغې کار څخه منع کړي.زېري او پنجشيري به بيا په تکرار سره دا ورته ويل چې موږ کودتا نه کوو . خو که چيرې ستاسو پر نجيب الله زور او وس رسيږي ، نو دا هڅې وکړئ چې هغه پر موږ باندې له کودتا کولو منع کړئ. دا خبرې دومرې تکرار او ګرمې شولې چې د پنجشيري له خولې څخه دغه خبره ور ووتله: تاسې لکه چې نجيب الله توظيف کړي ياست . تاسې لکه چې غواړئ له موږ څخه داسې خبرې وباسئ چې د دولت د پاليسې ضد وي. خو موږ داسې پټ څه نلرو چې ستاسو په درد وخوري. د پنجشيري د خبرو لهجه او شکل داسې وو چې ګڼې تاسې زموږ خبرې ثبتوئ او بيا يې نجيب الله او د امنيت وزارت مسؤلينو ته رسوئ ... ، زموږ د هغې ناستې خبرې اوږدې وې ، خوکومه پايله يې نلرله. زموږ هغه خبرې له دې امله بې پايلې پاى ته ورسېدلې چې دوى ظاهرآ د اتفاق جوړولو خبرو په نوم باندې راغلي وو ، خو موخه يې بله وه . د هغې موخې د پېرې سر زموږ په لاسونو کې نه وه ، بلکې د هغې موخې د پېرې سر د نجيب الله او د هغه د يارانو او په خاصه توګه د شورويانو په لاسونو کې وه. زموږ د بې پايلو خبرو په پاى کې وپتېيل شوله چې کومه بله ورځ به هغو خبرو ته دوام ورکوو. خو د هغې ناستې په دويمې ورځې باندې ، چې د کب مياشتې څوارلسمه نېټه کېدله ،زما دفتر ته استاذ عبدالکريم فکور راغی. هغه ماته يوه پاڼه ليکلی کاغذ راکړلو او ويې ويل چې دغه اعلاميه (شبنامه) ميثاق، شاه ولي ، غوربندي او جوزجاني خپره کړې ده ...، دغو مشرانو په هغې پاڼې کې داسې څرګنده کړې وه چې دوى پرون د زېري، پنجشيري، آرين او ګلداد سره ناسته لرله . د ناستې ګډون کوونکو د خپلمنځي اتفاق پر خبرو برسېره ، د کودتا په اړه هم خبرې سره وکړې. خو هغوى(زېرى ، پنجشيري، آرين او ګلداد) د خلقيانو له لوريه څخه د کودتا کولو امکانات نه ردول...، ما هغه شبنامه سر ترپايه ولوستله، داسې راته وبرېښېدله چې هغه خادېستانو له لوريه څخه ، مخکې له مخکې ليکل شوې وه او دوى ته د نجيب الله او يا يعقوبي په لاس باندې ورکړل شوې وه. ځکه په هغې شبنامې کې هغه ډول خبرې کومې چې موږ پخپل منځ کې پرې غږېدلي او بحث مو پرې کړى وه ، هغه خبرې نه په سترګو کېدلې...، زما په فکر، ښه خبره دا وه چې د نجيب الله واکمنۍ له ړنګېدو څخه وروسته ،هغو مشرانو چې اعلاميه (شبنامه)، د دوى په نومونو باندې خپره شوې وه ، که دوى نه وه خپره کړې نو په رسنيو کې رد کړې واى. خو دوى لا تراوسه پورې په هغې خبرې باندې غلي دي.» ۱۰۵/ ۸۶۰ – ۸۶۳ يو شمېر خلقي کدرونه پدې اند دي چې د امينيانو په نامه ځينو خلقيانو د ولسمشر او دفاع وزير ترمنځ مخامختيا کې د ولسمشر رښتيني ملاتړي وو چې دا شب نامه يې څرګنده بېلګه ده. که څه هم د امين پلويانو کوم منظم تشکيلات نلرل خو مېثاق او شاه ولي پر هغوى اغېز درلود. البته د شوروي يرغل وروسته په ۱۳۶۰ کې د « جنبش اصولي در حزب دموکراتيک خلق افغانستان » په نامه کله ناکله اعلاميې خپرېدې چې بنسټ ايښودونکي يې امين پلوه خلقيان وو چې کليدي کسان يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالکریم میثاق ، بسم الله محشور او محمد یونس فکور وو. دوی د خلقیانو څخه د امین په نامه بندي شوو خلقیانو ته د مرستې په نامه پیسې ټولولې خو دا مرستې غوڅ اکثریت بندیانو ته نه دي رسېدلې .ددې غورځنګ د اعلامیو منځپانګه اشغال ضد او د هغو خلقیانو خلاف وه چې د کارمل په حکومت کې شریک وو.د شوروي اشغال پر مهال چا ندي اورېدلي چې د دې اعلامیو د خپرولو له امله د دې غورځنګ کوم غړی د اشغال زېږنده حکومت له لوري تر څارنې لاندې نیول شوی وي که څه هم په اعلامیو کې اشغال غندل کېده . عجیبه خو لا داده میثاق د دې غورځنګ !؟ مشر په خپل کتاب کې ددې غورځنګ مازې نوم هم نه دی اخېستی. داسې ښکاري چې ددې خوځښت ترشاه مسکو- کارمل او یا خاد ولاړ وو او موخه یې د خلقیانو مصروف ساتل او د یوبل خلاف درول او مشرانو یې د پاک زړوخلقیانو د مرستو څخه ګټه پورته کوله.

د خلقیانو د کب د دوولسمې نېټې د غونډې په هکله د دستګیرپنجشیري په وینا پر درو مسئلو د نظر اختلاف وو او پریکړه وشوه چې پرهغو به په راتلونکې کې بحث ته ادامه ورکوي او خپل نظریات به سره تبادله کوي خو ددې غونډې په اړوند به د کومې اعلامیې له خپرولو څخه ډډه کیږي. د اختلاف وړټکي دا وو:

الف – د کنګرې مساله

د کارمل – نجیب سره په واک کې شریک اړخ د کنګرې د رابللو لیوال وو خو مقابل لوري(د امین پلویانو) ویل چې د کنګرې د دایریدو لپاره شرایط چمتو نه دي چې د ګوند ټول ځواکونه پکې برخه واخلي او دلیل یې دا وو چې یو شمیرملګري یې په زندان کې بندیا ن دي.

ب- د وسله وال پوځ د امتیازاتو مساله

لومړی ډلې غوښتل چې د وسله وال ځواک (اردو،څارندوی، دولتي امنیت) یو ډول امتیازات ولري خو د زندان نه راخوشې شوې ډلې د دې مسالې راپورته کول اړین نه ګڼل.

ج – لومړی ډلې د هرډول پوځي ماجراجویې چې له هرلوري (تني یا نجیب) څخه وي په وړاندې مبارزه غوښتله خو د مقابل لوري وړاندیز دا وو چې د هرډول کودتایي اقداماتو پرضد مبارزه وشي. د امین د پلویانو له لوري د کودتایي اقداماتو پرضد د مبارزې خبره په واقعیت کې د تني له لوري د کودتا د ترسره کیدوسره تړاو درلود چې واکمن پرچمي فرکسیون تبلیغاوه. په واک کې شریک اړخ یوه ورځ وروسته د نویو طرحو متن مقابل لوري ته وسپاره خو امینیانو د موافقې خلاف په همدې ورځ په اردو اوڅارندوی کې اعلامیه خپره کړه چې ګلداد هغه د امینیانو په نامه د خاد له لوري اعلامیه بولي.

د امینیانو له لوري د اعلامیې د خپرولو په ورځ په ښار کې هرې خوا ته د دولتي امنیت اړونده پوځیان ترسترګوکیدل او په مهمو دولتي بنسټونو کې ځای پرځای شوي وو. د زېري په وینا« د حوت په پنځلسمه د غرمې خوا ته نیازمهمند ستړی ستومانه په شورا کې زما دفتر ته راغی او و یې ویل ملګری زېری ! سیاسی او نظامي وضعه پېچلې ده ، نظامي ملګري تشویش لري وایي نجیب د دفاع په وزارت حمله کوي ...، نظامیان هیله لري چې د ګوند سپین ږیري هلته ورشي او د نظامي ښنتې مخه ونیسي.» ۵۹۴/۴۰ همدا لامل وو چې خلقي مشران ولسمشر او دفاع وزیر ته ورځي او له هغوی څخه د حالاتو توضیح غواړي او که کوم سؤتفاهم پیدا شوی وي په ګډه هغه له منځه یوسي. پدې هکله زېری او پنجشیری په خپلو کتابونو کې توضیحات ورکړې دي چې دلته به یې لنډیز راوړل شي. زیری، پنجشیری، مومند، جنرال نظرمحمد، آرین ، ګلداد لومړی دفاع وزیر ته ورځي او هغه خپله پوځي شورا را غواړي . دفاع وزیر اندېښمن وو او دوی ته یې ویلي چې خندان د نظامي خاد مرستیال خپه وو او ښایي نن شپه د مخکنیو توافقاتو خلاف د ده ګوښه توب له رسنیو څخه اعلان کړي. نجیب بیله دې چې ستردرستیز په جریان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واچوي ملي ګارد يې د احضاراتو په حالت کې راولړی دی . ښايي د دفاع د وزارت د رهبرۍ د نيولو او يا د بريد پلان ولري. شهنوازتني ريوټ ورکړ د ځواکونو تناسب مو مساوي دی. که نجيب په رهبري بريد وکړي او وضعيت کړکيچن شي. اردو د خلکو د واکمنۍ څخه د دفاع پرته بله چاره نلري. پدې صورت کې اردو کولی شي د خلق د فرکسيون نه دفاع وکړي.د خلق د فرکسيون مشرتابه پداسې يوه حالت کې ځانونه د زرهدارې ۱۵ قوا قوماندانۍ جنرال عبيدګل ته ورسوي. تني اضافه کړل چې له نجيب څخه هيله وکړئ چې د۱۳۶۸ کال د قوس د شلمې ژمنې نقض نکړي. د تني پوځي شورا پدې ټينګار درلود چې اختلافونه بايد د خبرو له لارې حل شي . جګړه او مخامختيا د هېچا په ګټه نه ده. د آرين او ګلداد پرته دا خلقي مشران د تني سره د ليدو وروسته ماخوستن جمهور رئيس ته ورځي. نجيب پدې کتنه کې د تني څخه سر ټکولی او دا يې هم ورته ويلي دي .« تنی د سياسي بيرو اصلي غړي ، سترجنرالۍ او د جمهوررييس مرستيالی ته راپورته کوم پدې شرط چې د دفاع وزارت څخه په خپله خوښه او ښېله کوم غبرګون ګوښه شي.» د ليدنې په پای کې نجيب زېري او پنجشيري ته ويلي وو په تاسو په قهر يم . زېري په موسکا ورته ويلي مونږ کولی شې اوس بندي کړې چې آرام شې.نجيب دوی ته دنده سپاري چې سبا يا بل سبا ته خپل وړانديزونه ده ته وسپاري. هغوی له ولسمشرسره له کتنې وروسته خپلو کورونو ته ځي او مومند ته دنده سپاري چې د کتنې په اړه تني ته معلوماتورکړي. د نجيب دا خبره چې دفاع وزير ته امتيازات ورکوم پدې شرط چې له دفاع وزارت ګوښه شي ښيي چې د وزير په توګه تنی نشي زغملی ځکه د دفاع د وزير په توګه د هغه پاتې کېدل د ده خو په واقعيت کې د شورويانو د پلانونو او نقشو خنډ ګرځي. تنی وايي :« کله چې دوی (خلقي مشرانو) له نجيب الله سره په نيمې شپې وکتل او خبرې وکړې ، نو بيا يې ماته په هغې شپې باندې له خپل منځ څخه نيازمحمدمومند را ولېږلو.مومند په څرګندو ټکو کې را ته وويل چې نجيب الله دوه پېښې په يوې موزې کې کړې دي او وايي له خپل تصميم څخه نه اوړم » ۱۰۵/ ۸۷۹ يعنې دا چې تنی بايد د دفاع وزارت څخه ګوښه شي. ګومان کيږي چې تنی اومومند د نجيب دريځ او د دفاع وزارت د قرارګاه شاوخوا د دولتي امنيت د جزتامونو شتون ته په کتو سره او يا ښايي تني ته د دفاع وزارت څخه د ګوښه کېدو پيغام ور کړل شوی وي دې نتيجې ته رسيدلي دي چې سبا سهار د خپلو کورنيو سره له هيواد څخه ووزي. تنی خپل ياور د هوايي قواوو د پخوانی سياسي آمر ډګروال حکيم کورته استوي ترڅو هغه وزير ته راولي . هغه د شپې ناوخته وزير ته ورځي او وزير له هغه نه غواړي چې ده ته ډادمن پيلوټان ور وپيژني. همدا رنګه تني د هوايي او مدافعه هوايي قوماندان جنرال عبدالقادر اکا د دفاع وزارت قرارګاه ته ور غواړي. اکا د دې کتنې په اړه ليکي :« په آخره ورځ مې چې شهنواز تنی ډېر نيازمند وليد، نو خپله مرسته مې له ده څخه ونه سپموله او بګرام ته مې پدې هيله ورساوه ،چې له هغه ځای څخه کوم مصؤن ځای (داخل يا خارج) ته د تګ امکان پيدا کړي.ګمان کېده چې تنی به د فرار کوم پلان ولري ...هغه وخت نو د شهنواز تني حواسو او مفکورې کاملاً تغير وکړ او د بګرام ګارنيزيون قومانده يې په خپل لاس کې ونيوله . نو په هغه لحظه کې يوه شوم چې زه د يوه تر سره شوي عمل سره مخامخ يم دا په داسې حال کې چې زما او نجيب الله ترمنځ ښې اړيکي وې.» ۱۷۰ / ۲۵۸ سبا سهارتنی د يوه جيپ په واسطه په پټه د خپلې قرارګاه نه د چهارکلاه-ميرويس ميدان له لارې ځان مرکزي سيلو ته رسوي اوهلته يې خپله کورنۍ ،نيازمحمدمومند اوکورنۍ يې ورسره يو ځای کيږي او شيرپور ته چيرې چې دوه ويشتمه لوا ده ځي اود نوموړې لوا قوماندان جنرال عزيزالرحمن سره ګډ د زرهپوښ په واسطه د خواجه رواش نه جنرال عبدالقادرآګاه هم ورسره اخلي او بګرام ته ځي. په همدې ورځ (د حوت شپاړلسمه) نجيب الله د يوولس بجوشاوخوا جنرال نظرمحمد ته ټلفوني وايي چې پرونی پلاوی چې نجيب هغه د سولې کميسيون يادکړی په يوه بجه ده ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارګ ته ورشي. د سولې کمیسیون د نیازمحمدمومند پرته په مرکزي کمیټه کې د پنجشیري په دفتر کې راټولیږي او د ولسمشر دفتر ته د ټلفون پواسطه د ورتلو خبر ورکوي خو دوی ته ویل کیږي چې ولسمشر نشته او دوی دې انتظار وباسي. څوشیبې وروسته په ارګ باندې د الوتکو بمباری پیلیږي. دا مهال جنرال نظرمحمد د بمباریو په اړه مختلفو ځایونو ته ټیلفون کوي او د دفاع وزیر د دفتر څخه ورته ویل کیږي چې د دفاع وزارت په مقر د درنو وسلو ډزې روانې دي. د پنځو بجو وروسته د خاد وسله وال افسران په مرکزي کمیټه کې د نوموړو دریو تنو په لاسونو کې زولنې وراچوي او په ارګ کې یې بندیانوي. د هفتې په نامه د واکمن فرکسیون پټ اخبار د۱۳۷۰ کال د زمري د۱۷ نیټې په دریمه ګڼه کې راغلي وو :« ډاکټرصالح محمدزیری ، ډګرجنرال نظرمحمد اوغلام دستګیر پنجشیری د۱۳۶۸ کال د کب په ۱۶ د مرکزي کمیټې په مقر کې د راډیویي ویناوو او اعلامیو سره د رهبری په انتظار ناست وو.» کله چې د مخکې څخه چمتو شوو ویناوو او اعلامیو خبره کیږي غوره دا وه چې اخبار دا ویناوې او اعلامیې هم خپرې کړې وای او یا حکومت د پیښې په ورځ د رسنیو له لارې خپرې کړې وای . واقعیت دا وو چې نوموړي دری تنه نجیب الله ور غوښتي وو. له بله پلوه یوه ورځ مخکې تنې دوی ته ویلي وو که وضعیت کړکیچن شي او خبره پوځې مخامختیا ته رسیږي خلقي رهبري دې ۱۵ زرهداري لوا ته چیرې چې د دوی خوندیتوب تضمین دی لاړشي نه دا چې مرکزي کمیټې ته چیرې چې د دولتي امنیت د لسم ریاست اړونده پنځمې لوا د کنټرول لاندې ساحې ته چې مشر یې شاه پوراحمدزی د نجیب الله ورور وو ولاړ شي. دا به لیونتوب وي چې خلقي مشران داسې ځای ته لاړشي چې د امنیت دنده یې غلیم ولري.د دفاع وزارت په قرارګاه باندې د برید په اړه ویل کیږي چې د هوایي بمباریو نه مخکې په هغه برید پیل شوی وو او ځینې بیا د هوایي بمباریوسره سم په دفاع وزارت د درنو او سپکو وسلو د ډزو خبره کوي. د کب په شپاړلسمه له غرمې مخکې په مرکزي قطعاتو کې د مخکې نه د تثبیت شوو خلقیانو نیونې او وژنې هم پیل شوې وې . د پوځې مخامختیا یا کودتا په لومړیو شیبو کې د دولت له لوري د راډیو او ټلویزیون له لارې په پرله پسې توګه دا اعلانونه خپریږي چې د تنې او حکمتیار کودتا د دولتي ځواکونو له لوري شنډه شوه او د دفاع او کورنیو چارو نوي وزیران محمداسلم وطنجار او رازمحمد پکتین ټاکل شوي دي. تنې بګرام ته په رسیدوسره جنرال عبدالفتاح د هوایي او هوایي مدافعې قوماندان چې یوه ورځ مخکې بګرام ته تللی وو ترڅارنې لاندې نیسي اوله هغه ځایه جنګي الوتکو ته د ارګ د بمبارۍ اوامر صادروي. د دفاع د وزیر لخوا د قرارګاه پریښودل ددې سبب شول چې ده ته په مرکز کې وفادار ځواکونه په دفاع وزارت باندې د دولتي امنیت او د دوستم د ملیشو د برید له امله کوم غبرګون ونه ښیي ځکه چې هغوی ته کومه قومانده نه وه ورکړل شوې. د دې خبرې څرګند ساری په مکرویانو کې پرته د دافع هوا قطعه وه چې هلته یوه خلقي کدر د سرتیرې په توګه دنده لرله داسې کیسه کوي.زه د غونډ په انګړکې ولاړ وم چې په ښار کې ډزې پیل شوې دا مهال استاد ګلداد د مرکزي کمیټې غړی غونډ ته راننووت او د هغه سره یو ځای د قوماندان دفترته لاړم ، هغه د قطعې د درستیزوال ډګروال غلام حسین څخه وغوښتل چې د دفاع وزیر سره اړیکه ونیسي چې څه خبره ده او غونډ څه وکړي ؟ د وزیر له دفتر نه کاروانې ورته وایي چې پخپل نوښت عمل وکړئ. کله چې په پوځ کې امراو قومانده نه وي او پوځیانو ته د خپلې خوښې او یا په خپل سر اجرآتو آزادي ورکړل شي دا نو پوځ نه بلکې یوه ملکي اداره ده چې په ملکي ادارو کې هم دا ډول خپلسریو ته اجازه نه ورکول کیږي. له بله پلوه ښیي چې د دفاع وزارت د کوم پوځې عمل یا کودتا لپاره کوم مخکېنی پلان نه درلود چې د جزوتامونو دندې پکې تثبیت شوې وې.

د جنرال دوست محمد د دفاع وزارت د تفتیش ریاست د عمومي رییس په وینا لوی درستیز جنرال محمدآصف دلاور د کب په اوولسمه سهار وختی موږ(دوست محمد، جنرال فاروق ناصري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوجنرال محمداسمعيل وردګ) د دفاع وزارت په قرارګاه کې چې د کب په شپاړلسمي شپه تيره کړې وه د جنرال بابه جان سره يو ځای راغی او ويې ويل: « مونږ په ټني ټولې لارې تړلې وې نه پوهيږم چې هغه په کومه لار له مانۍ نه وتلی دی.» بګرام ته په رسيدو سره ټني د نجيب الله خلاف هوايی ګوزارونه ترسره کړل هغه ګوزارونه چې د پليو او ټانک ځواکونو د ګډو عملياتو پرته بې مفهومه ګوزارونه وو. د دفاع د وزير دا ډول چلند په حقيقت کې د لوبې د هغه ناکام لوبغاړي چلند ته ورته وو چې د لوبې منل شوي اصول او مقررات په پام کې و نه نيسی اوغواړي پرته له منل شوو اصولو او مقرراتو خپل سيال له پښو وغورزوي چې دا شونې نه ده. د۱۹۹۰ کال د مارچ د پنځمې (کب شپاړلسمې) نېټې د پوځې مخامختيا يا ډرامې چې هغه دولت د ټني – ګلبدين د کودتا په نامه تبليغ کړله ځرګنديږي چې هغه د نبی عظيمی له لوري پلان شوي پوځې عمليات وو چې منظوري يې مخکې جمهوررئيس ورکړې وه. پدې اړه د پام وړ خبره دا ده نبي عظيمي چې د کب ۱۶ پوځې مخامختيا کې يې د دولتي ځواکونو د عملياتو لاربښوونه کوله د خپل اردو وسياست در سه دهه اخير نومي کتاب په ۴۱۵ مخ کې هغه څه ليکي چې د شهنوازټني لخوا پوځې کودتا نفي کوي بلکې د پرچميانو له لوري په دفاع وزارت بريد ښيي. نوموړی د کب په پنځلسمه نيټه د کابل په ښار کې د دولتي امنيت د ځواکونو د شتون په اړه چې د جمهور رييس د مرستيال جنرال محمدرفيع په امر راوتلي وو ليکي :« رفيع فوق العاده وضعيت اعلانوي دی د مرحوم يعقوبي سره ګډ د کابل ګارنيزيون ته راغلی دی. له موضوع نه خبرشوم او ګارنيزيون ته راغلم . د ښار بنې عصبي کړی وم رفيع ته مې وويل ...زما په څوکۍ کې ناست يې او د ټني د لمسونې لامل ګرزيدلی يې موږ سخته مشاجره پيل کړه ... وروسته يې راته وويل (منظوريې نحيب الله وو) هغه وخت رارسيدلی دی چې خپله خريطه رفيع او يعقوبي ته پرانيزې او هغوی د کودتا د شنډولو په جريان کې واچوې. موږ د ارګ د ګلخانې په دوهم پوړ کې کيناستو او دوی دواړو کومه اضافي خبره او نيوکه نلرله. يعقوبي د پلان د شتون له امله ډير خوښ شو او پريکړه وشوه چې پلان پلی شي.» د عظيمی له ځرګندونو څخه معلوميږی چې د نجيب الله په دستور رفيع او يعقوبی کابل ګارنيزيون ته تللي چې عظيمی هغوی ته په دفاع وزارت باندې د پوځې عملياتو د بريد خريطه (نقشه) ور وښيي که اړينه وي هغه اصلاح او بشپړه يې کړي او ګډې پريکړې ته له رسيدو وروسته ارګ ته ورشي ، د پرچمي ملکي مشرانو سره هم هغه شريکه کړي ، د هغوی هوکړه هم ترلاسه کړی او د کب په ۱۶ يعنی سبا ورځ هغه عملي کړي. د دوی دا فعاليت په واقعيت کې د پوځيانو په خبره د وضعيت محاکمه وه چې معمولاً د تعرض (بريد) مخکې ترسره کيږي . د جمهوررئيس له لوري د وضعيت د محاکمې ترسره کيدل د صدراعظم کشتمند د ليکنې پربنسټ چې« يوه ورځ مخکې ويل کيدل د هوايي او مدافعې هوايي ټول ځواکونه د دولت پلويان دي ، خو وروسته ځرګند شول چې جنرال قادراکا د هوايي قوا قوماندان تر وروستيو شيبو پورې وطنجارغولولی وو.»۳۹ / ۱۰۰۸ ښيي چې نجيب يا کشتمند د کب په پنځلسمه د پرچميانو د ملکی او پوځې ټيم سره په ټولو جزئياتو د مقابل لوري او حکومت ته د وفادارو ځواکونو د امکاناتو څيرنه کړې وه او بريد ته يې بشپړه آمادګي نيولې وه خو د کشتمند په وينا چې جنرال اکا وطنجار غولولی وو او يا د اکا په خبره د نيازمند ټني سره يې همکاري وکړله د دوی محاسبه يو څه نيمګړې را وختله. د ټني سره د اکا مرسته د دې لامل شو چې هوايي قوتونه د نجيب الله د ځواکونو په ملاتړ نه بلکې د ټني په ګټه دريځ غوره کړي او پدې ډول پرچميان فکر وکړي چې ګواکي اکا وطنجار غولولی دی .

د کب په شپاړلسمه د بګرام په هوايي ډګر باندې د مزارشريف د هوايی ګارنيزيون د جنګي الوتکو د بمباريو له امله ټنی او ملګري بې اړ شول چې يوه ورځ وروسته د کب په اوولسمه د يوې ان - ۱۲الوتکې او يوې چورلکې پواسطه د پاکستان په لور پرواز وکړي. الوتکه په پاره چنار کې کښته کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چورلکه چې په هغه کې تنی او نیاز محمدمومند وو د پاکستاني جنګي الوتکو لخوا په جمرود کې په یوه پوځي اډه کې کیناستو ته اړایستل کیږي. ځینې پیلوټان وایي چې د مزار شریف د هوایي ګارنیزیون د جنګي الوتکو سربیره شوروي الوتکو په بګرام او کابل ښار بمباری ترسره کړلې.

یوه خبره چې لا تراوسه بې ځوابه پاتې ده او تنی هم د هغه په اړه له ویلو ډډه کوي هغه دا ده چې د تني سره پاکستان ته تښتیدلي کسان د یوه تن (غلام جیلاني یفتلي) پرته ټول خلقیان وو. یفتلي د کابل پوهنتون د ښووني اوروزني د پوهنځي استاد، د بدخشان اوسیدونکی او د اسلامي جمعیت شک پرې کېده. د یفتلي شتون له تني سره دا ګومان را پیداکوي چې تني غوښتل د جمعیت د ډلې تر ولکې لاندې سیمې ته ولاړ شي. پاکستاني پوځیان له تني او د هغې سره تښتیدلو ملګرو څخه غواړي چې بیرته خپل هیواد ته ستانه شي ،تني دهغوی نه د تیلوغوښتنه کوي خو هغوی د تیلو له ورکولو څخه ډډه کوي . پاکستانیان تنی له نورو تښتېدلو افغانانو جلا کوي. په همدې ورځ (کب اوولسمه) ماښام د بي بي سي رادیو نه د تني مرکه خپریږي چې په هغې کې د هغه له لوري د نجیب ضد کودتا خبره کوي اودا هم وایي چې ده ته وفادار ځواکونه د دولتي قوتونوسره په جګړه بوخت دي ، هغه څه چې واقعیت یې نه درلود ځکه چې د کب په اوولسمه په کابل کې قطعاً نښتې نه وې. البته د دفاع وزارت د قرارګاه د ۲۳۵ قطعي پرته د کب په شپاړلسمه د کابل په یوه جزوتام کې نښته ونشوله. دا چې د کب په شپاړلسمه د شپې په رارسېدو سره په کابل کې وضعیت نورمال وو هغه به له عظیمي ولولو :«د شپې پراتو بجو د کابل ګارنیزون سلاکار عظیمي دفتر ته ورځي او عظیمي ته وایي په سفارت کې وضع آرامه ده ټول او له هغو نه سفیر اوس ستاسو په بري باور پیداکړی دی.» ۱۲۹ / ۴۱۹ داسې ښکاري چې کله پاکستانیانو تنی له خپلو ملګرو جلا کړی دی د بي بي سي خبریالان یې هلته راوستلي دي او له تني سره یې مرکه کړې ده. تنی او د هغه ملګري هغه شپه په نوموړې پوځي اډه کې تیروي او سبا ته پاکستانیان ګلبدین حکمتیار نوموړي اډې ته راولي او د افغانستان د دفاع وزیر ډګرجنرال شهنوازتنی او د هغه سره پاکستان ته تللي ملګري هغه ته ورسپاري.دې کار د دولت له خوا پرهغو تبلیغاتو د سموالي مهر ولګاوه چې ګواکې تني او ګلبدین په ګډه کودتا کوله چې د دولتي ځواکونو لخوا شنډه شوه.عجیبه دا ده چې د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته ګڼ شمېر پوځي او ملکي کدرونه پاکستان ته وتښتېدل یا خپلو سیمو ته لاړل چیرې چې وسلوال مخالفین واکمن وو. دا ډله خلقیان که هر تنظیم ته ورغلي وو یا هغوی نیولي دي ټول یې د څه مودې وروسته اسلامي حزب ته تسلیم کړې دي . دا بیا ښیي چې د حکمتیار اسلامی حزب ته د تښتېدلو خلقیانو تسلیمول د پاکستان یا د هغه د نړیوالو ملاتړو نقشه وه چې هم خلقیان او هم د حکمتیار اسلامي حزب کمزوری کړي . همدا لامل وو چې د حکمتیار ځینو سازماني لوړپوړو له هغه څخه لاره جلا کړله .

که چیرې تني او حکمتیارپه ګډه سره غوښتل د نجیب الله ضد کودتا وکړي د حکمتیار ډلې به هم د مارچ په پنځمه (کب شپاړلسمه)په کابل او یا نورو ولایتونو کې د دولت خلاف عملیات کړي وای چې پدې ورځ اسلامي حزب او یا بل کوم تنظیم هیڅ ځای په کوم دولتي ضد عمل لاس پورې نکړ. عجیبه دا ده چې د کب په شپاړلسمه د بګرام هوایي ډګر د احمدشاه مسعود د جنګیالیو د توغندیو هدف وګرزید. دې دا ښودله چې مسعود نه دا چې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د سیالو ډلو د پوځي مخامختیا څخه خبر وو بلکه د نجیب الله په ننګه او د تني خلاف یې دریځ غوره کړی دی .د اسلامي جمعیت د تنظیم کدر محمداکرام اندیشمند د خپل کتاب« سال های تجاوز ومقاومت » نومي کتاب په ۱۱۷ مخ کې د کب د شپاړلسمې د ډرامې په هکله لیکي :« په پوځ کې د شهنوازتني او ملګرو د کودتا خبر د کودتا څخه یوه اونۍ مخکې د نظار د شورا په نشراتي ارګان (شوری) کې چاپ او خپورشوی وو. احمدشاه مسعود د نجیب الله د رژیم په وسله والوځواکونو کې خپلو پلویانو ځواکونو ته هدایت ورکړی وو چې د تني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکمتیار د اسلامي حزب د کودتا د بري مخه ونیسي.» دا چې وسله وال مخالفین هم د تني له کودتا څخه خبر وو ښیي چې ټول افغانستان د تني له کودتا څخه خبر وو او تني بیا هم کودتا کوله چې د سلیم عقل خاوندان به په داسې یوه وضعیت کې کودتا ونکړي. خو واقعیت دادی چې تني نه د کودتا خیال درلود او نه یې د کودتا هڅه کړې ده بلکه دا دوه احتماله شتون لري چې د کب په پنځلسمه د ماښام په رارسیدو سره د دفاع وزارت قرارګاه د دولتي امنیت د ځواکونو له لوري محاصره شوې چې دا کار شوی هم وو یا دا چې په همدې ماښام د نجیب الله پیغام تني ته ابلاغ شوی دی چې د دفاع وزارت څخه ګوښه شي چې پدې دواړو حالاتو کې یې خپل ژوند ته ګواښ لیده، شپه یې د دفاع په وزارت کې تیره کړه او د رسمیاتو په پیلیدو سره په پټه له قرارګاه څخه ووت او ځان یې د بګرام هوایي ډګر ته د جنرال اکا په مرسته ورساوه. د کب په شپاړلسمه د غرمې وروسته د یوې بجې مخکې د دولتي امنیت او د جنرال محمدنبي عظیمي په مشرۍ د کابل ګارنیزیون ځواکونو او د دوستم ملیشو په دفاع وزارت برید وکړ، د مرکز په جزوتامونو اوپوهنیزو پوځي بنسټونو کې یې خلقي افسران ونیول او ووژل او تني په غبرګون کې د بګرام څخه جنګي الوتکو ته په ارګ د بمبارۍ اوامر صادر کړ.

د دولتي امنیت د ځواکونو لخوا د دفاع وزارت په قرارګاه برید یا د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته واکمن فرکسیون په خپلو تبلیغاتو کې د حکمتیار او د پاکستان دولت سره د تني اړیکو ته ګوته نیوله خود نجیب الله صدراعظم څو کاله وروسته د خپل حکومت د پخوانیو ادعاوو او څرګندونو خلاف لیکي:« پدې هکله چې ویل کیږي شهنوازتني مخکې له حکمتیاراو د پاکستان له پوځي استخباراتي ادارې سره اړیکه درلوده کوم لاسوند نشته ، خو هغه ښایي بله لارنلرله چې یوازې ځان هلته ورسوي .»۳۹/ ۱۰۱۱ د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نیټې پوځي مخامختیا (ډرامه) محمدابراهیم عطایي داسې ارزوي : «د کی جی بی فعالانو وضعه داسې راوستله چې تنی اغفال او نجیب الله ته ووایي چې په ناڅاپي ډول پرهغه برید وکړي. دا پلان داسې ماهرانه ترتیب شوی وو چې جنرال تنی په وروستیو شیبو کې وپوهیږي، په بیړه سره هوایي بمبارۍ پیلوي او داسې ښیي چې لومړی برید د تني له لوري ترسره شو.» ۱۷/ ۴۵۲ پدې ډرامه کې چې کی جی بی له نجیب الله سره همغږې وه او د هغه ملاتړ یې کاوه د نجیب الله پوځي سلاکارلیکي:« د۱۹۹۰ کال د مارچ په بغاوت (د ۱۳۶۸د کب کودتا) کې له څرنګه چې وروسته وپوهیدم زموږ د کی جی بی استازي د جمهور رئیس د مخکنیوآمادګیو څخه خبر وو، داسې معلومیږي چې په مسکو کې ناستو آمرانو یې اجازه نه وه ورکړې چې موږ خبر کړي.حتی په مسکو کې د دفاع وزیر او لوی درستیزهم په جریان کې نه وو اچول شوي.» ۱۹۶/ ۱۷۹ پدې پیښنه کې زیاتره وژل شوي پوځیان هغه پیژندل شوي خلقي جنرالان او افسران وو چې هغه مهال په تعلیمي مؤسسو او قرارګاوو کې دندې لرلې او په نوموړو بنسټونو کې هیڅ ډول دولتي ضد فعالیت نه وو شوی چې کیدای شي د حربی پوهنتون د تدریساتو رئیس ډګروال محمدزي نیک مل، د افسرانو د عالي کورس استاد ډګروال شهنواز شیواني او جعفر سرتیر، د حربي ښوونځي مرستیال ډګروال سیدانور او ډګروال فیروز د دفاع وزارت د قرارګاه افسر نه یادونه وشي. دا بیا ښیي چې پرچمیانو د هغو ژمنو خلقیانو د له منځه وړلو پلان درلود چې د پرچمیانو د واک د انحصار او یکه تازیو په وړاندې د درېدلو مخینه او په پوځ کې یې اړین اغیز او اعتبار درلود ترڅو په راتلونکې کې د واکمن فرکسیون د معاملو په وړاندې خنډ نشي. عجیبه دا وه چې د کب په اوولسمه د صدارت په دروازه کې د خلقي بندیانو لست ځړول شوی وو چې په هغه کې د وژل شوو او تښتېدلو خلقیانو نومونه هم تر سترګوکېدل. دا بیا ښیي چې دا نوملړ د کب له شپاړلسمې مخکې ترتیب شوی وو.

د کب د شپاړلسمې ډرامې واقعیت د حربي پوهنتون د تدریساتو د رئیس محمدزي نیک مل له

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژني معلومېږي. د کب په شپاړلسمه د غرمې مخکې یو شمیر خلقي افسران د حربي پوهنتون د قوماندان جنرال عبدالستار دفترته غوښتل کیږي. هغوی د راټولېدو وروسته د سینما د تالار د ځمکې لاندې یوې کوټې ته ورل کیږي او نیک مل د تدریساتورئیس هم هلته تر نظارت لاندې نیول کېږي. ماپښين د حربي پوهنتون د انضباطو د ټولي قوماندان پنجشیری احمدجی راځي او نیک مل پدې نامه چې قوماندان غوښتی دی له ځان سره وړي. یوه ورځ وروسته یې جسد د ترمیم خانې شا په یوه کنده کې پیداکیږي. که د حکومت ادعا ومنل شي چې تني کودتا کوله او بمباری د ماپښين په یوه بجه پیل شولې نو د حربي پوهنتون قوماندان د غرمې مخکې ولې خلقي افسران بندیان کړل . دا بیا ښیي چې حکومت په همدې ورځ د خلقیانو د ځپلو پلان درلود او پرچمي قوماندانانو د نجیب د مخکني دستور له مخې اجرآت کول. د حوت په شپاړلسمه د دفاع وزارت په قرارګاه (دارالامان) تاریخي ماڼی باندې د توپونو، ټانکونو او نورو درنو وسلو ډزې وشولې چې ماڼۍ یې سخته زیانمنه کړې وه . وروسته له دې چې دا ماڼۍ سخته زیانمنه شوه نجیب ته وفاداره ځواکونو (دولتي امنیت او د دوستم ملیشو) په ماڼۍ کې پراخ تصفیوي عملیات چې د ماڼۍ چور او تالان وو پیل کړل، د ټلویزیونو نه نیولې تر سترو قندیلونو او یخچالونو پورې ټول لوټ او تالان شول. ددې عملیاتو عمومي قوماندان جنرال عظیمي چې د دې بریالیوعملیاتو له امله سترجنرال هم شو د دارالامان د ماڼۍ د تجهیزاتو او وسایلو د تالان په اړه لیکي : «له بلې خوا د کودتا ضد کسانوهغه داسې لوټ کړي وو چې په هغې کې هیڅ شی نه پیدا کیدل.»۱۲۹ / ۴۲۴ پدې پیښه کې اتیا تنه خلقي افسران ووژل شول او د اته سوه تنو شاوخوا بندي شول . محکمې سلو تنو پوځیانو او ملکیانو ته د اعدام حکم صادر کړاو نورو ته د دایمي او اوږدمهاله قید سزا اورول شوې وه. د وژل شوو خلقي افسرانو جسدونه د ټلویزیون په پرده څو ځله وښودل شول . کله یې چې د وژل شوو افسرانو جسدونه د تلویزیون په پرده ښودل د وژل شوي کاروانی میرمنې ویلي وو :« نجیبه! همداسې په ګولیو سوروی سوروی دې غواړم . » د شهنوازتني د پوځي قرارګاه د غړو د وژنې یادونه هم اړینه ښکاري . د تفتیش د عمومي رئیس جنرال دوست محمد په وینا چې د کب په شپاړلسمه د دفاع وزارت په مقر کې یې د جنرال فاروق ناصري ، جنرال محمدآصف شور، جنرال خان آقا باندیزی ، جنرال محمداسمعیل وردګ ،ډګروال محمدکبیر کاروانی سره وو او شپه یې هلته تیره کړې وه وایي: « د کب په اوولسمه سهار وختي په تیاره کې شور، باندیزی او کاروانی د دارالامان له ماڼۍ څخه ووتل او د باندیزې له قوله دوی د ریشخورو په لور وخوځیدل او نور دری تنه په ماڼۍ کې پاتې شوو. په لار کې شوراو کاروانی غوښتي چې په ریشخورو کې پرتې د توپچي لوا ته ولاړشي خو باندیزي نه دي ورسره منلي، هغه غوره ګڼلې چې پټ شي او سره جلاکیږي. شور او کاروانی لوا ته ننوزي چې د لوا قومانده نجیب ته وفاداره پوځیانو نیولې وه هغوی نیسي او د توپچي د لوا په مرکز ثابت د مخابرې په مرکز کې یې وژني او جنازې یې د دارالامان ماڼۍ ته لېږدولې ګڼې هغوی په جګړه کې ووژل شول.په قرارګاه کې پاتې دری جنرالان د کب په اوولسمه نیټه د لوی درستیز دلاوراو جنرال بابه جان په واسطه د خاد پنځم ریاست ته وړل کیږي هلته توقیف او وروسته د څرخي پله په زندان کې بندیانیږي.» د پوځي مخامختیا وروسته په پوځ کې عمومي څنډنه پیل او د سترو جزوتامونو په مشرتابه کې په پرچم پورې تړلې او د نجیب سره ولاړ خلقي جنرالان او افسران وګومارل شول. د څارندوی او اردو هغو خلقي جنرالانو او افسرانو ته چې د پرچمیانو سره د ځپلو خلقي ملګرو په ځپلو کې همکاري وکړه لکه جنرال عظیم زرمتی، ډګروال دریا زرمتی ،جنرال ولي، جنرال محسن هلالي ،ډګروال کاظم ،جنرال امام الدین، جنرال عبدالله او ...،په یوه یوه ترفیع ونازول شول. اسلم وطنجار ، فاروق یعقوبي ، آصف دلاور او نبي عظیمی ته د سترجنرالی رتبې ورکړل شوې. نه یوازې د افغانستان د وسله وال پوځ جنرالان او افسران چې د تني د پلویانواو شکمنو خلقیانو په ځپلو کې ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلیدلي وو تقدیر شول بلکې « د هغو شوروي سلاکارانو د تقدیر مساله هم طرحه شوه چې د۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نیټې په خنثی کولو کې یې پوره ونډه اخیستې وه ، یوازې د کورنیو چارو په وزارت کې دیارلس تنه سلاکاران تقدیرشول.»۱۲۸ /۲۲۱ د شوروي سلاکارانو تقدیر ښیي چې د۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې نیټې ډرامه د مسکو او د پرچمیانو ګډه دسیسه وه. پدې ډرامه کې ظاهرآ نجیب الله بریالی شو خو اصلي ګټونکی یې مسکو او بایلونکی یې افغان لوری وو.

له پورتنیو څرګندونو څخه دا پایله راوزي چې د شورویانو د استحباراتي لوبو پر بنسټ نجیب او تنی د پوځي ټکر ترکچې ولوبول شول او د دولتي امنیت ځواکونو او د دوستم ملیشو د تني او د هغه د پلویانو د نیولو او وژلو په موخه عملیات پیل کړل ، تنی د بګرام هوایي ډګر ته د خپلې کورنۍ سره په تېښته بریالی شو او له هغه ځای څخه یې په ارګ د بې مفهومه بمباریو قومانده ورکړله او تني ته وفادارو پلې او ټانک ځواکونو د دولتي امنیت په جزوتامونو باندې او یا د هغو خلاف کوم عملیات تر سره نکړل ځکه چې هغوی ته د عملیاتو قومانده نده ورکړل شوې او پایله یې دا شوه چې تنی او څو تنه پلویان یې پاکستان ته پناه یوسي او نجیب الله پلوي ځواکونه د تني د اتیا تنوشاوخوا پلویان ووژني ، سلګونه تنه بندیان کړي او په دفاع وزارت خپل برید د تني - ګلبدین د کودتا په نامه اعلان کړي. د تني په قومانده په ارګ بمباریو د حکومت هغو تبلیغاتو ته چې تني کودتا کوله د صحت مهر ولګولو او پدې ډول د نجیب الله له لوري پرخلقیانو د خپلې کودتا پېټی د خلقیانو په اوږو بار کړي .
د ګلداد د لیکنې له مخې شهنواز تنی د نجیب الله په وړاندې پوځ ته د تیارسۍ د قوماندې ورکولو، په ارګ د بمبارۍ او پاکستان ته د خپلې تېښتې په اړه لاندې دلیلونه راوړي :
« ا- پوځ ته د تیارسۍ د ورکولو په هکله وایي چې ما پدې کار سره چې هغه « کوچنی اکټ » بولي د نجیب الله د غلې کودتا مخه ونیوله چې هغه د خلقیانو د بندیانولو او بیا د محکمې کولو له لارې غوښتل په بشپړ ډول د خلقي خوځښت هډونه ورمات کړي. پوځ ته د تیارسۍ ورکولو وروسته هغه د خلقي افسرانو له زنداني کولو او محاکمې ډډه وکړه او دا خپل برۍ ګڼي.
۲- په ارګ د بمبارۍ په هکله وایي کله چې زه په بګرام کې وم او په حربي پوهنتون او حربي ښوونځي کې د خلقي ملګرو له نیولو او وژنو او بیا په دفاع وزارت د برید معلومات را تلل د اکا او مومند سره د مشورې وروسته په ارګ د بمباریو پدې خاطر امر ورکړ چې هغوی (د نجیب الله پلویان) له وحشتونو او وژنو لاس واخلي.
۳ – پاکستان ته د تګ پرته بله چاره نه وه . شوروي اتحاد ته تګ ځانوژنه وه او ایران هم هغه مهال د نجیب الله سره ښې اړیکې لرلې که هلته تللي وای ښایه شکه یې حکومت ته سپارلو. تنی د خپلې تېښتې دلیل دا راوړي چې د کب په پنځلسمه د دفاع وزارت شاوخوا د دولتي امنیت ځواکونه ځای پرځای شول او دفاع وزارت ته راغلي لارې ټولې د دولتي امنیت د ځواکونو له لوري ترڅارنې لاندې نیولي وې. پداسې یوه حالت کې زه باید پدې تمه په خپل دفترکې د نجیب د پلویانو انتظار وباسم چې راشي بندي مې کړي یا مې ووژني او یا پوځ ته د متقابل برید یا حملې امر ورکړم. په لومړي حالت کې د بندي کولو وروسته د غیرانساني شکنجو له امله اړ شم ووایم چې ما کودتا کوله او ونیول شوم او خپل کودتایي ملګري هم د دوی په خوښه ورته معرفي کړم او بیا موږ د ملي خاینانو په توګه اعلان کړي . د نجیب د پلویانو له لوري زما د وژنې وروسته اعلان کړي چې د حکومت خلاف د پوځي هڅې له امله زه ووژل شوم او د ملي خاین په نامه ما او نور خلقیان اعلان او هغوی محاکمه کړي. متقابل برید او حمله مې ځکه نه کول چې زه د خپلو خلقي مشرانو د لبندې د شلمې پرېکړې ته ژمن وم. د هغې پرېکړې وروسته ما د نجیب ټول دستورونه او امرونه که زما په مزاج برابر هم نه وو عملي کړي نه دا چې جمهور رییس

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر ونکړي چې زه په خپلو ژمنو ولاړ نه يم . لدې امله مې تېښته غوره وګڼله او بګرام هوايي ډګرته ولاړم او د پوځ کومې قطعې ته مې د جګړې قومانده يا امر ور نکړ. د دفاع وزارت د ساتنې يوازېنۍ قطعه چې د دولتي امنيت د بريد هدف ګرزېدلې وه په هغې جګړه تحميل شوله او بل کوم جزوتام په جګړه کې برخه نده اخېستلې ځکه د جګړې امر نه دی ورکړل شوی.»

د کب د شپاړلسمې ډرامې په اړه پرچميان د خلقي مشرانو له لوري د ولسمشر سره د ليدنو کتنو او همدارنګه د نجيب او تني ترمنځ د شوروي په سفارت کې د لوزنامې د لاسليک په اړه څه نه وايي او د هغه مهال حکومتي تبليغات تکراروي .په حربی پوهنتون ، حربي ښوونځي او د افسرانو د عالي کورس د خلقي افسرانو د وژنو په اړه يې شونډې ګنډلې دي . کشتمند خو بيا د دې پېښې په اړه نه دا چې ځان بې خبره اچوي بلکې کيسې جوړوي او ليکي:« د ۱۹۹۰ د مارچ په اوومه ، پداسې حال کې چې د وزيرانو د شورا نوبتي غونډه وه ، د ماپښين د يوې بجې وروسته يې فوراً ټليفون ته وغوښتلم . د ليکې هغه خوا د نجيب الله دستيار خبر راکړ چې د شهنوازتني هوايي بريدونه پيل شوي دي...،ما ته د هوايي بريدونه هېښوونکي و،ځکه يوه ورځ مخکې ويل کېدل چې ټول هوايي او هوايي ضد ځواکونه د دولت په پلوی دربځ لري.» د وزيرانو د شورا دا نوبتي غونډه د دې شورا غړی ګلداد نه مني او ليکي:« ده دغه درواغ پدې خاطر ويلي دي چې لوستونکو ته داسې څرګنده کړي ، ګنې دی د هغې توطې په اړه تر هغې شپې پورې خبر نه وه. زه هم د وزيرانو د شورا غړی وم،خو زه د وزيرانو شورا له هغې نوبتي غونډې څخه خبر نه وم. حال دا چې د وزيرانو شورا د نوبتي غونډو خبر، د غونډې غړو او ګډون کوونکو ته په ليکلي توګه لږترلږه دوې اونۍ يا تر دغې زيات وخت د مخه ورکول کېدلو...، د وزيرانو د شورا د مرستيال سرورمنګل له دفتر څخه يوه اونۍ د مخه خبر راکړل شوی وه چې د کب په شپاړلسمې نېټې باندې، د ښوونې او روزنې وزارت اړوند کومې موضوع په باب ، د ده په دفتر کې ، په لسو بجو غونډه ده.ما د منګل دفتر په هغې غونډه کې ګډون کړی وه. په هغې غونډې کې د ښوونې اوروزنې وزير برسېره ، د لوړو او مسلکي تحصيلاتو وزير، د روغتيا وزير او...ګډون درلود.که چېرې په همغې ورځې باندې د وزيرانو شورا غونډه وای ، نو زه او دغه نور وزيران او پخپله سرورمنګل د صدارت مرستيال ، بايد او لازمي د وزيرانو شورا نوبتي غونډې ته خبرشوي وای او ګډون مو پکې کړی وای. » ۱۰۵ /۸۷۲-۸۷۳

ددې ډرامې په جزيياتو پوهېدل ناشوني دی خو سره لدې يوشمېر خلقي مشرانو پدې اړه ليکنې کړې دي خو پرچميان د طوطيانو په څېر د هغه مهال د حکومتي رسنيو تبليغات زمزمه کوي او د کشتمند په څېر د درواغو داستانونه جوړوي . که څه هم کشتمند د خپل کتاب په ۶۷۷ مخ کې دا راوړي چې « پدې کودتا کې د مسکو او اسلام آباد شواهد نشته دي.» دا بيا هغه مشهوره خبره چې درواغجن حافظه نلري ښيي ځکه چې د ده د صدارت پر مهال تبليغات کېدل چې په کودتا کې پاکستان ښکېل وو. د محمدابراهيم عطايي په وينا د کب د شپاړلسمې ډرامه د افغانستان په پوځي پوتانسيل کې داسې چاودنه وه چې« نجيب يې د ګوندي او سياسی پلوه کمزوری کړاو د کارمل ملګرو چې تردې مهاله پټ فعاليت درلود د نجيب خلاف يې څرګند مخالفتونه پيل کړل ،ځکه چې نجيب کمزوری شوی وو.»۱۷ / ۴۵۳ لدې درنې چاودنې وروسته په پوځ هم کارمليان واکمن شول او نجيب د دوی په منګولو کې لکه په قفس کې د مرغه په څېر ولويد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخامختیا پر ځای ملګرتیا

د ملي روغې جوړې تګلارې ته وسلوالو مخالفينو منفي ځواب ورکړ، خلقيانو ترې ملاتړ وکړ او کارمليانو ظاهراً له هغې څخه ملاتړ کاوه خو په پټه يې د هغې خلاف تبلغات کول او نجيب الله يې د ګوند ارمانونو ته په خيانت محکوماوه. د وخت د صدراعظم شرق د خپل تاسيس و تخريب اولين جمهوري افغانستان نومي کتاب په ۴۰۵ او ۴۳۶ مخونو کې ملي روغې جوړې ته د خلقيانو د ژمنتيا په اړه راوړي :« د تني په مشرۍ د خلقيانو يوې برخې هڅه کوله چې نجيب الله او يو شمېر خلقي او پرچمي مشران استعفی وکړي ترڅو د مخالفينو سره د مذاکرو زمينه برابره شي.» دا چې وسلوالو مخالفينو روغې جوړې ته هرکلی ونه ويلو ، د جګړې په دوام ټينګار درلود او کارمليانو د ملي روغې جوړې تګلاره تخريبوله د وسلوال پوځ په مورال يې منفي اغېز درلود . د پوځيانو د روحيې د راټيټېدو په اړه به د دفاع وزارت د کنفرانسونو په تالار کې د يوې غونډې يادونه وشي. نجيب د دفاع وزارت د قرارګاه منسوبينو ته د ملي روغې جوړې د تګلارې په اړه وينا واوروله. ډګروال علم ګل واصل چې د ليکوال تر څنګ ناست وو د هغه څخه وپوښتل :« موږ د قوت له دريځه د ملي روغې جوړې تګلاره اعلان کړې يا د کمزورۍ له امله ؟» ولسمشر ځواب ورکړ د قدرت له دريځه. واصل ورته وويل دا چې ټول د اطرافو څخه مرکز ته د تبديلېدو هڅې کوي ښيي چې موږ کمزوري يو. نجيب ورته وويل تا به د اطرافو په کومه قوا کې د قوماندان په توګه مقررکړم لاړشه د انقلاب څخه دفاع وکړه. واصل ورته وويل زه ولې دومره ساده شم چې په اطرافو کې قوماندانې و منم چې ټول غواړي مرکز ته راشي. »

دې ډول وضعيت ژمن جنرالان اوافسران اړکړل چې د واکمنۍ د سقوط د مخنيوي په موخه څه وکړي. همدا رنګه هغه مهال ګنګوسې وې چې پرچميان د اسلامي جمعيت سره واک ويشي. پدې صورت کې بيا هم جګړې دوام موندلو .دې د انديښنې وړ نا څرګندې را تلونکې ته په کتو سره جنرال محمدآصف شور، ډګروال محمدکبير کارواني ، ډګروال محمدزي نيکمل، ډګروال جعفرسرتېر او ډګروال فيروز دې پايلې ته رسېدلي وو مخکې لدې چې وسلوال مخالفان د زور له لارې واکمني نسکوره کړي او يا پرچميان د م، م د سولې د پروګرام په شنډولو سره واک جمعيت ته وسپاري بايد دفاع وزير قانع کړو چې په پوځ کې د غونډونواو مستقلو کنډکونو قوماندانان داسې ژمن خلقيان و ګوماري چې له يوې خوا د مخالفينو او همدا رنګه جمعيت ته د واک د سپارلو په وړاندې ودرېږي. پوځيانو ته څرګنده ده چې د جګړې برخليک په غونډ او مستقل کنډک پورې تړلی دی. که هغه مهال ددې جزوتامونو قوماندانان ژمن افسران ټاکل شوي وای پوځ به بېله جګړې خپل مورچلونه وسلوالو مخالفينو نه پرېښودل لکه څرنګه چې د ۱۳۷۱ کال د ثور په لومړۍ اونۍ کې جهادي ډلو ته خپل مورچلونه پرېښودل او بېله جګړې يې قوتونه ور ته تسليم کړل.

نومړو افسرانو د دفاع وزير شهنوازتني سره دا مساله شريکه کړه او هغه هم ورسره همغږي ښيي او عملا کار پيلوي. د ډاډمنو افسرانو موندل بله ستونزه وه .ځکه زياتره روڼ اندي فطرتا د څوکۍ او مقام سره ليوالتيا لري او سست عنصره برخه يې د هرځواک سره سر ښوروي . د تني له لوري پدې اړه د عملي ګامونو اخېستل ددې لامل وګرزېدل چې پرچميان تبليغات پيل کړي چې تنی کودتا کوي . دا تبليغات تر دې کچې زيات شول چې په کوڅه ، بازار ، سماوار، دفتر او مجاهدينو کې د تني له لوري د کودتا خبرې کېدلې او د تني د کودتايي ملګرو نومونه هم يادېدل. داسې ښکاري چې شوروي سلاکارانو د ک ګ. ب په دستور د تني تر غوږو هم رسولې وي چې تاسو حق په جانب ياست .

مخکې يادونه شوې وه چې د ۱۳۶۸ کال د لېندۍ په دوولسمه تني پوځ ته د تيارسۍ امر ورکړ چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنرال شور د دې تیارسۍ ورکولوسره مخالفت کړی وو او له تني څخه یې د چټک عمل غوښتنه کړې وه چې تني نه و ورسره منلي . د دې پېښې وروسته د دې ډلې ترمنځ بې باوري منځته راغلله او دا ناباوري یا اختلاف هغه مهال زیات شو چې تني د شوروي اتحاد په سفارت کې د ۱۳۶۸ کال د لېندۍ په شلمه د نجیب الله سره یوه لوزنامه لاسلیک کړه او کله چې هماغه ماخوستن تنی دفاع وزارت ته راغلی وو او خپلې قرارګاه ته یې پدې اړه معلومات ورکړ، کبیر کاروانی ترې پوښتلي وو چې د دې لوزنامې تضمین کوونکی شتون لري ؟ تني ځواب نه درلود او غونډه کړکېچنه شوې وه. د حکومت له خوا د خلقیانو له خوا د کودتا اوازو شور ، کاروانی ، نېکمل ، سرتېر او فیروز دې ته اړېستل چې د ولسمشر سره وګوري او هغه قانع کړي چې دوی ګډ کارته چمتو دي. هماغه دي چې محمد آصف شور جنرال فقیرمحمد د شپېتمې فرقې قوماندان ته چې د سرقوماندانۍ په غونډو کې یې ګډون کولو ویلي چې دوی غواړي له جمهورریيس سره ووینې. د کتنې موخه د ولسمشر سره همکاري ده. جنرال فقیر د شور پیغام ولسمشر ته رسوي او هغه ورته وایي زه به هغوی حتمآ راوغواړم او ورسره و به ګورم. خو ولسمشر هغوی هېڅکله ونه غوښتل او د کب په شپاړلسمه او اوولسمه یې پنځه واړه(شور، کاروانی، نېکمل، سرتېر، فېروز) پداسې حال کې د خپلو جلادانو پواسطه ووژل چې کوم وسلوال اقدام یې نه و کړی ځکه چې هغوی په تعلیمي بنستونو او قرارګاوو کې دنده لرله.

دا چې جنرال شور د نجیب الله ضد فعالیتونو نوښتګر ګڼل کېده د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته یوې غونډې ته دا خبره کړې وه چې د کودتا هڅوونکی آصف شور وو . دا بیا ښیې چې نجیب د خلقیانو له کورني حالت څخه بشپړ معلومات درلود. دا چې جنرال شور د جمهور رییس سره د مخامختیا او مقابلې په ځای ملګرتیا او همکارۍ ته مخه کړې ده دری لاملونه لرلی شي .

لومړی ـ د لېندۍ د اتلسمې نېټې د خلقي مشرانو پرېکړې چې او د شوروي اتحاد په سفارت کې لاسلیک شوې هوکړې ته ژمنتیا وه چې د نظام د ساتلو په موخه ګډ کار کوي.

دوهم - شور د یوه ځیرک افسر په توګه پدې پوهېدلو چې د ا، خ، د ، ګ واکمنۍ او خلقیانو ته ټولې ستونزې شورویانو جوړې کړې دي او شورویانو پر پرچمیانو ستره پانګه اچولې ده ، د هغوی ملا یې ور تړلې او د خلقیانو په وړاندې هرو مرو د پرچمیانو ملاتړ کوي . لدې کبله غوره دا ده چې د تقابل پرځای له پرچم سره تعامل و کړي .

دریم - پرچمیانو د واکمن اړخ په توګه د خلقیانو په پرتله زیاد امکانات لري او پدې مبارزه کې د هغوی بریا حتمي ده نو منطقي دا ده چې د دې مخامختیا مخه ونیول شي.

د کب د شپاړلسمې ډرامې په درشل کې لیکوال د جنرال شور سره ولیدل او د دوی لخوا د کودتا د اوازو په اړه وپوښتل چې آیا تاسې په ربښتیا کودتا کوئ؟ لیکوال هغه مهال په مسکو کې زده کړې کولې او د سلواغې په میاشت کې د ژمنیو رخصتیو تېرولو لپاره هېواد ته تللی وو. شور وویل:« پوځیان پوهېږي چې کودتا په پټه او نابېره ترسره کېږي . کله چې ټول افغانستان خبر وي چې موږ کودتا کوو پداسې حالت کې کودتا کول حماقت او لېونتوب دی. موږ کره شواهد لرو چې نجیب اسلامي جمعیت ته واک سپاري او موږ د پرچمیانو له لوري جمعیت ته د واک د تسلیمولو په وړاندې احضارات نیسو. موږ تني ته قناعت ورکړی دی چې د پوځ د غنډونو او مستقلو کنډکونو قوماندانان هغه خلقي افسران مقرر کړي چې که پرچمیان واک جمعیت ته سپاري د هغو په وړاندې ودریږي . اوس مهال موږ هڅې کوو چې له حکومت سره د م، م د سولې پروګرام په پلې کولو کې همکاري وکړو . موږ نجیب ته احوال لېږلی دی چې غواړو له ده سره وګورو.»

د کی جی بی پلان چې پرچمیان او خلقیان د پوځې ټکر ترکچې ورسوي او پدې ټکر کې د پرچمیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملا وروټړي د ولسمشر له شوروي پوځي سلاکار واورو. هغه د خپل کتاب په ۷۸ او ۷۹ مخونو کې را وړي :« ما جمهور رييس (نجيب الله) ته په زغرده وويل چې بايد دې کشمکشونو ته د پای ټکی کېښودل شي.نشي کېدای چې يوازې په دولتي امنيت باندې په ډېره لګولو سره ملي روغې جوړې ته ورسېږو.ما هغه ته سلا ورکړه چې په خلقيانو ډېر حساب وشي. سربېره پردې مې د هغه پام دې ته را وګرزاوه چې په ډېرو مسآلو کې د دفاع وزير حق په جانب دی، ځکه په کدري سياست کې د هغه خبره لږ اورېدل کېږي او ټولې پوځي چارې د جمهور رييس پوځي دستياران جنرال باقي او جنرال عبدالحق علومي ځرخوي...، هغه دې د زده کړو لپاره شوروي اتحاد ته واستول شي.» د شوروي دفاع وزير ته مې وويل: « يا تاسي کابل ته راشئ يا تنی مسکو ته در وغواړئ او زياته مې کړله چې شهنواز تنی له ډېرې مودې راهيسي هيله لري چې د مسکو څخه ليدنه وکړي . خو نه په خپله د دفاع وزير راغی او نه يې تنی مسکو ته وروغوښت.» د نجيب د پوځي سلاکار له څرګندونو ښکاري چې هم نجيب الله او هم شوروي اړخ ليوال نه وو چې ددفاع وزير او ولسمشر تر منځ کړکيچ حل شي . البته د شوروي د دفاع وزير نشوای کولای پدې اړه کوم اقدام وکړي ځکه چې په شوروي اتحاد کې وروستی خبره کې جي بي کوله او همدې دوزخي سازمان تنی د دې لپاره د دفاع وزير په مقام ساتلی وو چې نجيب او تني ترمنځ اړيکې خرې پرې کړي او د دولتي امنيت ځواکونو ته په دفاع وزارت د بريد امر ورکړي ، خلقيان وځپي او پرچميان په بشپړ ډول په پوځ واکمن کړي. پدې ډرامه کې د کې جي بي ښکېلتيا د وخت د بهرنيو چارو د وزير عبدالوکيل له ليکنې څرګنديږي . هغه ليکي چې جمهور رييس د سياسي بېرو غړي ارګ ته ورغوښتي وو تر څو کودتا ته د تني له خوا د چمتووالي په اړه معلومات ورکړي. دا مهال په ارګ بمبارۍ پيل شوې او موږ د حرمسرای لاندې پټنځای ته چې شورويانو د خپلو ځواکونو د وتلو مخکې جوړکړی وو لاړو. نجيب د ک ګ ب د مشاور له لارې د ک ګ ب د مشر ګريچکوف سره اړيکه ونيوله چې ژباړونکی يې د نجيب الله ورور شاه پور احمدزی وو. نجيب الله له ګريچکوف وغوښتل چې شوروي جنګي الوتکې د دفاع وزارت مقر او د بګرام هوايي ډګر بمبارد کړي . ګريچکوف ورته وويل: « لکه څرنګه چې د افغانستان د دفاع وزارت د ښار سره نږدې دی دا کار امکان نلري خو په بګرام به د بريدونو د دوام په اړه فکر وکړو او پرېکړه به وکړو...، ځانګړې قطعه د بېړنی مرستې لپاره شخصاً ستاسې لپاره په پوله کې چمتو ده.» ۲۱۱ / ۴۱۸ لدې څخه ښکاري چې د امنيتي وزارت له لوري په دفاع وزارت بريد په ټولو جزېياتو سره د نجيب او د ک ګ ب د مشر ګرېچکوف تر منځ کوردينه شوی وو تر دې چې که نجيب د شورويانو مرستې ته اړتيا ولري په پوله کې يې ځانګړې قطعه د مرستې لپاره چمتو کړې هم وه . له بله پلوه ښيي چې په شوروي اتحاد کې د واک اصلي مرکز ددې هېواد څارګره اداره وه نه د کمونست ګوند مرکزي کميټه .

خاينانه لوبې

له وروستيو دوو ليکنو څخه ښکاري چې نجيب الله د خلقيانو او پرچميانو تر منځ د نباوريو د له منځه وړلو لپاره قطعاً ليوالتيا نلرله او د هېواد د وسلوال پوځ يوې برخې(استخبارات) ته په بله برخه (پوځ) د بريد قومانده ورکړله. په تاريخ کې به داسي پاچا ، امير او يا ولسمشر نه وي تېر شوی چې پداسي يوه خيانت لاس پورې کړي.دا بيا ښيي چې اشغالګروځه ډول وګړی د څارګرې ادارې مشری او بيا زعامت ته رسولی وو. که د پرچميانو دا ادعا چې تني کودتا کوله و منل شي بيا دا پوښتنې پيدا کېږي چې ولې نجيب الله د کودتا مخه ونه نيوله او يا يې ولې د دفاع وزير په لاسونو کې زولنې ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وانه چولې او محکمې ته يې ونه درولو؟ که په رښتيا سره وزير کودتا کوله ، وزير د سر قوماندانی او په نورو ګونډي او دولتي غونډو او مجلسونو کې ګډون کاوه ولسمشر دا شونتياوې لرلې چې ددې غونډو مخکې او يا وروسته د هغه په لاسونو کې لکه د هغه د جنرالانو او د ګوند د مشرانو زړې او پنجشېرې په لاسونو کې زولنې واچوي . ولسمشر کولای شوای هغه لکه د ګلابزوی په څېر مسکو يا بل کوم هېواد ته د سفير په توګه او يا زده کړو ته واستوي . دا بيا ښيي چې نجيب غوښتل تنی په کابل کې وساتي او د کب شپاړلسمه ډرامه جوړه کړي. ښېله کومه شکه د دې ډرامې سناريو کې جې بې جوړه کړې وه ځکه چې د شوروي اتحاد دفاع وزير او د نجيب يوځي سلاکارهم ترې خبر نه وو.

د نجيب الله دا خاينانه لوبه د هغه د دوو پرچمي ملګرو کشتمند او جنرال سلطان خندان له خرګندونو بربنډېږي. کشتمند ليکي:« يو ځل مې له نجيب الله پوښتنه وکړه چې ولې له هغه سره جوړه نه کوي يا ولې داسې لار نه لټوي چې د دې غميزې مخه ونيول شي، هغه په ځواب کې وويل د هغه (شهنواز تني) سره جوړه شوني نه ده ، پرېږده لومړی هغه په کوم کار لاس پورې کړي. نه پوهېدلم چې د ده دا ډول دريځ يو ډول قېمار، ځانپالنه او زورښودنه وه يا د مقابل لوري ملامتول يا د چمتووالي د نيولو لپاره يې وخت ته اړتيا درلودله. » ۳۹ / ۱۰۰۴ د کشتمند پورته دری واړه ګومانونه (زور ښودنه ، د مقابل لوري ملاماتول او د تني د ځپلوپه موخه وخت ته اړتيا) سم وو. جنرال سلطان خندان د يوه ليکوال د دې پوښتنې چې د تني د کودتا په اړه ټوله اداره خبره هم وه ولې يې نجيب الله او يا نورو دولتي ځواکونو مخه نه نيوله په ځواب کې وايي:« ډاکترصاحب نجيب وويل چې دا هر څه تاريخ ليکي او زه نه غواړم چې متعرض شم انتظار اوباسم چې تنی څه کوي.» ۲۱۲ د نجيب دا خبره ښيي چې هغه غوښتل تنی يا خلقيان ملامت او بدنام کړي او هغه هم د يوې ډرامې د جوړولو له لارې . دا چې د خلقيانو د ملامتولو او بدنامولو ناوړه پايلې افغان ولس ته په کومه بيه تمامېږي هغه ته ارزښت نه درلود. دلته ليدل کېږي چې نجيب د خپل سازماني تعصب له مخې د ا، خ ، د ، ګ ته تاريخ جوړوي، داسې تاريخ چې خلقيان ملامت او پرچميان سلامت ثابت کړي. دې ته که خاينانه لوبه و نه ويل شي څه ورته ويلی شو؟

نجيب نه يوازې د خلقيانو سره خاينانه لوبې پر مخ وړلې بلکه د ملي روغې جوړې د تګلارې سره چې د سولې او جګړې، د نظام پايښت او پاشل ورسره تړلي وو هم لوبې پرمخ وړلې. د ملي روغې جوړې سره د نجيب د خاينانه لوبې په اړه به د وطن ګوند د يوه غړي ولولو چې نجيب د ګوند د غړو يوې غونډې ته ويلي وو: « له شماله به مسعود، له غربه به هزارګان، له جنوبه به حقاني او سياف او له ختيځه به عبدالحق په کابل راشي او په خپلو کې به داسې وجنګېږي چې د کابل په کوڅه کوڅه کې به ويني توېږي شي ، مجاهدين به بدنام او دوی(د نجيب ملګري) به نېک نام شي. د غونډې په منځ کې ترې وپوښتل شول ، چې داسې ده نو موږ بايد د وطن د لوړو ګټو په خاطر يوه قرباني ورکړو او حکومت د مجاهدينو په منځ کې داسې چا ته وسپارو چې ثبات ټينګ کړای شي، خير دی زموږ يو څو ملګري دې پکې قرباني شي، خو چې نظام بيخي و نه پاشل شي.د ډاکټر نجيب ځواب دا وو : د مجاهدينو په منځ کې حکمتيار دغه قوت لري ، خو هغه را نه ، نشي راتلای، زه غواړم هغه بيرون پاتې شي .کله چې ورته وويل شول، چې آيا موږ پخپله د نظام پاشلو ته زمينه جوړوو؟ د نجيب ځواب دا وو: (همګي را ميمانيم ، خو حکمتيار از پيشم آمده نميتواند، وی بيرون و ديګران را داخل ميکنيم، باز
ديګران از دست او حکومت کده نميتواند...) له دې څخه ښکاره معلومېږي ،چې دا د مسکو هغه نقشه وه چې نظام بايد روغ پاتې نشي» ۱۷۰/ ۲۰۰- ۲۰۱هېواد هم تباه شي او پدې ډول نجيب د مسکو دا افغاني ضد نقشه پلې کړله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجيب الله پلوي خلقيان څوک وو ؟

د کتاب له منځپانگې نه معلومېږي چې د ا، خ، د، گ په نامه سياسي سازمان د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمې ډرامې پورې هېڅکله يو موټی نه وو بلکې د دوو نه پخلاکېدونکو دښمنو ډلو (پرچم او خلق) څخه جوړشوی يو سياسي جوړښت وو .د دې دوو ډلو دا ډول له دښمنۍ ډک تاريخ ته په کتو سره دا پوښتنه پيدا کيږي چې ولې يو شمېر خلقي مشران د کب د شپاړلسمې په ډرامه کې د نجيب د پلويانو رول ولوبولو. مخکې لدې چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ووېل شي دې خبرې ته بايد د لوستونکي پام راوگرزول شي چې د دې ډرامې په درشل کې د افغانسان د خلک دموکراتيک گوند په نامه د خلق او پرچم د تلوالې د رهبري ارگان(مرکزي کمېټې) د ۱۲۰ تنوغړو څخه دېرش تنه خلقيان وو.د دې ديرشو تنو څخه درې تنه (وطنجار، انجينرنظر، پکتين) او پلويان يې همدا رنگه شاه ولي، ميثاق ، جوزجاني، غوربندي او همفکران يې چې د امينيانو په نامه يادېدل هم د نجيب الله سره ودرېدل .د نجيب الله سره د دې دواړو ډلو ملگرتيا ددې سبب شوه چې نجيب په خلقيانو بريد وکړي. د کب د شپاړلسمې ډرامې په درشل او ډرامه کې د پرچميانو په گټه د نجيب الله پلوه خلقيانو رول ته په کتو سره هغوی په فوق العاده رتبو، مډالونو او بنډلونو روپيو ونازول شول.

دا چې د خلقيانو په ځېلو کې يو شمېر خلقيانو برخه اخېستې وه نه يوازې د نظام د ننه بلکې جهادي تنظيمونه هم څرگندونې لري .پدې اړه د اسلامي جمعيت کدر محمداکرام انديشمند ليکي:« د کودتا په ناکامۍ کې د پرچم ټولو ډلو او د خلقيانو په اړخ کې د حفيظ الله امين او د اسلم وطنجار او رازمحمد پکتين پلويانو رول درلود.» ۲۱۴ / ۱۱۰ دستگير پنجشېری هم د نجيب سره درېدلي خلقيان د امين پلويان او د خلق د فرکسيون د زرمل(زرمت) درې تنه مشران معرفي کوي. ميرصاحب کاروال د نجيب خلقي پلويان داسې راپېژني :«...له بله پلوه د سليمان لايق ترمشرۍ لاندې يوه نوې سيمه ئيزه نشنلستي ډله لکه انجينر نظرمحمد،اسلم وطنجار، رازمحمدپکتين ، وزيري ، منوکی منگل ، اسدالله پيام ، مبين يې پرځان راټول کړل که وکولای شي په لازم فرصت کې يې د خلقيانو خلاف استعمال کړي وروسته له هغې په امين پورې تړلي ځېنې مشران لکه غوربندي، شرعي جوزجاني، شاه ولي، فقيرمحمدفقير، خيال محمد کتوازي او حتی عبدالکريم ميثاق او نور ټاکلو سياسي موخو ته د رسېدو په خاطر ورسره يو ځای کېږي.»

اوس به د طرحه شوې پوښتنې په ځواب تم شو. د گڼ شمېر پخوانيو خلقيانو له انده د امين د پلويانو په شمول لاندې پنځه کټگورۍ خلقي مشران او کدرونه له نجيب سره ودرېدل.

۱ ـ په اداري، مالي او اخلاقي فساد ککړ.

۲ـ سيمه ئيز تړاو.

۳ ـ د امتيازاتو او څوکيو شوقيان

۴ـ له مخکې د خاد سره تنظيم (دوه گوني رول لوبوونکي)

۵ـ سوويتستان

د شوروي اشغال د هماغه پيله شوروي سلاکارانو او پرچميانو بلا استثنی ټول خلقيان ځارل، ب ژمن خلقيان يې د حساسو څوکيو او په پوځ کې له محاربوي جزوتامونو څخه پاسيفه دندو(قرارگاوو او علمي بنسټونو) ته تبديلول، ضعيف النفسه، څوکی پال او ښه غوړنيوونکي خلقي کدرونه يې په لوړو څوکيو گومارل او بلا استثنی په اداري، مالي او اخلاقي فساد ککړو خلقيانو ته يې دوسيې جوړولې. خادېستانو حتی په زندان کې د ځېنو امين پلوه خلقيانو د شخصيت کمزورو اړخونو او د خلقي واکمنۍ پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهال د هغوی تورو کارنامو ته په کتو سره د هغوی څخه د اجنټانو په توګه کټه پورته کوله چې یوه بېلګه یې سلطان احمدبهین د خلقیانو د استخباراتي اداري (اکسا او کام) د سیاسي څانګې مشر وو. د عبدالرشید جلیلي په وینا « دا سړی (سلطان احمد بهین) چې پرچمیانو او په خاص ډول خاد ته د جاسوسی او خدمت کولو په تعهد سره د اعدام نه خلاص شوی و ، تر آخره پورې پرچمیانو او خاد ته وفادار او د خلقیانو د ځان غم شو. دې سړي یو څو نور ضعیف النفس کسان لکه نور آقا روپین او د هغه سره رابطه کې نور کسان پیدا کړل او د یوه پخواني پرچمي خلیل زمر سره چې د ثور انقلاب په لومړیو ورځو کې نوراحمدنور د هغه وخت د کورنیو چارو وزیر په دې اتهام بندي کړی و چې ګوندې داود خان استخباراتي اداري ته یې د پرچمیانو د پټو فعالیتونو او تشکیلاتو په هکله راپور ورکړی و ، یو ځای د خلقیانو د پخواني ګوندي او دولتي مشرتابه په مقابل کې په توطیو پیل وکړ.»۱۰ / ۱۴۶ - ۱۴۷ مخکې د میثاق له قوله راغلي وو کله چې د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته په حکومت کې شریکو خلقیانو د نجیب خلاف دریځ غوره کړ نو نجیب امینیانو ته مخه کړله له هغوی سره یې په زندان او زندان بهر سیاسی کار پیل کړ، هغوی یې خپل او له زندان څخه خوشې او په لوړو څوکیو وګومارل . له زندان څخه د خوشې شوو کسانو دریځونو ته په کتو سره د هغوی سره چلند کېدلو یعني هغه چا چې ربښتیني همکاري پیل کړه غوره مقامونه او امتیازات یې ورکړل او چا چې همکاري نه کوله دندې یې ور نکړلې یا دا چې عادي ماموریتونه یې ورکړل. د بېلګې په توګه پدې اړه محمد دوست وردګ د مرکزي قول اردو پخوانی قوماندان د خلقیانو په یوه مجلس کې ویلي وو: « زموږ ځېنې ملګري د نورو د تهدید او تطمیع تر اغېز لاندې راغلي دي او د مقام او شخصي دریځ په اړه فکر کوي. دا لوبه چې نورو پلان کړې ده زموږ لپاره تباه کوونکې ده. موږ ته د زندان څخه د خلاصېدو مخکې د دولتي مقامونو ژمني شوې وې خو ځېنو ته چمتو نه دي عادي حقوق هم ورکړي.دا د یوه بام او هوا لوبه څه معنی لري. یو شمېر ته یې ملکي او پوځي وزارتونه او معیینتونه ، ریاستونه او قوماندانۍ ورکړې او ما چې نه غوښتل د نورو ښکار شم حتی زما د تقاعد عادي حقوق یې هم اجرا نکړل .» ۱۸ / ۴۹۳ همدا رنګه په حکومت او یا کور کې کېنولو خلقي امین پلوه کدرونو سره ورته سیاسي او استخباراتي کار تر سره شو . ښه بېلګه یې د افسرانو د عالی کورس استادانو(احمد علي او ګلرنګ) ته د جنرالۍ د رتبو ورکول او د سترو جزوتامونو د بولندویانو په توګه ټاکل دي. د شوروي یرغل وروسته د افسرانو په عالي کورس کې د لسو څخه زیات د خلقي واکمنۍ د سترو جزتامونو قوماندانان د استادانو په توګه وګومارل شول . خو ولیدل شول چې د کب د ډرامې په درشل کې جمهور رییس د هغوی څخه دوو تنو احمدعلي او ګلرنګ ته جنرالي ورکړله او د قوماندانانو په توګه یې مقرر کړل. جعفرسرتېر چې هغه هم د افسرانو په عالي کورس کې استاد وو کیسه کوله چې نجیب الله د کب د شپاړلسمې څه موده وړاندې وروغوښتلم او راته ویې ویل: « تاسې ډېرې سختۍ وګاللې دا یو میلیون افغانی واخله چې لږترلږه نورمال ژوند وکړې .ما ورته وویل مننه ، زما ګوزاره کېږي دا پیسې کوم بل چاته چې اړتیا لري ورکړئ.» دا یوه بېلګه وه چې څه ډول نجیب خلقیان پېرل. نجیب له زندان څخه خوشې شوو امینیانو ته د ګوند د جوړولو اجازه ورنکړه خو لوړ لوړملکي او پوځي مقامونه یې ورکړل . دې دا معنی لرله چې هغوی د نجیب د حکومت د مامورانو په توګه د کار کولو حق درلود خو د سیاسي فعالیت اجازه یې نلرله. د شوروي اشغال پرمهال په واک کې شریکو خلقي مشرانو د اشغالګرو د وتلو وروسته هوډ درلود چې نور د پرچم امر او نهی ونه مني او لدې امله یې تني د کودتا په تور بندیان کړل خو امینیانو د نجیب الله د حکومت د مامورانو په څېر د نجیب د واکمنۍ د ټینګښت په موخه د خپلو خلقي ملګرو خلاف د پرچم تر څنګ ودرېدل او پدې ډول یې دوهم ځل د خپلو خلقي ملګرو خلاف جبهه ونیوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرى خلقيان چې له نجيب سره ودرېدل په مالي او اخلاقي فساد ککړ کسان وو. د بېلګې په توګه نجيب په مالي فساد ککړ انجينرنظرمحمد د وخت د ټولګټو وزير ته په يوه ستره غونډه کې ويلي وو: « زه خبر يم چې په خوشحال مېنه کې دې کور جوړ کړى دى .د حکومت د سمنټو او ګاډرو دې ګټه پورته کړې ده ، ګلکاران او ترکاڼان هم د حکومت خلک دي خلاصه هرڅه د حکومت دي. بيا د وسلوال پوځ له لوى څارنوال پوښتنه کوي د هغو شپاړلسو تنو دوسيه څنګه شوه چې له دفاع وزارت څخه ټولګټو وزارت ته تبديل شوي دي ؟ هغه ځواب ورکړ دوسيه بشپړه شوې ده. هغوى انجينران نه بلکې د قالينو سوداګر وو او اوس په جرمني کې سوداګري کوي ...، نجيب بيا د ټولګټو د وزارت د لومړي ګوندي سازمان د منشي څخه پوښتي چې هغه شپږ ميليونه افغانۍ څه شوې ؟ هغه ورته وايي هغه وزير صاحب اخيستي دي. وروسته نجيب الله نظرمحمد ته وايي له غونډې وروسته زما دفتر ته راشئ.» همدا لامل وو چې انجينر نظرمحمد د خپل مالي فساد له امله چې محاکمه نشي د خپلو خلقي ملګرو خلاف د نجيب الله ترڅنګ ودرېد. د محمد اسلم وطنجار له خولې په مسکو کې د انجينري اکادمي محصل افسر جګتورن نجيب الله وايي : « د ګوند د واکمنۍ د نسکوريدو وروسته په مسکو کې پاتې شوم او د اکادمۍ په کور کې له خپلې کورنۍ سره مې ژوند کاوه او د اکاډمۍ د اداري له مسولينو سره مې دوستانه اړيکې لرلې تر دې چې زما د غوښتنې له مخې د اکادمۍ مشرتابه افغانانو ته د اکادمۍ اپارتمان هم ورکاوه . يوه افغان را ته وويل که وطنجار ته د کوم اپارتمان په ورکولو کې مرسته وکړې. ما ورته وويل د هغه سره مرسته نه کوم. تصادفا څه موده وروسته په يوه مجلس کې له وطنجار سره مخامخ شوم. وطنجار ګيله وکړه چې د اپارتمان په ورکولو کې مې مرسته نه ده ورسره کړې . ما ورته وويل لدې امله مې مرسته نه ده کړې چې د کب د شپاړلسمي په پېښه کې د نجيب سره ودرېدې . وطنجار وويل هغه اسناد چې نجيب په ما لرل که په تره کي صاحب يې هم لرلاى هغه به هم د نجيب سره درېدلى واى. » کله چې د شورويانو او پرچميانو د ګډ پلان له مخې د خلقيانو د ځپلو فرصت راورسېد ، پرچميانو په فساد ککړو خلقيانو ته د هغوى د فساد دوسيې مخې ته کېښودلې. ور ته و يې ويل که د پرچميانو سره همکاري ونکړئ قانوني چلند به در سره وشي .دې خوارانو بله چاره نلرله بېله دې چې د نجيب سره ودريږي، د هغه هر دستور ومني او حتى د خپلو خلقي ملګرو په اړه د جاسوسانو په توګه ترې ګټه پورته کړي او د خپلو ملګرو په وژلو او بنديانولو هم لاس پورې کړي.

بله ډله خلقيان هغه کسان وو چې د يوې ولسوالۍ او ولايت په کوچني چوکاټ کې ايسار وو. هغوى د سيمه ييز تړاو له مخې له پکتياوال نجيب الله سره ودرېدل. البته د نجيب الله پر لوري د خلقيانو په را ماتولو کې شوروي سلاکارانو هم رول درلود لکه څرنګه چې ګلداد ليکي:« شوروي سلاکارانو د کورنيو چارو وزير محمد اسلم وطنجار، د برېښنا وزير رازمحمد پکتين او د ساختماني چارو وزير نظرمحمد درى واړه زرمتي خلقي وزيران ، د نجيب الله لور ته ورمات کړل او نجيب الله دغو کسانو ته د لا بهترو ګوندي او دولتي مقامونو ورکړې ژمنې ورکړلې او د دوى مالي امکانات يې لا زيات برابر کړل.» ١٠٥/ ٨٢١ جنرال محمدهاشم نوري چې هغه هم د زرمت دى يوه ورځ ليکوال ته په بلجيم کې وويل: « په يوه مجلس کې چې انجينر نظر، پکتين او څو تنه نورو زرمتيانو شتون درلود انجيرنظر ما(نوري) ته وويل چې موږ زرمتيان بايد يوه خوله شو او تر دې وروسته د خلقيانو د مشرانو رول ولوبوو خو ما ور سره ونه منل او دا رنګه فکر مې وغندلو.» له بده مرغه د افغانستان د روان ناورين پر مهال شوروي او ناټويي اشغالګرو د بنکېلاک د هغه مشهور فورمول « بېل يې کړه اېل يې کړه» له مخې ناوړه ګټه پورته کړې ده . د لږکيو او ډېرکيو ، پښتنو او غيرپښتنو، درانيو او غلزيو، شمال او جنوب ، لويې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیا ، لوی کندهار او لویې مشرقي ویشني او د نجیب الله په ګټه د زرمتي خلقیانو استعمالول او د لړکیو د حقوقو په نامه د م، م د سولې د پروګرام شنډول یې څرګندې بېلګې دي.

د ګوند دوهمه کنګره

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د مؤسسې کنګرې په دایریدو سره د واک د ترلاسه کولو پورې بله کنګره را ونه بلله. واک ته په رسیدوسره بیا هم ګوندي مشرتابه د کنګرې د رابللو لپاره لیوالتیا ونه ښودله پداسې حال کې چې د ګوند د اساسنامې له مخې په هرو څلورو کلونو کې باید کنګره دایره شوې وای. ګوند واک ته په رسیدو سره د زعامت د لیوالو د ګوندي ضد کړنو له امله د کورني کړکیچ سره لاس او ګرېوان شو چې پایله یې د ګوندي مشرانو او ګڼ شمېر کدرونو زنداني کېدل، وژل کېدل ، تبعیدېدل ،کودتايي هڅې او شوروي نیواک شو . د پېښو دا ډول بهیر ته په کتو سره د شوروي اشغال پر مهال د خلقیانو له لوري د کنګرې د رابللو مسئله طرحه کېده تر څو کنګره د مرکزي کمیټې د کړنو جاج واخلي او د هغو پربنسټ د ګوند نوی مشرتابه وټاکي . البته د خلقیانو په شل میاشتنی واکمنی کې چې هر څه د انقلاب د ولولو او بنسټیزو سمونونو تر اغېز لاندې پر مخ تلل د کنګرې د رابللو په اړه چا فکر هم نه کاوه. د شوروي یرغل وروسته د خلقیانو لخوا د کنګرې د رابللو غوښتنې ، پر واکمن فرکسیون او شوروي سلاکارانو فشار هغه وخت زور واخیست چې د شوروي پوځیانو د وتلو او د انقلاب څخه د خپلواکي دفاع مساله رامنځ ته شوه. د دفاع وزیر او جمهور رئیس ترمنځ د اختلافونه د پیدا کېدو وروسته خلقیانو د کړکیچ حل د کنګرې په رابللو کې لیده خو د نجیب ځواب دا وو چې« د کنګرې د دایرولو وخت نه دی هیواد د جګړې په حال کې دی. » د نجیب الله د دې پلمې سره خلقي لوړپوړي (انجینرنظرمحمد ، وطنجار) او د امین پلویان همغږي وو. د پرچمیانو له لوري په دفاع وزارت له برید وروسته چې د خلقیانو ستره برخه له ډګره وایستل شوه ،امنیتي حالات لا کړکیچن شول او جګړو زور واخیست د ۱۹۹۰ کې د جون په شپږویشتمه د ګوند دوهمه کنګره راوبلل شوه. مخکې لدې چې پرچمیانو د کنګرې نه رابلل د جګړې له امله ګڼل، خبره په جګړه کې نه بلکې په ګوند کې د هغوخلقیانو شتون وو چې په کنګره کې د هغوی د ګډون له امله د مسکو په لاس پر ګوند تپل شوی مشرتابه بدلېده. د ګوند دوهمه کنګره چې ځینو د هغې دایریدل یومثبت ګام ګانه او فکر یې کاوه چې هغه به داسې پریکړې وکړي چې په ګوند کې یووالی تینګ او اعتبار به یې لوړ شي. د کنګرې له دایرېدو وروسته د دې ګوندیانو دا هیلې هم په نهیلې واوښتې ځکه کنګرې ته ټاکني رنې نه وې او د انتخابي غړو نه د انتصابي کاندیدانو او د هغو کسانو شمیر زیات وو چې د ګوندی مشرتابه له لوري نیول شوې پریکړې بېله څه ویلو او په پټو سترګو ومني. کنګرې ته داسې استازو هم لاره موندلې وه چې د کنګرې په غونډو کې یا ویده وو یا نه پوهیدل چې هلته څه تیریږي یا څه ویل کیږي. د ساري په توګه کله چې د ګوند د لارښوونکي هیآت اوږد لست د فرید احمدمزدک له خوا ولوستل شو د بابه صاحب په نامه یو استازی چې د ګوند د تفتیش د کمیسیون د غړي په توګه اعلان شوی هم وو لاس پورته کړ او ویې ویل :«ملګری نجیب الله! اوس چې ملګری دوستم د مرکزي شورا اصلي غړی شو او ځای یې تش شو زه ځان د مرکزي شورا مستحق ګڼم . لدې کبله هیله کوم چې د مرکزي شورا د علی البدل غړي په توګه وټاکل شم.» ۱۰۹ / ۲۸۵ کنګرې ته د استازو د ټاکلو په بهیرکې خلقي اړخ هیڅ لیوالتیا نه لرله ځکه چې د امین د پلویانو او نجیب الله ته د وفاداره خلقیانو پرته خلقي مشران او پېژندل شوي کدرونه چې شمیر یې اته سوه شاوخوا وو بندیان او یا بهر ته تښتیدلي وو.لیکوال هغه مهال په مسکو کې زده کړې کولې. په شوروي اتحاد کې ګوندیان د کنګرې له دایریدو څخه له رسنیو خبر شول او وروسته ویل کیدل چې د سفیر لخوا دوه تنه محصلین په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنګره کې د ګډون لپاره استول شوي وو. کله چې د هیواد نه بهر کنګرې ته استازي انتصاب شوي دي دا چې په هیواد کې جګړه روانه وه ، د مرکز او ولایتونو، د ولایتونو د مرکزونو او ولسوالیو ترمنځ د تګ او راتګ نسبتاً خوندي لار هوایی کرښې وې څه ډول به ټاکنې ترسره شوې وي. غوربندی چې د نجیب الله له پلویانو نه ګڼل کیده د خپل کتاب په ۱۱۶- ۱۱۷ مخونو کې د کنګرې برخه وال په لاندې پنځو ډلو ویشي :

۱. د بریالي پټ تشکیلات چې ځانګړې رهبري ، موخې او سازمانونه یې لرل.
۲. د نجم الدین کاویانی او فریدمزدک ډله چې هغه د جمعیت د نظار د شورا پټ غړي بولي.
۳. د کشتمند ډله چې هغوی د کنګرې چلوونکي او فاسد بوروکراتان ګڼي.
۴. د تنې د کودتا په تور زنداني شوې سترې برخې پلویان چې د کنګرې پر قانونیت او د استازو او د ګوند د رهبرئ د ټاکنو په څرنګوالي یې اعتراض درلود.
۵. نجیب الله او د ملي روغې جوړې تګلارې ته وفاداره برخه.

د ا، خ ، د ، ګ د زیاترو مشرانو له ځانګړتیاوو نه یوه دا وه چې هغوی د ګوند عمومي منشي ته د خپلې وفادارۍ په ښودلو او یا د خپل دریځ د ساتلو په موخه د هغه د هرې پریکړې که ور سره همغږې هم نه وو ملاتړ کړی دی چې غوربندي د هغو څخه یو دی .هغه په خپل کتاب کې د کنګرې ترکیب او د هغې د پریکړو ښه انځورکارې خو د کنګرې د ګډون کوونکي په توګه د کنګرې د هغو پریکړو په اړوند چې پخپل کتاب کې یې له هغو څخه نارضایتې ښودلې ده کوم اعتراض ونکړ او د نورو په څېر یې د کنګرې ټولې پریکړې تائید کړې تر څو نجیب الله ته خپله وفاداري څرګنده کړي. هغه مزدک او کاویاني د جمعیت پټ غړي ګڼي خو هغوی ته یې د ګوند د مرستیالانو په توګه مثبته رایه ور کړه . ددې معنی داکېږي چې هغه جمعیتیانو ته د وطن ګوند د مرستیالانو په توګه رایه ورکړې ده . کنګرې نوې اساسنامه او کړنلاره تصویب او د ګوند نوم یې (وطن) کیښود. په نوې تصویب شوې اساسنامه کې د دموکراتیک سانترالیزم اصطلاح نه وه خو د ګوند په تشکیلاتي جوړښت کې هیڅ بدلون رانغی. یوازې یې د تیرو اصطلاحاتو پرځای د میر غلام محمدغبارد وطن د ګوند اصطلاحات لکه مرکزي شورا، ولایتي شورا او د عامل هیآت پرځای یې اجرائیه هیآت راوړل. د ګوند کړنلاره د ملي روغې جوړې د تګلارې یوه کاپي وه. د غوربندي په وینا کله چې په تشکیلاتي برخه کې د ګوند د نوي مشرتابه نومونه اعلان او د رایو په اتفاق تائید شول «د مرکزي کمیټې په لست کې هماغه پخواني نومونه ولیدل شول »۸۰ / ۱۱۷ د هغو کسانو نومونه چې زیاتره یې د شوروي اشغالګرو اردلیان او پاخه فرکسیونبازان وو، هغه نومونه چې په خبرو کې د ملي روغې جوړې سره سر ښوراوه خو په عمل کې یې هغه تخریب او سبوتاژوله او د شوروي اتحاد د پنځم ستون تله پکې خورا درنه وه. په کنګره کې کاویانی او مزدک د ګوند مرستیالان وټاکل شول چې وروسته یې د خپلو نویو دریځونو او ګوندي امکاناتو نه په استفادې سره د بغاوتګرو جنرالانو دوستم او مؤمن په لمسولو کې ټاکونکي ونډه لرله او همدا بغاوتګرجنرالان هم کنګرې د ګوند رهبرئ ته راپورته کړل. د ګوند په نوي مشرتابه کې د کارمل ډلې او نورو سکتاریستي اندونو د خاوندانو دریځ خورا غښتلی شو چې نجیب الله یې اړایست له شوروي نه د کارمل راستنیدلو ته غاړه کیږدي. د کنګرې د رابللو په درشل او وروسته ویل کېدل چې نجیب الله د بریالي دې غوښتنې ته لبیک ویلی چې د هغه غوښتنې به مني پدې شرط چې نجیب د ګوند د عمومي منشي په توګه پاتې شي. په کنګره کې د ګوند لارښوونکي هیآت ته د کارمل د زیاتو پلویانو راپورته کیدو هم وښودل چې نجیب د بریالي غوښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته مثبت ځواب ورکړى دى . د نجيب الله له لوري د کنګرې د رابللو موخه د نوموړي د هغې وينا څخه چې د کنګرې د جوړيدو مخکې د کابل ښار د ګوندي سازمان په کنفرانس کې کړې وه جوتيږي چې ويلي يې وو: «ملګرو! ځرنګه چې زه د شوروي ځواکونو د وتلو وياړ لرم د ګوند د دوهمې کنګرې د جوړيدو وياړ هم زما دى.پدې بنسټ د ګوند دوهمې کنګرې د دايريدو موخه د نجيب الله د وياړونو د لست اوږدول وو.» ۱۰۹/ ۲۸۰ عجيبه دا ده چې نجيب د شوروي د اشغالګرو ځواکونو د ايستلو وياړ خپل ګڼي چې دا د خندا وړ خبره ځکه ده چې هغه د شوروي اشغال له برکته شورويانو وزارت او زعامت ته رسېدلى وو نو هغه به ځرنګه خپل بادار ته ويلي وي چې پوځيان يې له هېواد څخه وباسي. که چېرې د کنګرې پرېکړو ته وکتل شي د ګوند نوم يې بدل کړ، نوی اساسنامه او کړنلاره يې تصويب کړه خو هماغه ناکام آزمايل شوي مشران د ګوند په مشرتابه کې پاتې شول او د دوستم په څېر افرادو هم د ګوند مشرتابه ته لار ومونده . دا کنګره په واقعيت کې د موټر د ترميم هغه ورکشاپ ته ورته وه چې سور رنګه موټر يې په شنه رنګې موټر واړولو خو انجن يې هماغه زوړ زنګ وهلى انجن وو چې د مقصود مزل ته يې سپرلى نشواى رسولى .

د ببرک کارمل نوی ماموريت

مسکو کارمل په ۱۹۷۹ کې د کابل په پلاز کېنولو په ۱۹۸۶ کې يې له واکه ګوښه او مسکو ته وغوښت هلته يې ورته د مېلمه په څېر د ژوند آسانتياوې برابرې کړې او د ۱۹۹۱ کال د جولاى په شلمه کابل ته ولېږلو. کارمل افغانستان ته د تګ پر مهال د مسکو په هوايي ډګر کې شاوخوا پنځوسو تنو ته چې د مخې ښې لپاره ورغلي دي ويلي وو:«... که افغانان وغواړي چې زه بيا د دولت مشر شم زما کابينه به هماغه پخوانۍ کابينه وي.» دا بيا ښيي چې هغه بيا د زعامت ليوال وو. فقيرمحمدودان د نجيب الله له قوله ليکي : « شوروي مقامونو ورته ويلي وو ، ببرک کارمل د افغانستان يو تبعه دى او حق لري په افغانستان کې ژوند وکړي . لدې کبله هيڅوک حق نلري هغه لدې حق څخه محروم کړي او نه بايد چې محروم يې کړي.» ۶۶/ ۲۰۶ لدې وينا څخه معلوميږي چې شوروي حکومت يا د شوروي اتحاد په دولت کې ځانګړې ځواکمنې شبکې چې ښيله شکه ک.ګ.ب ده کارمل د بل ماموريت د ترسره کولو لپاره افغانستان ته استولى دى او نجيب الله چاره نلرله بيله دې چې د خپل بادار دستور ومني. د پرديو په لاس کينولو واکمنو برخليک همدا دى چې د خپل بادار هرې غوښتنې ته که ورسره همغږي هم نه وي لبيک ووايي. مسکو کارمل د خپلو راتلونکو نقشو د پلي کولو په موخه له واکه ګوښه کړى وو او په مسکو کې يې ساتلو چې دا د ګرباچف له هغې وينا څخه ځرګنديږي چې کارمل ته يې ويلي وو: «موږ هر يو دا امکانات نلرو چې د وخت غوښتنو او په نړۍ کې بدلونونو ته اړين ځواب ووايو. البته د ملګري کارمل خدمتونه ستر دي او د هغه ونده د انقلاب او د افغان- شوروي د دوستۍ په ټينګښت کې بيساري ده. خوعاقلانه به دا وي چې د عمومي منشي مقام يوه ځوان ملګري ته ورپېنودل شي. د ببرک کارمل لپاره کار کړل ډېر ستونزمن دي بايد د خپلې روغتيا په اړه فکر وکړئ موږ په راتلونکې کې هغه ته اړتيا لرو.» ۲۱۴ دا اړتيا پداسې حال کې ليدل کيدله چې د شوروي په کمونست ګوند کې محافظه کار اړخ او که وويل شي ک.ګ. ب د ګرباچف خلاف کودتا ته چمتووالى نيولو چې په مسکو کې د ګرباچف د ګوښه کولو وروسته د پروسترويکا مخالفان چې د بريژنف د دکتورين پلويان ګڼل کيدل په واکمنيدو سره په کابل کې کارمل ورته ګام اوچت کړي او د خپلو پلويانو پرمټ چې په اصطلاح د تنې د کودتا وروسته په پوځ واکمن شوي وو نجيب الله را وپرزوي. هغه مهال نوراحمدنور د نيويارک او جنرال عبدالقادر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوګوسلاویا څخه هم کابل ته تللي وو . دوې میاشتې وروسته د اګست په شلمه په مسکو کې د کودتا هڅه وشوه ګرباچف یې په کریمیا کې تر څارنې لاندې ونیو خو د روسیې د جمهوررئیس باریس یلتسن د مخالفت له کبله کودتاچیان ټکني او کودتا ناکامه شوله خو یلتسن د ګرباچف په پرتله د بشپړ واک اوغوره دریځ څخه برخمن شو. کارملیانو ببله ځنډه کودتا په خوښیو ونمانځله او نجیب هم سملاسي بیله دې چې د کودتا برى یقیني شوى وي د کودتا مشرتابه ته د مبارکۍ پیغام واستاوه. په شوروي اتحاد کې د کودتا ناکامۍ د پرچم د دواړو سیالو مشرانو (کارمل او نجیب) لپاره ناوړه پیغام درلود. د کارمل د بیا واک ته رسیدلو خوبونه د اوبو څک شول او نجیب الله په شوروي اتحاد کې خپل اصلي حامي د ک ګ ب مشر ګریچکوف له لاسه ورکړ . یلتسن او ټیم یې دې پایلې ته رسیدلي وو چې نور د شوروي اتحاد اقتصاد د افغانستان دولت د ملاتړ دروند پیټى نشي وړلى او نشي کولى د ا، خ، د، ګ (وطن ګوند) ترمشري لاندې افغان دولت ته خپلې مرستې جاري وساتي او په افغانستان کې د واکمنۍ د بدلون لپاره چې لا مخکې یې ورته چمتووالى نیولى وو په ټول قوت سره مټې بډ وهلې. د روسیې مشرتابه غوره وګڼله چې د نجیب الله پرځاى خپل پروتوکولي غیرپښتانه جهادیان د کابل په پلاز ووینې چې کارمل هم ورسره همغږى وو. د پروني انترناسیونالست او نني ناسیونالست کارمل نوى ماموریت د شپیګل مجلې د خبریال سره د هغه له مرکې جوتیږي چې وایي : « موږ ناسیونال دموکراتان یو...، زه غواړم د لږکیو ملیتونو د حقوقو د لاسته راوړلو په خاطرمبارزه وکړم.»۲۱۵ همدارنګه کارمل د شپیګل د خبریال ددې پوښتنې په ځواب کې چې د مسکو څخه د بیا راستنیدو انګیزه مو څه ده؟ بیا غواړئ سیاست ته ور ودانګئ؟ وایي: « زه غواړم په افغانستان کې د سولې او امنیت د بیا راستنیدو لپاره مبارزه وکړم.د ځمکنۍ بشپړتیا ،د ملیتونو د حقوقو، د دموکراسۍ د ارزښتونو د ساتنې او د بشرد حقوقو لپاره مبارزه وکړم.» ۱۶۶/ ۱۵۵ کارمل افغانستان ته د رسېدو سره سم زعامت ته د رسېدو په موخه فعالیت پیل کړ. په لومړي ګام کې یې پلویانو یوه اعلامیه خپره کړه چې د افغانستان د خلق دموکراتیک ګوند د۱۳۶۹ کال مرکزي کمیټه دې غونډه وکړي چې د ګوند مشر وټاکي. بیله شکه نجیب الله دې کار ته لیواتیا نلرله خو هغه ته یې دا پیغام درلود چې کارمل او پلویان یې د واک د ترلاسه کولو هوډ لري. د کارمل دا لوبه د ګوند بهرهم ډیرو ته څرګنده شوى وه او د محمدابراهیم عطایي د لیکنې پربنسټ« ببرک کارمل هیواد ته د راستنیدو وروسته خطرناکه لوبه پیل کړې وه د ګوند غیرپښتانه غړي چې ستمي روحیه یې لرله سره نږدې کول . د دې خطرناک خوځښت رهبري د محمودبریالي، کاویاني او فرید مزدک په لاس کې وه .» ۱۷ / ۴۸۵ نجیب د ده خلاف د خپلو پرچمي ملګرو نقشې او ملي ضد کړنو ته چې د هیواد د میشتو وروڼو قومونو تر منځ دښمنیو ته په لمن وهلو څرخیدلې په مړو سترګو کتل او د مخنیوى په موخه یې تدبیرونه نه نیول . ترڅو خبره په شمال کې د پرچمي جنرالانو (دوستم ، مؤمن ، نادري) بغاوت ته ورسیدله او بیا یې هم د دې بغاوت د کابو کولو لپاره کارملیان استول. عجیبه دا ده چې نجیب الله د خپلو کارملي ضد همکارانو او د ده رښتینو خواخوږو اندیښنو او وړاندیزونو ته چې په کارملیانو بشپړ باورلري او هغوى په شمال کې د ستونزو د حل لپاره ګوماري چې عاملین یې دوى په خپله دي پام نه راګرزوي. د بیلګې په توګه کله چې په شمال کې بغاوت پیل شو د دې بغاوت د کابو کولو لپاره عظیمي استوي او د کورنیو چارو وزیر رازمحمد پکتین د مزارشریف د څارندوى د قوماندانۍ څخه یو شفر ترلاسه کړى وو چې عظیمي د کودتاچیانو سره همغږى دى. پکتین لیکي :« ما ډاکټرصاحب ته وویل چې ما د څارندوى له قوماندانۍ څخه داسې شفر اخیستى چې دوستم نبي عظیمي ته وظیفه سپارلې ده چې ځه کابل ته ولاړ شه موږ هم کابل ته درځو. ته هلته تیاري ونیسه . ډاکټرصاحب بیله دې چې د شفر په هکله څه ووایي ما ته یې په ځواب کې وویل چې نبي عظیمي کارملى نه دى.»۱۳۷ / ۱۸۶ – ۱۸۷ د نجیب الله دا ډول دریځ د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعیت ښکارندوی دی چې هغه یوازې پخپلو پرچمي ملګرو باور درلود او خلقي پکتین ورته د ډاډ وړ همکار نه برېښېده. البته په پرچمي مشرانو کې داسې کسان هم وو چې د هغه مهال په حساسو شرایطو کې یې د پرچمیانو یووالی غوښت چې یو له هغو څخه ظهور رزمجو دی. نوموړي د کارمل او نجیب ترمنځ د اختلافونو د حل کولو په موخه هڅې پیلوي. پدې هکله د۲۰۰۶ کال د مارچ د میاشتې د آزادی مجلې په ۷۱ ګڼه کې د ظهور رزمجو مرکه خپره شوې چې لنډیز یې دلته راوړل کیږي. رزمجو وایي ، ما نجیب الله قانع کړ چې د کارمل سره وګوري او د روانو پېښو په اړه ګډ دریځ غوره کړي . نوموړی دوه ځله د نجیب الله سره ګډ د کارمل لیدو ته ورغی او په دواړو لیدنو کې کارمل د اختلافونو د له منځه وړلو او ګډ کار ژمنه وکړله. خو کله چې رزمجو د دریم ځل لپاره کارمل ته ورځي دا مهال محمود بریالی ، د لغمان د ولایتي کمېټې پخوانی منشي شفیق توده یي ، د ننګرهار د دولتي امنیت پخوانی رئیس معاذان او انجینر نعمت هم د کارمل کور ته راغلل. هغوی د رزمجو څخه پوښتنه کړې ده چې د څه لپاره راغلی دی او هغه د خپل راتګ په هکله ورته ویلي دي چې پرچمیان ګډ کار وکړي د هغوی د غوسې سبب ګرزي او د رزمجو په خبره « د دې خبرو په اورېدو سره، ګواکې د نړۍ نظم ګډوډ شو او د صغرا(کوچنې) قیامت ننداره پیل شوه: ټولې چیلکې او بوټونه چې هلته وو پرما وویشتل او کومې ښکنځلې نه وې چې ما ته ونه ویل شوې؟!..» پدې ډول د رزمجو د منځګړیتوب ماموریت چې د کارمل پلویان د نجیب خلاف کړنو لاس واخلي ناکامیږي .

د دسترخوان یاران په غلیمانو واوښتل

د کب د شپاړلسمې ډرامه کې نجیب الله د بریالي لوبغاړي رول ولوبولو خو دا برى د هغه د رالویدو پیلامه وه. ځکه چې په پوځ کارملیان واکمن شول هغه پرچمیان چې د نجیب الله ورکه یې غوښتله او دې ته یې آمادګي نیوله چې له نجیب الله څخه د کارمل غچ واخلي. پدې هکله نبي عظیمي لیکي :« د ببرک کارمل پرچمي پلویانو د هیواد د دفاع هیله لرله سره لدې چې نجیب ته یې په سپکه سترګه کتل د خپل او خلکو د ژوند د ساتلو په خاطر هر ډول سرښندنو ته چمتو وو. خو د نجیب څخه غچ اخېستل او هغه ته یې د ضربې ورکول نه هېرول .» ۳۹۷/ ۱۲۹ د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته د حکومت د پرله پسې ماتو لړۍ پیل شوه ځکه چې د پوځ مورال ټیټ او بر عکس د وسلوالو مخالفینو مورال لوړ شو . د نجیب الله پلویان هم دا مني چې د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته په پوځ د نجیب مخالفان واکمن شول کومو چې د خپلې واکمنۍ د نړېدو په بیه یې د نجیب څخه د غچ اخېستلو ډډه نکوله. د نجیب دستیار محمداسحق توخي پدې هکله لیکي: «دا کودتا د مسکو د سناریو پر بنسټ د دکتورنجیب الله د دریځ د کمزورولو په موخه ترسره شوه ، چې د هغې په پایله کې د دولت پوځي توان ته یې سخت ګوزار ورکړ او په وسلوال پوځ کې یې د ځواکونو توازن د هغوعناصرو په ګټه واړاوه ، چې یو کال وروسته د دولت پرضد د شمال په بغاوت کې د ملګروملتو د پنځه فقره یی د سولې د پلان په شنډولو کې یې ځیرې بربنډې شوې.» ۲۱۶ توخي رښتیا وایي چې د کب د شپاړلسمې ډرامې سناریو مسکو جوړه کړې وه او هغه نجیب الله عملي کړه خو توخي بیا هم د۱۹۹۰ کال د مارچ د پنځمې نیټې په هکله هماغه پخوانی حکومتي اپلتې وایي چې ګواکې شهنواز تڼي کودتا کوله خو پدې توپیر دا ځل د پاکستان پرځای د مسکو ښکیلتیا ته یکې ګوته نیسي. توخی هغه عناصر چې له کودتا وروسته قوي شول نه معرفي کوي ځکه شرمیږي چې هغه د ده او د نجیب الله د دسترخوان یاران وو. توخي ته په کار دي له خپل ملګري عبدالوکیل څخه د کب د شپاړلسمې ډرامې د حقیقت په اړه واوري چې مسکو چا ته د کودتا په بري کې مرسته کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده تني يا نجيب ته . پدې اړه مخکې هم يادونه شوې وه چې يوځل بيا د کې جي بي د مشر خبره تکراراً راوړل کيږي چې نجيب الله ته يې ډاډ ورکړی وو:« لکه څرنګه چې د افغانستان د دفاع وزارت د ښار سره نږدې دی دا کار امکان نلري خو په بګرام به د بريدونو په اړه فکر او پريکړه وکړو...» د پرچميانو له کودتا څخه بهرنيان هم خبر وو لکه څرنګه چې بينن سيوان په خندا وکيل ته ويلي وو:« لکه چې تاسې کودتا په خپله ګټه تنظيم کړې وه.» د پوځ د کمزورۍ پايله دا شوه چې د۱۹۹۰ کال د اکتوبر په مياشت کې تيرين کوټ د ارزګان مرکز او د۱۹۹۱ کال د اپريل په مياشت کې د خوست لويې ولسوالۍ د وسلوالو مخالفينوپه لاس کې ولوېږي. په خوست کې زرګونه دولتي ځواکونه مخالفينو ته تسليم شول . د خوست سقوط چې هلته دوستمي مليشې د مخالفينو له لوري ونيول شولې مسکو او کارمليانو ته ښه لاسوند شو چې دوستم د نجيب الله خلاف ولمسوي هماغه دي چې په خوست کې د ازبکو د مليشو قوماندان ډګروال جوره بيګ دوستم ته داسې شفر ليږي :« ښه شوې چې ته رانغلې ټولې خبرې ستا پر سر وې . »۱۵۵ / ۲۴۲ په خوست کې د دوو زرو شا وخوا دولتي ځواکونه هم مخالفينو ته تسليم شوي وو چې دا دوستم ته کومه توطئه نه وه . پدې اړه اسدالله ولوالجی د(خروج جنرال دوستم و سقوط نجيب الله) نومی کتاب په ۲۴۲ مخ کې راوړي چې وروسته لدې دوستم د خپلو ملګرو سره غونډه وکړه اوپريکړه وشوه چې رسول پهلوان دې په فارياب اوغفار پهلوان دې په سرپل کې د جهادي ډلو سره او سراج الدين صيادي به د دوستم اړيکې د مسعود او آزادبيګ سره ټينګې کړي . البته د جهادي ډلو سره د دوستم د اړيکو په ټينګولو کې اصلي رول پرچميانو او د لړکيو د حقوقود لاسته راوړلو د داعيي سازمانونو (ستميانو) ولوباوه. د خوست د سقوط وروسته «د داکټرنجيب الله او دوستم ترمنځ يو ډول ځانګړې وضعيت منځته راغی چې دوستم يې اغيزمن کړی وو.د ببرک کارمل پلويانو چې د دولت په څارګره اداره او د واکمن ګوند په مشرتابه کې د سترګو وړ نفوذ درلود دا ورته ښه لاسوند شو، د دی مسئلې د حساسيت په پام کې نيولوسره د نجيب الله څخه دوستم او له دوستم نه نجيب الله ته د تخريبوونکو اطلاعاتو په ورکولو سره د هغوی اړيکې ترينګړې کړې. » ۱۵۵ / ۲۳۲ هغه مهال نه يوازې کارمليان په دې ونوانيدل چې د دوستم او نجيب الله ترمنځ اړيکې ترينګړې کړې بلکه پدې هم بريالي شول چې د دوستم اړيکې د داسې اطلاعاتو په ورکولو سره چې« وايي عبدالعلي مزاري هزاره پرچميان پدې تور چې پرچميان دي نه وژني څه کيږي چې د هغه سره هم اړيکې ونيسو...، زموږ ځيني ګوندي ملګري چې د شمالي دي وايې چې د مسعود سره يې اړيکې نيولې دي موږ هم د هغوی له لارې د احمدشاه مسعود سره اړيکې ونيسو. » ۱۵۵/ ۲۴۵ _ ۲۴۶ البته دا ټول د ک . ګ. ب په اراده ترسره کيدل. شوروي استخباراتي کړيو چې د نظار شورا سره له پخوا اړيکې لرلې او د وحدت ګوند سره يې يا په خپله يا ايرانيانو پرمټ اړيکې ټينګې کړې وې غوښتل يې د هغوی اړيکې په دولت کې د دوی د مزدورانو(کارملي پرچميانو) سره هم ټينګې کړي. د وحدت حزب په هکله مخکې ويل شوي وو چې هغه د نجيب الله د هڅو له امله د شيخ آصف محسني د ډلې پرته له نورو اوو شيعيه ډلو څخه جوړشو. په ايران کې د شارژدافير په توګه په هنګري کې د صدراعظم کشتمند د ورور اسدالله کشتمند مقرري د دې پروژې د بريالی مخ ته وړلو يوه برخه وه . له جمعيت سره د دوستم د اړيکو په ټينګولو کې د پرچميانو په پرتله د سازا (سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان) رول ټاکونکی وو . د سازا پلاوي کله چې لومړی ځل له مسعود سره وکتل او په دولت کې د نجيب الله ضد حرکت په هکله خبره شريکوي مسعود ور ته وايي: «دا د پرچم په ګوند کې نوی خوځښت دی چې د ببرک کارمل د پلويانو له خوا منځته راغلی او غواړي د کودتا له لارې نجيب الله نسکور کړي او د هغوی استازي څو ځله ما ته راغلي او منفي ځواب يې ترلاسه کړی دی له دې امله نه غواړم پدې بدنامه بهير کې شامل شم. د سازا پلاوی دوه ځله بيا هغه ته ورغی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسعود ته وايي دا حرکت دومره د کارمل له ډلې سره تړاو نلري ناسيونالستي صبغه يې پياوړې ده، د ده د نه ګډون له امله د واکمن ګوند پښتانه به کابل حکمتيار ته تسليم کړي هغه مهال به غير پښتنو قومونو ته ستر ګواښ متوجه شي. سربيره پردې که د نظارشورا وغواړي او يا و نه غواړي د شمال پاڅون پيل کيږي او نومونړی سازمان (د نظارشورا) به له دې بهير نه لېرې پاتې شي. احمدشاه مسعود د سازا د پلاوي مشر ډګروال بسم الله ته وايي : تاسې ډاډمن اوسئ په شمال کې چې هر حرکت وشي د نظار د شورا پرته هغه په مخ نه ځي او زه پردې اعتقاد لرم.» ۲۷۰/۱۵۵ د احمدشاه مسعود او د سازا د پلاوي په خبرو کې دوه ټکي د پام وړ دي:لومړی دا چې مسعود هغه وخت د نجيب ضد حرکت سره يو ځای کيږي چې دا يو پښتني ضد بهير دی.دوهم دا چې مسعود په شمال کې د هردولتي ضد حرکت بری د نظار د شورا پرته نا شونی ګڼي دا ځکه چې په شمال کې د حکومتي ضد خوځښت د را پنځولو ترشا مسکو ولاړ وو او هغه مهال مسکو د هرچا نه زيات په مسعود حساب کاوه. د شوروي د يوه سرتيري د خاطرو نه چې « د مسعود د چريکانو سره زموږ اړيکي دومره تودې وې چې د چريکانو مشران به ډله ډله زموږ د ليدو لپاره زموږ کنډک ته راتلل ، هغوی ته يوه ډېره ښه ميلمستيا هم ورکړل شوه. د چريکانو مشر مسعود او زموږ قوماندان دا ژمنه سره کړې وه چې يو بل ته به زيان نه رسوي د دې ژمنپاڼې وروسته نور زموږ ژوند بلکل په امن کې سو.»۲۱۷ / ۳۲ ۵۱۳ په مسکو کې د کرملن له واکمنو سره د برهان الدين رباني يو لړ پټې معاملې په جمعيت د مسکو ټينګ باور ښيي چې د هغو پرېښتې مسکو په راتلونکي کې غوښتل رباني د افغانستان د مشر په توګه ووينې چې دې سفر د افغانستان په وروستيو انکشافاتو نيغ په نيغ اغيز درلود.

د۱۹۹۱کال د نوامبر(۱۱– ۱۵) په مياشت کې رباني د مجاهدينو د يوه پلاوي په مشرۍ مسکو ته سفر وکړ.د سفر په پای کې يوه ګډه اعلاميه خپره شوه چې د هغې په شپږمه ماده کې راغلي وو :« د شوروي لوری موافقه کوي چې د۱۹۹۲ کال د جنوري مخکې به د کابل رژيم ته تسليحاتي اکمالات ، پوځي تخنيک او د پوځي وسايطو لپاره د سون د توکو استول دروي . »۲۱۸ د دې پلاوي سره د دا ډول ګډې اعلاميې خپرول ښيي چې مسکو پتيپلي وه چې د نجيب پر ځای رباني د کابل په پلاز کېنوي. د مسکو او رباني ترمنځ له پټو معاملو نه هغه وخت پرده پورته شوه چې د رباني د واکمنی په لومړی دوره « په کال۱۹۹۲ کې په ملګرو ملتو کې د ملا رباني د حکومت استازي چې د رباني د پټ شفاهي توافق نه د شوروي له لوري د جګړې د تاوان د نه ورکړې په هکله خبر نه وو د افغانستان د ستونزې په اړوند بحث کې د پخواني شوروي نه د جګړې د زيانونو غوښتنه وکړه. د شوروي استازي په ځواب کې دومره وويل چې مخکې موږ پدې اړوند د رباني په مشرتابه د افغاني پلاوي سره توافق ته رسيدلي وو ...، او رباني وروسته په يوه مرکه کې وويل د جګړې مسؤليت د شوروي پخواني نظام په غاړه دی .» ۲۱۹مسکو ته د رباني سفر د افغانستان په کشاله کې د ښکيلو هيوادونو د افغاني ضد توطئو او دسيسو د ځنځير يوه کړی وه چې پدې هيواد کې د م، م د ژنيو لوزنامې د پلې کېدو مخنيوی وکړي او افغنستان ته ټيکاو او سوله رانشي. لدې سفروروسته « د دسمبر په دريمه د پاکستان جمهور رئيس غلام اسحاق خان او صدراعظم نوازشريف په اسلام آباد کې د افغاني مهمو تنظيمونو مشران ومنل د خبرو په ترڅ کې يې مسکو ته د مجاهدينو د پلاوي سفرمثبت ارزيابي کړاو د افغانستان د کشالې په سوله ييز حل ټينګار وشو دې هدف ته د رسيدو لپاره يې اړينه وګڼله چې پاکستان ته د روسيې د جمهوررئيس د مرستيال الکساندر روتسکوی د کيدونکي سفر نه ګټه پورته شي. » ۴۹ / ۵۸۵ رباني له مسکو وروسته سعودی او ايران ته هم سفرونه لرل چې د ده د واک ته رسولو په اړه تهران او رياض ته د مسکو د تګلارې په اړه معلومات ورکړي . د مارچ په لومړيو کې په تهران کې د روسيې سفير د وحدت اسلامي حزب له مشرانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکتل چې د دې کتنې وروسته د نوموړي ګوند ځینې قوماندانان تهران ته غوښتل کیږي. دا ډول کتنې د مسکو- تهران او اسلام آباد ګډې هڅې ښيي چې موخه یې د اسلامي جمعیت او وحدت ګوند ترمنځ د اړیکو د ډاډمن ټینګښت سربېره د واکمن نظام د نسکورولو په موخه د ځواکونو متحدول وو. هغه مهال مسکو نه یوازې له وسلوالو مخالفینوسره لیدنې کتنې کولې بلکې د وطن ګوند د ځینو مشرانو لکه مزدک او جنرال عظیمي هم کوربه وو. په مسکو کې مزدک عظیمی ته ویلي وو:« په مزارکې به داسې اور بل کړو چې وچ او لانده پکې وسوزیږي. د اختر زوی (هدف نجیب وو) ته به داسې درس ورکړو چې تاریخ هغه هېر نکړي. »۱۲۹/ ۴۹۶ دا دواړه د پرچم د فرکسیون لوړپوړي یو ځای د مسکو نه کابل ته په یوه الوتکه راځي تر څو لومړی په مزار او بیا په کابل کې اور بل کړي. دوی نه یوازې په مزار بلکې په ټول افغانستان کې داسې اور بل کړ چې وچ او لانده پکې وسوزیدل ، دوی نه یوازې د اختر زوی بلکې افغانانو ته داسې درس ورکړ چې تاریخ به هغه هېر نکړي. مسکو د نجیب د راپرزولو چاره د واکمن ګوند د ځواکمنو څېرو پواسطه چې پر افغانستان واکمن وو، په مدرنو وسلو سمباله ملیشو یې نفوذ درلود لیدله نوهماغه دي چې د عظیمیانو او مزدکیانو په څېر کسان یې استخدام کړي وو چې د دې ملیشو د مشرانو او په تېره دوستم او نجیب ترمنځ د بې باورۍ فضا را وپنځوي او هغوی د مرکزي واکمنی پر ضد استعمال کړي. دې هدف ته د رسیدو په موخه یې د مختلفو کانالونو څخه ګټه پورته کوله. د ساري په توګه «د انقلابي اختصاصي څارنوالۍ روسي سلاکار یوه دوسیه چې د دوستم اړیکې د آزادبیګ د شمال د اتحادیي سره ښودل د اختصاصي انقلابي څارنوالی سیاسي مسؤل افسر مسعود ته چې د فاریاب د درزاب ولسوالۍ اوسیدونکی وو سپاري چې هغه په درۍ وژباړي ... ، سلاکار پدې خبر وو چې نوموړی د سیداکرام پیګیرسره چې د دوستم حامي دی اړیکي لري اوهغه ته دا دوسیه ښيي چې دوستم باید محاکمه شي. » ۱۵۵/ ۱۹۷ د شوروي سلاکار موخه د دوستم خواخوږی هغه ګواښ ته متوجه کاوه چې دوستم د انقلاب ضد سره تړاو لري ترڅو د دولت نه خپله لار بیله او د انقلاب ضد په کتار کې ودریږي.همدارنګه « کارمل د دوستم سره د ترکمني عمرآغا په کور کې چې د دوستم د۵۳ فرقې افسر وو ګوري. د دوی دا کتنه لدې امله د دوستم یا کارمل په کور کې ونشوه چې دوستم د کارمل سره د اړیکو د جوتیدو نه وېرېده...، همدا راز فریداحمدمزدک هم دوستم خپل دفتر ته رابللی وو او هغه ته یې یوه تابلو ډالۍ کړه چې په هغې کې یو زمری د یوه غویي په څېرلو کې ښیی. دې تابلو د خپل سمبولیک والي له کبله دا ارزښت درلود، ټول پوهیدل چې نجیب د خپلو زده کړو په وخت د نجیب ګاو په نامه شهرت درلود.» ۱۵۵ / ۲۵۸ دا ټول د مسکو او د هغه د افغان چوپړیانو له لوري چې د نجیب د نسکورولو هوډ یې درلود په ګډه تر سره کېدل . پدې کې شک نشته چې شورویانو نجیب الله ته هم داسې اطلاعات ورکول چې پر دوستم او نورو ځواکمنو کسانو چې د هغوی د پنځم ستون رول لوباوه بې باوره کړي هماغه دي چې « په شمال کې ځینې لوړپوړي مسؤلین(جنرال مؤمن د حیرتان د ګارنیزیون قوماندان ،جنرال جمعه نظیمی د اتلسمې فرقې قوماندان ،جنرال هلال الدین هلال د مزار د هوایی مفرزې قوماندان او جنرال احمدیار د بلخ د څارندوی قوماندان) له دندې ګوښه او پرځای یې نوي مسولین وګومارل. د حیرتان د بیز نوی قوماندان کله چې حیرتانو ته لاړ د جنرال مؤمن لخوا بندي شو او هلال هم مؤمن ته پناه وړ وړي پدې توګه له حیرتان نه د مرکزي واکمنی خلاف بغاوت پیلیږي. په شمال کې د بغاوت د پیلېدو وروسته نجیب ته په کار وو چې د ټولومطرح سیاسي ډلو او متنفذینو همکاري یې جلب کړې وای. خو داسې بریښیدل چې نجیب یوازې په خپلو پرچمي ملګرو باور درلود او هغوی یې په شمال کې د ستونزو د حل په موخه استول. په پرچمي توب کې ډوب نجیب ته د مجنون په څېر هر پرچمی لیلي برېښېده او پرهغوی یې اعتماد کاوه چې پایله د مرکزي واکمنی نسکوریدل شول. پدې هکله د هغه د دسترخوان یار

(c) ketabton.com: The Digital Library

عظيمي په خپل کتاب کې راوړي په وروستيو کې« ډاکټر نجيب احمق شوی وو. زه به يې لېږلم چې دوستم او مؤمن راضي کړم ، خو ما به هلته د ټولو جهادي او غير جهادي پوځي لړکيو ځواکونو ترمنځ اړيکې او نظم برابراوه او چې کله مو کابل ونيو، نو ده ته معلومه شوه چې موږ څوک يو او دی څوک دی.»۱۷۰ / ۲۰۰ کله چې مؤمن له حيرتان څخه بغاوت پيل کړ د «جنرال حسام الدين د اتيايمې فرقې د مرستيال او جنرال دوستم نه د مرستې غوښتنه کوي او خپلې اړيکې د سياسي بيرو د ځينو غړو لکه فريدمزدک او کاوياني د وطن د ګوند د مرستيالانو سره ټينګوي او ويل کيږي چې محمود بريالي هم د مؤمن له لوري د مرکز له فرمانونه په سرغړونه کې رول درلود. »۱۵۵ / ۲۵۸ جنرال دوستم د ټولو نه مخکې د مؤمن څخه خپل ملاتړاعلان کړ پدې ډول د مسکو هلوځلو نتيجه ورکړه چې دوستم د دولتي واکمنی په وړاندې ودريږي. نجيب الله د وضعيت د کابو کولو لپاره شمال ته مختلف پلاوي چې مرکزي رول پکې عظيمي درلود استوي هغوی بغاوت کوونکو ته اړيني مشورې ورکولې او نجيب ته يې د وضعيت د ښه کيدو ډاډګېرنه ورکوله او د هغو سره جوخت يې مرکز ته داسې وړانديزونه کول چې د بغاوت ګرو دريځ لا پياوړی شي. جنرال عظيمی چې د بغاوت له پيل وروسته يې زياته موده په شمال کې تيروله ترڅو يې د دوستم قوتونه او هغه هم د نجيب الله د هدايت سره سم د ۱۹۹۲ کال د مارچ په اوولسمه مزارشريف ته داخل کړل. دوستم مزار ته په ننوتو سره لومړی عظيمی ته ورغی او ورته وايی :« د خپل ځان سره مې پنځه زره تنه او زيات ټانکونه او توپچي راوړي دي هرډول چې امر وکړئ اجرا به يې کړي. » ۱۹۸ / ۲۲ د جمهور رئيس دا پريکړه چې د دوستم مليشې مزارشريف ته ننوزي لدې امله د حيرانتيا وړ وه چې يوه ورځ مخکې هغه د کابل ښار د ګوندي کميټې فعالينو ته پخپله وينا کې د شمال د پيښنو په اړوند د دوستم ،حسام الدين او مؤمن په پټه سپکې سپورې ويلې وې. مزار ته د دوستم د مليشو په ننوتلو سره هغوی سملاسي د ځارندوی او اردو امنيتي پوستې بې وسلې کړې چې د هغو سره جوخت جهادي ډلې هم مزارشريف ته ننوتلې. د دولتي بغاوتګرو او جهادي ډلو له لوري د مزارشريف له نيولو وروسته په شمال کې نور ولايتونه هم مخالفينو ته سپارل کيږي. په همدې نيټه(مارچ اوولسمه) د احمدشاه مسعود په مشرۍ يوه شورا جوړه شوه چې مرستيال يې حاجی محمدمحقق او دوستم يې د پوځي چارو مسئول ټاکل کيږي او د شمالي ولايتونو اداره په لاس کې نيسي. دا مهال په مزارشريف کې د کابل څخه د ګوند، اردو، ځارندوی او دولتي امنيت يو ګډ پلاوی موجود وو چې غړي يې د دوستم لخوا بندي شول خو نبي عظيمی او سيداکرام پيګير د ګوند د مرکزي شورا غړي يې بنديان نکړل . عجيبه دا وه چې د دوستم او جهادي ډلو له لوري د مزارشريف د نيولو په شپه نجيب الله د راډيو ټلويزيون له لارې د وينا په ترځ کې د جمهوري رياست نه د ګوښه کيدو چمتووالی وښود. « د نوروز په شپه د سيدمنصورنادري د اسماعليه مذهبي ډلې د مشر په کورکې غونډه وشوه چې په هغې کې علم خان آزادي ،فهيم خان ، دکتور مشاهد،د وحدت ګوند استازي، جنرال دوستم ، جنرال مؤمن او پخپله ښاغلي نادري ګډون درلود ...،او پريکړه وشوه چې جنرال عظيمي، نه د دولت د ځانګړې استازي بلکې د خپل ځان له خوا د يوه تاريخي دود په توګه جنډه پورته کړي. »۱۹۸ / ۳۳ نجيب الله هم په همدې نيټه عظيمي ته هدايت ورکړ چې د نوروز په ورځ د حضرت علی (رض) د روضې جنډه پور ته کړي. د دوو دښمنو خواوو(نجيب او په شمال کې د وسلوالو مخالفينو) له لوري ګډه پريکړه دا ګومان په واقعيت اړوي چې د پردې شا اصلي مرکز چې هم نجيب د هغه د مشورو پربنسټ ګامونه اوچتول اوهم يې د شمال بلواګرو ملاتړ کاوه ولاړ وو چې هغه مسکو دی.عظيمي د ولسمشر د دستور له مخې د سيداکرام پيګير سره يوځای د روضې په انګړ کې چې هلته د مجاهدينو د قوماندانانو او دوستم سربېره يې سلګونه وسله وال جنګيالي موجود وو جنډه پورته او حاضرينو ته يې وينا وکړه. دا چې د دولت مخالفين او بغاوت چيان په مزارشريف واکمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي بيا هم عظيمي او پيګير ته اجازه ورکوي چې جنده پورته کړي لامل يې دا وو چې هغوی يې خپل ګټل او ډاډمن وو چې په کابل به يې هم بيله کومې ستونزې دوی واکمنوي. د جنډې له پورته کولو وروسته عظيمي کابل ته ستنيږي ځکه چې هلته يې مسئوليت چې جهاديانو ته د شمال ولايتونه سپارل وو پای ته رسېدلی دی. کابل ته په را رسيدو سره هغه د وطن ګوند د اجرائيه بيرو په غونډه کې ګډون وکړ. د هغه نه غوښتل شوي وو چې د شمال د پيښو په هکله رپوټ ورکړي: « ستر جنرال عظيمي چې په شمال کې خپل پلان د بريالي ،کاوياني او مزدک د دستور له مخې پلی کړی وو د ويلو له پاره يې څه نلرل د بل ټاکونکي کارت نه يې استفاده وکړه او يوه هنري ننداره يې پيل کړه په ژړا يې پيل اوغټې غټې اوښکې يې پرمخ راغلې او داسې حالت يې غوره کړ چې د خبرو اړتيا پاتې نشوه او په پرله پسې توګه يې تکرارول زه يې سپک کړم نجيب الله له ځايه پاڅيد د متې نه يې ونيو او ورته ويې ويل ته د وسله وال پوځ يو ستر افسر يې داسې وضعيت ستاسو سره نه ښايي کور ته ولاړ شئ ، دمه وکړئ وروسته به سره وو وينو. » ۸۰/ ۱۲۷ کله چې شمالي ولايتونه د مرکز له ولکې ووتل نجيب له دوو انتخابونو سره مخامخ شو يا بايد د ملګروملتو د سولې پلان ته غاړه کيږدي يا د شمال د پيښو سمبالوونکو ته. « په لومړي حالت کې يې برخليک د تنظيمي ډلو او د ملګروملتو لخوا د ټاکل شوو تکنوکراتانو په لاس کې لويده چې د تنظيمونو په پرتله يې د رژيم سره زياتې عقدې لرلې په دوهم حالت کې يې برخليک هغو مختلفو ډلو چې د ده د پرچم اړخ پکې فعال رول درلود ټاکه، خو داسې بريښي چې هغه په وروستي فرصت کې دوهم حالت غوره وګاڼه او پدې تمه چې رول به يې وساتل شي دوستم ته د عذر لمن نيسي او د کارمل د زړه سوي په هيله کښيناست. »۱۸ / ۵۷۹ له همدې امله يې عظيمي، مزدک ،بريالي ،پيګير او د هغوی په خيرد خپل دسترخوان يارانو ته واک ورکړ هرڅه چې غواړي همغسې وکړي. عظيمي چې په دې خاينانه لوبه کې په پوره مهارت سره په شمال کې پښتنې ضد ځواکونه واکمن کړل چې د کارمليانو غوښتنه وه. پدې کارسره هغه د خپلو پرچمي ملګرو په منځ کې ښه وځليده ، د ده په وينا هغه دله پرچميان چې د نجيب د نسکورولو ليوال وو ده ته راتلل او داسې وړانديزونه يې کول. «جنرال لطيف راغی او ويې ويل معاون صاحب عظيمي اوس هغه وخت رارسيدلی دی چې نجيب بې وسلې شي او قدرت په لاس کې ونيسئ ، د دوستم او احمدشاه مسعود نه مرسته وغواړه او د زرګونو ګونديانو ژوند چې په خطر کې دی وژغوره ...، يوازې لطيف نه وو بيشميره خلکو په هغو ورځو کې زما نه دا هيله لرله .»۱۲۹/ ۵۵۳ عظيمي او نورو کارمليانو د مسکو د سناريو پربنسټ او د خپلو ملګرو د خوښې له مخې او د هغوی پرمټ د اپريل په يوولسمه جبل السراج، په ديارلسمه چاريکار او په څوارلسمه بګرام د احمدشاه مسعود مليشو ته تسليم کړل. د مزار څخه کابل ته د عظيمي د راستنيدو وروسته د م،م ځانګړی استازی بينن سيوان د جمهور رئيس پرځای له هغه سره ګوري ځکه پوهيږي چې اوس د افغانستان اصلي واکدارعظيمي دی. بينن سيوان د اپريل په ديارلسمه مزارشريف ته ځي او د دوستم سره ګوري. کله چې مسعود د کابل ښار څنډو ته راورسول شو « د پروان په ولايت کې د ښاغلي مسعود تر مشرۍ لاندې او د عبدالعلي مزاري او جنرال دوستم په مرستيالۍ د افغانستان د عالي جهادي شورا بنسټ کيښودل شو او د کابل د نيولو طرحه يې جوړه کړه. د کابل په ښار کې چې پوځي اختيارات د محمدنبي عظيمی سره وو د دې شورا پوځي ځواکونو ته د سرخوړی پرته د ننوتلو لارې هوارې کړې وې. »۲۲۰ /۱۷ پدې شورا کې« احمدشاه مسعود، جنرال دوستم ،حاجی محمد محقق ،عبدالعلي مزاري ، سردارمحمدارغون د آزادبيګ استازي او يو شمير نورو جهادي قوماندانانو ګډون درلود. »۱۵۵ / ۲۸۹د دې شورا په جوړيدو سره د شمال ټلوالې سياسي جوړښت بشپړ شو چې مرکزي رول پکې خبيثه مثلث(اسلامي جمعيت ، وحدت ګوند او پرچم) درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وطن نه کفن

د شوروي لښکر د بشپړ وتلو وروسته د کابل د عامې روغتیا په څلورلارې کې یو ستر مېټېنګ جوړ شو چې د نجیب الله په شمول د ګوند او حکومت مشرانو پکې ګډون کړی وو. د دې مېټېنګ ځانګړتیا پدې کې وه چې د ګوند د مرکزي کمېټې د ځانګو د مشرانو په شمول د مرکزي کمېټې اپراتو او د ګوندي کمېټو غړو وسله په لاس ځانګړی یونیفورم هم اغوستی وو. نجیب الله په میټینګ کې وینا وکړه او د(یا وطن یا کفن) په زړه پورې شعار یې ورکړ. پدې شعار کې د وطنپالنې لوړ احساس پروت وو او هغو افغانانو ته پیغور وو چې هېواد یې پرې ایښی او یا د پردیو د ارادې له مخې د خپلو خلکو په وړاندې جنګېږي. خو پر بله خوا ولسمشر څه موده وروسته خپله کورنی د هندوستان د (پونه) ښار ته د کفن له وېرې واستوله او دې دا معنی ورکوله چې په خپله یې پدې شعار باور نه درلود. هندوستان ته د خپلې کورنی د استولو سربېره د ده د ناکامې تېښتې هڅه یې بله بېلګه ده چې د دې شعار د ورکولو څخه یې موخه د ځوانانو په احساساتو لوبه وه. تر دې دمه نه ده څرګنده شوې چې کوم ګواښ هغه اړ ایست د شپې په تیاره کې بېله دې چې کابینه ، د ګوند مشران او حتی د هېواد د استخباراتو مشر د هېواد څخه د وتلو په اړه خبر کړي . د هغه دستیار پدې اړه لیکي: «د ۱۹۹۲ کال د اپریل د څوارلسم په شپه(۱۳۷۱ وري پنځه ویشتمه) د دکتور نجیب الله د تلفون زنګ راغی چې د هغه دفتر ته ورشم ، کله چې دفتر ته ورننوتم را ته و یې ویل ...، همدا اوس د اجراییه کمېټې غړي راغلي وو ، سلیمان لایق، وکیل، مزدک ، کاویاني او بریالي د اسلامي جمعیت د نظار د شورا سره د ایتلاف مساله طرحه کړله...، او سربېره پردې یې زما استعفی هم وغوښتله خو ما په ځواب کې ورته وویل چې زما ګوښه کېدل له واکه او استعفی د ملګرو ملتو د عملیې یوه برخه ده خو تاسو له یوه اړخه د ملګرو ملتو د عملیې لاندې لاسلیک کړی ، اوس د اسلامي جمعیت سره د ایتلاف سوال راپورته کوئ . زه د اسلامي جمعیت د نظار د شورا سره ستاسو د اعلامیې سره بالکل همغږی نه یم انتظار وباسئ چې سبا ته بینن سیوان راشي. دکتور نجیب الله وویل چې د وطن د ګوند د اجراییه کمېټې ډله بیزه راتګ او د اسلامي جمعیت سره د ایتلاف او زما د استعفې غوښتنې څخه و پوهېدم چې تر شا یې علاءالدین بالا ولاړ دی. د علا ءالدین بالا څخه د دکتور نجیب الله موخه د شوروي سفارت وو.» ۲۲۱ / ۲۷۷ په زړه پورې دا ده چې د شوروي سلاکارانو وروستی ډله یوه ورځ وړاندې د اپرېل په دیارلسمه له افغانستان څخه ووتله او نجیب ته یې د ډاډمنو دوستانو په څېرسلا مشورې ورکولې خو نجیب یوه ورځ وروسته د اپرېل په څوارلسمه په روسانو بې باوره شو. لدې څخه ښکاري چې یا توخي رښتیا نه وایي یا دا چې نجیب تر دې کچې غبي وو چې خپل انترناسیونالست دوستان یې نه وو پېژندلي او د هغوی د وتلو یوه ورځ وروسته یې هغوی وپېژندل . بیا هم نجیب د امین په پرتله هوښیار وو چې د خپلو انترناسیونالستو دوستانو ماهیت او حقیقت د هغوی د وتلو یوه ورځ وروسته ورته روښانه شو خو امین یوازې د خپلو دوستانو پواسطه د ده د وژنو نیمه ګړی مخکې هغوی و پېژندل چې دی یې غولولی دی. عجیبه خو لا داده چې نجیب الله پوره څلور کاله د ملګروملتو په دفتر کې د توخي او خپل ورور سره ژوند کاوه لږترلږه یې د ده د واکمنی د بهیرونو ، د خپلو غدارو پرچمي ملګرو او انترناسیونالستو دوستانو د خیانت په اړه خپلې خاطرې ونه لیکلې ترڅو افغانانو ته واقعیتونه معلوم شوي وای. لدې څخه ښکاري چې هغه د لیکلو لپاره څه نلرل ځکه چې ده کومه څرګنده تګلاره نه لرله او ټول ګامونه یې د شورویانو او خپلو پرچمي ملګرو د ارادې له مخې پورته کول. که د خپلې سیاسي مبارزې او په تېره د خپلې واکمنی خاطرې او د ناکامې تېښتې واقعیت یې لیکلې وای اصلي مجرم دی راخوت . غوره یې دا ګڼلې وه چې د م، م په دفتر کې د هندي فلمونو ننداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي. د توخي د ليکنې په هکله باید وويل شي هغه څه چې ده ليکلي دي واقعيت نلري بلکې د هغه پرچمي ملګرو له نجيب څخه نورې غوښتنې لرلې او که هغو ته يې لبيک ويلی وای د ده او د ده د ټيم کړنې يې ترغتې پوښتنې لاندې راوړلې او ښايي د ملي خيانت تور پرې لګول شوی وای. هماغه دي چې د م، م له کارکوونکو څخه غواړي د بينن سيوان سره اړيکه ونيسي او دی له هېواد څخه په قاچاقي ډول وباسي او هندوستان ته يې ورسوي. سربېره پردې کله چې د ۱۹۹۲ کال د اپريل په څوارلسمه د شمال د بلواګرو ملاتړو پرچمي جنرالانو(جنرال محمدنبي عظيمي، جنرال محمدآصف دلاور، جنرال عبدالفتاح او جنرال يارمحمد) خپل وروستی ګام چې جمهور رئيس د دوی غوښتنې هم ومنې د نجيب الله سر پدې خلاص شو چې د دسترخوان ياران يې د ده سره نه دي ،دی يې غولولي او خيانت يې ورسره کړی دی هماغه دي چې د هغوی غوښتنو ته منفي ځواب ورکوي يا ښايي پدې هکله د فکرکولو وخت غوښتی وي ترڅو د تېښتې لارې ولټوي او پدې ډول د هغوی له شره ځان خلاص کړي. دا چې دې جنرالانو د ده څخه څه غوښتل، نه ده په خپله چا ته څه وويل ، نه يې رښتينو يارانو او نه يې غدارو يارانو . بېله کومه شکه هېڅکله به پرچمي جګپوړي د دې راز څخه پرده پورته نکړي ځکه چې د پرچمي مشرانو ټول تاريخ د ناولو معاملو او پټو رازونو ټوليزه ده . په هرصورت د ده پروني د دسترخوان غدار ياران خو ننني غليمان د نوموړي په پرتله ځيرک وو او دې يې تر کلکې څارنې لاندې نيولی دده د تېښتې خنډ ګرځي او اړ کيږي د م ، م دفتر ته پناه يوسي. د نجيب الله د ناکامې تېښتې وروسته د اپريل په پنځلسمه د ګوند د مرکزي شورا (سياسي بيرو) غونډه را بلل کيږي. پدې غونډه کې بريالی لايق د غونډې د رئيس په توګه پيشنهادوي چې دا پخپله يوه لوبه وه ځکه چې که په غونډه کې د ګوند رئيس نه وي معمولآ د هغه مرستيال د غونډې د مشرۍ مسؤليت لري. د غونډې په پيل کې مزدک کابل ته د د الوتکو پواسطه د دوستم د مليشو د رارسيدو رپوټ ورکړ چې د دې خبرې به اوريدو سره سمدلاسه غلام فاروق يعقوبي د دولتي امنيت وزير « پورته شو او ويې ويل : دا ستر خيانت دی او له جلسې ووت. » ۲۲۰/ ۱۷ هېره دې نه وي چې د دوستم مليشې يوه ورځ مخکې هوايي ډګر ته رارسول شوې وې او جمهور رئيس عظيمي ته هدايت ورکړی وو چې هغه چهارآسياب ته وليږي ترڅو کابل ته د حکمتيارد جنګياليو د ننوتلو مخه ونيسي . دا بيا ښيي چې نجيب خپله هغه خبره چې د ګونديانو يوې غونډې ته کړې وه چې حکمتيارته به اجازه ورنکړم کابل ته ننوزي عملي کوله ترڅو په کابل کې د وينو لښتي وبهيږي. کابل ته د دوستم د مليشو رسول چې د نظارشورا جنګيالي يې هم د همدې مليشو په نامه په هوايي ډګرکې کښته کړي وو کودتا چيانو بشپړ ډاډ پيدا کړ چې نور يې برى حتمي دی د جمهور رئيس سره خپل څرګند مخالفت ښيي او يا د هغه څخه داسې غوښتنې لري چې هغه چمتو نه وو هغې ته غاړه کيږدي. ښايي هغوی داسې غوښتنې لرلې چې جمهور رئيس د مرګ ګواښ پکې ليدلو د خپل شعار(يا وطن يا کفن) په ځای يې (نه وطن نه کفن) غوره وګڼلو ،د کفن له وېرې له وطن څخه د تيښتې په لټه کې شو.هماغه دي چې په کابل کې د م،م له کارکوونکو سره د هيواد څخه د وتلو خبره شريکوي . د دې نړيوالې مؤسسې کارکوونکي د بينن سيوان سره چې په پاکستان کې وو اړيکه نيسي تر څو کابل ته راشي اونجيب الله له هېواد څخه وباسي. د سيوان الوتکه د شپې په يوه نيمه بجه را ورسېدله . نجيب الله او ور سره ملګري يې له څو امنيتي پوستو تير شول خو الوتکې ته څيرمه د دولتي امنيت د وزارت اړونده پوستې د جمهور رئيس د تګ مخه ونيوله. نجيب الله اړکيږي چې بيرته ښار ته راستون او د م،م دفتر ته پناه ورږي .دا مهال د دوستم مليشې د بينن سيوان الوتکه محاصره کوي او هغه ته د الوتکې څخه د وتلو اجازه نه ورکوي. بينن سيوان دا موضوع له نجيب سره شريکوي او د سيوان په وينا جمهور رييس د تلفون په کرښه ورته وايي چې د امنيت مسؤل (غلام فاروق يعقوبي د دولتي امنيت رييس) به درشي خو څوک نه ورځي . سيوان بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجیب ته تلفون کوي او نجیب ورته وايي چې جنرال عظیمي به درشي ، عظیمي ورځي او بینن سیوان له هوايي ډګر څخه د م،م دفتر ته رالېږدوي. پدې اړه دا پوښتنه را پیدا کیږي چې ولې په افغانستان کې داسې حالات راغلل چې د واکمن ګوند او دولت مشرانو د هیواد څخه د تیښتې هڅه وکړي چې په تېښته کې هم پاتې راغی. د دې پوښتنې ته لاندې پنځه لاملونه او یا یې یوه برخه ځواب ویلی شي:
لومړی - د دا ډول وضعیت واکمنېدل د وخت د زبرځواکونو په پالیسیو کې باید ولټول شي چې نه یې غوښتل په افغانستان کې د م ،م د سولې پروګرام پلې شي.
دوهم ـ دا واقعیت هم د لیدو وړ دی چې د ملګرو ملتونو استازی بینن سیوان په خپله له توطئې څخه لېرې نه وو. لکه څرنګه چې د ملګروملتو پخواني استازي ، دیه ګو کوردوویز چې د ژنیو د لوزنامې د لاسلیک وروسته له دې دندې ګوښه کړل شو د ده ګوښه کول د خپلو مرستیالانو له لوري کودتا ګڼله. دې دا معنی لرله چې بینن سېوان د م، م د سولې د پروګرام د شنډولو په موخه ګومارل شوی وو.
دریم – نجیب الله ټولې هڅې د خپل او پرچمیانو د دریځ د پیاوړتیا په موخه متمرکزې کړې وې چې ټول د ده په وړاندې ودرېدل او کارملیانو بیا دده سره خاینانه لوبه پر مخ وړله .
څلورم – نجیب الله د ملي روغې جوړې د تګلارې څخه د یوې پروژې په توګه ګټه پورته کوله داسې سوله یې غوښتله چې ټول او په هغو کې وسلوال مخالفین د ملي پخلاینې په نامه ده ته تسلیم شي.
پنځم ـ د نجیب الله په اړه د مسکو د دریځ بدلون.

کله چې د کرملن په ماڼۍ کې د کارمل د ځای ناستي په اړه بحث کېده « ګرباچف عقیده لرله چې نجیب الله د ک . ج . ب لومړی درجه نوکر د مسکو د هر هدایت د اجراکولو لپاره ډاډمن سړی دی.» ۱۸۳ /۱۹۹ د نجیب الله واکمنۍ هم وښودل چې هغه د کې جي بي ښه نوکر وو او خپل ټول ګامونه یې د کې جي بې په خوښه پورته کول . همدا لامل وو چې کې جي بې هغه ته دستور ورکړ چې له امریکایانو سره نږدې شي او د افغانستان په اړه د واشنګټن د تګلارو او نیت په اړه شورویانو ته معلومات ورکړي . پدې هکله شبارشین د ک . ج . ب لوړپوړی لیکي: «کله چې زه د کې جي بي د بهرنۍ څانګې مرستیال وم زموږ په اجازه نجیب الله د خپلې واکمنۍ په وروستیو کلونو کې د امریکا سره نږدې شو. تر یوه وخته پورې د هغه د اړیکو د جزییاتو څخه خبر وو خو یو وخت راغی چې موږ خپله لار ورکه کړله.» د لارې د ورکولو معنی دا ده چې نجیب الله د شورویانو سره لوبې پیل کړې وې. دا نو د خپل بادار سره غداري وه او بادار هرومرو خپل غدار مزدور ته سزا ورکوي هماغه دي چې په واکمن ګوند کې یې خپل نور پرچمي مزدوران چې د دولت او په تېره دولتی امنیت او دفاع وزارت کې کلیدی مقامونه لرل د نجیب الله خلاف ولمسول چې څه ډول خپل دې غدار نوکر ته سزا ورکړي.
نجیب د خپلې واکمنۍ تر وروستیو پورې خپلو پرچمي ملګرو ته د فعالیت بشپړ واک ورکړی وو او هڅې یې پدې متمرکزې کړې وې چې پر افغانستان یوازې دوی حکومت وکړي او خلقیان له ډګره وباسي. د نجیب الله د کابل ښار د څارندوی خلقي قوماندان جنرال ولي احمدزی چې د نجیب الله له پلویانو نه ګڼل کیږي هغه ته عبدالرحیم وردګ د څارندوی د دریمې فرقې قوماندان ویلي وو :« عظیمي را ته وویل که کوم وخت غږ دربانده وکړم چې فرقه دې زما د غوښتنې سره سم استعمال کړې دا کار به وکړې که نه. ما د جنرال وردګ دا خبره ولسمشر ته وکړله هغه را ته وویل تاسو خلقیان عظیمي تخریبوئ. څو ورځې وروسته جنرال وردګ د قوماندانۍ نه ګوښه کړل شو.» د جنرال ګوښه کول ښيي چې نجیب او د دسترخوان یارانو یې پلان درلود چې د وسله وال پوځ د ځواکونو په مشرتابه کې پرچمیان او یا داسې څېرې ووېني چې د پرچمیانو غوښتنو ته ښېله څه ویلو مثبت ځواب ورکړي او چا چې دې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته غاړه نه ايښودله د ځواکونو له مشرۍ نه ګوښه او په پاسيفه دندو وګوماري . له بله پلوه نجيب الله د کارمل په څېر د شورويانو د دستورونو رښتينی پلي کوونکی وو چې په شمال کې د ځواکمنو قومي مليشو جوړول يې ښه ساری دی.ولسمشر ته په شمال کې د مليشو د جوړولو د احتمالي ګواښونو په هکله د هغه رښتينو همکارانو داسي ويل : « که هره ورځ د نويو قطعو د جوړولو په هکله د دوستم وړانديزونه ومنئ ډير ژر به په هر ولايت کې د دوستم ځواکمني قطعي راڅرګندې شي او داسي ورځ به راورسيږي چې د مرکزي دولت نه اطاعت ونکړي. » ۱۲۹ /۴۹۴ددې سره سره بيا هم نجيب په شمال کې د مليشو د جوړولو لړۍ ونه دروله او پايله يې دا شوه چې دا مليشې دومره ځواکمنې شي چې د دولت خلاف بغاوت وکړي او همدا مليشې بيا د ۱۹۹۲ کال د اپريل په څوارلسمه د خپلو پرچمي ملګرو په وړانديزاو د ده د هدايت سره سم کابل ته راوليږدوي او کله چې دی د مرګ له ګواښ سره مخامخ شو اوغوښتل يې له هيواد څخه وتښتي د ده په لاس جوړ شوي ګارد اوهمدغو مليشو يې د خواجه رواش په هوايي ډګر کې مخه ونيوه او اړ شو چې د م ، م دفتر ته پناه يوسي.

که چيرې د نجيب الله واکمنۍ او په تيره په شمال کې د۱۹۹۲ ز کال پيښو ته وکتل شي هغه « په سياست کي هيڅکله څرګنده تګلاره چې ستراتژيک او باثباته خصلت ولري نه لرله، هغه د ورځې په نرخ لوبغاړی وو ، تر وروستۍ ورځې پورې يې اپراتيفي اوخاديستي ځانګړتياوې له لاسه ورنکړې، هغه په هيڅا سربيره پر يوه ورور،يوه توخي او يوه جفسر اعتماد نه درلود ،د خپل واک په وروستيو ورځو کي يې خپل وفادار کسان لکه لايق او يعقوبي هم له خپله ځانه لېرې کړي وو.»۱۸ /۵۷۲ د ده دا ډول ځانګړتياوې ددې سبب شولې چې ټول دده نه مخ وګرزوي ،د ده شاوخوا کمزوري ، فرصت غوښتونکي او د مسکو په پنځم ستون پورې تړلې څيرې راټولې شي او بالاخره دی اړشي چې د شپې په تياره کې د هغو سلګونو زرو افغانانو په شان چې په پټه قاچاقبرانو له هيواد نه ايستل د هيواد نه د تيښتې هڅه وکړي چې دا هڅه يې هم د ده په لاس جوړشوي ګارد شنډه کړه او په نهيلۍ سره د ملګروملتو دفتر ته پناه يوړله پدې تمه چې دا نړيوال سازمان به مرسته ورسره وکړي هندوستان ته چيرې چې خپله کورنۍ يې پخوا استولې وه ورسوي. دې سازمان هم ورسره مرسته ونکړه او څه د پاسه څلورکاله هلته پاتې شو ترڅو د ۱۹۹۶ ز کال د اکتوبر په پنځمه طالبانو دی او د ده ورور جنرال شاه پوراحمدزی د عامه روغتيا په څلورلارې کې په دار وځړول . د نجيب الله پلويانو په لومړيو کې د هغه تېښته په نجيب الله تور ګانه خو کله چې پدې هکله فليپ کاروين د م،م د سازمان کارکوونکي په خپل « دافغانستان غملړلي برخليک» نومي کتاب کې د کابل څخه د نجيب الله د تېښتې په اړه بشپړ معلومات خپاره کړل ملګرو يې د هيواد څخه د هغه وتل د مخکنيو توافقاتو له مخې چې د ګوند او حکومت د همغږۍ له امله ترسره شوي وو ګڼي . د وطن د ګوند په مشرتابه کې د نجيب الله مخالفان او حتی ملاتړی لايق هم دا ادعا نه مني چې نجيب د ګوند او حکومت سره د هېواد څخه د وتلو خبره شريکه کړې وي. د کارمل ډله دا هم وايي چې ده ته د اپريل په څوارلسمه د خونديتوب ژمنه ورکړل شوې وه خو هغوی خپلې شونډې ګندلي دي چې دوی له هغه څخه څه غوښتل چې د خونديتوب ژمنه يې ور کړې وه. کله چې نجيب الله د م، م په دفتر کې پناه واخېستله ښايي د شهنواز تني په اړه يې خپلې هغه سپکې څرګندونې چې يوې ستړې غونډې ته يې کړې وې ذهن ته راغلې وي د شرم احساس يې کړی وي ځکه چې زمری هم کله ناکله د څو ښرمښانو څخه تښتي. تنی د نجيب د پرچمي ښرمښانو له وېرې و تېښتېدلو او نجيب هم د خپلو همدغو پرچمي ښرمښانو له ډاره د تېښتې هڅه وکړه خو هغوی يې مخه ونيوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نجیب الله ناکامه تیښته

د نجیب الله د ناکامې تېښتې په اړه د ملګرو ملتو د کارکوونکي فلیپ کاروین په کتاب کې راغلي دي. د اپریل په څوارلسمه (ورې ځلېرویشتمه) لوړپوړو پرچمي جنرالانو له نجیب الله سره کتلي له هغه نه یې داسې غوښتني کړې دي چې نوموړي ته د منلو وړ نه وې او د هغو د نه پلي کولو له امله خپل ژوند په خطرکې ویني ، یوازینۍ چاره له هیواد څخه تیښته ګڼي او د ملګرو ملتو له استازو څخه یې هیله کړې چې دی له افغانستان څخه وباسي.
کله چې نجیب د اپرېل د ۱۴ / ۱۵ په شپه د پرچمي جنرالانو د غوښتنو په اړه په کابل کې د م، م دفتر ته معلومات ورکړی دی فلیپ کاروین وروسته لدې د م، م د کارکوونکو د اجرآتو په هکله لیکي : « عوني بوتسالي (د بینن سیوان لومړي مرستیال) د۱۹۹۲ کال د اپریل په پنځلسمه په ۳۰ : ۷ په سهارنۍ غونډه کې خبر راکړ چې تیره شپه د بګرام هوایي ډګر بیله نښتي د احمدشاه مسعود ځواکونو نیولی دی. د ډګرمن لاوان په خبره اوس د کابل دفاع مسخره برېښي .ځکه د بګرام هوایي ډګر د مجاهدینو په لاس کې لویدلی دی .عوني موږ ته وویل چې نن شپه په دوولس نیمو بجو نجیب ټیلیفون کړی وو او د بیطرفه شورا د بیړنۍ غونډې غوښتنه یې کړې ده او همدارنګه غواړي چې بینن عاجلا هغه په الوتکه کې کینوي او په خوندي ډول یې بهر ته ولیږدوي.
د دورځې ۳۰ : ۱۰
د کلنل ناولان په کوټه کې غونډه. ټولو وسایطو ته تیل واچوئ. ډادمن شئ چې ټول وسایط فعال وي او په ټولو موټرو کې د ملګرو ملتوجنډې(بیرغونه) موجودې وي.
۱۹۹۲ ، اپریل ۱۶ ، شپې ۱۰ : ۱

دعوني بوتسالي ټیلیفون ویښ کړم ویې ویل د پنځلسو دقیقو په ترڅ کې موټر در رسیږي او تا اخلي ما خپل کالي مخکې له خوبه چمتو کړي وو ترڅو په بیړه چمتو شم...

ساعت ۳۰ : ۱

د ملګروملتو یو موټر راورسید. چلوونکي زه د اسکاپ قرارګاه ته یووړم. د هغه ځایه بیله ځنډه د نجیب د استوګنځي په لور وخوځیدو. نجیب یوه خړه خط داره دریشي اغوستې وه. یوه سوداګر ته ورته وو او په اېشتیا سره یې خندل. توخي ، میرمن او دوه ماشومان(یوه لور او یو زوی) ، د نجیب ورور، یو ساتونکی او یو خدمتګار هم له نجیب سره وو. په ټوله کې د نجیب په شمول۹ تنه کیدل. موږ موټر ته ننوتلو او بیله ځنډه توخي اوعوني د نجیب د استعفی په وینا کار پیل کړ. هغوی څو ورځې پرې کار کوي او اوس غواړي هغه پای ته ورسوي. عوني چې د نجیب په وینا باندې د توخي سره بوخت وو راووت ویې ویل باید د هوایي ډګر په لور وخوځیږو. توخي په موټر کې د نجیب سره په وینا بحث کوي. نجیب وینا مخکې لیدلې او کوم د سترګو وړ بدلون نه دی پکې راغلی.

ساعت ۴۵ : ۱

موږ بکسونه بار کړل او تصمیم مو ونیو چې په درېو موټرو کې د هوایي ډګر په لور وخوځیږو... موږ د غرمې وروسته د دولتي امنیت له وزارت نه د اخیستل شوي د شپې نوم څخه په استفادې سره د څو امنیتي پوستو څخه تیر شوو. بینن د ملګروملتو په الوتکه کې د کابل په هوایي ډګر کې کیناست. هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

الوتکه کې زموږ انتظار ایست.ما فکرکاوه چې د بیطرفې شورا پنځلس کسیزه غړي به یې راوړي وي. لومړی پلان داسې وو چې هغوی به په همدې الوتکه کې چې نجیب الوزي کابل ته راوړي. پدې ډول د واک لیږد لاس په لاس ترسره کیده. خو چې بینن په نیمه شپه کې کابل ته راشي د دې کار مخه یې ونیوله...کله چې وروستی پوستې ته ورسیدو ودرول شوو. سرتیرو د تیریدو اجازه را نکړله. د شپې نوم چې د هغه په واسطه له څو پوستو تېر شوي وو ناڅاپه باطل شو. کوریکې څو ځله د شپې نوم تکرار کړاو ساتونکې د تېرېدو اجازه را نکړله. کوریکې په محلي ژبه خبرې وکړې ترڅو سرتیری قانع کړي چې هر شی سم او نورمال دي. هغه تکراراً سرتیري ته ویل چې هرشی سم دي. خو سرتیري هیڅ څه نه منل. کوریکې کله چې خبرې کولې ، موټر یې سوکه سوکه مخ ته بووللو. هغه په شوخی سره خبرې کولې ، دا کار یې لدې امله کاوه چې موټر د ډګر د پارکینګ څنډې ته ورسوي. ، هغه وویل زړګیه اجازه راکړه. خو سرتیري څه نه اوریدل او شور یې نه خوړ او لدې امله چې کوریکې موټر مخ ته بووللو عصبي شو. شمېر یې دری څلور تنه وو. د هغوی څخه یوه خپله وسله د اوږې نه پورته کړله، ښه نه معلومیدل ځکه نیمه شپه وه او یوازینی څراغ زموږ د موټرڅراغ وو... کوریکې موټر ودراوه او ویې ویل چې دوی بل یونیفورم لري. ما وویل دا یعنې څه ؟ ځواب یې را کړ، د نورو پوستو څخه یې یونیفورم توپیرلري... د نجیب ساتونکی د موټر څخه ووت. خپل کلاشنکوف یې واخیست ، خو هغه یې په اوږه کړ. هغه د ساتونکوسره مناقشه پیل کړله. کلنل ناولان د خپل موټر نه کښته شو او راغی تر څو وپوهیږي څه ستونزه ده. عوني بوتسال هم له خپل موټر څخه پلی شو. هغه غواړي واوري چې څه خبره ده. شورماشور پنځه دقیقې دوام وموند پدې وخت کې عوني د سیوان سره چې د ملګروملتو په الوتکه کې دی اړیکه ونیول. هغوی د موبایل له لارې په ترکی ژبه خبرې وکړلې... عوني زموږ لوري ته راغی ترڅو وګوري څه پیښ شوي دي. په پوسته کې لوړ رتبه یو وړوکی ضابط دی. هغه موافقه وکړه چې خپل ضابط ته ټیلیفون وکړي چې د نجیب د ساتونکي سره د خبرو لپاره پوستې ته راشي. د ازبک دوستم ځواکونو ډګر نیولی دی. هغوی هیڅا ته د تېرېدو اجازه نه ورکوي... په عین وخت کې بینن نشي کولی له الوتکې ووزي .هغه هدایت ورکړی چې د ملګروملتو الوتکه قلف شي ترڅو هیڅوک ونشي کولی چې د الوتکې څخه ووزي او یا ورننوزي. د نوموړي الوتکه د سرتیرو له لوري محاصره شوې ده. یو بریدمن له لسو دقیقو وروسته زموږ خواته راغی او لفظي مشاجره وشوه. شورماشور ډیر واوریدل شو. هرڅوک د هرچا نوم اخلي. دا یوه مباحثه نه ده ، بلکه ښکنځلې ، تهدید او سپکاوی دی. موږ ناست یو او د وضعې شاهدان یو. د نجیب ساتونکی د بریدمن سره نجیب ته ورغلل. د عوني په وینا نجیب هغه ته وویل :« حرامي موږ ته د تیریدو اجازه راکړئ . هرشی تنظیم شوي دي ، نجیب د زوړه ډک غږ درلود. حتی د موټر د ننه پوهیده چې ژوند یې له ګواښ سره مخامخ دی . په افغانستان کې د دومره کلونو او د څومره وژنو ترشا اوس نابېره، ... احساس پرې واکمن شو که ونشي تښتیدلی له کوم برخلیک سره به مخامخ شي. خو بریدمن ادعا وکړه هیڅ واک نلري چې نجیب ته ډګر ته د ننوتلو اجازه ورکړي. که دا کار وکړي ټوله ډله به یې په ډګر کې ووژل شي. ځکه چې د دوستم ځواکونه د۲۴ګړیو لپاره چا ته میدان ته د ننوتلواو وتلو اجازه نه ورکوي ...، په اوسنی شیبه کې ازبکان چې هرڅوک ډګر ته نږدې شي ډزې کوي...(یادونه: دا راغلی پوځي بریدمن نه بلکې ډګروال عبدالوهاب نورستانی د دولتي امنیت د پنځمې لوا د کندک قومانداان او کوڼ هم وو.) د څو دقیقو غالمغال وروسته، نجیب خپله پریکړه وکړه. نوموړي چاره او نفوذ نه درلود او لږ دوستان یې لرل . نور یې ځواک نه درلود چې وبېروي یا تهدید کړي او بدې یې هم نشواى ورکولی. هغه عوني ته وویل چې وګرزي. هغه پدې پوهیدلو چې نن شپه الوتکې ته نږدې کیدای نشي. عوني نجیب ته وویل چې غواړي خپل استوګنځي ته ولاړشي؟ نجیب ځواب ورکړ« نه»

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ځواکونه چې له کابل څخه د وتلو خنډ شول ، که استوګنځي ته لاړ شم ما وژني. يوازيني خوندي ځای د اسکاپ قرارګاه ده. هغه ټينګار درلود چې م،م د ده د خونديتوب مسئوليت لري... د شپې په دوو بجو زموږ کتار راوګرزيد او د اسکاپ د قرارګاه په لور وخوځېدو. موږ د اسکاپ احاطې ته راورسيدو. عوني لا د موبيل په ټيلفون له بينن سره خبرې کوي. هغوی بيله وقفې په اړيکه کې دي. بينن زموږ په بېرته راګرزيدو پوهېده. هغه خبر وو چې موږ نجيب د اسکاپ قرارګاه ته راوستلی دی... عوني بوتسال وروسته راته وويل چې نجيب غوښتل خپلې ميرمنې ته دهلي ته د خپلې تيښتې په هکله چې ناکامه شوه ټلفون وکړي. خو عوني ټينګار وکړچې هغه به د يوه دوو جنرالانو سره چې تراوسه ده ته وفادارپاتې دي ټلفون وکړي ترڅو سيوان ته چې په الوتکه کې بند پاتې دی او د مرګ له ګواښ سره مخامخ دی مرسته وکړي...

ساعت ۵۰ : ۲

بينن بيا زنګ وواهه. دری جنرالان په مرسدس کې ډګر ته راورسيدل. غالباً د نجيب په غوښتنه. نوموړي جنرال عظيمي او جنرال دلاور وپيژندل. هغوی د مليشو سره خبرې وکړلې... نجيب همدارنګه له غلام فاروق يعقوبي سره لنډې خبرې وکړې او د وضعيت پوښتنه يې ترې وکړه . هغه وويل چې څو شيبې وروسته به ټلفون وکړي. هغه بيا ټلفون ونکړ. بله ورځ آوازه شوه چې ځان يې وژلی دی.

ساعت ۰۰ :۳

بينن د آندره ګليمور(د بينن سيوان ځانګړی سکرتر) د الوتکې نه د وتلو اجازه ترلاسه کړله . هغوی بېله ځنډه د اسکاپ قرارګاه ته راغلل . همدا شيبه د ملګروملتو الوتکه د ازبک سرتيرو په محاصره کې ده.

ساعت ۱۵ : ۳

د ملګرو ملتو پيلوټ د موبايل ټلفون له لارې خبر راکړ چې د پرواز اجازه ورکړل شوه...
ساعت ۲۰ : ۳

بينن د جنرال عظيمي سره د هوايي ډګرڅخه راورسيدل. عوني د هندوستان له سفارت سره د نجيب الله د سياسي پناهندګی په اړه تماس نيولی وو. موږ ګومان کاوه چې دوه ګړی وروسته د ورځې په رڼا کې سيمه ئيز کارګران قرارګاه ته راشي هغه وخت به ټول ښار او ټوله نړۍ وپوهيږي چې څه پيښنه شوې ده.
ساعت ۰۰ : ۴

بينن د پاکستان د سفارت سکرترجنرال ته ټيلفون وکړ ترڅو په پيښور کې د مجاهدينو د رهبرانو سره پلان جوړ کړي. ددې پلان له مخې هندوستان ته د نجيب د خوندي تېرېدو سره يوه پوځي شورا عاجلاً د کابل اداره په لاس کې نيسي . دا شورا به جنرال عظيمي رهبري کوي. بيطرفه شورا به واک د پوځي شورا څخه تسليموي. بينن غوښتل د واک سوله ئيز ليږد څه ډول چې په شمال کې پلی شو عملي شي. هغه د هغو کسانو نومونه چې بايد د پوځي شورا غړيتوب ولري سکرترجنرال ته قرائت کړل.

ساعت ۲۰ : ۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوځي شورا نظر رد شو. بینن بیا د عظیمي سره اړیکه ونیوله. د عظیمي د لست نومونه نور په لاس کې نه وو.

ساعت ۳۰ :۴

د هند شارژدافیر راغی او ویې ویل چې فکر کوي کولی شي چې نجیب ته د هند په سفارت کې پناه ور کړي. خو هغه باید د بینن سیوان څخه یو رسمي غوښتنلیک ترلاسه کړي او د نوي ډهلي سره هغه شریک کړي. عوني له غونډې ووت ترڅو چې شارژدافیر ته د یادداښت طرحه جوړه کړي.
ساعت ۱۵ : ۵

د هند سفیر بد خبر راووړ. نوی دهلي نجیب ته د پناه ورکولو له امله په کابل کې د میشت هندوانو څخه د غچ اخیستنې له امله ویره لري. لدې کبله لیوال نه دی چې نجیب ته پناهندګي ورکړي.
ساعت ۱۵ : ۶

د هند ، ترکیې ، ایران ، فرانسې ،پاکستان ، چین اوایټالیا له سفارتونو څخه پلاوي راغلي دي. بینن په بله کوټه کې بوخت دی.هغوی زما نه پوښتنه وکړله چې د څه لپاره راغوښتل شوي یو؟... بینن راورسید او پلاوي ته یې وویل : هوډ یې درلود چې له نجیب سره هندوستان ته والوزي ، خو کله چې الوتکه کیناستله محاصره شوله. د دا ډول هرکلي تمه مو نلرله. په هوایي ډګر کې هیڅوک په انګریزي نه پوهیدل او ژباړونکي هم شتون نه درلود. زه له خپلو ملګرو سره برمته شوی وم. بالاخره جنرال عظیمي پیدا شو او ما ته وویل شول که په کابل کې پاتې شم د ملګروملتو الوتکه د پرواز حق لري. هغه د الوتکې د عملې د خوندیتوب له امله اندیښنه لرله او ویې ویل چې وس یې پیدا نکړ چې نجیب نن شپه وباسي. د دوستم سرتېرو د عظیمي په مرسته موافقه وکړه چې د ملګروملتو الوتکه بیرته پاکستان ته ستنه شي.
ساعت ۴۵ : ۶

پاکستان موافقه وکړله چې نجیب ته د پاکستان په سفارت کې پناهندګي ورکړي. موږ یوه زرهداره وسیله چمتو کړله ترڅو نجیب او ورسره کسان د ملګروملتو د اسکاپ له قرارګاه څخه د پاکستان سفارت ته ولیږدوو. موږ هیله درلودله چې دا لیږد د څو دقیقو په بهیرکې ترسره شي ، مخکې لدې چې د کابل ښاریان ویښ شي.

ساعت ۶:۵۵

بینن د پاکستان وړاندیز نجیب ته وړاندې کړ.

نجیب – زه پاکستان ته نه ځم. دا د حل لار نه ده . زه د ملګرو ملتو په احاطه کې پاتې کېدل غوره ګڼم...

د ماپښین ۳۰ : ۱۲(۱۶ اپریل) بینن او زه د وطن ګوند قرارګاه ته د وطن د ګوند د اجرائیه کمیټې سره د خبرو لپاره ورغلو. د مذاکرې مقابل لوری سلیمان لایق دی.(د وطن ګوند د اجرائیه هیآت د غونډې رئیس).

د وطن ګوند د اجراییه هیآت(سیاسي بورو) په غونده کې د لایق او سېوان د ډیالوګ یوه برخه.
لایق: تاسې مخکې زموږ نه غوښتې وو ترڅو واک د ملګروملتو له لارې یوې انتقالي ادارې ته وسپارو موږ موافقه وکړله. موږ د ملګروملتو پلان ومنلو ملګري ملتونه کولی شي په خپلواکه ډول بیطرفه شورا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړه کړي . د غرو شميريې مهم نه دی . د موقتي حکومت تر جوړيدو پورې به دا شورا دنده ترسره کوي...
سيوان: خو تراوسه د نجيب مسئله طرحه ده . څرنګه چې تاسې پوهيږئ هغه د سولې د مذاکرو په لاره کې ستر خنډ وو. تر يوې اوږدې مودې پورې مو هڅه وکړه ترڅو دا خنډ لېرې کړو خو دا کار آسانه نه وو. بالاخره هغه مو د مارچ په ۱۸ قانع کړ چې د وينا په خپرولو سره خپل چمتووالی د ګوښه کيدو او په بيطرفه شورا يا په انتقالي حکومت کې نه ګډون اعلان کړي. سره لدې چې د نجيب الله ګوښه کېدل د ټولو ډلو غوښتنه وه، خو لدې څخه هم خبر وو چې د نجيب د استعفی له کبله د واک تشه منځته راځي . د نجيب الله شتون په کابل کې د سولې د بهير لپاره ګټور نه دی...، لدې امله اړينه ده چې هغه سمدلاسه له هيواد څخه ووزي. که د نوموړي سره څه پيښ شي د افغانستان لپاره ناوړه اغيز لري. د هغه لپاره له هيواد څخه خوندي وتل تضمين شي، ترڅو د سولې بهير په بري سره پای ته ورسيږي.

لايق: هغه څه چې تېره شپه پيښ شول اوغوښتل مو هغه له هيواد څخه بهر ته وليږدوئ د خواشينی وړ دي، په تيره چې هغه وکولی شول ملګري ملتونه پکې شامل کړي. هغه کار چې نجيب الله وکړ لکه يوغل په نيمه شپه کې له هيواد نه ووزي د خواشينی وړ دی، ځکه چې هغه نه د ګوند او نه له دولت سره سلا کړې وه ... هغه بايد خپل استوګنځي ته وليږدول شي. موږ يې خونديتوب او صحت تضمينوو ترڅو چې د نوموړي د تګ په هکله پريکړه وکړو.

سيوان: تاسې ملګري ملتونه په يوه ستونزمن دريځ کې دروئ. نجيب الله د ملګرو ملتو څخه پناه غوښتې ده که موږ هغه و نه منو د سولې د پرمختګ بهير ته به مطلوب نه وي ...که دا ستونزه ژر حل نشي د سترو ستونزو د حل لپاره به لارې وتړل شي. تاسو بايد خپل تصميم ونيسئ ،کوم شی ستاسو لپاره ارزښت لري د نجيب الله د وتلو مخنيوی يا د سولې د بهيرسره همکاري. دا په تاسو پورې اړه لري.

لايق : اړينه وه چې د وضعيت د انکشاف مخکې د نجيب الله سره مو خبرې کړې وای.

سيوان : موږ موافقه کړې وه ، موږ ته مو د هغه د خوندي وتلو وعده راکړې وه .ولې مو پرې نه ښودل زموږ کاروان له پوستو تير شي؟

لايق: ټاکلي پروسيجرونه شتون لري چې په هرحالت کې بايد مراعات شي نه يوازې ستاسې په هکله .
سيوان: خو موږ موافقتنامه لرله.

لايق : دلته غلط فهمي شوې ده. لکه چې مې وويل ټاکلي طرز العملونه شتون لري چې په هرحالت کې بايد رعايت شي...

سيوان: ښه د نجيب الله په هکله څه وکړو؟
لايق: نجيب الله کولی شي ستاسو سره وي، خو اجازه نلري د ملګرو ملتو له حريم څخه خارج شي ، ترڅو د هغه په هکله تصميم ونيول شي چې چيرې لاړ شي.
سيوان: اوس مهمه مسئله په هيواد کې د سولې پلي کول دي .په کابل کې د نجيب الله په ساتلو سره تاسو هيڅ نشی ګټلی او د هغه شتون دلته د سولې بهير شنډوي. څرنګه چې تاسې د امنيت مسئول ياست کولی شئ ماته ډاډ راکړئ چې د اوسګاپ د قرارګاه مخې ته ډله ئيزې مظاهرې به نه ترسره کيږي... دا چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریزیدنت نجیب الله استعفی کړیده او وړاندیز یې کړی چې له هیواد څخه ووزي یقیناً چې ستاسو سره یې سلاکړې ده ...

لایق: تاسې ډاډمن اوسئ چې د ملګروملتو د قرارګاه مخې ته به مظاهرې ونشي. خو هیله کوم چې تر هغه پورې چې مو درته ویلي نه وي هغه د اوسګاپ څخه لېرې نکړئ.

سیوان: زه تر هغه پورې چې دا مسئله حل نکړم له کابل څخه نه وزم ... تاسې که هغه ته د وتلواجازه ورنکړئ په کابل کې د هغه په وړاندې دښمنی هڅوئ . دا مهال بینن د نجیب الله استعفي په لوړ غږ اجرائیه کمیټې ته قرائت کړله.

لایق: موږ دا لیک په رسمیت نه پیژنو. نشو کولی هغه په دولتي رادیو کې اعلان کړو.
سیوان: ... خو نړیوالې ډله ئیزئ رسنۍ یې کاپي په لاس کې لري اوهغوی به هغه خپره کړي.
لایق: د کابل خلک آرام دي . د دې خبراعلانول به هغوی ناآرامه نکړي ؟ اوس مهال په کابل کې د خوندیتوب احساس کولی شئ ، د ښار شاوخوا امنیت ښه دی . هو جنرال یعقوبي د دولتي امنیت وزیر ځانوژلی دی، سبا ته یې جنازه خاورو ته سپارل کیږي.

سیوان: راځئ چې بیا په ۹ بجوسره ووینو. لایق : طبعاً.»

هېره دې نه وي مخکې لدې چې د لایق او بینن سیوان ترمنځ پورتنی بحث وشي بینن سیوان د ګوند د اجرائیه بیروغړو ته معلومات ورکړل چې په افغانستان کې د وروستیو دراماتیکو پیښو وروسته د تنظیمونو په غوښتنو کې بدلون راغلی دی چې هغوی د انتقالي حکومت پرځای غواړي واک د مجاهدینو ګډ حکومت ته ولیږدول شي چې البته هغوی به عمومي بښنه اعلان کړي پدې شرط چې واک په سوله ییز ډول ولیږدول شي او پدې هکله د اجرائیه شورا نظر غواړي. په غونډه کې د دفاع او کورنیو چارو وزیران د هرځواک سره چې وغواړي خپله اراده په وسلوالو ځواکونو تحمیل کړي د مقابلې څخه خپله بیوسي وښودله.په غونډه کې د جګړو د مخنیوي په خاطر پریکړه وشوه چې مسعود او حکمتیار ته پلاوي واستول شي ترڅو هغوی پر کابل برید ونکړي او پریږدي چې د مجاهدینو مشران کابل ته راورسیږي او واک په سوله ییز ډول مجاهدینو ته ولیږدول شي.وکیل له مسعود او رفیع له حکمتیار سره مذاکرو ته چمتو شول. په رفیع باندې چهارآسیاب ته د تلو په مهال د کابل د ګارنیزیون د ځواکونو لخوا ډزې وشوې تر څو د هغه د ماموریت په وړاندې خنډ شي خو هغه یوه ورځ وروسته حکمتیار ته ورځې او حکمتیار ژمنه کوي که د مسعود ځواکونه د کابل د امنیتي کمربند نه تیر نشي هغه به هم په کابل برید و نکړي. خو حکمتیار خبر نه وو چې د مسعود جنګیالي په الوتکو کې د دوستم د ځواکونو تر پوښښ لاندې د کابل هوایي ډګر ته رالیږدول شوي دي.

د شوروي - پرچمي واکمنۍ پای

د ملګرو ملتو دفتر ته د نجیب الله پناه وړل په واقعیت کې د پرچمي واکمنۍ پای وو ځکه چې په پلازمېینه کې د واک دوه مرکزونه د کابل ګارنیزیون او تش په نامه دولتي اداره را څرګندیږي خو د واک اصلي مرکز د کابل ګارنیزیون وو چې د وسلوالو ځواکونو رهبري یې لرله.د کابل ګارنیزیون واک لدې نه جوتیږي چې«عظیمي جنرال عزیز حساس (د کارمل د ګارد قوماندان) د لسم ریاست د رییس په توګه ټاکي او د هغه په وړاندې پکتین د هاتف (د ولسمشر مرستیال) په شتون کې مخالفت کوي او عظیمي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب کې وايي چې عزيز حساس له پخوا پيژنم د جمهوري رياست په ګارد کې د کار مخينه لري او هغه ځه چې د صلاحيت په هکله دي زما په اند په اوسنی شيبه کې مور هيڅوک قانوني صلاحيت نلرو ځکه چې د واک تشه ده او هرڅوک چې زور لري صلاحيت هم لري.» ۳۴۶/۱۹۱ د لسم رياست مشر جنرال باقي چې د نجيب له پلويانو ځخه وو هغه هم د يعقوبي د وژنې په شپه د کودتا چيانو له خوا وژل شوی وو. وايي د غلو جګړه په غلا نه بلکې په وېش وې . پرچمي کودتا چيان هم د نجيب تر ګوښه کولو پورې متحد وو او د هغه له ګوښه کولو وروسته چې د واک وېش راورسېد په دوو ډلو ووېشل شول. لومړۍ ډله د محمودبريالي په مشرۍ د کارمل پلويان وو چې غوښتل يې په راتلونکې حکومت کې دوی ټاکونکی رول ولوبوي او د پوځي شورا د منځته راتګ ليوال وو چې د پوځي شورا د امکاناتو پر اساس د واک اصلي مرکز وي.بله ډله مزدک او کاوياني د اسلامي جمعيت پلويان چې د پوځي شورا پرځای يې غوښتل واک نظار شورا ته ولېږدول شي. هېره دې نه وي چې د نجيب الله پرچمي مخالفينو اوږد مزل وهلی وو او دا مزل د ملي روغې جوړې د تګلارې د اعلان سره سم يا ښايي لا د مخه پيل شوی وي. ددې معنی دا وه چې ددې تګلارې د اعلان سره سم پرچميانو(د نجيب پلويانو او د هغه مخالفانو) د وسلوالو او سياسي مخالفينو سره پټط معاملې پيل کړلې. پردې بنسټ نجيب الله او د دسترخوان پرچمي يارانو ته ملي روغه جوړه يوه پروژه وه. ددې معاملو ځخه د نجيب موخه دا وه چې دی په واک کې پاتې شي او سيالانو يې غوښتل د کابل په پلاز د هېواد لرکي ووينې ، هماغه دي چې د شمال تلواله يې واکمنه کړله. د نجيب الله د پرچمي مخالفانو په اړه چې د شمال ټلوالې په واکمنولو کې يې ټاکونکی رول درلود هغه به د نجيب د پرچمي مخالفينو سره د م،م د کارکوونکو فليپ کاروين او عوني پوتسالي د بينن سيوان د مرستيال په ليدنو کتنو کې درک کړو. دا ليدنې کتنې په هغه ورځ وروسته له هغې ګړندی شوې چې د نجيب الله مخالفانو خپل وروستی ګام پورته کړ چې نجيب د دوی غوښتنو ته غاړه کيږدي او نجيب اړ شو د م، م د کارکوونکو پر مټ له هېواده وتښتي . عوني او فليپ د اپريل په ځوارلسمه چې ظاهراً نجيب الله واکمن دی په يوولسو بجو د بهرنيو چارو له وزير وکيل سره وکتل او هغه هغوی ته وايي:« د پروان په ولايت کې د مسعود ځواکونو جبل السراج او چاريکار، د کابل په شمال کې له حکومت ځخه ونيول او زه د هغه سره په اړيکه کې يم ، کوښښ کوم د نومورې سره د کابل د راتلونکې په اړه معامله وکړم ...هڅه کيږي د دولتي ځواکونو له لوري د عملياتو مخه ونيول شي مسعود د کابل په ۲۵ ميلي(۴۵ کيلومتري) د بګرام په هوايي ډګر فشار راوړي. مسعود ډاډمن دی چې له حکمتيار نه مخکې بګرام ترلاسه کړي...، وکيل وويل د ځو اونيو راهيسي غواړي د يوې معاملې د ترسره کولو لپاره مسعود ته ورشي ، خو نجيب د دې کار خنډ ګرزي. وکيل وويل مسعود د افغانستان د ائتلانو ځخه دی... ټول د مسعود سره دوستانه او ښې اړيکې لري. د پروان په ولايت کې بشپړه آرامي ده.» د ملګروملتو دا استازی د وکيل سره د ليدنې وروسته د ماپښين په دووبجو د جنرال عظيمي سره ګوري او هغه ور ته وايي:« دوهمه فرقه (جبل السراج) د مسعود سره يوځای شوې ده ... او مسعود همدا مهال د بګرام په شمال جبل السراج او چاريکار کنټرول لري ، وضعيت آرام دی ... هغه د چاريکارو د نيولو په مهال د هغو ځواکونو سره چې د مسعود سره يوځای شوي دي په اړيکه کې دی هغوی د وضعې ځخه رضايت لري اوغواړي هلته پاتې شي د دې پرځای چې کابل ته راشي... په پام کې نه لري چې په هغو سيمو عمليات پيل کړي چې د مجاهدينو په لاس کې لويدلې دي. »۲۲۲ / ۱۴- ۱۵ پوتسالي او کاروين يوه ورځ وروسته د اپريل ۱۵ په ۳۰ – ۱۱ د جنرال يارمحمد د دولتي امنيت د وزارت لومړي مرستيال د مزدک د ورور سره ګوري او نوموړی دوی ته وايي:« په بګرام کې چې پرون د مسعود په لاس کې ولويد يو ائتلافي حکومت جوړ شو، هلته د نښتو کوم رپوټ نشته ، همداراز د بندي کولو کوم رپوټ هم شتون نلري ، يوې معاملې ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه ... د مسعود ځواکونو چې چاریکاراو بګرام ونیول کابل ته د ننوتلو هوډ نلري... پرون د افغانستان حکومت پریکړه وکړه چې د شمال ځواکونو سره چې د شمال ټلوالې په نامه یادیږي ، د دوستم او مسعود ترمنځ د ائتلاف اړیکي ټینګې کړي ، نن رسمي امرونه ورکول کیږي چې د ویني د توئیدو د مخنیوي او د ملګرو ملتو د سولې د پیاوړتیا په خاطرد شمال د مجاهدینو د ځواکونو سره یوځای شي... تیره شپه د وطن ګوند اجرائیه کمیټې (هیئت) اعلان کړل چې حکومتي ځواکونه د جمهور رئیس د مستقیم امر پرته په یوځې عملیاتو کې برخه وانخلي ... یوه ډله د مسعود خوا ته د تماس په موخه استول شوې ده ترڅو ورته وروایي چې د شمال په ائتلاف هوایي بریدونه ځنډول شوي دي.» ۲۲۲ / ۱۶، ۱۸ ، ۱۹ ، ۲۰ فلیپ د یارمحمد د څرګندونو پربنسټ لیکي:« جنرال به ډیرخوښ وي چې د شمال په شان په کابل کې هم توافقات پلې شي ، پدې ډول به د حکومت او شمال ټلوالې متحد ځواک منځته راشي... جنرال یارمحمد پدې عقیده دی چې د کابل په ډیرو سیمو کې د حکومتي ځواکونو او شمال ټلوالې ترمنځ د یووالي شونتیا شتون لري. » ۲۲۲ / ۲۱ د جنرال یارمحمد په څرګندونو کې په زړه پورې خبره دا ده چې هغه د کودتایي ځواکونو ټولې کړنې د بېواکه جمهور رئیس او حکومت پریکړې ګڼي . فلیپ کاروین د نجیب الله خلاف د کودتا انځور داسې کاږي :« د بګرام د هوایي ډګر له سقوط او د هوا له لارې د وطن ګوند د مرکزي شورا د غړي او د هوایي او مدافعې هوایی ځواکونو د قوماندان ډګرجنرال عبدالفتاح په وسیله د دوستم د افرادو تر پوښښ لاندې د کابل هوایي ډګر ته د دوستم او نظار شورا د ګډو افرادو په سمبولیکې لیږدونې سره د(پنځم ستون) له لوري چې د وطن ګوند د مرکزي شورا په ریاست او اجرائیه پلاوي کې د شاملو (سیاست بازانو) لکه محمود بریالی ،عبدالوکیل ، فریداحمد مزدک ،نجم الدین کاویانی اوسیداکرام پیګیر چې د ببرک کارمل او سلطانعلی کشتمند له ملاتړ نه برخمن وو او د وسله والو ځواکونو د لوړپوړو قوماندانانو لکه د وطن ګوند د مرکزي شورا د غړو هر یوه سترجنرال محمدنبی عظیمي ، سترجنرال محمدآصف دلاور، ډګرجنرال عبدالفتاح، ډګرجنرال سیداعظم سعید، ډګر جنرال عبدالعظیم زرمتی او ډګرجنرال یارمحمد نه جوړشوی وو کودتا پیل شوه کودتاچیانو د ولسمشر نیول،له هغه نه یې د اړتیا وړ (سندونو او اعترافونو) ترلاسه کول او په پای کې د هغه وژنه چې (ځان وژنه) به اعلانیده خپله موخه ټاکلې وه ...» بېله کومه شکه د کارمل پلوه جنرالانو د کودتا په اړه د فلیپ کاروین څرګندونې د نجیب الله خبرې دي چې د م، م استازي ته ویلي دي چې ژوند یې له ګواښ سره مخ دی او له هېواد څخه یې وباسي. د م،م دفتر ته د نجیب د پناه وړلو وروسته چې د واکمنۍ لوېدنه حتمي وه سیمه ئیز ملکي او پوځې چارواکي د سر او یا ځوکیو د ساتلو په موخه هڅې کوي چې د وسله والو مخالفینو سره معاملې وکړي که څه هم په زیاترو سیمو کې کارملیان واکمن وو چې لیوال وو واک د شمال ټلوالې او یا د هغې پلویانو ته ولیږدوي. د بېلګې په ډول په ننګرهار کې ډګرجنرال افضل لودین د مشرقي د تنظیمې عمومي آمر د سیمه ییزو چارواکو او جهادي شورا سره د ژمنو خلاف« حاجی قدیر ښار ته داخل کړ ... ، حاجي قدیر د ټولو مجاهدینو سره توافق ته رسیدلی وو او ټول مجاهدین یې جلال آباد ته داخل کړل او جنرال لودین نورهیڅ شو. » ۴۹۸– ۴۹۷/۱۹۱ د پرچمي لودین او جهادي قدیر له چلند نه معلومیږي چې حاجي قدیر په جلال آباد کې د تنظیمونو د راتلونکو احتمالي شخړو او جګړو د مخنیوي لپاره مسئولانه ګام پورته کړ خو لودین د خپلو همکارانو او جهادي شورا سره د شوې ژمنې خلاف د حاجی قدیر سره پټه معامله تر سره کړه .پدې ډول د هیواد په ولایتونو کې د واک د نیولو سیالي او د معاملو لړۍ پیل شوه، وضعیت کړکیچن کیده په تیره کابل له سترګوابن سره مخامخ وو.د جنرال عظیمي د لیکنې پربنسټ د اپریل څلېرویشتمه « د شپې په اوو بجو محمود بریالی ، مزدک، کاویانی ،وکیل، دکتور ضمیر، نورالحق علومي، عبدالحق علومي، عبدالرحمن د نظار د شورا مرستیال ، دکتورنجیب الله د حضرت مجددی زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

،حمیدالله وروسته د مالیې وزیر د کابل ګارنیزیون ته راغلل ، هغوی ویره وونکې امنیتي وضعه وڅیړله او نتیجه ګیرې یې وکړه که چیرې د صبغت اله مجددی دولت اعلان نشي د کابل ښار نن شپه او یا سبا سهار له حتمي لوېدو سره مخامخ دی...، لدې امله پریکړه وشوه چې دکتور عبدالرحمن او دکتورنجیب الله د پیښور د جهادي تنظیمونو په استازیتوب د پشاور فیصله خلکو ته ورسوي او له ما نه یې وغوښتل چې د خبرو په ترڅ کې د صبغت الله مجددي د دولت څخه د افغانستان د وسله وال پوځ ملاتړ اعلان کړم. » ۱۲۹ / ۵۸۲ د یادولو وړ ده چې د اپریل په څلېرویشتمه په پیښور کې د پاکستان د صدراعظم نوازشریف او د سعودي د استازي په ګډون د دوو میاشتو لپاره صبغت الله مجددی د افغانستان د اسلامي دولت د ممثل په توګه ټاکل شوی وو. په همدې شپه عظیمي د رادیو تلویزیون له لارې د وسله وال پوځ په استازیتوب د مجددی د واکمنۍ نه ملاتړ اعلان کړ. د دې اعلان وروسته سبا سهار د (اپریل پنځه ویشتمه) له څلورو خواوو د تنظیمونو جنګیالي کابل ته راننوتل او هرې ډلې هڅه کوله چې د ښار زیاتې سیمې تر ولکې لاندې راوړي او د دولتي ادارو، اقتصادي او فرهنګي بنستونو،پوځي تجهیزاتو ، وسلو او د وسله وال پوځ د بیزونو او دیپوګانو په لوټولو سره چې تر منځ یې نښتې هم کېدلې په کابل کې محشر جوړ کړ. یوازې « د ثور له پنځمې څخه تر اوومې پورې په کابل کې یو زر شاوخواه کابلیان په شهادت ورسیدل.» ۲۲۳ / ۳ د ثور په اوومه صبغت الله مجددي او ورسره ځینې جهادي مخور د جلال آباد له لارې د کابل په لور وخوځېدل او د ځرخي پله په سیمه کې یې نبی عظیمي هرکلی وکړ. مجددي د سردار محمدنعیم په کور کې استوګنه غوره کړه او یوه ورځ وروسته د ثور په اتمه رسماً مجددي ته دولتي واک وسپارل شو چې پدې ډول د ا،خ،د،ګ ځوارلس کلنه واکمني ختمه، د م ، م د سولې پروګرام شنډ او په افغانستان کې د اسلامي انقلاب د بري په نامه د تنظیمونو غوبل پیل شو. د اسلامي انقلاب د بري رښتینی انځور د پوهاند محمد رحیم الهام پدې خبره کې چې د افغانستان د علومو په اکادمۍ کې یې یوه جمعیتي استاد ته کړې وه کښل شوی دی چې وایي:« کابل هیچا ندی نیولی ، کابل فتح کیدونکی نه وو ، کابل یو شمیر ملي خاینانو تاسو ته تسلیم کړ، کابل د توطئې قرباني شو، هغه توطئه چې زموږ د هیواد یوموټې توب او ملي سلامتي له ګواښ سره مخامخ کړی دی. » ۱۸/ ۵۴۴

د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند واکمنۍ ته کتنه

که د ا ،خ ،د ،ګ په نامه سازمان څوارلس کلني واکمنۍ ته وکتل شي هغه د سولې او جوړونې دوره نه بلکې د جګړو او ورانونې دوره ده چې د دې بهیر او یا د جګړې د ښکېلو اړخونو تر شا پردې ولاړ وو. ددې معنی دا کیږي چې افغانانو د زبرځواکونو نیابتي جګړه پر مخ وړله. خو دا واقعیت د لمر په څېر روښانه دی چې دا جګړه لویدیځ د بنسټپالو اسلامي ډلو پر مټ پر افغانانو تحمیل کړله چې تخمونه یې د محمد داود د واکمنۍ پر مهال کرل شوي وو . شوروي اتحاد ته د دې تحمیلي جګړې د لمنې د پراخېدو له ډاره په مسکو کې ناستو واکمنانو پر افغانستان د پوځي یرغل پرېکړه وکړله،خلقي واکمني یې نسکوره او د کارمل په مشرۍ یې ظاهرا پرچمیان واک ته ورسول او دې یرغل د ثور انقلاب ناکامي یقیني کړه . البته دا د شوروي اشغالګرو یرغل او د افغانانو په وړاندې د هغوی د جنایتونو ته د برآت ورکولو معنی نلري. لکه څرنګه چې افغانانو هېڅکله هم په خپل ټاټوبي کې پردی لښکر نه دی زغملی دا ځل هم د اشغالګرو خلاف ودرېدل ، شوروي اشغالګر یې له افغانستان څخه وشړل او څه موده وروسته په خپله پرچمیانو د مسکو د ارادې له مخې خپله واکمني نسکوره او واک یې شمال ټلوالې ته ولېږدولو. د ۱۳۵۷ کال د ثور د وسلوال پاڅون په پایله کې چې واک د ا، خ ، د ، ګ ترلاسه کړ خپل نظام یې د افغانستان دموکراتیک جمهوریت اعلان کړ،خو پدې دموکراتیک جمهوریت کې د دموکراسۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرک نه لګېده. ګوند واک ته په رسېدو سره د اساسنامې هغو غوښتنو ته چې په ګوند کې دموکراسي ټینګه او وده وموي او د کړنلارې مرکزي مسالې یعنې د ملي د موکراتیکې جبهې جوړولو ته شا کړله. که څه هم خلکو د وسلوال پاڅون د بري وروسته نوې واکمنۍ او د هغې له سمونونو څخه ملاتړ وکړ خو د واکمنۍ له لوري د واک د انحصار ، د بیان په آزادۍ او سیاسي فعالیتونو بندیز، د سیاسي مخالفینو په وړاندې د زورزیاتۍ د تګلارې د غوره کولو له امله د ولس منفي غبرګونونو ته لاره هواره کړله . پر بله خوا د وخت سیاسي ډلو او له واکه راپرزېدلو کړیو بېله ځنډه د نوې واکمنۍ په وړاندې و درېدلې چې منطقاَ یې د واکمنۍ د غبرګون سبب کېده چې خپل ټول ظرفیت د مخالفینو د ټکولو په موخه وکاروي . پدې اړه دا پوښتنه را پیدا کېږي چې ولې هم واکمنۍ د مخالفینو په وړاندې د زورزیاتۍ او هم سیاسي ډلو د نوې واکمنۍ په وړاندې د دښمنۍ دریځ غوره کړ ؟ که څه هم په دریم او څلورم څپرکو کې تر یوه بریده رڼا اچول شوې ده چې دلته به یو ځل په هغو ځغلنده کتنه وشي:

د هر څه د مخه باید وویل شي چې د دواړو اړخونو د دا ډول دریځ د نیولو اصلي لامل دا دی چې زموږ په وروسته پاتې ټولنه کې سیاسي مخالفت دښمني ګڼل کېږي . همدا تریخ واقعیت ددې سبب شو چې دواړه اړخونه د یوبل خلاف د دښمنۍ دریځ ونیسي. لکه څرنګه چې د کتاب منځپانګه د ا، خ ، د ،ګ په اړه ده لدې کبله به یوازې د دې ګوند او د هغه د واکمنۍ په تګلارو تم شو چې په ټولنه کې یې منفي غبرګونونه را وپنځول.

- لکه څرنګه چې د ا. خ .د . ګ د مساوات د ډلې پرته د د دموکراسۍ د لسیزې د نورو ګوندونو په څېر په پټه جوړ شو او نیمه پټ فعالیت یې در لود هغه یو ناقانونه ګوند وو . لدې امله یو غیرقانوني سازمان هېڅکله هم دموکراتیک سازمان نشي کېدای بلکه یو انقلابي – پارتیزاني ګوند به وي. پردې اساس د یوه انقلابي ګوند څخه چې سیاسي اپوزیسیون وزغمي ، د بیان آزادۍ او سیاسي پلورالیسم ته ژمن وي تمه یو خوب او خیال دی.

- هغه څه چې د افغانستان په دودیزه وروسته پاتې اسلامي ټولنه کې د دې ګوند را څرګندېدل تر پوښتنې لاندې راواړل هغه د ګوند له لوري د علمي نړۍ لید په رڼا کې د یوه پرمختللي افغانستان په جوړولو او د شوروي اتحاد ، سوسیالستي بلاک او د نړۍ د کارګري او کمونستي غورځنګ سره په دوستۍ او د نړیوال پانګوال سیستم او امپریالیسم ضد تګلارې ټینګار وو. لکه څرنګه چې په اسلامي ټولنو کې کمونیسم د لا دینۍ او الحاد په نامه تبلیغ شوی دی او سربېره پر دې د پانګوال سیستم او امپریالسیم ضد دریځ نیول ددې سبب شول چې په هېواد کې د سمون او بدلون مخالفان او نړیوال ملاتړي یې دا ګوند د شوروی اتحاد سپوږمکی او کمونست ګوند و بولي او پدې ډول د ارتجاع ، زبېښاکګرو او د پانګوالې نړۍ دښمني و ګټي. دا دوه لاملونه هغه اصلي لاملونه وو چې د ا، خ ،د ، ګ د واکمنۍ(افغانستان دموکراتیک جمهوریت) په وړاندې نالوستي ، له سیاست څخه بې خبره دودیزه مسلمانو افغانانو ، ارتجاعي روحانیت، شتمنو طبقو ،له واک څخه رالوېدلو او اسلامپالو ځواکونو د توطئو او دسیسو ښکارشي او پایله یې په هېواد کې بې ثباتي او د جګړې د اورونو بلېدل شي.

- د ثور انقلاب په بري سره د هېواد په تاریخ کې لومړی ځل د ټیټواو خوارو طبقو استازو واک تر لاسه کړ. دا که له یوې خوا د سیاسي انقلاب معنی لرله له بله پلوه د افغانستان په وروسته پاتې قبیلوي ټولنه کې د ټیټو طبقو د استازو واک ته رسېدل د واکمن ذهنیت خلاف یو نه منونکی بدلون وو په تېره شتمنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خانانو ته د کوچیانو ، بزګرانو او مزدورانو د بچیانو واکمنېدل د زغم وړ نه وو. همدا تفکر یا واکمن ذهنیت دی چې د ا، خ ، د ، ګ سیالان او مخالفان د کوچي زوی نورمحمد تره کي ته بې سواد او ساده دولتي مشر وایي ځکه د هېواد کوچیان او بزګران نالوستي او پاک زړي ساده وګړي دي. پداسي حال کې چې تره کی د افغانستان په تاریخ کې لومړی دولتي زعیم دی چې د شلو څخه د زیاتو کتابونو مؤلف ، وتلی لیکوال او ژورنالست دی. دا څرګند واقعیت دی چې ژورنالستان او لیکوالان د هرې ټولنې د لوړې پوهې خاوندان او باسواده قشر څخه وي. —

تاریخي تجربې ښیي چې په وروسته پاتې ټولنو کې په خپله ګوندونه د ستونزو د جوړولو چینه ده چې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د هغې څخه نشي مستثنی کېدای. همدا لامل وو چې ګوند د پرله پسې کورنیو جنجالونو او کشمکشونو، انشعابونو ،کودتا ګانو او کودتایي هڅو او د زعامت د پرله پسې بدلېدو سره مخامخ شو چې هم یې ګوند او هم د هغې د واکمنۍ اعتبار ته زیان ورسولو. —

په ماشومتوب او بې تجربه ګۍ کې پر ګوند د واک تحمیلیدل د دې سبب شول چې ګوند او واکمني یې د پرله پسې تېروتنو سره مخامخ شي. د دې معنی دا کېږي چې ګوند سیاسی بلوغ ته نه وو رسېدلی او قطعاً د دولت او ټولنې لارښوونې ته چمتو نه وو. ګوند پداسي شرایطو کې واک ته ورسېد چې د داود د پوځي کودتا وروسته افغانستان د وخت د زبرځواکونو په سیالیو او کشمکشونو اوښتی وو. د محمدداود د جمهوري نظام په وړاندې بنسټپالو ښي اوکیڼ لاسو کړیو مبارزه کوله چې مرکزونه یې په پاکستان او ایران کې وو او ترشا یې لویدیځ ولاړ وو. د ا، خ، د،ګ په واکمنېدو سره چې هغه د محمد داود په پرتله زیات سمونپال وو لویدیځ همدا مخالفې ډلې د واکمنۍ خلاف تر هګریزو فعالیتونو ته وهڅولې چې پایله یې په هېواد کې د جګړې پیلېدل او د خلقي واکمنۍ له لوري د زورزیاتی د تګلارې غوره کول شول. لدې څخه دا پایله را وزي چې د حالاتو په کړکیچنتیا کې د ا، خ ، د ،ګ سربېره د خلقي واکمنۍ د مخالفینو او د هغوی ملاتړو ټاکونکې ونډه لرله . -

د ثور انقلاب وروسته په نوې واکمنۍ کې د زعامت د مدعیانو دریځونو او کړنو د نوي نظام اعتبار ته سخت زیان ورسولو . له بله پلوه د ګوندي او دولتي زعامت په پرله پسې بدلېدل او هغه هم د زورزیاتۍ او شوروي تېري له امله په ګوند او واکمنۍ یې د خلکو د باور کچه ټیټه کړله. د واکمنانو په بدلېدو سره چې هر یوه تېر واکمن ملامت بللی دی دې په خپله ګوند تر غتې پوښتنې لاندې راووړ . نویو واکمنانو د دې واقعیت د درک وړتیا نلرله چې دی هم د همدې ګوند له لوړپوړو څخه وو او په ترسره شوو تېروتنو کې دی هم پړ او ملامت دي. د بېلګې په توګه یو وخت نجیب الله ویلي وو: « موږ خلکو ته د کور، کالیو او ډوډۍ وعده ورکړه خو موږ خلکو ته د کور پرځای ګور، د کالیو پرځای کفن او د ډوډۍ پر ځای مرمۍ ورکړې.» نجیب الله دې ته پام نه راګرزاوه چې د ګوند په څوارلس کلنه واکمنۍ کې دی شپږ کاله د خاد رییس او شپږ کاله جمهور رییس وو چې د وسلوال او غیروسلوال اپوزیسیون سره د حساب او کتاب واک د خاد سره وو. که وژنې شوې دي هغه دده ادارې کړې دي او که د پوځي عملیاتو امرونه ورکول هغه جمهور رییس ورکول یعنې مرمۍ د ده د ارادې له مخې د ټوپکو له شپېلۍ وتلې او انسانان د ده په لاس جوړې شوې ځارګرې ادارې او یا د ده وسلوال پوځ ګور ته لېږل. پردې اساس د ټولو څخه زیات د ده په امر زیاتې مرمۍ په خلکو لګېدلې دي خلکو ته ده ډېر کفنونه جوړ کړي او همدارنګه ډېر خلک ده ګور ته لېږلي دي.

سره لدې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند په واکمنۍ کې او په تېره په خلقي واکمنۍ کې په هېواد کې یو لړ بنسټیز بدلونونه او سمونونه چې د رښتیني انقلاب زېری یې ورکاوه پیل شول ، د ښوونې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او روزني په اړه پرمختګونه د پام وړ وو، هر کار زرګونه محصلین د لوړوزده کړو لپاره سوسیالستي هېوادونو ته استول کېدل، په ښارونو کې عمراني چارې پر مخ تللې ، زیاترو ښاریانو له حکومت څخه ملاتړ کاوه او د ولس یوه برخه د نظام د پایښت په موخه وسله په لاس د وسلوالو مخالفینو په وړاندې جنګېدله او قربانۍ یې ورکولې. د اداري او اخلاقي فساد کچه ټیټه شوې وه او ګوندیانو په پوره شوق خلکو ته د چوپړاو د هېواد د هراړخیز پرمختګ په موخه په پوره رښتینولۍ سره خپلې دندې ترسره کولې او د شتمنیو په ټولولو لګیا نشول . که په ګوند جګړه نه وای تحمیل شوې ښایي د خلکو په ګټه او د یوه پرمختللي افغانستان د جوړولو په لور ګړندي ګامونه اوچت شوي وای . خو جګړې د سمونونو مخه ونیوله ،هېواد ته یې زیات زیانونه ورسول او لګونه افغانان د جګړو خوراک شول . پدې جګړو کې یوازې د دې ګوند شاوخوا پنځوس زره غړي چې ستره برخه یې خلقیانو جوړوله د ثور انقلاب څخه د دفاع په لار کې قرباني شول . هېڅوک نشی موندلی چې د دې ګوند مشرانو او کدرونو مانۍ او ښارګوټی جوړ کړي وي او یا په بانکونو کې حسابونه ولري چې ددې ګوند د واکمنۍ مخکې او وروسته د واک خاوندانو شتمنۍ ټولې کړې دي او په واکمنیو کې یې په لوړه کچه فساد او اختلاص شتون درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د اسلامي انقلاب بری

د۱۹۹۲ کال د اپریل په اته ویشتمه (۱۳۷۱ کال غويي اتمه) د بهرنيو چارو په وزارت کې د رسمي مراسو په ترڅ کې واک صبغت الله مجددي ته وسپارل شو. مجاهدينو دې سیاسي اوښتون ته د اسلامي انقلاب برى ووبلو. د دې معنى دا کېږي چې ګواکې جهادي ډلو واکمن حکومت نسکور او دوی واک تر لاسه کړ. خو واقعيت دا دی چې د جلال آباد له جګړې وروسته تنظیمونه نهيلي شول او تمه يې نلرله چې واکمني نسکوره کړي. پدې هکله د۱۹۹۳ کال په اپريل کې احمدشاه مسعود د المسلمون عربي اونيزې سره په مرکه کې چې مرکه يې په ۴۲۶ ګڼه کې خپره شوې وايي:« ...هيڅوک نه پوهيدل چې څه به کيږي .ټولو د مجاهدينو څخه واټن نيولو.حتی ډير نږدې کسان چې څوارلس کاله زمونږ سره صبر او زغم ښودلی وو د واکمن بن بست او پوځې وضعې څخه نهيلي شوي وو...، پخپله تنظيمونه د ډار او وېرې سره مخامخ وو.» د مرکې څخه خبريال دې پايلې ته رسيږي :« هغه (مسعود) لکه ګلبدين نه پخپلو ځواکونو او نه د اپوزيسيون په نورو تنظيمونو باور درلود ، بلکې هغه د وطن د ګوند او د افغانستان د وسله وال پوځ د هغو مشرانو پر مټ کابل ته راورسول شو چې د ملګرو ملتو د سولې د پلان او د ملي روغې جوړې مخالفين وو چې د مسکو په حکم يې سرونه ور ته ټيټ کړي وو. »
د اسلامي انقلاب د بري ربښتيا د دې سياسي تحول د اصلي لوبغاړي مسعود له مرکې څخه معلومېږي چې د بي بي سي سره يې ترسره کړې او په يوه برخه کې يې راغلي دي:
« پوښتنه - تاسې د دولت د وسله وال پوځ له جنرالانو يعنی جنرال عظيمي ،جنرال علومي، جنرال دلاور، جنرال فتاح سره څه ډول چلند کوئ ؟
ځواب – جهادي مشرانو ټل د وسله وال پوځ له جنرالانو او افسرانو څخه غوښتل چې د رژيم سره همکاري و نکړي او د مجاهدينو سره يوځای شي ، دې جنرالانو د جهادي تنظيمونو غوښتنو ته لبيک ووايه هم يې د رژيم په رانسکورولو او هم يې د کابل د ښار په امنيت کې زياته همکاري وکړه نو دا جنرالان د تقدير وړ دي نه د توبيخ وړ.
پوښتنه – د مجاهدينو په واکمنی کې به ښاغلی فريد احمدمزدک ، کاوياني، وکيل او نور وکولای شي له هيواد څخه ووزي يا نه ؟
ځواب - تر اوسه د جهادي مشرانو او جهادي شورا له خوا کوم مقررات چې څوک د هيواد څخه و نه وزي نه دي ترتيب شوي هغوی کولای شي چې په آزادانه ډول د هيواد د ننه او بهر ته سفر وکړي. »
۱۹۱/ ۳۳۱ که چيرې د خبريال پوښتنو ته ځيرشو هغه د وطن د ګوند د هغو پوځې او ملکي چارواکو په اړه پوښتنه کړې ده چې هغوی مسعود واک ته رسولی دی. لدې څخه ببا ځرګنديږي چې د اسلامي انقلاب اصلي لوبغاړي جهادي ډلې او په شمال کې بغاوتګر پرچمي جنرالان نه بلکې په کابل کې د پرچم ګوند په مشرتابه کې سياسي معامله ګر وو. جنرال مومن د بغاوت چيانو څخه يو په کابل کې ناست پرچمي ملکي او پوځې معامله ګر داسې معرفي کوي: « کله چې مزارشريف سقوط وکړ، پاځون د وطن د ګوند د مرکزي کميټي او په کابل کې د جنرالانو له ملاتړ نه برخمن شو.جنرال آصف دلاور لوی درستيز، جنرال نبي عظيمي د کابل د ګارنيزيون قوماندان ، جنرال سيداعظم سعيد د جمهوري رياست د ګارد قوماندان او لسګونو نورو جنرالانو پيغامونه را واستول او په ځرګند ډول يې خپل پيوستون وښود .» ۲۲۵/ ۲۰۵ د احمدشاه مسعود او جنرال مومن مرکې د اسلامي انقلاب د بري اصلي لوبغاړي ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د اسلامي انقلاب د بري په نامه يې د شمال تلوالې واکمنولو ته لار هواره کړله او پر بله خوا يې نه يوازې خلکو بلکې خپل ګوند ته هم خيانت وکړ. دا د اسلامي انقلاب برى نه بلکې د پرچميانو له لخوا د مسعود په ګټه کودتا وه چې د افغانستان تباهى ته يې لاره هواره کړله. د دې کودتا توپير د چنګاښ د شپږويشتمې او غويي د اوومې له کودتا وو څخه پدې کې وو چې لومړۍ دوې کودتاوې د حکومتونو او سياستونو خلاف تر سره شوې خو دا وروستى (د ثور اتمې) کودتا د افغانستان د شتون پر ضد کودتا وه. دا توره کودتا د افغانستان په لرغوني تاريخ کې يو تور داغ دى . البته د هغو رښتينو مجاهدينو اتلولۍ او سرشندنې چې د شوروى اشغال په وړاندې وجنګېدل د درناوى وړ دي خو د تنظيمونو د مشرانو او ځينو جهادي قوماندانو خاينانه معاملې او په هغو کې د م،م د سولې د پروګرام شنډول چې هېواد يې کورنۍ جګړې ته ور ټېل وهلو د بښنې وړ نه دي . سره لدې بيا هم د جهاد ټيکه داران د غويي اتمه د جهاد د فتحې ورځ او يا د اسلامي انقلاب د بري ورځ ګڼي پداسې حال کې چې دا ورځ د ۱۳۵۸ کال د مرغومي د شپږمې او د ۱۳۸۰ کال د تلې د پنځلسمې په څېر د افغانستان د تباهۍ او بربادۍ توره ورځ ده ځکه چې:

الف - د م ، م د سولې د پروګرام يې شنډ کړ.

ب – ددې کودتا په پايله کې د شمال دا د شر اوفساد تلواله واک ته ورسېده کومه چې د ړانده قومي تعصب د لړکيو د حقونو د ترلاسه کولو په نامه يې د هېواد ورونه قومونه په پښتنو او غيرپښتنو، ډېرکيو او لږکيو او هېواد يې په شمال او جنوب ويشلو چې پدې توګه يې د ملي نفاق تخمونه وکرل .

ج ـ تنظيمونو ته د واک د لېږد په ورځ (د غويي اتمه) د کابل په ښار کې چور او تالان ، د عامه شتمنيو لوټول او د وحشتونو لړۍ پيل شوله او دې بهير ځلورکاله دوام وموند. د دې وحشتونو په ترڅ کې د هېواد د تمدن ټولې نښې نښانې ، لرغوني آثار ،د دولتي ادارو، اقتصادي او فرهنګي بنسټونو او وسلوال پوځ تجهيزات او وسلې له منځه ولاړل. سربېره پردې په افغانستان کې داسې وحشت واکمن شو او داسې جنايتونه وشول چې قلم يې د ليکلو او ژبه يې د ويلو څخه شرمېږي . د په اصطلاح د اسلامي انقلاب د لوبغاړو موخه د عبدالعلي مزاري د مرکې څخه څرګندېږي چې د ۱۳۷۲ کال د مرغومي د جګړو وروسته د آزادۍ له راديو سره کړې وه او وايي: « مسعود څو ځله ما ته هيات را ولېږه او ويې ويل چې موږ او تاسې ټول محروم ملتونه يو.موږ بايد ټول سره يو ځاى او متحد اوسو او د پښتنو دوه سوه کلن استعمار ته نوره اجازه ور نکړو اوس واکمني محرومو ولسونو ته انتقال شوې ده بايد د هغې ساتنه وکړو.» بېله شکه چې د دې تکلارې پايله د کورنۍ جګړې پيلېدل او د هېواد تباهي وه.

ولې تنظيمي جګړې پيل شولې ؟

مخکې لدې چې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ووېل شي بايد لومړى دوو نورو پوښتنو ته ځواب ولټول شي . ولې اووه تنظيمونه په پاکستان او اته تنظيمونه په ايران کې جوړشول او ولې په افغانستان کې جهادي تنظيمونه واک ته ورسول شول. دې دوو پوښتنو ته د ځواب ويلو وړاندې بلې پوښتنې ته هم ځواب ورکړل شى چې څه وخت په افغانستان کې جهاد پيل شو. د ليکنې د دې برخې سرليک ته د څو پوښتنو د ځواب لټول ښيي چې سياسي – ټولنيزې پديدې لکه د ځنځير د کړيو په څېر له يوبل سره تړاو لري همدا لامل د سياسي – ټولنيزو بهيرونو پېچلتوب ښيي. که څه هم وروستى پوښتنې ته مخکې ځواب ورکړل شوى دى چې جهاد د سرطان د انقلاب وروسته پيل شو چې يوځل به بيا پرې ځغلنده کتنه وشى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۵۲ کال د کودتا وروسته په هېواد کې د هراړخيزه سمونو د پلي کولو ژمنې ور کړل شوې. د دې سمونونو د اعلان سربېره د محمد داود مخينې او په جمهوري دولت کې د پرچميانو غوښينه برخه د دې لامل شول چې د هېواد محافظه کار او ارتجاعي ځواکونه او د شوروي اتحاد مخالفان نوی جمهوري نظام د شوروي اتحاد سپوږمکی وبولي او د هغه خلاف يو تبليغاتي کمپاين پيل کړي. له بله پلوه د محمد داود اروايي ځانګړتياوې چې د سياسي مخالفينو شتون يې نشوای زغملای او د نوي نظام د مخالفينوخلاف يې د زورزياتی تګلاره غوره کړله مخالفين اړ شول پاکستان ته پناه يوسي، هغوی هلته تر پوځي روزنې لاندې ونيول شول او د نوي رژيم خلاف يې د جهاد په نامه افغانستان ته د ورانکاريو لپاره را ولېږل. دې دولتي ضد فعاليتونو تر هغو پورې دوام وموند چې داود خان لويديځ ته په ګونډو شي.د ثورد وسله وال پاڅون وروسته سمدلاسه د محمد داود د واکمنۍ سناريو پيل شوله . د افغانستان د پرمختګ دښمنانو او ملاتړو يې هغه وخت د واکمنيو خلاف د جهاد فتواوې ورکړې دي او د اسلام نه د يوې وسلې او وسيلې په توګه استفاده کړې چې واکمنيو په ټولنيزو- اقتصادي سمونو لاس پورې کړی دی خو دغو مفتيانو د اميرحبيب الله خان په څېر پاچا چې په عيش اونوش کې ډوب وو د خادم الملته الدين او هغو لسګونو ښځو ته چې د امير په حرمسرای کې يې په مختلفو نومونو ژوند کاوه هغوی ته يې د صباحه الحرم، مرجانه سراري او نور عربي لقبونه ورکول او ولس يې د دې پاچا اطاعت ته رابللی دی. دا ټول هغه اسلام دښمنه څيرې وې چې د نړيوالو استکباري شيطاني مرکزونو په چوپړ کې ولاړې وې ، ترڅو افغانان په تورتم کې وساتي اود دې استکباري ځواکونو د ګټو خلاف ونه دريږي. دا هغه استخدام شوي دين پلورونکي وو چې د لږ مادي او دنيوي امتياز په وړاندې وطن پلوري. دې حالت ته په کتلو سره د هيواد هغو سياستوالو او واکمنانو ته چې د هيواد د آبادۍ او د خلکو د سوکالۍ په موخه يې متې رانغښتي وې په کار وو چې د خپلو سمونونو د پلي کولو پر مهال يې د پوره غور او اړين احتياط څخه کار اخيستی وای او په تېره د خلکو مقدساتو او دودونو ته يې پوره درناوی کړی وای ترڅو يې په کمين کې ناستو ديني سوداګرو ته دا پلمه نه وای ورکړې چې پردوی د کفر او الحاد تور ولګوي، د ولس له سپيڅلومذهبي او ملي احساساتو نه ناوړه ګټه پورته کړي او د جهاد په نامه هغوی د نړيوالو شيطاني ځواکونو او د هغوی د سيمه ييزو چوکره ګانو په چوپړ کې ودروي. له بده مرغه د اماني نهضت نه نيولې تر دې دمه د هيواد د مترقي غورځنګ لارويانو او په هغو کې د ا ، خ، د ، ګ و نشوای کړای دا تشه ډکه کړي. د دې ترخه واقعيت لامل پدې کې دی چې هغوی خپل تاريخ نه وو لوستی ، د خپل ولس رواني ځانګړتياوې ، دودونه او نرخونه يې درک نکړل، يا يې هغو ته ارزښت ور نکړ او يا دا چې پر داسو ظاهرې بدلونونو چې د ټولنې د پرمختګ لپاره يې هيڅ ګټه نه لرله لاس پورې کړي او داسې اداره چې د خلکو د همکارۍ او ملاتړ د جلبولو جوګه شي جوړه نکړای شوه چې پايله يې د ريفورمونو دريدل ، د واکمنيو نسکوريدل او د محافظه کارو په پرديو پورې تړليو ډلو واکمنيدل شي. افغانان د نړۍ د نورو ولسونو په څير د خپلو واکمنيو څخه د هرڅه ړومبی په هيواد کې د قانونيت اوعدالت د ټينګښت او د دوی مقدساتو او دودونو ته د درناوي هيله لرله او لري يې. ولس دې ته نه ګوري چې واکمنۍ يې ځانته اسلامی وايي يا دموکراتيکي، انقلابي يا ريفورميستي، جمهوريت يا امارت، ولسونه د واکمنيو عملي کړنو ته ګوري .

غازي امان الله خان چې د انګريزانو څخه د خپلواکۍ د ترلاسه کولو اتل دی داسې کارنامې هم لري چې د هغه د سقوط لپاره يې لار هواره کړله. هغه د اروپا له اوږده سفر وروسته داسې فرمانونه لکه په ښار کې د چادرۍ په اغوستلو بنديز لګول صادر کړل. د هغه په اداره کې داسې چارواکي هم تر سترګو کيدل چې استبداد او فساد يې ساری نه درلود. د بيلګې په توګه د پغمان په لويه جرګه کې د کابل يوه استازي چې درۍ لکه روپۍ يې د بسپنې په ډول حکومت ته د جنګي مهماتو د اخيستنې په موخه هم ورکړې وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا ته وايي: « ترهغه پورې چې ستاسو په فساد ککړ وزيران محکمې او دار ته و نه رسول شي په هيواد کې د هيڅ ډول سمونونو امکان نشته. » ۲۲۵ /۸۱۳ لکه څرنګه چې وايي «تاريخ د عبرت هنداره ده » د ا، خ ، د، ګ مشرتابه د اماني غورځنګ د نسکوريدو له ترخو تجربو څخه زده کړه نه وه کړې او د ريفورمونو په پلي کولو کې چې د وخت او ولس غوښتنه وه داسې تيروتني او ناسنجول شوي ګامونه پورته کړل چې د اماني دورې سره يې هيڅ توپير نه درلود. که د امان الله خان په زمانه کې کوم والي د شريعت پر ځای د قانون د پلي کولو پر ضرورت ټينګار کاوه، د خلقي حکومت ځينو مسؤلينو بيا په کليو کې نالوستي وګړي او حتی ښځې اړ ايستلې چې د سواد د زده کړې کورسونو ته ولاړ شي يا دا چې د انقلابي شورا د اووم لمبرفرمان(د ښځو د حقونو) د پلي کولو په نامه د خلکو د ودونو د خوښيو د مراسمو مخنيوی وکړي او يا د ځمکو د اصلاحاتو په ترڅ کې د حکومت د سياستونو د بيانولو په نامه د ملاکانو او خانانو په پته سپکې سپورې ويلې او ملاکان يې سپکول. دا سپکاوی په هغه بزګر چې دولت وړيا ځمکه ور کوله هم ښه نه لګيده ځکه چې نوموړی خان د هغه له قوم او قبيلې څخه وو چې هغه ته يې سپکاوی ځانته سپکاوی ګاڼه. البته چې ګڼ شمير پرچميانو او د امين پلويانو په لوی لاس د حکومت چارې سبوتاژولې . پدې هکله سيستاني د خپل کتاب مقدمه بر کودتای ثور ۱۳۵۷وفجايع هشت ثور په ۱۱۱ مخ کې راوړي چې کله خلقيانو کارمل په پراګ کې د سفير په توګه وګومارلو هغه په هوايي ډګر کې هغو پرچميانو ته چې د ده سره مخه ښې ته ورغلي وو د کارمل يوازېنۍ سپارښتنه دا وه چې « تاسې به په ټول قوت سره خپلې هڅې د تره کي ، امين د رژيم د ناکامولو په موخه را ګرزوئ.» د ا،خ،د،ګ هم د شاه امان الله په څېر واک انحصار او خپل طبيعي متحدين يې هم په واک کې شريک نکړل. ددې ګوند په واکمنۍ کې د غازي امان الله د حکومت په څيرد نظر او عمل يووالی نه ليدل کيده او د يو بل خلاف يې تحريکات کول، دې دا معنی لرله چې نوي انقلابي واکداران نه يوازې د وسلوالو مخالفينو سره په جګړه اخته وو بلکې په خپلو کې هم سره جنګيدل . د واکمنۍ په وړاندې د پرچميانو دريدل ، د امين لخوا د تره کي وحشيانه وژنه او د کارمليانو له لوري د م،م د سولې د پروګرام شنډول يې څرګندې بيلګې دي چې پايله يې د جهادي تنظيمونو واکمنېدل شول. .

پورتنيو څرګندونو ته په کتو سره به اوس لوموړۍ پوښتنې ته چې ولې اووه ګونه او اته ګونه جهادي تنظيمونه جوړشول ځواب ووايو. د دې ډلو له جوړولو څخه د اسلام آباد او تهران او د هغوی د نړيوالو ملاتړو موخه دا وه چې دا ګڼ شمېر تنظيمونه د ا، خ، د ، ګ د واکمنۍ له نسکورېدو وروسته ګډه ژبه پيدا نکړي او يو مرکزي ځواکمن حکومت جوړ نکړي . کله چې دې د ښمنو ډلو د ګډ حکومت د جوړولو وړتيا نلرله په طبعي ډول سره نښتل او د جګړو اورونه بلېدل . له همدې امله يې جهادي تنظيمونه واک ته ورسول چې د يو بل د منلو او زغملو اراده او لېوالتيا يې نلرله . ددې دوو پوښتنو کې ځواب د هغه مهال د زبرځواکونو(شوروي اتحاد او امريکا د متحده ايالتونو) تګلارو او ستراتيژيو هم خپل رول خو ټاکونکی رول درلود. د تنظيمونو د واکمنېدو په درشل کې شوروي اشغالګر د افغان ولس د اتلوالې مبارزې په وړاندې په ګونډو شول او له افغانستان څخه ووتل، خو لکه څرنګه چې مسکو د وخت په افغان دولت او جهادي ډلو کې نفوذ او اغيز درلود او په تېره نجيب الله او د هغه د دسترخوان يارانو د مسکو د ښه غوړنيوونکو مزدورانو په توګه د شورويانو د دستورونو پلي کوونکي وو د شورويانو د دستورونو له مخې ګامونه اوچتول بېله دې چې د دې دستورونو د اړتيا ، ګټورتوب او زيان په اړه سوچ وکړي . شوروي سلاکاران ترهغو پورې د نجيب الله ترڅنګ ناست وو اوهغه ته يې مشورې ورکولې چې هغه يې لاس تړلی پرچمي کارمليانو او د نظارشورا ته تسليم کړ. هغه مهال د کرملن ناستو نقشه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې د پرچم ـ جمعیت تر مشرتابه لاندې واک شمال تلوالي ته ولېږدوي. د تلوالې له واکمنېدو سره د شورویانو سربېره ایران ، پاکستان ،هندوستان او لویدیځوال هم همغږي وو. د تلوالې په واکمنېدو سره چې مرکزي رول پرچم ـ جمعیت ته پکې ورکړل شوی وو ، ددې تلوالې تګلاره د شوروي اشغال لاندې د کارمل ـ نجیب حکومتونو کاپي وه چې هغه د مسکو ګټو ته په لومړیتوب څرخېدله . که چېرې شمال تلوالې په خپلو کې نه وای سره خوړلې بېله کومه شکه هغه به تر ډېرې مودې پورې پر افغنستان واکمنه پاتې شوې وای، ځکه چې د سیمه ییزو ځواکونو(روسیه، هند، پاکستان او ایران) له ټینګ ملاتړ څخه برخمنه وه. د م، م دسولې د پلان د شنډولو او د شمال تلوالې د واکمنولو څخه د مسکو موخه دا وه چې په افغانستان کې یو قوي اسلامي دولت جوړ نشي چې د داسې یوه دولت د جوړېدو له کبله د شوروي اتحاد د منځنۍ آسیا اسلامي جمهوریتونه د خپلواکۍ او اسلامي ولولو څخه اغېزمن کېدل او پدې ډول شوروي امپراطوري له ګواښ سره مخامخ کېدله. همدا لامل وو چې د هېواد هغه لړکۍ ډلې چې پښتني ضد روحیه یې لرله واک ته ورسولې ترڅو پښتانه وټکوي چې منطقآ د پښتنو له غبرګون سره مخامخ کېدل او د جګړې اورونه بلېدل . د نجیب الله هغه خبره چې حکمتیار ته به اجازه ورنکړم کابل ته را ننوزي او د هغه څخه به دا نور حکومت ونکړي د مسکو نقشه وه چې نجیب په ناپوهۍ کې او کارملیانو په شعوري دول پلې کړله.

امریکا هم د شوروي اتحاد په څېر د ا، خ ، د ،ګ د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته په افغانستان کې د ځواکمن اسلامي دولت د جوړېدو له امله وېره لرله. لکه څرنګه چې د ا ، خ ، د ، ګ د واکمنۍ د راپرزېدو یوه ورځ وروسته ګراهام فیلر د امریکا د سي آی اې د اداري پخواني مرستیال ویلي وو :« وروسته له هغې چې د جهاد له برکته یو ستر زبرځواک ماتې وخوړه په افغانستان کې د مجاهدینو له لوري د اسلامي دولت جوړېدل د امریکا او لوېدیځ لپاره یو ستر ګواښ جوړوي. اسلام اوس مهال د مارکسیسم – لیننیسم ځای نیولی او په هماغه کچه د لویدیځ تمدن ته ورانوونکی دی.» ۲۲۶/ ۲۰۲ د واشنګتن ددې پالیسۍ په اړه ډګروال یوسف د آی اس آی د افغانستان د څانګې مشر لیکي :«زه عقیده لرم که چېرې د مجاهدینو برې د امریکا له ګټو سره سم وای د هغوی برې له کورنیو شخړو سره سره حتمي وو، له بده مرغه داسې نه وو.»۱۵۴/ ۱۹ پاکستان او ایران چې د چنګاښ د انقلاب وروسته د افغان حکومتونو ضد اوپکو ملاتړي وو هغوی هم په افغانستان کې د کمزوري حکومت شتون د خپلو ملي ګټو سره برابر ګڼلو ، د قوي مرکزي حکومت مخه یې ونیوله او د خپلو جهادي چوپړیانو پر مټ یې جګړو ته لمن ووهله. که چېرې په افغانستان کې مرکزي ځواکمن دولت جوړ شوی وای افغانستان د پرمختګ لوړو پړاوونو ته رسېده ، هغه مهال ایران او پاکستان د خپلو تولیداتو بازار(افغنستان) له لاسه ورکاوه . له بلوه پلوه با ثباته او ځواکمن افغان حکومت د دې وړتیا موندله ، ایران او پاکستان ته پرېمانه تلونکې اوبه مهار کړي چې اسلام آباد- تهران دا هم نه غوښتل . همدا لاملونه وو چې اسلام آباد- تهران ، مسکو- واشنګتن او د هغوی متحدینو تنظیمي جګړو ته لمن ووهله. ددې لپاره چې واشنګتن د افغنستان څخه د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته په افغانستان کې د یوه اسلامي قوي دولت د جوړېدو مخه نیولې وي چې بېله شکه اسلام آباد هم ورسره همغږی وو لا د مخه چمتووالی نیولی وو. عبدالحمید مبارز د خپل کتاب (حقایق وتحلیل وقایع مسایل سیاسي افغانستان) په ۴۳ – ۴۴ مخونو کې د۱۳۶۸ کال د تلې په میاشت کې د بدخشان په توپخانه کې د مهمو جهادي قوماندانانو جلال الدین حقاني ، احمدشاه مسعود، سید جګړن، قاري بابا، عبدالحق، ملاملنګ، خلیفه عبدالودود،محمد امین وردګ، بلال نیرم، تورن نظري او نورو د یوې غونډې یادونه کوي چې آی اس آی او سي آی اې هغه را بللې وه چې ظاهرآ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل له سقوط وروسته د واک د تشې مخنیوی وو خو موخه یې د واک د تشې مخنیوی نه بلکې « واشنګټن د اووه ګونو تنظیمونو جوړښت، ځواک او مشرتابه ته په کتلو سره هغه د خپلو ستراتېژیو د پلې کولو په وړاندې خنډ ګڼل .له همدې امله امریکایان د افغانانو په منځ کې د لیډرشپ د ماتولو په هڅه کې شول چې د ګوندونو او قومندانانو تر منځ بې اتفاقي راوړي. په کال ۱۹۹۰ سي آی اې نېغ په نېغه د قومندانانو ترمنځ د وسلې وېش پیل کړ دا کار یوه ښه وسیله شوه چې د قومندانانو تر منځ شخړې پیدا کړي.» ۸۸/ ۴۲ سربېره پردې پدې کار سره جهادي قومندانانو د خپلو تنظیمي مشرانو څخه د خپلواک دریځ شونتیا تر لاسه کوله . دا په تنظیمونو کې د ژور کړکیچ واکمنېدو او خپلسریو ته د لمن وهلو یوه بریالۍ هڅه وه. له یاده و نه باسو چې مخکې لدې قومندانانو ته د وسلې وېش د تنظیمونو د مشرانو او آی اس آی له خوا تر سره کېدلو او اسلام آباد حتی سي آی اې ته اجازه نه ورکوله چې په تنظیمونو وسلې وویشي. د پورتنیو څرګندونو او وروستیو پېښو څخه داسې ښکاري چې د تنظیمونو ترمنځ جګړې د واشنګټن د پلان یوه برخه وه. له بله پلوه څرګنده شوله چې سي آی اې په تنظیمونو کې داسې قومندانان لرل چې د دوی د نقشو رښتیني پلې کوونکي وي چې د بدخشان د توپخانې د غونډې ستره برخه وال له همدې قومندانانو څخه وو. پدې اړه ددې غونډې یوه ګډون کوونکي ملاملنګ یوه خلقي ته چې د ۱۳۶۸ کال د کب د شپاړلسمي ډرامې وروسته پاکستان ته تښتېدلی وو ویلي وو: « موږ مستقل خلک یو ، د قومندانانو شورا لکه حاجي عبدالحق،رحیم وردګ او زه...، راځئ زموږ سره ، زموږ سره خبرې یعنې د امریکا سره خبرې ، موږ د امریکا خلک یو، د تنظیمونو او پاکستان پروا نلرو.» ۲۸۳/۲۲۷ – ۲۸۴ کله چې ملاملنګ د قومندانانو د شورا غړي د امریکا خلک بولي دا د دې معنی ورکوي چې سي آی اې د جهاد په زمانه کې دا ډله قومندانان ښه غوړنیوونکي او امریکا ته وفادار تثبیت کړي وو . همدا لامل هم وو چې کله امریکایانو په ۲۰۰۱ کې پر افغانستان یرغل وکړ څه موده وروسته یې رحیم وردګ د دفاع وزیرمقرر کړ ، ملاملنګ یې ولسي جرګې ته راپورته کړ او که عبدالحق طالبانو نه وای وژلي هرومرو به عبدالحق د امریکایي اشغال لاندې حکومت لوړپوړي وای . ببله شکه د امریکا همدې باوري قومندانانو په خپلمنځي تنظیمي جګړو کې ټاکونکی رول لوبولی دی چې پدې ډول یې د یوه قوي اسلامي دولت مخه ونیوله او له بله پلوه یې اسلام چې« د مارکسیسم – لینینسم وروسته د لویدیځ تمدن ته ورانوونکی دی» هم بدنام کړ. البته په تنظیمو جګړو کې د مسعود رول لکه د لمر په څېر څرګند دی. دا هغه څه وو چې د وخت زبرځواکونو(شوروي اتحاد او د امریکا د متحده ایالتونو) غوښتل چې هغې ته هم ورسېدل . همدا لامل وو چې احمدشاه مسعود ته مسکو د م، م د سولې د پروګرام په شنډولو کې مرکزي رول ورکړی وو اوښایي دا کار د واشنګټن سره په همغږۍ کې ترسره شوی وي ځکه چې په روسیه کې یو شمېر څېړونکي د شوروي اتحاد وروستی مشر ګرباچف د امریکا د نقشو پلې کوونکی ګڼي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان خلق د موکراتیک گوند(وطن گوند) د نسکورېدو وروسته

کله چې د۱۹۹۲ کال د اپریل په نیمایی کې د افغانستان شمالي ولایتونه د مرکزي حکومت له کنترول څخه ووتل د اپریل په ۲۴ په پېښور کې د پاکستان د صدراعظم نوازشریف او د سعودي عربستان د استازو په گډون جهادي مشران سره جرگه شول او د افغانستان د راتلونکي واکمنۍ بنسټ یې پدې ډول کېښود چې صبغت الله مجددي په د دوو میاشتو لپاره د دولت ممثل او برهان الدین رباني به د څلورو میاشتو لپاره د افغانستان د سرپرست دولت رییس وي . د صدارت مقام اسلامي حزب او د دفاع وزارت به د جمعیت برخه وي. د کابیني غړي به د تنظیمونو د دویمې کچې له غړو څخه ټاکل کېږي. ددې شپږو میاشتو په ترڅ کې به د راتلونکي حکومت لپاره اسلامي متفق علیه شورا تصمیم نیسي او د هغه انتقالي عمر به دوه کاله وي. گلبدین حکمتیار په خپل کتاب (پټې توطیې او بربنډې څېرې) کې د پېښور د غونډې په اړه راوړي:« آی اس آی تینگار کاوه که چېرې مسعود د دفاع وزیر، رباني او مجددي جمهور رییسان نشي بحران نه حل کېږي او په کابل مسلط ځواکونه چا ته واک نه سپاري.» د همدې لوزنامې له مخې د غویي په اتمه مجددي ته د اسلامي دولت د ممثل په توگه د بهرنیو چارو په وزارت کې چې د نجیب الله د واکمنۍ گڼ شمېر لوړپوړو چې په هغو کې عبدالواحدسرابي د جمهوررئیس مرستیال او صدراعظم فضل الحق خالقیار هم گډون درلود د ځانگړو مراسمو په ترڅ کې واک وسپارل شو. د جمهور رییس لومړي مرستیال عبدالرحیم هاتف پدې مراسمو کې گډون ونکړ. کله چې د بهرنیو چارو په وزارت کې د واک د لېږد مراسم ترسره کیدل د کابل په ښار کې د تنظیمونو جنگیالیو د دولتي ادارو او مؤسسو د نیولو او له هغو څخه د مالونو او تجهیزاتو پر اېستلو بوخت وو. د وزارتخانو ، دولتي او اقتصادي بنسټونو د نیولو په خاطر جگړه ظاهراً د شمال ټلوالې او د حزب اسلامي تر منځ روانه وه خو پخپله د شمال ټلوالې جنگیالي هم د زیاتو سیمو د نیولو او غنیمتونو د ترلاسه کولو په موخه په خپلو کې سره جنگیدل . په همدې ورځ د تنظیمونو له لوري د خلکو او ټولنیزو شتمنیو د غلا او خپلسرۍ څرگنده بیلگه دا ده :«کله چې پخوانی صدراعظم خالقیار د بهرنیو چارو د وزارت څخه پخپل موټر کې ووت، د مسعود نفرو د بهرنیو چارو د وزارت مخکې له موټر نه کښته کړ، موټر یې ترې وتښتاوه خالقیار پلی روان وو ترڅو یوه پوځي افسر پخپل موټر کې یووړ. ماښام خالقیار د بابا جلندر د مسعود د قوماندان لخوا وتښتول شو او له هغه څخه یې پیسې غوښتې وې ترڅو د ځینو افسرانو په مرسته خوشې شو.» ۱۷/ ۴۶۸ کله چې د تېر نظام د صدراعظم سره دا ډول چلند وشو د هېواد عادي وگړي به له کومو ستونزو او گواښونو سره مخ وو. د جهادي ډلو له لوري د دولتي بیزونو او زیرمو څخه خوراکي توکي او لوازم په ټیټه بیه په بازارونو کې خرڅ شول ، نرخونه را ولویدل او مجددي به په ویاړ سره ویل: «زما د واکمنۍ په مهال د اوړو او خوراکي توکو نرخ ټیټ شوی دی خو هغه خبر نه وو چې دا توکي جهادي غلو غلا کړي او په ټیټه بیه یې بازار ته وړاندې کړي دي.» ۲۲۳ / ۷ د مجددي د واکمنې انارشي او د تنظیمونو خپلسري له دې نه جوتیږي چې د « سوداگرۍ او امنیت وزیران شهباز احمدزی او جنرال نوروز د اسلامي وحدت جنگیالیو پرې نه ښودل چې نوموړو وزارت خانو ته ننوزي. »۸۸ /۶۳ جهادیانو ته د واک د لېږد یوه ورځ وروسته مجددي د افغانستان د اسلامي دولت ممثل په ارگ کې د واک په گډۍ ډډه ولگوله او عمومي ښنه یې اعلان کړه.هغه پداسې شرایطو کې د دولت مشري په غاړه واخیستله چې په هیواد او په ځانگړې ډول په پلازمینه کې تنظیمونو هلې ځلې کولې چې زیاتې سیمې تر خپلې ولکې لاندې راولي . مجددي د دولت د اداري لپاره نه کوم پلان درلود او نه یې د امنیت د ټینگولو په خاطر کوم منظم امنیتي ځواک ، چې د ده د فرمانونو او امرونو له مخې عمل وکړي. پداسې یوه حالت کې چې د ځمکې پرسر د محشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته بل څه نشو ورته ویلی ټول ولس او په هغو کې د ا، خ، د، ک خلقي برخه او د نجیب الله پلویان د واکمن وحشت او انارشۍ څخه د خوندي پاتې کیدو په موخه غارونه لټول او د هیواد څخه د وتلو په لټه کې وو. پر بله خوا کارملیانو چې د واکمنۍ برخه جوړوله د واکمنانو اکثونه کول. د وخت په تېرېدو سره که څه هم د جګړو کمی نه وو خلقي مشرانو او کدرونو هڅې پیل کړې ترڅو خپل ګوند بیا په پښو ودروي . د هغوی د هڅو پایله دا شوه چې د شوروي اشغال پر مهال په دولت کې د شریک اړخ په استازیتوب زیری ، پنجشیری ، آرین او جنرال نظرمحمد او د امین د پلویانو څخه شاه ولي ، سوما، جلیلي او هاشمي سره جرګه شول. د سوما په وینا دوی د دې شرطونو له مخې د نوي ګوند په جوړولو هوکړه وکړله :

- د ببرک کارمل سره به جوړه نه کیږي.
- د ګوند نوم به بدلوي .
- د کنګرې تر جوړېدو پورې به د ګوند مشر او رییس نه وي.
- د مرغومي شپږمه به توره ورځ اعلانیږي.

د مجاهدینو په واکمنېدو سره چې کارملیان د دولت برخه او احمدشاه مسعود د اسلامي دولت بې تاجه ټولواک وو د ۱۳۷۱ کال د زمري په میاشت کې مسعود د خلقي مشرانو زیري ، پنجشېري ، جنرال نظرمحمد او آرین سره وکتل او دوی ته یې په هېواد کې د ژوند کولو ډاډ ور کړی دی . شا وخوا درې میاشتې وروسته یې بیا وربللي او په دې کتنه کې یې له دوی څخه غوښتي چې خپل پوځي ملګري وهڅوي ترڅو له حکومت سره همکاري وکړي . خلقي مشرانو ورته ویلي وو چې اوس مهال موږ کوم سازمان نلرو او له هغوی سره اړیکي نشته خو هڅه به وکړو چې هغوی تشویق کړو او ستاسي له استازی سره به د آرین سره په تماس کې وي . د زیري په وینا « موږ نه غوښتل د مسعود خبره پر ځمکه واچوو.» لکه څرنګه چې د وخت په تېرېدو سره تنظیمي جګړې نه درېدلې او د هېواد څخه تېښتې دوام درلود خلقیان هم له هېواد څخه وتل او ډېری یې پاکستان ته کډوال شول. خلقي مشرانو په پاکستان کې په۱۳۷۲ کال کې د سولې د غورځنګ په نامه د یوه سیاسي خوځښت بنسټ کېښود او مشر یې شهنواز تنی وټاکه. د دې خوځښت د جوړولو په غونډه کې خلقي مشرانو(زیري، پنجشیري، سوما، جلیلي ، مومند) برخه لرله . تنې یې لدې کبله د ګوند مشر ټاکلی دی چې په ګوند کې یې ناپیلی درېځ درلود. که د ا، خ، د ،ک مشرتابه او په هغو کې خلقي مشرانو له خپلو پرله پسې تېروتنو او ناکامیو د عبرت درس اخېستی وای ور ته په کار وو چې له سیاسي مبارزې یې لاس اخېستی وای د یوې اعلامیې په صادرولو سره یې له خپلو ملګرو او ولس څخه بښنه غوښتې وای چې د دې جوګه نشول ګوند ، دولت او ټولنه په ښه توګه رهبري کړي او د ګوند له کدرونو یې غوښتې وای چې تېرو ترخو تجربو ته په کتو سره سیاسي مبارزې ته دوام ورکړی. یادوخلقي مشرانو د سولې د غورځنګ بنست کېښود خو عملاً یې د خپلې پرېکړې او ژمنې خلاف د سولې غورځنګ سره سازماني اړیکي وشلولې او خپلواکه سیاسي هڅې یې پیل کړلې. هماغه دې چې د جلیلي په مشرۍ د۱۳۷۵ کال د زمري د میاشتې په اته ویشتمه د پېښور په ښار کې شاوخوا د ۱۳۰ تنو په ګډون یوه غونده را وبلله او د ملي یووالي په نامه یې ګوند جوړ کړ چې مشران او پېژندل شوي کدرونه یې ټول د امین پلویان وو. همدا رنګه هغه مهال په مسکو کې یو شمېر پرچمیانو د حبیب منګل په مشرۍ د(نهضت اعتدالیون) په نامه د پرچمیانو بیا تنظیمولو هڅې پیل کړلې خو کومه لاسته راوړنه یې نلرله . دا هم د یادولو وړ ښکاري چې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند د واکمنۍ د نسکورېدو وروسته یو شمېر کارملیانو د عبدالرشید دوستم ترمشرۍ لاندې د افغانستان د ملي اسلامي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځنګ په نامه ګوند جوړ کړ. هغه ډله پرچمیان چې د شمال ټلوالي سره په حکومت کې شریک وو د۱۹۹۴ ترجنوري پورې چې دوستم د رباني خلاف په جګړه کې ماتې وخوړله وروسته سوکه سوکه د هیواد څخه په وتلو پیل وکړ چې غوڅ اکثریت یې د شوروي اتحاد د ټوټې شوې امپراطورۍ په هېوادونو کې مېشت شول. په ۱۳۷۲ کال کې اسلامي ګوند(حکمتیار)، د ملي ژغورنې جبهې (مجددي) ، ملي اسلامي غورځنګ(دوستم) ، وحدت حزب (مزاري) د هماهنګۍ په نامه یوه شورا جوړه کړله او د رباني د حکومت خلاف یې بیا جهاد پیل کړ . په تنظیمي واکمنۍ کې شریک پرچمیان چې د دوستم سلاکاران او ملاتړي ګڼل کېدل د هماهنګۍ د شورا فعالان وو. د دې نوي سیاسي- پوځي ارګان په راڅرګندیدو سره د۱۳۷۲ کال د مرغومي یوولسمه (جنورۍ لومړۍ) د دوستم ځواکونو د حضورۍ چمن او مکرویانو څخه چې د اسلامي ګوند له ملاتړ څخه برخمن وو د ارګ په لور وخوځېدل تر څو ارګ ونیسي خو د دولتي ځواکونو له خوا شا ته وتمبول شول. د دې جګړو په ترڅ کې د باختر آژانس له خوا یو خبر خپور شو چې « یو شمیر پرچمیانو په ډله ییز ډول ځان وژنه کړې خو واقعیت دا وو چې د دولتي امنیت کارکوونکي چې شمیر یې دیرشو تنو ته رسیده د مسعود د ځواکونو له خوا چانواري شوي وو .»۲۲۳ / ۳۴ هېره دې نه وي چې د رباني د څارګرۍ دستګاه کارکوونکي خادیستان وو. هغوی دوستم د رباني پر ضد جګړې ته وهڅولو او د « جګړو په ترڅ کې یې غوښتل د رباني خلاف کودتا وکړي چې د کودتا د پلان په هکله جنرال بابه جان مسعود ته راپور ورکړی و. » ۸۸ /۹۳ ځینې پرچمیان بیا ګوته جنرال یارمحمد د فریداحمدمزدک ورور ته ګوته نیسي چې مسعود یې د پرچمیانو له پلان څخه خبر کړی وو. دا چې ولې مسعود پرچمیان کوم چې دی یې واک ته رسولی و ووژل باید وویل شي چې پرچمیانو هغه مهال دوه اړخیزه خوځېدنه پیل کړې وه چې هم یې له مسعود سره راشه درشه او همکاري درلودله او هم یې د ملي – اسلامي غورځنګ له لارې چې د هماهنګۍ د شورا غړیتوب یې درلود له حکمتیارسره اړیکې ټینګې کړې وې. پرچمیانو د پنجابیانو په څېر تل د خپلې سیاسي مبارزې پر مهال دوه ګونی رول لوبولی دی او د خپلو ایتلافي ملګرو خلاف یې دریغ هم نیولی دی. ښایي شکه مسعود هغه پرچمیان وژلي دي چې په کودتا کې ښکېل وو . پدې هکله ډګروال شریف احمد د پرچم د فرکسیون غړی وایي:« د کودتا یوه ورځ وړاندې په بادام باغ کې چې د رباني د ګارد قرارګاه وه د ګارد درستیزوال تورن جنرال شمس الرحمن پنجشیري د ګارد د کنډکونو د درستیزوالانو غونډه راوبلله او ویې ویل موږ او تاسې باید د خپل پرچمي ملګري جنرال دوستم سره همکاري وکړو ترڅو اخواني رباني له واک څخه ګوښه کړو. ما ورته وویل چې زه دا کار نه کوم . هغه را ته وویل ته د استادۍ صدقه شې . ما څه و نه ویل او له غونډې ووتلم او زما پسې د دافع هوا درستیزوال هم له غونډې ووت.» هغه وایي چې هغه مهال د پوځي قطعاتو قوماندانان جهادیان او درستیزوالان یې پرچمیان وو.دا بیا ښیي چې د ۱۹۹۴ کال د جنورۍ په لومړۍ نیټه پرچمیانو د رباني خلاف د کودتا هڅه کړې ده. عجیبه دا ده چې د هماهنګۍ د شورا تر جوړېدو پورې د حکمتیار مخالفت له رباني سره پدې کې وو چې ګڼې د دوستم ملیشې او پرچمي کمونست جنرالان د رباني ترڅنګ ولاړ دي خو حکمتیار د همدې دوستمیانو او پرچمیانو سره د رباني خلاف ایتلاف وکړ. دا د دې معنی ورکوي چې د حکمتیار سره د «کمونستانو» په یو ځای کېدو سره هغوی د زم زم په اوبو غسل وکړ او له ګناوو پاک شول. د پرچمیانو له لوري د کودتا په درشل کې په مسکو کې د پخواني حکومت د وسلوالو ځواکونو د یو شمېر افسرانو غونډه چې غوڅ اکثریت یې پرچمیان وو د دې کودتا سره تړلې ده یادونه یې اړینه بریښي. هغه مهال لیکوال په مسکو کې ژوند کاوه . د۱۹۹۳ کال د نوامبر په میاشت کې د پاتریس لومومبا په دولتي پوهنتون کې دا غونډه جوړه شوه چې لیکوال هم پدې غونډه کې د خبرېدو وروسته ګډون وکړ. په غونډه کې د۷۰ ـ ۸۰ تنو شاوخوا کسانو ګډون کړی وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د لیکوال په شمول څلور تنه پخواني خلقیان او ښایي نور ټول پرچمیان وو. البته یوې میرمنې هم پدې غونډه کې برخه لرله. په غونډه کې د کارمل د واکمنۍ د ګوند منشي او د دفاع وزارت د سیاسي ریاست رییس جنرال محمدیاسین صادقي هم ګډون کړی وو. غونډه د افغانستان د وسلوالو ځواکونو د افسرانو د کمیټې د جوړولو په نامه رابلل شوې وه. د غونډې مشرتابه د کورنیوچارو د وزارت خلقي جنرال اکرم هلالي، د امنیت د وزارت پرچمي جنرال عزیزحساس او د اردو پرچمي جنرال محمدهاشم رودوال کاوه. ددې غونډې لپاره مخکې له مخکې اساسنامه او کړنلاره جوړه شوې وه ، د هغو د لوستلو وروسته پرې بحث وشو. دا دوه سندونه په واقعیت کې د یوه سیاسي غورځنګ اساسي سندونه وو. د غونډې په وروستۍ برخه کې د ګډون کوونکو پوښتنو او وړاندیزونو ته وخت ورکړل شو. د تائیدي څرګندونو ترڅنګ دریو تنو، دوو خلقیانو او یوه پرچمي چې درې واړه څنګ تر څنګ ناست وو د خپلو پوښتنوپواسطه د غونډې موخه تر پوښتنې لاندې راوړله. لومړی پوښتنه د پخواني پرچمي وه او ویې ویل : « تاسو دا غونډه په دولتي پوهنتون کې جوړه کړې ده بېله شکه د پوهنتون د مشرتابه د هوکړې او همغږۍ پرېنسټ مو دا غونډه را بللې ده او دا د دې معنی ورکوي چې ددې خوځښت تر شا د دې هیواد څارګره اداره ولاړه ده ...» خلقي وویل اړینه دا وه چې موږ پدې غونډه کې په مسکو کې د کډوالو د ستونزو په اړه بحث کړی وای . د لومړی پوښتنې په اړه د غونډې پرمخ وړونکی جنرال رودوال وویل چې د پوهنتون په صالون کې د غونډې جوړول د شخصي اړیکو پرمټ صورت نیولی او د دوهم وړاندیز په اړه وویل شول چې د کډوالو ستونزې به د دې غونډې د مشرتابه له خوا چې هغه به وټاکو حل کړي. دریمه لاندې پوښتنه لیکوال طرحه کړه : « په مسکو کې د افغانستان د وسلوال پوځ د افسرانو د کمیټې د جوړولو اړتیا څه ده آیا موږ بیا د کومې کودتا لپاره آمادګي نیسو تر څو واک تر لاسه کړو او مخکې له مخکې ورته تشکیلات جوړوو.» د دې پوښتنې په راپورته کولو سره میرمن پاڅېدله د افغانانو د یووالي د اړتیا په اړه یې په زړه پورې انقلابي وینا وکړله او دا یې هم وویل څوک چې دا غونډه سبوتاژوي هغه د دښمن ژرندې ته اوبه ورخوشوي . د غونډې پرمخ وړونکی جنرال رودوال هم د لیکوال پوښتنې ته د خپل منطق پراساس ځواب ورکړ. البته د غونډې په پای کې یې د کمیټې مشرتابه چې یو اوږد نوملړ وو وړاندې کړ چې ډېری یې په غونډه کې هم موجود نه وو او رئیسه هیآت د لیکوال نوم هم پرې اضافه کړ. لیکوال وویل چې هغه د دې کمیټې د جوړېدو مخالف دی او تاسې یې د هغې مشرتابه ته پیشنهادوئ او نه غواړي د دې کمیټې په مشرۍ کې ځان ووینې.دا مهال د غونډې د رئیسه هیآت مشر پدې اوږده نوملړ رایګیري وکړله او ټولو مثبته رایه ورکړه . داسې بریښي چې دې غونډې د دوستم او پرچمیانو له لوري د رباني خلاف کودتا سره تړاو درلود ، برې یې یقیني ګڼلو خو کودتا ماتې وخوړله او د پرچمیانو دا هیله هم پوره نشوله.

لکه څرنګه چې د اسلامي انقلاب د بري وروسته په افغانستان او په تېره کابل کې د تنظیمونو د جګړو او انډوخر له امله وحشت واکمن شو او د واک مختلف مرکزونه منځته راغلل خو د واک یوازینی مرکز چې د نورو په پرتله منظم وو، د حکومتولۍ اړینه تجربه او غوره امکانات یې لرل هغه د کابل ګارنیزون وو چې مشري یې نبي عظیمي لرله او هغه په خپله پدې اړوند لیکي : « د دې ورځو په ترڅ کې د کابل ګارنیزون کابو د پخواني او نوي دولت د ادارې په مقر اوښتی وو او عمومي اداره تر اوسه زما په لاس کې وه د کابل په ګارنیزون کې د اسلامي جمعیت د نظار د شورا مرستیال دکتر عبدالرحمن او د هغه قوماندانان اوسېدل ځکه چې د دولتي امنیت او څارندوی د وسلو او اعاشې بیزونه د نظار د شورا په لاس کې وو، له دې امله سلګونه وسله وال قوماندانان او مجاهدین چې پکول او پټو یې درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ته راتلل اوهر يوه يې د تيلو، مهماتو ، اعاشې او د شپې نوم او د وسلې د ليږد ټکټ او نورغوښتل. هغه به د يوې کوچنۍ ورقې پواسطه نومو‌ړو بيزونو ته ليږل او يا به يې ماته معرفي کول. د دفاع وزارت څانګو، دولتي ادارو لکه مرکزي سيلو، دولتي انحصاراتو، مخابراتو او بانکونو او نورو زما په لاسليک سره اجرأت کول . د کابل ګارنيزيون د ږيرورو وسله والو څخه ډک وو پداسې حال کې چې هلته د پخواني دولت سلګونه کارکونکي ، د ګوند غړي ، افسران او جنرالان ،د کابينې غړي اوحتی د جمهور رئيس مرستيالان د پکول او پټو سره تر ماښامه پورې اوسيدل. »۱۲۹ / ۵۹۷ د عظيمي څرګندونې ښيي چې د مجددي په واکمنۍ کې د واک اصلي مرکز د کابل ګارنيزيون وو چيرې چې جنرال عظيمي د پخواني حکومت او دکتورعبدالرحمن د مسعود مرستيال د نوي حکومت په استازيتوب د ګډ ائتلافي حکومت لارښوونه کوله. همدا د کابل د ګارنيزيون واک او کليدي رول وو کله چې احمدشاه مسعود په چهاريکارو کې د خپل سيال (حکمتيار) د جنګياليو سره د جګړې نه وروسته کابل ته راغی د عظيمي دفتر ته چې هلته « آصف دلاور ، نورالحق علومي ، سيداعظم سعيد، فتاح ،عبدالحق علومي، اميرمحمد، داودعزيزي او نورو شتون درلود هغه پخپل غيږکې نيسي.» ۱۹۱/ ۲۲۳ د پرچم – جمعيت اېتلاف د نورالحق علومي له هغې مرکې څخه ښه جوتيږي چې د آلمان فدرال جمهوريت نه د مسکو له لارې د راستنېدو وروسته چې ملګرو يې هغه ته د کانتيننتال په هوټل کې مطبوعاتي کنفرانس سمبال کړی وو د بي بي سي د خبريال د دې پوښتنې په اړه چې تاسې د کومو شرايطو له مخې اسلامي جمعيت ته تسليم شوئ په ځواب کې وايي:« زمونږ ستر اېتلاف ته تسليمي مه وايئ. افغان ، افغان ته نه تسليميږي، مونږ اېتلاف کړی دی مونږ تسليم شوي نه يو.» ۵/ ۲۹۸ – ۲۹۹ د همدې اېتلاف له امله وو چې د مجددي او رباني په کابينه کې د پرچميانو څو تنه غړي ترسرګو کېدل او د خلقيانوڅخه يو تن هزاره توکمه جنرال خدايداد د ملي امنيت د مشر په توګه د وحدت د ګوند له خوا معرفي شوی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشران يا ممثلان

د ۱۹۹۲ کال د اپرېل په څلرویشتمه په پېښور کې د پنجابيانو او سعوديانو د ارادې له مخې پروفیسور مجددي د دوو میاشتو او پروفیسور رباني د څلورو میاشتو له پاره د تمثیل په موخه د کابل په پلاز د ولسمشرانو په نامه کېنول خو د کابل اصلي واکمن احمدشاه مسعود وو . لکه څرنګه چې د اسلامي واکمنۍ بنسټ د يوې توطيې او هغه هم د پرديو دارادې له مخې کېښودل شو ددې واکمنۍ مخورو تر پايه د يوبل خلاف توطیو او دسیسو ته دوام ورکړ او د ګور د چنجيانو په څېر يو بل وخوړل او پايله يې دا شوله چې د جهادي تنظیمونو له ګېډې را وتلي رښتيني مجاهدين د طالبانو په نامه سر راپورته کړي او دا د شر اوفساد زېږوونکي لوټماران او لنډغر له ډګره وباسي.خو د شر او فساد د تلوالې د جګړو او وحشتونو له امله نه دا چې د دوی د جنګياليو ککړۍ ماتې شي بلکه د افغانستان د مدنيت ټولې نښې نښانې له منځه ولاړې، لسګونه زره کابليان شهيدان شول او لکونه نور د هيواد څخه وتښتيدل.د شمال تلوالې په واکمنۍ کې ډول ډول وحشتونو چې ساری يې په تاريخ کې نه دی ليدل شوی ترسره شول. د مجددي دوه میاشتنۍ واکمني د انساني ضد، ملي ضد او اسلامي ضد له وحشت، بربریت او انارشۍ ډکه واکمني وه. مجددي د دې وحشتونو مخه نشوای نیولی ځکه دی د تمثیل لپاره په ارګ کې کېنول شوی وو او واک د بې تاجه جهادي ټولواک د دفاع وزير احمدشاه مسعود سره وو او مسعود بيا د خپلو روسي ، ايراني، پنجابي او ... بادارانو د خوښې سره سم ګامونه اوچتول. ښه بيلګه يې د مجددي وينا ده چې د۱۳۷۱ کال د چنګاښ په اوومه کله يې چې واک رباني ته سپاره د اسلامي جمعيت او په ځانګړي ډول له رباني او مسعود څخه د خفګان په څرګندولو سره داسې ګيلې وکړلې :« د پېښور د لوزنامې د دويمې مادې پر بنسټ د رهبري شورا غونډې بايد د جهادي شورا د کار د پای وروسته دايرې شوې وی خو د استاد رباني تر مشرۍ لاندې رهبرۍ شورا غونډې کولې چې د رهبرۍ د شورا پريکړې د جهادي شورا سره په ټکر کې راتلې چې دا ډول اجرأت د يوه هيواد په اداره کې ګډوډې منځته راوړې...، اسلامي جمعيت او د نظار شورا راډيو ټلويزيون لکه شخصي ملکيت د خپل ګوند او د اشخاصو په چوپړ کې راوړی وو او زما ويناوې يې سانسور يا نه خپرولې ...، د دفاع وزير پداسې حال کې چې د امنيت د کميسيون رئيس هم وو د کابل د امنيت په هکله هيڅ اقدام ونکړ او حتی زما شخصي پيغامونو او هدايتونو ته يې ارزښت نه ورکاوه... » ۲۲۳/ ۱۰ – ۱۱ البته د رباني واکمني که د مجددي له واکمنۍ بده نه وه ښه هم نه وه . د افغانستان د اسلامي دولت د لومړي ممثل له پورتنيو څرګندونو څخه چې د هغه څرګنده بېواکي او د مسعود ټولواکي ښيي برېښنی چې اسلام آباد هغه « د دوو میاشتو لپاره د اسلامي دولت د(ممثل) په توګه تمثيل ته وړاندې کړی و خو اصلي واک د حضرت صاحب سره نه و، ځکه چې ده خو يوازې تمثيل کاوه واک خو د بل چا سره و. » ۲۲۸/ ۷۰ ـ۷۱ د دوو پروفیسورانو د واکمنۍ بله ځانګړتیا دا وه چې حزب اسلامي ته د رسېدلي د صدارت مقام صدراعظم استاد فريد د دفاع د وزير مسعود له وېرې اړ شو د صدارت څخه وتښتي او د خپل تنظيمي مشر سره يوځای په چهارآسياب کې مورچل ونيسي. حکمتيار خو دا جرآت نشوای کولای ښار ته ننوزي. د مجددي دوه میاشتنۍ واکمني په ټوله کې د اسلامي حزب او جمعيت د ګوند ترمنځ د سياسي واک پرسر او د نورو تنظیمونو ترمنځ د دولتي او عامه شتمنيو د چور او تالان په موخه د زياتو سيمو ترولکې لاندې راوړلو جګړو او د کابليانو د کړاوونو ټوليزه ده . که د مجددي دوې میاشتنۍ واکمنۍ ته وکتل شي د هغه د واک ساحه د ارګ څخه د کابل ښار نورو سيمو ته ونه غزېدله . د مجددي د واکمنۍ په وروستۍ اونۍ (جون دويمه) د دولتي ځواکونو(اسلامي اتحاد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وحدت حزب) تر منځ جګړې پیل شولې. دا جګړې د شمال تلوالې د قوم پالنې او د احمدشاه مسعود له لوري د واک د انحصار له تګلارې سره تړاو درلود. د نظار شورا خپلو موخو ته د رسېدو لپاره د وحدت ګوند ځلور تنه فعالان ترور کړل او دا ترور یې د اتحاد اسلامي کار وګاڼه او همداسې یې اعلان هم کړل. دا اعلان سبب شو چې د وحدت او اتحاد ترمنځ جګړه پیل شي. دې جګړې عملاً شمال تلواله په دوو دښمنو ډلو ووېشله. جمعیت(رباني) ، اتحاد(سیاف) او ملي غورځنګ(دوستم) په یوه اړخ او د محمدآصف محسني د حرکت تنظیم ظاهراً بې طرفي غوره کړله خو د مذهبي تړاو له کبله د وحدت سره خواخوږي ښودله. دې جګړو د رباني په واکمنۍ کې دوام وموند چې د افشارو غمیزه یې غوره بېلګه وه چې پدې جګړه کې د جمعیت او اتحاد جنګیالیو د زرو تنو شخه زیات بېګناه هزاره ګان ووژل. د مسعود د ړانده قومي تعصب په اړه د حزب وحدت په اخبار کې را غلي دي:« هغه چا چې جنایت کړی، عامې وژنې یې کړې دي او په شعوري ډول یې د (هزاره وژنې)، (ازبک وژنې) او(پښتون وژنې) شعارونه ورکړي څرنګه کولای شي سولې ته غاړه کېږدي...، که جګړه د ملي اسلامي غورځنګ سره ده د ازبکو سره د جګړې په نامه تبلیغېږي، که جګړه د وحدت اسلامي حزب سره ده په څرګنده توګه (جګړه د هزاره ګانو او د هزاره ګانو شخه د غچ اخېستنې) په نامه تبلیغېږي ...، کله چې د طالبانو پر ضد جګړه ده د پښتنو او پښتونېزم پر ضد جګړه او د پښتنو د بیا واکمنۍ په هکله تبلیغېږي.» ۲۲۹/ ۲ عجیبه دا ده چې د امریکا په مشرۍ د ناټویي اشغال پر مهال همدې متعصب توکمپال ، د م ، م د سولې د پروګرام شنډوونکي او د تنظیمي جګړو اصلي لوبغاړي ته د ملي اتل لقب ور کړل شو. د مجددي د ځای ناستي رباني په واکمنۍ کې په حالاتو کوم مثبت بدلون رانغی ،د مجددي د واکمنۍ وحشت ادامه وموندله او په هیواد او پلازمیینه کې عملا د واک مختلف مرکزونه چې د یوبل سره په جګړو لګیا وو شتون درلود. د کابل ښار په لویدیځ کې شیعیه تنظیمونو او اسلامي اتحاد ، جنوب لویدیځ کې اسلامي حزب، حضوري چمن او مکرویانو کې اسلامي ـ ملي غورځنګ او په نورو برخو کې د نظار شورا واک چلاوه. د رباني په واکمنۍ کې د اسلامي انقلاب د بري د دوهمې کالیزې په درشل کې ربانی په ارګ او غازي اکبرخان مینه، حکمتیارپه چهارآسیاب ، دوستم په بالاحصاراو د مرنجان غونډۍ ، مزاري د دریمې او ځلورمې کارتې شاوخوا ، محسني د برچي د دښتې په سیمه او د مسعود جنګیالیو د تلویزیون په غره کې مورچلونه نیولي وو. د رباني د حکومت مسخره وضعیت لدې نه معلومیږي چې« د اسلامي انقلاب د بري دوهمه کلیزه رباني د ارګ مخکې ،حکمتیار په چهارآسیاب ، مزاري په دریمه کارته ، محسني په حربي ښوونځي او دوستم په مزار کې او رباني بیا دریمه کلیزه په پروان کې ونمانځله چې د رباني ـ مسعود ترڅنګ قاضي حسین احمد د پاکستان د جماعت اسلامي مشر هم د پوځي پریټ ننداره کوله. » ۱۳۲/ ۲۹۴ حکمتیار او رباني دواړو چې د ځوانو مسلمانانو د غورځنګ د ګډې مبارزې مخینه لرله او ددې خوځښت د مشرتابه پرسر مبارزې له کبله لارې سره جلا کړې وې یوبل ښه پېژندل . حکمتیارد رباني په واک کې د پاتې کېدو لیوالتیا ته په کتو سره د هغه د واکمنۍ د دریو میاشتو په تېرېدو سره هغه ته خبرداری ورکړ چې د ځلورو میاشتو په تېرېدو سره د پېښور د لوزنامې له مخې واک قیادي شورا ته و سپاري. خو رباني پدې نامه چې د واک تشه راځي د اهل الحل العقد د شورا تر جوړېدو پورې به خپلې دندې ته دوام ورکړي. همدا لامل وو چې د جولای په میاشت کې د حزب اسلامي ځواکونو په کابل د توغندیو باران پیاوړی کړ او د کابلیانو د کړاوونو او بدمرغیو کچه لا نوره هم لوړه شوله . یوازې د اسلامي حزب توغندي نه وو چې کابلیان یې وژل بلکې د ښار په د ننه کې د شمال تلوالې اربکیانو چې بې مهاره ملیشې وې په خپلو کې سره جنګېدلې . د دې لپاره چې رباني خپله واکمنۍ وغزوي د اهل الحل العقد شورا(۱۹۹۲ ، دسمبر دېرشمه) پداسې حال کې را وبلله چې په کابل کې د جګړو او نښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمی نه وو. د شورا د را بللو په درشل د لېندۍ میاشت کې اسلامی حزب ، نجات ملي ، ملي محاذ ، وحدت او د خالص اسلامي حزب د يوې اعلاميې په خپروني سره شورا تحريم کړه. همدا لامل وو چې د شورا په غونډه کې د تنظيمونو د مشرانو څخه يوازې رباني او سياف د الازهر د پوهنتون د اخوان المسلمين له ايديولوژۍ اغېزمنو مشرانو ګډون کړی وو. دې شورا لکه د کارمل د زماني د ګونډي کنفرانسونو په شان چې په هغو کې چکچکې کېدلې او هورا ګانې ويل کېدلې په چکچکو او د تکبير په نارو سره بدرګه کېدله . د دولت د مشر د ټاکل کېدو لپاره سيال نوماند شتون نه درلود . په صالون کې د رايې اچولو لپاره دوه صندوقونه ايښودل شوي وو چې په يوه د رباني انځور نښلول شوی وو او په بل صندوق د چا انځور نه وو . دې شورا رباني د دوو کلونو لپاره د جمهور رييس په توګه وټاکلو او د حکومتي تبليغاتو له مخې له ۱۵۰۰ تنو ګډونوالو نه ۹۰۰ تنو رباني ته رايې اچولې وې . په غونډه کې رباني يو شمېر کسان د پارلمان د غړو په توګه اعلان کړل خو د رباني د واکمنۍ تر پايه پورې چا د پارلمان مشر ونه پېژاند او نه پارلمان کومه غونډه وکړه . دا نو يو خيالي پارلمان وو. څرنګه چې د اهل الحل العقد شورا نوم خورا پيچلی او تلفظ يې ستونزمن وو او له بله پلوه د غونډې مسخره بهير او د شورا برخه والو ته د پيسو ويش په ولس کې دا شورا دومره بدنامه کړه چې هغه يې د شورای حق و ناحق ، شورای پول نقد او شورای هک و پک په نامه يادوله. د شورا وروسته حکمتيار پر کابل فشار زيات کړ تر څو د پاکستان صدراعظم نوازشريف د ۱۹۹۳ کال په فبرورۍ کې کابل ته راغی او ويل کېدل موخه يې د جهادي مشرانو ترمنځ روغه جوړه وه. د نوموړي لومړی بريالی ګام د مولوي خالص او ملا رباني پخلا کول وو. د دوی له پخلا کولو وروسته « خالص رباني د اسلام برحق خليفه وباله.» ۱۷/ ۴۸۳ خو د مولوي خالص او رباني پخلا کېدو او د خالص لخوا رباني د اسلام د برحق خليفه اعلانولو په وضعيت کوم مثبت اغېز پرېنښود يعنې په جګړو کې کمی را نغی او جګړو لا قوت وموند. لدې کبله د جهادي ډلو سيمه ييز ملاتړي اړ شول تنظيمي مشران پاکستان ته ور وغواړي تر څو دا سياسي ماشومان وپوهوي چې جګړو ته د پای ټکی کېږدي.

قرآن وهلې لوزنامه

شمال تلواله واک ته په رسېدو سره ونه توانېده د يوه حکومت په څېر عمل وکړي څکه چې د لېډرشپ وړتيا يې نلرله. ترکيبي ډلې يې سمدلاسه لکه ښرمښان د يو بل په داړلو لګيا شول . له بله پلوه هغوی او په تيره د جمعيت مشرتابه تر دې کچې په تاجک پالنه کې ډوب وو چې د تلوالې غيرپښتانه ملګري يې هم نشوای زغملی. د دا ډول تګلارې پايله دا شوه چې د تلوالې هزاره او ازبک توکمه ډلې د افغانستان د اسلامي دولت په وړاندې ودرېږي . پر بله خوا د اهل الحل العقد د شورا د پرېکړې وروسته چې شورا د رباني د جمهوري رياست دوره دوه کاله وغزوله حکمتيار هم خپل فشار پر کابل زيات کړاو تنظيمي خپلمنځي جګړو قوت وموند چې پايله يې د کابليانو د مرګ او ژوبلې او بهر ته د کډوالۍ زياتوالی شو. همدا لامل وو چې د مجاهدينو سيمه ييز ملاتړي(ايران، پاکستان، عربستان) دې پايلې ته ورسېدل چې خپل چوپړيان اسلام آباد ته ور وغواړي تر څو له جګړو لاس واخلي. د تنظيمونو مشرانو په پاکستان کې يوه لوزنامه لاسليک کړه چې د اسلام آباد د لوزنامې په نامه يې شهرت پيدا کړ.دې لوزنامې د رباني د ولسمشرۍ دوره د دوو کلونو څخه اتلسو مياشتو ته را لنډه کړله. د دې پرېکړې پربنسټ رباني هغه نسبي مشروعيت چې د اهل الحل العقد د شورا څخه اخيستی وو هم له لاسه ورکړ. رباني په دې کار سره د خپلو پلويانو د نيوکو او پوښتنو سره مخامخ شو او ده د هغوی په ځواب کې ويل چې پرده فشار وو او لوزنامه يې لاسليک کړله. پدې هکله په زړه پورې دا ده چې « په اسلام آباد کې لوزنامه په انګريزي ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چمتو شوې وه او لکه څرنګه چې شپه پای ته رسیده هغه (رباني) بیله دې چې لوزنامه ولولي لاسلیک کړې وه. » ۸۸ /۱۲۵ د دې لوزنامې د لاسلیک پر مهال د پاکستان صدراعظم نوازشریف، محمدي، حکمتیار، رباني ، محسني، ګیلاني، حسیني ، فاضل ،احمدشاه احمدزي او د سعودي او ایران استازو شتون درلود.غونډې حکمتیار د صدراعظم په توګه مؤظف کړ. د لوزنامې له مخې به حکمتیار په دوو اونیو کې خپله کابینه جوړوله ، مسعود به له دفاع وزارت څخه ګوښه کېده او د دې وزارت چارې به د یوه کمیسیون له لوري اداره کېدلې ، وسلې به ټولیدلې... خو ځان غوښتونکي مسعود د شمال د تلوالې تر نسکورېدو پورې چمتو نشو چې لوزنامې ته غاړه کېږدي . معمولاً د ګوندونو او حکومتونو ترمنځ لوزنامې د دواړو اړخونو او یا څو اړخونو له لوري ترتیب، د هغوی د همغږۍ او پوهاوي وروسته لاسلیک کیږي خو د افغانستان د اسلامي دولت مشر رباني د پردیو له لوري جوړه شوې لوزنامه بیله دې چې هغه ولولي لاسلیک کړې وه. البته پروفیسور رباني لومړی افغان مشر نه وو چې لوزنامه یې بېله دې چې هغه ولولي لاسلیک کړې وه بلکې مخکې له دې پروفیسور مجددي هم هغه لوزنامه نه وه لوستې چې دی یې د افغانستان د اسلامی دولت د ممثل په توګه نومولی وو او د خپلې دوې میاشتنۍ بېواکه واکمنۍ په زمانه کې یې د لوزنامې په اړه ویل : « ما یې اصلي متن نه وو لوستی او په بیړه یې راباندې لاسلیک کړله...، استاد سیاف زما سره وعده کړې وه چې دا متن به راښیي خو په خپله ژمنه یې وفا ونکړه. » ۱۷ / ۴۶۶ عجیبه خو دا ده چې لوزنامې او تړونونه د اړونده دولتي بنسټونو(وزارت خانو، ریاستونو) صدارت او جمهوري ریاست په آرشیفونو کې د مهمو دولتي سندونو په توګه ساتل کیږي خو په پېښور کې د افغانستان د اسلامي دولت د جوړېدو تړون د سیاف په کور، ګوندي دفتر یا ښایي په جیب کې ساتل کېده او د دولت ممثل ته یې نه ورښودلو. لکه څرنګه یې چې مجددي د دولت د ممثل په توګه اعلان کړی وو د افغانستان اسلامي دولت د دولت په نامه یو تمثیلي اداره وه .د اسلام آباد د لوزنامې له لاسلیک وروسته نوازشریف د تنظیمونو د مشرانو دا کاروان سعودي ته بیایي چې هلته د سعودي پاچا د تضمین کوونکي په توګه په لوزنامه لاسلیک ایږدي. جهادي مشران په مدینه منوره کې د حضرت محمد(ص) په حرم او بیا په مکه مکرمه کې قسم خوري چې لوزنامې ته به درناوی کوي. وروسته لدې « نوازشریف دا کاروان له سعودي څخه تهران ته وړي. مشران د ایران د جمهور رئیس رفسنجاني په وړاندې یوځل بیا ژمنه کوي، د ایران جمهوررئیس هم د تضمین کوونکي په توګه پرهغې لاسلیک کوي ...، یوه اونۍ تېره نه وه چې بیا تنظیمي جګړې پیلیږي. څرنګه چې په قرآن شریف باندې قسم اوهغه هم د اسلام د پیغمبر د قبر په وړاندې مات شوی وو خلکو لوزنامه قرآن وهلې لوزنامه بلله.» ۱۷ /۴۸۴د تنظیمونو د مشرانو د دې سفر وروسته د لوزنامې د پلې کولو په موخه حکمتیار د کابینې د جوړولو په چارو لګیا شو او د مارچ په شپاړلسمه په جلال آباد کې د جهادي مشرانو سره جرګه شو خو هغوی د کابینې په جوړولو سره جوړ نشول . حکمتیار خپل استوګنځي چهارآسیاب ته را ستنیږي د کابینې نوملړ جمهور رئیس ته استوي او دواړه په پلچرخي کې سره ګوري خو بیا هم کومې موافقې ته نه رسیږي ترڅو د سیاف په کور کې چې د کابینې پخوانیو او نویو غړو شتون درلود د می په اوولسمه حکمتیار د رباني په وړاندې لوړه ترسره کړه او په دې ډول له څه کم دوو میاشتو وروسته د کاغذ پرمخ د حکمتیار کابینه جوړه شوه. همدارنګه د سیاف په کور کې پریکړه شوې وه چې کابل ته دې د صدراعظم حکمتیار د خوندي راتګ لپاره یو کمیسیون جوړ شي. خو حکمتیار بریالی نشو چې ښار ته راننوزي. د کابینې لومړۍ غونډه چې باید په دارالامان کې شوې وای د لارې د بندیدو له امله دایره نه شوه او پریکړه وشوه چې د وزیرانو غونډه په چهارآسیاب کې وشي. « لسو تنو وزیرانو چې غوښتل یې د پلچرخي له لارې چهارآسیاب ته لاړشي د مسعود د ټوپک والو لخوا ونیول شول او وروسته د سعودي عرب د استازي په منځګړیتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشي شول.» ۲۲۳ /۲۷ په دې ډول حکمتيار د مسعود د ټوپکيانو له لوري د خندونو د جوړولو او يا په بله وينا د مسعود له وېرې بريالی نشو کابل ته راشي او يا د خپل حکومت غونډه پخپل استوګنځي کې جوړه کړي نو هماغه دي چې قهرېدلي صدراعظم په کابل باندې د توغنديو بريدونه پيل کړل. د اسلامي انقلاب وروسته واکمنانو (مجددي او رباني) هيڅکله دا وس پيدا نکړ چې حتي په پلازمېينه کې يوه واحده اداره جوړه کړي بلکې په ښار کې د واک بېلابېل مرکزونه موجود وو. دا مرکزونه او يا خپلسره قومندانان د بشپړ واک څخه برخمن وو او هرڅه يې چې غوښتل تر سره کول يې. د تنظيمونو د واکمنۍ پر مهال په هيواد کې داسې ناوړه پيښې وشوې چې د افغانانو په تاريخ کې يې سارى نه وو ليدل شوى چې ددې ميړني ولس په له برمه ډک تاريخ کې يې تور داغونه پرېښودل ، چاړواکو يې مخه نشواى نيولى او په مړو سترګو يې ور ته کتل چې لاندې بيلګه کولاى شي د واکمني انارشۍ، لنډغرۍ او د جمهور رئيس رباني بيوسي وښيي .د نوموړي په واکمنۍ کې يوه جهادي قوماندان يوه مېرمن تښتولې وه ، د ښځې خاوند رباني ته په دې اړه عريضه وکړه هغه په عريضه کې لاندې احکام ورکړي وو: « قوماندان صاحب محترم ! زن عارض را ايله کنيد. با احترام ، پروفيسور برهان الدين رباني ، رئيس جمهور دولت اسلامي افغانستان » ۲۲۸ / ۱۱۸ پربله خوا د واک دا مرکزونه داسې توري کارنامې لکه د خلکو په سرونو کې د ميخونو ټکول، د ښځو د تيو پرې کول، ژوندي انسانان په کانتينرونو کې سوځول او په نجونو ، مېرمنو ، هلکانو او لېونيانو جنسي تيري لري . د تنظيمونو حرفوي قاتلانو د مړو د نڅا او د نامحرمو ښځو د زېږېدنې له ننداري هم خوند اخېست. جهادي جنګياليو سلګونه بېګناه خلک د هغوى د کورونو د غضبولو او شتمنيو د خپلولو په موخه ووژل. پدې ډله کې په مکرويانو کې د مسعود د جنګياليو له لوري د خلقي واکمنۍ د وزير صالح محمد زيري د مېرمنې او ماشومانو وژنه او د هغه د اپارتمان غضبول د جهادي ډلو د وحشت يوه بېلګه ده. د هغه مهال د واکمن فساد ، اخلاقي انحرافاتو او بې حيايۍ کچه دومره لوړه شوې وه چې په کندهار کې « د خان محمد په نامه يوه قوماندان د يوه هلک سره واده وکړ او هغه يې په يوه موټر چې په ګلانو پوښلى وو سپور او د هغه تر شا د اوږو راکټونه وو او په هره ثانيه کې د کلاشنکوفونو زرګونه ډزې کېدې په ښار کې ګرزاوه چې دې رسوايۍ ټول ښاريان اندېښمن کړي وو...، او ټول د يوه بدلون په هيله وو چې د دې فاسدانو مخنيوى وشي.» ۱۷ /۵۱۰- ۵۵۱ همدا باتور لويديځ فکره جهادي قوماندان چې په کندهار کې د (خانو) په نامه مشهور وو د حامدکرزي په واکمنۍ کې د کندهار د امنيه قوماندان په توګه مقرر شو. تنظيمي اربکيانو د تنظيمونو په غوبل کې د دولتي ادارو، پوهنېزو او اقتصادي بنسټونو ټول لوازم او تجهيزات ، د کتابتونو کتابونه او د مرکزي موزيم زياته برخه لرغوني آثار غلا کړل او په دفترونو کې جهادي چاړواکي د څوکيو او ميزونو پر ځاى په توشکو کېناستل . دا د شمال تلوالې د واکمنۍ د بې شميره ناخوالو کوچنۍ بيلګې وې. دا چې څومره پاک لمنې نجونې او مېرمنې به بې پته شوې وې او پر څومره هلکانو به جنسي تيري شوي وي د هغو کره شمېره ځکه نشته چې په افغاني ټولنه کې څوک نه حاضريږي چې د خپلو خپلوانو په اړه چې بې پته شوې وي څه ووايي. د افغانستان د اسلامي دولت واکدارانو چې د اسلام او شريعت د ټينګولو په موخه ولسونه سرشندنو او اتلوليو ته هڅول واک ته د رسيدو وروسته د هغوى د بې کفايتۍ، ځانغوښتنې، د شتمنيو سره د مينې، خپل منځي جګړو ، اسلام او اسلامي ارزښتونو ته نه درناوى پدې کې ليدلى شو چې د دوى په واکمنۍ کې د کابل په مرکزي جامع پل خشتي کې « تقريباً يو کال چا سجده ونکړاى شوه ، دا سيمه د ګله يې او کوڅه ډبو سپيانو يوه ځاله جوړه شوې وه او د جومات په انګړ کې به په ډله ييز ډول ګرزيدل او راګرزيدل. »۲۲۸ /۱۱۹ هغه له زغمه وتلى او له شرمه ډک حالت چې د تنظيمونو په واکمنۍ کې زموږ په هيواد واکمن شو نقشې يې هغه وخت جوړيدلې کله چې سي آى اې ، آى اس آى او د ايران د پاسدارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاه د جهاد په نامه په پاکستان او ایران کې د جهادي ډلو په جوړولو او روزنه لاس پورې کړ. سید بهاوالدین مجروح د دې افغاني ضد سناریو پایله داسې لیدله :« بیلا بیل تنظیمونه به د افغانستان د مړه او رالویدلي جسد له پاسه سره وخوري. » ۲۱۷/ ۶ چې له بده مرغه همدغسې حالت د اسلامی انقلاب په بري سره په افغانستان کې واکمن شو. دا ډول وضعیت د دې سبب شو چې زیاتره رښتیني مجاهدین مرکزي حکومت ته شا وګرزوي او یا د هغه د نسکورولو په لټه کې شي چې هغوی خپل خوځښت د طالبانو د تحریک په نامه اعلان کړ. البته د طالبانو د تحریک د راټوکېدو په اړه اندونه وېشلي دي . زیاتره افغانان او په هغو کې رباني هغه یو خپل پاڅې خوځښت او مجددي هغه مرور مجاهدین ګڼي چې د تنظیمونو د وحشت او بربریت د ختمولو په وړاندې منځته راغی. ځینې پدې اند دي چې د شلمې پېړۍ د اتیایمې لسیزې په دوهمه نیمایي کې« د پاکستان پوځې څارګرې دستګاه په څرګند ډول یوه افغاني اردو روزلې ، غښتلې کړې ، کنټرول کړې...، او غواړي چې هغه د افغاني مقاومت د نورو ځواکونو او د پاکستان د پښتنو په مقابل کې استعمال کړي او دا طرحه د پاکستان سترو هدفونو ته د رسېدو په موخه چمتو کېږي .»۲۳۰ /۵۱ – ۵۲ نور بیا هغه د پاکستان د استخباراتو له لوري جوړشوی یو خوځښت بولي او طالبان د پاکستان لاسپوڅی ځواک تبلیغوي. بله ډله طالبان یوه پروژه ګڼي او پدې اند دي چې « د طالبانو پروژه د انګلستان په نوښت ، د عربستان په مالي مرسته ، د امریکا په ملاتړ او د پاکستان د روزنې پربنسټ ترسره شوه.» ۲۳۱

سره لدې چې ځینې طالبان د پاکستان مخلوق تبلیغوي خو د طالبانو د ځواکمنېدو پر مهال په پېښور کې د امریکا قونسل واشنګټن ته د طالبانو په اړه لاندې رپوټ ورکړی وو: « طالبانو ته په عین وخت کې د پاکستان لاسپوڅي او پاکستان ضد ویل کیږي.خو د هغوی ملاتړو ته به څرګنده شي داسې یو پړانګ یې جوړ کړی دی چې ټینګه اراده لري خپلواک عمل کوي او د هیچا لاسپوڅي نه دی.» ۱۴۴/ ۴۳۲ دې ارزونې خپل سموالی هغه مهال وښود چې کله طالبانو اسلامي امارت اعلان کړ د پاکستان د وخت د کورنیو چارو وزیر نصرالله بابر د ملاعمرمجاهد لیدو ته کندهار ته ورغلی وو. د عوامي نشنل ګوند مشر اسفندیار د نصرالله بابر له قوله وایي: « یوه ورځ مې ملاصاحب ته د دیورند د کرښې خبره یاده کړه ، په یوه پټکه یې له کوره را ووېستم.» همدا راز د طالبانو کارنامو او په تېره د دوی په اړوند د اسلام آباد د چارواکو دښمنانه دریځ ته په کتو سره ویلی شو چې د طالبانو تحریک یو خپل پاڅې ملي کتو ته ژمن افغاني خوځښت دی چې دیني او مذهبي اړخ یې خورا درووند دی. ډېری افغانان پدې اند دي کله چې طالبانو په خپل پاڅي توګه په کندهار کې سر راپورته کړ او د هېواد په جنوب لویدیځ زون کې یې اړین امنیت ټینګ کړ او هلته ژوند عادي بڼه ونیوله د دا ډول وضعیت واکمنېدل د اسلام آباد پام ځانله را ګرزوي، د طالبانو سره اړیکي ټینګوي او اسلام آباد امریکا ، بریتانیا او سعودي چې د پاکستان متحدین ګڼل کېدل د طالبانو د غورځنګ پیاوړتیا ته هڅوي او هغوی هم د اسلام آباد غوښتني ته لبیک وایي. د دې کار څخه د پاکستان موخه د افغانستان له لارې منځنۍ آسیا ته د توکو رسول وو او امریکا بیا غوښتل د با امنه افغانستان له لارې د منځنۍ آسیا ګاز او تېل د هند سمندرګي ته ولېږدوي. د هغه مهال له سیاسي بهیرونو او پېښنو څخه داسې برېښېدل چې امریکا په پام کې لرل ترڅو طالبان او احمدشاه مسعود یوې موافقې ته ورسېږي چې پخوانی پاچا د دولت د مشر په توګه کابل ته راستون شي. همدا لامل وو چې کله طالبانو جلال آباد ونیو پاچا د یوې اعلامیې په ورکولو سره هېواد ته د راستنېدو چمتووالی وښود چې د سلطنت د نسکورېدو وروسته هېواد ته د هغه د راستنېدو په اړه لومړۍ خبرتیا وه. خو د امریکې د تمې خلاف د طالبانو او مسعود تر منځ جوړه ونشوله او طالبان وتوانېدل کابل ونیسي . جنرال رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صافي چې هغه مهال د امریکا غږ او پخواني پاچا د ارتباطي کړۍ مسؤلیت درلود او پاچا یې په افغانستان کې د روانو پېښو په جریان کې اچولو پدې اړوند لیکي:« د طالبانو پرمختګ پیل شو، امریکا غږ به هره ګړۍ ما ته خبر را کاوه او ما به روم ته. د جلال آباد تر نیولو او آن تر سروبي پورې خوښ ښکارېده. کله مې چې د کابل د نیولو راپور ورکړ څو دقیقې وروسته مصطفی(د پاچا لمسي) راته وویل چې د راپور په سموالي کې غور ته اړتیا ده ما ور ته وویل چې زه خبریال نه یم او د ټلفون غوږۍ مې کېښود...، پلان دا و چې اعلیحضرت به د یوې معاملې په ترڅ کې راشي. کابل طالبانو ونیو او دا پلان هم بریالی نشو.» ۲۳۲/ ۸۴ – ۸۵ د شوروي اتحاد د ړنګېدو وروسته د منځنۍ آسیا د خپلواکو دولتونو د پرېمانه د ځمکې لاندې د ګازو او تېلو زېرمو د سترو دولتونو پام ځانله را ګرزولی وو او امریکا د نړۍ د سوپرځواک په توګه غوښتل چې د افغانستان له لارې پاکستان او هند ته د ترکمنستان څخه پایپ لاین وغزوي او هغه مهال طالبانو دا وړتیا لرله چې په افغانستان کې امن راوړي او و توانېدل په لنډه موده کې د بدخشان ، تخار ، پنجشیر پرته چې د رباني د ځواکونو تر ولکې لاندې وې امنیت ټینګ کړي. سره لدې چې د طالبانو د تحریک په اړه اندونه ویشلي دي خو د طالبانو د غورځنګ د را څرګندېدو په اړه ډېرې پدې اند دي کله چې شوروي اشغالګر له افغانستان څخه ووتل یو شمېر مجاهدین له جګړې لاس پر سر شول او عادي ژوند ته یې مخه کړله. د اسلامي انقلاب د بري وروسته چې په هېواد کې د ځمکې پر سر محشر جوړ شو همدې په کور ناستو مجاهدینو د ملامحمد عمر مجاهد په مشرۍ و پتېیله چې دې وحشت ته د پای ټکي کېږدي او د طالبانو د تحریک په نامه یې د واکمن شر او فساد په وړاندې مبارزه پیل کړله. پنځه دېرش کلن ملامحمد عمر مجاهد د مولوي خالص اړونده تنظیم غړی وو. هغه د شوروي اشغالګرو د وتلو وروسته د کندهار د سنګ حصار د ګېشانو کلي کې چې د هلمند – کندهار لارې څېرمه پروت دی دیني مدرسه جوړه کړه په مدرسه کې د زده کړو سربېره امامت هم کاوه. کله چې په هېواد کې د تنظیمونو وحشت واکمن شو د۱۹۹۴ کال د اکتوبر په دیارلسمه د هغه په مشرۍ د طالبانو تحریک سر راپور ته کړ. هغه د خپل پاڅون په اړه وایي :« د بدامنیو، فساد او داړه مارۍ ادامې زه د دې وضعیت د بدلون په فکر کې واچولم ، پداسې حال کې چې د دې حالت تغییر او اصلاح ډېر مشکل او حتی ناشونی برېښېده یوازې مې د خدای په توکل سره د فساد په ضد د مبارزې ډګر ته راووتلم.» ۲۳۳/ ۹۹- ۱۰۰ په یوه روایت د ملاعمر دېرشو تنو ملګرو چې شپاړلس تنو یې ټوپک لرل او په بل روایت اتلس تنو د واکمن وحشت په وړاندې لومړی ګام په هغه پاټک برید وو چې هلته دوې نجونې ساتل کېدلې او د هغوی ویښتان یې هم خرېیلي وو . د برید په پایله کې برمته شوې نجونې ژغورې او د پاټک قوماندان هم وژني او پرېکړه کوي چې ولس د دې جګړه مارانو له شره وژغورې او دې کوچنۍ ډلې ډېر ژر د کندهار ښار د کوچني مقاومت پرته ترخپلې ولکې لاندې راووست . هلته یې جګړه ماران بې وسلې کړل او اړین امنیت یې ټینګ کړ. ګاونډي ولایتونه (زابل ، ارزګان ، هلمند او غزني) چې په کندهار کې د واکمن وحشت او ګډوډۍ پای ویني هم طالبانو ته هرکلی وایي. د کندهار څخه ترکابله د حکمتیار د اسلامی حزب پرته د نورو تنظیمونو قوماندانان او جنګیالي طالبانو ته ور واوښتل او یا یې مورچلونه بیله جګړې ور پریښودل. کله چې طالبانو غزني ونیو جمهور رییس رباني په یوه مرکه کې طالبان یو «خپل پاڅی تحریک» او د سولې ملایکې وبلل او «کله چې د طالبانیزم څپې ګام په ګام د مرکز په لور رانږدې کیدلې ، د دولت الوتکو په دې خیال چې دا نوی ځواک د هغه نه پخلاکیدونکی سیال ځپي ، د اسلامي حزب پوځي سنګرونه په کندهار، غزني او میدان وردګو کې بمبارول. تردې چې د استاد رباني په دستور د پیسو بنډلونه د مولوي سخیداد فایز، قاضي زاده او مولوي خلیل الله مولوي زاده (چې وروسته د طالبانوسره یوځای شو) د طالبانو مشرتابه ته استول کیدل .» ۱۹۸/ ۶۳ خو کله چې طالبانو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکمتيار سنګر چهارآسياب ونيو او حکمتيار لغمان ته په تيښته بريالی شو کابل ته څېرمه په ريشخورو او چهارآسياب کې د دولت او طالبانو ترمنځ جګړه پيليږي. دا مهال دي چې رباني اوحکمتيار لکه نورو جهادي مخورو « خپلې دښمنۍ هېرې کړې. د خبرواترو او پخلاينې لاره يې غوره کړه، البته دا لومړی ځل نه وو چې هغوی پدې ګوابښمن حالت کې د يووالي او ګډ دريځ د نيولو لپاره چمتو وو بلکې د نورو جهادي مشرانو په شان کله به چې کابل له نه ګرځيدونکې ماتې سره مخ کيده په کړکيچ کې ښکيلو خواوو به خپل پايښت د يو بل تر څنګ ليده ټولې پخوانۍ دښمنۍ او د هغو له امله تلفات او زيانونه به يې هېرکړل او د يوبل تر څنګ په معنی داره موسکا سره کيناستل. په تېرېدنې او وروړګلوی سره به يې مهم دولتي مقامونه پخپل منځ کې وويشل هغه وخت به يې هيڅ کوم اختلاف او خوابدي نه درلودله .» ۲۳۴/ ۳۵ دا ځل رباني او حکمتيار خپلې دښمنۍ او جګړې چې د کابل د ورانيدو ، لسګونو زرو کابليانو او نورو هيودوالو د وژل کيدو او د لکونو وطنوالو د کډوالی سبب شوې وې هېرې کړلې او پردې سلا شول چې د جمهور رئيس او صدراعظم په توګه ايتلافي حکومت جوړ کړي ترڅو د طالبانو خلاف غښتلې جبهه جوړه او پدې ډول په واک کې پاتې شي. حکمتيار د۱۹۹۶ کال د جون په اوومه کابل ته راغی او د صدارت عظمی په څوکی يې ډډه ولګوله. يوه ورځ وروسته رباني جلال آباد ته ولاړ ترڅو د جهاد د زمانې خپل ياران محمدي، خالص او ګيلاني لکه حکمتيار پخلا او نوي بهير ته چې موخه يې د طالبانو خلاف جبهې غښتلې کول او د لعنتي واک ساتل وو را جلب کړي خو پدې کار کې پاتې راغی. د رباني - حکمتيار د تمې خلاف « په جون کې محمدي، خالص، ګيلاني او د مجددي استازي په کندهار کې د طالبانو له مشرانو سره ګوري، هغوی د يوې اعلاميې په ترڅ کې رباني د هيواد د ټولو بدمرغيو عامل وګاڼه او د جمهوري رياست نه يې د هغه د ګوښه کيدو غوښتنه وکړه.» ۲۲۶ / ۳۴۱ دې اعلاميې وښودل چې نور د مسعود، رباني او حکمتيار ستوري په لويدو دي او هماغه دي چې طالبانو د۱۹۹۶ کال د سپتمبر په اووه ويشتمه کابل ونيو. حکمتيار د پلازمېينې څخه خپل او د خپلو ائتلافي ملګرو د تېښتې داسې انځور کاږي :« طالبان له دواړو خواوو پلچرخي ته راورسيدل په پلچرخي کې محدود شمير کسانو د څو محدودو ساعتونو لپاره مقاومت وکړ، کابل عملاً تخليه شوی و، قوماندانان او مسؤلين وتلي وو، زه په صدارت کې وم ورونو مسئولينو د وتلو اطلاع راکړه، ارګ ته ولاړم په ارګ کې له څو انضباطانو پرته هيڅوک نه وو، راته وويل شول چې استاد رباني په بلنداژونو کې ستاسو انتظارکوي هلته ورسيدم ګورو چې ټولو بار او بستره تړلي او د جبل السراج په لوري د خوزيدو لپاره تياري نيسي له دوی سره يو ځای په هغه لوري وخوزيدو او پدې ترتيب مظلوم کابل په ۵ / ۷ / ۱۳۷۵ د پنجشنبې په ورځ د طالبانو په لاس کې پريووت او د کابل منحوس ائتلافي حکومت را نسکور شو.» ۲۲۶/۲۳۵ - ۲۲۷ رباني ارګ پريښود خو تخت يې د ښکلې پيغلې په څير له کابل نه د تخار ولايت تر خواجه بهاوالدين پورې په غيږ کې نيولی ګرزاوه او ځان يې د افغانستان د اسلامي دولت جمهور رئيس ګاڼه او استازي يې په ملګرو ملتو کې د افغانستان د اسلامي دولت نماينده ګي په غاړه لرله .

د افغانستان د اسلامي امارت لومړۍ واکمني

د طالبانو د تحريک را څرګندېدل د هغه نه زغمونکي انارشيزم، د هېواد د ځمکنۍ سلامتيا نړېدو ته ګوابښونو او د واکمن وحشت په وړاندې د افغان ولس هيلو ته ځواب وو ترڅو انارشيزم او وحشت پای ته ورسېږي ، د هېواد سلامتي تضمين او په هېواد کې امن اوټيکاو ټينګ شي. طالبان په هيواد کې د فساد او انارشيزم د له منځه وړلو، شريعت د پلې کولو، د امنيت د ټينګولو او د افغانستان د جغرافيايي يووالي د تضمينولو ترشعارلاندې لومړی ځل د کندهار څخه سر راپور ته کړ. په کندهار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملامحمد عمر د ملګرو له لوري د بشپړ امنیت ټینګښت پایله دا شوله چې په لنډه موده کې طالبان د کابل تر څنډو را ورسیږي. د ولس له لوري د طالبانو له تحریک څخه ملاتړ د دې لامل شو چې د ۱۳۷۵ کال د وري په څوارلسمه د کندهار په زړه میخانیکي لېسه کې یوزر او پنځه سوه دیني عالمانو او ملایانو ملامحمدعمر ته د امیر المؤمنین په توګه بیعت وکړ او د افغانستان اسلامي امارت یې اعلان کړ. طالبانو د ۱۳۷۵ کال د تلې په شپږمه د کابل ښار د کمزوري مقاومت وروسته ونیو او پدې ډول د حکمتیار په وینا منحوس ایتلافي حکومت نسکور او واکمنان یې لومړی پنجشیر او وروسته مزارشریف ته وتښتېدل . د کابل د نیولو سره سم طالبانو نجیب الله او د هغه وروړ د م، م له دفتر څخه واېستل ، بېله محاکمې یې چانواري کړل او جسدونه یې د عامې روغتیا په څلور لارې کې د ننداري لپاره را وځړول چې دا کار یې په کورنۍ او نړیواله کچه وغندل شو. د نجیب له وژلو وروسته ملا رباني د طالبانو د دولت مشر د یوه خبریال د دې پوښتنې په ځواب کې چې ولې مو نجیب بېله محاکمې چانواري کړ ویلي وو د هغه محاکمې ته اړتیا نه وه ځکه چې هغه په خپلو جنایتونو اعتراف کړی وو چې « موږ خلکو ته د کور ، کالیو او ډوډۍ ژمنې کړې وې خو د کور پر ځای مو ګور، د کالیو پر ځای مو کفن او د ډوډۍ پر ځای مو مرمۍ ورکړې.» طالبانو د کابل له نیولو وروسته د تخار ، بدخشان او پنجشیر د ولسوالۍ پرته په ټول هېواد ولکه ټینګه کړله. طالبان هر ځای چې واکمنېدل هلته یې محمدي شریعت پلی کاوه ، وسلې او پاټکونه یې ټولول او داېمن امنیت یې ټینګاوه . پدې ډول یې د پیاوړي مرکزي حکومت بنسټ کېښود او افغانستان یې د حتمي تجزیې وژغورلو. هغه مهال هیواد د ټوټې کیدو له ګواښ سره مخ وو ځکه چې په هرات کې د اسمعیل خان امارت چلېده، په مشرقي کې د حاجي قدیر پاچاهي وه او په کابل کې ګډې واکمنۍ ترسترګو کېدې ټردې چې په شمال کې د دوستم کرنسي هم چلېده او د شمالي سالنګ د تونل په خوله کې یې ستره لوحه لګولې وه چې پرې لیکل شوي وو (به خراسان خوش آمدید !). د دې معنی دا وه چې شمالي ولایتونه د افغانستان برخه نه بلکې د خراسان په نامه جلا هیواد دی . د طالبانو دا هوډ چې په افغانستان کې سوله ټینګه او د هېواد جغرافیایي یووالي تضمین شي چمتو وو د دوستم غوښتنې ته چې په افغانستان کې د فدرال سیستم د جوړولو لیوال وو لبیک ووایي. همدا لامل وو چې د پاکستان د کورنیو چارو وزیر نصرالله بابر او مولانا فضل الرحمن د پاکستان د جمعیت العلمای اسلامي مشر په کابل او مزارشریف کې د اسلامي امارت او اسلامي – ملي غورځنګ له مشرانو سره لیدني کتني تر سره کړلې چې په پایله کې یوه پنځه ماده یي لوزنامه لاسلیکولو ته چمتو شوه چې پنځمه ماده یې د فدرال سیستم په هکله وه. خو کله چې د افغانستان لپاره د ملګرو ملتو ځانګړي استازي رابرټ هول دا ماده ونه منله د طالبانو او اسلامي – ملي غورځنګ ترمنځ جوړجاړی هم له ماتې سره مخ شو. د طالبانو له لوري د فدرال سیستم منل ښیي چې هغوی غوښتل هیواد ته سوله او ټیکاو راوړي اود دې هیواد جغرافیایي یووالي تامین شي خو ملګرو ملتو یې مخنیوی وکړ. دا بیا ښیي چې هغه مهال ملګرو ملتونو نه غوښتل په افغانستان کې جګړه پای ته ورسیږي او افغانستان قوي مرکزي واکمني ولري. پداسې حال کې چې هغه مهال د شمال تلوالې د افغانستان د کشالې حل د افغانستان د تجزیې له لارې ګڼلو او غوښتل یې افغانستان په دوو ، شمالي او سویلي برخو وویشي. پدې اړه رزاق مامون د رد پای فرعون نومې کتاب کې په مزارشریف کې د ایران د پوځي قونسل تلفوني خبرې را وړې دي چې احمدشاه مسعود ته داسې وایي: « بالاخره په افغانستان کې د خپلو دوستانو او بهرنیو دوستانو سره د مشورې وروسته پرېکړې ته رسېدلي یو چې د افغانستان کړکیچ د منلو وړ د عادلانه حل لپاره باید دا هېواد په دوو شمالي او سویلي برخو وویشل شي، ...ستاسې د معلوماتو لپاره غواړم ووایم چې د متحدې جبهې ټول مشران په تېره سپین ږیری (رباني) او پهلوان(دوستم) خپله بشپړه همغږي اعلان کړې ده .» د لته د شمال تلوالې ملي ضد دریځ او د یو موټي

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د شتون سره مخالفت او دښمني بربنډېږي. د طالبانو لخوا د کابل له نیولو وروسته رباني او ملګري يې شمال ته وتښتېدل لومړی يې مزارشريف او بيا د تخار ولايت د خواجه بهاوالين ولسوالي د افغانستان د اسلامي دولت د پايتخت په توګه غوره کړل. د خواجه بهاوالدين ولسوالۍ چې دولتي ادارو ته اړيني ودانۍ نه لرلې رباني کانتنرونه کېښودل او هلته يې د وزيرانو لپاره دفترونه جوړ کړل او په يوه زاړه کور کې يې د جمهور رييس مقام غوره کړ لدې امله نړيوالو رسنيو د رباني حکومت « د استاد رباني کانتېنري حکومت بللو» ۱۷ / ۴۹۲ خو د رباني د واکمنۍ غوره نوم ګرځنده حکومت وو . له ياده ونه باسو چې مسعود او يارانو يې يوه اونۍ مخکې تردې چې طالبان کابل ونيسي د کابل څخه وسلې او پوځي تجهيزات او د بانک خزانه د پنجشير ولسوالۍ ته لېږدولي وو . د شمال تلوالي مشرانو شمال ته په رسيدو سره خپلې پرونۍ دښمنۍ او د يوبل د جنګياليو قصابۍ هېرې کړې او په خنجان کې يې د مسعود ، خليلي او دوستم تر مشرۍ لاندې د افغانستان د دفاع عالي شورا چې يوه پوځي ټلواله وه جوړه کړه چې پدې ډول هيواد په دوو شمالي او جنوبي جبهو ويشل شو. وروسته لدې شمال ټلواله د طالبانو تر ولکې لاندې سيمې د عادي توغنديو پرځای د سکاد، اوراګان او لونا توغنديو او الوتکو هدف ګرزوي . عجيبه داده کله چې د شمال ټلوالي د واکمنۍ پر مهال د هغې جهادي سيالانو کابل په توغنديو ويشت هغه يې غير اسلامي عمل او د خلکو په وړاندې جنايت ګڼه خو شمال ټلوالي خپل دې کار ته جهاد او د مقاومت نوم ورکاوه. د طالبانو د راڅرګندېدو پر مهال رباني طالبان د « سولې ملايکې » ګڼل خو د کابل څخه له تښتېدو وروسته يې ځواکونو د سولې ملايکې لکه شيطانان په توغنديو ويشتل او بمباردول . دلته ليدل کېږي چې څه ډول د اسلام له سپېڅلي نامه څخه ناوړه ګټه پورته کېږي. د اسلامي دولت په واکمنۍ خو په واقعيت کې د تنظيمونو په اندوخر کې نه يوازې امنيت ګډوډ شو، د عامه او د خلکو د جايدادونه غضب پيل ،کابل په کنډواله واوښت او دولتي اداري لوټ شوې د هغه سره جوخت د مخدره توکو کښت او د هغه قاچاق وده موندله خو طالبانو د ډادمن امنيت د ټينګولو ترڅنګ او د ملا محمدعمر د يوه فرمان له مخې په هغو سيمو کې چې طالب واک چلاوه په بشپړ ډول د ترياکو کرنه له منځه ولاړه . په کابل باندې د واکمنېدو سره سم طالبانو لاندې پنځه فقره ئيزه اعلاميه خپره کړله :

۱– ټولې اداري اسلامي دي.
۲ – هرچا چې د بيت المال ، مال وړی وي هغه دې نوموړو اسلامي ادارو ته وسپاري.
۳ – هرڅوک چې د امنيت په اخلالولو اوغلا باندې لاس پورې کړي سخته سزا به ورکړل شي.
۴ – ښځې به د بل امر پورې په کور کې ناستې وي او دفترونو ته د تګ اجازه نلري.
۵ – ښځې د کورڅخه د وتلو په مهال په بشپړه توګه په بورقو(چادريو) کې وي.

د دې اعلاميې د تطبيق لپاره د امربالمعروف او نهی عن المنکر اداره چې په نړيوالو رسنيوکې مذهبي پوليس ياديدل مؤظفه شوله. طالبانو د لمانځه ادا کولو مسئلې ته زيات پام راګرزولی وو او خلک يې اړ ايستل چې د لمانځه په وخت کې جوماتونو ته لاړشي . داسې هم پيښ شوي دي چې يوه تن د يوه وخت لمونځ څو ځله ادا کړي. طالبانو په موسيقي او دوديزو مېلو،سپورت ، انځوراخيستني، د مجسمو جوړولو، رسامۍ او د ښځو په کاراو د نجونو په زده کړو بنديز ولګاوه. طالبانو ويل چې نجونو او ښځو ته به هغه مهال زده کړو او کار ته اجازه ورکړي چې اړين چاپېريال چمتو کړي خو د خپلې پنځه کلنې واکمنۍ تر پايه يې دا چاپېريال چمتو نکړ. طالبانو په باميان کې د بودا سترې مجسمې و نړولې . د طالبانو د مقرراتو په وړاندې په هرات او کابل کې ښځو اعتراضيه لاريونونه او مظاهرې وکړلې. د۱۹۹۶ کال د جنورۍ په يوولسمه د هرات د ښځو لاريون د طالبانو له لوري وځپل شو. دا د ښځو په وړاندې دوهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځل وو چې د حکومت لخوا ځواک استعماليږي. لومړی ځل د کارمل د واکمنۍ په مهال په ۱۹۸۰ ز کال کې کله چې د کابل د ځينو ليسو نجونې د شوروي د اشغال خلاف کوڅو ته راووتلې وځپل شوې چې مرګ او ژوبله يې هم لرله. د طالبانو له لوري د دا ډول مقرراتو پلي کول غوڅ اکثريت ځوانانو او ښاريانو ته د زغم وړ نه وو له همدې کبله د هيواد څخه د تيښتې بهير چې د شوروي اشغال او د تنظيمونو د واکمنۍ په مهال يې قوت موندلی وو د طالبانو په واکمنۍ کې دوام وموند. سربيره پردې طالبانو په هيواد کې د نړيوالو خيريه مؤسسو په فعاليت پدې نامه بنديزونه ولګول چې عيسويت ترويجوي. ځيني بهرنې اتباع يې وشړل او بنديان کړل. طالبانو د دوی د شکمنو فعاليتونو په اړوند شواهد او اسناد هم خپاره کړل. د طالبانو له لوري د تخار او بدخشان پرته د نورو شمالي ولايتونو د نيولو وروسته پاکستان ، سعودی عربستان ، اماراتو او بحرين د طالبانواسلامي امارت په رسميت و پيژندلو خو بحرين ډېر ژر خپله رسميت پيژندنه بېرته واخيستله . هيره دې نه وي چې د شمال خلک د افغانستان د سويلي سيمو د ولسونو په شان د شمال ټلوالي له وحشت څخه تر پوزو راغلي وو همدا لامل وو کله چې «طالبان د سرې او بريښنا د فابريکې او اتلسمې فرقې شاوخوا و رسيدل د ښار په د ننه کې د طالبانو په ملاتړ پاڅون وشو.» ۴۲/ ۲۳۴ په مزارشريف کې د طالبانو په ملاتړ ولسي پاڅون ښيي مزاريانو چې غوڅ اکثريت يې د شمال ټلوالي په اند د هيواد د لړکيو سره تړاو لري هغو ډلو ته شا کړه چې د دوی د حقوقو د ترلاسه کولو په نامه يې جنډې پورته کړې وې .د مزاريانو پاڅون وښودل چې مزاريانو لکه د افغانستان د نورو سيمو اوسيدونکو افغانان په پښتنو او غيرپښتنو ، ډېرکيو او لږ کيو نه ويشل او هغوی غوښتل پخپل ټاټوبي کې يې سر، مال او پت خوندي وي که په واک کې پښتون وي يا غير پښتون. مخکې وويل شول چې امريکې د طالبانو غورځنګ څخه پدې خاطر ملاتړ وکړ چې په افغانستان کې د امنيت د ټينګولو له لارې د منځنۍ آسيا انرژي او په هغو کې د ترکمنستان څخه پايپ لاين نړيوالو بازارونو ته وغزوي. هماغه دي چې امريکايی يونيکال کمپنۍ د طالبانو سره پدې تړاو مذاکرې پيلوي چې اړينې پايلې يې نلرلې او له هغه وروسته طالبان د ارجنتايني بريداس کمپنۍ سره خبرې پيل کړي چې د نوموړې کمپنۍ سره موافقې ته ورسېدل. لدې وروسته واشنګټن د افغانستان د اسلامي امارت د راپرزولو په نقشه کار پيلوي او هغه د بنسټپاله اسلامي ډلې په نامه چې ګواکې نړۍ ته ګواښ جوړوي د خپل تبليغاتی ماشين موخه ګرزوي. دلته دا واقعيت بربنډيږي چې واشنګټن د نورو هيوادونو د سياسي ډلو او حکومتونو سره په اړيکو کې خپلو ګټو ته لومړيتوب ورکوي که دې ډلو او حکومتونو د خپلو ملي ګټو په پرتله امريکايي ګټو ته لومړيتوب ورکاوه او د واشنګټن ديکتې ته يې غاړه ايښودله په غيږ کې يې نيسي او هغوی چې خپلو ملي ګټو ته لومړيتوب ورکوي د واک څخه تر راپرزولو پورې متې رانغاړي او رنګارنګ ناولي نومونه لکه ترهګر پرې اېږدي. ژوند ښيي چې امريکا په سړه سينه د پرمختګ څه چې د انسانيت د دښمنانو سره همغږې او همغاړې شوې او په يوه جبهه کې دريدلې ده. امريکا د افغانستان د اسلامي امارت دريځ ته چې خپلو ملي ګټو ته لومړيتوب ورکاوه د دښمنۍ لاره غوره کړه پدې کې شوه چې څرنګه دا ځواک د افغانستان له سياسي ډګر څخه وباسي او خپل ګوډاګيان واک ته ورسوي. کله چې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په يوولسمه د امريکايانو د ادعا پر اساس دالقاعده شبکې د نيويارک په سوداګريز مرکز او پنتاګون ترهګريز بريدونه وکړل چې هغه مهال د دې شبکې مشر اسامه بن لادن د جورج بوش د کورنۍ پخوانی ملګری او تجارتي همکار په افغانستان کې مېشت وو وپتيبله د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان بريد وکړي. اسامه يمني الاصله عربستانی د شوروي اشغال پرمهال لومړی پاکستان او بيا افغانستان ته راغی. هغه په ۱۹۸۷ کال کې د پکتيا په ځاځيو کې د القاعده شبکې بنسټ کېښود چې غړي يې ټول عرب جنګيالي وو. اسامه د شوروي د اشغال د ختمېدو وروسته بېر ته عربستان ته ستون شو. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کویټ د جګړې وروسته چې زرګونه امریکایي پوځیان په سعودي کې مېشت شول هغه د امریکا او سعودي دولت خلاف درېځ غوره کړ او اړ شو سودان ته کډه شي. د اسامه د سیاسي سلاکار مصطفی حامد(ابوالولید مصري) په وینا« افغانستان ته د اسامه بن لادن راتګ د امریکا د متحده ایالاتو او سوډاني حکومت د قبلي تفاهم او موافقې له مخې تر سره شو، او دغه خبره د سوډان د استخباراتو د وخت رییس قطبی المهدي مونږ ته په واضح توګه کې وکړه چې افغانستان ته د اسامه بن لادن انتقال د امریکا د دولت ، سوډاني حکومت او خپله اسامه بن لادن په ګډه یوه پرېکړه ده.» ۲۳۶ مصطفی حامد د رباني د واکمنۍ پر مهال د عمر البشیر د سودان ولسمشر په ځانګړې الوتکه کې له اسامه سره یوځای د ۱۹۹۶ کال د مي په میاشت کې د الخرطوم څخه ننګرهار ته راغلی او دوی ټول د مولوي خالص په فامیلیو کې د انجینر محمود په اړوندې یوې ودانۍ کې ځای پر ځای شوي دي . البته د رباني حکومت یو پلاوی سودان ته واستولو چې اسامه او ملګري یې افغانستان ته راولي. د اسامه د راتګ وروسته په سودان کې د القاعده د شبکې او د هغه د کورنۍ سل تنه غړي هم په دوو سوډاني الوتکو کې د افغانستان ننګرهار ته راولېږدول شول. رباني هغوی ته افغاني تذکرې ورکړلې. دا په خپله معما ده چې د امریکا تر تعقیب لاندې بن لادن د امریکا او سودان د حکومتونو د ګډې پرېکړې له مخې د سودان د ولسمشر په ځانګړې الوتکه کې افغانستان ته را لېږدول کېږي . د طالبانو په واکمنۍ کې اسامه او ملګري یې په کندهار کې د لویې ویالې څلور برجه کلا کې ځای پرځای شول . مصطفی حامد ملامحمدعمرمجاهد ته د اسامه د بیعت ورکولو په اړه چې بالنیابه یعني د ده د استازي مصطفی په لاس د ۱۹۹۸ کال د نوامبر میاشتې په دوهمه وشو وایي:«ما پر اسامه بن لادن ډېر ټینګاردرلود چې هغه باید له ملامحمدعمرمجاهد سره بیعت وکړي، خو نوموړي زما د دې غوښتنې په مقابل کې د ځنډ لپاره پلمې لټولې...، نوموړي چې کله زما اصرار ولیده را ته یې وویل چې بس سبا به د ملامحمدعمر مجاهد دفتر ته د بیعت کولو لپاره ورځو!...، سهار وختي زه د اسامه استوګنځي ته ورغلم چې له نوموړي سره یوځای د امارت دفتر ته ولاړ شم ، خو هلته مې چې وضعیت وکوت داسې نه معلومېده لکه شیخ چې د امارت دفتر ته د تللو اراده لري. له لږ انتظار وروسته مې ور ته وویل : ما چې د امارت دفتر ته ستاسې د ورتلو کوم وخت ښودلی پر هغه اوس یو ساعت اوښتی ، هغوی به انتظار وي ، تاسو به کله ورځئ؟ شیخ په ځواب کې راته وویل چې زمونږ مشوره دا شوه چې تاسو ورشئ او زما په نیابت ور سره بیعت وکړئ.» ۲۳۷ کله چې اسامه خپل سیاسي سلاکار ته زمونږ د مشورې خبره کوي دا پوښتنه را زېږوي چې هغه له چا سره مشوره کړې ده او د« زمونږ» څخه یې موخه څوک دي ؟ د سپتمبر د یوولسمې مرموزې ترهګریزې پېښې وروسته د سپتمبر په شلمه امریکا له طالبانو وغوښتل چې اسامه او د القاعده ټول غړي امریکا ته وسپاري. طالبان په پېښه کې د هغوی د ښکېلتیا ثبوت غواړي خو امریکا دا وړاندیز نه مني وروسته طالبان چمتو کېږي چې اسامه پاکستان ته وسپاري تر څوهلته محاکمه شي خو پرویز مشرف دې کار ته چمتو نشو. امارت د امریکایانو سره د ستونزې د حل په موخه د خبرو وړاندیز وکړ چې امریکایا ن دا وړاندیزهم رد کړ. وروسته لدې ملاعمر د اسامه په هکله د امریکایانو وړاندیز د ملایانو غونډې ته راجع کړ او ملایانو پرېکړه وکړله چې اسامه دې په خپله خوښه له افغانستان څخه ووزي. خو امریکایانو د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) پر افغانستان هوایي او د فارس د خلیج څخه د اوږد واټن توغندیو بمبارۍ وکړلې چې لومړني ګوزارونه یې په کندهار او د ملاعمر په استوګنځي وو. هېره دې نه وي چې د سپتمبر د یوولسمې پېښې وروسته د شمال تلوالې مخورو امریکایانو ته د اسلامي امارت په نسکورولو کې د چوپړ ټترونه و ډبول او امریکایانو هم د افغانستان په نیولو کې د هغوی او د هغوی له ملیشو څخه د اجیرومزدورانو په توګه ګټه پورته کړله. د امریکایي – انګریزي هوایي او توغندیو د ګوزارونو او د شمال تلوالې د ملیشو د یرغلیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملیاتو له امله په پرله پسې توګه طالبانو د ولایتونو کنټرول له لاسه ورکاوه د شمالي ولایتونو زرګونه تنه جنګیالي یې په کندز کې د شمال تلوالې له خوا اسیر او د نورو سیمو جنګیالي یې په ولس کې متواري شول پدې ډول د طالبانو اسلامي امارت نسکور او د هېواد په برخلیک صلیبي اشغالګر واکمن شول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

د ترهګرۍ ضد که ډیرمخیزه نه ختمیدونکې جګړه ؟

د ۲۰۰۱ ز کال د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) امریکایي او انګریزي الوتکو او توغندیو د القاعده شبکې سره د مبارزې په نامه پر افغانستان بمبارۍ پیل کړې او د شمال تلوالې ملیشو د یرغلګرو د مزدورو پلې ځواکونو په رول کې د اسلامي امارت په سنګرونو ور ختل چې په پایله کې د طالبانو اسلامي امارت نسکور او د شمال دا د شر اوفساد تلواله ظاهرآ واک ته ورسول شوه. اشغالګرو پدې پلمه پر افغانستان یرغل وکړ چې ګواکې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په یوولسمه د امریکا د متحده ایالتونو په سوداګریز مرکز برید د اسامه بن لادن له لوري تنظیم شوی دی. د امریکې د دولت رسمي روایت داسې وو چې د ۲۰۰۱ز کال د سپتمبر په یوولسمه د نیویارک په وخت سهار په ۸ بجو او ۴۵ دقیقو نولس تنه عرب چې پنځلس یې سعودیان وو د امریکې په ختیځه برخه کې څلورو الوتکو ته پورته شول او د الوتکو کنټرول یې پخپلو لاسونو کې ونیو .دوې الوتکې د نیویارک د سوداګریز مرکز له دوو ودانیو ، بله په واشنګتن کې د امریکې د دفاع وزارت د مانۍ (پنتاګون) سره وجنګولې او څلورمه په پنسلوانیا کې ولوېدله. د دغه برید قربانیان ۲۷۹۳ کسان وو. ددې پېښې په اړه بېله څېړنو د برید په ورځ د امریکې دولت پړه په اسامه بن لادن واچوله. انګلوساکسوني اشغالګرو د افغان ولس رواني ځانګړتیاوو ته په کتو سره چې د خپلواکۍ د ګټلو په موخه به وسلې ته لاس اچوي تر څو د خپلو ځاني او مالي تلفاتو کچه او د افغانانو مورال را ټیټ کړي خپل ناټویي او غیر ناټویي متحدین هم له ځان سره ملګري کړل. پدې ډول په افغانستان کې د پنځوسو هېوادونو پوځیان دېره شول. په افغانستان کې لویدیځ خپل پوځي شتون ته د ترهګرۍ سره نړیواله مبارزه اعلان کړله. خو افغان ولس د دې ډله ییز اشغال په وړاندې د آزادۍ جګړه پیل او دې جګړې څه کم شل کاله دوام وموند. د افغان ولس مقاومت چې مشري یې د طالبانو اسلامي تحریک لرله اشغالګر دې ته اړ ایستل له طالبانو سره د سولې خبرې پیل کړي ترڅو په ۲۰۲۰ کال کې د فبرورۍ په ۲۹ په دوحه کې د طالبانو او امریکایانو تر منځ د سولې تړون لاسلیک شو چې منځپانګه یې د افغانستان څخه د بهرنیو پوځیانو وتل وو. دا تړون د م، م د امنیت په شورا کې ثبت شو. د تړون د لاسلیک پر مهال د شپږ دېرشو هېوادونو استازي موجود وو. د تړون له مخې به اشغالګر په څوارلسو میاشتو کې له افغانستان څخه وتل. خو امریکایانو د تړون څخه سرغړونه وکړله او د اشغالګرو وروستۍ ډله د ۲۰۲۱ کال د اګست په یودېرشمه د شپې په تیاره کې لکه غله د کابل د هوایي ډګر څخه ووتل . پدې ډول د افغان ولس خلاف د ناټویي اشغالګرو توده جګړه پای ته ورسېدله خو ماتې خوړلې امریکې د افغانانو خلاف سړه (اروایي او اقتصادي) جګړه و نه دروله. د ترهګرۍ په وړاندې د نړیوالې جګړې په اړه د ځینو د نظر خاوندانو له څرګندونو معلومیږي چې د دې جګړې موخه مبهمه او ناڅرګنده او په اړه یې اندونه او تفسیرونه ویشلي وو چې دا د دې جګړې پیچلتیا جوتوي. تردې چې ځینې امریکایي څېړونکي هم د سپتمبر د یوولسمې برید په پېښېدو کې د امریکایي څارګره اداره ښکېله ګڼي. د جګړې د پیل پر مهال د هغې په هکله د نړیوالې ټولنې ظاهري اجماع شتون درلود خو د وخت په تېریدو سره دا اجماع پیکه کېدله او سیمه ییز ځواکونه د واشنګټن – لندن په موخو شکمن شول او پدې هڅه کې شول ترڅو د افغان ملي مقاومت سره اړیکې ټینګې کړي او پدې ډول افغان ملي مقاومت په نړیواله کچه مشروعیت پیدا کړ. دې بنسټیز بدلون او د افغان ملي مقاومت په ځپلو کې د ناټویي ځواکونو د پاتې راتلو پایله دا شوله چې د دوحې تړون لاسلیک شي . د تړون د لاسلیک وروسته د اشغال لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت امنيتي ځواکونو جګړه ییز مورال تر دې کچې کمزوری شو مخکې لدې چې ټول اشغالګر ځواکونه له افغانستان څخه ووزي دوې اونۍ مخکې د اشغال زیږنده بلواک حکومت نسکور شو ، مشران یې بهر ته وتښتیدل، طالب جنګیالي کابل ته ننوتل او پدې ډول طالبانو د دوهم ځل لپاره د ۲۰۲۲ کال د اګست په پنځلسمه واک ترلاسه کړ. د افغانستان څخه د اشغالګرو د وتلو وروسته دا ځل طالبان په بشپړ ډول په ټول افغانستان واکمن شول چې پدې وروستیو څلورو لسیزو کې یوه حکومت هم په ټول افغانستان ولکه نه وه ټینګه کړې . خو تر دې دمه (۲۰۲۴ کال د نومبر شلمه) یوه هېواد هم اسلامي امارت په رسمیت نه دی پېژندلی. که کوم دولت د اسلامي امارت د په رسمیت پېژندلو هڅه کړې د واشنګټن له تهدید سره مخ شوی دی .له بله پلوه واشنګټن په نوي حکومت ظالمانه بندیزونه ولګول ، د افغانستان اسعاري زېرمې یې کنګل کړلې ، د سوفیت بانکې سیستم څخه یې افغانستان و ایست چې د افغانستان په اقتصادي وضعیت یې ناوړه اغېز پرېښود. که ۲۰۰۱ کال کې په وروستیو کې دا جګړه د القاعده شبکې ضد جګړه ګڼل کېده خو د وخت په تېرېدو سره دې جګړې ته مختلف نومونه او تعریفونه ورکړل شول . د افغانستان د دې جګړې ځانګړتیا پدې کې وه چې هغه د یو چا (القاعده) په نوم د بل چا (افغان ولس) سره پر مخ تلله. له همدې کبله د افغانستان د دې ډیر مخیزه نه ختمیدونکې جګړې بهیراو څرنګوالي او په جګړه کې د ناټو د سازمان مرموز فعالیتونه او د افغانستان ځمکني واقعیتونه ددې سبب شول چې څېړونکي او سیاستوال دې جګړې ته لاندې نومونه او تعریفونه ورکړي:

۱– د امریکې د ګټو جګړه
۲- د ترهګرۍ ضد جګړه
۳ – د افغانستان د خپلواکی د ګټلو جګړه
۴ - د پرمختلونکو او پرشا تلونکو ځواکونو ترمنځ جګړه
۵ - د نللیکو جګړه
۶– د افغانستان د هویت د بحران جګړه
۷ - نیابتي او تحمیلي جګړه
۸- د افغانستان د بیلابیلو قومونو ترمنځ جګړه
۹ - د پښتنو د ځپلو جګړه.

پر افغان ولس د دې تپل شوې جګړې په هکله مختلف تعریفونه په جګړه کې د ښکېلو اړخونو د نقشو، ستراتېژیو، څرګندو او ناڅرګندو موخو او تبلیغاتو څخه اغېزمن دي .له بله پلوه د ځواکمنو دولتونو، سیمه ئیزو لوبغاړو او ګاونډیانو ستراتېژۍ او د متحده ایالتو برلاسی دریځ هم پکې ځانګړی ځای لري. دا په پام کې ولرو چې انګلوساکسوني لښکر د افغان ولس په غوښتنه ، د کومې لوزنامې او د ملګرو ملتو د سازمان د پرېکړې له مخې افغانستان ته نه بلکې د یوویشتمې پېړۍ د واکمن د ځنګل د قانون تر اغېز لاندې د ټولو نړیوالو قوانینو او نورمونو خلاف پرافغانستان یرغل ترسره شو، یرغلګرو د خپلې خوښې وګړي د واک په ګدۍ کینول چې دا د بشرد حقوقو د نړیوالې اعلامیې څخه څرګنده سرغړونه وه کومه چې ولسونه باید خپل برخلیک پخپله وټاکي. ښکېلاکګر عملاً د افغانستان پرځمکه او هوا واکمن وو او اشغالګرو په افغانستان کې هم ټولو ته څرګند فورمول «بېل یې کړه ، اېل یې کړه» عملي کړ . د آلمان د بن په کنفرانس کې د قومونو د ونډې او هغه هم په غیرعادلانه ډول د طالبانو وروسته واکمنۍ بنسټ اېښودل د بېل یې کړه ، اېل یې کړه د فورمول د پلې کولو لومړی افغاني ضد اقدام وو. د بن د غونډې د پریکړو له مخې د قومي تړاوونو پربنسټ د واکمنۍ جوړول او وروسته قومي او ژبنیو اختلافونو ته لمن وهل، په هیواد او په تیره شمال او شمال لوېدیځ کې د پښتنو په وړاندې پرله پسې زورزیاتي ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتنې سره ځينې دا جګړه د پښتنو د ځينو جګړه ګڼي چې تر يوې کچې دا ډول ارزونه سمه برېښي ځکه چې اشغالګرو په افغانستان او پنجاب دا دانګرېز- امريکې مخلوق په پاکستان کې د پښتنو د ځينو تګلاره غوره کړې وه . په رسنيو، ټولنيزو شبکو او د سياستوالو ترمنځ د پښتون او غيرپښتون ، ډېرکيو او لږکيو، افغان او افغانستاني ، درانيو او غلزيو د وېشونکو اصطلاحاتو کارول او د قومي شوراګانو جوړول ټولو ته څرګند دي چې افغان قومونه او پښتني قبيلې سره جلا او يو د بل په وړاندې ودروي. د۲۰۰۱ کال د اکتوبر په اوومه د امريکې- انګريز د پوځي ټلوالې لخوا پر افغانستان پوځي يرغل د نوموړو دولتونو له لورې د امريکې په ۱۱۰ پوړيزه غبرګونو سوداګريزو ودانيو د ترهګرو بريدونو په وړاندې غبرګون وو چې ګڼې اسامه بن لادن تنظيم کړي وو. پدې هکله د پام وړ خبره دا ده چې د۲۰۰۹ کال د مارچ په ۲۸ په کانادايي (تورنتوسن) نومې مشهوره ورځپانه کې راغلي دي چې په نيويارک او واشنګتن باندې يرغل په هسپانيه او آلمان کې جوړ او طرح کوونکي او پلې کوونکي يې پاکستاني ، سعودي او عربي اتباع وو .

لکه څرنګه چې په تېر څپرکي راغلي وو چې د پاکستان د وخت صدراعظمه بېنظير بوتو د طالبانو تحريک يوه پروژه بولي چې « د انګلستان په نوښت، دعربستان په مالي مرسته ، د امريکا په ملاتړاو د پاکستان د روزنې پربنسټ ترسره شوه .» که دا ادعا ومنل شي بيا دا پوښتنه را پيدا کېږي چې ولې د دې پروژې جوړونکو د خپلې پروژې د منځه وړلو په خاطر ګام اوچت کړ. واقعيت دا دی چې اسلامي امارت د يوه خپلواک حکومت په توګه هغه مهال د امريکې دښمني وګڼله چې هغوی د افغانستان له لارې د نلليکې د غځيدا په تړاو د امريکايي د يونيکال د کمپنۍ وړانديزونه ونه منل او د خپلې ونډې برخليک د ارجنټاين د برايډاس کمپنۍ سره تړلی وو ځکه برايډاس د يونيکال په پرتله طالبانو ته د نلليکې د غځيدا او د سړکونو د جوړيدو په تړاو د لا ګټورو پانګو وړانديز کړی وو.کله چې واشنګتن د طالبانو له دې هوډ څخه خبر شو د امريکې د بهرنيو چارو د وزارت مرستيالې کرستينا روکا طالبان پخپلې دې وينا وګواښل چې « يا به زموږ د سرو زرو وړانديز منئ يا به مو د بمونو تر باران لاندې شخ کړو.» ۲۳۸ په پانګوالو سترو صنعتي هيوادونو کې حکومتونه او واکمن سياستوال د غټو کمپنيو د ارادې پر بنسټ خپلې تګلارې جوړوي ان تردې چې دا کمپنۍ د دې هيوادونو مشران خپل نوکران ګڼي. د (هيڅوک جرآت نلري هغه توطئه وبولي) په کتاب کې د ديويد راکفلر، ريچارد نکسن او هنري کسنجر انځورونه يو ځای چاپ او د انځور لاندې ليکل شوي وو : « راکفلراو د هغه دوه نوکران.» همدا علت وو چې د واشنګتن واکمنو د يونيکال د کمپنۍ د ارادې له مخې پريکړه وکړه چې د طالبانو د اسلامي امارت د رانسکورولو لپاره پلمه ولټوي. د تېرې پېړۍ د وروستۍ لسيزې په نيمايي کې د واشنګتن ليوالتيا چې طالبان د کابل په پلاز وويني د مايکل بيرون چې د جهاد په دوران کې د سی آی اې غير رسمي وياند وو ښه څرګنديږي. کله چې طالبانو لومړی ځل کابل ونيو هغه وويل: «دا ځوانان د نورو نه بد نه دي . هغوی احساساتي برېښي خو د هغوی بری د کورنۍ جګړې څخه ښه دی. طالبان اوس په هغه خاوره واکمن شوي دي چې پاکستان او ترکمنستان سره نښلوي .اوس موږ کولی شو چې د نفتو نلليکه د افغانستان نه تېره کړو.نفت او ګاز نورو بازارونو ته ولېږدوو او ټول بايد د هوساينې احساس وکړو.» ۲۳۹ د شوروي اتحاد د ړنګېدو وروسته امريکايانو د منځنۍ آسيا او د کسپين د حوزې د ځمکې لاندې طبيعي انرژۍ د لاس ته راوړلو په موخه اړينې څېړنې او ارزونې کړې وې او پدې اړه د يونيکال د کمپنۍ يوه لوړپوړي (جان مارسکا) د۱۹۹۸ کال د فبرورۍ په دوولسمه د کانګرس يوې کميټې ته ويلي وو: «داسې برېښي چې د افغانستان له لارې د نلليکې غځول خورا لږ لګښت، لږ خنډونه او لږې فني ستونزې لري. افغانستان اوبو ته لنډه لار ده چې د منځنۍ آسيا نفت د آسيا نږدې بازارونو ته رسولای شي او لدې امله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نفتو د لیږدولو ممکنه ارزانه لار ده»۲۳۰/ ۱۲۲خو کله چې د یونیکال کمپنۍ سره د طالبانو مذاکراتو نتیجه ور نکړه واشنګټن د طالبانو د اسلامي امارت د نسکورولو په لټه کې شو. په همدې بنسټ یو شمیر څیړونکي چې په هغو کې امریکایان هم شتون لري پدې اند دي چې د سپتمبر د یوولسمي پیښه یوه پلمه وه ، حتی ځیني هغه د سي آی اې لخوا یوه پلان شوې دسیسه ګڼي ترڅو ددې پیښي په پلمه نړیوال ملاتړ ترلاسه کړي، په افغانستان خپل پوځي یرغل توجیه کړي او پدې اند دي چې پر افغانستان یرغل له پخوا پلان شوی وو. ویل کیږي چې د امریکې متحده ایالتونه د یوه زبرځواک په توګه د نړۍ لس کلن تحولات پروګراموي. پدې هکله حبیب الله رفیع چې په ۱۹۸۹ کې په یوه پلاوي کې امریکې ته تللی وایي چې د مریلنډ د ایالت د یوه پوهنتون استاد د یوه لکچر په مهال وویل چې دی په سپینه ماڼۍ کې سلاکارهم دی او وایي:« موږ هلته د دنیا د بیلابیلو هیوادونو لپاره بېلابېلې کمیټې لرو ، چې هغوی د نړۍ لس کلن تحولات پروګرام کوي، زه د لبنان یم د منځني ختیځ د کمېټې مشرهم یم او هر کال د لسو کلونو لپاره د منځني ختیځ تحولات پروګرام کوو او سپیني ماڼۍ ته یې سپارو، چې هغه بیا عملي کیږي. »۲۴۰/ ۳ پدې کې شک نشته چې پر افغانستان د امریکې پوځي یرغل د همدې لس کلن پروګرام پراساس صورت نیولی وي. د دې معنی دا شي چې پرافغانستان یرغل له پخوا پلان شوی وو. پدې اړه محمدعثمان روستارتره کې لیکي:« د افغانستان د نیولو پلان د شوروي د امپراطورۍ د ماتېدو او د امریکې هژمونیستۍ د رسېدو سره تر لاس لاندې ونیول شو. د امریکې د ملي امنیت سلاکار برژنسکي کلونه مخکې د منځنۍ آسیا د شطرنج پر تختې کنټرول د آسیا په وچې باندې د تسلط وسیله ګڼله. د ترهګرۍ سره د جګړې په اعلان او د افغانستان او عراق نیول پلمه شوله چې د برژنسکي د خوبونو د رښتیا کیدو په لور لومړی ګام پورته شي. » ۲۴۱ که د امریکا او د هغې د ستراتېژیکو متحدینو له لوري د ترهګرۍ ضد جګړې ته وکتل شي د افغانستان په شمول د هغو هېوادونو د لاندې کولو لپاره هڅه وه چې د سړې جګړې په لسیزو کې د امریکا له کنټرول څخه د باندې وو. د امریکا او متحدینو دا خوبونه په افغانستان او یمن کې د افغانانو او یمنیانو د اتلوال مقاومت له امله په اوبو کې لاهو شول او په سوریه کې د روسیې د مداخلې له امله واکمن رژیم په واک کې پاتې شو. البته په عراق او لیبیا کې امریکایان او متحدین یې بریالي شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر افغانستان له پخوا پلان شوی یرغل

یو شمېر څېړونکي د واشنګټن د رسمي روایت خلاف پر افغانستان یرغل د نیویارک په سوداګریز مرکز او پنتاګون د بریدونو په وړاندې غبرګون نه ګڼي . هغوی پدې اند دي چې دا بریدونه په افغانستان د یرغل لامل نه بلکې یوه پلمه وه او د دغه یرغل لپاره د اوږدې مودې ستراتیژۍ له پخوا جوړه شوې وه . پر دې اساس د سپتمبر د یوولسمي نیټې بریدونه واشنګټن ته داسې طلایي چانس شو چې د ترهګرۍ په وړاندې د جګړې په نامه پر افغانستان یرغل وکړي اسلامي امارت نسکور او د خپلې خوښې حکومت واک ته ورسوي چې هم هدف ته ورسېږي ، هم نړیوال ملاتړ تر لاسه کړي او هم څوک د ملامتۍ پړه پرې وا نه چوي.د دې نظر خاوندان یو لړ فاکتونه او دلیلونه وړاندې کوي چې ځېنو ته به یې ګوته ونیول شي. د افغانستان په اړه د متحده ایالاتو د تګلارې په اړه د هر چا څخه زیات زلمي خلیل زاد بشپړ معلومات درلود. هغه د استازي په نامه د خپل کتاب په ۱۲۶ مخ کې راوړي : « پردې سربېره موږ د طالبانو پر ضد درې – ګامه ستراتېژي را منځته کړې وه ، لومړی، یو امریکایي استازی به د طالبانو رژیم ته اخطار ورکړي چې له القاعدې سره خپلې اړیکې پرې کړي. که طالبان په دې برخه کې همکاري نه کوي نو متحده ایالات به په افغانستان کې د کورنۍ جګړې بندولو په موخه له طالب ضد ډلو سره پټې مرستې زیاتې کړي او د القاعدې پر مېشت ځایونو به د بریدونو لپاره ځایي ملیشه ځواک را منځته کړي ، پر دې سربېره متحده ایالات به د طالبانو د راپرځولو په موخه د نړیوال ایتلاف پر جوړولو لاس پورې کړي...، د مرستیالانو غونډې د سپتمبر په لسمه نیټه پلان ومانه ، پلان د سپتمبر په یوولسمه د ولسمشر لاسلیک ته چمتو شو.» د خلیلزاد له لیکنې ښکاري چې د سپتمبر د یوولسمي پېښې یوه ورځ مخکې د اسلامي امارت د نسکورولو په موخه د امریکې پلان جوړ شوی دی او عجیبه دا ده چې د سپتمبر د یوولسمې پېښې په ورځ دا پلان د امریکې د ولسمشر د لاسلیک کولو په موخه چمتو شوی دی . سلیم عقل خو دا نه مني چې دپلان چمتو کېدل او د سپتمبر یوولسمه ترهګریزه پېښه تصادفا په یوه ورځ شوې وي. همدا رنګه میخایل شودوفسکي لیکي :«په واقعیت کې د امریکې د نوې جګړې لپاره پلان جوړونه د سپتمبر د ۱۱ نیټې د غمجنې پېښې څخه څه کم دری کاله مخکې پیل شوې وه .» ۲۴۲/ ۱۱۴ همدا راز دا خبره چې « په کال ۱۹۹۷ کال په متحده ایالتو کې یو غیر دولتي سازمان او فکري مرکز (د یوې نوې امریکایي پېړۍ لپاره پروژه) (پی ان سي) نومبړي جوړ شو ...، د تمرکز ډګر یې د امریکا بهرنی سیاست او په نړۍ کې د امریکا لېډرشیپ ته پراختیا ورکول ټاکل شوي وو. نوموړي بنسټ په ۲۰۰۰ کال کې ګزارش خپورکړ، ورځپانو هغه (پر نړۍ باندې د امریکا د واکمنۍ ابتدایي طرحه) وباله.ځنې شمېر څېړونکو ، سیاستوالو او د جګړې ضد غورځنګ فعالینو دغه ګزارش د هیټلر (زما مبارزه) کتاب سره په تله برابر وګڼه.په ګزارش کې د منځني ختیځ په اړه په څرګنده توګه ، د ټولو هغو طبعي زېرمو چې لا نه دي ایستل شوي، په تېره بیا د تېلو او ګازو د زېرمو نیونه ، د نویو پوځي اډو جوړونه او د اړتیا په صورت کې د رژیمونو بدلونونه غوښتل شوي دي » ۲۴۰ / ۴۰ بنیي چې پر افغانستان برید مخکې پلان شوی وو. د زلمي خلیلزاد په وینا د شوروي اتحاد له ړنګېدو وروسته واشنګټن داسې طرحه وړاندې کړه چې« له مخې یې متحده ایالتونه باید د هر ناانډوله سیال د راپورته کېدو مخنیوی وکړي . په طرحه کې زیاته شوې وه : زموږ لومړۍ موخه د پخواني شوروي اتحاد په بڼه یا بله سیمه کې د هرهغه سیال د بیا راپورته کېدو مخنیوی وي ، چې موږ ته د پخواني شوروي په څیر ګواښ زېږوي. موږ د خپلې طرحې پر بنسټ پټېلې وه چې د سړې جګړې او نورو سترو شخړو د مخنیوي په موخه د دوه قطبي او څو قطبي نړۍ د راپورته کېدو مخه ونیسو.» ۲۴۳/ ۹۹هغه مهال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکې ستراتژیستان پدې پوهېدل چې د افغانستان شاوخوا کې د داسې ځواکونو د راځرګندیدو شونتیا لیدل کیږي چې په نړۍ د امریکې د لیډرشپ او هژمونیستي تګلارې په وړاندې ودریږي لدې کبله د هغوی د خوځښتونو د څارنې او ورته د ستونزو د جوړلو په موخه اړینه بریښیده په سیمه کې پوځي او استخباراتي شتون ولري چې افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له کبله مناسب ځای وو. له همدې کبله یې پردې هیواد د یرغل نقشې جوړولې او د پلې کولو لپاره یې فرصتونه لټول. همدا لامل وو چې واشنګټن د سیمه ئیزه ځواکونو سره د طالبانو د راپرزولو په موخه سلامشورې هم سرته رسولې وې .

پدې اړه شته لاسوندونه ښیي چې سپینه ماڼۍ د ۲۰۰۱ کال د جولای په میاشت کې دې پریکړې ته رسیدلې وه چې «په افغانستان کې پوځي عملیات د واورې د اوریدو نه، چې تر ټولو ناوخته نیټه به یې د اکتوبر منځ وي ترسره شي.» ۲۴۴ د جینز نړیوال امنیت په نامه له بریتانیا څخه خپریدونکې پوځي ستراتژیکې مجلې د ۲۰۰۱ کال د مارچ په پنځلسمه رپوټ ورکړ چې د امریکې نوي حکومت له هند، ایران او روسیې سره ګډ « په افغانستان کې د طالبانو د حکومت پرخلاف جبهه جوړوي. هند پوځي سامان آلې ، سلاکاران او د څرخي الوتکو تخنیکران د شمال ټلوالې په واک کې ورکوي او همدارنګه هند او روسیه دواړه د خپلو عملیاتو لپاره په تاجکستان او ازبکستان کې له پوځي اډو ګټه اخلي.» همداراز د اندیا ریکټز هندي مجلې د ۲۰۰۱ کال د جون په شپږویشتمه د طالبانو د حکومت پرخلاف د امریکې د متحده ایالتونو، هند، روسیې او ایران د ګډ چلند په اړه نور جزئیات په ډاګه کړل « که چیرې پر طالبانو لګیدلي نوي سخت اقتصادي بندیزونه د افغانستان بنسټپال حکومت پر ګونډو نکړي.نو هند او ایران به د طالبانو خلاف د یوه (متحد پوځي ګوزار) په مهال د امریکا او روسیې تر څنګ ودریږي.» د ۲۰۰۱ کال د جون د میاشتې په پیل کې ولادیمیرپوتین د روسیې ولسمشر د همګټوهیوادونو په غونډه کې څرګنده کړه چې د طالبانو خلاف پوځي ګوزار مخکې دی. د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر په اتلسمه د بي بي سي خبریال جورج آرني د پاکستان د بهرنیو چارو د پخواني وزیر نیازنایک له خولې رپوټ ورکړ چې امریکایي چارواکو ورته د اړیکو د یوې نړیوالې ډلې د پلان په باب ، چې د ملګروملتو ترمشرۍ لاندې په برلین کې کتلې وو خبر ورکړی وو که بن لادن په لنډ وخت کې ونه سپارل شي ، نو امریکا به له پوځي وسیلو نه کار واخلي چې هم بن لادن او هم ملا عمر ووژني یا ونیسي. د نوموړو ټولو موخه دا ده چې د طالبانو رژیم راوپرزوي.» ۲۴۵ د دې رپوټ له خپریدو څلور ورځې وروسته د سپتمر په ۲۲ د ګاردین ورځپاڼې دا سناریو تائید کړه او د هغې پر بنسټ افغانستان ته ګوتځنډنه د هغه څلور ورځني کنفرانس په ترڅ کې وشوه چې د جولای د میاشتې په منځ کې د برلین په یوه میلمستون کې د امریکا، روسیې ، ایران او پاکستان د حکومتونو د استازو په ګډون جوړ شوی وو، دا د یو لړهغو نارسمي کنفرانسونو په بهیر کې چې د افغانستان په اړه لیدموندنې (نظریاتی) تر نامه لاندې جوړیدل دریمه کتنه وه. د دې غونډې ګډون کوونکې پرنایک سربیره دری پاکستاني جنرالان، په م،م کې د ایران پخوانی سفیرسید رجایي خراساني ، د شمال ټلوالې د بهرنیو چارو وزیر عبدالله ، د افغانستان لپاره د روسیې پخوانی استازی نیکولای کوزیروف او د روسیې ګڼ شمیر نور استازي او دغه راز (امریکایان)، په پاکستان کې د امریکا پخوانی سفیرټام سمینر، د سویلې آسیا په چاروکې د بهرنیوچارو مرستیال وزیر کارل ایندفورت اولې کالډرین وو. دغه غونډه د افغانستان لپاره د م،م د هغه مهالني او اوسني ځانګړي استازي فرانسیس ویندرل لخوا وربلل شوې وه.

پدې اړه چې د سپتمبر د یوولسمې وړاندې پر افغانستان د یرغل نقشې جوړېدلې د قبرس د ډلې د مشر همایون جریر له هغې مرکې جوتیږي چې د ۲۰۲۳ کال د دسمبر په میاشت کې د بن د کنفرانس په اړوند د افغانستان انترنشنل تلویزیون سره کړې ده هغه وایي: « د ۲۰۰۱ کال جولای او سپتمبر په ژنیو کې غونډې را بلل شوې وې چې د امریکا ، روسیې او ګاونډیانو استازو سربېره د قبرس ، روم او عبدالستار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیرت ډلو پکې برخه لرله. سیرت وروسته د روم د ډلې سره يوځای شو. د غونډې آجندا د اسلامي امارت راپرزول، د راتلونکي حکومت په جوړښت او په افغانستان کې د ناټو د پوځيانو ځای پرځای کول وو. يوه امريکايي د راتلونکي حکومت د احتمالي مشرانو عبدالحق ، کرزي او پاچا خان ځدران څخه يادونه وکړه . غونډو دوام درلود چې د سپتمبر پېښه وشوله او د م، م استازی غونډه ختمه اعلان کړه چې وروسته به غونډو ته دوام ورکړو . څه موده وروسته د بن کنفرانس را وبلل شو.» له پورتنيو څرګندونو څخه ښکاري چې د سپتمبر د يوولسمې پېښه د افغانستان د اشغال لپاره يوه پلمه شوې ده. د امريکې له لوري پر افغانستان د يرغل لپاره هراړخيز چمتووالی هغه وخت بربنډ شو چې د امريکې د ملي امنيت مؤسسې اعلان کړل چې« د ازبکي، عربي او افغاني ژبو متخصصينو لپاره اړتيا لري. دا مؤسسه په پام کې لري پدې سيمه کې پوځي تطبيقات ترسره کړي چې په هغو کې به سلګونه امريکايي ، ازبک ، قزاق ، قرغز او ترک پراشوتيستان ګډون وکړي.» ۲۴۶عجيبه دا وه د هغو تطبيقاتو خبره کيدله چې امريکايانو، ازبکانو ، قزاقانو، قرغزانو او ترکانو پکې ګډون کاوه خو د افغاني اوعربي ژبو متخصصينو ته هم اړتيا وه. دې دا معنی لرله چې پر افغانستان اوعراق يرغلونه پلان شوي وو چې د پورتنيو هيوادونو له خاورې نه ګټه پورته شي ځکه افغاني او عربي ژباړونکو ته اړتيا وه. سربيره پردې هغه مهال کله چې «پنټاګون په افغانستان باندې د يرغل نقشې نهايي کولې د امريکې د بهرنيو چارو وزارت هم د افغانستان له لارې د پايپ لاين نقشې نهايي کولې، له همدې امله د امريکې سفيره په پاکستان کې د پاکستان د انرژی له وزير سره ګوري او د پايپ لاين د طرحې په اړه ورسره مذاکره کوي.»۲۴۷ وروستی دا چې د هاليووډ ډايرکټر، فلم جوړونکی ، بزنسمن او سياسي فعال آرون روسو وايي چې نيک روکفلر ورته« د۱۱ – ۹ پېښې له پيښېدو يوولس مياشتې د مخه وويل ، يوه پيښه پيښېدونکې ده او د دغه پيښې له امله به موږ پر افغانستان تېرى وکړو، ترڅو د کسپين سمندرګي له پايپلاين څخه کار واخلو. موږ به پر عراق هم بريد وکړو ترڅو د تيلو زيرمې خپلې او په منځني ختيځ کې يوه (نظامي) اډه جوړه کړو...» ۲۴۸ د سپتمبر د يوولسمې پېښې وروسته شپږ ورځو کې د امريکې د دفاع وزيردونالد رامسفلد ويلي وو:« که جګړه د نړی سياسي نقشې ته تغيير ورنکړي ، د امريکې متحده ايالات به خپلې اصلي موخې ته ونه رسيږي، بايد وويل شي چې يو ستر ارزښت پدې اړين بدلون کې نغښتی دی.» د رامسفلد خبره ښيي چې واشنګټن هوډ درلود چې د ترهګری سره د مبارزې په نامه په سيمه کې د افغانستان سربيره په هغو هيوادونو ورودانګي چې د امريکې ډيکټې ته غاړه نه ايږدي، هلته د خپلې خوښې حکومتونه واکمن کړي چې معنی يې د نړی د سياسي نقشې اړول وو. ددې سربېره د سپتمبر د يوولسمې وړاندې امريکايانو د خپل يرغل لپاره عملي اقدامات پيل کړي وو چې هغه د طالب ضد ځواکونو او طالب ضد څېرو متحدول وو. « د ۲۰۰۱ م کال له پيله په دوبی ، پاکستان، تاجکستان او لويديزو هېوادونو کې د سي آی اې له لوري زاړه قوماندانان، له طالبانو سره جنګېدونکي مخالفين او يو شمېر بهر مېشته افغانان سره جرګه کېدل او د طالبانو پر ضد د يوې داخلي ځواکمنې جنګي جبهې د جوړولو لپاره تېز کار روان وو، چې د بري په صورت کې له داخل نه د يوه ملي قيام نوم ورکول شي او د امريکا مداخله په ظاهره تثبيت نشي. » ۲۵۸/۲۵۹ – ۲۵۹ خو امريکايان بريالي نشول چې د افغانستان د ننه د طالبانو خلاف پاڅون تنظيم کړي. پدې لار کې د امريکا ملګرتيا پښتني ضد شمال تلوالې لرله او په پښتون توکمه وګړو کې د حاجي عبدالقدير، حامد کرزي او ګل آغاشيرزي کورنيو ور سره همکاري کوله.

پر دې بنسټ ويلی شو وروسته له هغې کله چې د طالبانو او يونيکال ترمنځ د نلليکې د غځيدا په اړه خبرو نتيجه ورنکړه، امريکايانو، ملګرو ملتو او سيمه ئيزو ځواکونو پرافغانستان د يرغل پلانونه جوړول. او په پوره ډاډ حکم کېدای شي چې پرافغانستان د امريکي – انګريز پوځي يرغل د سپتمبر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسمې نيټې له بريدونو سره هيڅ تړاو نلري. پدې افغاني ضد پلانونو جوړولو کې د م، م ښکېلتيا د فيډل کاسترو په هغه وينا د صحت مهر لګوي چې د ملګروملتو سازمان د سي آی اې ملکي څانګه ده.

حمله که توطېه ؟

يو شمېر څېړونکي او پوهان د سپټمبر يوولسمه غمجنه پېښه د امريکې او اسرائيلو ګډه توطئه ګڼي. پدې اړه د توطئې د تئوری پلويان لاندې دليلونه وړاندې کوي .

۱ - سره لدې چې د امريکې دولت سيګنالونه او رپوټونه لرل چې يوه ناوړه پېښه د القاعده لخوا کېدونکې ده ولې يې اړين تدبيرونه ونه نيول او ترهګر يې پريښودل خپله نقشه پلې کړي ترڅو دولت ته پلمه پلاس ورشي پر افغانستان بريد وکړي او د ترهګری سره د مبارزې په نامه« د نړی سياسي نقشې ته تغيير ورکړي. » که د دولت روايت و منل شي دلته دا پوښتنه را پيدا کېږي کله چې ترهګرو د الوتکو د کنټرول د ترلاسه کولو په بهير کې له پيلوټانو سره مجادله کوله او دا ټول د رادار پواسطه د کنټرول د مرکز څخه ليدل کيدل او بيا الوتکو خپل مسير بدل کړ ولې هڅه ونشوه چې د ټبنټول شوو الوتکو مخه و نيول شي ؟ سربيره پردې ولې د پېښې وروسته د اف بی آی ، سي آی اې او نورو اړونده بنسټونو مسئولين په دنده کې د غفلت له امله مجازات نشول ؟

۲- د پېښې څو ګړی وروسته بوش په يوه پوځي اډه کې د صليبي جګړې يادونه وکړه. همدا راز د ټلويزيون په پردو داسې تصويرونه خپريدل چې فلسطينيان د ترهګريزو بريدونو څخه خوښي ښيي خو وروسته څرګنده شوه چې دا تصويرونه حقيقي نه بلکې د آرشيف څخه اخيستل شوي وو. د صليبي جګړې يادول او د فلسطينيانو د خوښۍ د جعلي تصويرونو ښودنې دا معنی لرله چې په اسلامي هېوادونو بايد بريد وشي.

۳- د نيويارک په سوداګريز مرکز کې چې خاوند يې يهود وو ۴۰۰۰ يهودانو کار کاوه خو پدې ورځ دا يهودان کار ته نه وو راغلي . په قربانيانو کې يوازې پنځه تنه يهودان وو.

۴- د پېښې په اړه په چمتو شوي رپوټ کې دولت قصداً داسې مسئلې حذف کړې دي چې د دې پېښې د پيښيدو او په تيره د پېښې د مخنيوي په اړه د امريکا يې مقاماتو ناغېږي ، په پېښه کې د سعودي حکومت ښکيلتيا او د اسامه د نه نيولو ليوالتيا ته پام را ونه ګرځي. امريکايي پروفيسور ديويد ری ګريفن « د۱۱ سپتمبر د تحقيق د کميسيون ويلي او ناويلي» په نامه خپل کتاب کې راوړي چې په ۵۷۶ پاڼيز رپوټ کې د۲۰۰۱ کال د جون په مياشت کې په دوبۍ کې د اسامه سره د سي آی اې د مامورانو او د سعودي عرب د څارګرې ادارې د مشر ليدنې نه تر سترګو کېږي . د رويټر خبري آژانس په حواله د سپټمبر تر پېښې دوې مياشتې مخکې د اسامه بن لادن او د سي آی اې مامورينو ترمنځ د دوبۍ د متحده اماراتو په امريکايي روغتون کې چې د پښتورګو د ناروغيو په خاطر بستري وو ، ليدنې وشوې چې حالت يې د ښه کيدو وو...، په روغتون کې دا ليدنه د فرانسې د فيګارو ورځپاڼې د۲۰۰۱ کال په اکتوبر کې تائيد کړه او بيانوي : د۲۰۰۱ زکال د جون په مياشت کې دوبۍ د اسامه بن لادن او سي آی اې د محلي مامورينو د ملاقات ځای وو. د نوموړي روغتون د اداري برخې يو مامور وايي چې د خلکو لومړی درجه دښمن د جون (۴ تر۱۴) نيټې پورې په همدغه روغتون کې بستري وو...، د فيګارو رپوټ د څو نورو ورځپاڼو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لخوا تائيد شوی دی چې د هغې ډلې څخه يې لندن ټايمز هم تائيدوي : اسامه بن لادن د دوبی په امريکايي روغتون کې د يوولسو ورځو په جريان کې د کانادايي يورولوژيست ډاکټر تري کالويي تر درملنې لاندې وو. » ۲۴۴/ ۵۰ ، ۵۳ همدارنګه « د سي پی اې شبکې د ويائد، دن رادر له قوله د ۲۰۰۱ کال د سپټمبر په لسمه د پيښې يوه ورځ مخکې اسامه بن لادن بيا ناروغه شو خو دا ځل د پاکستان په مهربانۍ چې د امريکې همپښنی متحد دی د پاکستان پوځي اطلاعاتو سی بی اس ته وويل چې اسامه بن لادن د راولپنډۍ په پوځي روغتون کې بستراو تر درملنې لاندې وو...،احمد رشيد چې د طالبانو په تړاو يې ډيرې ليکنې کړې دي وايي چې د سپټمبر ۱۱/۹ تر پيښې مخکې په اغلب ګومان پوځيان د هغه سره د مرستې لپاره هلته وو.» سره لدې چې د ملګروملتو د امنيت د شورا د۱۲۶۷ لمبر پريکړې(۱۵ اکتوبر ۱۹۹۹) له مخې چې بايد طالبان بن لادن يوې صلاحيت لرونکې مرجع ته تسليم کړي امريکايي، سعودي او پاکستاني څارګرو له اسامه سره اړيکې ساتلې او د هغه درملنه يې هم کوله. د دې څخه ښکاري چې امريکايي مقاماتو د اسامه د نيولو پلان نه درلود بلکه د هغه څخه يې د يوې پلمې او تبليغاتي وسيلې په توګه کار اخيست ، ترڅو پر افغانستان يرغل وکړي او پدې کار کې سعودي او پاکستاني مقامات ورسره همغږې وو. همدارنګه ويليام رودريګز چې د۱۱/۹ پيښې وروسته يې په سوداګريز مرکز کې ګڼ شمير کسان وژغورل او د اتل لقب يې تر لاسه کړ ادعا کوي چې د ده څخه پدې اړه دده سره مرکه وشوه خو د امريکې د دولت په رسمي رپوټ کې يې نه نوم شته او نه يې څرګندونې . ځکه ددې امريکايي نوم او څرګندونې په رپوټ کې نشته چې څه موده وروسته يې پدې پيښه کې امريکايي مقامات ښکېل وګڼل.

۵ - هغه څه چې د دې پيښې د پيښيدو په اړه د کارپوهانو، سياستوالو او شاهدانو شکونه زياتوي چې دا يوه جعلي پيښه يا توطئه وه د هغو کسانو څارنه ، تهديد او مرموزې وژنې دي چې د امريکې د دولت له روايت سره همغږې نه وو.

۶- عجيبه دا ده چې د نيويارک په نړيوال سوداګريز مرکز په دوو ودانيو يوه يوه الوتکه ولګيدله خو يوه بله (اووم لمبر) فولادي اسکليټ لرونکې ودانۍ هم ونړېده . د اووم لمبر ودانۍ نړيدنې دا پوښتنه را وزيږوله چې څه ډول يوه پخه د فولادي ستنو اسکليټ لرونکې ودانۍ د عادي اور لګيدنې له کبله په بشپړ ډول ونړيږي. انجينران او د تاسيساتو د ورانولو متخصصين پدې اند دي چې د ودانيو دا ډول عمودي او ګړندي نړيدل يوازې هغه مهال شوني دي چې په ودانۍ کې د ننه څخه چاوديدونکې توکي کارول شوي وي . د جم هافمن په نامه امريکايي متخصص د خپلو څيړنو د پايلوپه اړه ليکي : « د سوداګريز مرکز په خاورو او دوړو (ګرد) کې منفجره اور اچوونکي توکي (ناتوترميټ) کشف شوي دي ترڅو د نيويارک د ښار آسمان ځکې ونړول شي.» ستيون ارل جونز د هستوی فزيک پروفيسور وايي چې د ودانيو د نړيدو۹۹ په سلو کې توکي او مدارک ورک شوي دي، نوموړی په يوه څيړنيزه ليکنه کې دې پايلې ته رسيدلی دی چې «د۲۰۰۱ کال د سپټمبر په ۱۱ فولادي اسکليت لرونکي ودانۍ د اورلګيدنې له امله ندي نړيدلې، بلکې ودانۍ د قوي چاودېدونکو توکو لکه ترميت او ناتوترميت چې د وسپنې او الومينيم ترکيب دی او د وسپنې ويلوونکي مواد توليدوي نړيدلي دي.» له بله پلوه عيني شاهدان هم د ودانيو د ننه د چاودنو خبره کوي چې د الوتکو د لګېدو څو شيبې مخکې يې اوريدلي دي. د(۱۱-۹سرګردانه فلم) جوړونکي وايی :«د۲۰۰۱ د سپټمبر په ۱۱سهار د نيويارک غبرګوني د الوتکو د سون موادو و نه نړول، برجونه د امريکا امنيتي سازمان وران کړل.» ويليام رودريګز چې شل کاله يې په سوداګريز مرکز کې کار کړی او د پيښې پر مهال د ودانۍ د ځمکې لاندې لومړي پوړ کې وو وايي چې ده او همکارانو يې د برج د لاندې پوړونو څخه د چاودنو غږونه اوريدلي او همدارنګه د يوه کس چې اور يې اخيستی وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د لاندې پوړ ځخه د لفت له لارې راپور ته شو یادونه کوي. رودریګز په هماغه ورځ ګڼ شمیر کسان وژغورل، ځکه هغه داسې کلی لرله چې د ودانۍ ټول قلفونه پرې خلاصیدل. د دې کار له امله هغه ته د امریکې او د سپتمبر د یوولسمې اتل لقب ورکړل شو. په نړیوالو ورځپانو کې هم پرې تبصرې وشولې. خو کله چې نوموړي په ۲۰۰۴ کې په جورج ډبلیوبوش او ځینو دولتي ماموراتو په فدرال محکمه کې پدې پېښه کې د لاس لرلو شکایت وکړ د ده د اتلوالۍ کیسې ختمې شوې، وګواښل شو، د اوباما په واکمنۍ کې لنډه موده زنداني هم شو او د درواغجن او غولوونکې تورونه پرې ولګول شول. وروسته لدې هغه په رسنیو کې د جورج بوش سره خپل خپور شوی انځور د شیطان سره یادګاري انځور یادوي. د اووم لمبر ودانۍ د نړیدو په هکله د ۷۹ کلن امریکایي مهندس (مالکوم هاوام) چې ۳۶ کاله د سي آی اې غړی وو او د تخریباتو تخصص یې هم درلود د نیوجرسي په روغتون کې د مرګ په حالت کې ویلي چې دی د هغه ځلور کسیزې ډلې ځخه یو تن وو چې اووم لمبر ودانۍ یې ونړوله.

۷- د پیښې وروسته دوه سوه تنو تجربه لرونکو امریکایي پیلوټانو غونډه وکړله او یوه ګډه وینا یې خپره کړه چې پکې راغلي وو:«بې تجربې پیلوټان نشي کولی الوتکې له برجونو سره وجنګوي.»هغوی پخپله وینا کې پدې ټینګار کوي چې « امریکا د داسې پرمختللې تکنالوژۍ شونتیاوې لرې چې الوتکه بیله پیلوټه والوزوي او د هرهدف سره یې چې غواړي وجنګوي.» ځرګنده بېلګه یې ډرون الوتکې دي.

۸- یو شمیرڅیرونکي،کارپوهان او شاهدان په پنتاګون(دفاع وزارت) باندې د الوتکې د لګیدنې دولتي ادعا ناسمه ګڼي او په پنتاګون کې هم وراني د توغندي لګیدنه ګڼي ځکه چې د ودانۍ په دیوال کې رامنځته شوی سوروی کوچنی دی او د الوتکې او د مسافرینو د توکو هیڅ نښې نښانې په سیمه کې تر سترګو نشوې . د وزارت د پارکینګ کامره یوازې د یوه توکي چې دود یې تعقیبوي او د ودانۍ په لور حرکت کوي ښیې. پنتاګون ته ورته په پنسلوانیا کې د راغورزیدلې الوتکې او د انسانانو د بدن یا بکسونو نښو نښانو شتون نه درلود. عجیبه دا ده چې هیڅ ځای د الوتکو تور بکس پیدا نشو.

۹- پروفیسور دیویدری ګریفین امریکایي لیکوال ادعا کوي چې د نولس تنو الوتکو تښتوونکو ځخه چې دولت اعلان کړل شپږ تنه ژوندي دي. یو د هغو ځخه (عبدالعزیزالعمری) نومیږي. هغه د پیښې پنځه ورځې وروسته د سپتمبر په شپاړلسمه د عربستان د جدې په ښار کې د امریکې کونسلګرۍ ته مراجعه وکړه چې ولې یې نوم د ترهګرو په ډله کې چې ګواکې ووژل شول راوړل شوی دی او بل نفر د (ولیدالشهری) په نامه چې په امریکې کې یې د پیلوټۍ زده کړې ترسره کړې وې د ۲۰۰۰ کال د سپتمبر په میاشت کې له امریکې ځخه وتلی وو خو نوم یې د ترهګرو په نوملړ کې راغلی دی.

۱۰ - هغه کسان چې د امریکې د رسمي روایت سره همغږي نه دي ځورول شوي او یا وژل شوي دي چې کورت سانتفیلد یو له هغو ځخه دی. کورت سانتفیلد په بیړنیو شرایطوکې د مرکزي اطلاعاتو د سازمان پخوانی مامور او عکاس د ځلورو عکاسانو ځخه لومړی کس وو چې د صفر ټکي یا د چاودنې سیمې ته یې ځان ورساوه وایي: « داسې ویډیو په لاس کې لرم چې د تخریب له امله ډېرې په کوچنیو ټوټو او خاورو اوښتي وې. » نوموړی د خپلې میرمنې د وژنې په تور زنداني شو ،محکمې برائت ورکړ خو د محکمې له پریکړې وروسته بیا هم ځلورمیاشتې په زندان کې وساتل شو. کله یې چې د خپلې ادارې ځخه پدې اړه پوښتنه وکړه ورته وویل شول چې تاسې « تهدید» حسابیږئ خو کله چې له زندان ځخه آزاد شو دفتر او کور یې تلاشي شوي وو کمپیوتراو ځینې فیتې وړل شوې وې. کور یې د دوامدارې ځارنې لاندې وو او لدې کبله اړشو ارجنتاین ته پناه یوسي. په کال ۲۰۱۰ کې د امریکې دولت د ارجنتاین

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دولت څخه وغوښتل هغه امریکې ته وسپاري خو ارجنتاین ورسره ونه منل. هغه په ارجنتاین کې د(ځورول شوي) په نامه کتاب ولیکه چې د خپل ژوند سربیره د سپتمبر د یوولسمې نیټې په اړه معلومات پکې لیدل کیږي. هغه په پوره ډاډ سره وایي چې د پیښې څخه دولت خبر درلود او امنیتي سازمانونه له سیمې وتلي وو.

د ناین اېلېون وروسته بله نړۍ

د ملګرو ملتو د سازمان مقر د نیویارک د سودا ګریز مرکز څېرمه پروت دی او د دې نړیوال سازمان استازي په سوداګریز مرکز د الوتکو د لګېدنې له امله د آسمانڅکو(۱۱۰ پوړیزې ودانیو) د نړېدو او د اورونو لمبې لیدلې چې بېله کومه شکه یې هغوی هک پک کړي وو . کله چې بریدونه ختم شول د دې سازمان د امنیت شورا غړو وړاندیز وکړ چې پدې اړوند بېړنۍ غونډه را وبولي خو مشر یې پدې دلیل چې اکثرا کارکوونکي وتلي دي اود دې وېرې له امله چې بیا برید ترسره نشي د غونډې را بلل وځنډول . یوه ورځ وروسته د سپتمبر په دوولسمه د ملګروملتو امنیت شورا غونډه وکړه او ۱۳۶۸ لمبر پرېکړه لیک یې صادر کړ. دا پرېکړه لیک نړیوالې سولې او امنیت ته د تروریستي فعالیتونو د ګواښ په اړه وو نه پر افغانستان برید. پرېکړه لیک په امریکا غبر کوي چې برید کوونکي او د برید طرحه کوونکي محکمې ته را کش کړي او د برید مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي په جزا مسؤل دي.البته مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي م، م ته مسؤلیت لري نه امریکا ته. پرېکړه لیک امنیت شورا ته واک ورکړ چې د خپل منشور له مخې خپل مسؤلیتونه اجرا او اړین اجرآت وکړي. امنیت شورا د دې پېښې په اړوند د سپتمبر په اته ویشتمه بله غونډه را وبلله او ۱۳۷۳ لمبر پرېکړه لیک یې تصویب کړ چې اصلي ټکي یې دا وو:

- د ترهګرو د پیسو کنګلول او یا ضبطول
- د ترهګرو سره مرسته جرم شمېرل
- د ترهګرو په اړه د معلوماتو تبادله
- د ترهګرو څارنه ، تعقیب او نیونه.

که چېرې دواړو پرېکړه لیکونو ته وکتل شي په هغو کې د پېښې د عاملانو په وړاندې د ځواک د کارولو څه نښته خو په پرېکړه لیک دا ډول څرګندوني په« امریکا غبر کوي چې برید کوونکي او د برید طرحه کوونکي محکمې ته را کش کړي او د برید مرستندویان ، ملاتړي او ځای ورکوونکي په جزا مسؤل دي» په واقعیت کې امریکا ته شین څراغ ښودلی دی چې د برید ورکوونکو د ډلې مشر ته جزا ورکړي . ځکه واشنګتن ادعا وکره چې دا برید د القاعده شبکې کار دی چې مشر یې اسامه بن لادن په افغانستان کې پناه اخېستې ده.همدا لامل وو چې د دې پېښې څه کم یوه میاشت وروسته د اکتوبر په اوومه امریکایي ـ انګریزي ځواکونو په افغانستان یرغل وکړ. په داسې یوه هېواد یرغل چې په پېښه کې یې یو تن هم نه لیدل کېده. دې نړیوالې مؤسسې چې اصلي دنده یې په نړۍ کې د سولې او امنیت ساتل دي پر افغانستان د برید په وړاندې هېڅ غبرګون ونښود پدې توګه یې خپلو مسؤلیتونو ته شا وګرزوله.پدې اړه په ملګروملتو کې د ناروې سفیر چې هغه مهال ناروې د امنیت د شورا غړیتوب درلود د یوه خبریال د پوښتنې په ځواب کې داسې وایي:" موږ ټول په شوک او اندېښنه کې وو...، ما په هغه وخت کې بېله دې چې سوچ وکړم په زغرده مې د ترهګرۍ پرضد د جګړې سره موافقه وښوده ځکه زما په اند دغه برید پر موږ ټولو برید وو...، کله چې په پرېکړه لیک کې موږ ټول مکلف کړل چې د ترهګرۍ پرضد

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید له ټولو وسایلو کار واخیستل شي . په طبیعي ډول پوځي وسایل یې هم په غېږ کې نیول...» ۲۵۰ هېره دې نه وي د دې پېښې وروسته د پېښې انځورونه په پرله پسې توګه نړیوالو ټلویزیونو خپرول او د هغو ترڅنګ یې د عاملانو خلاف تبلیغاتو زور اخېست چې په نړۍ کې یې یوه عاطفي څپه را منځته کړه تر دې چې د چین او روسیې په څېر د امریکا مخالف دولتونو هم د امریکا سره ملګرتیا ته چمتو شول. دا د دې معنی لرله چې د ناین الیون وروسته نړۍ بدله شوې وه.خو دې حالت یوې لسیزې هم دوام ونه موند. په سوداګریز مرکز د برید دوولس ساعته وروسته د واشنګټن په وخت د شپې په اته نیمو بجو د امریکا ولسمشر جورج بوش ملت ته وینا وکړه چې برید یې د القاعده شبکې کار وګاڼه بیله دې چې پدې اړه څېړنې شوې وي او دا یې هم وویل چې" مونږ به د هغه کسانو او هغو دولتونو چې هغوی ته یې پناه ورکړې ده توپیر ونکړو."د دې خبرې څخه ښکاره وه چې امریکا د القاعده شبکې ته د سزا ورکولو په نامه پر افغانستان د برید هوډ لري ځکه چې د القاعده مشر اسامه بن لادن د رباني د واکمنۍ راهیسې په افغانستان کې ژوند کاوه. د ملګرو ملتو د سازمان مشر کوفي عنان د امریکې دپلوماتیکو هڅو او د پوځي عملیاتو چمتووالي ته په کتو سره د برید څخه دیارلس ورځې وروسته د سپتمبر په څلېرویشتمه د دې مؤسسې عمومي اسامبلې ته د کلني رپوټ د ورکولو په ترڅ کې وویل چې امریکې ته د نیویارک د پېښې له امله رسېدلی تاوان دا حق نه ورکوي چې د ترهګرۍ سره د مبارزې په پلمه په هرکار لاس پورې کړي .هغه د (اې بي سي) په یوه ټلویزیوني پروګرام کې د امریکایي خبریال (دیان سویر) د پوښتنې په ځواب کې وویل« د م،م مخکنی پرېکړه طالبان دې ته اړباسي چې بن لادن م،م ته وسپاري .که طالبان دغه غوښتنې ته هرکلی نه کوي ترتعزیراتو لاندې به راشي . خو د نظام بدلول د افغانانو کار دی نه د بهرنیانو.» ۲۵۱ مخکې ویل شوي وو چې امریکا لا د مخه پر افغانستان د یرغل تابیا نیولې وه. همدا لامل وو چې د خلیل زاد په وینا د سپتمبر په یوولسمه پر افغانستان د یرغل پلان د بوش د مېز پرسر د لاسلیک لپاره اېښودل شوی وو . البته د سپتمبر د پېښې وروسته پر افغانستان برید ته چمتووالی چټک شو اوامریکایان په دوو(سیاسي او پوځي) برخو کې لاس په کارشول .

الف- په سیاسي برخه کې د امریکایانو هڅې په دوو استقامتونو متمرکزې شوې.د امریکا یوه ډله دپلوماتان ،پوځیان او څارګر پرافغانستان د پوځي یرغل په موخه د تلوالې په جوړولو لګیا شول . په لومړي ګام کې انګلستان د امریکایانو دې غوښتنې ته هرکلی وکړ او د افغانستان د اشغال وروسته شا وخوا پنځوسو دولتونو خپل پوځیان افغانستان ته واستول. د افغانستان دا ډول ډله ییز اشغال ته د اشغالګرو چوپړیانو نړیواله مرسته ویله. دوهمه ډله امریکایي سیاستوالو او څارګرو هڅې پیل کړلې چې د افغانستان شاوخوا هېوادونه وهڅوي خپله ځمکه اوهوا د امریکایانو د پوځیانو په واک کې کېږدي . د ترکمنستان پرته د افغانستان ټولو ګاونډیانو پدې لاره کې د امریکایانو ملګرتیا وکړه. پر بله خوا یې لوستي افغانان د طالبانو وروسته حکومت سره همکارۍ ته چمتو کول .پدې کار کې یې د زلمي خلیلزاد او اشرف غني په شان افغاني الاصله امریکایانو څخه ګټه پورته کړله. اشرف غني د افغانستان لپاره د ملګرومltو د ځانګړي استازي اخضرالابراهیمي سره د نړۍ هغو هېوادونو ته چې هلته زیات شمېر افغانان مېشت وو په سفر ووتل چې د دوی له انده با اعتماده افغانان او هغه هم په لوړو امتیازاتو دې کارته وموندي. پدې اړه عبدالکریم خرم لیکي :« کله چې د اسلام آباد په اشرافي سیمه کې د ښاغلي ګیلاني کور ته ورسېدو خدمتګارانو مېلمستون ته بوتلو.پیرصاحب او زامنو یې له الاخضر ابراهیمي سره ناسته درلوده.له نوموړي سره یو بل تن هم ملګری وو...، نوموړي (ابراهیمي) دا یادونه هم وکړه چې همکار یې دا دنده لري چې د نوې ادارې له جوړېدو سره د نړۍ په هرګوټ کې کدرونه وپېژني او را یې ولي چې د ځانګړو امتیازاتو په بدل کې افغانستان ته راشي ...، چې کله مېلمانه رخصت شول د پیرصاحب له زوی نه مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وپوښتل چې دغه سړی خو افغان ښکاريږده ،دا څوک و ؟ هغه په ځواب کې راته وويل چې دا د اخضر الابراهيمي همکار ډاکټر اشرف غني احمدزی و.»۲۵۲ / ۱۵۶ د غني - ابراهيمي او نورو افغان توکمه امريکايانو او بهرنيو استخباراتي شبکو له لوري په لويديځ او پاکستان کې غوره شوي افغانان د کرزي په اداره کې سترستر منصبونه لرل او د غني په واکمنۍ کې همدا کسان د واکمنۍ اصلي کړۍ وې چې افغانانو دوی ته ټاميان ويل. زياترو يې مخکې د بهرنيو انجوګانو او د م ، م اړونده بنسټونو کې کار کاوه.

د انګريزانو په پوځ کې هغه پراشوتي پوځي ته ويل کېده چې د هوا له لارې د Tommy) (ټامي - جګړې ليکې ته استول کېده ، دا چې جګړه به تر ډېره پلې عسکرو په مخ وړله، دوی ته په جګړه کې اړتيا نه پيښيده ، نو له دې امله دوی ته ټاميان يعني هغه کسان چې ځمکه نلري ويل کېدل . وروسته دا کلمه د پوځيانو په ليکو کې د ډارن، لټ، نازدانه او ښځونکي د پاره استعماليده. د امريکايي اشغال پر مهال هغو دوه پاسپورته افغانانو ته ټاميان ويل کېدل چې له بهر څخه راغلي او په لوړو مقامونو ګومارل شوي وو. د دوی کورنۍ بهر ژوند کاوه او کله به چې له دندې ګوښه شول بېرته بهر ته تلل . ب – د ناين ايليون د پېښې وروسته د امريکا ښارګر په پاکستان او افغانستان کې خورا فعال شول تر څو جهادي قومانداناں او د جهادي ډلو پلويان د طالبانو خلاف جګړې ته وهڅوي.لکه څرنګه چې شمال ټلواله په پنجشير ، بدخشان او د تخار په يوه برخه واکمنه وه د امريکايانو اصلي موخه همدا مزدوره ټلواله وه . امريکايانو نه يوازې شمال تلواله د اسلامي امارت خلاف جګړې ته چمتو کوله بلکې په پښتون توکمه سياستوالو او جهادي قوماندانانو يې هم پانګه اچولې وه ترڅو پښتني قبيلې هم د طالبانو په وړاندې وجنګوي. پدې اړه رابرټ ال ګرينير په پاکستان کې د سي آی اې سيمه ئيزمشر په خپل کتاب کې راوړي چې د طالبانو خلاف يې د پښتني قبيلو چمتو کول د سپتمبر د يوولسمې پېښې يونيم کال مخکې پيل کړي وو.« د ګېرې شيرون د کتاب په حواله حامد کرزی په پښتنو کې لومړنۍ څېره وه چې د طالبانو پرضد د امريکا د دولت سره ملګری شو. نوموړی د سپتمبر د يوولسمې نېټې څخه څو ورځې وروسته په اسلام آباد کې د سي آی اې له مامورينو سره وکتل .» ۲۵۳ امريکايانو د افغانستان د نيولو او يا په افغانستان کې د خپل پوځي او استخباراتي شتون په موخه راز راز نقشې لرلې چې اصلي نقشه يې د افغانستان تجزيه وه . دې موخې ته د رسېدو په خاطر يې هڅې پدې را وګرزولې چې له طالبانو سره يوه معامله وکړي. پدې موخه يې هم د طالبانو د مخورو سره ليدنې کتنې درلودلې او هم يې د پاکستان دوه پلاوي يو د آی اس آی د مشر جنرال محمود ترمشرۍ لاندې او بل د پوځيانو اوعلماوو ګډ پلاوي کندهار ته استوي ترڅو ملاعمرمجاهد وهڅوي د امريکايانو سره معامله وکړي خو هغه ورسره موافقه نه ده کړې . پدې اړه ويل کيږي چې امريکايانو غوښتل د دريو مسالو څخه پر يوې د طالبانو د امير سره معامله وکړي .

لومړی - اسامه او ملګري يې امريکايانو ته وسپاري .

دوهم - د واخان ستراتيژيکه سيمه د امريکايانو په واک کې کېږدي .

دريم - د کندهار شاوخوا څو ولايتونو کې طالبان واک و چلوي او نورې سيمې د هغوی مزدورانو ته پرېږدي.

د ناين ايليون وروسته جورج بوش په چين کې د روسيې ولسمشر پوتين سره وکتل او هغه ته يې د تور او سپين په نامه افغانستان د ويش وړانديز وکړ .پوتين د توراو سپين معنی ترې پوښتلې وه .بوش ورته ويلي وو سپين افغانستان به د سالنګ شمالي برخه وي چې هلته به ستاسې پلويان لړه کي (شمال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلواله) واکمنه وي هلته به پرمختګ او تمدن روان وي. په تور افغانستان کې به طالبان واکمن وي ،هلته به جګړه وي.پدې اړه د تاجکستان ولسمشر امام علي رحمان په کابل کې کرزي ته چې په هغه مجلس کې مارشال فهیم او داودزي شتون درلود داسې ویلي وو:« پوتین د شانګهای ترغونډې وروسته سملاسي تاجکستان ته راغی او زما څخه یې هیله وکړه چې د استاد رباني په شمول د شمال ټلوالي مشران ورته راوغواړم .ما هغه وخت استاد رباني را ونه غوښت ،خو فهیم خان او نور مشران مې ملاقات ته راوبلل ،سره لدې چې استاد رباني له ما څخه په ټینګه هیله وکړه چې له پوتین سره یې د ملاقات زمینه برابره کړم ،خو ما دا کار ونکړ، استاد رباني په همدې خبره له ماڅخه خفه دی...، پوتین ، فهیم او نورو ته د بوش پیغام ورساوه او د خپل هر ډول مستقیمي او نا مستقیمي مرستې ډاډ یې ورکړ، فهیم ورته یو موټې شګه لاس کې ونیوله ویې ویل :دې ته موږ ریګ وایو ،دې ته هلمند کې شګه وایي دا یوه مانا لري ،ټول افغانستان یو دی.» ۲۵۴ /۵۵۸-۵۵۷ د افغانستان د تجزیې په اړه یو طالب مشر وایي :« زموږ د حکومت وروستۍ ورځې وې ، موږ تر ډېر فشار لاندې وو، په شمال کې پر طالبانو بریدونه روان وو او هغه سیمې مو له لاسه ورکولې. دغه مهال د آی اس آی مشر جنرال محمود ما ته احوال را کړ چې د یوه مهم ملاقات لپاره کوټې ته د ده لیدو ته ورشم.زما کاري ساحه داسې نه وه چې له هغه سره دې سر اوکار ولرم .په هرصورت د ملامحمد عمرمجاهد له اجازې وروسته هلته ورغلم.له جنرال محمود سره د لیدو پر مهال نوموړي د افغانستان یوه لویه نقشه پرمېز وغوړوله او دری قلمونه یې چې بېل بېل رنګونه یې درلودل را واخېستل د نقشې پرمخ یې دری دایرې وکښلې .وې ویل چې موږ له امریکایانو سره هوکړې ته رسېدلي یو نور ستاسو حکومت ختم دی ،خو تاسو کولای شئ چې په کندهار او شاوخوا سیمو کې پاتې شئ او حکومت وکړئ.نورې سیمې به د نورو کسانو په لاس کې وي.ما ونه منله ورته ومې ویل چې له ملامحمدعمر نه هدایت اخلم.کله مې چې په کندهار کې نوموړي(ملاعمر) ته دغه کیسه وکړه هغه دا معامله رد کړه، کلونه تېر شول او ما یوه دوره زندان هم تېرکړی و.یوه ورځ په یوه بهرني هېواد کې په یوه غونډه کې یو بهرنی ماته را نږدې شو وې ویل چې زه یو امریکایي یم ،زه تا پېژنم خو ته مې نه پېژنې ،هغه ورځ دې چې په کوټه کې له جنرال محمود سره لیدنه وه او نوموړي یو وړانديز درته درلود چې تا ونه مانه .په هغه ورځ زما او ستا ترمنځ یوازې یو دېوال درېدلی و،که تا وړاندیز منلی وای زه د څنګ له اطاق نه راتلم او هغه هوکړې ته مې رسمیت ورکاوه.» ۲۵۲/ ۱۵۴- ۱۵۵ دا چې بوش پوتین ته وایي چې په جنوب کې به جګړې وي ، د دوو حالتونو څخه به یې یو وي .لومړی دا چې امریکایانو غوښتل په سویلي افغانستان کې داسې تګلاره عملي کړي چې هلته جګړه دوام وموميي او د دې برخې اوسیدونکي چې غوڅ اکثریت یې پښتانه دي د دې جګړو د سون توکې شي او دا قوم د ځمکې له سره ورک شي. دوهم لامل یې دا دی چې بوش پدې ښه پوهېده چې پښتانه د پردیو غلامي نه مني او د اشغالګرو په وړاندې به تر وروستي پښتونه جنګېږي چې بېله شکه د جګړې پر مهال د تمدن نښې نښاني له منځه ځي ښوونځي او مدرسې بندېږي چې دا د تورتم یا تور افغانستان معنی لري . دا هم ویل کېږي چې پاکستان په لاندې دریو شرطونو د افغانستان په نیولو کې مرستې ته چمتو شو :

الف- په افغانستان کې د ځواکمن پوځ د جوړېدو مخنیوی.

ب- د افغانستان د صنعتي کېدو مخنیوی.

ج- د افغان دولت له لوري د دیورند د فرضي کرښې منل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د امریکا پوځي شتون یا شل کلن نیواک هم وښودل چې د پاکستان غوښتني منل شوي دي. د اشغال تر پایه امریکایانو افغان پوځ په پر مختللي پوځي تخنیک او تجهیزاتو لکه جیټ الوتکو ، اوږدمزل توغندیو او توپونو ، د دافع هوا او رادارسیستم سمبال نکړ. د اشغال په شلو کلونو کې د افغانستان د صنعتي کولو په موخه ګامونه اوچت نشول. په کرښه اغزن تار وغزول شو او د پاکستان له لوري په پوله تحکیمات جوړ شول چې دا د فرضي کرښې منل وو. هېره دې نه وي چې د شمال ټلوالې مخور او پلویان د امریکا خیالونو ته په کټو سره د سپتمبر د یوولسمي پېښې وروسته فعال شول چې د طالبانو په رانسکورولو کې د امریکایانو په چوپړکې د خپل هېواد په نیولو کې مرسته وکړي.د پېښې څلور ورځې وروسته عبدالرشید دوستم د سپتمبر په پنځلسمه او برهان الدین رباني په شپاړلسمه د بي بي سي سره په مرکو کې د طالبانو په ځپلو کې د همکارۍ چمتووالی وښود او د سپتمبر په نولسمه محمد یونس قانوني د امریکا ولسمشر ته لیک واستاوه چې منځپانګه یې د طالبانو د راپرزولو په موخه د امریکایي ځواکونو سره په ګډو پوځي عملیاتو څرخېده.دلته د شمال ټلوالې د مشرانو ماهیت څرګندېږي چې واک ته د رسېدو په موخه د خپل هېواد پلورني ته هم چمتو دي .وروسته لدې چې امریکایانو وطنپلورنکي و موندل « د سپتمبر په شپږویشتمه د زامې ماتوونکې په نامه دوولس کسیز پوځي ټیم افغانستان ته واستاوه، د هغوی سره یوازې یوچرمي ډپلومات بکس وو چې درې میلیونه ډالر پکې وو.» ۲۵۵ د زامې ماتوونکې ډله د ګېرې شیرون په مشرۍ د ازبکستان څخه په چورلکه کې پنجشېر کې کته شوله. شېرون لومړی د نظار د شورا د استخباراتو د مشر عارف سروري سره وکتل . سروري د امریکایانو سره د هر راز همکارۍ ډاډ ورکړ. امریکایي څارګرو یوه ورځ وروسته د سپتمبر په اووه ویشتمه د قسیم فهیم سره د پنجشېر په بازارک کې وکتل .فهیم هم د همکارۍ ټېر وواهه او دا یې هم ورسره ومنل چې د کابل د شمال جبهې قوماندان ته به قومانده ورکړي چې د سي آی اې له ټیم سره همکاري وکړي. یوه ورځ وروسته شېرون او ملګرو یې د عبدالرب رسول سیاف سره په ګلبهار کې ګوري.شېرون لیکي چې سیاف ظاهرأ داسې ښکارېده لکه آیت الله خمیني ، خو په عمل کې د امریکا دښمن نه بلکې دوست وو. شېرون د عبدالله سره ملاقات وکړ.یدې کتنه کې عبدالله امریکایانو ته ویلي چې فهیم یوازې پوځي مشر دی او سیاسي واک له ده سره دی او دی چمتو دی له امریکایانو سره په سیاسي برخه کې همکاري وکړي. پدې لیدنو کتنو کې امریکایانو یادوکسانو ته د ډالرو بستې ورکړې چې د عبدالله برخه د ټولو څخه زیاته وه .په پاکستان کې د سي آی اې مشر لیکي چې پر افغانستان د برید څو ورځې وروسته یې په کویټه کې د ګل آغا شیرزي او د هغه له وراره یوسف پښتون سره وکتل .هغوی له موږ وغوښتل چې وسلې او امکانات ورته برابر کړو.لدې وروسته ګل آغا شېرزی، یوسف پښتون ، اکرم خاکرېزوال او خالد پښتون د سي آی اې په ملاتړ د جګړې لپاره چمتووالی ونیو. شیرزي او یوسف پښتون د اکتوبر په نه ویشتمه په اسلام آباد کې د امریکایانو له عمومي قوماندان جنرال ټامي فرانکس سره وکتل .وروسته لدې د دوی لپاره له پاکستان څخه وسلې برابرېږي او د سپین بولدک له لارې افغانستان ته واوښتل.همدارنګه امریکایي څارګر د نورو وطنپلورونکو(عبدالرشید دوستم ، عطامحمد نور، حاجی محمدمحقق ،مصطفی کاظمي ، سیدحسین انوري، اسمعیل خان، ډاکتر ابراهیم غوري او قوماندان احمدخان مرغابي) سره ګوري او د طالبانو خلاف یې جګړې ته هڅوي او دوی د همکارۍ ډاډ ورکوي. بېله شکه دوی ته هم د ډالرو بنډلونه ورکړل شوي دي. کله چې د سپینې ماڼۍ چارواکي ډاډمن شول چې د افغانستان د نیولو لپاره افغان خدایي خدمتګاران لږ نه دي او هغوی د امریکایانو سره ګډ د طالبانو په ځپلو کې همکاري کوي په افغانستان کې د پوځي عملیاتو د سمبالولو په موخه خپل لوړپوړي جنرالان او افسران د جنرال ټامي فرانکس په مشرۍ سیمې ته استوي.لومړی هغوی په اسلام آباد کې د پاکستان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر جنرال پروېز مشرف سره وکتل او بیا بله ورځ تاجکستان ته ولاړل .د تاجکستان د جمهور رییس امام علي رحمانوف سره د کتنې وروسته د شمال ټلوالې د مشرانو عبدالرشید دوستم ، محمدکریم خلیلي ، اسماعیل خان او محمدقسیم فهیم سره د جنرال تامی فرانکس په الوتکه کې ګوري او پرېکړه کېږي چې د طالبانو په وړاندې به هغوی د ځمکنیو قواوو قوماندانان وي، د اور ځواک به د امریکې اوعسکر به د شمال ټلوالې وي.پدې ډول د شمال ټلوالې مشرانو د امریکایانو د پلي ځواک د قوماندانانو په توګه د طالبانو خلاف د خپل هېواد په نیولو کې د مرستې ژمنه وکړله . یو شمېر افغانان وایي که امارت اسامه امریکایانو ته سپارلی وای امریکایانو پر افغانستان یرغل نه کاوه چې دا ډول لیدلوری په بشپړ ډول ناسم دی . که طالبانو اسامه سپارلی هم وای امریکا بیا هم پلمه لټوله چې پر افغانستان یرغل وکړي او دا مهمه جیوپولټیکه او ستراتیژیکه سیمه ترخپلې ولکې لاندې راولي چې ښه بېلګه یې د ملا عمر د ویاند لاندې لیکنه ده : «په ۱۹۹۹ز کال کې طالبانو اعلان کړل چې اسامه له افغانستان نه وتلی دی .د امریکا د بهرنیو چارو وزارت ویاند جېمز رابن وویل که اسامه له افغانستان نه ولاړ هم شي ، د طالبانو په اړه زموږ په تګلاره کې به بدلون رانشي. » ۲۴۹/ ۲۱۹

ویل کېږي چې پاکستان امریکې ته د طالبانو د ځپلو په موخه خپل دوه هوایي ډګرونه د دریو میلیاردو ډالرو په بدل کې په اجاره ورکړل خو شمال ټلوالې ټول هېواد په ۷۰ میلیون ډالرو خرڅ کړ. امریکایانو چې په ارزانه بیه وطنپلورونکي موندل د اکتوبر په اوومه (تلې پنځلسمه) کابل ، کندهار ، هرات ، کندز او نور ښارونه د کروز توغندیو او هوایي بمباریو هدف وګرزول .دا بریدونه یې د ترهګرۍ پرضد جګړه وبلله او دا پوځي عملیات یې" د آزادۍ اوږد مهال عملیات " ونومول . پرافغانستان د برید وروسته امریکایانو حامد کرزی په ارزګان کې ښکته کړ او عبدالحق د پاکستان له لارې افغانستان نه ننوزي طالبان هغه په لوګر کې نیسي او ځانواري کوي یې. د یادولو وړ بریښي چې د سپتمبر په درویشتمه عربي اماراتو او په څلېرویشتمه سعودي د طالبانو سره ډپلوماتیکې اړیکې وشلولې خو پاکستان د اسلامي امارت سره خپل سیاسي تعلقات ونشلول.د امریکا - انګریز بمباریو د پیل په لومړیو کې داودجنبش د بی بی سي خبریال د اسلامي امارت امیرالمومنین ملامحمدعمر سره مرکه وکړه چې یوه برخه یې دلته وړاندې کېږي. خبریال : تاسې د امریکا د برید په اړه څه غبرګون لرئ؟ ملاعمر د مقاومت خبره کوي اودا هم وایي :« تاسې یې منئ یا نه خو دا واورئ چې امریکا به د لېست له سره و د لېست و پای ته راځي." جنبش: تاسې څه نویو وسلو بند وبست کړی څه بلا؟ ملاعمر: دا د وسلو خبره نه ده موږ دا میدان په الهي نصرت ګټو.» د امریکایي- انګریزي هوایي بریدونو او د شمال ټلوالې د ځمکنیو بریدونو له امله طالبانو یو په بل پسې ولایتونه او ښارونه له لاسه ورکول او د امارت ړنګېدل یقیني کېدل چې داود جنبش د ملامحمدعمرسره بله مرکه وکړه چې دا مرکه د ملاعمر وروستۍ مرکه ده.خبریال ترې پوښتنې.پدې وروستیو څو ورځو کې د ډېرو ولایتونو کنټرول ستاسې له لاسونو څخه ووت ، تاسې بیا هم هیله من یاست چې همدغه پوځي بریاوې به بیا تر لاسه کړئ؟ ملاعمر په ځواب کې وایي :« موږ امېدوار یو لکه څرنګه مو چې اوس دغه تحول ولید، لږ وخت بعد به بیا دا بل تحول همداسې وینئ.» که د انګلوساکسون اشغال په وړاندې د افغان ولس مقاومت ته وکتل شي ولیدل شول چې د ملامحمد عمر مجاهد وړاندوېینه سمه را وختله د اوولسو کلونو وروسته تحول راغی او امریکایان اړشول د طالبانو سره په دوحه کې د سولې رسمي خبرې پیل کړي . د څه کم شلو کلونو وروسته د ۲۰۲۱ کال د اګست په پنځلسمه په افغانستان کې بل ستر تحول راغی، د امریکایي اشغال لاندې واکمنۍ نسکوره شوله او د ملامحمد عمر پلویان بیا په کابل واکمن شول او اشغالګر د اګست په یودېرشمه له افغانستان څخه په بشپړ ډول ووتل. د ناټویي اشغال په وړاندې د طالبانو جهاد یو ځل بیا وښودل چې په جګړه کې برۍ د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړخ نصیب کېږي چې د جګړې انګېزه او په الهی نصرت باور ولري . کله چې د ۲۰۰۱ کال د نوامبرپه میاشت کې د هېواد ګڼ شمېر ولایتونه او په هغو کې پلازمېینه کابل هم د طالبانو له لاسه ووتله او یوازې په کندهار طالبان واکمن وو د اسلامي امارت مشر امیر المومنین ملامحمد عمر دې پایلې ته ورسېد چې نور یې جنګیالي د مقاومت جوګه نه دي او کندهار باید تخلیه کړي امریکایانو ته په غږیز پیغام کې وایي: « تاسو فکرمه کوئ چې د ښارونو په سقوط سره به ستاسې په مقابل کې افغانان تسلیم او له مقاومته لاس پر سر شي ،بلکې هغوی به له تاسو سره د مقاومت په خاطر غرونو ته خېژي او له هغه ځایه به ستاسې پرخلاف خپل جهاد ته دوام ورکوي.» ۲۵۶ د کندهار د تخلیې مخکې « ملامحمد عمر د یوه سوداګر په کور کې طالب مخور رابولي او ورته وایي راتلونکی ګام به څه وي؟ خاموشي وه ، ټول وېرې په سراخېستي وو، نه د جګړې د دوام وس و او نه هم د خپل امیر مقابل کې د دې احساس اظهار.بالاخره یو تن جرأت کوي ، سکوت ماتوي او وایي چې اوس د نړۍ مقابل کې مقابله ګرانه ده. ډېری غړي په سکوت سره له دغه نظره د تائید اظهار کوي. ملاعمر وایي : اوس د امارت مشر زه نه ملاعبید دی ټول پوه سواست؟ څوک خو اعتراض نلري ؟ ټول د تائید په پار خاموش وو. ملا محمدعمر کلاشنکوف په لاس ، څادر په اوږه اچوي او همداسې د خدای په امانی پرته له خپلو باوري ساتونکو سره له کوټې وځي." ۲۵۷ پدې هکله د شپیګل آلماني مجله کې راغلي چې ملاعمر خپلو ملګرو ته وایي:« زه پوهېږم چې زما واک ، زما پوزیشن ، زما کورنۍ له ګواښ سره مخ دي ، خو زه دې ته تیار یم چې ځان قربان کړم.زه نه غواړم چې د یوه نامسلمان ملګری شم ځکه زما د ایمان ، عقیدې او زما د مذهب مخالفان دي ، زه پدې ویاړم چې ځان قربان کړم او تاسې هم داسې وکړئ.لدې خبرو څخه وروسته په یوه موټرسایکل سپورشو او له کندهاره احتمالاً د پاکستان په لور ولاړو.» ۲۵۸ د ملاعمر د تللو په اړه لکه څرنګه چې شپیګل او ډېری پدې اند دي چې هغه پاکستان ته ولاړ خو (ببټی تم) یوه هالندی څېړونکې د ملاعمر له شخصي ساتونکي ملاجبارعمري سره مرکې تر سره کړې دي او پدې هکله یې د(ملاعمر پټ ژوند) په نامه کتاب لیکلی پدې باور ده چې ملامحمدعمر په افغانستان کې د ژوند تر پایه اوسېده او خپل جنګیالي یې د اشغال ضد رهبري کول تردې چې زیاته موده هغه په زابل کې د (وولورین) په نامه امریکایي پوځي اډې په پنځه کیلومترۍ کې اوسېده. د انګلوساکسون خونړی یرغل او د افغانستان د اشغال په وړاندې چې د طالبانو د جنګیالیو د ډله ئیزو وژنو په ملکي بنسټونو حتی روغتونونو، مدرسو ، جنازو ، ودونو او جوماتونو د بمباریو سره مل وې کوم دولت او ملګروملتو منفي غبرګون ونښود. البته اسلامي کنفرانس غونډه راوبلله د ترهګرۍ ضد مبارزه یعنې د افغانستان اشغال یې تائید خو نورو اسلامي هېوادونو ته یې خپریدنه معقول کار ونه ګاڼه. په جهادي مشرانو کې حکمتیار، مجددي ، خالص او محمدي پر افغانستان د احتمالي برید سره مخالفت وښود خو د یرغل وروسته یوازې حکمتیار او خالص د اشغال ضد دریځ غوره کړ. د حکمتیار ځینو ملګرو د اشغال لاندې حکومت کې لکه مجددي او ګیلاني کار ته دوام ورکړ او پخپله حکمتیار د۲۰۱۶ کال په لومړیو کې د دولت سره د سولې تړون لاسلیک کړ او په شاندارو مراسمو سره کابل ته راغی. طالبان د دوو میاشتو مقاومت وروسته د دسمبر په اوومه نیټه د کندهار څخه هم ووتل او پدې توګه د طالبانو پنځه کلنې واکمنی ته د پای ټکی کېښودل شو .البته چې په کابل د نوامبر په دیارلسمه نېټه شمال ټلواله واکمنه شوې وه او برهان الدین رباني د دوهم ځل لپاره د ارګ په تخت کېنول شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بن ناولی کنفرانس

د انګلوساکسوني اشغالګرو له لوري پر افغانستان د خونړي يرغل په وړاندې د ملګروملتو سازمان چوپه خوله پاتې شو ، يوازې د دې مؤسسې مشر کوفي عنان د يرغل وروسته په ژنيو کې وويل " بايد ډېر ژر دغه پوځي يرغل پای ته ورسي ،د افغانستان د خلکوملي ارادې ته په درناوي سره دې د دغه هېواد استقلال خوندي وساتل شي." خو کوفي عنان د م ، م د سازمان د مشر په توګه دا مکلفيت درلود چې د دې مؤسسې بېړنۍ غونډه راوبولي او د خورا مهمې نړيوالي مسألې چې د يوه هېواد د خلکو برخليک ورسره تړلی دی بحث وکړي او د بشرد حقوقو د نړيوالي اعلاميې څخه چې هر ملت پخپله خپل برخليک وټاکي دفاع وکړي. دې سازمان نه يوازې دا کار ونکړ بلکې د يرغل د څه د پاسه يوې مياشتې وروسته د دې سازمان د امنيت شورا د افغانستان په اړه ۱۳۷۸ لمبر پرېکړه ليک صادرکړ چې دا موسسه به په افغانستان کې اساسي رول لوبوي. دلته له ورايه ښکاري چې دا سازمان د نړۍ د سوپرځواک يا په بله وينا د انګلوساکسوني اشغالګرو په چوپړ کې درېږي .پرافغانستان د پوځي يرغل وروسته د افغانستان لپاره ددې سازمان ځانګړی استازی اخترالابراهيمي د افغانستان د راتلونکې په اړه لاندې پنځه فقره ای طرحه جوړه اوهغه يې د م،م د امنيت شورا ته وړاندې کړله:

۱- ملګري ملتونه دې ژر د شمال ټلوالې او د افغاني ټولنې د استازو په توګه د نورو افغان سياستوالو په ګډون يوه غونډه راوبولي چې د "سياسي لېږد پړاو " پر محور بحث وکړي.

۲-پدې غونډه کې دې يوه موقتي شورا جوړه شي چې برخه وال يې د افغانستان د ټولو قومونو او د هېواد د هرې برخې استازيتوب وکړي .د دې شورا په مشرۍ کې د داسې يوه څېره وي چې د هېواد د ټولو قومونو،مذهبونو او سيمو د ملي يووالي سمبول وي.

۳- دا شورا به دنده لري چې د "منځ مهاله اداري" جوړښت او کړنلارې پېشنهاد کړي.

۴- د دې وړانديزونو د تائيد لپاره دې بېړنۍ لويه جرګه راوبلل شي.

۵- په پای کې دې دوهمه لويه جرګه د اساسي قانون د تصويب لپاره را وبلل شي چې د يوه کميسيون لخوا تسويد شوې وي.

لکه څرنګه چې د امريکا - انګرېز ځواکونو له لوري پر افغانستان يرغل د ملګروملتو د موسسې د پرېکړې پرته ترسره شو.پردې بنسټ د شلو کلونو په ترڅ کې په افغانستان کې د بهرنيو ځواکونو شتون او پوځي فعاليتونه په هېڅ منطق د ملګرو ملتو او يا د دغه سازمان د امنيت د شورا ماموريت نه دی . د ملګرو ملتونو او يا د امنيت د شورا هېڅ داسې پرېکړه ليک نشته چې په افغانستان يرغل ته يې اجازه ورکړې وي . يرغلګرو خپل يرغل د ملګرو ملتونو د منشور د ۵۱ مادې له مخې له ځان څخه دفاع وبلله. د ځان څخه دفاع امريکا ته دا اجازه ورکوله چې د القاعده شبکې غړي او مشر په افغانستان کې تعقيب کړي نه دا چې د طالبانو واکمني نسکوره او د خپلې خوښې حکومت هلته واک ته ورسوي. د نړۍ وتلي حقوق پوهان د امريکا او ناټو نظامي اشغال او کړنې د نړيوال قانون خلاف ګڼي.د ابراهيمي د طرحې له مخې د امريکايي مقامونو د ارادې او د ملګرو ملتو ترنظارت لاندې د نوامبر په اووه ويشتمه د جرمني د بن په ښار کې د افغانستان په اړه کنفرانس جوړ شو چې لاندې څلور ډلې يې د افغان ولس د استازو په توګه ور بللي وې .

۱- د روم ډله(د ظاهرشاه پلويان) : نولس تنه ،(يوولس رسمي غړي)، د ډلې مشر عبدالستار سيرت.

۲- اسلامي متحده جبهه (شمال ټلواله): شل تنه، (يوولس رسمي غړي)، د ډلې مشر محمديونس قانوني.

۳- د سولې او ملي يووالې ټولنه (د پېښور ډله): اووه تنه، (دری رسمي غړي) ، د ډلې مشر سيدحامد ګيلاني.

۴- د قبرس غورځنګ : لس تنه، (دری تنه رسمي غړي) ، د ډلې مشر همايون جرير .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پردې ملګروملتو د مدني ټولني د فعالانو په نامه د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د اويا تنو شاوخوا افغانان او يوه آلماني (توماس روتيګ)هم يو شمېر افغانان د غونډې ځای "پيترسبورګ مانۍ " ته راوستلي وو. دې غونډې ته را بلل شوي د مدني ټولني فعالانو غټه برخه د طالبانو وروسته واکمنۍ کې مهمو څوکيو ته ورسېدل. د غونډې برخه والو چې د رايو ورکولو او پرېکړې حق يې در لود د روم د ډلي پرته چې اکثريت يې عمرخوړلي تکنوکراتان وو نور ټول د جنګي ډلو استازي يا په خپله جګړه ماران وو. په غونډه کې د امريکا له لوري څلورو تنو استازو(جيمز دابنز امريکايي ډيلومات، زلمي خليل زاد، محمداشرف غني ، فاطمه ضيايي) اوهمداراز د انګلستان ، آلمان ، ايران او پاکستان استازو ګډون درلود. که څه هم د غونډې رسمي نوم "د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو خبرې اترې "اېښودل شوی وو خو د م ،م د استازو سربېره د پنځو دولتونو د استازو شتون ښيي چې هغوی ته دا حق ورکړل شوی وو چې د افغانستان د برخليک د ټاکلو واک ولري. هېره دې نه وي چې دې غونډې پر ځای پيترسبورګ مانۍ کې د نورو دولتونو او په هغو کې د روسيې او هند استازو هم شتون درلود او د شمال تلوالې د ډلې مشر محمد يونس قانوني د هغوی سره په اړيکو کې وو. ددې غونډې برخه وال عبدالکريم خرم په کنفرانس کې د دوو افغاني الاصله امريکايانو د نفوذ په اړه ليکي:"د افغانانو په منځ کې ډاکتر زلمی خليل زاد او اشرف غني احمدزی داسې کسان وو چې اغېزاو نفوذ يې له لرې ښکارېدو. هغوی د اغېزناکو بهرنيانو ياني امريکا او ملګروملتونو په رازونو کې شريک وو.دوی د پروژې جوړونکو سره همکار وو. " عجيبه دا ده چې خرم غونډې ته د پروژې په سترګه ګوري هغه پروژه چې پرديو را پنځولې ده . د افغانستان شل کلن اشغال هم وښودل چې غني او خليل زاد د بن د پروژې مرکزي لوبغاړي پاتې شوي دي. د غونډې مشري د روم د ډلې مشر عبدالستار سيرت درلودله خو د پردې ترشا د غونډې لارښوونه امريکايي ډيلومات جيمز دابنز کوله. په غونډه کې حامدکرزی نه وو او هغه ګواکې د ارزګان ولايت څخه د ټلفون له لارې په پښتو او دري ژبو شپږ دقيقه ای وينا واوروله او د لندمهال حکومت او لويې جرګې په جوړولو يې ټينګار درلود. د کنفرانس له بهير او د کنفرانس د خينو برخه والو له څرګندونو څخه ښکاري چې د غونډې پرېکړې او سندونه له مخکې چمتو شوي وو او د غونډې برخه وال مجبور وو هغه لاسليک کړي او د برخه والو غوښتنو ته ارزښت نه ورکول کېده .د سارې په توګه حاجي عبدالقدير غونډه پدې نامه تحريم کړه چې ويناوې په پښتو نه ژباړل کېدې. په کنفرانس کې يوه تن هم په پښتو وينا نه ده کړې او حامدګيلاني په انګريزي ژبه وينا کړې وه . عبدالله وردګ د بي بي سي سره په مرکه کې وويل: " چا ته د خبرو اجازه نه وه .سهار په شپږو بجو يې له خوبه راپاڅولو ، اسناد يې په استازو لاسليک کړل خو ما سندونه لاسليک نکړل ." همدا رنګه د کنفرانس رييس سيرت د امريکا څخه د خپرېدونکي (آريانا تلويزيون) سره څه موده وروسته په مرکه کې وايي :"د دغه کنفرانس لارښوونه يوه امريکايي جنرال کوله اوهلته ما او د ملګروملتونو استازي هېڅ واک نه درلود.هرڅه له پخوا جوړ او پرموږ لاسليک شول. " د سيرت بې خبرې پدې کې ده چې نوموړی امريکايي ډيلومات جنرال ګڼي. د کنفرانس بل برخه وال خرم پدې اړه چې هرڅه مخکې له مخکې چمتو شوي وو ليکي : "موږ لا د قبرس ګروپ په دفتر کې وو چې د دې ګروپ مشر همايون جرير ساه نيولی له يوه بل مجلس نه راغی .ګومان کوم چې د ايران له پلاوي سره يې ليدلي وو.نوموړی چې اطاق ته راننوت موږ ټولو ته يې په خطاب کې وويل : موږ هسې کنفرانس ته درومو، هرڅه مخکې ټاکل شوي او پرېکړه شوې ده. ترې ومې پوښتل څه ډول؟ ويل يې : دا پرېکړه شوې چې حامدکرزی به د نوې ادارې د رييس په توګه ټاکل کېږي." ۲۵۲/ ۱۵۹- ۱۶۰ ياد کسان په دا ډول څرګندونو سره نشي کولی د خلکو او هېواد په وړاندې له مسؤليت څخه ځان خلاص او يا ځانته برآت ورکړي.د کنفرانس ټولو برخه والو د خپلو خلکو په وړاندې څرګنده جفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ده.هغوی نه یوازې اشغال ته سرونه ټیټ کړي دي بلکې داسې سندونه یې هم لاسلیک کړي چې د افغان ولس ملي یووالی یې سخت زیانمن کړ . د بن د کنفرانس د رابللو اصلي موخه د طالبانو وروسته حکومت جوړول وو. دا غونډه پداسې شرایطو کې رابلل شوې وه چې امریکایي الوتکو د طالبانو د ځپلو په موخه پرله پسې بمباری کولې او زر کیلويي بمونه یې د افغانستان په ګوټ ګوټ غورزول او د شمال تلوالې ملیشو طالب جنګیالي قصابي کول. د کنفرانس را بلونکو(پردیو) برخه وال قانع کړي یا اړ اېستلی وو چې د راتلونکې حکومت مشر د روم اړونده ډلې څخه وي او یا د هغو له خوا وړاندې شي. دې ډلې درې تنه(عبدالستار سیرت ، حامدکرزی ، هدایت امین ارسلا) د حکومت مشرۍ ته کاندید کړل . د دې ډلې د رایو څخه څرګنده شوله چې سیرت د دوو نورو په پرتله زیاتې رایې ګټلې وې خو سره لدې حامدکرزی د راتلونکي حکومت د مشر په توګه وټاکل شو." نور ګروپونه د ښاغلي سیرت په منلو کې زړه نازړه وو . ښاغلي قانوني ټینګار کاوه چې د حکومت مشر باید پښتون وي له دې پرته د افغانستان ستونزه د حل لاره نلري."۲۵۲/ ۱۶۶ دا چې ولې کرزی د حکومت د مشر په توګه وټپل شو ابراهیمي په یوه مرکه کې وایي:" حامد کرزی د افغانستان د مشرتابه لپاره یو مناسب سړی وو.دا نظر په پښتنو، شمال ټلوالې ، پاکستانی او ایراني مقامونو کې هم وو...، د هرچا سره یو لست وو ، خو کرزی د ټولو لپاره د منلو وړ وو او په همدې دلیل یې هغه وټاکلو..." د منځمهاله حکومت د مشر د ټپلو وروسته د حکومت غړي هم تثبیت شول او شمال ټلوالې ته پکې غوښینه برخه ورکړل شوه ، هغه ډلې چې په ۱۹۹۲ کال کې د م،م د سولې د پروګرام د شنډولو مخینه لرله. بېله کومه شکه په راتلونکې حکومت کې د غوښینې برخې ورکول لدې کبله دي چې د افغانستان په اشغال کې یې د امریکا - انګرېز سره په خپله خوښه ملګرتیا کړې وه. دا بیا ښیي چې د کنفرانس واک د امریکا سره وو. دې ډلې ته د ۲۹ لوړو څوکیو څخه اتلس ورکړل شوې چې په هغو کې کلیدي وزارتونه (دفاع ، کورنیو چارو، بهرنیو چارو او ملي امنیت) شامل وو.د راتلونکي حکومت دا ډول ترکیب چې د جګړه مارانو او پښتنې ضد تلوالې تله پکې خورا درنه وه د یوه ژمن او خادم حکومت شتون یې تر پوښتنې لاندې راووړ . کنفرانس جګړه مارانو ته چې خپل ځواک په خپل توکم ، قوم ، طایفه او قبیله کې لټوي بېله شکه دا ډول حکومت اېډیال او د منلو وړ وو خو د خلیل زاد، اشرف غني او عبدالستار سیرت په شان تکنوکراتانو او د لویدیځ د ژوند سره آشنا کسانو څرنګه ځانته اجازه ورکړه چې په یوویشتمه پېړۍ کې په قومي بنیادونو ولاړ د جګړه مارانو یو حکومت جوړکړي.دلته وینو چې پردیو څرنګه لوېدلي د علومو ډاکتران او پروفیسران غونډې ته غوره کړي وو چې د پردیو هرڅه ومني . عبدالکریم خرم لیکي چې کله مې د راتلونکي حکومت " لست ولید جټکه مې وخوړه ...، د ښاغلي احمدزي دفتر ته ورننوتم ...، ورته ومې ویل : ډاکترصاحب دا خو ډېره بده پرېکړه وشوه .د حکومت لپاره ډېر بد ترکیب رامنځته شو، ګواکې د جګړې یوه لوري حکومت جوړ کړی وي .وېره مې دا ده چې له بدمرغیو به و نه ژغورل شو. اشرف غني احمدزي په بړوسه څېره اوغوسه ناک غږ ځواب راکړ : ډېره ښه پرېکړه وشوه ، تردې غوره حکومت نشو کېدای." ۲۵۲ / ۱۶۷- ۱۶۸ د بن د غونډې د امریکایي پلاوي مشر جیمز دابنز د ۲۰۲۲ کال د جولای په څوارلسمه د افغانستان انترنشنال ټلویزیون سره په مرکه کې وایي چې « ده د بن د کنفرانس مخکې سیمې ته سفر وکړ او د افغانانو او د سیمې د سیاستوالو سره مې وکتل چې د پاکستان د استخباراتو د مشر سربېره ایران ، روسیې ، هند او د شمال تلوالې ځواکمنو کسانو قانوني، عبدالله او فهیم غوښتل چې د طالبانو وروسته حکومت مشر حامدکرزی وي. هغه دا هم وایی چې د بن د غونډې د شمال تلوالې نورو برخوالو غوښتل چې برهان الدین رباني د افغانستان مشر پاتې شي. کرزی د تاجکانو غوراوی وو او شمال تلوالې کرزی واک ته ورسولو. » په مرکه کې دابنز دا هم وایي چې امریکا قطعا نه غوښتل چې څوک د افغانستان مشر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د دابنز ټوکه وه . هغه مهال شمال ټلواله چې په کابل او د هېواد په زیاته برخه واکمنه وه غوښتل یې چې لا زیات امتیازات ترلاسه کړي . خلیل زاد وایي رباني د نوي حکومت نوملړ استولو ته غاړه نه ایښودله او د ایراني پلاوي د غوښتنې له امله هغه رباني ته تلفون کړی تر څو پر هغه فشار راوړي. د خلیلزاد په وینا « له نېکه مرغه یوې امریکایي الوتکې زموږ له خبرو یوه ورځ وروسته په تصادفي توګه د رباني کور ته نږدې راکټ توغولی و، هیڅا ته زیان نه و رسېدلی ، خو رباني پوه شو چې موږ سګنال ور استولی ...» ۲۴۳/ ۱۵۲ خلیل زاد دا هم وایي چې« د کنفرانس پر مهال ایراني پلاوي له شمال تلوالې سره ژوره خواخوږي څرګندوله ، کله به چې ایرانیانو فکر کاوه چې موږ شمال تلواله مصلحت ته اړ باسو ، نو د دوی په استازیتوب به یې خبرې کولې.» د" انترنشنل دیفلپمنت ستدیز "یا د نړیوال پرمختګ درسونه» په یوه خپرونه کې د پي بی اس خبري آژانس له قوله راغلي دي :"د امریکا د بهرنیو چارو وزیر د غونډې پر مخ وړونکو ته ویلي وو د کنفرانس دروازه د هغوی (افغاني پلاوي) پرمخ وتړئ او پرې یې نږدئ چې بهر ولاړ شي، که هغوی (مخکې له هوکړې) خوشي کړو بېرته به یې تنظیمول ستونزمن وي." ۲۵۹غونډه د دسمبر په پنځمه پای ته ورسېدله او طالبان هم دوې ورځې وروسته د کندهارڅخه ووتل او کندهار ته د ګل آغاشیرزي قوتونه ورننوتل. مخکې لدې چې طالبان د کندهار څخه ووځي د طالبانو مشران ملاعبیدالله ، ملا عبدالرزاق ، اخترمحمدآخوند، طیب آغا او... شاولي کوټ ته د حامدکرزي لیدو ته ورغلل او ورته ویې ویل چې د جګړې څخه پدې شرط لاس اخلي چې په کندز کې یې زرګونه اسیران خوشي شي. کرزي ور سره ژمنه وکړه چې اسیران به نه وژل کیږي. خو ولیدل شول چې زرګونه طالب اسیران د شمال تلوالې له لوري چې امریکایي او انګریزي پوځیان او څارګر ورسره وو په محدودو کانتینرونو کې اچول کیږي چې له کندز څخه مزار ته ولیږدول شي . په کانتنرونو کې د هوا د نشتون له امله یې ګڼ شمېرمړه شول او هغه کسان چې ژوندي پاتې وو هغه یې هم په ډزو وویشتل او د لیلي په دښته کې یې په ډله ئیز ډول خښ کړل. همدارنګه امریکایي ـ انګریزي الوتکو پنځه سوه تنه طالب اسیران د مزارشریف په جنګي کلاه کې پدې نامه چې بغاوت یې کړی دی بمبارد او شهیدان کړل. دا ډله طالب اسیران په کندز کې وروسته له هغې چې " د طالبانو استازي ملافضل الله او ملا نوري شمال اتحاد ته وړاندیز وکړچې طالبان چمتو دي خپلې وسلې ملګرو ملتونو یا نړیوالو ځواکونو ته ورکړي، پدې شرط چې دوی ته د خوندي پاتې کېدو ډاډمنې ژمنې ورکړل شي .دوستم ، عطامحمد، محقق او همدا شان امریکایان او انګرېزان هلته وو.په پای کې پرېکړه وشوه چې د کندز د مقاومت اسیران وروسته لدې چې بې وسلې کیږي خپلو سیمو ته واستول شي .د القاعدې غړي او نور بهرنیان ملګرو ملتونو ته وسپارل شي. طالبانو د همدغې موافقې له مخې ځانونه وسپارل." ۲۶۰د اسلامي امارت د نسکورېدو وروسته امریکایانو او د هغو افغان مزدورانو چې زیاتره یې د شمال تلوالې مخور وو د طالبانو خلاف ځورونو او وژنو ته ملا وتړله په کورونو یې چاپې وهل کېدلې طالبان د هغوی د کورنیو مخکې وژل کېدل او یا بندیان کېدل. تر دې وروسته طالب مشران د خپل امیر ملامحمد عمر حکمت ته متوجه کیږي او بېرته د خپل مشر پرمحور را غونډیږي او د اشغالګرو خلاف د خپلواکۍ د ګټلو ستونزمنه او ګواښمنه سپیڅلې آزادۍ غوښتونکې جګړه (جهاد) پیلوي.

امریکایانو د خپل خونړي یرغل وروسته کرزی لومړی د ارزګان په سرخاب کې د چورلکو پواسطه کته کړ خو طالبانو په هغه او د هغه سره امریکایانو برید وکړ او د هغوی څخه یې ۶۰۰ میله وسله هم ترلاسه کړله . لدې وروسته امریکایانو کرزی پاکستان ته د (جیکب آباد اډې) ته یووړ. له هغه ځایه یې دوه اونۍ تبلیغات کول چې ګواکې دی په ارزګان کې دی او بیا یې په دهراووت کې کته کړ او د کندهار شاولیکوټ ته یې ولیږداوه. همدارنګه عبدالحق د دوبۍ څخه لومړی پاکستان او بیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننګرهار له لارې لوګر ته راغی. هغه طالبانو د لوګر په ازره کې ونیو. « امنیه قوماندان د والي په امر عبدالحق کابل ته روان کړ، کابل ښار ته چې غرمه مهال نږدې شول ، له بن ساره (بیني حصار)، قلچه(قلعچه) او شهدای صالحین سره پر عمومي سړک ورته مخ ته د داخله وزارت پیک اپ موټر راغی. د داخله وزارت ، یو تن چاړواکی ملا ظاهر ور نه را کوز شو او د امنیه قوماندان موټر یې ودراوه او د ملا محمدعمر یو لیکلی فرمان یې ور ښکاره کړ چې د مشر له خولې په ساده الفاظو لیکل شوي وو : د غه وطن فروش او خاین کابل ته تر رسېدو وړاندې و غځوئ او د کابل ښار یې په وینو مه پلیتوئ . دواړه موټر بېرته شا ته راغبرګ شول او د سنګ نوشتې له عمومي سړک نه چې ریشخور فرقې ته لارتللې ده، پر سړک یې عبدالحق او ډګروال حامد را کوز کړل او سترګې پرې وتړلې ...، دواړه یې په یوه وړه شېله کې وویشتل. ۲۴۹/ ۲۸۷پدې ډول د اشغال اردلې د حاجي قدیر ورور عبدالحق چې د کابل د قوماندان په نامه مشهور وو او د پوځ پخوانی افسر ډګروال حامد خپله سزا ولیدله.

د انګلوساکسوني اشغال زېږنده واکمنی تګلارې

شمال تلواله د انګلوساکسوني اشغالګرو پر مټ د ۲۰۰۱ کال د نومبر په دیارلسمه کابل ته ننوتله او پر کابل واکمنه شوله او پدې ډول ربانې بیا د ارګ په تخت کېنول شو. رباني ارګ ته په ننوتو سره د اسلامي جمعیت اړونده غړي محمد یونس قانوني ، عبدالله عبدالله ، محمد قسیم فهیم او عارف سروري د څلورو کلیدي وزارتونو مشران مقرر کړل . د بن د غونډې د پرېکړې له مخې د دسمبر په دوه ویشتمه واک حامد کرزي د لندمهاله حکومت مشر ته و سپارل شو . پدې ډول د رباني څلوېښت ورځنی دوهمه واکمني هم پای ته ورسېدله. د واک د لېږد په درشل کې رباني " داسې یو فرمان ترتیب کړ چې په یوه فرمان یې ټول مقرراو په یوه فرمان یې ټولو ته څلورنیم کلن امتیازات ورپه برخه کړل ، د استاد رباني له خوا په دې فرمان کې چې حامدکرزي ته د واک تررسمي انتقال یوازې دوه ـ درې ورځې د مخه صادر او له دولتي راډیو تلویزیون څخه خپور شو، راغلي و ټول هغه اشخاص چې د مقاومت په څلور نیم کلنه دوره کې له دوی سره پاتې شوي او د طالبانو تر واکمنی د مخه په کومو ځایونو کې مقرر وو، پر همغو ځایونو بېرته مقرر دي ، دولت مکلف دی په یاده موده کې د دوی ټول معاشونه ، ترفیعات او نور حقوق ادا کړي."۲۵۴/ ۱۹۶ د پروفېسور رباني له مغزو راوتلې د دا ډول مسخره فرمان څخه ښکاري چې اشغالګر دا رنګه لوېدلي سیاستوال چې د ملي ګټو په پرتله ورته ګروپي او تنظیمي ګټو لومړیتوب درلود واک ته ورسول. البته چې د رباني په څېر د سیاستوالو شتون د افغانستان د غمېزې په پنځولو او ژورولو کې ټاکونکی رول لوبولی دی. دې جهادي مشر تردې کچې د واک سربېره له مادیاتو سره لېونی مینه لرله چې د خپلې لومړۍ واکمنی پرمهال« د ۲۰۰۱ کال د جنورۍ په دوهمه د آریانا افغان هوایي شرکت الوتکه د ایران د کسپین هوایي شرکت ته په څلورنیم لکه ډالرو وپلورله چې اصلي بیه یې درې سوه لکه ډالره وه. هغه د خپلې اصلي بیې نه دوه سوه لکه او شپږ نوي زره ډالره ارزانه خرڅه شوې ده او د خرڅلاو پیسې یې دولتي حساب ته نه دي لېږدول شوې .» ۲۶۱ کله چې د یوه ګوند لارښود او د دولت مشر غل او فاسد وي نو د دې ګوند غړي او دولت مامورین هرو مرو غله او مفسدین را خېژي. د یوه حکومت د مشر تقوای او ژمنتیا تر ډېره بریده د دې حکومت په لوړپوړو اغېز لري . د ثور انقلاب د بري وروسته د والیانو او د معارف مشرانو ته د دولت مشر نورمحمدتره کي د وینا وروسته برخوالو ته د پوښتنې کولو وخت ورکړل شو یوه تن ترې پوښتنه وکړه چې په تېرو حکومتونو کې بدې اخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمول وو او ډېرى ماموران پدې کرغېړن کار عادت شوي دي تاسې ددې منفي پديدې د له منځه وړلو په اړه څه مشوره راکوئ . تره کي يوازې دا ورته وويل: « زويه ! ته يې مه خوره دا بلا ورکېږي.» همدا لامل وو چې په خلقي واکمنۍ کې د رشوت په اړه څه نه ويل کېدل ځکه چې د خلقي حکومت مشر فاسد نه وو.

حامد کرزي ته د واک د لېږد په ورځ زړه بوګنوونکې او عجيبې پېښې وشوې چې د شمال ټلوالې ړوند قومي تعصب او پښتني ضد ماهيت هم ښيي. د واک د لېږد مراسمو ته د هېواد د ګوټ ګوټ څخه قومي مشران را بلل شوي وو. د نظار د شورا د ناسمو رپوټونو له امله د خوست د مخورو او مشرانو کاروان په ستو کنډو کې د امريکايانو له لوري بمبارد شو چې پنځه شپېته تنه يې شهيدان او څلوېښت تنه يې ټپيان شول.د پکتيکا استازو ته په لوګر کې وسلوالو ستونزې او خنډونه جوړکړل هغوی اړشول بېرته خپلو سيمو ته ستانه شي او د پکتيا مشرانو ته يې پدې نامه چې مراسم پيل شوي دي د مراسمو د ترسره کېدو ځای ته د ننوتلو اجازه ور نکړه.د يادو سيمو د مخورو سره د دا ډول چلند موخه دا وه چې د نوې واکمنۍ په وړاندې ددې سيمې خلک راوپاروي .له بله پلوه د دې سپک چلند مخينه بايد په تاريخ کې ولټوو .د همدې سيمې ولسونو د حبيب الله کلکاني د واکمنۍ پر مهال د نادرخان ملا ور وتړله او هغه وتوانېد ددې خلکو په ملاتړ د کلکاني د وحشت او بربريت واکمنۍ ته د پای ټکی کېږدي. د نظاريانو له لوري د دې سيمې د خلکو سره دا ډول سپک چلند او د مشرانو وژنه لدې کبله وشوه چې د کلکاني غچ ترې واخلي.

د واک د لېږد وروسته ظاهرأ حامدکرزی د هېواد د ولسمشر په توګه د چارو واګې په لاس کې ونيولې خو هغه د هر لاسپوڅي په څېر د تمثيل لپاره کېنول شوی وو او د واک اصلي مرکز په کابل کې د امريکا سفارت او د واکمنۍ اصلي لوبغاړي يې د شمال ټلوالې مخور وو .دا چې د شمال ټلوالې مخور د واکمنۍ اصلي لوبغاړي وو د حامدکرزي د سلاکار زلمي هېوادمل څخه به يې واورو :" د کرزي صيب د پاچاهۍ لومړي وختونه وو،ما ته يې وويل ، که فهيم خان همدا اوس وغواړي ،نه به په ارګ کې ستا کورتۍ وي او نه به زما قره قلي " يې ښه بېلګه ده .خو بيا هم کرزي په دا ډول بې واکه تمثيلي ولسمشرۍ خوښ وو. کرزی داسې ولسمشر وو چې هم يې بايد د امريکايانو امرونو ته غاړه ايښې وای او هم د شمال ټلوالې د مخورو غوښتنو ته . دا نو ډېل ګوډاګی وو. البته د هغه ځای ناستي محمد اشرف غني ورته حالت درلود. سره لدې چې واک د شمال ټلوالې سره وو خو همدې ټلوالې بيا هم کرزی او غني داوړه په قومپالنه تورنول او د لږکيو د حقوقو د ترپښو لاندې کېدو نغارې يې ډنګولې. غني ته خو يې بيا فاشيست ويل، پداسې حال کې چې غني خپل سکنی ورور، ورور نه ګڼله او هزاره محمد سرور دانش خپل مرستيال يې رښتينی ورور باله ګواکې چې دانش متعصب نه دی او ورور يې متعصب دی. د غني د دې غير متعصب ورور په دفتر کې د هزاره ګانو پرته بل څوک نه تر سترګو کېدل تا به فکر کاوه چې د کوم هزاره مېشتي کلي ميلمستون يا تکيه خانې ته تللی يې. د غني دې هزاره ورور د غني د حکومت له نسکورېدو وروسته په نيوزرلند کې په يوه مرکه کې د افغانيت څخه هم منکر شو. د بې ۵۲ الوتکو د بمباريو په پايله کې د جمهوريت په ټينګېدو سره په هېواد کې ظاهرأ د دموکراتيک او ولسواک نظام د جوړېدو بهير په خورا ګړندي ډول پيل شو . هماغه دي چې د سياسي ګوندونو ،مدني ټولنو، قومي شوراګانو د جوړېدو او د رسنيو د راڅرګندېدو خورا پياوړې څپه را منځته شوه. لسګونه سياسي ګوندونه، سلګونه مدني ټولنې او زرګونه قومي شوراګانې جوړې شوې او ګڼ شمېر رسنيو (ورځپاڼو ، مجلو ،راديويي مرکزونو او ټلوېزيوني چېنلونو) په فعاليت پيل وکړ. د قومي شوراګانو منځته راتګ د ملت جوړونې په لار کې ستر خنډ وو. ددې شورا ګانو ملي ضد موخه لدې څخه څرګندېږي چې د هوتکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه شورا په دفتر کې د میرویس نیکه انځور ځړول شوی وو. پدې کار سره میرویس نیکه چې ټولو افغانانو ته د یوه منلي ملي زعیم حیثیت لري او افغانان پرې ویاړي دا ستر ملي شخصیت یې د هوتکو د قبیلې د مشر دریځ ته راټیټ کړی وو . سفارتخانو او په افغانستان کې انجوګانو په پټه او یوناما په برالا دې ګوندونو، ټولنو، شوراګانو او رسنیو ته پدې نامه شنه ډالر ورکول چې مشران یې ددې بنسټونو د په پښنو درولو او د رسنیو د چلولو وس نه لري. خو د دې لاسنیوي موخه د ښکېلاکګرو د هغه مشهور فورمول "بېل یې کړه ، ابل یې کړه" پلې کول وو. د لسګونو کوچنیو ګوندونو د جوړولو څخه موخه د سترو ګوندونو د راڅرګندېدو مخنیوی وو چې د بلواک حکومت په وړاندې قوي اپوزیسیون را منځته نشي. همدا لامل وو چې دې ګوندونو ته انجویي ګوندونه ویل کېدل او بلا استثنی دې ګوندونو که اسلامي ، ملي ، مترقي او دموکراتیک مختاري لرل د اشغال په چوپړ او د اشغال زېږنده بلواک حکومت په ملاتړ کې درېدلي وو. اشغالګرو نه یوازې د بن په کنفرانس کې د قومي ونډې پراساس د راتلونکي حکومت بنسټ کېښود او د ګڼ شمېر کوچنیو ګوندونو په جوړولو سره یې د سترو ګوندونو د جوړولو مخه ډب کړه بلکې شته ستر ګوندونه او تنظیمونه یې هم ټوټې ټوټې کړل . د بن د کنفرانس برخه وال جنرال عبدالرقیب جاوید کوهستاني وایي: "نړیوال دا تصمیم لري چې د جهادي مشرانو پر ځای ځواني څېرې راولي او نوي ګوندونه وهڅوي او مرستې ورسره وکړي چې د اوسنیو ګوندونو ځای ونیسي. "
۱۸۹/۲۵۲ د سیاسي ګوندونو د قانون له مخې هرګوند باید لس زره غړي لرلی ، افغان او افغانستان شمول وای یعني د هېواد د هرقوم او توکم او هر ولایت استازي پکې شتون لرلی او وسلوالې ډلې یې نلرلی.په عدلیه وزارت کې داسې راجستر شویو ګوندونو شتون درلود چې د وسلوالو ډلو د لرلو سربېره په یوه قوم ، یوه مذهب او ځانګړې سیمې پورې تړاو درلود چې ملي اسلامي غورځنګ او شیعیه ګوندونه یې څرګندې بېلګې دي.په ملي اسلامي غورځنګ کې به د ترک تباره هېوادوالو پرته د هېواد د بل قوم او په شیعیه ګوندونو کې د هزاره ګانو او شیعیه ګانو پرته د بل قوم او مذهب استازي نه ترسترګو کېدل . د ګوندونو په اړه ددې ټکي یادول اړین برېښي چې یا ګوندونه واکمن وي او یا په اپوزیسیون کې .خو په جمهوریت کې نه د واکمن ګوند په توګه کوم ګوند را څرګند شو او نه په اپوزیسیون کې .ټول ګوندونه موافق ګوندونه وو یعني د بلواکي واکمنی ملاتړي . دا د دې ښکارندوی وو چې هغوی هغه شنه ډالر چې له انجوګانو، یوناما او یا د ځواکمنو دولتونو له سفارتونو څخه ترلاسه کول په هغوی یې منلي وو چې د اشغال لاندې حکومت ملاتړ به کوئ یعنې چې اشغال به منئ او د اشغال ضد ځواکونو خلاف به دریځ نیسئ. غوڅ اکثریت ټلویزیوني چېنلونه په جګړه مارانو، پردي پالو او جګپوړو پورې تړاو در لود .پردې بنسټ به څرنګه یو پردی پال او جګړه مار د دموکراسۍ د ټینګښت او د بیان د آزادۍ لپاره خپل شخصي ټلویزیون وکاروي؟ دلته لیدل کېږي چې په افغانستان کې د دموکراسۍ او بیان د آزادۍ د نغارو ډنګول د خلکو په سترګو کې د خاورو د اچولو پرته بل څه نه وو. د رسنیو د منځپانګو او خپرونو څخه په ښکاره معلومېدل چې ټولو بلااستثنی اشغال ته نړیواله مرسته او د اشغال ضد ځواک(طالب) ته ترهګر ویل ،قومي او ژبنیو دښمنیو ته لمن وهله ، تاریخي ویاړونو او ملي شخصیتونو ته یې سپکاوی کاوه او کوم بنسټ هم شتون نه درلود چې د دې ملي ضد بهیر مخنیوی وکړي. د دې رسنیو په یوه ستره برخه دا شکونه کېدل چې هغه پردیو ډګر ته راوړاندې کړې او له مالي ملاتړ نه یې هم برخمنې دي او د پردیو ګټې ساتي . د اشغال د پای سره سم ولیدل شول چې د دې رسنیو سترې برخې د مالي ستونزو له امله خپلې خپرونې ودرولې ځکه چې سپانسرانو یې نور په افغانستان کې شتون نه درلود او سربېره پردې اسلامي امارت هغه ډول تبلیغاتو ته اجازه نه ورکوله چې د بیان د آزادۍ په نامه د پردیو د ویاندویانو او مبلغینو رول ولوبوي . په ۲۰۱۰ کال کې د ویکي لیکس په نامه یوې وېب پاڼې د افغانستان په اړه لسګونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زره سندونه خپاره کړل چې په هغو کې په افغانستان کې د رسنیو په اړه راغلي وو چې امریکایان څېنو آزادو او دولتي رسنیو لکه د غزنویانو راډیو، د غزني راډیو، د جلال آباد ملي تلویزیون او په ننګرهار کې د شایق شبکې سره تړونونه لاسلیک کړي چې د هغوی له لوري ورکړل شوي مواد خپاره کړي او د هغوی د پروګرام سره سم به خپلې خپرونې تنظیموي. د اشغالګرو له لوري د افغانستان له نیولو وروسته غربي میډیا د افغانستان د بیا رغونې، د دموکراسۍ او قانونیت د ټینګښت ، د لږکیو او ښځو حقوقو ته د درناوي او د میلیاردونو ډالرو د مرستې تبلیغات پیل کړل او د اشغال اردلیانو د مارشال د دوهم پلان د پلې کولو نغارې هم ډنګولې او اجوره شوو کارپوهانو دا هم ویل چې په یوه لسیزه کې به له افغانستان څخه سنګاپور، جاپان او... جوړشي. همدا لامل وو چې افغانستان ته د ایران او پاکستان څخه د لسګونو زروکډوالو د بېرته راستنېدو لړۍ پیل شوه.خو هرڅه پدې جګړه ځپلې هېواد کې سرچپه روان وو. د بیارغونې د داسې پروژې د جوړولو چې ستر وزګار لښکر ته د کارکولو زمینه برابره کړې څرک نه لګېده ، راستانه شوي کډوال په خیمو کې ژوند کولو ته اړشول او د هغوی سره هېڅ ډول مرستې نه کېدلې یا داسې مرستې کېدلې چې له لوږې مړه نشي.د خلکو او دولتي جایدادونوغصب لکه د تنظیمي واکمنۍ د زماني په څېر بیا پیل شو چې د شیرپور تاریخي سیمه یې څرګنده بېلګه ده.د جرمني د زیتونګ په نامه رسنۍ له قوله په شیرپور کې ۸۲۰۰۰ مترمربع ځمکه چې بیه یې شپاړلس میلیون ډالره اټکل کېده په درې لکه ډالرو په ۲۵۹ تنو پلورل شوې ده او یوازې ۲۱۷ تنو ته د محمدقسیم فهیم په امر ځمکه ورکړل شوې ده.عجیبه لا دا ده چې دا ځمکه ۷۸ پنجشېریانو،۳۵ پروانیانو ،۲۷ کابلیانو،۱۳ مزاریانو ،۱۰ بدخشانیانو،۸ کاپیسایانو او۱۳ کندهاریانو ته ډالۍ شوې ده. په ټول کلن امریکایي اشغال کې په دولتي ادارو کې فساد، فحشا ،د ځمکو غصب ،د مخدره توکو کښت ، قاچاق او استعمال د یوه معمولي کار بڼه ونیوله. د ځمکو غصب ته هر څواکمن ملا وتړله خو د جهادي مشرانو او قوماندانانو ونډه پکې خورا درنه وه. حامدکرزي د ولسي فشار له امله د ۱۳۹۱کال د زمري په پنځمه ۱۶۵ لمبرفرمان صادرکړ ترڅو په هېواد کې د غصب شوې ځمکې کچه معلومه کړي . د ګومارل شوي کمیسیون د رپوټ له مخې مجموعاً دوه میلیون جریبه ځمکه غصب شوې وه خو حکومت د غاصبانو څخه د دې دولتي ځمکې د مستردولو هڅه ونکړه .د مخدره توکو په تولید کې افغانستان لومړی مقام ترلاسه کړ.د اداري فساد کچه لدې څخه څرګندېږي چې د۱۳۹۹ کال د چنګاښ په لسمه له اداري فساد سره د مبارزې د څارنې او ارزونې کمېټې "میک " یو رپوټ خپورکړ په هغه کې راغلي وو چې په ۲۰۱۸ کال کې دولتي ادارو له افغانانو څخه ۱،۶ میلیارده ډالر بډې اخېستې دي چې د یوکال د ملي عوایدو"دوه نیم میلیارده ډالرو "له نیمايي زیاتې وې. البته په پورته شمېرو کې هغه رشوتونه شامل نه وو چې په ګمرکونو کې اخېستل کېدل.دا له هېچا پټه نه وه چې د افغانستان په ګمرکونو کې د بل هر ارګان څخه فساد زیات وو. د کرزي ځای ناستي او د بن د کرغېړن کنفرانس وروسته حکومت هرکاره اشرف غني د ۲۰۲۱ کال په لومړیو کې په خپله اعتراف وکړ چې د ملي عوایدو نیمايي برخه حکومت ته نه ورکول کېږي او د مالیې وزیر ولسي جرګې ته وویل چې هره ورځ په اوسط ډول په ګمرکونو کې اته میلیون ډالر غلا کېږي.

د بن د کنفرانس د پرېکړو له مخې د اساسي قانون مسوده جوړه شوه او هغه لویې جرګې تصویب کړه. د اساسي قانون مسوده د امریکا د متحده ایالتونو د" پنتاګون د رند د موسسې د کمېټې له خوا چې غړي یې لاندې کسان دي جوړه شوله:

- Barnet Rubin - Cheryl Benar - Zulmai Khalil Zad - Nina Hachigian – Khaked M.Abou El Fadl - Said Arjomand - Nathan Brown - Michael D.Rich

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا اساسي قانون هېڅکله هم تطبیق نشو او په خپله حکومت او ولسمشرانو د هغه څخه زیاته سرغړونه کړې ده. د حکومت ځینو منتقدینو به ویل چې یوازې د اساسي قانون یوه ماده چې د افغانستان پلازمېینه کابل دی نه ده تر پښو لاندې شوې. د غني له لوري د اساسي قانون څخه سرغړونه لدې ښکاري چې د جمهوري ریاست دواړه دورې یې د اساسي قانون خلاف د ټاکنو د پایلو پربنسټ نه بلکې د سیاسي جوړجاړي له مخې پرمخ وړې دي. غني د اساسي قانون خلاف اجرائیه ریاست رامنځته کړ خو هیڅا او په هغو کې ولسي جرګې چې د قانون د پلي کېدو نظارت یې اصلي دنده ده هېڅ غبرګون ونښود. همدارنګه د غني د واکمنۍ پرمهال د ولسي جرګې یوې دورې ته ټاکنې ونشوې او پخوانیو وکیلانو خپل کارته دوام ورکړ. کله یې چې ولسي جرګې ته ټاکنې ترسره کړې داسې له درغلیو ډکې وې چې د ټاکنو د کمیسیونو غړي یې زندانونو ته واچول خو د همدې کمیسیونو له خوا اعلان شوې له درغلیو ډکې پایلې قانوني وګڼل شوې او په درغلۍ راغلي استازي د ولس د استازو په توګه د ملت په کورکې ناست وو.

د ناټویي شل کلن اشغال پر مهال څلور ځله ولسمشرۍ او درې ځله ولسي جرګې ته ټاکنې وشوې خو هره ټاکنه د تېرې په پرتله د درغلیو ډکه وه. دا بیا ښیي چې اشغالګرو د افغاني ټولنې د فاسدولو پالیسي پر مخ وړله . د اشغال پرمهال داسې ریشخند ټاکنې تر سره شولې چې ښایي په نړۍ کې یې ساری نه وي لیدل شوې چې هغه په یوه وخت کې دوه ولسمشران د لوړې مراسم ترسره کړي او دا مراسم د۲۰۲۰ کال د مارچ په لسمه(۱۳۹۸د کب نولسمه) په ارګ او سپېدارمانۍ کې اشرف غني اوعبدالله عبدالله ترسره کړل او دواړو ځانونه منتخب ولسمشران اعلان کړل.پدې توپیر چې غني ځان ته منتخب او عبدالله ځان ته منتخب ټولشموله ولسمشر وویل .امریکا چې د طالبانو وروسته نظام حامي ګڼل کېده سفیر یې دغني د لوړې په مراسموکې برخه لرله او په یوه اعلامیه کې یې دعبدالله اعتراضونه هم د پام وړ وبلل.د دې معنی دا کېدای شي چې حق د عبدالله سره دی یعنې چې غني د درغلیو په پایله کې ولسمشر اعلان شوی دی. د امریکا له دا ډول دریځ څخه دا اخېستنه کېدای شي چې امریکا په لوی لاس کړکېچ ته لمن وهله ،کمزوری حکومت یې غوښت او د واک دوه مدعیان یې په واک کې ساتل چې د هر یوه څخه ناوړه ګټه پورته کړي . غني او عبدالله امریکایانو ته د خپلې وفادارۍ په ښودلو سره سیالي کوله او د امریکایانوسره هر ډول ملي ضد معاملو ته چمتو وو. ښه بېلګه یې د ۲۰۱۴ کال د ولمشرېزو ټاکنېز کمپاین کې د افغانستان او امریکا تر منځ د امنیتي تړون د لاسلیکولو اړوند د دواړو څرګندوني دي . یوه ورځ یوه خبریال له عبدالله څخه ددې تړون د لاسلیک په اړه وپوښتل هغه په ځواب کې وویل که په ټاکنو کې بریالی شي یوه اونۍ وروسته به دا تړون لاسلیک کړي. همدا پوښتنه څو ورځې وروسته له غني څخه وشوله هغه ځواب ورکړ چې په ټاکنو کې د بري یوه ورځ وروسته به دا تړون لاسلیک کړم په خپله ژمنه ودرېد او د ټاکنو د پایلو د اعلان یوه ورځ وروسته یې امنیتي تړون یا د افغانستان د خرڅلاو تړون لاسلیک کړ.

لکه څرنګه چې پردیو په بن کې د واکمنۍ بنسټ کېښود او بیا وروسته د پنځوسو دولتونو پوځیان او څارګر په هېواد کې ځای پرځای شول،بېله کومه شکه د قدرت په سیمه ئیزو دولتي ارګانونو او ولس کې هر هېواد خپل جاسوسان لرل ، هغوی یې نازول او چاغول.ددې لپاره چې ولسمشر هم دوی نازولي وي او هم یې باداران خوشاله ساتلې وي دوی ته یې تل باج ورکاوه. د پیسو څخه نیولې تر زرې ګاډو،امنیتي ساتونکو اونورو.پدې باج اخېستونکو کې هر څوک ، جهادي قوماندان ، ملا ،ملک ، قومي مشر، تکنوکرات ، لندغر، قاچاقبراو بدلمنې ښځې خلاصه هرڅوک چې د اشغالګرو ملاتړ یې درلود تر سترګوکېدل.د دا ډول مفتخورو لپاره د سلاکار دنده چې نه یې د ولسمشر د لیدو لیوالتیا لرله او نه ولسمشر د هغوی لیدو ته اړتیا لرله ،ځکه د هېواد او دولت د لاربښووني او ادارې اصلي مرکزونه د امریکا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو څواکمنو دولتونو سفارتخاني وې . محمداسمعيل يون چي د ولسمشر كرزي په واكمنۍ كې د امنيت شورا د لوړپوړو څخه وو ليكي : "د ځينو راپورونو پر بنسټ ولسمشر كرزي په توليز ډول (۱۱۰) تنه مشاورين لرل چي له هغي جملي څخه يې(۶۰) تنه مشاور وزيران دي. "۲۵۴ / ۲۱۰ كرزي ينځه دېرش تنه قومي او پنځه تنه ديني سلاكاران لرل. منطق دا حكم كوي چي په ديني چاروكي دوو تنو سلاكارانو ته اړتيا ده ځكه د افغانستان مسلمان خلک د دوو مذهبونو پيروان دي.ددې څخه معلوميږي چي پدې كچه د سلاكارانو شتون د څواكمنو كسانو خوشالول ووو. البته وزيرانو هم سلاكاران لرل. د ليكوال يوه دوست كيسه كوله چي د اطلاعاتو او كلتور وزير عبدالباري جهاني يوه سلاكار ورته ويلي وو چي ما د وزير صاحب له سلا او مشورو څخه زياته كټه پورته كړه. د دې سلاكار له خبرې معلوميږي چي ده وزير ته نه بلكي وزير ده ته مشورې وركولې. دا چي د اطلاعاتو او كلتور وزير خپل سلاكار ته د څه په اړه مشورې وركولې د خداى تعالى پرته يوازې دوى دواړه(وزير او سلاكار) پرې پوهيږي. عجيبه خو لا داوه چي دا سلاكار پخوانى پوځي وو چي د اطلاعاتو او كلتورپه وزارت كې د سلاكار په توګه ګومارل شوى وو. د اشغال د نازولو بله بېلګه د ګن شمېر وزارتونو او ادارو جوړول وو. د اشغال د پاى په درشل كې د افغانستان د اسلامي جمهوريت حكومت ۲۹ وزارت خاني لرلې . ښايي چي افغانستان به د نړۍ د زياتو وزارت خانو ريكارد تينګ كړى وي. د ناټويي اشغال پر مهال ارګ د مالي او اخلاقي فساد مركز وو. د غني د واكمنۍ پرمهال په رسنيو كې په ارګ كې د اتلس ډوله غوښنو د خوړلو خبرې كېدلې او ددې فاسدې واكمنۍ د نسكورېدو وروسته يوې ښځينه د پاخه عمر وزيرې وويل چي لدې څخه هم په ارګ كې د غني د ټيم د يوه غړي له لوري د جنسي اړيكې غوښتنه شوې وه .

كه د ناټويي اشغال لاندې واكمنۍ د لوړپوړو كړنو او په واكمنۍ كې بهيرونو او حالاتو ته وكتل شي چاروكي يې د شتمنيو د ټولولو سربېره د اشغالګرو د زړونو د لاسته راوړلو په فكركي وو او د دې واكمنۍ ځانګړتيا فساد،زورزياتى ، قانون ماتونه او پردى پالنه وه نه يې هېواد او خلكو ته د چوپړ انګېزه لرله او نه ليوالتيا . په دولتي ادارو كې د فساد كچه د امنيتي وزارتونو د يوه وزير(معصوم ستانكزي) لدې خبرې معلوميږي چي د دفاع وزارت د يوه رياست رييس په اړه يې ويلي وو: « هغه تردې كچې فاسد دى چي پنځه زره ډالر رشوت هم اخلي.» ددې خبرې معنى دا كېږي چي د يوه جنرال لپاره پنځه زره ډالر رشوت اخېستل شرم دى. پدې واكمنۍ كې داسې عجيبې غريبې پېښې شوې دي چي د نړۍ د هيڅ هېواد تاريخ يې بېلګه نه راكوي.

اړينه برېښي چي د كرزي اوغني د واكمنيو د ځينو عجيبو پېښو او وضعيت په اړه هم لږ شانتې بحث وشي تر څو لوستونكي ته د اشغالګرو پر مټ د جوړشوي نظام د څرنګوالي په پېژندلو كې مرسته وكړي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوريت لوړپوړى د كېنو اندونو خاوند رنګين سپنتا د خپل كتاب (سياست افغانستان روايتي از درون) نومي كتاب په ۲۶۴ مخ كې كابل ته د اوباما د مرستيال جوبايدن د سفر او په ارګ كې د كرزي په وړاندې د هغه د سپک چلند په اړه ليكي : « د ډوډۍ پر مهال كرزي جوبايدن ته د امريكايي عسكرو له خپلسرى شكايت وكړ او هم د پاكستان په اړه خپل شكايتونه ور سره شريک كړل . خو جوبايدن پرته له دليله عصباني شو. كرزي ته يې وويل چي له تاسو موږ ته پاكستان پنځوس ځله زيات اهميت لري . كرزي هڅه وكړه چي د جوبايدن غوسه سړه كړي مګر هغه لاسپاكى په دسترخوان ولي او په غوسه د ارګ له ډوډۍ څخه ولاړيري او په خپله مخه ځي.» سپنتا په ۲۷۰ مخ كې دا هم راوړي چي په ۲۰۱۰ كال كې په واشنګتن كې كرزي او ورسره پلاوي ته امريكايانو ويلي دي تاسو نشئ كولى بېرته زموږ په الوتكه كې كابل ته ستانه شئ او د خپل ځان غم په خپله وخورئ او پلاوى

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړ کېږي په کرايي الوتکه کي افغانستان ته را شي. دا وو د امريکايي مقامونو چلند د خپلو افغان مزدورانو سره .

- عبدالکريم خرم د کرزي د دفتر مشر د افغانستان او امريکي تر منځ د ستراتژيک تړون د لاسليک په اړه د ځلوېښت کاله په توپان نومي کتاب کې د ۳۸۹ څخه تر ۳۹۵ مخونو کې مفصل غږېدلی دی چې دلته به يې لنډيز وړاندې شي .« پدې ورځ ارګ تش شوی وو د جګپوړو ساتونکي ، د لسم رياست زياتره غړي ، د جمهوري ګارد عسکر، د امنيت د شورا او ولسمشر د دفتر مامورين او... ټول له ارګه وتلي وو.د ولسمشر مرستيالان فهيم او خليلی ، د امنيت شورا مشر سپنتا او مرستيالان او ولسمشر په يوه صالون کې ناست وو او ولسمشر هغوی ته ويلي چې بارک اوباما راځي او پدې مراسمو کې ګډون کوونکي د امريکايانو له خوا تلاشي کېږي تر دې چې د فهيم پکول ، د خليلي او مجددی لونګۍ به هم تلاشي شي. ولسمشر خرم ته ويلي دي چې مېز او څوکۍ چې د تړون د لاسليک لپاره کارول کېږي بايد تنظيم کړي خو هغه ورته ويلي دي په ارګ کې څوک نه دي پاتې چې دا کار وکړي او ټول خپلو کورونو ته استول شوي دي . کرزی په غوسه او حيرانی پوښتنه کړې چې دا کار چا کړی ؟ ځواب يې ورکړی دامنيت د شورا دفتر اوپي پي اېس. امريکايانو د د ژورنالستانو د راوستلو مسؤايت پخپله غاړه اخېستی وو.په هغه کوټه کې چې بايد د اوباما سره ملاقات شوی وای هلته يوه وسلواله امريکايی د کوټې مسوله ټاکل شوې وه افغانانو ته يې اجازه نه ورکوله چې د کوټې له منځه يوې او بلې خوا ته لاړ شي. اوباما د شپې په يوولس نيمو بجو ارګ ته په هليکوپټر کې راغلی او د هليکوپټر شاوخوا يې امريکايي ټانکونه ځای پر ځای شوي وو. اوباما د چای او آن د هغو اوبو له څښلو ډډه کړې ده چې د ارګ خدمتګارانو راوړې وې او هغه يوځل د خپل ساتونکي له بوتله اوبه څښلې دي ، تړون يې لاسليک کړی دی او بېرته د بګرام هوايي اډې ته تللی دی.»

- بله سپکه چې د اشغال زېږنده واکمنی ذلالت ښيي هغه دا وه چې په ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په څلېرويشتمه د امريکا د بهرنيو چارو وزير بګرام ته راغلی وو او ولسمشر غني او د اجراييه رييس عبدالله يې بګرام ته ورغوښتي وو. سبا ته د دوی د ملاقات خبر او انځورونه د هېواد په رسنيو کې خپاره شول ګواکي چې هغوی په کابل کې ورسره کتلي دي . خو څو ورځې وروسته نيويارک تايمز افشا کړل چې دا انځور فوتوشاپ شوی دی تر څو وښودل شي چې ګني دا ليدنه د بګرام په هوايي اډه کې نه ده ترسره شوې. خرم د خپل کتاب په ۳۲۳ مخ کې د ځانګړې قطعې د يوه تن له قوله وايي چې دا قطعه د امريکايي پوځيانو د « بلو ټيم » په نامه د يوه ګروپ سره ګډ عمليات تر سره کول وايی ددې ګروپ « چې غړيو يې اوږدې ږيرې او برېتونه پرې ايښي دي او د سختو دندو مسؤليت يې پر اوږو دی په کومه ورځ چې ددې ګروپ کسانو څوک نه وي وژلي ډېر ناآرامه وي او آن له ډوډۍ خوړلو ډډه کوي .»

- د۲۰۰۹ کال د ثور په اتمه چې د اسلامي انقلاب د بري جشن لمانځل کېدلو ، د ستېژ له مخامخ کورونو نه ډزې وشولې چې مرګ او ژوبله يې هم لرله.دې ډزو داسې ګډوډي راوړله چې د پوځې پرېټ لپاره چمتو شوي عسکري ټولګي د سترګو په رپ کې له سيمې وتښتېدل او پدې ډول پرتمين پوځي پرېټ په پرتمين پوځي فرار(تېښته) واوښت يعني مراسم سبوتاژ شول.دلته ليدل کېږي چې هغه مهال افغانستان څه ډول بې دسپلينه او ډارن پوځ درلود. عجيبه خو لا داده چې ولسمشر د ده د ساتنې ځواک منسوبينو ته چې پي پي اس يادېده د مکافاتو په نامه يوه مياشتې اضافي تنخواه ورکړله چې ګواکي ولسمشر يې په مېړانې او سرشندنې سره له سيمې ويوست.

- د۲۰۱۹ کال د مارچ په څوارلسمه په مزارشريف کې کمسارې پېښه وشوله چې د اشرف غني عجيبه حکومتولي ننداري ته ايږدي . ټولو ته څرګنده وه چې د کرزي د واکمنی پر مهال د بلخ والي عطامحمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور د بلخ د شهنشاه لقب ګټلی وو خو کرزي هغه وزغملو .البته چې کرزي هر زورواکی زغملو او د دې زورواکو هرې روا او ناروا غوښتنو ته یې غاړه اېښودله چې په ولایتونو باندې د پنجشېر او دایکندي ولسوالیو اړول یې څرګنده بېلګه ده چې د خپلو مرستیالانو محمدقسیم فهیم او محمدکریم خلیلي په غوښتنه یې دا کار وکړ. کله چې اشرف غني ولسمشر شو غني چې د ډوزو ، لاپو شافو اوغوړو ژمنو اتل وو ویل چې زورواکي او د قدرت جزېرې به ختمې کړم . ساده ګان څه چې د لوړو زده کړو خاوندان یې هم تېر اېستلای شوای . خو دې سیاسي ماشوم دا وړتیا نلرله و پوهېږي چې دا زورواکان د ده په څېر پردیو د واک او ځواک خاوندان کړي دي او یوازې اشغالګر کولای شي زورواکان پخپل ځای کېنوي. غني پرېکړه وکړه چې د نومورې شهنشاهۍ ته د پای ټکی کېږدي . غني عطا د یوې پټې معاملې له مخې قانع کړ چې له ولایت څخه ګوښه شي. هغه ګوښه کړل شو او د غني سیاسي خیاطانو تبلیغات پیل کړل چې غني د قدرت جزېرې له منځه وړي . غني د کرکتر له مخې هېڅکله هم په خپلو ژمنو نه دی درېدلی .

همدا لامل وو چې غوښتل یې په بلخ کې د خپلې خوښې امنیي قوماندان وګوماري خو په کور ناست بې تاجه شهنشاه عطامحمد نور ورسره مخالفت وکړ او غني اړشو د کابل څخه ځانګړي امنیتي ځواکونه مزارشریف ته ولېږي او د پوځي عملیاتو پرمټ نوی قوماندان د امنیي قوماندانۍ په څوکۍ کېنوي. دې عملیاتو د مرګ او ژوبلې سربېره په سیمه کې پرتو ودانیو او هټیو ته مالي زیانونه هم ورسول.خو د دې قوماندان د مسؤلیت دوره ډېره لنډه وه او د پنځه ویشتو ورځو وروسته غني اړشو د کورناستي شهنشاه ارادې ته سر ټیټ کړي او د پوځي عملیاتو پرمټ کېنول شوی قوماندان ګوښه او د شهنشاه سړی هلته د قوماندان په توګه وګوماري. داسې برېښي چې اشرف غني د نوي امنیه قوماندان په ګومارنه کې د حبیب الله کلکاني له تجربې څخه استفاده کړې ده .وایي چې کلکاني یو نوی حکمران مقررکړ خو پخوانی حکمران چمتو نه وو خپل مقام پرېږدي. کلکاني د ستونزې د حل لپاره د حکمرانۍ مدعیانو ته احوال استولی چې دوی دې غېږې ونیسي هرچا چې مقابل لوری څملاوه هغه حکمران دی. د نړۍ دوهم متفکر د ۹۰ کلونو په تېرېدو سره په مزارشریف کې د بلخ د امنیي د قوماندان د ګومارنې لپاره د کلکاني د تزس خو د غېږې نیولو پرځای د دواړو اړخونو د وسلوالو ځواکونو څخه استفاده وکړله. همدا لامل وو چې ځېنو د طالبانو وروسته واکمنیو ته دریمه سقاوي ویله . دوهمه سقاوي د شمال تلوالې واکمني وه .د غني د ریشخندې حکومتولۍ بله بېلګه د هغه د تېښتې په درشل کې یوه مسخره پېښه ده چې هغه جنرال مرادعلي د دایکندي د والي په توګه مقرر کړ هغه یې د یوه وزیر سره په چورلکه کې کینولو او ولایتي مسولینو ته یې هدایت ورکړ چې په هوایي ډګر کې د پلاوي او نوي والي هرکلی وکړي . خو چورلکې ته د الوتنې پر مهال دستور ورکړل شو چې بېرته را وګرځي او جنرال مراد علي خپل مراد ولایت ته و نه رسید او بل ځای هم مقرر نشو . د غني له لوري په جوزجان کې د داودلغماني په نامه مقرر شوي والي و نکړای شول د ولایت مقام ته لاړ شي هغه یې د قول اردو په قرارګاه کې د والي په توګه معرفي کړ دوې اونۍ یې په قول اردو کې ولایت وکړ خو غني اړشو د شمال د بل شهنشاه مارشال دوستم ارادې ته غاړه کېږدي او د دوستم د خوښې وړ سړی په جوزجان کې د والي په توګه وګوماري.

- د ناټویي شل کلن اشغال پر مهال د حامدکرزي او اشرف غني په شمول غوڅ اکثریت جګپوړو نه دا چې ولسي ریښه نلرله بلکې په ټولنه کې منفور هم وو . همدا لامل وو چې د خپلو ادارو او کورونو شا وخوا یې سمنټي دیوالونه درولي وو . کرزي او غني د خپلو نړیوالو ملاترو د ارادې له مخې د پردیو د موخو پلې کوونکو، جګړه مارانو ، د اشغالګرو برېڅو، لوټمارانواو د خپلو خلکو د قاتلانو درناوی کاوه ، غټ،غټ مقامونه اوهغوی ته د اتلانو او مارشالانو لقبونه ورکول او پوهنیز بنسټونه یې د جګړه مارانو او حرفوي قاتلانو په نامه ونومول.څرګندې بېلګې یې مسعود (ملي اتل) ، فهیم (مارشال)، دوستم (مارشال

(c) ketabton.com: The Digital Library

)، رباني (د سولې شهيد) او مزاري (د ملي يووالي شهيد)دي.که د يادو کسانو د تورو کارنامو يادونه وشي د يوه کتاب له حوصلې وتلی کاردی . آيا کوم حکومت به مسعود ته د ملي اتل او دوستم ته د مارشال لقبونه ورکړي چې لومړي په پټه د شوروي اشغالګرو سره د دوستۍ او همکارۍ پټ تړونونه لرل او دوهم يې د شوروي اشغالګرو سره ګډ د افغان اولس د ملي مقاومت د ځپلو له امله د افغانستان د جمهوريت د اتل لقب ترلاسه کړی وو. همدې دواړو(مسعود او دوستم) په ۱۹۹۲کال کې د ملګروملتو د سولې پروګرام شنډ کړ کوم چې د هېواد ځوارلس کلنې جګړې ته يې د پای ټکی ايښود.د سولې د پروګرام په شنډېدو سره نه يوازې په افغانستان کې وحشت او بربريت واکمن شو بلکې د هېواد د تمدن ټولې نښې نښانې پوپناه شوې ، وسلوال پوځ له منځه ولاړ او کابل په کنډواله واوښت. په بل هرهېواد کې به د مسعود او دوستم په څېر وګړي د ملي خاينانو په توګه پېژندل شوي وای خو زموږ د همدې زماني پړاو حکومتونو يو ملي اتل اعلان کړ اوبل ته يې مارشالي ورکړه. د اشغال په لومړيو کې چې د اشغال ګڼ شمېر اردليانو کومو چې د مارشال د پلان د پلي کولو اپلتې ويلې او د يوې لسيزې وروسته يې په سنګاپور او جاپان د افغانستان د اړولو نغارې ډنګولې د دوی د خوښې وړ ولسمشر چې هغه يې د نړۍ دوهم مفکر بللو خو همدې نړيوال مفکر په ۲۰۲۰ کال کې په هېواد کې د فقر لاندې کرښې هېواد والو شمېر په سلوکې (۹۰) اعلان کړ او نړيوالو بيا د اشغال زېږنده حکومت د نسکورېدو په درشل کې(اګست ۲۰۲۱) د هېواد د پنځه دېرش ميليونو خلکو څخه اتلس ميليونه بېړنيو مرستو ته اړمن اعلان کړل. آيا دا وګړي به اوس د وجدان د عذاب څخه نه ځوربږي؟ اشغال ګڼ شمېر ناوړه او کرغېړن ميراثونه افغاني ټولنې ته پرېښودل چې کلونه به زموږ خلک له هغو څخه ځوربږي چې يو له هغو څخه شا وخوا درې نيم ميليونه معتادان او نېشه يان دي او بل د پرديو په مرستو روږدي کېدل او د بهرنيو استخباراتي شبکو سره همکاري چې دې همکاريو (جاسوسۍ) ته يې کاري اړيکې ويلې. د افغانانو د لوږې او معتادانو په اړه پورتني ارقام ښيي چې اشغالګر د يوه هېواد د آبادولو لپاره دا هېواد نه نيسي بلکې د هغې د شتمنيو د لوټلو، د ټولنې د فاسدولو او يا نورو سياسي موخو ته د رسېدو په خاطر هېوادونه اشغالوي. د اشغالګرو افغاني ضد موخې لدې څخه څرګندېږي چې هغوی په جاپان کې دې هوکړې ته ورسېدل چې افغانستان په ترانزيتي هېواد واړوي. پداسې حال کې چې افغانستان د صنعتي کېدو او پانګې اچونې غوره شونتياوې لري . خو اشغالګرو غوښتل افغانستان يو استهلاکی هېواد وي نه صنعتي هېواد تر څو په خپلو پېنو و نه درېږي او پرديو ته اړ وي .

د امريکايي اشغال پرمهال پخواني خلقيان او پرچميان

د انګرېزی- امريکايي ځواکونو د خونړي يرغل وروسته زموږ د زماني د فرعون او د هغه د متحدينو لسګونه زره پوځيان او ځارګر لکه وږي لېوان د افغانانو په داړلو لګيا شول. دا مهال د لويديځ يو سر او زر ژبو رسنيو په افغانستان کې د داسې يوه زماني پړاو د رارسېدو تبليغات پيل کړل چې ګواکې پدې هېواد کې د ټولنيز ستر انقلاب په څېر د بنسټيزو بدلونو لړۍ پيل شوې ده . دې تبليغاتو د افغانستان غوڅ اکثريت لوستی قشر داسې اغېزمن کړ چې ببله استثنی ټولو کېڼ لاسو اوښي لاسو ، مذهبي او غيرمذهبي ډلو بربنډ اشغال ته نړيواله مرسته ويله او د اشغال زېږنده فاسدې واکمنۍ په ملاتړ کې ودرېدل او سياسي فعاليتونه يې پيل کړل. پداسې يوه حالت کې پخوانيو خلقيانو او پرچميانو د هېواد د ننه او بهر د خپلو توټې شوو ګوندونو د بيا په پښو درولو هڅې پيل کړې .البته دا هڅې د هېواد بهر او په تېره لويديځ کې ډېرې محسوسې ځکه وې چې هلته مېشت پخواني خلقيان او پرچميان د اقتصادي ستونزو سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وو. په افغانستان کې دا هڅې ځکه پیکه وې چې هغوی د بېساره اقتصادي ستونزو سربېره د سیاسي فعالیت څخه هم وېره درلودله چې د دوی پرونی دښمني جهادي ډلې کومې چې د واکمنۍ د ملاتیر یې جوړولو ورته ستونزې جوړې نکړي . البته دا هڅې د پرونیو فرکسیوني تړاوونو پربنسټ پیل شولې. له څه مودې وروسته جوته شوله چې ددې بهیر لاربښوونه پروني ځېنې خلقي او پرچمي مشران کوي. ددې آزمایل شوو مشرانو د بیا فعالیت پایله دا شوله چې د یوه سترملي - مترقي غورځنګ راڅرګندېدل یو خوب او خیال پاتې شي او کوچنۍ ډلې را څرګندې شي. دی نویو سازمانونو ټولو بلا استثنی لکه نورو سیاسي ډلو ناټویي اشغال ته نړیواله مرسته ویله . پدې توګه دا سازمانونه یو ځل بیا د خپلو خلکو ترڅنګ و نه درېدل . البته غوڅ اکثریت پخوانیو خلقیانو او پرچمیانو د کوم سازمان سره اړیکې ټینګې نکړلې او غوره یې و ګڼله چې پدې کوچنیو وچو جزیرو کې ځان و نه ویني.

د بېلګې په توګه به په هالند(ندرلند) کې د خلقیانو په هلوځلو مکث وشي چې وروسته یې څه ډول په اروپا کې د نورو اروپایي هېوادونو د خلقیانو سره ګډې هڅې پیل کړلې او د دې هلوځلو پایله د یوه ستر سازمان جوړول نه بلکې د پرونیو ګروپي او فرکسیوني تړاوونو له مخې د ګوندونو په نامه د کوچنیو بې اغېزه سازمانو منځته راتګ شو. په هالند کې د ۲۰۰۲ ز کال د جنوري په شپږویشتمه یعني د انګلوساکسوني خونړي یرغل څه کم څلورمیاشتي وروسته د(هیلورسوم) ښار کې یوه غونډه جوړه شوله چې په هغې کې د دېرشو تنو شاوخوا پخوانیوخلقیانو برخه لرله. پدې غونډه کې د خلقي اړخ د مرکزي کمېټې اصلي او علی البدل غړو محمود سوما ، محمد اسمعیل دانش ، نیازمحمد مومند، اقبال وزیري ،خیال محمدکټوازي او محمد فاروق کارمند ګډون کړی وو. پدې مشرانو کې یوازې سوما د ملي یوالي ګوند د مشرتابه څخه برخه لرله. غونډه دانش پرانېستله لنډه وینا یې وکړه او دا یې هم وویل " موږ د خلقیانو رهبرۍ هرڅه چې وکړل و مو کړل اوس تاسو ځوانان خپل ټوټې شوی ګوند په پښو ودروئ ، موږ به تاسو ته سلامشورې درکوو او د ننني غونډې له مشرۍ هم ډډه کوو." دریو تنو د ګوند د بیا په پښو درولو کې د دوی په شتون ټینګار درلود خو دوی ونه منله او دلیل یې دا وو چې موږ په ټولنه کې د کمونستانو په نامه پېژندل شوي یو، لدې امله پدې خوځښت کې زموږ شتون د ګټې پر ځای زیان لري. کله چې د ګوند یو مشر وایي مونږ په ټولنه کې د کمونستانو په نامه پېژندل شوي یو ، معنی یې دا ده چې هغه د ګوند د مشرتابه په تېرو درېځونو او تېروتنو اعتراف کوي چې د افغانستان په څېر وروسته پاتې ټولنه کې یې د پرمختللو هېوادونو نسخې پلې کولې. د غونډې پر مخ وړونکي په خپلو خبرو کې دا هم وویل چې د لندن ملګرو د غونډې د برخه والو شهرت غوښتی دی. لدې خبرې څخه معلومېدل چې د دې بهیر ترشا په لندن کې مېشت مشران(زیری ، شاولي او میثاق) ولاړ دي . که چېرې دې مشرانو په ګډه ددې کارلاربښوونه کړې وای ښایي غوره پایلې یې لرلای ځکه هر یوه یې د شوروي د اشغال مخکې او وروسته خپل ځانګړي درېځونه لرل او که دا مهال هغوی ګډ دریځ نیولی وای او د فرکسیوني تمایلاتو او ځانغوښتنې سره یې مخه ښه کړې وای یقیناً چې د دې شونتیا کچه لوړه وه چې د خلقیانو د یوه ستر خوځښت بنسټ کېښودل شي. په غونډه کې زیاتره ګډونوالو د خلقي خوځښت د بیا په پښو درولو ټینګار درلود او غونډه دې پایلې ته ورسېدله چې د ملګرو، علاقمندانو او روڼ اندو د تنظیمولو او د یوې سترې غونډې د رابللو په موخه د تدارک اته کسیز کمېسیون وټاکل شو چې لیکوال یې هم غړی وو. دې کمیسیون هره اونۍ غونډې کولې او د غونډو د بهیر د څرنګوالي څخه لیکوال شکمن شو چې ددې خوځښت لاربښوونه زېری کوي. د تدارک کمیسیون څو غونډې وکړې اړین سندونه یې چمتو کړل او د اپریل په اوومه عمومي غونډه راوبلل شوله.د غونډې د رابللو په اړه دا پوښتنې پیدا شوې چې څوک غونډې ته را وبلل شي او دا کار څرنګه ترسره شي .لکه څرنګه چې ددې خوځښت موخه په یوه واحد

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت کې د افغان روڼ اندو تنظيمول وو ،د تدارک کميسيون هم اړين سندونه په هالند کې د مېشت افغان کډوالو تنظيمولو ته را ګرځولې وه. زياترو کسانو وويل چې د شخصي اړيکو پربنسټ بايد خلقي ملګري راوبلل شي. پدې اړه د ليکوال لخوا دا نظر ورکړل شو چې دوه مياشتې پدې کار وشو چې په هالند کې به د افغان روڼ اندو غونډه جوړوو په کار ده چې د هالند د کډوالو په کمپونو او هغه بنسټونو کې چې د کډوالو سره کاري اړيکې لري اعلاميې خپرې شي چې ټول ليوال افغانان پدې غونډه کې ګډون وکړي خو دا وړانديز پدې دليل ونه منل شو که د مختلفو اندونو کسان پدې غونډه کې برخه واخلي ښايي تخريبکار عناصر دا غونډه اخلال کړي.د دې دليل په اورېدو سره ليکوال دې پايلې ته ورسېد چې خلقيان په يوازيتوب د يوه ځواکمن غورځنګ د جوړېدو جوګه ندي او که د خلقيانو کوم سازمان هم جوړېږي هغه به د پخوانيو ډله بنديوڅخه رنځ وړي چې شتون به يې ګټور او اغېزمن نه وي . د تدارک د کميسيون د پرېکړې له مخې ددې کمېسيون غړو د شخصي اړيکو له مخې هرچا خپل خلقي ياران يا په بله وينا همفکران غونډې ته راوبلل او غونډه د اپريل په اوومه د شاوخوا شپېتو تنو په ګډون سره چې د ملي يوالي ګوند دريو غړو هم پکې برخه اخېستې وه جوړه شوه او اووه کسيزه د انسجام کمېټه د ټاکنو پر اساس غوره شوه. ليکوال ددې غونډې وروسته ددې بهير سره اړيکې وشلولې. په همدې بڼه په ټولو اروپايي هېوادونو کې په اصطلاح د خلقي ګوند د بيا په پښو درولو هڅې شوې دي.

د ۲۰۰۲ ز کال د اپريل په يوويشتمه په دنمارک کې د پخوانيو خلقيانو د اروپايي هېوادونو استازو غونډه شوې او بله غونډه يې د اګست په يودېرشمه د آلمان د کولن په ښار کې شوې چې د ۵۰۰ څخه تر ۶۰۰ تنو خلقيانو پکې ګډون کړی وو .د شاه محمودحصين پرته د غونډې نورو ويناوالو په افغانستان کې د ناټويي پوځيانو شتون تائيد او هغه يې په افغانستان کې د ولسواکۍ د ټينګښت لپاره اړين بللی دی . د حصين له وينا وروسته يوه برخه وال د حصين وينا طالبي تفکر بللی وو. عجيبه دا ده چې د حصين د مرګ وروسته همدې ښاغلي د حصين د کارنامو او ښو ځانګړتياوو په اړه يوه ليکنه په ټولنيزو شبکو کې خپره کړله .غونډې د نوي جوړشوي خوځښت نوم (د تفاهم بهير) کېښود. يوکال وروسته په ۲۰۰۳ ز کال کې د تفاهم د پروسې بله غونډه د سويدن د مالمو په ښار کې را وبلل شوه. پدې غونډه کې د خوځښت نوم د تفاهم په نهضت واړول شو چې موخه يې د نورو خلقي ډلو سره يو جوړجاړي ته رسېدل دي. د تفاهم د نهضت دريمه غونډه په۲۰۰۴ ز کال کې بيا په جرمني کې جوړه شوله .پدې غونډه کې د تفاهم د نهضت مشر د رپوټ په يوه برخه کې راغلي وو چې موږ هلې ځلې وکړلې چې د خلقيانو د شته سازمانونو سره ګډه ژبه پيداکړو چې بريالي نشوو خو لکه څرنګه چې په افغانستان کې يو شمېر ملګرو ملي ګوند جوړکړی دی او زياتره د تفاهم نهضت غړي پدې باوردي چې ددې ګوند غړيتوب تر لاسه کړي او د تفاهم نهضت خپل شتون ته د پای ټکی کېږدي.ددې وړانديز څخه ګڼ شمېر برخواله ملاتړ کړی ، د مخالفت غږونه هم پورته شول او هغوی پدې اند ووچې تراوسه د تفاهم نهضت د خلقي ريښه لرونکو سازمانو سره جوړجاړي ته نه دی رسېدلی او د ملي ګوند سره يوځای کېدل د سترخلقي ګوند د جوړېدو مخه نيسي. خو د اکثريت په رايو دا وړانديز ونه منل شو. په اروپا کې د تفاهم د نهضت زياته برخه د ملي ګوند سره لاړله. يو شمېر د تفاهم د نهضت په نامه خپل شتون ته دوام ورکړ او ګڼ شمېر ناپېيلي پاتې شول چې پدې ډول د تفاهم نهضت په دريو برخو وېشل کېږي.پدې غونډه کې د سلو تنو شاوخوا کسانو برخه لرله.البته په کابل کې د ملي ګوند مشر عبدالرشيد آرين چې د زيري له کلکو پلويانو څخه شمېرل کېږي غوره شوی وو.

پرچميانو هم په همدې بڼه د خپل پاشل شوي سازمان د بيا په پښو درولو هلې ځلې پرمخ وړلې. د کارمل پلويانو لومړی د نهضت ميهني په نامه يو جوړښت را منځته کړ او هغه په دوو ډلو د بريالي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرۍ د نهضت میهني او د نورالحق علومي په نامه د ملي متحد ګوند په نامه ډلو وویشل شو.البته د نجیب پلویانو د وطن د ګوند په نامه فعالیت درلود چې غړي یې نجیب الله پلوي خلقیان او پرچمیان وو. په همدې ډول د خلقیانو او پرچمیانو پخوانیو کدرونو د شلو څخه زیات ګوندونه جوړ کړل. لدې څخه ښکاري چې دواړه ډلې بریالی نشوې یو یا دوه ستر سازمانونه جوړ کړي . د خلقیانو او پرچمیانو له ګډې څخه را وتلي سازمانونه (ملي ګوند ، حزب مردم افغانستان، ملي یووالی ګوند، د وطن ګوند) د نورو ډلو په پرتله د کمیت له مخې ځواکمن وو او غوڅ اکثریت غړي یې د پاخه عمر پخواني کدرونه وو . ویل کېدل چې د ملي ګوند او حزب مردم افغانستان ترشا صالح محمد زېرى او نوراحمد نور ولاړ وو دا هغه مشران دي چې د شوروي د اشغال پرمهال روسانو غبرګوني بلل. د خلقي آرین او پرچمي محمد آصف بکتاش تر مشرۍ لاندې ډلو د افغانستان د ترقۍ ملي ګوند تر نامه لاندې یووالی وکړ. خو کله چې آرین د کارمل د پلویانوحزب مردم افغانستان سازمانونو سره د یووالي خبرې پیل کړې پرچمي بکتاش مخالفت وښود او له ګوند څخه ووت . خو د یوالی پایدار نه وو او د عبدالحی مالک په مشرۍ د خلقیانو یوه ستره برخه له یووالي ووتله خو آرین او یو شمېر نورخلقیان د داود راوش ترمشرۍ لاندې په یوه ګوند کې پاتې شول . د ناټویي اشغال پر مهال د ا،خ،د،ګ له ګډې څخه راوتلو سازمانونو هڅې وکړې چې تر یوه چتر لاندې راسره غونډ شي خو کومې اړینې پایلې یې نلرلې. د خلقیانو له ګډې راوتلو دوو ځواکمنو ډلو (ملي ګوند او ملي یووالي ګوند) تردې کچې د یووالي په بهیر کې مخته لاړل چې په ځینو هېوادونو کې یې سازمانونه هم منحل کړل خو بېرته سره جلا شول. په کال ۲۰۱۰کې په هالند کې د یوه دوست د بلنې له مخې مې د همدې دوو ډلو د یووالي په غونډه کې ګډون وکړ. خوغونډه په ناندریو او مشاجرو واوښتله . د غونډې له بهیر څخه لیکوال دې پایلې ته ورسېد چې د خلقیانو او پرچمیانو او بیا په هره ډله کې د هغوی فرکسیوني مخینې ته په کتو سره امکان نلري هغوی په یوه ټغر کېني. هره ډله یې ځان سلامت او مقابل لوری ملامت ګڼي او چمتو نه دي په تېر انتقادي نظر واچوي او حقایقو ته غاړه کېږدي.ددې ډلو غړي تردې کچې په خپلو کوچنیو ډلو او په خپلو سیاسي مرشدانو میني دي که یووالي ته یې غاړه هم ایښې ده حتی د خپل نامه نه دي تېر شوي. دلته به یې یوه بېلګه راوړل شي. کله چې د آرین ترمشرۍ لاندې ملي ګوند د بکتاش تر لارښوني لاندې د ترقي ګوند سره یووالی وکړ نوم یې(دافغانستان ملي ترقي ګوند) غوره کړ چې په نوي ګوند کې د هرګوند د پخواني نوم یو څه شتون ولري .همدې د افغانستان ملی ترقي ګوند د افغانستان د خلکو ګوند د کارمل له ارادتمندانو(حزب مردم افغانستان) سره یووالی وکړ او د نوي ګوند نوم یې (د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند) ته وده ورکړه .همدې ګوند د نورالحق علومي تر ریاست لاندې (ملي متحد ګوند) سره یووالی وکړ اونوم یې(دافغانستان د خلکو د ملی متحد ترقی ګوند) ته ارتقا وکړه او ځینو بیا په ټوکو دې ګوند ته د (وغیره ګوند) ویل. علومي هم لنډه موده وروسته د (وغیره ګوند) څخه ووت او په خپل پخواني ملي متحد ګوند په نامه یې فعالیت ته دوام ورکړ. د پخواني ا ، خ، د ، ګ له ګډې راوتلي کوچني سازمانونه ځانونه کېڼ لاسې بلل خو په کړنلارو کې یې د کینو اندونو څه نه لیدل کېدل. پدې اړه په زړه پورې دا وه ، سره لدې چې دوی عملاً د خپل پروني لیډلوري او باورونو سره مخه ښه کړې ده خو د نورو جهادي یا غیر جهادي سازمانونو سره یووالي او یا ائتلاف ته زړه نه دی خوښ کړی او نور ګوندونه یې انجویي ګوندونه بلل .

پدې اړه به لیکوال د عبدالرشید آرین سره په هالند کې د یوه خلقي په کور کې د یوه مجلس یادونه وکړي چې شپږو اوو تنو نورو پخوانیو خلقیانوهم شتون درلود.آرین په خپلو خبرو کې وویل چې د نوراحمدنور سره یې ملاقات کړی او د دې کتنې موخه دا وه که د حزب مردم افغانستان سره یووالی وشي. لیکوال ترې و پوښتل چې په افغانستان کې لسګونه ګوندونه فعالیت کوي ولې تاسو د دې ګوندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یووالی نه کوئ چې یوازې په پرچمیانو پسې ګرزئ؟ هغه وویل دا نور ټول انجویي ګوندونه دي او موږ هغوی نه پیژنو . لیکوال ورته وویل فکرکوم دا ټول به شکمن ګوندونه نه وي ،ښایي د ملي فکرخاوند ګوندونه او وګړي پکې شتون ولري او د اړیکو په ټینګولو سره شوني ده ، هغوی وپیژنئ او جوړجاړي ته هم ورسره ورسیږئ .د پرچمیانو او خلقیانو مخینه معلومه ده چې شوني نه ده په یوه سازمان کې ګډ فعالیت وکړي. د لیکوال له لیدلوري یوازې فاروق کارمند ملاتړ وکړ خو آرین خبره بلې خوا ته یووړله، ځکه چې قانع کوونکی ځواب یې نه درلود. که چیرې د ناټویي اشغال په وړاندې د پخواني د ا،خ،د،ګ له ګېډې څخه رازیږېدلو سازمانونو دریځ ته وکتل شي بربنډ اشغال ته یې نړیواله مرسته ویلې او د اشغال لاندې فاسد حکومت څخه یې ملاتړ کړی دی. دوی ځانونه د چپ او مترقي غورځنګ ملاتړي ګڼل خو په ولسمشریزو ټاکنو کې د جهادي ریښه لرونکو یا د لویدیځ څخه دیسانت شوو نوماندانو ملاتړ کړی نه د خپلو پرونیو همفکرانو او سازماني ملګرو څخه .غوره بېلګه یې د۲۰۰۹ ز کال ټاکنو کې د شهنوازتنې او حبیب منګل پرځای د کرزي او عبدالله څخه ملاتړ او حتی هغوی ته ټاکنیز کمپاین وو. هغه مهال لیکوال د ملي ګوند له یوه غړي و پوښتل چې تاسې په ټاکنو کې د چا څخه ملاتړ کوئ هغه وویل له کرزي څخه . لیکوال ترې پوښتنه وکړه ولې د تنې یا منګل څخه ملاتړ نه کوئ هغه په ځواب کې وویل د دوی بریا ناشوني ده . دا وه ددې ګوندونو مبارزه چې باید د قوي کاندید ملاتړ وکړي او دا ورته ارزښت نلري چې هغه څه ډول مخینه او لیدلوری یا تګلاره لري. د خلقیانو او پرچمیانو تلپاتې دښمني لدې ښه جوتیږي چې کله په همدې ټاکنو کې تنې د بدخشان او هرات څخه زیاتې رایې ګټلې وې د کارمل پلوي حزب مردم افغانستان یوه غړي لیکوال ته وویل چې زموږ ملګرو سکاییې غونده راوبلله ترڅو تنې ته په بدخشان اوهرات کې د زیاتو رایو ګټلو لامل پیدا کړو. تنې پدې ټاکنو کې ۲۹۶۴۸ او منګل ۲۱۵۱۲ رایې ګټلې وې چې تنې شپږم او منګل نهم ځای در لود او کرزي چې ولسمشر شو ټولټال ۲،۲۸۳۹۰۷ رایې ګټلې وې. په ټولنه کې د دې سازمانونو اعتبار او نفوذ له دې ښه معلومیږي چې د ملي یووالي د ګوند مشر عبدالرشید جلیلي ولسي جرګې ته په ۲۰۰۹ ز کال کې د ننګرهار څخه او د ملي ګوندمشر عبدالحی مالک او داود راوش د حزب مردم افغانستان د ګوند مشر په ۲۰۱۹ ز کال کې د کابل ښار څخه ولسي جرګې ته ځانونه کاندید کړل خو بریالي نشول.

د پورتنیو څرګندونو پربنسټ دې پایلې ته رسیږو چې د پخواني د افغانستان خلک دموکراتیک ګوند د ګېډې څخه راوتلو سازمانونه وچو جزیره ته ورته ډلې وې چې ښایي ستر سازمان یې د څلورو زرو تنو څخه زیات غړي نه لرل .که څه هم د ګوندونو د قانون له مخې هغه مهال یو ګوند په عدلیه وزارت کې راجستر کېدای شوای چې لس زره تنه غړي ولري خو د اداري فساد له امله عدلیې وزارت هغوی راجستر کړي دي یا دا چې عدلیې وزارت ته ویل شوي وو هر څوک چې د ګوند د جوړولو لیوال وي او د اشغال زیږنده واکمنۍ ملاتړ کوي هغه راجستر کړئ تر څو وښودل شي چې په جمهوریت کې د هرې ایدیولوژۍ او فکر خاوندان کولای شي سیاسي فعالیت وکړي .د دې سازمانونو ټیټ کمیت او کمزوری سیاسي فعالیت ښیي چې ددې جوګه نشول په ځوان نسل کې ریښې و ځغلوي او د خپلو پخوانیو ملګرو ملاتړ یې هم تر لاسه نکړ. که څه هم د خلقیانو او پرچمیانو له ګېډې را وتلو کوچنیو ډلو د اشغال زیږنده واکمنۍ څخه ملاتړ کړی دی خوعجیبه دا وه چې همدې بلواکې واکمنۍ پر پرچمیانو باور کړی دی او لوړ مقامونه یې ورکړي خو خلقیانو ته یې پام نه دی را ګرزولی .د اشغال زیږنده جمهوریت کې پرچمیانو غوره دریځونه درلودل ، په واکمنۍ کې سربیره د ولسمشرانو سلاکاران هم پاتې شوي دي لکه نورالجق علومي، محمد عالم رزم، محمد حنیف اتمر، عبدالرشید دوستم، ذکي ، شاکر ، ډاکترسهیلا صدیق، جنرال افضل لودین ، خلیل الله زمر، سلیمان لایق، عبدالوهاب ساپي او ... وروستي دوه تنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوند د بنسټ ایښودونکې کنګرې برخوال وو او زمر د د پاڅون ورانده د پرچم د رهبرۍ غړی وو. زمر د ثور د پاڅون وروسته زنداني شو او د نجیب الله د واکمنۍ په وروستیو کې له زندانه خوشی کړل شو . پرچمیانو د ده د زنداني کېدو لامل دا ګڼلو چې هغه د داودخان حکومت ته د پرچمیانو په اړه رپوټونه ورکول . عبدالوهاب صافی او جنرال لودین د غنی سلاکاران وو. غني غوښتل چې لودین د دفاع وزیر و ګوماري خو د ځینو چارواکو د مخالفت له امله د دفاع وزیر په توګه د هغه په مقررۍ بریالی نشو. د ځینو په اند غني لدې کبله په پرچمیانو ډېره لګوله او باور در لود چې هغه د دموکراسی په لسیزه کې د پرچم د سازمان سره سازماني اړیکې لرلې. پدې اړه مسکین یار چې د امریکې څخه د یوه ټلویزیون متصدي دی په یوه پروګرام کې وایي چې غني دی د کارمل او اناهیتا کور ته هم بوولی وو.

ناکامي هڅې

کله چې یو څوک په شعوري ډول سیاست ته مخه کړي ، د یوه ګوند غړیتوب یې منلی وي او ډېره موده ددې ګوند حرفوي کدر پاتې شوی وي معنی یې دا کیږي چې د داسې یوه وګړي ژوند د همدې خوځښت او دهغه د ملي او انساني هدفونو سره تړلی دی او هیله لري دا غورځنګ د هېواد د سیاسي ډګر یو اغېزمن لوبغاړی پاتې شي. یو د داسې کسانو څخه د کتاب لیکوال دی.له همدې امله د ګوند د ټوټې ټوټې کېدو وروسته لیکوال هڅې وکړلې چې ددې پاشل شوي خوځښت په بیا په پښو درولو کې ونډه واخلي. له بده مرغه دې هلو ځلو کوچنی بریا نه لرله .ښایي د نورو لاملونو سربېره د اړینې پوهې نشتون او د ګوند د واکمنی پر مهال د غوره دریځ نه لرل وي . لکه څرنګه چې مخکې راغلي وو د ناټویي اشغال په لومړیو کې په هالند کې د ګوند د په پښو درولو له بهیر څخه دې پایلې ته ورسېد چې د ملي یووالي او د سولې غورځنګ سربېره د بل خلقي خوځښت جوړول ګټور نه دي. د همدې کبله پدې فکر کې شو که امکان ولري په هالند کې ټول پخواني خلقیان په یوه سازمان کې تنظیم شي. لدې وروسته دا لړۍ نورو اروپایي هېوادونو او افغانستان ته وغزېږي اوپدې ډول د خلقیانو د یوه واحد ګوند د بیا په پښودرېدو خوب په واقعیت واوړي. له همدې امله د ځینو ملګرو سره د همغږۍ وروسته د هالند د امستردام په ښار کې د داسې غونډې د سمبالولو کار ته اوړه ورکړه چې په هغو کې په هالند کې د ملي یووالي ،سولې غورځنګ ، د تفاهم د نهضت اړونده ډلو استازي اوغیر سازماني پخواني خلقیان برخه ولري او د ګډ فعالیت یو سند لاسلیک شي. دا غونډه د۲۰۰۳ کال په لومړیو کې جوړه شوه. په هالند کې د سولې غورځنګ ، د ملي یووالي ګوند ، د تفاهم د بهیر مسؤلین د خپلو څوڅو تنو ملګرو او څو تنو غیر سازماني ملګرو چې ټولټال پنځلس تنه کېدل په غونډه کې برخه لرله.د غونډې په پیل کې د ملي یووالي مسؤل لیکوال ته وویل: " موږ کوم سند نه لاسلیک کوو." د دې خبرې په اورېدو سره لکه چې په اور اوبه واچوې خواشینی شوم او له ځان سره مې وویل چې سند نه لاسلیکوئ نو د څه لپاره راغلي یاست.هغه ته مې وویل سمه ده .په غونډه کې ټولو د خلقیانو پر یووالي ټینګار وکړ خو داسې ښکارېدل چې د تفاهم نهضت او د غیرسازماني ملګرو پرته د سولې غورځنګ او د ملي یووالي ګوند استازي د ګډ فعالیت سره لیوالتیا نلري او ویل یې چې موږ خپل ګوندونه جوړکړي دي څوک چې د مبارزې لیواتیا لري زموږ د ګوندونو دروازې د هغوی پرمخ پرانېستې دي.پدې ډول غونډه بېله کومې پایلې پای ته ورسېدله. دې ناکامي هڅې نهیلی نکړم او پدې فکر کې شوم چې داسې یو مرکز را وپنځول شي چې خلقیان ګډ کار ته وهڅوي ، دا ګډ کار دې ته لاره هواره کړي چې د خلقیانو ترمنځ سلیقوي اختلافاتونه له منځه لاړشي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یو کېډو لپاره اړین شرایط برابرشي او سربېره پردې د هېواد د روانو سیاسي –ټولنیزو بهیرونو او پېښو په اړه د خلقیانو دریځ ولس ته ورسول شي. د لیکوال له انده اړینه وه چې یوه ویب پاڼه را وپنځول شي . دا مسأله د هالند د ځېنو ملګرو سره طرحه شوله او ټولو عادت له مخې په پوره شوق سره پدې لار کې د مرستې او قلمي همکارۍ ټېرونه وډبول.د ملګرو دې لیوالتیا ته په کتو سره په ۲۰۰۴ ز کال کې د خلقي شته سیاسي ډلو اوعلاقمندانو کوچنۍ ناسته راوبلل شوه.دا مهال د تفاهم له نهضت څخه ملي ګوند زیږېدلی وو چې د دې ګوند استازو هم په ناسته کې برخه اخېستې وه. په غونډه کې ټولو د وېب پاڼې جوړول اړین وګڼل او د (۲۸ - اسد) په نامه مو د وېب پاڼې د جوړولو پرېکړه وکړه.خو کله چې د دې پاڼې د جوړولو تخنیکي پروسیجر پای ته ورسېد او د لګښت مساله را پورته شوله د ملي ګوند د غړو او څو تنو غیرسازماني ملګرو پرته نورو برخه وانه اخېستله.همدارنګه د عصمت الله رسا پرته نورو خلقیانو په خپلو تحلیلي لیکنو سره د پاڼې د غوړېدو سره مرسته ونکړه که څه هم ځېنو شعرونه او کیسې راولېږلې نه سیاسي او ټولنیزې شننې او ارزونې . د خلقیانو مشر صالح محمدزیري درې لیکنې چې یوه یې تحلیلي او دوې کیسې وې پاڼې ته رااستولې دي. پدې هکله عجیبه خبره دا وه چې یوه ورځ حبیب منګل د پرچمیانو له مشهورو کدرونو څخه د ټلفوني خبرو په ترڅ کې را ته وویل " زیري صاحب زما څخه وغوښتل چې د ۲۸ - اسد ویب پاڼې سره قلمي همکاري وکړم " خو منګل د پاڼې سره همکاري ونکړه.لیکوال ته داسې ښکاره شول چې منګل لیکوال په ډپلوماتیکه ژبه وپوهولو چې ګواکې د۲۸- اسد پاڼه زیری رهبري کوي.داسې ګونګوسې هم خپرېدې چې دا وېب پاڼه په ملي ګوند پورې تړلې ده .که دا ویب پاڼه ملي ګوند خپله پاڼه ګڼله د دې ګوند د نظر او قلم خاوندانو چې په رسنیو او ټولنیزو شبکو کې فعال وو او یو شمېر یې د ناټویي ځواکونو پرمټ د واکمن بلواک حکومت په ملاتړ تحلیلي لیکنې کولې او په ګردیو میزونو کې هم د سیاسي کارپوهانو په نامه را څرګندیدل پدې ویب پاڼه کې به یې یوه مقاله خپره کړې وای.دا ډول بې بنسته تبلیغات او د خلقیانو نه همکاري د دې لامل وګرزېدل چې له دریو کلونو خپرونو وروسته ویب پاڼه خپلې خپرونې ودروي.د وېب پاڼې د خپرونو د درولو اصلي لامل دا وو چې دا پاڼه د خلقیانو د اندونو په نشراتي ارګان او د خلقیانو د یووالي په مرکز وانه وښتله . البته پاڼې د لوستونکو پام ځانته راګرزولی وو او د مختلفو نظریاتو د خاوندانو لیکنې پکې خپرېدلې .په ۲۰۰۵ ز کال کې د پالتک په نامه یوې رسنۍ د شته افغاني ویب پاڼو په اړه نظرسنجي کړې وه چې پدې نظرسنجۍ کې د۲۸ - اسد ویب پاڼې دریم ځای ترلاسه کړی وو. ښایي نورو پخوانیو خلقي او پرچمي کدرونو د افغانستان د ننه او بهر ورته هلې ځلې کړې وي خو دا چې هلوځلو یې اړینې پایلې نلرلې د هغوی د هڅو ناکامي هم ښیي .

خلقي خونې

په ۲۰۱۷ کال کې د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند خلقي اړخ د انټرنیټ په مجازي نړۍ کې د "خلقي خونو" په نامه خونې جوړې کړې . د دې خونو نوښتګر په امریکا کې مېشت زمری کمالپوري د څارندوی پخوانی افسراوعبدالقیوم د شوروي د تېري وروسته د کندهار د ښاري ګوندي کمېټې منشي او په کابل کې عبدالله حبیب سرحدي برحال افسر او احمدستانکزی پخوانی افسر وو. دوی هغه خلقیان چې فېسبوکي اکاونټونه لرل په خونو کې اېډېټ او ترې وېې غوښتل چې د خپل ټوټې ټوټې شوی ګوند په پښو درولو کې برخه واخلي . ګڼ شمېر پخوانیو خلقیانو دې بلنې ته مثبت ځواب ورکړ او د څو ورځو په ترڅ کې د دې خونو برخوال تر اته سوو تنو هم واوښتل. لیکوال هم په پوره لیوالتیا پدې فکر چې ښایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرونیو سازماني ملګرو یې د افغانستان د اوږد مهال ناورین، اشغالونو او د ګوند د واکمنۍ د ترخو تجربو څخه د عبرت درس اخیستی وي د ډله بندیو سره به یې مخه ښه کړې وي او غواړي یو ملتپال سیاسي ګوند جوړ کړي کوم چې د ناټویي اشغال خلاف دریځ غوره کړي . په خونو کې د لیکوال فعالي ونډې ته په کتوسره د خونو د فعالیت سمبالوونکي ، زمري کمالپوري ورسره اړیکې ټینګې کړلې او د خونو د چارو د ښه سمبالولو په موخه یې سلا مشورې غوښتلې .د خونو د فعالیت په لومړیو کې اکثریت برخه وال د خونو د فعالیت څخه راضي برېښېدل . په خونو کې د یووالي د بهیر په اړوند د فعالو برخوالو د اندونو او نظریاتو څخه چې شمېر یې شاوخوا پنځلس تنه کېده جوت شول چې ډېری په پرون کې ژوند کوي ، تراوسه د مخکنیو ډله بندیو درانه پېټي لیږدوي د خپل ګوند د اته ویشت کلن تاریخ او د هېواد د روان ناورین څخه یې زده کړه نه ده کړې. د خونو د فعالانو دریځونو ته په کتو سره هغوی په دریو ډلو وېشل شوي وو.

لومړی ډله هغه کسان وو چې فرکسیوني تمایلات یې نلرل ، د ګوند پخواني مشران تره کي او امین یې سیاسي مرشدان نه ګڼل . هغوی د خلقیانو د یوه سترخوځښت د جوړولو په سوچ کې وو. دوهمه ډله د امین پلویان وو او دریمه ډله چې ظاهرآ د تره کي پلویان شمېرل کېدل. دا ډله بیا په دوو برخو ویشل شوې وه چې یوې ډلې تره کی ته د ګوند د بنسټ اېښودونکي په توګه درناوی کاوه نه دا چې د نوموړي په نامه سوداګري وکړي .دوهمه ډله یې هغه سیاسي سوداګر وو چې د شوروي د اشغال پرمهال د امین سره د مخالفت په تمثیل سره په سټېژ کې ناست وو. په خونو کې د لومړۍ ډلې(د فرکسیونبازۍ سره پردي او ناپیېلي) اغېز ځکه محسوس نه وو چې هغوی متشکل نه وو ،خو دوو نورو ډلو ځانګړی اغېز درلود ځکه چې هغوی سازماني تشکیلات لرل او د یوه مرکز څخه رهبري کېدلې. دې دواړو ډلو د خونو په فعالیت او پرېکړو ټاکونکی اغېز درلود پدې معنی چې د خلقیانو د یووالي کلۍ د دوی سره وه . دا متشکل خلقیان د خلکوملي ترقی ګوند(عبدالحی مالک) او ملي یووالي ګوند(عبدالرشید جلیلي) سازمانونو غړیتوب درلود. د خلقیانو د ګډې څخه راوتلو دوو نورو سازمانونو سولې غورځنګ(شهنوازتنی) او د افغانستان خلق انقلابي ګوند(شیرګل اوستا)استازو هم په خونو کې شتون درلود خو هغوی ناندریو او پرونیو اختلافونو ته لمن نه وهله. د خونو د جوړېدو په درشل کې د سولې غورځنګ مشر شهنوازتني د خلقیانو په پته شعار ور ته دا پیغام «ته رهبر زه دې عسکر»خپور کړ. د دې شعار ډوله پیغام معنی دا وه چې دی د یووالي په موخه د مشرتابه څخه هم تېر دی. هممهاله د دا ډول پیغام خپرېدل او د خلقي خونو جوړېدل هم عجیب برېښېدل . د نظرونو د اختلاف سره سره د خونو اکثریت برخه والو په لیکنو او کمنټونو کې دوه ګډ دریځونه درلودل ،یو دا چې تېرهېراو خلقیان په یوه خوځښت کې راټول شي او بل دا چې د پرچمیانو سره ګډ فعالیت شونی نه دی او له هغوی سره باید اړیکې وشلول شي چې دا اشاره د خلکو ملي ترقي ګوند ته وه چې د پرچمي داود راوش په مشرۍ د افغانستان د خلکو ملي ترقي ګوند کې تنظیم وو . د خلکو د ملي ترقي ګوند د پرونیو خلقیانو اکثریت د پرچم سره د سازماني اړیکو د پرېکون لیوال وو.البته د دې ګوند هغه غړو چې د عبدالرشید آرین پلویان شمېرل کېدل د یووالي په بهیر کې د ټولو ملي او مترقي ځواکونو پر یووالي ټینګار درلود چې په غیر مستقیمه توګه موخه یې د پرچمیانو سره د خپل یووالي څخه دفاع وه .د خونو د لنډې مودې فعالیت وروسته څرګنده شوله چې عبدالرشید آرین او عبدالرشید جلیلي د خلقیانو د یووالي د بهیر سره همغږي نه دي او پایله یې دا شوه چې غوڅ اکثریت د ملي یووالي غړي چې هغه مهال د نوموړي سازمان مشر عبدالرحیم سالارزی وو د جلیلي خلاف دریځ ونیسي .جلیلي دې وضعیت ته په کتو سره د خپلو همفکرانو ځانګړې ډله جوړه کړله او سربېره پردې د ببري امین (د امین زوی) په مشرۍ همددې ګوند یو شمېر غړو لدې ګوند څخه لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببله کړي او پدې ډول د ملي يووالي ګوند په دريو ډلو وويشل شو. ملي ترقي ګوند هم عملاً په دريو ډلو وويشل شو .د عبدالحی مالک په مشرۍ د ګوند يوه برخه د پرچم څخه جلا شوه ،آرين او پلويان يې د پرچم سره پاتې شول او بلې ستري برخې يې د منظمې سياسي مبارزې څخه لاس واخيست. پدې ډول دا دواړه ګوندونه ټوټې ټوټې شول . د خونو د جوړېدو بله پايله دا شوه چې د پرونيو خلقيانو ترمنځ واټن لا زيات شي. د خونو فعاليت وښودل چې خلقيان د بيان د آزادۍ او د ډيالوګ او مشاجرو له لارې د اختلافونو د حل سره پردي دي او ډېرې يې په پرون کې ايسار پاتې دي او بده دا چې اکثراً د ناټويي اشغال په ملاتړ کې ولاړ دي . د خونو د جوړېدو څه موده وروسته د ملي يوالي ګوند د خونو سره پدې نامه بايکاټ وکړ او جلا خونه يې جوړه کړله چې غوښتنو ته يې پام نه راګرزول کېږي ،ځکه چې عملاً د خونو رهبري د ملي ترقي ګوند سره وه. همدارنګه يو شمير ناپېيلو خلقيانو د خونو نه اغېزمنتوب او د دوی وړانديزونو ته نه پاملرنې ته په کتو سره د خپلواکو خلقيانو په نامه جلا خونه جوړه کړله او خپل وړانديزونه او خپلې طرحې يې خونو او ګوندونو ته لدې لارې وړاندې کولې .په خونو کې د خپلواکو خلقيانو په اړه د ملي ترقي ګوند دريځ له هماغه پيل څخه دوستانه نه وو او د هغوی په اړوند د ملي يووالي ګوند دريځ د وخت په تېرېدو مثبت لوری نيولو . ښايي د ملي يووالي د سازمان دا دريځ لدې امله وو چې د خپلواکو خلقيانو په څېر د هغوی وړانديزونو ته هم د خونو نوښتګرو او چلوونکو پام نه را ګرزولو.د ملي يووالي ګوند اړونده فعالانو پردې ټينګار کاوه چې د يووالي په بهير کې د خپلواکو خلقيانو طرحې ومنل شي. خپلواکو خلقيانو کوم تشکل نه درلود او د نوي تشکل د راڅرګندېدو ليواتيا هم نلرله .د دې ډلې مرکزي کسان سيدرحمن رحماني، نورالحق نبي زاده څلی ، عصمت الله رسا او ليکوال وو. خپلواکو خلقيانو د خلقي خونو وضعيت ته په کتو سره چې دا خونې د خلقيانو د يووالي لپاره کټه نلري بلکې د خلقيانو لا پاشلو ته لار هواروي او که نبغ په نيغه د خونو سره پريکون وکړي د نه يووالي ملامتي به پر دوی واچول شي. هغه مهال به اصطلاح خپلواکو خلقيانو غوره وګڼله چې لنډه موده به د خپلواکو خلقيانو په نامه فعاليت وکړي که دا دريځ يې يووالي ته مرستندوی شي موخې ته به رسيدلي وي او که دې موخې ته هم و نه رسيږي د خپلواکو خلقيانو په نامه خونه به وتړي. هماغه دي چې د يوشمېر نورو ملګرو لکه عصمت الله سهاک ، اسدالله زغرد او تاج محمدحبيب سره ګډ د خپلواکه خلقيانو په نامه فعاليت ته دوام ورکړ او څه موده وروسته يې خپل فعاليت ودرولو. البته د ملي ګوند او ملي يووالي اړونده فعالان لا تر اوسه ځانګړې خونې لري او د سياسي فعاليتونو په نامه خپل بنداړونه پر مخ وړي .

د دې خونو د فعاليت پايله دا شوله چې پخواني سازماني او غير سازماني خلقيان يې لا نور هم سره وويشل شي او يا په بله وينا د خلقيانو د يووالي پرځای يې ببلوالی راووړ ، د خلقيانو نسبي دوه غټ ګوندونه يې ټوټې ټوټې کړل او د خلقيانو ترمنځ يې د بې باورۍ کچه لوړه کړله. ببله کومه شکه د هر چا څخه زياته پېره د خونو په نوښتګرو لوېږي .د خپلواکو خلقيانو د خونې د تړلو څه موده وروسته ليکوال ته د محمد سرور خوشحال لخوا يو عجيب مسبج راغی چې له ليکوال څخه يې يو لړ پوښتنې کړې وې. يوه يې دا وه چې خواتي د محمد کبيرکارواني په وژنه کې لاس درلود. دا پوښتنې هغه ته د ملي ګوند او د دې ګوند د پلويانو د يوې سکايپې غونډې له امله پيداشوې وې چې د ليکوال په پټه يو لړ نور تورونه هم لګول شوي وو. که څه هم خوشحال په ليکوال د تور لګوونکي نوم نه وو راوړی خو وروسته معلوم شول چې هغه معلم قيوم د شوروي خاينانه يوځي يرغل له برکته د کندهار د ښاري ګوندي کمېټې د منشي په توګه ګومارل شوی وو. ليکوال خوشحال ته ځوابيه مسبج وليږلو چې هغه د ليکوال د دولتي دندو په اړه وو تر څو دا ښاغلی وپوهيږي چې کله اروابناد کارواني د شهنواز تني د کودتا په تور د پرچميانو له لوري ووژل شو ليکوال په مسکو کې زده کړې کولې. خوشحال ځوابيه مسبج راولېږه چې ځينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخي یې دا دي :« په پوره درناوي او ښښنه غواړم چې داسې پوښتنې مې درته وړاندې کړې دي. اوس مې یاد ته راغلل ته د حربي پوهنتون د سیاسي آمریت معاون وې. هغه وخت زه پوهنځی پیاده کې محصل وم ترسخت فشار لاندې وم ...، زه تا د یو سپېڅلي خلقي په توګه پېژنم. د اردلیانو په نامه ستا یو پوست مې تایید او شېر کړی وو، هغه ماته په خونو کې جنجال جوړ کړ. دغه پوښتنې چې ما درته وړاندې کړې وې ما غوښتل چې درواغ او رښتیا معلوم کړم. له داسې بېځایه ټاپو لګولو رنځ وړم... » که د نوموړې سکایپي غونډې برخه وال دا څو کرښې ولولي ښایي وپوهېږي چې قیوم سیاسي فعال دی یا د امریکایي اشغال ملاتړی . د قیوم سره لیکوال هېڅ ډول اړیکې او مناسبات نلرل او ښایي د لیکوال د اشغال ضد دریځ ددې سبب شوی وي چې د هغه دښمني وکړي لکه څرنګه چې محمد سرور خوشحال ته یې د لیکوال د اردلیانو په اړه لیکنې خپرولو جنجال جوړ کړی وو. ددې څخه ښکاري چې معلم قیوم له هغو افغانانو سره دښمني لري چې اشغال ضد دریځ یې درلود. د معلم قیوم په اړه به یوه بل واقعیت ته ګوته ونیول شي او هغه دا چې ښایي هغه لومړی خلقي مجاهد !؟ وي داسې مجاهد چې د هېواد څخه د شوروي اشغالګرو له وتلو وروسته د ا. خ. د . ګ د واکمنی خلاف جهاد کړی دی هغه ګوند چې دی یې د کندهار په څېر د ستر ښار د ګوندي کمېټې منشي وو. دا کومه ادعا نه بلکې د دې خلقي مجاهد خپلې څرګندونې دي چې د « استبداد» په نامه په خپل کتاب کې یې د خپلو جهادي کارنامو یادونه کړې ده . دا خلقي مجاهد جهاد ته د مجاهدینو قوماندان ملاملنګ چمتو کړی دی . هغه د خپل کتاب په ۲۸۴ مخ کې د مجاهد ملاملنګ دا خبرې راوړې چې قیوم ته یې په پاکستان کې کړې وې :« زموږ سره خبرې د امریکا سره خبرې .موږ د امریکا خلک یو . د تنظیمونو او پاکستان پروا نلرو. دا خبرې مې د نیاز محمد مهمند ، قادر اکا او ګلداد سره شریکې کړې او خوند یې ورنکړ.» دا هغه مهال دی چې د کب د شپاړلسمې ډرامې وروسته یو شمېر خلقیان پاکستان ته وتښتېدل چې قیوم یو له هغو څخه وو. که څه هم هغه د مجاهدینو سره د همکارۍ په اړه خبره د دریو تنو مهمند ، اکا او ګلداد سره شریکه کړې او هغوی د اړین بصیرت له کبله د جهادي ډلو سره همکارۍ ته لېوالتیا نه ده ښودلې او د قیوم په وینا خوند یې ورنکړ خو ده د ملاملنګ له اربکیانو سره ګډ په هلمند او کندهار کې د حکومت خلاف جهاد کې برخه اخلې .

د یادولو وړ ښکاري هغو ژمنو خلقیانو چې د زړه له تله یې هیله لرله چې خپل ټوټې ټوټې شوی ګوند بېرته په پښو ودروي او د یووالي په موخه یې خونو ته مخه کړه ورته ښایي دې پوښتنې ته د ځواب موندلو په لټه کې شي چې په ۲۰۱۷ ز کال کې ولې د یووالي په ځای بېلوالی راغی ، دا تصادفي پېښ شول یا د خونو د طراحانو نقشه همداسې وه . د خلقي خونو د نوښتګرو نه رښتینولي په لاندې بېلګه کې د پوهیدو وړ ده. یوه ورځ زمري کمالپوري د مسنجر له لارې را سره اړیکه ونیوله او د خبرو په ترځ کې یې وویل چې « د شهنوازتني او عبدالرحیم سالارزي ترمنځ مې د یووالي د هوکړه لیک د لاسلیک مخه ونیوله ، پداسې حال کې چې هغوی دواړو عبدالله حبیب سرحدي ته انتظار ایست او ما سرحدي ته وویل چې ورنشي.د خپل دې کار لامل یې دا ګڼه چې ملي ترقي ګوند د امینیانو سره د یووالي لېوال نه دی.» لیکوال ورته وویل تاسې چې د امینیانو سره یووالی نه کوئ نو بیا مو ولې د ټولو خلقیانو د یووالي شعار اوچت کړی دی؟ ښایي نوموړي زما له دریځ څخه چې په ځینو مواردو کې د امین منتقد پاتې شوی یم ، فکرکاوه چې زه به ورسره همغږی وم .پداسې حال کې چې د یوه سیاستوال او یا د ګوند د مشر منتقد پاتې کېدل د هغه او یا د هغه د همفکرانو سره د دښمنۍ معنی نلري او په بله خوا د یوه ارمان د همفکرانو سره منافقت په هېڅ دلیل د منلو وړ نه دی.

د خلقي رنګارنګ خونو د فعالیت او د خلقي ریښنې لرونکو ډلو د فعالانو د پرله پسې لېدنو کتنو پایله دا شوه چې د کاغذ پر سر د ۱۳۹۹ لمریز کال د چنګاښ په دیارلسمه د(۲۰۲۰ زریز کال ،جولای دریمه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کابل کې يو هوکړه ليک لاسليک او د جولای په اوومه زمري کماليوري په خپل وال کې خپور کړ چې په يوه برخه کې يې راغلي وو:"تر اوږدې مودې بيلتون وروسته شپږو سياسی جوړښتونو؛ د افغانستان ملی يووالي گوند؛ د افغانستان د ملی ترقی گوند؛ د افغانستان د خلکو د سولې او نېکمرغۍ سازمان؛ د افغانستان د سولې، دموکراسۍ، او بيا رغوني لپاره د تفاهم نهضت، د واحد، سراسري اغيزمن خلقي گوند د جوړولو له پاره د تفاهم او انسجام کميټې او د همفکرو ملگرو د يووالي مرکز تر زياتو هڅو او هاند او اوږدو جدي بحثونو وروسته د وحدت د سندونو- تفاهمليک، د عمل مؤقتی برنامې او د وحدت د ميکانيسم- طرحې تصويب کړې." ددې اعلاميې له خپرېدو دوې ورځې وروسته د چنگابښ پنځلسمه په فېسبوک کې د افغانستان د سولې غورځنگ گوند،د خلق کارگرگوند، د سترتره کې د ښوونځې پلويان ، روسيه کې د خلق دموکراتيک گوند پخواني غړي،د قضاوت ټولنه ،د يووالي خوځښت د عام او تام سازماني او انقلابي ، مفکوروي او سياسي يووالي اعلاميه هم خپره شوله. ددې اعلاميو د خپرېدو سره هممهاله دې ډلگکيو د يو بل خلاف تبليغات پيل کړل. ددې اعلاميو د خپرولو وروسته د دوی د فعاليت په اړه څه ندي اورېدل شوي . د امريکې په مشرۍ د ناټويي اشغال تر پايه کوم خلقي گوند چې لږترلږه د دوو- دريو ډلو څخه جوړشوی وي را څرگند نشو. د ناټويي اشغال پر مهال چې په کابل کې د گوندونو کارخانه جوړه شوې وه رنگارنگ گوندونه يې توليد او بازار ته وړاندې کړل. همدې کارخانې خورا بې کيفيته توکي يعنې د يو شمېر پخوانيو خلقيانو او پرچميانو څخه هم د گوندونو په نامه خورا بې کيفيته توکي بازار ته وړاندې کړل .دا گوندونه د اشغال د بدعتونو څخه يو بدعت وو. داسې گوندونه پدې کارخانه کې توليد شول چې مشتريان يې نلرل خو عايد يې ډېر وو. شل کلن ناټويي اشغال وښودل چې ولسپال گوندونه د پرديو په اشارو او مالي مرستو سربېره په پمنو فکرونو، سياسي نيرنگونو او خېرنو معاملو نه جوړيږي.

له جگړې ترمصالحې

د ۲۰۰۱ کال ناين اېلېون ترهگريزو بريدونو وروسته د امريکا ولسمشر جورج ډبليو بوش په خپله وينا کې وويل :" مونږ به د هغه کسانو او د هغو دولتونو چې هغوی ته يې پناه ورکړې ده توپير ونکړو." همدارنگه د دې پېښې په ورځ يې بيله څېړنو د پېښې پره په القاعده شبکې واچوله .دې ډول څرگندونو ښودل چې افغانستان د امريکا د پوځي يرغل له گواښ سره مخ دی . پداسې يوه بېړني حالت کې چې يوه اړخ ، امريکا د جگړې او مقابل لوري اسلامي امارت د جوړجاړي دريځ غوره کړی وو، سليم عقل او د م ،م د منشور غوښتنه دا وه چې رامنځته شوې ستونزه د سياسي لارې حل شي .خو د نړۍ سوپر ځواک له امارت د يولږ نورو غوښتنوسربېره دا هم غوښتل چې بېله څه ويلو اسامه بن لادن امريکايانو ته وسپاري او امريکايانو ته اجازه ورکړي چې په افغانستان کې ټول پوځي مرکزونه وڅاري .د طالبانو له لوري د امريکايانو غوښتنو ته د غاړې نه ايښودل د دې لامل شو چې امريکا – انگرېز پر افغانستان تېری وکړ. د تېري يوه ورځ وروسته د اکتوبر په اتمه بوش پخپله بله وينا کې طالبانو ته وويل : " يا به وژل کيږئ يا به بنديان کيږئ." دا نو د يوه باتور ولس ته د زمانې د فرعون التيماتوم وو. د دا ډول التيماتوم معنی مرگ او يا ذلت ته غاړه ايښودل وو. افغان مرگ مني خو ذلت نه ، او هغه د قربانۍ د پسه په شان ځان قصاب ته نه سپاري بلکې د قصاب په وړاندې هم دريږي . د بوش دا پيغام کوم سوداگريز ريکلام نه وو بلکې عملاً يې خپلو پوځيانو ته د طالب جنگيالي او هر سرکښ افغان د وژلو او تړلو دستور ورکړ. څرگنده بېلگه يې په ليلي دښته او د مزارشريف په جنگي کلا کې د زرگونو طالب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسیرانو ډله ییزه وژنه ده . د انګلوساکسون د اشغال وروسته په لومړیو کلونو کې هم حامدکرزي او هم امریکایانو د طالبانو د تخم د ورکولو خبرې کولې همدا لامل وو چې هغو طالب مشرانو او جنګیالیو چې عادي ژوند ته مخه کړې وه د ملي امنیت د دستګاه ، پوځ او د شمال تلوالې د ځورولو، وژلو او تړلو له ګواښونو سره مخامخ شول د طالب او تر شک لاندې افغانانو په کورونو چاپې پیل شوې. دا ډول کړنې ددې لامل وګرزېدلې چې ګڼ شمېر پښتون توکمه هېوادوال اړشي غرونو ته وخيږي او یا پاکستان ته کډه شي او پدې ډول د اشغال خلاف وسلوال ملي مقاومت پیل شي.پدې اړه د دې واقعیت یادول اړین برېښي چې د نجیب الله د واکمنۍ د نسکورېدو په درشل کې د شمال تلوالې په جوړېدو سره افغاني ټولنه جبراً د یوې پردۍ د سناریو له مخې د پښتون او غیر پښتون د ویش له ګواښ سره مخ شوه. شمال تلوالې واک ته په رسېدو د پښتنو د ځورولو سربېره په هېواد کې د ځمکې په سرمحشر جوړ کړ او په رنګارنګ وحشتونو لاس پورې کړ. همدا لامل وو چې د دې وحشت د ختمولو په موخه طالبانو له کندهار څخه سر راپورته کړ او غوځ اکثریت پښتنو دې تحریک ته مخه کړله . البته د نورو ورونو قومونو استازي هم د طالبانو د تحریک تر څنګ ودرېدل خو په مشرتابه کې یې د پښتنو ونډه غوښېنه وه ، لکه څرنګه چې په شمال تلواله کې پښتنو هم شتون درلود خوغوځ اکثریت یې غیرپښتانه او په مشرتابه کې یې تاجک توکمه مخور ولاړ وو.همدا لامل وو چې د انګلوساکسوني اشغال پرمهال هرپښتون طالب ګڼل کېده او تر ګواښ لاندې وو. لکه څرنګه چې مخکې ویل شوي وو ملامحمدعمر د طالبانو د اسلامي امارت مشر د کندهار د سقوط وړاندې د رادیو له لارې امریکایي چارواکو ته دا پیغام خپورکړ :"تاسو فکرمه کوئ چې د ښارونو په سقوط سره به ستاسي په مقابل کې افغانان تسلیم او له مقاومته لاس په سرشي ،بلکې هغوی به له تاسو سره د مقاومت په خاطرغرونو ته خيږي او له هغه ځایه به ستاسي پر خلاف جهاد ته دوام ورکړي. " ژوند هم د ملاعمرپه وړاندوېینه د صحت مهر ولګاوه ، د اشغال خلاف مقاومت پیل شو اود دې مقاومت د ملاتیر طالب جنګیالیو جوړ او لارښوونه یې هم ملامحمد عمرمجاهد کوله. د امارت د نسکورېدو څه کم پنځه میاشتې وروسته طالب جنګیالیو د۲۰۰۲ ز کال د مارچ په څلورمه د پکتیا ولایت په شاه ولیکوټ کې په امریکایي اډه برید وکړ او څو چورلکې یې ور ویجاړې کړې.د برید دوه اونۍ وروسته جنرال ټامي فرانکس د امریکایي ځواکونو قوماندان اعتراف وکړ چې د طالبانو په برید کې دوه چورلکې ویجاړې ، اته تنه عسکر ووژل شول او ۸۲ تنه ټپیان شول. د وخت په تېرېدو سره د جګړو لمن او ورسره جوخت د طالبانو د ولکې سیمې پراخېدې خو د طالبانو په اړه د امریکایانو په ستراتېژۍ کې چې د جګړې او طالبانو د بشپړې ماتونې ستراتېژي وه د بدلون کوم څرک نه لګېده.کله چې د امریکې د۲۰۰۸ کال ولسمشریزې ټاکنې دموکرات ګوند وګټلې اوباما د طالبانو د ماتولو په پار په افغانستان کې د اشغالګرو ځواکونو شمېر له پنځه څلوېښتو زرو څخه یو لک اودېرشو زرو ته ورسولو، او ښایي چې دا شمېره لا لوړه وي ځکه چې اشغالګرو د خپلو پوځیانو کره شمېر هېڅکله هم نه دی ویلې .خو د اشغالګرو ځواکونو زیاتول او د هغوی وحشیانه بمباریو او د پوځي عملیاتو زور نه دا چې اشغالګرو او د هغه مزدور حکومت ته ګټه ونکړه بلکې د افغانانو د غوسې، د طالبانو د پیاوړتیا او د بهرنیو پوځیانو د مرګ او ژوبلې د زیاتېدو سبب وګرزېدل . غوره بېلګه یې په۲۰۰۹, ۲۰۱۰ او ۲۰۱۱ کلونو کې د هغوی د تلفاتو زیاتوالی دی چې په ۲۰۱۰ کال کې لوړ رقم ۷۱۰ ،په ۲۰۱۱ کې ۵۵۹ او په ۲۰۰۹ کې ۵۱۶ تنه ښودل شوی دی.لدې امله اوباما د خپلې لومړۍ دورې په وروستیو کې اړشو چې د طالبانو سره د جوړجاړې په اړه فکر وکړي. د امریکا په تګلاره کې د دا ډول بدلون معنی دا وه چې امریکا د آسمان څخه ځمکې ته راکښته شوله . که څه هم امریکایانو د طالبانو سره پټې خبرې اترې په ۲۰۰۷ کې پیل کړې وې خو په ۲۰۱۲ کال د جنورۍ په دریمه یې له طالبانو سره خبرې رسنیزه کړې چې د مارچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر شپاړلسمې پورې يې دوام وموند. طالبانو دا مذاکرات لدې امله ودرول چې ګواکې امريکايان په خبرو کې رښتيني نه دي اوغواړي د مذاکراتو څخه رسنيزه ګټه پورته کړي. دا چې ولې امريکايانود طالبانو سره خبرو ته مخه کړه د اشغالګرو د تلفاتو او لګښتونو سربېره د سيمې د هېوادونو(چين ، روسيه ، ايران) نوی دريځ وو چې د ترهګرۍ سره د مبارزې په نامه د امريکا په نيت شکمن شول او نور يې د امريکا سره رښتيني همکاري نه کوله او د طالبانو سره يې اړيکې ټينګې او پاللې.دا امريکايانو ته د خطر زنګ وو چې له طالبانو سره په سوله او جوړجاړي فکر وکړي. هماغه دي چې د۲۰۱۳ کال د جون په اتلسمه (۱۳۹۲ل کال دغبرګوني اته ويشتمه) د قطر په پلازمېينه دوحه کې د نوموړي هېواد د بهرنيو چارو د وزير د مرستيال له لوري په رسمي ډول طالبانو ته سياسي دفتر پرانيزي. مخکې لدې حامدکرزي ويل چې د طالبانو پته څرګنده نه ده چې د هغوی سره د سولې او پخلاينې خبرې وکړي.خو کله چې دا دفتر پرانستل شو کرزي پدې نامه اعتراض وکړچې پدې دفتر کې د طالبانو د اسلامي امارت جنډه رپېږي او د دفتر په دروازه د طالبانو د اسلامي امارت لوحه ځړول شوې ده چې دا د طالبانو د امارت په رسميت پېژندنه ده او له امريکا يانو يې وغوښتل چې دفتر وتړي. حامدکرزی د طالبانو د سياسي دفتر پرانستلو تردې کچې سربداله کړی وو چې د آزادۍ د راديو له قوله هغه د يوې ورځې په ترڅ کې دوه ځله پدې اړه د امريکا د بهرنيو چارو وزير ته تلفون کړی دی او پدې اړه د نوموړې راډيو د۱۳۹۲ کال د غبرګولي په دېرشمې نېټې وېب پاڼه کې داسې راغلي دي: " د امريکا د بهرنيو چارو وزير جان کرې له ولسمشر حامد کرزې سره د چارشنبې په ورځ دوه ځلي تيليفوني خبرې کړي دي او نوموړې ته يې ډاډ ورکړی چې په قطر کې د طالبانو له سياسي دفتر سره واشنګټن هم د افغانستان د اسلامي امارت د سياسي دفتر په نوم موافق نه دی." د قطر هېواد د طالبانو د دفتر نه د امارت جنډه او لوحه لرې کړله . د دفتر د پرانېستلو له امله موافقه شوې وه چې دوه ورځې وروسته به د امريکا او طالبانو تر منځ مذاکرات پيلېږي خو کله چې امريکايان په ټاکلې ورځ دفتر ته ورغلل طالبانو له خبرو ډډه وکړه.

اسلامي امارت په دوحه کې د خپل سياسي دفتر د پرانستلو موخه په هماغه ورځ د لاندې اعلاميې په خپرولو سره روښانه کړه:

۱ – د نړۍ له هيوادونو سره د تعلقاتو د ښه کولو لپاره افهام او تفهيم او خبرې کول.

۲ - د يو داسې سياسي او سوله ييز حل ملاتړ کول چې په هغه کې د افغانستان د اشغال خاتمه، او هلته د يو خپلواک اسلامي نظام قايمېدل، او واقعي امنيت راتلل چې د ټول ملت غوښتنه او هيله ده يقيني وي.

۳ – د وخت له مقتضی سره سم له افغانانو سره لېدنې کتنې تر سره کول.

۴- له ملګرو ملتونو، نړيوالو او سيمه ييزو سازمانونو او غير حکومتي موسساتو سره تماس نيول.

۵ - د اوسنيو سياسي حالاتو په اړه سياسي بيانونه د مطبوعاتو په اختيار کې ورکول.

که څه هم دفتر فعال نه وو خو د طالبانو د دفتر کارکوونکي هلته ترسترګو کېدل او طالبانو د دې دفتر له لارې نړيوالو سره اړيکې ساتل . دا ډول اړيکې چې د طالبانو د سياسي برياليو هلوځلو او يا ښايي د نورو دولتونو ليوالتيا وه د طالبانو لپاره اړينې پايلې لرلې چې دا بيا واشنګتن ته نوي چلنجونه جوړول او بې تفاوته پاتې کېدل د لوبې څخه د وتلو معنی لرله . کله چې په ۲۰۱۴ ز کال کې روسي پوځيان په سوريه کې د بشارالاسد په ملاتړ د دمشق د وسلوالو مخالفانو خلاف چې د لويديځ له ملاتړ برخمن وو دېره شول ، د بشارالاسد مخالفان يې کمزوري کړل او د سوريې حکومت له نسکورېدو بچ شو د امريکا او روسيې ترمنځ هم مخالفتونو زور واخېست او روسانو په ۲۰۱۵ زکال کې د افغانستان په شمال کې د ناڅرګندو چورلکو خبرې کولې چې ګواکې هلته داعشيان رسوي او هغه يې د روسيې امنيت ته ګواښ ګڼله. روسانو دا پوښتنه کوله لکه څرنګه چې د افغانستان هوايي قلمرو د ناټو له خوا کنټرول کېږي او دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناڅرګندې چورلکې څه ډول په شمال کې جنګیالي کښته کوي؟ د دې معنی دا کېدله چې دا د ناټویي ځواکونو کار دی چې سیمه بې ثباته ، روسیې او متحدینو ته یې ستونزې جوړې کړي.له همدې امله روسیي د سیمې د هېوادونو سره د دې ګواښ د له منځه وړلو په موخه ګډې هڅې پیل کړې چې هغه یې په افغانستان کې د سولې او ټیکاو په ټینګښت او د طالبانو سره په دوستانه اړیکو کې لیدلې. د دې هڅو پایله دا شوه چې د ۲۰۱۶ز کال د دسمبر په میاشت کې د افغانستان د حالاتو د ارزونې په موخه د چین ، پاکستان او روسیې ګډه غونډه را وبولې.په غونډه کې د افغانستان د حکومت نه را بلنه د دې معنی لرله چې افغان حکومت تجریدیږي. د دې غونډې دوه میاشتې وروسته لومړۍ غونډې ته ورته دوهمه غونډه راوبلل شوه چې د هند او ایران استازو هم پکې ګډون کړی وو. دریمه غونډه د۲۰۱۷ کال د اپریل په میاشت کې جوړه شوه چې د روسیې ،چین ، هند، ایران او پاکستان سربېره د امریکې پلاوي هم پکې برخه لرله.خو څلورمه غونډه چې په سپټمبر کې جوړه شوله د امریکا استازې پکې ګډون ونکړ. د سپټمبر په غونډه کې د امریکایي پلاوي د نه ګډون لامل دا کېدای شي چې د اګست په یوویشتمه دونالډټرمپ د سویلي آسیا او افغانستان لپاره بشپړه جنګي ستراتېژي اعلان کړه.لدې امله نور واشنګټن ته د سولې خبرې بابیزه ښکارېدې او ډاډمن وو چې د دې ستراتیژۍ پرمټ به طالبان کمزوري او له جګړې لاس واخلي او د حکمتیار په شان به حکومت ته تسلیم شي. د افغانستان د وضعیت په اړه دا ډول غونډې چې موخه یې د افغانستان د کشالې سوله ئیز حل وو واشنګټن ته د خطر زنګونه وو چې هرو مرو د پوځي لارې طالبان وټکوي. همدا دلیل وو چې ټرمپ د خپلې جنګي ستراتېژۍ د اعلام پر مهال په خپله وینا کې څلور ځله د بري او اووه ځله د ماتې کلمې استعمال کړې . د همدې جنګي ستراتېژۍ له مخې وحشیانه بمباریو زور واخیست تردې چې د بمونو مور ستر بم هم د افغانستان په خاوره واچول شو. د دې ستراتېژۍ په ملاتړ د کابل اداري او د اشغال اردلیانو اتیونه کول او د طالب د تباهۍ او تسلیمۍ د نغارو ډنګول یې پیل کړل.خو یوولس میاشتې وروسته جوته شوه چې طالبان نه تباه کېږي،هماغه دي د۲۰۱۸ کال د جولای په لسمه ټرمپ هدایت ورکړ چې په ستراتېژۍ له سره کتنه وشي او نیویارک ټایمز په جولای کې رپوټ ورکړ چې ټرمپ دستور ور کړی دی چې له طالبانو سره د سولې خبرې پیل شي.د جولای په وروستۍ اونۍ کې د امریکا یو پلاوی چې د بهرنیوچارو، پنتاګون او سي آی اې له مامورانو څخه جوړشوی وو په دوحه کې د طالبانو د سیاسي دفترسره دوه ورځنۍ غونډه وکړه .واشنګټن د طالبانو سره د سولې د بهیر د مخ ته وړلو په موخه زلمی خلیلزاد د بهرنیوچارو د وزارت د استازي په توګه ګوماري هغه او د نوموړي ټیم د طالبانو سره خبرې پیلوي. د طالبانو سره د خلیلزاد په مشرۍ د پلاوي په لومړۍ غونډه کې طالبانو د متقابل اعتماد او باور د را منځته کېدو په موخه لاندې درۍ غوښتنې وړاندې کړلې:

- د بندیانو مبادله
- د تورلست څخه د طالب مشرانو اېستل
- د هېواد څخه د پردیو پوځیانو د وتلو د مهالوېش اعلانول.

امریکایي اړخ د خبرو اترو په ترڅ خپلې هڅې پدې را وګرزولې چې طالبان د کابل ادارې سره خبرو ته اړباسي ترڅو پدې ډول وښیي چې د افغانستان روانه جګړه کورنۍ ریښې لري . تردې چې د امریکایانو او طالبانو څلورم پړاو خبرو ته د کابل پلاوی هم دوحې ته ورغلی وو خو طالبانو د هغوی په شتون کې له امریکایانو سره له خبرو ډډه وکړه او ویل کېدل چې پلاوي د خبرو اترو د کوټې بهر په دهلیز کې انتظار ایست که طالبان پرې ورحمېږي دوی ته هم په خبرو اترو کې د ګډون اجازه ور کړي خو داسې څه پېښ نشول. پربله خوا مسکو هم غلی نه وو او د همدې ۲۰۱۸ کال د نوامبر پر نهمه یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکو کې یوه غونډه راوبلله چې هم طالبان او هم د حامد کرزي په شمول ګڼ شمېر اردلیانو پکې برخه لرله چې هغوی د طالب د یوه مشر په امامت لمونځ هم ادا کړ. دې غونډې امریکایان وهڅول چې د سولې خبرې اترې په قوت سره پر مخ بوزي. خو د کابل اداري غبرګون هم د دوحې د مذاکراتو او هم د مسکو د غونډې په وړاندې منفي وو تر دې چې اشرف غني د مسکو غونډه (افسانه سي سانه) یعني بې ګټې غونډه وبلله او د دوحې د خبرواترو په وړاندې یې ځکه توند غبرګون نشوای ښودلای چې دا خبرې د امریکا د افغان حکومت د بادار په اراده پر مخ تللې او د بادار په وړاندې نوکر کله تونده خبره کولی شي. دا هم د یادولو وړ ده چې نه یوازې حکومت د سولې د خبرو اترو څخه خوښ نه وو بلکې درجن درجن انجویي ګوندونو او په هغو کې د افغانستان د خلک د موکراتیک ګوند د ګېډې څخه راوتلو ډلو د سولې د خبرو په وړاندې منفي دریځ نیولی وو ، یوازې د عبدالرشید جلیلي په مشرۍ د افغان ستر ملت د یووالي ګوند د مذاکراتو څخه ملاتړ ښودلی دی.

امریکایي اړخ یوځل پدې نامه چې په کابل کې په یوه برید کې یې یو پوځي ووژل شو مذاکرات و درول خو له لنډې مودې وروسته یې بېرته مذاکرات پیل کړل ترڅو چې د یوولس پړاونو مذاکراتو وروسته د ۲۰۲۰ کال د فبروري په نه ویشتمه په دوحه کې د امریکا او طالبانو ترمنځ د سولې هوکړه لیک لاسلیک شو. دا هوکړه لیک ملا عبدالغني برادر او زلمي خلیلزاد لاسلیک کړ چې د امریکا د بهرنیو چارو د وزیر په شمول د شپږدېرشو دولتونو د بهرنیوچارو وزیرانو او استازو پدې مراسمو کې ګډون کړی وو. د هوکړه لیک له مخې به بهرني پوځیان د ۲۰۲۱ کال د مې ترپایه له افغانستان څخه وتل ، پنځه زره طالب او زر تنه افغان بندیان به د لسو ورځو په ترڅ کې له بنده خلاصېدل ، طالب مشران به له تورلست څخه وتل ، دواړه خواوې به پو یو بل بریدونه نه کوي ، د حکومت او طالبانو ترمنځ به مستقیمې خبرې پیلېدلې او د نوي حکومت په جوړېدو او اوربند به موافقه کېدله. د دوحې تړون د م، م د امنیت شورا لخوا هم تایید شو. عجیبه دا وه هغه مهال چې په دوحه کې تړون لاسلیک کېده په کابل کې هم د امریکا د دفاع وزیر د حکومت سره یو تړون لاسلیک کړ چې د امریکا او ناټو سازمان له لوري د افغان حکومت په ملاتړ څرخېده. د تړون د لاسلیک وروسته طالبانو په کلکه د تړون مواد پلي کړل خو امریکایي اړخ په کراتو طالبان بمبارد کړل، شپني عملیات یې ترسره کول او د جوبایدن په راتګ سره ، امریکا د خپلو پوځیانو وتل د اګست د میاشتې تر پایه وځنډول. طالبانو د دوحې د تړون له مخې په لسو ورځو کې د حکومت زر تنه بندیان خوشي کړل خو حکومت د طالبانو بندیان په شپږو میاشتو کې او هغه هم د امریکایانو د فشار وروسته خوشي کړل. همدا لامل وو چې د حکومت او طالبانو ترمنځ مذاکرات وځنډېدل، جګړې زور واخیست او د طالب بندیانو د خوشې کېدو وروسته د طالبانو او حکومت ترمنځ مذاکرات پیل شول. د مذاکراتو لپاره د حکومت د پلاوي غوره کولو هنګامه جوړه کړه او یو ستر لښکر یې مذاکراتو ته چمتوکړی وو . طالبانو دا پلاوی ونه منلو او په ټولنیزو شبکو کې په طنز سره دا پلاوی د واده ورا وبلل شوه. د حکومت او طالبانو مذاکراتو کومه پایله نلرله او هر اړخ مقابل لوری ملامتاوه چې مذاکراتو ته لیوالتیا نلري او خنډونه جوړوي.د دوحې د تړون د لاسلیک وروسته د کابل د ادارې او د وسلوال پوځ مورال ټیټ شول او د ولسوالیو او ولایتونو د سقوط لړۍ پیل شوه. دې حالت ته په کتو سره شمال تلوالې د حکومت سره په همغږۍ کې د ولسي خوځښتونو په نامه خپل جنګیالي بیا وسلوال کړل ترڅو د امنیتي ځواکونو سره ګډ د خپلې فاسدې واکمنۍ ساتنه وکړي. ولسمشر اشرف غني هرات او مزار ته لاړ او هلته یې د بدنامو جګړه مارانو(اسماعیل خان، عطا محمد نور، عبدالرشید دوستم) سره وکتل او ویل کېدل هغوی ته یې پریمانه پیسې ورکړې وې ترڅو د طالبانو په وړاندې ودریږي. هغوی هم لاپې وهلې چې طالبان به مات کړي . لومړی ولایت چې د طالبانو په لاس کې ولوېد د نیمروز

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت وو. دا ولایت مخکې تخلیه شوی وو. طالبانو د تمې خلاف د ۲۰۲۱ کال د اګست له پیله لومړی د شمال ولایتونو د نیولو لپاره پراخ عملیات پیل کړل او دا ولایتونه یې د کمزوري مقاومت وروسته ونیول ، تسلیم شوي پوځیان یې خوشې کړل او خپلو سیمو ته د تلو سفریه هم ورکړله. لدې وروسته د ولایتونو د لوېدو لړۍ قوت مومي . لومړي کسان چې وتښتېدل د شمال شهنشایان دوستم او عطا وو. دوستم ترکیې او نور ازبکستان ته وتښتېدل او طالبانو اسمعیل خان په هرات کې د جګړې پرمهال ونیو خو هغه یې هم خوشې کړ، وروسته هغه ایران ته وتښتېده. کله چې طالبانو یو په بل پسې ولسوالۍ نیولې غني په ولسي جرګه کې د شپږو میاشتو په ترڅ کې د طالبانو د زنګنو د ماتولو خبره کړې وه او په یوه بله غونډه کې یې ویلي وو چې امان الله خان ته درناوی کوي هغه له هېواد څخه وتښتېده او دی د تېښتې سړی نه دی. خو د اګست په پنځلسمه رسنیو خبرونه خپاره کړل چې غني د خپلو نږدې کسانو سره په څلورو چورلکو کې د غرمې وروسته له ارګ څخه د تاجکستان په لور وتښتېدل.ویل کېږي تاجکستان خپلې خاورې ته دې فراریانو ته اجازه ورنکړه خو ازبکستان اجازه ور کړه او له هغه ځای څخه اماراتو ته ولاړل. د تېل شوي جمهوریت د ولسمشر لومړي مرستیال امرالله صالح د اګست په دیارلسمه د رسنیو په وړاندې را څرګند شو او لاپې یې وو هلې چې حکومت د طالبانو په وړاندې د مقاومت جوګه دی خو یوه ورځ وروسته پنجشېر ته تښتېدلی وو.

د اګست په پنځلسمه د کابل امنیتي کمربند مات شوی وو او ځینې حوزې تشې شوې وې . دې حالت ته په کتو سره حامد کرزي ، عبدالله او حکمتیار د عبدالله په کور کې جرګه شول او دې پایلې ته ورسېدل چې په کابل کې د ګډوډۍ د مخنیوي په موخه په دوحه کې د طالبانو سره اړیکه ونیسي او له هغوی څخه یې وغوښتل چې طالب جنګیالي ښار ته ننوزي . پدې اړه خلیلزاد په یوه مرکه کې وایي چې په دوحه کې طالب مرکچي ده ته ویلي وو چې امریکایان دې د کابل امنیت وساتي خو د امریکا عمومي قوماندانی (سنتکوم) دا وړاندیز و نه منلو .وروسته لدې طالب جنګیالي کابل ته ننوتل ، د واک واګې یې په لاس کې ونیولې او پدې ډول تېل شوې فاسده واکمني رنګه او طالبان د دوهم ځل لپاره واک ته ورسېدل. په همدې ورځ سهار طالبانو یوه اعلامیه خبره کړې وه چې دوی ښار ته نه ننوزي ترڅو یوې هوکړې ته په رسېدو سره په سوله ییزه توګه واک تسلیم کړي. همدا رنګه یوه ورځ وړاندې د اګست په څوارلسمه غني په ارګ کې د سیاستوالو سره په لیدنه کې موافقه کړې وه چې یو باصلاحیته پلاوی به دوحې ته استوي ترڅو د طالبانو سره د سولې جدي مذاکرات ترسره کړي او د یوه لنډ راډیو- تلویزیوني پیغام پواسطه یې دا مسله د ولس غوږو ته ورسوله. د اګست په پنځلسمه د کورنیو چارو وزیر هم د لنډ پیغام په اورولو سره خلکو ته ډاډ ور کړ چې پولیس د طالبانو سره موافقې ته تر رسېدو پورې د کابل ښار د امنیت چارې پر مخ وړي. خو په همدې ورځ ټول چارواکي لکه غله تري تم شول او یو شمېر یې د کابل هوایي ډګر ته چېرې چې شپږ زره امریکایي او انګرېزي پوځیانو شتون درلود ولاړل او هغوی یې د نورو یولک او شل زره خپلو چوپړیانو سره د دوو اونیو په ترڅ کې له هېواد څخه وایستل. په همدې ورځ د غرمې وروسته اسلامي امارت بله اعلامیه خپره کړه چې پکې راغلي وو: « زموږ ځواکونه له کابل څخه د باندې دي او موږ نه غواړو له نظامي لارې کابل ته داخل شو خو اوس راپورونه رارسیږي چې د کابل په ښار کې حوزې تخلیه شوې دي، پولیسو د امنیت ساتلو دنده پرېښې ده، همدا ډول وزارت خانې هم تخلیه شوې دي او د کابل اداري امنیتي کسان تښتېدلي دي.نو د دې لپاره چې خدای مه کړه په کابل کې عام چور او تالان ګډ نشي، سوء استفاده کوونکي افراد خلکو ته ضرر او صدمه و نه رسوي، اسلامي امارت خپلو ځواکونو ته امر وکړ چې د کابل هغو ساحو ته داخل شي له کومو څخه چې دښمن تللی او سیمې د چور او تالان له خطر سره مخ دي.بناء د کابل ښاریان دې له مجاهدینو څخه هیڅ ویره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه محسوسوي، زموږ ځواکونه به په ډیر آرام سره د کابل ښار ته داخلیږي، له هیچا سره کار نه لري، حکومتي نظامي او ملکي کارکوونکي دې ډاډه اوسي چې هیڅوک په هغوی کار نه لري، مجاهد ته اجازه نشته چې د چا کور ته داخل شي، یا څوک وځوروي او یا د چا د آزار او اذیت سبب شي.» ۲۶۲ پدې ډول د غني او د حکومتي چارواکو نابېره تېښتي ټول هک پک کړل او د واک سوله ییز لیږد شنډ شو. دا چې غني دا تېښته د امریکایانو سره په همغږۍ کې وکړه قضاوت ستونزمن دی. خو لکه څرنګه چې د افغانستان د هوایي قلمرو واک له امریکایانو سره وو ، بېله شکه د هغوی د رادار سیستم یا د الوتکو د کنترول مرکز د څلورو چورلکو الوتنه د هېواد په فضا کې لیدله دا چې د دې چورلکو او تاجکستان او ازبکستان ته د شا وخوا شپېتوچورلکو د تېښتي مخه یې نه ده نیولې ښیي چې هرڅه د امریکایانو سره په همغږۍ کې تنظیم شوي وو. که څه هم امریکایانو ویل چې غني د امریکایانو د غوښتنو خلاف وتښتیده. پیلوټان او د هوایي چلند مسؤلان پوهیږي چې د هوایي ډګرونو څخه یوه الوتکه او چورلکه د الوتکو د کنترول د مرکز د اجازې پرته نه هوا ته جګېدلی شي او نه کته کېدای شي. نو څرنګه شونې وه چې شاوخوا شپیته چورلکې د کابل له هوایي ډګر څخه والوزي او امریکایان یې مخه ونه نیسي. دا چې چورلکې د اګست په پنځلسمه د هوایي ډګر د کنترول د مرکز د اجازې پرته د الوتنې اجازه نه لرله د هغه افغان پیلوټ له مرکي ښکاري چې خپله چورلکه یې په کونړ کې کته کړله . هغه وایي مرکز ته مې وویل چې د ازبکستان په لور الوزم او اجازه یې را کړه . د الوتنې وروسته مې د چورلکې رادار خاموش کړ چې زما خط السیر معلوم نشي او د کونړ په لور مې پرواز وکړ. د اشغال زېږنده فاسد حکومت پداسې شرایطو کې نسکور شو چې د کابل په هوایي ډګر کې شا وخوا شپږ زره امریکایي او انګریزي پوځیانو شتون درلود او د دې پوځیانو وروستۍ ډله د اګست په یو دېرشمه په توره شپه کې له کابل څخه داسې ووتله چې د ورانکارو ډلو په څېر یې الوتکې، چورلکې او د هوایي ډګر تجهېزات ویجاړ کړي وو او پدې ډول د ناټو څه کم شل کلن اشغال پاي ته ورسېد او افغانستان بیا د خپلواکۍ څخه برخمن شو. کابل ته د طالبانو د ننوتلو وروسته په ولس کې تبلیغات پیل شول که هرڅوک غواړي له افغانستان څخه ووځي د کابل هوایي ډګر ته دې ورشي او امریکایان به هغوی له افغانستان څخه وباسي. د افغانستان په څېر خوار هېواد چې د فراري غني په وینا په سلو کې ۹۰ یې د فقر لاندې کرښې ژوند کولو چې وړیا د امریکې په شان شتمن هېواد ته استول کېږي زرګونه تنه واړه او زاړه، نارینه اوښځې هوایي ډګر ته ولاړل ، هلته یو محشر جوړ شو تر دې چې څو تنو په الوتکو پسې ځانونه وځړول له هوا څخه راولوېدل او شهیدان شول. نړیوالو رسنیو یې انځورونه خپرول او دا یې ورسره غبرګول چې افغانان د طالبانو له وېرې له هېواد څخه تښتي. دا د لویدیځ له لوري د طالب انځور کاږل وو چې ګواکې افغانان له طالبانو څخه کرکه لري.

په نړۍ کې کله ناکله تاریخي پېښې تکرارېږي . په ۱۹۷۴ کال کې امریکایان په سرتیټۍ د ویتنام له سایګون څخه و تښتېدل او د سایګون د اداري جګپوړي امریکایي الوتکو ته په کتارونو ولاړ وو چې هغوی له ځانه سره بوزي. د سیګون څخه د امریکایانو له وتلو وروسته د سیګون مزدور حکومت نسکور شو. په ۲۰۲۱ کال کې ورته پېښه د امریکایي اشغالګرو او د هغوی د افغان چوپړیانو سره په کابل کې تکرار شوله. البته توپیر یې پدې کې وو چې د سیګون مزدور حکومت د خپلو بادارانو د وتلو سره جوخت ړنګ شو خو د کابل مزدور حکومت د خپلو بادارانو د وتلو دوې اونۍ مخې نسکور شو. د نسکور شوو مزدورو حکومتونو د چارواکو او امنیتي منسوبینو سره د سایګون او کابل د فاتحانو(ویتکانګیانو او طالبانو) توپیر پدې کې وو چې ویتکانګیانو د و یتنام د مزدور حکومت دوه نیم لکه ماموران او پوځیان وطن او خلکو ته دې خیانت له امله ووژل خو طالبانو هغوی وبښل. د اسلامي امارت دا کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستاينې وړ وو.د اسلامي امارت له لوري د کابل د نيولو وروسته د مسعود زوی احمد د دوهم مقاومت د جبهې د پرانستلو اعلان وکړ . طالبانو ورسره د سولې خبرې پيل کړې خو کومه پايله يې نلرله او بالاخره طالبانو له څو خواوو په پنجشېر پوځي عمليات پيل کړل او له پنځو ورځو جګړو وروسته پنجشير هم طالبانو ونيو. په پنجشير کې طالبانو د وسلو او پوځي تجهيزاتو ستره زيرمې ترلاسه کړلې او د امرالله صالح په کور کې يې شپږنيم ميليون ډالر وموندل . پدې ډول طالبان په ټول افغانستان واکمن شول.
د طالبانو په بيا واکمنېدو سره جګړه ماران او لنده غر د سترګو په رپ کې ترې تم شول ، د قدرت جزيرې له منځه ولاړې او له ۴۴ کلونو وروسته مرکزي حکومت په ټول افغانستان واکمن شو. د طالبانو په بيا واکمنېدو سره په ټول هېواد کې بشپړ امنيت ټينګ شو. نوې واکمنی په يو لړ سترو پروژو کار پيل کړی دی چې د قوش تيپې ستره پروژه يې غوره بېلګه ده . واکمنی د ښارونو څخه په نيشه اي توکو روږدي کسان ټول او تر درملنې لاندې ونيول چې اوس مهال په ښارونو کې د دې معتادانو څرک نه لګېږي . په ښارونو کې عمراني کارونه روان دي او حکومت د لويو سړکونو بيا رغونې او سمسورولو لپاره ځانګړې توجه را ګرزولې ده . د ترياکو کشت او کار هم لږ شوی دی. د معتادانو را ټولول او د مخدره توکو د کښت او کار محدودول د امارت سترې لاسته راوړنې دي چې څوک سترګې نشي ترې پټولی. امارت دا دری کاله خپله عادي او انکشافي بودجه د کورنيو عوايدو له لارې تمويلوي پداسې حال کې چې په جمهوريت کې په سلو کې ۷۵ بودجه د بهرنيو مرستو پر مټ پلې کېدله.اداري او مالي فساد کم شوی دی او سترو ښارونو د ښارونو بڼه غوره کړې ده. د بهرنيو اسعارو په وړاندې د افغانۍ ارزښت ثابت پاتې شوی دی . په نږدې وخت کې به د واخان له لارې افغانستان د چين سره ونښلول شي. په بهرني سياست کې اقتصاد محوره ناپېيلې سياست پلې کېږي چې پدې لاره کې هم امارت اړينې برياوې لري. د نوې واکمنی څه د پاسه دری کاله تېر شول خو لا تراوسه امارت اساسي قانون نلري او کابينه يې سرپرسته ده . د جينکيو پر مخ د متوسطه او لوړو زده کړو د بنسټونو دروازې تړلې دي او د روغتيا ، پوليسو او ښوونې او روزنې په چارو کې پرته په نورو بنسټونو کې مېرمنو ته د کار زمينه نه ده برابره شوې چې دا د امارت له څرګندو ناکاميو څخه حکايت کوي. سره لدې امريکايانو د دوحې د تړون خلاف چې افغانستان سره به دوستانه مناسبات ساتي، د افغانستان په بيا رغونه کې به برخه اخلي او د طالب مشرانو نومونه به له تور لست څخه باسي دا کار يې ونکړ بلکې نوی حکومت امريکې او نورو دولتونو هم په رسميت و نه پېژندلو، په امريکا او اروپا کې د افغانستان بانک نه نيم ميليارد ډالر زېرمې کنګل شوې. امريکې اقتصادي بنديزونه پر نوي حکومت ولګول ، افغانستان يې د سوفيت بانکي سيستم څخه وايست او د نورو بانکي محدوديتونو څخه افغانان او په تېره سوداګر کړېږي . دا ټول د افغانستان د اسلامي امارت خو په واقعيت کې د افغانانو خلاف د امريکا او د هغې د ناټويي متحدينو دښمنانه چلند يا د افغانانو څخه د خپلې ماتې غچ اخېستل دي.د هغې سره جوخت نړيوالو معتبرو رسنيو، د م، م مختلفو بنسټونو او نورو نړيوالوموسسو په پرله پسې توګه داسې تبليغات چې په افغانستان کې بشري ناورين راتلونکی دی، بشري حقونه تر پښو لاندې کېږي او په افغانستان کې د شلو څخه زياتې ترهګرې ډلې شتون لري پيل او لا ادامه لري. دا تبليغات په واقعيت کې د اسلامي امارت او افغانانو په وړاندې ارواېي جګړه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې ناټويي اشغالګر له افغانستان څخه ووتل ؟

ښايي لوستونکي ته د دې پوښتنې طرحه او په هغې بحث منطقي ونه بريښي ځکه چې د سليم عقل خاوندان پوهيږي چې د امريکې په مشرئ ناټويي اشغالګر د افغان ولس د اتلوالي مبارزې له امله اړ شول په قطر کې د اسلامي امارت سره د سولې خبرې پيل او د دوحې د تړون په لاسليک سره خپله ماتې ومني او له افغانستان څخه په سرکوزئ ووزي. خو د ناټويي اشغال د پای او د اشغال زيږنده فاسدې واکمنئ له نړېدو وروسته ليدل کيږي چې په رسنيو او ټولنيزو شبکو کې د سياسي چارو د کارپوهانو او د نظر د خاوندانو په نامه د نسکور شوې واکمنئ پلويان يا په بله وينا د نړيوالې ټولنې (اشغالګرو) چوپړيان د اشغالګرو ماتې نه مني او وايي چې ناټويي ځواکونه په خپله خوښه ووتل او طالبان يې هم واک ته ورسول. عجيبه خو لا داده چې پدې وګړو کې داسې کسان هم لږ نه دي چې په افغانستان کې د انګريزانو او شورويانو ماتې هم نه مني او وايي چې هغوی هم په خپله خوښه ووتل. دا عجيب مخلوق د خپل ليدلوري اواندونو د سموالي د اثبات لپاره يو لړ غيرمنطقي دليلونه راوړي . هېره دې نه وي چې دا ډله وګړي ناپوهان ندي بلکې له لاندې دريو کټګوريو څخه به يو وي :

لومړی – ايډيولوژيو ځپلي

دوهم – ړانده قومي متعصبين

دريم – د پرديو استخباراتي شبکو سره تړاولرونکي.

لومړی به د دې ډله وګړو د ځرګندونو يا که دقيق وويل شي اپلتو څو بېلګې راوړل شي او د هغو د ناسموالي په اړه به رڼا واچول شي . هغوی وايي افغانانو انګريزانو، شورويانو او امريکايانو ته ماتې نه ده ورکړې بلکې افغانان يې مات کړي دي ځکه لندن ، مسکو او واشنګټن آباد دي او افغانستان وران شوی دی . دوی ددې ځرګند واقعيت څخه سترګې پټوي چې افغانان لندن ، مسکو او واشنګټن ته نه وو ورغلي بلکې انګريزان ، شورويان او امريکايان افغانستان ته راغلي وو او افغانان اړ شوي دي په خپله خاوره کې د ښکېلاکګرو په وړاندې و جنګيږي چې منطقآ افغانستان ورانيدلو نه انګلستان ، شوروي اتحاد او يا متحده ايالتونه. دوی پدې اپلتو سره غواړي د افغانانو آزادئ ښونکې مبارزې او سرشندنې تر پوښتنې لاندې راوړي ګواکې که افغانان د ښکېلاکګرو په وړاندې نه وای جنګېدلې ټاټوبی به يې نه ورانيدلو او افغانستان به د ترقۍ او پرمختګ لوړو پړاوونو ته رسېدلی وای . دا وګړي پدې بل مسخره دليل سره اشغالګر مات نه ګڼي چې ګنې هغوی د تړونونو په لاسليک سره له افغانستان څخه ووتل نه دا چې هغوی د افغانانو په وړاندې په ګونډو شول . د دې وګړو پدې سر نه خلاصيږي چې هره جګړه او هر اشغال د خبرو اترو او جوړجاړي وروسته د سولې د تړون په لاسليک سره پای ته رسيږي . هغه سياسي کارپوهان چې د اشغالګرو راتګ او بيا بېرته تګ د هغوی د خپلې خوښې کار بولي آيا دوی ته دا پوښتنه نه ده پيدا شوې چې اشغالګر د څه لپاره راغلي وو او ولې بېرته لاړل . آيا هغوی سيلانيان وو چې له افغانستان څخه ليدنه وکړي . که هغوی سيلانيان وای ، سيلانيان د ټانکونو، توغنديو او وسلو سره نه راځي . ددې غيرقانوني سيلانيانو د راتګ موخه او هغه هم د وسلو سره د افغانستان نيول او د افغانانو غلامول وو خو د دوی د خيالونو او نيتونو خلاف د افغانانو له اتلوال مقاومت سره مخامخ شول او اړ شول لدې هېواد څخه په نهيلئ ووزي . د نړيوالې ټولنې د چوپړيانو له ليدلوري او يا اپلتو نه ښکاري چې هغوی د خپل هېواد له برمه ډک تاريخ چې افغانان په خپل ټاټوبي کې نه اشغالګر زغملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي او نه د اشغال زېږنده واکمنی بې خبره دي او د ماشومانو په څېر فکر کوي ځکه چې چا تاریخ نه وي لوستی د ماشوم په څېر فکر کوي. څوک چې خپل ولس ، خپل پلرونه او نیکونه نه پېژني معنی یې دا ده چې هغه ځان نه پېژني. د ناټویي پوځیانو د ماتې وروسته ګڼ شمېر واقعبینه څېړونکو او حتی د ناټویي دولتونو سیاستوالو او دولتي مشرانو په افغانستان کې په خپله ماتې اعتراف کړی او یوشمېر یې د ستراتیژیکې ماتې خبرې هم کوي. د ۲۰۲۴ کال د مې په څلېرویشتمه د امریکا ولسمشر جوبایدن د کینیا د جمهور رییس ویلیام روتو سره په یوه مطبوعاتي کنفرانس کې د یوه کینیایي خبریال ددې پوښتنې په ځواب کې چې امریکا غواړي په بهر کې خپلې جګړې پای ته ورسوي خو له کینیا غواړي هایتي ته چې دوولس زره کیلومتره له کینیا لرې پرته ده پوځیان واستوي د نورو خبرو سربېره دا هم ویلي وو:«افغانستان د امپراطوریو هدیره ده .» همدا رنګه بایدن د ۲۰۲۴ کال د جولای په یوولسمه د ناټو د ۷۵ کالیزې په غونډه کې وویل چې د افغانستان اشغال یوه تېروتنه وه . البته که ناټویي لښکرو په افغانستان کې ماتې نه وای خوړلې دا خبره یې نه کوله او په افغانستان کې به یې د ترهګرۍ خلاف د بریالۍ مبارزې کېسې کولې . پر بله خوا دونالد ټرمپ ، جوبایدن پدې هم تورنوي چې طالبانو ته تسلیم شو خو افغان اردلیان په خپل ټاټوبي کې د ناټو سربېره د انګرېزانو او شورویانو ماتې هم نه مني . دا نو خپلو نیکونو، پلرونو او هېوادوالو او د افغانستان تاریخ ته څرګند سپکاوی دی. هېره دې نه وي چې کله د ناین الیون پېښې وروسته امریکایانو پر افغانستان یرغل ته چمتووالی نیولو د شوروي اتحاد وروستي ولسمشر ګرباچف بوش ته خبرداری ورکړ چې پر افغانستان یرغل ونکړي نه دا چې د شوروي اتحاد له برخلیک یعنې ماتې سره مخامخ شي . د شوروي او ناټویي اشغالګرو د مشرانو خلاف د ناټوی اشغال د اردلیانو دریځ ته په کتو سره د دوی په هکله زموږ د خلکو هغه مشهوره خبره چې « مدعي د خپلې ادعا څخه تېر شو خو شاهد له خپلې شاهدۍ نه تېرېږي» سر خوري . البته په خپله شاهدۍ کلک ولاړ شاهدان یوه موخه لري او هغه دا چې د خپلو خلکو ذهنونه مغشوش او هغوی د اسلامي امارت په وړاندې ودروي او پدې ډول وروسته له څلورنیمو لسیزو راغلی سیاسي ټیکاو او امنیت کړکیچن کړي ، د جګړو اورونه په هېواد کې بل شي او افغانستان بیا د پردیو د لاسوهنو او یرغلونو هدف وګرزي. دا دې هم هېره نه وي چې د سیاسي پدیدو او ټولنیزو پېښو را پنځېدل او ژوروېدل او د ټیکاو ټینګښت او په هغو کې د یوه هېواد اشغال او د اشغال پای ګڼ شمېر لاملونه لري چې په هغو کې یو یا څو لاملونه ټاکونکی رول لوبوي .

ددې لنډې سریزې وروسته به د ا فغانستان څخه د امریکې په مشرۍ د ناټویي ښکېلاکګرو د وتلو او اشغال زېږنده واکمنۍ د نسکورېدو لاملونو ته ګوته ونیول شي. البته پدې اړه اندونه ویشلې دي . هر څوک او هره ډله د خپلو سیاسي اوعقیدتي باورونو، پوهې او سازماني تړاوونو له کړکۍ هغو ته ګوري چې دا لاملونه په لاندې دریو کټګوریو ویشلی شو :

لومړی - ذهني لاملونه

دا لاملونه د هغو کارپوهانو او سیاستوالو له لوري وړاندې کېږي چې لا تراوسه ماتې خوړلو اشغالګرو ته پالیاله پاتې شوي دي ، د پردیو استخباراتو شبکو سره تړاو لري او یا د پردیو تر فکري اسارت لاندې دي تر څو د اشغال خلاف د افغانانو ملي مقاومت او مبارزه (جهاد) تر پوښتنې لاندې راولي. هغوی لاندې بې بنسټه اوغیرمنطقي څرګندونې چې د ځمکنیو واقعیتونو سره په څرګند ټکر کې دي په رسنیو، ټولنیزو شبکو او غونډو کې خپروي:

- طالبان د امریکایانو لښکر دی او امریکایانو هغوی واک ته ورسول
- حامدکرزي او اشرف غني نه غوښتل د طالبانو خلاف رښتیې مبارزه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زلمي خلیلزاد د سولې په خبرو کې خپله آجندا پرمخ وړله
- دغني او خلیل زاد ترمنځ سیالي او دښمني
- واشنګټن ته د افغانستان په پرتله د اکراین ارزښت
- د واکمنۍ څخه د مجاهدینو شړل
- غني نه غوښتل افغانستان د اکراین په څېر وران شي.

د دې څرګندونو په هکله باید وویل شي:

- که طالبان د امریکانو لښکر وي نو ولې یې خپل لښکر په ۲۰۰۱ کې له واکه ګوښه کړ او شل کاله ورسره و جنګېدل ، د میلیاردونو ډالرو د لګولو او زرګونو پوځیانو د مرګ او ژوبلې وروسته یې بېرته خپل لښکر واک ته ورسولو.
- آیا کوم مزدور به د خپل بادار د ارادې خلاف ګام او چت کړي؟ آیا کرزي او غني د اشغالګرو د ارادې خلاف د طالبانو په وړاندې رښتیني مبارزه نه کوي دریغ نیولی شو؟ دا تبلیغات د ړندو پښتون دښمنه متعصبه وګړو له لوري زمزمه کېږي چې ګواکې دا دواړه پښتانه وو او زیاتره طالبان هم پښتانه دي.
- خلیل زاد د امریکا یو مامور وو او د سولې په خبرو کې د هغه سره لویه ډله (د امریکې د مختلفو بنسټونو او په هغو کې د څارګرې شبکې غړو) شتون درلود . پداسې یوه ستر ټیم کې خلیلزاد څرنګه کولای شول د دوحې په مذاکراتو کې خپله آجندا پر مخ بوزي.بل دا چې د امریکا دولت د افغانستان د اشغال زېږنده فاسد دولت په څېر دولت نه دی چې هر مامور یې خپلې شخصي آجنداوې پر مخ بوزي او د امریکې د دولت د پالیسیو خلاف عمل وکړي .دې وګړو د غني د واکمنۍ اندوخر او په خپله د غني نه وړتیا لیدلې وه چې فرمان یې په ارګ کې هم نه چلېده . دوی فکر کوي چې د امریکا په دولت کې هم د کرزي او غني د شړېدلې او شرمېدلې ادارې په څېر انارشي شتون لري او خلیلزاد هم د دوستم، عطا او رازق په څېر خپلې نقشې پر مخ وړلی شي . په امریکا کې سیستم حکومت کوي نه یو فرد.
- د غني د حکومت د ملا تیر مجاهدینو جوړاوه . آیا عبدالله مجاهد نه وو چې د کابینې نیمایي د هغه برخه وه .آیا د غني مرستیالان امرالله صالح او محمد سرور دانش د جهادي تنظیمونو(جمعیت او حدت) غړي نه وو؟
- امریکایانو په ۲۰۱۸ کې د اسلامي امارت سره د سولې خبرې پیل کړلې او د اکراین جګړه په ۲۰۲۲ کې پیل شوه او دا جګړه اکراین د امریکې لاسپوڅې دولت نه بلکې روسیې پیل کړله. پر دې بنسټ د اکراین د جګړې له کبله د افغانستان څخه د اشغالګرو وتل منطقي نه ښکاري .
- که د زېلنسکي پوځ څه د پاسه دوه کاله د روسانو پر ضد جګړه کوي ، د غني تر قوماندې لاندې پوځ پوره اووه کاله د طالبانو خلاف جنګېده او کله چې طالبانو د کابل او پنجشیر پرته ټول افغانستان ونیولو غني و تښتېده .آیا د افغانستان نور دوه دېرش ولایتونه او زرګونه کلي د افغانستان د جغرافیې برخه نه وه چې د جګړو له امله ورانېدل . آیا یوازې کابل او پنجشېرافغانستان دی. که غني د افغانستان وراني او تباهي نه غوښتله په ۲۰۰۱ کې به د اشغالګرو په رکاب کې افغانستان ته نه راتللو او په بلواک افغانستان کې به یې وزارت او زعامت نه منلو.څوک چې رواني ناروغ وي او یا یې د عقل سترګې ړندې وي دا اپلتې به ووایي چې غني لدې امله له هېواد څخه وتښتېده چې افغانستان وران نشي. بل دا چې د اګست په پنځلسمه غني غوښتل د دفاع وزارت څخه لیدنه وکړي خو وزیر تری تم شوی وو او د کابل اصلی واکمن د هغه لومړی مرستیال امرالله صالح یوه ورځ مخکې په پټه پنجشېر ته تښتېدلی وو. غني چې و لیدل د دفاع وزیر یې ورک دی د ده سر پدې خلاص شو چې دی هم باید خپلې پښې سپکې کړي او له هېواد څخه لکه غل وتښتي. ده د تېښتي وروسته وایي چې په چپلکو کې له هېواد څخه ووتلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- فرعي لاملونه

فرعي لاملونو د اشغالګرو په ماتې کې رول درلود چې ولس له بلواکې اداري څخه واټن ونیسي، د طالبانو ملګرتیا وکړي او پدې ډول افغان مقاومت لا قوت وموموي چې هغه دا دي:

- په دولت کې پراخ فساد او د قدرت بېلابېلې جزیرې
- دوه سری حکومت
- د دولت په نامه سهامي شرکت
- د قومونو د وندې پربنسټ د حکومت شتون او د ملي یووالي ضد کړنې
- په واکمنی کې د ټامیانو او جګړه مارانو مخامختیا
- د پوځ څخه د تجربه لرونکو پوځیانو تقاعد
- د ملي پوځ په نامه د مزدور پوځ جوړول
- په هېواد کې متوازن انکشاف ته نه پاملرنه .
- د زېربنایي پروژو جوړولو ته نه پاملرنه
- د شتمنو او بې وزلو تر منځ د واټن زیاتېدل
- په فرضي کربښي د اغزن تار تېرول او د تحکیماتو او دروازو جوړول
- په هېواد کې د ناټویي اشغالګرو غوبل (ډله ییز اشغال) چې هر یوه یې خپلې آجنداوې هم درلودلې او خپلې نقشې پلې کولې.

ب - اصلي لاملونه

- د افغانانو اروایي ځانګړتیا چې اشغال او د اشغال زېږنده واکمنی نه مني
- د بدنامه جګړه مارانو پر مټ د یوه ژمن خادم حکومت د را منځته راتګ مخنیوی
- د پښتنو سره زور زیاتی.

البته د اشغالګرو د ماتې او د جمهوریت د نړېدو اصلي لامل د افغانانانو اروایي ځانګړتیا ده چې د اشغالګرو خلاف ودرېدل او ملي مقاومت پیل شو. البته په ملي مقاومت کې مرکزي او کلیدي رول د طالبانو اسلامي تحریک درلود. امریکایانو د افغانانو مخ په زیاتېدونکي اتلوال مقاومت او د اسلامي امارت سره د سیمه ییزو ځواکونوخواخوږی ته په کتو سره چې پوځیانو ته یې مرګ او ژوبله اوښتله او زیات لګښتونه پرې راتلل اړ شول د طالبانو سره دې هوکړې ته ورسیږي چې خپل پوځیان له افغانستان څخه وباسي . شل کلن اشغال وښودل چې جګړه ماران خپل واک او ځواک په جګړه او لوټماری کې ویني له همدې امله د یوه یو لاسي حکومت د ټینګښت خنډ ګرزېدل چې پایله یې د واکمنی خلاف د خلکو درېدل او د اسلامي امارت د دریځ پیاوړتیا کېدله . د ناټویي اشغال وروسته واکمنی ماشین یا اصلي ځواک پښتني ضد شمال تلواله وه چې ددې تلوالې د جوړښت فلسفه د پښتنو د واک ، اقتدار او هویت له منځه وړل وو. د طالبانو تحریک چې اکثریت یې پښتانه وو د شمال تلوالې د واکمنی وحشت ته د پای ټکی کېښود چې ددې تلوالې دښمني یې وکټله. همدا لامل وو چې د ناټویي اشغال پر مهال یې بیا د پښتنو په سپکولو ، ځورولو، په شمال او لوېدیځ کې د هغوی د جایدادونو د غضبولو او د هغوی د کلیو او کورونو په بمباریو لاس پورې کړ او دې حالت پښتانه اړ کړل چې د طالبانو په کرښو کې ودرېږي او د ملي ضد واکمنۍ او اشغالګرو خلاف د خپلواکۍ د ګټلو په موخه قربانیو ته چمتو شي ، اشغالګر یې اړ کړل له افغانستان څخه ووزي او پدې ډول اشغال ختم او د اشغال زېږنده تش په نامه جمهوریت هم د شګو د دېوال په څېر ونړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوروي او امريکايي اشغالونو پرتله

د تاريخ په اوږدو کی بشريت د ډول ډول آفتونو سره مخامخ شوی دی خو په دې آفتونو کې د اشغال آفت ډېربد آفت دی ځکه چې :

لومړی - اشغالګر تر ټولو بې هويته او لوېدلي وګړي د ولس په برخليک واکمنوي.

دوهم – اشغال د نيول شوي هېواد اوسيدونکي د خپل مشهور فورمول " بېل يې کړه ، اېل يې کړه " پر بنسټ د قوم ، توکم ، ژبې او مذهب له مخې وېشي چې د دې هېواد د اوسيدونکو تر منځ مخامختيا او دښمنيو ته لمن وهي چې دا بيا د يوه ملت لپاره ناورين دی او د ملت جوړونې بهير ته زيان رسوي .

دريم – اشغال فرهنګي او اخلاقي ککړتيا را منځته کوي.

څلورم -اشغال کله ناکله د هېواد د ټوټې ټوټې کېدو سبب هم کېدای شي.

پنځم – د اشغالګرو په وړاندې هرو مرو درېږي تر څو د خپل پټ او ټاټوبي ساتنه وکړي او دا د دې سبب ګرزي چې د جګړې اورونه بل شي چې په جګړه کې انسانان وژلي کېږي ، کلي او ښارونه ورانېږي او د نېول شوي هېواد د تمدن ټولي نښې نښاني له منځه ځي چې دا د يوه ملت لپاره ناورين او ناتار دی.

شپږم- ښکېلاکګر د نېول شوي هېواد شتمنۍ او لرغوني آثار غلا کوي.

لدې څخه ښکاري چې په يوه هېواد د پرديو واکمنېدل د دې هېواد د ولس او تاريخ لپاره ناورين دی . د هېوادونو اشغالونه که په هره پلمه اوهر نامه ترسره شي ګډ ې ځانګړتياوې لري. د بابا آدمه نيولې تردې دمه اشغالګرو نيول شوي هېواد ته د غميزو پرته بل څه نه دي راوړي. فکري غلامان او د اشغالګرو اردليان دي چې اشغال ته توجيهات لټوي . له بده مرغه پدې وروستيو څلورنيمو لسيزو کې زموږ هېواد دوه ځله د خونړيو يرغلونو او اشغال هدف وګرزيد. د۱۹۷۹ کال د دسمبر په اووه ويشتمه شوروي اشغالګرو پخپل خونړي تيري سره خلقي واکمني راوپرزوله او د ببرک کارمل په مشرۍ يې خپل پرچمي لاسپوڅي واک ته ورسول او د ۲۰۰۱ کال د اکتوبر په اوومه امريکايي- انګريزي نيواکګرو په خپل وحشيانه يرغل سره د افغانستان اسلامي امارت نسکور او د برهان الدين رباني په مشرۍ يې جګړه ماران او لوټماران واک ته ورسول.سره لدې چې شوروي جمهوري سوسيالستي اتحاد او د امريکا متحده ايالتونه دوه مخالف سياسي – اقتصادي(سوسيالستي او امپرياليستي) سيستمونه پېژندل شوي وو خو زموږ په هېواد کې يې کړنو توپير نه درلود ته به وايي چې شوروي او امريکايي اشغالګر د يوې مور زامن وو او ګډه تګلاره او ستراتيژي يې لرله. البته دواړو اشغالونو د ګډو وجوهاتو په لرلو سره خپلې ځانګړتياوې هم درلودلې چې دا ځانګړتياوې د هغوی توپير ښيي. پدې ليکنه کې به د دوو اشغالونو ګډو وجوهاتو او توپيرونو ته ځغلنده کتنه وشي.

– شوروي اشغالګر د افغانستان د وخت حکومت ته د پوځي مرستې په نامه خپل دوست حکومت نسکور او افغانستان يې اشغال کړ. انګلوساکسوني اشغالګرو د دښمن په نامه په برالا ډول واکمن حکومت نسکور او افغانستان يې ونيو.

– د شوروي اشغال په نړيواله کچه محکوم شو او م، م په پرله پسې ډول له اشغالګرو غوښتل چې له افغانستان څخه ووزي خو د امريکي له لوري د افغانستان اشغال نه دا چې محکوم نشو بلکې د م، م له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوري د جرمني د بن په ښار کې د اشغال لاندې افغانستان لپاره د حکومت بنسټ کېښودل شو او د شل کلن اشغال پر مهال د م، م سازمان د امریکایي اشغال په چوپړ کې ولاړ وو.

– د شوروي اشغال پر مهال ملي مقاومت د لویدیځ او د هغه د متحدینو د بشپړ سیاسي ، معنوي، تسلیحاتي او اقتصادي ملاتړ څخه برخمن وو او په پرمختللو پوځي تجهیزاتو یې سمبالولو خو د امریکایي اشغال پر مهال چا په بربنډ ډول د افغان ملي مقاومت څخه ملاتړ نه دی کړی او د ملي مقاومت اغېزمنې وسلې واسکټ او بوشکې وې چې هغه یې هم په خپله جوړول.

- دواړو اشغالګرو یو فورمول « ببل یې کړه، اېل یې کړه» پلی کړ. د شوروي اتحاد د اشغال په مهال د لومړي ځل لپاره د لړکیو او ډېرکیو ویشونکي تبلیغات پیل شول او د قومونو او قبایلو په وزارت کې د قومونو ځانګړي معیینتونه په اداري تشکیلاتو کې اضافه شول. د دې ترڅنګ قومي ملیشې هم جوړې شوې. امریکایانو د بن په کنفرانس کې په بربنډ او رسمي ډول د راتلونکي حکومت بنسټ د قومونو او توکمونو پراساس کیښود. د شل کلن اشغال پر مهال د خراسان ، هزارستان او سویلي ترکستان د جنډو جګول ، په فاسده ولسي جرګه او مزدورو رسنیو کې د پښتنو او غیرپښتنو د ویشنې څرګندونې او په تذکرو کې د قومونو لیکل د واحد او یوموټي افغانستان شتون تر پوښتنې لاندې راوړی وو.
– په دواړو اشغالونو کې ملي ارزښتونو او تاریخ ته سپکاوی شوی دی. توپیر یې پدې کې وو چې په شوروي اشغال کې دا کار په زیرکانه او غلي ډول خو په امریکایي اشغال کې په بربنډ ډول پلی کېده .
- د دواړو اشغالونو پرمهال بې تومنې ، پردی پال او فرصت غوښتونکي وګړي د واک او ځواک خاوندان شول.

- شوروي اشغالګرو یوازې له فاسدو جګړه مارانو څخه د افزارو په توګه د ملي مقاومت په ځپلو کې ګټه پورته کوله. امریکایي اشغالګرو ټول دولتي ماشین فاسد کړ ، نه یوازې دولتي ماشین د جګړه مارانو په چوپړ کې وو بلکې په ملي شتمنیو هم جګړه ماران واکمن وو . د امریکایي اشغال پر مهال په دولتي ماشین کې ژمنو مامورانو په بشپړ ډول ځانونه پردي احساسول.

- د سره اشغال پر مهال شوروي سلاکارانو د افغان ځواکونو د لارښوونې او قوماندې مستقیم واک نه درلود. د تور اشغال پر مهال ناټویی سلاکارانو د امر او قوماندې بشپړ واک درلود تردې چې امریکایانو د ملي امنیت د صفري قطعاتو د روزنې، لوژیستیکي تامیناتو او په جګړه کې د استعمالولو بشپړ واک درلود . د ملي امنیت مسؤلین د دې قطعاتو د فعالیت د څرنګوالې څخه په بشپړ ډول بې خبره وو. ددې معنی دا کېږي چې د ملي امنیت صفري قطعې د امریکا د سي آې اې په چوکاټ کې د امریکایي پوځ برخه وه .

- شوروي اشغالګرو خپلو چوپړیانو ته ظاهرآ د نوکر په سترګه نه کتل او هغوی یې په ټولنه کې نه سپکول خو ناټویي اشغالګرو خپل چوپړیان لکه توکي کارول او هغوی یې خپل مرېیان ګڼل. غوره بېلګه یې د دونالد ټرمپ له خوا بګرام ته د اشرف غني احضارول او د امریکایي پوځیانو په کتار کې درول وو چې د ده وینا واوري او د امریکایي سرتېري په شان یې وینا ته چکچکې وکړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- شوروي اشغالګرو په افغانستان کې د افغانانو لپاره زندانونه نلرل خو ناټویي اشغالګرو خپل زندانونه لرل تردې چې افغانان یې د ګوانتانامو په بدنامه زندان کې بندیانول او شکنجه کول. عجیبه خو لا داوه چې نه یوازې امریکایي پوځیانو زندانونه لرل بلکې ملکي وګړو یې هم په افغانستان او حتی د کابل په ښار کې زندانونه لرل.

- شوروي اشغالګرو د افغانستان د دولتي او ټولګټو بنسټونو د پیاوړتیا لپاره تر یوې کچې اغېزمن ګامونه اوچت کړل خو ناټویي اشغالګرو یوازې د خپلو چوپړیانو د پیاوړتیا او شتمن کولو لپاره هلې ځلې کولې. دې خاینانه تګلارې په ټولنه کې د خوارو او شتمنو تر منځ واټن زیات کړ او پدې ډول یې خپل چوپړیان په میلیاردرانو او فرعونانو واړول .

- شوروي انترناسیونالستانو افغانستان ته یو پیاوړی وسلوال پوځ جوړ کړ چې ساري یې په سیمه کې شتون نه درلود خو امریکایي ګلوبالستانو د پوځ په نامه اربکیو او ملیشو ته ورته ځواک جوړ کړ چې یوازې د ملي مقاومت او ولس د مهارولو او ځپلو وړتیا ولرې خو د بهرني یرغل په وړاندې د درېدو وس ونلرې.

– شوروي اشغالګرو په افغانستان کې د مالي او اخلاقي فساد د رواجولو ستراتیژي نلرله خو امریکایي اشغالګرو د مالي، اداري او اخلاقي فساد پالیسي پر مخ وړله. په ادارو کې پراخ فساد ، په ارګ او دولتي ادارو کې فحشا ، د امن د کورونو په نامه د فحشا د مرکزونو جوړول ، امریکایي اډو ته د بدلمنوښځو وړل او د شا وخوا درې نیم میلیونو معتادانو شتون په افغانستان کې د امریکایي اشغال د فساد د رواجولو د پالیسی ځرګندې بېلګې دي .

- د شوروي اشغال پر مهال افغانستان داسې باوري پوځ درلود چې د جګړې انګېزه یې لرله او د خپلو سیاسي اوعقیدتي باورونه له مخې د واکمنی د ساتلو لپاره قربانی ته چمتو وو . ناټویي اشغالګرو افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته داسي امنیتي ځواکونه را وپنځول چي د ناټویي اشغالګرو د بشپړي وتلو دوې اونۍ مخکې خپل مورچلونه ، چونۍ او حوزې خوشي کړلې او خپلو کورونه ته لاړل . د ناټویي اشغال پر مټ جوړ شوي پوځ عسکري لوړې او ملي ګټو ته قطعا ژمنتیا نلرله او وسلې ته یې د ناموس په سترګه نه کتل.همدا لامل وو چي کله د وسلوال مقاومت برى حتمي شو د خپلو وسلو او پوځي تجهیزاتو سره ایران، تاجکستان او ازبکستان ته وتښتېدل. د افغانستان د اسلامي جمهوریت وطنپلورونکو پیلوټانو یوازې ۶۳ الوتکې او چورلکې ازبکستان ته وتښتولې . دهغوی سره ۶۰۰ تنه لوړپوړي ملکي او پوځي هم ازبکستان ته وتښتېدل. خو د ا، خ، د، ګ د واکمنۍ د نسکوریدو په درشل کې یوه پوځي هم یو ټوپک بهر ته نه دی وړی.

- شوروي انټرناسیونالستو پوځیانو خپلې موډرنې وسلې افغان پوځ ته ډالۍ کړې او دوی ووتل خو امریکایي اشغالګرو تر ځو کولای شول خپلې وسلې له ځانه سره یووړلې او یا پاکستان ته ورکړلې . تر دې چي د بګرام او کابل د هوایي ډګرونوتجهیزات او الوتکې یې د وتلو پر مهال ویجاړ او حتی د هوایي ډګر رانوې (لیکه) هم ویجاړه کړله. دلته د امریکایانو افغاني ضد ماهیت او موخې بربنډ ېږي.
- د سره اشغال پرمهال پنجابیانو دا جرآت نه کاوه چي د افغانستان خواته په سپکه سترګه وګوري ځکه پوهېدل چي هم افغان حکومت او هم یې بهرنی ملاتړی سخت غبرګون ښیي. د تور اشغال پرمهال پاکستانیانو په کراتو د افغانستان سرحدي ولایتونه د توغندیو او توپچي هدف ګرزولي چي ځاني او مالي زیانونه یې لرل خو امپریالستي اشغالګرو کوم غبرګون نه دی ښودلی او د دوی له لوري جوړشوي اربکي پوځ د غبرګون او متقابله برید شونتیاوې نه درلودلې . سربېره پر دې د امریکایي اشغال پرمهال پاکستاني اړخ د دیورند په فرضي کرښه اغزن سیم تېر کړ او دروازې یې ولګولې . دا بیا د دې واقعیت څرګندوی دی چي د افغانستان او پاکستان اړوند د واشنګتن پالیسي پدې څرخېدله چي افغانستان د پاکستان په ستلایت بدل کړي. همدا لامل وو چي د اوباما مرستیال جوبایدن کرزي ته ویلي وو چي امریکې ته پاکستان د افغانستان په پرتله پنځوس ځله زیات ارزښت لري.

- د افغانستان ښځه دواړه ښکېلاکګر د سولې د تړونونو په لاسلیک کولو سره ووتل پدې توپیر چي شوروي سپاهیان په ځانګړو مراسمو سره وتل پیل کړل چي د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه لسګونو خبریالانو پدې مراسمو کې برخه لرله او د شوروي پوځیانو وروستۍ ډله په رڼا ورځ د حیرتان له پله څخه تېره شوله . خو د ناټویي لښکر د وتلو څخه هېڅوک هم نه خبرېدل او وروستۍ ډله پوځیان یې لکه غله په توره شپه کې د کابل له نړیوال هوایي ډګر څخه و تښتېدل . دا بیا ښیي چي امپریالستي ښکېلاکګر او لاسپوڅي واکمنۍ یې په ټولنه کې په بشپړه توګه منفوره او رټل شوې وه او لامل یې دا وو چي دا واکمنۍ د جګړه مارانو، قاتلانو ،غلو، لوټمارانو او د مختلفو دولتونو د جاسوسانو او مزدورانو یوه ټولیزه وه.
- دواړه اشغالګر کله چي د افغانانو د اتلوال مقاومت په وړاندې په ګونډو شول خپلو دوستانو خو په واقعیت کې چوپړیانو ته شا کړله او هغوی یې د دوی په غلیمانو تعویض کړل.

- شوروي اشغالګرو خپلو هغو پوځیانو ته چي د افغانانو سره زورزیاتی کاوه او د ملکی بېګناه افغانانو په وژنو تورن وو د قانون منګولو ته سپارل خو ناټویي اشغالګرو خپلو جنایتکارو پوځیانو ته ګوتځنډنه هم نه کوله تر دې چي د بریتانیا شهزاده په خپل کتاب کې په ویاړ سره په هلمند کې د افغانانو د وژنو یادونه کړې او دا وژل شوي ملکي افغانان د شطرنج داني بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو څرګندونو ته په کتو سره ویلی شو چې اشغالونو موږ ته ناورینونونه راوړل ، میلیونونه تنه شهیدان، معلولان او کډوال شول . دری نیم میلیونه افغانان معتاد کړل . غوره مغزونه له هېواد څخه ووتل .ملي یووالی مو سخت زیانمن شو. په خپل خان اتکا او باور مو له لاسه ورکړ . اوس مهال پردي پالنه او جاسوسي شرم نه ښکاري. ددې ټولو ناخوالو او بدمرغیو سره سره اشغالونو پښتانه د هېواد د ستر قوم په توګه د غفلت له خوبه را ویښ کړل ځکه ویې لیدل چې د اشغال لاندې افغانستان کې یې هویت او ژبه دواړه د ګواښونو سره مخ دي. دا بیا ښیي چې ښکیلاکګر په اشغال شوي هېواد کې ډېرکي تر سخت فشار لاندې نیسی تر دې چې هغه په اقلیت اړوي. همدا لامل وو چې پښتانه د خپلې ژبې د غوړېدو په سوچ کې شول او پدې لار کې ټاکلې بریاوې هم لري. په افغانستان کې د اشغالونو دې ناوړه پایلو ته په کتو سره دا درس تر لاسه کېږي چې واکمنۍ او سیاستوال باید د خپلو خلکو مقدساتو او دودونو ته درناوی وکړي ، د خپلو خلکو سره د زور زیاتي پر ځای د پوهاوی تګلاره غوره کړي ، د خپلو خلکو او زمانې د غوښتنو سره سم خپلې تګلارې عیارې کړي، د پردیو او د پرمختللو ټولنو د نسخو د پلې کولو او د واک د انحصار څخه په کلکه ډډه وکړي . سیاستوالو ته بویه چې هېڅکله هم په پردیو باور ونکړي چې هغوی به یې هېواد آبادوي . چارواکو او سیاستوالو ته ښایي چې د هېوادونو او په تېره ځواکمنو دولتونو سره په اړیکو کې محتاطانه ګامونه اوچت کړي. اوسنیو او راتلونکوچارواکو ته بویه چې ناپیېلی اقتصاد محوره سیاست پر مخ بوزي . سیاستوالو ته ښایي چې د ښکلو سیاسي شعارونو لکه انټرناسیونالسم، ګلوبالیسم او اسلامي اخوت ښکار نشي او هرڅه د ملي ګټو په تله و تلي او د ښوونځي او مدرسې واټن له منځه یوسي. اوسني او راتلونکو واکمنیو ته ښایي چې د شوروي او امریکایي ښکېلاکګرو څخه د جګړې غرامات وغواړي. همدارنګه اوسنۍ او راتلونکو واکمنیو ته ښایي چې د ښکېلاکګرو او کورنیو جګړه مارانو جنګي جنایتونه مستند کړي اوهغه نړیوالې محاکمې ته وسپاري . کورني ژوندي او مړه جنایتکاران او د اشغال لوړپوړي اردلیان محاکمه کړي. ددې جنایتکارانو لپاره یو ځانګړې هدیره غوره شي ،هغه د جنایتکارانو یا تورې هدیرې په نامه و نومول شي او په یوه مرمرینه ډبره کې د دې وطنپلورونکو او جنایتکارانو نومونه ولیکل شي تر څو ولس او راتلونکي نسلونه هغه وپېژني او پدې ډول ټولو ته د عبرت درس شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

۱ – محمد حسن کاکړ، د سرطان کودتا د افغانستان د اوږدې بې ثباتی پیلامه،د افغانستان د کلتوري ټولنې ودې ټولنه ،۲۰۰۹ ، مخ ۵۷ .

۲ – غلام دستګیر پنجشیري، ظهور وزوال حزب دموکراتیک خلق افغانستان،۱۱ جدی ۱۳۷۷، مخ ۱۸۲.

۳ – ډاکتر نبي مصداق، افغانستان سیاسي کمزوري او بهرنی مداخله،علامه رشاد خپرندویه ټولنه،۱۳۸۹ ، مخ ۲۷۹.

۴- بي بي سي، پښتو،۲۰۱۳ ،می نهمه ،د کابل پوهنتون اتیا کلن تاریخ

۵- کاندید اکادمیسین محمد اعظم سیستاني،مقدمه یی بر کودتای هفت ثور و فجایع هشت ثور در افغانستان ، ۱۹۹۵ ، مخ ۱۰۸ .

۶- د افغاني محصلینو مجله ،لومړی ګڼه ،حمل -ثور ۱۳۵۹ .

۷ - سترجنرال الکساندر مایوروف، په افغانستان کې رښتیا څه تېرېدل ؟ ۱۳۸۲ ،مخونه ۳۲۵ – ۳۲۶

۸ – اکادمیسین محمد انور نومیالی، د ثور پاچا ګردشي،استقلال ویب پاڼه.

۹ – اقبال وزیري، پاچا خان اندونه، مخ ۱۷ .

۱۰ – پوهنوال عبدالرشید جلیلي، غمیزه څنګه منځته راغله ؟ دانش خپرندوی ټولنه ، ۲۰۰۸ ، مخ ۴۳.

۱۱ – میرغلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، جلد دوم ، مؤسسه نشراتی میوند، مخ ۲۰۴ .

۱۲ – دکتر عبدالرحمن زمانی،قیام سال ۱۳۳۴ صافی های کنر،قسمت دهم،افغان جرمن آنلاین،دوم جون ۲۰۰۴ .

۱۳ – سیدقاسم رشتیا، خاطرات سیاسی، مخ ۹۶ .

۱۴ – محمدعلم بڅرکی ،ویښ ځلمیان د افغانستان یو سیاسي تحریک ، مخ ۳۰ .

۱۵ – شاه محمود حصین ، جمعیت ویش ځلمیان ، مخ ۵۱ .

۱۶ – سیدشمس الدین مجروح ، سرګذشت من ،افغانستان تایمز کابل ، ۱۹۹۱ ، مخونه ۹۵- ۹۶ .

۱۷ – کاندید اکادمسین محمد ابراهیم عطایی،نګاه مختصر به تاریخ معاصر افغانستان،۱۳۸۴،مخ ۳۲۶.

۱۸ – شاه محمود حصین ، مثلث بی عیب، ۲۰۰۱، مخ ۲۹۱ .

۱۹ – محمدحسن شرق ، تاسیس و تخریب اولین جمهوری افغانستان ،مخ ۵۲ .

۲۰ – آدمک لویک،شخصیت های سیاسي افغانستان از ۱۷۴۷ – ۱۹۴۵ ،ګراس ، اطریش، ۱۹۷۵، مخ ۲۴۶ .

۲۱ – برهان الدین کشککی،نادرخان،لومړی چاپ، کابل ، ۱۳۱۰ ، مخونه ۳۴۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ – عبدالغفارخان (پاچاخان) ، زما ژوند او زما جد او جهد ، دانش خپرندوی ټولنه، ۱۳۸۷ ، مخ ۳۴۰ .

۲۳ – استوارت ريه تالی، آتش در افغانستان ،۱۹۱۹ – ۱۹۲۹ ،لومړی چاپ، پېښور، ۱۳۸۰ ،مخونه ۴۹ – ۵۰ .

۲۴ – حبل المتين ، ۱۳۰۹ ، ګڼه ۱۹۵ .

۲۵ – آدمک لويک ، مسايل خارجی افغانستان در وسط قرن بيستم،پوهنتون آريزونا ،۱۹۷۴ ، مخ ۱۸۰.

۲۶ – نهرو جواهرلعل ، نگاهی به تاريخ جهان،جلد دوم،محمد تفضيلی،تهران ،۱۹۶۷ ، مخ ۱۶۶۶ .

۲۷ – يوری تيخونوف،نبرد افغانی استالين،عزيز آريانفر،مسکو ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۴۴۸ – ۴۴۹ .

۲۸ – ډګرجنرال عبدالرزاق، افغانستان در جريان زندگی من، مخونه ۶۷-۶۶ .

۲۹ -کرسچن ساينس مانيتور، نوامبر لومړی ، ۱۹۶۵ .

۳۰ – مير محمد صديق فرهنگ ،افغانستان در پنج قرن اخير ،جلد دوم ،ميوند مطبعه ، ۱۳۷۱ ، مخ ۶۹۸.

۳۱ – محمد حسن کاکړ ، مجله بی المللی شرق ميانه ، اقتباس از پيام ها و کنفرانس های مطبوعاتی رهبرملی ، مؤسس جمهوريت ، چاپ وزارت اطلاعات وکلتور،کابل نمبر ۲۶ ص ۵/ ۱۰ جولای ۱۹۷۳ ، ۱۷ جولای ۱۹۷۴ .

۳۲ – صباح الدين کشککی ، دهه قانون اساسی ، بنگاه نشرات مطبعه ميوند، ۲۰۰۰، مخ ۱۸ .

۳۳ – کابل تايمز ،۹ سپتمبر،۱۹۶۴ .

۳۴ – لويي دوپري ،کتاب افغانستان ، امريکا ،۱۹۸۰ ، مخونه ۶۱۷-۶۱۶ .

۳۵ – ګلبدين حکمتيار، اسلامي نهضت، مخ ۹۹ .

۳۶ – البدر جريده (عربي) ، لمړۍ ګڼه ، دريم کال ،۱۹۸۸ .

۳۷- کاروان جريده ،اکتوبر ۱۶ ، ۱۹۶۹ .

۳۸ – محمد حسن شرق ، کرباس پوشان برهنه پاه ،سبا کتابخانه ، پېښور ، مخونه ۱۰۵ – ۱۰۶ .

۳۹ – ساطانعلي کشتمند،يادداشت های سياسي و رويدادهای تاريخي، ۲۰۰۲ ، مخ ۱۱۳- ۱۱۷ .

۴۰ – صالح محمد زيری، د نيمي پيړۍ خاطرې، ۱۳۸۴ ، مخ ۱۷۴ .

۴۱ – عبدالغفار فراهي، افغانستان د دموکراسۍ او جمهوريت په کلونو کې ، ۲۰۰۳ ، مخونه ۲۱۵-۲۱۷.

۴۲ -ليودوويک آدمک،تاريخ روابط سياسي افغانستان از زمان اميرعبدالرحمن تا استقلال ،علي زهما، ۱۳۴۹ ، مخونه ۱۲ -۱۳.

۴۳ – سليمان لايق، د ۱۳۶۸ لمريزکال ځينې سياسي يادداشتونه،نولسم توک،روهی ويب پاڼه ، ۲۰۱۴ /۷ / ۷ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۴- عتيق الله مولوي زاده ،از دين پروری تا دين فروشی، آريايي ويب پاڼه.

۴۵ – حق مل ضياء ،وحشي جنرالان ،الاماره ويب پاڼه۲۰۱۵ / ۱۰ / ۲۷ .

۴۶ – علامه عبدالحق مجددي ، افغانستان از امير کبير تا رهبرکبير،۱۳۷۸، مخ ۵۵۶ .

۴۷ – ديه گو کوردويز او سليک اس هاريسون ، پشت پرده افغانستان، ۱۳۷۹،مخ ۱۶.

۴۸- سيدخليل الله هاشميان،ترجمه مقاله جناب محمد آصف خواتي، افغان – جرمن آنلاين، ۲۰۱۵ / ۵ / ۲۳.

۴۹ – الکساند لياخفسکي، د افغان غمېزه او مېړانه، روسي چاپ ، ۱۹۹۳، مسکو، مخونه ۲۲- ۲۳ .

۵۰ – ولاديميرپلاستون او ولاديمير اندريانف ،افغانستان در منگنه ژيوپولتيک،پشاور، ۲۰۰۱، مخ ۵۵.

۵۱-خاطره زندان،سالنامه انجمن سالمندان افغان،کاليفارنياى شمالي ،۲۰۰۸ ، مخونه ۱۶ / ۲۸ .

۵۲ – غوث الدين فايق ، رازې را که نمی خواستم افشاء گردد، ۱۳۷۹ ، مخ ۲۱.

۵۳ – شاه زمان ستانزی ، سهل انگاری محمد داود خان و کودتای ۷ ثور ، مخ ۶ .

۵۴ – عبدالحميد محتاط، سقوط سلطنت ،۲۰۰۴ ، کيف ، مخونه ۴۹ – ۵۱ .

۵۵ – خراسان مجله ، مخونه ۲۱- ۲۲ .

۵۶ – شهرت ننگيال ،شاه سابق محمدظاهرشاه ،مرکزنشراتی ميوند ،پشاور ، ۲۰۰۱، مخ ۶۹ .

۵۷ – محمد آصف آهنگ ، مرکه، دويچه ويلي ، ۵ /۱ / ۲۰۰۶ .

۵۸ – سيد عبدالله کاظم ، نظراندازی در لابلای واقعيت های تاريخی ، افغان – جرمن آنلاين،۱۷ اګست ۲۰۱۵ .

۵۹ – خاطرات محمدظاهرشاه در گفتگوی اختصاصی با بي بي سي، ۵ سپتمبر ۲۰۰۵ .

۶۰ – محمد اقبال وزيري ،د ثور پاڅون ، د کې جي بې دسيسې او د شوروي يرغل ، دانش خپرندويه ټولنه ، ۲۰۰۷ ، مخ ۵۲ .

۶۱ – ميرعنايت الله سادات ، افغانستان سرزمين حماسه و فاجعه ،آلمان ، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۳۶ .

۶۲ – سيد عبدالله کاظم ، اظهارات يک شاهد عينی در باره آخرين سفر اعليحضرت محمدظاهرشاه در لندن برای تداوی چشم و عواقب آن ، ۱۷ جنوری ۲۰۱۵.

۶۳ – ولاديمير سينگروف ، چگونه ما با ويروس آ هجوم بر افغانستان مواجه شديم ، غوث جانباز ،مخ ۵۴ .

۶۴ – پروفيسور عبدالرسول امين ، د افغاني ټولنې د زعامت خلاء، آزادافغانستان ليکوالو ټولنه ، فرانکفورت، ۱۹۹۷، مخ ۲۵ .

۶۵ – انيس ورځپاڼه ، ۱۹۷۳ ، اګست ۲۳ .

۶۶ - پروفيسور داويدوف ، مسايل صلح و جنگ، ژباړونکی عزيز آريانفر ، ۱۹۹۶ ، مخ ۳۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶۷ – محمد نذیر کبیر سراج ، رویدادهای نیمه اخیر سده بیست در افغانستان ، فرانکفورت ، ۱۹۹۷، مخونه ۲۱- ۲۲.

۶۸ – جمهوریت ورځپاڼه ، ګڼه ۴۱ ،۳۱ / ۶ / ۱۳۵۲.

۶۹ – امین الله دریځ ،افغانستان در قرن بیستم ، مخونه ۲۹۰ – ۲۹۱ .

۷۰ – محمد همایون اعتمادی ، مشاهدات و نظریات، مجله آیینه افغانستان، جنوری ۱۹۹۴ .

۷۱ – لویی دوپری ، بیرق سرخ بر فراز افغانستان، قسمت اول ، جنبش های چپي در افغانستان، ۱۹۷۶ ، مخ ۱۰ .

۷۲ - داود ملکیار ، رد اتهامات و شرح واقعیت ها ، قسمت هشتم ، افغان – جرمن آنلاین ، ۲۱ / ۱ / ۲۰۱۶ .

۷۳ - کودتای میوندوال بر اساس خاطرات بازمحمد منګل در کتاب شهسوار سنګروال نیازي، احمدفواد ارسلا، ۶ / ۱ / ۲۰۱۶ .

۷۴ – عبدالصمد اظهر، خودکشي یا قتل ، اسرارمرګ محمد هاشم میوندوال ، مخ ۱ .

۷۵ – افغان جرمن آنلاین، سیدعبدالله کاظم ، نظر اندازی در لابلای واقعیت های تاریخی، مطالبی از کتاب خاطرات ډګرجنرال عبدالرزاق ، ۱۷ / ۸ / ۲۰۱۵.

۷۶ – افغان جرمن آنلاین، احمد فواد ارسلا ، مرحوم ډګرجنرال غلام فاروق خان ، شهید داودخان و ریاست محاکمات اردو ، ۱۵ / ۲ / ۲۰۱۵ .

۷۷ – افغان جرمن آنلاین ،سیدعبدالله کاظم ، داود خان و اردو ، ۵ / ۸ / ۲۰۱۵ .

۷۸ – افغان جرمن آنلاین ،ارمغان زندان ، یادداشت های عبدالملک عبدالرحیم زی ، مخ ۵۹ .

۷۹ – عبدالکریم میثاق،خاطره ها ګپ هایی از ګذشته ،انتشارات امیری ، ۱۴۰۱ ، مخ ۴۱ .

۸۰ – عبدالقدوس غوربندی ، نګاهي به تاریخ حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، جرمنی ، ۱۳۹۷ ، مخ ۱۲.

۸۱ – پروفیسور عبدالحکیم شرعي جوزجانی، یادداشت های مختصر در باره تدارک و جریان کار کنګره مؤسس حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، آریایی ویب پاڼه.

۸۲ – محمد اسمعیل اکبر، غلام دستګیر پنجشیري آنچه ګفته ...، د وطن پیغام ویب پاڼه ، ۲۱ /۲/ ۲۰۰۹.

۸۳ – عبدالحکیم شرعي جوزجاني ، د اووم د ثورځینې پېښې، فیسبوک ۲۹ / ۱۲ / ۲۰۱۹.

۸۴– خلیل الله زمر، بي بي سي، فارسي ویب پاڼه، ۲۴ / ۱۲ / ۲۰۰۷ .

۸۵ – د خبر او نظر نړی، عبدالجلیل وجدي، ۱۳۸۷، کاروان مطبعه ، مخ ۷۳ .

۸۶ – ثریا بها ، رها در دریا ،انتشارات امیری ، چاپ سوم ، ۱۳۸۲ ،مخونه ۱۰۸ – ۱۰۹

۸۷ – محمداکرام اندیشمند ، حزب دموکراتیک خلق افغانستا ن ،حاکمیت و فروپاشي ، انتشارات میوند، اکتوبر ۲۰۰۹ ، مخونه ۶۲ ، ۷۱ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۸– عبدالحمید مبارز،حقایق و تحلیل وقایع سیاسی افغانستان ،مرکزنشراتی حمید نور ، ۱۳۷۶ ، مخ ۷۰ .

۸۹– د امپراطورۍ وروستۍ جګړې نومې فلم ، ګېنريخ او بريا نوويچ بورويک.

۹۰ – محمدحسن کاکړ، رڼا او دفاع ، پېښور ، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۶۲ .

۹۱ – په افغانستان کې کودتاوې او مرګونه ، ۱۹۸۲ ، نوامبر ۲۲

۹۲ – عبدالحکیم طبیبي ، خاطرات چهاردهه زندګي دپلوماتیک من در خدمت افغانستان و جهان ، مخ ۱۸۱ .

۹۳ – عبدالولي خان،پاچاخان او خدايي خدمتګاران ، لومړی توک، پېښور ، ۱۹۹۳ ، مخ ۴۹۱.

۹۴ – محمدعزيز نعیم ، مقاله پاکس پاکستانیکا، مجاهد ولس ، جون ۱۹۹۸.

۹۵ – عبدالولي خان، پاچاخان او خدايي خدمتګاران، دريم ټوک ، ۱۹۹۸، مخ ۱۷۰.

۹۶ – عبدالولي خان ، پاچاخان او خدايي خدمتګاران، دوهم ټوک ، ۱۹۹۴ ، مخ ؟؟؟؟

۹۷ – عبدالله بختانی ، فخرافغان او افغانستان ، پېشور ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۹۱ – ۹۲.

۹۸– د افغانستان ۱۳۳۹ – ۱۳۴۰ کلنۍ ، مخ ۲۷۲ .

۹۹– تاريخ نوين افغانستان ، مخ ۳۹ .

۱۰۰ – دانش نامه خراسان ، ۱۰ آربان ، ۱۳۸۰ .

۱۰۱ – ارغنداوي عبدالعلي ، ژوندۍ خاطرې ، مخ ۱۴۸ ؟؟؟

۱۰۲ – روسانه کلاس ، افغانستان : ستره لوبه بیا را پیل سوې ، ۱۹۸۷ ، نیویارک ، مخ ۱۴۱ .

۱۰۳ – شعله جاوید، خاکسترې بجا مانده از مائویسم افغاني،بې بې سي ، فارسي ، دسمبر ۲ ، ۲۰۱۳ .

۱۰۴ – هنری برادشر ، افغانستان تجاوز شوروی مقاومت مجاهدين ،دفهرنشراتی ميوند، دريم چاپ ، پېښاور، ۱۹۹۱ ، مخ ۵۲ .

۱۰۵ – اکادمیسین ګلداد ، ګنځ ، ۲۰۱۲ ، مخونه ۱۷۷- ۱۷۸ .

۱۰۶ – ګروهی از دانشمندان انستیتوت تاریخ نظامی فدراسیون روسیه ، جنګ در افغانستان ، عزیز آریانفر، ۱۹۹۱ ، مخونه ۵۳ – ۵۴ .

۱۰۷ – کاروان جریده ، ۱۰ جون ۱۹۶۹ .

۱۰۸ – جورج آنی ، افغانستان ګذرګاه کشورګشايان ، سیدمحمد یوسف علمی و حبیب الرحمن هاله ،پېښور، میوند ، ۱۳۷۶ ، مخ ۷۴ .

۱۰۹ – جمعه نوپرور، از موج تا توپان ، ۱۳۸۲ ، مخونه ۱۱۲ – ۱۱۳ .

۱۱۰ – سلیمان لایق ، یادداشت های ۲۰ ثور ۱۳۵۶ ، کابل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۱ – کابل ناتها ، گڼه ۵۷ ، څلورم کال ، چنگاښ ۱۳۷۴ .

۱۱۲ – غرزی لایق ، نګاهي برنیم رخ دیگر واقعیت ، آریایی ، ۱ جون ۲۰۱۴ .

۱۱۳ – عبدالوکیل ، از پادشاهی مطلقه الی سقوط جمهوری دموکراتیک افغانستان ، مخ ۲۴۴.

۱۱۴ – دپلوم انجینر کریم عطایي ،قیام و جمهوریت ۱۳۵۲ تحت قیادت سردار شهید داودخان ، ۲۰۰۴ ، سویزرلند، مخ ۲۱

۱۱۵ – هفته نامه پیمان ، قتلي که کودتای در پی داشت ،وحیدمژده ، ۲۰۰۴ ، جولای درویشتمه .

۱۱۶ – محمد ظاهر طنین ، افغانستان در قرن بیستم ،۱۹۰۰ – ۱۹۹۵ ، از مجموعه برنامه های بی بی سی، ناشرمحمدابراهیم شریعتی ، تهران ۱۳۶۴ ، مخونه ۲۰۱ – ۲۰۲ .

۱۱۷ – ځلمی محمدولي ، د کابل نومیالی ورځپاڼي او جریدې ، مخونه ۱۶۷ – ۱۶۸ .

۱۱۸ – هنری برادشر ،ایس هنری ، ۱۹۸۵ ، تاریخ او ټولنیز علوم ، لانګ دیوالی ، مخ ۳۷ .

۱۱۹ – بي بي سي فارسي ،۲۰۰۸ ، اپریل اوولسمه،

۱۲۰ – نوشیروانی کیهانی زاده ، روزنامک ویب پاڼه ، کمونست نمازگزار، ۲۰۰۶ ، دسمبر ۱۳ .

۱۲۱ – جنرال زاپلاتین ، تاریخ فلسفه ، زافترا ورځپاڼه ، ۵۱ / ۳۱۶ .

۱۲۲ – محمدعلی هوما ، زما نصیب ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۸۹ ، مخونه ۱۳۰ – ۱۳۱ .

۱۲۳ – روبین ، ۱۹۹۱ ، واک فوندیشن ، ۱۹۹۹ ، مخ ۵۵ .

۱۲۴ – واسیلی میتروخین ،کې جي بې په افغانستان کې ، دانش خپروندویه ټولنه ،پېښور ، رحمت آریا ، مخ ۳۰۴ .

۱۲۵ – بورږویک آرتیوم، پټه جګړه ، ۱۹۹۰ ، مخونه ۵- ۶ .

۱۲۶ – محمد حسن کاکړ ، افغانستان د ۶۶ کال پسرلي کې له روسانو سره په جنګ کې ،مخ ؟؟؟

۱۲۷ – محمدالله وطندوست ، سرگذشت سرخ ، مخ ۱۳.

۱۲۸ – میرصاحب کاروال ، درس های تلخ و عبرت انگیز افغانستان، انتشارات میوند، ۲۰۰۵ ، مخ ۷۶.

۱۲۹ – محمدنبی عئیمی ، اردو وسیاست در سه دهه اخیر ، ۱۳۷۷، پېښور، مخ ۲۴۴

۱۳۰ – عبدالصمد غوث ، سقوط افغانستان ، دوهم چاپ ، محمدیونس افغان ، مخ ۲۵۷ .

۱۳۱ – افغانستان د یرغلونو په لاره کې ، پوهاندخیرمحمدماموند، دوهم چاپ ، ۲۰۱۳ ، مخ ۲۳۶ .

۱۳۲ – محمدآصف خواتی،افغانستان تر سلطنت وروسته ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۸۹ ، مخ ۲۹۴ .

۱۳۳ – سیاسنګ عبدالصبور و آن گلوله باران بامداد ، فردا ویب پاڼه ، اتمه برخه

۱۳۴ – عبدالحکیم شرعی ، قیام ثور چگونه پیروز شد؟؟؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۵ – داود ملکیار ، آیا فرد را برای نظام و یا نظام را برای فرد باید خواست؟ افغان – جرمن آنلاین ، ۲۱ جون ۲۰۱۵ .

۱۳۶ – محمدحسن کاکړ، د ثور انقلاب او دهغې ناوړه پايلي ، مخ ۷۴ .

۱۳۷ – رازمحمد پکتین ، افغانستان له دوهمې نړیوالې جګړې وروسته ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۹۴ ، مخ ۷۴ .

۱۳۸ – فارسي رو ویب پاڼه ، د سره ستوري ورخپاڼې سره د یوري کوزنتس مرکه .

۱۳۹ – وهاب صالحه واصل ، کودتای پنجم در سقوط جمهوری سیاه سرخ وسبز ،یوولسمه برخه ، افغان – جرمن آنلاین ، ۲۷ / ۶ / ۲۰۱۶ .

۱۴۰ – خیرمحمد بایگان ،نقش استعمار نوین جهان ابرقدرت در افغانستان ،۱۳۷۹ ، مخونه ۱۴۳ ـ ۱۴۰.

۱۴۱ – شوفیلد ، ۱۹۹۳ ، مخ ۱۰۴ .

۱۴۲ – وبلاک چکاد ، ژباړه عزیز علی زاده .

۱۴۳ – شرعی ، حادثه خونین ارگ ،آریایی ، جون ۲۰۲۰ .

۱۴۴ – ستیوکول ، د پیریانو جګړې ،ژباړه غلام محمد زرملوال ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۲۰۰۷ ، مخ ۸۱۷ .

۱۴۵ – میل بیورلی ، انقلابي افغانستان -تازه اورونه ، ۱۹۸۲، لندن، مخ ۱۳۰ .

۱۴۶ – شپیګل ، نولسمه ګڼه ، ۱۹۷۸، می اتمه .

۱۴۷ – محمد اعظم سیستاني ، اصلاحات ارضي در افغانستان ، ۲۰۰۸ ، مخ ۲۵۱ .

۱۴۸ – ندیم شاهد ، اختصاصي مرکه ، دهیرالد ، پاکستان ، می ۱۹۸۸.

۱۴۹ – میک کولوم ، بل ، د سي آی اې مخلوق ، واشنګتن پوست ، ۱۹۸۹ ، سپتمبر لسمه ، مخ ۳۱.

۱۵۰ – افغان شمله ،مخونه ۱۳۲ – ۱۳۳ .

۱۵۱ – محمود حبیبي ،مکاتب افغاني ،دریم کتاب ، مخ ۱۳۳ .

۱۵۲ – نومیالی محمد انور ، د ثور پاچا ګردشي، استقلال ویب پاڼه .

۱۵۳ – فتاحي کالیبز ، بي بي سي فارسی ،۴ / ۱۱/ ۲۰۱۵ ، ۱/ ۶ / ۲۰۱۶.

۱۵۴ – ډګروال محمدیوسف او مارک اوکین ، تلک خرس ، دوهم چاپ، ۲۰۰۹ ، ژباړن داکتر نثاراحمد، مخ ۳ .

۱۵۵ – ولوالجي اسدالله ، خروج جنرال دوستم و سقوط نجیب الله ، دانش خپرندویه ټولنه ،پېښور، ۲۰۰۱ ، مخ ۲۴۹ .

۱۵۶ – روبین برنت ، د افغانستان شخړه ، پوهنتون یله کاننګ ، ۱۹۹۵ ، مخ ۱۸۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۷ – روهي ويب پاڼه،ملي رهبر شاغلي حامد کرزي د خوشحال بابا فکري بهير ځانګړې غونډه ، ۱۵ / ۴ / ۲۰۱۶.

۱۵۸ – غلام محمد زرملوال ،افغانستان تر وروستي افغانه ، دوهم ټوک ، مخ ۲۱ .

۱۵۹ – د افغانستان کلنی ، ۱۳۵۷ ، مخ ۶۷ .

۱۶۰ – نظيف الله نهضت ، د پرديو فتنې ، دانش خپرندويه ټولنه ، پېښور، ۲۰۰۷ ، مخ ۳۴ .

۱۶۱ – احمدشاه فروزان ، قيام هرات ،انتشارات ميوند،مشهد، لومړی چاپ ،۱۳۷۲ ، مخونه ۶۲ – ۶۳.

۱۶۲ – مصباح زاده ،کودتای ثور و پيامد های آن ، پيام آفتاب ، بخش چهارم ،۲۳ / ۲ / ۱۳۸۷ .

۱۶۳ – مارک اربن ، جنګ په افغانستان کې ، مخ ۳۶ .

۱۶۴ – شرعي جوزجانی، اولين سفر هيات حزبی و دولتی ج ، د ، ا به مسکو، ۲۰ / ۱ / ۲۰۲۰ .

۱۶۵ – هنری برادشر ، افغانستان او شوروي اتحاد ، مخ ۸۷ .

۱۶۶ – جنرال عزيز احمد عزيزي،افغانها ملتی که دو ابر قدرت جهان را به زانو در آورد ،اداره دارالنشر افغانستان ، ۱۳۷۸ ،مخ ۱۱۵.

۱۶۷ – انور راجا ، د افغانستان غميزه لومړی لاسي بيان ، ۱۹۸۸ ، مخ ۱۱۴ . ۱۶۸ - خاطرات سياسی جنرال عبدالقادر ، ۱۳۹۲ ، هامبورګ، مخونه ۲۲۸ – ۲۶۹ .

۱۶۹ – جامعه باز ، روزنامه برای زندگی ، انقلاب ثور بر ما تحميل شد، گلاب زوی ، گفتگو محمد اسلم جواد.

۱۷۰ – جنرال عبدالقادر (اکا) دافغان تراژيدي – د روسي تجاوز زېږنده ، سروش کتاب پلورنځی ، ۱۳۹۸ ،مخ ۶۵ .

۱۷۱- پوهاند محمود سوما ، د ثور وسلوال پاڅون او د افغانستان مسآله ، پېښور ، ۲۰۰۸ ، مخونه ۵۳ – ۵۴ .

۱۷۲ – يوالي جريده ، ۱۳۸۰ ، څلورمه ګڼه ، مرغومي شپږمه .

۱۷۳– يارمحمد تره کی ، د نورمحمد تره کي تلين ، ۸ / ۱۰ / ۲۰۲۲ .

۱۷۴ - فلم مستند دو روز پی در پی ، د افغانستان د تلويزيون محصول ، ۱۳۷۲ .

۱۷۵ – انيس ورځپاڼه ، ۱۱/۷/ ۱۳۵۸ .

۱۷۶ – بورولويک په نامه روسي مستند فلم.

۱۷۷ – د جنرال ګوريلوف مرکه ، ديدګاه ويب پاڼه ، ژباړه عزيز علی زاده.

۱۷۸ – څرنګه افغانستان ته راغلم ، صدير مجله ، ژباړه مسعود رؤفي ، ګڼه ۲۵ ، آلمان ، ۱۹۹۸.

۱۷۹ - محمد عثمان صافی ،د ثور نظامي پاڅون او دخلقی ګونډياو هيلې ، يادداشتونه او واقعيتونه ، ۲۰۰۵ ، مخ ۲۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۰ - حقایق پشت پرده تهاجم شوروي بر افغانستان ، مخ ۸۶

۱۸۱ - توپان در افغانستان مخ ۱۶۷.

۱۸۲ – فیاض نجیمی ، معمای تجاوز شوروی در افغانستان ، دیدگاه ویب پاڼه

۱۸۳- جورج آنی،افغانستان گذرگاه کشورکشایان،سیدمحمدیوسف علمی وحبیب الرحمن هاله ،پشاور،میوند،۱۳۷۶ ، مخ ۱۰۲

۱۸۴ – د افغانستان جګړه او ګورکي ته زما تبعید، ژباړه زرین انځور، اګست ۲۰۰۴ ، مخ ۲۰ .

۱۸۵ - نیکیتامندوکوویچ ، روسیه فاکتور پشتونها ، فارسي رو ویب پاڼه.

۱۸۶ -ببرک کارمل ، در راه تحکیم حاکمیت خلق ، مجموعه بیانیه ها و نوشته ها ،۱۳۵۸- ۱۳۵۹ ،موسسه نشراتی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، مخ ۳ .

۱۸۷ – د دولتي تلویزیون آرشیف ،۱۳۵۸ ،مرغومي څوارلسمه .

۱۸۸ – کلنی ، ۱۳۵۸ – ۱۳۵۹،ګڼې ۴۵ /۴۶ ، مخ ۳۲۲ .

۱۸۹ – وفا جریده ، ۱۳۷۴ ، مخ ۱۸ .

۱۹۰ – باریس ګروموف ،سرې لښکرې په افغانستان کې ، مخ ۷۶ .

۱۹۱ – فقیرمحمد ودان ، حقایق پندارها و کردارها ،مخ ۱۱۰ .

۱۹۲ – ولادیمیر سینګروف ،مصاحبه با کارمل ، دیدګاه ویب پاڼه.

۱۹۳- محمدنبی عظیمي، من و آن مرد موقر، مخ ۳۸۶

۱۹۴- شبارشین ، دست مسکو ،مخ ۱۴۰ .

۱۹۵– سخني در نقد از حزب دموکراتیک خلق افغانستان ،آسمایي فیسبوک ، ۱۵/ ۶ / ۲۰۱۲.

۱۹۶– جنرال محمد قاریيف ، افغانستان بعد از بازګشت سپاهیان شوروي،ژباړن عزیز آریانفر،تهران، ۱۹۹۸ ، مخ ۱۵۳ .

۱۹۷– بصیراحمد دولت آبادي ،شناسنامه احزاب و سازمانهای سیاسي ، قم ایران،۱۹۹۲ ، مخ ۱۵۸.

۱۹۸– رزاق مامون ، رازخوابیده اسرار مرګ دکتر نجیب الله ،دوهم چاپ ،۲۰۰۸ ، مخ ۱۱ ؟؟؟

۱۹۹– افغان ملت جریده ، ۱۳۷۴ ، د تلې ۲۵ ګڼه.

۲۰۰ – پای عساکر مارا به افغانستان کشانیدند، پیمان ملي ویب پاڼه ،مرکه کونکی هارون امیرزاده.

۲۰۱ – ل. ای . شبارشین ، د مسکو لاس ، ژباړن محمدطاهر کانی ، مخ ۱۴۶ .

۲۰۲ – دوست وفدار شما ،دیدګاه ویب پاڼه ، دوهمه برخه .

۲۰۳ – عبدالجبار ثابت ، پشت پرده افغانستان ،مخ ۲۱۱.

۲۰۴- حقیقت انقلاب ثور ، ۱۵/ ۲ / ۱۳۶۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰۵ – بریدجنرال الکساندر لیاخفسکی ،دیوه مجله ،لندن ،۱۹۹۵ ،دسمبر ، مخ ۱۹ .

۲۰۶ – فقیرمحمد ودان ، دشنه های سرخ ، ۱۹۹۰ ، مخ ۲۰۱.

۲۰۷ – شاه محمود حصین ، مکثی کوتاهی برنقلی از هزارویک پیشامدغرزی لایق ، ۲۰/ ۱۰ / ۲۱۷ ، استقلال ویب پاڼه.

۲۰۸ – نسرین کتونا ، د افغان ځورېدلي واس غږ ویب پاڼه.

۲۰۹ – ویکي پیدیا ، د جلال آباد جګړه.

۲۱۰ – اندیا تلګراف ،نوی ډهلي ، ۳۰ / ۹ / ۱۹۸۹.

۲۱۱ – عبدالوکیل، ازپادشاهی مطلقه الی سقوط جمهوری دموکراتیک افغانستان،مخ ۶۱۸ .

۲۱۲- اجمل اتک یوسفزی ،شهنواز تنی ولې کودتا ته اړووت؟ فیسبوک ، لومړی برخه ، ۶/ ۶ /۲۰۲۰.

۲۱۳-محمد اکرام اندیشمند،سال های تجاوز و مقاومت ، مخ ۱۱۰.

۲۱۴ – سنګیروف ، اسیر سربیریاني بود ، اګست ۱۹۸۹ .

۲۱۵ - شپیګل ، جون یوولسمه ، ۱۹۹۱ ؟؟؟ سقاوی کې وکتل شي ؟؟؟؟؟

۲۱۶ -محمد اسحق توخي ، دکتورنجیب الله و خروج نیروهای شوروي از افغانستان ، نهضت آینده ویب پاڼه ، ۹ / ۲ / ۲۰۰۹ .

۲۱۷ – بروس ریچاردسن ، د لستوني مار ، ۱۹۹۸ ، ژباړن نثاراحمد صمد ، مخ ۳۲.

۲۱۸ – نیمروز جریده ، لندن ، مارچ ۱۹۹۶.

۲۱۹ – محمدعثمان تره کي ،معضله تاوان غرامات جنګ در افغانستان ،بعد حقوقي مسآله ،ټول افغان ویب پاڼه ، ۱۵ / ۸ / ۲۰۰۷.

۲۲۰ – اسدالله ولوالجي ، در شمال چی می ګذشت ، ۱۹۹۸ ، پیښور ، مخ ۱۷.

۲۲۱ – محمد اسحق توخي ، مداخلات فرامرزی و فاجعه سقوط جمهوریت ،۲۷۷ – ۲۸۰.

۲۲۲ – فلیپ کاروین ، د افغانستان غملړلی برخلیک ، مخ ۱۵ – ۱۶.

۲۲۳ – شاه زمان وریځ ستانزی ،از پاتک شاهي تا کېبل شاهي ،انتشارات زرنګار ، ۱۳۷۹ ، مخ ۳.

۲۲۴ – حامد علمي، سفرها و خاطره ها، مخ ۲۰۵.

۲۲۵ – میرغلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ ، لومړی ټوک ، مخ ۸۱۳.

۲۲۶ – جمیل الرحمن کامګار ، کرونولوژي حوادث تاریخی افغانستان ، انتشارات میوند، ۲۰۰۸ ، مخ ۲۰۲.

۲۲۷ –عبدالقیوم حکیم زی ،استبداد ، مخونه ۲۸۳- ۲۸۴

۲۲۸- سمسور افغان ، دویمه سقاوي ، د افغانستان کلتوري ودې ټولنه ،۱۹۹۸ ، مخنه ۷- ۷۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۹ – نوې پاڼه ، وحدت حزب ، پېښور، ۱۹۹۵ ، مرغومي اووه ویشتمه ، ګڼه ۲۱ ، مخ ۲.

۲۳۰ – خواجه احمد انصاري ، افغانستان در آتش نفت ، انتشارات میوند، څلورم چاپ ، ۲۰۰۳ ؟؟، مخونه ۵۱- ۵۲.

۲۳۱ – لوموند، انګلستان ، ۲۰۰۰، اکتوبر دېرشمه .

۲۳۲ – جنرال رحمت الله صافي ، مسعود پېژنئ؟ مخونه ۸۵-۸۴

۲۳۳ – حقاني مولوي حفیظ الله ، د افغانستان طالبان (عربي)اسلام آباد ، ۱۹۹۷ ، مخونه ۹۹- ۱۰۰

۲۳۴ – محمدظاهر عظیمي ، افغانستان و ریشه دردها ، مخ ۳۵.

۲۳۵ - ګلبدین حکمتیار ، پټې توطیې بربنډې څېرې ، مخونه ۲۲۶- ۲۲۷

۲۳۶ – ثاقب عبدالرحیم ، له اسامه بن لادن سره زما لومړی ملاقات ، نن تکی آسیا ، می دریمه ، ۲۰۱۸.

۲۳۷ – ثاقب عبدالرحیم ، له طالبانو سره د القاعده غیر مقید بیعت احتمالي اضرار، نن تکی آسیا ، می ۲۶ ، ۲۰۱۹.
۲۳۸
– بروس ریچاردسن ، درغلنې لومې ترهګري ، ژباړن رحمت الله آریانا ، افغان – جرمن آنلاین ، ۶/۲۸/ ۲۰۰۱. واشنګټن پست ۲۰۰۱/۶/۱۸ .

- ۲۳۹The US and the Taliban a don dool la monde Diplomatuque jan 5. 2002

۲۴۰ –نیکولای سنچنکوایوانویچ ، توطیه نړیوال سیاست څوک مخته بیایي؟ ژباړونکی نورالحق نبي زاده ، ۱۳۹۷ ، مخ ۳

۲۴۱ – محمد عثمان روستار تره کی ، یازده سپتامبرشمال و جنوب دو سکوی پرتاب در تخته خیز افغانستان ، نن تکی آسیا ، ۱۰سپتامبر ۲۰۱۸.

۲۴۲ – میخایل شوسودوفسکي ،جنګ امریکا با تروریسم ، ژباړن جمشید نوایي ،موسسه نشرات نګاه تهران، ۱۳۸۹ ، مخ ۱۱۴.

۲۴۳ – خلیل زاد ، استازی ، څلورم چاپ، ژباړن لطف الله لطف ، ۱۳۹۷ ، مخ ۹۹ .

۲۴۴ – واشنګټن پست ، ۱۸ / ۱۱/ ۲۰۰۱.

۲۴۵ – پاتریک مارتین ، د افغانستان جګړه د یوولسمې څخه پخوا اعلان شوې وه ، فارسي رو ویب پاڼه ، ۲۸/ ۵ / ۲۰۰۸.

۲۴۶ – نیوزویک ، ۲۰۰۱/۶/۱۸.

Peshawer Pakistan/ October 11/2001. Pronitor Post -۲۴۷

Paul Joseph Waston Rokdfellers -۲۴۸

۲۴۹ – عبدالحی مطمبن، ملامحمدعمر طالبان او افغانستان ،افغان خپرندویه ټولنه ، لمړی چاپ ، مخونه ۲۵۸-۲۵۹.

Politikenzondag 11/09/2001 -۲۵۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵۱ – محمدعثمان روستار تره کي،په افغانستان کې د نړیوال نظامي ايتلاف تر منځ اختلاف ، افغان – جرمن آنلاين ، ۲۰۰۸/۱/۱۲.

۲۵۲ – عبدالکریم خرم ، څلويښت کاله په توپان کې ، مخ ۱۵۶ .

۲۵۳ - رابرت ال گرینیر، مخ ۳۱۶.
۲۵۴ – محمداسمعیل یون ، د ارگ ناویلې خبرې ، دانش خپرندویه ټولنه ، ۱۳۹۶ ، مخونه ۵۵۷ – ۵۵۸.

۲۵۵ – تایمز ورځپاڼه ، لندن ، ۲۰۰۲ /۱۱/۱۹.

۲۵۶ – ثاقب عبدالرحيم ،تر یرغل پنځلس کاله وروسته طالبان ،نن ټکی آسیا،۲۰۱۶/۱۰ / ۸

۲۵۷ - شفیع اعظم ، طالب جنگيالي سخت تر هېدلي وو، نن ټکی آسیا ، اپرېل ۲۳ ، ۲۰۲۰.

۲۵۸ - شپيگل آنلاين ، د طالبانو مشر ملامحمدعمر اروا ، فرانکفورت ، الگينه څيتونگ.

۲۵۹- پامیر پیکار، وقایع افغانستان از ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۴، افغان- جرمن آنلاين ، لسمه برخه ۲۰۱۵/۱۱/۲۰.

۲۶۰ – لوموند دپلوماتیک ،سپتمبر ۲۰۰۲.

۲۶۱ – پژواک خبري آژانس ویب پاڼه ،۱۲ /۱ / ۲۰۱۰

۲۶۲- نن ټکی آسیا ، اگست ۱۵ ، ۲۰۲۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب منځپانګه د افغانستان د سیاسي غورځنګ برخلیک او د مطلقه پاچاهۍ وروسته د هېواد د سیاسي – ټولنیزو بهیرونو او په هغو کې د افغانستان د خلک دموکراتیک ګوند ځای ځایګي او فعالیت ته ځانګړې شوې ده. د دې زماني له تراژیکو پېښو او د نظامونو د پرله پسې ړنګېدو څخه ښکاري چې چارواکو او سیاستوالو مو یا تاریخی تجربو ته ارزښت نه دی ورکړی او یا د خپلې ټولنې ، نړیوالو واقعیتونو او د زمانې د غوښتنو د درک وړتیا نه لرله. له بله پلوه د افغان لیکوالانو او څېړونکو له لوري د افغانستان د تاریخ د دې پړاو د حالاتو د ارزونې څخه ښکاري چې هغوی په خپلو ارزونو کې یا ناپېیلې نه دي پاتې شوي او د تاریخ سره یې سیاسي چلند کړی دی. دا بیا د ریالي استوارت ددې خبرې سموالی ښيي چې«د افغانستان رښتینی تاریخ یوازې د خلکو په سینو کې موندلی شئ نه په پاڼو او سندونو کې .» دې تشې ته په کتو سره په کتاب کې هڅه شوې ده چې د روان ناورین د واقعیتونو روڼ او ښکاره انځور وکاږل شي او سربېره پر دې لوستونکي ته ملي فکر ولېږدول شي. ښایي په کتاب کې یو لړ واقعیتونه د نویو کتنو او څېړنو مینه وال را وهڅوي . همدا اوس اوس شاوخوا لس میلیونه هېوادوال په بهر کې او دری میلیونه د کور د ننه کډوال دي او غوڅ اکثریت ولس مو وزګار او د اقتصادي ستونزو سره مخامخ امنیت دی. د دې ترخه واقعیت په پام کې نیولو سره که بیا هم زموږ سیاستوال له تاریخ زده کړه ونکړي همداسې به نړیوال را پورې خاندي، زموږ په برخلیک لوبې روانې وي او له هېواد څخه به د مغزونو او ځوانانو د تښتې لړۍ و نه درېږي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library